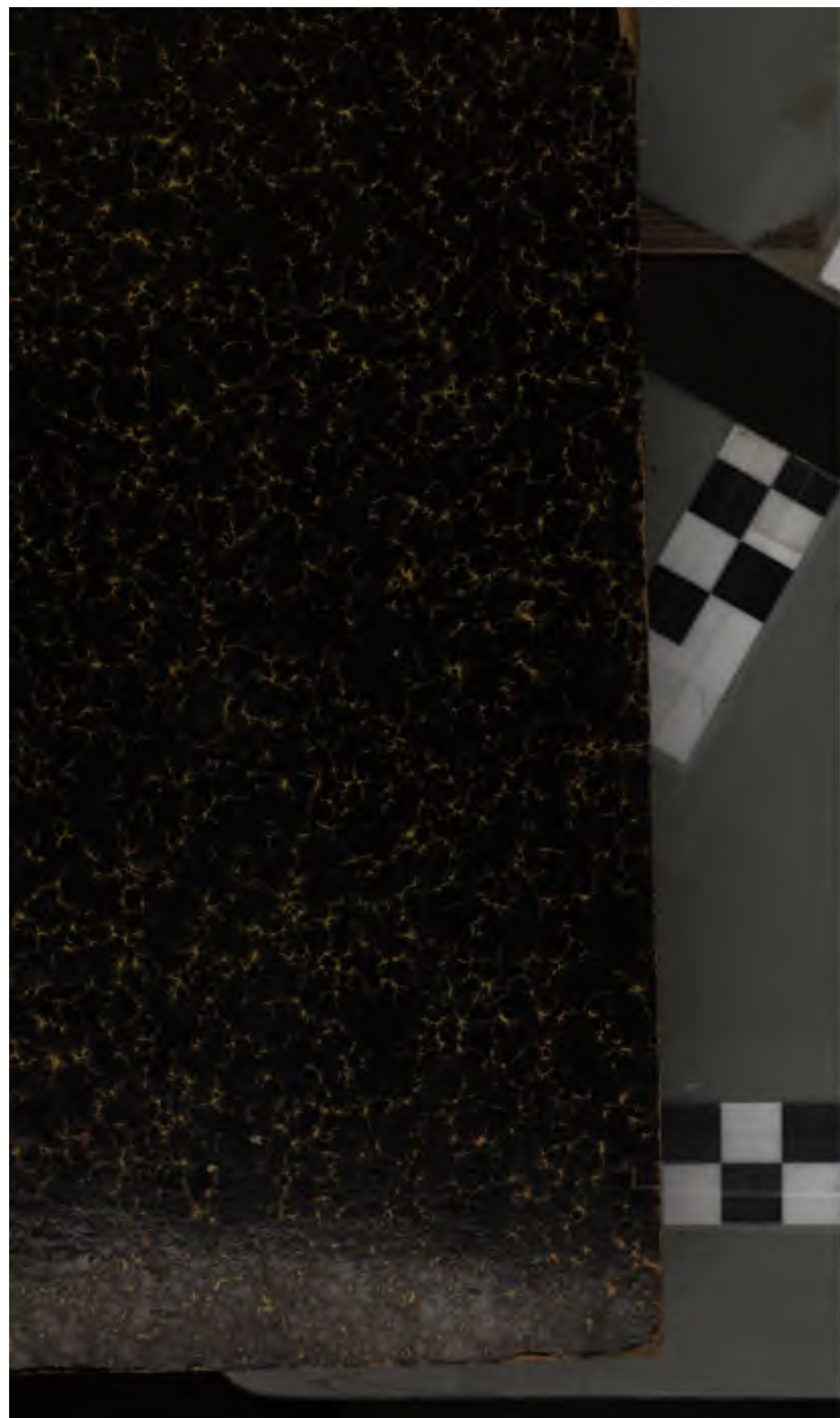

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

Slovenské Pohľady.

ČASOPIS

zábavno-poučný.

Redaktor a vydavateľ:

Jozef Škultéty.

ROČNÍK XXV.

Jul. Botto.

TURČIANSKY SV. MARTIN.
TLAČOU KNIHTLAČIARSKEHO ÚČASTINÁRSKEHO SPOLKU
1905.

[illegible]

Básne.

[illegible]

Dramatické.

OBSAH.

Básne.

Novelly, povesti, rozprávky.

Dramatické.

Rozpravy, články.

Slovenský jazyk, živá starina.

Literatúra a umenie.

Rok 1905. Sošit 1.

Slovenské Pohľady.

Martin Sucháň.

Povesť. Napísal *Pavel Dobšinský.* [1])

1.

V severných stranách Gemerskej stolice vypína sa vrch Kohút, asi 4000 stôp nad morskou hladinou. Zrovna pred južnou plešinou jeho čela tiahne sa krásna Muráňska dolina a leží mestečko Veľká

[1]) Zo slabošovského mendíčka vychovaný Martin Sucháň známy nám je v Pešti z prvej tretiny XIX. stoletia, keď tam žili Kollár, Moyses, Martin Hamuliak, Ján Herkel, dr. Anton Ottmayer. Porady, z ktorých horlením Hamuliakovým vyšiel pamätný *Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej*, bývaly v Sucháňovom dome; on bol i pokladníkom spolkovým. V almanachu *Zora*, vydávanom Spolkom milovníkov reči a literatúry slovenskej, pamätnom tým, že v ňom tlačily sa po prvý raz mnohé z diel Jána Hollého a v ňom (1836) vyšla Kollárova slovenčiaca báseň *Slavian*, Sucháň proboval i literárne pracovať. V prvom ročníku má novelly *Odplata za proroctví* a *Kdo dá srdci mému potěšení?* i článok o Apollinárovi Kontskom. Pešianskej slovenskej cirkvi, od Kollára stvorenej, Sucháň bol prvým inšpektorom.

Zo Sucháňovej prvej mladosti načrtať takýto obraz Pavla Dobšinského mohly pohnúť dojmy vlastnej mladosti. Dobšinský, po ktorom teraz našiel sa rukopis, sám i narodil sa v Slavošovciach — ako on, po starom, menuje Slabošovce. Vtedy ešte iste žili v tamejších papierňach páni, dobrodincovia Sucháňovi. Farár slabošovský, ktorý prvý zaujal sa za schopného Martina a učil ho *donát*, mohol byť predchodcom Dobšinského otca. Matku Sucháňovu možno poznal ešte i mladší Dobšinský a o nej i o jej synovi mohol od svojho otca počuť všeličo.

Kultúrno-historické črty v povesti Pavla Dobšinského sú obzvláštne vzácne. — Že Martin Sucháň, vyznačivší sa ako zakladateľ a pokladník Spolku milovníkov reči a literatúry slovenskej, účinkovavší ako prvý inšpektor peštianskej slovenskej cirkve a pokúsivší sa v *Zore* pracovať i literárne, predsa nebol ešte Slovákom, akým treba byť, poznať i z toho, ako písal si meno. V Zore je Szuhány, v Kollárových Zpiewankách Suchani, Chrástek v Hamuliakovom životopise (Sokol 1863, str. 7) píše ho Szuchányim. (Vidz o ňom i v Kollárových *Pamětiach*, str. 218.)

Rukopis Dobšinského ďakujem pánu Milanovi Lichardovi. *J. Š.*

Revúca, stavšia sa pamätnou nám, že v jaseni r. 1862 tu založené a otvorené bolo prvé čisto slovenské gymnásium. Ale svoju vlastnú dolinu vysiela Kohút k východu od seba i od Muráňskej, tak nazvanú Štítnickú dolinu, stiesnanú medzi dvoma k juhu zatáčajúcimi sa výbežkami jeho. Pod výbežkom Magurkou ležia tu Rochovce, malá dedinka, sotva viac od 400 duší počitujúca.

Sem položme začiatky našej rozprávky.

Ešte ku koncu osemnásteho stoletia narodil sa tu chudobným sedliackym rodičom Sucháňovcom syn. Rodičia inak ani nemysleli, ako že svojho Martinka vychovajú za hodného a statočného sedliaka, ktorý by na svojom sedení pokojne prebýval, oral, sial, žal a vozáril, ako otec. Ale tu veru prihodilo sa niečo, čo najprv zmarilo i tieto skromné nádeje rodičovské a potom viedlo k inšiemu, čomu najmä matka jedináčkova naskrze nebola by sa ponazdala.

Otec umrel, kým malý Martinko ešte ani dobre nezapočal v zime do rochovskej školy chodiť a na jar po zelených stráňach Magurky barance pásavať. A že zlé samo nechodí, prišlo i to, že matka jeho ostala želiarkou v chalupe a nevelkej záhrade; bo sedliacke zeme, lúky zabrali veritelia, keď vdova nemohla splatiť dlžoby, do nichž Sucháň bol sa zamotal pri vozárstve a kupectve s papierom. Chudobnej želiarke a vdove neprichodilo ani len do školy náležite vystrojiť milého Martinka. I dala ho veru za mendíčka do súsedných Slavošoviec, ľutujúc pri tom len to, že ani v takomto spôsobe nemôže mať jedináčika pri sebe, keď na ten čas v Rochovciach nepotrebovali mendíčka.

Práve to bolo šťastie Martinkovo, že do Slavošoviec dostal sa na učenie. V Slavošovciach bývala za onoho času prvá škola na doline, kde najinak cvičili sa žiaci v slovenskej i latinskej reči a k tomu i v známostiach. Nejeden žiak vyšiel z nej, ktorý nielen trochu tej dávnej latinčiny pochytil, ale potom i slovenské knihy čítaval a nielen k pluhu, k remeslám, vozárstvu a obchodu (kupectvu) súcim býval. Za mendíkov brávali sem z celej doliny chlapcov, nemajúcich doma zemí, lúk, aby ich potom dávali do papierne za učňov a tovarišov, alebo i na druhé remeslá, alebo i na vyššie učenie. Martinkova pilnosť a schopnosť k učeniu skoro zapáčila sa pánu učiteľovi i pánu farárovi natoľko, že si umienili pripraviť ho na vyššie učenie a najsť mu i pánov patronov, t. j. dobrodincov, ktorých pomocou mohlo by sa to stať. K tomu oni už znali i cesty a spôsoby.

Na štvrťhodinky vyše Slavošoviec je papiereň. Jej majiteľom bol vtedy pán Jarík, ktorý reč a slovo slovenské veľmi miloval, nielen ako ľudia vraveli naozaj „po pansky", t. j. čisto a vzdelavateľne slovensky hovoril, ale i slovenské knihy kupoval a čítaval a nadovšetko rád mal „slovenské verše". V druhej papierni, pozdola Rochoviec, pod Dúbravou, býval zase pán Dúbravický, priateľ latinčiny, za časov tých v kvete postavenej — spolu priateľ každého, kto popri slovenčine usiloval sa i na tú jeho milú latinčinu. Ale títo páni aj vždy boli pečliví o vzdelávanie ľudu a napomáhali školy. Šlo im naveky o to, aby pre svoj papiernický priemysel dostávali

z okolitého slovenského ľudu jak obyčajných robotníkov, tak zvlášte učňov a tovarišov, ktorí príručnými strojmi hotovili u nich papier, keď vtedy ešte parou hnaných strojov na to nebolo. Nadovšetko šlo im aj o handárov a vozárov v písme a počtoch zbehlejších, bo vedeli, že z neumelých rúk a hláv škoda by šla na ich obchod. A svedomití boli sami, ujmy a krivdy neurobili nikomu, aby i každý človek u nich svedomite konal svoje práce. „Chrám a školy“ boly tu ich heslom.

Slavošovskí vzdelavatelia nášho Martinka umienili si upozorniť na neho týchto pánov.

Keď teda tak prichodily Vianoce a pán učiteľ, ako obyčajne, posielal oblátky do oboch papierní, nepremeškal složiť pre Martinka krajšiu a obsažnejšiu rytmu čiže sviatočné želanie vo veršoch, dobre vediac, že Martinko náležite to zareční a týmto i sám skladateľ dôjde cti i na rečníka vzbudí sa pozornosť u pánov patronov. Vskutku, keď Martinko zarečnil peknú rytmu v Hornej papierni a tanier s mliekovými oblátkami a medovými trúbeľkami položil na stôl, preriekol pán Jarík: „Chlapče, tebe tú rytmu vari sám slovenský veršovec Tablic [1]) skladal. No, ale i z teba by bol hodný slovenský kazateľ, keď tak kaľavne rečníš a takú čistú slovenskú výmluvu máš!“ A pod Dúbravou, keď ho vypočuli, takto ozval sa Dúbravický: „No, ty si šuhaj! Dostaneš dvadsiatnik a pánu učiteľovi zanesieš tvrdý toliar. Ale mu povedz, že keď naučí ťa i latinsky takto zarytmovať, dostaneš ty tvrdý toliar a pán učiteľ dukát *in natura*. Chlapče, či vieš, čo je to *in natura?*“

„*Natura*, príroda, prirodzenie: *in natura*, v prírode, v prirodzení“ — ozval sa bystrý Martinko, tak ako bol sa naučil nedávno z donáta. [2])

„Tak je,“ dokladal uradovaný Dúbravický. „Dukát in natura, to je dukát z čistého zlata, aké z prírody vydobývame, tak ako v kremnickej mincovni zpod razu vyskočí, keď tam udrú naň obraz kráľa a nápis. No len tak uč sa vždy, bude z teba chlap!“

Martinko teda doniesol do školy nielen väčšie vianočné dary, ale i vyrozprával, ako, čo mu kde riekli. Netušil, že jeho predstavení u na toto čakali. Ešte počas vianočných návštev v jednej i druhej papierni pripomenuli výtečného rytmy rečníka Martina Sucháňa le počuli i sami chválu jeho. Pán Jarík zakončil pochvalu svoju týma: „Veru bych, rečie, vďačne oželel každý rok niekoľko koncov [3]) papieru na to, keby náš Sucháník nielen rečnil, ale i

---

[1]) Bohuslav Tablic, narodil sa 6. sept. 1769 v Českom Brezove, umrel 23. jan. 1832 ako farár v Kostolných Moravciach. Vydal 21 spisov slovenských. Medzi nimi sbierku slovenských básní pod názvom „Slovenskí veršovci“.

[2]) Donatus, t. j. Darovaná kniha, bola mluvnica latinského jazyka, v nejž zvlášte i slovenským jazykom sprevádzaly sa slová a skloňovanie latinské. Až do r. 1848 bola u nás hlavnou učebnou knihou, spolu s Rheniusovou grammatikou, pri vynaučovaní latinčiny.

[3]) *Konec* papieru obsahuje v sebe 20 *kníh*, a *kniha* má 24 *hárky*.

skladal niekedy také pekné slovenské verše. Veď už pre Nemcov a latinákov dosť vypredám toho papieru, nechže by už raz dorábali sme ho i na slovenské knihy a písmo. I tak najkrajší papier ide do rúk pisárov a kníhtlačiarov len zo slovenských rúk!" A pán Dúbravický vykladal, ako dobrá slovenská výmluva vedie i k peknej latinskej výrečnosti a jak dobrí Slováci bývajú i dobrí latináci a že veru čo sľúbil, to splní, pridá ešte i nový oblek pre študenta, kadenáhle počuje ho prvý raz po latinsky zarečniť. „Veď je, hovorí, Sucháň i tak synom môjho dakedajšieho poddaného a dobrého vozára, ktorého zeme a lúky ťažko mi prišlo oddávať na iné ruky, keď bol sa zadlžil a potom umrel. Vynahradíme ztratu synovi, keď vychováme z neho poriadneho človeka, a mojou vynáhradou bude, keď tak, ako so vzdelaným človekom, budem si s ním pekne po latinsky diškurovať."

Týmto získajúc Martinkovi „pánov patronov", pán učiteľ a pán farár predvolali ho pred seba. Martin postavil sa ako obyčajne ku dverám so svojím obvyklým: „Čo rozkážete!"

„Nič nerozkážeme, Martinko," odpovedal učiteľ. „Len chceli sme opýtať sa, či by si takto nemal vôle po školách vyučiť sa na niečo?"

„A veď ja neviem," odpovedal chlapec na vec neočakávanú.

„A prečože nevieš?"

„Keď to vraj veľa trovy treba po tých školách."

„Ej, trova sem-tam," hovoril pán farár; „o tú postaráme sa my pre teba, aspoň z počiatku. A dobrý študent pomáha si potom sám na nohy."

Druhým časom znal už náš Martinko mores, t. j. mravy, a bol by bežal pánu farárovi ruku bozkať, ako keď mu prvý raz sľúbeno bolo, že bude učiť sa donát vo fare; ale teraz nanovo zaseknul sa. A keď pán farár dotušoval: „No, Martinko, čože, akože?" odpovedal zase to prvé: „Veď ja neviem."

„A čože ešte nevieš?"

„Neviem, čo na to moja mať doma povedia" — a slzy mu zaihraly v očiach, keď si spomnel na dom a azda hneď i na ďalšiu rozlúčku s dobrou matkou.

„To je pravda, pán učiteľ, na matku sme zabudli," hovoril farár k učiteľovi, a hneď obrátil sa k pamätlivému synovi: „No nič to preto, synak môj; prehovoríme i s materou; veď ona pristane na tvoje dobro. Len už teda choď si po práci a nezapomeň na lekciu, čo na zajtra máš z donáta."

Martin pobozkal pánu farárovi i pánu učiteľovi ruku a odišiel. Pán farár vzal na seba prehovoriť matku, ak by ozaj spierala sa ich úmyslom.

2.

Na útlocitnú matku Martinkovu pozabudli sme i my; poďmeže teda k nej do Rochoviec.

Pekný, vybielený stojí jej domček medzi druhými. Pred ním sú štyri konáristé staré vŕby na ochranu, bo popod vŕby hrkoce si

vyokrúhlenými skalami, so stráň Kohúta až sem doválanými, Čierny potok. Za domom záhrada a sad a v ňom staré bosmany, jablone v týchto krajoch zdarne pestované od dedov, a v ňom i mladé štepy, sadené posledným ich hospodárom. Ach, pre hospodárku pozostalo už len toto málo opatrovať, a opatrovala ho verne pre syna jediného.

Bola práve sobota. Starostlivá mati vyhladila pár bielych šiat, ktoré okolo dreveného valca okrútené piestom pridŕvala a po hladkom lipovom stole valkala. Už si ich aj odkrútila, poshýbala a do čistého obrúska uviazala, aby boly hotové zavčas rána do Slavošoviec pre Martinka. To bola jej pokonná a spolu najmilšia práca na každý týždeň, i na tento večer. Ešte jedno-druhé v izbe upratala, a len keď viac nebolo čo robiť, prišla jej na um samota. Ale tým jasnejšie predstavil sa jej pred oči obraz jarého synka jedináčika, a s tým obrazom v mysli i usnula, a na čo tak často myslievala, o tom i snívala. Snívalo sa jej, ako skoro — už na jar, na Jura — opustí Martin mendíctvo; príde jej domov; bude mu nosiť obedy do papierne pod Dúbravu, kde s druhými chasníkmi bude jej pri čistení papieru zarábať; ako si ho potom vypraví hoci najprv len s píšťalkou na to handárstvo, kým by zarobil groše, vymenil otcovské zeme, stal ku pluhu, chodil i na vozárstvo do Miškovca, do Debrecína, do Pešti, a ona si ho na cestách sprevádzať bude, ba pošle nevestu, pošle časom i vnuka s ním; zatiaľ že mu ona vychová pár volkov, sám dochová si i žrebce, sivka a faku, ako nebohý otec mával.

Boly to krásne sny o budúcnosti. Chudera neznala, že práve v ten deň dokončilo sa pod Dúbravou a v škole slavošovskej rozhodnutie, ako by jej syna i ďalej, snáď na veky, preč poslali a od domu — no nie od jej srdca — odtrhli.

Ako každú nedeľu, pospiechala i ráno zavčasu do Slavošoviec. Tu si Martinka pekne vyumývala, učesala, do bielych šiat pripravila a tak prepustila po jeho práci na zvonenie a do kostola. Do kostola šla i sama, veď tam s chóru zavznieval k jej ušiam milý hlas synov, ktorého zase do týždňa počuť nemala. Po kostole dal ju zavolať k sebe pán farár.

„No, vítajteže, Sucháňka moja drahá, a sadnite si," preriekol prívetivý pán farár. „Chcel by som vám niečo povedať — len či mi vďačná budete?"

„Ach, vďačná, vďačná, dvojejctihodná milosť. Akože by som vám vďačná nebola, keď ste mi toho môjho Martinka sem pritúlili, aj mi ho vynaúčate ešte i sami."

„No veď o Martinkovi je reč. Vidíte, taký je súci, tak dobre sa učí, že vám ho už aj páni v papierni pochválili a hovorili, že by veru mohlo byť z neho niečo, aj sľúbili pomoc. Nuž veru uradili sme sa, že ho dáme po školách. Čože vy na to poviete?"

Milú drahú Sucháňku zalialy len slzy. Už chvála Martinkova z úst pána farára a k tomu ešte od pánov z papierne pohla ju k slzám. Väčšmi pohnul ju obrat reči farárovej, bo ten smeroval zrovna na srútenie jej dosiaľnych nádejí o budúcnosti synovej. S tý-

mito nemohla tak ľahko rozlúčiť sa; prihlboko boly vryly sa už do jej duše. Nová myšlienka na lúčenie sa so synom, idúcim do ďalekých škôl, zarmútila ju, ako by ešte dnes a navždy lúčiť sa mala s tým, ktorého príchod do domu na každý deň čakala a rátala, ako skoro bude, aby trval navždy.

I veru pán farár mal dosť práce, kým ju upokojil. Presvedčovanie druhé neplatilo, kreme to, že Martinka pošlú len sem do blízkej Dobšinej, kam bude môcť zase háby mu nosievať, a že Martinko sám si tak žiada, od učenia odtrhnúť sa nedá.

„Nechže sa stane vôľa Božia!“ preriekla naposled Sucháňka. „Mal by mať dakedy ťažké srdce na mňa, že tvrdo mozoľovať treba pri našich sedliackych robotách a že mohol aj pánom byť, radšej nech si urobí, ako sám chce!“

3.

Dobroprajníci Sucháňovi stáli si v slove. Čím dochodila jaseň, dobrý učiteľ vyučil ho náležite slovenčine a prvým známostiam gymnasiálnym, pečlivý oňho kňaz vycvičil ho v latinčine a nemčine, bo Dobšiná mesto nemecké, kde o tom čase pekne prekvitaly gymnasiálne školy. A keď Martinko prišiel potom k pánu Jaríkovi s veršovnou odbierkou od pána učiteľa i zarečnil ju, dal mu Jarík konec papieru pod pazuchu na prvé školské potreby a do vrecka peniaze, čo stály za desať koncov. Keď zase došiel k pánu Dúbravickému, postavil si ho tento pred seba na prostred svetlice. „Takto mi, povedá, povedz, čo vieš.“

Čo Martinko po latinsky už vedel, to boly od pána farára složené *Versus Adonici*, t. j. verše mladušských — a začínaly sa takto: „*Ecce Patrone — Devenerande!*“ t. j.: Hľa, dobrodinče — veľactihodný!

Zarečnil ich jadrne, a spokojný pán patrón hovoril: „Môže byť z teba dobrý latinák, len usiluj sa mi. Študentský oblek už ti je hotový, aj dva tvrdé toliare najdeš si vo vrecku. Takto ti budem dávať, kým mi budeš rečnievať práce svojich pánov učiteľov. Ale keď mi napíšeš prvý latinský list a rečnievať budeš svoje vlastné práce, vtedy toliare zdvojnásobním a šaty dám ti robiť tým krajšie, čím výbornejšie budú tvoje práce... Teraz ukážem ti, načo sa máš usilovať. Poďže, prečítaj mi, čo za nápis pod týmto obrazom.“

S tým zaviedol ho pán Dúbravický ku stene, kde visel v zlatom rámci odznak či hárb zemiansky, pod nímž oči Martinkove videly a ústa čisto latinsky vyriekly: *Insignium nobis familiae Dúbravicky.*

„Ešte ty sotva vieš, čo je to, ale rozpoviem ti sám. To je, vidíš, zemiansky hárb, nám rodine Dúbravických daný od kráľa. I sám hárb upomína na papiernictvo, bo predstavuje muža v jednej ruke papiernické sýtko držiaceho, druhou nad ním meč vydvihujúceho. To je, že my už teraz, ako všetci zemäni, máme právo nosiť meč a spolu i povinnosť brániť vlasť i všetko, čo je v nej, ľudí aj ich prácu a majetky, i priemysel a medzi ním i tento náš papiernický. Ale to je, že i zaslúžil som si hárb a zemianstvo ako pa-

piernik, a zato ani pred jedným starobylým rodom zemianskym nezahanbím sa. Bo, vidíš, moja práca, moja zásluha a Božia pomoc je v tom, čo mnohým dostalo sa ako kure zrno. Počas týchto, Boh dá dokonávajúcich sa už francúzskych vojen, keď z Anglickej nedovoľoval Napoleon nič dovážať na europejskú pevninu a tak ani papier, povstal i v krajinách nášho cisára a kráľa nedostatok papieru. Vojsko a vrchnosti najväčšmi ho zacítily. Dodával som im ho z mojej papierne za cenu miernu a v toľkej miere a dobrote, že sám kráľ uznal moju zásluhu a naložil, aby mi ju odmenili. Jeho páni radcovia chystali mi na odmenu akýsi záslužný kríž a či rád. Na šťastie dozvedel som sa zavčasu o tom.

Hľaďže, brachu, poďakoval som sa im za všetky kríže. Hovoril som, ak mi ozaj dobre chcete, aby moja papiereň bezpečne stála a nebodaj i ďalej v súre a potrebe papierom celej krajine pomáhala, teda ma urobte zemänom, a hoci bych i dopláčať mal, bo mám z čoho. Nebodaj toto posledné najlepšie účinkovalo. Bo keď pomastil som naozaj kolesá a složil za udelenie zemianstva žiadané tisícky, dostal som zemiansku listinu na pergamente, vyrobenom pekne-rúče zo psej kože, i tento härb. To všetko neurobil som z pýchy, bo nezapomínam, že môj otec bol takým sedliakom, ako tvoj a len z papiernického tovariša stal sa naozajstným majstrom papierne a majiteľom Dúbravy, a ľudia uctili si nás i bez toho, ako zemänov, alebo ešte lepšie, keď sme im dobre robili. Ale vyhľadávať zemianstvo doprela ma núdza, tá, že bez zemianstva nemôž' pokojne a bezpeče sedeť ani na svojom. Už teraz vedz a časom to lepšie pochopíš, aká je to bieda, že u nás vlastne len zemän vládne zemou a človek nezemiansky tak dobre ako by ani nemal svojho nemovitého majetku, keď zemänia hocikedy môžu ho pohnúť z neho. To hamuje hospodárstvo i priemysel v krajine, a malo zhubiť ho i tu pod Dúbravou.

Dúbravu i s niekoľkými poddanými, medzi ktorými bol i tvoj otec, odkúpil od jedného zemäna pred rokmi a za všetko statočne zaplatil ešte môj otec. Teraz, keď priemysel daril sa nám, umienil si onen zemän pozdvihnúť pravotu a mňa z otcovského vysúdiť, keď som, hľa, nebol zemänom a nemohol írečite vládnuť ani kúskom zeme. Bol by povinný býval vyplatiť ma len z budov a strojov papiernických, a bol by ma poslal s paličkou a kapsičkou kade ľahšie. Ale prešiel som mu čez rozum. Kráľ urobil ma zemänom a potvrdil mi írek. Môj protivník zamĺkol s processom na všetky časy.

Z tohto si už aspoň toľko zachovaj, prečo sa máš usilovať v tých školách. Pekné sú všetky stavy a najkrajší ten, pri ktorom najviac práce, bo tam i najviac zásluhy o národ a otčinu. Ale ako dnes časy stoja, usiluj sa už len na taký stav, kde by ti nezemianstvo na závade nebolo, ktorý rovnal by sa zemianstvu. Daj ti Boh dožiť takých časov, kde by privilegia prestaly a zemän i nezemän rovnakej cti a svobody požíval. Ale, hovorím, v akých časoch žijeme, v takých usiluj sa na kňaza alebo na lekára, tieto dva stavy dosť dobre rovnajú sa už zemianstvu, aspoň nezemiansky rod pri nich človeku nevadí. Nateraz len pilne uč sa, dobre správaj sa, ča-

som ti to ukáže dobrý duch a schopnosti tvoje povedú ťa, čo si vyvoliť máš. A už potom či ako kňaza, či ako lekára, či aj menšieho, len či všade statočného a poriadneho dá mi Boh uvideť teba, to mi bude odmenou za všetko, i za tie šaty, čo ti teraz dávam, alebo čo ti ešte budúcim časom dožičím."

Martinko aspoň týmto poslednejším slovom najlepšie porozumel. Spomínané študentské šaty hovorily totiž i k zraku a cveng toliarov v nich i k uchu. Poďakoval sa pekne, pobozkal ruku pánovi a poklonil sa ako najkrajšie vedel.

Zpod Dúbravy letel ako ľahký vtáčik do dediny, zrovna do materinho domu. Nové šaty zkúsil hneď. Boly síce trocha gazdovské, to jest radšej väčšie ako menšie, ale to nevadilo. Vlastná mať temer nepoznala si ho v nich, bo náhodou bola preč z domu a došla len vtedy, keď Martinko sedel si už za stolom ako študent a v novej, pánom farárom jemu darovanej Rheniovej grammatike prehŕňal sa.

„Nuž ale či si to ty, syn môj?"

„Ja, mamo, ako ma vidíte. Vyzul som mendíctvo a obliekol som študentstvo z lásky a pomocou nášho urodzeného pána Dúbravického."

„Z lásky a pomoci Božej, syn môj!" napravovala ho mať. „Pán Boh to bol, čo srdcia dobrodincov k tebe naklonil, a ty najsamprv len Bohu ďakuj, aby si neostal nevďačným napokon ešte aj k ľuďom. No, ale už len že si mi tu!"

V tomto poslednom slove zavieralo sa všetko, na čo chudera mať teraz myslela, na čo od troch rokov čakala a každý deň rátala, kedy navráti sa z mendíctva jedináčik, k nemuž jej srdce tým užšie prirastalo, čím vzdialenejší bol a mal byť od nej. A jaká rada bola, keď o chvíľku sebe i jemu predložila štieranku (sekané cesto v mlieku) na stôl, že predsa raz mala s kým spoločne zavečerať si; jak milo ozvaly sa po večeri hlasy ich večernej piesne; jak vrúcne modlila sa dnes večer zaňho a za jeho budúcnosť: tomu kreme zbožné, o svojich až do utrápenia starostlivé materinské srdce porozumeť schopné je!

4.

Dva dni pobavil sa Martinko s materou. Pán farár to tak vymeral, aby i srdcu materinskému uhoveno bolo i zase, aby srdce príliš neprilnulo k prítomnosti syna.

Na tretie ráno pripravila sa mati sviatočne, vzala nový obrúsok na chrbát, v ňomž uviazané boly háby pre študenta, ba i celý chlieb, geletku bryndze a niekoľko tých milých postruhníkov na poživnosť. Vedľa nej kráčal syn dosť hrdo po študentsky. Na pleci mal prevesený malý batôžtek papieru a pár kníh, hombáľajúci sa na lieskovici. Utrel si slzu, keď prah domu prekračoval na púť, sám ešte nevediac, jak ďalekú.

Cestou stavili sa v Slavošovciach. Pán farár oddal Martinovi zapečatený list, hovoriac: „Osloviš pána správcu školy, ako som ťa už naučil: *Clarissime Domine Rector!* a oddáš mu tento list: hneď bude všetko dobre, veď tam dobrých študentov, hoci chudobných,

radi majú. A Pán Boh si vzhliadne na tvoju statočnosť a usilovnosť, syn môj! On pomôže ti, ako by si sa ani neponazdal!“

Ani s vlastným otcom nebol by sa lúčil srdečnejšie náš Martinko, ako rozlúčil sa teraz s dobrým kňazom. Ale ľúto mu prišlo ešte len v škole, kde od malého i velikého odberal sa, kde od troch rokov bol ako doma. Tu rozplakal sa a nevedel, kedy konečne odlúčiť sa. Až vľúdny učiteľ preriekol: „Neplač, nenariekaj, ako by si sa lúčil navždy od nás do hrobu. Ideš do života. Krásna budúcnosť čaká na teba. My práve žiadame si, aby si sa nelúčil tak, ako by sme sa viac nemali vidieť. Pamätlivý budeš na nás, my na teba. Prídeš zase, len zavítaj k nám vždy úprimnejší, v mravoch i v učení vždy pokročilejší, vždy hodnejší!“

Tieto nádeje spokojily i plačúcu mater, ktorá by ináč hotová bola bývala vrátiť sa do Rochoviec, keď i tak ešte nebola navykla vyprevádzať syna ďalej od Slavošoviec.

O chvíľku kráčali si už mať so synom pokojnejší mladým brezím porastlým grúňom hore ku Hankovej. A veď boli si ešte pospolu, oni, čo nikoho viac nemali na svete a ichž srdce vždy dovedna viedlo. Ale i čím viac krátila sa asi štyrhodinová cesta ich na Dobšinú, tým viac začalo byť užšie okolo srdca matke Sucháňke.

„Ach, syn môj, syn môj, keď si ja teba takto vyprevádzať mám do sveta, keď by si už mohol byť naveky pri mne!“ zahorekovala. I horekovala ďalej všelijako, až Martin i sám začal obmýšľať sa, či ďalej ísť a či by nebolo lepšie opatrovať doma opustenú matku, ako pustiť sa takto na neisté. Ale keď o tom rozmýšľal, ako opatrovať sa doma s materou, len mu to tak ako pošeplo preňho a pre mater uspokojujúcu myšlienku. I preriekol:

„Nuž ale, mať moja ľúba, čože by som robieval takto doma, keď ani statku, ani zemí a lúk nemáme?“

„Nuž, syn môj, chodieval by si každý deň čistiť papier pod Dúbravu, ako druhí chasníci. Nosievala by som ti do papierne obedy a nepotĺkala by som sa po svete s tým papierom na chrbáte.“ — Chudobné totiž ženičky tohto okolia živia sa predávaním papieru, ktorý na chrbáte roznášajú po svete. Toto mienila tu i Sucháňka; ale syn pokračoval:

„A potom čo, keďby som z toho vyrástol?“

„Potom vypravila by som ťa *do sveta*, hoci len pískať za tými handrami.“ Ďalej by bola vypočitovala známe nám sny a nádeje svoje, ale syn zachytil jej slovo:

„No, vidíte, mamo, *do sveta! Do sveta* za handrami bych šiel, keby nie s knihami na učenie. Vidíte, že u nás čo chlap dostať sa chce na zelenú ratolesť, do sveta mu treba — či tak či onak. Lepšie s knihami, ako s handrami. Teraz veselo si idem do sveta, a zo sveta vrátim sa k vám, a — Boh dá — potešim i opatrím si vás!“

Tu by bol už Martinko maloval svoju budúcnosť, ale došli dolu vŕškom od Slanej ku bránke chrámového a školského dvora v Dobšinej. I nepozostávalo im len utíchnuť a dopýtať sa na byt pána správcu gymnasiálneho.

Clarissimus prijal ich veľmi vľúdne, keď matka oznámila, že priviedla študenta. Jeho čelo zakabonilo sa trochu len vtedy, keď Martinkom podaný list prečítal, i to nie nevoľou, radšej starostlivosťou o odporučenca, keď v prvom okamžení rozmýšľal, ako opatriť zrazu i hospodou i všetkým temer neočakávaného hosťa. No hostia takíto nebývali za onoho času nič neobyčajného, ktorých *alma mater musarum*, t. j. kojná mater umenia čiže škola vďačne vinula k hrudi.

Pán správca uprel skúmavé oko na chasníka, a keď videl, že Martin pokojne vydržal pohľad, ba keď videl i pekné a skromné držanie sa chlapcovo a svoje starostlivé oňho myšlienky trocha v poriadok uviedol: vyjasnilo sa prísne čelo vznešeného pána a hovoril takto:

„Teraz zaplatíš tvrdý toliar za zápis, čo nikomu neodpúšťame.“ — Martinkovi to ľahko prišlo, keď ich mal dva vo vrecku. Vyňal jeden a položil pekne na stôl pred pána.

„Tak! Z pána farárovho listu viem, ako ťa mám zapísať, i čo si sa už učil. Ale podrobíš sa zkúške, hneď dnes, predo mnou i pred pánmi professormi, či ozaj súci nám budeš do grammatiky. — A vy, moja milá Sucháňka, ostanete zakiaľ tu pri synovi. Ak zkúšku vystojí, prijmem ho sám k sebe; bo práve potrebujem študenta, čo by mi čistil šaty a knihy. Zato bude mať u mňa hospodu a čo ešte dolezie sa mu; obedúvať bude i tak v alumnii; len biele háby budete mu donášať z domu aspoň štyri páry každý mesiac. Ináč ako bude sa učiť a správať, tak mu pomôžeme ďalej. Ak by dnes pri zkúške neobstál, nuž najlepšie urobíte, keď si ho pojmete domov a dáte na remeslo. Je zdravý, hodný, súci i na to!“

Úbohá mater, ako rástla od radosti pri oných sľuboch, tak zachvela sa pri takejto záverke prísnych, ale dobre mienených rečí. Len Martinko neľakal sa toho, bo nebál sa zkúšky. I tak prísna zkúška poslúžila len k jeho pochvale. Ujarený, utešený vyprevadil si matku až na vŕšek, už ako pánov rectorov príručník — hoci len pri čistení šiat a knižnice.

Neraz Sucháňka premerala ešte i potom chodníčky od Rochoviec po Dobšinú, ale putúvala vždy veselšie, keď školiarenie synovo darilo sa, najveselšie keď po zdarných zkúškach viedla si ho na leto domov, aby u nej pobudol. Na jeho opatrenie vždy i sama niečo zúbožila z predávania papieru, vždy dospela pomoc i od pánov patronov, z Hornej papierne za slovenské listy a verše, ktoré časom Martin sám písaval, zpod Dúbravy za latinské skladby a reči, ktoré pán Dúbravický od neho prijímal a chválil mu ich. Voľačo z požiadavôk odpustili pilnému žiakovi i na školách; pozdejšie zaHadal si vynaučovaním menších žiakov i prijímal druhé dobrodenia, *stipendia*. Tak školoval Sucháň nielen v Dobšinej, strávil dva roky i na maďarčine v Gemeri, napokon navštevoval i lyceum v Levoči a Prešporku a prospel v učenosti naozaj. S pánom Dúbravickým shováral sa už teraz po latinsky a pánu Jaríkovi predčítaval slovenské knihy; pána učiteľa neraz tak cez sviatky odmenil pri školnej práci i na organe. Všetci radi boli, že ho po tých školách vypravili.

5.

„Syn môj, syn môj, len či ty už skoro tie školy vychodíš?“ opýtala sa raz Sucháňka, keď syn došiel zpod Dúbravy a ona mu na očiach čítala, že ešte i po osemročnom školiarení čosi nového má pred sebou.

„Ej, veru som ich už vychodil, mať moja; vychodil všetky, jaké v okolitých mestách máme; ale mi treba ešte jednu vo väčšom meste dochodiť, kým stanem sa čím chcem, a čo i pán Dúbravický za dobré uznali.“

Pán Dúbravický zvíťazil totiž dnes v rade a pri pohári dobrého vína proti pánu Jaríkovi. Jarík radil, aby Sucháň ostal pri bohoslovî, stal sa nielen kňazom, ale i spisovateľom slovenským, ako Tablic alebo Fándli, veď že k tomu vlohy má a potreba toho veliká — aj ako pekne je to. Ale Dúbravický stál na svojom, že kňazov a učiteľov máme dosť, no celé vidieky bez lekárov, a že i lekári môžu písať dobré a pekné spisy slovenské pre ľud. On len to ľutoval, že synovia ľudu nemôžu ešte oddávať sa na práva a úrady, keď tie prístupné sú kreme zemänom. Sucháň pamätlivý na dávnejšie reči Dúbravického, rozhodol sa sám dľa mienky jeho. Matka opytovala sa teraz:

„A čože to, akože to za dobré uznali?“

„Mati moja ľúba, vykladal horlive syn, akože ste vy to za dobré uznali, keď za málo videlo sa vám papier na chrbáte roznášať po svete? Odkladali ste si groš na stranu a keď už bola kôpka, nakúpili ste od našich gazdín plátna, najali ste vozára a začali ste kupectvo s plátnom do Pešti. Buď Bohu vďaka, mám i ja voľačo odloženého z tých škôl, čo mi je dosť na začiatok do Pešti; ta pôjdem učiť sa na lekárstvo; ta viedly vás cesty, povedú vás ta zase ko mne.“

Milujúcej matke len to bolo treba: „ta povedú vás cesty ko mne“, hneď bolo všetko dobre. Aj bolo naozaj dobre. Sucháň ani sám nevedel, ako vyštudoval a stal sa doktorom v lekárstve. Ono mu to zprvu dosť krušne šlo s tou malou kôpkou, ktorú vyučovaním menších žiakov a panských synkov bol sosbieral; ale pán Dúbravický mal v Pešti známych, ktorým ho odporúčal a u nichž zase domovým učiteľom stal sa náš Martin. Tak aj ináč podporovaný došiel konečne cieľa svojho.

Matka navštevovala si ho každý rok o Medarde, keď bývajú najväčšie trhy na plátno. Tešievala sa, keď ho vždy lepšie zaopatreného videla, keď, majúc dobrý trh na plátno, i sama k dobrobytu prispeť mohla. Tešievala sa najmä, keď roky študovania krátily sa a syn jej sľuboval, že skoro na Štítnickej doline osadí sa ako lekár.

Ale veru keď tu na piaty rok k nemu došla a syn ukázal jej už z troch izieb pozostávajúce obydlie svoje, miesto potechy čakanej zarmútil ju novinou, že už len v Pešti obydlený ostane, keďže stal sa pomocníkom pri krajinskom lekárovi (protomedicus) Václavovi Zbraslavskom. „Ale, rečie, netrápte sa ďalej v tých Rochovciach a

s tým plátnom; poďte bývať sem ko mne; už mi Pán Boh dal toľko, že pri mne tu bez starosti môžte žiť."

„Jaj, syn môj, keby to u nás na doline, to vďačne. Ale tu medzi tými múrami, čože bych ja tu robila! Kdeže tu záhrada, kde bych sadila a okopávala? Kdeže tu ľudia mne rovní, s ktorými bych sa shovárala? Bol by mi dlhý čas, keď ty najviac len po meste a ku chorým chodíš." I takto i inak ešte odvrávala a nedala sa mu nahovoriť.

„Nuž dobre, hovoril konečne syn, nech bude po vašej vôli. Ale chcem, aby ste sa negalibili a nemozolili s inším, len už čo s tým plátnom budete prichodiť sem, a i pri tom aby vám bola poľahoba. Budem vám dávať každý rok na pomoc, čo vám dostačí na vyživenie k zárobku z plátna." I veru vyčítal jej hneď sto zlatých v striebre.

„Ach, syn môj, kdeže by som ťa zase tak okradla!" hovorila mater a pristala na dar len potom, keď jej syn dôkladne vysvetlil, že ho tým neukráti a že ako by to bolo, keďby mať nič neprijala od syna, ktorému predtým ona dosť nadávala sa.

Ale to i potrebné bolo, i Martinko to videl, že mať jeho pomaly ostarieva sa a nevládze už tak zarábať, ako predtým. Od tých čias čo raz prišla do Pešti, dobrý Martinko doložil vždy k zárobku z plátna, čo asi potrebné bolo, aby zase do roka bez starosti vyžila.

6.

Drahne času bolo už ubehlo, čo Sucháňka nebola s pánom Dúbravickým na slove. Odkedy nekupčila s papierom, ani nemala kde takto bližšie prísť s ním na slovo. Asi v tretí rok po udalosti posledne nami vyrozprávanej sišla sa s ním náhodou v poli, kde si on bol na prechádzke. Pristúpila k nemu pokorne a pobozkala mu ruku.

„Nie, drahá, nebozkávajte; veď som i ja taký zemský syn, akého ste možno i vy porodili," riekol Dúbravický.

„Ach, akože by som vám[1]) ja, môj drahý pán urodzenký, nebozkala ruky, keď ste vy mne môjho milého Martinka tak dobre ako vlastného syna k srdcu pritúlili a jemu ste k toľkej hodnosti dopomohli."

„Aha! ste vy to, moja drahá Sucháňka! Veď hovorím, že ste i vy takého syna porodili, ako som ja — a veru som vás v náhlosti nepoznal. Ale váš Martin je veru chlap, a čo málo urobil som zaňho, toho zasluhuje; bo mi ešte vždy pekné latinské listy písava. A hľaďteže, keby sme takto dajedno — čo nedaj Bože! — ochoreli, to by vám on priletel z Pešti a pomohol ako ani jeden

[1]) Z počiatku XIX. stoletia dlho ešte pospolitý ľud náš vždy a všade „vykal" — i urodzenému a veľkomožnému panstvu; „onikať" ani nevedel — ako starci ľudu podnes neonikajú nikomu alebo veľmi tvrdo im to prichodí.

doktor v stolici. Čo v stolici? V krajine mu páru hľadať treba! Veď je už druhý po najprvšom doktorovi v celej krajine. Bo veď hádam už i viete, že si jeho jedinú dcéru vzal za manželku."

„Nuž ale môj syn Martin oženil sa?"

„Veru váš syn Martin Sucháň a nikto iný vzal si Ľudmilu Zbraslavskú, protomedicusovu dcéru — protomedicusovu, či to rozumiete?!"

Čože bolo citlivej matke po latinských slovách! Ona rozumela len jednému: že to nebude so všetkým dobre, keď syn pred matkou zatajil ženbu. Ona nerozumela ani potom, keď jej Dúbravický vykladal, aké to šťastie pre mladého lekára, ako môže časom stať sa i sám najvyšším krajinským lekárom, ako je Sucháň už teraz chlúbou celej doliny Štítnickej, ktorá ho vychovala. Ona rozumela len svojmu urazenému materinskému srdcu a ponáhľala sa domov vyplakať sa. Ešte i keď hojnými slzami uľavila srdcu, nezanechala ju akási bôľna predtucha, že to už so všetkým nebude dobre. Bôľom a predtuchou sovrená vzdychla k Bohu, aby On všetko na dobré obrátil.

Po prvý raz tvrdo jej bolo vyberať sa k synovi, keď skoro za tým prichodilo Medarda. Ale už plátno bolo z väčšieho naskúpené, ba i tri konce najkrajšieho ľanového plátna do daru pre nevestu boly osobite uložené: nuž len vybrala sa vo meno Božie na tú cestu.

7.

„Syn môj, syn môj, veďže mi už len ukáž tú svoju ženičku, či, ako povedáš, mladú paniu; veď mi je predsa už len nevestou. Ver mi, že potom neprídem nikdy viac unúvať ťa; vďačne i do hrobu ľahnem, len či aspoň raz za života vidím si nevestu."

Takto prosila Sucháňka syna, keď do Pešti došla a, ako obyčajne, našla ho v jeho lekárskej izbe. Ale on odporoval:

„Mať moja, už som vám povedal, že to byť nemôže. Moja žena je pani z vysokého rodu a ešte vyššie vychovaná."

„Ale hľaďže, syn môj, naš pán Dúbravický, i pán Jarík, i ich panie, veď sú to už dosť veľkí páni, a nehanbia sa za nás chudobné sedliacke ženičky. Aj pripustia nás vždy k sebe, aj sami prihovoria sa nám. Ba veru pani Jaríková, to je taká prívetivá, že nedávno, keď som plátno tam kupovala, zaviedla ma i do prednej svetlice a poukazovala mi všetko, a posadila si ma k sebe a tak vyshovárala sa so mnou do dobrej vôle. Ba veru tí páni nehanbili sa ani za teba, hoci si dakedy chodieval k nim vinšúvať v kabaničke a v chološničkách."

Na túto poslednú prípomenku zachmúrilo sa čelo pána lekárovo. Ale ako by nič nebolo, pokračoval: „Hej, ale je to tu všetko inšie. Tam ste na dedine, tu sme vo veľkom, slávnom meste. A žena moja pochodí z druhej krajiny, z Moravy, tam zase inak dbajú na svoj rod a vysoko sa držia. A čo by ste sa aj sišli s ňou, nedohovorili by ste sa, keď ona len nemecky a maďarsky vie."

„Ach, syn môj, čože by to inakší ľudia mali byť, ako sme my; veď sme všetci dietky jedného otca nebeského a všetci budeme

jednak srovnaní v zemi. Len ty mňa zaveď k nej; už ako dorozumieme sa, tak bude."

„Ale, mamo, už som vám povedal, že to byť nemôže!... Vidíte, od toľkých rokov dávam vám po sto zlatých a vždy žehnali ste ma, že tak a tak aký som dobrý syn, ako vám je to dosť, že ešte voľačo pri plátne zvyšujete. Budem vám dávať hoci po dvesto, hoci viac; len toho nežiadajte, aby som vás k mojej žene zaviedol; — len už radšej ani nechodite sem, kde by sa mohli dozvedieť, že matera sedliačku mám."

Väčšej rany matke zadať nemohol. To by nikda nebola pomyslela, že horko-ťažko odchovaný a predtým vždy dobrý syn, dakedy ešte takto s ňou hovoriť bude. Div, že s nôh nespadla a srdce nepuklo sa jej. Ale nie; vzmužila sa a jako na najhoršie odhodlaná preriekla: „Či tak, nešťastný pán syn?! Myslíš, že vernú lásku materinskú zaplatíš mi almužnou — odhodkom z tvojho prebytku? Mladá som ostala s tebou — mohla som sa vydať, mohla som vychovať zdarné sedliacke deti, čo by ma boly ľúbily naozajšne. Na to som ani nepomýšľala pre teba jedného. Pre teba mozolila som, chodievala, ustávala, ruky, nohy podierala. Ale to by nič nebolo. Lež či nato prirástol si mi jediný ty k srdcu na celý život, aby teraz na moje staré kolená takto potupil si ma? Nechcem tvojej almužny! Asi po štyri roky chodím k tebe, čo mi tých sto zlatých dávaš. Tu si ich máš! Toľko asi vytŕžila som po tieto dni z plátna — sú síce z polovice požičané — ale predsa dom i záhrada spokoja veriteľov — len nechcem od syna nič, ktorý mi moju nevinnú, pokonnú žiadosť na svete takto odopiera!"

I začala vyťahovať meštek, že mu peniaze odčíta.

Takej tvrdej zkúšky milý pán syn nečakal. Utrel si slzu po strane. Ale v srdci jeho víťazila predsa len doktorská pýcha. I veru, znajúc slabosť materinu, zahováral a prehováral ju ďalej: „Nieže tak, mať moja, nie. Veď ja to tak nemyslím. Veď vás ja rád mám, a viem, ako veľmi milovali ste ma — milujete až podnes. Ale pre tú našu lásku pýtam sa vás, či chcete moje šťastie zkaziť na veky? Vidíte, my s mojou veľmi radi sa máme, ale to by netrvalo ani za hodinu, keď by taká pani dozvedela sa, že mám rodinu sedliacku. A po Pešti nevolali by ma viac do veľkých domov, hneď by bolo po mojej doktorskej sláve, keď by takto môj rod prišiel do rozprávky a ako moja hanbila sa za svokru. Či by ste mi to ozaj žiadali? Či nám nie lepšie takto? Vy každý rok prichodiť budete do Pešti, sem ko mne do tejto izby, kde každého prijímam. Tu si vás vždy objímem, ako som vás dnes objal; tu vyrozprávame sa, vyžalujeme sa jedno druhému; prepustím si vás so slzami a požehnávať vás budem i v hrobe. Len moje šťastie nerúcajte!"

„Len moje šťastie nerúcajte!" To jedno otriaslo i tak už rozčuleným srdcom materinským. Veď tomu jednému šťastiu synovmu posvätila celý život: stavby svojho celého života srúcať nemohla!

„Keďže je tak," preriekla trpko, „nechže ti bude na svedomí. Od počiatku myslela som, že nebodaj takto na príkro obráti sa mi

celé tvoje panstvo, ale už čím som si zaviazala svet, toho nepotrhám. Idem — idem bez pokoja. No ale keď aspoň tebe pokoj bude!"

Ako rozlúčila sa zatým mať so synom, či s takým vrúcim objatím, ako inokedy? To ona sama ani nevedela, ani necítila. Len už išla a syn vyprevadil ju až do dvier, ktoré zavrel za ňou i za sebou.

Šla — nie, nešla — vliekla sa priestrannou chodbou prvého poschodia velikého peštianskeho domu — dotackala sa až na druhú stranu chodby, kde by sa mala pustiť dolu schodmi. Ale tu podlomily sa jej kolená — ona klesla na postavenú tam drevenú lavicu, klesla pod ťarchou svojej poslednej a najťažšej obeti, donesenej domnelému šťastiu jediného syna. Temnosť obkľúčila jej smysly i mysle, lež i čez tú nejasnosť myšlienok preblyskovalo jej, ako by nielen syn zriekal sa matky, radšej ako by nešťastnej prichodilo zriecť sa syna. To prvšie snáď — toto poslednejšie naskrze možné nebolo, aspoň nie bez celkovitého zronenia duše a pominutia sa smyslov tak verne a horúce syna milujúcej matky.

(Dokončenie.)

Z básní Alexandra Petőfiho.

Preložil *Hviezdoslav.*

Zimné večery.

Kam sa podel s neba jarabý pás dúhy?
kam kvet, nímž sa polia jarabely, luhy?
Kde potočný hukot je, kde spevot vtačí,
všetek jara-leta skvos, šperk s inou zdobou?
Tam je všetko! len čo rozpomienka stačí
ich vyvolať, sťaby bledé tône z hrobov.
Iba sneh zrieť — chmáry, jak sa ukladajú;
ožobračela zem, zima obrala ju.

Jak žobráčka stará, ozaj, je zem; kýsi
s pliec jej biely, lenže vetchý kocon visí,
z ľadu laty po ňom, i dier dosť však predsa,
z nich jej telo nahé vyzerá, tak v mraze
stojí tam, sa trasie... núdza širkou štetca
spodobená je jej civom na obraze.
Čo by robil človek von v tej mrcha chvíli?
Teraz v izbe dnu je život roztomilý.

Žehná Boha, koho požehnaním odel
On, dav teplý kút mu a rodinku v podiel.
Akým blahom je dnes teplá chyža všade,
a v teplučkej chyžke rodinôčka ľúba!

Teraz čo chalúpka to čarovný hrad je,
ak jest zkaď prikladať triesky do kozuba;
každé dobré slovo aj, čo indy vzduchom
brnkne snáď, včuľ prostred srdca vletí uchom.

Najmä večery tie tehdy — krása! Klam i
mam, poviete čajs', nech neznáte ich sami.
Za vrchstolom otec čeľadný si sedí
v dôverlivej vrave so súsedom, s kmotrom;
fajčia si, pred nimi krčah z hrubčov gliedy,
chovan hen z pivnice najstaršieho: no trom
aj dna najsť mu neľza, čo jak sa s tým činia...
zločká, hneď jak peniaz plný je zas vína.

Ponúka ich hodná gazdiná to domu,
neboj, čo úlohou jej, že vyhne tomu:
hoj, vie ona dobre, čo jak v obcovaniu,
povinnosti zná si zpamäť, s dobrým menom
domu nezahráva; nik aj nesmie na ňu
trizniť, skupaňou že bola by či leňom.
Tam sa krúti-vrtí, prívet jej vždy sladší
znie: »súsedko, kmotrík, nechže sa vám páči!«

Tí sa poďakujú, chlipnú na tie slová;
keď im vytlie z fajek, napchajú ich znova,
a jak dym z nich túla v povetrí sa plavno,
tak si brúsia sem-tam umy ich, a vzatkom
časov čo sa dávno pominulo, dávno,
posbierajú, spomnú pekne za poriadkom.
Kto na chotár žitia má už pochod krátky,
nepozeráva rád napred, ale zpiatky.

U menšieho stola šuhaj, dievča: svieži
pár; tým o minulosť veru sotva beží.
Nač aj obierať sa im s ňou? život celý
je pred nima ešte, nie im za chrbáty;
duše ich v budúcna obzor zaletely,
snive obzerajú východ ružovatý.
Kradmo usmejú sa, veľa nepovravia,
bohvie, a predsa sa znamenite bavia.

Tam v úzadi zase lávky kolo pece
drobizg obsadil, sa hašterí a mece,
celý kopec deti domácich i hostí;
z karát stavia veže... Zbudujú i svalia...
honia za motýľmi šťastnej prítomnosti,
včerajšok huš! starosť ich o zajtra malá. —
Hľa, jak spratné miestko! — neveril bys' proste: —
v izbe tej prítomnosť, prešlosť, budúcnosť je!

Zajtra chlieb sa bude piecť, osieva slúžka,
nôťac; až dnu čuť, jak ťahá do tenuška.
Zškrípe žeráv studne nádvorím sťa v sváre,
na nocľah to kočiš napája si kone.
Hudú kdes' cigáni, najskôr na obare,
zďala slýchať basu, ako mrmle, stone.
A tie rôzne zvuky schodia sa a svijú
tu dnu v izbe v tichú, mäkkú harmoniu.

Padá sneh, ulica preds' však očernela,
veľká, hrubá tmisko zatiahla ju zcela.
Chodákov niet temer, iba, zvrždiac kroky,
návštevník čo stúpa domov so svetielkom,
jeho lampáša svit blyskne pod obloky,
už aj spolkla ho tma; lampáš zmizne celkom,
ti dnu ale, jak bys' im bol hádku zadal,
hádajú o dušu: kto to prešiel tadiaľ?

Čím pomenovať ťa?...

Čím pomenovať ťa,
keď o súmraku zádumy
na tvojich očí krásnych večernicu
s obdivom hľadia moje oči,
jak zrely by ju teraz prvýkrát...
na hviezdu tú,
jejž každý pablesk
je lásky potokom,
čo do duše mi vteká mora —
čím mám ťa menovať?

Čím pomenovať ťa,
keď na mňa letkom zašleš
vše pozor svoj,
tú krotkú holubičku,
jejž každé pieratko
je olivovou vetvou pokoja,
a ktorho dôtyk je tak dobrý!
bo nežnejši je od hodvábu
i od vankúša kolísky —
čím mám ťa menovať?

Čím pomenovať ťa,
keď rozzvučia sa tvoje hlasy,
tie hlasy, ktoré nech by počuly
tak suché stromy v zime,

ver' vyhnaly by ihneď ratolesti
v tom domnení,
že tu je jaro už,
ten spasiteľ ich dávno čakaný,
bo vyspevuje slávičok —
čím mám ťa menovať?

Čím pomenovať ťa,
keď k ústam sa mi primkne
úst tvojich žhavý kameň rubínový,
a v ohni bozku duše sa nám stopia,
jak za úsvitu splynú deň i noc,
a zpred očú mi zmizne svet,
čas zmizne zpredo mňa,
a tajomných spás svojich súhrnom
ma zaplaví až večnosť —
čím mám ťa menovať?

Čím pomenovať ťa?
Ty blaha môjho sladká mati,
do neba vtrhlej obraznosti
ty vílo-dcéro,
najodvážnejšie moje nádeje
zahanbujúca skvúca skutočnosť,
ty duše mojej jediný
no nad jeden svet drahší poklade,
premilá moja mlado-žienka krásna,
čím mám ťa menovať?

Pustatina v zime.

Hoj, včuľ je len pustá ozaj pustatina!
Lebo jaseň vám je hrozná rozgazdiná;
jaro čo i leto
shromaždia, tú hneď to
ľahtikársky zmárni všetko, po zázraku
pokladov že zima nenajde ni znaku.

Niet tam kŕdľa oviec s cvengom zádumčivým,
pastiera, čo píska tónom žalostivým;
i spevavé vtáčky
zmĺkly, zo žitnačky
bujnej nezavrieska chriašteľ ku obude,
ba ani len malý svrček nezahudie.

Jak zamrzlé more, chotára pláň gáni;
nízko lieta slnce, vták jak ukonaný,

čiže vekom také
je už krátkozraké,
i tra sa mu prihnúť, by dovideť znalo...
Aj tak v pustatine vidí veru málo.

Prázdna dnes rybáreň i hájoveň heno;
ticho na staňach, dnu statky žujú seno;
keď ich večer zovú,
duria ku váľovu,
tu vše, chlpáň, býča zryčí: neináčej
tiež von z jazera by pilo vodu radšej.

Dohánových listov vezme z kutíc trámu
bireš, na prah dá ich, požižle, jak sa mu
to bičiakom zdarí;
pípku zpoza sáry
vyne, napchá, puká však — čo mu i zdochne —
a, či nie kde jasle prázdne? tu-tam ffochne.

Však i čárdy čušia ozajst, až žiaľ ich mať;
krčmár a krčmárka dlho môžu drichmať,
hodiť do studnice
bár kľúč od pivnice,
bo nik neobráti oja v tú ich stranu,
cestu v sneh zametly vetry k nepoznaniu.

Teraz panujú kol fujaky: z nich jeden
hore v povetrí sa krúti, pokým je deň,
druhý cvála tu doľ
sršivý čo kúdol,
iskrí pod ním sneh sťa kremeň, a ten tretí,
pasovať sa s nima, v ústrety im letí.

K mrku keď uľahnú dennej po unave,
na rovinu zase hmly zasadnú plavé:
i len v nich nákres je,
beťára jak nesie
kams' na nocľah kôň, v diaľ zaberá a frká...
Vlk zavyje za ním, nad ním havran zkrká.

Ako vyhnaný kráľ, kde už ríše lem je,
tak sa obzre slnce vzad s obruby zeme,
ešte obzre sa raz
s hnevom, a aj zaraz,
len čo na proťajší kraj zrak dôjde žhavý,
krvavá sa sklzne koruna mu s hlavy.

Dolina a vrch.

Kiež by som bola vrchom! (dolina
si vzdychla). Kiež!... jak božské na pohľad
je ligotných hviezd zo súsedstva
sa po širokom svete podívať.

Ten šťastlivý vrch tam si kraľuje,
hľa, na vznešenom slávy prestole,
štít s holdom otáča mu oblak
sťa tymianu dym oltár v kostole.

Čo vzchodí, slnce zlatú korunu
mu z prvých lúčov kolo čela dá,
a plášťom odeje ho v pozdných
pableskov šarlát to, čo zapadá.

Kiež vrchom som! — Tu musím život svoj,
ach, preživoriť skrytá, pošmurná;
ni do súsedov nedozrem, a
ni od súsedov neľza dozreť mňa. — —

Kiež by som dolinou bol! (vzdychol vrch).
Kiež dolinou... och! aká obida
je výsosť táto, táto sláva,
už iní mi tak veľmi závidia.

Mňa trafí, áno, prvý slnka lúč,
i ostatný sa na mne rumení:
a predsa vždy som taký pustý,
a predsa vždy som taký studený.

Kvet, motýľ, rosa, slávik... darmo ich
zvem, nerady ma; a čo laskáva
sa tam doľ' lichotivým vánkom,
tu hore zúriaca je chujava.

Kiež dolinou som! Dolu bych si žil
pred svetom skrytý, nad mnou lesný krov,
a zamieňal bych zavše blaho
s krásneho jara detvou rozmilou!

Tri vtáky

Tri vtáky sú to, ichž mám zvlášte rád;
o troch vám vtákoch idem zaspievať.
Bár tak by pekný bol môj spev a rým
o nich, jak veľmi ja ich návidím,
jak veľa blaha, techy, rozkoše
mi tito vtáci poskytujú vše!

Nuž, prvý vták je malá sýkorka.
Jej zim-baba sa netkne, bosorka,
nezmýli nesnahy ju žiadnej zlo:
za mrazu, chumle hvízda veselo,
si po konárkoch skacká, holých bár,
jak hravý motýľ s kvietka na kvet v jar,
čo bezstarostné decko hupká si,
hneď prijde ujde zas, sťa dákasi
by vrtieľka je voždy inode,
zrak ledva stačí za ňou v sprievode. —
Sýkorka táto — tak sa javí, hľa —
je tvoja myseľ, žienko premilá!

Vtáčaťom druhým je zas slávičok.
On skryte žije v šere vetvičiek,
nik nevidí ho, ni on nikoho;
to jeho hniezdko, trebárs nemnoho
je stavby na ňom, je mu celý svet:
v ňom vyspevuje, i keď začne, hneď
ututle súmrak hlukot kdeaký,
by neprerušil jeho pieseňky,
by tešily sa zem i nebesá,
kochaly v piesni, aká primkne sa
ku uchu nášmu v najkrajšom ak sne,
jejž každý zvuk sťa tklivé zvonenie
žiaľ jeden pochová a zplodí zas
i jednu radosť, lebo každý hlas
v tom harmonie venci velikom
je jednou svätou láskou. — Slávikom
tým — takto zavše predchodí mi, hľa —
je tvoje srdce, žienko premilá!

A tretím z vtákov tých je orliča.
Tie jeho kriela smelí nosičia
to, vyšinú ho nad oblakov štít;
tam s hromo-blesky spoločný má byt,
a pozor svoj až k slncu vysiela.
Keď počasie je kľudné do cela,
sám pokoj a mier, spí si v ústraní;
no keď tak víchor prijde zdychčaný,

divoko zreve, začne duriť sa:
tu zcítne z driemot mladá orlica,
sa víchru takoj hodí do ramien,
ním dá sa uniesť, a on, jakby len
paripa s jazdcom, tak v svet trieli s ňou
s odvahou strašnou, hroznou rýchlosťou. —
Tá orlička — tak sa mi činí, hľa —
je tvoja duša, žienko premilá!

Máš myseľ decka, srdce ženštiny
a mužskú dušu, tvore báječný!
Ni neviem, čo je väčšie, odhádať:
či láska moja či môj obdiv snáď?

Tu dnu som v lete...

Tu dnu som v lete mužského to veku;
jar mladi pošla, a čo boly ňou
v dar prinesené z priazne ku človeku,
kvet i sny krásné vzala so sebou,
so sebou škorván-spevca, pobratima,
čo zbúdzal ma, zrúc zoru zbronelú...
Jak tmavý bol by život, svet, nech ty ma
tak neľúbiš, môj jasný anjelu!

Uletel s neba rūžovatý lúč a
so zeme spevná uletela vtač,
v jej hniezdach prázdnych hnevné víchry skučia
dnes abo smutných vánkov čuť z nich plač;
v dúm mojich lese, jakby za podzimia,
už hrká list, nešepce priateľu ..
Jak tmavý bol by život, svet, nech ty ma
tak neľúbiš, môj jasný anjelu!

Dennica neba zlatá, zeme rosné
však striebro tam je všetko, všetko v zmar:
skutočna ruka prisna neúprosne
ich smazala ztaď; roj sa sbieha chmár,
i sparno je, vzduch strastí, že až zdýma
hruď, tlačí v prácne dni či v nedeľu...
Jak tmavý bol by život, svet, nech ty ma
tak neľúbiš, môj jasný anjelu!

Pomedzi bralá romantické stekal
si čarný potok, rozhučaný v ples:
prúd ctižiadosti! i ma neraz plekal,

opojil blaze. Tečie tam i dnes,
no iný streb ho rtoma dychtivýma,
mne prešiel smäd, chuť -- koniec veseliu...
Jak tmavý bol by život, svet, nech ty ma
tak neľúbiš, môj jasný anjelu!

Keď odvrátim sa od seba a zrenie
čo občan po vlasti šlem končinách:
zrak zhumpľované, zvrhlé pokolenie,
ľud pustnúci kol vidí. Ramä, hach!
mi zpružie, zbúcha srdce; však čo s nima?
len slziť nad ním môžem k súdielu...
Jak tmavý bol by život, svet, nech ty ma
tak neľúbiš, môj jasný anjelu!

Oj, miluj ma, jak z plna lásky žiary
ja mám ťa rád, tak prenesmierne vždy;
ma zaplavuj tým svetlom-teplom, s tvári
čo božskej v srdce sa ti hromaždí:
to srdce je mi svetom jediným, na
dni slncom, hviezdou v noci prôčeliu...
Jak tmavý bol by život, svet, nech ty mňa
tak neľúbiš, môj jasný anjelu!

Na smrť rodičov.

Konečne raz shliadka
preočakávaná!
niet z nej útechy, niet
na nej požehnania.
Videl som si otca .. či len rakvu jeho,
z tej tiež iba hrana bola ku dohľadku,
i tú v cmiteri som videl, vedľa neho
keď sme uložili dobrú moju matku.

Nemám otca, matky,
ni ich napozatým
nebudem mať, ichž bych
k prsám privil vzňatým,
ktorým bozkával bych i tie stopy nôh ich,
bo o krvi sŕdc ma vychovali, páskou
zem jak obopína slnko z lúčov mnohých,
otáčali ma, hej, svojou svätou láskou!

Och, nač pošiels', otče?
mati, nač tiež za ním?

Viem, je pokoj hrobov
pre vás požehnaním;
no čo požehnaním vám, mne kliatbou vadí,
pod ňouž moje srdce už-už schradá-stydá!
Keď tak zachodíte so mnou, čo ma radi,
jak sa mám tým ufať, čo ma nenávidia?

Tu ma zanechali,
pošli bez návratu!
Rov ich pije sĺz mi
spŕchu prebohatú.
Tecte, slzy moje, teč, ty vrelá riava,
na ľad hlaď ich tvári tichým vsakom doliezť,
od teba nech zvedia: sirota ich pravá
akú rozháralú na duši má bolesť!

Ale nie, nie, radšej
oddialim sa ztadiaľ,
nežbych prúd sĺz svojich
precediť k nim žiadal;
chráň Boh!... nech tak dobrí rodičia by moji
zacítili horké syna svojho city,
bolo by i v hroboch — sŕdc ich po pokoji,
žiaľom bol by celý byt im prevečitý.

S Bohom tedy, s Bohom...
Len raz ešte s vašim
zobjímam sa krížom
hrobným, ujdúc s ťažším...
Na ňom priečka tá sťa ramená by boly,
jakby vystierali ruky otec i mať...
hádam vstali z loží totých pre mrtvoly,
ešte raz si syna chcejú vyobjímať!

Bojom ku spáse!

Scéna vo dvoch dejstvách.[1]

Napísal *Fr. Urbánek.*

OSOBY:

Svätoslav, knieža na Vlkáni.
Zorka, jeho dcéra.
Mileva, jej tetka a vychovávateľka.
Darka, slúžka Zorkina.
Dobrogosť, pán na hrade Nivke.
Mirov, jeho pobočník a priateľ.
Vratko, } radcovia kniežaťa Svätoslava.
Myslan, }
Rufin, gróf z Rosenthalu, Nemec.
Otec **Dobrochval,** pustovník v Svätoháji.
Mlada, }
Boža, } priateľky Zorkine.
Deva, }
Mila, }
Loviš, }
Milosť, } zbrojnoši a priatelia Dobrogosťa.
Jarko, }
Čenko, }
Vrátnik Svätoslava.

Vojaci Dobrogosťa. — Pluk Nemcov spojený so zlopovestným plukom medziborských lúpežníkov.

Dej prvý odohráva sa na Vlkáni, v hrade Svätoslavovom; dej druhý v Svätoháji pod Žiarom.

Dejstvo I.

Priestranná, rytierska izba. V prostred úzadia dvere, taktiež na pravo i na ľavo východ. V popredí na oboch stranách okná. Na prostriedku stôl, okolo stolice. Na stene visí čierny kríž podvojný.

Výstup 1.

Zorka. Mileva.

Zorka (v staroslavianskom kniežacom rúchu farby jasno-svetlej, na hlave má zlatú partu, stojí pri okne v pravo, ruky má složené ako ku modlitbe, hľadí do diaľky). Hospodine, pomiluj! Daj šťastne vrátiť sa našim, mne radostne objať otca milovaného! Pomiluj a žehnaj ny na veky vekov! (Skloní hlavu.)

Mileva (tmavo-fialovým baršonovým rúchom odená; vstúpi hneď po vytiahnutí opony; zbadajúc Zorku pri okne, ostane stáť a meravo hľadí na Zorku.

---

[1]) Predstavená dňa 31. decembra 1904 v Turčianskom Sv. Martine, v Národnom Dome.

(K obecenstvu). To večná jej zábava. Dňom, nocou vyzerá otca, modli sa za jeho šťastný príchod; no — bohužiaľ — márne. (Utiera si oči.) Hospodine, či nevyslyšíš hlasu anjela nášho, k Tebe tak zbožne volajúceho? (Ide k Zorke vyčitave.) Zorka, zase pri tom okne?!

Zorka (strhne sa). Ako som sa ťa naľakala, tetka Mileva.

Mileva. Zahrúžená ustavične v príšerné myšlienky, budeš sa ešte svojej vlastnej tône ľakať. Zatváraš sa pred svetom a vyhľadávaš samotu, ani čo by si mladosť svoju v tie štyri múry pohrobiť chcela. (S výčitkou.) Kam to s tebou dôjde?

Zorka. Mýliš sa, tetka. Ja milujem svet i radosti jeho, ľúbim svoj ľud i družinu svoju. Rada blúdim svobodnou prírodou krásneho rodiska svojho a vyhľadávam kútik samoty len vtedy, keď stiesnenému srdcu svojmu chcem uľaviť tichou modlitbou.

Mileva. A čo tiesni mladé srdce devuchy mojej? Nesmie to vedieť tetka tvoja, ktorú Boh ustanovil na miesto tvojej starostlivej matky? Povedz, Zorka moja, zdôver sa mi, a uvidíš, že sa ti uľaví na srdiečku. (Prituli ju k sebe.)

Zorka. Obava pre milého otca sviera mi hruď. Už piaty týždeň, čo nemáme o ňom zvesti. Preto najradšej hľadím na vlkánske hory, či v temnej borine nezajagá víťazný prápor jeho. Ale dnes — (hľadiac ustrašeno oknom, túli sa k Mileve) dnes zazrela som miesto neho desný zjav.

Mileva. Čo podesilo tichú holubienku moju? Hovor, Zorica.

Zorka. Tam, tam nad Žiarom vzniesol sa oblak havranov, ich prenikavý škrek niesol sa krajom našim sťa nárek pohrabný. Mne pritom srdce stislo, lebo pomyslela som na drahého otca a milý národ náš.

Mileva (pre seba). Bože všetkých Bohov, zachráň nás od všetkého zlého! (K Zorke) Zorica moja, nikdy som sa nenazdala, že dcéra víťazného Svätoslava bude mať tak málo hrdinskej vôle v sebe. Ty vieš, že otec tvoj podujal dielo sväté, keď pustil sa do boja s takým pekelným nepriateľom, s Nemcom, ktorý večne hrozí záhubou nášmu národu. Pamätaj si heslo predkov našich: »Bojom k víťazstvu, a víťazstvom ku sláve! (Odíde v ľavo.)

Výstup 2.

Darka, predošlá.

Darka. (Vystúpi prostriedkom, v jednoduchom staroslavianskom kroji, s vencom na hlave, v náručí nesie kvety. Zorky nezbadá.) Čo by som všetky kvety našich hájov posnášať mala, vďačne by som vykonala, len aby som tým ju mohla potešiť a rozveseliť. (Zbadá Zorku.) Ach, kňažna moja milostná, odpusť, že som nezbadala tvojej prítomnosti. (Podáva jej kvety.) Prijmi pozdravenie hájov našich.

Zorka. Vďaka, Darka moja. Utešené kvety! Ty zbehala si dnes už všetky háje.

Darka. K vôli tebe, drahá, aby som ťa mohla potešiť a rozveseliť. Veď si pravou hviezdou na Vlkáni. Jestli mrak smútku za-

hali krásnu tvár tvoju, zatemnieme všetci; a zase jas úsmevu tvojho rozveseli celý hrad.

Zorka. Lichotiš, Darka. Vieš dobre, že túžba za otcom tiesni ako kameň dušu moju. Kde srdce bázeň sviera, tam ústam ďaleko ku smiechu. Pozri, i milé kvietky, družky moje, so mnou smútia. Na každom listku chveje sa kvapka rosy, ani slza.

Darka. Už ani kvety nevedia ťa rozveseliť? No azda (tajomne) poteši ťa zvesť a pozdravenie z Nivky.

Zorka (živo). Od Dobrogosťa?

Darka. Áno, milá kňažna. Sbierajúc kvety, zašla som až na hranice Nivky a postretla som jej pána, idúceho s honu. On srdečne dal pozdravovať teba, a odkazuje, že si dnešný deň urobí šťastným a zavíta k nám na Vlkáň... Či ani to nepoteší smutné srdce tvoje?

Zorka. To áno, Darka moja, bo aspoň budem môcť Dobrogosťa požiadať, aby sa vydal na cestu a vypátral, čo je s otcom mojím. On, človek dobrý, mi to zaiste vďačne urobí.

Darka. Na žiadosť tvoju, kňažna, pôjde i na konec sveta. Láska jeho neľaká sa nijakých obetí.

Zorka. Láska lásku budí, živí a zasväcuje k veľkým, vznešeným skutkom.

Darka. Vzájomná šťastná láska; ale nešťastná je morom utrpenia a vodí človeka na kraj zúfalstva.

Zorka. No, ty nemáš čo hovoriť o nešťastnej láske. Mirov je šuhaj statočný a ľúbi ťa, ani život vlastný.

Darka. A predsa nemám sa čo tešiť z jeho lásky. Svet nedopusti, že by on pojal dievča služobné. Hej, závisť je azda najhoršia zlosť pekla!

Zorka. Láska čistá neľaká sa závisti, ani zlosti, ba ani samého pekla. Ona vie sa zastať pred všetkými nápadmi. V bojoch sa len čisti, prepáli, ako zlato v ohni.

Výstup 3.

Mlada, Boža, Deva, Mila, predošlé. (Vstúpia prostriedkom, smejúc sa veselo; podávajú Zorke ruky.)

Zorka. Čo máte takého smiešneho?

Mlada. Kebys' bola videla, mladi páni z Nivky boli na hone. (Smeje sa.)

Zorka. Nuž a?

Boža. Strieľali ani na Nemca. (Smeje sa.)

Deva. A zastrelili — (Smeje sa.)

Mila (vpadne jej do reči). Komára v povetri. (Smeje sa.)

Mlada. To bude hostina, hihihi!

Boža. Ešte i nás pozvú na ňu! (Smeje sa.)

Deva. Ba vyhýbať nám budú, ako len najlepšie budú môcť. To ich tak nemrzelo, že nič nezastrelili, ale to, že my sme sa presvedčily o ich loveckej spôsobnosti, o ktorej také divy vedia rozprávať.

Mila. Počujte len, čo sa mne prihodilo. Ja stojím za bralom

a hľadím na lúčku pred sebou, na samopašnú hru motýľov, zrazu z húšťavy vybehne zajac a piadi čez lúčku; lež v tom kde sa vezme, tu sa vezme Jarko, zacieli a paf! Lenže miesto v ľavo strelil v pravo a zajac netrafený ufujazdil. Ja volám smiechom: »Čo ste neriekli, že vám ujde, bola by vám ho zadržala!«

Všetky. A on čo? (Smejú sa.)

Mila. Zamračil sa ani mesiac, keď mu čez tvár čierňava prejde, zamrmlal čosi medzi zuby a ztratil sa.

Všetky (smejú sa).

Výstup 4.

Mileva. Predošlé. Darka ide do úzadia a urovnáva kvety.

Mileva (vystúpi z ľava). Tak, tak, devuľky moje, buďte dobre veselé, že by ste odohnaly mrak smútku s tvári mojej Zorky.

Mlada. Mileradi by sme ju potešily, ale ona zatvára svoje srdce pred každou radosťou. Pamätaj si, Zorka moja, ako telo chlebom sa živí, tak radosti potrebuje duch.

Boža. Ako u bohatého prameňa je okolo vlhko, tak veselý človek i svojich domácich rozveseľuje.

Deva. Veselá, radostná tvár podobá sa svietelni, ktorá na všetky strany rozosiela žiarne lúče.

Mila. Teš a raduj sa, Zorka, z jara svojej mladosti tak, ako veselime sa my.

Mileva. Zachovaj si, Zorka moja, že ako živému prameňu nikdy nechýba vody, tak pravému kresťanovi nechýba v nijakej nehode pravej radosti. Poslúchni a choď sa zabaviť. (Sadne k stolu a vyšíva.)

Mlada, Deva, Boža, Mila (obkľúčia Zorku). Poď, Zorka, poď.

Zorka. Urobím vám k vôli.

Mlada. Zaspievajme si: »A tie naše háje, hoja Ďunďa, hoja...

Boža. Ale čo, hrajme sa na »veveričku«.

Deva. Alebo na pani Ružu.

Mila. Nech Zorka určí, čo sama chce.

Zorka. Dobre, nech Darka zaspieva svoju novú pieseň

Darka (predstúpi a spieva s citom.)

V tom našom hájičku pár holúbkov žiali,
zlý svet im závidel, že sa rady maly,
zlý svet im závidel, rozviedol ich v poli...
Lúčenie dvoch milých bolí, veľmi bolí.

(Spieva sa na melodiu: Na zelenom stromku...)

Všetky. Sláva, Darka!

Mlada. Teraz už budeme sa baviť, alebo si zaskočíme.

Výstup 5.

Vrátnik. Predošlé.

Vrátnik (zostane pri dverách). Vratko a Myslan nesú pozdravenie kňažne od pána z Vlkáňa.

Zorka (skrikne radostne). Od môjho otca! Kde sú? Nech vstúpia! Doveď ich.

Vrátnik. Jako ti vôľa, kňažna. (S poklonou odíde.)

Výstup 6.

Predošlé.

Mileva (k Zorke). Zorka, mierni sa vo svojich citoch. Prudkosť tvoja rozruši slabú ústrojnosť tvojho tela.

Darka. Vládkyňa moja, buď tichá a mierna, aby prudká radosť tvoja nezmenila sa nám v žiaľ.

Zorka. Bože môj, ponechajte mi radosť túto, za ktorou som túžila ani smädné vtáča za čistým prameňom. Boh vyslyšal hlas prosby mojej a poslal verných radcov otca môjho, aby mi doniesli pozdravenie jeho. Ale kde sú toľko?

Výstup 7.

Vratko. Myslan. Predošlé.

Vratko | *Myslan* } (starci, po vojensky odetí, vstúpia prostriedkom s ovisnutými hlavami). Boh s vami!

Všetky. I Duch svätý! Vitajte!

Zorka (podáva im ruku). Vitajte, drahí priatelia, vy verní radcovia milého otca! Povedzte, čo dobrého vás k nám donieslo? Čo robí otecko môj? Jako sa má? Žije a je zdravý?

Vratko (smutne). Hoj, žije, ďakovať Bohu —

Myslan (tiež tak). — a zdravý je, jako býval, ale — (Hľadí do zeme.)

Všetky. Ale?

Zorka (prestrašeno hľadí s jedného na druhého a zalomí rukami). Bože, stoj pri mne! Vy nesiete zvesť smutnú, vaše tváre to prezradzujú. Čo je? Čo sa stalo? Pre Boha živého, hovorte, čo je s otcom?

Vratko. Utiš sa, milá kňažna. Není tak zle, aby nemohlo byť horšie. Otec tvoj a otec národa, Svätoslav, mocné knieža Vlkáňa, žije a je zdravý; ale — neľakaj sa — v tábore nemeckom, zapredaný zradou svojich.

Zorka (chytí sa za hlavu a beží v popredie javišťa v zúfalom bôli). Hospodine, pomiluj! Môj dobrý otec — rabom! (Hodí sa na kolená, ruky sopne k nebu a klesá k zemi.)

Mileva, | *Zorka* } (ju podchytia).

Mileva. Zorka, Zorica moja, nemri! Pre Boha, vzmuž sa! Otec tvoj žije a bude svobodným!...

Darka. Kňažna, kto zúfa, nemá viery v Boha. On dopustí, ale neopustí:

Mlada,
Deva,
Boža,
Mila. } Zorka! Zorka!

Zorka (prichodí k sebe). Bože, pomáhaj, a neopúšťaj mňa úbohú! Pomáhaj zachrániť otca, daj sily osvobodiť ho z pekla diablov nemeckých! (Vstane a narovnáva si odev.) Nesvedčno zúfať dcére Svätoslavovej! Žiť a mreť za Boha, za národ a otčinu bolo heslom víťazných predkov našich. To bude i heslom mojím.

Mileva. Tak ľúbiš sa mi, Zorka moja. Netrať ducha! Boh pomáhal, On pomôže i ďalej

Zorka Vratko, Myslan, rozprávajte, jako sa to stalo, že dobrý môj otec upadol medzi vlkov?

Vratko. Zradou, milostivá kňažna, čiernou zradou! Aby zem vyvrhla podlého zradcu svojeti, až raz uloži do nej kosti svoje!

Myslan. Víťazstvo bolo celkom naše, isté, Nemci sa brali na útek. Tu falošný Mataj, ulakomiac sa na nemecké zlato, zradil knieža i rod celý. Nemci obkolesili náš celý voj a zajali knieža i 800 mužov Bodaj by nemal nikde pokoja na zemi tejto, podlý zradca! Peklo buď mu údelom!

Zorka. Bože, buď nám milostivý, a čierny zločin zradného zlosyna netresci na národe svojom!

Mileva. A popraj rady a pomoci k osvobodeniu! (Utiera si oči.)

(Ostatné šepkajú jedna s druhou a utierajú si oči.)

Zorka. Aké výkupné žiada Nemec?

Myslan,
Vratko. } Veľké, preveľké, milostivá kňažna!

Zorka. Akékoľvek veľké by bolo, musíme ho stvoriť. Hoci by sme všetci schudobneli, ale otca si predsa vykúpime.

Vratko. Za drahé výkupné...

Myslan. Ktorého nie je hoden nemecký vrah!

Zorka. Hovorte teda, čo žiada Rufin nesvedomitý!

Vratko. Odkázal ti, kňažna, nemecký gróf Rufin, nepriateľ našej otčiny, že nepustí knieža Svätoslava, tvojho milého otca, kým ty nedostavíš sa do tábora jeho a nestaneš sa jeho milenkou.

Všetky (sa zhrozia).

Mileva (zdeseno skrikne). Kto, Zorka? Nevinný anjel hradu nášho!? Nikdy! Dokiaľ ja žijem, je ona (stane si pred Zorku ani štít) pod mojou ochranou, a ja jej nevydám, iba keď nemecká dýka prerazí toto staré srdce, na ktorom vyrástla ľalia táto! (Objíme Zorku a plače.)

Zorka. Neplač, tetka Mileva. Neplač, je to vôľa Božia!

Mileva. Nie pravda! To vôľa hnusníka nemeckého, grófa Rufina, ktorého povesť je černejšia od najstrašnejšej noci.

Darka (padne na kolená pred Zorku, so sopiatymi rukami prosí). Milostivá vladkyňa moja, prijmi vďak od nehodnej služobnice svojej a dovoľ, aby mohla miesto teba vydať sa za obeť výkupnú! Prosím, neodmietaj prosby mojej!

Zorka. Čo sa ti robí, milá Darka? Ako to mysliš?

Darka. Celkom dobre; budeš tak láskavá požičať mi svojich šiat a ja v nich dám sa na cestu do tábora. Rufin dosiaľ nevidel teba, ani mňa, nepozná premenenia a ty budeš osvobodená, i pán náš, i celý národ. Vlkáň zaplesá radosťou, a mne v povedomí takého vznešeného diela bude sladká smrť.

Všetky. Áno, Darka, to bude.

Zorka (bozká Darku na čelo). Vďaka ti, Darina moja, bolas' mi vždy vernou družkou; znám tvoje dobré srdce, viem, že by si vďačne položila život za mňa, ale obeti tej od teba prijať nemôžem a nesmiem.

Mileva. A pojdeš sama?

Zorka. Veľká vec – veľká obeť. Osvobodiť z rabstva vlastného otca, osvobodiť milý národ, osvobodiť zem, kde som sa narodila: prečo by som sa neobetovala?!

Všetky. Zorka, ach, Zorka, duša drahá! (Plačú.)

Mileva. Zorica moja, ty nás chceš opustiť? (Plače.)

Zorka. Ako svätica svojho rodu, tetka Mileva, hotujte mi svadobné šaty! Družičky moje, ovenčite ma a spievajte! Surmity nech hrajú, ženy nech spievajú hymnu posvätnú, a tak odprevaďte ma na popravište. (Nadšene.) Veď za Boha, národ a otčinu trpeť ani mrieť neboli!

(Opona spadne.)

Dejstvo II.

Javište predstavuje les. V úzadí je vyvýšené miesto, Žiar. V popredí na ľavo je skala a na nej veľký kríž, pod ním kľakadlo, nad krížom strieška, krytá slamou a mochom, ako pustovňa.

Výstup 1.

Dobrochval.

Dobrochval (pústovník, bradu bielu má až po pás, odený z hrubej látky utkaným habitom farby tmavo-sivej, prepásaný bielou šnúrou, na prsiach má veľký kríž: — kľačí pred krížom a modlí sa:) Hospodine, sľutovníku milostivý, sľutuj sa nad svojimi a osvoboď národ Svoj od nápadov nepriateľa zlostného, že by sme Ťa večne oslavovať mohli, ako Otca neskonalého milosrdenstva! Pomiluj, ó Bože!

Výstup 2.

Mileva. Predošlý.

Mileva (vystúpi z prava; v smútočnom rúchu). Tu je, pohrúžený v modlitbu.

Dobrochval (obzre sa a zazre Milevu). Aj, ktože prichádza v tíšinu samoty mojej?

Mileva (s hlbokou poklonou). Ja som to, otče, Mileva, sestra kniežaťa Svätoslava z Vlkáňa. Odpusť, že ruším pobožnosť tvoju.

Dobrochval. Prichádzaš-li v mene Božom, buď vitaná, dcéra milá. Čo ťa vedie do pústovne pod Žiar Svätohája.

Mileva. Bôľ a žiaľ, otče. Prichádzam s prosbou, že by si dal úlevy a nalial balsamu hojivého do ranenej duše mojej

Dobrochval (vážne). Bôľ kliesni nám cestu k nebu. Čo sa ti stalo, dcéra Mileva?

Mileva. Vieš, otče, že v kraji našom peleši nepriateľ našej reči, našich zvykov, okráda otčinu našich predkov a trýzni, mučí, katuje dobrý národ náš. Proti tomuto ľutému diablovi vybral sa môj brat Svätoslav, knieža z Vlkáňa, do boja.

Dobrochval. To viem. Nuž a —?

Mileva. Boj stal sa osudným nie len pre samého Svätoslava, ale i pre celý národ náš.

Dobrochval. To smutnú zvesť nesieš v zátišie Svätohája. Hovor, čo sa stalo?

Mileva. Víťazstvo stálo dlho na strane našich, až zradou falošného Mataja dostali sa Nemci k víťazstvu. Obkolesiac našich zajali brata Svätoslava i s celým jeho mužstvom. Hrozné nešťastie!

Dobrochval. Nešťastie nezroní vysokého ducha, ktorý nesie sa k Bohu. Veď knieža Svätoslav žije. A vykúpiť ho nie je možno?

Mileva. Uver, otče, uver, že je to veľké nešťastie, lebo výkupné, ktoré zlý Nemec Rufin žiada, podobá sa samej smrti. (Plače.)

Dobrochval. Hovor, Mileva, čo žiada nepriateľ náš výkupného?

Mileva. Najväčší poklad, ktorý vyrástol v žulových hradbách Vlkáňa na mojom srdci, — nevinného anjela, krásnu a dobrú Zorku našu! (Zakryje si oči.)

Dobrochval (strhne sa). Čože?! Zorka, to anjelské kvieťa, radosť nášho národa, mala by byť obeťou Nemcovi?

Mileva. Bodaj by pravdou nebolo, čo som ti povedala. Ale uvidíš na vlastné oči. Tu pod Žiarom v Svätoháji má sa vykonať veľká žertva, ktorou dobré dieťa vykúpi svojho otca, svoj národ. Tu, otče, tu sa má Rufin stretnúť so Zorkou; tak je dohodnuté. Diabolský Rufin dovedie svojho väzňa Svätoslava sem a odtiaľto odnesie si výkupné, Svätoslavovu jedinú dcéru, našu jedinú radosť. (Sklesne plačúc na kľakadlo.)

Dobrochval. Nešťastie je kat, ktorý bez milosrdenstva odpraví odsúdeného; ale Slovák-kresťan neľaká sa nijakého nešťastia, lebo pozerá k Bohu svojmu, v nehož pevne verí, že ho neopustí

(Počuť v diaľke chorálny spev nábožnej piesne. Spev stáva sa vždy silnejším.)

Mileva (počúva, zrazu skočí ako bez seba k Dobrochvalovi, lapí ho za ruku, zdeseno hľadiac v stranu, zkade spev prichádza). Otče, počuj, či nenie to ako spev pohrabný?! Bože, stoj pri mne! Už ju vedú na popravište. (Plače.)

Dobrochval. Mileva, ty si kresťanka, tebe nesvobodno zúfať. Boh, ktorý dopustil, že Svätoslav upadol do zajatia, môže ho vysvobodiť bez výkupnej obeti našej Zorky. Boh je mocný!

Mileva (kľakne pred kríž, ruky sopne). Bože, pomiluj, ale staň sa vôľa Tvoja! (Vstane a ide do úzadia na ľavo.)

Výstup 3.

Zorka. Darka. Mlada. Boža. Deva. Mila. Ľud.

Zorka (v bielom nádhernom, zlatom vyšívanom rúchu, na hlave skvostný diadém, v ruke ratolesť bielej ľalie, ide popredku, za ňou dve a dve dievčence v jasno-modrých šatách [na znak žiaľu], každá má zelenú ratolesť v ruke; potom ide Darka a za ňou ľud. Zorka kľakne pred Dobrochvala). Otče, prosím ťa pre milosrdenstvo Božie, požehnaj ma, a zostaň s Bohom.

Dobrochval. Vstaň, dcéra moja! Viem, čo ťa čaká; viem všetko. Buď hrdinská a spoliehaj sa na Boha!

Zorka. Modli sa k Bohu najmocnejšiemu, aby, keď dobrý otec môj bude na svobode, pojal ma k sebe prvej, nežli padnem do moci Rufina. Milšia mi smrť, nežli život po boku jeho. Radšej chcem umreť, nežli milovať nepriateľa môjho rodu.

Dobrochval. Upokoj sa, dieťa moje! Obloha tvojho života zatemnená je čiernymi mraky, ale Boh najmilostivejší môže obrátiť ešte všetko k dobrému.

Zorka. Bude, ako Boh dá. A jestli nevrátim sa viac v rodné kraje moje, poteš, otče, môjho drahého otca, dobrú tetku a milovaného Dobrogosťa na Nivke; povedz mu, že láska moja k nemu večne žije. (Kľakne.) Otče, do tvojich modlitieb sa porúčam.

Dobrochval (drží nad ňou ruku). Požehnaj ťa Boh milosťou svojou a sošli ti anjela svojho na pomoc, aby porazil mečom svojim diabla, ktorý chce ťa dostať do moci svojej. Boh s tebou!

Darka (kľakne pred Dobrochvala). S Bohom, otče, ja idem s veliteľkou svojou. (V zástupe nemé prekvapenie.)

Zorka. Darka, neprijímam toľkej obeti od teba!

Darka. Už som ti riekla, že nehnem sa od boku tvojho ani v šťasti, ani nešťasti, ani v živote, ani v smrti. Bola si vždy milostivá, láskavá ko mne, úbohej sirote. Čierny nevďak by bol odo mňa opustiť ťa v nešťasti.

Zorka. Dve ruže, hodené do víru, málo spolu plávajú. Tak delí zlý osud najlepších priateľov.

Darka. No mňa nikdy neoddelí od teba. Ako tôňa pôjdem za tebou.

Zorka. Otče, rozhodni ty pru našu.

Dobrochval. Darka, kňažna, ti je pravou priateľkou. Pravé priateľstvo je šťastie v nešťasti, je žiarna hviezda v tmavej noci. Beda tomu, kto jej nevidí.

Zorka. Vďaka ti, otče, za láskavé pokynutie. Darka moja, poď teda k boku môjmu. (Objíma a bozká Darku.) Poďme ruka v ruke v ústrety osudu, ktorý nás čaká. S Bohom, Dobrochval, s Bohom moje rodné kraje! (Poberajú sa k odchodu.)

Výstup 4.

Dobrogosť. Mileva. Predošlí.

Dobrogosť (v staroslavianskom rúchu, pri boku má meč; vystúpi z lesa, zastaví cestu zástupu). Ani kroka ďalej, Zorica moja! Nedovolím, že

by sa diabol pohľadom svojím pásol na kráse anjela. Vráť sa domov. Miesto teba ja počkám tu Rufina.

Zorka. Ty, Dobrogosť? Nerozumiem, ako to myslíš?

Dobrogosť. Sosbieral som ľudí svojich, vybrúsil svoj meč a prisahám ti na vernú lásku našu, že osvobodím otca tvojho i teba a pomstím i muky a krivdy, činené môjmu národu.

Všetci. Boh pomáhaj!

Výstup 5.

Mirov, predošlí.

Mirov (vystúpi z ľava náhle v staroslavianskom vojenskom obleku, volajúc): Dobrogosť, hotuj sa do boja. (Zajde v úzadie a hovorí s Darkou.)

Dobrogosť. Zorka, prosím ťa, vzdiaľ sa i s družinou svojou

Zorka. Nie tak, Dobrogosť, my prisahali sme si vernosť do smrti. Umreš ty, umrem i ja. (Skloní hlavu na prsia Dobrogosťa.)

Dobrogosť. Na smrť teraz nesmieme myslieť. Ja chcem zvíťaziť! Vzdiaľ sa, Zorka; urob mi to k vôli.

Dobrochval. Poslúchni, kňažna. Meč v boji patrí mužovi, žene modlitba za jeho víťazstvo.

Výstup 6.

Loviš. Milosť. Jarko. Čenko. Predošlí.

Loviš, Milosť. Dobrogosť! Rufin sa už blíži!

Jarko. Už je pod Skalkou.

Čenko. Už počuť dupot koní a vravu ľudí!

Dobrogosť (bozká Zorku). S Bohom, Zorka!

Zorka. Lúčenie naše horšie je od smrti. Boh s tebou, Dobrogosť! (Odchádza od neho s plačom, vedená Darkou a Milevou v úzadie.)

Dobrogosť. S Bohom, otče Dobrochval! Požehnaj ma krížom svätým, aby som obstál v boji proti diablovi. (Kľakne pred Dobrochvala, za neho kľaknú jeho vojenskí ľudia a pobočník.)

Dobrochval (drží nad nimi ruky). Boh s vami i Duch svätý. V boji vašom popraj vám sily premôcť nepriateľa našej viery a nášho národa a daj vám vydobyť víťazstva. (Žehná.) Sprevádzaj vás Boh Otec, Boh Syn a Boh Duch svätý!

(Vonku ozve sa vojenský roh.)

Dobrogosť (vytasí meč do výšky). Hor sa, bratia, do boja za Boha, národ a otčinu! (Odchádza v ľavo.)

Mirov, Čenko, Milosť, Loviš, Jarko. Hurrá! (Odchádzajú za Dobrogosťom. Za kulisňami ozve sa silné Hurrá! a vojenský ruch.)

Dobrochval. Boj začal sa. Bože, pomiluj a pomáhaj! (Kľakne pred kríž.)

Všetci kľaknú a ticho, so sklonenou hlavou modlia sa).

Zorka. Bože, plný milosrdenstva a milosti, vrelá láska detinská volá k Tebe za vysvobodenie otca, národa i otčiny! Vzhliadni na svoj národ, ó Pane! (Ruky sopne a hľadí k nebu.)

(Vojenský krik sa vždy viac vzmáha.)

Mileva. Boh vidí krivdy naše. On zkúša, lež zhynúť nedá.

(Počuť krik.)

Všetci. Bože, pomáhaj!

Zorka. Darka, vybehni na Žiar, ztade azda uvidíš bitku.

Darka. Ako rozkážeš (Vybehne na vyvýšené miesto, za ňou Mlada, Deva. Hľadiac v ľavo, zúfale lapí sa za hlavu.)

Mileva. Zorka, ty trasieš sa na celom tele. Oslobodená z rúk diabla, zahynieš rozčulením. Opanuj sa. (Drží Zorku.)

Zorka Upokoj sa, tetka drahá. Zatíchne-li búrka, utíši sa vetrom otriasaný strom. (K Darke.) Darka, čo je?

Darka. Tuhý boj Naši sa držia hrdinsky. (Prestávka.) Obkolesili Nemcov.

Všetci. Bože, pomáhaj!

Darka (pokračuje). Naši víťazia!

Všetci. Sláva im!

Darka. Nemcov ženú sem... (Skríkne a lapí sa za hlavu, trasúc sa.)

Všetci (zdesene). Čo je?

Zorka. Pre Boha, čo sa stalo?!

Darka (vykríkne zúfale). Mirov padol! (Klesne na zem.)

Mlada, Deva (ju preberajú). Darka! Darka!

Zorka (zúfale zvolá). Bože, on padol — sme ztratení!

Mileva. Zorka, nie Dobrogosť, ani otec... to Mirov!

Všetci. Mirov... Mirov...

Zorka (spamätá sa). Mirov — jeho pobočník!

Mlada (hľadiac v ľavo) Je ranený... Vedú ho sem.

Darka (strhne sa, vstane a divo hľadí v ľavo).

Výstup 7.

Dvaja z boja. Mirov. Predošlí. Potom **Loviš.** (Dvaja z boja prinesú na nosidlách raneného Mirova na pravo za kulisne.)

Darka (beží dolu s krikom). Miro môj, Miro! (Ide za nosidlami.)

Loviš (pribehne z ľava rázne). Milostivá kňažna, nesiem ti radostnú zvesť. Boh je pri nás. Otec tvoj, ďakovať Bohu, je zdravý a osvobodený.

Všetci. Nech žije Svätoslav!

Loviš (pokračuje). Bojuje s nami a víťazstvo, dá Boh, bude naše, hoci Nemci bijú sa ako ľutí ľvi.

Všetci. Nedáme sa!

Loviš. Kňažna, pre naše víťazstvo ťa prosím, vzdiaľ sa odtiaľto. Nemcov ženieme v túto stranu. Čo nevídať budú tu. Čas svrchovaný, aby si sa utiahla, chceš-li zachrániť otca, Dobrogosťa a nás. Do videnia! (Odbehne

Zorka. Idem... Bože mocný, tebe česť a chvála! Môj dobrý otec žije na svobode! (Odchádza v pravo.)

Všetci. Sláva mu! (Idú za Zorkou.)

(Za javiskom už cele blízky krik a lom.)

Výstup 8.

Rufin. Dobrogosť. Loviš. Milosť. Jarko. Čenko. Vojenský ľud Dobrogosťa. Vojsko Rufinovo. (V tuhom zápase idú na javište tak, že Nemcov ľudia Dobrogosťa tisnú s ľava na pravo.)

Dobrogosť, }
Rufin } (zápasia tuho v popredí, i vtedy, keď vojsko zašlo za kulisne v pravo a oni ostanú sami).

Zorka (objaví sa na Žiare a volá zúfale) Mor ho!

Rufin (obzre sa na Zorku).

Dobrogosť (v tom vyrazí Rufinovi zbraň z ruky a porazí ho tak, že padne medzi kulisne, a víťazne zvolá). Zhyň, diable, ako zhynie každý, kto svätokrádežne siaha na práva Bohom inému dané!

Zorka. Dobrogosť! (Beží so Žiaru dolu.)

Dobrogosť (vezme Rufinovu zbraň, stane na stred javišťa, zodvihne ju do výšky a volá.) Zvíťazili sme, bojujúc za Boha, národ a otčinu! Hurrá! (Radostné »Hurrá« »Sláva!« na pravo i na ľavo za kulisňami.)

Výstup 9.

Svätoslav. Zorka. Mileva. Vratko. Myslan. Dobrochval. Mlada. Boža. Deva. Mila. Loviš. Milosť. Jarko. Čenko. Ľud. Vojaci.

Svätoslav (ide z ľava, zazrúc Zorku). Zorica!

Zorka (ide z prava, zazrúc Svätoslava). Otče môj! (Padnú si v objatie.)

Všetci (idú z ľava, z prava, volajúc radostne): »Sláva! Hurrá!« Nech žijú Svätoslav i Dobrogosť!

Svätoslav (k Dobrogosťovi). Vďaka ti, hrdina! Osvobodils' mňa, dieťa moje i národ od úhlavného nepriateľa. Boh ti zaplať! V odmenu udatnosti a neohroženosti tvojej prijmi to, čo mi je na svete najmilšie, moju drahú dcéru. Zachránil si ju, tvoja je. (Vloží ruku Zorky do ruky Dobrogosťa.)

Dobrogosť (radostne). Zorka drahá! (Objíme ju.)

Zorka (tiež tak). Dobrogosť!

Mileva (složí ruky). Buďte šťastní!

Svätoslav. Od dnešného dňa si pánom Vlkáňa, ktorého jedinou dedičkou je Zorka.

Dobrogosť. Vďaka ti, otče milý! Nivku necháme Mirovi a jeho snúbenici Darke, ako odmenu vernosti a ich statočnosti!

Všetci. Nech žijú!

Svätoslav. Otec Dobrochval, udeľ im sväté požehnanie!

Všetci utvoria skupeninu. Dobrogosť a Zorka kľaknú oproti sebe — s jednej strany Svätoslav, s druhej Mileva, okolo Zorky jej priateľky, pri Dobrogosťovi jeho vojaci, na druhej strane ľud.

Dobrochval udeľuje požehnanie Zorke a Dobrogosťovi. Požehnaj vás Boh Otec, Boh Syn, Boh Duch svätý!

Bije dvanásť hodín. Sbor spieva staroslaviansky *Otče náš.* Medzi spevom zjaví sa na Žiare anjel s emblemom nového roku. Bengálsky oheň. — Živý obraz.

Opona spadne.

Nová literatúra o Komenskom a jeho dobe.
(1892—1904.)

Napísal dr. *Ján Kvačala.*

Komenského meno preniká do kruhov vše širších a popularita jeho rastie. Pomyslime si len na tie dlhé časy, keď jeho povesť bola temer zanikla, potešíme sa uznaniu, akého v prítomnosti dostáva sa šlachetným snahám a úspešným prácam toho nešťastlivého života. Je však i povinnosť v ďalšom vlnobití historie predísť tomu, aby oceňovanie teraz oslavovaného nemohlo príliš hlboko klesať. Prostriedok k tomu je historicky spoľahlivé a dôkladné zistenie a všestranné ocenenie detailov, z ktorých utvorí sa opravdu historický obraz jeho osoby a jeho životného diela. Ako pracovalo sa v tomto smere za posledných dvanásť rokov, chceme v nasledovnom ukázať: a poneváč pritom ide viac o docielené výsledky, než o literárno-historický nákres z najbližšej minulosti, zamýšľame v krátkosti referovať jedno za druhým o patričných 1) vydaniach, 2) životopisných príspevkoch, 3) úvahách o učení a názoroch na svet, 4) bibliografických rozpravách a rôznostiach.

Predovšetkým treba spomenúť, že v jubilejnom roku (1892) povstala Spoločnosť Komenského (Comenius-Gesellschaft), ktorá postavila si za úlohu študovať životné dielo veľkého učiteľa a v jeho smysle účinkovať. Komenský má byť stredišťom, všetka pozornosť nevenuje sa však jemu samému; jemu duchom príbuzní mužovia považia sa náležitým spôsobom. Uvidíme na viac prácach, s akým výsledkom sa to robilo: sú rozličnej hodnoty a bez vonkajšej jednoty, vnútornej súvislosti alebo ustáleného rozvrhu. Hlbšiu jednotu zabezpečuje týmto prácam smer, v ktorom vedené sú obe publikácie Spoločnosti (Monatshefte der Comenius-Gesellschaft a Mittheilungen der C.-G.) Povedať niekoľko slov o tomto smere zdá sa mi byť primeraným tomu značeniu, ktoré publikácie Spoločnosti prirodzene majú uprostred príslušných bádaní za našej doby.

Neunavný predseda Spoločnosti, L. Keller, v početných článkoch vykladal ciele 1892. roku založenej Spoločnosti Komenského a po desiatich rokoch vyšiel mu výsledok, s ktorým on spokojný je. Duch, charakterisujúci mesačné publikácie (Monatshefte) spoločnosti, vyráža sa azda najdôkladnejšie a najjasnejšie v článku, ktorý Keller pripojil k rozprave K. Sella pod nápisom: „Kresťanský humanismus, jeho zvláštnosť a jeho dejiny". (M. H. C.-G. IX./15.) Privádza tu Komenského v kruhu viacerých mužov (od J. Denka po Lagarda), ktorí vedľa protestantismu a katolicismu zastupovali „staro-evangelické kresťanstvo". Okrem spoločnosti Kvăkerov, ktorú Sell tu menuje, Keller chce vedieť ešte o jednej organisácii týchto „kresťanských humanistov" (iste myslí na freimaurerov, str. 20, 21) a nepochybuje ani o súvislosti týchto kresťanských humanistov s prvotným kresťanstvom: spojujúcim členom mali tu byť predchodcovia Kvăkerov, Valdenskí, ktorí „sami hovorili, že vzor naj-

staršieho kresťanstva je smerodajným pre ich vieru a sriadenie." — I bez vecného riešenia, či je postavenie Komenského tu pravým spôsobom poňaté, môžeme prízvukovať, že toto poňatie podľa všetkého protiví sa všeobecne rozšírenej mienke, podľa ktorej posledný biskup Jednoty bol verným synom svojej duchovnej matky a tomu primerane vo vyhnanstve účinkoval pripojený k takzvanej reformovanej cirkvi, teda k jednej časti „protestantismu", a síce v priamej protive ku „katolicismu". Jestli by teraz Komenský mal byť pokladaný za predstaviteľa iného duchovného smeru, bolo by nevyhnutné to odôvodniť, a síce nie len podvrátením dosiaľ všeobecne platnej mienky. Ináče práve pieta, ktorá má dávať pečať celej práci spoločnosti a jej menu, v najhlbšom smysle slova je aspoň pochybná. Hoc jednotlivé príspevky sú neodvislé od tohto základného názoru riaditeľovho, môžu byť od čitateľa neraz tak rozumené. Preto od usilovného a vedomosťami bohatého vydavateľa mesačných publikácií očakávame objasnenie tejto otázky v záujme historickej pravdy.

Teraz prejdeme na jednotlivosti. Pritom pominieme práce vo väčších dielach (rozličných Dejinách a Lexikách), aby sme si obľahčili; pravda, mohla sa nám vymknúť i niektorá zo samostatných prác, čo ct. čitateľ dobrotive odpustí. V celku ide nám viac o registrovanie nových, pevných faktov a stanovísk, než o vypočítanie všetkých prác, napísaných o Komenskom.

I.

Jubilejný rok bol popudom k novému vydaniu viacerých spisov Komenského. Ešte v tom samom roku vyšiel nový odtisk *českej Veľkej Didaktiky*, obstaraný od dr. J. V. Nováka (Praha). Je to opravené vydanie oproti Beranekovskému, vyšlému viac než pred 20 rokmi; ani tak nie je to diplomaticky verný text, no predsa takémuto podľa možnosti blízky. Vydavateľ tým cieľom ešte raz pečlive porovnal rukopis z Českého Musea. Na predku pridaná je beznáročná analysa spisu, pridŕžajúca sa, ako vydavateľ vyznáva, vzoru Hoffmeistera (Comenius und Pestalozzi). Nasledujúceho roku pražské Comenium vydalo *homiletické diela* (Sebraná Díla kazatelská). Prvá časť obsahuje známu Homiletiku (Umění kazatelské) už v treťom vydaní. V druhej časti sú kázne. Príležitostné reči v užšom smysle slova vydavateľ chcel (dľa predmluvy L. B. Kašpara) zrovna vytvoriť, čo vzhľadom na malý počet rečí tohto druhu sotva mohlo by sa dostatočne odôvodniť. V sbierke kázní jest teda 21 kázní o utrpení, smrti a zmŕtvychvstaní Krista s textovým rozvrhom; ďalej jedna vianočná a jedna postná kázeň (poslednej titul nie verný a poznateľný), potom dve príležitostné reči, považované za ztratené, z rokov 1655 a 1656, Enoch a Metusalem, ktoré ja našiel som v lyceálnej knihovni v Prešporku. V oceňovaní prác vydavateľ pripojuje sa k úsudku Criegerna.

Vo vedeckom oddiele Comenia toho istého roku vyšiel Jozefom Müllerom nanovo vynajdený *Haggaeus redivivus*. O úvodných otáz-

kach (diplomatických i obsahových) vydavateľ referoval i po nemecky (Monatshefte C.-G., I, 122 sl.). Môžem len poznamenať, že dôvodenie jeho za autorstvo Komenského zdá sa mi byť úplne presvedčujúcim. Poučný je i dôkaz, ako prejal Komenský dôležité čiastky tohto spisu do napomenutia v záverke vydania Lasitiusovského diela. (Úvod, str. X—XV.) Podobne vítané je poukázanie na základné myšlienky pietismu. (Tamže, str. VIII.) Spis má návrhy i dotyčne ireniky. Vydanie nie je verným reprodukovaním predlohy, nedôslednej, nepridŕžajúcej sa ani pravopisu Komenského. Vydavateľ rozhodol sa za modernú transskripciu, čo vzhľadom na stav veci ním vyložený (str. XVI) mne tiež zdá sa byť najrozumnejším.

V jubilejnom roku odhodlala sa zúčastniť sa na práci vydávania i Česká akademia císára Franc-Jozefa. Vyšiel od A. Pateru sväzok, obsahujúci *korrespondenciu Komenského*, hlavne tú, ktorá nachodí sa v Českom Museu v Prahe; okrem tejto obsahuje niečo zo Švédska (Stockholm, Linköping) a prejíma niektoré i z tlačených diel. Pečať neúplnosti má na sebe už sostavenie materiálu. Ani krátky úvod neuspokojuje. Úplne podržiavam i pochybnosti, ktoré prejavil som (Monatshefte C.-G., I, 290) o hodnovernosti listu č. 2; z originála v Britickom Museu tiež môže sa zistiť, že dokument D. (str. 282 sl.) nepochodí od Komenského, lež od Justusa Hirschlebena. Otázku o hodnovernosti listu kanonikovi Wildemannovi (z roku 1619) nechávam i teraz otvorenou. Že Paterovské vydanie ani ináče neuspokojuje, dokázali dr. J. Novák a dr. Jozef Reber. Pritom všetkom potešiteľné je, že sbierka vytlačila sa; kritickému zpytateľovi ľahšie je opraviť si omyly, nežli ísť študovať na mieste. Pokračovaním tohto vydania sú ďalšie *dva sväzky odo mňa*, ktoré tiež Česká Akademia vydala, ako časť sbierky Komenského diel; prvý sväzok vyšiel roku 1898, druhý 1902. Zovrubný úvod orientuje nielen o povahe uverejneného materiálu, lež probuje zistiť vo veľkých črtách i historiu korrespondencie, a síce i osudy zachovaného z nej nám materiálu, ktorý teraz je už vydaný. O väčšej časti anonymného materiálu, pochodiaceho z Britického Musea (ale v drahnej časti i zo štátneho archívu v Poznani), je ďalej dokázané, že má za pôvodcu Komenského (poťažne jeho patričných priateľov). Prijatý je ďalej i istý počet prvej vytlačených listov, medzi nimi Komenského list Andreaemu, ktorý Radlach vytlačil v Monatsh. C.-G. (II, 69 sl.), ku ktorému ja vo Wolfenbüttle našiel som ešte druhý. O prvom sväzku zovrubne referovali Reber (Monatshefte C.-G.) a Novák (Archiv für slav. Philologie). Posledný potom i o druhom sväzku. O obsahu korrespondencie tu neprichodí mi hovoriť; ale môžem pripomenúť, že druhý sväzok okrem 156 listov obsahuje ešte 42 menšie analekta a excerpty k životopisu Komenského a že tretia časť tohto druhého sväzku je sbierkou jeho drobnejších diel. Jest ich desať, a okrem jedného (č. 9, Spicilegium didacticum) sú to spisy, ktoré alebo teraz vydaly sa po prvý raz z rukopisu, alebo, poneváč boly zahrabané, po viac než storočnom zabudnutí vyvolaly sa k novému životu a predložily zpytovaniu. Pôvodcom jedného je Angličan Brook, jedného Komenského priateľ

M. Hesenthaler. Číslo 1 obsahuje filosofické študentské práce Komenského, o ktorých prvú zprávu podal dr. Nebe. (Monatshefte C.-G., III, 78 sl.) Čísla 2—5 a 7—10 sú moje nálezy, medzi nimi číslo 5 na Žigmunda Rákóczyho upravený Sermo secretus Nathanis ad Davidem; číslo 7 je Syllogismus Orbis Terrarum Practicus, a č. 8 Centum Dialogi Pansophiae. Veľká časť týchto diel nebola použitá ani v mojom životopise Komenského (1892); nasledovne interessenti upozorňujú sa na oba tieto sväzky. Pravda, text nemôže byť voskrz považovaný za úplne bezpečný; že vôbec dosiahol tohto stupňa srozumiteľnosti, je zásluhou pána dr. Jozefa Rebera, ktorý mi najnezištnejším spôsobom preukazoval svoju pomoc.

O 9. čísle spomínanej sbierky menších spisov Komenského môžem sa ešte osobitne zmieniť. Tento spis, *Spicilegium didacticum*, pred 10 rokmi našiel som v Petrohrade a roku 1895 vydal v Ružomberku; v krátkom úvode vysvetlil som, že toto je posledné, čo Komenský vôbec spísal, hoci složenie do knižnej formy ani nepochodí od neho. Milo dotkne sa nás, že Komenský v tomto spise obzvláštne zaoberá sa i so žiakom (Mathetica est ars discendi) a tým doplňuje svoje ostatné vývody. Mathetica záleží z 42 hlavných viet; druhá časť, didactica alebo ars docendi, z 33. Posledný, 34-tý punkt sľubuje, že pri nasledovaní týchto viet z každej školy bude *ludus*. Známy prekladateľ Didaktiky, dr. Lyon, hovorí o knižtičke (Monatshefte C.-G., V, 176): „Prísne logický poriadok hlavných viet, z ktorých závierky nevyhnutne vyplývajú, je vo vysokom stupni obdivuhodný.“ Spis môže byť považovaný za doplnenie Didaktiky; od tých čias je i preložený do češtiny a nemčiny.

Môžeme pripojiť ešte i krátku zprávu o ostatných dielach, vydaných Českou Akademiou. Roku 1897 Patera a Novák vydali *Theatrum Universitatis Rerum*, ktoré krátko predtým České Museum bolo nadobudlo v starom rukopise. Je to len zlomok, pôvodnej knihy neobsahujúci v úplnosti. S nálezom a s obsahom spisu po nemecky dobre obznámil pán Novák v Monatsh. C.-G. (IV, 242 sl.) Niet pochybnosti, že rukopis, nadobudnutý z pozostalosti Drábika, je dielom Komenského; určenie času, v ktorom bolo napísané (doba prebývania na Morave), nie je pravdepodobné, ale nie dostatočne odôvodnené. V rozprave o spise bolo by sa vyžadovalo dôkladnejšie vysvetlenie príslušných otázok: tak i sám titul „Najstaršie pansofické dielo Komenského“ zostáva petitio principii. Prvá nám pozostalá kniha podáva racionálnu kosmologiu, spolu s ostatkom prvej časti bola by azda tvorila fysiku; druhá časť antropologiu v širokom smysle slova, tretia časť zemepis, štvrtá azda historiu. Či tento domnelý obsah ospravedlňuje použitie pozdejšie upotrebovaného termínu „pansofia“? Nazdávam sa, že sotva; vydavateľ ostal nám dlžen dôkaz. (Vidz nižšie.)

Českou Akademiou vydané ostatné diela sú odtisky. Sú to obe diela Komenského v spore so S. Martiniom: *Ohlášení* a *Cesta pokoje*, s niekoľkými ku sporu náležajúcimi spismi (od Martinia a Felina). Potešiteľná vec, že tieto zriedkavé spisy týmto spôsobom zachovaly sa pre literatúru; vydať ich bol poverený historiograf

Jednoty, už spomenutý dr. Jozef Müller; sformovanie textu, ako vidíme z úvodu v II. sväzku, mal na starosti dr. J. V. Novák. O príčine a priebehu sporu pán Müller hovorí v úvode I. sväzku. Ináče týmto obom sväzkom i vydaniu „Theatrum Universitatis“ pripojené sú mnohé vecné poznamenania, obľahčujúce lektúru spisov. Čo do veci môžem sa uspokojiť s odvolaním sa na patričnú kapitolu môjho životopisu Komenského, na ktorej následkom týchto dvoch sväzkov sotva treba zmeniť niečo. Záslužným zostane pritom výklad dr. Müllera o pomere bratov k utrakvistom, v poslednej kapitole jeho úvodu v prvom sväzku.

Ešte jeden spis bol Českou Akademiou nanovo vydaný, sbierka českých príslovi: *Moudrost starých předků*, 1901. Doterajšie vydania tohto spisu, vo vyhnanstve ešte zprvu sostaveného, no za života Komenského nevytlačeného, boly nedokonalé, preto Akademia uzavrela usporiadať nové vydanie a poveriť pána Nováka. Pán Novák použil rukopisu v Lešne opatrovaného, nanovo ho porovnal, novotisku pripojil mnohé poznámky a opatril ho krátkym úvodom. V ňom ukazuje súvislosť práce s Januou, obe majú temer tú istú disposíciu (vidz tabellu, úvod str. IX—XIII). Dokazuje však i odvislosť Komenského od predošlých sbierok; naproti tomu s dobrým právom zavrhuje, ako prislúchajúce nie k tejto úlohe, vyšetrovať, nakoľko je asi odvislý tento materiál od príslovi iných národov: pre čitateľov Komenského pri tejto príležitosti skutočne dostačí vedieť, ako vynasnažoval sa on vhĺbiť sa do ducha svojho ľudu. Záslužná publikácia zakľučuje sa zovrubným indexom slov.

Publikácie Českej Akademie obsahujú, okrem korrespondencie, práce, ktoré Komenský napísal v svojej materinskej reči. Od toho neodvisle a na vlastné prostriedky sa opierajúc, vydanie Komenského diel podujal dr. Jozef Reber a jako prvý sväzok vystrojil *Fysiku*, pripojil jej *Addenda* tretieho vydania, i dve menšie fysické rozpravy *o teple* a *zime* a polemický spis proti Mechanike Cartesia. (Giessen, 1896.) Každý znalec na prvý pohľad vidí, že toto je obšírnejšia úloha, nežli tie druhé odtisky, lebo vydavateľovi tu bolo treba obracať zreteľ na prácu celých predchádzajúcich století, aby tak čitateľovi na pevných dátach mohol ukázať, čo je to za kniha. Reber vynaložil všemožné úsilie a pečlivosť, aby podujatú úlohu náležite vykonal. Ale tým, že pripojil nemecký preklad, zdvojnásobnil objem knihy a zatemnil i pravý cieľ podujatia. Lebo Fysika, nie tak ako väčšina iných prác Komenského, je dnes viac len pre takých, ktorí i po latinsky vedia. Koľko práce bol by si usporil, keby sa nebol dal na prekladanie, a o koľko prístupnejšou bola by sa stala o toľko lacnejšia kniha!

Táto námietka netýka sa však ceny Reberovej práce. V dôkladnej predmluve referuje o vzniku a spísaní Fysiky a o jej pomere k predchádzajúcim dielam iných. Pritom, prirodzene, ide omnoho ďalej od mojej lipskej dissertácie (J. A. C. Philos., insbesondere dessen Physik. 1886). Tak nové a cenné je skúmanie pomeru medzi Komenského Fysikou a Aristotelovou, menovite opieranie sa prvej na spôsob vyjadrovania sa aristotelovsko-schola-

stickej súčasnej filosofie. Veľmi dôkladné je i skúmanie otázky, ktorých diel Campanellu bolo použito vo Fysike a nakoľko. (Úvod, str. XXV—XXXII.) Fragmentárne noticky mojej dissertácie sú tu ďaleko prevýšené. I o vlive Bacona, ktorému ja prvej venoval som samostatnú rozpravu, prináša faktá, ktoré mňa pohly k tomu, že som upustil od tvrdenia, ako by úcta Komenského k Baconovi bola bývala akademickej povahy, hoc ináče pridŕžam sa v celku tej svojej dávnejšej rozpravy. Celkom nové je skúmanie Rebera o odvislosti Fysiky od alchymie, pričom popri jednom anonymnom diele užil prác Libavia, Sennerta a Harsdörffera (XXXVIII—XLVIII), ačpráve môže sa zdať sporným, či alchymii nepripisuje primnoho (na pr. sedmička, str. XLVII). Tiež neviem, či odmietavým úsudkom na str. LXI nerobí sa krivda Alstedovi. Podľa všeho toho práve od Rebera bolo by sa viac očakávalo i o vydaní Raymundovského diela Theologia Naturalis. (Str. LXIV.) Nasledujú ešte krátke úvody k obidvom menším spisom, pričom Reber dôkladne uvažuje pomer k Descartovi — nemohúc reflektovať na moju českú rozpravu o Komenskom a Descartovi. Na tento predmet ešte vrátim sa v krátkosti.

Už z tohto úvodu poznať učenosť pôvodcovu, nie menej z mnohých vecných poznámok pri texte, kde však ďakujeme za niektoré pokynutia i dvom klassickým filologom, poskytnuvším pomoc. Napokon sostavené sú loci variantes rozličných vydaní a podáva sa index, pri ktorom dostalo so pozornosti i biblii, dôležitej najmä pri tomto diele. Týmto pekným vydaním Reber vydobyl si trvalú zásluhu. Bohužiaľ, prijatie so strany obecenstva, ako sa zdá, nebolo očakávaniu primerané, lebo na pokračovanie, sľúbené na konci úvodu, podnes márne čakáme.

V dvoch sošitoch Reber vydal dva menšie spisy Komenského, *Regulae Vitae* a *Faber Fortunae* (Aschaffenburg 1894/95), tým istým spôsobom a s tými istými odbornými známosťami, čo Fysiku. Pri oboch podal i nemecký preklad, a poučné poznamenania tiež nechybujú.

Dr. Nesemann spôsobom vďaky zasluhujúcim vydal *Lesnae excidium*, s pripojením ešte dvoch kapitôl z Vindicatio famae et conscientiae. V úvode je reč len o otázke textu; tým bohatšie sú poznamenania tak historického, ako i jazykového obsahu.

Spomenúť môžeme ešte niekoľko menších, i vedecky menej významu majúcich spisov. Najdôležitejší je ešte *Truchlivý*, ktorého I. a II. časť Šmaha roku 1892 po prvý raz vydal, ale bez toho, že by o rukopise len slova bol povedal. Krátky úvod aj ináče v každom ohľade je chudobný. Zato pridané sú poznamenania, medzi ktorými najmä excerpty z Lipsia (De constantia) majú tú cenu, že po prvý raz zistilo sa u Komenského použitie knihy tohto autora. V Časopise Českého Musea A. Patera vytlačil dva menšie spisky: *reč pri pohrabe Estery Sadovskej* a Komenského *myšlienky o kancionáli*. Roku 1896 na Čabe vyšlo v novom vydaní *Přemyšlování o dokonalosti křesťanské*. Roku 1902 (Liptovský Sv. Mikuláš) uverejnil som nový odtisk prvého českého, nám zachovaného spisu Komenského

Listové do nebe, s krátkym úvodom, ktorý, ako i sám spis a jeho nové vydanie, chcel slúžiť vzdelávacím, nie vedeckým, cieľom.

II.

Od práce vydávania menej hojné sú životopisné príspevky. *Autobiografické z diel Komenského* ja sostavil som v Monatshefte C.-G., I. a II. Do druhého svázku *Korrespondencie* ďalej vzal som *42 excerpty* a menšie zápisy iného rázu, zčiastky podľa vlastného bádania, zčiastky z prác iných. Z posledných môžu byť menované rozsiahlejšie. A. Truhlář (České Mus. Filol. V, str. 301 sl.) písal *o školských druhoch Komenského* v Herborne, pričom podal Komenským složenú a dotiaľ neznámu prvú báseň (z roku 1612). A. Nebe dôkladne prebral *študijné roky herbornské* (Monatsh. C.-G., III, 78 sl.) hlavne na základe dvoch študentských prác Komenského, ním najdených. V Lumíre (1898, str. 144) publikovali mnou tiež prevzatú prvú manželskú smluvu Komenského z jedného sborníka mesta Prerova. Všeličo prejal som zo svojej obšírnej rozpravy *Komenského prebývanie v Lešne.* (Zeitschrift der Historischen Gesellschaft für die Provinz Posen, VIII, str. 1 sl.) Tým dostane sa pomerom v Lešne z toho času mnohostranného osvetlenia; na otázku o tom, že Komenský oproti pohostinnému Poľsku mal sa dopustiť zrady, odpovedá sa tu, že on vo vojne 1655—1656 ovšem bol na strane Švédska, no nie preto, že by nebol mal lásky k Poliakom, ani nie z úzkoprsého konfessionalismu, lež v zbožnom očakávaní Božieho divu, ktorý mal sa stať pred poslednou krísou sveta. Toto položenie môže sa objektívne ceniť — ako komu ľúbo. Pri subjektívnom posúdení takého mravného nastrojenia, povzneseného nad všetko pozemské, slovo zrada nemá smyslu. Najobšírnejší excerpt je z *Denníka A. S. Hartmanna* 1657—58 o jeho ceste, na ktorej navštívil i Amsterdam a mal príležitosť obcovať s Komenským. *Denník*, o ktorom ja v krátkej zpráve o svojej študijnej ceste (Acta et Commentationes Univers. Jurjev, 1895) už spomenul som najpotrebnejšie, v novšom čase uverejnil dr. Rogd. Prümers (v Zeitschrift der Historischen Gesellschaft für Posen, 1900), krátkym úvodom a cennými poznámkami opatrený. Osobitný odtisk má i vítaný register.

Ďalej prichodí referovať o nasledujúcich príspevkoch k historii života Komenského. F. A. Slavík v otázke *o Komenského rodisku* rozhodol sa za Komnu (Časopis Mat. Moravské XXVIII, 217 sl.), práca jeho však, opierajúca sa jedine na Drábikove výpovede a nepovážiaca protidôvodov, je vôbec nedostatočná. O obnovení korrespondencie medzi J. V. Andreaeom a Komenským po prvý raz referoval Radlach v dôkladnej rozprave: *Prebývanie Komenského v Lüneburgu* (Monatshefte C.-G., II, 57.), rozprestierajúcej sa na mnohé detaile. Podobne z pomerov Andreaea k Norimbergu protest Komenského proti obvineniu, že je sektárom, pokladá sa za ospravedlnený. K prvej otázke v Korrespondencii Komenského ja podal som ďalší materiál. Druhá otázka, subjektívne postavená, je správne zodpovedaná; naproti tomu ja nazdávam sa, že bolo by treba ešte vyšetriť, ako sa má pansofia ku konfessii Jednoty.

V pražských Rozhledoch (1900 a 1904) Zeiner chce dokázať — a síce na základe Labyrintu — že Komenský bol pôvodne *utrakvistom* a len po svojej ordinácii prestúpil k Jednote. Ani nehovoriac o nedostatočnom odôvodnení jeho, tvrdenie podvracia sa pomermi mladého Komenského k Laneciovi a Žerotínovi. V krátkej noticke (Monatshefte C.-G. 1903) upozornil som na *pomer medzi Komenským a Opitzom*. Druhý článok: *Plány Komenského o založení kollegia lucis v Uhorsku roku 1651* (tamže VI, 272 sl.) nie celkom korrektným spôsobom podáva zprávu o komenskovskom spise, mnou vtedy (1897) najdenom *Secte heroica*, pri ktorom pravdepodobne išlo o spolok proti katolicismu. Z rozpravy Sandera: *Comenius, Duraeus, Figulus* (Monatsh. C.-G., III, 306), osvetlením putovania Petra Figula v spoločnosti J. Duraea, dostáva sa niečo svetla i Komenskému.

Prebývania v Poľsku dotýka sa článok Balla: *Gymnasium v Lešne pri spolupôsobení a spravování Komenského* (Monatsh. C.-G., VII, 69 sl.), v ktorom zväčša známe dáta spracované sú obratným a znaleckým spôsobom. Taktiež pochvaly hodná je práca Danysza: *Jan Amos Komensky*. Przyczynki do jego działalności w Polsce (Roczniki Towarzystwa Przyjaciol Nauk Pozn., XXV, 107 sl.) Cenné sú zvlášte výklady o tom, že Komenský vedel po poľsky a mal zreteľ na poľský jazyk; o pomere jeho k vojvodovi Krištofovi Opalińskému, najmä o tohto trojtriedovej škole, kde z odchýlok tejto od Komenského nákresu chce dokázať, že organisácia školy bola samostatným dielom vojvodovým. Záverečne oceňuje značenie Komenského pre školstvo Poľska; hlbší účinok hatila kacírska jeho povesť.

K historii posledných rokov Komenského podáva príspevok F. Sander: *Jakub Redinger, Silen v sprievode Komenského* (v prílohe k Allg. Ztg. 1892, č. 205), obsahujúci v tom čase hodne nového. Od tých čias Fr. Zollinger, sediaci pri prameni, v dvoch sošitoch bližšie osvetlil pristúpenie Komenského k akcii, Drábikom v Božom mene vedenej proti Rakúsku: *Des Johann Amos Comenius Üblicher Vernunftschlusz oder Schluszrede der gantzen Welt* a *Jakob Redingers Reise in das Türkische Heerläger, wie es im dort, und in der Rückreise ergangen, 1664.* (Zürich, bez udania času.) Ale tieto práce budú skoro prevýšené väčšou toho istého pôvodcu, ktorá sa už tlačí a sľubuje byť zaujímavou.

III.

V krátkej, ale obsažnej reči pri odhaľovaní Komenského pomnika v Lešne W. Bickerich predstavoval *duchovný smer Komenského* ako jednotu bázne božej a snahy po vzdelaní, jednotu vážnej mravnej kázne s bratskou, ústupnou, smierlivou láskou. (Monatsh. C.-G., VII, 205 sl.)[1]) Komenského *interkonfessionálne ideály pokoja* K.

[1]) Z príležitosti toho odhaľovania pomníka dr. Nesemann napísal: Ein Denkmal des J. A. Comenius in Lissa. Lissa 1898.

Mämpel opísal hlavne na základe spisov Panegersia a Unum necessarium (Monatsh. C.-G. I. 93 sl.) a badal v prítomnosti črtu ducha, príbuznú snahám Komenského. Akokoľvek príťažlivé je to, čo sa podáva, predsa ľutovať prichodí, že materiál nie je bohatší. Veľmi hojné sú úvahy o pädagogike: ja poukazujem na ostroumnú a myšlienky vzbudzujúcu úvahu Rissmanna: *Pädagogický systém Komenského* a katolícke ocenenie od W. Rohmedera: *J. A. Komenský v svojom pomere k dôležitejším školským a vychovavateľským otázkam prítomnosti* (obe práce v Sammlung pädagogischer Vorträge, Bd. V, Heft 8, Bielefeld) — posledná držaná, temer možno povedať, sub specie aeternitatis. V celku (troje hesiel: omnes, omnia, omnino) pokladáme i opozdeno tlačenú slávnostnú reč dr. Kirchera (Monatsh. C.-G., VIII, 280 sl.) za korrektnú, hoci „základné myšlienky vychovávacieho systému Komenského" v nej vôbec nie sú vyčerpané. O. Krebs skúma jednu časť toho systému: *Komenský a ľudová škola* (Monatsh. C.-G. VII, 116 sl.); domnieva sa, že myšlienku ľudovej školy Komenský teoreticky vyčerpal a užitočnými organisačnými plánmi vytváril. Tvrdenie, že Komenský vystúpil za interkonfessionálnu školu, pôvodca správne zavrhuje (str. 123) a na odôvodnenie toho, že Komenský je otcom ľudovej školy, uvažuje cieľ výučby, metodu a organisáciu. Oprávneno cení energičné prízvukovanie materinskej reči (str. 119). Článok Fr. A. Langea: *História a značenie školskej komédie pred Komenským a po ňom* (Monatsh. C.-G., II, 259) menej dáva než sľubuje, a o školských drámach Komenského vôbec nič nemá; ale článkom tým predsa zachytené je zaujímavé téma (i pre Komenského, i pre dejiny pädagogiky vôbec). Cenná dissertácia Druschkyho, ocenenie Komenského spisu: *Schola ludus*, Wernigerode 1904, vyšla pozde a tak tu už nepríde do povahy. V článku veľmi inštruktívnom: *Školský poriadok vo vyučovacej nauke Komenského a frankfurtské učebné plány* (Monatsh. C.-G., III, 16 sl.) K. Reinhardt dokazuje, že školský poriadok, ktorý Komenský „navrhol vo Veľkej Didaktike, v podstatných punktoch shoduje sa s učebným plánom, ktorý v Nemecku uvedený bol najprv na reálnom gymnásiume v Altone a ktorý v rozšírenom spôsobe na viacerých vyšších školách vo Frankfurte n. M. vydržal próbu." (Str. 17.) Reinhardt podáva charakteristiku tohto novšieho reformného pokusu a potom na didaktike dokazuje príbuznosť s požiadavkami Komenského. Práca je cenná, lebo pôvodca hlboko vniká a nepredpojate súdi; škoda len, že obmedzil sa na Didaktiku.

Účinok pansofie na Komenského pädagogiku je predmetom samostatne vydanej práce dr. J. V. Nováka (Praha, 1899), ktorá však, hoci spísaná je s náležitou znalosťou patričného materiálu, neprišla k uspokojivému objasneniu pomeru medzi tými dvoma náučnými oblasťami. Hlbšie ide G. Beisswänger: *Amos Comenius als Pansoph.* (Stuttgart, 1904.) Vidno, že vynasnažoval sa vniknúť do spisov Komenského a rozumeť im; tiež chce byť v svojom úsudku práve tak samostatným, ako nepredpojatým. Keď napriek tomu nemôže sa povedať, že by bol riešil úlohu, príčina toho je len čiastočne v predmete (tak na pr. vyhľadanie pansofie v škol-

skej dobe v Herborne (str. 7), čo predsa vychodí na quaternio terminorum; naproti tomu vytvorenie Fysiky); vo väčšej časti príčina neriešenia úlohy je spôsob písania, bledé, nedostatočne vystupujúce detaile. Veľmi málo nového badať na 52. stranách prvej časti, v ktorej sostavený je obsah jednotlivých pansofických diel, pričom nakrátce naznačuje sa i pokrok vo vývine hlavnej myšlienky. V druhej časti rozbor pomeru medzi pädagogikou a pansofiou ukazuje následky nejasnosti v určení pochopu pansofie: slová: koruna a koreň mohly by byť práve tak upotrebené k objasneniu toho pomeru, ako dve ratolesti toho istého pňa; metoda robí rozdiel. (Str. 62.) Ale práve táto metoda, od pôvodcu v priebehu jeho pozdejších vývodov tak prísne posúdená, nedôjde k dostatočnému osvetleniu, ak neodvodí sa priamo z presvedčenia, že Boh svojím zjavením pri tom už dosiaľ poskytoval podpory a v najkratšom čase poskytne ešte podivnej pomoci. Mystické predstavenie pansofie je práve tak nedokonalé, ako naturalisticko-deistické; ocenenie pansofie je dômyseľné, kritika ostrá, ale nie historická. Ostatne že taký systém múdrosti v XVII. století nezdal sa prevyšovať sily človeka (jestli ani nebol chiliastom), toho máme mnohé príklady. Medzi nimi najeklatantnejší je Campanella, ktorý vo väzení, mučený a na seba zanechaný, podujal reformáciu filosofie. Čo pôvodca vo štvrtej časti hovorí, je vôbec najslabšie; nielen o Campanellovi, i o Andreaeovi a Baconovi v ich pomere ku Komenskému už prvej dôkladnejšie sa písalo. V piatej časti zaujímavé je, že nielen vznik vedeckých akademií, lež i založenie university v Halle privedené je do spojenia s účinkami pansofie: prvé oprávnenejšie, než druhé.

Nového nieto príliš mnoho v práci, otázka ňou postavená nie je definitívne riešená (môže sa to vykonať len na historickej ceste), no spis naprick triviálnemu záverečnému slovu je predsa pekným svedectvom o teologickej a filosofickej vzdelanosti autora; očakávame od neho ešte ďalších diel.

O filosofii Komenského rozjíma Ján Kapras v samostatnom diele *Nástin filosofie Jána Amosa Komenského*, V. Meziříčí, 1894, str. 356. Pôvodca je náležite zbehlý v dejinách filosofie a v dielach Komenského, pridŕža sa však metody, ktorá nemôže viesť k výsledku. Je to eklekticismus v metodologii. Skúmanie svoje vykonáva v širokom rámci, podáva (I.) temer zbytočný prehľad novších dejín filosofie (str. 11—34) a pripojuje bratský milieu (str. 34—43). Potom nasleduje vypočítanie filosofických spisov Komenského; osvetľuje sa filosofické stanovisko, predmet, principy, metoda, roztriedenie filosofie. Nasleduje (III.) preklad Fysiky a (IV.) preklad Metafysiky a Etiky. Ale hoci toľko materiálu posbieral a na rozličný spôsob spracoval, pôvodca predsa osvedčuje na str. 357, kde mal by ku kritickému úsudku dochodiť, že tu nie je miesto o tom hovoriť, a uspokojí sa s reprodukovaním úsudku z mojej dissertácie. Jeho kritické náhľady aj ináče nie vždy obstoja; pri všeobecnom uvažovaní povedaného nachodí, že Komenský nevyjadril myšlienky, ktorá by medzi Descartom, Spinozom a Leibnizom ukazovala pokrok. Dokázať toho nedokázal ani pri svojej veľkej usilovnosti a práci.

O. Böhmel pokúsil sa nakresliť *Die philosophische Grundlage der pädagogischen Anschauungen des Comenius* (Marburg a. d. Lahn, 1899). V záverke (str. 30) hovorí sa, že prácou touto „maly sa objasniť základné pochopy Komenského pädagogiky", ale že mnohé, čo dôkladného výkladu potrebuje, mohlo byť len nadštrknuté. Vezmime len tituly častí: 1. Postavenie Komenského k ľudovej škole, 2. vychovávateľský ideál Komenského, 3. výber vzdelávacej látky, 4. metodické zásady Komenského, tak ukáže sa nám úloha, ktorú postavil si pôvodca. Hoci je celok málo jednotný a zavŕšený, predsa musíme uznať pôvodcovi nejednu podarenú myšlienku; pravda, hodne jest i omylov a nechybia ani nespravedlivosti orpoti Komenskému. Posledné má svoju príčinu čiastočne v tom, že bral len Didaktiku a niektoré menšie práce a i tie len v preklade Beegera. Tak rozprava, ktorá pädagogicky nie je bez zaujímavosti, tratí všetku historickú cenu.

Početné sú práce o pomere Komenského k predchodcom, vrstovníkom a nástupcom. V programme progymnásia v Euskirchen 1892 J. Friesenhahn rozberá otázku: *Kde shodujú sa náhľady Komenského a Bacona?* tradicionálne, bez ohľadu na môj článok *Komenský a Baco* i na Reberovské vydanie Fysiky. Israel (Monatsh. C.-G. I, 173 sl.) vykladá *Pomer Veľkej Didaktiky Komenského k Didaktike Ratkeho*, kde parallelne podáva partie z oboch, aby v piatich dôležitých punktoch vindikoval slávu priority pre Ratkeho. Dôležitý pokrok oproti Ratkemu vidí v Komenského požadovaní, aby žiak pri vyučovaní činne spolupôsobil, „vedľa väčšej systematickej úplnosti a zavŕšenosti." (Str. 271.) Keď ďalej tvrdí, že „i Didactica magna a jej pôvodca boli opäť zabudnutí a ich vliv na rozvoj pädagogiky klesá temer k nulle (str. 273), proti tomu boly by mnohé námietky, a jeho celé poňatie nemôže sa porovnať s kriticky prísnym a dôkladným výkladom Lattmanna o ratichianisme. Keller v svojej rozprave *J. V. Andreae a Komenský* (Monatsh. C.-G., I, 229) sostavil dosiaľ známe faktá bez ďalších nárokov. Hlbšie ide najnovšia práca Möhrkea: *J. A. Comenius und J. V. Andreae, ihre Pädagogik und ihr Verhältnis zu einander.* Lipsko, 1904. Čo do formy a metody, pôvodca postupuje nie celkom bezvadne, ale používa mnohého, čo Keller vtedy ešte nemohol znať, a tu vniká hlavne do pädagogiky oboch mužov. Pôvodca vie, že pre obidvoch školy neboly cieľom samy pre seba, delí však rozbor teologického základu pädagogiky (II, 1) od výkladu, ináč hodne povrchného, o pansofických snahách (II, 11), a napriek jednotlivým dobrým veciam nedáva organicky súvislého obrazu — ani v hlavnej časti (str. 36—146). Ináč tiež kláti sa uvažovanie otázky medzi historickým a pädagogickým. Najcennejšie sú iste pädagogické partie. V celku možno schváliť i záverečný úsudok o pomere dvoch mužov; pohľad na náš vek (str. 164) mohol vystať. V práci niet mnoho nového a mnohé ani neobstojí, predsa ukazuje však vážne študium, vecnú znalosť a kritický zrak, čo oprávňuje k nádejam.

V článku *J. A. Komenský a J. M. Moscherosch* (Monatsh. C.-G., IX, 44 sl.) Reber obznamuje nás so spisom od Parisera onehdy na-

novo vydaným, používajúcim nemeckého anonymného prekladu Komenského spisu „Truchlivý" (srov. môj Comeniusbuch, Belege, str. 71), a síce, ako Pariser dokázal, často doslovne. Predsa pochybuje Reber, že by Moscherosch už vtedy bol poznal Komenského, a rozhodným „nie" odpovedá na druhú otázku, Pariserom nadhodenú (str. 47): „či v strassburgskom vydaní z roku 1650 z 25 listov v druhej časti Visií siedmemu obrazu „Reformation" pripojených, literami A. C. poznačených deväť listov (číslo 14—20, 22, 23) Komenský nepísal Moscheroschovi?" Hoci nie všetky jeho dôvody uznávam za rovnocenné, v tom s ním súhlasím.

Dôležitú kapitolu pre historiu života a pôsobenia Komenského chce objasniť článok Kellera: *Komenský a akademie filosofov prírody* (Monatsh. C. G., III, 1 sl.), Komenského styky s mnohými tajnými spolky tej doby. Nového o tých stykoch donáša nemnoho; ale vzácne je sostavenie dát o nasledujúcich spolkoch: Palmový rád, Spoločnosť troch ruží, Jedlový rád, Kvetový rád, Labutí rád, Alchymisti v Norimberku. Bohužiaľ, materiál je takej povahy, že náležite neobjasňuje zaujímavých otázok, vyskytujúcich sa tu, a pôvodca v takých pádoch často priďaleko ide v dômysloch svojich. V svojej rozprave *Spanheimovská konferencia v Berlíne* (Monatsh. C.-G., IX, 22 sl.) poukázal som na hlavný nedostatok Kellerových vývodov, uznajúc záslužnú stránku jeho podujatia. Spoľahlivejší a dotyčne Komenského stanoviska pri štúdiume jazykov omnoho bohatšieho obsahu je slávnostný spis Rebera: *Comenius und die deutschen Sprachgesellschaften* (Lipsko, 1896), vykladajúci na základe prameňov o stykoch Komenského s členmi Pegnitzovského Kvetového rádu a dôkladne objasňujúci najmä priateľstvo medzi Komenským a Juhonemci. Jestli Keller usiluje sa viac utvoriť súvis medzi zlomkovitými datami, Reberovou snahou je hotový materiál dôkladným poznaním všetkého sem náležajúceho čím najvýdatnejšie sostaviť. Čo do poznania Komenského a jeho doby Reber už v tomto prvom svojom spise ukazuje sa iným zpytateľom aspoň rovným.

V mojej rozprave *Komenský a Descartes* (Časop. Českého Musea 1894, 65 sl.) nešlo mi tak o parallelu medzi týmito dvoma mysliteľmi, ako viac na základe najdených spisov zovrubne opísať odmietavé držanie sa Komenského oproti francúzskemu filosofovi, ako i motívy toho držania sa v krátkosti načrtať. Materiál poskytla mi hlavne do tých čias neznáma polemika Komenského proti Descartovi, ako i úsudok Descarta o Komenského pansofii. Výsledok skúmania bol, že racionalismus Descarta Komenskému zdal sa byť nebezpečným pre vieru. Neodvisle od mojej rozpravy, jemu nesrozumiteľnej, Reber v pochválenom už úvode svojho vydania Komenského Fysiky, hovoriac o pomere Komenského a Descarta, korrigoval a preložil Descartovský úsudok o pansofii, invektívy Komenského proti francúzskemu filosofovi z viac spisov povyberal a tým spôsobom objasnil. Tak rozmnožil mnou použitého materiálu. Škoda len, že v nedostatku priehľadnej disposície jednotlivosti rozsýpajú sa; alebo chronologicky alebo vecne bolo by ich bývalo hodno usporiadať, keď raz na ich vypátranie toľko vážneho štúdia vynaložilo sa.

K prednáške *Komenský a Rousseau, dvaja horlivci v historii výchovy* mal som podnet zo spisu Rousseaua proti divadlu. V dvoch prvých častiach prednášky skúmal som jedno za druhým horlivosť Komenskéno proti pohanským autorom v škole a boj Rousseaua proti sriadeniu divadla v Ženeve. V záverečnej časti hľadel som najsť spoločný motív: starosť o blaho duchovnej matky — tam Jednoty, tu kalvínskeho božieho mesta. Poukázal som pritom na viacerú podobnosť v ich horlení, v teorii i v praxi, tiež na nedôslednosť, v ktorú obidvaja pädagogovia upadli, keď potom boli postavení pred otázku podať pre výchovu positívny, životu prospešný návod a Komenský prijal do svojho učebného rozvrhu klassikov, Rousseau divadlo. Osobný motív položil som do žijúcej tradície oboch spomenutých cirkví, ktoré, ako vieme, považovaly za svoju povinnosť „strážiť a viesť kresťanskosť živobytia svojich údov". (Slovenské Pohľady 1899. Deutsche Schule 1899.)

Z príležitosti Pestalozziho jubilea vypísanú odmenu Komenského Spoločnosti (Comenius-Gesellschaft) dostala rozprava Karla Melchera: *Pestalozzi a Komenský.* Srovnávacia úvaha o ich sociálno-politických a nábožensko-mravných základných myšlienkach. (Monatsh. C.-G., V, 24 sl.) Pôvodca najprv nakreslil dobu každého z nich, aby mohol do nej postaviť ich činnosť. V ďalšom ukázal podobnosť v horlení za obecné dobro, najmä za dobro nižších stavov. Prostriedok k tomu je vzdelanie, ale nie dostatočný; úplné obnovenie života na mravnom základe je potrebné. (Str. 34.) Pritom povstáva povinnosť — pre bohatých podporovať chudobných, pre panovníkov svojich poddaných; Pestalozzi však čím diaľ viac prichádza k požiadavke samopomoci, ktorú pôvodca nachodí i v Komenského spise *Faber fortunae.* (Str. 37.) Ako veľmi záslužná je táto parallela, tak nie je dostatočný výklad o príbuznosti náboženského stanoviska, hoci i tu pôvodca obratne poukazuje na mnoho analogného. Ale jestli dosiaľ uvedené parallely boly si blízke, Lettau v článku *J. G. Hamann ako príbuzný duchom Komenskému* (Monatsh. C.-G., II, 201 sl.) až prekvapil nie vypočítaním viacnásobných podobností v živote dvoch mužov, ani nie parallelami v ich duchovnom smere, ktoré znalcovi i tak neboly tajomstvom, ale dokázaním, ako Hamann znal a vážil si Komenského. Obzvláštne zaujímavé je pritom poukázanie na dva programmy Hähna. (Str. 207.) „Niektoré citáty z Komenského — píše Hamann — ktoré on (Hähn) uvádza, sú obzvláštne pozoruhodné." Tým v pädagogickej činnosti Hähna zjavnou sa nám stane ešte nová línia vlivu v smysle Komenského.

Prácou P. Hohlfelda: *J. A. Komenský a Karol Kristian Fridrich Krause* začínajú sa rozpravy v Monatshefte der Comenius-Gesellschaft (I, 3 sl.). Príbuznosť medzi nimi dvoma je v námahách o blaho celého človečenstva. Pôvodca dokazuje to na Panegersii, ktorú, ako známo, Krause veľmi si vážil, a Komenského nazval svojím predchodcom v učení o spolku ľudskosti. (Str. 10.) I Fröbela on upozornil na materskú školu Komenského a tým v ňom zobudil myšlienku „detských záhrad". (Str. 11.) Pôvodca vykladá potom, ako Krause staval ďalej na prácach svojho predchodcu; päť prvých zo

siedmich časti Pansofie podľa dilucidacie zodpovedá „vystupujúcej alebo k poznaniu Boha vedúcej časti filosofie" u Krauseho (str. 12), šiesta u Komenského zodpovedá metafysike u Krauseho, a príbuzné je i určenie siedmej časti. Pôvodca potom prejde na encyklopädické snaženie oboch mysliteľov, konštatuje odchýlenie v prijatí z prameňov poznania; ale snahu Komenského prekonať protivu medzi teologiou a filosofiou Krause dovršuje, a tak Komenského pansofia má sa ku Krauseho stavbe vedeckého členenia (Wissenschaftsgliedbau) „ako Keimeinheit zur Vereinheit alebo indifferencia k harmonii, ako očakávanie ku splneniu, ako tušenie k videniu." (Str. 15.) Ku koncu pôvodca sľubuje porovnanie medzi universálnou rečou Komenského a rečou (Wesenssprache) Krauseho. Bohužiaľ, sľubu toho dosiaľ nesplnil. V poslednej chvíli dostal som rozpravu W. Rathmanna: *Komenský a Herbart, srovnávacia študia*, I. časť (Jahresbericht des königl. Staatsgymnasiums in Zeitz, 1903), v ktorej vecným roztriedením látky vykladá sa príbuznosť pädagogických náhľadov týchto dvoch mužov. V tom, čo podáva, rozprava je rozvažitá, spoľahlivá. Škoda, že u Komenského má za základ temer výlučne Didaktiku — z Metody a Spicilegia nenašiel som citátu. Jedno za druhým vykladajú sa I) všeobecné základné otázky výchovy a II) výučba v mnohých oddeleniach druhého radu, a podľa prameňov najdené podáva sa v krátkom súhrne. (Ergebnis, str. 11, 18, 22, 31.) Zväčša súhlasím s týmto výsledkom (z iných prác Komenského môžu byť tie veci ešte viac podopreté), ale zopakovanie jeho vynechávam tu, v nádeji, že pädagogicky interessovaný čitateľ najde si príležitosť oboznámiť sa s týmto hodným pädagogickým výkonom.

IV.

Základom pre bibliografiu Komenského zostane iste ešte na dlhý čas bibliografia v mojej knihe o Komenskom. (Anhang II.) Jozef Müller sám uznal, že moja „čo do úplnosti prevyšuje" soznam (Monatsh. C. G., I, 19 sl.) ním zhotovený (skutočne, zostaly v ňom niektoré omyly, Monatsh. C.-G., I, 289), nasledovne v záujme každého je, kto chce sa zaoberať s Komenským, na toto nezabúdať, keďže často počuť tomu nezodpovedajúce úsudky. Od tých čias jednotlivé diela boly zase najdené a vydané s kratšími alebo dlhšími úvodmi; o týchto už referoval som pod I. Tu treba dodať niekoľko zpráv o ostatných jednotlivých spisoch. F. A. Borový dokázal v Čas. Čes. Musea 1904, str. 150 sl., že *Manualník* pochádza z roku 1623. Jozef Müller pod nápisom: *Dosiaľ neznámy nemecký spis Komenského* (Monatsh. C.-G., VIII, 295 sl.) nachodí, že „Letzte Posaun über Deutschlandt... Amsterdam Bey Anthonis de Roy Anno 1663, 48 str." je dielom Komenského. Stavom v Rezne shromaždeným spis opovedá hnev Boží, podáva, ako Müller po zovrubnom vyložení obsahu správne poznamenáva (str. 299), nie mnoho zaujímavého, ale predsa zasluhuje našej pozornosti ako jediný, ktorý Komenský adressoval na nemecký národ. J. V. Novák referuje o

Posledných pansofických prácach Komenského (Monatsh. C.-G., VIII. 221 sl.) a dáva vzácny výťah z Triertia, ktoré však prichodí už v mojej spomenutej bibliografii a ktoré ja, ako mne už známe, uviedol som v predmluve Spicilegia Novákom do češtiny preloženého. Ním daný výťah z Janua Rerum (str. 223—227) ignoruje môj nákres obsahu (str. 453—457), bez toho, že by to, podľa mojej mienky, malo nejakú výhodu. Napokon Em. Zeiner v Rozhledoch (1904) podal dôkaz, že krátky český spis o more v Lešne (1633) Komenského má za pôvodcu. Ináče tu ešte treba spomenúť: K. Dissel: *Via lucis Komenského* (Monatsh. C.-G., IV, 295 sl.), nedonáša nič nového, môjho udania obsahu (Comenius, 253—260) nespomenie. Temer to isté môžem povedať o článku Seegera: *Komenského spis Unum necessarium* (Monatsh. C.-G., VI, 1 sl.), lenže pri tomto ešte karhať treba, že nevie nič o vonkajšom podnete tohto spisu, čo ja už povedal som v svojom Kurzer Bericht über meine Forschungsreisen. Český materiál sostavuje J. V. Novák: *Česká bibliografie J. A. Komenského* (Časopis Musea Moravského, I—III), vypočitujúc ako české spisy a preklady Komenského, tak i českú patričnú literatúru. Hojné ruské práce výslovne uviesť nevidí sa mi byť potrebným; pre ruskú literatúru sú tieto výskumy záslužné, ale nového sotva čo donášajú. Tak na rozbore jednotlivých spisov zúčastnili sa, ale i na menších bibliografických soznamoch pracovali: Modzalevskij, A. Weiszmann (Via lucis), E. Loew, Mária Cholodniak (Faber fortunae). Akokoľvek mnohosľubné boly tie práce, v novšom čase horlivosť za Komenského nad Nevou celkom ochladla.

* * *

Chceme sa tu ešte zmieniť o dvoch prácach, ktoré inde pripomenúť neprichodilo. Jedna je R. Arona: *Komenský podľa úsudku svojich súčasníkov* (Monatsh. C.-G., IV, 217 sl.), záslužné sostavenie mnohých, prevažne nemeckých úsudkov, temer vôbec zo XVII. stoletia. Viac jest takých, ktoré neboly spomenuté v mojej knihe o Komenskom. Značenie Komenského pre nemecké školstvo XVII. stoletia predstaviť ja pokúsil som sa prácou *Die pädagogische Reform des Comenius in Deutschland bis zum Ausgange des XVII Jahrhunderts* (Monumenta Germ. paed., Bd. XXVI a XXXII, Berlin, 1904): zčiastky sostavením patričných textov, zčiastky soznamom nemeckých vydaní pädagogických spisov Komenského. Vydavateľská spoločnosť (Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte) do I. časti dala prejať i viac kusov z korrespondencie Komenského, o niečo prvej Českou Akademiou v Prahe vydanej (v. vyššie), aby im pomohla ďalej sa rozšíriť. Ale so svojimi ctenými pánmi spolupracovníkmi všade podrobil som texty (nielen Paterovského vydania) lopotnej revísii, bez toho, že by sme sa už mohli pochváliť dôkladným textom písem, prešlých na nás v takom zlom stave. II. časť podáva predovšetkým historický prehľad, v ktorom, pri predpokladaní známosti o Komenskom, temer vôbec

nové detaile gruppujú sa chronologicky a predsa i podľa vecných stanovísk. Ďalej v tomto sväzku je pokus sostaviť nemecké vydania Komenského školských kníh.

* * *

Pri pohľade na vykonanú prácu ľahko súdiť, že tu nastáva ešte veru mnoho vykonať. Aby sme zachovali poriadok (I), predovšetkým ľutovať prichodí, že nepodujalo sa sobrané vydanie Komenskéhe diel, zostáva ono stálou požiadavkou, a prízvukujeme slovo sobrané vydanie. Vydanie pansofických diel bolo oznámené so dvoch strán ako blízke; neviem, či tu hranice bude možno uspokojive vyznačiť. Nedobré omen je, že Reberova sbierka neprišla ďalej od prvého sväzku, a vydania Českej Akademie nepodávajú ničoho zakľúčeného. A predsa znalcov, ako je Reber pre diela filosofickopädagogické, Jozef Müller pre teologicko-historické a J. V. Novák pre české, nie každého času bude po ruke. Pre špeciálne historickopädagogické skúmanie príručné nové vydanie Metod. L. N. so Spicilegiom je obzvláštne želateľné. Už je svrchovaný čas, aby štúdium Didaktiky doplnilo sa týmito dvoma prácami.

II. Nový životopis mal by si povšimnúť časových okolností viac než sa to dosiaľ stalo: a síce maly by sa pritom nasledovať stopy samým Komenským ukázané. Tak bolo by porovnať takzvaných moravských bratov s Jednotou; dôkladne preskúmať pomer dvoch evanjelických hlavných smerov medzi sebou a k menším cirkvám práve v prvej polovici XVII. stoletia, položenie v Čechách a v Poľsku, práve tak rozvoj a prevrat v Anglii, napokon pomery v Hollandsku. V tomto rámci maly by sa potom umiestiť staré i nové dáta, pečlive v jeden obraz spracované. A jakú hojnosť nových dát máme, každý môže videť, kto prečítal si I. a II. časť. Z jednotlivostí najviac potrebuje lepšieho osvetlenia perioda prvá, česká, a posledná, hollandská.

III. Ale nedostačuje ani v jednom punkte ani oceňovanie učenia Komenského. Nie je riešená ani len tá otázka, ako rozumeť a posudzovať historicky Komenského pridŕžanie sa Jednoty a jej vyznania a jeho priateľstvo s jednej strany s H. Cherburym, s druhej s A. Bourignonom a La Badie? V akom pomere je pansofia k systémom naturfilosofov, k špekulácii J. Böhmea a k racionalismu Descarta a Spinozu? Mal veľkolepý nákres názorného vyučovania v Slnečnom meste (Civitas solis) Campanellu vliv na Komenského? Akej historickej hodnoty budú Komenského školské dramy? Ako sa má Fysika Komenského k historickým dielam Alsteda a jako boly v Addendách využitkované nové fysikálne výskumy? Akú účasť má Komenský na tvorení spolkov svojej doby a jaké pohnútky viedly ho pritom? Jeho snahy ohľadom pokoja akej ceny boly na cirkevnom a politickom poli?

Ukázal som [1]) len niektoré otázky, také, na ktoré odpovedať je

[1]) Článok tento vyšiel súčasne v „Jahrbuch für Geschichte des Protestantismus in Oesterreich“.

súrnejšie. Mohly a i musely by byť konečne v novom životopise Komenského všetky rozobrané a zodpovedané. Od dvanásť rokov požiadavky ohľadom takého diela podstatne sa zmenily. Vtedy bolo treba materiál zväčša rozptýlený sosbierať, nový vynachodiť, kriticky precúdiť a spoľahlivým spôsobom sostaviť. Dnes pramene vo väčšine sú už vytlačené, k väčšine otázok zaujalo sa stanovisko, nové otázky boly predložené jasne: dnes treba v historickom obraze muža k opravdovej platnosti priviesť i veľké črty jeho mnohorakej práce v jednotlivostiach a predsa i v jednotnom súhrne a historickom posúdení! Kto v tomto smysle zúčastní sa na prípravných prácach k takému dielu, pracuje nielen na objasnení obzvláštne poučnej historickej prechodnej doby, lež prispieva i k preskúmaniu základov našej doby a jej potrieb a snáh. Ako unavujú a odstrašujú púhe opakovania alebo parafrásy už známych faktov a úsudkov, tak vzácne sú jednotlivé bádania, konané spôsobom horeoznačeným. Značne môžu napomôcť povstatie teraz už možného veľkého diela, ktoré vo všeobecných dejinách, ako i v dejinách Čiech a špeciálne i protestantismu v Rakúsku vyplniť má čestný list.

Z básní Hájomila.

Pieseň.

Vichor? si po hrebeni vrchov bezuzdný cvála, ako žrebec
 Triročný, keď na jar vypustia ho zo staje, kde na ovse mal
 [zimovisko.
Strminou doluká sa spustí; do hory, do sihliny šibne:
 Krohká haluz drúzga a čo najštihlejšia svrčina, to na zem váľa.
Vrhne sa do doliny, sfučí hnevne, dá sa v let po údolí;
 Do priehrštia chyce sňah a metie na cestu ho, po závozoch
 [stavia zámety.
A keď už pozadúval cesty, narazí rovno do dediny:
 Po sadoch tnie vetve na jaseňoch, prehybuje bresty, vŕby
 [oblamuje;
Napadne domy. Čie tie nápor vichrový zastaviť sú v stave?
 Nie! Im krochvy postrcia a snopky postŕha a cvalom letí ďalej.
Vichrový nápor nezaúzdia domy, len úkryt dajú pred ním —
 I čo založí mu úzdu, čo mu zakosíli hrtan? — Jarné slnce teplé.
Rode môj! do teba svet vichrom zlosti rve, ako zavreš mu pysk?
 Iskry múdrosti, čo prosinievajú ti z duše, keď rozožneš v svetlo!

Tmavej noci...

Tmavej noci pri čierňave
Horia hviezdy blkotavé...

Pri čierňave tvojich očú, ó mladica!
Zažiarila vo mne lásky večernica.

Svieťa nebom hviezd plamene,
Až kým nemrú nočné tiene.
Za noc čiernych očú tebe, devo zlatá,
Večne horeť bude moja láska vzňatá!

Čo aký zdrapok hmly...

Čo aký zdrapok hmly oblohou sa plaví,
V studnici uziera oblíčaj svoj tmavý.
I len myšlienočka tônistá v svedomí
Sčernie sa a čistej duši mier prelomí.

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1903.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Petőfi A. V domovine. Prel. Hviezdoslav. Z diaľky. Prel. Hviezdoslav. Veštba. Prel. Hviezdoslav. Ostatná almužna. Prel. Hviezdoslav. V dym pošlý plán. Prel. Hviezdoslav. Dvaja bratia. Prel. Hviezdoslav. Ja som to.. Prel. Hviezdoslav. Či modrajú sa ešte? Prel. Hviezdoslav. Horská chatrč. Prel. Hviezdoslav. Na dedine. Prel. Hviezdoslav. Dobrý starý krčmár. Prel. Hviezdoslav. Noc je... Prel. Hviezdoslav. Slov. Pohľ. str. 90—101. Čarovný sen. Prel. Hviezdoslav. Tamže str. 249—254. Srúcaniny čárdy. Prel. Hviezdoslav. Postreť na pustatine. Prel. Hviezdoslav. Ako nebom v lete chmáry... Prel. Hviezdoslav. Do pamätníka. Prel. Hviezdoslav. Okovy. Prel. Hviezdoslav. Tamže str. 650—655. Mal sen som plný neby, krás... Prel. Hviezdoslav. Myšlienka trápi jedna ma... Prel. Hviezdoslav. Moje piesne... Prel. Hviezdoslav. Tamže str. 728—731. — Hor sa Uhor, vlasť ťa volá. Prel. J. Porubský. Slov. Nov. č. 59. — Zo smutnej vrby moja fujara... Prel. Zorovit. Slov. Týžd. č. 11. Putá. Prel. Zorovit. Tamže č. 14. Lyra a meč. Prel. Zorovit. Tamže č. 18.

Petrík Anton. Sladký kríž. Posol sv. Antona č. 6.

Petrikovich Dr. Ján. Ešte niekoľko slov k nášmu bronzovému hromadnému nálezu na Hrádku pri Istebnom v Orave v. Istebné. Výkaz postupu rozmnožovania sa numismatickej sbierky z r. 1902. Čas. MSS. č. 4. Starožitnícke nálezy na bystrickom Hrádku v Turci. V. Bystrička. Nálezy na dolno-pršianskom Veľkom Hrádku v Malachovskej Doline. V. Pršany Dolné. — Nemoce, ktoré možno preniesť zo zverov na človeka. N. Nov. č. 10, 12—15. — Soznam

živočíchov, darovaných Museálnej slovenskej spoločnosti predsedom Andrejom Kmeťom. Sborník MSS. str. 81—83. Keltické mince v Uhorsku. Tamže str. 89—98. Katalog numismatickej sbierky Museálnej slovenskej spoločnosti v Turč. Sv. Martine. (Doplnok.) Tamže str. 144—167.

Petrovič Ján v. Anzelm.

Petrtyl Jozef. Nanáhlo. Prel. A Novák. Nár. Nov. č. 36.

Pietor Ambro. Je zodpovedným redaktorom „N. Hlásnika“ a „Nár. Novín.“

(Pietor Ivan). Nekrolog. N. Nov. č. 70.

Pietor Miloš. Redigoval „Zábavné a poučné knižky.“

(Pilárik Štefan ml.) († 7. dec. 1720.) Životopis od Jána Slávika. Tranovský str. 44—68.

Pilát Rudolf. Uherské Slovensko a český kapitál. Obzor národo-hosp. VII. sošit 1 a 2. str. 8—14.

Pironcsák Štefan. Redigoval „Kráľovnu Sv. Ruženca“.

Pitoniak Tomáš. Príslovia Spiša. Čas. MSS. č. 2.

(Pivko Ivan.) Slov. Dom. Kal. str. 39.

Pltník. Kytka spasiteľných myšlienok. K. Nov. č. 2—10., 16, 18. Lev XIII. a jeho predchodcovia. Tamže č. 10. Sviatosť oltárna, zachránená dieťaťom. Tamže č. 11. Dokonano je! Tamže č. 12. Kolomažou zafúľaný mládenec. Tamže č. 14. — Ľud a jeho kňazi. Posol b. Srdca J. č. 3, 4. Žaloby nemocných a odpoveď na ne. Tamže č. 7.

Pod jarmom v. Vazov Ivan.

Podbúňovský. Tratíme pôdu pod nohami. N. Nov. č. 122.

Podhavranský. Lístok nádejného veršovníka. Černokň. č. 7.

Podhradský Jozef. Márnotratný syn. Dráma od J. Hollého. (Rec.) N. Nov. č. 33. Sekera v historiii. Tamže č. 79—82. Nové ministerstvo v Srbsku. Tamže č. 124. — Zmeškaná povinnosť. Epištola k Slovákom a Maďarom. Verše bez harmonisácie. Slov. Pohľ. str. 46—56. Pieseň Aničky, zblázněnej pre brata zo škôl vyhodeného. Tamže str. 267—278. Pieseň na parolodi „Drina“. Lúčenie slovenského otca (1. aug. 1890). Tamže str. 506—509.

Pojavorinská Ľudmila (Nechtík, Ľud. Riznerová). Piesne z Horných Bziniec. Č. Lid. XII. str. 107—108, 278—279. — Sny. Dennica č. 2. V priednovku. Tamže č. 7. — Čo nám treba? N. Hlásnik č. 3. — Láska manželská v poesii ľudovej. N. Nov. č. 46. Otvorený list Slovákom v Amerike. Tamže č. 119. — Z dlhej chvíle. (Obrázok z dediny.) Pov. Nov. č. 12. Štedrý deň. Tamže č. 12. — Jaro, mladosť, doba zlatá . . . Rovn. N. Kal. str. 39. Skaly. Tamže str. 96. Na Veľký piatok. Tamže str. 139. — Piesne moje . . . Slov. Obr. Kal. str. 72. — Po bále. Kresba. Slov. Pohľ. str. 65—78. — Záhada. Tamže str. 238. — Životopis. Ottův Slovník Naučný XXI., str. 846.

Podkonický M. O jednom-druhom, i o bryndzových haluškách. N. Nov. č. 413. Po mestečkách a dedinách. Cestopisné črty. Tamže č. 126—131. Večerné slniečko. Tamže č. 149.

Podlesák v. Paulovič Augustín.

Podsitniansky E. B. Znamenie nešťastia. Humoreska v. Hrdina Dr. J. L.

Podtatrznský v. Uram Rehor.

Podubočán. Z Ameriky matke svojej: „Katolíckym Novinám". Kat. Nov. č. 2.

Pogány. Súd Boží. Slov. Nov. č. 223.

Pohľady, Slovenské. Časopis zábavno-poučný. V Turč. Sv. Martine. Ročník XXIII. Redaktor a vydavateľ: Jozef Škultéty. Vychádzajú každého mesiaca v sošitoch 4-hárkových v lex. 8°. Tlačou Kníhtlač. účast. spolku.

Pokladnica, Nová Domová. V. Kalendáre.

Pokrok. Týždenník venovaný ku poučeniu a vzdelaniu slovenského ľudu. V Uh. Skalici. Ročník I. Zodpovedný redaktor: Dr. Pavel Blaho. Majiteľ a vydavateľ Jozef Teslík, vlastnou tlačou. Vychodí každý piatok na foliovom hárku.

Poľský Dlhomír. Tisícdeväťstotri. Černokň. č. 1. — Betky bába. Českosl. vzáj. č. 1. Romanca Marky. Tamže č. 2. — V zahradôčke ... Ľud. Nov. č. 23. Sváko Vinco. Tamže č. 29. — Pospech k Betlehemu. Posol sv. Ant. č. 1. Pred oltárom. Tamže č. 2. — Nad hrobom Romualda Zaymusa. Slov. Pohľ. str. 57—58. — Sama. Tatran str. 75.

Pompéry Ján. Kvetnatý hrob. Slov. Nov. č. 234—241. Julka. Tamže č. 264—267.

Porub v. Burian Ján.

Porubský Dušan. Je členom redakcie Slov. Novín.

Porubský Haluškeje Janko. Otvorený list Kláštorčanom pod Zniovom. N. Nov. 55.

Porubský Heraklius. Črta k staro-stredo- a novovekej výchove kresťanskej Rimanky. Tatran str. 82—92

Porubský Ján (—ský). Hor sa Uhor, vlasť ťa volá... v. Petőfi.

Porzó (Adolf Ágai). Dunčo, životopis jedného ovčiarskeho psa. Prel. B—ý. Slov. Nov. č. 270—272.

Pósch Karol. *Choroby viniča.* Ľudové vydanie. I. Knižočka na ochranu viniča pred chorobou od peronospory. Prelosil J. Ž. Všetky práva podržané. Vlastným nákladom pôvodcovým. Tlačou kníhtlačiarne Š. Roháčka v Modre; 12° str. 20.

Posol b. Srdca Ježišového. S povolením cirk. vrchnosti vydávajú Kňazi Spol. Ježišovej v Trnave. Ročník VII. Redaktor P. Alois Daubner, S. J. Vychádza mesačne raz v 8° o 24 stranách. Tlačou S. Wintera v Trnave.

Posol sv. Antona. Mravno-poučný obrázkový mesačník, venovaný úcte svätého Antona divotvorcu. Redaktor a vydavateľ: Edvard Sándorfi. Hlavný spolupracovník: Andrej Červienka. Ročník I. Budapest. Tlačou kníhtlačiarne Stephaneum. Vychádza každého prvého v mesiaci v m. 8°. o 16 str.

Pospech Jozef. Chudobný a bohatý človek. Čas. MSS. č. 5. Povery a obyčaje v Hanušovciach. Tamže č. 5.

Poszvék S. A magyarországi ág. hitv. evang. keresztyén egy-

ház Névtára az 1903. évben. Az egyetemes egyházi közgyülés megbízásából szerkesztette — —. Sopron, 1903. Romwalter Alfréd kő- és könyvnyomdai műintézete; v. 8° str. VII a 421.

(Dokončenie.)

Literatúra a umenie.

Kedy prebudilo sa v Kollárovi národné povedomie? Ján Kollár svoj filosoficko-teologický kurs odbavil v Prešporku, kandidátsku zkúšku složil tam v júni 1815. V svojich *Pamätiach*[1]) o týchto školských rokoch napísal i toto:

»Ačkoli mnoho lét před mým příchodem do Prešpurku byla zde stolice a profesura slovanské řeči p. Palkoviče, a ačkoli já téměř pět let zde jsem se zdržoval: předce bohužel jsem toho štěstí neměl, abych i jen jednu hodinu čtení o česko-slovenské řeči a literatuře byl slyšel, ant p. Palkovič přes cely ten dlouhý čas žádných hodin nedával, navzdor našemu častému navštěvování a prošení ho. Tím pilněji čtěn byl od nás ve škole jeho *Týdenník*. Abych sobě tento nedostatek jak tak vynahradil, opatřil jsem sobě některé české knihy, jmenovitě: Nové básně od Puchmajera, Tablicovy Poezie, Jungmannův Ztracený ráj od Miltona, Rožňajův Anakreon a jiné, které jsem na tak řečených Knížecích procházkách (Fürstenallee), když se jiní moji spolužáci v loptu hráli, čítával. Bohužel ale mezi celým žákovstvem prešpurským nalézali se jenom dva tehdáž mně v tom ohledu rovní milovníci řeči a literatury československé. Jeden byl Jan Jelšík, můj krajan z Turčanské stolice z Necpál, jenž právě theologické vědy dokončil a pěstounem u nějakého zámožného žida byl; druhý byl František Palacký, Moravan v nižších školách študující.[2]) Oba tito přicházeli

---

[1]) Paměti z mladších let života Jana Kollára, sepsány od něho samého.

[2]) Palacký od 1809—1812 chodil do školy v Trenčíne. V jaseni 1812 prešiel do Prešporka. Po prvom roku koncom augusta 1813 vracal sa opäť do Prešporka; na Vláre zastihla ho búrka, zmoknutý utiahol sa do Trenčína, do domu predného mešťana Bakoša, ktorého vtedy už mŕtvy syn Ján bol mu najmilším školským priateľom. Týmto svojím odbočením do Trenčína Palacký vyhnul tomu, že nezachvátila ho v doline Váhu strašná povodeň roku 1813. Zostal u Bakošov celý týždeň. „Tento můj příběh trenčanský — napísal Palacký pozdejšie vo vlastnom životopise — stal se mi památným i v jiném ohledu. Já sem do té doby o mateřčinu svou nic nedbal, ani ji sobě neliboval; latina i němčina mně mnohem milejšími byly, tak že sem jen v těchto řečech psané knihy za hodné uznával. Pan Bakoš ale liboval sobě nad jiné v češtině i v českých knihách; mezi jinými měl i Jungmannovu Atalu, a předplácel na Hromádkovy noviny spolu s „Prvotinami českých

tytýž ke mně do sirotčího ústavu, kde jsme se kochávali ve sladkých zvucích a plodech naši mateřčiny. I do jiných slavjanských nářečí, jmenovitě do srbského a staroslavjanského měl jsem již zde příležitosti poněkud nahlédnouti... V některých vědách a hodinách, jmenovitě při anglické, francouzské a vlaske řeči, sedával vedle mne jistý mladý Srb, skromný, panenského obličeje a vlídných mravů. Byl to p. Pantaleon Živković, potom biskup řecké nesjednocené církve v Budíně a Temešváře. Milý Bože! jakové city pronikaly srdce mé, když jsem zde z jeho úst ponejprv církevní staroslavjanskou řeč slyšel... Nevěda a jen přirozeným pudem já již tehdy k tomuto srbskému slavobratrovi více a srdečně jsem se nakloňoval, než ku kterému koliv Němci aneb Maďarovi. Již tehdy proletělo temné tušení a cítění mé srdce, že to v Slavjanstvu jináče býti musí, že my všickni jeden národ jsme.« (Paměti, str. 202 sl.)

Z Prešporka Kollár išiel za vychovavateľa do Baňskej Bystrice, a len odtiaľto, po pol druha roku, (1817) vybral sa do Jeny na universitu. V Bystrici bol už farárom Samuel Rožnay, od Kollára málo starši, básnik slovenský, sbierateľ národnej našej piesne, ceniteľ srbskej národnej poesie, prekladateľ ruského Slova o polku Igorevie, Krasického Myšiady. »Jedna z nejspanilejších slovanských duši, s kterou jsem se v životě setkal — rozpomínal sa Kollár pozdejšie na Rožnaya — a nad jejíž časnou ztrátou i později nejedenkráte slzy jsem vyléval, byl Samuel Rožnay. On... byl Slovenský Mladoň, tělem, duší a celým životem národu svému oddaný. Hlava výtečná, vzdělanost klassická, cit a vkus nejjemnější.. Mělť hojnou zásobu nejen českých, ale i jinoslavjanských knih, anť on snad první byl mezi Slováky, který i na jiná slavjanská a jmenovitě polské a ruské nářečí zřeni své obrátil. Tohoto anjela dal mně Bůh za přítele, ale nastojte jen na několik měsícův, neb kosa smrti nemilosrdně roztala srdečný svazek našeho národního přátelství. Rožnay zemřel ve kvetu života. .« (Paměti, str. 220)

Teraz vo Věstníku Českej Akademie (ročn. XIII, *Dopisy Kollárovy)* prof. Fr. Pastrnek vydal Kollárove listy, pisavané od roku 1819 do 1835 Friderike Schmidtovej (Míne zo Slávy Dcery) i jej matke. Dr. Ján Jakubec, referujúc o tomto vydaní Pastrnka (Listy Filologické 1904, str. 471), píše: »Látky biografické podávají tyto listy méně; nejvice ještě o úředním postavení Kollárově v Pešti,

---

umění"; ve kterýchž ale obou spisech mnoho novočeského se nacházelo, čemuž nevždy vyrozumíval." Bakoš chcel si dať vysvetliť od Palackého také slová. „Ale brzy ukázalo se, že já tomu všemu ještě méně rozuměl nežli on. Hluboce proniknut jsa stydem, uminil sem sobě pocvičiti se v češtině...; zvláště an mi nejen hostitel můj Komeniovy spisy a Jungmannovu Atalu velmi vychvaloval, ale i já ještě v ty dni obé u něho čítaje, čím dál tým více krásou jak obsahu tak i řeči jich jímána sem se cítil. I hned přijda do Prešpurka, dal sem sobě záležeti na mateřčině své... zapálil sem se celý upřímou vlasteneckou horlivostí"... (Vlastní životopis Františka Palackého, str. 10.)

ale to je známo též z jiných listů Kollárových. Nejvíce osvětlují se těmito listy — ovšem i jinými — Kollárovy *Paměti. Ukazuje se, že je správně pokládáme za básníkovu „Dichtung und Wahrheit"*. Kollár na př. líčí sebe v Pamětech jako uvědomělého vlastence již před odchodem do Jeny; *ale byl probuzen teprve v Jeně a hlavně utvrzen ve smýšlení vlastenecké́m v Praze* (srovn. můj článek »O Kollárově uvědomění národním před odchodem do Jeny«, Světozor 1893). Listy těmito je to znovu dotvrzeno «

Ale v čom menovite »je dotvrzeno«, pán Jakubec nehovorí. Jemu Kollárove Pamäti sú, ako Götheho Dichtung und Wahrheit. Kollár — ako sme videli — o Prešporku rozpráva, že Palkovič ich neučil, ale zato že tým pilnejšie čítavali v škole jeho časopis Týdenník. Nuž povedať o študentovi, ktorý v rokoch 1812—1815 pilne čítaval Palkovičov Týdenník, a čítaval i v škole, že bol národne prebudený až potom v Jene od roku 1817 a v Prahe r. 1819, je hodne riskantné. Ale na tento čas o tomto punkte nemáme svedectva za Kollára, preto nechže je to v Pamätiach Dichtung. No Kollár uvádza i mená žiakov, ktorí na prešporskom lyceume s ním spolu boli milovníkmi reči a literatúry česko-slovenskej, — Turčana Jelšíka a Františka Palackého. *Vlastní životopis* Palackého vyšiel až roku 1885, teda Kollár, ktorý umrel 1852, nemohol vedieť o jeho obsahu, a tu, vo vlastnom životopise Palackého, rozpráva sa to o Prešporku celkom tak, ako v Pamätiach. »Láska k češtině — napísal Palacký — uvedla mne s Jelšíkem Turčanem, jedním z nejznamenitějších prešp. kandidátů a tehdáž i básníkem českým, ve známost . . . Mnoho vystál sem . . . i nedostatkem živnosti, protože sem za peníze, kteréž mi otec byl dal, knih sobě nakoupil, zvláště Pelcelovu českou kroniku, Hlasatele českého a Thamův slovník. Již tehdáž slovútným byv slavomilem, oznámil sem se mezi jinými s Royem, Roykem, Kollárem a Ferenčíkem, kteří jediní sobě tehdáž na češtině něco záležeti dali « (Vlastní životopis, 11 sl.) Teda i Palacký menuje Kollára medzi tými, ktorí na prešporských školách zaujímali sa za češtinu — slovenčinu. Palacký, nevediac o Pamätiach Kollárových, potvrdzuje ich udanie. Tento punkt Pamäti, taký dôležitý pre otázku: kedy prebudilo sa v Kollárovi národné povedomie? teda nemôže byť Dichtung.

Citovali sme z Pamäti o Baňskej Bystrici, o Rožnayovi. Kollár pokladal za šťastie pre seba, že dostal sa do blízkosti tohto výtečného človeka. A taký priateľ, učeník Rožnaya bol by mohol byť národne neprebudeným? Pán Jakubec môže povedať: áno, Rožnay bol taký znamenitý človek, taký Slovák, Slovan, ale jestli blízka známosť Kollárova s ním je tiež Dichtung? Dobre; že Kollár tak žil s Rožnayom, na to nemáme dokumentu. Ale zachované sú listy, ktoré Kollár v tie časy písal, z Bystrice a Palkovičovi do Prešporka. Máme ich vytlačené v Časopise Českého Musea 1893 (str. 178 sl.). Kto pozná slovenské pomery, tomu tieto listy sú úplne dostatočným svedectvom toho, že Kollár v Bystrici od 1815 do 1817 bol už národne uvedomelým. Lebo kto raz ako bývalý prešporský študent dopisoval si s Palkovičom, bol prebudeným Slo-

vákom Už mať známosť s Palkovičom znamenalo byť Slovákom. Prešporský študent, pridržiavajúci sa iných prúdov, ani nepoznal Palkoviča. Ktože bol v Pešporku Palkovič? On bol postavený tu slovenským národným pohybom. Keď roku 1803 snahám Tablica a Hamaliara podarilo sa sriadiť na prešporskom lyceume katedru reči a literatúry česko-slovenskej, postavili na ňu Palkoviča. S ním známosť mohol mať teda len taký študent, ktorý chcel sa učiť po slovensky. Keď raz zjavily sa národné protivy, na to na uhorských školách nebolo príkladu, že by si žiadal učiť sa po slovensky žiak nie slovensky cítiaci. Tu sa to hneď ostro delilo.

Alebo o čomže sú Kollárove bystrické listy Palkovičovi? Kollár prekladal do československčiny Glatzovo Andachtsbuch für gebildete Familien a z prekladu svojho poslal Palkovičovi na ukážku. U nás vtedy písať slovensky (česko-slovensky, biblicky) a chceť rozmnožovať česko-slovenskú literatúru, znamenalo *cítiť po slovensky*. Veď Kollár v treťom svojom liste (13. febr. 1817), keď od Palkoviča nemohol sa dočkať odpovede, žaluje sa na nehodu »toliko v slovenském světě panující a snažnou horlivost počátečníka hnedky při prvním podnikání« ochladzujúcu. Áno v druhom liste (15. dec. 1816) hovorí o Jungmannovi a o povahe Nejedlého literárneho smeru. To znamenalo už istú orientovanosť v duchovnom svete národne prebudených Slovákov. Nie, čo Kollár v tejto veci napísal v svojich Pamětiach, to nie je Dichtung! U Kollára, keď raz bol takto ďaleko, rozplamenenie jeho národného ducha záviselo už len od nárazu. Náraz, akej on bol duše, iste bol by prišiel i doma, i bez Jeny (Wartburgu atď.) a Prahy (1819) — čím nechcem povedať, že to neboly dobré vlivy.

Inde (v Literature českej XIX. stol. II, 163) dr. Jakubec ukazuje, že Kollár sám (Paměti, 281) vyznáva: »Jakový to rozdíl byl, když jsem ponejprv (1817, na ceste do Jeny) a nyní po druhé (1819, na ceste z Jeny) Prahu uviděl! Tehda jsem byl ještě nevinný jako Adam v ráji, nyní jsem již jedl ze stromu národnosti ovoce trpké a bolest ducha působící.« Smysel tohoto nechce byť, že do tých čias nevedel o národnosti. Slová tieto vyjadrujú stupeň vývinu, ďalšie zkúsenosti a próby životné.

Tiež tam (str. 159) dr. Jakubec hovorí, že »vlastenecky uvědomělejší« Benedikti v Jene »stal se lhostejnějšímu Kollárovi buditelem«. Omyl, zakladajúci sa na nekritickom považovaní dát. Medzi Benediktim a Kollárom v Jene ja vidím len rozdielnosť povahy, charakteru. Benedikti (ktorý taký veľký vliv mal v Prešporku na Palackého) bol sdielny a ľúbil poučovať iných (povahy tieto v živote veľmi často privčas ochladnú, ako vidíme práve i u Benediktiho), spôsoby jeho boly príťažlivé, priatelia (vieme najmä o Palackom) zachovali milé rozpomienky na neho. Kollár? Kollár bol zatvorenejší, u neho city hlbšie sa skrývaly, a v osobných stykoch Kollár neokúzlil nikoho. »Škoda — napísal J. M. Hurban — večná škoda, že osobná povaha Kollárova nemala tej ideálnejšej príťažlivosti pre bližšie okolie, otáčajúce jeho bezprostredný okres pôsobenia . . . Osobne sa Kollár nemohol s nikým sniesť.« (Slovenskie Pohladi,

1851, I, 4, str. 131.) Preto v prameňoch, z ktorých Jakubec čerpá, o mladom Kollárovi ako národovcovi niet takých dát, ako o Benediktim. Kollár osobnými vlastnosťami svojimi sotva koho získal, oduševnil. I Palacký vo vlastnom životopise nepoznačil o Kollárovi ako prebudenom Slovákovi nič zvláštnejšieho preto, lebo mošovský Slovák nebol mu milý človek. Kollár mocne účinkoval na ľudí len po prešporskej, bystrickej a jenskej dobe preto, že až vtedy začal písať a až vtedy otvorila sa mu kazateľňa a vôbec rečnište. V ňom vždy horelo, ale vzblčalo len keď dotkol sa pera, keď ozval sa ako rečník, alebo provokovaný v konversácii. (Rozhovor jeho s grófom Zaym, v prvom Cestopise.) A vtedy býval neodolateľný. Uchvacoval doma i v širokom Slovanstve od svojho prvého vystúpenia, od roku 1821. Vedel byť i búrnym orkánom. Benedikti však, dobrý študent, výmluvne poučujúci iných, účinlivý Slovák medzi školskými priateľmi, sbližovateľ peknoduchých mladých ľudí, milý, okuzľujúci Benedikti, ako raz odtrhol sa z kruhu svojich školských druhov, už na viac nestačil: učil do konca svojho života gymnasistov v Kežmarku. Prorocky zachytil to Kollár, keď v Jene Benediktimu, v odpoveď na naučenie, napísal na kartičku v školskej lavici:

Buď ty jenom věrný národu — já vždy budu!

»Listy těmito — píše dr. Jakubec o Pastrnkovom vydaní — je to znovu dotvrzeno« — totiž, že Kollárove Paměti sú Dichtung und Wahrheit a Kollár že bol národne prebudený až v Jene a v Prahe na ceste z Jeny. »Kollár na př. vykládá v Pamětech o tak silném svém uvědomění vlasteneckém, že nepřijal výhodného místa kazatelského v Lobodě, aby mohl své síly obětovati svému zanedbanému národu (Paměti, 278). Podle Pamětí Kollárových (str. 278 n.) čtenář si odnáší mínění, že matka Bedřiščina zamítla žádost Kollárovu za ruku své dcery, protože si Uhry představovala jako Sibiř. Zatím však dovídáme se z listu Kollárova paní Schmidtové z 10. dubna 1819, že se o Kollárových zámyslech s její dcerou dověděla teprve po odchodu Kollárově z Jeny z jeho listu; stará paní z toho Kollárovi činí spravedlivou výtku«... Týmto najviac ak mohlo by sa potvrdiť to, že puncto svojho milostného pomeru Kollár v Pamětiach dopustil sa Dichtungu. No ten list z 10. apríla 1819 ani nepodvracia tak veľmi pravdivosť udania v Pamětiach. Kollár mohol robiť len narážky u matky, mohol sa shovárať s ňou vo všeobecnosti o vydaji do Uhorska, a jej slová, povedané pritom, vykladal si pre seba nepriaznive. Veď pán Jakubec sám vraví, že Kollár, hoc bol vtedy už 25-ročný, »vede si ve své lásce... příliš neodhodlaně.« Pritom vieme, že matky v podobných situáciach neraz robia výčitky ženíchom, prečo nevyslovili sa určitejšie. Áno z milostného pomeru Kollárovho tvoriť si predstavu o ozajstnom Kollárovi nie je radno. Kollár vbásnil, vofantasoval sa do toho pomeru s Minou, ktorý mátal ho od roku 1819 do 1835.

Ale čo by vo veci jeho s Minou ako bolo, budúcimi skúmateľmi nebude prijatá mienka dr. Jakubca, že Kollárovo národné smýšľanie v dobe pred Jenou je Dichtung.

Šk.

Kniha Žalmov. V Budapešti, 1904.

Britická biblická spoločnosť podujíma vydanie slovenskej Biblie. Vyšla, akoby na próbu, Kniha Žalmov. Prekladateľ dr. *Ján Lajčiak* v 12 čísle Cirkevných Listov (1904) píše, že keď roku 1901 v tomto orgáne slovenskej ev. cirkve viedla sa debatta o slovenskom preklade Biblie, poukazovalo sa s jednej i druhej strany na výhody, ktoré by z neho vyplývaly pre cirkevný život. Vtedy, ale neodvisle od tohto pokynutia, otázka slovenského prekladu že bola nastolená u Britickej a zahraničnej biblickej spoločnosti. »Praktické ohľady doviedly spoločnosť k tomu, že sa tejto veci v zásade zaujala. Ľud totižto sám pozdvihnul slovo v spoločnosti a žiadal slovenskú Bibliu.«

O preklade Žalmov dr. Lajčiak hovorí:

»Preklad chce byť verný preklad pôvodnej osnovy hebrejskej a naskrze nie slovenský prepis prekladu českého. Práve preto, kto chce posúdiť tento preklad, musí ho porovnať s pôvodinou . . . Preklad chce byť verný preklad pôvodiny i na úkor jasnoty. Keď už pôvodina je na mnohých miestach nejasná, jako potom vyžadovať, aby preklad bol neviem ako jasný? Náleží ma rozumeť! Nechcem povedať týmto, že by preklad patričný mal byť nesmyselný. Ale, na príklad: keď originál je často aforistický, keď súvisu medzi jednotlivými myšlienkami niet, vtedy, myslím, preklad má byť verný preklad originálu a nesmie naskrze použiť nijakých konjektúr, aby sa tomu odpomohlo. Z tohoto vysvitá, jako nevyhnuteľne potrebná je znalosť jazyka pôvodného, chceme-li pochopiť pôvodný smysel textu. S prekladom zaobchodil som konservatívne, zdržanlive, nakoľko to len bolo možné. Ale kde bolo absolútne nemožné, kde kritika zrejme dokázala: tu alebo tam je chyba, tam kriticky opravený text mal prednosť . . . Prekladom žalmov chce byť urobená próba, jako sa ľud bude chovať ku slovenskému textu Biblie, a dľa toho má sa prikročiť k prekladaniu iných kníh, alebo sa celá záležitosť odročí.«

Na ukážku aspoň

Žalm 61.

1. Náčelníkovi (speváckeho sboru) na strunový nástroj (žalm) Dávidov.

2. Slyš, o Bože! nariekanie moje! pozoruj modlitbu moju!

3. Od končiny zeme k Tebe volám, keď nyje srdce moje; v úzkosti, ktorá ma prevyšuje, vodievaj ma!

4. Veď si mi Ty býval útočište, veža pevná pred nepriateľom.

5. Putovať chcem v stáne Tvojom na veky, utiekať sa chcem do skrýše krýdel Tvojich. Selah!

6. Lebo si Ty, o Bože! slyšal sľuby moje, splnil si túžbu tých, ktorí sa boja mena Tvojho.

7. Pridaj dni ku dňom kráľovým, roky jeho nech budú jako od pokolenia do pokolenia!

8. Nech prebýva pred obličajom Božím; milosti a vernosti udeľ, aby ho ostrihaly!

9. Tak ospevovať budem meno Tvoje na veky, aby som splnil sľuby svoje deň po dni.

Preklad dr. J. Lajčiaka, ako teologa a hebräistu-odborníka, možno s dôverou prijať. Slovenčina je dobrá, jasná, rýdza. Také vysoko poetické dielo, ako sú Dávidove Žalmy, samostatne preložiť z hebrejského originálu je literárna zásluha.

Želáme Knihe Žalmov vrelého prijatia. Škoda, že nebola vystrojená v tej forme, v akej rozširujú sa obyčajné vydania Biblickej spoločnosti. V Martine dostať ju u Jozefa Gašparíka.

Slovenčina a dr. S. Czambel. Ako vidno i z posledného čísla Slovenských Pohľadov, proti nám chceli by si ukovať kapitál z toho, že my ceníme si výsledky práce, ktorú dr. S. Czambel koná na poli slovenského jazyka. Nie svojimi, lež slovami prof. Pastrnka zopakujeme, čo je hodna Czambelova práca. Súdiť o tejto veci prof. Fr. Pastrnek je povolaný, lebo z českých jazykozpytcov on najviac zaoberal sa slovenčinou; a zase predpojatosť za naše stanovisko hľadať u neho nebude môcť nikto, keďže on je to, ktorý z Prahy začal akciu proti slovenčine ako literárnemu jazyku. Z príležitosti knihy dr. Czambela »Slováci a ich reč« prof. Pastrnek napísal v prísne odbornom orgáne Archiv für slavische Philologie (1904, str. 290 a sl.):

»Pôvodca tejto štúdie o uhorských Slovákoch a ich jazyku je dobre známy skúmateľovi na tomto poli. Môže sa povedať, že v novšom čase on je vlastným grammatikom tohto jazyka. Táto vedecká činnosť pôvodcova čiastočne súvisí s jeho úradným postavením, ako člena uhorského tlačového a prekladateľského úradu (od roku 1880) a translatora uhorských zákonov a nariadení (»Sbierka krajinských zákonov«) do slovenskej reči (od 1881). Pri tomto zamestnaní sama sebou povstáva potreba vystaviť isté pravopisné a grammatické pravidlá a venovať pozornosť fraseologickej a lexikálnej stránke jazyka. Pán dr. Czambel robí to so zvláštnou horlivosťou a postupne rozširuje svoje štúdia, ktoré svojho času boly ho viedly i do Viedne a Prahy, na všetky strany slovenského jazyka, najmä na jeho historický rozvoj a dialektické rozvitie . . .«

Po tomto úvode prof. Pastrnek podal stručný referát i o prvších prácach dr. Czambela, počnúc od *Príspevkov k dejinám jazyka slovenského* (1887). Keď ukázal obsah knižky, píše ďalej takto: »Zakľúčenie tohto prvého spisu dr. Czambela obsahuje už požadovanie, aby slovník slovenského jazyka bol osvobodený od českých, ruských a inoslovanských elementov a privedený do súzvuku so slovnou zásobou živého jazyka ľudu. *Slovenský literárny jazyk v Uhorsku pestovať podľa možnosti čistý a nesfalšovaný, v každom pomere ozajstný, duchu národa primeraný, tomu snaženiu pán dr. Czambel zostal dôsledne verným. Tiež musí sa uznať, že až skrze neho bol uvedený čistý a grammaticky správny jazyk do úradných slovenských publikácií a i do officiósnych slovenských časopisov.* Bolo pritom zvlášte treba riešiť otázky pravopisu. Dr. Czambel bol preto prinútený podrobiť novší slovenský pravopis dôkladnej zkúške a výsledky tak dosiahnuté predložiť verejnosti. Urobil to v spise: *Slovenský pravopis, historicko-kritický nákres* (1890). Knižka záleží zo dvoch nerovných častí. Široký priestor

majú v nej historické výklady — prejaté zčiastky i do knihy »Slováci a ich reč« — potom kritické úvahy o správnom upotrebení jednotlivých písmen ... Zásady pôvodcove držia sa v hraniciach mierneho konservatismu, ktorý vo všeobecnosti nezanecháva pravidiel českého pravopisu. Pravopis dr. Czambela stal sa nevyhnutne potrebnou rukoväťou pre všetkých slovenských spisovateľov a koná čo najlepšie služby. Na jednotlivé kritické poznámky pôvodca odpovedá v spise: *K reči o slovenskom pravopise* (1891), kde bránil svoje návrhy. V malej brošúre zatým dr. Czambel písal o *Potrebe nového slovníka slovenského a maďarského* (1891), keďže doterajšie slovníky, A. Bernoláka od roku 1825—1827, Štefana Jančoviča od roku 1848 a Jozefa Loosa od r. 1869—1871 sú vôbec nedostatočné a nespoľahlivé. Tieto vážne práce ... zadovážily dr. Czambelovi bezspornú autoritu v otázkach slovenskej grammatiky. Po desiatich rokoch (1902) vyšla potom *Rukoväť spisovnej reči slovenskej* v Turčianskom Sv. Martine, ako vydanie národného Knihkupecko-nakladateľského spolku. Rukoväť je úplnou mluvnicou slovenského jazyka, obsahujúcou všetky možné poučenia o hláskosloví, tvorení kmeňov, skloňovaní a časovaní, o význame slov a ich viazaní, o vetách a ich skladaní, o pravopise a ľubozvuku, napokon (str. 297—373) abecedno-pravopisný soznam slov. Kniha opravdove môže byť považovaná za celkom správnu kodifikáciu terajšieho spisovného jazyka slovenského.«

Až po tomto orientovaní prešiel prof. Pastrnek na kritiku knihy »Slováci a ich reč« a vyniesol o tejto asi taký úsudok, ako i my v Národných Novinách a Slovenských Pohľadoch. Ale referát svoj zakľúčil: »Pôvodca už dosiaľ má veľké a podstatné zásluhy o svoju materinskú reč, môže sa očakávať, že jeho vážna a triezva horlivosť stvorí ešte mnoho užitočného na tomto poli.«

A od nás, privržencov slovenčiny ako literárneho jazyka, chceli by, aby sme sa my stavali proti dr. Czambelovi, aby sme my vyliali s kúpeľom i decko.

Šk.

Besednice. Napísal a vydal *Jozef Gregor Tajovský.* Cena 1 k. 20 h. 1904. Tlačou knihtlačiarne Karla Salvu. 8⁰, 221 a 3 str.

V knižke sú tieto kusy: Zuza. Mátoha. Do konca. Pastierča. Apoliena. Dve školy. Črty a dojmy z manévrov. Maco Mlieč.

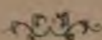
Slovenské ľudové besedy. Poučno-zábavný časopis pre ľud. Vychádzajú dvakrát každého mesiaca na dvoch hárkoch. Predplatné na celý rok 4 koruny, na pol roka 2 koruny, na štvrťroka 1 kor. Jednotlivé čísla po 16 halierov. Redaktor K. Salva. Tlačou a nákladom vlastným. V L. Ružomberku.

Psychologie. II Elementární jevy duševní. Část první. Sepsal dr. *Frant. Krejčí.* Spisů Dědictví Komenského č. 45. V Praze 1904. Pro členy Dědictví Kom. za K 2·50, pro nečleny K 5·—. 8⁰, 277 str.

Časopis Moravského musea zemského. Vydává Moravská musejní společnost. Ročník V, číslo 1. V Brně, 1905.

Rok 1905. Sošit 2.

Slovenské Pohľady.

Z povinnosti.

Povesť. Napísal *Ján Čajak.*

I.

Na konci neveľkej dediny Drienok väčší priestor okrúžlený je vysokými, starými vŕbami, ktorých korene vlaží malá riečka. Je to takzvané stádlo, kde rožný statok, sohnatý v horúce letné dni s blízkych úhorov a strání Hája, napojí sa a odpočinie si cez poludnie v chládku košatých vŕb.

Ale stádlo neslúži len k tomuto cieľu, na ňom schádzava sa i mládež dedinská, počnúc od prvého jarného dňa až do pozdnej jasene. Tu sa ozýva večierkom smiech, spev a veselý krik, po tichej dolinke zabiehajúc do dediny, kde na podstienkach stárež v tichom rozhovore rozjíma o denných a hospodárskych udalostiach. Za riečkou, cez ktorú vedie dosť dlhá lavica, rozprestiera sa krásna obecná lúka, nad ňou dvíha sa zavalistý vápenitý vrch Háj, porastlý starými, zväčša už zdúpnelými dubmi a cermi. Na úbočí vrchu nízke, zväčša už rozválané múry značia miesto niekdy mocného hradu husitského. Pod Hájom trochu ďalej na úpätí pri kraviarni je zábojj, dedinské stavanie na vybíjanie voštín z vosku, sosbieraných zo všetkých končín pilnými voštiniarmi drienockými. Na druhom konci stádla stál panský mlyn, nad ním na briežku, obsadenom radom starých svrčín, bol horársky dom, ďalej škola; na najvyššom bode belel sa chrám, obtočený múrom, v úzadí so starobylou husitskou zvonicou. Pri chráme neďaleko je fara, obtočená záhradami, a pod ňou rozprestiera sa so svojimi väčšími i menšími domkami, medzi zeleňou ovocných stromov, dedina.

Je krásny májový večer. Svieži, čistý vzduch naplnený je vôňou, príjemnou po teplom dažďi, len za chvíľku trvavšom. Vlaha dažďa sa ztratila, operúc len prach s rastlín a s cesty. Mierny vetrík ženie pred sebou chlpy obláčkov, ktoré na chvíľku zatieňa plný mesiac, aby hneď zase rozlial po krajine svoje milé svetlo. Dedina zdá sa byť už do spánku pobrúžená, áno ani mlyn nehrkoce, hučí len voda, padajúca úpustom nad kolesom, ako nejaký malý vodopád.

Na stádle je živo. Mládež dedinská sišla sa, aby sa zabavila. Veselý spev a smiech rozlieha sa po stádle. V rozličných skupinách dievčence hrajú sa na rôzne hry; k tomu zvučným hlasom spievajú

si primerané piesne. Mládenci vrtia sa na čertovom kolese, kedy-tedy hlasno sa zasmejú, keď niektorý z nich spadne s neho, lebo sa mu zakrútila hlava. Trocha ďalej zase naháňajú sa, a veru ktorého dohonia, hodnú buchnátu musí sliznúť, až sa mu tak prehne chrbát; pravda, nedá znať, že ho to mrzí, ale sa usiluje vrátiť i s úrokom. Poniektorí zase dodievajú do dievok, ktoré tvária sa, ako by sa hnevaly, keď ich niektorý šklbne za vrkoč; ale to len tak naoko, lebo ináče cíti Katka Brnovie, že je to prvý prejav rodiacej sa lásky. Veď Ďuro dnes v kostole s chóru tak uprene pozeral na ňu, keď s druhými pekne v rade stála pred oltárom; veru voľky-nevoľky musela — ale len úkradkom — pozreť v tú stranu, aby už v druhom okamihu zase uprela zrak do knižky, aby druhé nespozorovaly, že v kostole po mládencoch jej oči slieďa. Ba hrúza, ten nezbedník hodil jej vetvičku cyprusovú, ktorá práve jej pred nohy padla. Jaj! dobre tam od hanby neskapala; líca jej dobre nezhorely, tak jej udrela krv do nich. Že ho nešvihol hlásnik brezovcom, keď prechádzal sa pod kázňou v úzadí chóru na prstoch za chrbtom mládencov, aby pozoroval na nich. A teraz, hľa, tu ti dodieva a nedá jej pokoja! Družky nepovedaly nič, len popozeraly jedna na druhú a usmialy sa. Katka od radosti (lebo ona už dávno zbadala, že Ďuro, hoci je pochábeľ, má pekné čierne oči a i vzrastu je štíhleho, jedným slovom, že je mládenec, ako sa patrí) i od rozpakov zapýrila sa, a ako by sa hnevala, polo sa odvrátila a zašomrala: „Čo mi nedáš pokoja?“

Od kraviarne počuť hlas harmoniky, ktorý sa voľne blíži, vždy hlasnejšie a hlasnejšie zvučí, a v mesačnom svetle vidno mužskú postavu prichádzať.

Mládež za okamih zatíchla, aby v druhom vypukla v jasot. „Budeme tancovať!“ ozývalo sa medzi nimi. „Ide Janko Dúbrava, zahrá nám do skoku.“ A vskutku, Janko Dúbrava, syn starého kraviara, blížil sa voľne a z harmoniky vyludzoval zádumčivé tóny.

„Zahraj nám, Janko, nejakú pod pätu!“ vravel Ďurko a pozrel na Katku. Katka sa usmiala.

Pekná tvár Jankova, ktorá predtým taká veselá bývala, teraz bola vážna, áno smutná. Pozrel na Marku. Stála pri Katke. Bola tichá, smutná, a keď sa jej oči stretly s Jankovými, nabehly jej slzami. „Čo ti je?“ spytuje sa Katka.

Jankova tvár sa skrívila a ako by chcel niečo odohnať, dupnul nohou a hlasom silným zvolal: „No, ta sa do tanca!“ A už zunely veselo tóny harmoniky.

„Zatancujte si ešte raz!“ zavolal a hral, prihnúc si hlavu k nástroju. A mládenci dupkali, kreskali podkovkami, a dievčatá, oprúc okrúhle ramená mládencom o plecia, že sa im len tak oplecká natriasaly, strojne tančily. Ďuro obvinul Katku okolo drieka a zavýskol, až sa hen skalný bok Hája nad zábojom ozval. Katka prešla si tvár ručníkom, ako by sa hanbila, lež úsmev neschádzal jej s úst a oči sa jej ako dve iskry blyšťaly.

Marka netancovala. Oprela sa o hrubý peň vŕby, pozerala vše

po tancujúcich, vše na Janka, ktorý, ako by nebadal nikoho, uprene pozeral na jeden bod.

Ťažké myšlienky ho trápily; má odísť, zanechať rodnú dedinku, rodičov i Marku. Zodvihol hlavu a obrátil sa k nej. Stála v tôni starej vŕby, nad hlavou visely jej šedé, mesiačkom postriebrené vetvičky. „Taká samotná, opustená,“ prelietlo mu hlavou. „Čo bude len z nej: či ma dočká, keď nebudem tu?“ pomyslel si. Odhodil harmoniku, vyskočil, v druhom okamihu už držal Marku v náručí, už sa vrtil s ňou, pevne privinúc ju k sebe. Ona, ako vo sne, poddáva sa jeho ramenu, ktoré sťa obruč vinie sa okolo jej drieku. Ostatní prestali tancovať. Dievky shŕkly sa do jednej skupiny, mládenci tiež, a zadivene pozerali na Janka a Marku. „Pusť ma!“ šepce Jankovi zadychčaná Marka, a dych jej horúci oveje šiju jeho. On nahne sa k jej uchu, zašepce jej niečo a, privinúc ju ešte raz k sebe, pustil ju.

Ako vo snách zastala si zase medzi družky. Janko viac nehral. Vzal harmoniku pod pazuchu, obzrel sa po kamarátoch a dievčatoch, povedal „s Bohom“ a šiel smerom ku kraviarni.

Ako by bol niekto presekol, tak odrazu ztratila sa veselosť. Mĺčky, len pár slov, i to polohlasne, prehovorili medzi sebou, a pomaly roztratili sa, tak že onedlho stádlo ostalo pusté so svojimi šedými vŕbami. Zavládla tichosť, pretrhovaná len hukotom padajúcej vody s úpustu. Od fary bolo počuť tichý čistý spev, ktorý sa rozliehal ponad dedinu a rozplynul sa po stádle sťa šelesť, aby sa spojil s šumením po štrkovitom riečišti tečúcej vody.

To zaiste farskí chlapci prišli z blízkeho mesta, kde chodia do gymnásie, a teraz sedia na výklenku fary; zaiste je tam i sestra učiteľova a mladý učiteľ; to tí tak spievavajú.

Na nižnom konci ozve sa dutý hlas hlásnikovej trúby, do toho zamieša sa brechot psov, a zase tichosť zavládne, len z blízkeho Hája rozlieha sa tlkot slávika a v diaľke z močidiel počuť škrekot a brekotanie žiab.

Marka, keď prišla domov, tíško vkĺzla do komôrky, shodila so seba sviatočné háby, prehodila si čistý, každodenný oblek, a vyšla opatrne, aby si rodičov nezobudila, na podstienku. Sadla si a, lakte oprúc o kolená, zakryla si tvár dlaňami. Sedela takto chvíľu nepohnute; myslel by človek, že spí, keby nebolo počuť kedytedy hlbokého vzdychu, ktorý sa jej vydral z hrudi. Ľahké kroky ozvaly sa z ulice, a na rohu domu ukázala sa vysoká postava mužská. Rýchlo blížil sa k Marke, ktorá, počujúc ho, urobila pohyb, ako by chcela vstať mu v ústrety; no sadla si nazpäť, ako by nevládala sa pohnúť, len rukou ukázala mu miesto pri sebe. Janko sadol si k nej. Stiahol jej ruku s tvári a pozrel jej do očú. Videl, že sú na červeno vyplakané.

„Neplač!“ vraví jej, a samému trasie sa hlas pohnutím. „Veď čo len ten rok, alebo dva, to sa minie akoby nič, a potom budeme svoji na veky.“

„Boh zná, či ťa ešte vidím,“ šepce Marka.

„Ale neboj sa, blázonko; veď Amerika nie je ešte druhý svet.

Daj ti mi Bože! trocha tej vody . . ." chlapí sa. „A potom, veď je i tam Pán Boh, a ak sa má človeku niečo stať, nuž sa i doma pridá." Potešoval ju tichým pohnutým hlasom a obvinul jej driek. „Pozri, Marka, tu nás len bieda očakáva. Tvoj otec je zadlžený, a ja nemám ani na piaď zeme, zárobkov niet, nuž a tam . . . hľa, i Mišo Surový doniesol tisícku a bol len za pätnásť mesiacov. Keď si človek neprehajdáka a keď Pán Boh požehná, donesiem i ja čo len pár sto zlatých. Dlžobu otcovu vyplatíme, soberieme sa a budeme potom žiť do vôle Božej . . . Či mi budeš do tých čias verná?" Nahol sa k nej tak, že rty jeho dotýkaly sa jej.

„Ako sa len takô môžeš spytovať?" a pozerá naňho s nemou výčitkou. „Veď vieš, ako ťa rada mám."

Janko vrúcne pobozkal dievča k nemu sa túliace.

Už polnoc odtrúbil hlásnik, keď Janko rozlúčil sa s Markou. Ráno však dlhá, z čerešňovej kôry stočená trúba pri výhone statku triasla sa v rukách starého kraviara. Nevydávala zvukov veselých, na ktoré každé ráno ožívla dedina, — boly trasľavé, úryvisté. Hja! musí mať starý nejakú veľkú starosť. Ľaľa, i slzy mu tečú po zbrázdenej, ohorenej tvári. „Čo mu je len?" spytuje sa veľké, malé Starý len vzdychne, utre si zamasteným rukávom tvár a ženie mlčky stádo na stádlo, a ztade hore do Hája, kde bude mať dosť času dumať o svojom žiali. Neozvú sa skaliny Hája dnes na hlas trúby, áno i polienka hrabové a klenové odpočívať budú, nebude z nich vyrezávať a vydlabávať lyžky a varečky. Stará tiež darmo donesie obed. Len čo omočí lyžku v jedle. Hrnček plný odnesie; hlasne nariekajúc a vykladajúc za svojím synom vráti sa domov.

Dedina len o týždeň dozvie sa, keď je už syn na šírom mori, že Jano kraviarov odplavil sa do Ameriky na zárobky.

II.

Že ako sa začala láska medzi Markou a Jankom? Kto by to vedel! Či ešte vtedy, keď do školy chodili a keď Janko raz bol ju zapísal, že sa shovárala s kamarátkou. Úzkostlivé, naplnené slzami oči uprela naň tak prosebne, že či z útrpnosti, či pre iný cit, sotrel ju s tabuľky. Marka však, obídúc takto packu na dlaň, vďačná bola Jankovi a na znak vďaky popoludní, keď nikto nevidel, pichla mu jabĺčko do hrsti. Od tých čias v škole bol mier medzi nimi. Janko, pravda, nestaral sa veľa o ňu, bo veď by mu to bola hanba bývala, keby sa bol okolo dievčeniec obšmŕdal. On mal iné zaujatosti. Tu lopta, tu šibenice preskakovať, tam zase purgu, tu na bakatačky sa ihrať; všetko také hry, kde dievčence neboly potrebné, ba práve vylučovaly sa. Pritom ešte ako prvý žiak mal veľkú zodpovednosť, lebo bolo treba tu zapisovať nezbedníkov, zase vyrectovať, pánu učiteľovi pomáhať či pri včelách, či pri stromkoch. V nedeľu bola jeho povinnosť sadnúť si za organ k pánu učiteľovi, prekladať stranu knižky a aby sa nezavrela, motúzom pripevniť, paličkou riadky ukazovať, aby pán rechtor mohol hneď zazreť, kde má spievať. Lebo veď svet neuznanlivý nevie, že je to nie maličkosť

dívať sa i na prsty i na partesy i do knižky a pritom jedným uchom počúvať, či mu ňaňa Krkoška (veľká speválka!) nezaťahuje, alebo bašík Mišo Trčov či mu falošne nespieva. V takýto čas veru pánu rechtorovi a s ním i Jankovi zavše parí sa kečka, kým prehlásia týchto rebellantov. K tomu ešte ten mendík! Mechy dúcha a zakaždým si dlaň popľúva, keď chytí remeň; len ešte s ním je čertovská patália! Raz potiahne remeň tak silne, že zastane celý organ, druhý raz bez pochyby zamyslí sa o obede, čo bude mať u pána kurátora, či sa mu ozaj hodný kus mäsa dostane, i nie div, že zabudne potiahnuť remeň, a organ len len že ostatnú paru nevydá. Vtedy pán rechtor zagáni naň a už má ruku vrepenú v dlhej štici nepozorníkovej.

Takto prešiel školský čas. Nastala doba priechodná, keď je človek ani chlapec, ani mládenec, ale opravdový corgoň. Je neznášanlivý, zadiera do každého, kde môže, tam priekor robí, najmä dievčencom; Marke sa aspoň tak zdalo, že Janko ju nenávidí, lebo ju prekára, hnevá, či na priadkach, či na stádle. Ona, chuderka, nevedela si to vysvetliť, prečo, keď mu ona nič neurobila. Stránila sa ho kde mohla, ale on vše si našiel príležitosť tu ju buchnúť do chrbta, tu potiahnuť za vrkoč, vôbec všetko len jej na zlosť. Ťažko jej to bolo veľmi, že práve Janko, ktorému ona nikdy nič zlého nevykonala, je proti nej taký. Prečo to neurobí Katke, alebo Anči, ale práve len jej; zkadiaľ tá nenávisť? Preto ona uťahovala sa od neho, ale on, akoby naschvál, vyhľadal ju a vše jej niečo na prkos urobil.

V jeden letný deň, práve cez poludnie, keď statok na stádle oddychoval, kým starý Dúbrava pod vŕbou v chládku na širici si podriemkával a malý pastierik Paľo pukal bičom, až sa tak ozývalo, a pozoroval, aby niektorá lakoška nezašla do kapustníc, Janko za ten čas prešiel cez lavicu. Octnul sa na obecnej lúke. Len čo prišiel ta, videl proti sebe ísť dievčinu, nesúcu v kantáriku obed. Už zďaleka po chôdzi poznal, že je to Marka. Zastal si na prostred chodníka, oprel sa o kyjačik a čakal kým prejde popri ňom. Marka zbadala ho a poznala tiež v prvom okamihu. Zprvu prekvapená a znepokojená nevedela, čo má robiť, ale potom ticho šla svojou cestou, len ručník si trocha zatiahla na oči. Keď bola blízko, ticho, ako by nič, stupila do trávy a dosť hodný polkruh urobiac okolo neho, chcela ho obísť. Nemilo sa to dotklo Janka, ako čo by mu bolo niečo pichlo do srdca, tak ho zabolelo.

„Čo ma obchádzaš, ako psa?“ spýtal sa jej, a hlas, ktorému snažil sa dodať pevnosti, zatriasol sa mu.

„Ja ťa neobchádzam,“ ticho vraví Marka, a pozrela naň na okamih zpod bieleho ručníka.

„Nuž a prečo nejdeš chodníkom, ale po tráve, kde len škodu robíš? Či sa ma bojíš a či čo?“

„A keby som sa aj, či nemám príčiny? Prečo si taký zlý oproti mne? Čo som ti urobila?“ A hľa, čím diaľ hovorí, tým viac sa jej hlas tiší, áno i slzy jej nabehly do očú.

Janko ostal prekvapeným. „Ja som ti zlý? spytuje sa. A ty nebočíš vždy odo mňa? Radšej vidíš krivého Mišа, ako mňa.“

„Ale ja! Kto ti to povedal?“

„Nuž a či som i v nedeľu večer nevidel, ako si sa mu usmiala?“

„Ja že som sa mu usmiala? Aha! Akože by som sa nie, keď som videla, čo vystrájal; bol taký smiešny.“

„A pre inšie nie?“

„Ako to myslíš?“

„Nuž reku tak, len — no vieš... ale veď ty vieš... Či ho chceš?“

„Ale ja?“ a tvár jej zvážnela. „Čo ja mám doň? Daj ti mi Bože! A ty zase len dodievaš...“ a tu sa jej hlas snížil.

„Ja nedodievam, ale pravdu hovorím,“ a pokročil k nej.

Marka pohla sa.

„Nejdi ešte“, skoro šeptom povedal jej.

Marka zadiveno pozrela. Je to ten Jano, ktorý jej toľko nepríjemností narobil? hútala si.

„Musím už ísť; otec ma bude čakať. Nesiem mu na Krnovku obed.“ Ale zato postála, ako čo by niečo čakala.

Janko pozrel na ňu. Té jeho oči tak milo hľadely na ňu, že musela ich pred ním sklopiť. „Nebudeš sa už hnevať na mňa?“ — a hlas mu znel tak prosebne.

Marka zapýrila sa a ostýchave povedala: „Nie, ak nebudeš už taký, ako si bol... taký zlý.“

„Oj, nie, neboj sa,“ a slová sa mu sypú ani láva. „Ale to poviem, že každý, kto sa ťa od týchto čias dotkne, alebo ti niečo urobí, bude mať so mnou robotu!“

Zvonce na jaloviciach a spiežovec na farskej Maline zacvendžaly, stádo začalo sa pohýňať. Janko usmial sa na Marku, ona tiež naňho a s hlavou veselo vztýčenou navrátil sa k otcovi, aby pomáhal hnať stádo do Hája.

Toto bol vývin ich mocnej lásky.

III.

Markini rodičia, Remeňovci, boli chudobní ľudia. Mali domček a pár zemičiek; ale čože, keď boli zadlžení, ako sa hovorí, až po uši, a tak nie div, že veru pri všetkej usilovnosti nemohli sa vyplatiť. Pred desiatimi rokmi vyhoreli a ako to býva, že jedno nešťastie stíha druhé, tak i Remeňovcov stíhala jedna nehoda za druhou: raz sa im vôl zdul, museli ho zabiť, druhý raz voda odniesla seno, tu zase stará polihovala skoro celý rok; a kde gazdiná nedohliadne, tam veru nepribúda, ale odbúda, ako by zem pohltila. Marka bola vtedy ešte malá a nezkúsená, nuž čože mal robiť Remeň, len ísť zavše k bohatému Práckemu, poprosiť ho, aby mu požičal tu na opravenie domu, zas na vola, „veď že mu poriadne zaplatí, aby sa nič nebál, keď predá brdá, ktoré v zime narobí, tu zas keď vosk vybije.“

Prácky zašemral, zdráhal sa, ale potom predsa len dal na dobrý

úrok. Dlžoby rástly, brdá a vosk sotva dostačily na splácanie úrokov. K tomu starý Remeň nemal mnoho šťastia, vše ho nehoda potkala a preto bol trocha malomyseľný, všetkého sa bál a už vopred pri každom podujatí mal istú predtuchu, že sa mu nezdarí. To ho urobilo zmalátnelým a klátivým. K tomu začal myslet na niečo neobyčajné, veril, že nejakým zázračným spôsobom bude mu spomoženo. On mnoho povestí vedel o zmokoch, o miestach, kde sa presúšajú poklady. Veril pevne, že na Jána o polnoci otvorí sa zem, aby ukázala svoje peniaze, a nedal si nikdy vybiť z hlavy, že by v srúcaninách drienockého hradu nebol zakopaný poklad. Viac ráz stalo sa, najmä v lete, keď spával na dvore pod košatou hruškou, že potíšku sa skĺzol s lôžka svojho a vykradol sa von, a ako ticho šiel, tak zase tíško vlúdil sa nazpäť, že zriedka bol zbadaný jeho tajomný odchod.

Matka Markina bola na svoje roky ešte dosť herská osoba, črty tvári mala pri svojej dobrosrdečnosti dosť rázne. Mnoho košov malín, jahôd, hríbov, čerešieň, kúpených z blízkej dediny Hosťoviec (ktoré boly chýrne na ovocie, na čerešne), potom sliviek atď. odniesla na svojom chrbte do blízkeho mesta, kde na rynku, alebo s dediny na dedinu idúc, odpredala a vrátila sa domov s dobre zaslúženým grošom, nikdy nezabudnúc pritom doniesť svojmu miláčkovi Marke v ručníčku zaobalený dar, už či stužku peknú kvetastú, či paťolat ani sňah biely na oplecko, alebo peknú kvetavú látku na sukňu, lebo „dievča — ako vravievala — treba vždy niečim obnoviť, aby nezovšednelo, a potom nemusí i ona ich biedu na sebe ukazovať. Radšej číru zapraženého si zajesť doma, ako všetko pustiť dolu gágorom a na posmech svetu sa ukázať i v deň Boží v ošumelých zaplátaných šatách.“ A tak už od malička začala ukladať pre dievča do truhly, aby, keď sa vydá, nepovedali, že mala neporiadnu, daromnú mater. Pod jaseň, obyčajne za temnej noci, prichádzal k nim na noc zo súsednej maďarskej dediny Mihál báči, chlap ozruta, vyše siahy vysoký, kostnatý, chudý. Kto ho nepoznal, veru ľahko sa ho i zľakol, ale ináče Mihál báči bol tichý človek, neurobil nikomu nič zlého; len jednu chybu mal, že rád napriek robil financom, ktorí ho i striehli, ale, môž' byť i na ich šťastie, nikdy ho nelapili, nesúceho hodné vrece dohánu, dovážaného až od Miškovca skrze Radnóťanov, ktorí celú stolicu zaopatrovali opravdovým panenským, ale tuhým ani paprika.

Obyčajne potom Remeňová tiež prevzala aspoň dvadsať funtov dohánu a chodievala predávať po súsedných obciach. Ľudia ešte neboli tak veľmi na trafiku naučení, nuž takíto predavači vždy boli milí, už či vo farách a či v iných obyčajných domoch, kde sa dymievalo z fajek.

Marku mali rodičia veľmi radi, bo veď bola jedináčka, odkedy im druhé deti pomrely. Marka tiež ľnula opravdove k nim, ale predsa ako by bola mala viac citu pre otca, ktorého vždy veľmi ľutovala, keď ho videla skľúčeného po nejakom nezdare. Vtedy obyčajne prišla k nemu. Vypočula ho i poplakala si a o chvíľku mu

to vybila z hlavy, prehovoriac ho; tu zase nejaký žart urobila, a bola šťastná, keď mohla vylúdiť čo aký malý úsmev na jeho tvári.

Otec obšmietal sa na dvore. Niečo opravál na voze, mal ísť skáľa voziť na cesty, keď zjavil sa Ondro, sluha Práckeho, aby išiel k nim. Remeňa znepokojilo. „Čo chce so mnou? Načo ma volá?“ premýšľal, kým si prehodil kabanicu cez plece.

Ondro, územčistý, nízko urastený, bol už vyše päťdesiatich. Silne šedivasté dlhé vlasy mal začesané v pol oblúku ohnutým hrebeňom, ktorý ich držal v poriadku, aby sa mu nerozliezly na všetky strany. Oči sa mu blyšťaly zpod hustých strapatých obŕv a pod nosom hodne splašteným trčaly mu na krátko ostrihané fúzy, ako by mal kúsok kožky z ježa ta prilepený. Obyčajne okolo úst mu pohráva škodoradostný úsmev, no teraz je nahnevaný. Obrvy má stiahnuté tak, že tvoria pod čelom jednu nepretrhnutú čiaru, nozdry sa mu kedy-tedy zachvejú a často si na bok odpľuje, čo je znakom veľkej jeho nevole, a pritom si šemre pod nos.

Remeň sám mal svojej starosti dosť, nezbadal na Ondrovi, že je napaprčený. Ani nepozrel na neho, len tak poberal sa zo dvora. Ondro sa za ním poponáhľal. „Čože tak utekáš, ako by ťa niekto hnal?“ zadudral naňho. „Či sa vari hanbíš so mnou ísť, ako so sluhom, keď ťa volám ku gazdovi?“ a zlostný úsmev preletel mu po tvári.

„Ale horkýže!“ vzdychol tento. Čože sa máš posmievať, keď vieš, že nechodím ta na hostiny, ale v druhej robote!“

„No len, no; veď sa nehnevaj,“ vraví Ondro uspokojený. „Veď ja to tak zle nemyslím. Veď ja hádam tiež viem, že i tebe stúpa na päty. Bodaj by ho porantalo! Nazdáš sa, že mne je inak!“ a hlas mu vyrážal ten dôverný, ba spokojný tón, ktorým hovoríme, keď svoje biedy vyprávame osobe, tou istou nehodou zastihnutej a pritom cítime akési zadosťučinenie a či ospravedlnenie, že veď hľa iní sú tiež tak, ako i my.

„Veď ty dobre vieš,“ pokračoval Ondro, „že i ja som mal svoj kútik. Už aký bol, taký bol, ale bol môj. Veď tiež vieš dobre, že nedal mi pokoja, kým ho nedostal. Teraz, hľa, tam má hrdý magazín vystavený, a ja sa potĺkam každý deň popri ňom a spávam v lete i v zime v jeho staji, čakajúc, kedy ma vypráši i ztade, keď mu nebudem môcť hrdlačiť. Či sa nazdáš, že hádam od toľkých rokov, čo slúžim, som si dačo zúbožil? Ľahko by to bolo jeden večer prehajdákať. Reku, aspoň na staré dni . . . aby človek nemusel po ľuďoch prosiť, a tu, hľa, bodaj by mu psi na kare trúbili! Vieš, išiel som úhor preorať. Úhor porastlý bodľačím, lemeš starý, len keď ti zaškripí do skaly a chrup, už bol na poly. Eh!“ odpľul si, „orať nemôžeš, musíš sa vrátiť. A vari mu sám jazerný pošepol: práve keď ja idem do dvora, on ti tam snorí po všetkých kútoch. Inokedy vie sa trepať či po záboji, či po iných ľuďoch, a teraz — práve teraz musel videť. Keby si len vedel, akú ti ten lapáliu narobil pre ten lemeš. Ih! nazdal som sa, že sa hneď tam prepadne, tak klial. Že či ho ja budem okrádať?! Že nedám pozor, že viac škody . . . ale kto by to i vedel všetko. A to ti je ešte všetko

nič; ale, čo myslíš — mal Boha pri sebe? Nestiahol ti mi za to staré železo tri zlatky z platu? No, reku, nech ti je na klince!" a pozrel zadychčaný a rozochvený na Remeňa, čo na to povie.

Remeň mlčal. Vzdych hlboký vydral sa mu z pŕs a hlava sa mu hlbšie sklonila. Ondro, keď videl ho takto ustarosteného, len sa podrmal, zahmkal a šli mlčky popri sebe.

Tak prišli k Práckemu. Prácky bol veľký boháč. Ľudia vraveli o starej biblii, ktorú mal vždy zatvorenú v almare, že za každou stranou má novú novučičkú stovku položenú. Čo je pravda, čo je nie, nevedno, ale že sa často prevracal v nej, najmä keď niekto potreboval požičať si, to je istá vec. Celá dolina chodila si k nemu vypožičiavať. Mal v rukách celý obchod s voskom, lebo on prekúpil celú zásobu vosku od voštiniarov. Býval v jednoduchom, pravda, škrydlou pokrytom dome, ktorý nelišil sa od druhých iným, len že bol trocha priestrannejší. K domu bolo pristaveno viac menších a väčších budov, veľké magazíny, komory, stodoly, staje a chlievy, ktoré na vonok neukazovaly mnoho, ale zato boly nabité najrozličnejším tovarom, tak že všetko zdalo sa byť úzkym a malým. Sám Prácky bol zavalistý, otylý, viac naliaty než zdravo tučný chlap, asi šesťdesiatročný. Oblek jeho bol cele gazdovský, nič sa nepanštil. Na oblek nedal mnoho a obyčajne na cesty kupecké chodil ošumele, možno z opatrnosti. Stalo sa, že v Pešti mu dali krajciar v sklepe, ako žobrákovi, hoci mal vo vrecku vyše desaťtisíc. Triasol sa za majetkom; kde záujem hmotný vyžadoval, tam nemal milosrdenstva, a čo si raz umienil, to vykonal so železnou vôľou. Ľud ho nemal rád, už i preto, že vyšinul sa majetkom vyššie od neho, ale i pre jeho krutosť, ktorou sužoval často svojich dlžníkov, najmä tých, ktorí neprospievali, už či svojou vinou alebo nie, to mu bolo všetko jedno, bo držal ich obyčajne za darebákov, ktorí nevedia si vážiť jeho peňazí a preto sú ani nie hodni, aby ich podporoval a jeho peniaze aby prepadly u nich. Obyčajne bol málomluvný, ba nevrlý. Doma zriedka kedy prestúpil hranicu striedmosti; ale keď prišiel do mesta, obyčajne shŕkla sa okolo neho „tá háveď stoličná", ako pomenoval pisárov a rozličných úradníkov, ktorí ho čakali, aby sa mohli dobre napiť zadarmo. On ich napojil. Niekedy i tri dni zabával sa s nimi: tieklo víno, hrali cigáni až tak vrelo, lietaly peniaze. On obyčajne nadal každému do vôle, ktorý sa s ním zabával. Pajtáši sa len smiali na ňom, obrátili všetko na smiech a žart, bo veď im tak dobre bolo, ako rybe vo vode. Bol bezdetným vdovcom už asi desať rokov. Zlé jazyky povrávaly o ňom rozličné milostné pletky, ale on tváril sa, ako by ani nepočul, ani nevedel, žil si dľa svojej vôle, nepozerajúc ani na pravo, ani na ľavo.

Remeň vstúpil veľmi ticho a ponížene do izby. Klobúk, ako sa patrí, sňal si, poklonil sa úctive, zastal neďaleko dvier a čakal, kým sa Prácky obráti k nemu. Tento bol práve za stolom a prehŕňal sa v almárke, ktorá stála v kúte. Neobzrel sa, ako by ani nepočul, ale prezeral a vyberal rozličné písma a skladal ich zase na hŕbku. Tak to trvalo drahne, až odrazu bez všetkého prechodu pozrel ostro na Remeňa.

Remeň hľadel naň úzkostlive.

„Práve dnes som pozeral," začal Prácky, „písma, i vidím, že už máš prebrané; skoro ani tvoj majetok je nie toľko hoden, čo som ti už dal. Už mesiac prešiel, čo mi nedonášaš ani úrokov ani z drieku nič."

„Veď, pán gazda, ja som už i chcel."

„Chcel, vždy chcel... Čo ja mám z toho, že si chcel, keď nič nedonesieš. Dal som ťa zavolať, či chceš platiť a či nie? Peniaze potrebujem; hľa, kúpil som majetok v Poňatej, nuž ti hovorím, aby si si našiel a mňa vyplatil."

„Len, prosím vás, poshovejte, pán gazda," modliká sa prestrašený Remeň. „Kde ja teraz najdem, keď mi nik nedá, a predať by nechcel. Veď sa už len dáko postarám, aby som ten úrok i niečo z drieka zaplatiť mohol."

„Eh, čo! To ty hovoríš už koľko ráz, a nikdy nič nespravíš. Už ti neverím. Ale aby si sa mal čoho držať a aby si sa nenazdal, že ti nedám času zaopatriť si, tak si zapamätaj, že od nes na pol roka donesieš mi všetok dlh i s úrokami, lebo ináče ťa dám na bubon."

Remeň stál omračený, ako by ho niekto polenom bol udrel po hlave. Ani nevedel, ako vyšiel von, len keď sa sišiel na dvore s Ondrom, ktorý, keď ho zazrel, akoby náhodou prešiel popri ňom a, pozrúc naňho, zašeptal: „No, čo? dáky si nie veselý? Ih! kto by ztato išiel veselo?!"

Remeň len mávol rukou, hrdlo mu niečo stislo, tak že nemohol ani prehovoriť, a slzy mu nabehly do očú.

„Nol en, no," praví Ondro, „veď všetko do času. Veď ešte ani on nepreskočil," a pozrel bokom do obloka.

Prácky vyšiel na dvor. Pozrel na oboch. Strhli sa, ako by ich pri nejakom hriechu dopadol; odskočili od seba. Zamračil sa.

„Čo snoríš za druhými!" okríkol sa na Ondra. „Nemáš čo robiť, len vyzvedať a do všetkého nos pchať?"

Ondro niečo pohundral, čo malo byť vyhováraním a potichu ztratil sa na dvore.

Remeň, keď prišiel domov, nepovedal nič, len shodil so seba kabanicu a vyšiel zase na dvor. Žena mu nebola doma, len Marka. Keď ho zazrela takého utrápeného, vyšla za ním a vzala metlu do ruky, ako by chcela smeti zamiesť, priplichtila sa k nemu a pozrela mu milo do očú.

„Čo vám je?" spýtala sa ho.

Otec, aby nemusel hľadeť na ňu, odišiel od nej preč. „Ako jej len povedať, že už nebude dlho v rodičovskom dome, že — — eh! nie, len ešte teraz nie, veď polroka je dlhý čas, veď môže sa ešte všetko ináč obrátiť," a to ho trocha uspokojilo. A aby Marka viac doň nedodievala, odvrkol: „Čo chceš len vždy? Daj mi pokoj s tvojou zvedavosťou; staraj sa, aby v dome bol poriadok, a nie do všetkého strkať nos."

Marke divne bolo počuť tak hovoriť otca, ktorý jej nikdy neublížil a ktorý sa jej obyčajne so všetkým zdôveril, a tu, hľa,

teraz čo je to? myslela si a ľúto jej prišlo, že ju otec tak krute odbil. I odišla tíško do domu, ale vše pozrela oknom na dvor, čo robí otec. Nemohla sa dlho uspokojiť, čo bola za príčina, že otec ju odbil.

Otca to mrzelo trocha i bolelo, že Marka taká zahanbená a zarmútená vošla do domu, ale s druhej strany i bol rád, že sa jej sprostil, aby mohol so svojou starosťou a myšlienkami samotný byť.

Už večer bol, keď žena prišla domov s kapustniska, kde priesadu presádzala. Len čo podojila Rysuľu. Marka už bola nachovala za ten čas i husi i prasce, ešte i volkom hodila za náručie sena. Sadli za stôl, aby požili skromnú večeru. Mať bola hovorná, rozprávala, čo zkúsila, kde čo nového, ako vyzerá na kapustništi; ani nezbadala, že muž a Marka mlčia.

Marka, keď už ostatnú lyžicu poumývala a poutierala, ticho vyšla z chyže a utiahla sa do komôrky. Shodila so seba vrchné šaty a ľahla si. Tak jej bolo otupne, tak sa cítila samotná. Z diaľky ozýva sa spev kamarátok, zaiste sa ihrajú ešte pri svetle mesačnom. Ona netúži za tým. I hlas píšťalky počuť; to iste šuhaj ide ku dievčine na posiedku — a ona nemá nikoho! Jej Janko boh vie kde je, či žije, či zahynul; nevie, len cíti pustotu okolo seba. Otec je tiež dnes taký znepokojený. Húta si, čo to zas len bude. Nával žiaľu opanoval ju, zaryla tvár do podušky a prúd slz vyhŕkol jej z očú.

V izbe otec nemohol zaspať. Trápila ho dnešná udalosť. Obracal sa s boka na bok a pritom často vzdychol. Žena to zbadala. „Čo ti je, že nespíš?“

Robil sa, ako by nepočul. Chcel na silu zaspať, ale spánok mu neprichádzal na viečka a čím diaľ, tým nespokojnejší bol. Nevidel pred sebou nijakej budúcnosti. Už sa videl, ako vychádzajú on a žena s batóžkom zo svojej chalupy. „Ako to len bude?“ myslel si. „Od hanby skapem. A Marka? čo len s ňou?“ Nemohol vydržať, obrátil sa zase a vzdychol: „Bože môj! smiluj sa nad nami!“

„Čo ti je? spytuje sa prestrašená žena, a posadila sa na posteli.

„Daj mi pokoj! Dosť, keď ja viem, čo mám. Ešte i teba trápiť? Veď ešte dosť času máš na to, aby si sa dozvedela.“

Žena sa nedala odbiť, kým jej muž nepovedal všetko. Zaplakala. „Prečo len všetko na nás letí!“ hovorila. „Prečo nie i na druhých? Hospodine! či sme už len my najhorši, že nás takto tresceš?“

„Žena! Nerúhaj sa proti Bohu,“ vraví muž, a sám ako by dostával sily. „Ani nezvieš, akým náčinom nám bude spomoženo. Poručena Pánu Bohu!“

IV.

Zábej bola budova na konci dediny, pri kraviarni. Holé štyri múry boly vysokou, šindľom pobitou strechou pokryté. Vnútri nedaleko dvier vo veľkej peci celé štiepy dreva blkočú. Plameň oblizuje veliký kotol, v ktorom ako nejaká smola fŕfločú voštiny; mieša ich veľkou lopatou Paľo Päták, aby nepríhorely o bok

kotla. Na prostriedku stoja dva vysoké, veľmi hrubé stĺpy, ktoré na vrchu spojené sú vodorovnou silnou hradou, na oboch vyčnievajúcich koncoch hrady pripevnené sú dlhé a veľmi mocné reťaze, na ktorých visia ťažké kláty, baranmi zvané. Medzi týmito stĺpmi stojí ozrutná klada, na podobu veľkého suda okresaná a zvnútra vydlabaná. Do tejto duťiny, vystlanej slamou, lievajú vriace voštiny, ktoré potom prichlopia takzvaným tanierom, totiž štvoruhlastým, asi na stopu hrubým drevom. Naň preložia hradu, jejž oba konce vopchajú do dier, vydlabaných v stĺpoch. Aby hrada priliehala a tlačila voštiny, vopchajú do medzier kliny, ktoré potom baranmi vbíjajú hlbšie a hlbšie. Na klade sú dva zárezy: z horného vyteká vosk a po žliabku vedený je do kade, z dolného ide ako čierna káva sfarbená voda.

Remeň sedel pri kadi. Vzal krátku paličku, „merťuk“, namočil ju do studenej vody, aby sa vosk ľahko sošúľal s nej, a pichol ju do kade. Podržal za chvíľku, potom ju vytiahol. Konec bol jej oblepený krásnym žltým voskom. Položil ho na kladu. Vosku bolo viac ako na štyri prsty. Usmial sa. Vosk sošúľal s paličky, hodil do kade a spokojne šiel si sadnúť ku svojim kamarátom, ktorí pri stene na hrubej lavici sedeli.

Martin Šuňavec a Ondrej Konopa, druhovia Remeňovi, pomáhali mu vybíjať voštiny, aby zase on druhý raz bol im na pomoci. Proti nim na klátik sadol si Remeň a počúval, ako si živo rozprávali svoje zkúsenosti s poslednej cesty.

„Čože je vám,“ skočí im Remeň do reči, „vy si chodíte po rovine ako dlaň, s tane na taňu, slaniny a bieleho chleba nikdy nezabažíte, ale ja chodím po vrchoch a dolinách, po skalách. Tu zahvíždí vietor, že sa nazdáš, že hneď scepenieš, a už chumelica je taká, že na desať krokov nevidíš. Veru Bože, pretrpí človek veľa, kým nasbiera trochu tých voštín.“

„Daj si pokoj, kamarát,“ vraví Martin Šuňavec, vysoký, plecnatý chlap. Vlasy má už šedivasté, ale zato tvár mu je zdravá a červená, div že mu nepukne. „Vlani som bol okolo Nireďházu. Blata, Bože môj, až po kolená. Za každým krokom som sa nazdal, že mi čižma tam ostane. Pozeráš na tú vežu, ktorá sa ti tak blízko zdá byť, a tu hodiny a hodiny prejdú, kým sa dotrepeš. Nazdal som sa i s Ondrejom, no, reku, už tu musíme dušu vypustiť. Keď sme prišli do dediny, boli sme cele vyzváraní, mohol z nás vodu žmíkať; aj opätok som si ztratil.“

„Ja som, pravda, opätka neztratil, ale zato, bodaj by ho i s Kriváňom, nohy som si tak doráňal, že na to nezabudnem, kým budem žiť.“

„Nuž a akože sa to stalo?“

„Ale, viete, chodím vám už po tom Liptove so tridsať rokov, a kedykoľvek idem ta a kdekoľvek sa len obrátim, všade vidím jeho krivý nos; len keď ho oblaky zastrú, vtedy zmizne ti s očú. Už som si dávno myslel, že keď je taký vysoký, či ozaj nebolo by vidieť s neho i našu dedinu? Veď som počul, že do Miškovca a až po Krakov vidno s neho. Tak, reku, vybehnem naň a poobzerám

sa, aby som mal nejakú pamiatku. No, veď som ju i mal. Prišiel som do Važca, najmem si tam jedného Važťana, aby ma vyviedol na Kriváň. Zjednali sme sa na dve zlatky. Musel mi čert pošepnúť, aby som šiel bosý. Reku, čižmy chrániť načim na cestu, lebo to je najhlavnejšie, dobré čižmy. Ideme, ideme po skaliskách, kosodrevinách, potom zas len skala na skale, a to skaly tvrdé, ostré, tak mi nohy doráňaly, že som sa ledva vyštveral hore. Keď sme už hore boli, nesadne ti oblak na nás? tak že sme plávali v ňom. Začne ti tu popŕchať, durkotať, hučať, ako tisíc striel. Reku, nikdy sa ty nevrátiš zťato, ani viac nebudeš voštiny skupovať. Len-len že sme sa vrátili nazpäť. Nohy som mal dokrvavené a opuchnuté, ako stupky. Vtedy som sa zaveril, že čo by bol hneď z vosku celý, už viac nikdy moja noha nevstúpi naň. Do týždňa som si nemohol obuť čižmy."

Len čo dovŕšil, tu Päták skríkne: „Otvorte kladu!" Ihneď vyskočili, odbili kliny, tanier vzali a začali vyberať na koláč stlačenú slamu, naplnenú nepotrebnou látkou voštín. Položili potom novú slamu a už velikou medenou varechou nalieval Päták novú dávku vriacich voštín. Priložil tanier a kladu; kliny zprvu len trocha vbili, ale o nejakú chvíľku, keď už menej tieklo z klady, chytil jeden jedného, druhý druhého barana za rukoväte a zprvu len pomaly rozkynáčili, potom rozbehli sa celou silou, tak že ich baran naddvihol, že sa sotva dotýkali zeme koncom palca, a vtedy, dodajúc ešte strk, pustili ich tak silne, že až zdunelo a celý záboj sa otriasol.

Remeň medzitým varechou vyberal s vrchu kade čistý roztopený vosk a lieval do väčších a menších šaflíkov, zvlažených vodou, aby sa neprilepil, ale tam stvrdol a prijal podobu nádoby.

Dvere sa otvorily a vstúpil Prácky. Ani ho nezbadali, keď vošiel.

„Pán Boh pomáhaj!" skríkol nad Remeňom, ktorý práve vylieval vosk do šafľa. Zľakol sa tak, že mu mala varecha vypadnúť z ruky.

„No, čo si sa zľakol? Či som mátoha a či čo? Azda práve teraz miešaš smolu do vosku?"

„Ale ja?" jachce Remeň. „Nech sa tu nepohnem, ak len takô som vložil, ako za necheť... No, to už nie!" rozhovoril sa. „To je vosk ani zlato. Voštiny boly dobré, nie splesnené, ani zmoľavené, bude príma."

„Veď ja to dávno viem, že vy inšie ani neviete, len vychvaľovať tovar. Ale, keď ho odveziem do Pešti, mám sa ja tam napočúvať. A ja vám ho platím tak, ako sa patrí. Koľko ho budeš mať?"

„Bude ho asi cent."

„Cent; hm, cent... Nebude z teba nikdy nič! Požičia si na cestu, príde modlikať: gazdičko, ak daj, tak daj, a keď mu pomôžeš, či sa ti usiluje? Donesie cent. Keď mi vyplatíš trovu, nuž málo ti ostane na interes."

Remeň stál pred ním, ako starý hriešnik.

„A čo to máte v tom krčiažku?"

„Ale trocha toho páleného som dal doniesť kamarátom. Či sa vám nebude páčiť?" a už zodvihol krčiažok i sklienku. „Dobrá

terkelica — až tak hreje," a žmurkal nesmelo na Práckeho, aby mu urobil chuť. „Nepohrdnite," a podával mu.

„Nebudem. Ja som už jedol. Len si nahaj; mám ja dosť, keď chcem," a odišiel bez pozdravenia.

Prácky bol celý deň omrzlý. Ráno, ako vstal, šiel prejsť sa po dvore, aby videl, čo sa robí. Náhodou stal o pol hodinky skôr. Vidí Zuzu, gazdinú, rýchlym krokom dolu dvorom do dediny kráčať. „Kde ideš?" spytuje sa jej.

Zuza, ako by nepočula, kráča ďalej.

„Či si hluchá?

Zuza nezastala, ale len idúcky odpovedala: „Idem trochu k Anči." Hlas jej znel neisto a pritom zbadať bolo, že nesie niečo pod zásterou.

„A čo to máš?"

„Ale nič... len trocha" — —

„Nič, ako nič; len ukáž. Však ver' zase odnášaš, ako zmok, tej tvojej hlavnej dievke?" a priblížiac sa k nej chytil ju za ruku.

„Joj! dajteže mi pokoj! Akí ste vy!" bránila sa Zuza, červená i od hanby i od jedu.

„No len ukáž, čo je to!" skríkol. „Á, to si mi ty za gazdina!" keď videl, že má dosť hodný hrnček naplnený masťou. „Pekná gazdina, môžem povedať, čo vynáša z domu, aby svoje fagany kŕmila z ukradeného. Na, tu máš! a choď, kde ti ďaka," a tresk, hodil jej hrnec do chrbta. „Nebudeš ty viacej odnášať z môjho dvora!"

Zuza plačúc šla. Mala na chrbte, ako dve dlane, fľak od masti.

Práckeho skoro prešiel hnev. Obed mu nijako nechutil. Darmo je, Dora, slúžka, nevie mu tak ulahodiť, ako Zuza. Hneval sa i na ňu i na sám seba. Vzal palicu a šiel sa vyvŕšiť do záboja.

„To nič nestojí," mrmlal si popod nos, keď vychádzal zo záboja. „Musí to ináč byť. Nemôžem takto osamote. Či chcem, či nechcem, musím si niekoho na krk zavesiť. „Len koho?" Usmial sa povedome. „Len by chcel — hoktorá by sa rada prechodila po mojom dvore a veľmi rada mala by kľúče za pásom. Hm! staré ohreblo si vziať, to by mi bolo načim, aby mi stenalo a dudralo! Mladé? Eh, daj si pokoj, starý blázon; už ti mohlo dosť byť hlúpostí. To by sa len pucovalo, fintilo, len do zrkadla hľadelo, a môž' byť, že ešte i za chrbtom — — eh!" šomre si ďalej. „Všetko je nič, ešte tá Zuza, by aspoň navariť vedela; a i v poriadku drží, ale odvláča, odvláča.. A nemáš nikoho, kto by ti dozrel, dohliadol tak, ako sebe. Darmo je, ja nemôžem všade..." V tom zastal.

Bol teplý júnový deň. V tej dobe, keď je všetko v úplnom vývine. Tráva na dedinskej lúke už bola bujne vyrostlá. Stlpiky zo šťavy už začínaly tvrdnúť, čo deti veľmi dobre pocítily, keď ich išly trhať, aby sa ich kyslastou chuťou občerstvily. Červená i biela ďatelinka bola v kvete a na blízkej Krnovke bujné obilie vlnilo sa v svetlo-zelenkavej farbe. Pestrý motýľ oblietol Práckeho a sadol si na pár krokov pred neho, voľne pohybujúc krýdlami. Asi na dvadsať krokov od neho tiekla riečka, jejž brehy boly porastlé tmavým jelším a šedou vrbinou. Pod stromami bujná trávička sa zelenala,

kde-tu širokolistým lopúchom a malebným čertovým rebrom prerastlá. Tam bolo videť hus starú s húsatmi, ktorým už krýdelká obelievaly, skubkať trávu, a zpod jelší počuť bolo čistý dievčí spev, tak bôľny a citný, že Prácky ani sám nevedel, prečo zastal na chvíľu. I blížil sa chodníkom k tomu miestu a krok tíšil, aby nepretrhol speváčku. Prišiel cele k brehu rieky. Zastal. Neďaleko od neho sedela dievčina v tráve. V lone držala šitie. Nešila, ale, ako by jej mysel ďaleko lietala, pozerala pred seba do rieky, ktorá pod jej nohami metala svoje drobné vlnky a ticho šumela. Bola ozaj krásnym zjavom. Prácky zatajil dych, aby nepomýlil speváčku prítomnosťou svojou. Jej krásna tvár vyrážala zármutok, a veľké oči, podobné modrine nezábudky, ktorá lemovala povrch riečky, tak že spodné lístky zmáčaly sa do čistej vody, — takú nehu vyrážaly, že Prácke mu srdce silnejšie počalo biť. Zpod bieleho oplecka vykúkalo plné, slnkom ešte neopálené, ale len akoby ružovým nádychom pretiahnuté rameno, aby sa zase ztratilo v lone pod bielym plátnom, prihotoveným na šitie. Foremné biele nohy, lemované červenou sukienkou, ležaly na mäkkej tráve a odrážaly sa vo vode.

„Kto je len?“ húta Prácky. „Že ju nepoznám... že som si jej nevšimnul!“

Húsence okolo nej skubkaly trávu, a jedno, zľaknúc sa žabky, ktorá pred ním skočila do vody, spísklo a dlhý krk vodorovne natiahnuc si napred, s džavotom blížilo sa k nej, ako by sa jej chcelo požalovať. Marka nezbadala húsaťa, a ono, aby obrátilo pozornosť na seba, skublo ju zobáčikom do nohy. Akoby zo sna vyrušená strhla sa. Pozrela na štebotajúce húsa. Vzala ho do rúk a jeho jemným páperím pokryté tielko pritlačila k lícu. Húsa nôžkami strepotalo a zapišťalo. Stará bežala k nemu, zrazu zastala a zasipela. Marka pozrela v tú stranu, a tu zazrela Práckeho, ako nehybne na široko otvorenými očami pozeral na ňu. Ako nejaký prízrak sa jej zdal. Vykríkla od ľaku.

„Hádam si sa ma zľakla?“ prihovára sa jej, a pomaly sa blížil. Na tvári mu pohrával úsmev. Marka skočila na nohy, urobila pokus k úteku, no hlas jeho ako by ju prikoval. Krv hnala sa jej do tvári od hanby, že ju Prácky prekvapil pri citoch, ktoré skrývala pred svetom. Tvár jej planula, a tu v rozpakoch stojacia, nevediaca čo má urobiť, bola sto ráz milšia a krajšia.

„Nehanbi sa, dievka moja!“ Ale zastal, takým neprirodzeným sa mu zdalo osloviť ju „dievkou svojou.“ „Či som taký strašný, že by si sa ma mala báť?“

„Ja sa vás nebojím, ale“ — a tu sa zamlčala, ako by sa bola hanbila, že pravdu nehovorí. A pritom prútikom sháňala húsatá pred seba, aby ich odohnala domov.

„A ako sa voláš? Čia si?“

„Remeňova“ — odpovedá dievčina idúcky a poberá sa pred ním. Stará hus pred ňou na predku nespokojne gagoce, obracia hlavu vše na pravo, vše na ľavo a pritom sa bantolí drobnými krokmi napred; vidno, nerada je, že ju ženú s paše. Marka sa ne-

obzrela, len rýchlym krokom ženie husi domov, ako by ju niekto naháňal.

Prácky pozerá s úľubou za strojným dievčaťom. „Hm! Remeňova... ani by človek nepomyslel, že taký babrák má také dievča. No či ho vidíš!“ a pohol sa domov.

Keď prišiel domov, len čo sa poobzeral, už sa zase namrzel. Izba sa mu zdala byť otupnou, štyri kúty len tak hľadely naňho. Tá tichosť mu bola teraz taká odporná. Nepočuje ani šúchajúcich krokov Zuziných. V kuchyni niečo zahrkotalo, iste sa mačka ťahá medzi riadom, aby mohla niečo polakovať. Nepočuje ani hlasného a zdĺhavého „šiic!“ a k tomu zvyčajného prídavku nádaviek, bo veď kuchyňa je prázdna, Zuza durdí sa, plače a žaluje sa u Anči, a Dora, tá teraz šla kravám odžať. Nie, to je nie na vydržanie! A ešte keď nastal večer a Zuza neprišla, ani mu uvariť niečo, ba ani posteľ mu postlať nevedely. Celú noc sa prehadzoval, tam ho tlačilo, tu zase jama, a kto by to všetko i vypočítať vedel. Medzitým vše mu tanul na mysli obraz Markin. „Hm!“ myslel si, „ako spieva, ani slávik v klietke... Čo len klietku, to by jej dal i zlatú... Ako sa zapálila, keď ma zazrela! Kde sa len vzala? No, či ho vidíš, dievča ani lusk! Keby bol len o desať rokov mladší.. A či by si tá vykračovala, najmä keby ju strojnejšie obliekol! A tak posadiť do vozíka a leteť s ňou do mesta a ukázať tej hávedi, eh! či by mi ju závideli! Nie, toho neurobím...“ A keby ešte tak hodný, buclatý chlapec sa šúchal po dlážke a rúčky vzťahoval k nemu! „Potomok, ach, potomok,“ myslel si a vzdychol. „Čo bude zo všetkého môjho bohatstva, keď umrem? Rozchycú ho, ani krkavce, a nezostane po mne nič, len —“

Len nad ránom usnul.

(Pokračovanie.)

Martin Sucháň.

Povesť. Napísal *Pavel Dobšinský.*

(Dokončenie.)

8.

Nikto nevie, jak dlho matka tu omdlievala; nevedel ani vlastný syn, ktorý vzal klobúk i striebrom okovanú trstenicu a pospiechal bližšími bočnými schodmi dolu do mesta k svojim panským chorľavcom. Vychýrený lekár ponáhľal sa predpisovať lieky ďalekým, pokým ako syn zapomínal na matku najbližšiu, lekárstva jeho najpotrebnejšiu, len že nie černidlom predpísaného, no toho srdečného, úprimného, synovského zaobchádzania s ňou.

Úbohej, tak nezaslúžene trpiacej matke Boh poslal najlepšieho lekára.

Z hlavných dvier tohto druhého krýdla naozaj panských bytov

Sucháňových vystúpila mladá pekná pani v bielych raňajších ešte nedbalkách. Tak si polievala každé ráno po nástenkách rozostavené kvety. I dnes stála jej tu napohotove čerstvá voda v dieži a pri nej pekná spiežová kupka. Nestačila dvere zavreť za sebou, už mimovoľne zavzdychla: „Pre Boha, čože je to?“ Pozreť jej prišlo zrovna na omdlievajúcu. Skočila k dverám muža-lekára — bo ona to bola, mladá Sucháňová — ale tie boly zamknuté.

Medzitým spamätala sa sama, bežala nazpäť k vode, načrela kupkou a rezko zastriekla do tvári omdlenej, ktorá ihneď prebrala sa z mdloby. Mladá pani poznala po obleku, že to ženička z krajov slovenských, prihovorila sa jej prívetive po slovensky: „Ženička moja drahá, čože vám je?“

„Nič, zlato moje, nič; už je zase všetko dobre. Už idem preč — preč... Neboj sa, Martinko môj, nie; nepomýlim ťa v šťastí ani na okamženie!“

Akiste balušila stará; ešte neprišla k sebe úplne. V ďalšom balušení prezradila toho i viac pred mladou paňou, až tejto počalo vyjasnievať sa práve vo veciach, ktorým muž pred ňou rád vyhýbal — vo veciach o rodine Sucháňovskej. Ba, keď lepšie prizrela sa starkej do tvári, zdalo sa jej, ako by tie isté hlavné črty už aj kdesi na druhej osobe bola videla — nielen že ich videla, ale i rada videla — milé črty milo zaľúbila si. Boly to črty jej vlastnej, tam v izbe v kolíske ešte sladko si buvikajúcej Ľudmilky. Už toľko natrápila sa, na koho by sa jej dieťa najlepšie bolo udalo; tu to mala pred sebou: vnučka udala sa na starú mater! Razom to uhádla; razom vedela, že omdlievavá ženička nikto iný nebude, len jej mužova vlastná matka.

Mrak preletel mladej Sucháňovej čelom, mrak nevole, že či ozaj jej muž bol by taký podlý a matku si pred ženou zúplna zatajil? Veď srdce, ktoré zaznalo mať, mohlo by dnes-zajtra zanedbať — zaznať — zavrhnúť i vlastnú ženu! Nie, tak podlým jej manžel byť nemohol! Ale zrejmá vec, že ju dosiaľ tajil, že si ju tu nechal v mdlobách a odišiel po chorých, ktorí aspoň v tej miere a tak na rýchlo pomoci jeho nepotrebovali, ako tu vlastná mať. Mrak trval na čele krásnom, do tých čias nikda ešte tak nezamračenom. Na šťastie, keď i zjavia sa mračná na čele dobrých ľudí, tie nevedú k búrke hromovej a lomoznej. Mraky také pokropia dobré srdce dažďom, aby schopné bolo vo chvíľke vyjasnenia sa tým lepších myšlienok mieru a smierenia. Také dobré bolo i srdce mladej Sucháňovej. Umienila si prísť veciam na pravé stopy a pomstiť sa nad mužom šlachetne.

Keď medzitým starká k sebe prišla a ešte vždy okúňala sa zjaviť, kto a odkiaľ by bola a načo sem prišla, mladá hlasom prívetivým, ale i rozhodným preriekla: „Však ste vy pánu doktorovi, čo tamto v tej izbe býva, rodina? No, len netajte sa; veď azda nehanbíte sa zaňho?“

„Ach, nehanbím, zlato moje, nehanbím; veď som ja vlastná matka jeho.“

„No, keď ste vy vlastná matka jeho, ja som jeho vlastná žena

a vaša opravdová nevesta. Vidzte, že tiež nehanbím sa ani zaňho, ani za vás!“ I zdvihla a objala si ju ako najsrdečnejšie.

Ale toľké šťastie odrazu, videť si nevestu takú peknú a milú, byť objatou od tej, ktorú ešte pred chvíľkou, dľa synových rečí, predstavovala si ako hroznú pýchu, čo by ju len odstrčila od seba: to bolo zase pre starkú priveľa! Skoro by bola zase s nôh spadla. Miesto toho polialy ju teraz hojné slzy útechy a úlevy. Dala viesť sa, ako vedená bola od nevesty, do izby.

Tu si ju nevesta usadila a povypytovala sa jej na všeličo. Skoro zkúsila, jak vernú a obetivú matku jediného milovaného syna má pred sebou. V jakej miere rástla pritom úcta k dobrej matke u nevesty, v takej miere nemohla pochopiť, prečo ju syn nechcel pripustiť k nej. Stará Sucháňka vyrozprávala i to úprimne.

„A veru, mamička moja,“ riekla teraz mladá, „toho panstva a toho nešťastia neviem ako mohol sa obávať. Skoro nahliadne i sám, že v tom mýlil sa. Najviac ak mu tá obava obstojí, že by sme sa neboly mohly shovoriť sa; bo vskutku on dosiaľ neznal, že i ja dobre, ako ma počujete, slovensky hovorím. Keď to, hľa, taký krivý beh sveta teraz, že vzácnejší ľudia všetky reči medzi sebou hovoria, len slovenskú nie. Bude to i v našom dome ináč, najmä keď takto s vami budeme môcť rozprávkať si! Ale či vám ešte o niečom nepovedal?“

„O čomže takom?“ divila sa mať, že ešte vždy jesto niečo, čo jej syn zamlčal.

„Nie o zlom, len o dobrom,“ vytáčala nevesta, keď trocha i nevedela, ako to vlastne povedať. Ale nebolo jej treba hľadať spôsob, bo varovkyňa práve priniesla malú Ľudmilku, ako prinášala ju, keď už dieťa vyspalo sa a pekne ho poobliekali.

Dieťa, naučené i tak na varovkyňu v obleku pospolitého ľudu, miesto k mladej ťahalo sa k starej materi, ako by ju naveky bolo znalo. Stará Sucháňka rozplývala sa radosťou, keď vnučku mohla pritisnúť si k srdcu tak úprimne, ako doma. Tak dobre cítila sa teraz, že zabudla už na všetko. Zabúdala na všetky nehody a starosti, pretrpené po mnohé roky v opustenosti vdovskej; zabúdala na poslednú neúprimnosť a tvrdosť synovu; zabúdala na desivú pýchu a panskosť nevestinu, ktorej vlastne ani nebolo. Zabudla ešte len i na toho vozára, ktorý vonku na brehu Dunaja so záprahom čakal, aby po zdarne ukončenom trhu ešte pred poludním toho dňa pošibával kone cestou do Rochoviec.

Nechže sa len poteší stará mať s nevestou i vnučkou, keď takto našla si ich.

9.

My poďme zatiaľ za slávnym lekárom Martinom Sucháňom. Navštevoval teda svojich vznešených chorľavcov. Lenže dnes takému výtečníkovi nijako nedarilo sa jeho slávne umenie. Bol jaksi roztržitý. Pri menej chorých nešlo mu dnes ako inokedy pekným dvorením a vtipnými slovmi zaháňať ich vrtochy a melancholičné obavy. Ešte viac strachu naháňal im, keď hovoril o zdusenosti povetria a

nákazlivosti výparov veľkého mesta; keď tichý dedinský život a jeho čerstvé povetrie vychvaľujúc, pospomínal, ako zdušné povetrie zráňa i mysel a ducha a po veľkých mestách sami ľudia strpčujú si život prevrátenými mravmi a pýchou a boh vie ešte čím. Keby títo boli mohli nazreť sa do duše lekára, dnešným výstupom s matkou vysoteného z koľají chladnej a zdravej rozvahy: boli by videli, že sám lekár horšie trpí ako oni. Pri opravdu a ťažko chorých nemohol on ani náležite sobrať dovedna svoje myšlienky a tým menej mohol predpisovať a radiť.

Dnes po prvý raz v živote nechal chorých chorými byť. Cítil, že jemu samému potrebné je spomoženie, bo cítil, že previnil — ťažko previnil sa proti tej, ktorá ho vychovala. Tu za hnutím svojho srdca letel na brehy dunajské a vyzeral známe plátennícke vozy. Nikde ani jedného! Rútil sa do hostincov na Vacovskej ceste, kadiaľ musia chodiť Gemerci, ale tí aj odtiaľto už boli poodchodili. A voza, ktorý tiež márne čakal dnes na svoju gazdinku, v roztržitosti svojej ani nezbadal, hoci i dva razy prešiel popri ňom. Darmo teda umienil si, že už ako bude, tak bude, pojme matku s sebou a uvedie k neveste, o ktorej len teraz hútal, že veď je to duša dobrá a chudobnú svokru uvíta si vľúdne.

Pri spomienke na manželku svitlo mu len teraz, že poludnie dávno prešlo a blíži sa druhá hodina, keď čakajú ho doma na obed. Nemal a nevedel i tak už, kam trhnúť sa. Zdvojnásobnil kroky svoje k domu, nie bez obavy, aké asi uvítanie čaká naňho, keď premeškal čas obyčajného návratu a potešenie sa s útlou ženou, keď zdalo sa mu, ako by ona vyčítať mu mala z tvári všetko jeho previnenie, ktorého dopustil sa oproti matke i oproti žene i oproti sebe.

Veru i trocha strmším krokom, ako inokedy, zakračoval hore schodmi a burtom vpálil do svojej izby, tak že príchod jeho boli by zbadali domáci, hoci by naň ani nebolo striehlo oko manželkino. Nestačil odložiť klobúk a palicu, tu pani jeho pred ním — ako anjel pomsty s plamenným mečom. Nie tak! Ale vskutku ako anjel, uvádzajúci bludného na cestu dobrú; bo i hovorí k nemu dnes prvý raz v reči z ich obcovania vytvorenej, slovenskej:

„Martinko môj, keď si len prišiel — ako túžobne čakám ťa!“

„Nuž ale ty — ty — duša moja — čakáš ma — ty prihováraš sa mi — slovensky?!“

„A veď ty ani nevieš, aká som ja dobrá Slovenka. No vedieť si to ani nemohol, keď cudzie zvuky vytisly nám z domu túto milú reč našu. Ale vidíš, dnes všetci v dome budeme Slováci. Len — len neviem, ako ti to vlastne mám povedať?“

„Nuž akože? čože?“ hovoril jednak prekvapený, jednak tým roztržitejší Sucháň.

„Nuž vidíš, to ti je takto! . . . Ale len neviem, či ťa nenahnevám. Ty si mňa pokladal vždy za paničku z nejakého vyššieho rodu pošlú, a dnes — dnes treba mi soznať opak toho, už či tvoju azda o veľa vznešenejšiu rodinu urazím alebo nie.“

„Čo, čo? môj rod? moju rodinu?“

„Áno, tvoj rod; veď hádam ty si z nejakého dávneho zemianskeho rodu, ku ktorému chudobný ani prirovnať nemožno?!“

Ostrým mečom nebol by zadal citlivejšej rany i tak už skľúčenému previnilcovi. Ale ona raniť chcela, aby tým dôkladnejšie mohla liečiť. I badala, že milému mužovi dotkla sa srdca, keď tento jaksi ľútostive hovoril:

„Nie, duša moja; dľa pojmov sveta tohoto pochodím z rodu veľmi nízkeho, chatrného, zavrženého“ — a bol by kto zná čo nabalamutil, keby ona nebola ho pretrhla:

„Priznám sa ti teda bez ostýchania. Môj otec, Václav Zbraslavský — Pán Boh ho osláv — pochodil z Moravy z rodičov sedliackych, a ja som hrdá na to, že chudobní rodičia dakedy naňho mozoľovali a skrze neho i na mňa, vnučku svoju.“

„Ona hrdá na také otcovo vychovanie, mohla dávno hrdou byť i na moje, kebych tomu nebol vyhýbal,“ myslel si pritom Sucháň.

„Dnes, vidíš, prišla vyhľadať ma tetka, sedliačka, ktorá za maličkým obchodom prišla do mesta.“

„Dnes prišla matka moja — oj, ako by sa to bolo rovnalo, a ja pokazil všetko!“

„Tetka moja nevie len moravsky, ale, tuším, je i to dobre slovensky; preto uvítala som ťa, i hovoriť budeme dnes len po slovensky.“

„Nie, nie to azda tetka tvoja!“ ako vo sne preriekol Sucháň, bo myslel a myslel už hlasne a vždy len na tú jednu, ktorú pre slovenskú reč odpravil z domu a ktorej meno je matka.

„Pravdu máš! Nie tetka — to matka moja — i tvoja!“

„Kde, kde mať moja — mať moja lúba!“ rozťažobil sa Sucháň a bol by sa rútil hľadať ju v kraj sveta.

Stavil sa v objatí svojej milej ženičky. Ona objala si ho tým vrúcnejšie, čím viac už presvedčená bola, že srdce jeho nenie ani tvrdé, ani hrdé, a to pozabudnutie na matku že bolo len okamžitým poblúdením, ktoré je tiež už napravené a vyliečené.

Sucháň uvítal sa s matkou tým vrúcnejšie, čím viac natrápil sa od rána. Matka riekla mu len toľko: „Syn môj, keby ti Pán Boh nebol dal dobrú ženu, bol by si utratil i matku. Ale Boh dobrý dobrým srdciam vädnúť nedá, preto on i mňa sviedol dovedna s mojou dobrou nevestou a skrže ňu i s mojím dobrým synom. Božia láska prikryla tvoje poblúdenie, prikryje ti ho na veky i naša láska.“

Vytešená mať ešte toho dňa k večeru pohla sa domov so svojím vozárom a doma vedela len to rozprávať, čo vždy, akého dobrého syna má. No, dokladala od tých čias, že i dobrú, ak nie ešte i lepšiu nevestu a milú vnučku. Čo medzi nimi dnes prihodilo sa, nikda nezjavila nikomu. Mladá Sucháňka tiež ani najmenším slovom nenaspomnela nikda, čo udalo sa v dome.

10.

Opýtate sa iste, ako dozvedel som sa teda o všetkom.

Rozpoviem vám ešte i to. — I tak nesmieme nič po nič vy-

nechať z rozprávky tých, ktorí vlastne boli počiatočníci terajšieho skvelého postavenia v Pešti a blaha rodiny dakedajšieho chudobného mendíčka slavošovského.

Bolo to asi o dva mesiace po tejto príhode. V dome Sucháňovom boli hostia a to hostia vzácni, dávno čakaní, preto nielen na obed, ale k naozajšnej slávnosti domu a rodiny pozvaní. Sucháňovi stalo sa už raz k vôli, že v pohodlnosti a nádhere veľkého mesta uvítať a uhostiť mohol dedinčanov a vidiečanov, čiže radšej dobrodincov svojich. Dvaja z nich došli do Pešti na tento čas jednak po svojom papiernickom kupectve, jednak i pre zábavu a videnie veľkého mesta. Práve preto pojali s sebou i druhých dvoch, ktorí druhej práce nemajúc, prišli len obzreť pamätnosti mesta a navštíviť dávneho svojho Martinka.

Predstavme si ich zrovna pri obede. Za vrch stola sedí mladušká pani domáca, na jejž pokynutie čeľaď prináša chutné pokrmy a dobré nápoje i obsluhuje každého zvlášť. Po pravej strane zasadol starý Dúbravický s farárom slavošovským, po ľavej sedí Jarík s učiteľom; Sucháň z oči v oči svojej ženuške hľadí raz na ňu a zavše obracia sa a odpovedá hosťom na všetky strany.

Bo hojnosť tu síce i jediva i piva, ale ešte viac rozprávky, dopytovania sa i odpovedania na všeličo: na Pešť i Rochovce a Slavošovce, o minulosti i prítomnosti i hostí i hostiteľov, i o priateľoch s obojej strany. A čo najviac, dnes víťazom je pán Jarík. Domáca totiž pani uvítala si hostí po slovensky, vyhlásila milú slovenčinu za reč domu a za reč medzi nimi spoločenskú, i nechcela na dnes o druhej reči ani len počuť. Starý Dúbravický s farárom a Sucháňom síce neraz pozabudli na pravidlo a zabehli do latinčiny, najmä keď tak prišlo Dúbravickému, na čo dávno strojil sa, pochváliť mladému doktorovi do očú tlačenú reč zkušebnú, ktorá vraj takým krásnym latinským slohom a tak učene písaná je, že on doma každodenne čítava si v nej. Ale keď Jarík, učiteľ i domáca pani ostávali len pri slovenčine, neprichodilo mu inak, len poddať sa. Lež v tom práve cítili sa všetci ako doma.

Pán Jarík, keď už nemohol dosť prenachváliť ľúbeznosť slovenčiny, zavznevajúcej z úst domácej panej; keď si tak s ňou svojho milého Tablica, Fandliho i Palkoviča i druhých pospomínal; ba keď aj Sucháňa pochválil, jak pekné slovenské verše robieval mu ako študent na mena; keď badal, že pri všeobecnej k jednodruhým sklonnosti a úprimnosti nedotkne sa nemilo svojou otázkou nikoho: preriekol napokon:

„Ale, pán doktor, vysvetlite nám predsa ešte jednu hádanku. Vy ste nám písali, že so svojou milou paňou len preto zdráhate sa prísť na naše strany, keď ona nehovorí slovensky a že ozaj prichodilo by sa nudiť jej v spolku čírych Slovákov, aký som na príklad i ja!“ dokladal teraz s dvojnásobným pocitom a výrazom svojej slovenskej chlúby. A zároveň pokračoval: „Ako je teda, že my teraz ani nepomyslíme na inú reč a milosťpani tak utešene šteboce slovensky, ako lastovička?“

„Vysvetlenie snadné,“ vetil opýtaný. „Náš otec Zbraslavský po-

chodil z tej čiastky Moravy, kde podnes tak Slováci bývajú, ako u nás. Rovne s tých strán pochodila i jeho manželka a naša zvečnelá mať, ktorá zvlášte navyklá bola vídať okolo seba čeľaď len slovenskú a hovoriť slovensky. Tak šlo v jej dome i tu v Pešti; nemčina bytovala v ňom kreme pre hostí a príchodzích. I ja ako záletník hovorieval som teda len nemecky a málo maďarsky. Tým stalo sa, že ani netušil som, že by moja ženička tak pekne a jadrne hovorila slovensky, ako i od slovenských varovkýň i od rodičov vskutku naučila sa. Pri nemčine a maďarčine žili sme i pekný čas spolu, až vysvitlo, kto sme si a čo sme si, že ja synom Slovákov tatránskych a moja drahá polovička že je dcérou či vnučkou Slovákov moravských."

„Nuž a jakože vysvitlo vám to?" Pán Jarík myslel na otázku cele nevinnú. Ani nebadal, jak hlboko siahnul ňou do tajnosti domu.

„Poviem vám i to, rozhodnul sa Sucháň. Malo by to síce ostávať tajomstvom, aspoň žienka a matka moja tak tomu chcely a tak ho dosiaľ prikrývaly. Aj ide tu o moju chybu a vinu a iste by som rád bol, keby nebola sa stala. Ale s druhej strany i rád som, že stalo sa; bo mi ukázalo žienku moju v najkrajšom svetle anjela strážcu a smiercu môjho domu. A preto keď by o mojom poblúdení i mlčať náležalo, jej ctnosť sama chváli sa tu. A s tejto strany aspoň ja nezaviazal som sa mlčať."

Tu vyrozprával celú príhodu s matkou Sucháňkou, ako ju už známe. Hostia počúvali s napnutou pozornosťou a ku koncu zdvihli poháre na zdravie „tak šľachetnej nevesty a manželky," ako vravel pán farár, — „tak vznešenej domovej panej," ako nazval ju pán Dúbravický, — „tak švárnej a vernej dcére ctnosti i rodu slovenského, ako naposled doložil pán Jarík a tuším hotovil sa aj k ďalšej chválorečí. Lež kreme teraz zbadali všetci, že tá, ktorú chválili, zmizla dávno od stola. Bo ona tíško vzdialila sa, kadenáhle videla, že muž naozaj zjaviť chce a chváliť začína jej skutok, ktorý ona za púhu detinskú a manželskú svoju povinnosť pokladala.

Prišla o chvíľku, ale naschvál malú Ľudmilku na ramenách prinášajúc. Čo tým chcela, toho došla, milí páni pozabudli na predošlú vec a ľulkali sa s dieťaťom rad-radom.

Jediný pán farár nepozabudol na to, čo počul. On posledný vzal malú Ľudmilku na ramená a hovoril: „Cti otca svojho i matku svoju, abys dlho živý bol na zemi. To je prikázanie so slúbením a požehnaním Božím spojené. Vidíme ho naplnené pri vás, vďační tomuto dieťatku rodičia. Nechže ono prenesie sa i na túto maličkú, aby obnovily sa ctnosti vaše a s nimi spolu i šťastie vaše v zdarne vychovanom potomstve!"

Mne toto vyrozprával v kole takto radujúcich sa priateľov prítomný učiteľ. Ja len napísal som vám ho. Pán učiteľ dokladal mi len to, ako sú všetci spokojní so Sucháňom: pán Dúbravický a pán farár ako s dobrým latinákom a výtečným lekárom; pán Jarík ako s hodným Slovákom, pri jehož boku našiel ešte hodnejšiu Slovenku.

Toľko síce nesplnilo sa mu, že by Martin Sucháň bol stal sa slovenským veršovcom, ako Tablic, ale že slávnemu Jánovi Kollárovi podáva teraz slovenské piesne do Národných Zpievanôk; tam vraj najdeme v I. diele na strane 12. a v II. diele na strane 57. i jeho meno medzi sberateľmi poznačené.

Sám učiteľ nesmierne bol rád tomu, že získal takýto nový a živý príklad na štvrté Božie prikázanie a nezabúdal predkladať ho dietkam, aby len rodičov nikda nezarmucovaly.

Nuž a stará Sucháňka čože? Ešta i na to dala sa nahovoriť, že o pár časov prešla do Pešti bývať. Tam, vyzerajúc oblokom na hrdé stavby Pešťbudína a na Dunaj, spievavala nezadlho nad kolískou vnuka, tak ako dakedy pri žblnkajúcom potoku rochovskom nad svojím Martinkom:

Búvajže mi, búvaj, pekneže mi snívaj;
Pôjdem ja do poľa, ulapím sokola.
Načo bych sokola po poli lapala?
Sama som jedného, sama vychovala.

Sen noci svätojánskej.

Divadelná hra v 5. dejstvách

od

Viliama Shakespeara.

Preložil

Hviezdoslav.

OSOBY:

Theseus, vojvoda athénsky.
Egeus, otec Hermiin.
Lysander, tejže milenec.
Demetrius, milovaný Helenou.
Filostrat, riaditeľ zábav u Thesea.

V medzihre:
Plánka, tesár. – Prolog.
Teľpis, stolár. – Pyramus.
Klbko, tkáč. – Thisbe.
Piskor, látač mechov. – Stena.
Rypák, kotlár. – Lev.
Hladkulík, krajčír. – Mesačné svetlo.

Hippolyta, kráľovná Amazoniek, zasnúbená s Theseom.
Hermia.
Helena.

Ríše čarovnej:
Oberon, kráľ
Titania, kráľovná

Puck, alebo Robin-čeľadník: Znachor-búžik.

Škriatky-víľčatá:
Hraško-kvet,
Pavučinka,
Moľa,
Horčičné semiačko.

Iní čarodejní duchovia a víly v sprievode kráľa a kráľovnej. -- Družina **Thesea** a **Hippolyty**.

Dejište: Athény a blízky háj.

Prvé dejstvo.

Scéna 1.

Athény. Sieň v paláci Theseovom.

Vystúpia: **Theseus**, **Hippolyta**, **Filostrat** a **družina**.

Thes. Nuž, Hippolyto krásna, blíži sa
srok našej svadby rýchle; štyri dni
len šťastne prežité a prinesú

nám nový mesiac: — však, och, v mojich očiach
jak pomaly preds' svetla ubýva
tej lune starej! Ona zadržuje
mi túžby moje, rovno macoche
či vdove, ktorá troví pridlho
dôchodky mladistvého nápadníka.
Hip. Tie štyri dni sa skoro ponoria
do nocí; noci štyri podobne
čas skoro presnijú: a vtedy mesiac,
sťa strieborný luk zčerstva ohnutý
na nebi, bude obdivovať noc
tých našich slávností.
Thes. Choď, Filostrate,
vyburcuj mládež Athén k zábavám;
zbuď veselosti ducha bodrého
i všetečného; odprav trudnomyseľ
ta na pohraby, bledá družica
je neprístojná nášmu prepychu. (Filostrat odíde.)
Ja, Hippolyto, mečom uchádzal
sa o teba, aj som si tvoju lásku
vyzískal, urobiac ti bezprávie;
no v sňatok s tebou vstúpiť manželský
chcem v inej tónine, hej, s nádherou,
s víťazoslávou, skvostným hodovaním.

Vystúpia: **Egeus, Hermia, Lysander a Demetrius.**

Egeus. Zdravstvujte, Thesee, náš vojvodo
vehlasný!
Thes. Vďaka, dobrý Egeus.
I čo nového?
Egeus. Plný mrzutosti
prichádzam, so žalobou oproti
vlastnému decku, dcére Hermii.
Sem predstúp, Demetrie. — Vznešený
môj pane, tento človek má môj súhlas
ku tomu, by ju vzal si za ženu. —
Sem predstúp, Lysandre: — a, milostivý
vojvodo, tento chlap tu úrekom
opantal ňádra môjho dieťaťa.
Ty, ty, Lysander, tys' jej strkal verše,
a ľúbostné hen znaky zamieňal
si s deckom mojím; pri mesačnom svetle
tys' vyspevoval u jej oblôčka
lichotným hlasom piesne lichej lásky;
jej obraznosti otisk ukradols'
náramky z tvojich vlasov, prstienky,
skrz čačky, pletky, hračky, haraburdy,
kytkami, paškrtkami: posolstvom

to napospol tak silnej prevahy
k neotuženej mladi; úlisnosťou
ty potiahols' mi srdce dcérino,
jej poslušnosť, ňouž mne je povinná,
na tvrdošijnú zvrtol zarputilosť. —
A, vojvodo môj vzácny, nech si je
tak, jestli ona totu pred vašou
milosťou neprivolí k vydaju
za Demetria, tak ja doprosujem
sa starodávnej Athén výsady,
jak že je moja, môcť s ňou naložiť: —
nuž, lebo bude patriť poctivcovi
tomuto, lebo smrti, ako to
náš zákon káže, nariadivší výkon
bez otáľania v takom prípade.
Thes. Čo poviete vy na to, Hermia?
Rozvážnou buďte, devo spanilá:
vám otec náš by mal byť sťaby bohom,
tým, ktorý slúčil vaše pôvaby;
hej, takým jedným, jemuž vy ste iba
sťa tvárnosť vo vosku, ním vtisknutá,
i ztade jeho moc, že podobu
tú nechať môže abo znetvoriť.
Je Demetrius predsa hodný muž.
Herm. I Lysander je ten.
Thes. Sám v sebe, ovšem;
no v tejto veci, postrádajúc on
usrozumenia vášho rodiča,
ten druhý musí považený byť
za hodnejšieho.
Herm. Len by otec môj,
jak priala bych si, hľadel mojima
očima!
Thes. Skorej oči vaše hľadeť
musejú vášho otca rozsudkom.
Herm. Za odpustenie prosím vašu milosť.
Ja neviem, z kej som moci stala sa
tak odvážlivou, ani nakoľko
sa týkať môž' to mojej skromnosti,
že v prítomnosti takej rozkladám
tu svoje pomysly; však prosím vrúcne
preds' vašu milosť, nech sa doznať smiem,
čo najhoršieho potkať môže ma
v tom prípade, ak odoprem sa vydať
za Demetria?
Thes. Smrťou so sveta
sisť, abo zriecť sa spoločnosti mužskej
na veky. Preto, krásna Hermio,
prv spýtajte sa svojich žiadostí,

vyzvedzte vašu mladosť, vyzkúšajte
krv svoju dobre, čiže, volbe ak
nepopustíte vášho otcovej,
ste v stave rúcho mníšky obnosiť;
v kláštore tmavom zavretou byť na vždy,
bezplodnou sestrou strávit celučký
svoj život, hymny prespevujúc mdlé
jalovej, chladnej lune. — Trikrát šťastné
tie, krv čo svoju opanujú tak,
že prekonajú panenskú tú púť;
no pozemsky preds' požehnanejšia
je ruža v kapky stečená, než tá,
čo, na mladickom vädnúc šípe, rastie
si, žije, zmiera v blahu samotnom.

Herm. I chcem rásť takto, tak žiť, tak mreť, pane
môj milostivý, než bych panenskej
sa vzdala výhrady tu pre tohto
panáka, jehož neprosenému
to jarmu duša moja nedovolí
ver' podmaniť si samostatnosti.

Thes. Vezmite času na rozmyslenie;
a pri najbližšom novmesiaci, v deň
(ten sňatku medzi mojou oddanicou
a mnou, ten sväzku spolstva na večnosť),
v deň onen abo pripravte sa zomrieť
pre neposlušnosť vôli otcovskej;
a či sa ináč Demetriovou
stať manželkou, jak on to žiada; abo
pred Dianiným slúbiť oltárom
večitú prísnosť, osamelý život.

Dem. Znežnejže, milá Hermia; — a ty,
Lysandre, podriaď krehký nárok svoj
istému môjmu právu.

Lys. Ty si máš
jej otca lásku, Demetrie; nechaj
mne Hermiinu: — nuž, s ním ožeň sa.

Egeus. Posmešný Lysandrisko! pravdaže,
on moju lásku má; a čo je môjho,
tá láska moja jemu odovzdá.
A ona mojou je: i svoje právo,
čo do nej mám, tu všetko do byľky
Demetriovi dávam imaním.

Lys. Som, jasný knieža môj, tak dobre z rodu
jak on, tak dobre som i zámožný;
než u ňho, viac je mojej ľúbosti;
pomery moje v každom ohľade
tak rúče sriadené sú, nie-li zrovna
i prajnejšie, jak Demetriove;
a čo viac značí, nežli pospolu

tie chlúby všetky, ja som milovaný
od švárnej Hermie: — nuž, prečo bych
sa nemal dochodiť o svoje právo?
Ľaď, Demetrius — a to dotvrdím
mu prosto do očí — sa zaliečal
Helene, dcére Nedarovej, aj
jej srdcom ovládal; a ona, panna
tak roztomilá, až sa umára,
mrie zbožne, v modlárstve mrie za týmto
tu pošpineným a vrtkavým chlapom.
Thes. Tiež musím vyznať, čul som toho moc,
i sám som myslel, o tom s Demetriom
že pohovorím; ale vlastnými
súc zahrnutý záležitosťmi
až vyše hlavy, jaksi vypadlo
mi z pamäti. — No, Demetrie, poď;
vy, Egej, tobôž; oba poďte so mnou,
mám pre obidvoch tak kus súkromnej
nauky. Čo sa, krásna Hermia,
vás týka, hľaďte prichystať sa v tom,
záľuby svoje prispôsobiť vôli
otcovej; ináč zákon athénsky
(na ktorom zmierniť nieto prostriedkov
nám na porúdzi) odsúdi vás na smrť,
alebo k sľubu samoživota. —
Poď, Hippolyto moja; jak sa mi
máš, moja lásko?.. : Demetrius, i
Egeus, choďte vedla zároveň:
zamestnať musím v nejednej vás veci
okolo našej svadby; neináč
o niečom s vami porokovať, čo
vás dotýka sa zblízka.
Egeus. Z povinnosti
i zo žiadze vás nasledujeme.

(Odídu Theseus, Hippolyta, Egeus, Demetrius a sprievod.)

Lys. Nuž, moja milá? Prečože ti líčko
tak obledlo? Ký pád, že ružičky
tam takto chytro vädnú?
Herm. Hádam že
nemajú dažďa, ktorho snadne mohla
bych opatriť im z búrky očú tých.
Lys. Prebeda! Koľko len som dočítať sa,
dopočuť vedel kedy rozprávok
či udalostí, nikdy vernej lásky
beh nepospiechal hladkým tokom: lež
hneď bola krvou rozdielna —
Herm. Ó, kríž!
byť privznešeným k zotročeniu s nízkym!

Lys. Hneď na vek mrcha štepením —
Herm. Ó, odpor!
byť pristarým a s mladým sputnať sa!
Lys. Alebo inokedy za základ
vše volbu mala príbuzných —
Herm. Ó, peklo!
mať voliť lásku zrakom iného!
Lys. Či, ak aj bol ký súcit pri volbe,
zas vojna, neduh, smrť ju obliehaly:
ju okamžitou robiac ani zvuk,
sťa tôňa rýchlou, prchavou jak sen,
jak záblesk v noci ani žúžoľ krátkou,
čo, v prchlivosti istej, odhalí
nám nebo i zem razom, a prv než
by človek stihol vyriecť: ľaľaď! už
ho pohltí aj mrákot pažerák: —
tak zprudka svetlé veci prejdú v zmutok.
Herm. Ak tedy verná láska bola vždy
prekrižovaná, platí výrokom
to osudu: v tom páde naša zkúška
nech naučí nás trpezlivosti,
bo veď to neresť obyčajná je,
tak láske privlastná, jak myšlienky,
a sny a vzdychy, žiadosti, a slzy,
ľubôstky společníci úbohej.
Lys. To dobrá premluva; a preto počuj
ma, Hermia. Mám tetu, vdovou je,
pohlava z rodu, veľmi majetná
a bez detí; jej bydlo na sedem
míľ vzdialené je od Athén; a mňa ti
tak rada vidí, ako by som bol
jej synom jediným. Tam, ľúbezná
Hermio, môžem vziať ťa za ženu;
až na to miesto drsný Athén zákon
nás nie je v stave stíhať. Jestliže
ma tedy miluješ, tak vykradni
sa z domu otca tvojho zajtra v noci;
a v háji, na míľu as' od mesta,
kde bol som ťa raz potkal s Helenou,
keď slávily ste ráno májové,
tam vyčkám si ťa.
Herm. Drahý Lysandre
môj! prisahám ti na Cupidov luk,
ten najsilnejší, na najlepši jeho
šíp s hrotom zlatým: na Venušiných
prostotu hrdlíc: na to, duší dych
čo jednotí a milým żehná párom;
i na oheň, hen trávivým čo žiarom
hruď karthaginskej kráľky zapálil,

keď falošný ten Trojan na vetríl
sa vzdialil krielach; na všetkých tých sľubov
shon, ktoré mužskí potajme či s chlúbou
len kedy zrušili, viac na počet,
než vyslovil ich kedy ženský svet: —
že na tom mieste, čos' mi určil sám,
sa zajtra iste s tebou postretám.
Lys. Drž, ľúba, sľub. Ľaď, ide Helena.

Vystúpi **Helena.**

Herm. Helena krásna, zdar Boh! Kam? preč? aj —
Hel. Zveš krásnou ma? to *krásna* odvolaj.
Veď tvoju krásu Demetrius má rád: —
ó, šťastná krásko! V očiach tvojich hárať
zrieť hviezdy polárne, a jazyka
ti sladký švehol milšie preniká,
než škovránok jak pastierov sluch hostí,
keď raž sa zluní, lôh roztvára brosty.
Je nemoc chytľavá. Tou kiež by, ó!
i milosť bola, krásna Hermio:
tak rada bych sa nakazila tým
výrazom tvojím, než sa odstraním:
priam ucha chytil by sa mi tvoj hlas,
pozora zrak tvoj, mojej reči zas
tej mluvy tvojej sladká melodia.
Nech svet je môj, krom, ovšem, Demetria
ver' všetek si mnou odovzdatý máš.
O, nauč patriť ma, jak ty to znáš,
a čo je za návod, nímž panovite
Demetriovho srdca riadiš bitie!
Herm. Ja zazerám naň, a on z všetkých síl
preds' dial ma ľúbi.
Hel. O, by naučil
tvoj zázer smev môj tomu umeniu!
Herm. Ja preklínam ho, on však v zámenu
mi platí láskou.
Hel. Moje modlitby,
ó, bár tú vášeň znaly zbudiť by!
Herm. Čím viac ním zhŕdam, tým skôr ide za mnou.
Hel. Čím viac ho ľúbim, tým viac pohŕda mnou.
Herm. Že zumel, Helena, ja nie som vina.
Hel. Len krása tvoja; kiež som ja tým vinná!
Herm. Uteš sa, viac ma nemá na pohľad;
Lysander a ja utečieme ztaď.
Než tohto zjav som shliadla milený,
mne zdaly sa byť rajom Athény:
hľa, kých mi z lásky lahôd natieklo,
keď zvrátila mi nebo na peklo!

Lys. Helena, už len svoje predsavzatie
vám vyjavíme: Na tom sväto-sväte
sme usniesli sa totiž, zajtra že
za noci, jak sa Föbe ukáže
a striebristé si líce pobľadlé
uzierať bude vo vôd zrkadle,
perlami rosy krášliac trávy mäkkú
kysť (čas to, ktorý milých na úteku
zvlášť zacloní vše), v pozdnej chvíli tej
sa vytratíme z brány athénskej.
Herm. A v háji tom, kde za vesny my obe
sme na pažiti v krehkých kašiek zdobe
si neraz hovely, si vzájomne
sŕdc vylievajúc túžby tajomné,
tam s Lysandrom sa máme sijsť: — a ztadiaľ,
zrak odvrátený s Athén sinú na diaľ,
pôjdeme hľadať nových priateľov
a cudzie spolky s dušou nesmelou.
Nuž, vrstovnico milá, zdravá buď!
Hľaď do modlitieb i nás zahrnúť;
a šťastnej náhody nech vôľa zlatá
ti Demetria vručí do objatia! —
Drž slovo, Lysandre: — i stravy dosť
ľúbostnej na dnes, nasleduje pôst
do zajtra v noci.
Lys. Drahá Hermia,
dodržím. (Hermia odíde.) — A tak rečiem vám i ja,
Heleno, s Bohom; Demetrius ale,
jak do ňho vy, sa buchni do vás stále! (Odíde.)
Hel. Jak jedni šťastní nad iných byť znajú!
V Athénach vôbec mňa tak pokladajú
za peknú, jak ju. Čo mi z toho však
je? Demetrius smýšľa naopak;
čo vedia všetci, len on nechce znať.
A jak on blúdi, rabom vždy a zvšaď
len Hermiine oči nasledujúc,
tak blúznim i ja, bláznom obdivujúc
tie jeho prednosti. Tým zachádzaním
i veciam ináč bezcenným a planým,
považovaným za nič dľa hmoty,
móž' láska pridať tvaru, hodnoty:
bo očima nie, srdcom hľadí láska,
aj preto býva slepým do obrázka
namaľovaný Amor krýdlatý.
Nie, nemá smysel v lásky zajatí
ni mlsu dákom po rozsudku: brky,
a nie zrak riadi spech ten o zlomkrky;
ba preto lásku zvú i deckom, že na
volbišti často býva ošudená.

Jak rozpustilí chlapci počas hry
sa zaklínajú v prieku dve na tri,
tak šarvanec ten s pružnou lásky kušou
keď dýchne, zlyhne, doložiac sa dušou.
I Demetrius, Hermii než v oči
sa zadíval, sťa hrad by po úboči,
tak cupkal prísahmi: vraj, svätá vec,
len mojím je; a leda krupovec
ten ofúkly ak Hermiine ústa,
už ztajel, prísah stopila sa spusta.
Hej, idem útek krásnej Hermie
hneď oznámiť mu, a už aký je
on, istotne že zajde zajtra v noci
do hája, by ju nasledoval, hoc i
jej k protivni. A toto za náveštie
ak dôjdem vďaky, mzda to rúča ešte;
no tým si myslím neresť obohatiť,
že uvidím ho isť ta a sa vrátiť. (Odíde.)

Scéna 2.

Tamže. Izba v chalupe Plánkovej.

Vystúpia: **Teľpis, Klbko, Piskor, Rypák, Plánka a Hladkulík.**

Plán. Je tu celá naša kompánia?

Klb. Najlepšie by ste urobili, keď ich vyvoláte všeobecne, chlapa za chlapom, podľa cedule.

Plán. Tuhľa je lajster mien všetkých tých mužov, o ktorých je mienka v celých Athénach, že sú súci spoluúčinkovať v našej medzihre pred vojvodom a vojvodkyňou večer o ich veselinách.

Klb. Prvejká, dobrý Peterko Plánka, povedzte, čo tá hra predstavuje; potom prečítajte mená hercov; a tak pribudnite k veci.

Plán. Ejno, naša hra je — Najplačlivejšia komédia, a najukrutnejšia smrť Pyrama a Thisby.

Klb. Skutočne, rúči kúsok roboty, uisťujem vás, a zábavný — Teraz, dobrý Petríčku Plánka, vyvolávajte si svojich hercov ta s listy. Majstrovia, rozstúpte sa.

Plán. Odpovedajte, ako vás pomenujem. — Mikuláš Klbko, tkáč.

Klb. Pohotove. Oznámte, čo mám za úlohu, a pokračujte.

Plán. Vy, Miklúš Klbko, ste tu preznačený za Pyramusa.

Klb. Čo je Pyramus? dáky zaľúbenec a či tyran?

Plán. Milenec, ktorý od ľúbosti zmárni sa čo najzdvorilejšie.

Klb. Budeže to požadovať čosik sĺz, keď sa vernúčko vyobrazí. Jestli ja to mám previesť, nech poslucháčstvo pozoruje na svoje oči; kustrím sa rozputnať búrku; hodlám s ľútosťou narábať nakoľko-natoľko. K ostatným; — a predsa moja najhlavnejšia nátura je za tyrana: na príklad Hrklesa zahral bych ku podivu, alebo taký dáky úkol, kde ide to na ruvačky-mačky, do byle na triesky prijde

roztrieskať *brál zúrivý väz; a durk čo raz, zas s vrát žalárnych sraz po haspre, kladke; a Fibbusov voz, z tmy bleskúci skvos, kol rozví či zkos osudy vrátke* . . . To vám bolo vysočizné! čo? — Teraz už opovedzte ostatných hráčov. — Toť je tá Hrkľovská letora, letora ukrutnícka; taký frajer je vám viac maznákom.

Plán. Franc Piskor, látač mechov.

Pisk. Tu, Peter Plánka.

Plán. Piskorku, vy musíte sa podobrať na Thisbu.

Pisk. Čo je Thisbe? nejaký túlavý rytier?

Plán. To je tá panna, ktorú Pyramus má milovať.

Pisk. Na žiaden pád, na moj' prehriešenu, mne nedávajte hrať ženskú; ja dostávam bradu.

Plán. To je všetko jedno. Beztak predstavíte ju v maškare, a môžete si pritom hovoriť tak tenko, ako sa vám páči.

Klb. Keď si môžem zakryť tvár, mne dajte hrať i Thisbu. Budem štebotať až potvorsky malulinkým hláskom: — *Thisne, Thisne; — ach, Pyrame, môj premilený drahúšku; — tvoja Thisbe ľúbezná! a — panenka ľúbezná!*

Plán. Nie, nie, vy musíte dávať Pyrama; a, Piskore, vy Thisbu.

Klb. Dobre, ďalej.

Plán. Robert Hladkulík, krajčír.

Hlad. Tu som, Petrík Plánka.

Plán. Robert Hladkulík, vy zahráte Thisbinu matku. — Tomáš Rypák, kotlár.

Ryp. Tunáka, Peter Plánka.

Plán. Vy, Pyramovho otca; ja sám otca Thisbinho. — Teľpis, tesár, vy prevezmete zástoj leva: — a ufám sa, s tým je kus náležite obsadený.

Teľ. Máte ten lví podiel napísaný? ak hej, prosím vás, dajte mi ho, lebo som priťažkavý do učenia.

Plán. Môžte to vykonať extempore, boveď je to nič iného, ako revanie.

Klb. Dajte mi zahrať i leva! Budem revať, lebo chcem vyčíňať, aby ma každého človiečka srdce dobre počulo. Ba budem revať, lebo chcem vyondiať, že vojvoda privolá: *nechže zareve ešte! nechže zareve ešte!*

Plán. Keby ste to vykazovali pristrašlive, mohli by ste naplašiť vojvodkyňu a dámy, že by započaly kričať; a to by dostačovalo, aby nás všetkých povešali.

Všetci. Veru povešali by nás do nohy, syna každej jednotlivej matere.

Klb. Dopúšťam, bračekovci, že nechby ste tak vyplašili dámy tie z ich rozumov, ony by nemaly viac rozvahy na porúdzi, ako iba nás povešať dať; no ja natoľko chcem popsuť svoj hlas, že vám budem revať tak nežne, aniby cickajúce holúbätko; hej, budem vám revať, sťaby to bol dajaký sláviček.

Plán. Vy nemôžete zastávať inej rolle mimo Pyramovej: lebo Pyramus je roztomilého parsúnu človek; taký poriadny chlapík, akého uvideť len za letného dňa; najláskyhodnejší, gavaliersky

pán! Z čoho nasleduje, že voľky-nevoľky vy musíte hrať Pyrama.

Klb. Nedbám, podoberiem sa naň. A aká by to bola brada, aby som v nej hral čo najlepšie?

Plán. Nuľa, akú si len chcete.

Klb. Chcem to vyparatiť vo vašej alebo slameno-plavej brade, vo vašej pomaranče-zadubenej brade, vašej purpurove mramorovanej brade, alebo vo vašej francúzsko-korunko-farbistej brade, v tej vám vonkoncom žltko-žltej.

Plán. Podaktoré z vašich francúzskych korunák nemajú ani vláska na sebe, a tedy volili by ste hrať s holou tvárou. — Ale, páni majstri, tu sú vaše úlohy: a ja vás prosím, prepytujem, ba požadujem od vás, aby ste sa ich nazpamäť naučili do zajtra večera. A navtedy sijdme sa v zámockom háji, čajsi na míľu zdiale od mesta, pri mesiačku; tam zadržíme próbu: lebo akby sme sa tak v samom sídle shromaždili, vysliedilo by nás obecenstvo, a náš plán je prezradený. Ja medzitým sostavím register o potrebnostiach, aké náš kus vyžaduje. Len vás prosím, nevystávajte mi ani jeden.

Klb. Sijdeme sa; a tam môžme to probovať bez všetkej hanby a s kurážom. Dajte si záležať; buďte dôkladní. Dobre sa majte.

Plán. U vojvodovho duba sa natrafíme.

Klb. Dostačuje. Zadržte sa, alebo šmiks! prez motúz na kuši. (Odídu.)

Druhé dejstvo.

Scéna 1.

Háj blízko Athén.

Vystúpia: s jednej strany **víla** a s druhej **Puck**.

Puck. Hohou, duchu! kam cestuješ?
Víla. Prez hory, prez doly,
cez chrastie, cez kriak,
prez sady, hrádz koly,
cez vôd šum i jak,
cez ohňov kundoly
putúvam ja naokolo,
rýchlejšie než luny kolo.
Slúžim duchov kráľovnej,
rosou značiac kruhy jej
po pažiti zelenej.
Kašky sú jej chovanice
zvlášť; ich zlaté kabanice,
vidíš, fliačky dostaly:
rubíny to, — trvalý
čaro-dar: hej, v pieh tých lone
sídlia si ich sladké vône.
No musím rosných kapák pohľadať,
a po perle im stoknúť do úšat.

Choď, duchu potvorný, zdrav', náhlo mám;
kráľovná s družinou sem prijde priam.
Puck. Dnes v noci kráľ tu strojí držať hody.
Dbaj o to, kráľovná nech neprichodí
mu pod oči, bo zúri Oberon
až od hnevu, že ona napokon,
čo indickému kráľu kradmo vzala,
spanilé chlapä preds' si podržala
za panoša, — a ozaj nemala tá
tak rozkošného dosiaľ odmenčaťa, —:
kým Oberon bol rád by z dôvodu,
že žiarlil aj, ho k svojmu sprievodu
zaradil, zver čo durí pohonom mu;
však silou-mocou vzoprela sa tomu,
si chráni miláčka, a medzitým
ho venčí kvietím, zihráva sa s ním.
A teraz oni nestretnú sa ani,
nech je to v háji, vzdušnej na poľani,
či u zdroja, čo jasnú buble zvesť,
alebo v svetle blkotavých hviezd,
by nevypukla svada od nova,
priek medzi nima: tak že duchovia
ich všetci v strachu do žaluďových
zalezú mištičiek, sa skryjúc v nich.
Víla. Už abo zjav tvoj ma a iné mýli,
alebo ty si onen potmešilý
a prešibalý duch, ten s priemením,
vraj, ‚Robin-čeľadník'. Nuž, nie-lis' ním,
há, ktorý dievky straší na dedine;
soberá mlieko; žernov krúti v mlyne
hen, tam zas udychčanej gazdinej
vo dbanke múťku zbúri najmenej;
a niekdy zkýši nápoj bez pomoci
odrobky droždia; cestujúcich v noci
vodjeva mimo, všakých po pekliech,
z ich neresti si robiac pritom smiech?
tým však, čo ‚Znachor' rečú ti a ‚Pucku
môj radostný', až prácu chytáš z rukú,
a totí sú, ichž šťastím zahŕňaš: —
či ozaj nie si ním?
Puck. Nu, pravdu máš;
ja som ten nočný tulák veselý.
Môj Oberona baví figeľ i
žart, až sa zchechce, keď tak zpremieňam sa:
bujného, bôbom kŕmeného samca
ošialím, zmihíkajúc kobylkou
naň znezrady; a inou pod chviľkou
zas učupený číham v nádobe
kejs' sestry z mokrej štvrti v spôsobe

plánčaťa pečeného, i jak z chuti
si upíja, tu, zátkou vyšinutý,
ju durknem do perí, a pivko šúst!
jej prez zhúžvaný lalok miesto úst.
Totčička múdra, rečniac dôkladne
dôtklivú rozprávku, mňa popadne
ti za trojnohý stolček z nedohľadku:
v tom uvrznem jej klbkom zpopod zadku,
že kopŕcne, a zjačí na raty,
a k zádrhu ju kašeľ zachváti;
a čeľaď ostatná si lapá boky,
a rehlí sa, a v štikút predivoký
kol vybúši, a kýcha i sa boží:
veselšej chvíľky, pokiaľkoľvek doži,
vraj, nezažiješ. — Ale, vílo, plac,
Oberon sem, hľa, ide.
Víla. A čo viac,
tam prichádza zas moja velepani.
Bár on by sa bol neukázal ani!

Vystúpia: s jednej strany **Oberon** so svojím sprievodom a s druhej **Titania** so svojou družinou.

Ober. Tu pri mesiačku mám sa s tebou sísť,
ty trucovitá Titania?
Titan. Čo,
žiarlivý Oberon? V skok, víly! preč
odtiaľto; ja som jeho postele
i spoločenstva odriekla sa navždy.
Ober. Stoj, rozpustlico prudká! Nie som tvoj
pán?
Tit. Vtedy ja bych mala byť ti paňou.
A predsa viem, jak si sa vykradol
von z ríše čarovnej, a v podobe
si Corinovej drepel celý deň,
hry vyvádzajúc žitnej na cievočke,
skladajúc piesne lásky Fillide
zamilovanej. Prečo sem si prišiel
od nanajďalších svahov Indie?
len preto zaiste, že chvastavá
tá Amazonka, tvoja v kothurnoch si
vykračujúca pani, milenka
to tvoja bojovná sa za Thesea
má vydať; i si prišiel, lôžku ich
bys' rozkoše a zdaru požehnal.
Ober. Jak, Titania, môžeš od hanby
narážať takto na dôverný pomer
môj s Hyppolytou, keď preds' známo ti,
že znám o tvojej láske k Theseovi?

Čis' neodviedla ho ty v nočný svit
od Perigenie, ním znásilenej?
a nebola si príčinou, že stal
sa vierolomným v oči švárnej Äglé,
i Ariadne, Antiope tiež?
Tit. To výmysly sú žiarlivosti len:
aj nikdy, čo vrch leta nastúpil,
sme nesišli sa my kde na pahorku,
v úvale, v lese abo na lúke,
u kremenistej studnice a či
potoka s rákosinou, alebo
na splakovanom prúdmi brehu morskom,
môcť zatočiť sa v kruhoch tanečných
pri hvízdajúcom vetre, bez toho,
bys' svojou škriepkou neprerušil nám
vše kratochvíľu našu. Preto vetry,
že naprázdno nám hudú, z pomsty jak
by, naťahaly z mora kadlubín
pár jedovatých: ktoré, sršiac sťa
dážď na kraj, každý čo jak nepatrný
jaroček takým spurným zrobily,
že prešliaply až svoje korytá.
Vôl preto darmo mocoval sa v jarme,
pot sedliak zmrhal len; i zelené
pohnilo zbožie prv než mládeži
mu zbrnel fúzik. Prázdne košiare
na poli trčia zaliatom, a vrany
sú vytučené na dúl spadalým
dobytkom; kde sa v kolky hrávalo,
múľ po členky; a cifier chodníčkov
po bujnom trávniku, bo krokov niet,
ni nerozoznať. Ľuďom smrteľníkom
i zima chybí tu, ba ani noc
viac neoplýva hymny, spevotom.
Hej, preto luna, veliteľka prúdov,
od zlosti žltá, zmáča všetek vzduch,
čím hostečné sa množia choroby
až k prebytku. A tohto planého
náteplia výplyvom, hľa, spatrujeme,
jak čarajú sa ročné počasia:
mráz šedohlavý klesá na svieži
podolok ruže karmažínovej,
a kol čeľusti kmeťa Zim-deďa
i temenom mu z ľadu hovie vonný
si venec ľúbych púčkov letňajších,
sťa na posmech. Tak jaro, leto, jaseň
ovocie-nosná, zima mrzutá
si zamieňajú zvyklé úbery;
a zmätený svet pri tých potomkoch

ich ani nezná, ktoré čo je za?
A táto istá nehôd patora
pochodí z našej pri a nesvornosti;
my rodičmi sme ich i pôvodom.

Ober. Nuž naprav tedy to. Veď odvisí
od teba: prečo Titania stavia
sa v cestu svojmu Oberonovi?
Ja predsa žebroním len o malé
to chlapča-odmenča, by stalo sa
panošom mojím.

Tit. Upokoj si srdce,
čarovná krajna nie je zaplatiť
mi v stave toto decko. Matka jeho
ctiteľkou bola môjho rádu; a
v zapáchajúcom drahým korením
ovzduší indickom, tak za noci
mi často trkotala u boku,
i na Neptuna žltých piesčinách
vše sedávala so mnou, pozorujúc
na vodách úkaz lodí kupeckých.
Tu smiech nás pochytil, keď dozrely
sme plachty zdúvať sa a puchnúť bruchom
tehotným záletného od vetra:
ktoréžto ona, sledujúc ich rúčou
a plavnou chôdzou (život práve jej
bol ťaršený tým mojím páňaťom),
si umyslela nápodobiť; i
po suchu plavila sa, zadovážiť
mi majúc pleták, i sa vrátila
zas, sťaby s cesty morskej, bohatá
na tovar. Avšak byvše smrtedlnou,
pri tomže chlapcu ona umrela.
I jej to k vôli chovám chlapca jej;
i k vôli nej sa nerozlúčim s ním.

Ober. Jak dlho mieniš zostať v tomto lese?

Tit. Snáď, pokiaľ bude po svadobnom plese
až Theseovom. Jestli ďaka ti
pokojne s nami tančiť chorovod
a prizerať sa našim radovánkam
pri svetle mesačnom, tak s nami poď;
ak nie, tak vyhýbaj mi, a ja tiež
chcem ušetriť ťa, kde máš pobyt.

Ober. Daj
mi toho chlapca, a ja pôjdem s tebou.

Tit. Ni za čarovné tvoje kráľovstvo.
Preč, víly! ináč svadíme sa priam,
jestliže dlhšie totu pomeškám. (Odíde so svojou družinou.)

Ober. Nu, iď si svojou stranou; neujdeš
však z tohto lesíka, kým nepotrápim

ťa za urážku túto. — Premilý
môj Pucku, hybaj sem. Veď pamätáš sa,
jak bol som sedel na predhorí raz,
a načúval som morskej panne, ktorá
na delfínovom chrbte hovejúc
si, vyrážala také slaďunké
a harmonické zvuky, drsnaté
že more zvľúdnelo tým spevom jej;
a isté hviezdy z ich sfär šialene
vdol skrbalily sa, by poslúchaly
tú hudbu ochechule?
Puck. Pamätám.
Ober. V ten samý čas ja videl (ovšem, tys'
to dozrieť nemohol), jak medzi zemou
a chladnou lunou letel Cupido,
celučký vo zbroji. On s istotou
bol za cieľ si vzal krásnu Vestálku,
čo na západe trónila; i spustil
výstrelom šípu ľúbosti svoj luk
tak ztuha, jakby bolo stotisíc
sŕdc malo prepáliť: však spatril som,
jak žeravá tá strela bujarého
Cupida zhasla v cudných pableskoch
vlhkého mesiaca, a panovnícka
tam kňažka odtiahla, súc v panenskú
zabratá dumu, prostá záľuby.
Preds' som aj zbadal, Cupidovo kam
dopadlo drevce: ono dopadlo
na malý kvietok západu, — prv biely
sťa mlieko, teraz nacho-červený
od poranenia láskou, — dievčatá
ho zovú ‚iskričkami'. No mi prines
ten kvietok; bylinu som ukázal
ti onehdy. Jej šťava, vyžmyknutá
na driemajúce viečka, spôsobí
či u mužského a či u ženskej,
že bláznive až zaľúbi sa razom
do najbližšieho tvora živého,
len uvidí ho. Prines mi tú trávu,
a abys' bol tu zpiatky prvej než
leviathan stihne odpluť na míľu.
Puck. Otočím opaskovým okruhom
zem za štyridsať minút. (Odíde.)
Ober. Majúc šťavu
raz, Titaniu nato postrežiem,
keď zaspí, a tej vlahy nakapkám
jej do očú; — nuž, najprvšiu vec, akú
pri prebudení shliadne (nech si je
lev, medveď, vlk či býk, kýs' všetečný

pavián, abo vrtká opica),
tú má mi ona z celej duše láskou
prenasledovať. A než snímem jej
tie čary so zraku (jak v stave som
to zrobiť inou zelinou), prv primať
ju musím k tomu, že mi odovzdá
panoša svojho. Ale ktože to
sem prichádza? Som neviditeľný;
i volím vyslúchať ich rozhovor.

Vystúpi **Demetrius**, a **Helena** zápät za ním.

Dem. Ja nerád ťa, nuž neprenasleduj
ma. Kde je Lysander a čarokrásna
Hermia? Jeho zmárnim, ona zas
mňa umorí. Veď povedalas' mi,
že sfujazdili smerom k tejto hore.
A tu som, hľa, a zdiviem uprostred
tej hory divokej, bo nemôžem
najsť mojej Hermie. Preč ztadeto,
ta prac sa! a viac ani nehoň za mnou.

Hel. Ty ťaháš ma, ty tvrdo-srdcí magnét;
nepriťahuješ preds' však železa,
lež moje srdce pravé je sťa oceľ.
Prenechaj vládu priťahovania,
a ja tiež vlády tej mať nebudem,
ťa nasledovať.

Dem. Či vás vábim, há?
k vám privrávam sa pekne? A či skôr
vám nehovorím z plna úprimnosti,
že neľúbim vás, ľúbiť nemôžem?

Hel. A práve preto ja vás tým viac ľúbim.
Som kopov váš, i, Demetrie, čím
viac bijete ma, ja vám lichotím:
nuž zachádzajte so mnou s kopovcom
jak svojím, tnite ma, ma kopajte,
zanedbávajte, ztraťte ma; len niekdy
mi dovoľte, jak už som nehodná,
by smela som ísť zápät za vami.
Či horšie miesto môžem sebe prosiť
vo vašej láske (a preds' miesto je
to vysokej cti pre mňa), než jak že
zaobchádzate so mnou, s vlastným psom
jak zachodíte?

Dem. Nepodšťúvaj primoc
nenávisť duše mojej, lebo som
už chorý z toho, keď ťa uvidím.

Hel. A ja som chorá, keď ťa nevidím.

Dem. Priveľmi svoju naštrbujete

mravopočestnosť, že, opustiac mesto,
sa vydávate do rúk jednoho,
čo nemiluje vás; že príhodám
za nočnej tmy a rade-zrade miesta
opusteného sverujete sa
s pokladom vzácnym svojho panenstva.
Hel. Ctnosť vaša mojou výsadou je. Prečo
to nenie noc, keď shliadam vašu tvár;
aj preto myslím, vôkol mňa niet noci.
Ni nechybuje lesu tomuto
na spoločenstve svetov, lebo vy,
čo mňa sa týče, sám ste všetek svet:
i akože by povedať sa mohlo,
osamotnelá že som, keďže preds'
svet celý hľadí na mňa?
Dem. Uskočím
ti, a sa schovám v trnín húšťave,
a teba samú tuná zanechám
na milosť divým šelmám.
Hel. Najdivokšia
ver' nemá toho srdca, ako ty.
Bež, keď chceš; nech sa povesť prevráti:
na útek dal sa Apollo, a Dafne
poľuje na ňho. Holubička zas
prenasleduje vtáka gryfa; laň
ľútostná tigra lapá pohonom.
O, márna shonba tá! kde zbabelosť
naháňa, srdnatosť však uteká.
Dem. Viac nechce sa mi dotazovať s tebou.
Pusť; ináč, jestli za mnou polezieš,
neverím vskutku, by sa nestalo,
že ublížim ti bojsa v bore tom.
Hel. Veď vo chráme a v meste, na poli
mi ubližuješ len. Fuj, Demetrie!
priekory tvoje hanu kydajú
na moje pohlavie. My nemôžeme
o lásku zápoliť, jak mužskí to
urobiť smejú; pytača len vítať
nám dané, a nie muža si ísť pýtať. (Demetrius odíde.)
Ba idem za tebou! a utvorím
si nebo z pekla, keď aj zhyniem, hej,
od ruky mnou tak veľmi ľúbenej. (Odíde.)
Ober. Choď zdravá, nymfo; prv než opustí
on tento háj, ty budeš odbehávať
ho, a on lásku tvoju vyhľadávať.

Puck vráti sa.

Máš pri sebe kvet? Vítaj, tuláčku.
Puck. Hej, tu je.

Ober. Ďakujem ti, daj mi ho.
Znám úbočie, kde divo vzrastá si
materiadúška, kvitnú stokrásy
a fialka, čo kýva umilene:
do cela kozím listom presklepené
zapáchajúcim, v spleti s pížmovými
aj ružami a lôhom medzi nimi.
Tam Titania spáva tu i tu
za noci, v kvetistom tom úkrytu
učičíkaná tancami a hrou;
tam had sa lieni, s broňou smaltovou
odhodiac kožu, jejž dosť šíry svlek
postačí trebárs bôžku za oblek: -
i tam jej mokom z tohto natrem oči
a vykonám, že hlava sa jej ztočí,
nenávistivých predstáv plná. Aj
ty vezmi z neho; a mi prekutaj
skrz na skrz háj ten. Jedna roztomilá
v ňom Athéňanka dlie; sa zaľúbila
do zhrdavého kéhos' junoša:
nuž tomu pomaž zrak. Však posoš sa
i zrob, by prvá vec, už zcítnuc shliadne,
tá dáma bola. Chlapa poznáš snadne
po kroji athénskom a nosive.
I to mi preveď rovno pečlive;
nech väčšou láskou zahorí k nej on,
než koľme ona vľúbená je doň.
A hľaď prísť ko mne prvej, kohút než
zakikiríka.
Puck. Neboj sa; jak chceš,
môj kráľu, sluha tvoj včuľ spraví tiež. (Odídu.)

Scéna 2.

Iný diel hája.

Vystúpi **Titania** so svojou **družinou.**

Tit. Sem! teraz ešte kolo, a tak pieseň
víl; potom na tretinu minúty,
huš! Pojedni mi chrobač kántrite
v pížmových ruží púčkoch; iní zas
boj s netopiermi sveďtež o perute
ich remenné, z nichž možno upraviť
pre mojich drobných škriatkov sukienky;
a poniektorí zadúrajte nazad
tú sovu škrekľavú, čo za noci
vše huhúka i čuduje sa našim
titvorným duchom. Piesňou uspite
ma teraz; zatým každé do roboty,
a mňa tu odpočívať nechajte.

Spev.

I.

Prvá víla. *Krôpkatý had s dvojazykom,*
picháč jež, čup v diere tej;
jašter, slepýš, záškodníkom
nesblížže sa kráľovnej.

Chór.

Slávičku, spusť na pomoc,
v uspávanku zaklokoc:
buvaj, ľulaj, buvičkaj; ľulaj, buvaj, ľuličkaj.
Nepodar, ni kúzlo, čar
k panej sa nám nezatár'.
Dobrá noc:
ľulaj sladko, buvičkaj.

II.

Druhá víla. *Inde, húsenko, sa zavi:*
noháč pavúk, ta sa ztrať:
neprihmyr, kováčku tmavý:
červ ni slimák nezavaď.

Chór.

Slávičku, spusť na pomoc a t. ď.

Druhá víla. Preč; zdaril sa počin náš.
Jedno len drž zďaľa stráž. (Ujdú víly. Titania spí.)

Vystúpi **Oberon.**

Čo zrieš, zbaviac sna sa pút (vymačká kvet ponad viečka Titanii),
predmetom ti lásky buď;
ľúb ho, dychť ti po ňom hruď.
Nech je medveď a či rys,
mačka, pardal, kanec kýs'
s štetou (šidlá myslel bys'),
čo ti padne do očí,
snúček keď z nich uskočí:
to tvoj drahúš má byť z hôr;
no ani sa nezbuď skôr,
len keď zkrsne mrcha tvor. (Odíde.)

Vystúpi **Lysander** a **Hermia.**

Lys. Zlatúšku, mdlieš mi brúsením tým v hore,
a, pravdu riekmúc, cestu ztratil som;
spočiňme, ak tak myslíš: svitnú zore,

a posily sa dočakáme s dňom.
Herm. Hej, Lysander; nuž usteľ si kde v trávu,
ja na briežku tom oprem sebe hlavu.
Lys. Tá pažiť má nám obom vankúš byť:
veď jedno srdce, jedna loža, štít
dvúch prsú bár, v nich jednej viery byt.
Herm. Nie, milý môj; mne k vôli ležavisko
si ďalej ober, nelíhaj tak blízko.
Lys. Ó, ľúba! poklade môj jediný,
rozumej smyslu mojej neviny;
má slovo láska v lásky porade.
Ja totiž trvám na tom náhľade:
je srdce moje s tvojím sviazané
tak, z oboch že len jedno vystane;
dve hrude reťaz prísahy však sviera:
tak dvoje prś, a iba jedna vera.
Nuž, nebráň, keď si tvojho u boku
zariadim spaleň, prostý poroku:
bo líhajúc tak, Hermia, mi ver,
že pritom nezlyhám.
Herm. Hm, Lysander
sa obľubuje v šumných hádkach ver': —
Nu, moc ráz preklínam tu svoje mravy
i hrdosť, jestli Hermia tej vravy
mienila výraz mysli svojej dať,
že zlyhal Lysander. Však, milý brat,
už pre lásku a so slušnosti strany
sa pomkni ďalej; v ľudskom obcovaní
tá odlúčenosť, vraj, — hneď jadro reči
nech vylúšti sa, — jedine sa svedčí
etnostnému šuhaju a dievčine.
Hej, toľká vzdialka buď v tej príčine,
a dobrá noc ti, drahý priateľu;
tá tvoja ľúbosť, pokým ku cieľu
tvoj nedospeje život, zmeny znamien
mi neobjavuj nikdy!
Lys. Ameň, ameň:
k tej krásnej modlitbe ja dokladám;
i, áno, vtedy skonaj život sám,
keď skončí vernosť! Tu je posteľ moja: —
Sen zaviň si ťa cele do pokoja!
Herm. Želania toho nechže polovička
želateľovi pouzavre viečka! (Oba usnú.)

Vystúpi **Puck**.

Puck. Schodil som háj, každý diel,
Athénca však nenašiel,
na jehožto očiach mdlých

vzhľadom na vznik lásky bych
spravdil týchto kvietkov moc.
Noc a ticho! tiš a noc —
Ale kto tu leží? ľaď,
athénsky, hej, nosí šat:
on to, ktorho pán môj bol
spomnul, ten, čo pohrdol
Athéňankou mladicou;
a tu deva — spí si, snov
poručená lahode,
vlhkej, blatnej na pôde.
Duša krásna; nebodaj
nesmela zajsť vo sna raj
blízko tomu odľudu,
zlodejovi u studu.
Chumaj, čo ju otročí,
počkaj, hneď ti na oči
vyžmyknem mok vražby tej
všetek, aký len jest v nej:
zcítneš-li, nech láska ti
s viečok sen vše odvráti.
Tak sa zobuď napokon;
mňa už čaká Oberon. (Odíde.)

Vystúpi **Demetrius** a **Helena**, obidva v behu.

Hel. Stoj, skántriš ma bár, Demetrie sladký!
Dem. Preč! radím ti, a netráp ma tak. Zpiatky!
Hel. Och, vo tme ma chceš nechať? Nerob, joj!
Dem. Ja dbám: boj, neboj sa; chcem sám ísť, stoj! (Odíde.)
Hel. O, dych mi vyšiel v šialenom tom hone!
Čím viac je prosieb mojich, pre mňa bronie
tým menej milosti. Ba šťastlivá
je Hermia, kdekoľvek spočíva,
bo oči má, čo blahodatné sú
a príťažlivé: — len jak k čudesu
vnád totých prišly, čím sa jej tak skvejú?
Nie, za príčinu brať slz slaných leju
tu nejde; nech tak, môj zrak myla preds'
častejšie než jej. Nie, nie, istá vec,
som špatná ani medveď, divý zver
len zazre ma, už v strachu hľadá ker;
i nie čud, Demetrius naskore
keď vyhýba mi sťaby potvore.
Čo za bezbožné, krivé zrkadlo
mi oči svedlo, že mi napadlo
ich porovnávať v nazieraní takom
hen s Hermiiným hviezdovitým zrakom?
Lež kto tu? — Lysander! a ustretý

na zemi! Zaspal? či je umretý?
Však nevidím ni krvi ani rany!
Lysandre, ak ste žitiu zachovaný,
precíťte, panáčku —
Lys. (prebudiac sa). A pobežím
cez oheň, ak ti k vôli zrobím s tým,
Heleno svetlá! Svoje umenie
na odiv stavia príroda, že mne
prez tvoju hruď zrieť dáva srdce tvoje.
Kde Demetrius však? O, nakoľko je
mi slovom vhodným oné plané meno,
by mojím mečom bolo zahubeno!
Hel. Nevravte, Lysandre, tak; nie ten tón: —
veď Hermiu bárs vašu ľúbi on,
čo na tom, pane? Nešťastie ni malé:
preds' Hermia vás ľúbi pritom stále;
nuž, spokojte sa.
Lys. Ja že s Hermiou
sa spokojiť? Nie, nikdy: želiem dňov,
chvíľ nudných, čo som kedy strávil s ňou.
Nie Hermiu, ja ľúbim Helenu;
kto milerád by nedal v zámenu
za holubicu havrana? Hej, vôľa
mužského jeho rozumom vždy bola,
je riadená, a rozum hovorí:
vy hodnejšia ste deva. Útvory
za vzrastu nie sú zrelé, pod poradím
až čas ich dôjde; tak i ja, súc mladým,
až posiaľ nevyspel som po rozum:
no dosiahnuc vrchol ľudských dúm
a cviku, s ochotnosťou súrodcu,
hľa, zrazu rozum pristal za vodcu
ku vôli mojej, i on vedie k vám
ma, k vašim očiam: kde sa prehŕňam
v dejinách lásky v nedočkavom stihu,
vpísaných v lásky najbohatšiu knihu.
Hel. Och, načo som sa, načo zrodila
pre tento výsmech s ostrím mučila?
Nuž, ruku na srdce si ku vyznaniu,
čím zaslúžila som si túto hanu?
Či nie dosť, nie dosť, mladý človeče,
že, že — ó, jak to jazyk vyrečie! —
som zaslúžiť si dosiaľ neznala
ni jedinkého, nie — a bezmála,
ba iste nikdy nezaslúžim si ja
milého vzhľadu z očí Demetria:
vy ešte musíte mi zostudiť
nedostatočnosť moju? Pekný cit
pre pravdu, keď mi takto krivdíte,

a za potecha, čo to tropíte,
keď na spôsob tak nehanebný mravy
sa zaliečate mi. Však buďte zdravý;
nevoľky musím soznať, o veľa
viac že som pri vás najsť môcť myslela
gavalierskosti rýdzej. O, že žena,
už mužský odbyl stranou z povrženia,
smie iným byť tiež preto znevážená! (Odíde.)
Lys. Hermie nezbadala. — Tu si spíš,
spi, Hermia; aj nikdy nepriblíž
sa Lysandrovi! Bo jak presýtenie
sladkými vecmi vyvoláva pre ne
hnus v žalúdku až zvratnej ohudy;
či kacírstvá jak, práve u ľudí
čo tratia vieru, nenávidené
sú najviac od tých, ichž ich mámenie
zaslepovalo: tak ty, čemer môj,
a ty, môj blude, v nenávisti stoj
u všetkých vôbec, no a u mňa zvlášte!
A všetky vlohy moje, vy sa snažte
upraviť lásku svoju, svoju silu:
by Helenu mi ctily roztomilú,
jej rytiermi súc v službe bez omylu. (Odíde.)
Herm. (strhnúc sa zo sna). Lysandre, pomoz! pomoz!
tú zmiju plazivú mi s ňáder sdrap! [zrob, si chlap:
Joj, rata! — Aký sen to hrozný! Sem,
Lysandre: pozri, jak sa strachom chviem!
Mne zdalo sa, had srdce vyžieral
mi, a ty si sa smejúc prizeral
krutému plenu tomu — neslýchané;
Lysander! — Niet ho? Lysandre! môj pane!
Čo, z doslychu preč? ušiel? znikade
ni hlesu, slovíčka? — Ach, kde si, kde?
no ozvi sa, ak čuješ môjho hlásku;
vrav, pre všetku ťa prosím našu lásku;
hľa, z bázlivosti skoro omdlievam.
Nič ešte vždy? — tak pridobre už znám,
že nie si blízko; ale nechže: veď
smrť abo teba vyhľadám ja hneď. (Odíde.)

(Pokračovanie.)

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1903.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Potapenko I. N. Príjemné klamstvo. Rozprávka. Preložil J. Maro. N. Nov. č. 119—121. Bábika. Preložil Ondrej Chrobák. Sl. Nov. č. 197, 198.

Potocký A. Nikolaj. N. Nov. č. 1.

Potulkár. Z nášho ústavného života. N. Nov. č. 31.

Pozorovateľ. Z Báčky. Dolnoz. Slovák č. 7. Hodvábnictvo. Tamže č. 9. Vykántrenie kráľovského rodu Obrenovičovcov v Srbii. Tamže č. 10.

Pražský V. Z nové belletrie. („Horské stíny“ a „Tatranské povídky“ od Havlasu.) Českoslov. Vzáj. č. 2. Rozpravy „Hlasu“. Tamže č. 3.

Preczang E. Srdečne vítaná. Slov. Týžd. č. 14.

Prednášky, Humoristické v. Knižnica, Veselá.

Prepáčte. Živena a jej tajomník. Hlas str. 238—241.

Prevost M. Cudzinec. Poslovenčil —tka. Sl. Nov. č. 171.

Přikryl Ondřej. Kráľom. Slov. Dom. Kal. str. 36.

Primoravský. Dobré slovo v novom roku. N. Hlásnik č. 2. Saďme stromy. Tamže č. 13. Mojim mladým bratom. Tamže č. 16.

Primus. Noc. Ľud. Nov. č. 40.

Príprava ku konfirmácii. V. Slávik Ján.

Process, Nitriansky politický trestný. V. Markovič dr. J.

Prokůpek J. A. O pestovaní lúk. N. Hlásnik č. 10.

Prometheus. Verbujú, verbujú... Slov. Nov. č. 26.

Prorok. Súdia ..! Černokň. č. 2.

Pršany Dolné. Nálezy na dolno-pršianskom Veľkom Hrádku v Malachovskej doline. Podal dr. Ján Petrikovich. Čas. MSS. č. 6.

Prus Boleslav. Živý telegraf. Prel. B. Š. Slov. Pohľ. str. 254—256.

Ptejte se na písma v. Holéczy S.

Pucher Fr. J. *Národný Kalendár* v. Kalendáre.

Puchta H. Advent. Prel. K. S. Č. Ev. Kalendár str. 37.

Pukanský S. K. Z prípitkov rechtora na svatbe Černokň. č. 10, 11.

Puškin A. S. Dubrovský. Povesť. Poslovenčil —. Knižky, Záb. a poučné III. sv. 4., str. 1—132.

Pútnik svätovojtešský v. Kalendáre.

Pypin A. N. V čom je vážnosť ruskej literatúry pre neslovanskú Europu! Z reči posvätenej pamäti Gogoľa. Prel. J. Škultéty. Slov. Pohľ. str. 533—540.

P. Dr. Družstvá a spolky. Veľkon. záb. príl. Ľud. Novín k č. 40.

P. J. Vzdelávajme sa. Ľud. Nov. č. 53. — Niečo o upravovaní pôdy a o umelom hnojive. Nová dom. pokl. str. 121—129.

P. M Milosrdenstvo. Svetlo č. 9.

P—ský. Na jar. N. Hlásnik č. 7. Školské záležitosti novo-

hradského seniorátu. Rod. a Šk. č. 9. Buďme striezliví! N. Hlásnik č. 10. Starajme sa o výchovu mládeže. Tamže č. 12. Práca a len práca! Tamže č. 14. Vzdelávajme sa! Tamže č. 23.

Radimecký Michal. Sviatosť pokánia prameň pokoja. Nedeľa prvá po Veľkej noci. Kazateľňa str. 171. Hluchý je hoden poľutovania, neposlušný trestu. Nedela jedenásta po Sv. Duchu. Tamže str. 299. O anjeloch. Nedeľa trinásta po Sv. Duchu. Tamže str. 313. Buďme podobní dobrým anjelom a dobrým ľuďom. Deň sv. Michala archanjela. Tamže str. 339.

(*Radlinský* Dr. Andrej). Životopis. Ottův Slov. Naučný XXI. str. 381.

Rais K. V. Slovenské srdce. Prel. K. S. Č. Slov. Dom. Kal. str. 23.

(*Rákóczy* Ďuro v. Botto Julius.

(*Rákóczy* František II). Z časov Franca Rákóczy II. Vlasť a Svet č. 30—36.

Rákosi Viktor. (Sipulusz). Múza. Sl. Nov. č. 259. Z časov Rákóczyovských. Tamže č. 229.

Rakytinský v. Jančovkin Jur.

Rapoš Pavel (P. R.). Výstavka detských ihračiek a školské deti. Sod. a Šk. č. 10.

Ráth Dr. A. Rozkošníctvo — a jeho liek. Ľud. Nov. č. 18. Hovor, abych ťa poznal. Tamže č. 52. Griša v. Sergienko P. A.

Ráthová Ružena. Lidový lék proti vrozeným souchotinám. (Z horní Oravy.) Č. Lid XII. str. 247.

Ratoliestky s hory Olivetskej. V. Braxatoris M.

Rectus. Mravnosť, statočnosť. Ľud. Nov. č. 50.

Rehák Rup. Dopisy. Kat. Nov. — Pomer medzi kňazom a veriacim ľudom. Nedeľa druhá po Veľkej noci. Kazateľňa str. 179. Príčiny ztratenia viery. Nedela štvrtá po Veľkej noci. Tamže str. 186. O podstatnej prítomnosti Ježiša Krista vo sviatosti Oltárnej. Nedeľa druhá po Sv. Duchu. Tamže str. 240. — Vzkriesenie. N. Nov. č. 46. Hrozná štatistika. Tamže č. 56. Prijď, Duchu svätý! Tamže č. 67. S Bohom! Tamže č. 109. — Modlitba dieťaťa. (Skutočná udalosť zo života amerikánskeho.) Pútnik str. 152—155. Otče náš... Tamže str. 155.

Remus. Mimoriadny seniorálny konvent oravského seniorátu. C. Listy č. 5.

(*Reuss* Samuel) († 1852). Životopis. Ottův Slovník Naučný XXI. str. 617.

(*Reuss* Gustáv.) († 1861.) Životopis. Ottův Slovník Naučný XXI. str. 617.

Revka. Sňah. Črta v. Djorović Svet. Filipisko v. Matuvaľ S.

Rezbárov. O slovenskom umelectve. Českosl. Vzáj. č. 2. Umelecký prehľad. Tamže č. 3. Umelecký časopis maďarský „Művészet." Tamže č. 3.

Ricard J. Omyl. Prel. Slavinský. Hlas str. 358—361.

(*Rieger* Dr. Fr.) K životopisu. N. Nov. č. 29—31. Nekrolog. Ľud. Nov. č. 23, 24. Riegrov odkaz Slovákom. Tamže č. 25.

Rigan Gustáv. *Zločin a pravda Božia.* Povesť z dedinského života. Napísal Ivan Lepušić. V. Bibliotéka, Románová sošit 5.

Rinaldini. Triumf krivdy. Ľud. Nov. č. 48.

Ritter William. *Le cyde de la nationalité, Filette slovaque.* Roman. Paris, 1903, m. 8° str. 349. (Obsahuje popri románovom opise o slovenskej deve krásny, verný opis života ľudu slovenského, krajov, zvykov, piesní, povahy. Č. Lid XIII. str. 192.)

Rizner Ľ. V. Prehľad slovenskej literatúry z r. 1902. Slov. Pohľ. str. 239—244, 302 - 308, 377, 449—452, 512—516, 565—570, 635—640, 704—709, 754—774. — Náleziská starožitností v Horných Uhrách. S predmluvou od A. Kmeťa. Sborník MSS. str. 24—54. — Životopis. Ottův Slovník Naučný XXI. str. 846.

Rizner Žigm. a **H.** J. ml. Báje z Mošoviec. Čas. MSS. č. 3.

Riznerová Ľudmila v. Podjavorinská Ľ.

Rodina a Škola. Časopis pre rodičov a učiteľov. V Turč. Sv. Martine. Ročník IV. Redaktor: Svetozár Hurban Vajanský. Hlavný spolupracovník: Ján Burian. Vychádza mesačne raz vo v. 8° na hárku. Tlačou Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku.

Roháček Šimon (–ček). Uhor, či Maďar? Slovácké Noviny XX. č. 42.

(Rohon Jozef Viktor). Životopis. Ottův Slovník Naučný XXI. str. 896.

Rojko Andrej. Nabuchodonozor. Kresťan č. 1. Svetový troj- a dvojspolok. Tamže č. 5. Protimluvy v židovskom liberalisme. Tamže č. 8. Reč francúzskeho generála Poirriera. Tamže č. 32. V XX-tom století. Tamže č. 36. Plavba na lodičke cez rieku. Tamže č. 39. Bez Boha, bez vlasti. Tamže č. 45. Frajmaureri a parlament. Tamže č. 50. — Pokoj. Posol sv. Ant. č. 9. Dve nerozlučné sestry. Tamže č. 10.

Rosegger P. K. Obeť výletníka. Prel. Podtatranský. Nár. Nov. č. 67.

Roszowski. Zlato. Obzor č. 9.

Rozpomienka na krstnú smluvu a jej potvrdenie. V. Bodický Cyrill.

Rovnianek P. V. *Národný Kalendár* v. Kalendáre.

Rozsival Alojs (A. R.) Neskoro. (Dľa cudzieho.) Slov. Nov. č. 4. Nešťastné bohatstvo. Tamže č. 18. Manželský pár v. Vértesi Arn. Podobná v. Szigeti J. Záhadný milenec. (Preklad.) Sl. Nov. č. 54—58. Osud. (Z maď.) Tamže č. 58, 59. Posledné „ty" v. Beniczky Attila. Macocha. Slov. Nov. č. 87—91. Kráľ oddavačom. (Dľa cudzieho.) Tamže č. 107—109. Sluh. Tamže č. 196. Čo vypráva mesiac v. Neruda J. Príhody zo života. (Dľa cudzieho.) Slov. Nov. č. 213, 214. Hra na loptu. (Z maď.) Tamže č. 273, 274.

Royová Kristína. *Šťastie.* Napísala — —. Nové Mesto nad Váhom. Nákladom Jána Chorváta, kresť. kníhkupca. Kníhtlačiareň Klimeš & Pivko v Lipt. Sv. Mikuláši; m. 8° str. 203. *Sluha.* Napísala — —. Nové Mesto nad Váhom. Nákladom Jána Chorváta, kresť. kníhkupca. Kníhtlačiareň Klimeš & Pivko v Lipt.

Sv. Mikuláši, 1903; m. 8⁰ str. 77. — Dieťa „hauzírerov“. Svetlo č. 2. Listy, adressované na „Milovaných bratov a sestry v Pánu Ježiši!“ Tamže 1—12.

Radonický v. Škutil Fr.

Ruffy dr. P. Hronská dolina. Nový dom. kal. str. 16—22.

Ruman Jozef († 12. sept. 1903). Nekrolog. Čas č. 255. Hlas str. 280. N. Hlásnik č. 18. — Jarné zvuky. Slov. Pohľ. str. 560. Tichému. Tamže str. 561. Kvet, strom — človek. Tamže str. 561.

Ruppeldt Igor. O svetle. Vedecko-populárne pojednanie. Rovn. Nár. Kal. str. 162—174.

Ruppeldt Karol. Svedectvo pravdy. Rod. a Šk. č. 4.

Ruskin I. Umenie je mierou charakteru. Z nem. preložil —tt. Um. Hlas str. 21—22.

(Ružiak Ján). Podobizňa. Slov. Dom. Kal. str. 19.

Ružodolský Milko. Výchova dietok. Pov. Nov. č. 9.

Rybák Miloslav. Traditions et coutumes populaires chez les Tchèco-Slaves. Revue des traditions populaires. Tome XVIII, 1903, str. 83—98, 319 - 331. (Obyčaje, povery, obrady a zábavy ľudu česko-slovenského.)

R. Nocleh. Z potulek po Slovensku. Švanda Dudák XXII, str. 122.

R. Anička. Miško. (Dľa cudzieho.) Slov. Nov. č. 185. Dubovská mlynárka. Tamže č. 199. Otec a jeho dcéra v. Drož Gustáv. Nervósne ženy. Tamže č. 212. Čo bude z neho? Tamže č. 220. Slnečný lúč v. Papp M.

Sacerdos. Dvadsiaty zákonný článok z r. 1848. Cirk. Listy č. 12.

Sajó Aladár. Na zábave. Slov. Nov. č. 76. Na pamiatku. Tamže č. 193, 194.

Salva Karol (K. S. — K. S. Č. — K. S. Čebratský.) *Evanjelický Kalendár* v. Kalendáre. — *Slovenský Domový Kalendár* v. Kalendáre. *Klasy.* Krátke a poučné rozprávky pre mládež i dospelých v. Klasy. — Z daru tvojho, Pane. Ev. Kal. str. 33. Vnútorná missia. Tamže str. 34—36. O dobrom kráľovskom synovi v. Zauleck. Advent v. Puchta H. Jeruzalemský chrám. (S vyobr.) Evanj. Kal. str. 37—43. Pohanovské vedro. Rozprávka. Tamže str. 52—65. Vianočná radosť. Tamže str. 65. Kto tam bude? Tamže str. 74—81. Kresťanská povinnosť. Tamže str. 73, 74. Ženy. Tamže str. 85. Keby som sa vedel snížiť. (S obr.) Tamže str. 86—88. Veľká noc. (S obr.) Tamže str. 89. Vzkriesenie Lazara. (S obr.) Tamže str. 91. Na Turice. Tamže str. 93. Hádka Luthera s Eckom v Lipsku r. 1519. (S vyobr.) Tamže str. 94, 95. Evanjelická škola v Dar-es-Salam. (S vyobr.) Tamže č. 95, 96. — Pieseň chvály. Slov. Dom. Kal. str. 3. Reč materinská v. Ábrányi Kor. Slovenské srdce v. Rais K. V. O našom národnom kroji. Tamže str. 28—30.

Sándorfi Edvard. Všetkým ctiteľom svätého Antona. Posol sv. Ant. č. 1. Svätý Anton Paduanský. Tamže č. 1. Hymna o svätom Antonovi. Tamže č. 1. Ako zaviesť pobožnosť ku svätému Antonovi? Tamže č. 1. Chlieb chudobných Svätého Antona Paduánskeho. Tamže č. 1. Postrach pokušiteľa. Tamže č. 2. Kde nám pomoc? Tamže č.

3. Svätý Jozef, vzor remeselníkov. Tamže č. 3. Patrónu ztratených vecí. Tamže č. 3. Výchova detí. Tamže č. 5. Úcta Preblahoslavenej Panny Márie. Tamže č. 5. Na deň sv. Antona (13. júna). Tamže č. 6. Po prvom polroku. Tamže č. 7. Školy. Tamže č. 9. Láska Panny Márie oproti Bohu. Tamže č. 11. Pri jasličkách. Tamže č. 12. — Redigoval „Posla svätého Antona".

Sas Edvard. Román, ktorý sa počína u konca. Preložil Samo Czambel-Danielovič. Slov. Nov. č. 27, 28.

Sasinek Fr. V. Slovo novoročné. Kat. Nov. č. 1. Pravidlá pre sudcov. Tamže č. 4. **ECCe anCILLa DoMInI**. Tamže č. 6. Farár Kobylowicz. Tamže č. 7. Vzdychy spovedníka. Tamže č. 7. Turecký úkaz z r. 1669. Tamže č. 7. Moderní blázni. Tamže č. 9, 13, 14. **Leo DeCIMVs** tertIVs PontIfeX eXIens e **VIVIs** reqVIesCat In paCe! (Latinská báseň so slovenským prekladom.) Tamže č. 15. **PIVs DeCIMVs** PontIfeX **VIV**at ECCLesIae faVentIbVs nestoreIsqVe annIs! (Lat. báseň so slovenským prekladom.) Tamže č. 17. Na výstrahu rodičom! Tamže č. 21, 22. — Dobrá rada prenasledovaným. Nedeľa druhá adventná. Kazateľňa str. 5. Jako sa pripraviť k vianočným sviatkom. Nedeľa tretia adventná. Tamže str. 11. Mnohí rodičia hubia život dietok svojich. Tamže str. 28. O dôležitej knihe života. Na konec roku. Tamže str. 32. Čím sa máme zavďačiť Kristu Pánu? Slávnosť Zjavenia Pána. Tamže str. 43. Prečo Boh dopúšťa nehody a utrpenia? Nedeľa štvrtá po Zjavení Pána. Tamže str. 65. Dlhý vek je šťastie bohabojným i hriešnym. Sviatok Očisťovania bl. P. Márie. Tamže str. 68. Rozjímanie umučenia Ježiša Krista povzbudzuje k pokániu. Nedeľa druhá po deviatniku. Tamže st. 79. Prečo máme toľkú dôveru k sv. Jozefovi? Deň sv. Jozefa. Tamže str. 135. Zmrtvýchvstanie Ježiša je na postrach zlým, na potešenie dobrým. Nedeľa Veľkonočná. Tamže str. 164. Jaká má byť naša modlitba! Nedeľa piata po Veľkej noci. Tamže str. 189. Sostúpenie Ducha svätého a jeho účinok. Nedeľa svätodušná. Tamže str. 207. Jako sa zachovať k darom Ducha svätého! Príprava k sviatosti birmovania. Tamže str. 211. Radosť na nebi nad kajúcim hriešnikom. Nedeľa tretia po sv. Duchu. Tamže str. 248. Čo sa učíme z obrátenia sv. Pavla. Sviatok sv. Petra a Pavla. Tamže str. 256. Chráňme sa neporiadneho hnevu. Nedeľa piata po sv. Duchu. Tamže str. 261. Čomu nás učí obraz sv. Anny. Deň sv. Anny. Tamže str. 273. Ctitelia Márie majú byť bieli a studení jako sňah. Deň bl. P. Márie sňažnej. Tamže str. 284. Buďte bieli jako sňah a studení jako sňah. Deň Premenenia Krista Pána. Tamže str. 288. Hľadajme najprv kráľovstvo nebeské. Nedeľa štrnásta po sv. Duchu. Tamže str. 321. Odpúšťať protivníkom je nám užitočné a Bohu milé. Nedeľa jedenadvadsiata po sv. Duchu. Tamže str. 358. Čo činiť, aby sme sa do neba dostali! Sviatok Všechsvätých. Tamže str. 369. Jako bude s nami v deň posledného súdu? Nedeľa posledná po sv. Duchu. Tamže str. 381. — Kde bol korunovaný sv. Štefan? N. Nov. č. 46. — Úbohá sirota! Pútnik str. 46—51. Buďme vďační Bohu! Tamže str. 74. Iskry. Tamže str. 127, 133. Túžba po nebi! Tamže str. 142. Premena. Tamže str. 164. —

Dejepisné záhady. V. Aký bol jazyk Bulharov a Kozarov? VI. Turcia. VII. Uhry. VIII. Kresťanstvo v Uhorsku. IX. Rímsko-katolícka cirkev v Uhorsku. X. Pečenci. XI. Maďari. Slov. Pohl. str. 110—120, 171—175, 283—288, 420—427, 479—492, 541—547, 689 - 702. — Pouční sen dělníka. Tatran str. 131—133. Washington. Tamže str. 156—158. Námietky proti náboženstvu. Tamže str. 175—177. Čo figel to groš. Tamže str. 183—186. — O jeho spise: „Slováci v Uhorsku" je recensia v Slov. Přehl. str. 246.

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti. V Turč. Sv. Martine. Ročník VIII. Rediguje: A. Sokolík. Vychádza vo v. 8° v 6-hárkových sväzkoch dva razy do roka. Tlačou Kníhtl. účast. spolku. Nákladom vlastným.

Sečkár. Iskričky. K. Nov. č. 1. Vzdych. Tamže č. 6.

Sekerka Pavel. Buď verný až do smrti! (Obraz z doby utrpenia.) Tranovský str. 70—76.

Selenčan. Štylistika v ľudovej škole. Rod. a Šk. č. 6.

Semenov S. T. Dvorník. Poslovenčil —. Knižky, zábavné a poučné III. sv. 3., str. 109—118.

Serao Matilda. Zaľúbení. Slov. Nov. č. 181.

Sergienko P. A. Griša. Venované grófke Marii L. Tolstej. Prel. Dr. A. Ráth. Slov. Pohl. str. 547—560.

Shakespeare W. *Hamlet*, kráľovič dánsky. Tragédia v 5. dejstvách. Preložil Hviezdoslav. Turč. sv. Martin. Nákladom „Slovenských Pohľadov" 1903. Tlačou Kníhtlač. účastinárskeho spolku; 8° str. 164. (Literárna udalosť. Čl. v Nár. Nov. č. 148.)

Schiller J. Chr. Nádeja. Prel. J. Okrucký. Rovn. N. Kal. str. 185.

Schubert. Večnosť. Posl. Uram Podtatranský R. Stráž na S. č. 3.

Schwarz V. Prekážka nášho spasenia. Nedeľa štyriadvadsiata po sv. Duchu. Kazateľňa str. 378.

Sienkiewicz H. *Starý sluha.* V. Bibliotéka, Románová soš. 3. — *Hana.* V. Bibliotéka, Románová soš. 3. — Buď požehnaná. Indická legenda. Dennica č. 4. Nedorozumenie. Prel. J. Buday. N. Nov. č. 46. — Sen. Slov. Nov. č. 131. — Janko muzikant. Prel. A. Halaša. Slov. Pohl. 368—373. — Organista z Ponikly. Preložil F. V. Slov. Týždenník č. 22. — Životopis od Vajanského v. Bibliotéka, Románová soš. 3.

Simonides B. (B. S.) Valašskem do drotárského kraje. Českoslov. Vzáj. č. 1. Museálna slovenská spoločnosť. Tamže č. 2. — Církev ve službách maďarisace. Obzor (brnenský) č. 23, 24.

Sipulusz v. Rákosi Viktor.

Sixtus. Dva tvrdohlaví čili nepravoťme sa v. Knižnica veselá.

Skalický Franko. V pred! Pokrok č. 2.

Sládek Jozef. Rodné brázdy. (Zo „Selských písní".) Slov. Dom. Kal. str. 49.

Sládkovičov Martin v. Braxatoris M.

Slávik Ján. *Príprava ku konfirmácii.* Lipt. Sv. Mikuláš. Nákladom vydav. a kníhkup. účast. spolku „Tranoscius." Tlačou Kníh-

tlačiarsko-účast. spolku v Turč. Sv. Martine, 1903; m. 8° str. 88. — Zolna régi evang. anyaegyház rövid monographiája v. Zolna. — Mliekárne. Pokrok č. 11. — Štefan Pilárik mladší. Životopis. Tranovský str. 44—68.

Slavinský. V cudzine. Dennica č. 5. — Chráňme si náš jazyk. Doln. Slovák č. 6. Proti pitiu. Tamže č. 7. V poli v. Karpiński F. Omyl v. Ricard J. Rozhovor s bedárom v. Hugo V. — Rád bych spievať. Ľud. Nov. č. 22. Vysťahovalectvo. Tamže č. 40. Zakladajme pomocnice. Tamže č. 60. — V cudzine. N. Nov. č. 79. Dobré ráno v. Mendés Catulle. — Bratom. Slov. Pohľ. str. 634.

Slávnosť jasličková v. Lahvicska M.

Slováci a ich reč. V. Czambel dr. Samo.

Slovák, Dolnozemský. Politicko spoločenský mesačník. V Novom Sade. Ročník I. Zodpovedný redaktor č. 1—3: Dr. Miloš Krno, č. 4—12: Dr. Ľud. Mičátek. Vydavateľ a majiteľ. Dr. Miloš Krno. Vychodí vo 4° o 8—12 str. Tlačou kníhtlačiarne Šimona Roháčka v Modre.

Sluha. v. Royová Kr.

Smetanay dr. Ján. Malý archív. (Listy Thurzove datované na Oravskom Zámku.) Čas. MSS. č. 2.

Sochin S. Dedina v šiestich episodách. Prel. J. Klen. Nár. Nov. č. 73—77.

Sokol Jozef. Velínske dievčatá. Slov. Dom. Kal. str. 24—27.

Sokolík Andrej. Kronika nemecko-lupčianska. Čas. MSS. č. 1—6. Schopnosti ľudu slovenského. Tamže č. 2. — Redigoval „Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti" a „Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti."

Solivajc O. Čo sa trápiš... Slov. Nov. č. 221. Oh matička drahá... Tamže č. 274.

Soltészová Elena. Živena. Dennica č. 1. Ústav hrab. Pöttinga v Olomouci. Tamže č. 4.

Somolický (Izidor Žiak.) Totka Mara. Vianočná rozprávka. N. Hlásnik č. 24. — Prečo sťahujú sa Slováci do Ameriky? N. Nov. č. 16. Zdravá odpoveď. Tamže č. 46. Zo života hrobára. Tamže č. 157. — Modlitba. Pútnik str. 36—38. — Hory. Rovn. Nár. Kal. str. 71. Zachodí slniečko... Tamže str. 81. Svobode. Tamže str. 128. Vyznanie. Tamže str. 175. Letia divé husi... Tamže str. 197. — V žatve. Tatran str. 46. Fran. Šujanský. Životopis s pod. Tamže 67—71. Ballada. Tamže str. 80. Frankovi Šujanskému. (K 70-tke.) Tamže str. 133. Uletela pieseň... Tamže str. 151. Do služby. Tamže str. 191—194.

Spadovský (Sp.) v. Bážik Andrej.

Spevomil v. Bothár Michal.

Stanček J. Obrátenie jedného dievčaťa. Posol sv. Ant. č. 3.

Stefanyk V. Modrá knižka. Preložil F. V. Ľud. Nov. č. 52. Novina. Prel. F. V. Tamže č. 54. Smrť. (Z knihy: Doroha.) Prel. F. V. Tamže č. 59. — Odvedenie z dediny. Prel. F. V. Slov. Dom. Kal. str. 6—8.

Stodola dr. Emil. Príspevok k agrárnej štatistike Slovenska. Slov. Pohl. str. 101—109, 196—205.

Straka Ján. Radostný oznam a prosba k ctiteľom Levočskej Matky Božskej. Kráľ. sv. Ruž. č. 3. Kresťan č. 4. Posol s. Antona č. 2. Ctiteľom Levočskej Matky Božskej. Tamže č. 6. Kresťan č. 20. Posol sv. Antona č. 6. Slávnosť založenia pútnického chrámu na hore Levočskej. Tamže č. 9, 10. Kresťan č. 33. Posol sv. Antona č. 9.

Stráž na Sione. Vnútorno-missionársky list pre slovenských evanjelikov a. v. V Modre. Ročník XI. Zodpovedný redaktor a vydavateľ Pavel Zoch. Spolupracovník J. A. Fábry. Vychádza každého 1. vo 4⁰ na hárku, tlačou Šimona Roháčka v Modre.

Striežovský. Vstávaj, Slovák! Doln. Slovák č. 6. Dolnozemský Slovák. Tamže č. 6.

Strnad Fr. Cesta východní Moravou na Tatry a Slovenskem. Časopis turistû XV. č. 8.

Strýčko Ferdinand. Ptáča v zime. Pokrok č. 50. Tri pravdy. Tamže č. 52.

Strýk Bratomil v. Timko A. E.

(Studnička dr. Fr. Jozef.) Nekrolog. N. Nov. č. 27.

Styk Aurel. Redigoval „Liptovsko-Oravské Noviny.“

Subuly Ján. Rozpomienky z môjho študentského života. N. Nov. č. 39, 40.

Suchý Fr. Kŕmenie ťažných koní. Obzor č. 1. Ku predaju dobytka. Tamže č. 1. Výhody pestovania luštenín a ďatelín. Tamže č. 3. Soľ pri krmení. Tamže č. 3. Krátky chov kapra. Tamže č. 3. Potreba vzdelania a sdružovania roľníctva. Tamže č. 4, 5. Pokyny o speňažení mlieka. Tamže č. 4, 5. Zalesňujme holé stráne. Tamže č. 4, 5. Zkúšanie akosti masla. Tamže č. 4, 5. O chovu oviec. Tamže č. 4, 5. Zmeny počasia. Tamže č. 6. Statok pre výkrm. Tamže č. 6. Mäsité krmivo pre drôbež. Tamže č. 6. Nemáte na podzim dosť zeleného krmu? Tamže č. 6. Hlboká orba. Tamže č. 7, 8. Rozmnožovanie rastlín. Tamže č. 9. Na uváženie. Tamže č. 12.

Sursum. Nálada. Ľud. Nov. č. 17.

Svetlo. List spolkov Modrého kríža. Vydavateľ a zodpovedný redaktor Ján Chorvát v Novom Meste nad Váhom. Ročník IV. Vychádza v 8⁰ o 8 str. raz za mesiac. Číslo 1. vyšlo tlačou kníhtlačiarne Salva & Herle v Ružomberku, ostatné tlačou kníhtlačiarne Adolfa Horovitza v Novom Meste.

Svoboda A. D. v. Vršatský.

Szabó Andrej. Zuzka píše list. Poslov. —tka. Slov. Nov. č. 142.

Szabó F. Pre vzdorovitosť. Slov. Nov. č. 111, 112.

Szigeti Jozef. Podobná. Prel. A. R. Slov. Nov. č. 41.

Szilassy Aladár. A Közép-orom megmászása az Öt-tó felöl. V. Karpaty.

Szokol Ján. Redigoval „Listy sv. Antona“.

Szomaházy Štefan. Žreb. Prel. D—ý. Slov. Nov. č. 275.

Szöllösi D. Dcéra krčmárova. Prel. Gosztonyi. Slov. Nov. č. 83, 84.

Szöllösi Žigm. Chorá. Prel. —t k a. Slov. Nov. č. 146.

S. (I.) Zo sveta malých. Dennica č. 12. Tak sa mi . . . Nár. Nov. č. 157.

S. (II.) Slováci a čeština. Hlas str. 289—294.

Sm. Málo svetla! Ľud. Nov. č. 7, 8.

S—š—ý. Naše školy. Dolnoz. Slovák č. 9.

St. Z. A. Výchova a vyučenie. Ľud. Nov. č. 35.

(*Šafárik* P. J.) Že života P. J. Šafaříka. Zvon IV, č. 7.

(*Ščerbina* G. S.) K životopisu. Nár. Nov. č. 47.

Šimková Mária. Školopovinné vyučovanie ručných prác. Rod. a Šk. č. 4. O cvičení umu a reči v ľudovej škole vzťahom na maďarskú reč. Tamže č. 7.

Šimkovic Ján. „*Věřím těla z mrtvých vzkříšení.*" Úvaha v Cirkevných Listoch č. 2. Odveta na úvahu. Tamže č. 3.

Šimonovič M. Karol Viest. Nekrolog. Rod. a Šk. č. 2. Konferencie ev. uč. nitrianskych. Tamže č. 5.

Širola Št. Chlapec na trhovišti. Prel. Bran. K l a i ć. Nov. Malých č. 2. Nová kniha. Prel. Bran. K l a i ć. Tamže č. 4.

Šišlík Fr. Zásluha a plat. Nár. Hlásnik č. 1.

Škarvan A. Ohlas k duchovenstvu v. T o l s t o j. „Obnovenie pekla". (Na poznámky —r. v 4. čísle „Hlasu" uverejnené.) Hlas str. 248—251. Kajúci hriešnik v. T o l s t o j. Podobenstvo o horčičnom semene. Ľud. Nov. č. 26. O čertovi v. G o r k i j M. Pomsta v. M a u p a s s a n t. Šialená v. M a u p a s s a n t. Sivko v. M a u p a s s a n t. O jednom slovenskom maliarovi (J. Kupeckom), Ľud. Nov. č. 34. Na Dunaji. (Preklad.) Tamže č. 35. Zármutok v. Č e c h o v A. P. Signál v. G a r š i n Vsevolod. Lev a veľblúd. (Preklad.) Ľud. Nov. č. 41. Vlk v. M a u p a s s a n t. Polikuška v. T o l s t o j. — Krásna Aza. Starodávna legenda. V. L i e s k o v N. S. — O spisovateľovi, ktorý si príliš mnoho domýšľal v. G o r k i j M.

Škoda J. Uzdravenie nemocných, oroduj za nás! Posol b. Srdca J. č. 4. Matka dobrej rady. Tamže č. 7.

Škultéty Jozef (J. Šk.; Šk.). Slovenčina. Z minulosti pre prítomnosť. Nár. Nov. č. 2, 4, 6, 8, 10, 12. Slováci a ich reč. Napísal dr. Samo Czambel. (Rec.) Tamže č. 95, 100, 101, 103, 104. Martin Hattala. Tamže č. 153, 154. — Prvé osudy Šafárikovho diela „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur". Slov. Pohľ str. 60—62. Rozmnožené slovenské noviny. Tamže str. 62—64. Proti slovenčine. Tamže str. 181—184. Najstaršia kronika česká. Tamže str. 309. Slovanská encyklopädia. Tamže str. 310. O poezyi polskiej po roku 1868. Tamže str. 311. Národopisná Mapa uherských Slováků. (Rec.) Tamže str. 378—384. Verböczyovo Tripartitum a soukromé právo uherské i chorvatské šlechty v něm obsažené. Napsal dr. Karel Kadlec. (Rec.) Tamže str. 452—455. Slováci a ich reč. Napísal dr. Samo Czambel. (Rec.) Tamže str. 517. Ottův Slovník Naučný. (Rec.) Tamže str. 518—520. V čom je vážnosť ruskej literatúry pre neslovanskú Europu? V. P y p i n A. N. Miestne meno Garansek. Tamže str. 570—572. Nitriansky politický trestný process. Spracoval dr. Julius Markovič. (Rec.) Tamže str.

572. Dobrovského pamiatka. Tamže str. 573, 574. Zenský List. Roč. XXXI, číslo 9. (Rec.) Tamže str. 574—576. Bratia, striezliví buďte! Spísal Jablonovský. (Rec.) Tamže str. 640. Návod ku počtovaniu desatinnými zlomky. Napísal Gustáv Kordoš. (Rec.) Tamže str. 641. Evanjelická Čítanka pre školy. Napísal Rehor Uram. (Rec.) Tamže str. 642. Peštianske maďarské divadlá. Tamže str. 643—644. Slováci a ich reč. Tamže str. 709—714. Štedrý večer. Vianočná hra so spevami. Napísal dr. Ľud. Okánik (Rec.) Tamže str. 786. — A tót nemzetiségi mozgalmak fejlődésének története. (Rec.) N. Nov. č. 51, 52, 54. — Je členom redakcie „Nár. Novín" a rediguje „Slovenské Pohľady".

Škutil Frant. (Rudonický; Rud. O. Nický). Ruch Slovákov v Prešporku. Ľud. Nov. č. 1. Podobenstvá. Tamže č. 11. — Kalendár pamätihodných udalostí a slávnych mužov na každý deň celého roku. (Apríl—Máj.) Nová dom. pokl. str 100—103. Príspevky k dejinám skalickej kníhtlačiarne. Tamže str. 105—108. — Hospodárstvo. Pokrok č. 7. Rybársky prsteň. Tamže č. 32.

(*Šmítová* Oľga, rod. Hurbanová.) († 15. júna 1903.(Nekrology: Dennica č. 7. Nár. Hlásnik č. 12. Nár. Nov. č. 74. Pov. Noviny č. 6. Stráž na Sione č. 7.

Šolc J. Slín jako hnojivo. Ev. Kal. str. 81—83.

Spaňodolinec Dr. v. Kmeť dr. Štefan.

Šparlágh Anton. Nápisy z tvrdošianskeho hrobitova. Č. MSS. č. 3.

Šrobár dr. V. (—r.). Moderní Židia a otázka sociálna. Hlas str. 19—21. Kronika. Tamže str. 27—32, 61—64, 127, 128. 191, 192. Šovinismus na postupu. Tamže str. 49—52. A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövője. Irta dr. Czambel Samu. (Úvaha.) Tamže str. 53 59. Zástava kríža. Tamže str. 59—61. Mojžiš či Darwin? Školní otázka. Napsal dr. A. Dodel. (Úvaha.) Tamže str. 90, 91. Československá vzájemnosť. Časopis. (Úvaha.) Tamže str. 91—92. Nacionalismus je slepý. Tamže str. 97—99. Obnovenie pekla. Od L. N. Tolstého. (Úvaha.) Tamže str. 119, 120. Mojžiš či Darwin? Od dr. A. Dodela. (Odpoveď na referát Marginov.) Tamže str. 122—124. Prvky novej kultúry. (Zo spisu dra Fr. Drtinu.) Tamže str. 124 126. Klerikalism. Tamže str. 162—164. „Hlas" pred súdom slovenských theologov. Tamže str. 184—188. Slováci a ich reč. Napísal dr. Samo Czambel. (Rec.) Tamže str. 245—248. Náš politický život. Tamže str. 257—260. Tiszov národnostný programm a národnostní agitátori. Tamže str. 321—323. — Úvodné slovo. Umel. Hlas. str. 1, 2. — Redigoval „Hlas" a „Umelecký Hlas".

Šťastie v. Royová Kristína.

Šťastný Vlad. Sv. Otcovi Levovi XIII. v deň 25-ej ročnice jeho zvolenia za pápeža. Poslov. J. Kompánek. Pútnik str. 94, 95.

Štedrý večer. Vianočná hra so spevami. V. Okánik dr. Ľud.

Štefánek A. (—y—; Viedenčan; Viedeňský Slovák.) Babel und Bibel. (Babylon a biblia.) Historická štúdia. Hlas str. 113 119, 135—141. „Novoveká filosofia a Slováci". (Úvaha o článkoch Marginových v N. Nov. uverejnených.) Tamže str. 141—159, 275—280, 305—310, 340—358. Dr. Ernst Schäfer. Beiträge zur Geschichte

des spanischen Protestantismus und der Inquisition im 16. Jahrhundert. (Rec.) Tamže str. 282 287. — List z Viedne. Ľud. Nov. č. 15. Nemci a Slovania. Tamže č. 31, 32. Uhorské časopisectvo. Tamže č. 34. „Uhorské časopisecké čili spisovateľské spolky". Tamže č. 37, 38. Zneužívanie liehových nápojov v minulosti. (Dľa Hirschfelda.) Tamže č. 39—41. — Vianočná rozpomienka. Slov. Týžd. č. 26. — Přehled literatury slovenské za rok 1902. Slov. Přehled str. 403—405. — Kláštor zo Sandomiera v. Grillparzer.

Štefánik Igor B. Krivdy a útisky. C. Listy č. 5.

Štěpánek H. Medzinárodný spolok mieru. Dennica č. 10. Listy našim ženám o hnutí mírovém v. Umfrid O.

Štiavnica Baňská. Kronika baňsko-štiavnická. Sborník MSS. str. 55—65, 128—133.

Štolmann (—lm—). Poznámku na poznámku. C. Listy č. 4.

Štrobl Ján v. Klen Janko.

Štúr Anton. K zelenému štvrtku. Stráž na S. č. 4.

Šujansky Bucsek Andrej. Bol hlavným spolupracovníkom „Kráľovny sv. Ruženca."

Šujanský Fr. Slová z latinčiny do slovenčiny bezprostredne prijaté. Slov. Pohľ. str. 245. — Životopis s podobizňou. Tatran str. 67—71.

Šumin Juro. Hosť. Slov. Nov. č. 182, 183.

Šustek Andrej. „Krätzen." N. Nov. č. 7. „Bürgerball." Tamže č. 21. 22. Fašiangové oberky. Tamže č. 31. Hapták a Viďaz. Tamže č. 36. Ako som ja kedysi strážil. Tamže č. 46. Zucker, czukor, cukor. Tamže č. 64. „Jegyzőkönyv." Tamže č. 83. Šášky. Tamže č. 97. „Dajže, Bože, aby zvačnev!" Tamže č. 105. Bryndzové halušky a zvara. Tamže č. 125. Jano Abrham. Tamže č. 146—148. „Betlehem." Tamže č. 157.

Š. A. Malaňa — barania hlava v. Leskov L. S. El Verdugo v. Vojski K. Milovník obrazov. (Preklad.) Slov. Nov. č. 116, 117. Hromom zabitý v. Horajn Jul. Amerikánsky súboj v. Zaremba T. Zvädnutá láska v. Bonnetain P. Druhá v. Aubiae D.

Š. B. Strašná noc v. Čechov A. P. Živý telegraf v. Prus Boleslav.

Š. K. Broskyne v. Theuriet A.

Š—č Vl. „Zápisky Revolucionára" v. Kropotkin.

Tabita-Dorkas. V. Knižnica Vnútornej Missie č. 6.

Tajovský v. Gregor Jozef.

Tatran v. Kalendáre.

Tatranský. Breza. Povesť. N. Hlásnik č. 16. N. Nov. č. 82.

Tatry v. Karpaty.

Teleki Géza. Lekár. Slov. Nov. č. 70.

Tetmajer K. P. Melancholia. Prel. F. V. (Rozpomienka. Súd. Tôňa. Láska. Ruža. Skalný motýľ.) Dennica č. 8. — Úryvok z dopisu. Prel. F. V. Ľud. Nov. č. 43. Z maliarových rozpomienok. Tamže č. 49. Láska. Prel. F. V. Tamže č. 52. Rozpomienka. Prel. F. V. Tamže č. 52. Súd. Prel. F. V. Tamže č. 60.

Theuriet André. Zámena. Preložil O r a v s k ý. Ľud. Nov. č. 14. Broskyne. Prel. A. Š. Slov. Nov. č. 32, 33.

Thuma A Kúpa včiel. Obzor č. 2.

Thury Zoltan. Obchod s dérou. Slov. Nov. č. 9. Prvý krok. Tamže č. 24.

(*Thurzo* Dr. Ivan.) Podobizňa. Slov. Dom. Kal. str. 41.

Thurzo Sam. Či je nutno viac ctiť si vzdelanosť a ráz ľudí, a či ich rod, alebo postavenie." Dennica č. 2. „Slečinko, zabudli ste dačo!" Tamže č. 2. Zachádzajme dobre s čeľaďou. Tamže č. 6. N. Hlásnik. č. 21. Traja domáci radcovia. Tamže č. 10. — Zrnká pravdy. N. Hlásnik č. 20. Ctime, milujme, podporujme si rodičov! Tamže č. 22. Královský ranos aj. Tamže č. 23.

Tichomír (Ján Donoval.) Pri rakvi Leva XIII. Lit. Listy č. 5. Novovyvolenému pápežovi. Tamže č. 5. Posledná básen Leva XIII. (Preklad.) Tamže č. 5. Sasinkovi. Tamže č. 6. — V jaseň. Kresťan č. 38. — Štedrý večer. Pokrok č. 52. — K sv. Ignácovi v Lojoly. Pieseň. Posol b. Srdca. J. č. 7. — Pas ovce moje. (K titulnému obrazu.) Pútnik str. 24—25. K sv. Jozefovi. Tamže str. 51. Pieseň. Tamže str. 85. Modlitba. Tamže str. 115. Ozvena. Tamže str. 146. K sv. Michalovi. Pieseň. Tamže str. 152. — K matke. Tatran str. 50. Kvet biely. Tamže str. 92. Kto bude? Tamže str. 109.

Timko A. E. (Strýk Bratomil.) († 10. marca 1903 v Trhanovej.) Sojka. Nov. Malých č. 4. Samopašný učeň. (S vyobr.) Tamže č. 5. Zverínec. (S vyobr.) Tamže č. 5—6. Cigáňova politika. Tamže č. 7. — Nekrolog. N. Hlásnik č. 8. Kat. Nov. č. 7. N. Nov. č. 44. Obšírny životopis. Lit. Listy č. 4, 5.

Timko Pavel. Čím je výhodnejšie svietiť. Predniesol na večierku 19. apríla 1903 v „Slovenskom spolku" v Pešťbudíne. N. Nov. č. 64.

Tisíc a jedna noc v. K—ý.

Tolnai L. Nový život. Slov. Nov. č. 15—17.

Tolstoj L. N. *Mnoho bude stáť.* Skutočná udalosť. Prel. J. M a r o. V. B i b l i o t é k a, R o m á n o v á, soš. 7. — *Rozprávka* o Ivanovi-durákovi a jeho dvoch bratoch: Semenovi-vojakovi a Tarasovi-brucháčovi, a nemej sestre Malanii i o starom diablovi a o troch čertíkoch. Prel. J. M a r o. V. B i b l i o t é k a, R o m á n o v á, soš. 7. O nemoci a smrti. (Dopis z roku 1902 v jaseni.) Prel. D. M. Hlas str. 23, 24. Obnovenie pekla. Legenda. Prel. D. M a k o v i c k ý. Tamže str. 86—90, 103—113. Ohlas k duchovenstvu. Prel. A. Š k a r v a n. Tamže str. 218 - 234. — Starý otec a vnuk. Lipt.-Oravské Nov. č. 10. — Kajúci hriešnik. Prel. A. Š k a r v a n. Ľud. Nov. č. 16. Obzor č. 4, 5. — Eliaš. Poslov. —t k a. Slov. Nov. č. 165. — Polikuška. Povesť z časov poddanstva. Prel. A. Š k a r v a n. Slov. Pohl. str. 288—302, 313—329, 439—449.

Tomala. (St. Oravin.) († 18. mája 1902.) Názvoslovie v Orave pestovaných druhov zbožia a strukovín, dochovávaných krmných tráv, rastúcich ovocných, divých stromov a krovín, ako i domáceho statku, hydiny, divej zveriny i rýb, ako doplnok ku „Všeobecným poznámkam miestopisu Oravy. Sborník MSS. str. 134—143.

Tomaštík Jaroslav. Potulky Slovenskem. Česká Rodina. Díl III., sešit 1—3. (Čas č. 259. Havlasa v Lit. Listech č. 269.)

Topelius Z. Štedrý večer väzňov. Vianočná rozprávka. Prel. J. Maro. Nár. Nov. č. 157.

Torommé Rafael. Strážmajster Trepák. Slov. Nov. č. 233.

(Pokračovanie.)

Slovenský jazyk, živá starina.

Z reči slovensko-ľupčianskej. [1])

Podáva *Samo Czambel-Danielovič.*

čupiť, čupkať, učúpať, učúpkať, učupovať, učupkávať sa — uhýnať, schyľovať, ukľakýnať sa „do hŕbky."

chova — kosť: Chovu si chváli, že má dobrú, aj dosť.

motúlať sa — bezcieľne chodiť.

nabiť si pot prsťi — zagazdovať si, zaopatriť sa.

ňepáči sa mu oltár, len ofera — nie dievča, lež veno, peniaze.

odešla (žena) muža, tak som počul hovoriť istého človeka z Veľkej Bytče (Trenč.), miesto odišla *od* muža.

ohurňí hlas — okričný, surový, náskočný.

omálať — jedlo sem-tam v ústach premietať (človek nemajúci zubov).

potĺkať sa — potulovať sa; avšak slovo potĺkať nenie natoľko potupného smyslu, ako slovo potulovať sa; je ono viac sústrastné a obyčajne užíva sa ho o nevoľníkoch (sirotách, chorých a pod.).

potĺkeň — nevoľný, potulujúci sa.

reci — reku.

rešeta (Lehotka, Zvol.) — humenná riečica.

ručeň — ožeh, držadlo cepové.

trapie : Je ako na trapiech — na galejach.

trgáňať, niť sa s kým — dohadovať, vadiť, trhať.

vytrtúliť — očiam vystaviť: Čudo, nemá sa čoho najesť, a klobúk si vytrtúli na hlavu; radšej si poriadnu šatku mohla kúpiť.

vojatovať sa, trápiť či prepomáhať (?); slova tohto užíva sa o chorých, nenachodiacich si nikde miesta následkom útrap.

zálaha — niečo veľmi závažného, velikého, nespratného.

zátin — šírina, ktorú kosec občiahne kosou naraz.

zúbor — riečička, ktorú mlynár pripravuje pod pytel, aby sa preosial grýs a odlúčil šrôt (pleva).

žuhriť sa — vadiť sa.

---

[1]) Slovenské Pohľady 1904, str. 813.

Zo slovenských národných piesní.

Tichože . . .

Tichože, šuhajko,
popod oblok kráčaj:
veľká voda tečie,
len sa neumáčaj.

Pod naším okienkom
veľká hlbočina,
potom bys' povedal,
že som ťa sotila.

Poslali ma . . .

Poslali ma jačmeň viazať,
sám si musím hrsti snášať:
suchý jačmeň, málo chuti,
čo položím na provrieslo,
sa mi zrúti.

Ach, môj Bože, čože robiť?
Pojdem k tetke do susedov,
že ich dajú naši prosiť,
by nám išla ich dcéruška
hrsti nosiť.

A ono tak urobila
stará, mladej nepustila —
sobrala sa, išla sama.
Nechcem ja tej starej baby,
zavadzia mi pod nohami:
ale ja chcem vašej dcéry,
zaviažem s tou aj svet celý.
Ona bude hrsti snášať,
a ja na ňu pokukávať —
vše do očú, vše do oka,
budeže to za robota!

(Necpaly, Turec; zapísala 1901 *Elena Polerecká.*)

Anička, dušička . . .

Anička, dušička,
čos' taká bledá?
Však si ty bývala
pekná, červená.

Očičká máš skalené,
líčka tiež premenené —
povedz mi, ma milá,
kto chodil k tebe?

Však si ty, Janíčko,
však si to ty ten,
čos' do nás chodieval
každý boží deň.

Ale príde premena,
poženú ťa do Brna —
bude ti, Janíčko,
bude ti beda!

(Dlhé Pole, Trenčianska stolica; zapísala *Fánka Mičurová.*)

Literatúra a umenie.

Jubilej V. I. Lamanského. Vedecké a literárne kruhy ruské 1. januára 1905 usporiadaly oslavu Vladimíra I. Lamanského, na pamiatku jeho 50-ročného vedeckého a literárneho účinkovania. Akademia Náuk pozdravila jubilára nasledujúcou adressou:

»Vysokoctený (**глубокоуважаемый**) Vladimir Ivanovič! 50-ročný jubilej Vašej učenej a literárnej činnosti je s nejednej stránky významný. Váš prvý trud, recensia na známy sborník Mätlinského, zjavil sa roku 1854, v čas krymskej vojny, ťažký pre našu otčinu. Minuvšia sa odvtedy päťdesiatročná perioda zatvára sa teraz novou a hroznou zkúškou; myseľ ruských ľudí znepokojená obzerá sa nazad, hľadajúc v minulosti objasnenia a naučenia; pred ňou vstáva složitý život štátny a spoločenský, tu stúpavši neudržateľne napred, tu zas zadržovaný a dlávený v prirodzenom svojom rozvití. Tento složitý, ešte nepreštudovaný, ešte málo pochopiteľný process ukázal v sebe medziiným borbu mnohých prežitých zásad s velikým snažením veľkého národa k duchovnému a mravnému rozvitiu. Snaženie toto dostalo telo v národnom upovedomení, ktoré len od roku 1855 začína prenikať vládne i spoločenské kruhy.

Vy, Vladimir Ivanovič, boli ste jedným z horlivejších predstaviteľov tej prísnej progressivnej zásady, ktorá bola vyzdvihnutá v prvých desaťročiach XIX. stoletia v západnej Europe a potom vypestovaná u nás prvými slavianofilmi. Počnúc od úsvitu až do slávneho západu, s národnostnou ideou spojovalo sa pre Vás široké poňatie o každodenných záujmoch národa v celom jeho složení, a také stanovisko držalo Vás vždycky v radoch prvých bojovníkov našej spoločnosti. O tom slávne svedčia nielen publicistické, lež i vedecké trudy Vaše: budili ste nimi verejné povedomie.

Na počiatku šesťdesiatych rokov, keď ruská myseľ, prebudená po dlhšej ospalosti, prirodzene poberala sa kriticky oceniť našu minulosť a ešte neustálenú prítomnosť, Vy usilovali ste sa ukázať spoločnosti positivne ideály. Hľadali ste ich nie tam, kam boly obrátené zraky a nádeje reakcie, nie v základoch stavovsko-byrokratického štátu, utvoreného petrohradskou periodou, nie v štátnych poriadkoch moskovskej Rusi, — Vy chceli ste ich najsť v samom

ruskom národe, v tých mnohovekových prejavoch jeho ducha, ktoré, ako historik, filolog a etnograf, badali ste i v politickom, i v náboženskom, i v literárnom živote Ruska.

Tieto hľadané Vami vlastnosti ruského ducha ťahaly Vás k študovaniu Slovanstva, k obznámeniu sa s najbližšími rodákmi našimi, prežívavšími spolu s nami, v jednej nerozlučnej rodine dlhú periodu predhistorickú, keď skladaly sa hlavné črty obličaja slovanského plemena. Slovanstvo študovali ste všestranne: jazyk, literatúra, kultúra južných i západných kmenov boly predmetmi Vašich špeciálnych výskumov. S obzvláštnou silou pútala Vás epocha, keď zakladaly sa u Slovanov prvé elementy osvety: účinkovanie slovanských apoštolov, vynajdenie abeced, začiatky slovanskej písemnosti — tomu venovali ste teraz svoju pozornosť. A v článkoch, vychodiacich zpod Vášho pera, poznať vše majstra a umelca, ktorému ďakujeme úchvatné obrazy z epochy českého znovuzrodenia.

Vy s napnutím stopovali ste, stopujete i teraz tiež i politický život slovanských kmenov z minulosti i v prítomnosti. Presvedčení ste, že germánsky a románsky svet nástojčivo ženie sa za materiálnym i mravným podmanením Slovanov; vo Vás tá snaha budí rozhorčenosť; no spokojní ste pre konečný výsledok borby: Rusko predstavuje sa Vám ako mocná a prirodzená ochrana celého Slovanstva. Pravda, Rusku a Slovanstvu strašný je nie terajší Západ so svojou vedou a kultúrou; ony žiadostive prijímajú tieto blahá Europy, znovuzrodenej v XVI. století k novému životu. Im strašná je stredoveká Europa, ktorá ešte vždy nepominula sa, ktorá ešte vždy skrýva sa v hrozných pre Slovanstvo politických organisáciach, ktorá ešte vždy prejavuje výbojné snahy národného ducha. Staré europejské poriadky, trvavšie temer do samého konca XVIII. stoletia, majú svoj ťažký odtisk i na našom politickom a spoločenskom složení. Vaše všestranné zamestnania v archívoch XVIII. stoletia zdvojnásobnily v značnej miere Váš strach pred účinkom takzvaných kultúrnych principov, účinkom, od ktorého Rusko osvobodilo sa blahodarnými reformami Alexandra II.

Známo je, s akou láskou a nádejou zastali ste pred osobnosťou nášho veľkého Lomonosova: venovali ste mu počnúc od roku 1863 rad článkov a študií, ktoré, nádejeme sa, bude poznať i na vydaní diel prvého ruského akademika, konanom pri Vašom návode. Vy videli ste v Lomonosovi protest proti zaujatiu Ruska stredovekou Europou, Vy zbadali ste v ňom prototyp toho budúceho ruského človeka, pred ktorým len od roku 1861 otvorila sa cesta rozvitia a mocného vzrastu. A iste v Lomonosovi Vám drahá je nielen jeho národnosť, nie sám ruský jeho pôvod: Vy ukazovali ste jeho mravnú prevahu nad mnohými jeho nepriateľmi a s láskou zastali ste pri jeho širokej ruskej nature

Stále zamestnávanie sa Vaše etnografiou Ruska postavilo Vás pred otázky o pomere ruskej národnosti k druhým, tvoriacim tiež našu otčinu. A mali ste vždy stanovisko, dôstojné nášho národa, rozhodne vyslovujúc sa v duchu širokej tolerantnosti. My s uspokojením rozpomíname sa na Vašu účasť v postavení otázky o po-

volení Litovcom tlačiť svoje knihy latinským písmom. Akademia Náuk, ktorá bedlive stopovala chod celej veci, ocenila Vašu vrelú obranu správne pochopených ruských záujmov.

Ctiac si Vás, ako verejného dejateľa, pýšiac sa Vami, ako jedným zo zaslúženejších členov našej Akademie, a ľúbiac Vás, ako dobrého a šľachetného kollegu, prosíme, aby ste prijali náš srdečný prívet a úprimné želanie Vám dlhých dní a zdravia.«

Vladimír Ivanovič Lamanský môže cítiť uspokojenie: Akademia Náuk z »polonemeckej«, proti ktorej on toľko ráz obracal svoje zbrane, stala sa — ako vidno i z tohto jej aktu — ruskou, slovanskou.

Nazdávame sa, že ani z príležitosti jubilea nebola dostatočne ocenená Lamanského štúdia *Tri svety asiatsko-europejskej pevniny* **(Три міра азійско-европейскаго материка)**, vyšlá pôvodne v Budilovičovom výtečnom *Slavianskom Obozrêní* (1892) vo Varšave, potom v Petrohrade osobitne. (Adressa Akademie síce vie o nej.) Tých v západnom Slovanstve, ktorí v otázke o národnom prebudení západných a južných Slovanov (od konca XVIII. stoletia) prežúvajú nemecké návody, upozorňujeme na poslednú kapitolu, na **Заключеніе** Lamanského štúdie.

Poslednou vedeckou prácou Vladimíra Ivanoviča je: *Slovanské Žitie sv. Cyrilla ako nábožensko-epické dielo i ako historický prameň* **(Славянское житіе св. Кирилла какъ религіозно-эпическое произведеніе и какъ историческій источникъ)** [1]. Adressa Akademie Náuk i na základe tohto trudu hovorí, že Lamanského s obzvláštnou silou pútala a púta epocha slovanských apoštolov Cyrilla a Metoda. Tu chytil sa v mnohom podvracať mienky, utvrdené v slavistike za posledného polstoletia. Vychodí z toho, že Žitie sv. Cyrilla (takzvaná pannonská legenda) mohlo byť napísané v Morave alebo v Pannonii koncom IX. stoletia, ale nám zachovalo sa len v odpisoch z XV. a XVI. stoletia: udania jeho o Cyrillovi nemôžu sa teda prijímať bez náležitej kritiky. Kritickým rozborom historického materiálu Lamanský dokazuje, že takzvaná chazarská missia Cyrilla a Metoda bola vlastne ruskou missiou: roku 861 patriarcha Fotius a cisár Michal vystrojili solunských bratov krstiť ruských Slovanov, nie Chazarov. Prvé krstenie Rusov bolo nie za Vladimíra. Ustanovenie slovanského písma i prvé preklady svätých kníh sú z času nie pred moravskou, ale z času pred takzvanou chazarskou, to jest ruskou missiou. Ako na dôkaz Lamanský odvoláva sa medziiným i na jazyk dohovorov (smlúv), ktoré Rusi uzavreli s Grékmi v rokoch 907 a 911. Slová v texte týchto dohovorov svedčia, že v Kijeve v prvé roky X. stoletia z domášnych Slovanov boli kresťania, obznámení s cirkevno-slovanským jazykom.

Takáto mienka, protiviaca sa prijatému, utvrdenému učeniu, i keď jej je súdeno zvíťaziť, býva uznaná obyčajne len po dlhšom čase. Lamanský nie je ešte ani hotový s ťažkou svojou prácou;

[1] V Журналѣ Министерства Народнаго Просвѣщенія, 1903—1904.

ešte (Журн. М. Н. Пр. 1904, май, str. 167) sľubuje rozobrať celý rad otázok, súvisiacich s jeho vývodmi; menovite objasniť i to, prečo nemohlo sa udržať a rozviť dielo slovanských apoštolov u nás, kde najmä Metod dlho žil a pracoval. Bude treba skúmat, revidovať všeličo i iným. Často zdanlivá maličkosť, zrnko šťastlive najdené, prinesie svetla i — potvrdenia. Ja nazdávam sa, že na pr. jedna vrstva slov, ktoré maďarský jazyk má zo slovančiny, je tiež vážna v otázke Lamanským široko rozvinutej. (Rozumiem najstaršiu vrstvu týchto slov, tú, s ktorou Maďari už prišli na Stredný Dunaj.) Vôbec v histórii Uhorska, v súvislosti s Maďarmi, jest viacej okolností, znamenajúcich, že kresťanstvo u Slovanov na juho-východe musí byť staršie, nežli dopúšťa učenie v slavistike utvrdené. Ešte i v otázke, odkedy žijú podkarpatskí (uhorskí) Rusi v svojich dnešných sídlach, mohlo by nám pribudnúť svetla, jestli dokáže sa Lamanského mienka.

Boh daj mu — Vladimírovi Ivanovičovi, zdravia a života, aby mohol ešte vnášať svetlo do slovanskej minulosti. Jasné, prenikavé umy, keď i nepodarí sa im preboriť sa k vyznačenému cieľu, i vtedy vykonali službu: po ich stopách jednako vzchodí svetlo.

Lamanský ľúbi originálnych, svojich ľudí, a neľúbi v Slovanstve Nemcov slovanskými slovami hovoriacich. Je prísny oproti poddajným, nedôsledným, zradným. Kedykoľvek dotkne sa nejakej boľavej otázky slovanskej, zarmúti ťa nemilosrdným odokrytím rany, no jeho neľúbosť, jeho ťažký súd neurobí ťa malomyseľným. Lebo máš v ňom poučenie. Ako by ti dal do ruky prostriedok, ktorý teba zachráni. Takýto účinok Lamanského súdov, nazdávam sa, zakladá sa na hlbokom slovanskom vedomí jeho. V rozprave, o ktorej som hovoril, prišlo mu spomenúť A. Kunika, ktorý ako snaživý mladý človek z Nemiec dostal sa do Petrohradu a tam zostal na celý život. Po Kunikovi zas prišiel mu na um Alexander Brückner, Poliak, professor slovanských jazykov a literatúr na berlinskej universite, ktorý práve strašne krivý úsudok bol vyniesol o slovanských apoštoloch Cyrillovi a Metodovi. »Kunik — napísal tu Lamanský — ľúbil a poznal Slovanstvo, živo interessoval sa úspechmi slovanskej filologie a slovanských literatúr, a bol veľkým ctiteľom slovanských prvoučiteľov. V tejto veci, sám či ponemčený Poliak a či potomok ponemčených Poliakov, Kunik je úplnou protivou nie ponemčenému, ale skorej roznemčenému (разнѣмеченному) poľskému spisovateľovi, terajšiemu berlinskemu professorovi slavistiky, Brücknerovi... Kunik videl v slovanských apoštoloch velikých historických dejateľov a horšil sa nad ich prenasledovateľmi — rímskym a nemeckým duchovenstvom; Brückner však vidí v nich podvodných a šudierskych Grékov, čistých tmárov a rozširovateľov nevedomosti Piú papalino, che il papa, prísne odsudzuje dvoch pápežov (Adriana II. a Jána VIII.) pre ich nemúdru vraj shovievavosť oproti týmto chytrým podvodníkom, a vyvyšuje kňaza Svätopluka pre jeho *hakatistický* skutok — všeobecné vyhnanie z Moravy, po smrti arcibiskupa Metoda, všetkých jeho učeníkov. Pri porovnaní týchto mienok Kunika a Brücknera

mimovoľne spýta sa človek: *čo tratí Slovanstvo, že ponemčí sa istá jeho časť na západe?* [1])

V súdoch svojich, ako učený i ako publicista, taký nemilosrdne prísny Lamanský je v živote z najmilších, najpríťažlivejších ľudí. U nás, kade chodil, ešte na počiatku šesťdesiatych rokov minulého stoletia, pripútal si Slovákov navždy. Roku 1864 Samo Chalupka písal Pavlovi Kuzmánymu do Viedne: »Či nechyrujete o Lamanskom? — Narobil mne ten dobrej vôle Rybnikovým [2]) Kedykoľvek ma dáka obida napadne, najlepší liek proti nej býva jedna staroruská *bylina.*« I tu, vedľa radosti, ktorú Chalupka mal z bylín, zvučí i láska k milému Lamanskému.

V liste svojom o ruských bylinách Samo Chalupka písal ďalej, aký krásny je »ten slovanský myšlienkový svet; lenže málo je tých, ktorí ho poznajú. Ztade potom tá cudzota v literatúre slovanskej.«

Posledný raz Lamanský bol u nás mimochodom, cestou na slovanský juh 1893. Daj Boh, aby sme ho ešte mohli vídeť!

Slováci dlžní sú mu ešte i za Štúra. On pomohol do sveta spisu Ľudovíta Štúra: „Славянство и міръ будущаго“.

J. Š.

Pamätnica, ktorú z príčiny desaťročného jubilea účinkovania svojho vydal slovenský literárny spolok *Národ* vo Viedni. Pre tlač usporiadal *Anton Štefánek*, t. č. predseda. Tlačou Jozefa Teslíka v Uh. Skalici. 1904. 8°, 169 str. Cena 2 koruny.

Knižka má tento obsah: Dejiny slovenského akademického spolku *Tatrana* od roku 1890—1898 a slovenského literárneho spolku *Národa* vo Viedni od r. 1892—1902. Napísal Anton Štefánek. — Moje vzpomínky a dojmy z Národa. Dr. Hugo Bezděk. — Šťastný mlyn. Novella. Z rumunského jazyka preložil Gustáv Čipka. — Kytica slovenských piesní zo západu. Dľa prednesenia paní A. Kovarovičovej a p. Fr. Kocha sostavil Mikuláš Schneider. — Soznam členov a výborov Tatrana a Národa.

Prvé dve práce sú historiou pekného snaženia niekoľkých mladých Slovákov vo Viedni. (A. Štefánek tu nepíše tak nesolidne, neskromne, ako písava o slovenských veciach — zväčša bez náležitého rozumenia — v pražskom Slovanskom Přehlede; i slovenčina jeho tu je predsa lepšia.) Vedľa *Tatrana*, ktorý slovenskí študenti vo Viedni založili ešte v šesťdesiatych rokoch minulého

[1]) Pod textom Lamanský tu ešte doložil nótu: „I u Čechov, tak mnoho hovoriacich o veľkom nebezpečenstve germanisácie pre Slovanstvo na západných jeho okrajinách, články prof. Brücknera našly ctiteľov a boly prijaté so sympatiou, prekladajú sa v úplnosti v jednom (mne známom [v Masarykovej *Našej Dobej*]) časopise. Dobrovský, ktorý písal vždy po nemecky, je vážnejší, drahší pre Slovanstvo od sto a sto českých a poľských spisovateľov . . “

[2]) P. N. Rybnikov šťastlive nasbieral dva svázky *bylín*, národných spevov ruských. Lamanský, keď poznal Chalupku, na Hornej Lehote i v Martine na prvom valnom shromaždení Matice Slovenskej, poslal mu teda bylíny Rybnikova.

storočia, v poslednej periode účinkovaním horlivých mladých ľudí povstal i spolok *Národ*. Bol ustrojený už na širších základoch, nie len pre samých akademikov; rozšírili ho i na zeleninárov, Slovákov, žijúcich vo Viedni zo západných krajov Slovenska. V tieto časy vyznačili sa účinlivosťou najmä Pavel Blaho, Jaromír Križko, Jozef Dohnány, Hugo Bezděk (Čech) a pozdejšie Anton Štefánek. O roku 1898 možno čítať v článku Štefánkovom i Bezděkovom, ako vzdelávali Slovákov, zúčastnených v spolku »Národ«. Vykonali si miestnosť v českej škole »Komenského«, tam schádzali sa v nedeľu popoludní a učili zeleninárov i remeselníkov po slovensky písať, čítať (na základe primeraných článkov z Čítanky), pritom i spievať. Týmto spôsobom povzbudení a podučení šuhajci remeselnícki i zeleninárski brávali si potom domov knižky a oddávali sa do slovenského čítania.

Výsledok dr. Bezděkovi jednako zdá sa nedostatočným. »Myslím — píše v masarykovskom duchu — že chybou bylo naše výlučné *národnikování*. Národ by byl docela jinak vypadal (Národ *vypadá!* Kto takou češtinou píše, veru ešte nemá národného vzdelania!), kdyby si byl obral za úkol organisovati zelenáře ve Vidni usedlé zájmově, hospodářsky.« Čože sa dalo očakávať od tých zeleninárov po vyučovaní v niekoľkých hodinách, po nestálom, mimoletnom budení v takom spolku za niekoľko semestrov? Mali byť vzpružení k nejakému národnému dielu, oni, ktorí celé veky boli zanedbaní a bití nesčíselnými okolnosťami? Výlučne o národnosti hovoriť slovenskému zeleninárovi vo Viedni je iste chyba, no nečestný, zradný človek je, kto v národe tak postavenom, ako je slovenský (alebo i český), prvý začal robiť posmechy z »národnikovania«, »hejslovanenia« atď. Veď všetky slovenské biedy sú z toho, že následkom nepriaznivého složenia našej minulosti i prítomnosti niet v ľude našom národného vedomia. Kto toho nevidí, veru nezná ani abecedy slovenskej! Nie že by národným budením zameškávalo sa iné účinkovanie, lež buditeľskej práce u nás bolo ešte málo. Na každú slovenskú iskierku spúšťala sa zakaždým celá pŕška nepriateľských účinkov. Kto teda vysmieva sa u nás »národníkovaniu«, je alebo zavedený (nevedomosť nepočíta sa za hriech), alebo zlý človek, slúžiaci nepriateľovi. A — aby sme ostali pri Viedni — uvádzať do života hospodársku organisáciu je študentom ani neprimerané.

Prečo nepokúsili sa o hospodársku organisáciu, H. Bezděk vysvetľuje ich nepripravenosťou. I oni niekoľkí, »kteří smýšleli pokrokově«(!), že »teprve po čas svých universitních studií většinou prodělávali svůj přechod od názorů starovlasteneckých, *kterým se o podobných otázkách ovšem ani nesnilo*.« Krivá veta zase ukazuje, že pán Bezděk v svojej materčine nie je ešte ani dnes vzdelaný. Ale nie o to nám ide. Pozastavujeme sa nad masarykismom [1]), ktorý len netaktičnosťou, neslušnosťou mohol byť vtrú-

[1]) „On (Bezděk) je zásadným Masarykovcom a pôsobil ako taký po istú mieru na „Tatrancov", menovite na Blahu a jeho privržencov...

sený do *takejto* slovenskej knižky. Slovenská mládež, študovavšia vo Viedni v druhej polovici deväťdesiatych rokov, o spolok »Národ« že nestarala sa dostatočne. »Příčina toho vězela ve starovlastenecké výchově, která jim nedala smyslu pro potřebu styku s lidem a pro práci mezi lidem.«

Od príkrych slov zdrží človeka len to, že takéto úsudky, nakoľko týkajú sa nás Slovákov, diktované sú nevedomosťou. U nás je iste zle, my nemali sme ešte kedy vymaniť sa z pomerov, ktoré uvalilo na nás jedno celé tisícletie. Pracovníci národní prebudili sa pozde, potom zas ťažko im bolo množiť sa. No prežúva plané reči, kto hovorí o »starovlasteneckej výchove« slovenskej, o »starovlasteneckých názoroch«, pri ktorých ľudia nemajú »smyslu pro potřebu styku s lidem a pro práci mezi lidem.« Slovenská myšlienka od svojho vzniku išla ruka v ruke s prácou medzi ľudom. I neúspechy u nás od počiatku nie sú vinou ani osôb, ale vinou toho, že ľudí mohlo ešte vždy len málo byť. Hneď temer prvý z našich buditeľov, ešte na konci XVIII. stoletia, Juro Fándly, písal, vydával a výtečne rozširoval veľmi praktické hospodárske knižky. Štúr, o polstoletia pozdejšie, ako dostal povolenie na vydávanie novín, hneď začal v nich agitáciu za nedeľné školy. (Na sneme uhorskom v pamätnom 1848. roku za ľud jedine Štúr vystúpil opravdove.) Potom poobzerajme sa v ktoromkoľvek slovenskom kraji, ak len mal národne prebudených mužov, či nenajdeme jednotlivcov, príkladne pracujúcich medzi ľudom? Nedávno, na dištriktuálnom konvente vo Veľkom Varadíne (Cirkevné Listy 1904, str. 303), cynicky chvastal sa divý maďaron Gejza Kubinyi, ako márnil v Gemerskej stolici slovenských farárov. »Ja som za štyri roky dal biedu trieť Končekovi s celou rodinou; ja som — a nerobím z toho tajomstva — Nosáka dotedy trápil, stíhal, prenasledoval, kým sa v zúfalstve neshodil s veže chrámovej; tretieho, Rantóva, tiež som dotedy sužoval, prenasledoval, kým sa nezblaznel.« Nuž Konček, Ján, farár na Rédovej, zachránil svoju dedinu v kvetúcom stave v také časy, keď v okolí Rožňavy celé doliny vyšly na mizinu a v niektorých obciach počet obyvateľstva sklesol temer na polovicu. Po mestečkách koncom šesťdesiatych rokov tam boly sa pozakladaly peňažné ústavy; ľudia v prvé časy nabrali si požičiek, ako by to ani vrátiť nebolo treba. No potom ozývaly sa bubny, exekútori pracovali a prišla bieda. Len Rédovej to ani nedotklo sa. Tam farár, starajúci sa o svojich ľudí, vedel o každom dome denne temer i to, čo v ňom varia. Dlhy robiť bez rozmyslu nedovolil. V menšej potrebe poradil pomoc; ak gazda potreboval peniaze na nejakú investíciu, farár šiel s ním i sám do peňažného ústavu, podľa možnosti potom ešte i na trh, kupovať na pr. voly. Tak Rédová, keď súsedné obce padaly, kupovala v svojom chotáre panské majetky. Politické vrchnosti dlho sa len dívaly; ale keď chcely natisnúť Rédovej štátnu školu a Konček sa protivil, prišla srážka.

On bol pestovateľom takzvanej drobnej práce ..." V článku A. Štefánka, na 36. str.

Cirkevná vrchnosť, ako u nás obyčajne, šla po ruke svetskej: príkladného kňaza suspendovali. Otcovi vari dvanástich detí — ako Kubínyi Gejza chvastal sa — dali trieť biedu za štyri roky, a za ten čas osadili v dedine nielen štátnu školu, ale i Židov, demoralisovali ľud a podkopali všetko, čo Konček nastaval asi za štvrť stoletia.

Všetka česť (nehľadiac na jeho masarykismus) i takej práci, akú dr. Bezděk konal vo Viedni; ale to bolo po kaviarňach, v teple, v bezpečnosti: rédovský Konček, pracujúc medzi ľudom, v barbarských našich pomeroch vystavoval sa i so svojimi dvanástimi deťmi nebezpečenstvu.

Alebo nech sa páči čitať v Národných Novinách z osemdesiatych rokov, ako pozdvihol a zabezpečil pre budúcnosť v Trenčianskej stolici svoju dedinu slovenský farár Pavel Valiašek. Áno, slovenskú »starovlasteneckú výchovu« mal i Ivan Ľub, ktorý bez pláce, bez nárokov na ňu a bez očakávania akejkoľvek odmeny nejakých 15 rokov pracoval v upadlej, jemu ináče celkom cudzej slovenskej dedine, na Kraskove v Gemeri, aby ju zachránil a pozdvihol. Zaprúc svoje osobné záujmy, oral, sial na majetku, ktorý občania boli si kúpili za požičané peniaze a pri nepriaznivých podmienkach, tak že mali prisť pri ňom i o svoje pôvodné gazdovstvá. Žil cele s ľudom, učil, viedol ho, ak i nie vždycky dosť prakticky, ale ozaj apoštolsky. Kým nestačilo z dôchodkov majetku, ešte i najpotrebnejšie stroje hospodárske kupoval zo svojho malého dedictva, bez nárokov na prinavrátenie. A biskup Moyses — aby som nešiel ďalej od vyčnievajúcich príkladov — keď vrátil sa z Horvatska domov, na Slovensko, už nebol mladým človekom, už mohol mať nároky na pohodlie; ale on učil orať, dobytok dochovávať, ovocné stromy pestovať, sám pracujúc i rýľom a motykou. Odvolajúc sa na apoštola Pavla, ktorý si sám zarábal živnosť, i na iných znamenitých ľudí, neštitivších sa telesnej práce, Štefan Moyses napisal: »Mám tedy skvělé příklady před sebou, abych i ja, podľa slabosti mojich síl a podľa zásoby mojej skúsenosti, v dobách zbývajúcich od úradu biskupského, vlastnýma rukama pracoval a tak rozvažnú, poriadnu pracovitosť pomáhal rozširovať v mojom milom národe.« (Národni Kalendár, 1866, str. 72.)

Hovoriť vzhľadom na Slovákov o »starovlastenecké výchově«, o »starovlasteneckých názorech«, o »starovlastencích«, »kterým se ovšem ani nesnilo o potřebě styku s lidem a o práci mezi lidem«, je, najmiernejšie rečeno, ignorancia. Ako vidno na biskupovi Moysesovi, pre Slovákov nepriniesol ničoho nového ani len Lev Tolstoj, predpisujúci každému pracovanie vlastnými rukami. Všetka naša bieda je v tom, že za národnú slovenskú vec zaujatí ľudia pre nepriaznivé politické položenie nemohli sa množiť v takom pomere, v akom rástla sila nás potlačujúca.

Dobre hovorí i Štefánek (str. 15), že na Slovensku intelligenti pracovali medzi ľudom už pred Masarykom. Akože by boli nepracovali, ktorí vôbec mali v sebe takej iskry? Veď žili zväčša po dedinách, medzi ľudom, s ľudom. I slová o *drobnej práci*, dobre

považené, ukážu sa nesmyselnými. Masaryk vôbec nepriniesol nič nového — len rozbroj. Nenávidenie tých, ktorí sú pred nami, od nás už zaslúženejší alebo starší. Predtým mladší, so všetkým tým, čo prinášali, pripojovali sa ku starším, usilovali sa vyplniť medzery a spojenými silami pomknúť vec ďalej; Masaryk postavil zásadu: strhať tých, ktorí sú pred tebou!

A pokrok (o »pokrokovosti« deklamuje sa tam totiž a tiež lžive) je prirodzený. Pokrok ide s rozvojom veci. Semeno pokroku vštepené je človeku. Keď mladšie pokolenie dokazuje pokrok oproti staršiemu, to je ani nie zásluha jeho — to je poriadok veci. Nepokročiť znamená nevykonať svojej úlohy, zostať len pri hotovom, najdenom. Takéto jasné veci poprevracať a hlavy pokonfundovať mohol len zlý človek. — —

»Akademická mládež — píše A. Štefánek — ktorú čaká doma tak veľmi dôležitá a vážna práca, nesmie len teoretisovať a básniť, na slávnosti chodiť a vysokú politiku pestovať, uzavierať sa pred jednoduchým ľudom a zvysoka pozerať naň, ale ona musí isť medzi sedliakov a remeselníkov a inú ,plebs!'. . .« Nepozastavujeme sa na každom slove, ani nejdeme ukazovať, čo sa tu opakuje za učiteľmi. Qui bene distinguit, bene docet. Štefánek má pred očami študentov inoslovanských a cudzích. Tí prídu zo stredných škôl vzdelaní v svojej materinskej reči, obznámení so svojou národnou literatúrou. Už z nižšieho gymnásia, áno z elementárnej školy, vedia nazpamäť vzácne výtvory národných svojich básnikov, ktoré ostanú im duchovným fondom na celý život U nás je inak. V Uhorsku i pre pesničku národnú vyhodia Slováka zo škôl. Príde teda na universitu mnohý tak, že po slovensky ani čítať nevie poriadne. V slovenských študentských spolkoch na vysokých školách preto treba »teoretisovať a básniť«, treba »národnikovať«, »hejslovančiť«, treba veľmi usilovať sa podoháňať to, čoho nedala odnárodňujúca maďarská stredná škola. Od samého počiatku tak boly osnované slovenské študentské spolky. V nich mladí ľudia predovšetkým aby sa utvrdzovali v národnom povedomí. Treba im poznať okrem slovenskej i inoslovanské literatúry, historiu svoju a slovanskú. Naplniť dušu. Kto bude sám vyzbrojený náležite, tomu ostatné príde samo sebou: v živote najde si prácu, úlohu. Štefánek, opakujúc to za svojimi učiteľmi, hovorí, že slovenským akademikom treba medzi ľud; akademik, ktorý zaľúbi si Slováka v halene, zostane mu vraj verným radcom. Iste, treba isť už študentovi medzi ľud; ale predovšetkým treba mu náležite pripraviť sa. Aby on sám bol pevný! Halenu nám ukazovať, vytŕčať nie je dosť. Ak len halena — k tej ľahko zachovať vernosť. Ani Maďari nechodia všetci v salónnych kabátoch. Miesto haleny povie sa *csuha*, a môže človek za tú pracovať — bez premenenia zásady. — Že nie každý študent ochotný je chodiť medzi ľud, preto ešte nepotrebujeme strúhať žalostné vety. Veď je to čosi individuálneho. Nie každému je dané vedieť poučovať, budiť iných, agitovať, niesť do sveta to, čo má v duši; zato taký ináč môže sa stať užitočným svojmu národu. Áno, nie z každého vystane i len zaujímať sa za verejné ciele. Preto tiež nemračme sa; tak je to u všetkých

národov; značná časť žije len svojím osobným záujmom. (Štefánek žaluje sa, že »Tatran« bol nečinný v taký rok, keď mal vari 6 7 členov.) My všade a vo všetkom usilujme sa, *aby nás viac bolo*. Potom medzi mnohými najdú sa účinliví, najdú sa charaktery, najdú sa dobrí, ušľachtilí, ktorí ponesú napred vec slovenského národa. A menovite daj nám, Pane Bože, talentov! Bez tých nebýva nič.

V článku dr. H. Bezděka čítame i toto:

»Byl jsem ve slovenském »Národě« po tolik let, účastnil jsem se činně celého jeho života, ba i v hierarchii spolkové jsem to dovedl vysoko, ale vždy mluvil jsem jen česky. Uměl jsem psáti a i slušně mluviti slovensky — nebylo by mě to stálo žádné námahy, abych se naučil dokonale slovensky — ale neudělal jsem toho. Mluví se tolik a píše o vzájemnosti, i pokusil jsem se o kus skutečné, ne papírové vzájemnosti, a šlo to. Měl to býti pokus o vzájemnosti, která, má-li vzájemnosti zůstati, nesmí spočívati na ztrátě jazyka jedné strany, a pak jsem si myslel, — je to sice jen v malém — ale i to nebude na škodu, když těch několik set Slováků, kteří přijdou se mnou do styku, si zvykne na češtinu. A zvykli si dokonale, zrovna jako si zvykla celá řada českých hostí na slovenčinu. Při té příležitosti uvádím dosť charakteristickou vzpomínku, která se mně přihodila o nějaké slavnosti, ku které přijelo mnoho hostí ze Slovenska. Přijdu jako člen výboru ke slovenskému stolu a dám se do řeči. Znali mě dle jména z novin. Ale jaký byl jejich úžas, když slyšeli, že mluvím česky. Viděl jsem — a bylo to na nich docela patrno — že jsem tím ztratil u nich aspoň polovici své vážnosti. Tváře zvážněly a rozmluva uvázla.«

Nemožná vec. Neveríme. Nie takých poznáme Slovákov. A čeština je Slovákovi bližšia, nežli naopak, slovenčina Čechovi. Vytvorená je ešte i tá možnosť, že by Bezděka, ako člena Tatrana, boli považovali za Slováka a potom počudovali sa, keď počuli jeho českú reč; vytvorená, lebo Bezděk je známe české meno. Že by bol ztratil u tých Slovákov aspoň polovicu svojej vážnosti pre českú reč: tak vysvetľovať si pán Bezděk mohol to len z nedorozumenia. Možno, znevidel sa slovenským hosťom obsah nim hovoreného.

Príspevok Mikuláša Schneidera je vzácny.

V Pamätnici sú podobizne: Fr. V. Sasinka, dr. H. Bezděka, Jaromíra Křížku, dr. J. Izáka, dr. Jána A. Wagnera, dr. Pavla Blahu, Jána Francisciho, Pavla Mudroňa, Michala Bodického, Jozefa Dohnányho, Hviezdoslava, Svetozára Hurbana, Martina Kukučína, Ambra Pietra, Fr. Kocha, A. Štefánka, J. Andera, M. Hubockého, Štefana Kollára, J. Kozica.

J. Š.

РУССКІЙ ФИЛОЛОГИЧЕСКІЙ ВѢСТНИКЪ. Издаваемый подъ редакціею профессора *А. И. Смирнова*. 1904 года. № 3 и 4-ый. Варшава. 1904.

Obsah: О византійскомъ элементѣ въ языкѣ договоровъ Русскихъ съ Греками. Н. Лавровскаго. — Къ вопросу о реформѣ русской орѳографіи. Е. Карскаго. — Замѣтка о нѣкоторыхъ рукописяхъ и старопечатныхъ изданіяхъ

Софійской синодальной библіотеки. Н. Державина. — Заговоры, заклинанія, обереги и другіе виды народнаго врачеванія, основаннаго на вѣрѣ въ силу слова. (Изъ исторіи мысли.) А. Ветухова. — Объ одномъ Аѳонскомъ Служебникѣ въ Погодинскомъ Древлехранилищѣ Императорской Публичной Библіотеки. Г. Ильинскаго. — А. С. Пушкинъ и юбилейная литература. (Библіографическая справка.) Н. Державина. — Вибліографія. Первый съѣздъ славянскихъ филологовъ и славистовъ. Предварительный съѣздъ русскихъ филологовъ (10—15 апрѣля 1903 г.) Бюллетени. СПБ. 1903. 6°, 143 стр. А. И. Яцимирскаго. — Библіографическія замѣтки и указатель новыхъ книгъ. — Педагогическій отдѣлъ.

Roku 1905 Русскій филологическій вѣстникъ bude vychodiť vo Varšave pod novou redakciou, prof. E. Θ. Karského, vo zväčšenom formáte a podľa rozšíreného programmu. Ročník záleží zo štyroch knižiek, majúcich aspoň 50 hárkov, a predplatná cena je 7 rubľov.

Český Časopis Historický. Vydávají Jar. Goll. a Jos. Pekař. Ročník XI. Sešit 1. V Praze. Nákladem Historického klubu. 1905. Obsah:

Jaroslav Goll, Po desíti letech. — Gustav Friedrich, O privilegiu papeže Jana XV. daném r. 993 klášteru Břenovskému (s 1 faksimilem). — Vlastimil Kybal, M. Matěj z Janova a M. Jakoubek ze Stříbra. Srovnávací kapitola o Antikristu. — Zdeněk Nejedlý, Volba krále Vladislava II. roku 1471. — Josef Růžička, Fr. Ratzel a jeho význam pro vědu historickou. — Drobnější články: Josef Pekař, K dějinám českého státního práva v 19. století. — Jaroslav Goll, Ústav pro rakouský dějezpyt (50tileté jubileum). — Referáty. Výtahy z časopisů. Zprávy.

Tri nové divadelné kusy Fr. Urbánka. Nový sväzok Slovenského divadelného ochotníka doniesol tri nové kusy od Urbánka: **Pokuta za hriech**, veselohra v 3 dejstvách. **O polnoci.** Dramatický žart v jednom dejstve. **Mam a klam** alebo *Falošné diamanty*, veselohra v jednom dejstve. Slovenského divadelného ochotníka sväzok XXI. Turčiansky Sv. Martin. Tlačou a nákladom Kníhtlačiarskeho účast. spolku. 1905. 16°, 113 str. Cena 75 halierov.

Literárne Listy. Príloha ku »Kazateľni«. Vydáva *Fr. Richard Osvald.* 1904. Ročník XV, číslo 4.

Obsah: J. Buday: Použitie našských príkladov v kázňach. — M. Hojič, Odveta na článok: Inter duos litigantes . . . — Všeličo. — Nové slovenské spisy.

БРАНКОВО КОЛО за забаву, поуку и кньижевност. У Ср. Карловцима. Год XI, бр. 1.

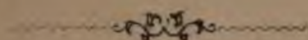
Zlatá Praha. Obrázkový týdenník pro zábavu a poučení. Ročník XXII, číslo 17. V Praze.

Ethnographia. A Magyar néprajzi társaság értesitője. 1905. XVI. évfolyam, 1. füzet. Budapest.

Noviny Malých, s mnohými obrázkami. Ročník VI, číslo 5, február 1905. V kníhtlačiarni Jána Bežu a spol. v Senici.

Rok 1905. Sošit 3.

Slovenské Pohľady.

Sen noci svätojánskej.

Divadelná hra v 5. dejstvách

od

Viliama Shakespeara.

Preložil

Hviezdoslav.

Tretie dejstvo.

Scéna 1.

Háj. — Kráľovná ríše čarovnej ležiac spí.

Vystúpia: **Plánka, Teľpis, Klbko, Piskor, Rypák** a **Hladkulík.**

Klb. Či sme všetci pohromade?

Plán. Akože, akože; a tuť je na počudovanie príhodné miesto pre našu opakovačku. Táto zelená planinka bude nám javiskom, tento lôhový ker obliekárňou. A pousilujeme sa vyviesť to čo do účinku, ako to budeme mať previesť pred vojvodom.

Klb. Petrík Plánka —

Plán. Čože rečieš, vitúz Klbko?

Klb. Jesú veci v tejto komédii *Pyramus a Thisbe,* ktoré jakživ nebudú sa páčiť. Ponajprvej, Pyramus musí tasiť meč, aby sa zavraždil; čo panie nie sú v stave zniesť. Nuž, čo odpoviete na to?

Ryp. Bouprisám, nebezpečná to obava.

Hlad. Ja myslím, to zavraždenie musíme prenechať, až bude všetko u konca.

Klb. Ani litierky! Mám nápad, čím sa všetko dobre spraví. Napíšte mi prolog; a prolog ten nech nadškrkne, že nemáme úmyslu uškodiť našimi kordmi; a že Pyramus nie je zabitý vskutku! A k vôli tým lepšej dôvere rozpovedzte im, že ja Pyramus ani nie som Pyramus, ale Klbko, tkáč: — toto im odoženie ich strach.

Plán. Dobre, zaopatríme taký prolog; a tenže má byť napísaný o ôsmich a šiestich stupajach.

Klb. Nek, pričiňte k tomu o dve viac; nech je to napísané o ôsmich a ôsmich.

Ryp. A či sa tie dámy nenaľakajú leva?

Hlad. Ja tŕpnem preto, uisťujem vás.

Klb. Pánovia, veru aj potrebujete uvažovať sami so sebou: — tak voviesť — Bože nás zavaruj! — lviska medzi paničky, je možno najhroznejšia vec; lebo nemáte strašlivejšieho divého hydu, ako je vám lev živúci; a na toto musíme pozorovať.

Ryp. Preto druhý prolog nech zas prednesie, že je on žiaden lev nie.

Klb. Ačida! musíte pomenovať jeho meno, a polovica jeho tvári musí sa dať videť prez krk levov; a on sám musí hovoriť cezeň, povedajúc takto alebo s tým istým defektom: *Panie*, alebo *prekrásne paničky, ja by som vás žiadal*, alebo *ja by som vás prosil*, alebo *ja by som vás prepýtal, aby ste sa nebáli, aby ste sa netriasli; môj život za váš! Ak si myslíte, že prichádzam sem ako lev, bolo by na zaplakanie moje živobytie; nie, ja nie som taký zver: ja som človek ako iní ľudia sú.* A tu už, naozajst, nech pomenuje svoje meno; a nech im vyloží na dlani, že je on Teľpis, stolár.

Plán. Dobre, tak sa stane. Ale sú vám tu dva tvrdé oriešky; jeden je, ako dostaneme mesačné svetlo dnu do izby: lebo, ako viete, Pyramus a Thisbe sijdu sa pri mesiačku.

Teľ. A či svieti mesiac v tú noc, keď zahráme našu hru?

Klb. Kalendár, kalendár sem! Nazrite do almanachu: pohľadajte mesiac, vyhľadajte mesiac.

Plán. Áno, svieti v tú noc.

Klb. Inu, v takom páde môžete nechať otvorenú jednu okenicu na veľkom obloku, toť, chyže, kde budeme hrať; a mesiačik nech si svieti dnu okenicou.

Plán. Tak je; alebo ináče daktorý bude museť vôjsť s omelom z tŕnia a s lampášom, a rečie, že prichodí znepodobiť a či predstavovať osobu mesačného svetla. Potom tu je druhý hák: potrebujeme totiž stenu v tej veľkej chyži; lebo Pyramus a Thisbe, ako historia vykladá, shovárali sa prez škáru steny.

Teľ. A už steny nikdy nedopracete dnuká. — Čo poviete vy, Klbko?

Klb. Jeden lebo druhý chlap musí predstavovať stenu. A dajte sa mu natrieť na okolo trochu maltou, alebo trochu hlinou, alebo iným dákym mazivom, čím naznačí, že je stenou; alebo nech drží svoje prsty takto: a cez totú špáru Pyramus a Thisbe nech si šepkajú.

Plán. Ak to môže byť, tak je všetko v poriadku. Poďte, posadajte si všetci do jednoho, a rectujte svoje úlohy. Pyrame, vy začínate. Akonáhle ste dohovorili svoju reč, odstúpte hen do kriaka; a tak jeden každý podľa svojho nápovedného slova.

Puck objaví sa v úzadí.

Puck. Čo za konopnú priadzu domácu
tu v hrbe máme, rozhadzujúcu sa
tak blízko lôžka duchov kráľovnej?
Jak, hra sa chystá? — Budem poslucháčom;
i hercom snáď, ak vidím príčinu.

Plán. Hovorte, Pyrame; — Thisbe, pokročte ďalej.

Pyr. Jak sladkej tône kvet, tak —

Plán. Vône, vône!

Pyr. — vône kvet, tak, drahá Thisbe,
mi dych tvoj zapácha... Však čuj, kýs hlas!

I len tu počkaj za chvíločku v izbe,
a ťosikamsi zjavím sa ti zas. (Odíde.)

Puck. Čudnejší Pyram nebol nikdy hraný! (Odíde.)

This. Mám ja hovoriť teraz?

Plán. Ťaj! pravdaže, máte vy; lebo musíte rozumeť: on ide len kuknúť, čo to za povyk, ktorý bol občul, a má prísť znova.

This. Preskvúci Pyrame, i ľalíj nad belosť,
s rumencom ruže, ňouž ker triumf oslávi,
ty krepký šuhaju, ty z drahokamu chvosť, [1]
sťa najvernejší kôň, čo nezná unavy:
ver' sijdeme sa na Nininom hrobe —

Plán. Na Ninovom hrobe, chlape! Lenže to ešte nesmiete hovoriť; to odpoviete Pyramovi. Hja, keď vy len vyrapotať celý svoj zástoj razom, nápoveď i všetko dve na tri. — Pyrame, vystúpte; vaše nápovedné slovo odznelo, a síce: *nezná unavy.*

Puck sa vráti, a s ním **Klbko** s oslovou hlavou.

This. Och! — *Sťa najvernejší kôň, čo nezná unavy.*

Pyr. Nech pekný, Thisbe, som, tvoj bol bych jediné —

Plán. Och, potvorské! och nevídané! — Máta nás! Prosím, majstri! utekajte, majstri! Pomoc! (Herci zutekajú.)

Puck. Za vami idem, vôkol pohoním
vás prez močiar, chrasť, krovím, húšťavou;
hneď žrebcom som, zas veprom, bezhlavým
medveďom, psom, hneď vatrou práskavou;
i zerdžím, zkrochkám, zmrmrem, zbrešem ,hav-
hav', zblčím, sťa kôň, medveď, divý brav,
pes, oheň: zakaždým svoj meniac stav. (Ujde.)

Klb. Prečože tí tak fujazdia ztadiaľ? Aha, bude to fígeľ od nich, aby mňa nastrašili.

Rypák vráti sa.

Ryp. Joj, Klbko, ty si začarovaný! Čo to vidím na tebe!?

Klb. Nuž, kýho beťaha že vidíte? Vidíte oslovskú kotrbu na svojej vlastnej! ašak?

Plánka vráti sa.

Plán. Prežehnávam ťa, Klbko! prežehnávam ťa! Si pretvorený. (Rypák a Plánka odídu.)

Klb. Už nahliadam ich kujonstvo: a to je, že chcú urobiť zo mňa somára; chcú ma predesiť, keby tak mohli. Ale ja ani sa nehnem s tohto miesta, nech si vyvádzajú, čo vedia. Budem sa tu prechádzať hore-dolu, i zanôtim si, aby počuli, že sa nebojím. (Spieva.)

Kos, samček, čiernej farby vták,
len pysk mu ožltel,
drozd s hvizdom, prenikavým tak,
striežiček drobných kriel;

Tit. (precítne). Čo za anjel ma zo sna prebúdza
tu na postieľke mojej kvetnatej?

---

[1]) Mal povedať *skvost.*

Klb. (pokračujúc v speve). *Vráb, pinka, škovrán, kukučka,*
jejž „kuku!“ keď tak zvznie,
muž mnohý vzdychne zlahúčka,
bo nesmie riecť jej: nie —

veď aj, skutočne, kto by vynakladal svoj vtipec na tak pošetilého operenca? Kto by vtáčku-letáčku vynadával do lhárov, a čo by hneď vykrikoval „kukuk, rohút-kohút!“ trebárs do konca sveta?

Tit. O, spievaj ešte, nežný smrteľníku!
ťa prosím, spievaj; môj sluch zaľúbil
až priveľmi sa tvojej do piesne,
tak ako moje oči podmanila
si tvoja podoba. A rozkošných
tých ctností tvojich moc ma núti prvý
na pohľad ti riecť, chcem či nezochcem,
ba prisahať ti, že ťa milujem.

Klb. Mne sa pozdáva, paní, mali by ste mať kúsoček rozumu k tomu; a predsa, pravdu rieknuc, rozum a láska zriedka obcujú vedno v terajších časiech. Tým viac poľutovania hodné, že pojedni statoční súsedi ani nemajú vôle ich spriateliť. Bodajže ho, šakže viem tiež nakárať, keď sa naďapí príležitosť?

Tit. Ty si tak múdry, jak si spanilý.

Klb. To už nie, ani jedno, ani druhé; ale keby som mal nadostač filipa, ako sa dostať von z tejto hory, mal by som ho práve dosť, aby mi dostačilo dostať sa k svojmu cieľu.

Tit. Vyjsť z tohto hája nežiadaj si; lež,
či chceš či nechceš, aj tu zostaneš.
Som duch, nie všednej miery; leto prajné
tej mojej ríši slúži neprestajne,
a ja ťa ľúbim. Preto so mnou poď;
húf škriatkov, víl ti pridám za sprievod,
a oni pokladov ti nasnášajú
až z hlbiny, a budú spievať „haju“
ti, „hajušky“, kým na potlačenom
si kvietí driemkať budeš sladkým snom.
A tvoju hmotnosť zemskú prečistím,
že pojacháš si duchom vozdušným. —
Hej, Hraško-kvet a Pavučinka, sem!
Sem, Moľa! Horčičné semiačko, hej!

Prikvitnú: **Hraško-kvet, Pavučinka, Moľa a Horčičné semiačko, škriatky-vílčatá.**

Prvý škr. Tu som.
Druhý škr. I ja.
Tretí škr. Ja tiež.
Štvrtý škr. Ja podobne.
Všetky. Kam máme ísť?
Tit. Toť, k pánu buďte mi
zdvorilé, vľúdne. Cestou skočky hľaďte
ho baviť, krepčiac, bziknúc kľučkovate;
keď zlačnie, mi ho plody nachováte

maruliek, malín: no i hrozno zlaté
buď, figy ešte v zelenavom šate,
i morušky, čo vraz mu zpredkladáte:
by pohodoval zavše vrchovate.
Tiež medné vačky čmelám ukrasť máte,
a, miesto sviec, im vyskúbsť voskovaté
stehienka, a tie pritknúť o zrak v chvate
u svetlušky, ich trímať rozožaté,
keď miláček môj lôžko na kvetnaté
zajsť, či sa zbudiť dá znať predsavzatie.
A motýľkom zas letky vytrháte,
čím luny svit mu s očí zodháňate
usnulých. Teraz poklonou mu vzdáte
česť, bôžky, a mu dvorte zaujate.

Prvý škr. Sláva ti, smrteľníče!

Druhý škr. Sláva!

Tretí škr. Sláva!

Štvrtý škr. Sláva!

Klb. Prepytujem vaše vznešenosti, čo najsrdečnejšie. — Prosím o vašej vznešenosti meno.

Pav. Pavučinka.

Klb. Prial by som si bližšej známosti s vami, dobrý pane Pavučinka. Keď sa porežem v prst, budem tak smelý do vás. — Vaše meno, ctihodný šľachetíne?

Hraš. Hraško-kvet.

Klb. Prosím, porúčajte ma pani Luštine, vašej mamke, a pánu Strukovi, vášmu tatkovi. Dobrý pane Hraško-kvet, i s vami by som si vinšoval bližšie sa oboznámiť. — Vaše, ráčim prosinkať, milostivý panáčku?

Horč. Horčičné semiačko.

Klb. Dobrý pane Horčička, poznám vašu trpelivosť výborne: onen istý dovedený zbabelý, obru-podobný hovädzník, pečienka, pohltil už nejedného gavaliera z vašej rodiny. Ubezpečujem vás, vaša príbuznosť zapríčinila, že neraz zvodnately mi očí. Až mi piští duša po častejšom potyku s vami, dobrý pánko Horčička.

Tit. Nuž, slúžte mu. Včuľ mi ho zaveďte
do mojej besiedky. Mne zdá sa, v riedky
slz túl má luna oči zajdeté;
a keď tá plače, plačú drobné kvietky,
želejúc panny zas, už o venca
šperk obrali. Hej, pyštek milenca
mi pridržte; s ním mlčky ta hen sa. (Odíde.)

Scéna 2.

Iný diel hája.

Vystúpi Oberon.

Ober. Som zvedavý, či Titania sa
už zbudila; a jestli, čo as' bolo,
čo pod očí jej prišlo popredné,
s čím milkovať sa musí výstredne.

Puck sa zjaví.

Toť, posol môj. — Nuž, zbŕkly dušíku?
ký nočný sh›n to v tomto lesíku
navštevovanom mátoží tak veľa?

Puck. Vladárka moja láskou zahorela
k jednému netvoru. Hneď na blízku,
kde k spôčinku má skrytú kolísku
posvätnú, pokým v nej si dlela ona
tú svoju chvíľku, do hnilého lona
sna zavalená: húf tam babrákov,
remeselníci drsní, s rovnakou
čo chuťou dlubú v dielňach athénskych
za chleba kus, až vychádza im dych,
sa sišli k próbe hry, už predsavzali
si predstaviť v deň svadby okázalý
veľkého Thesea. V tom mizernej
tej chasy najhlúpejší kolodej,
čo Pyrama tam dával v tej ich bave,
opustil javište, v chrasť ušiel práve:
tu však ja som mu získal nápravu,
mu osliu rintu stoknul na hlavu.
Priam Thisbe treba odriecť odpoveď,
a mimik môj aj dostaví sa hneď;
no len ho zočia tí, jak divé húsky
by, na než vtáčnik číha prez halúzky,
či rudohlavé kavky — za kŕdeľ —
vyletiac, zkváčuc pušky na výstrel,
sa rozprchnú, i metú šialene
pláň oblohy: tak na to videnie
poď v drdy! trielia kamaráti jeho —
I ako zdupkám, jeden prez druhého
vše kopŕc! — onen zkričí ‚zbojník!‘ ten
zas ‚pomoc! rata!‘ volá do Athén.
Ich slabý takto rozum i tú síl
špeť utarmoniac ľakom, spôsobil,
že bez citu a ducha útvory
im počínajú robiť priekory;
bo šípy-tŕne do háb zadrú im,
tým rukávy, s hláv širáky zas tým
odtrhnú-schvatnú; ba kde povoľa,
tých ošarpú tam temer do hola.
Ja vystieram len nohy strachopudom,
a milého som Pyrama s tým čudom
na vázoch nechal tam: keď tu!iti
v tom okamihu zo sna precíti
vám Titania (ztaď tá zvláštna stvara),
i zaľúbi sa hurtom do somára.

Ober. To lepšie dopadlo než hútal som.

Lež čis' aj lizol lásky olejom
Athénčanovi oči, jak som kázal?
Puck. Spiac našiel som ho, — zrak sa ponamazal, —
i Athénčianku pri ňom priam: že, keď
sa zbudí on, ju musí uvideť.

Vystúpi Demetrius a Hermia.

Ober. Hľa, tu je Athénčan ten; stoj a čuš.
Puck. Tá istá ženská je, no nie ten muž.
Dem. Ó, čo tak hrešíš ľúbimca si, drahá?
Fuč takto zlobne na zlobného vraha.
Herm. Včuľ haruším len, cuzdím, kdežto snáď
by som ťa mala horšie pokárať;
bo tys' mi, bojsa, zavdal hľadaný
ku kliatbe podnet. Akže na spaní
si zabil Lysandra, súc v krvi vyše
obuvi, v bezdno potop sa i nižšie,
a zkántri mňa tiež.
To slnce nebolo tak verné dňu,
jak on mne: — i by sa bol odkradnú'
od spiacej Hermie? Skôr uverím,
že zem je možno prevŕtať, a tým
že stredom luna preliezť môž', a svit
tak poludňový bratu znechutiť
i protinožcom. Nie, to nemôž' byť,
lež tys' ho zavraždil; tak vyzerá
vrah: taká siná, hrozná príšera.
Dem. Tak zavraždený vyzerá; i ja
tak musím, jemuž srdce prebíja
to ukrutníctvo tvoje prenáramné.
A preds' ty, vraždu spáchavšia až na mne,
môj ubijca, tak jasne pozeráš,
jak Lada hen, już svetlý venčí kráž.
Herm. Čo je to môjmu Lysandrovi, nač?
Ach, kde je? dobrý Demetrie, ráč
mi vydať ho.
Dem. Tož radšej ver' by som
mrcinu jeho hodil svojim psom.
Herm. Preč, pse! preč, dunčo! ženieš za medze ma,
zdržanlivosti kde už dievča nemá.
Nuž zabil si ho tedy? Od teraz
nech nikdy viac ťa ľudský pre obraz
nepočitujú k ľuďom! — Aspoň raz
však, och, rec pravdu z plna obsahu,
mne k vôli: mal si ozaj odvahu
ho kedy zmerať zrakom, živého,
a si ho zmárnil predsa spiaceho?
O, chrabrá potyčka! Hen červ či had

by nebol vedel toľko vykonať?
Ba zmija zrobila to dokonála:
bo žialom klanejším od tvojho žiala,
ty hade, nikdy zmija neštípala.
Dem. Vy svoju vášeň vynakladáte
na pohoršenie mýlne počaté:
ja Lysandrovou krvou nie som vinný;
a ani nezomrel on do hodiny,
čo ja som v stave udať.
Herm. Koncom zprávy
tej povedz mi aj, prosím ťa, je zdravý?
Dem. A ak bych vedel i to, v náhradu
čo za to dostanem?
Herm. Tú výsadu,
že nedám sa ti spatriť nikdy viac. —
A s tým aj míjam, rada uchodiac,
tvoj spolok, ktorý mi tak protivný je:
mňa nevidz viac, či mŕtvy on či žije. (Odíde.)
Dem. Isť nelza za ňou, keď v nej zúri vztek:
i pobudnem tu za čas kdekoľvek.
Neresti bremä oťažieva len
od požiadavky, ňouž je podlžen
jej bankrotár sen; teraz domyslí
sa azda zplatiť na dlh zavislý
čo i len srážku, jestli nabídnutie
tu jeho vyčkám z chviľku utúlnute.
(Ľahne si na zem.)
Ober. Čo si to spáchal? Úrek naopak,
bo šťavou lásky pokropil si zrak
takému, ktorý ľúbil vytrvale;
z prechmatu tvojho muselo pojsť ale,
že verná láska tou byť prestala,
a falošná sa vernou nestala.
Puck. Hja, osud: že, kým z mužských pojeden
dodrží vernosť, iných million
sa potkýňa a klesá žitia dráhou,
prísahu vospust rušiac za prísahou.
Ober. Od vetra prudšie schoď, toť, les i chrasť,
a Helenu priam z Athén hľaď mi najsť.
Je celá chorá láskou, bledá v tvári,
sám vzdych a vzdych, čo neľútostne kvári
jej sviežu krvičku. Kým snaž sa mamom
sem dopratať ju; ja v tom čase samom
okúzlim tohto pohľad vrtkavý,
až ona zase tu sa objaví.
Puck. Už idem, už; kam bziknem, kuku;
pšt! prudšie než šíp z Tatarovho luku. (Ujde.)
Ober. Kvietku, čo ťa odel nach,

o ľúbostných polovkách
Cupid zranil, sŕdc ten vrah:
teč mu v oči po kvapkách!
Keď on začne pátrať v tmách
po milej, mu z bludných dráh
zasvieť, Venuše jak ťah
po sinavých nebesách.
I jak sna sa strasieš plách,
ju však pružný lesný mach
sem sprevadí na dosah:
od nej žebroň s ‚och' a s ‚ach'
lieku v lásky ťažobách.

Puck sa vráti.

Puck. Náčelníku našich čiat,
Helena sem ide, hľaď;
i mládenec, ktormu som
bol počaril omylom: —
ako idú, on i v tom
borí sa s jej odporom
o mzdu lásky na vzájom.
Obzreme si hry ich pych,
pane môj? Ja myslel bych;
ťaj! až šteklí vo zrelnici —:
blázni to tí smrteľníci!
Ober. Na bok; hlučia až tí ľudia,
Demetria skoro zbudia.
Puck. Tak dva budú buchnutí
jednej dvoriť do chuti —
figeľ, ajaj, podkutý!
Také veci páčia sa mi,
obrátené hor' nohami.

Vystúpi **Lysander** a **Helena**.

Lys. Zkaď názor, že sa korím s šklabom huby
vám? Šklab a výsmech v slzách nechodia.
Keď prisahám, hľa, plačem; také sľuby
však pravé sú už, len sa narodia.
Jak za posmech vám ľza brať tie mi veci,
keď viery znak ich pravosť tvrdí predsi?
Hel. Váš podvod stúpa. Pravda ubíja-li
tak pravdu: och, boj Ľutíc!... Prísahy
má Hermia; jej by ste výhost dali? —
Váž sľub a sľub, a nič si dľa váhy:
jej, mne daný hoď v misky: shodnú plachké
sa priam: a oba sú jak bájky ľahké.
Lys. Môj nerozum, keď som jej prisahal.

Hel. Tiež dla mňa, keď včul bys' jej výhost dal.

Lys. Ju Demetrius lúbi, a nie vás.

Dem. (precítnuc). Ó, Heleno, ty bohyňa, ty víla,
tak dokonalá, božská! K čomu, milá,
mám tvoje oči jasné prirovnať?
Je kryštál mutný. Ó, jak na pohľad
ti zrejú pery, celujúcich snáď
pár čerešní to, plňou svojich vnád
pokúšajúcich! Rýdzi čistý ľad,
sneh na vysokom Tauru, ovievaný
východným vetrom, sčernie v žúžel vrany,
keď ruku vystreš ty: — Ó, dovol, drahá,
mi zbozkať ju, čo ako vozvýš sahá,
ten odtisk úbeľu, tú pečať blaha!

Hel. Ó, zlosť! ó, peklo! Vidím, všetci len
ste uvzatí mi robiť protiveň
pre vyrazenie svoje. Keby ste
zdvorilí boli, slušní: zaiste
mne na úkor by neboli ste v stave
bezprávie takto kopiť na bezprávie.
Či nemôžte ma prosto nenávideť,
jak zkusujem, lež — môžte ver' sa styděť! —
i myslami sa sknôtiť musíte,
môcť potupiť ma, jak ma tupíte?
Nech mužia ste, jak na oko ste nimi,
nesmeli by ste byť tak bezúzdnymi
v zaobchádzaní s dámou vzdelanou;
mne ukladať sa, zaklínať sa cťou,
mňa vychvaľovať čo viac prepiate:
keď, jak viem, v srdciach prechovávate
zášť proti mne. Ste oba riváli,
Hermiu ľúbiac; a dnes sjednali
za sokov ste sa, vysmiať Helenu.
Ver' za slávny čin! ozaj k zvečneniu;
za podnik mužný: slz prúd prehorký
vylákať z očí devy, neborky,
tým vaším výsmechom! Nie, znati triedou
čo sú, z tých iste žiaden nedoviedol
by pannu uraziť tak; pripraviť
úbohú dušu o jej trpný cit:
len preto, by sa mohol pobaviť.

Lys. Ty omrzel si, Demetrie; teda
ním nebudz. Boveď, odškriepiť si nedá,
ty ľúbiš Hermiu; vieš, ja to znám.
Nuž, z dobrej vôle tu ti prepúšťam
i celým srdcom podiel, aký mám
na láske k Hermii; a ty v tomž' čase
mi z lásky k Helene svoj poruč zase,

už ľúbim, i chcem ľúbiť po zánik
môj v chladnej zemi.
Hel. Nikdy posmešník
nezmrhal planšie dychu.
Dem. Lysandrík,
drž svoju Hermiu si; nechcem jej.
Ak kedy ľúbil som ju, z lásky tej
som vyspal sa. To srdce pomeškalo
len hosťom u nej; a včuľ strepotalo
návratom ku Helene, domov jak,
kde zostane.
Lys. Nie, Hela, nenie tak.
Dem. Vernosti nezľahčuj, jejž nepoznáš,
ináče, bojsa, draho odpykáš. —
Hľa, láska tvoja; tam si milú máš.

Vystúpi **Hermia.**

Herm. Noc tmavá, ktorá činnosť oka ruší,
tým čulejšími k pojmu robí uši;
o koľko vidu smysel ukráti,
náhradou dvojmou sluchu zaplatí.
Môj zrak ťa, Lysandre, najsť neznal kol:
i sluch môj, vďaka mu, ma priviedol
sem, kde mi hlas tvoj oznamoval cieľ.
Však prečo, povedz, si ma odišiel
tak strme?
Lys. Nač by drepel, koho pohla
do chôdze láska?
Herm. Čo za láska mohla
by Lysandra preč nútiť odo mňa?
Lys. Nu, Lysandrova láska ohromná,
čo nedá odlihu mu: — utešená
Helena, ktorá noc tú do zjasnenia
viac vyzláca než všetky tisíce
hen ohnivých ok, svetla zornice! —
Čo šukáš mňa ty? — či ti na um zísť
už dotiaľ nemohlo, že nenávisť,
už cítim k tebe, bola určite,
že som ťa nechal?
Herm. Ináč vravíte,
než myslíte; nie, tak to môž' byť len.
Hel. Ha, ona tiež v tom smluvnom sväzku člen!
Hej, teraz badám, oni sjednotili
sa všetci traja odohrať v tej chvili
ten nemiestny žart, čo ich zabáva,
bo hanobí mňa hrubo. Mrchavá
Hermia! dievka nevďačná! ty tedy
až spikla si sa, s tými prenezbedy
tu driekla, do krvi ma podrážditʼ

pošetilými tými úštipky?
Nuž každá rada, v ktorej účastné
sme boly obe, sesterské tie sľuby,
tie doby, čo sme spolu strávily,
keď zšomraly sme na čas rýchlo-nohý
vše, že už lúči nás, — ó, všetko to
je zabudnuté? celé priateľstvo
školácke, detský vek i nevinnosť?
My, Hermia, sme, sťaby umelí
dva bohovia len, v prstoch ihličky,
o jednom kvete majstrúvaly obe,
vzor pred oboma jeden, seďačky
na podlôžke tej istej, švítoriac
tú istú obe pieseň, obidve
v tej samej tónine: jak naše ruky
by, boky, hlasy, mysle dovedna
vtelené boly bývaly. Tak rástly
sme pospolu my, rovno dvojičke
čerešní, oddelených na pohľad,
preds' jednota i v rozdelení tom;
rozmilých dvoje jahôd, utvorených
na jednom kostrnku: tak, zdanlive
síc o telách dvúch, ale jedno srdce;
dva z predáckych jak erbov na štíte,
čo jednomu len pánu patrí, i je
korunovaný jedným chocholom.
A ty tú našu starodávnu lásku
chceš roztrhať, sa spojiť s mužskými
na pohanenie biednej svojej družky?
To nenie priateľsky, nie dievčensky.
Pohlavie naše celé, práve tak
jak ja, ťa karhať bude preto, trebárs
ja cítim krivdu sama jediná.
Herm. Som zhrozená nad tvojmi slovami
náruživými. Ja ťa nevysmievam;
lež zdá sa, ty sa so mňa posmievaš.
Hel. A či si nenavdala Lysandra,
akoby z posmechu, by sliedil za mnou
a zveleboval oči mi a tvár?
A neprimalas' takže druhého
milenca svojho, Demetria (ktorý
len teraz práve čo ma odkopnul),
by zval ma bohyňou, zval vílou, božskou
a vzácnou, drahou, nebeskou? Nač on
to vraví takej, ktorú nenávidí?
a prečo upiera zas Lysander
ti naraz lásku, rozhojnenú mu
prez mieru v duši, a mne nabída
ozajstne svoju náklonnosť: ak nie

z návodu tvojho, s tvojím srozumením?
Veď bárs aj nie som v zácti ako ty,
tak povznášaná láskou, šťastná tak;
no práve že som najbiednejšou stvorou,
že ľúbim bez toho, bych ľúbená
na vzájom bola, skôr by k ľútosti
ťa malo pohnúť nežli k zohrde.

Herm. Ja nechápem, čo vlastne mieniš s tým!

Hel. Joj, svätá! Tedy ďalej, predstieraj
žalostné ťahy, ústa vykrivuj
mi za chrbtom! Len jeden na druhého
si pokyvujte, vyčíňajte si
tú roztomilú hračku: figeľ tento,
spravený rúče, prijde zaznačiť
do letopisu. Keby kúštiček
ste útlocitu, milosrdenstva,
či dobrých mravov mali, nemohli
by ste ma vybrať za taký si predmet.
Nuž, dobrú bavku; — je to čiastočne
i mojou chybou, ktorej ale smrť
či neprítomnosť čopriam odpomôže.

Lys. Stoj, nežná Heleno, čuj omluvu
z úst mojich: moja lásko, živote
môj, moja dušo, krásna Helena!

Hel. Ó, znamenite!

Herm. Drahúš, nože nehaň
ju takto.

Dem. Jestli ona nevládze
uprosiť, nuž ja zvládzem vynútiť.

Lys. Ty neuvládzeš vynútiť ver' viac,
než ona uprosiť. Tie tvoje hrozby
nemajú viacej sily od tých jej
cintľavých prosieb. — Heleno, ja ťa
milujem; jak že živ' som, milujem
ťa; prisahám aj ti to na svoj život,
čo pre teba som ztratiť hotový,
bych usvedčil ho v lži, kto povedá,
že nemilujem ťa.

Dem. Ja povedám,
že milujem ťa viacej nežli on.

Lys. Keď hovoríš tak, rušaj, dokáž aj to.

Dem. Hneď, poď len —

Herm. Lysandre, kam smeruje
to všetko?

Lys. Preč, ty murínko!

Dem. Nie, nie,
on by to chcel len — Stavia sa, už ide
vyskočiť z kože; mrzí sa, jak chcel

by vám ísť zápät: ale nejde preds'.
Vy ste mi jeden zbabelý chlap, iďte!
Lys. Odkvačkaj, mačko, čumbreľ ty! zlý škvár,
pusť: ináč strasiem sa ťa ani hada.
Herm. Čo ste sa stali takto drsnatým?
ký prevrat je to, sladký milane?
Lys. Tvoj milan? pakuj. žltá Tatarko, ta!
ta, hnusný lieku! mrcha brečko, marš!
Herm. Nežartujete?
Hel. Áno, pravda že;
a robíte tak i vy.
Lys. Demetrie,
dostojím slovu, tebe danému.
Dem. Ja prial by som si mať váš záväzok;
bo pozorujem, záväzok že slabý
vás zadržuje. Ďalej nejdem sa
na číre vaše slovo spoliehať.
Lys. Nuž, mám jej poškodiť, ju vyprať var',
či na smrť ubiť ju? Bárs nenávidím
ju, nemám vôle jej tak ublížiť.
Herm. Jak? či mi môžte väčšmi ublížiť
než nenávisťou svojou? — Povŕha
mnou! prečo? Och, jaj! Čo sa prihodilo,
môj miláčku? Nie som viac Hermia?
Ty nie si Lysander? Tak pekná som
i teraz, jak som bola predošle.
Len tejto noci, ľúbil si ma; a preds',
len tejto noci, si ma opustil:
opustil prečo ma, — ó, zavarujte
od toho, bohovia! — vraj, naozaj,
tak mám riecť?
Lys. Áno, jak že živý som;
a ani nikdy nechcem ťa viac videť.
Neprechovávaj tedy nádeje,
ni nespytuj sa, nepochybuj, istá
buď, nič že nenie pravdivejšieho,
i žiaden nie je žart, že nenávidím
ťa skutočne, a ľúbim Helenu.
Herm. Ó, žiaľ! ty kavkliarka! ty prašina,
hmyz na kvete! ty lásky kradoš! nuž,
za noci prišla si, a milému
ukradla mômu jeho srdce?
Hel. Pekne,
na moju pravdu; nemáš za máčik
viac skromnosti, ni studu dievčieho,
ni hanby potuchy? Čo, vydreť chceš
už vonkoncem len spurné odpovede
chúlostivému mômu jazyku?
Fuj, fuj! ty padelok! ty ľalka, ty!

Herm. Že lalka! ako? Aha, postupuje hra! Teraz pozorujem: navliekla to k porovnaniu vzrastov našich, v tom povytrčila svoju výšku; i osôbkou svojou, driečnou postavou, hej, natiahlosťou prevládala u ňho. — I preto vyhúkla tak vysoko si v zácti jeho, lebo že som ja tak trpasličia a tak nízka, čo? Nuž nízka som ti, povedz, maľovaná ty týka májová? som nízka ti, há? Lenže nie som nízka natoľko preds', aby moje nechty nedočiahly ti do okáľov tvojich.

Hel. Prosím vás, ač v posmechu ma máte, nedajte jej ublížiť mi, páni. Nebola som nikdy svadlivá; ja ani vlohy ver' nemám ku tým svárom všakovým; som ozaj devou z toho ohľadu, že bojko som; i nedajte ma biť. Veď nebodaj by ste si mysleli, keďže je trochu menšia odo mňa, že v stave som jej sprotiviť sa —

Herm. Menšia! zas, počujte len.

Hel. Drahá Hermia, nebuďte na mňa taká mrchavá. Ja som vás, Hermia, vždy mala rada, zachovávala naše tajomstvá, vám nekrivdila nikdy: vyjma, z lásky k Demetriovi, že som riekla mu o vašom skrytí sa sem do hája. On nasledoval vás; ja z lásky zas som pošla za ním. No tu vzal sa kliať ma, prezývať: a hrozil sa mi, že ma stlčie, dokope ma, ba čo viacej, i že ma zabije. I teraz, ak mi odísť dáte v pokoji, chcem zpät do Athén zaniesť svoje bláznovstvo, a za vami viac chodiť nebudem. Nuž prepusťte ma; z toho vidíte, jak sprostá som a koľme pošetilá.

Herm. Ech, ja dbám, choďte! Kto vás zdržiava?

Hel. Pochabé srdce, čo tu nechávam.

Herm. Ľaď, u Lysandra?

Hel. U Demetria.

Lys. Oj, neboj; ona nesmie ublížiť ti, Heleno!

Dem. Nie, pane, nesmie, trebárs
vy chytáte jej stránku.
Hel. Ó, keď tak
sa ona nahnevá, je srditá
a zanovit! Už ako do školy
chodila, bola priečnikom; i bárs
je malá len, sťa sršeň zlostná je.
Herm. Zas malá? nič len nízka že a malá?
Čo trpíte jej vy, keď takto ma
tu potupuje? Pusťte ma k nej!
Lys. Ber
sa ztaď, ty kratiš zakrpatelý;
ty zákrsok, čo prekážlivý stavil
vo vzraste stokolien; ty brmbolec,
ty žaluď!
Dem. K službe príliš ochotný
ste na prospech tej, ktorá zavŕha
úsluhy vaše. Nechajte ju samú;
ni slova o Helene; ani jej
viac nelapajte stranu. Lebo ak
bys' zamýšľal i v najmenšom k nej lásku
preukazovať, odpykáš mi to.
Lys. Už nedrží ma; hybaj tedy za mnou,
ak odvahu máš, by sme rozhodli,
čie právo, moje a či tvoje, je
silnejším k Helene.
Dem. Že za tebou?
nie, s tebou idem plece u pleca. (Lys a Dem. odídu.)
Herm. Hľa, slečinka, tá všetka trma-vrma
len pre vás je. Nie, neuchoďte preč.
Hel. Nedôverujem vám ni najmenej;
i v spoločnosti vašej ohavnej
ja nestrávim viac chvíľky pobytky.
Vy máte ruky prudšie do bitky
od mojich, ja mám dlhšie nohy zas,
keď aj len, by som zutekala v čas. (Odíde.)
Herm. Od divu nevie k slovu prísť mi hlas. (Odíde smerom za Helenou.)
Ober. To tvoja šemota. Ty vždy sa mýliš,
alebo naschvál stváraš šelmovstvá.
Puck. Ráč uveriť mi, kráľu stínov, som
sa zmýlil vskutku. Neriekols' mi sám,
vraj, človiečka že po tom poznať mám,
že oblečené athénske má šaty?
I aspoň natoľko môj počin platí,
je bezvadným, že Athéncu som preds'
zrak pomazal; a potiaľ aspoň vec
mi robí radosť, takto dopadnutá,
nakoľko dľa mňa baví tá ich zmuta.
Ober. Tí záletníci, vidíš, hľadajú

na súboj súce miesto po háju.
Bež tedy, Robin, zkaboň hnedky noc;
na hviezdny blankyt prikryvadlo hodz
z hmly mrholiacej zhusta, nebo-sklon
že čierny bude ako Acheron.
I voď tých sokov vôkol urputných
tak bludársky, by ani jeden z nich
neprišiel v cestu druhému. Hneď slovy
svoj jazyk uprav rovno Lysandrovi,
s tým Demetria poštvi urážkou
do krvi; hneď zas mluvy ponáškou
Demetriovej drážď; a pritom hľaď
ich obďaleč si takto zavádzať:
až na ich brvy, smrti obraz pre nich,
prilezie spánok, tvor nôh olovených
a netopierích krýdel. V ten čas však
tú trávu vytlač Lysandrovi v zrak,
jejž mok zná takú silu vyvinúť,
že ňou ztaď vymne razom všetek blud,
a zorničky mu v tôni obočia
zas obvyklým sa vidom zatočia.
Keď precítnu, ten celý výsmech snom
byť pozdá sa a márnym prízrakom;
a do Athén sa zaľúbenci vrátia
vo spolku rúče, jehož doba zlatá
má do smrti až trvať. Medzitým,
čo zaneprázdním teba dielom tým,
ku kráľke zajdem ja, — len k práci cháp sa —,
a indického vyžobrem si chlapca;
a tu jej oči očarované
obludy zbavím vzhľadov ochranne,
a vôbec smier a pokoj nastane.

Puck. Hej, čaro-vládca, chytro treba k práci
sa mať; bo, ajhľa, noční rýchli draci
popretínajú priam chmár prievory,
a hen už svieti predzvest Aurory:
na jehož príchod, ktoré putujú
sem-tam, sa duše v krďloch šutrujú
na cintoríny domov. Zatratené
napospol duchy, čo sú pohrobené
u krížnych ciest či vôd val je im rov,
už do červavých pošlí brlohov,
by, bojsa, deň ich hanby neuvidel:
schvál zo svetla sa vykázali sídiel,
i s čierno-brvou nocou bezďaky
im obcovať včuľ nutno na veky.

Ober. Však my sme inej triedy duchovia.
S milencom Zory neraz lovcova
ma rozkoš sdružila; i ako lesný

si môžem chodiť v hájoch, plných piesní,
kým vzchodu brána, celá požiar a
pýr, nad Neptunom v šír sa roztvára,
jak vydýchla by lúčo-iskrenne,
i v zlato topí v prudkej premene
tie jeho prúdy slano-zelené.
Ty predsa pospeš; nikde nepoleň:
pokonať máme vec než bude deň. (Odíde.)

Puck. Hore-dolu, hore-dolu,
povediem ich hore-dolu;
postrachom som mestu, poľu;
Znachor, voď ich hore-dolu —
Aha, jeden už prichádza.

Vystúpi **Lysander.**

Lys. Kdes', Demetrie spupný? hlás sa znov.
Puck. Tu, lotre; z pošvy von. Kde ty si, hou?
Lys. Priam pri tebe.
Puck. Veď hybaj, sem sa plaz,
tu rovienka. (Lysander odbehne, akoby za hlasom.)

Vystúpi **Demetrius.**

Dem. Lysander! vzkričže zas.
Ty útek, chabec ty, si zvirgal práve —
vrav — dakam v húšť var'? Kde si postlal hlave?
Puck. Ty baba, chvastáš sa tu hviezdam, vôkol
krom rozkladáš, jak junácky si sokol,
a nejdeš preds'? Poď, slabúch, decko, čo ťa
vyšibem prútom: bol by podliak, psota,
kto mečom by ťa ťal.
Dem. Hach! tu si, plemä ..?
Puck. Len za mnou; inde kuráž sprobujeme. (Ujdú.)

Lysander sa vráti.

Lys. Mi vyhýba a vyzýva ma; keď,
kde zavolal, sa sblížim, už ho niet.
Ten oplan má moc ľahšie než ja päty:
som za ním priam, no vždy sa skorej ztratí.
Tak zapadol som v závoz neschodný;
tma; spočiniem aj. Ó, prijď, milý dni! (Ľahne si.)
Bo len mi dáš znať sivé svetlo denné,
vykutám Demetria, kde je kde nie,
a vypomstím sa za to pohoršenie. (Zaspí.)

Puck a **Demetrius** sa navrátia.

Puck. Tuľaľa! — Strachopud, čo nejdeš sem?
Dem. No počkaj, ak si chlap; bo dobre viem,

utekáš predo mnou, len šiky tratíš;
a niet ti srdu zastať, že sa vzpätíš
a pozreš do tvári mi. Kde si včul?

Puck. Poď semká; tu som.

Dem. Nuž, hľa, uvrznul
si zas; ma šmáliš iba. Za ten kríž
však s tebou, oj, mi draho zaplatíš,
len v svetle dňa tvoj zazrem obličaj.
A teraz rušaj svojou cestou. Haj,
únava núti ma, bych vzrast svoj celý
odmeral chladnej totu na posteli.
Máš návštevou ma, až deň tmu tú zbieli. (Ľahne si a usne.)

Vystúpi Helena.

Hel. Ó, nevrlá noc, ó, noc ťažkopádna!
skráť svoj čas: svitni, osvež ztaď, kde vzchod,
že do Athén sa vrátim od tých za dňa,
imž moje družstvo je tak na odhod; —
a sne, čo súžbe zrak vše zapreš, zmruži,
a na chvíľku ma ukraď vlastnej druži. (Uloží sa a zaspí.)

Puck. Iba traja ešte tu?
Prijď, čo chybíš, naskutku;
dva z tých, dve z tých — štyri sú.
Aj už ide, zlá i mdlá;
Cupid šelma chasník: hľa,
ženské až poblázniť zná.

Vystúpi Hermia.

Herm. Tak slabá nikdy, nikdy v toľkom bôli,
od rosy mokrá, sdratá chrasťami: —
ďiaľ liezť mi neľza, nôh pár len sa tmolí,
krok nevydržia s mojmi túžbami.
Tu oddýchnem si, svit kým prezre k háju.
Chráň nebo Lysandra, ak biť sa majú! (Uloží sa a zaspí.)

Puck. V lôžkach z trávy
spite zdraví.
Tebe však,
milý, v zrak
nakapkám, toť, lieku — tak. (Vyžmykne šťavu Lysandrovi na oči.)
Jak precítneš,
chytneš
rozkoš ani
lúč veň ranný
z očú tvojej švárnej panny.
A obecná prôpoveď
‚doba dobu najde‘, keď
predrapíte oči, hneď

pred vami sa bude dieť:
Kubek, čo si zaľúbi,
vezme Katru z Poruby;
nič neprijde na ruby —
Hej, samček obdrží svoju samičku znovek, a bude všetko v poriadku.
(Puck odíde. — Dem., Hel. a t. ď. ostanú spiac.)

(Dokončenie.)

Z pozostalosti Ondreja Bellu.

Duma.

Idem, idem horou,
zavadím o liesku:
tri oriešky zrelé
padly mi do piesku.

Roztíknul som jeden —
obrúčka v ňom zlatá...
Pekne že sa majte
kolo mňa, dievčatá.

Keď ja kolo prsta
skrútnem tú obrúčku,
prídete o srdce,
prídete o rúčku.

Roztíknul som druhý;
tuho som naň tíknul —
jak slniečkom zlatým
plameň ma obíknul.

Ale zhasnul razom,
len jedna mrvina
zo zničenej slávy
v oku ma omina.

Netíkol som tretí —
deravý celičký...
Na ňom prehvizdujem
tie moje pesničky.

Pišťaľ prekričí ich,
vetrík ich prešumie,
ale moje dievča
dobre im rozumie.

Z povinnosti.

Povesť. Napísal *Ján Čajak.*

(Pokračovanie.)

V.

Na druhý deň Prácky obliekol sa pečlivejšie ako inokedy, i nákrčník si vzal nový, hodvabný. Nezabudol pozreť ani do zrkadla. Nebol spokojný s výzorom. „Eh! čo tam po tvári, len nech je tu," a buchol si päsťou na vrecko kabáta, kde nosieval peniaze. Vzal palicu a šiel smerom k Remeňovcom. Keď sa približoval, trocha sa okúňal; myslel si: „Nie, nebude dobre postrašiť hneď dievča, treba najprv s otcom rozumne prehovoriť." Vošiel do dvora, nevidel ani márnej duše. Vstúpil do pitvora: prázdny, i izba prázdna. Kde len môže byť? — „Tu by mohli pre nich všetko vyrabovať; pravda, by sa veľmi neobohatili," doložil v myšlienkach, keď videl skromne zariadenú, no čistú izbu. Práve chcel vykročiť, tu vošiel Remeň. Videl pred sebou cudziu postavu. Zprvu nepoznal Práckeho v šere izbenom, len keď prišiel bližšie k nemu. Krv stydla mu v žilách. „Čo len chce? On, boháč, u mňa?" Strhol klobúk s hlavy a poníženým, od vnútorného pohnutia trasľavým hlasom vítal Práckeho:

„Vítajte u nás; sadnite si."

Prácky — div divúci — sadol si za jeho stôl. Hľa, nezdá sa byť ani nahnevaným, áno ešte sa s ním rukoval. „Čo len chce?" myslí si a rozpaky mu rastú.

„Prišiel som ťa vidieť. Tadeto ma cesta viedla, reku, pozrem i teba, že ako se máš. Kde ti je žena?"

„Ale, nuž išla pár groší zarobiť. Čerešne šla predávať do mesta. Včera ich bola naoberať v Hošťovciach. Ešte hen pred týždňom bola dala závdavok na ne, ale nestihla len včera," rozhovoril sa Remeň, a pritom mu vždy vŕtala v hlave myšlienka: „Čo to len vykvitne? Prácky nechodieva bez príčiny."

„A Marka?"

„Ach, nuž tá... šla pleť a pokopať do kapustnísk; viete, to teraz veľmi zarastá, vždy aby niekto tam prplal.

„Máš hodnú dcéru "

„Chvalabohu, len že je zdravá," odpovedá skromne a pritom nemôže sa zdržať spokojného úsmevu. Hľa, i boháč si jej všimnul.

„Škoda by sa jej bolo za kadejakého vydať."

„A už ako Pán Boh dá. Ona je chudobná; len podľa seba. Musí sa i ona trápiť," a pritom otec rástol od radosti nad takou pochvalou.

„No už ja len toľko vravím, že by sa jej svedčilo po gazdovskom dome prechodiť a kľúče od komôr za pásom nosiť. Čo?" A usmial sa sebavedome na Remeňa.

Remeň sa zmiatol. Nemohol si vysvetliť počínanie Práckeho. Je to výsmech a či naozaj?... ‚Eh, čo!' myslí si, ‚Nevidíš, blázon,

že sa ti len vysmieva, že sa len ihrá s tebou, ako mačka s myšou?‘
„Ach, neposmievajteže sa, gazdíčko, z chudobného dievčaťa.“

„Čo vravíš? Ja sa posmievam?“ a oči sa mu zablyskly. „Neposmievam sa, a ani sa nenazdaj, že k vôli tebe som prišiel. Prišiel som k vôli tvojej dcére Marke. Chcem ju mať za ženu. Rozumieš? za ženu,“ a pozeral na Remeňa, či nevyskočí od radosti nad takým ohromným šťastím.

Remeň sedel ako prikovaný. Žiadosť Práckeho bola taká neočakávaná, áno ohromujúca, že bol ani omráčený. Vypúlenými očami pozeral naň.

Prácky zasmial sa nad jeho nesnádzou.

Tento smiech ho priviedol k sebe. „Veď je to posmech, on robí posmech zo mňa,“ preblysklo mu hlavou. „Hľa, ako sa smeje, starý pes.“ Prešiel si rukou po tvári a zpola namrzene, zpola pokorne prehovoril: „Neposmechujte sa z chudobného človeka; povedzte, čo chcete, ale dievča vám nič neurobilo, aby ste si smeli z neho posmech robiť.“ Keď dokončil, zľakol sa, ako sa len opovážil toľko povedať. ‚Teraz sa nahnevá a vyvŕši sa na mne i na nej duplovane.‘

Práckeho tešilo, že Remeň netrúfal si ani len pomysleť na možnosť toho; ale chcel už i dokončiť vec, aby nejako ona neprišla. Preto vážnym hlasom prehovoril:

„Nežartujem, ani neposmievam sa. Chcem sa oženiť. Len ma okrádajú... I včera Zuza vliekla pod zásterou masti v hrnci. Vyprášil som ju. Nechcem byť sám. Rád by mať ženu, ktorá by ma opatrila, dozerala a bola mi vďačnou. Desať by mohol mať na každý prst: i starú i mladú, ale nechcem ich. Včera som videl tvoju dievku husi pásť pri vode; zapáčila sa mi. Myslel som si: toto bude ona. Pravda, je mladá, ale si ju vychovám. Bude mi vďačná za to všetko, čo jej dám... A prisám, bude bohatšia, ako sa nazdáte.“

Remeň začal chápať, že to ide byť naozaj. Pred ním sedel s otylou, šedinami pokrytou tvárou Prácky. Tento človek chcel jeho mladú dcéru. Za tohto by sa mala zahrdúsiť? I cítil pocit hnusu. Nie!... ‚Ale veď on ma môže ako červiaka rozmliaždiť, Marku bez prístrešia na želiarstvo vyhnať, a ináče by som mal do smrti svätý pokoj. . a ona v masti by sa kúpala a hodvábom odievala‘... I pozrel bokom nesmelo naň. Starec, vyžitý starec sedel pred ním, ktorý tak ostro hľadel na neho, že zdalo sa mu, ako by sa škľabil. Nová ťarcha mu padla na svedomie. Nevedel, čo má robiť. Či sa tešiť a či sa báť?

Prácky pozeral naňho chvíľu a čakal, kedy už vyskočí od radosti, alebo kedy už vypukne v radostný smiech a či plač, keď ho tak veliké šťastie potká jemu byť tesťom. Keď videl, že tento „hlupák“ nemá sa k ničomu, začal on. „No, čo? veríš či neveríš? Nemám času; povedz tak alebo inak. Ale si dobre rozmysli a vedz, že vtedy chytaj šťastie, keď je tu. Čo som povedal, to je tak a nie inak. Nie som mladý, ale zato som na to dosť bohatý, aby tvoju dcéru urobil šťastnou.“

„Veď ja neviem," začal Remeň. ‚Čo mu len mám povedať, ako si pomôcť?'...

„Nevieš?"

„Nuž ono — načim by sa bolo i Marky spýtať, čo reku tá na to. Ja s mojej stránky, už ako ja, nemám nič proti tomu. Ale, viete, ona, ako dievča — je... nuž je mladá."

„Veď ja to viem, že je mladá, a ako taká by radšej mladého, ako — staršieho," a nešlo mu slovo „starý" na jazyk. „A ja som to i chcel, aby sme sa my medzi štyrmi očami poshovárali. Ty si už vo veku; pravda, nemáš ho nazbyt, ale predsa vieš si rozložiť vec a vieš, čo vám je *všetkým* k osohu a šťastiu. Ja nejdem sľubovať, ale o tom buď presvedčený, že o to postarám sa, aby rodič mojej ženy nechodil ako žobrák a mať s čerešňami a dohánom na chrbte."

Popod oblok prešiel niekto a v zápätí cvakla kľučka na uličných dverciach.

Prácky vzal klobúk. Priblížil sa až k Remeňovi a rýchlo, udusujúc hlas, povedal: „Prehovor s Markou. Vysvetli jej múdre, lebo vieš, čo je na vážkach," a oči mu zablyskly hrozbou. Remeň vycítil z tvrdosti hlasu, že tu ide o životnú otázku a niet nijakej nádeje na nejaký iný východ.

„Veď už urobím, čo budem môcť —"

„No veď tak."

Otvorily sa dvere. Marka, nesúc krčah vody, vstúpila. Ešte vo dverách volala: „Apo, nenapijete sa čerstvej vody?" Zazrela cudzieho človeka, poznala ho. Tvár vzblkla jej od studu. Hanbila sa, ani nevedela prečo, a k tomu ju i strach prejal. Zostrašene, zadivene pozerala naňho, ako by sa ho bola spytovala: „Čo si prišiel, čo nám nedáš pokoja?"

Stála tak za chvíľku nepohnute.

Prácky tiež cítil istý stud pred ňou. I jemu udierala krv do tvári. Pred jej zrakom sklopil oči. „Eh!" myslí si, „starý blázon, ty budeš pred ňou oči klopiť a červenať sa, ako nejaké chlapčisko, ktorému ešte na gambách materino mlieko neuschlo!" Usmial sa nad sám sebou.

„Čo neprivítaš?" dohovára otec. „Nazdajú sa, že nevieš."

„Prepáčte," zašepne, a aby ukryla rozpaky, utiera pri stene lavicu zásterkou. „Sadnite si u nás."

„Ďakujem ti, Marka, už idem domov. Ale možná, že si ešte prídem k vám posedeť, ak nebudeš odo mňa utekať, ako včera. Či som také strašidlo, že môžem len naľakať?" hovoril žartovne.

Marka od hanby sa len tak zardievala.

„No, neboj sa," vraví on a blíži sa k nej. „Veď sa my pomeríme, však ver?" Potom ako by si bol rozmyslel, povedal s Bohom a vyšiel von. Remeň ho vyprevádzal.

„Apo, čo chcel tu?" spytuje sa Marka, keď Remeň vrátil sa do izby.

„Ale, nuž prišiel o vosk. Vieš, že som teraz vybíjal; nuž prišiel sa zjednať." Chudák lyhal, aby nemusel povedať dcére pravú

príčinu. Chcel sa najprv poshovárať so ženou, a tá potom to už vykoná. Darmo je, ženy sú v takých veciach najzbehlejšie.

Marka verila i neverila, ale videla, že otec je nie náchylný k rozhovoru, nuž nechala tak a šla si po robote.

Práve zvonili na večer, keď Remeňová vrátila sa z mesta. Bola ustatá, ale zato spokojná, lebo dosť dobre popredala; mohla Marke i na kosičku kúpiť i ešte pár groší čistého osohu doniesť. S úľubou vytiahla z batôžka v ručníku zaviazanú látku. Naschvál trocha pomalšie rozväzovala, aby zvedavosť Markinu stupňovala a tak dojem zväčšila. S náležitou jemnosťou vybalila z papiera a potom pretiahla na kolene trocha skrkvanú kvetistú látku, až konečne ju rozložila proti obloku, aby ju Marka videla a ocenila v celej jej kráse. Látka na kosičku bola pestrá, plná zeleného listia, rozvitými ružami i púčkami obtočeného.

Marka obyčajne veľkú radosť mávala, keď jej matka niečo doniesla, ale odkedy Janko bol preč, ako by bola utratila záujem, nič ju netešilo. Tak to bolo i teraz. Usmiala sa, i pochválila, ale že by sa bola radovala tou detinskou, opravdovou radosťou, toho nebolo.

Matka vycítila, že to len naoko, i pozrela na ňu. „Čože, vari sa ti nepáči?"

„Bože chráň, čože by sa mi nepáčilo! Ba je veľmi pekná."

„Človek sa i naustáva, i ešte nevyhovie," zašemrala urazená a skladá dovedna, aby odložila do truhly. „Na druhý raz si kúpiš ty."

Keď Marka už odišla do komory, aby si ľahla, prehovoril Remeň ku žene: „Počuj, žena, poviem ti novinu."

„Čo za novinu?"

„Takú, že čo by si do súdneho dňa hádala, neuhádneš."

„Čože to môže byť?"

„Dnes bol tu Prácky. Vieš, prečo?"

„Zase pýtal peniaze?" spytuje sa úzkostlive žena.

„Peniaze? Čo len peniaze.. viac, omnoho viacej."

„Nuž čo? Hovor; čo ma trápiš?"

„Marku!"

„Marku!?" vykríkla žena v údive.

„Marku!"

„Ale naozaj!?"

„No už je to tak a nie inak. Vravel, že ho okrádajú. Zuzu odprášil; našiel u nej hrnec masti, čo niesla si Anči... Že by on vraj mohol mať i desať na jeden prst, ale že nechce, len Marku."

„Ale, taký starý a naša dievka! Ih! aby ťa i so starým capom!" hovorí ona, ale z hlasu nevyznieva jej veľké pohoršenie, ba ako nejaké zadosťučinenie. „Veď ja som dávno vedela, že naša Marka bude mnohým oči klať; ale že by práve Prácky, to mi predsa nejde do umu."

„Veď i mne je čudné. Ešte včera bol v záboji napaprčený. Zazeral na mňa, ako čo by ma chcel zjesť... Videl ju vraj pri potoku husi pásť, tak že sa mu zapáčila... Teda? Čo myslíš?"

„Veď ja neviem," múdri sa žena.

„Že by sme si dobre rozmysleli. Že matka jeho ženy by nesmela čerešne, ani dohán viac na chrbte nosiť.“

„Čo som i nosila, ale zato z cudzích mozoľov som nežila.“

„Zle je to všetko,“ začal zase Remeň, ako by chcel nadpriadať.

„Čo je zle? Že ju pýta?“

„Áno. Ak ju dáme, tak s ňou čo bude pri takom starom? Ak ju nedáme, vypomstí sa on na nás.“

Nastala tichosť. Mlčali oba, ako by rozmýšľali.

„Hovoril si s Markou?“ ozvala sa ona.

„Nie. Čakal som na teba, ty to lepšie vieš.“

„Dobre! Ona je chudobná, on bohatý a starý. Pretrpí pár rokov a bude potom, keď on umre, paňou nad všetkým. Nech sa potom vydá, za koho chce.“

‚Čertovská baba!‘ pomyslel si Remeň. ‚Ako len tak môže... hneď všetko... Mne sa tiež čmírilo, a ona ti hneď trafí klinec po hlave.‘ „Len či ona bude chcieť?“

„Ja nepôjdem zaň, a čo hneď čo sa stane!“ ozve sa Markin hlas pri dverách. Nemohla v komore usnúť, vyšla do pitvora napiť sa vody z krčiažka, keď ju zarazil rozhovor rodičov. Vypočula všetko.

Strhli sa obidvaja, ako keby ich bol niekto pri krádeži zastihol.

„Prečo nespíš?“ povie po chvíli matka.

„Nemôžem,“ a hlas sa jej drhne od rozčulenia.

Remeňovi, keď počul, že plače, zmäklo srdce, a potom súcitným hlasom prihovoril sa jej: „Čo plačeš?“

„Keď mi je ľúto, že ma chcete predať za toho starygáňa. A veď vy viete, že ja už — — Čo bude s Jankom?“ vyhŕklo z nej.

„S Jankom?“ chytá sa matka, ani trávy, novej myšlienky. „Keby ťa bol chcel, nebol by odišiel. Boh vie, čo sa môže stať. Alebo nešťastie, alebo druhá príhoda, ba ešte i tam môže sa spliesť s inou a teba zabudnúť.“

„Čo len takô hovoríte a mne len žiaľ robíte? Vy Janka nepoznáte, on mňa nenechá, a ja jeho tiež nie.“

„A takto by si bola paní, a aká paní. Celá dolina by ti závidela.“

„Ja nechcem! Radšej sa do studne hodím alebo sa inak zmárnim, ako by som sa mala zahrdúsiť a Jankovi daný sľub zrušiť.“ Vypukla v hlasitý plač. „Vy mňa nechcete, vy mňa chcete od seba odohnať a predať, aby ste sa ma sprostili a za živa pochovali.“

Otec vyskočil z postele, objal si dcéru a posadil na posteľ. Marka pritlačila si tvár na prse otcove a on hladkal jej vlasy a tešil ju, ako dakedy, kým ešte bola malá.

„Neplač, veď to nemusí byť. Veď ak sa ti nezdá, nuž nepôjdeš.“

Matka bola viac praktičná, nežli citná, a už mala vyrátané všetko, ako by to dobre bolo; hnevala sa na starého i okríkla ho:

„Nemaznaj sa, ty starý blázon; aspoň ty maj trocha rozumu, keď ona nemá... A čo bude z nej, keď nás Prácky vyženie, keď budeme bez prístrešia a pôjdeme zťato holí ako prst, — čo potom?“

„Budeme robiť. Ja vám budem pomáhať vo všetkom."

„Ľahko sa to hovorí. Aj Jano, keď príde a uvidí, že nemáš nič, myslíš, že si ťa vezme?"

„Janka ja poznám, on je nie taký," ale pritom Markino srdce zamieralo pod dojmom, že by ju mohol nechať.

„Keď ma chcete za živa zahrabať, tak ma len dajte; ale ja vám vravím, že ho ja nechcem". — — — — — — —

Marka ostala stála. Ani hrozby, ani prosby nič neosožily. Rodičia sa konečne ustálili, že ju nebudú nútiť, že veď majú len tú jednu, nuž nech si robí, ako chce; ale nech si sebe pripíše, keď neposlúcha múdrejších rady.

O pár dní odpovedali Práckemu.

Práckeho zachvátil hnev, keď počul, že nechce ísť za neho. Jemu sa to opovážili urobiť?! Žobráci! Opovrhnúť ho, takú hanbu mu urobiť, za jeho dobré! K tomu ťažko bolo mu opúšťať už myšlienku, do ktorej sa vžil, ktorá ho oblažovala. Remeňa v sprievode nádavok vyhodil z izby. Dal zapriahnuť, sadol do vozíka a letel do mesta.

Medzitým u Remeňov zavládol smútok. Ticho boli všetci traja. Stránili sa jeden druhého. Otec pred dcérou a dcéra pred otcom klopili oči, ako by boli niečo zlého urobili. Matka kedy-tedy s výčitkou pozrela na Marku a vzdychla si zhlboka. Marke bolo na nevydržanie. Začal sa v nej ten duševný boj, ktorý nedal jej ani za okamih pokoja.

Nevidela nijakého východu. Jano len teraz odišiel, boh vie kde je, a matkou hodená pochybnosť, či ju vezme, keď bude bez prístrešia, bez roličky, hlodala jej v srdci. Videla rodičov utrápených. Na starosť pozbavených majetka. Hla, ako sa odpláca! Bežala do kraviarne, aby sa aspoň tam potešila, ale miesto potechy i tam len zármutok. List dostali, pravda, od Jana i pozdravenie pre Marku, ale sa v ňom žaloval, že nemôže dostať ešte roboty, že je v núdzi; ale že nepríde, kým nezarobí na cestu i na dlh, aby mohol vyplatiť. Stará Dúbravová ju neprijala tak láskave, ako očakávala. Ona v duchu vinila Marku, že odišiel Jano. Či sa musel do nej zblazneť? On bol, pravda, chudobný, ale parobok taký, čo mu páru načim hľadať. Dobre ona videla, — čože by mať nevidela —, že inakšie dievky, nie len také, „čo pýcha na ulici . . .", pozeraly za ním.

Marka miesto potechy doniesla domov novú ťarchu.

O pár dní zatým práve, na Jána, zastal pred rychtárovým domom koč. Malý hrbatý pán sišiel z neho. V ruke mal čiernu podlhovatú remennú kapselu. Vošiel do rychtárovho domu, ztade onedlho v sprievode dvoch boženíkov poberal sa rovno do Remeňov. Kade išiel po ulici, ľudia vychádzali z izieb a nakúkali za ním, koho to ide „oblažiť". Remeň, keď ho zazrel, zbledol na smrť. Žena začala bedákať, rukami zalamovať. Marka stála nehybne, ako stĺp, nepovedala ani slova, len ruku mala pritisnutú k srdcu. Exekútor sadol si za stôl. Vytiahol písma z kapsely a s tvárou spokojnou, ako by robil najľahostajnejšiu vec, prezeral ich, potom vytiahol ručník, utrel si nos a takto pripravený pozrel v tú stranu,

kde Remeň stál. Mal niečo, čo upomínalo na dravého vtáka, alebo lepšie, keď pozrel človek na jeho veľké nahor končité uši, na nos dlhý, v ľavú stranu ohnutý, ktorý ku koncu sa šíril, aby odrazu zahol sa do končitosti, vtedy vyzeral práve tak ako satyr, len rožky a kopýtka mu chýbaly.

„Ste vy Ondrej Remeň?“ spytuje sa ospanlivým hlasom; div, nezívne.

„Ja, prosím ponížene.“

„Ste dlžen Ďurovi Práckemu tisíc dvesto zlatých?“

„Áno.“

„Môžete mu zaplatiť?“

„Ja, prosím pána veľkomožného,“ zajaká sa Remeň, „teraz nemám; ale sa budem usilovať zaplatiť.“

„Tu je nie o tom reč, či chcete, či nechcete, ale či máte?“

„Nuž veru teraz nemám.“

„Keď nemáte, tak v mene zákona popíšem vám... a ak nesplatíte do termínu, na verejnej licitácii sa vám odpredá majetok.“

A písal, kým nepopísal všetko, čo bolo; nezabudol na nič, ani na periny. Ako počula Remeňová, že jej i periny popisujú, kričala ani z rozumu pohnutá. „Píšte, len píšte; popíšte všetko! Prečo nepíšete — Boh by vás skáral! — i mňa i dcéru i všetko!“

Pozrel na ňu mdle exekútor, ako vo sne, potom prehovoril: „Načože by ste vy nám boli; vás nepotrebujeme. Ale dcéru, to už môžem,“ a zasmial sa spokojne. A vytiahol zlaté hodinky, otvoril ich, pozrel na ne a, vopchajúc ich nazpäť, poihral sa s takouže retiazkou. Ľavou rukou prešiel si na krátko ostrihané fúzy. Na malíčku zablesklo sa očko, vsadené do hrubého prsteňa; potom sobral svoje písemnosti, usmial sa na Marku, Remeňovi kývol hlavou a spokojne, ako po dobre zvŕšenej práci, odišiel, vyprevádzaný boženíkmi.

VI.

Chýr o exekvovaní Remeňa rozniesol sa ani blesk po celej dedine; to sa rozumie, či neobišiel ani faru. Farár Pavel Dobrinský stál pri písacom stolíku v svojej neveľkej izbičke, letnej to pracovni, jejž steny boly zväčša priepravkami kníh zaplnené. Na hlave mal čiernu hodvabnú čiapočku so stínidlom, ľavou rukou držal fajočku. Bol pohrúžený do písania. Mal krásne široké a vysoké čelo, sivé oči a orličí nos. Celý výraz tvári bol vážny, zadumený. Bol málomluvný, ale keď prišiel návštevou niektorý milý priateľ, tu mu tvár oživla, oči dostaly lesk a na jemné tenké pery vysadol mu úsmev. V takomto čase milý, duchaplný rozhovor rozprúdil sa na tichej fare. Nehľadal priazne a spoločnosti vyšších pánov, nehľadal slávy svetskej a hodnosti, on uspokojil sa s prikázaním Pána svojho: „Pasiš beránky mé!“ A on nielen že ich pásol, ale ako dobrý pastier ich i chránil a bránil. Mnoho ráz zachránil majetok zadlženého cirkevníka svojho od odpredaju. Tu obmäkčil srdce veriteľa a prehovoril ho čakať, tam zase zaopatril lacnejší úver. Najviac práce mal s Práckym. Prácky bol svojej hlavy človek.

Nerád cítil druhého oprát na sebe a preto nerád videl kňaza, ktorý mu kedy-tedy prekrižoval plány. Bol mu nepohodlný i pre to, že cítil, ako by mu bol Dobrinský pohľadom svojím videl do najhlbších útrob jeho, áno obával sa, že mu vyčíta i najtajnejšie myšlienky a úmysly. Za to sa ho Prácky stránil i šemral na neho, ohováral ho a iné mnohé nepríjemnosti mu robil, no pritom všetkom nemohol sa striasť bázne a úcty, ktorú cítil pred ním.

Dvere sa ticho otvorily a temer neslyšným krokom vstúpila nízka štíhla ženská, pani farárka. Nezbadal jej, tak bol pohrúžený do písania. Ona tíško pritvorila dvere a umným okom pozrela naňho, ako by chcela vybadať najprv rozpoloženie duševné mužovo, bo podľa dávnej zkúsenosti vedela, že keď sa zavre do svojej izby a píše, vtedy neradno ho v práci prerušovať. Ona to i zachovávala, a musela byť vážnejšia príčina, keď prestúpila tento obyčaj. I teraz postála trocha nerozhodne, ale sa potom osmelila a tichým, prívetivým hlasom ho oslovila: „Paľko, vieš čo sa stalo?“

On sa obzrel ako zo sna, bol nepríjemne dotknutý prítomnosťou ženy.

„Čože je zase?“

„Paľko môj! nehnevaj sa, ale ti už len poviem: powáž si len, ten Prácky dal Remeňa exekvovať.“

„Ach, ten Prácky! S ním mám vždy omrzlosti. Čo mu to len zase prišlo na um... Hm! hm! Remeň je babrák, to je pravda, nevie gazdovať, všetko mu letí; ale predsa ho nemá na mizinu donášať.“

„Ja tú Remeňku ľutujem, koľko sa tá narobí, tých košov na chrbte nanosí, nachodí, a predsa kde nič tu nič, ako by do koša vodu lieval, tak sa všetko prepadúva u nich!“

„Hm! to bude zase nepríjemná vec s tým Práckym: nahovoriť ho, aby mu počkal,“ a hustý kotúč dymu vypustil z úst. Nemôžem ho nechať spustnúť; aj to dievča —“ ako by nadpriadal myšlienky, viac k sebe ako k žene hovoril.

„Ale veď sa toľko netráp pre cudzích; viac sa o nich trápiš, ako o svojich. Či máš zato nejaké uznanie od nich? Hľa, už dvadsať rokov, čo im sýpku, aby maly podporu, za darmo vedieš, a teraz, keď ti bolo treba na chlapcov do škôl, chcel si za to len dvadsať zlatých ročite, či ti dali? Len si zdravia kazíš a pokoj.“

„Pokoj... Pokoja bude dosť, keď budem pri kostole ležať v tôni starého orecha; teraz nejde o to, či uznajú a či nie, ale o to, aby sme ratovali jednu rodinu. A ty?“ usmial sa. „Ktože posiela hneď polievku chorému a odvarky rozličných liečivých rastlín? I Ondra ktože prijal k sebe, keď mu mať i otec umreli?“

„Veď ja už viac nepoviem ani slova,“ tvári sa, ako by bola urazená. „Rob si, ako vieš; len potom nebuď doma taký nechutný,“ a oči jej pritom vyrážajú súhlas s konaním mužovým.

„Jaj, Bože môj! veď som sa ja dožila. No už som sa ja dožila,“ bolo počuť bedákanie ešte v pitvore a zatým ani bez duše vletela Remeňová do izby.

„Jaj, Ich milosť pán farár, nech nás ratujú, ak sa z Boha. O všetko prídeme; ach, všetko na nás letí. Keby som nerobila,

ale robím, ako, prepytujem ich poctivú hlavičku, ako hoviadko, a predsa všetko tajde... a ja na staré kolená budem ešte i z môjho vlastného kúta vyhnatá. Ach, kde sa len podieť od hanby! Veď sa toto už dávno u nás nestalo," vykladala Remeňová spevavým hlasom, ani pri pohrabe.

Dobrinský stiahol obočie. „Dosť už; viem, čo chcete; urobím, čo môžem."

„Ach, nechže ich Pán Božko požehná na stotisíckrát, dvojictihodnám ilosť pán farár. Ach, veď ja som hneď... reku, ku komuže sa obrátiť, vyžalovať, poradiť? Ach, reku, idem k nášmu dobrému pánu farárovi, veď oni vedia i poradiť i pomôcť."

„No, dobre, dobre," hovoril netrpezlive, „len choďte domov a už čo Boh dá," a vypratal Remeňku von. O chvíľku, keď odišla, vzal klobúk a palicu; fajku položil do obloka do kúta a poberal sa do dediny. Žena vyprevadila ho až ku dvorným dverciam, a ešte i potom starostlive pozerala za ním, kým len ho videla.

Ľudia, stojací na ulici, keď videli farára prejsť popri nich bez prihovorenia, len čo sa poklonil, šeptali si: „Má nejakú starosť, keď sa nám ani neprihovoril, ani nezastavil sa pri nás na pár slov."

Keď vstúpil farár do izby Práckeho, zazrel tam za stolom pri hodnej fľaši vína sedeť exekútora a Práckeho. Chyža už bola naplnená dymom a zrudlé tváre oboch ukazovaly, že nie jeden pohár vína ztratil sa v útrobách oboch. Nemilo prekvapene pozreli na vstupujúceho farára. Prácky, aby ukryl si rozpaky, v prvom okamihu zohnul hlavu, potom vstal a privítal ho.

„Vítajte u nás, pán farár. Nech sa páči s nami. Hla, trocha meškáme."

„Ďakujem, pane Prácky. Nie mi je na posedenie. Prišiel som k vám s prosbou."

„Čo by ste také?" spytuje sa znechutený, a pozrel na exekútora.

Ten sa usmial na znamenie, že porozumel.

„Ohľadom Remeňa. Počujem, že ste ho dali sobrať."

„Áno. A potom?" tvrdým hlasom spytuje sa Prácky.

„Nerobte to," odpovedá kňaz ticho, pokojne.

„A prečo by som nerobil? Nech zaplatí, čo je dlžen, a potom bude mať svätý pokoj; ale do tých čias ja mám právo s mojím," na toto silný dôraz dal, „urobiť, čo chcem."

„Máte pravdu, ale zato neničte celú rodinu. Počkajte. Boh pomôže, že sa splatia; veď sa nepotrebujete báť, keď ich máte v rukách."

„Čakať?" a uškľabil sa. „Ja takému darebákovi čakať? a jeho hrdej fiflene?" Tvár mu zrudla pri myšlienke, že ho Mara nechce... „Dosť som sa načakal!" a udrel päsťou o stôl.

„A Boh nám koľko čaká?" A farár pozrel vážne a s výčitkou na Práckeho.

Prácky skrívil ústa. Už chcel prehovoriť, keď stretol sa mu pohľad s kňazovým. Sklopil.

„Ale, pán farár, škoda sa vám všade miešať a páliť," ozval sa exekútor. „Najlepšie, keď kňaz si len svoje vykoná v kostole, vtedy

nemusí sa obávať, že sa mu niečo nepríjemného prihodí" — a usmial sa. „Zákon je zákon. Prácky má právo. Nuž čo by neurobil? Zato má svedomie čisté; len svoje si chráni."

„Tak je," odpovedá Prácky posmelený. „Ja len svoje chránim. Nazdáte sa, že mne všetko samo od seba prichodí. Koľko sa natrápim, kým niečo zúbožím."

‚Farizej,' myslí si kňaz. „Len nehrešte proti Bohu; vzdajte mu chválu a vďaku, že vás požehnáva."

„Robím, čo môžem. Ľaľa, či i na turíčne sviatky som nedal sviečky také, že ich ledva vládal položiť kostolník na oltár?" a usmial sa pritom sebavedome.

„Čo ste dali, k Božej sláve ste dali; ale verte mi, keby ste preukázali milosrdenstvo oproti tým nešťastníkom, že by sa to Bohu lepšie ľúbilo, ako tisíc sviec. Nebuďte, ako nemilosrdný slúžobník, ktorý sto peňazí nechcel počkať svojmu spoluslúžobníkovi, kdežto jemu pán odpustil desaťtisíc hrivien."

„Ale, pán farár, čo nám tu máte kázať? Radšej si sadnite k nám a pohovárame sa o veselších veciach."

„Ja sa do vás nestariem. Vy ste nástroj."

„Oho! to si vyprosím."

Farár neodpovedal mu. Postava sa mu vzpriamila. Pozrel opovržlive na exekútora, ktorý ešte niečo zašemral, a potom obrátil sa k Práckemu.

„Nevyhoviete prosbe mojej?"

„Nie."

Dobrinský sklonil hlavu. „S Bohom!" a poberal sa k dverám. Zármutok sa mu uhostil na tvári. Už držal kľučku v rukách, keď sa ešte raz obrátil k Práckemu. Exekútorovi žiarily oči škodoradosťou.

„Pamätajte na dušu svoju," vraví ticho, bez hnevu, a smutno pozeral naňho. „Nevieme, kedy budeme počet klásť zo skutkov svojich," a odišiel.

VII.

Už svätojánske ohne vyhasly na úbočí hája. Umĺkol spev dievčeniec a veselý krik samopašných mládencov, ktorí preskakovali vatru... Zavládla krásna letná noc. Remeň ustlal si na dvore. Ľahko sedliakovi spraviť posteľ: položí si pod hrušku otep slamy, prestre na ňu plachtu, pod hlavu vankúš alebo kožúšek, prikryje sa šiřicou alebo bundou, aby ju vraj mole nezedly, a spí sa na nej lepšie, než v baldachýnových posteliach a hodvábnych perinách.

Remeň nemohol zaspať. Udalosti posledné hlodaly ho neprestajne. Ťažké vzdychy vydierajú sa mu z pŕs. Sadne si na lôžko, opre hlavu o dlaň a myslí, myslí. Čím viac myslí, tým nižšie kloní hlavu. Zrazu prejde rukou tvár, a ako by sa mu lúč nádeje uhostil na nej, mesiacom osvetlenej. Prišlo mu na um, že sa mu včera v noci snívalo, a to nad ránom, že našiel mnoho, mnoho peňazí.

Tak ich držal v ruke, až ho bolela. a hľa, keď sa zobudil, nemal nič v dlani. To musí niečo znamenať. Dnes je práve Jána. O polnoci sa poklady práve tejto noci ukazujú. Prišlo mu na um, že ľud si povráva, že v starom hrade veľké poklady sú zakopané. Ako by i nie, veď tí páni museli mať veľa peňazí, keď mohli ponad dolinu remeňový most postaviť. I vstal potíšku, šiel ku komore. Pri stene stála motyka a graca. Vzal obe. Ako ich bral, štrkly, vydajúc zo seba hlas. Remeň zastal, či nezbadala žena, alebo dcéra. Tak sa mu zdalo, ako by bol počul šuchot v komore. Postál trochu. Bolo ticho. Ako zlodej kradol sa von, hľadajúc tôňu, aby ho nik nezbadal.

Marka tiež nespala. Hlava sa jej mala puknuť, tak ju bolela, a srdce ako by jej bolo nejakou obručou stiahnuté. Počula štrkot motyky, pozrela oknom komory i videla otca poberať sa na záhumnie.

„Čo len chce? Bože môj!" Vzala ručník, prehodila ho na seba a potichu nasledovala z diaľky. Ako vyšiel na záhumnie, ponáhľal sa, ako by ho niekto hnal. Prešiel cez most a už bol na obecnej lúke. Marka len-len že ho s očú neztratila. Aby ju nezbadal, bežala popri rieke, kde kryla ju tôňa jelšín a vŕb. Zašustlo niečo pred ňou, skočila, ako by na hada stupila, a zase bežala, uprene pozerajúc na otca, ktorý pred ňou po chodníku kráčal. Konec motyky vše sa zablysol v svetle mesačnom. Na lúke tisíce svrčkov cvrkalo, žabí koncert sa tiež hlásil. Lipkavé listy jelší leskly sa a v tráve ako iskierky tichým svetlom svietily svätojánske mušky.

Marka nepozorovala na nič, len uprene hľadela na otca. „Čo len chce!" myslela si a hrúza ju prejímala.

Bol u päty srúcanín. Rýchlo vyšiel ku nim. Zo starých múrov len kde-tu černel sa kus. Hja, veď od století ztade vozievali skalný materiál dedinci na svoje domky a iné stavby. Na prostriedku bol väčší priestor. Tam zastal. Už blížilo sa k polnoci. Remeň poobzeral sa, trocha rozmýšľal. Bol v rozpakoch, kde začať. V tom preletela svätojánska muška pred ním a sadla si do trávy. Remeň držal to za znak, že tam má kopať. Rýchle urobil kruh okolo seba a už kopal. Ako tak kope, počul, že neďaleko sošustla sa skalka. Pozrel v tú stranu, a tam vidí bielu ženskú postavu stáť. Div neskríkol od strachu. Zamrmlal rýchle: „Chváľ každý duch Hospodina!" a spýtal sa potom: „Kto si?"

„Ale ma nepoznáte? Veď som to ja, Marka."

„Ty? A čo tu hľadáš?"

„Prišla som za vami."

„Čo špehuješ za mnou? Čo teba do toho, kde ja idem. Pakuj sa domov."

Z dediny bolo počuť trúbiť. Tú, tú, tú — Načítal dvanásť.

„Nešťastnica, čo si to urobila! Hľa, i ostatná nádeja nám skapala. Chcel som hľadať poklad. Už je pozde! Dvanásta odbila, poklady sa zase prepadly, a ty, ty si tomu príčina, svojou všetečnosťou." A ako keď struna pukne a vydá zvuk, tak i v ňom prepukly ťažké dojmy a trápenie — zaplakal.

Pristúpila k nemu. Obvinula ruku okolo šije jeho. Hladkala svraštelé líce druhou a prehovorila tíško:

„Nechajte. Netrápte sa. Našli ste poklad. To vám sľubujem... ale cena —" a tu ako by nebola v stave ďalej hovoriť, zastala, — „to bude drahá."

Otec mlčal, ako by nebol rozumel. Marka ho vzala za ruku a viedla domov.

VIII.

Na druhý deň ešte sa len brieždilo, keď Marka vyšla z komory a prišla k otcovi, ktorý sa už tmolil po dvore. „Otec," prehovorila tichým hlasom.

„Čo chceš?"

I pristúpila k nemu: „Choďte k Práckemu."

„Načo?" spytuje sa otec a tázave pozerá na dcéru.

„Povedzte mu, že už pôjdem zaňho." Hlas jej pokojne plynie, len tvár, bledá ani smrť, prezrádza veľký boj duševný.

„No a čo sa ti stalo odrazu?"

„Len tak. Choďte, prosím vás, a povedzte mu... Ale mu povedzte."

Otec sa okúňal. „Ťažko je už, keď si odoprela. Čože taký... hoci je starý, ale keď je boháč, môže si vyberať. Ešte ma vyhodí."

„Len vy choďte," prosí dcéra, „už ako bude. Ale ja som si už tak rozmyslela."

Medzitým matka tiež vyšla na dvor. „Čože vy máte medzi sebou?" spytuje sa a blíži sa k nim.

„Ale, nuž posiela ma Marka k Práckemu, aby som vraj šiel mu povedať, že už pôjde zaň."

„Čo to vravíš? Či naozaj?" radostne pozrela na Marku.

„Naozaj," odvetila dcéra.

„A kedy si si to rozhútala?"

„Dnes v noci," a tlmený vzdych vydral sa jej z pŕs.

„Otec ako by rozumel dcére, pozrel na ňu. „Veď zato nemusíš... čo len zato... Veď bude, ako bude."

„Len vy choďte," hovorila zimnične, ako by sa chcela striasť neistoty, ktorá ju trápila.

„Ako len ísť..." škrabe sa otec.

„Ale ostaň ty doma, ty beztak nevykonáš nič," vraví mať. „Pôjdem ja... No vidíš, blázonko, však si si len predsa rozmyslela. Ja som hneď vedela, že ja mám múdru dcéru. Počkaj len," vravela odchádzajúc, „len teraz si ty budeš žiť. Len keby ten starygáň na druhú myseľ neprišiel. Od neho všetko vystane."

I sobrala sa — — —

Prácky, keď ju zazrel, zašemral pod nos: „Čo sa mi tu vlečie? Zaiste žobrať"... Ale keď videl na tvári jej nie tak pokoru, ako viac úsmev dôverný, prišlo mu na um: „Aha, už si rozmysleli. Počkaj, teraz je už na mne rad, aby som sa ja múdril a potrestal ju za jej hlavatosť."

„Dobrý deň! a či je ešte len ráno," začala veselým hlasom. Začalo ju omínať.

Prácky niečo zašemral, čo malo byť pozdravenie.

‚Dobre je,' myslí si, ‚neobrýkol ma.' „Tak sa zdá, že bude pekný čas, ač by dobre bolo, keby i pršalo, lebo je už sucho." Zastala, čo on na to povie. Mlčal. „Ale ako Pán Boh dá, v jeho moci sme."

Zase nič.

„Onô, tá moja Marka," stŕpla a pozrela naň, čo on na to, ale v druhom okamihu už uprela na zem oči. „Boh vie, čo sa jej stalo. Od pár čias ani nejie, ani nespí, len sa tak tmolí ani tôňa." Zase pozrela naň.

Prácky, ako by sa ho netýkalo, pracoval ďalej.

„Onô, tak je to s tými deťmi; nemajú to za zbla rozumu. A potom, veď to ani nebolo naozaj, lebo dievča mladé, nezkúsené to tak ani nehútalo, ako čo vy hneď."

„Ja? Nuž veď váš muž prišiel ko mne, že Mara nechce ísť za mňa."

„No veď ten" — začala veselšie, keď videla, že sa ľad láme. „Čože by ten? Ten, keď ona niečo, tak by hneď i do ohňa skočil. Ten má menej rozumu, ako ona. Na neho nedajte vy nič. Hľa, aký je; dnes mu vraví Marka: „Apo, choďte a povedzte, že —"

Práckemu sa zaiskrily oči.

Zbadala. Počkaj si ešte trocha, myslí si a rýchle doložila, „že by ste sa nehnevali."

„A len preto vás poslala?" spytuje sa sklamane.

Ona, ako by nepočula, pokračuje: „A či išiel? Bál sa, že vraj ho vyhodíte. Nuž taký vám je ten môj starý. Či sa môže naňho spoľahnúť?"

Urobil netrpezlivý pohyb.

„Reku, keď ty nie, tak už musím ja, hoc mi i ťažko príde. Všade sa len ja musím pichnúť. Tak, reku idem ja, aby som vám povedala, že vám Marka odkazuje, aby ste sa na ňu nehnevali, a ak vám je po vôli, aby ste prišli." Ako by jej kameň bol spadol s hrudi, vydýchla si, ale pritom napnute pozorovala, čo on na to.

Sebapovedomý úsmev poihral Práckemu okolo úst. „Naozaj?"

„Naozaj."

„Dobre, prídem. Ale potom, aby neboly zase komédie, lebo potom bude zle; dobre si rozmyslite."

„Ach, Bože chráň! Čo vám to len príde na um. My že by sme takému vážnemu človeku!"... a od radosti, že tak dobre vykonala posolstvo, letela domov, len sa tak kúrilo za ňou.

— — — — — — — — — — — — — —

V ten istý deň pred večerom Prácky prišiel k farárovi.

Dobrinský sa veľmi začudoval, keď ho zazrel.

Prácky bol dobrej vôle, len sa mu tak smialy oči.

„Neboli by ste si pomysleli, pán farár, že prídem už dnes a že vám k vôli urobím — nedám na bubon Remeňa."

Dobrinský nechcel veriť ušiam; pozrel na Práckeho.

„Tak je, tak. Poslúchnul som vašu radu. Ale teraz mám ja prosbu."

„Akú?"

„Prišiel som o ohlášky."

„Ohlášky? Komu? Veď mojím vedomím niet kto by sa mal ženiť u nás."

„Pre mňa," zasmial sa Prácky.

„Pre vás?"

„Áno. Či je to také čudné? Veď som už desať rokov vdovcom."

„A koho?" spytuje sa znepokojene kňaz, šípiac už popredku.

„Marku Remeňovu."

„A ste si to dobre rozmysleli?"

„Prečo?"

„Pre tú príčinu, že vy ste už starec, a ona mladica."

„To preto môže dobre byť. U mňa nebude mať núdze v ničom, všetkým bude oplývať."

„To je všetko nie ešte dostatočné ku šťastiu."

„Je pravda, ale ja som sa dosť nalopotil, napracoval, nashŕňal. A komu? Čím som starší, tým ma väčšmi tiaži myšlienka, komu si pracoval? načo? keď to všetko príde do cudzích rúk."

„Nieže tak, koľko dobrého by ste mohli urobiť, koľkým pomôcť. Prečo neprijmete jedno, alebo i dvoje chudobných deti za svoje? Té by vás požehnávaly a opatrovaly na starosť."

„To je nie moja krv. Ja chcem mať svoje. Svoje deti. Svojho potomka, a vtedy dostane sa ešte i iným, za ktorých tak veľmi orodujete."

„Ale či môžete vy také mladé dievča šťastným urobiť?"

„Prečo nie? Či jej bude u mňa zle? Bude mať v hojnosti, čo si zažiada... A potom už i z vďačnosti oproti mne, že som ich zachránil. Práve takú chcem, ktorá by všetko mne ďakovala."

„Nie je ešte vaša hojnosť všetko, čo človeku treba. Ak lásku neviete vznietiť v nej, tak dude nešťastná a vy s ňou."

„Ja neviem, len prečo vy vždy idete proti mne, pán farár! Že ste včera večer orodovali za Remeňovcov, to rozumiem; ale teraz, keď i ja chcem zažiť trocha šťastia, trocha radosti, keď po lopotných rokoch chcem si založiť domácnosť, vy i tu proti mne! Nedožičíte mi ani toho."

„Dožičiť! prečo nie, len aby šťastné bolo."

„Je pravda, že všetko je možné; ale prečo na horšie myslieť, keď môže byť i dobre. A potom," doložil netrpezlive, „ja som si to už rozmyslel. A keď som vedel žiť dosiaľ, budem vedieť i odtiaľ, a ak bude zle, mne bude zle a nie druhému. S Bohom!"

Smutne pozeral Dobrinský za Práckym. Nazrel mu do duše a videl: „Ajhľa, človek." I tento, oplývajúci bohatstvom človek hľadá šťastie, tak ako i najúbohejší tvor. I tento má svoje starosti, trápenie, žhavú túžbu, ktorá mu nedá pokoja, a i tento si myslí, že

jedným činom svalí so seba všetku ťarchu duševného nepokoja, ktorý, sťa sadza, nalepil sa mu do všetkých útrob, neprichádza ani teraz k poznaniu, že tu jediná spása kynie v preporodení a v nastúpení života nového.

(Pokračovanie.)

Jarné piesne.

Kýčerského.

Ó, spevák slávny, čierny drozd,
so spevom mojím na milosť
mňa prijmi, prosím, milý, dneska,
keď kvet sa rodí, puká lieska:
zaspievať kvetu o ľalii.
Dovoľ mi s tebou v kompánii
pobehnúť, podarovať piesne,
tej rodiacej sa novej vesne
hold složiť, vôni, teplu jara,
čo ide hraníc od chotára. —
Snáď pieseň moja súzvuk zkazí
ti; satyricky so dva razy
zahvízdaj, prosím, zápät zatým
— a ja zamĺknem i sa vrátim.

»Ó, doby jara, doby krás,
chcem spomneť vás si znove, zas,
len kde vziať farby, piesne v sloky.
keď nedals' citu na úroky
osutou do záložne mierou,
ni kýchsi do cenných papierov,
pomyslov tvojich vo okrsku . . .
Jak kročiš na tú stezku klzkú,
po nejž myšlienka rôznym smerom
uchodí kamsi ti, pred perom
sa ztráca v šedej mlhy tmu, —
darmo sa pýtaš rozumu,
či dohoniš ju niekde v pláni,
či na vrchoch kdes' v blyskotaní
zastane tá ovečka plachá,
počká na baču, na valacha,
čo zdýma za ňou v potu tvári.
či jeho nádej znovu zmarí?
  Len prečo sa za spevom sháňam?
  darmo čo nedozrelé ráňam,
  halúzky lámem, možno s pukom.
  obzoru mójho pod oblukom.

Veď pero nepristane ani
do mojich zmozolených dlaní,
a starosť všedná plaši pieseň
sťa žlté listie v pozdnú jeseň
zanáša víchrom rôznych bied
to teplo citu — z holých viet.
I ťažko je mne k piesni vraveť,
k minulým dobám vyslať pamäť,
v kraj bájny na púť vypraviť, —
toť rozum, starý zanovit,
jak zloduch kýsi smeje sa mi:
»Kam, brachu? Lávka pod lipami,
tá dávno v prach už rozpadla sa,
a vánok kvetov nepostriasa,
jak kedys', keď si milú vítal.
Na kláty staré lipy vyťal
nájomca kýsi neurvalý,
deň dávno zhnil, kde lipy stály.«
A tu zrak sa mi slzou zatmí,
vo lkaní volám, prinavráť mi,
ty pamäť moja ustaraná,
tú prelesť, svetlo toho rána,
tej mladi mojej spodobenie,
snáď desné strastí víchorenie
ustane chvíľku, poulevi
pred zjavom krásy piesne devy,
čo Pán Boh mi raz v srdce dal.
— Klop, pamäť, krásy na cymbal.
»Kto mi zašle túžby vzdych
v tých večierkoch nedeľných,
kto mi rúčku pohladí
čez plot našej záhrady?« —
Hľa, zapadol som v kráže piesne,
i blúdim mysľou bezúspešne
snáď, jako vínom ochmelený,
a lapám sa pritom plota, steny.
Ach, plot ty starý lieskový,
už zmenili ťa za nový?
Či chrániš ešte kvetín hriadky,
či stáva ešte medzi riadky
tá záhradníčka s krhľou v rúčke,
čo tak plakala pri rozlúčke
v ten večer krotký jedenkrát, —
ach, pozdrav mi ju nastokrát.
To všetko, čo tu v love krátkom
spomínam, leží v hroboch riadkom
už dávno v starom cintoríne —
len žiaľ ten v srdci nevyhynie,
ba obnoví sa z jara znovu,

keď zimy dlhej zpod príkrovu
okopnia hroby zapadlé
a na nich kvietky povädlé. —
Však o kráse ja chcel som spievať,
toť pokál vínom podolievať
i spláknuť horkosť, zdusiť žiaľ
a dnešok, čo sa posmieval,
zahanbiť ešte predvečerom
na chytro mojím zlatým perom.
Tu zrazu drozd . . . ba, tak sa mi zdá,
už dávno satyricky hvizda
on na mňa z svojej zlatej hory . . .
Tma sadla čierne na úhory,
zmiera zvuk večerného zvona
a sedliak volky so záhona
— si s čela sotrúc chmáry vrásky —
napojiť vedie za retiazky.
Je práca v poli . . . Neviem sám,
kedy zas krýdla spripínam
za piesňou kousi ku poletu
— drozdovi na zlosť, na smiech svetu.

Ján Francisci roku 1848.

Príspevok k dejinám »Troch Sokolov«.

Podáva

Julius Botto.

Naším medoústym Sládkovičom z príležitosti roku 1864 udavšieho sa vymenovania „pacholiatka šumnej Rimavy“ za hlavného župana Liptovskej stolice oslavovaný, už teraz i v Bohu oslávený Ján Francisci bol v pamätnom roku 1848 i telesne, i duševne krásne vyvinutým slovenským junákom, nadšene posvätivším sa službe slovenského idealismu.

Šľachetné slasti tohoto rozkošného idealismu zakúsil v Prešporku pod krýdlami Ľudovíta Štúra. Inkvisícia v Prešporku roku 1843 pre námestníctvo Štúrovo inscenovaná vzala si zvlášte Kalinčáka a Francisciho na mušku, ale umní, pracovití a mravne intaktní mladí ľudia vyšli z nej bez osobného úrazu.

Inkvisícia, ako je to všeobecne známo, skončila sa s odstránením Štúra z námestníctva professorátu reči a literatúry česko-slovenskej a citlivejšia a ráznejšia čiastka rozhorčenej slovenskej mládeže odsťahovala sa z macošského Prešporka do vľúdnejšej Levoče.

Na levočskej škole boli professormi Michal Hlaváček a Pavel Tomášik, mužovia slovenskej mládeži priaznive oddaní, ale pod terrorom Zayových otvorených listov už ani títo nedýchali voľne a

súkromné prednášanie voľného slovenského slova o reči a literatúre česko-slovenskej dostalo sa za podiel Jánovi Franciscimu, ktorý prišiel do Levoče a ako už absolvovaný teolog živil sa tu pädagogiami. „Sokol“ Francisci „lietal voľným letom“ odtiaľto do Liptovského Sv. Mikuláša k Hodžovi, do Hlbokého k Hurbanovi, pomáhal zakladať slovenský literárny spolok *Tatrín*, plavil sa s Tatrínom, „s celým Slovenskom“, plťou dolu Váhom do Čachtíc, a kamkoľvek prišiel, kriesil, budil slovenský život, písaval do Štúrových *Národních Novín*, do *Orla Tatránskeho*, sbieral a vydával slovenské prostonárodné povesti, porekadlá, hádanky a hry, a keď sa mu rámec vyvoleného povolania ev. farára zdal menovite pre národné účinkovanie priúzkym, odišiel do Prešova študovať práva a po zavŕšení študia právnického nastúpil v lete roku 1847 administratívno-právnickú prax v svojom rodisku v Hnúšti u gemerského podžupana Gustáva Fáyho, veľkostatkára hnúšťanského.

V tom čase Štefan Marko Daxner bol už v blízkom Tisovci osadeným mladým advokátom. Mladí národovci, iskrenní priatelia, v dejinách národa slovenského opravdové orácovské „lucida sidera“, ako Castor a Pollux, boli si blízki bytom, srdcami, smýšľaním, snahami, túžbami, minulosťou, prítomnosťou, menovite rezkou príčinlivosťou, vôbec všetkým, čo šľachetné srdcia ideálnych mladíkov spája. Ako odchovanci školy Štúrovej, vyniesli z nej veľký poklad, z ktorého v živote ani hrivny neztratili, poklad pevných zásad a stáleho pracovania.

V Tisovci bola pôda pre národné účinkovanie, hlavne pričinením Daxnerovým, pripravenejšia. Tam bol od roku 1820 ev. farárom superintendent Pavel Jozeffy, muž čestný, priamy, šľachetný, za duševný a hmotný pokrok slovenského národa úprimne zaujatý. Ešte priaznivejšou okolnosťou bolo to, že už otec Daxnerov vymanil svojich poddaných zpod urbariálnych záväzkov, následkom čoho v miere nie malej stupňovala sa stará prítulnosť slovenského ľudu tisovského k zemianskemu domu Daxnerovskému. Konečne v Tisovci bolo mnoho meštianskeho samostatného živlu, ktorý nepodliehal záväzkom urbariálnym, a tento dokázal sa pri propagovaní snáh slovenských faktorom príčinlivým.

V Hnúšti, v rodisku Francisciho, nebolo tak. Tam bol zemským pánom Gustáv Fáy a sedliacka urbariálna obec tohoto panskej juridikcii podrobená, a ačpráve už i tam silne zaváňalo zrušením urbariálneho poddanstva, kým sa to nestalo, nebola národná akcia možná.

Daxner, ako to v svojom životopise sám vyzdvihuje, bol už roku 1847 politicky činným, bo počas zasedania krajinského snemu vystavil na mestskom dome v Tisovci programm, určený k tomu, aby slúžil za základ petícii, ktorú slovenský ľud mal snemu podať. V programme žiadalo sa vyzdvihnutie urbariálnych záväzkov a oslobodenie ľudu od juridikcie panskej; usporiadanie stoličného shromaždenia na základe zastúpenia ľudu, tak, aby každá obec, ako mravná jednotka v štátnom živote, v stoličnom shromaždení skrze istý počet predstaviteľov bola zastúpená, konečne aby za reč úradnú

v stolici bola reč ľudu povýšená. Na tomto programme bolo už mnoho podpisov, ale roku 1848 v dňoch marcových vynesené boly zákony a tak tisovský programm stal sa, až na bod o reči ľudu, bezpredmetným.

Pri publikácii 11. apríla 1848 sankcionovaných zákonov Daxner vystúpil v Rimavskej Sobote na námestí v shromaždení ľudu s rečou slovenskou, vysloviac radosť slovenského ľudu nad tým, že vyzdvihnutím urbariálnych záväzkov a zemskopanskej juridikcie sú síce ťažké okovy feudalismu odstránené, ale že je uvedením maďarskej reči za reč poradnú v stoličných shromaždeniach slovenský ľud vytvorený z účasti na týchto poradách. Týmto spôsobom urobilo zákonodarstvo ľud slovenský i hluchým i nemým z ohľadu najkrajšieho politického práva, to jest z ohľadu účasti v stoličnej samospráve.

Takýchto smelých slov v tom čase nik neočakával od mladého advokáta, pochádzajúceho čo viac z výsadnej triedy. A že po marcových dňoch účinkovaly ako mlunné iskry, rozumie sa samo sebou.

V samoživotopise Štefana Daxnera [1]) niet stopy o tom, či na tomto markantnom prejave indignácie slovenského šlachtica nad krivdou ľudu slovenskému uhorským zákonodarstvom zadanou, mal i Francisci účasť. Keď na tomto mravne oprávnenom proteste Francisci nezúčastnil sa, toho príčinou mohla byť odvislosť jeho od podžupana takého, ktorý o krátky čas dokázal sa nielen mužom predpojatým, ale v službe maďarstva i nespravedlivým.

Stopy ushovoreného, jednomyseľného politického vystúpenia týchto dvoch mladých národovcov nachodíme v 274. čísle Štúrových Národních Novín. O zrušení poddanstva Štúr písal totižto:

„S týmto veru môžeme byť na teraz spokojní a môžeme zavolať slobode z celej duše na slávu. Keby sme i z ohľadu národného to čo nám je nevyhnutne potrebné boli dostali, to by sme už mohli byť slobodní a spokojní. A boli by sme i to dostali, keby sme k tomu pripravení boli bývali a keby sme mali už jedno centrálne mesto. Ale nás čas našiel nepripravených; tá naša zaťatá nevola nám teda náramne zaškodila. Keby sme len ten rekurs boli mali už napohotove, ktorí sme viac ráz v novinách našich narádzali a na ktorom sme sa v Tatríne usniesli, ale, poľutuj sa bože, rekurs tak dávno ustanovený *a už aj od Daxnera a Rimavského výborne vypracovaný*, sa nedohotovil a k nám na čas neprišiel."

K vypracovaniu poticie o národné práva pohla Daxnera a Francisciho potreba národa slovenského a bedlivé pozorovanie toho, že všetky uhorské nemaďarské národy hlásia sa i o svoje národné práva.

Hneď po potvrdení prvého zodpovedného uhorského ministerstva povstala v Uhorsku medzi nemaďarskými národami snaha vydobyť si národnú samosprávu. Horvati sriadili si v Záhrebe národný výbor, ktorý vyslal 25. apríla do Viedne vyslanstvo, aby Horvatsko, Slavonia, Horvatské Prímorie a Dalmácia boly v jedon politický celok

[1]) V Slovenských Pohľadoch 1899, str. 129.

spojené a od Uhorska cele oddelené. Viedeňské ministerstvo, bojac sa Maďarov, otáľalo s privolením, ale Jelačića pritom všetkom vymenovalo za bána a veliteľa Vojenskej Hranice, ktorý hneď porobil poriadky k obrane práv Horvatska a vypovedal poslušnosť uhorskému snemu.

I Srbi v Banáte a v Báčke začali hájiť práva svoje, ktoré i z Viedne, i skrze Maďarov napádané a rušené boly. Srbi podali najprv 8. apríla na prešporskom sneme prosbu; keď ich však tento, a na ňom menovite Kossuth, hrdo odbavil, položili sa sa sami do práv svojich a už v máji vykonali u karlovického metropolitu Rajačića, že svolal národnú skupštinu na 13. máj do Karloviec. Skupština vymenovala za patriarchu Rajčića, za srbského vojvodu Šupljikca, vysloviac sa za pripojenie k trojjedinému kráľovstvu. Súčasne boly i poriadky k brannému odporu proti Maďarom porobené.

Na prešporskom sneme bolo ešte v marci uzavretie vynesené, aby Sedmohradsko pripojilo sa k Uhorsku. Sedmohradský snem, svolaný v apríli, na ktorom však len Maďari, Sikuli a Sasi zasedali, vyslovil sa väčšinou za pripojenie. Tomu však odporovali nielen Sasi, ale zvlášte Rumuni, ktorí, ačpráve sú v Sedmohradsku vo väčšine, neboli na sneme zastúpení. Medzi Rumunmi a Srbmi povstala tedy vzájomnosť. S druhej strany spolčili sa Srbi s Jelačićom, ktorý velel vojenskej moci horvatskej a vo Vojenskej Hranici.

Mali tedy už len Slováci ostať nemými?

Že i národ slovenský ozval sa na národnom kongresse v Liptovskom Sv. Mikuláši 10. mája a na ňom národné práva petíciou, riadnou zákonitou cestou vymáhať uzavrel, je zčiastky zásluhou Daxnera a Francisciho.

Petícii mikulášskej slúžil za podklad Daxnerom a Franciscim „výborne vypracovaný“ elaborát.

Jej prvý, druhý a tretí bod sú dielom Daxnerovým, bo nemožno v nich nevideť osnovu memoranduma sväto-martinského a ducha Daxnerovho. V petícii „povoláva, po deväťstoročnom trápnom sne precítnutý národ slovenský pod zástavu tohto veku rovnosti, slobody a bratstva všetky uhorské národy, ku rovnosti a bratstvu, osvedčujúc sa so svojej strany, že nechce žiadnu národnosť v Uhorsku ukrivdiť, uraziť, zmenšiť a tým menej vykoreniť, ale i žiada od uhorských národov, aby uctením slovenskej národnosti priateľstva a lásky národa slovenského staly sa hodnými.“

„Žiada, aby sriadil sa na základe rovnosti národov uhorských jeden všeobecný snem bratských národov pod korunou uhorskou žijúcich, na ktorom bude každý národ ako národ zastúpený.“

„Žiada osobitné národné snemy, na ktorých povedú sa rady národné, a to síce jak národného, tak všeobecného krajinského dobra sa týkajúce, ktorým cieľom vyznačia sa medze národopisné, aby každý národ ku svojmu národopisnému stredu mocne priťahovať sa mohol a smel a nebola prinútená menšina Maďarov väčšine slovenskej a menšina slovenská väčšine Maďarov slúžiť a poddávať sa.“

Na národnom shromaždení sv.-mikulášskom boli oba mladí

národovci osobne prítomní. Francisci bol referentom a prednášateľom petície, ktorú shromaždenie uzavrelo podať „Jeho cis. kr. Jasnosti, pred krajinskí uhorskí sňem, pred Jeho Visosť uhorskjeho palatína královskjeho námestníka, pred ministerstvo uhorskuo.“

Posledné odpovedalo na lojálnu petíciu, ešte ani nepodanú, štatáriumom.

Po shromaždení mikulášskom dopálili skrze Kossutha vyslaní kráľovskí komisári do Liptova a Nitry zlapať náčelníkov slovenského nevinného pohybu, Hodžu, Hurbana a Štúra. Títo zachránili sa útekom na Moravu, odtiaľ do Prahy; niektorí liptovskí národovci utiekli Tatrami do Poľska, iní k Daxnerovi do Tisovca. Maďari teraz už otvoreno vystúpili a hlásali, že zvešajú všetko, čo hlásiť sa bude k žiadostiam tak lojálne, mierne a oprávnene vysloveným. Zatým, dňa 5. júna, sišiel sa v Pešti už na základe nového volebného poriadku svolaný uhorský krajinský snem. Ale ako boli do neho zastupitelia ľudu volení, to illustruje najkriklavejšie prípad malohontský. Voličov popisujúce povereníctvo fungovalo len vo volebnom meste, v Rimavskej Sobote, ležiacom na kraji volebného okresu, a kto bol v smysle zákona oprávneným voličom, musel ísť ta osobne dať sa zapísať. Kto nešiel, bol z popisu vynechaný. Tisovskí voličia sriadili sa v gardu, šli na popis hromadne; za ich príkladom šli voličia zo všetkých obcí okresu s nimi a komisia musela ich vniesť do soznamu voličov. Len takýmto spôsobom mohol byť v malohontskom okrese za vyslanca Ed. Kubínyi vyvolený, keď sa najprv Daxnerovi a tisovským voličom čestným slovom zaviazal, že ako vyslanec na sneme bude národnú rovnoprávnosť zastávať.

Pre nemoc kráľa Ferdinanda otvoril snem palatín arcikniežа Štefan rečou, v ktorej lichotiace epiteta „hű magyar nemzetünk“, „kedves magyar nemzetünk“, „hű magyar népünk“ len tak sa hemžily. Toto affektované favorisovanie Maďarov bolo k vymoženiu odhlasovania peňažitých prostriedkov a vojakov cieľom potlačenia talianskej revolúcie tak ostentatívne prejavované. A palatín, aby predmet stal sa populárnejším a aby snem žiadané prostriedky ochotnejšie odhlasoval, sľúbil i národnostné pohyby na juhu touto silou potlačiť. Odsek trónnej reči, vzťahujúci sa na pohyb južných Slovanov, i palatínom officiálne za „vzburu“ kvalifikovaný, znel nasledovne: „Mimoriadne okolnosti krajiny urobily potrebným, aby, nečakajúc prichystania a zavŕšenia všetkých návrhov a poriadkov, ktoré Jeho Jasnosti zodpovedné ministerstvo na základe ustanovenia a poverenia minulého krajinského snemu pripraviť a zavŕšiť malo, tento snem bol bez odkladu svolaný. V Horvatsku je zjavný útok; v Uhorsku, na dolnom Dunaji vzbúrivšie sa ozbrojené čaty narušily pokoj krajiny a ako najvrelšou žiadosťou Jeho Jasnosti je vyhnúť občianskej vojne, tak s druhej strany je Jeho Jasnosť presvedčená, že shromaždení zastupitelia národa budú považovať za prvý a najvážnejší predmet svojej pečlivosti postarať sa o všetky prostriedky, ktoré sú k uvedeniu narušeného pokoja, k záchrane integrity maďarskej svätej koruny a na ochranu nenarušiteľnej svätosti zákonov potrebné. Obrana

vlasti a záležitosti finančné sú tedy tými hlavnými predmetmi, na ktoré pozornosť a starostlivosť zastupiteľov národa v týchto mimoriadnych okolnostiach menom Jeho Jasnosti zvlášte vyvolávam. Jeho Jasnosti zodpovední ministri predložia návrhy, vzťahujúce sa na tieto predmety. Jeho Jasnosť pevne úfa, že zastupitelia národa porobia rýchle a cieľuprimerané poriadky ohľadom všetkého toho, čo bezpečnosť a blaho vlasti predovšetkým požadujú. Jeho Jasnosť vyrozumela s citom bolesti a s najhlbšou ťažobou, že ačpráve nosí na svojom otcovskom srdci blaho všetkých občanov krajiny a i vtedy šiel za svojím láskavým vnuknutím, keď na minulom sneme následkom prosby svojho verného maďarského národa s najvyšším odobrením sankcionoval zákony, ktoré dľa požiadavôk času k rozkvetu blahobytu tejto vlasti potrebné boly; pritom všetkom našli sa menovite v čiastkach pripojených a na dolnom Dunaji zlomyseľní buričia, ktorí obyvateľov vlasti rozličných jazykov a náboženstva falošnými zprávami a nastrašením jedného proti druhému podnecovali a tým výmyslom, ako by pripomenuté zákony neboly slobodným výplyvom kráľovskej vôle Jeho Jasnosti, ich v tom smere búrili, aby sa ustanoveniam zákonov a zákonitej moci skutkami zopreli, ba niektorí búrili tak drzo, že zoprenie sa skutkami vyhlasovali za potrebné v záujme Jeho Jasnosti, alebo jeho kráľovského domu. Na základe najmilostivejšieho, zvláštneho nariadenia nášho jasného pána a kráľa, v jeho jasnom mene a v jeho osobe, cieľom uspokojenia obyvateľov všetkých rečí a náboženství vyslovujeme tedy, že Jeho Jasnosť je pevne a nezmeniteľne odhodlaná ochrániť svojou kráľovskou mocou jednotu a celistvosť svojej maďarskej kráľovskej koruny proti všetkým vonkajším útokom a vnútorným sporom, zákony skrze neho sankcionované vždy nenarušene zachovávať a jako Jeho Jasnosť nikomu nedovolí naštrbiť zákonom zabezpečenú slobodu občanov vlasti, tak s druhej strany jak on, tak i všetci členovia jeho kráľovského domu prísne zatracujú drzosť tých, ktorí opovažujú sa nezákonitý skutok, alebo neposlušnosť proti zákonitej vrchnosti vyhlasovať za zodpovedajúcu vôľu Jeho Jasnosti, alebo práve za vykonanú v záujme jeho kráľovského domu."

Ako vidno, táto trónna reč bola jasne odmietavou odpoveďou na slušné, mierne, oprávnené požiadavky Nemaďarov a spolu i oprávnením stoličných oligarchov a tyrančekov k ich stíhaniu, bo o tom vo Viedni nič nechceli vedieť a počuť, že na Slovensku sú pre roduverných Slovákov šibenice už postavené.

V tom čase bol už Kossuth pánom situácie. Jeho ministerskí kollegovia Batthyány, Deák, Eötvös už zdali sa nemať moci postaviť hrádze náruživostiam výstredných maďarských, Kossuthom vedených živlov, úlohu vodcovskú prepustili mu tedy so strachom a s tupou resignáciou nad tušenými a predvídanými smutnými následkami jeho ctižiadostivého postupovania. Povolenie vyzdvihnúť 200.000 rekrútov a 42 milliony zlatých na ich vystrojenie a vydržiavanie žiadal Kossuth na sneme s teatrálnou frásovitosťou. Snem povolil mu všetko s veľkým oduševnením. Na ňom bola proti Slovanom taká nenávisť, že 20. júla vyslanci prijali 236 hlasmi proti

33 návrh, aby na potlačenie zápasu, vedeného za slobodu a jednotu Itále, bola dynastii poskytnutá podpora Uhorska, jestli viedenská vláda hnutie uhorských Slovanov udusiť pomôže.

Ako vidno, Maďari vymáhali si slobodu, ale iným jej nedopriali.

Dosť pozde síce, ale predsa len začali vo Viedni nahliadať, že Maďari potrebujú tieto prostriedky nie len k potlačeniu im v ceste stojacích, dynastii lojálne verných Slovanov a Rumunov, ale po potlačení týchto i k obhájeniu úplnej samostatnosti Maďarstva a k vykonaniu úplného odtrhnutia od Rakúska. Kráľ odoprel tedy sankciu uzavretiu snemu o rekrútoch, ale toto odoprenie nepriviedlo k revolúcii veslujúce stoličné maďarské a maďarónske kliky do rozpakov, bo tieto nariadily a vykonávaly rekrutačky via facti pod titulom, že je vlasť v nebezpečenstve. Tak sa stalo i v Gemeri, i všade na Slovensku.

Shromaždenie ľudu v Tisovci pod vedením Štefana Daxnera uzavrelo naproti tomu, že poneváč uzavretie snemu o vyzdvihnutí rekrútov nie je zákonom, kráľovskú sankciu majúcim, a tak ani uzavretie stoličného výboru poťahom na ustanovenie rekrutačky nie je zákonitým, shromaždenie protestuje proti nariadeniu rekrutačky a tento svoj protest zasiela stoličnému výboru vo forme repräsentácie.

Stoličný výbor v tom čase ešte nič nepodujal proti Tisovcu, ale považujúc tisovskú repräsentáciu za jalové, nič neznamenajúce frásy, ustanovil, aby Gedeon, major národnej horno-gemerskej gardy, rekrutačku najsamprv v Tisovci a to naskutku vykonal.

Gedeon ustanovil sa v Tisovci i s assistenciou, ale narazil na vážny odpor. Rozjarené, rozhorčené obecenstvo, dozvediac sa, že sám Tisovec má postaviť nespravedlive mu ustálených 218 rekrútov, zoprelo sa assentírke, ba tislo sa i do mestského domu s tým úmyslom, že odtiaľ rekrutačnú komisiu vyhodí. V trme-vrme a v tlačenici bolo počuť i výkriky: „Nepôjdeme proti našim bratom Srbom a Horvatom!“ Prekvapený takýmto tuhým odporom, Gedeon odvolal assentírku na náradu Daxnerovu.

Následkom tejto udalosti prepadla assentírka v celom Gemeri, a to i medzi Maďarmi, tak že výbor stoličný len s veľkým namáhaním vystanovil jeden slabý batallion, pošlúc ho proti Jelačićovi.

V tom čase Francisci už nebol patvaristom u Fáyho. Na národné shromaždenie sväto-mikulášske šiel síce s vedomím svojho chéfa, ale následkom rastúcich politických protív už s dobrým svedomím nemohol ďalej slúžiť tomu systému, ktorého účelom bolo zahlušiť pravdu a zamedziť prirodzený vývin slobody. Vystúpiac z patvarie už 1. júna, nakoľko mu búrlivé časy neprekážaly, zamestnával sa svojimi študiami, sbierkami povestí, cvičil svoju hnúšťanskú gardu, ktorá si ho bola za svojho kapitána vyvolila, a robil vychádzky ku svojim priateľom do Tisovca, Klenovca a na Kokavu.

Stoličné kruhy pripisovaly nezdar tisovskej rekrutačky Daxnerovi, o ktorom pevne verily, že k tomutu vážnemu a ráznemu kroku on prehovoril. Hneď zatým povstaly znepokojujúce chýry, že gemerské maďarské gardy prídu z naloženia stolice do Tisovca na exekúciu a že ho vypália. Daxner, aby obyvateľov uspokojil, sriadil

v Tisovci dennú a nočnú strážnu službu bezpečnosti, ba riadne predstráže dal vystaviť až po dedinu Hačavu.

Tisovská garda, ktorej kapitánom bol Daxner, ozbrojila sa zatým sama, nie síce s tým úmyslom, aby sa isolovaná v bezúspešný, krvavý boj vrhla, ale aby svojím ozbrojením imponovala fanatikom, ktorí stoličný výbor proti Tisovcu k násilným krokom donútiť chceli

Stoličný výbor, obávajúc sa srážky, ešte v tom čase neupotrebil exekúcie, nechajúc Tisovec na čas pri pokoji.

Časy boly ťažké, vážne. Priatelia Daxner a Francisci schádzali sa v Tisovci častejšie, pretriasajúc vývin politických udalostí na priateľských poradách v záhradách tisovských, v užšom kruhu tisovských prebudených mešťanov.

Bolo o čom hovoriť, bo v Uhorsku pripravovaly výstredné živly revolúciu nápraskom. Ten ešte len pred krátkym časom oslavovaný „kedves magyar nemzetünk", „hű magyar nemzetünk", „hű magyar népünk országgyűlése" vypravil 6. septembra veľkú, 150 členov počitujúcu deputáciu ku kráľovi do Viedne, ponosovať sa na ríšskom sneme na viedeňskú vládu. Prístúp do ríšskej rady zamedzil jej český politik a vyslanec na ríšskej rade dr. Fr. L. Rieger a tak len kráľovi predniesla tie svoje žiadosti, aby uhorské pluky, ktoré teraz proti nepriateľovi stoja, do Uhorska prišly a tu rozkazom maďarského ministerstva podriadené boly; aby vojsku v Uhorsku rozloženému vydaný bol rozkaz hájiť práva Maďarov proti Rumunom, Horvatom a Srbom; aby vojenský despotismus v Horvatsku prestal; aby Rieka a slavonské stolice boly k Uhorsku bezprostredne pripojené; aby zákony uhorského snemu boly potvrdené a kráľ aby do Uhorska prišiel.

Kráľ dal 9. septembra odpoveď vyhýbavú; následkom čoho deputácia, plaviac sa na parníku dolu Dunajom, vystavila na ňom červenú zástavu, ozdobila si čiapky červenými perami, na znak toho, že Maďari stroja svoje zámery i brannou mocou vykonať. Arcikniežа Štefan složil úrad palatína, Ferdinand vymenoval tedy grófa Lamberga za mimoriadneho komisára pre Uhorsko a za najvyššieho veliteľa nielen riadneho vojska, ale i gárd a dobrovoľníkov, dajúc mu úpravu, aby medzi oboma stranami sprostredkoval mier. Vojsko dostalo rozkaz podrobiť sa jeho nariadeniam.

Zatým, dňa 12. septembra, odstúpilo maďarské ministerstvo; k maďarskému národu bola vydaná proklamácia, aby k obrane vlasti celý povstal. Major Mak zorganisoval napochytre delostrelectvo, najviac zo študentov, sriaďovali sa dobrovoľnícke sbory honvédov, do ktorých mužstvo zvlášte z Poľska a z Nemecka húfne prichádzalo. Proti Jelačićovi bola v krátkom čase taká moc postavená, že tento musel ustúpiť a generáli Roth a Filippović s 10.000 mužmi vyberaného vojska kapitulovať. K tomu pridružilo sa i nasledovavšie porazenie Hurbanových dobrovoľníkov na Myjave. Noviny prinášaly zprávy, že i Viedeň s vojskom prešla k revolúcii. Národní slovenskí mužovia z Liptova, z Turca, Zvolena a Novo-

hradu opustili svoje stanice a ten kto nemohol odísť z Uhorska, hľadal v Tisovci záchranu.

Ale už bol i Tisovec a sním i Daxner a Francisci silne ohrožený.

V stoličnom výbore, 20. septembra v Rimavskej Sobote pod predsedníctvom hlavného župana a vládneho komisára Karla Szentiványiho vydržiavanom, čítané bolo uzavretie peštianskeho maďarského národného shromaždenia, že je neodvislosť krajiny následkom povstania srbského a horvatského v nebezpečenstve. Uzavretie obsahovalo vyzvanie, aby kto svoju vlasť, jej slobodu a neodvislosť ľúbi, na jej záštitu povstal, a kto nechce, aby na Maďara biľag chabosti udreli, aby sa chytil šable.

Vyzvanie naplnilo prítomných nielen oduševnením, ale i fanatickou zúrivosťou. Shromaždenie výboru uzavrelo, že žiadaný kontingent vojakov vystanoví, k tomu potrebné prípravy naskutku porobí a i hneď povolilo vyplatiť z vojenskej kassy rekrutom 1000 zlatých. I hlavný župan Karol Szentiványi osvedčil sa, že gardu, bez ohľadu na svoj vek, sám povedie.

V takomto fanatickom rozochvení stoličný výbor pomýšľal teraz už i na potrestanie Tisovca, Daxnera a Franciscího.

Priatelia vedeli o tom, bo veď na ich hlavy boly už i odmeny po 50 zl. vypísané, ale neľakali sa, ba 27. septembra urobili priateľskú vychádzku i na Polhoru k svojmu priateľovi Morovi Kellnerovi, švagrovi Michala Hodžu, zčiastky na meniny, zčiastky poradiť sa o tom, či shromaždenie ľudu dňa 1. oktobra vydržiavať v Tisovci, a či v slobod. kráľ. meste Brezne, kde viac bezpeky bolo pred zúrivosťou streštencov. Porada bola i o tom, ako brániť Tisovec, keď naň stoličná exekúcia príde? I uzavreli, aby garda hnúšťanská pod kommandom Franciscího a kokavská pod veliteľstvom Michala Bakulinyho Tisovcu v páde potreby pospiechaly na pomoc. O invásii Hurbanovej do Nitry čítali a počuli síce, ale neznámy im bol priebeh a výsledok vtrhnutia. Menovite neznali, že práve v tom čase, keď sa oni o väčšej národnej manifestácii radili, výprava Hurbanova dokončila sa porážkou myjavskou a že sú na Slovensku cele isolovaní.

K tomu ešte i Viedeň buntovala. Kossuthovými emissármi a Fraňom Pulszkym vzbúrená aula a ulica vo Viedni inscenovaly barrikádové pouličné boje a zavesenie ministra grófa Latoura na lampu. Bán Jelačić, ponáhľajúc sa zachrániť revolúciou ohroženú Viedeň, opustil svoje vojenské posície pri Stolnom Belehrade, ktoré hneď zatým zaujali maďarskí honvédi.

Ale o všetkom tomto vtedy ešte neboli naši mladí národovci poučení. Dokazuje to nasledujúci list Jána Franciscího z Hnúšti do Kokavy Michalovi Bakulinimu 29. septembra písaný. List, pravopisom tej doby, zneje od slova do slova nasledovne a podáva nie jednu tie časy charakterisujúcu črtu: „29-ho ráno o 9-tej. Krnavec donjesou chír z RSzécsa, že medzi páni počuv, že kto Teba, mňa a Marka chití čím najskuor, dostaňe 50 fl. Maj sa na pozore. Bou som na Pouhore. V nedelu má biť zhromaždenia ludu v Brezne a bezmála počiatok. Dobrovolnici naši zaujali Novuo

Mesto zo strelbou, Nitra ticho, celá Nitranská sa im pripojila, počnúc od Mijavi. Gerometa má im ísť v ústreti s 15.000. Na Tisovec možno že príďe exekucia zas po tieto dňi. Drž chlapou na pohotove. Pre hadnagya Madarásza, počujem, aj dvaja poslovia prišli od včera zo Soboti, abi nás chitau bezmála, ale je v Jágru. Ak buďeš muocť, príďi na 2-hú popoludňí do Klenovca k Moravčíkovi, ak bi ten nebou doma, k Moncolovi, abi som mohou s Ťebou hovoriť. Či príďeš, lebo nepríďeš, odpíš len tolko, že *áno*, alebo „nie". Major Ťi mi písau včera z RSzécsa, abi som dnes ráno o 7-mej bou v RSzécsi, különben vraj felsőbb rendeletek szerint fog velem eljárni = statarium. Ja som list ten dňes o 7-mej dostau a do RSzécsu nešjou." — Podpisu na liste niet.

Tento list stal sa Franciscimu osudným a pripravil ho bezmála o život. Francisci poslal ho Bakulinimu zapečatený skrze expressa. Že list Bakulinimu do rúk prišiel, vidno z toho, že sa v ten deň popoludní v Klenovci peší aj ustanovil, ale z neznámej príčiny Francisciho tam nenašiel. Bakulini dopustil sa tej neopatrnosti, že nezničil listu, ktorý, počas lapania Bakuliniho, dňa 15. oktobra medzi jeho písemnosťami najdený, slúžil ku predpokladaniam široko-ďaleko rozvetveného slovenského sprisahania. Z upotrebených výrazov „v nedelu má biť zhromaždenia ludu v Brezňe a bezmála počiatok", „dobrovolníci naši", „drž chlapou na pohotove" zatvárali gemerskí inkvisítori, že je Francisci s Hurbanovými dobrovoľníkmi vo vojenskom spojení, kdežto list upomína len na nevyhnutnosť sebaobrany a podporovanie Tisovca, jestli by bol stoličnou exekúciou napadnutý.

Pre sprotivenie nezákonitej rekrutačke predvolal Daxnera na inkvisíciu najsamprv podžupan Gustáv Fáy. Priatelia radili mu síce, aby sa odstránil, ale on, považujúc, ako sám píše, útek za zradu ním hájenej čistej veci, ostal v Tisovci. Stolica vyslala tedy na zlapanie Daxnera a Francisciho komisára s pandúrmi. Títo šli 6. oktobra do Tisovca a stretnúc z Tisovca večerom do Hnúšti vracajúceho sa Francisciho, zlapali ho a pojali nazpäť do Tisovca. Vystavené predstráže tisovské uvedomily o tom Daxnera hneď, ktorý pomocou tisovskej gardy komisára a pandúrov v najväčšej tichosti odzbrojil, pod stráž postavil, a týmto činom i Francisciho oslobodil.

Zatým, 7. oktobra, sišlo sa tisovské mešťianstvo do všeobecného shromaždenia, z ktorého vyslaná bola k podžupanovi Fáymu deputácia, aby prenasledovanie a lapanie pokojných občanov pristavil a prípadné žaloby proti Franciscimu a Daxnerovi riadnou cestou vyšetril. Deputácia vrátila sa od podžupana s tou výpoveďou, že podžupan upotrebí celú moc stolice, ba i súsedných, aby vzdorovanie Tisovca zlomil; a od kapitánov gardy že očakáva, že sa pred svoju vrchnosť na predvolanie ustanovia. Spolu dal deputátom čestné slovo, že proti Daxnerovi a Franciscimu nikto nedopustí sa nezákonitosti.

Daxner a Francisci ustanovili sa tedy na predvolanie podžupana 10. oktobra v Plešivci.

Na druhý deň podžupan dal oboch uväzniť; 17. októbra priviezli do Plešivca uväzneného Michala Bakuliniho; 19. októbra vyše 40 takých mužov, ktorí boli považovaní za prednejších národovcov slovenských, a uväznili ich. Obvinenie, i to je slovenský národovec, bolo dostatočné, aby bol uväznený.

Magistrát Gemerskej stolice ani si nevšimnul toho, že k takýmto a vôbec k nijakým funkciam nemal už absolútne nijakej, ani formálnej, ani mravnej oprávnenosti. Krajina bola v strašných konvulsiach. Kráľ Ferdinand vydal 3. októbra manifest, ktorým, ohľadom na to, že sa snem dal Kossuthovi a jeho spoločníkom k nezákonitostiam zachvátiť, ba viac svojich nezákonitých uzavretí i exekvoval, uhorský snem rozpustil a za kráľovského komisára pre Uhorsko vymenoval bána Jelačića s diktatorskou vojenskou mocou.

V druhom odseku manifestu boly všetky nesankcionované uzavretia a nariadenia snemu za neplatné a nezákonité vyhlásené; dľa štvrtého bola krajina vojenským zákonom podrobená, následkom čoho vrchnostiam bolo zabránené akékoľvek stoličné, mestské alebo okresné shromaždenia vydržiavať. V manifeste je i národná rovnoprávnosť pripomenutá; ohľadom tejto bolo vypovedané, že rovné oprávnenie všetkých národností má byť nepretržite zabezpečené, a tak že pomery medzi krajinami a národami pod korunou Ferdinandovou spojenými budú po porade s ich zastupiteľmi zákonitou cestou sriadené. Manifest Ferdinandov kontrasignoval za uhorského ministra-predsedu vymenovaný barón Adam Récsey, ale keď ho 7. októbra v zasadnutí snemu prečítali, vysmiali ho vyslanci Kossuthovej strany s frenetickými, sarkastickými poznámkami, vysloviac, že ho považujú za neplatný, Jelačića za zradcu, odbojníka, že snem ostane v permanencii cieľom záchrany vlasti, že vrchnosti majú všetky funkcie a práce ďalej vykonávať, zasadnutia vydržiavať; kto by však rozkazy Jelačićove plnil, bude ako vlastizradca súdený a pokutovaný.

Nie div, keď v takýchto okolnostiach a v takejto nálade národného revolucionárneho snemu i nezákonite existujúci magistrát Gemerskej stolice dopustil sa nezákonitostí a skutkov politickej nemravnosti. Fiškusi a slúžnovci dostali úpravu viesť proti Franciscimu, Daxnerovi a proti všetkým obvineným inkvisíciu, shľadávať dáta, čo, kde, ktorý v súkromnom rozhovore povedal. Konkrétnymi žalobami boly: verejné vystúpenie Daxnerovo proti stoličnému výboru, verejný protest proti rekrutácii, zoprenie sa Tisovanov proti rekrutácii, ozbrojenie sa tisovskej gardy a rozširovanie Štúrovej proklamácie. Kossuthisti gemerskí boli okrem toho i o tom presvedčení, že Daxner a Francisci sú s viedeňskou kamarillou a Jelačićom v politickom a vojenskom spojení, že prechovávajú vlastizradné úmysly odtrhnúť Slovensko od Uhorska a založiť ríšu Svätopluka.

Inkvisícia bola od 11. októbra do 2. novembra vedená. V priebehu vyšetrovania dokázalo sa, že bývalý úradný chéf Francisciho, podžupan Gustáv Fáy, ktorý otvorenú, priamu, čistú dušu Francisciho a Daxnera z osobného, častého obcovania poznal, dopustil sa

mrzkej špionáže. Muž tento prenajal si hnúšťanského katolíckeho učiteľa Antona Pleteníka, platiac mu mesačne 20 zlatých, aby častejšie chodil medzi národovcov tisovských a vyskúmal, čo sa tam robí, kto čo povie. Darmo ho upozorňoval stoličný vicefiškus Ján Molitoris, že je táto nízka špionáža nepotrebná, keďže je národný idealismus Daxnera a Francisciho dostatočne známy a keďže je cele vytvorené a ako nemožnosť ničím nedokázané, že by s Jelačičom alebo s ktoroukoľvek vojenskou mocou v nejakom spojení stáli.

K súdeniu obvinených národovcov stoličný výbor delegoval štatariálny súd. Jeho predsedom bol Ladislav Bornemisza, členami ako assessori Jan Mumhard, Pavel Dapsy, Pavel Szontagh (tento jediný žije podnes), Ondrej Jánosdeák, stoličný hlavný fiškus Eduard Sziklay, hlavný slúžny Julius Szontagh a prísažný okresu rimavsko-sobotského Jozef Faško.

Ani z listín inkvisičných, ani zo zápisiek Daxnera, Francisciho a Bakuliniho nevysvitá, že by sa títo „traja sokoli“ v žalári boli dozvedeli o tom, že štatariálny krvavý súd nitriansky na smrť odsúdil Holubyho a Šuleka, a prvého 20-ho, druhého 26-ho oktobra v Leopoldove obesiť dal. Ale predtucha prípadného odsúdenia na smrť už zaváňa z bôľne melancholickej pieseňky Francisciho „Hoj, traja sokoli“, napísanej v tých okamženiach.

Posledný výsluch obžalovaných bol 2. novembra a podobal sa viac dišpute dvoch sporiacich stránok, ako obrane mužov žalovaných. Daxnerova obrana je jasným dôkazom jeho nezroneného duševného heroismu. On v závierke svojej obrany predniesol nasledujúce: „Je to strašné položenie! Mladý, na prahu života stojací muž následkom smutného pádu nútený je prosebne obrátiť sa k sudcom, ktorí majú vyniesť nad životom a smrťou jeho rozhodujúci súd. A toto je moje terajšie položenie. Vyznám úprimne, že by som nemal dosť sily zniesť toto všetko s pokojným duchom, keby nežilo vo mne povedomie, že dosavádne moje úmysly a snahy boly v úplnom súhlase so slobodou vlasti a šťastím mojich spoluobčanov. Od detinstva ustavične cítil som nezavinené utrpenie Slovákov, a od toho času vystavil som si za cieľ života dvíhať povedomie hodnosti pri tom biednom, zanedbanom ľude slovenskom, zlepšiť jeho položenie, a nebol som nepriateľom Maďarov vtedy, keď som účinkoval v prospech svojich slovenských bratov. Sloboda vždy bola mojou hlavnou zásadou, ale do najmenších častí. Chcel som vždy dobre; bol som agitátorom medzi ľudom, ale nie buričom; neobetoval som sa zo sebectva, ale k vôli pozdviženiu záujmu mojich slovenských spoluobčanov. Preto staň sa vôľa Tvoja.“

V písomnej obrane Francisciho, štatariálnemu sudu 3. novembra podanej, je viac elegického tónu, ale teplá rodoláska vyznieva i z tejto. Francisci prosil v nej o milosť a šetrenie pre svojho brata Karla.

Štatariálni sudcovia vypovedali nad Franciscim, Daxnerom a Bakulinim ortieľ smrti ústne pravdepodobne v dňoch od 4—6. novembra. Sám Francisci už nepamätal sa na deň a ani v zápiskoch Daxnerových nie je deň vyhlásenia súdu poznačený. Ale

Francisciho obrana, štatariálnemu súdu písomne podaná, datovaná je 3. novembra; delegovaný súd, premenivší sa v riadnu súdnu stolicu, vyniesol svoj premenený výrok dňa 7. novembra. Ústny výrok smrti musel byť tedy v dňoch 4—6. novembra vyslovený, a že ho krvosudcovia opravdu i exekvovať chceli, na dôkaz toho v svojom samoživotopise Daxner sám udáva, že pre nich už i šibenice stavali. Ale zachránil ich došlý chýr o bitke, ktorú Maďari proti Jelačičovi 30. oktobra pri Švechate prehrali. Gemerskí, ta kommandovaní gardisti a honvédi, po svojom rozprášení boli 3. novembra už v Plešivci a doniesli tú zprávu, že je Viedeň oslobodená, že Jelačič a Windischgrätz tiahnu na Pešť, a Jelačič že sa strašne pomstí, jestli sa gemerským národovcom krivda stane. Sudcovia nemali tedy smelosti exekvovať svoj súd na svoju zodpovednosť, a predložili záležitosť splnomocnenému revolucionárnemu komisárovi Karlovi Szentiványimu, ktorého zakročením bol výrok smrti premenený.

Eduard Sziklay, vtedajší stoličný hlavný fiškus a najzúrivejší inkvisítor, vypráva v svojich „Pamätiach“, že menovite za Daxnera intervenoval bohatý a vplyvný advokát štítnícky Ondrej Janko, žiadajúc sudcov, aby sa s exekvovaním súdu neprenáhlili. Janko bol príbuzným Daxnerovcov, ale i štatariálnych sudcov Pavla a Juliusa Szontagha, a títo, naplašení porážkou švechatskou, boli radi, že mohli exekúciu pristaviť. Po vynesení výroku smrti vypravili tedy nočnou hodinou plešivského kalvínskeho kňaza Samuela Szentpéteryho do Sajó-Gemera ku Szentiványimu, aby za 24 hodiny neexekvovaný, tedy dľa štatariálnych pravidiel formálne už i tak neplatný výrok smrti zrušil. Po vypočutí Szentpéteryho prechádzal sa vraj Szentiványi mlčky v svojej izbe do 3-tej po polnoci, neznajúc sa rozhodnúť. Až nad ránom dal Szentpéterymu písmo na súd, aby process preložili na riadnu cestu.

To stalo sa 7. novembra a sudcovia vyniesli pod číslom 376 nasledujúci, čas, okolnosti, ľudí, politickú situáciu, názory znamenite charakterisujúci výrok:

„V mimoriadnom zasadnutí stolicou zvlášte vyslaného súdu, vydržiavanom dňa 7. novembra 1848 v Plešivci pod predsedníctvom Ladislava Bornemiszu, v prítomnosti assessorov Jána Mumharda, Pavla Dapsyho, Pavla Szontagha, verejného fiškusa Eduarda Sziklaya, hlavného slúžneho Juliusa Szontagha, prísažného okresu rimavsko-sobotského Jozefa Fašku a Ondreja Jánosdeáka, boly nasledujúce predmety horevzaté a pojednávané: 376. Eduard Sziklay, stoličný hlavný fiškus, a Julius Szontagh, hlavný slúžny, ako skrze vládneho komisára vyslaní poverenici cieľom vyšetrenia búrenia a poburovania a zúčastnenia sa v týchto, páchaného skrze Štefana Daxnera, Jána Francisciho, Michala Bakuliniho, Karla Francisciho, Daniela Lojku, Jozefa Hudeca a ich viacerých spoločníkov, podajúc zprávu po vykonanom vyšetrovaní vysielajúcemu pánu vládnemu komisárovi, po odkázaní tejto do shromaždenia stoličného výboru bol odtiaľ štatariálny súd tak vyslaný, že nakoľko by vyšetrené skutky nemohly byť štatariálnemu súdu pridelené, aby táto súdna stolica

hneď zasadla a predmet na pretras vzala, následkom čoho po prečítaní písemností, keď jeden z hlavných vinníkov, Štefan Daxner, pochádzajúci z privilegovanej triedy, ktorý ako taký mal nároky, aby pri pojednávaní jeho záležitosti zákonité formy zachované boly, osvedčil sa, že nakoľko sa dosavádne rozličné privilegia s jeho náhľadmi aj tak v ničom nesrovnávajú, žiada na základe zásady rovnosti riešiť svoju záležitosť obídením všetkých formálností, tedy bez horevzatia riadneho processu krátkou cestou, súčasne so záležitosťou svojich spoluobvinených, následkom čoho bol tento súd vynesený:

Z preukázaných nesčíselných listín, z výpovedí svedkov a zo samosoznania vysvitá a i Štefan Daxner uznáva, že známu, medzi písmami pod 3 a bb) sa nachádzajúcu slovenskú proklamáciu, ktorej účelom bolo nerozumný slovenský ľud proti druhej národnosti pobúriť, v ktorej zvlášte tieto poburujúce slová: „aj nám statočným Slovanom bil zvon slobody, a keby sme sa teraz jedine my nepozdvihli, zase by na nás páni prišli a s ich palicami, korbáčmi a ostrohami lámali a bili by naše telá a pichali by nás do zamdlenia. Často počujete veľké sľuby svobody a ulevenia, ale je otázka, či ich pod troma rokmi neutratíte. Ale keď budú obecné, stoličné a krajinské záležitosti v našej reči pojednávané, vtedy atď.... páni a ich náhončí urobili vašu reč hnusnou a v nej už nič iného nehlásali, len že narežú palice na vás, kedy máte ísť na panštinu, kedy treba pred pánom veľkomožným hlavu po kolená skloniť a klobúk sňať; nepočuli ste o Slovákovi iné, ako ty somár, huncút, ty sedliacke hovädo, líhaj, priahaj atď.“ Týmto podobné, k popovaleniu maďarskej národnosti namerené slová, obsažené sú v proklamácii, ktorú obvinený v nesčíselných exemplároch rozšíril, ktorými mal byť ľud proti maďarskej národnosti búrený a v smere panslavistickom vedený; z jeho samosoznania vysvitá ďalej, že do odbojného, proti smeru zotrvávania Uhorska a proti jednote bratských národov namereného shromaždenia nielen že sám išiel, ale do neho dľa listu pod ii) pripojeného aj iných povolal, pokúsiac sa týmto listom v záujmoch slovenských ľud i na iných stranách pobúriť, dľa listu pod tt) priloženého ešte i chlúbil sa s pobúrením ľudu k tomuto účelu, nariadenie zákona pred ľudom s úmyslom búrenia úkladom menoval, príchod zvláštneho, skrze neho „hodom bobroveckým“ menovaného dňa a na tú výpoveď ľudu, že nežiada proti Horvatom, ale proti Maďarom bojovať, príchod určeného času s radosťou pripomínal; z výpovedí svedkov pod 24, 25, 27, 29, zvlášte však z jeho vlastných pod f, g, l, m) pripojených dobrovoľných výpovedí a z jeho pod O) nachádzajúceho sa samosoznania a z osvedčenia pod n, b) pripojeného vysvitá ďalej, že on ľud tisovský častým, ba takmer každodenným schôdzkam priúčal, v týchto najbližšími zákonami obdržané veľkolepé slobody za nepomerné, menovite ohľadom slovenského ľudu za nepatrné vyhlasoval, snažiac sa takýmto spôsobom vyvolať nespokojnosť ľudu a vzkriesiť jeho prepiate požiadavky, svojich s jeho náhľadami zlého smeru spriatelených spoločníkov dľa pod 37 pripojeného svedčenia dňa

27. septembra na poradu so zlým úmyslom vypočítanú do Polhory odviedol, z čoho vyjdúc a do povahy berúc jeho a jeho spoločníkov soznanie, nadovšetko však počiatok listu pod a) pripojeného, pri sostavovaní tých okolností, že Hurbanov rabujúci húf túto krajinu už počas polhorskej porady bol načal, ba už bolo i to rozšírené, že pre týchto zbojníkov sú v Baňskej Bystrici už i hospody opatrené, v súsednom Brezne zamýšľaná schôdzka ľudu nemôže byť za zámer pokojný považovaná, ale za zámer pripojenia sa k rabujúcemu nepriateľovi s väčšou silou; keď sa do povahy vezme, že v otáznej polhorskej schôdzke v krajine búriaceho a pustošiaceho Hurbanom zvaného zbojníka, Hodžu a Hurbana oslavoval, ich napredovanie v pustošení s radosťou zvestoval, svojich spoločníkov k pripojeniu sa k nim pripravoval, im dostatočnú zbraň a strelivo do výhľadu postavil, že dľa pripomenutých pod 16, 17, 18, 19 a 22) uvedených výpovedí svedkov, ako kapitán assentovanie gardy losovačkou, úkladnou, svojim desiatnikom danou úpravou tak prekazil, aby losovanie i po jeho úradnom vyzvaní rázne odopreli; ale búril i proti losovačke cieľom nováčenia, vyzvúc zopriet sa brachiumu, ktoré pre odoprenie losovačky prísť predpokladal, nielen svojich druhov, ale aj z iných obcí, že sa tedy vyššiemu nariadeniu a zákonitej vrchnosti zrejme zoprel, z čoho nasledovalo, že pri prvej vyskytnuvšej sa príležitosti, keď bol totižto on a jeho spoločník Ján Francisci chytený, bol skrze ľud tisovský z rúk vrchnosti vyňatý a tak zoprenie sa vrchnosti prešlo v samom prvom páde do skutkov. Naproti tomu, ačpráve obvinený tvrdí, že rozširovaním otáznej slovenskej proklamácie a povolávaním svojich druhov do schôdzok nechcel iné docieliť, ako to, aby sa skrze neho zásadne žiadaný vplyv ľudu šíril, poneváč sa toto všetko vtedy robilo, keď vplyv ľudu bol už zákonom zabezpečený a tak toto jeho ospravedlnenie nielen že nemôže byť do povahy vzaté, ba jeho vinu ešte obťažuje, lebo po vzbudení žiadostí ľudu viedol ho k nezákonitým cestám a ciele nepriateľov vlasti snažil sa vtedy podporovať, keď nielen podporovanie týchto, ale i neupotrebenie všetkých možných síl proti nim je hriechom najväčším. Na základe všetkého tohto, poneváč obvinený z jednej čiastky búril v panslavistickom smere, a k nepriateľovi vlasti v ľude sympatie, ba i náklonnosť k jeho podporovaniu budil, s druhej strany tendenciósnym, zlým vysvetľovaním vyšších nariadení a zákonov ukázal sa byť snaživým celý vidiek do zoprenia sa vrchnosti uviesť, nepovážiac najsmutnejších následkov tejto snahy: ako taký odsudzuje sa na dvaročný a tristošesťdesiatdňový žalár o samote, v páde potreby, cieľom zamedzenia úskoku, pri upotrebení železiez, týždenne dva razy pôstom o chlebe a o vode zostrený; trovy, vyskytnuvšie sa pri vyšetrovaní jeho zločinu a pri jeho odsúdení, má so svojím spoločníkom Jánom Franciscim solidárne zaplatiť.

Z listov druhého obžalovaného, Jána Francisciho, nachádzajúcich sa pri listinách pod písmenami J, H, I, K a L) vysvitá, že on už počas navštevovania škôl pre ľud slovenský utvorenie jednej mocnosti žiadal, k vykonaniu tohto svojho úmyslu svojich spoloč-

níkov slovami pohoršujúcimi a poburujúcimi vyzval a keď sa členom maďarskej spoločnosti stal, za príčinu pred svojimi dôvernými spoločníkmi udal to, že to preto urobil, do pekla preto vstúpil, lebo čerta chcel v jeho opravdivej bytnosti poznať. Že takouto cestou kráčajúc, podľa listiny pod Z) pripojenej, je i teraz členom slovenskej, proti smeru a trvaniu Uhorska, proti jednote bratských národov pracujúcej spoločnosti. Že podľa jeho pod bodom 2. obsaženého samosoznania v takomto liptovskom shromaždení i toho roku prítomný bol a prečítaním tam pojednávaných bodov na ňom spoluúčinkoval, že podľa svedčení pod e, f, g, l) obsažených dňa 27. septembra toho roku na porade v Polhore vydržiavanej nielen že sa zúčastnil, ale tam na oslavu Štúra, Hurbana, Hodžu a Jelačića, všetko to nepriateľov vlasti, básne so stola rečnil, ich zdravstvoval, ich, menovite pobytu prvých v krajine sa radoval, k pripojeniu sa k nim v týchto nebezpečných časoch, keď nielen pripojenie sa k nepriateľovi, ale i neupotrebenie proti nemu všetkej moci je hriechom neodpustiteľným, prítomných povzbudzoval, na takýto pád sa o strelivo postaral, ktorý jeho úmysel aj slová jeho Michalovi Bakulinymu písaného, pod A) pripojeného listu, ktorými shromaždenie ľudu v Brezne vydržiavať sa majúce ako počiatok veci pripomína, Hurbanových zbojníkov našimi dobrovoľníkmi menuje, vpádHurbana na Myjavu s radosťou pripomína, tým viacej dokazujú, lebo dľa svedectva pod 37. obsaženého toto už pripomenuté shromaždenie a v ňom na 1. oktober akoby vyznačená schôdzka ľudu, pri spolupovážení okolností a listu pod A) pripojeného, úmysel pripojenia sa k Hurbanovi je zistený. Z výpovedí svedkov, nachodiacich sa pod 16, 17, 18, 19, 20 a 22 a z jeho samosoznania pod písmenou d) vysvitá ďalej to, že obvinený zväčšoval silu nepriateľa našu vlasť pustošiaceho pred pospolitým hnúšťanským, s ním v spojení stojacím ľudom, podnecujúc ho tým, že nepriateľ ide v záujme Slovákov, že podľa svedectva pod 1/1) gardistom svojej stotiny povedal, že huncút by bol, kto by šiel, že dľa soznania pod číslom 2 osvedčil sa, že radšej k rabujúcemu Hurbanovi sa pripojí, ako by sa mal do svojej vlasti navrátiť, že dľa dobrovoľného vlastného soznania pod D) žiadal byť k rabujúcemu Hurbanovi cieľom vyslovenia sympatie ako vyslanec vyslaný, že podľa svedectví pod 16, 17, 18, 19, 20 a 22 a pod bodom 2 obsažených, cieľom zamedzenia exekúcie proti Tisovcu pre odoprenie losovačky očakávanej sbieral pre Tisovanov pomoc nielen v svojej stotine, ale tým cieľom vyzval i Michala Bakulínyho, aby i na Kokave podobné pokroky porobil.

Ohľadom listov pod F, G, H, I a K) na svoju obranu udáva síce, že ich písal v mladosti a že sú nie vernými tlumočníkmi jeho terajšieho chladnokrvnejšieho smýšľania, že slovenská spoločnosť Tatrín nemá toho smeru, že poradou pomenovaná schôdzka nebola popredku umluvená, ale bola schôdzkou náhodnou, že na nej nestaly sa protizákonnosti, že o zlých úmysloch Hurbanových nič neznal, že list pod A) mohol v rozhorčenosti a citlivosti písať a i pripojenie sa k Hurbanovi a netečnosť ku garde v takomto

stave vysloviť, konečne na podporovanie Tisovanov mohol v okamženiach rozochvenia preto pomýšlať, lebo myslel, že na nich pôjde garda rimavsko-sobotská, a na Sobotu hneval sa pre pomluvy na neho sypané; možné je tedy, že v hneve i na pomstu myslel. Pritom všetkom, poneváč sa s cesty v mladistom veku vyznačenej nevrátil, ba i teraz je spravujúcim údom slovenskej, proti maďarskej národnosti pracujúcej spoločnosti, skutky pochádzajúce z veku mladistého môžu mu byť právne pripočítané; poneváč tedy naproti jeho tvrdeniu podľa svedectva pod 37. polhorská schôdzka planého smeru a jej zámer boly už popredku vyznačenými, na ktorej sa skutočne nielen zjavne búrilo, ale k pripojeniu sa k nepriateľovi vlasti boly i prípravy porobené, poneváč vtedy cieľ Hurbanov a jeho vyhlásenie za nepriateľa vlasti boly známymi, nielen že nemôže byť jeho horeudané ospravedlnenie do povahy vzaté, ale v týchto nebezpečných časoch, keď je neodpustiteľnou povinnosťou každého občana v záujme vlasti každú silu upotrebiť, smysel listu pod A) pripojeného, antipatia proti národnej garde sú zjavnými protivlasteneckými skutkami, a úmysel Tisovcu podporujúcu moc sbierať nosí na sebe známku zjavného búrenia a povstania proti štátu. Na základe všetkého tohoto, poneváč obžalovaný dokázal sa buričom proti maďarskej národnosti v záujme panslavistickom, ochotným súc nepriateľov vlasti podporovať, s nimi sa spolčiť a i iných mýlnym vysvetľovaním zdržiaval v záujme vlasti, ba čo viac v nich i sympatie k nepriateľom vlasti budil, poneváč cieľom zamedzenia exekvovania vyšších nariadení a vrchnostenských uzavretí i zbrannú silu shromaždiť zamýšľal, ako tedy proti štátu povstavší nebezpečný burič za tieto zlé skutky odsudzuje sa na dvaročný a tristošesťdesiat dňový žalár o samote, v páde potreby, cieľom zamedzenia úskoku s upotrebením železiez, zostrený týždenne dvojdňovým pôstom o chlebe a o vode, pri odoprení požívania liehových nápojov; trovy vyšetrovania svojho zločinu a odsúdenia má znášať so Štefanom Daxnerom, ktoré majú byť z jeho terajšieho, alebo v budúcnosti nadobudnutého majetku zapravené.

Tretí obžalovaný, Michal Bakulini ev. učiteľ, dľa svedectví pod 2, 3, 5, 6, 8, 9, 11, 13, 14, 15 a 16 sa nachádzajúcich, ba i dľa soznania pod 2, odpísal vlastnou rukou básne k vraždeniu vôbec a k vykynoženiu Maďarov podnecujúce v časoch slovenských, buričských, vlasť so všetkých strán ohrožujúcich pohybov, ich obsah rozširoval v nádeji jeho splnenia sa, k ich odpisovaniu vyzýval i druhých, Hurbana, zjavného nepriateľa vlasti, vyhlasoval vo veľkej spoločnosti za svojho dobrého priateľa vtedy, keď sa tento do vlasti s vojenskou mocou vtrhnúť chystal, pri tejto príležitosti vyzval viacerých k podporovaniu panslavistickej záležitosti; u neho najdené listy sú podnecujúceho a poburujúceho obsahu; poznajúc v nich smer zatratenia hodný, ušiel, chcejúc záchranu najsť u zbojníka Hurbana, vtrhnuvšieho do vlasti s vojenskou mocou. Ako tedy taký, ktorý nepriateľov vlasti podporoval a proti záujmom vlasti konal, odsudzuje sa na dvaročný žalár v železách, zostrený týždenne dvojdňovým pôstom o chlebe a o vode a odoprením požívania liehových nápojov."

Potiaľto doslovne preložená, skrze Ondreja Jánosdeáka koncipovaná sentencia obsahuje ešte posúdenie Karla Francisciho na polročný, Daniela Lojku na trimesačný, Pavla Ďurjana na jednoročný, Jozefa Hudeca na dvaročný, Ladislava Rosiara na polročný, Štefana Dianišku na jednomesačný, Ladislava Slabeja na polročný, Jána Zvaru na polročný, Ludvíka Smika na jednoročný, Samuela Brôta na jednomesačný, Samuela Medzibrodského na týždňový, Ladislava Čipku na jednomesačný, Jána Vargu na polročný, Ľudovíta Reussa na dvatýždňový, Ľudovíta Gála na štvrťročný, Samuela Vozára na dvatýždňový žalár. Národovci Jur Daxner, Samuel Reuss, Ondrej Chotváš, Adolf Reuss, August H. Škultéty a Daniel Gallay boli len na pokarhanie odsúdení.

Delegovaný súd fungoval ešte i 29. novembra. Pod predsedníctvom podžupana Gustáva Fáyho súdili sudcovia Mikuláš Hubay, Jozef Szuhay a Ján Mumhardt v ten deň slovenských študujúcich, rodákov tisovských Štefana Čecha a Samuela Rosiara.

Štefana Čecha, za list skrze neho Michalovi Bakulinimu písaný, z ktorého dľa znenia sentencie „vysvitá, že menovaný bol odhodlaný v úplnom usrozumení s hlavnými vinníkmi v tisovskej veľkolepejšej vzbure a v zoprení sa proti stoličnej vrchnosti zúčastniť sa a hriešnikov pred trestajúcim prútom pravdy ukryť, poneváč dľa vlastného soznania všetko toto tajil a tak svoju „zatvrdilú zlosť tým viac preukázal," za tento jeho „hriešny skutok" odsúdili ho títo sudcovia „na polročné rabstvo v železách, zostrené týždenne dvojdňovým pôstom."

Samuela Rosiara, „ktorého schádzanie sa s hriešnikmi je nápadné", posúdili na pokarhanie. —

Keby v týchto sentenciach nebolo toľko desnej tragiky, súdny čitateľ vyvolal by po ich prečítaní: „ignotos fallit, notis est derisui" (neobznámených zavádza, obznámených núti k smiechu).

Ale akože o smiechu hovoriť, keď tu išlo o životy, mladých na prahu žitia stojacích, čestnej službe národnej posvätivších sa ideálnych mladíkov!

Čestnosť a priamosť by boly požadovaly, aby títo krvežížniví sudcovia boli vyslovili: „Súdime vás preto, bo máme vás v moci, bo ste Slováci a buričia už tým, že snažíte sa ľudu slovenskému, vymáhaním mu národnej rovnoprávnosti, zabezpečiť voľnejší, svojský život. Hegemonia, ktorú maďarstvu vymáhame, netrpí, aby sa v Uhorsku národnostné, samosprávne celky utvorily; každý takýto pokus zdrúzgame bez milosrdenstva i zmárnením vašich a všetkých životov, ktoré sa nám na tomto poli na odpor postavia." — Že v takejto argumentácii niet morálky, rozumie sa samo sebou.

A toto je smysel a význam processu plešivského.

Cynické ignorovanie uhorského, materiálneho a formálneho práva so stránky plešivských štatariálnych sudcov v tejto pravote je zrovna desné, deprimujúce a úžas vzbudzujúce. Štatariálny súd oddal svoju nečestnú úlohu kata riadnemu súdu; tento vyniesol už ako taký nový výrok, proti ktorému i appelláta mala miesta. Ale krvežížnivých táblabíróvov to nemýlilo. Oni podržali svojou prvou

inštanciou posúdených v Plešivci vo väzení do 15. decembra a len keď Schlick maďarské revolucionárne vojsko pri Košiciach rozprášil a povstal chýr, že Rožňavou na Plešivec tiahne, v obave, aby väzňov nevyslobodil, poslali uväzneného Daxnera, Francisciho a Bakuliniho do Rimavskej Soboty, odtiaľ do Pešti, kde boli v Neugebäude zavrení.

Keď naši väzni pod eskortou v Pešti Kerepešskou cestou tiahli, bolo mesto chýrom, že Windischgrätz do Pešti tiahne, už hodne vzbúrené. Zástupy peštianskych občanov tmolily sa živou ulicou mnohopočetne; jeden pán z takéhoto zástupu tázal sa náčelníka eskorty ukážuc na našich väzňov, že prečo sú títo arestovaní? Odpoveď dostal hneď od samého Daxnera, ktorý privolal mu rezkým, strmým hlasom: „Preto, že sme boli slabší, ako tí, čo nás sem poslali."

Oslobodenie väzňov z Neugebäude počiatkom januára 1849 bolo pravým divom milostivého riadenia Božieho. Keď Kossuth s tými, čo vládu usurpovali, pred Windischgrätzom do Debrecína utekal a vydal rozkazy aj politických väzňov ta transportovať, bol našich strážiaci profos večer 2. januára náhodou na návšteve a rozkaz doručený mu bol až vtedy, keď všetci druhí väzňovia boli z Pešti už odvedení. Neznajúc, čo s nimi robiť, podržal ich v Neugebäude, no to trvalo už za krátko. Oslobodil ich 5. januára Viliam Pauliny-Tóth, ktorý prišiel vo vojsku Windischgrätzovom do Budína. Znajúc o ich väznení, ponáhľal sa informovať Windischgrätza skrze grófa Vrbnu a ich oslobodenie vyprostredkovať.

Naši „traja sokoli" leteli odtiaľ hneď a zaraz k slovenským dobrovoľníkom Janečkovým k Váhu. Smrti sa nebáli ani v Plešivci, ani v bitkách pri Acsi, Komárne a Leopoldove.

Nad súdom plešivským vynieslo najspravedlivejší súd riadenie Božie o krátky čas.

Štefan Daxner stal sa podžupanom, Michal Bakulini slúžnym tej istej Gemerskej stolice. Franciscimu nebolo súdené úradovať v Gemeri. Radca námestnej rady, hlavný župan Liptovskej stolice prišiel už len v pensii bývať do Gemera, do Veľkej Revúci, vychovávajúc na prvom slovenskom gymnásiume svojich synov. Patronát vyvolil ho za hlavného dozorcu tejto školy a on i tento úrad konal horlive, ochotne, obozretne, rázne a obetive.

Do svojho rodiska, na Hnúšťu, nepriťahovalo ho ani odtiaľto. Trpko mu bolo i mysleť na to, že sa tam môže stretnúť s Gustávom Fáym, ktorého vrtkavá politika Viedne po dualistickom vyrovnaní urobila hlavným županom Gemera-Malohontu. A predsa by bol mal právo dopriať si mravnej satisfakcie, aby ako bývalý hlavný župan Liptova stretol sa s týmto svojím kollegom dľa úradu, ktorý bol hlavným faktorom jeho plešivského trýznenia.

Cesta z Tiflisa do Chabarovska na Amure.

Z rozpomienok svojich podáva

Jozef Krafta.

Roku 1884, za pobytu svojho v Tiflise, hlavnom meste bývalého gruzinského cárstva na Kavkaze, obdržal som 15. júla telegramm, ktorým ponúkali mi službu v Chabarovsku pri novovymenovanom generál-gubernátorovi barónovi Korfovi. Dedina Chabarovsk, ležiaca pri vtoku rieky Ussuri do veľrieky Amura, bola určená za sídelné mesto generál-gubernátora. Odpoveď mala byť telegraficne zaslaná, lebo čas k odjazdu poslednej parolode, idúcej v tie strany, do 3. augusta už veľmi krátky bol a treba bolo mňa ešte zaznačiť a listiny moje vyhotoviť. V tých časoch chodievaly na ďaleký Východ len dve parolode, a síce v marci a v auguste, tu teda nebolo možno s rozhodnutím dlho otáľať, ak som nechcel pol roka čakať. Podmienky boly pre mňa veľmi výhodné, dychtivosť moja, vždy len niečo nového zkúsiť a videť, veľká, nepremožiteľná, a preto aj rozhodnutie na ďalekú cestu bolo rychlé. Hneď na druhý deň som oznámil, že s poďakovaním prijímam ponuknuté mi miesto, a ponevač i p. B. Heyduk, ku ktorému na počiatku dráhy mojej v Rusku prišiel som z Prahy za úradníka, bol už vymenovaný na ďaleký Východ, oznámil som mu príchod svoj k nemu z Tiflisa. Na zvláštnu prosbu moju bol som ihneď osvobodený od úradu v Tiflise a konal som prípravy na ďalekú cestu, do neznámych krajov. Zadivenie priateľov mojich v česko-slovanskom kruhu bolo veľké, jeden nad druhého odhovárali ma od služby tejto v ďalekých tých krajoch, i sami Rusi čudovali sa, ale rozhodnutie moje bolo pevné, a tešil som sa, že mám dobrú príležitosť k takej ceste okolo sveta. Už o týždeň odprevádzali ma známi moji na nádražie tiflisské, a vlak uháňal po rovine gruzinskej pomedzi jej ladnými dedinami ku stanici Michajlovka, ležiacej na kraji Suramského priesmyku, pri panstve Boržom, patriacom veľkému kniežaťu Michailovi Nikolajevičovi. Trať železničná vedie odtiaľto hore strmými vrchami, preto pripína sa ku vlaku na predku parostroj s dvoma komíny, na zadku druhý obyčajný, a predsa vlak veľmi pomaly sa pohybuje vopred a cestovateľ má dosť času popásť oči na krásnej prírode kavkazského pohoria. Asi v polovičke pohoria je mestečko Suram s krásnou srúcaninou starobylého hradu, letného sídla niekdajšej znamenitej cárice gruzinskej, Tamary. Suram je letoviskom obyvateľov tiflisských, ktorí v letných mesiacoch z horúcej kotliny, v kterej Tiflis leží, tak radi sem sa utiekajú do sviežej prírody. Okolie Suramu je veľmi romantické, preto ho už i za času cárice Tamary jeden znamenitý básnik gruzinský ospevoval, i sama oná cárica rada odchodila pred letnou páľou v čarokrásnu krajinu do svojho letného sídla. Vlak dovlečie sa na vrchol pohoria, na stanicu Poni, kde zadný parostroj tiež na predok vlaku prejde, a teraz už všemožným spôsobom zdržiavaný (bremsovaný) spúšťa sa s výšiny na druhý bok Suramského priesmyku, do Imeretie.

Ísť cez Suramský priesmyk v jarnom čase je zvláštna rozkoš. Cestujúc častejšie z Tiflisa do Kutaisa, hlavného mesta bývalého cárstva imeretinského, mal som príležitosť pozorovať vývin prírody, ktorého povšimne si každý cestovateľ. Po doline kvety stromov, lúk a záhrad, ktoré krásou svojou zrak očarujú a vôňou vozduch naplňujú. Ako vlak pomaly stúpa hore, tak postupne menej jest rozvitej prírody. Jar je ešte v boji so zimou, slnko len začína roztápať spústy sňahu, objavujúc krásnu zeleň uprostred bielej pokrývky. Čím vyššie vlak ide, tuhne celá príroda a v lesku slnka jagá sa bielučký sňah; príroda je mŕtva, zo sňahu trčia len jedle. Konečne vlak octne sa medzi dvoma vysokými múrami sňahu, ktoré povstaly prerábaním cesty na koľajniciach, a cestovateľ, rozjarený dojmami, ponáhľa sa zakrúcať do svojich plaidov a kobercov. V zime tieto spústy sňahu hatia premávku a nie zriedka sa stáva, že vlak i zaviazne, a trvá i dva-tri dni, kým ho vysvobodia, alebo musia cestovatelia presadnúť na druhý vlak, ktorý im v ústrety prišiel. Teraz už niet týchto ťažkostí, prevŕtali tunnel a vlak bez prekážky prechodí na druhý bok pohoria.

S vrchu spúšťa sa vlak zase pomaly, ukazujú sa tie samé obrazy zimné, vidíš boj jara so zimou a hneď i nevšednú kavkazskú jarnú prírodu. Zďaleka už, ako plamienky ohňa, do očú bije granát, obsypaný svojimi purpurovými kvetami; imposantnosťou krásy svojej robí na človeka dojem očarajúci. Nežným kvetom skvejú sa broskyňa, mandľa a marhulka, a celý Kavkaz ukáže sa v kráse množstva ovocných stromov všetkých druhov a hlavne viniča. Idúc cez Imeretiu, domnievaš sa byť v niektorom kúte rozkošného raja; nivami vedľa záhrad a sriadených vínohradov vlak unáša človeka do lesnatej Mingrelie a cez rieku Rion do bývalých tureckých krajov, až konečne zastane v Batume. R. 1872, keď som prvý raz videl Batum, bolo to za tureckej vlády malé, nečisté, s krivými ulicami, s domami ako veľké bašty, turecké mestečko. Teraz je Batum krásne, výstavné, čisto europejské mesto s umelými parkami, stromoradmi atď. Tak na pr. za môjho niekoľkodenného pobytu tam po rusko-tureckej vojne r. 1879 mal jeden Francúz v starom tureckom dome zariadenú malú kaviareň a pri nej dve hosťovské mizerné izby, káva sa pila dľa tureckého spôsobu na ulici, v búde na rýchlo z dosiek postavenej. Prišiel oheň, ktorý strávil okrem niekoľko domov celé mesto, ale po ohni vyhúkly zo zeme paláce viacposchodové, ulice rovné, široké, a i francúzsky kaviarnik vystavil štyrposchodový krásny „hôtel de France“, v jehož jedálni pod palmami umiestené mramorové stoly vábia hostí a 50 krásne zariadených izieb poskytuje cestovateľom oddychu. Staré mesto sa ztratilo a vykúzlilo sa mesto nové, eleganciou na západ upomínajúce. Prístav mesta je prírodný, neveľký, skoro okrúhly, proti búrkam chránený; v ňom lode bezpečne stáť môžu i v čas búrky, ktorej vlny sa ich netknú, čím má veľkú výhodu pred ostatnými prístavmi na východnom pobreží Čierneho mora.

O 5. hodine ráno dojachal vlak do Batuma, a ja, sídúc v „hôtel de France“, išiel som si mesto obzreť, skrze sluhu obstaral som si

miesto na lodi a po obede o 2. hodine, keď bol daný prvý signál, poberal som sa tiež na krásny, elegantný parochod *Olga*. V malej chvíli bola loď naplnená cestovateľmi, zvučné kapitanovo, „chod na zad!“ „chod vpered!“ ozvalo sa a loď hrdým pohybom, urobiac veľký polokruh, napravila svoj nos k východu záliva. Rozumie sa, že obecenstvo bolo na palube, kde za horúcej letnej povetrnosti príjemno bolo prechádzať sa pod plátenou strechou, kam milý chlad so všetkých strán vanul a odkiaľ bol krásny výhľad na breh morský, lebo loď beh svoj blízo neho zadržiavala. Pri ústí rieky Riona sme zastali, bo z mestečka Poti dorazil malý parochod, dovezúc poštu a nových cestovateľov; ale o chvíľu už zapela *Olga* na svoju sirénnu píšťalu a brala sa ďalej; a pri stále tichej, krásnej povetrnosti prešli sme mimo pobrežných mestečiek Abchazie: Suchum-Kale, Pikundy, Gagry; ďalej vedľa čerkesských: Adler, Soči, Dagomis, Vardané, Gelenčuk, všetko známe mne miesta z časov služby mojej v Novorossijsku, do ktorých som často chodieval úradne na malých parochodoch. Na tretí deň prišli sme v prekrásny Novorossijský záliv, ktorý však v tie časy nebol ešte tak zariadený, ani mesto samo také výstavné, ako som ho z r. 1895 opisoval. Hrdá krásavica *Olga* zastala oproti mestu, a hneď ju obklopovaly malé loďky a barky, aby cestovateľov na breh doviezly. Mňa viacej známych čakalo, medzi nimi i p. Bedrich Heyduk, s ktorým som mal ísť na ďaleký východ. Po obede sme vyšli na jeho chútor (majetok), asi 10 verst od mesta vzdialený, kde ma celá jeho rodina s radosťou uvítala.

K odjezdu do Odessy zbývalo nám len 7 dní, preto museli sme sa s prípravami ponáhlať tým viac, keď na dotaz náš, čím sa vlastne zaopatriť, nám od štábu gen.-gubernátora Korfa odpovedali, aby sme všetko sobrali, čo len možno, i šiatre, lebo o kraji tom nikomu nebolo nič známo. Jediné, čo som v Tiflise dostať mohol, boly črty z južno-ussurijského kraja od Maximova, kde bola opísaná flora a fauna tých zemí, z čoho sme si však nenadobudli nijakej známosti o kraji samom, a preto sme sa zaopatrovali všetkým, ako do zeme kafrov. K radosti našej obdržali sme o dva dni z kancellárie Dobrovoľnej flotty telegramm, že loď miesto 3. augusta vyjde až 21. aug. z Odessy, čo nás veľkou radosťou naplnilo, bo pobyt náš v Novorossijsku sa predĺžil, prípravy sa povoľne mohly konať a my sme sa zbavili nepríjemnosti v Odesse vyše dvoch týždňov márne čakať. Telegrafične sme požiadali agenta paroplavebnej spoločnosti, aby nám zaopatril dve miesta druhej triedy na lodi, a teraz už s pokojnejším duchom hľadeli sme ceste svojej v ústrety.

Konečne prišly i cestovné trovy zo štátnej kassy, batožina bola v poriadku a ani sme sa nenazdali, bol tu 16. august, deň odchodu nášho do Odessy. Ráno bolo krásne, pohoda sa zdala byť stála a sľubovala pohodlnú cestu. V dome p. Heyduka bol to deň smútku, lebo otec zanechával drahú svoju rodinu na neurčitú dobu, snáď navždy. Kto to môže znať? Známi naši vyprevádzali nás až na paroloď; ešte jedno stisnutie ruky, vrelý pohľad, objatie a už sme boli oddelení a loď o chvíľu, ako by zkúšala svoj chod, začala

sa sem a ta pohybovať a obvyklým spôsobom obrátila sa v more, prerývať jeho vody. Kde bolo možné, vystúpili sme na breh, pravda len na krátko, zastali sme v Anape, Kerči, Jalte, Sevastopoli, Evpatorii a konečne 19. aug. vošli sme do výstavného zálivu Odessy, kde nás očakával universitant, syn p. Heyduka, a poneváč bol čas veľmi krátky, doplnili sme rýchle, čo ešte chybovalo, a išli sme do kancellárie pre objednané lístky. Aká nás tu nehoda stihla! Agent sa vyhováral, že sa on nepamätá na objednané miesta, tu že platí len to, kto skôr prijde, ten i skôr mele, a navrhoval nám, aby sme si vzali miesta I. triedy, ktoré boly po 600 rubľ. (na druhú triedu len 400 rubľ.), v čom je pravda i chova cestovateľova zahrnutá, ale mne sa nechcelo 200 rubľ. dokladať a preto som žiadal lístok na III. triedu. Agent mi odoprel, lebo je vraj zakázané intelligentom lístky také vydávať, aby si títo potom nerobili nejaké nároky na to, čo im správa v III. tr. povoliť nemôže a nesmie. Ubezpečoval som, že mu na písme dám, že nebudem robiť nárokov, aby bol bez starosti, a keď konečne nijako privoliť nechcel, vytiahol som „prikaz“ ministerstva, dľa ktorého som povinný „bezodkladne“ sa dostaviť na miesto služby mojej. To pomohlo, dostal som lístok tretej triedy, ale som otázny revers musel podpísať; mal som právo na miesto v medzipalubí a chovu matrosov, čo síce nebolo veľmi príjemné, ale mal som pevnú nádeju, že si to usporiadam.

21. aug. sme vstúpili na loď, kde som hneď vyhľadal staršieho dôstojníka lode, predstavil som sa mu a vyrozprával, čo sa mi stalo, prosiac ho, aby mi nejako pomohol. „S miestom vám nepomôžem; ale nestarajte sa, i to bude dosť dobré. Či máte svoju posteľ?“ „Áno, mám.“ Lebo treba znať, že v Rusku každý cestovateľ sa tak zaopatrí, aby kdekoľvek na zemi spať mohol. — „Ak nechcete matrósku stravu, dohovorte sa s hostinským lode, ten vám to urobí.“ Officier zapískal a hneď prišiel mladý junga, ktorému prikázal, kam mňa má zaviesť. Poďakujúc sa mu uctive za láskavosť, šiel som hneď za „jungom“ dolu na medzipalubie, kde mi ukázal dosť priestranné ohradené miesto, ktoré sa vyrovnalo kajute II. triedy, len to bolo snáď nepríjemné, že v medzipalubí bolo samé vojsko; ale to mi nevadilo, v noci aj tí spali, a vo dne som bol i tak v krásnom počasí hore na palube. Aby som mal všetko usporiadané, šiel som ešte za hostinským a predniesol som mu žiadosť svoju o strave; ochotne pristal, hovoriac, že si on moju matrósku stravu vezme a ostatok že mu doplatím. „A koľko vam budem denne platiť?“ „No, to ponechajte len na ďalšie; budeme mať dosť času.“ I na to som pristal, a poponáhľal som sa na palubu za p. Heydukom, aby som sa mu pochválil, že už všetko mám v poriadku. Ledva som vyšiel hore, zase nová nesnádza tu; stretol ma žandár. „Vy ráčite, prosím, do Vladivostoka?“ — „Áno.“ — „Prosím váš zahraničný pass.“ — „Pass? Na ten som si veru nesmyslel, ani mi na um neprišlo zaopatrovať si nejaký; mal som však legitimačný lístok, ktorý som mu dal. O chvíľu ten istý žandár prišiel, aby ma požiadal ustávať sa ku plukovníkovi. Postavil som

sa pred jasné oči p. plukovníka, ktorý ma skúmavým zrakom meral. „Vy ste kto?“ pýtal sa. — „Krafta, úradník v ruskej službe.“ — „Vy nemôžete cestovať, bo nemáte zahraničného passu.“ — „Dovoľte, pane plukovník, mne nikto neoznámil, že musím mať zahraničný pass, k tomu nikto nevyzýval, keď sa kancellária sriaďovala. A ja musím ísť, vystať nemôžem.“ — „Ľutujem, nemôžem vás prepustiť, choďte až s budúcou loďou.“ — „Áno, kebych mohol do marca čakať. A žiť z čoho budem v Odesse?“

V tom zase prišiel žandár, dovedúc akúsi francúzsku dámičku, ktorá hneď začala slziť, že nemá passu. „Opusťte loď, nemôžem vám pomôcť. — I vy, pane; verte, že nemôžem inak.“ — „Nuž ale veď mám predsa ministerský úkaz, že musím ísť.“ — „Ukážte, prosím.. Nuž prečože ste mi ho hneď neukázali? Takto máte už cestu slobodnú. Odpusťte, sami ste si na príčine!“ S tým priložil pečať a podpis a záležitosť moja bola vybavená. Idúc hore, stretol som francúzsku slečnu uradovanú; bola od staršieho dôstojníka zapísaná ako chyžná v I. triede, ináče by nebola mohla cestovať, a na palube som hneď vyhľadal p. Heyduka, ktorému som vyrozprával svoju príhodu. V tom už i plukovník vyšiel hore a začal listiny a passy odovzdávať cestovateľom. Jakonáhle sa toto skončilo, diakon spustil svojím silným bassom: „Hospodu pomolim sa“, a všetko sklonilo sa k vrúcej modlitbe, kňaz posvätil vodu a každý sa ponáhľal bozkať kríž, pri čom bol osobitne svätenou vodou pokropený. Kňaz pri zvukoch chorálu, kropiac, obišiel celú loď. Takáto modlitba má čosi úchvatného. Každý má dojem, že deje sa niečo zvláštne, pre každého významné; každý sa modlí od srdca k Najvyššej bytnosti, ktorá má v rukách svojich životy ľudské a ktorá rozkazuje vetrom i moru, — k Hospodinu. Konečne zavznie ostatné: „Hospodi, pomiluj — Hospodi, blagoslovi!“ a už sa všetko, čo neodcestuje, poberá spešne za kňazom s parolode. Srdcelomný plač ohlasuje sa so všetkých strán, vrelým objatiam, celovaniu nechce byť konca. Nuž ale raz to byť musí, vyprevádzajúci opustia loď, zastanúc si na brehu, môstok spojujúci loď s pevninou sa vyzdvihne, loď hotuje sa; a bár by už odrazila, aby sa dojemné výjavy skrátily. Plač, prežehnávanie krížom vo vzduchu, hlasy: „s Bohom! píšte hneď!“ „buďte zdraví“, „šťastlivú cestu!“ ustavične sa ozývajú. Keď zavznie kapitánovo kommando: „Chod v period!“ ozve sa s lode i s brehu strašný krik posledných plačlivých pozdravov. Je to lúčenie snáď pre život tento a nie jeden snáď naposledy vidí miláčkov svojich. Na brehu nesú starú dámu omdletú, a na lodi stojí jej syn, mladý dôstojník, ktorý po prvý raz nastupuje službu svoju; bôľne pozerá oko jeho za drahou matičkou, akoby v predtuche, že vidia sa naposledy; o 3 roky umrel v Passiete. Nám s Heydukom osamelým bolo tiež nevoľno okolo srdca a nevdojak sme si s plačom padli v náruč. Či sme tiež mali nejakú predtuchu? Nie je to krátka vychádzka až do Vladivostoka, nie jeden deň môže smrť doniesť, a kto sa nevystrájal na takú cestu, nemôže si tie city ani predstaviť.

Záliv bol plný lodí, ktorých matrósi so sťažňov a lanovia hromovým „urá!“ nás sprevádzali, ktoré bolo s našej lode opätované.

Srdečné bolo pozdravenie mužstva s lodi *Kostroma*, ktorá len pred dvoma dňami dorazila s nákladom čaju práve z tých krajov, kam sme sa my brali.

Loď naša *Rossia* minula už všetky lode, opustila záliv a vošli sme na otvorené more; zraky cestujúcich pomaly zanechávaly vzdiaľujúci sa breh a každý obrátil zreteľ svoj na seba samého, okolie svoje, svoje veci, ktoré neupratané po kajutách, po palube rozložené boly. Každý vpravený už v nezmeniteľny osud svoj vyhľadal svoje miesto, kde hľadel sa koľko-toľko udomácniť.

Paroloď *Rossia* patrí ruskej paroplavebnej spoločnosti Dobrovoľnoj flotty, jej dĺžka činila 120 metrov, najväčšia šírka 13 metrov, výška 12 metrov, a sice 8 metrov pod vodou, 4 metre nad vodou. Stroj majúc na 500 indikatorných síl, šla chodom 9 míľ za hodinu, a pri vyvinutí plnej pary mohla prejsť i 12 míľ, pri čom vezme asi 20.000 metrov nákladu. Kajuty I. triedy sú na korme (zadná časť parolode), II. trieda je v prostriedku, III. trieda na nose i v prostriedku v prvom a druhom medzipalubí. Loď má 2 stožiare a 2 komíny. Personál lode bol: kapitán — kapitán-lieutenant Kazi; starší officier Miklucha Maklaj a štyria miadší; šesť jungov, mladých námorníkov a budúcich officierov, lekár, ránhojič, traja mechanici a 30 matrósov. Okrem kajút má spoločné jedálne I. a II. triedy, dámsku toilettnú izbu, kajuty pre vyššie menovaný personál, nemocnicu, buffet a mnoho ostatných miestností, slovom, je to celý veľký dom s rozličnými bytami, chodbami, kuchyňami, kúpeľmi atď.

Cestujúcich bolo na lodi: I. triedy 10; II. triedy 56; III. triedy 30; vojska 700 mužov a 85 ženských trestanôk. S malou výnimkou išlo všetko do Vladivostoka, len niekoľko úradníkov a trestanky na Sachalin. Bolo tu i 10 kráv, 25 baranov a dosť veľký počet husí, kačíc, moriakov, sliepok, prasiec a j. v. pro stravovanie cestovateľov, vojakov a trestanók. Môže sa loď takáto považovať za malý štát, ktorého hlavou je kapitán. Jeho každý na lodi, či cestovateľ I. triedy, či medzipalubia, poslúchať je povinný, on je neobmedzeným pánom lode. Proti príkazu jeho niet odvolania.

(Pokračovanie.)

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1903.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Tölgyesi Michal. Testament. Prel. Gosztonyi L. Slov. Nov. č. 12.

Tranovský v. Kalendáre.

Trenčiansky Janko. Našim velebným pánom. (Otvorený list.) Nová dom. pokl. str. 73—76.

(Treskoň Michal.) Životopis s podobizňou. Nová dom. pokl. str. 57—59.

Trifković Kosta. Blahoželám. Veselohra so spevom v jednom dejstve. Prel. V. M. Rovn. Nár. Kal. str. 203—214.

Tritinov. Volič. Považské Nov. č. 8. Kmotrovia. Žart z dediny. Tamže č. 9.

Trstenec. Povolanie Pána Ježiša Krista do našich príbytkov. Nový rok. Kazateľňa str. 35. Mária, patronka národa uhorského. Nedela Patronky Uhrov. Tamže str. 349.

Turgenev Ivan S. *Jarné vody*. Román. V. Bibliotéka, Románová, sošit 2. — Dva boháči. Ľud. Nov. č. 24. Žobrák. Tamže č. 24. Vrabec. Tamže č. 36. Kasian z Krásnej Meče. Zo „Zápisiek ochotníka". Prel. Vršatský. Nár. Nov. č. 68—71. Komptoar. Prel. Vršatský. Tamže č. 108—110. O ňom: Dvadsiata ročnica smrti Ivana S. Turgeneva. Tamže č. 112.

Turná. A turnai róm. kath. plébánia története. Közli: Dr. Chorényi József. Nyitram. Szemle č. 14—16, 19.

Týždenník, Slovenský. V Pešťbudíne. Ročník I. Zodpovedný redaktor a vydavateľ Milan Hodža. Vychodí každú sobotu o 8. str. form. fol. Číslo 1—14 tlačou Medzinárodnej tlačiarne, č. 15—26 tlačou kníhtlačiarne „Patrie" účast. spoloč. Začal vychodiť začiatkom júla.

Učiteľ. Patália. (Školský obrázok.) K. Nov. č. 1. Ten mäkký vosk, tie čisté tabule. Tamže č. 5, 8.

Uhrinčatý Ján. Uhádnite, pane! Zo života Mateja kráľa. Vlasť a Svet č. 39.

Umfrid O. Listy našim ženám o hnutí mírovém. Přeložil H. Štěpánek. Dennica č. 40.

Unterdrückung, Die, der Slovaken durch die Magyaren. Prag. Buchdruckerei der „Politik". Verlag von L. Srb; 8°, str. 76.

Unzeitig Vít. S. Píseň Slováčkova. Anděl Strážný č. 8.

(Dokončenie.)

Literatúra a umenie.

Traja Sokoli. Dráma v piatich dejstvách Napisal Ľudovít Kubány. Turčiansky Sv. Martin. Vydanie Kníhkupecko-nakladateľského spolku. 1905. 8°, 142 str. Cena 1 koruna

Vrátime sa k tomuto vážnemu dielu slovenskej literatúry zo 60-tych rokov minulého stoletia.

Na svite. Verše *Somolického*. Druhé vydanie. Turčiansky Sv. Martin. Tlačou a nákladom J. Gašparika, knihkupca a kníhtlačiara. 1905. 16°, 98 + 2 str. Cena 1 koruna.

Prvé vydanie bolo roku 1892. Vtedy napísali sme v Slovenských Pohľadoch: »Silnou stránkou Somolického je lahodné vyslovenie myšlienky: verš jeho zazvoní nám v uchu a už utkvel i v pamäti. Najmä v piesňach daria sa mu pointy. Niekedy v jeho verši ozve sa i akýsi nepokojný, žravý tón, no hneď ďalej ide to

sviežo, zdravo, čo zostane v duši čitateľovej, je harmonia. On je iste vzácny lyrický talent.« K tomu teraz dokladáme, že v novom vydaní škoda bolo nezväčšiť knižku, neprimiešať z pozdejších výtvorov básnikových. V terajšie časy zmätenosti pochopov a slabnutia citu zdravá lyra Somolického môže byť obzvláštne dobročinná.

СЛОВИНСКІЕ ПОЭТЫ. Изданіе подъ редакціей Н. Новича. Маленькая Антологія. № 25. С.-Петербургъ. 1904. Складъ изданія у П. П. Сойкина (Невскій, 96). 16°, 112 + IV str. Cena 45 kopejok.

Milý prekladateľ ruský N. Novič po našich slovenských poetoch (Словацкіе поэты, 1901: vidz Slovenské Pohľady 1901, str. 536) obrátil sa k bratom Slovincom. Zastúpení sú v tejto antologii peknými ruskými prekladmi svojich básní: Valentin Vodnik, Urban Jarnik, Michal Kastelec, Bl. Potočnik, Franc Prešern, Franc Svietličič, Jovan Vesel, L. Toman, Fr. Cegnar, Miroslav Vilchar, Andrej Praprotnik. Fr. Levstik, Šimon Enko, (pôvodca: Naprej, zastava ..), Jozef Stritar, Ivan Vesel, Šimon Gregorčič, Anton Aškerc, Ivan Cankar, O. Zupančič. Po básňach idú stručné životopisy s literárnohistorickými poznamenaniami. Všetko korrektné, s rozumením veci písané. Ako prekladateľ Novič je výtečný. Preklady piatich básní prejal z Gerbeľovskej *Poezie slavian*. Prešerna podáva hlavne v prekladoch prof. F. Korša, ktorý roku 1900 vydal po rusky v úplnosti tohto najväčšieho básnika slovinského.

Na Golgate. (Pôstne prednášky.) Napísal Martin Braxatoris, evanj. a. v. farár senický. Liptovský Sv. Mikuláš. Nákladom knihkup. a vydav. úč. spolku »Tranoscius«. 1905. Cena 25 halierov.

Martin Braxatoris, v poesii Martin Sládkovičov, dáva tlačiť i prósou, a zakaždým cenné, užitočné veci.

Dílo. Ročník III, číslo 2 a 3 1905. Vydává Jednota umělců výtvarných z Praze. Zodpovědný redaktor dr. Fr. X. Jiřík.

Číslo 2 venované je celé sympatickému Fr. Zvěřinovi a podáva pekný výber jeho charakteristických kresieb z rozličných slovanských krajov. V čísle 3. prednú časť zaujímajú sliezske diela sochára Ferdinanda Brokoffa.

Otec tohto znamenitého umelca českého z XVIII. stoletia, Ján Brokoff, bol Slovák. Narodil sa roku 1652 v Spišskej Sobote; ako mladý snaživý sochár prišiel roku 1675 do Prahy, ktorá od doby cisára Rudolfa II. mala príťažlivosť pre umelcov. V Prahe pozdejšie i osadil sa a nadobudol si občianskeho práva. Synovia jeho Jozef a Ferdinand boli tiež sochári (starší je menej významný), tretí, Anton, stal sa dvorným poetom vo Viedni. V »Díle« o Ferdinandovi čítame:

»Narozen r. 1688 v Praze, stal se Ferdinand Brokoff jednou z nejvýznačnějších osobností pražského baroka. Již otec jeho, Jan Brokoff, má svůj význam v dějinách českého sochařství. Brokoff starší pocházel ze Spišské Soboty, z onoho zajímavého slovenského kraje, kterýž tehdá ještě nacházel se v zástavním poměru ku království polskému. Jako mladý sochařský mistr opustil svou domo-

vinu a přišel do Čech, kdež z luterána stal se horlivým konvertitou. Dříve ještě než Jan Nepomucký byl kanonisován, provedl r. 1682 sochu jeho a přispěl k vytvoření a ustálení typu nového světce. Když počali zdobiti most Karlův sochami, byl on první, který povolán byl k dílu. A zde na mostě pražském prodělal po boku otcově Brokoff mladší (Ferdinand) svou školu, zde dosáhl mistrovství. Četné skupiny jménem Jana Brokoffa označené vyšly z dílny otcovské, avšak lví podíl při nich připadl synu, jemuž u většiny těchto děl přináleží autorské právo. Starší Brokoff uzřel ještě most pražský v celé jeho slávě. Zemřel r. 1718 v prosinci.

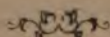
Vo Vratislave, v Sliezsku, v kurfürstskej kaplne dómu na hlavnom oltári od Ferdinanda Brokoffa sú veľké mramorové sochy Mojžiša a Arona, ako i medailony, reliefy, v supraportoch štýr vchodov, vedúcich do kaplny. Reliefy predstavujú Krista s krížom pri poslednom súde, chudobného Lazára na lone Abrahamovom, pyšného boháča v pekle a Jakuba synov požehnávajúceho. Sliezsko má diela Ferdinanda Brokoffa i v starobylom cisterciánskom kláštore v Grüssaue.

V texte *Díla* dr. Karol Chytil píše: »Praví se ve starých biografiích Brokoffových ku charakteristice jeho, že nikdy neviděl Italii, ač to bylo jeho touhou. Vzdor tomu věží v jeho postavách, jako je tento Mojžiš a Aron, více Michelangelovského ducha, než v patetických figurách tehdejších umělců vlašských, od nichž liší se Brokoff svou monumentální prostotou. Ač v mnohém detailu, jako v navrtávaných dírkovaných ozdobách roucha a částečně i traktování vousů, užívá zde techniky vlašské, přece v celkovém pojetí, v pevných posách a širokých draperiích rouch jest klidnější a jednodušší, cele svůj.« Zovie ho »největším a nejpopulárnějším sochařem českým doby barokní«.

Slovanské Starožitnosti. Sepsal dr. *Lubor Niederle*, professor české university v Praze. Díl I. Původ a počátky národa slovanského. Svazek II. V Praze. Nákladem Bursíka & Kohouta. 1904 (Historickej Bibliotéky, riadenej J. Gollom a J. Pekařom, č. VI.) V. 8°, str. 215 - 528. — **Новый Сборникъ статей по славяновѣдѣнію.** Составленный и изданный учениками В. И. Ламанскаго при участіи ихъ учениковъ по случаю 50-лѣтія его учено-литературной дѣятельности. Съ приложеніемъ портрета В. И. Ламанскаго, библіографіи его трудовъ, четырехъ портретныхъ группъ участниковъ Сборника и двухъ таблицъ къ статьѣ »О древнѣйщихъ знакахъ письма. С.-Петербургъ, 1905. str. 506 + LXI — **ЧЕШСКІЕ БРАТЬЯ ВЪ СВОИХЪ КОНФЕССІЯХЪ** до начала сближенія ихъ съ протестантами въ концѣ первой четверти XVI. столѣтія. **Иванъ Пальмовъ**, профессоръ с.-петербургской духовной академіи. Томъ первый. Выпускъ первый. Главнѣйшіе источники и важнѣйшія пособія. Прага. 1904. XIII + 463 стр.

Rok 1905. Sošit 4.

Slovenské Pohľady.

Sen noci svätojánskej.

Divadelná hra v 5. dejstvách

od

Viliama Shakespeara.

Preložil

Hviezdoslav.

Štvrté dejstvo.

Scéna 1.

Háj.

Vystúpia: **Titania** a **Klbko**, sprevádzaní **družinou víl** a **duchov**; **Oberon** v úzadí nevidený.

Tit. Poď, drahúš môj, sem hačni na kvetnicu:
a ja ti maňkať budem milú tvár,
nastrkám rúžat v mäkučkú ti šticu,
pobozkám šumných dlhých uší pár.

Klb. Kde je Hraško-kvet?

Hraš. Tu k službám.

Klb. Škrobkajte ma v hlavu, Hraško-kvietku. — Kde je mosjé Pavučinka?

Pav. Pohotove.

Klb. Mosjé Pavučinka; dobrý mosjé, pochyťte svoje zbrane do rúk, a zabite mi červeno-stehnatého čmela na kystke daktorého ôsťaťa; a, dobrý mosjé, prineste mi jeho medový vaček. Len sa mi neupachtite dák priveľmi pri tom počine, mosjé; a, dobrý mosjé, majte starosť, aby sa medový vaček nerozpučil; nerád by som, aby ste sa tak zaliali tým medovým vačkom, signior. A kde je mosjé Horčičné semiačko?

Horč. Tu som.

Klb. Podajte mi svoju ťapôčku, mosjé Horčičné semiačko. Prosím vás, dajte si pokoj s poklonkami, dobrý mosjé.

Horč. Čo rozkážete?

Klb. Nič, dobrý mosjé, len pomozte, toť, gavarlierovi Pavučinkovi škrobkať. Musím ku barbierovi, mosjé; lebo, ako sa mi zdá,

som divostvorne chlpatý naokolo parsúnu. A ja som vám taký útlocitný osol, že akonáhle ma i len posvrbká dajeden vlások, musím sa škrobať.

Tit. Čo, chceš snáď čuť kú hudbu, miláčku?

Klb. Ba mám rozumovsky čujné ucho do muziky; i nechže nám zahrajú klieštiky a hámriky, fundžalo a pukalo alebo hrebienky a drumblienky.

Tit. Alebo rec mi, drahý, čo bys' jedol?

Klb. To už hej, tak za mericu obroku; rumádzgal by som váš dobrý suchý ovsíček, až no. Tak sa mi pozdáva, mám velikánsku chuť i na viazanicu sena: dobré senko, sladučké senko, nemáš tomu rovne.

Tit. Mám odvážneho škriatka, ktorý zaraz,
kde veverička má sklad, vykutá,
a prinesie ti čŕstvych orieškov.

Klb. Radšej by som mal za priehrštie, alebo i za dve, usušeného hrachu. Ale prosím vás, nedajte ma vašim ľuďom vyrušovať; akási exposicia na spanie prichádza na mňa.

Tit. Spi, a ja zaviniem ťa do náručia.
Preč iďte, duchy, svojich hľaďte ciest. —
Tak horská povoj vonný kozí list
ovíja nežne; ženský brečťan takto
okrúca brestu prsty kornaté.
O, jak ťa ľúbim, blúznive mám rada! (Oba zaspia.)

Oberon postúpi vpred. Dojde **Puck**.

Ober. Ochotný Robin, vítaj. Pozoruješ
ten utešený pohľad? Teraz už
i ľutovať ju počínam v tom jej
poblude pošetilom: lebo trafiac
ju onehdy hen v lesa zákutí,
pre ošklivého blázna tohoto
jak lahôdky tam sladké hľadala,
som vycuzdil ju, ba ju napadol:
veď čo viac v ten čas ešte ti mu aj
strapaté skrane bola otočila
venčekom z kvetín sviežich, voňavých;
i sama rosa, čo vše na pukoch
sa odúvala predtým podobne
okrúhlym perlám východným, i tá
včuľ vädzela dnu v švárnych kvieťat očkách
sťa slzy, plačúc zrejme nad vlastnou
tou pohanou. I jak tak do vôle
tam špincem jej, a ona výrazmi
chlácholivými začala ma prosiť
o trpezlivosť, v tom som požiadal
to podvrženča od nej, ktoré mi
aj hnedky odovzdá, ba vyslala

i vílu, aby do paláca môjho
v čarovnej ríši mi ho odniesla.
A teraz majúc chlapca, volím tiež
z nenávidenej tejto poroby
jej oči otvoriť. A, milý Pucku,
ty znetvorený zase ohlavok
sním tomu z Athén čeľadníkovi
s temena jeho, ktorý, až sa zbudí,
jak totí ostatní, nech do Athén
narazia nazad všetci, i nech nikdy
viac nezídu im na um príbehy
tej noci, leda ako márneho
sna omŕzanie. Prvej avšak ja
si osvobodím čaro-ríše králku.
Buď, jak prv si bývala (dotkne sa jej očú zelinkou),
viď, jak prv si vídala:
Dianin klík, plný sily,
tak prevládze roztomilý
kvet Cupidov v kúzla chvili.
Nu, Titania, precíť, králko moja.
Tit. Môj Oberon! ké sny som mala to ja!
Že osla ľúbim, zdalo sa mi.
Ober. Ľaď,
spí milúš tvoj.
Tit. Jak sa to mohlo stať?
O, zraku včuľ jak bridí sa tá tvár!
Ober. Cit! za čas. — Robin, sním mu hlavu zatým. —
Káž, Titania, hrať; a všetkým piatim
zmor väčšmi smysly ich, jak riadny sen.
Tit. Hej, hudbu! hudbu; súzvuk toho druhu,
sťa čarovný sen, v znení ospalom — (Tichá hudba.)
Puck. Nuž, až sa zbudíš, zatoč v polokruhu
a lupkaj svojím hlúpym okáľom.
Ober. Zuň hudba! — Poď, daj rúčku, kráľovná,
a zakolíšme pôdou, kde tí spia.
Včuľ ty a ja sme zčerstva priatelia;
a zajtra v noci s plesom víťazstva
si zatančíme v dome Thesea,
vojvodu, v slávnosť jeho veselia,
i požehnáme šumným potomstva
mládnikom, pošlým z toho manželstva.
I zaľúbencov verných páry dva
tu s Theseom vraz majú sobrať sa,
a bude radosť všetkým spoločná.
Puck. Kráľu duchov, uchom buď:
škorvánka spev ranný čuť.
Ober. Tak, kráľovno, v tichý smut
pohrúžení, s pomlkom
trieľme nočným za tieňom;

obijdeme okršlek
skôr než mesiac pútniček.
Tit. Dajme, hej, sa na útek,
pán môj; v tom mi rozpovedz:
jak sa stalo v noci preds',
že ma našli spiac tu v tých
spoločnosti smrteľných. (Odídu.)

(Tukot loveckých rohov vnútri lesa.)

Vystúpia: **Theseus, Hippolyta, Egeus** a **sprievod.**

Thes. Iď dajeden z vás, najď mi horára.
Bo u konca je májový náš obrad;
i keďže predvoj dňa tu máme, nech
mladucha moja ľúba očuje
si hudbu mojich psov. Hen odsvorkujte
v západnej doline; ta s nimi priam;
pospolu, hovorím, a horára
mi pohľadajte. Zatiaľ, prekrásna
kráľovná, my zas vylezieme na vrch,
a s neho načúvať budeme
tej muzikálnej hatlanine psov
a hlasom ozveny s ňou v spojení.
Hip. Raz s Heraklom a Kadmom bola som,
keď v horách Kréty boli na medveďa
držali pohon so zapustením
psín spartánskych. Ver' nikdy nečula
som podobného srdnatého hluku;
bo, okrem hájov, nebies sklepenie,
studnice, každý okres navôkol,
ba všetko zdalo sa byť jediným
vzájomným hurhajom: nie, nikdy som
nečula takej škriepky melodickej,
tak ľúbezného nikdy hrmenia.
Thes. I moji psi sú plemä spartánske,
tak gambí ovislých, tak plavatí;
a s hláv im opáľajú ušiská,
že pometajú nimi rannú rosu;
bahratí v kolenách i s lalky sťa
tessálski bujaci; dosť ťarbaví
do honby, ale sjednotení v štekot
podobní zvonkom v celej stupnici.
Ľúbozvučnejší hlahol veruže
sa neozýval nikdy, ani nebol
v ples vyvolaný rohy na Kréte
bárs, v Šparte, ani v Tessálii. Súď,
až očuješ. — Lež ticho; čo to tu
sú za rusalky?
Egeus. Milostivý pane,

to moja dcéra, čo tu spí; a ten
je Lysander; ten Demetrius; tá zas
Helena, dcéra staručkého to
Nedara. Vskutku divím sa, že sú
tu pohromade.

Thes. Oni bez pochyby
zavčasu vstali, obrad májový
by vykonali; a v tom zaslúchnuc
o našom úmysle, sem prišli k pocte
slávnosti našej. Egej, recte mi
však: nie dnes je deň, kde má Hermia
nám odpoveď dať, jak sa rozhodla?

Egeus. Ba áno, pán môj.

Thes. Choďte, kážte lovcom,
nech zobudia ich rohov ozvukom.

(Zatrúbenie rohov a pokrik zvonku.)

Demetrius, **Lysander**, **Hermia** a **Helena** strhnú sa zo sna a hupkom vstanú.

Thes. No, dobré ráno, priateľkovia. Je
preds' po Valente; a len včuľ sa, toť,
hôr operenci začínajú páriť?

Lys. O, milosť, jasný knieža!

(On a ostatní padnú na kolená pred Theseom.)

Thes. Prosím vás,
povstaňte všetci. Viem, vy dvaja ste
zarytí soci; i kde na svete
sa berie táto roztomilá svornosť,
keď nenávisť je toľme vzdialená
od žiarlivosti, popri nevraži
že spí a nebojí sa nepriateľstva?

Lys. Vehlasný pane, so zarazením
mi prijde odpovedať, zpola spiac
a bdejúc zpola. Ale akokoľvek,
tu prisahám, že nie som po pravde
vám udať v stave, jak som došiel sem;
však, jak sa mi zdá, (lebo pravdu bych
rád riekol vám, — a teraz prichodí
mi na myseľ, nuž tak je tomu:) sem som
sa dostal s Hermiou: — náš úmysel
bol totiž opustiť, hej, Athény
a na miesto zajsť, von kde z nebezpečia
by athénskych sme boli zákonov.

Egeus. Dosť, dosť, môj knieža! toho máte dosť;
ja vyprosujem týmto zákon, zákon
na jeho hlavu. Chceli uvrznúť,
hľa; chceli činom, Demetrie, tým
i teba i mňa zničiť, olúpiť:
o ženu teba, mňa o súhlas môj, —
môj súhlas, ona že má byť ti ženou.

Dem. Môj pán, mne švárna rekla Helena
o uprchnutí ich, o tomto ich
sem zamerení, do tohoto hája.
I vztekle som ich nasledoval sem;
Helena krásna zase, zaľúbená
súc, prišla za mnou. Ale, dobrý pán
môj, — neviem, akou mocou zázračnou
(lež akási moc iste vládla v tom), —
tá moja láska k Hermii sa zrazu
sťa sniežok roztopila, predchodí
mi teraz jakby rozpomienka hen
na lichú čačku, čo som v detinstve
až zbožňoval: a všetkou vernosťou,
ba ctnosťou môjho srdca, predmetom
i potešením očú mojich je
jedine Helena. S ňou, vaša výsosť,
som zasnúbený bol prv, Hermiu
než videl som: no, ako v chorobe
by dákej, som si zhnusil tento pokrm:
však, ako zdravý opäť, prichádzam
ku prirodzenej chuti, teraz už
si žiadam ho, ho rád mám, túžim po ňom,
i na vždycky mu verný zostanem.
Thes. Milenci hodní, ozaj šťastlivé
to postretanie! Z tohto shovoru
čím prv viac želáme si dopočuť. —
Egee, týmto ruším vašu vôľu,
bo, áno, v chráme s nami zároveň
tie páry budú večne spojené.
A poneváč i ráno pokročilo
už trochu, nami zamýšľaný lov
nech vystane. Nuž zpiatky do Athén
hybajte s nami: trojaký kde sňatok
čo veleslávny odbudneme sviatok.
Poď, Hippolyta. (Odídu Theseus, Hippolyta, Egeus a sprievod.)
Dem. Tie veci tak sa zdajú drobné byť
a nerozoznateľné, ďaleké
akoby vrchy, zahalené v chmáry.
Herm. Mne činí sa, že vidím veci tie
jak rozpoltenym zrakom, každá mi
predchodí dvojitou.
Hel. I mne; ja našla
som Demetria sťaby klenot, je
i mojím i nie mojím.
Dem. A či ste
v tom bezpeční, že bdieme? Mne sa zdá,
že spíme, snívame preds'. — Nemyslíte,
že vojvoda bol tu, i povolal
nás, aby sme ho nasledovali?

Herm. Hej, i môj otec.
Hel. Hippolyta tiež.
Lys. A on i kázal nám, by šli sme za ním do chrámu.
Dem. Nuž tak prebudení sme.
I poďme za ním; no a idúcky
si rozpovieme ďalej naše sny. (Odídu.)

Ako ujdú, zbudí sa **Klbko**.

Klb. Akmile moje nápovedné slovce prijde, zavolajte ma, a ja hotový som odpovedať: — moje najbližšie je *Prekrásny Pyramus*. — Hej, hohou! — Petro Plánka! Piskor, mechov-plátadlo! Rypák, kotlár! Hladkulík! Nech som boží! ufrkli ztadeto, a nechali ma drichmúc! Mal som prečudopodivné videnie. Mal som vám sen, že — človeku zastane rozum, mať rozpovedať, čo to bol za sen. — Človek je ale ozajstný somár, jestli sa dá na ten kunšt, aby vyložil tento sen. Mne sa snívalo, bol som — no nemáš toho človiečka pod slncom, ktorý by v stave bol vyrozprávať, čo? Snívalo sa mi, bol som — a snívalo sa mi onô, že som mal — Lenže človek je leda ak kdeaký polátaný blázon, akže si trôfa vypovedať, čo sa mi to snilo, že som mal. Ľudské oko nepočulo, ľudské ucho nevidelo, ruka človeka nie je súca ochutnať, jeho jazyk pochopiť, ani srdce jeho na známosť dať, aký bol môj sen. Prichytím Petra Plánku, aby napísal balladu z tohoto sna; zvať sa bude ‚Klbkov sen', poneváč je to ani osypané klbko. Zamýšľam zaspievať ju krátko pred zakončením hry pred vojvodom: možno, abych urobil to čím ľúbeznejším, že ju zanôtim až po smrti. (Odíde.)

Scéna 2.

Athény. Izba v Plánkovom dome.

Vystúpia: **Plánka, Piskor, Rypák a Hladkulík**.

Plán. Poslali ste do Klbkovho domu? či už prišiel konečne domov?

Hlad. Ani chýru ani slychu o ňom. Bez pochyby je odtransportovaný.

Pis. Ak neprijde, tak je divadlo fuč. Nejde to s miesta, šakže?

Plán. To je zhola nemožno. Nemáte toho chlapa v celých Athénach, aby mal súcosť vyparatiť Pyrama, iba on.

Pis. Mhm; on doprosta má najlepší vtip zo všetkých remeselníkov athénskych.

Plán. Áno, a najlepšiu osobu k tomu; a je on opravdivý záletnícky svor, čo sa týka roztomilého hlásku.

Pis. Vzor, ste mali povedať: svor, Pánbožko nás uchovaj, aby sa nám tak dostal okolo krku.

Vystúpi **Teľpis**.

Tel. Súsedi, vojvoda práve prichádza z kostola, a tam sa vám ešte i dvaja a či traja páni a panie osobášili. Nechby sa tak naša hra bola predstavila, boli by sme všetci do jedného hotoví chlapáci.

Pis. Och, premilý krikľún Klbko! Tak, hľa, si on utarmonil šesť pätákov denne prez celý život; nie, nebolo by ho minulo šesť pätákov denne. A že by mu vojvoda nebol dal šesť pätákov denne za prevedenie Pyrama, nech odvisnem na šibenici; on by si bol to zaslúžil: šesť pätákov denne za Pyramusa alebo nič.

Vystúpi **Klbko.**

Klb. Kde sú tí chlapci? kde sú tie srdiečka?

Plán. Klbko! – Ó, najudatnejší deň! Ó, najšťastlivejšia hodinka!

Klb. Majstri, mám rozprávať divy: ale sa ma nespytujte, čo; lebo nech vám tak poviem, nie som statočným Athénčanom. Ostatne rozpoviem vám všetko, navlas ako sa prihodilo.

Plán. Počujme, radostný Klbko.

Klb. Ani slovíčka odo mňa. Všetko, čo vám chcem povedať, je, že vojvoda poobedoval. Posnášajte svoje odedze jedno za druhým: dobré motúzy ku vašim bradám, nové galúny na vaše črievice; a bez pomeškania sijďte sa v paláci. Každý prebehni svoju úlohu; lebo, už či krátka a či dlhá je, naša hra bola pripustená. Na každý pád Thisbe nech vezme čisté prádlo: a ten, kto hrá leva, nech neobreže si nechty, lebo tie mu majú trčať na spôsob lvích pazúrov. A, premilení herci, nejedzteže cibule ani cesnaku, lebo nech sme naskrze príjemného dychu; a ja nepochybujem len že ich počujeme hovoriť: je to ale naozaj príjemná komédia. Viacej ani muk. Preč, uždi! preč. (Odídu.)

Piate dejstvo.

Scéna 1.

Athény. Sieň v paláci Theseovom.

Vystúpia: **Theseus, Hippolyta, Filostrat, páni** a **družina.**

Hip. Je podivné, môj Thesee, čo vravia
ti zaľúbenci.
Thes. Viacej podivné
než pravdivé. Ja nijak nemôžem
uveriť týmto starobylým bájkam,
ni čarom-kúzlam týmto. Milenci
a pomätenci také mávajú,
hľa, vriace modzgy, také obraznosti
podobovacie, ktoré chápu viac,
než chladný rozum kedy pochopí.
Tak strešténec a milenec a poet
z predstavivosti samej složení
sú: — Jeden zre ti čertov pospolu
viac, než ich šíre peklo môže spratať —
toť, zblázneica máš; zaľúbenec zas
jak spochabelý všetek, krásotu
Heleny vidí v brve Egypta.

A básnikovo oko, v šumnej točiac
sa šialenosti, s neba bleskoce
na obvod zemský, s tohto na nebo;
a jako stelesňuje obraznosť
neznámych vecí ťahy, poetov
brk utvára ich v podoby, i dáva
povetrnému nič hneď miestny byt
a meno. Také kúsky vystrája
mohutná obrazn sť, že jak chce
len dajakú tú radosť chápať, zväčša
zahrne v pojem i jej prinášača;
alebo v noci, strach keď s ňou sa strieda,
jak snadno je ker držať za medveďa.
Hip. No celé dobrodružstvo noci tej,
vyrozprávané obšírne, a tie
ich všetkých mysle, zvrátené tak jedno
za druhým: všetko dokazuje viac
než vrtoch ľúbostný môž' vyhútať,
i stáva sa čím s' zrutnej trvácnosti.
Nuž, akokoľvek, divné, čudesné —

Vystúpia: **Lysander, Demetrius, Hermia a Helena.**

Thes. Tu idú milenci tí, radostní
a vytešení zplna. — Radosť, milí
priatelia! veselosť, a svieže dni
ľúbosti nech vám sprevádzajú srdcia!
Lys. Viac nežli nás, nech očakáva ich
vás na vychádzkach vašich kráľovských,
u stola vášho, vašom na lôžku!
Thes. No, do prúdu; — čo za hry maškarné
to, aké tance máme, by sme nimi
ta odbudli tých hodín zdlhavý
vek medzi večerou a dobou spánku?
Kde je náš riadny zábav riaditeľ?
Čo za rozkošky na porúdzi sú?
Či nieto divadla, čo utíšilo
by muky jednej trápnej hodiny?
Volajte Filostrata.
Fil. K službám, mocný
náš vojvodo.
Thes. Rec, akých kratochvíľ
máš osnovu pre večer terajší?
kú v kukliach frašku? hudbu? Ako ináč
by oklamali lenivý sme čas
ten, ak nie dákym vyrazením?
Fil. Tu
je soznam, aké rôzne zábavky

sú pohotove. Ráčte vyvoliť
z nich, čo chce vaša výsosť prvej videť. (Podá papier.)
Lys. (číta). „*Boj s Kentaury, čo s harfy sprievodom zaspieva jeden eunuch athénsky.*“
Thes. To nechcem; to už rozprával som svojej najmilšej v počesť strýca Herakla.
Lys. „*Buj spitých Bachantiek, jak roztrhajú vo svojom vzteku speveca thráckeho.*“
Thes. To starý kus, a hrali ho, keď som z Théb prišiel posledne, ich vydobyteľ.
Lys. „*Plač trikráť trích Mús pre smrť učenosti, onehdy zomrelej sťa žobráčka.*“
Thes. Satira iste, britká, karhavá, čo neprilieha k mravom svadobným.
Lys. „*Zdlhave krátky výjav mladého to Pyrama a jeho milej Thisby; preveľmi trúchle obveselenie.*“
Thes. Vraj, veselé a trúchle? Zdĺhavé a krátke? To je toľko, horúci sťa ľad, a na div zbrnavelý sneh. Jak najsť tu shodu v tejto neshodnosti?
Fil. Je to hra, knieža môj, čajs' na desať slov dlhá; ktorá tedy je tak krátka, jak hry som nepoznal. Však napriek tým desiatim slovám, výsosť, pridlhá je; lebo to ju robí unavnou: že v celej hre tej nieto slovíčka primeraného, jediného herca, čo bol by šikovným. A tragickou, môj slávny vojvodo, je preto ona, bo Pyramus v nej život vezme si. Keď próbu držali, som videl ju, i musím soznať, vlahou naplnily sa moje oči; lenže veselších sĺz výbuch smiechu nikdy neronil.
Thes. A kto sú, čo to hrajú?
Fil. Mozoľnatých rúk ľudkovia, čo robotujú tu v Athénach, ktorí nikdy doposiaľ nepracovali duševne; i teraz unamáhali nevycibrené pamäti svoje touto istou hrou, len vašej svadbe k vôli.
Thes. A to už si počujeme.
Fil. Nieže, šľachetný môj knieža, naskrze to nenie pre vás. Som vyslúchal to do konca, i nič to, daromné nič na tom svete (leda

ak by ste v stave boli zábavu
najsť v zámeroch ich), rozvlečené až
strach, do hláv vbité ukrutečnou trýzňou,
by poslúžili vám.
Thes. Chcem čuť ten kus;
bo nikdy nemôž' dač byť nepríjemným,
keď prostodušnosť ho a oddanosť
nám nabída. Choď len, sem priveď ich;
a, panie, ráčte miesta zaujať. (Filostrat odíde.)
Hip. Nerada vidím zúboženosť, ťarchou
čo zavalená je, a oddanosť
vo službe hynúcu.
Thes. Oj, zlatúšku,
veď takej veci ani nespatríš.
Hip. On hovorí, vraj, nie sú v obore
tom v stave previesť ničoho.
Thes. Tým krajšie
od nás, keď za nič vzdáme vďaky im.
Zábavou našou bude srozumeť
ich nerozumu: a čo ubohá
oddanosť nevie zrobiť, prijme ohľad
šľachetný za vôľu, nie zásluhou.
Kde som len chodil, veľkí učenci
si predsavzali zavše uvítať ma
vpred rozmysleným pozdravom: a tu
vše zbadal som, jak trasú sa a blednú,
prestávky robia prostried viet, ich hlas
cvičený jak im zlýha od ľaku,
až koncom koncov mĺčky zasekli,
mňa nepozdraviac slovom. Ver mi, drahá,
z tej nemoty ja predsa vykľoval
som istú vítanku; a v skromnosti
tej bojazlivej úcty čítam toľko,
jak drzej, smelej výrečnosti z úst
melúcich. Láska tak a sprostnota,
jejž chvejné pery kliešte bázne stisly,
keď najmieň, najviac vravia mojej mysli.

Vojde **Filostrat**.

Fil. Ak sa tak páči vašej milosti,
je upravený prolog.
Thes. Nech dnu vstúpi. (Vreskot trúb.)

Vystúpi **Prolog**.

Prol. Keď urazíme, to je z dobrej vôle.
Bo nemnite, sme strojci urážok,
krom z dobrej vôle. Prosté previesť rolle,
to konca nášho pravý počiatok.

Nuž povážte, sme hostia nemilí.
Neprišli, by sme spokojiť vás mali,
to zámer náš. Vám ku kratochvíli
tu vôbec nie sme. By ste ľutovali,
sú herci po ruke: i vidiac hrať
ich, všetko zviete, čo vám ľúbo znať.

Thes. Ten chlap nedrží za hodnô zaraziť bôty na bodkách.

Lys. Prehnal sa na vrchovom predslove svojom ani na divokom žrebci; nezná žiadnej zastávky. Dobré naučenie, milostivý pane: nie je dosť hovoriť, ale hovoriť treba správne.

Hip. Skutočne zahral na svojom prologu sťaby dieťa na píšteli: hlas síce, ale nie pod spravujúcou vládou.

Thes. Jeho reč podobala sa zamotanej reťazi; nič nechybí, len je všetko v neporiadku. Kto nasleduje?

Vystúpia: **Pyramus a Thisbe, Stena, Mesačné svetlo a Lev,** akoby nemé osoby hry.

Prol. Vás, vzácni, zadiví to divadlo snáď:
však divte sa, až pravda blyskne v taj.
Ten muž je Pyram, ak ho chcete poznať:
tá krásotka zas Thisbe, naozaj.
Ten človek, s hlinou-vápnom, stena tá
je, mrcha stena, čo, toť, milých lúči:
a cez jej špáru stačia, chúďatá,
si šepkať; nie div, keď ich láska mučí.
Chlap s lampášom, s psom, s tŕňom značí svit
luny: bo vedzte, pri jej svetle zasa
ten pár sa má sísť, nie sa hašteriť
var', Ninov kde hrob, — tam, tam milkovať sa.
Čo lvom ho zvú, ten zver tu najdravší,
jak šla si prvá, kde bol na paši,
šla za noci tu: naraz zaplaší
ju, vernú Thisbu, či skôr prestraší:
a jako bzikla ona, plášť svoj stratí:
ten krvo-pyskom lev však zfafrí ti.
V tom prijde Pyram, chlap i junec zlatý,
a Thisbin najde plášť tam zabitý.
Nad čím on, chviľky nie súc váhavým,
hneď kordom, hnusným kordom krvavým
si do pŕs, vrúcich krvou kamdial tuhšou,
krvave bodne s odhodlanou dušou:
a Thisbe tŕpnuc v tôni pod morušou,
mu dýku vytrhne, a skoná tam.
Ostatok zdrobna rozpovedia vám
Lev, Mesiac, Stena a imž srdce pišťí,
tí milí dva, kým budú na javišti. (Odídu Prolog, Thisbe, Lev a Mesačné svetlo.)

Thes. Počudoval bych sa, keby tak lev prehovoril.

Dem. Nečudujte sa, vaša výsosť: jeden lev len môže, keď toľkí oslovia to robia.

Stena. V tej hre sa deje, že ja, čo sa menu
Rypáka lešim, predstavujem stenu.
A taká stena to, jak domyslet
sa ráčite, v nejž vydlubanú zrieť
je trhlinu či dieru. Cez tú milí
tí, Pyramus a Thisbe, pravda, v chvíli
tej pod pokryvkou šuškávali si.
Toť, hlina, maz, i kameň akýsi
znať dávajú, že tou som stenou, veru;
tak na moj' hriešnu: a tuť máte dieru,
kde z prava, hla, i z ľava odznova
si ‚šu-šu' budú milí bojkovia.

Thes. No, či by ste si mohli priať, aby hlina a srsť rozprávaly lepšie?

Dem. Je to, milostivý pane, najduchaplnejšia priehrada, ktorú som kedy počul hovoriť.

Thes. Pyramus približuje sa k stene. Ticho.

Pyr. Ó, hrúzo-oká noc! Noc pleti čiernej!
Ó, noc, čo vždycky si, keď nie je deň!
Ó, noc, noc, joj-joj, ak mi Thisby vernej
sľub v zábudku tak člupnul priehlbeň!
A stena ty, ó, stena laskavá,
čo medzi otcov našich trčíš stajmi,
ó, drahá, ukáž, kde si štrbavá,
cez puklinu tú kuknúť očkom daj mi! (Stena zodvihne
Ďak, zdvorilá: sám Jopter ujmi sa ťa! [prsty.)
No vidím? Nevidím dnu Thisby: tma.
Ó, planá stena, nezriem svojho zlata;
hrom raf ti do skál, že tak šudiš ma!

Thes. Tá stena, myslím si, súc citedlná, mala by mu zakliať tiež.

Klb. Nie, užtoveru, pán môj: on to nesmie. *Šudiš ma* je Thisbin konček-zvonček: nuž, ona prijde teraz, a ja mám ju špehovať cez túto stenu. Nahladíte sa, že dopadne to backom justik tak, ako som vám povedal; — aha hu, ide!

Vystúpi **Thisbe.**

This. Ó, stena, neraz čulas' viať mi z hrudi
vzdych, Pyrama že deliš tak a mňa:
dvoch citmi-niťmi poputnaných ľudí;
a moje pery, dvojka-čerešňa,
z nichž pozostávaš, neraz pobozkaly
hlinou-škutinou pospájané skaly.

Pyr. Hlas vidím: idem k špáre nakuknúť,
či nečujem líc Thisby. Thisbe!
This. *Miluš*
môj! tyš' to, hútam.
Pyr. *Pre mňa húť či hudť,*
čo chceš: som dňom ti lásky zabriezdil už:
a Lachmander[1]*) jak verný zostanem.*
This. Ja tiež jak Helena, kým nezomrem.
Pyr. Ver' nebol Cofal Príkrej vernejší.
This. Jak Cofal Príkrej, som ja tebe vždy.
Pyr. Ó, cmuk ma cez, toť, dieru v stene zhusta!
This. Len dieru cmukám, nie, ach, tvoje ústa.
Pyr. Chceš, Ninin kde hrob, sísť sa so mnou priam?
This. Nech živá, mŕtva, zaraz vykonám.
Stena. S tým som ja, stena, spustil úlohu;
i keď už vrcheň prikryl nebohú,
tak, steno, vykroč s nohy na nohu. (Odídu **Stena, Pyramus a Thisbe.**)

Thes. Teraz už leží múr medzi dvoma súsedy.

Dem. Žiadna odpomoc, vaša výsosť, keďže steny sú tak sebevoľné poslúchať i bez upomenutia.

Hip. Je to najsprostejšia tláchanina, akú som kedy počula.

Thes. I najlepší v tomto obore sú iba stíny; a najhorší nie sú najhorší, jestliže obrazotvornosť je im nápravou.

Hip. Ale musí to byť vaša obraznosť, a nie tá ich.

Thes. Jestli my nesmýšľame horšie o nich, ako oni sami o sebe, môžu sa pokladať za výtečných ľudí. Tu prichodí dvoje ušľachtilých hoviad, človek a lev.

Vystúpia **Lev a Mesačné svetlo.**

Lev. Vy, dámy, vy, ichž srdulienka nežné
sa ľaknú hroznej myšky najmenšej,
včuľ hádam tiež strach schytí chrbto-bežne
vás, vydrví aj v triaške zimničnej:
keď drsný lev tak v hrivy odeve
v tom najdivokšom hneve zareve.
Nuž, znajte, že ja, Telpis, remeselkom
stolárik, som len kožuchom lvím celkom,
a nie som ani lvovská samica;
veď stiahol bych tak sťa lev sblížiť sa
na toto miesto v ruvačku a pôtku,
bolo by veta mojom po živôtku.

Thes. Ohromne krotká to bestia, a dobrého svedomia.

Dem. Najbezpečnejšia bestia, vaša milosť, akú som kedy videl.

Lys. Tento lev je opravdová líška čo do srdnatosti.

---

[1]) Vlastne Leander a Hero, a Cefalus a Procris.

Thes. To už pravda; a hus čo do rozumnosti.

Dem. Nie tak, výsosť; lebo jeho srdnatosť neuvládze uniesť jeho rozumnosti; a líška unesie húsku.

Thes. Jeho rozumnosť, som istý v tom, neuvládze uniesť jeho srdnatosti; lebo hus neunesie líšky. Ale dobre: ponechajme to jeho rozumnosti, a počujme mesiačik.

Mes. Ten lampáš značí mesiac rožkatý —

Dem. Podľa toho mal by nosiť rožky na svojej hlave.

Thes. Nie je viac obnovcom, i jeho rožky sú neviditeľné vnútri okršleku.

Mes. Ten lampáš značí mesiac rožkatý:
ja sám sa zdám byť mužom v mesiaci.

Thes. Toto je najveličiznejšia chyba zo všetkých. Ten chlap musel by sa vštúriť do svietelne: ináč akože je, vraj, mužom v mesiaci?

Dem. On sa vám neopováži ta pre sviečku; lebo, ako ráčite videť, tá je už kapóres.

Hip. Domŕza ma ten mesiac; bárby sa premenil.

Thes. Veď vysvitá z jeho chatrného svetla rozumnosti, že je na schode; ale pritom všetkom už zo šetrnosti, no a zo slušnosti vyčkajme dobu.

Lys. Pokračuj, Mesiac!

Mes. Všetko, čo mám hovoriť, je, aby som vám rozpovedal, že lampáš ten je mesiacom; ja mužom v mesiaci; tento tŕňový ker mojím tŕňovým krom; a tento pes mojím psom.

Dem. Nuž tak všetko toto malo by byť v lampáši; leboveď sú ony v mesiaci. Avšak ticho; sem prichádza Thisbe.

Vystúpi **Thisbe**.

This. Toť starej Niny hrob. — Kde je môj milý?
Lev. Oach! — (Zareve. — Thisbe dá sa na útek.)

Dem. Dobre si zareval, leve.

Thes. Dobre zutekalas', Thisbe.

Hip. Dobre si svietil, mesiačku. Naozaj, mesiac svieti veľmi milo.

(Lev roztrhá Thisbin plášť a odtiahne.)

Thes. Dobre skubal si, lve.

Dem. A tu ti prišiel Pyramus.

Lys. A preto levko zmizol.

Vystúpi **Pyramus**.

Pyr. Ďak, mesiačku, ti za slnečné lúče:
ďakujem, že dnes svietiš jasne tak.
Kým prúdiš sa vdol zlate, leskle, rúče,
požívať úfam vernej Thisby zrak.

Však stoj; — ó, zboj!
Páč, rytier môj,
kých hrúz tu znamenia?
Či, oko, zrieš?
pád možný tiež?
Ó, chutná kačena!
Tvoj plášť sneh prú,
jak, samá krú?
Sem, Furij hadí bič!
Ó, Parcho, prijď:
rež pasmo, niť;
zmiažď, prichlop, zdrť a znič!

Thes. Toto horekovanie a smrť premilenej tak priateľky postačily by smútkom zatiahnuť tvár komukoľvek.

Hip. Bodaj ho i so srdcom, ale ozaj ľúto mi je toho človiečka.

Pyr. Ó, prírodo, nač levov stvorila si?
Hľa, zlý lev sprznil panenský mi kvet,
čo je — nie, nie — bol kráskou prvej krásy,
žil, túžil, ľúbil ma, mne sľúbil med.
Hoj, slzy, v prúd!
Von, meč ty! vrúť
v Pyrama hruď svoj hák:
hej, v ľavý pup,
kde srdce hup! —
tak zomrem, tak, tak, tak.
Už skonal som,
bzik! prievalcom,
duch chmatnul nebies lem:
zhas, jazyk, knôt!
mesiačku, schoď!
Nu, mrem, mrem, mrem, mrem. (Zomre. — Mesačné svetlo sa vzdiali.)

Dem. Nie mrm, ibák je dákym mrmajom; lenže nedokázal sa byť ním.

Lys. Ba menej než mrmajom, leboveď zomrel; tedy je ničím.

Thes. Pomocou daktorého felčiara by predsa mohol povstať s már, a stál by pred nami somár.

Hip. Ako sa to stáva, že mesiac zašiel prv, než navráti sa Thisbe a najde svojho milenca?

Thes. Ona si ho už najde pri svetle hviezd. — Tu, hľa, ide; a jej utrpenie zakončí hru.

Vystúpi **Thisbe**.

Hip. Mívam sa, nebude toho vykonávať na dlho za takého Pyrama; ufám sa, bude krátkou.

Dem. Moľa ráči ustáliť na vážkach, kto je z nich lepší, či

Pyramus a či Thisbe. On ako muž, nech nás Boh zavaruje; ona ako žena, nech nám Boh bude milostivý!

Lys. Už ho vyšpehovala týma sladkýma očičkama.

Dem. A takto zabedáka, *videlicet.*

This. Spíš, holúš? Čo,
var umrel? Ó,
vstaň, Pyram! Vrav! pár slov!
Nič, nemý jak?
Joj, mŕtvy! — Zrak
mu zaclonit má rov.
Tie z lalíj rty,
nos farbistý
sťa čerešňa, tá líc
žlť bez chyby
jak kašky by:
v zmar všetko — kytka kyc!
i po venci —
Och, milenci!
tož zkvílte do čula:
mal očatá
vám, chúďa, sťa
zelená cibula.
Ó, sestry tri,
sem nachytry!
rúk svojich mliečnu bláď
si zamočte
v tú — nebočte —
krvavú mláku, laď:
veď vy ste mu
niť hodvabnú,
ach, znaly postrihať.
No, zmĺkni, reč:
poď, verný meč:
rez, zbruď mi ňádra tie —
Zdrav, priatelia;
Thisbe umrela:
adjé, adjé, adjé. (Umre.)

Thes. Iba Mesiac a Lev pozostali, aby pochovali mŕtvych.

Dem. Áno, a Stena k tomu.

Klb. Jaba nie, ubezpečujem vás; stena, ktorá delila ich otcov, je pováľaná. Ale bude sa vám páčiť vidieť epilog, alebo počuť bergomaskovský tanec, medzi dvoma to z našej spoločnosti?

Thes. Epilog už nie, prosím ťa; lebo vaša hra nepotrebuje výhovorky. Žiadna omluva; lebo kadenáhle herci sú všetci mŕtvi, ani jedného nejde potupovať. Veru, nech by tak ten, ktorý to písal, bol zahral Pyrama a obesil sa na Thisbinom podväzku, bola by to

rúča smutnohra bývala; aj takto je to pravdivé, a veľmi dôstojne zahraté. Ale sem s tým vaším Bergomaskom; doslov nechajte na pokoji.

(Tanec šašov.)

Thes. Už polnočný nám jazyk kovový
ohlásil dvanástu: — nuž, zaľúbenci,
spať; je tu zápät duchov hodina.
Aj obávam sa, z prijdúceho rána
že odospíme toľko, koľko sme
navyše noci tejto prebdeli.
To makateľne hrubé divadlo
preds' dopomohlo odbyť kratochviľou
chod noci lenivý. — I na lože,
priatelia. — Nočne ešte štrnásť dní
zopakujeme hodom veseliny,
a k radosti vše bude podnet iný. (Odídu.)

Scéna 2.

Vystúpi **Puck.**

Puck. Teraz rve lev, zlačnejúc,
a vlk vyje na mesiac:
kým si sedliak chrápe, súc
pretiahnutý v jarme prác.
Vatry tlejú na uhoľ,
v tom čo kuvik vreští, až
chorých, imž sa zhoršil bôľ,
upomína na rubáš.
Včuľ čas nočný je, kde v ruch
strhnú hroby, otvorom
každého vylieza duch,
by sa plúžil cintorom.
A nám bôžkom, v bežku len
u trojspräži Hekaty,
pred slniečkom sťaby sen
tme idúcim v zápätí,
radosť včuľ — Pst! neruš myš
v posvätnom tom dome tíš;
vyslaný som s metlou vpred,
zpred dvier odmiesť prach i smeť.

Vystúpia: **Oberon** a **Titania** so svojimi sprievody.

Ober. V dome lesklý mihá pruh:
pri mdlom, spavom ohni tom
každý škriatok, čaro-duch
v brnk! jak vtač s kra odletom;

a pieseňku spievajte
za mnou, tančiac hupkajte.
Tit. Prv ráč pieseň prespievať,
slovkám zvučný nápev dať:
a my, jaks' ju narazil,
ruku v ruke, s nehou víl
vpadneme v ňu z úchytku;
požehnáme príbytku.

(Spev a tanec.)

Ober. Včuľ, kým svitne, po dome
tmoľ sa každé. Vedome
my zajdeme k posteli,
vznešení kde manželi,
tej požehnať najprvej:
a potomstvo, pošlé z nej,
šťastné bude povždy. Tak
tie tri sňatky, v prvý mrak
po svadbe čo žertvujú,
nech sa stále milujú
verne. Ruka prírody
žiaden však nech nehodí
fľak na pokolenie ich;
pri ich deťoch zrodených
neobjav sa lišaj, ni
zajačí pysk, neprajný
výrost, šrám, znak úreku:
ošklivosť čo v človeku
budí či mu na podiv.
Svätenou tou rosou nív
každé z vás znač krôpkato
chodník svoj; i posväťte,
postupujúc po práci,
každú chyžu v paláci
tom sladostným pokojom:
a čo je tu na svojom,
pán, účastný bezpeky
ostávaj tu na veky.
Drobčite;
nedlite:
ko mne prijďte na svite.

(Odídu Oberon, Titania a sprievod.)

Puck. Ak my, stíny, ublížili
sme, povážte (a v tej chvili
ste i všetko napravili),
spánok iba že to bol,
čo vám oči zatiahol,
zjavy tie kým tiahly kol.

I mdlý-lichý predmet ten,
výdatny len ako sen,
nože, haniť neráčte,
radšej, vzácni, prepáčte;
bo keď v láske prepáčite,
tým hneď i nás polepšíte.
Hej, jak že som poctivý
Puck, ak dnes ten šťastlivý
— bez zásluhy bár, jak vieme —
výsledok si zahrabneme,
jazykom že unikneme
hadím, žihál úkladu:
vkrátce dáme náhradu:
ináč v celom potomstve
Puck nech cigáňom sa zve!
S tým dobrú noc všetkým vám.
Zatlieskajte, akže nám
byť priateľmi bez vady;
Robin veru nahradí! (Odíde.)

Z povinnosti.

Povesť. Napísal *Ján Čajak.*

(Pokračovanie.)

Keď Prácky prišiel domov, už bolo na mrkaní. Len čo sa poobzeral okolo gazdovstva, zatúžil videť Marku a povedať jej, že ohlášky sú už opovedané. Vzal kľúč od komory a šiel. Bol dobrej vôle. ‚Eh, čo‘ — myslí si — ‚teraz sa len začne život!‘ Cestou stretol sa s Ondrom. „Čo robíš?“ spytuje sa ho milo.

Ondro zadivene pozrel na Práckeho. Toho hlasu ešte nikdy nepočul od neho.

„Ale nuž idem koňom po obrok, aby ste mi vymerali,“ a sám nevediac prečo, usmial sa na gazdu.

Prácky sa tiež usmial. „Poď!“

Keď prišli do komory, Prácky sosňal tekvičku, pristúpil k malému súdku, vytiahol z neho nápoj a pustil do sklenice. „No, Ondro, smrkni si, to je desaťročná; ani vicišpán nemá takej“ — vraví a podáva Ondrovi sklenicu.

Ondro otvoril oči ani plánky. No, toto sa mu ešte nestalo. ‚Či vidíš‘ — myslí si, — ‚predsa je ten Prácky nie taký, akým ho svet robí.‘

„Prečo neberieš, keď ti dávam?“ smeje sa Prácky na Ondrových rozpakoch.

„Najprv vy, gazdíčko . . .“

„No nech ti je po vôli. Na stále zdravie!“

„Pán Boh uslyš!“ vzdychol Ondro.
„A teraz ty pripi na mladú gazdinu.“
„Nech bude šťastné, čo ste započali!“ zdravká Ondro a urobí hodný glg. Keď odtrhol od úst, trochu oddŕhal, potom uveličený podával flašu. „Na moj' hriešnu . . . ani môj starý otec, Pánbožko ich osláv, nepili takej!“
„No, ešte si raz!“
Ondro sa nedal núkať. Potiahol ešte raz.
Blažený pocit rozlial sa mu po tvári. Podal gazdovi nazpät sklenicu a potom dôverne sa usmial a rozpačite prehovoril: „Gazdíčko, ja by som vám chcel niečo povedať.“
„Povedz slobodne, čo chceš.“
„Ale naozaj nenahneváte sa?“
„Nenahnevám.“
„Aký len viete byť dobrý!“
Práckemu srdce ohrialo nad týmto vyznaním. „No len povedz; vidím, že ti niečo leží na srdci. Chceš niečo?“
„Ale nuž,“ škrabe sa Ondro po hlave, „len mi tak teraz prišlo v mojej sprostej hlave do umu, že či to dobre bude?“
„Čo?“
„Nuž onô . . . nuž to vaše ženenie.“
„Čo teba do toho?“ okríkol ho Prácky a stará surovosť vyrazila z neho.
Ondro sa trhol. Ako starý hriešnik stál pred ním. „Veď ja nič, nechže pre mňa . . . Veď ja by všetko len dobre“. . . jachtal.
Prácky sa utíšil. „Na kľúč od obilia, vezmi obroku, koľko treba, a kľúč odnes do izby.“
Ondro vzal kľúč. Urobil krok napred, potom sa obrátil: „a vy nejdete videť?“
„Nie!“
‚No to sa mi ešte nestalo,‘ myslí cestou Ondro. ‚Hla, šomreme naň, a tu aký — i ponúkne ťa, i ti kľúč sveri od sýpky, a nebojí sa, že ho okradnem,‘ a hrdo kráčal do sýpky, povedomý dôvery gazdovej.
Prácky vybral so pár najkrajších červených jabĺček, pichol ich do vrecka a, zatvoriac komoru, išiel k Remeňovcom.

IX.

Už dva týždne pominuly od svadby Markinej s Práckym, ženičky a vôbec ľudia našli si už iný predmet k rečiam, keď Remeňka šla „mladých“ videť. Nie že by od tých čias si nebola videla dcéry, ale, hľa, túha materinská tiahla ju k nej. Veď od tých čias dom ako by bol vymrel a starý ako by bol otrávený, len sa tak tmolí. Ona, žena, to ľahšie nesie. Ale on, boh vie, nie je ani chlap, ale len baba! Div, že sa mu niečo nestalo i vtedy, keď sa lúčil s dcérou. Keď sa mu zavesila na krk Marka a hlávku partou pokrytú položila na plece otcovo a triasla sa ako osika; slova neprerečúc keď

jej hladkal tvrdou svojou rukou hlavu, tak že jej skoro všetku partu pokrkval, plakal usedave, ako malé dieťa, tak že svadobníkom už bolo na to ťažko pozerať a mladý zať prestupoval s nohy na nohu od rozpakov, čo tak pozerali naňho všetci. Veď i jej bolo ľúto, i jej zmieralo srdce, ale predsa sa zdržala. Veď i ona zaplakala, keď ju požehnávala. Komuže je ťažšie, ak nie materi! Ale zato treba hľadeť i na svet. ‚A potom, veď sme ju nepochovávali, ale vydávali — a ako!‘ K tomu tešilo ju to, že mohla ísť do Práckych a videť tam všetko to bohatstvo, v ktorom sa jej dcéra prehŕňa, a čo jej tak ľudia závidia. Vie ona dobre, že sa posmievajú z nej a z Marky, že šla za starygáňa, ale vie i to, že to robia z púhej závisti, a tak i teraz, keď sa sišla s Krkoškou, gazdinou, ktorá do týchto čias len tak naoko sa shovárala s ňou, nuž hneď sa jej sladko usmiala a zastavila ju.

„Kdeže sa tak ponáhľate?“ syytuje sa Krkoška.

„Ach, nuž idem si trochu dievku videť,“ hovorí akoby ustarostene a ustenkave Remeňka, a hlas jej ozaj tak zneje, ako by boh vie akú starosť mala, a tu v srdci cíti radosť nad tým, že teraz môže ukázať hrdej Krkoške, že je viac, ako ona, že má právo ta, kde sa Krkoške ani nesnívalo.

Krkoška poznala, že Remeňka sa múdri a len zťažka môže utajiť radosť pred svetom, i chcela ju trocha ochladiť. „Veď i načím mladých,“ povie celkom naivne, ale zato silný dôraz nezabudla položiť na slovo „mladých“.

Remeňke udrela trochu krv do tvári, ale akoby nezbadala posmechu v poznámke Krkoškinej, vravela ďalej: „Čože, ona je mladá, nezkúsená, a teraz veru veľká práca a starosť padla na ňu,“ vzdychla si. „Len kým tej čeľadi vydá, kým mlieko precedí, od toľkých kráv! Kdeže v takom dome len aby človek všade stačil dozreť, nie ešte i niečo spraviť! Zkúsenej by sa točila hlava, nie ešte Marke!“ ‚Na,‘ myslí si, ‚ožlkni od závisti!‘ „Ale sa musím ponáhľať, lebo i doma ma robota čaká. Boh vie, keby vari mala štyri ruky, ani vtedy by nedostačila . . . S Bohom!“ — a už sa ponáhľala v tú stranu, kde Prácki bývali.

Len čo vstúpila do dvora, stretla sa s Práckym, ktorý práve vychádzal z magadzína. „Dobré ráno!“ klania sa Remeňka. „No, čože robkáte, čo?“ a usmieva sa rozpačite; ešte ani teraz nevie, ako ho má volať. Zaťkom by ho mala, ale ako? keď by jej skoro otcom mohol byť, a potom taký boháč!

„Ale nuž len tak,“ odpovedal trochu kysle Prácky, „bol som pozreť v magadzíne vosk, či je dobre opatrený.“ Potom ako by mu bolo niečo prišlo na um, zakývol na ňu a povedal jej tichšie: „Nože poďte trochu sem, chcem vám niečo povedať.“

Remeňka znepokojene vstúpila do magadzína, kde veľké kruhy žltého vosku boly postavené jeden na druhom, od podlahy počnúc až po povalu. Príjemný zápach vosku ju zarazil. Bola prekvapená i nad množstvom vosku. ‚Bože môj!‘ myslela si, ‚koľko to peňazí leží v tomto tovare.‘ Nikda toľko vosku nevidela na jednej hro-

made. „Ach, či ho len máte! Kde ste to len toľko nabrali? Ani by nemyslela, že to všetko naši navybíjajú“.

Prácky ako by nepočul a nevidel jej prekvapenia, pristúpil k nej. „Čo je to s tou Markou? Taká je dáka, ako by bola smutná, len tak akoby nasilu . . . vždy jej plač sedí na nose.“

„Ale ste aj vy!“ prerečie Remeňka veselo. „Čože vy hútate? Nuž veď to tak býva.“

„Tak býva“ — šomre Prácky. „Ale už sa len mohla navyknúť, veď jej je tu ani v Abrahámovom lone.“

„Verím ja to; ale viete, ako je: dievča ešte mladé, nezkúsené. Hľa, môž' byť, že plače i za otcom, i za materou. Viete, že bola jedináčka, a čo sme boli i chudobní, ale sme jej už len vždy hľadali vôľu . . . A potom sa ono chúďa i hanbí trochu i vás. Kdeže by i nie, keď ste hľa i starší od nej! Ale to všetko príde do svojho poriadku . . . len s trpezlivosťou, a potom len pekne, lebo ona chuderka je i bojazlivá, a potom by hneď . . . Ale keď sa pekne okolo nej budete mať, tak uvidíte, že si budete prichvaľovať.“

„No veď na mne neminie. Ale by ste jej mohli i vy povedať, že by už toho plaču mohlo dosť byť, že je už čas, aby i inú strunu natiahla.“

„Veď ja jej to poviem. A kdeže je?“

„Tam je vari v izbe. Iďte ju pozreť.“

Marka upratovala niečo v izbe, keď jej mať prišla.

„Dobré ráno, Marka!“ pokloní sa mať a skúmave pozerá na dcéru. Bola bledá, oči červené. Zvážnela. „Čo robíš?“ a priblížila sa k nej.

„Upratúvam,“ odpovedá Marka, a hlas jej znie tak tupo.

„Prišla som ťa videť, reku, čo robíš? Ako sa máš?“ a pritom nespustí oka s nej.

„Len tak, dobre,“ odpovedá.

„Povedz mi, dievka moja, čo ti je? Si chorá?“

„Nie!“

„Ale ti predsa niečo chybí?“

„Nič.“

„Netaj predo mnou. Čo máš tajiť pred materou? Povedz, bude ti ľahšie“. . . a samej sa hlas trasie od pohnutia.

„Nemám čo,“ šepce zamierajúcim hlasom, všemožne udusujúc plač. Zrazu padla matke okolo hrdla, kŕčovite jej šiju objala a začala jej tvár bozkávať. Pritom tiekly jej slzy a padaly na líca materine.

„Ach, mamo! Mamo!“ šepce a pritom sa trasie na celom tele. Tieto slová šeptmo povedané znepokojily Remeňku. ‚Čo je to?‘ myslí si, ‚plakať plačú i druhé, ale toto je zcela iné.‘ Niečo hrozného, netušeného vyrážaly tieto slová. Všetek žiaľ, nešťastie, výčitka, vôbec všetko, všetko to bolo v týchto slovách tak jasne vyrazené, čo jej dcéra musela prežiť, precítiť za ten čas.

Pod oblokom bolo počuť ťažké kroky a hlas Práckeho.

„Ide!“ zostrašene prehovorí mať. „Poutieraj sa, nech ťa nezbadá,“ a sama prešla si zásterkou po tvári a očiach.

Marka odskočila od materi, poutierala sa i stiahla si ručník hlbšie do tvári, aby nič nezbadal; pritom tvárila sa, ako by pokračovala v práci.

Prácky vstúpil. Pozrel skúmave na obe. Videl ich rozpaky i vyplakané tváre. Smraštil sa, zašomral si pod nos, čo malo znamenať ako nadávka na Remeňku. Prešiel pár krokov po izbe, ako by niečo hľadal, a vyšiel von, dosť silne búšiac dvermi za sebou.

„Len sa zdržiavaj, dievka moja,“ rýchle a šepky hovorila si k dcére zostrašená Práckym, pritom obzrela sa nespokojne, či ju niekto nepočúva. „Len sa premáhaj. Čím väčšmi si k srdcu berieš, tým ti bude horšie. Ale keby si mohla, tak pekne vľúdne okolo neho, vravím ti, okolo prsta by si si ho mohla obtočiť a mohla by si žiť bez všetkej starosti... Veď ti je to, dievka moja, všade všelijak. Nazdáš sa, že i mladí môžu len z lásky vyžiť? Ojej!“ rozhovorila sa, bo prichádzala do svojho živlu. I najväčšia láska sa prije a obyčajne zprvu to večné hrkútanie má sa sebou príchuť sýtosti. Nehľaď ty na to, že je on starý, ale na to, že si gazdina, paní! Koľké ti závidia, keby si len vedela! Hľa, Krkoška, tá hrdaňa, čo len na nás tak s pleca pozerávala, keď ma videla k tebe ísť, div že ju nepuklo od závisti... A ty, hľa, čo robíš!... No a teraz sa dobre maj a príď nás čím skôr vidieť,“ vravela odchádzajúca Remeňka. Už bola pri dverách, keď Marka pristúpila k nej, chytila ju za ruku a tisla ju kŕčovite.

„Nejdite, mamo, ešte; zostaňte tu. Ach! prečo nemôžem byť u vás, pri otcovi!“

„Pst!“ tíši ju matka. Čo robíš? Bože môj! Premôž sa, poslúchni ma, nebuď sprostá! Ja nemôžem už ďalej, i tak som sa tu dlho meškala... Neplač, buď veselá a bude ti dobre. Navyknúť sa už musíš, keď si sa zaňho vydala.

Vyšla. Pristúpila k Páckemu. „Len trpezlivosť, všetko to prejde. Veď sa ona navykne, veď sa ona priučí, len sa vás teraz bojí. Ale s hurtom to nejde, kdeže by! — to by sa ešte väčšmi bála,“ a nepozrúc naňho, aby nezbadal nepokoj, ktorý sa v nej uhostil, ponáhľa sa domov.

Cestou napadla ju clivosť. Ľutovala dcéru. Teraz len videla, že Marku bohatstvo neurobí šťastnou. Začala pochybovať, či to dobre bude, či by nebolo lepšie bývalo všetko tak nechať. ‚Ale veď som ja len dobre chcela‘ — vyhovárala sama seba. ‚A veď ona to sama chcela, aby som mu šla povedať, že už pôjde zaňho‘. Nemala teraz času prihovoriť sa a zastať s tou lebo onou ženičkou, čo veru i Slivkuľa zbadala, ktorá práve vtedy s tanierom pod pazuchou prešla popri nej a tak sa jej milo usmiala, hoci mala súrnu robotu, lebo mala obed variť a to mäsový, lebo im pomáhal kmotor na lúke košarinu skladať, a to na celý deň, nuž a kmotra, toho len treba náležite uctiť. Pritom všetkom by si bola utrhla čo len minútku času, aby si postála s Remeňkou; ale táto nič, ako by jej ani nevidela, len tak čez zuby „dobré ráno“ a už fujazdí popri nej. Urazená tedy ide do jatky. ‚No či ju vidíš, ako zhrdla; už má nahor dierky do nosa. Ani ťa len nevidí! No len no! veď sa jej to vráti, takto

človeka za nič nemať, ako čo by som ja boh vie aká bola; a tu ešte ani štvrťroka temer neminulo, čo jej všetko mali predať.'

Po odchode testiny o krátku chvíľu Prácky vrátil sa do chyže. Nedalo mu pokoja, chcel vedieť, čo mu robí žena. Rád ju videl a neviem čo by nebol dal, keby bol u nej vzbudil lásku; ale do týchto čias pocítil on to dobre, že len odpor a strach vzbudil proti sebe. To ho strpčilo i znepokojilo. Tento pocit snažil sa premôcť a utlmiť. Myslel si, veď sa ona ešte navykne, najmä keď bude vedieť oceniť hojnosť, do ktorej prišla. ‚Veď ona sadne na lep,' myslel si, ‚len malá trpezlivosť. Treba malej dať sa s čím i zabaviť i pohrdiť,' a preto myslel, že udierí na pravú strunu, keď ju rôznym šatstvom obdarí. Po svadbe prvé bolo, že ju voviedol do komory a tam otvoril skrine a truhly, ktoré boly naplnené rozličným plátnom a šatami. Už pred svadbou nakúpil jej, čo len myslel, že jej je potrebné a čo mu iné ženy poradily, hodvabné ručníky, čepce, stuhy a všetko to, čo budí radosť u mladej ženy. Tak by bol rád ju videl, ako sa finti, ako sa strojí, ako si vykračuje a do zrkadla nazerá, bo vtedy vedel, že za všetko to by vďačnosť a uznanlivosť pocítila oproti nemu; ale do týchto čias sa mu to nepošťastilo.

„Marka, prihotov niečo zajesť si. Pôjdeme na lúku pozreť, či už hrabú košarinu. Tam je v komore krčah s páleným pre hrabáčov," a pozrel na ňu usmievave.

Bola rada, že môže ísť do slobodného, preletel jej tiež úsmev sotva zbadateľný a oči sa jej živo zableskly. Zbadal. Bol vytešený. Myslel si, že ten úsmev jemu patrí, že je to výsledok jeho snahy a i rozhovoru s matkou. Vyšiel von. Dal zapriahnuť do ľahkého vozíka dva bujné pejky, ktoré len od nedávna boly priahané a preto nepokojne žuvaly zubadlá, pohybovaly hlavami a prekladaly tenkými nohami. S úľubou pozeral na této krásne tvory. Prišiel k sedlovému, potľapkal ho. Nové štverne leskly sa na nich a pekne vybíjané cafrangy pohybovaly a hádzaly sa na strojných hlavách. Len predné sedadlo dal položiť. Na spodok vozíka hodil hrable a vidly. Vysadol na vozík, vzal liace do ruky, pukol bičom a žrebce zdupkaly nohami, začaly sa spínať; ale mocná a zkúsená ruka zadržala ich. Vozík zahrkotal a zastal pred dvermi domu. Marka, mladá gazdiná, vystúpila. V ruke mala dosť hodný kôš, bielym obrúskom zakrytý. Prácky pozrel na ňu, pomkol sa. Položila do vozíka kôš a ako srna ľahko vyskočila na vozík a už sedela pri ňom. Srdce mu ohrialo. Ešte sa nestalo, že by dobrovoľne bola sadla k nemu.

„Máš už všetko v poriadku? Nezabudla si si nič?" spytuje sa veselo.

„Nie."

„A krčah s páleným si vzala?"

„Vzala som, ako ste mi kázali," odpovedá ona.

„No, dobre."

Prácky potiahol liace, švihol bičom ponad kone. Žrebce trhly vozíkom, tak že Marka len-len že neutratila rovnováhu, vykríkla

málo od ľaku, no v druhom okamihu ako by sa hanbila, že sa zľakla, zasmiala sa hlasne.

Prácky bol nesmierne rád, keď počul zvonivý smiech ženin.

„Si sa zľakla? Čo?" A nahol sa k jej tvári, aby videl, či sa ozaj veľmi zľakla.

Kyslastý zápach potu ovial ju. Pozrela naňho, už nie tak milo, ale bojazlive a sklopila pred ním oči.

„Neboj sa! Kone sú mladé, nenaučené, ale budú dobré ťahúny, otcu-materi sú hodné šesťsto zlatých," a znaleckým okom pozrel na ne.

Za pár okamihov prebehli čez dedinu, ktorá bola ako vymretá, lebo všetko, čo len stačilo a vládalo, bolo na lúkach. Za dedinou i s jednej i s druhej strany rieky rozprestierala sa nie veľmi široká dolina, na jejž krajoch nízke zavalisté brehy sa dvíhaly, pokryté strniskom, bo už obilie bolo sožaté a posvážané. Dolinu neorali, ale nechali na lúky, bo teraz, v letnom spare, plytká, len-len že tečúca riečka z jari i za letných prívalov nielen že zaplní kalnou vodou koryto, ale i vylieva sa na široko-ďaleko, a neraz sa stalo, že riadky už nakosené sena, áno i petrence sobrala alebo tak zahlienila, že neboly na upotrebenie. Pred nimi, ako len ďaleko vidieť mohli, černely sa kopy a petrence a medzi nimi beleli a čmírili sa na lúkach pracujúci ľudia. Jední obracali, druhí shrabávali, tretí kládli petrence, alebo i kopy, poniektorí i svážali. V diaľke ľudia zdali sa byť ako malé biele bohyblivé body.

Bol krásny augustový deň. Nebo bolo jasné a celé akoby pretkané jasnými, prehojnými lúčami slnečnými. Povetrie mihotalo sa od tepla. Všetko, ešte i té skalky na ceste, ako by žilo, ako by sa pohybovalo v tomto traslavom vzduchu. Spev dievok, prerývaný výskotom, rozliehal sa po doline a povetrie bolo naplnené tým milým, zvláštnym, omamujúcim zápachom košariny. Neďaleké hory a Háj svojimi vlnistými línajmi z tmavej do svetlastej farby prechádzaly a ďaleký Bikk sa už len ako sen ukázal, zdal sa splývať s modrinou oblohy a len ako tenulká čiara ukázalo sa jeho površie. Kone boly nepokojné, horúčosť, muchy a ovady nedaly im pokoja. Ustavične mykaly hlavami, šibaly chvostom. Lastovičky obletovaly i vyprevádzaly záprah, chytaly letkom muchy nad koňmi. Poniektorá nízko vznášala sa nad koňmi dosť dlho a pritom rýchle trepotala krýdlami, aby sa mohla v tej istej výške udržať. Cestou stretali vysoko košarinou naložené vozy, ktoré pomaly bantolily sa domov, ťahané bielymi ani mlieko širokorohými volmi. Gazda pri nich kráča a vše monotónnym hlasom zavolá na ne: „hajs, sivoň!" Hore pri pavúze sedí mu žena, vidno jej len kus oplecka a čepca, zpod ktorého zdravá, ohorená tvár vykúka. Prácky takmer nestačil i na pravo i na ľavo volať: „Pán Boh pomáhaj!" popri ceste pracujúcim ľuďom. A spokojné, veselé „Pán Boh uslyš!" mu je odvetou. Akoby nie, keď je košarina hojná a mäkká, ako zamat, zelená ani krušpán a k tomu tá vôňa — ani rozmajrín nemá lepšej. Ej, budeže to za krm!

Za odchodiacim vozíkom postávajú za okamih, aby dve-tri slová prehodili; zväčša o Marke. „No či ju vidíš," vraví jedna, „ako si sedí pri ňom, ako na ražni. A ani sa ti neobzre, ako čo by boh vie čo

bola. A tu ťa Mara Remeňová! Daj ti mi Bože! Ale tak je to, keď sa niekto z ničoho na dačo vyšinie."

A tu Marka, chuderka, ani zdania nemala, aký dojem urobila, lebo ľuďom skoro ani nepozrela do tvári, od tiesne i od hanby.

Blížili sa k velikej lúke, na nejž robilo mnoho ľudí. Bola to lúka Práckeho. — Zastal.

„Ako to podávaš! všetko ti padá," bolo počuť Ondrov hlas s jednej kopy. Stál na nej. Rukávy mal vyhrnuté vyše lakťa a ramená opálené slncom ani Indián. V rukách držal vidly a nimi urovnával a naprával kopu, aby vyzerala, ako čo by ju tokár vytočil. Klobúk shodil, vetrík previeval mu a skuštravel vlasy, len na čele ostaly mu slepené od potu. Tvár mu prejavovala radosť a istú dôstojnosť, ani čo by generál s vysokého kopca riadil svoje voje, tak dozeral a dirigoval on svoju čeľaď. „Ty Kata! akože to hrabeš? Aby ťa! Nuž či to tak? Aha! aký chlp za tebou! Na pestvo jej je dosť, ale" —

„Nevaďteže sa, báťa Ondro, nie! Poviem ňane Mare, aby nešla za vás, že ste zlí, dudraví," žartuje sa Katka, veselé a žartovné dievča.

„Ha-ha-ha!" smejú sa hrabáčky, „ale vám len dala!"

Povrávalo sa, že by Ondro bol pýtal ňaňu Maru, vdovu po nebohom hlásnikovi Gašparovi, ale že ho vraj nechcela, nuž od tých čias ho s ňou prekárali.

„Iď, ty čudo kadejaké! Lebo ak mi prídeš pod ruku, tak ťa hneď ovalím týmito vidlami!" odvráva jej Ondro. Ale z jeho hlasu a výrazu tvári nevybadať nejakého pohoršenia. Hja! čože je to všetko proti tomu vyznačeniu, čo mu gazda dal, keď mu ešte včera večer hovoril: „Ondro! vieš, pôjdeš ty na lúku i s ľuďmi. Aby si dobre vykonal." — „Nebojte sa! ako čo by ste sami boli tam," a oči sa mu zaleskly povedomím.

Vôbec zvláštny, dôverný pomer povstal medzi ním a gazdom odvtedy, ako ho prvý raz počastil. Nebol to takzvaný priateľský pomer, ani mnoho rečí, len pár slov: „Ondro, takto, lebo takto," zase „Či by sme nemohli toto a toto?" spytoval sa niekedy Ondro. Tieto jednoduché slová nezdajú sa takto mnoho znamenať, ale bývaly takým tónom a výrazom vyslovené, že ten hlas vyrážal sympatiu, ktorá zkrsla nevedomky a pevnila sa u oboch. Od toho večera, ako Prácky prvý raz sveril mu kľúč od sýpky, Ondro svobodne chodieval po obrok, a táto dôvera ho tak povzniesla, že robil a dozeral mu s chuťou a radosťou. Prácky pocítil už v ten večer, že vzbudil v Ondrovi lásku oproti sebe. Zprvu mu to bol len žart, ale čím ďal, tým väčšmi navykal naň a i uňho vyvinul sa cit dôvery a i spokojnosť nad tým, že má človeka, ktorý ho rád má opravdove, bez všetkých zadných myšlienok.

Ondro ani nezbadal, kedy zastal vozík. Prácky, keď počul, ako vykrikuje, zasmial sa spokojne. Marka soskočila s vozíka. On ostal za chvíľku sedeť i skríkol: „Pán Boh pomáhaj! A sa vám dobre darí robota?"

Ondro, keď počul hlas gazdov, obrátil sa v tú stranu, uškrnul

sa na jeden bok, čo malo značiť úsmev. Spustil jeden rukáv a utrúc si pot s čela, zakričal, spúšťajúc sa s kopy. „Ťhu! ani som vás nepočul, a tu hľa! Ja reku, že ani neprídete,“ a pribehnúc začal odpínať kone, pritom nezabudol potľapkať ani jedného, hrivu napraviť a šticu natiahnuť trocha. „Ako ste sa vyhrialy,“ vraví ku nim láskave, „ledačiny jedny! No, čože sa toľko mykoceš, veď ťa hádam nezedia,“ prihovára sa k ručnému, ktorý si chcel papuľou odohnať na boku ssajúcu muchu. Priviazal ich za ohlávky o rebriny vozíka, hodil im za náručie voňavej košariny. „Nate, chrumkajte si!“ ponúkal ich. A kone, ako čo by ho rozumely, zarechtaly ticho a oddaly sa s chuťou do žrania. Keď prechádzal popri nich, prešiel rukou po chrbte jedného i druhého a potľapkal po slabine, potom išiel za gazdom, aby mu rozpovedal, čo sa urobilo.

Medzitým Marka už mala hrable v rukách, postavila sa do radu s druhými hrabáčkami, hnala svoj rad zručne. Pridružila sa ku Katke, bývalej svojej kamarátke. Usmiala sa na ňu. Katka bola oproti nej trocha ostýchavá. Ako by i nie, pri toľkej premene! Hľa, teraz jej ona nadnicou robí! Nie div, že nevedela ako začať.

„Si zdravá, Katka?“ prihovára sa jej.

„Chvalabohu! len som ešte ta. A — —“ zasekla sa, nevedela, či jej má ešte tykať a či vykať.

„Čo si taká? Dáko si inakšia oproti mne. Som ti niečo urobila?“

„Ale čo by? Nič... Len, reku, keď si sa vydala, či si sa ty nepremenila?“

„Ja? Čože by som sa ja? Ja nemám príčiny!“ a vzdychla si.

Katka pozrela na ňu. Marka hľadela tiež na ňu a v tvári zračil sa jej smútok. ‚No ty tiež nevyzeráš dákosi veselo,‘ myslí si.

„Katka!“

„Čo by si chcela?“

„Ja by som tak rada bola, keby sme boly, tak ako sme bývaly, také kamarátky — chceš?“ a reč zneje jej tak prosebne, ako čo by ju prosila za odpustenie pre nejaké previnenie. „Ja som ťa tak rada mala.“

„Ja nedbám,“ rečie Katka. „Len či ti dostačím, keď si“ —

„Nehovor tak!“ skočí jej náružive do reči — „tak bude medzi nami, ako bývalo.“

„Ja ťa rada mám, aj si mi chýbala.“

„A ty? Keby si len vedela — ach! ako je horúce; shodím so seba kabátik.“ Shodila nielen kabátik, ale i ručník náhrdelný. Ostala len v oplecku. Jemne ružová pleť šije pekne splývala s belosťou oplecka. Pozrela na Katku, táto bola bosá a trocha vykasaná! Zobula sa i ona a, vrchnú sukňu si trocha podkašúc, chytila hrable a dala sa do práce. Hrabala s chuťou. Široké, klepcované čipky, prišité na obalci rukávcovom, zatriasly sa pri každom ťahu.

„Či ju vidíš!“ pošepkávajú si medzi sebou hrabáčky.

„Ako sa ponáhľa!“

„Vari sa chce tomu svojmu starygáňovi zapáčiť —“ a zasmialy sa do dlane.

Prácky tiež robil. Vzal vidly a oprával kopy. Vše pozrel na

Marku, čo ona robí. S úľubou videl jej peknú postavu, ako strojne a pružne sa pohybovala.

„Tak už i teba ohlášali?“ prihovára sa Marka ku Katke. „Kedyže vám bude sobáš!“

„Neviem ešte,“ vraví Katka a oči sa jej len tak smejú od šťastia. „Pre mňa by nemuselo ešte byť, ale Ďurko, ten nedá pokoja; nedbal by, aby to už bolo. Dosť mu vravím, že sa to len tak sfúknuť nedá!“ a pritom spúlila si vážne ústa, ale zato nemohla udusiť výraz šelmovstva, a ten veru prezrádzal, že sa nehnevá na Ďurovu netrpezlivosť.

„Aká je šťastná!“ myslí si Marka. „Ako jej ťažko tlumiť pred svetom šťastie, ktoré cíti. A ja?“ Bôľna upomienka na Janka ju prešla. „I ja som mohla s ním byť taká šťastná. Sto ráz šťastnejšia, čo by s ním len suchý chlieb bola jedla.“ Prečo len odišiel, ju nechal! Div, že nezaplakala.

„Čo ti je?“ spytuje sa Katka. Zbadala, že sa jej niečo stalo.

„Nič, len tak. Nie mi je dobre. Ale to prejde... Hla, už mi je lepšie“ — a pokúsila sa usmiať sa na Katku. „Vieš, keď sme sa vodievaly či na stádlo, či do kostola: vždy sme vedno chodily,“ zahovára Marka.

„Akože by som nevedela! Ja sa pamätám na všetko. Ešte i na to, keď sme do školy chodily. Či sa pamätáš, ako nám Ďuro, keď sme nevedeli, vrkoče poviazal a Jano zrazu s jednej strany na teba, Ďuro zase s druhej na mňa skríkol a my sme sa mykly jedna na jednu, druhá na druhú stranu a dobre sme sa ukvákly, tak že nám hneď slzy vyskočily,“ a pri tejto rozpomienke Katka rozosmiala sa hlasno. — —

Medzitým deň sa chýlil k večeru. Slnce už zapadlo za horu a pozlátilo obláčky. Práca bola zvŕšená a hrabáči vracali sa do dediny. Prácky s Markou viezli sa domov, za ich chrbtom čupel vo vozíku Ondro. Skoro prebehli hrabáčov. Marka videla medzi nimi Katku, ako si vykračuje pri Ďurkovi. „Ako im je len dobre!“ vzdychla si. Práve pri dedine stretli sa s čriedou kráv, ponáhľajúcou sa domov. Museli zastať a čakať, kým prejdú. Starý Dúbrava, kraviar, prešiel popri nich. Poklonil sa, pozrel na nich a išiel za kravami.

„Ja neviem, čo je len tomu kraviarovi; ale tak sa mi zdá, že ten nebude dlho vyháňať statok,“ hovorí Prácky Ondrovi.

„A veď sa i mne tak zdá, že je dáko v zlej koži, a ako by bol zhrbený.“

„Čo sa mu len mohlo stať?“

„A ver' ja neviem; len toť pred pár dňami sa mi žalovala jeho žena, že odkedy mu syn Jano šiel do tej Ameriky, od tých čias vraj nemá nijakej chuti do jedla; nuž a keď sa nenaješ, veru nenaberieš, ale len ztratíš. Boh vie, prečo si len tak ku srdcu berie. Veď i druhým syn odišiel.“

Keď prišli domov, Prácky mal vonku ešte mnoho práce. Pobzerať či vo dvore, či po stavaní. Marka vošla dnu, mala pripravať ešte večeru. Keď sama bola, tak sa otupne cítila. Dora, slúžka, ešte sa netmolila po kuchyni, bo veď mala ešte dojiť. Té dojmy

dnešné, najmä šťastie, ktoré sa zrkadlilo na obličaji Katkinom, jej tanuly na ume. Nemohla sa zbaviť rozpomienky na krásne časy a večery, ktoré strávila v spoločnosti Janovej. A teraz? — On tam, ďaleko, za morom. Boh zná, čo robí, či žije, či mrie; ona tu, pravda všetkého má do sýta, ale za čím túži, za čím jej srdce zmiera, za odrobinkou lásky, opravdovej lásky, — toho nemá a nebude mať. Zvonka teplý vetrík zavial do chyže a ona pocítila neodolateľnú túhu po láske. Žížnila po nej, po vrelej, celú bytnosť prenikajúcej láske. ‚Tak! — len raz, len jediný raz objať ho, k sebe privinúť a poľúbiť na jeho čerstvé, jemným chmírom pokryté pery.‘ I zatriasla sa pod dojmom týmto.

Prišla Dora, doniesla plné šochtáre mlieka. Marka, ako vo sne, len trhane odpovedala na reči Dorine a preciedzala mlieko. Ruky sa jej triasly od pohnutia, i vylialo sa jej pomimo.

„Čo vám je?“ spytuje sa Dora, keď vidí gazdinú, že je dákosi premenená.

„Nič, len tak... Čo sa starieš do všetkého?“ vybuchlo z nej.

„Ale ja? Čo som vám urobila?“

„Nič. Daj mi pokoj!“

Dora urazená vzala kupu a chcela ísť po vodu.

„Čože, vari sa hneváš?“ spytuje sa Marka.

„Ale ja? Čože by sa hnevala? Len mi je ťažko, že hneď — — Čože, veď ja nemusím, ak ste nie spokojní.“

„Ale nehovorže tak, Dorka, nie. Čože by som nebola spokojná? Ale, Bože môj,. keď som taká —“ a zaplakala. „Nikomu nemôžem vyhovieť.“

„Čo vám je?“ spytuje sa sústrastne. Ona už vybadala, že mladej gazdinej niečo chýba.

„Nič, len tak. Prišlo mi ľúto za otcom a materou,“ a slzy jej kanuly po tvári, ako hrachy.

„Čo len to; či je to voľačo? Keby to na druhej dedine, ale keď sa tu v našej, to je nič. Môžete ich ísť vidieť kedy chcete.“

„Ej, Dorka, ty to nevieš. Počkaj, keď sa vydáš.“

„Ja? Čože ja! Ja som i teraz na cudzom chlebe, v službe. Kedyže ja môžem k materi, len ak v nedeľu popoludní; ja som už na to navyknutá.“

„A máš už svojho?“

„Ale ste aj vy! Takô sa spýtať...“ usmieva sa Dora.

„Naozaj, máš už niekoho?“ spytuje sa Marka a to tak vážne, ako by jej na tom veľmi mnoho záležalo.

„Nuž keď chcete vedieť, tak vám len poviem — pravdaže mám.“

„A koho?“

„Čo vám z toho príde, keď vám aj poviem?“

„A ho rada máš?“

Dora pozrela na ňu, či sa len žartuje a či čo? Marka stála proti nej a vážne hľadela na ňu.

„Čo ja viem.“

„Čože by si nevedela?“

„Nuž veď viete, že sa to nehovorí.“

„Mne môžeš povedať.“

„Keď už tak chcete, môžem vám povedať, že ho chcem.“

„No keď ho chceš, takže choď zaňho, aleže sa vydaj zaňho!“...

„Či je večera už hotová, žena?“ spytuje sa veselo Prácky; „lebo sme my lační.“ Vzťahoval to i na Ondreja, ktorý práve vstupoval za ním a oprášal sa.

„Hneď bude,“ vraví ona, a rýchle obrátila sa ku sporáku, aby nezbadal pohnutia.

Pozrel na ňu, ako sa vrtí, ako vylieva do veľkej misy pariace sa jedlo. — Bude z nej gazdiná, — myslí si. Potom obrátil sa k Ondrovi: „Dobre by bolo, keby sme mohli posvážať všetku košarinu. Nebude dlho bez dažďa, a škoda by jej bolo zmoknúť. Dávno sme jej toľko a takej dobrej nemali.“

„I ja tak myslím. Okolo mesiaca je dvor; i kohút na smetisku kikiríkal, nevyletel na plot; lastovičky tiež nízko lietaly. Ono dobre bude, keď sa pousilujeme.“

„Na našich záprahoch zajtra nesvezieme.“

„Veru nie; bolo by ešte so dva vozy zaopatriť, aby sme svozili zajtra.“

„Vieš čo? Pôjdeš po večeri do Šulanov a k Remeňovým, že či by nemohli prísť.“

„K otcovi by som ja rada trochu išla,“ ozvala sa Marka a prosebne pozrela na muža. „Mohla by som sa ho ja spýtať.“

„Čo pôjdeš teraz, už je noc; môžeš ísť inakedy. Hľa, dosť si sa narobila a treba si oddýchnuť.“

Tak sa jej teraz zatúžilo videť otca, čo robí, hlas jeho počuť.

„Veď by sa ja hneď vrátila, len by som za minútku bola doma, kým sa navečeriate.“

„A ty nebudeš?“

„Nie, dáko sa mi nechce.“

„Keď už tak chceš, tak môžeš. Ale aby si zaveľa nebola doma; načim ísť ľahnúť si.“

„Hneď som tu,“ a len čo nastolila jedlo a šatku si uviazala na hlavu, už bola von.

Ondro medzitým pozrel vše na gazdinú, vše na gazdu. Poškrabal sa za uchom a zašemral. Nepáčil sa mu ich pomer. Hneval sa na Maru, že bočí od Práckeho. ‚Či ju vidíš, čo vystrája zase? Keď sa nesoplí, alebo nevzdychá, ako kováčske mechy, tak uteká, a to len preto, aby nemusela pri ňom byť. A mohla by Pánu Bohu na holých kolenách ďakovať, že si ju vzal. Ono je starý, ale je chlap ako sa patrí; len túto hlúposť keby nebol urobil. Druhá, zkúsenejšia, tá by sa okolo neho... ale táto sopľa? — je to žena? treba jej takého muža? Papek! a dobre ju ním poprehánať po dvore, veď by ona nehala tak té svoje mrndy.‘

Prácky si už dávno nabral i začal jesť, keď Ondro bol ešte do svojich myšlienok pohrúžený.

„Prečo neješ? Čo? Ani ty nechceš?“

„Ih! Božechráň! Len tak som sa dákosi zahútal, že čo a ako,“ a ako by chcel dohnať chvíľu, rýchle nabral si na tanier jedla. Ale

mu pritom vždy v hlave vrtilo. „Či ti to má vďaky? On by ju na rukách nosil. Má koho! Dal by ja jej mazny!“ — —

Keď Marka prišla k rodičom, otec bol len sám doma.

„Prišla si,“ zvolal veselo. „No len keď si nás prišla videť.“

„Len som tak pribehla na chvíľku; je mať doma?“

„Nie je; šla ku kmotre. Počula, že je chorá, nuž ju šla videť; ale je už drahný čas, ako odišla, už sa mohla veru i vrátiť. Sadni si, hľa tu na podstienku, ako predtým.“

Sadli si jeden ku druhému. Marka pritúlila sa k otcovi.

„Ako sa ti vodí?“

„Do-obre,“ a pritom si myslí: ‚Nesmiem povedať, čo mi je. Načo ho zarmútiť a i jemu daromné trápenie robiť, beztak je už všetkému konec.‘

„Nie si dáko veselá.“

„Prečo? Nič mi nechýba, len vy, keby som vás mohla častejšie videť.“

„I mne chýbaš, dieťa moje. Ale musíme už navykať na premenu. Nemôžeš vždy utekať od muža. A ti je dobrý?“

„Dobrý,“ vzdychla si.

„Naozaj? Povedz pravdu, netaj, veď som ti otec.“

„Pravdu, čistú pravdu hovorím, že mi je dobrý.“

„Ešte ťa nehrešil?“

„Nie.“

„No, to je dobre.“

„Dobre...“ ‚Keby ste vedeli, otec môj, — myslí si, — čo mám na srdci, tak by ste nevraveli, že je dobre.‘

„Hľa, bola by i zabudla. Poslal ma, že či by ste nemohli mu ísť so záprahom košarinu sväžať zajtra?“

„Mal by, pravda, robotu, ale pôjdem. Ideš už?“ spytuje sa, keď vidí, že Marka vstala.

„Už je čas, nemôžem ďalej ostať. Tak príďte.“

„Prídem.“

Už sa pohla, keď zase zastala. „Apo!“

„Čo, dievka moja?“

„Ale ste videli starého kraviara?“

„Čože by som ho nevidel, veď i dnes vyháňal vedľa nás. Prečo?“

„Ľudia vravia, že je chorý.“

„Veru sa zdá byť dáky zostaraný. Ani žarty už tak nevystrája, ak predtým.“

„Čo mu len môže byť?“

„A boh vie, dievka moja. Človek je ako tráva“ — — zacitoval. „Či my môžme vedieť, kedy a kde nás prikváči hodinka?“

„Že vraj sa ťažko sosbiera.“

„A kto by to vedel. Môž' byť, že aj, môž' byť, že nie.“

„Čo si len počne jeho žena?“

„Čože môže. Len tak ako druhé. Musí sa vytrápiť, ako bude vedieť. A veď i Jano pomôže, keď príde.“ I prišlo mu na um, či azda jej je i teraz Jano nie na ume. Pozrel skúmave na ňu. „Prečo sa ma to všetko spytuješ? Ešte i teraz myslíš naňho?“

„Nie,“ lyhala ona.

„Tak je i dobre,“ vraví uspokojený. „Daromné myšlienky si vyhoď z hlavy a ži s mužom, ako Pán Boh prikázal.“

‚Ľahko sa to hovorí,‘ myslí si ona sklamaná, že jej ani otec neporozumel. Teraz videla, aspoň sa jej tak zdalo, že pomer k rodičom je už cele iný. Sväzky súvislosti popustené. I matka i otec ako by boli cele iní. Zdalo sa jej, že ochladli, áno odlúčili sa od nej. Chuderka nepochopila, že rodičovská láska je k nej tá istá, ale premena života zapríčinila túto zdanlivú odcudzenosť. Takým pustým sa jej zdal svet a ona v ňom takou opustenou.

„A by ste banovali, keby som tak umrela?“ spytovala sa neočakávane.

„Dievča! čo to hovoríš?“ vraví zostrašene otec. „Boj sa Boha a nepokušiavaj!“

Z hlasu jeho vycítila tú opravdovú lásku k sebe. Tento pocit ju trocha rozveselil.

„Ako ste sa zľakli,“ vraví trocha veselšie. „Veď ešte nejdem; ale viete, že sa i to môže stať, keď sme smrteľní ľudia.“

„Si mne ty za nevesta! Takéto reči! Kto to len videl!“

„Len sa už nehnevajte, otecko! Ale ak by som umrela, však ver' mi zatlačíte oči? Tak —“ a ako by chcela ukázať, ako, prikročila k nemu a pobozkala mu obe jamky očné.

„Marka, Marka! čože ja starý, tebe mladej, — čo to za reči? Veď prosím Boha ja, aby si nám ty dakedy zatlačila. Čo by to bol za život?“ — —

Dedina už začala tíchnuť, len zďaleka bolo počuť ešte hrkot zaostalého voza. Súmrak začal zahaľovať predmety do svojho šedého rúcha. Ľudia po dennej práci oddávali sa už na odpočinok; len na stádle bol ruch medzi mládežou, ztade zarážal' spev a smiech. Vzdychla si. Kto by to len bol myslel, po zažitých veselých letách že by takú samotu a opustenosť cítila, ako teraz, keď sa vracala nazpäť k mužovi. Šla práve popri Katkinom dome, keď začula polohlasný rozhovor. Pozrela do dvora i videla pri komore na podstienke dve postavy. Poznala Ďurka a Katku. „Či im je len dobre!“ vzdychla si. Hľa, títo necíťa únavy dennej práce, keď ich mocný cit lásky sviedol dovedna, aby si rozpovedali už mnoho ráz povedané, ale pre nich vždy nové a veľavážne veci a aby snuvali plány do budúcnosti. „Šťastní ľudia!“ vzdychla si, oni žijú v šťastí, a ona o ňom ani len snívať už nesmie. Keď ich videla v pološere tak blízko jeden druhého stáť, zase pocítila túhu, neodolateľnú túhu za láskou, vrelou, opravdovou láskou. I pritlačila si ruky ku srdcu, bo sa bála, že jej vyskočí, tak jej silne bilo, a rýchlym krokom, viac behom pádila domov.

Doma izba bola prázdna. Muž jej zaiste mal nejakú robotu v magadzíne. Nečakala ho, kým príde, ale poshadzovala so seba šaty a ľahla si do postele. Ruky položila si pod hlavu a tak ležala nehybne. Zdalo sa, že tak leží bez myšlienky, akoby v polosne.

O chvíľku vstúpil Prácky. Zažal. Poobzeral sa. Videl ženine šaty na stolci, pozrel na posteľ, kde ona spávala, i zabelelo sa mu

rameno Markino. Pristúpil na prstoch, aby ju nezobudil, ku posteli. Videl ju, ako ticho leží. Dlhé riasy tienily jej oči, čerstvé pery boly trocha otvorené a pod nimi, len ako tenká čiara, zabelely sa zuby. Nadhol sa nad ňu a bozkal ju na ústa. Strhla sa. Silným pohybom ruky odsotila ho a druhou rukou utrela si ústa od bozku zvlažené. Všetko toto urobila viac nevedomky, ako povedome.

Prácky sa cítil týmto zrejmým odporom hrozne urazeným. On už odkedy premáha sám seba, po vôli jej robí, ako len môže, a tu ho odsotí a ešte si i ústa utiera za jeho bozkom. To je posmech, hotový posmech si strojí z neho, zo svojho muža. I vypukol z neho hnev a v prvej chvíli návalu jedu zodvihol ruku a celou silou udrel ju do tvári. Vykríkla od bolesti, vyskočila z postele, ako by ju nejaká silná struna bola vyhodila a, držiac si dlaňou boľavé miesto, utekala ako bez smyslu ku dverám.

Zastal jej cestu. „Nazpäť!“ Triasla sa pred ním, ako osika.

„Nuž či sa to tak robí? Či som ti ja nie muž? Nemám práva? A ty tak? Hnusím sa ti?“ kričal trhane. Bol hrozný v hneve. „Dobre, keď ty nechceš žiť so mnou podobrotky, budeš pozlotky; ale si so mnou nebude zahrávať ešte taký papľuh. Či ju vidíš! Pani veľkomožná!“ kričal už posmešne. „Nevďačnica! Druhá by si za šťastie pokladala, a táto, čo nemá ani švíka svojho, tu ti vystrája parády, ani dáka princezna!“

Od tejto udalosti prestal pokoj u Práckych. Ona po tomto pre ňu tak hroznom výstupe sa ho nevýslovne bála; predstavil sa jej v hneve svojom krutým a strašným. On bol tým ešte väčšmi popúdený. Rád ju mal. Bol by dal čokoľvek za to, keby sa mu bola usmiala, objala a vybozkávala na obe líca, ale sa to nestalo. A práve preto považoval ju za nevďačnicu, za hlavatú, za nehodnú toho blaha, bohatstva, do ktorého ju on posadil.

(Pokračovanie.)

Cesta z Tiflisa do Chabarovska na Amure.

Z rozpomienok svojich podáva

Jozef Krafta.

(Pokračovanie.)

Pri krásnej pohode loď prerývala morské vlny, držiac smer na juho-západ, a cestovatelia začali sa medzi sebou oboznamovať, až všetkých prerušil zvonec, povolávajúci každého. Každý ponáhľal sa do svojej jedálne. Ja, zvedavý, čo so mnou bude, šiel som k hostinskému, kde som v kajute našiel stôl prikrytý pre štyri osoby, a dvoch cestovateľov, ktorí tak ako ja u hostinského sa chovali. Museli sme za hodnú chvíľu ešte čakať, až hostinský v jedálňach poprezeral poriadok, aby potom spolu s nami ku stolu prisadol. Stôl bol vkusne zakrytý, vodka, víno a jedlo vyzývavo nás vábily a my s chuťou sme prisadli a vyberali jedlá dľa ľúbosti; vôbec zaopatrenie bolo veľmi uspokojivé. Po obede bolo badať na cestovateľoch už veselšieho ducha, boli už medzi sebou obznámenejší. Spoločnosť bola asi nasledujúca: niekoľko vyšších úradníkov civilných, jeden

plukovník a stotník, ktorí tiež išli na službu ku generál-gubernátorovi a ktorým som sa bol už predstavil; niekoľko dôstojníkov od oddielu vojska na lodi, potom dôstojníci, naznačení do Ussurijského kraja k rozličným bataillonom, a štyria úradníci na Sachalin. Mnohí dôstojníci a úradníci šli s rodinami a mali v celku asi 8 detí. Dve slečny — z nich jedna Ruska, išla ako nevesta za ženíchom svojím, doktorom, a druhá oná Francúzka bez passu, tiež ako nevesta za ženíchom, kapitánom artillerie, konečne pani vladivostockého kupca P., so šesťtýždňovým dieťaťom. Samo sebou sa rozumie, že naša spoločnosť sa rozdelila, a ako to už vo svete býva, vyšší, okrem p. Heyduka a p. Orlova s paňou, akosi separovali sa, zle pritom pochodiac, bo spoločnosť naša bola väčšia a zábavy bolo teda mnoho. Pri rozličných spomienkach, rozprávkach minul sa deň, slnko ponorilo sa do vody, ale na druhej strane vystúpil plný mesiac, ktorý magickým svetlom svojím a okuzľujúcim strieborným leskom nahradil lúče slnečné; skoro by sa mohlo povedať, že lesk jeho má čosi nežnejšieho v sebe, čosi romantickejšieho, nežli slnko. Pomaly sa paluba vyprázdnila, každý poberal sa na svoje lože.

Na druhý deň ráno vyšiel som si už o 6. hod. na palubu, kde bolo práve obligátne čistenie v plnom prúde, a nepovolaný musel sa dobre chrániť, aby mu matrós nepodpustil poriadneho prúdu vody pod nohy. Pohoda bola zase krásna, smer lode vždy J. Z. (juhozápadný). Pred nami bola loď „Čichačev“, ktorá v ten istý deň z Odessy o niečo skôr vyšla ako naša. Asi o 10. hod. dala naša loď smer Z. S. a umenšila chod, čo zavdalo „Čichačevu“ podnet signálom sa pýtať, či sa čosi na našej lodi nestalo, či nepotrebuje pomoci? Poďakovalo sa mu a loď zase premenila smer na J. Z., popchla, a pri pozdravoch zástavkových sme predišli „Čichačeva“. Nálada cestovateľov bola veľmi spoločenská, po obznámení besedovalo sa, spievalo, až konečne bolo treba zase ísť na lože.

Na druhý deň ráno o 6. hod. pri vstúpení na palubu bolo vidieť breh caribradský, a príjemný teplý juho-východný vetrík upomínal cestujúcich, že sa dostali do južnejšieho kraja. Na pravom brehu rozkladá sa neveľké mestečko, veľmi malebné, s drevenými domami, krytými jasno-červenou škrydlou; ľavý breh, omnoho vyšší pravého, je pokrytý bujným stromovím. Onedlho začala loď vchádzať do prielivu, kde na oboch brehoch stály rozličnej veľkosti pevnosti, z ktorých hrtany veľkých diel vyčnievaly. Dojem to není práve príjemný, a každý laik vojenského umenia musí dostať dojem, že by sa ťažko bolo dostať akejkoľvek lodi s Čierneho mora do Carihradu, keby tak tieto pevnosti svoje strelivo na ňu vychrlily; vtedy by sotva myš prešla, nie to vojenská loď. Ale načo si strach množiť. Spokojne sme prešli vedľa všetkých pevností do krásneho prieplavu Bospora, kde očiam našim razom okuzľujúce panorama sa otvorilo. Naša loď zastala blízko ľavého brehu, pod jednou pevnôstkou kotvu vyhodiac. Prieplav len sa hemžil loďmi rozličnej veľkosti, parovými, plachtovými i veslovými; človek nevedel, kam prv pozreť, či na ľudí v malebnom kroji, či na brehy s krásnym stromovím, či na kúzelné villy, topiace sa v zeleni cyprusov. Všetko je nevídané, okuzľujúce, čarokrásne, ďaleko prevyšujúce obrazy z Tisíc a jednej noci. 16*

Okúzlenie naše netrvalo dlho, boli sme veľmi prosaicky z neho vyrušení, keď sme sa dozvedeli, že loď naša zastala vyše karantinovej hranice. Tam turecká karantinová loď *Ceres* stála, od ktorej sa ihneď odtrhly dve loďky, aby s každého boku našej lode staly na stráž. Akýsi chýr počuli páni Osmani, že vraj v Odesse je cholera, a preto museli sme zastať pod karantinovou vlajkou. Starší officier našej lode, vezmúc listiny loďné a poštu, odrazil vo veslovej loďke na breh, a keď sa asi o pol hodiny vrátil, rozprával, že nesvobodno zakotviť v prístave a čakať máme tureckého lekára, ktorý zdravotný stav všetkých cestujúcich vyšetrovať bude. O chvíľu doviezol sa k lodi agent Dobrovoľného loďstva, s jehož loďky dvaja Turci vstúpili na loď, kam ich onedlho celá komisia turecká nasledovala, prišlá na zvláštnej parnej loďke. Shovor viedol sa francúzsky, a kapitán im oznamoval, že v Odesse cholery niet, že sú zle informovaní, ale páni Turci nedali sa mýliť a doktor stál na svojom, že musí všetkých cestujúcich prezreť. I vyšiel po schodkoch hore, ale na loď nevstúpil, zostanúc na takzvanej ploščadke stáť; snáď i sám mal strach, ako ten lekár, ktorý v čas cholery pacientom puls paličkou skúmal. Cestujúci I. a II. triedy stáli všetci na palube a veľmi sa rozhorčovali, že sa majú priezoru podrobiť. Keď kapitán predstavil všetkých lekárovi, že či chorí tak vyzerajú, lekár skutočne odstúpil od svojho úmyslu a žiadal si prezreť vojsko a trestanky; mali všetci popred neho defilovať. Pre trestanky to bolo veľmi vítané, bo sa prešly po čistom vzduchu na palube a videly, že sú ešte na svete medzi ľuďmi. Potom vyšlo asi 100 vojakov, predstúpili pred lekára a prejdúc okolo búdky na palube a jedného komína, zase sa vrátili; túto procedúru však so 4 razy opätovali. Lekár bol uspokojený a pokynul oným dvom Turkom, ktorí s agentom na loď prišli. Títo zapálili akési veľmi smradľavé veci, nimiž celú loď desinfikovať začali, a keď sa lekár vzdialil, stráže odišly od lode, matrósi vytiahli kotvu a my sme sa, nesení tečením vody, ktoré je v prielive tak silné, ako tok rieky, zvoľna pohybovali ďalej. To bolo cestovateľom veľmi vítané, lebo sme mohli oba brehy i púhym okom pohodlne videť.

Krásne úžľabiny, porostlé večne zelenými stromami, ťahajú sa na oboch brehoch prieliva a v nich veľmi romanticky rozložené sú staviská rozličnej veľkosti, tu i tam stoja ešte i bašty s delami. Na europejskom pravom brehu v krásnych kotlinkách a úžľabinkách, áno i na samom brehu, sú nevelké dedinky, ktorých domy obklopené sú ovocnými a zeleninovými záhradami, vínohradmi, dohánovými plantážami a tu i tu videť pasúci sa dobytok. Dediny tieto sú mestské komory, ktoré ovocím a zeleninou zaplavujú mesto. Na ľavom brehu tiahne sa hradská medzi početnými dedinami, a na oboch brehoch pomedzi dediny videť množstvo rozličných palácov, ktoré i k samému brehu mora sa rozkladajú, druhé zase opodiaľ stoja uprostred tmavých, večne zelených cyprusov. Čarokrásny je pohľad na toto orientálske panorama s jeho záhradami, villami, mramorovými palácmi, s belasou hladinou vody, po ktorej stá lodí rozličného útvaru sa pohybuje a človek teraz celkom vmyslí sa v povesti 1001 noci. Z prava na zvýšenom plateau stojí veľkých rozmerov palác

sultána Abdul-Hamida II. (Jildis kiosk), ktorého záhrady sa tiahnu až k moru, v nich jest množstvo rozličných budov, vynikajúcich výstavnosťou jedna nad druhú. Krásny palác Cirgau Serail, bydlo bývalého sultána Murada, stojí tu celkom zapustený. Oproti nemu na asiatskom brehu hrde sa vypína mramorový palác Beglerbej Serail, ktorého široké mramorové schody až do vôd prielivu sa spúšťajú. Ďalej je ohromný plynový závod, tam paláce posolství, ruského, nemeckého, francúzskeho a talianskeho. Tu sa pne do výše monumentálna stavba arsenálu, tam zase sídli amerikánske posolstvo v prekrásnom, zachovalom paláci genuezskej stavby. Pohybom lode utkvie oko na paláci, kde bol sväto-štefanský dohovor podpísaný, a v ktorom franc. cisárovna Eugenia bývala. Proti vchodu Zlatého roha, prostred mora stojí Leanderská veža, ako maják upotrebená, sám Zlatý roh pokrytý je stožiarovou horou lodí, ktoré kolíšu sa ako vetrom pohybované. Mimo týchto stavísk, na ktoré som bol upozornený jedným z lodných dôstojníkov, videť ešte stá a stá krásnych nádherných budov po brehu Bospora, víl to bohatých Turkov.

Keď loď prešla mimo zálivu Zlatého roha, opakuje sa zase to isté. Na pravo leží Stambul, kde je grandiósne stavisko starého serailu, zvonku skutočný palác báječný, obkolesený múrom, ktorý v sebe zaujíma mimo paláca aj klenotovú komoru, musea starožitností a arsenálne, v ktorom poslednom je mramorová studňa umeleckej stavby sultána Achmeda III. Opodiaľ stojí chrám sv. Sofie, pamätník kresťanstva, zbudovaný ešte Konstantinom Veľkým, teraz je hlavnou mečetou mohamedánskou, ku kresťanskému chrámu velikých rozmerov Turci pristavili štyri minarety, s ktorých muezini vyzývajú ľud k modlitbe. — Ďalej stoja ešte rozličné menšie paláce, kasárne, mečety a konečne pri východe z Bosporu do Mramorového mora stojí opäť maják, sám prieliv sa okolo St.-Stefano silne rozširuje a loď vojde do Mramorového mora, kde človeku do oka padne práve St.-Stefano oproti piatím z mora vystupujúcim krásnym skaliskám. Päť hodín nepretržene sa menily obrazy Bosporu, ako v teleskope; mnohí z nás radšej opustil raňajky, len aby mu ani jeden z obrazov neušiel, a istotne, kto i mnoho cestoval, považuje tento punkt sveta snáď za najkrajší.

V Mramorovom mori nás opustily brehy Asie i Europy a nepriehľadná hladina, ač malého mora, rozprestierala sa pred nami, kde tu i tu rozličné lode plachtové sa pohybovaly a v diali i paroloď prerezávala vlny smerom k Carihradu. Po štyrhodinovej ceste poznove začali sa hory ukazovať a ačpráve nám bolo treba prejsť ešte 7 hodín, približovali sme sa k Dardanellám, odkiaľ nám už veľmi teplý vetrík povieval, takže v jasenných oblekoch i trocha nepríjemne bolo človeku. Na obzore vystúpila akási čierna massa neistých obrysov a kde kto hádal, čo to asi môže byť, či skala či loď, či breh, až keď nám mladší officier Otta objasnil, že je to ostrov Marmara, kde maják stojí, a keď sme sa priblížili, videli sme akýsi skalistý ostrov veľmi na riedko pokrytý kríčkami, a len v niektorých úžľabinách bolo badať väčšie stromy. Nad jednou úžľabinou bola akási pevnôstka, maják, a v úžľabine samej videť

domy neveľkej dediny. Celý povrch je akýsi roztrhaný, pokrytý neveľkými vŕškami, majúcimi podobu malých kráterov. Trocha opodiaľ, pri väčšej úžľabine, bol dosť pekný záliv a vrchy hustým lesom porastlé, nad ktorým vyčnievala v more strmá skala.

Obďaleč prešla loď medzi dvoma úplne pustými ostrovy, kde vraj čerti mali ples, pri ktorom v umeleckom nelade rozhádzali jednu skalu na druhú. — V noci, o 12. hodine, konečne došli sme k Dardanellám, kde loď zastala, aby na loďku, prišlú od brehu, vysadila oných dvoch desinfektorov, ktorí ešte i na obed naplnili loď smradľavým dymom, a asi po pol hodine pohla sa ďalej pri mesačnom svetle, ktoré striebrom svojím prieplav mdle osvetľovalo, a v ňom tu i tu rozličné majáky farbistými svetlami svojimi ligotaly sa ako drahokamy. Druhého dňa ráno minuli sme ostrov Mytilene, na ktorom stojí veľký maják, obďaleč rozkladajú sa malé dedinky s pravidelne-vykrojenými roľami, čo o tom svedčí, že ľud sa hospodárstvom zaoberá. Pohľad na ostrov je veľmi neprívetivý, všade trčia holé skaly bez všetkých stromov, a sám breh je veľmi neprístupný, skalistý. Život na lodi bol už sriadený, všetko išlo pravidelným behom, áno i spoločnosť mala už svoje pravidelné zábavy a schôdzky.

Na lodi je pravidlo, aby si cestovateľ nebral batožiny so sebou do kajuty, ale len najpotrebnejšie, a preto je ustálené, že do týždňa dva razy v určité dni a hodiny otvára sa sklad batožiny, ktorý je v treťom medzipalubí, a obyčajne po raňajkách starší dôstojník oznámi, že sa bude „trum" otvárať, čo obzvlášte dámy s radosťou vítajú, ktoré i na takejto ceste mnoho dajú na bezúhonnosť toiletty. Kto si potrebuje niečo vybrať, alebo nepotrebné už odložiť, spustí sa na označené miesto. Zo zvedavosti viacej ako z potreby sišiel som i ja do vnútra lode, kde bolo neveľké oddelenie ohradené silnými železnými mrežami od dlážky až do povaly a predo dvermi stál matrós na stráži s puškou v rukách. Starší dôstojník otvoril dvere a my sa octli v trestanskom oddelení, kde bola strašná duchota. Trestanky samy boly vo veľkých nedbalkách pri šití, lebo rozprávkach, alebo i spaly, a keď sme vošli, braly svoje ručníky na seba. Matrós odkryl akési dosky v dlážke a my sme vošli do skladu našej batožiny, kde každý náhlil sa, aby čím skôr vzal svoje veci a zanechal toto dusné miesto.

Pohoda bola vždy veľmi krásna, teplota už dosť značná, more čisté, tu tmavo-svetlé až do fialkova, keď v Čiernom mori je voda farby tmavo-zelenej a v Mramorovom zelenasto-belasá, v Egejskom tmavo-belasá, až skoro do fialkova. O 11. hod. prišli sme k ostrovu Chios, na ktorom vidieť obrysy veľmi rozložitých skalísk, akoby na hromadu naházdaných, z nichž jedna skala do neobyčajnej výšky sa vypínala. Na ostrove samom je mnoho úžľabín, vidieť ohradené role, jednotlivé o samote stojace domy, a celé dedinky s mečetami Na jednej, ostro do mora vystupujúcej skale stojí akási stará veža. Sama cesta je dosť jednotvárna, vidieť len tu i tu jednotlivé ostrovy. Nebo sa zatiahlo oblakmi, vietor dul a loď naša celú noc sa pohadzovala s boka na bok, za to zase ráno bolo prekrásne, ale výhľadu nijakého, len v diaľke sa šerily obrysy ostrova Rhodos. Poneváč sme na druhý deň už prísť mali do Port-Saidu, poštovej sta-

nice, bola celá paluba i kajuty obrátené v korrespondenčné kancellárie, každému bolo treba napísať listy milým svojim, čo trvalo do večera, keď mesiac sa zaligotal na oblohe a bledým svitom svojím ožiaroval spúsťu vód. Na druhý deň bola nedeľa, čo bolo poznať len dľa dókladnejšieho čistenia lode, lebo cestovatelia zase sa len ponorili do listov svojich. Nie div, za tých 5—6 dní zažil každý rozličné dojmy a bol ešte veľmi roztúžený za rodinou a tými, ktorých pozostavil doma. I ja som zaslal vtedy niekoľko listov na milé naše Slovensko. V diali objavila sa na S. W. loď. Čože, je to niečo zvláštneho alebo divného, že sa loď objavila? Nemá to významu, keď človek sedí doma v pohodlnom kútiku svojej záhrady, ale tam, na šírom mori, keď vidíš hoci v diaľke loď, zmocní sa ťa pocit, snáď asi taký, ako keď na suchej zemi nenazdajky stretneš sa s niektorým členom svojej rodiny. Každý upre zrak svoj v tú stranu, kde ukázala sa loď, a s akýmsi priateľským pocitom a povedomia spoločného nebezpečenstva pozdravia sa cestujúci vospolok. Preto nech odpustí milý čitateľ, keď pripomínam takéto stretnutia, ako veľmi príjemnú rozpomienku. Na mori má každý človek obzvláštne pocity, tak sa zdá, že ho všetko zaujíma, na všetkom mu záleží a to, skoro by som povedal, s nervósnosťou, ktorou zakrýva nepríjemný pocit strachu, že život jeho sverený je samovôli mora. Raz nenazdajky priletely na loď dva vtáci veľkosti holuba a celá spoločnosť bola takrečeno vzbúrená, ani čo by sme zelenú ratolesť v ich zobákoch boli čakali, ktorá nám zvestovať mala blízky východ z lode. Všetci cestovatelia išli pozorovať vtákov, ani čoby nikdy vtáka neboli videli; každý sa zaujímal, odkiaľ prišly, kam idú, a s akousi ľútosťou a či závisťou sledovali ich let, keď sa vzchopily na svoju ďalšiu cestu. Každá seba nepatrnejšia udalosť zdá sa mať na mori pre cestovateľov význam.

Netrvalo dlho a loď naša octla sa v zeleno-špinavej vode, ktorú farbu zapríčinil výtok mutnej veľrieky Nila, a večer 26. aug., obídúc veľký maják, zakotvila loď naša v zálive Port-Said, kde stálo viacej lodí rozličných národností. Samo mesto s lodi zdalo sa dosť výstavným, domy na nábreží imposantnými, zvlášte hotel de la France a palác direkcie Suezkého kanála. V tie časy, totiž v 1884 r., mal Port-Said len jednu ulicu, ktorá sa rovným smerom od brehu tiahla. Akonáhle loď zakotvila, hneď priblížili sa prievozníci Arabi na svojich loďkách, aby odviezli na breh netrpezlivé obecenstvo, ktoré s listami v ruke spechalo na člnky, aby ich odovzdať mohlo v poštovej kancellárii. Odtiaľ sme sa potom v jednotlivých gruppách rozišli obstarávať svoje kúpy po sklepoch nádherne vystrojených, kde cestovateľ môže dostať všetky nezbytné veci pre tropickú cestu, ako ľahké odevy, vejáre atď., za dosť veľké peniaze od židovských kupčíkov, ktorí dobre sa rozumejú prišlých cudzincov využiť. Ja nemal som mnoho čo kupovať, a preto vybral som sa s mladým kozáckym dôstojníkom prezreť si mesto. Od nábrežia, kde nám svetlá elegantných sklepov cestu ožiarovaly, dosť dobre sa nám išlo po ceste jamami zbrázdenej, a pohodlne mohli sme sa stretať s hemžiacim sa obecenstvom rozličných národností, najviac s Arabmi. Čím ďalej bola však ulica tmavšia a hrozne neschodná,

tak, že sme prinútení boli sa vrátiť, až nás zvuky hudby v elegantnej kaviarni „Caffé orientale“ pripútaly, pred ktorou sme zastali väčšinu našich spolucestovateľov a všetci vošli sme do priestrannej miestnosti, skoro plnej hosťmi, hlavne vojakmi rozličných mocností. Pri vstupe našom nás hudba privítala ruskou hymnou, ktorú sme, prekvapení, stojačky vypočuli. Kapella pozostávala zo samých dievčeniec a, ako som sa neskôr sám presvedčil, bola česká. Po ouverture spustili zase ruskú hymnu, ktorú sme my, totiž cestovatelia ruskí, stojačky spievali. Francúzski vojaci, neďaleko nás sediaci, tiež vstali a statne nám prízvukovali, z čoho sme poznávali, kto kázal ruskú hymnu hrať. Po dokončení tejto išli sme s kozáckym dôstojníkom ku kapelle a ja som nemecky žiadal kapelníka, aby zahrali Marseillaisu. Kapelník čistou češtinou zavolal: „Marjánko, podej sem nóty Marseillaisy;“ mohol som poznať svojich krajanov. Hudba spustila, Francúzi hneď vstali a Rusi za nimi, a obe národnosti s jednakým oduševnením spievaly. Po dokončení tejto Francúzi prišli k našim stolom, podávali nám ruky a zavedený bol čulý rozhovor. V ten čas bola v Číne na francúzskom území vzbura, vojaci títo ta boli poslaní. O chvíľu objavilo sa na stole šampańské, objednané Francúzmi, potom revanche Rusov, a konec koncom nastalo objímanie Francúzov s ruskými cestovateľmi. Bola to scéna veľmi priateľská medzi cudzími národnosťami a hoci rusko-francúzska alliancia ešte vteďy uzavretá nebola, poukazovalo to na dobrú shodu týchto dvoch národov.

Medzitým zavznely „Gott erhalte,“ „Wacht am Rhein,“ hymny grécka, španielska, anglická, talianska každá sprevádzaná spevom prítomných zastupiteľov tých národností. Zkúsili sme tu roulettu, ale šťastie nám neslúžilo, okrem jedného nášho dôstojníka prišli sme tam každý o niekoľko rubľov. Konečne bol čas pomýšľať na návrat; zaplatiac dosť hodnú cechu, odprevadili sme Francúzov k ich lodi a srdečne sa s nimi rozlúčiac odobrali sme sa už po 12. hod. v noci na našu loď, ktorá podobne druhým svoje útroby tiež naplňovala — ale uhlím, ktorého prachom celá paluba pokrytá bola, ako husto napadnutým čiernym sňahom, a ak sme sa nechceli stať podobnými černochom, ponáhľal sa každý do svojej kajuty.

Z rána bol neveľký dažďík, ktorý pomáhal matrósom pri generálnom čistení lode; umožnil sa nám výstup na palubu. Musím vyznať, že Port-Said za rána nebol tak malebný, ako večer. Čo sa zálivu týka, ten je dosť pekný, široký, v ktorom lode dosť imposantne vyzerajú. Medzi loďami rozličných národností bystro sa pohybujú loďky Arabov s plátenými strechami, chrániacimi pred páľou slnečných lúčov. Pohľad je to iste malebný na hemžiacich sa Arabov a človek akosi zvedave pozerá, akoby na plávajúci bazár. Pohľad na breh ďaleko není taký príjemný za rána, ako bol večer; videť niekoľko výstavných domov, ale nijakého rastlinstva široko-ďaleko dookola, púšť a zase len púšť, len pred hotelom la France je koľkýsi priestor ohradený, v ktorom tu i tu stojí akoby uschýňajúci strom alebo niekoľko ošumelých kríčkov, a to má predstavovať záhradu. Cestujúci nemohli pre sparu vydržať v kajutách a vyšli na palubu, kam hneď prišli aj Arabi rozličné drobnosti predávať, aj jeden

arabský fokusník (kúzelník), ktorý veľmi zručne prevodzoval kúsky svoje; dlho mu to netrvalo, bo starší dôstojník dal ich jednoducho s paluby vyhnať, a my sme zase obrátili pozornosť svoju na veľkú anglickú loď *Wernath-Hall-Liverpool*, vychodiacu proti nám z kanála, na ktorej sa anglickí vojaci v červených kurtkách a svetlých nohaviciach veľmi delili od ostatných cestovateľov. Slnko vystupovalo výš a vyše a matrósi hľadeli lúče jeho zmierniť natiahnutím takzvaného tentu (dvojitá strecha plátená) po celej palube. Dostalo sa nám novej cestovateľky, a síce kňahyňa Putiatina išla ako missionárka so svojou sprievodkyňou do Číny, obe v sesterskej rovnošate. Na loď ich doprevadil ruský konsul s niekoľkými úradníkmi a kapitán lode a starší dôstojník veľmi vľúdne prijali kňahyňu a doviedli do pripravenej pre nich kajuty I triedy. — Konečne pred nami ležiaci anglický velikán *Doginda*, na ktorom veľké množstvo cestovateľov badať bolo, začal vyťahovať kotvy, čo bolo i pre nás znakom ďalšej cesty. Pri obostranných pozdravoch Angličan obrátil nos svoj proti kanálu; potom sme nasledovali my a za nami akási francúzska nákladná loď; francúzska vojenská loď už zavčas rána bola odišla.

Vošli sme v chýrny Suezský kanál, dielo znamenitého francúzskeho inženiera Lessepsa. Pri vchode do kanála na oboch stranách sú ohromné močariská, ktoré vraj v lete vysychajú, ale nateraz boly útulkom veľkým kŕdľom bielych čajek, a kde aj množstvo malých arabských lodiek sa nachodilo, iste k vôli rybolovu. Na pravej strane brehu vedený je indo-europejský telegraf. Brehy kanála pozostávajú zo samého piesku a obsadené sú v pravidelných riadkoch trsťou, aby ich upevňovala. K vôli bezpečnosti lodí sú po kanále postavené i znaky. Lode šly jedna za druhou v dosť veľkej vzdialenosti úplne tichým chodom, tak že sotva bolo pohybovanie naše badať, čo sa preto deje, že by rýchlejší beh lodi zapríčiňoval väčšie vlnenie vody, a to by pieskovým brehom škodiť mohlo. Že ideme ako slimáci, bolo i dľa toho badať, že nás niekoľko Arabov, idúcich pri svojich ťavách, dohonilo a i predhonilo. Snáď nebude zbytočné pripomenúť, že naša loď platila za priechod svoj kanálom v Port-Saide 10 tisíc frankov; a za každého cestovateľa, mimo loďného personálu, platí sa 10 frankov. Pri neveselej tejto plavbe, kde človek po oboch stranách len more piesku vidí, dorazili sme na prvú stanicu, kde lode, pridŕžajúc sa pravého brehu, stáť zostanú, kde je kanál značne rozšírený, aby totiž lode mohly si vyhnúť, a poneváč bol znak vyvesený, že ide oproti nám loď, museli sme čakať, prečo i lode naše boly priviazané ku dreveným silným, do zeme zabitým stĺpom, na ktorých pripravené boly veľké železné kruhy. Stanica sama predstavuje oku veľmi lahodiaci obraz. Pekný, dosť veľký dom s potrebnými staviskami, pokrytý škrydlou, je obklopený prekrásnou záhradou, ohradenou živým plotom kaktusovým, s veľkými pichľáčmi na svojich ploských listoch aj meter dlhých, dosahujúcim výšku i dvoch metrov. U nás kaktusy tieto opatrujú sa v sklenikoch, kde len malej veľkosti dosiahnu. Čez takýto živý plot sa predrať je nemožno a naše kríčkové ploty sú len hračky oproti tomuto. V záhrade samej rástly datľové palmy, banán a druhé orientálne rastliny, ale zvláštnu okrasu tvorily tu v plnom kvete sa

nachádzajúce ružové a biele oleandry. Každá stanica je takáto krásna oása v pieskovej pustatine, a nebola to ľahká a lacná práca, lebo všetka zem, v ktorej tieto rastliny žijú, bola s veľkým nákladom navezená. Po celej zdĺžke kanála kladené sú rúry, ktorými na všetky stanice pitná voda sa dopravuje. Oproti stanici na druhom boku kanála jest niekoľko skladov, a brehy kanála, kde stavby stoja a lode zakotvujú, vyložené sú z kresaného kameňa, ktorého tri vrstvy nad vodou vyčnievajú. Pomaly sme vychodili od prvej stanice, keď tu zrazu vidíme pred sebou jasné more s nedbale sem a tam rozhodenými ostrovami, pokrytými utešeným rastlinstvom. V prvom okamžiku sme celí zadivení zostali, kde sa tu vzalo more? aké sú to ostrovy? ale prvej ešte nežli by sme mohli posbierať svoje zemepisné známosti, more i s ostrovami zmizlo — bola to fata morgana, obraz rozkošný, len keď tak krátko trval ako prelud.

Došli sme na druhú stanicu, ktorá je prvej celkom podobná, a bez prekážky i na tretiu, kde nás tri parolode čakaly a kde je kancellária indo-europejského telegrafu. Breh kanála zvýšil sa do 2 metrov a nastalý južný vietor metal jemný piesok na palubu a nám do tvári, čo bolo dosť nepríjemné. Na štvrtej stanici, prostred krásnych paliem, oleandrov a iných stromov, stál neveľký dom s nápisom: „Hôtel de la posité — Billard.“ Oproti na druhom brehu rozkladala sa neveľká turecká dedina s malou mečetou a minaretom. Keď oproti nám prešla francúzska loď Sutlej-Barov, vyšli sme i my so stanice, a tu odkryl sa očiam našim široký obzor, jednotvárny, smutný, kamkoľvek dozrelo oko, či v pravo či v ľavo, bolo more pieskové, ktoré vlnilo sa kotúčami prachu pred vetrom hnanými, a ako malé loďky pohybovaly sa tu i tu v malých gruppách ťavy s nákladom, na ktorom majitelia rozložení boli. Zosilnený vietor toľko piesku nám nahádzal na palubu, že ho museli matrósy odmetať. Takýchto vĺn pieskových často tu vietor nahádže do kanálu, lebo sme práve obišli veľký stroj na vyberanie piesku so dna kanálu, okolo ktorého na pltiach domky pre robotníkov stály, tvoriac tak plávajúcu koloniu.

O 6. hodine prišli sme na piatu stanicu, kde všetky lode jedna pri druhej priviazané boly na noc, lebo vtedy nocou ešte nechodilo sa čez kanál. Bolo ešte svetlo, my použili sme príležitosti a vystúpili sme na breh, kde sme sa rozišli sbierať rozličné nepatrné kvietky, bodliaky, mušle. Pri vytrhovaní akejsi byliny vykopnul som palicou veľmi peknú zavretú mušľu, ktorú doteraz opatrujem, ako pamiatku na africkú púšť. Náš entusiasmus za púšť skoro zmiznul a my poberali sa ku stanici, kde bola krásna záhrada, ako ohromný kontrast k púšti. Krásne banány hrde pokyvovaly svojími listami, palmy rozprestieraly vejáre, broskyne a marhule v horúčosti rozkošnú tôňu sľubovaly. Ricinus, u nás ako jednoročný ker, tu bol veľkolepým stromom, a okolo neho krásne skupily sa rozličné pelargonie a kaktusy. Prostred záhrady samej stála vkusná nádržka na pitnú vodu, a po chodníkoch prechádzala sa hodná opica, s ktorou sa dámy naše zabávaly. Keď začalo sa zotmievať, poberali sme sa na svoju loď, ale zastavili sme kroky naše, bo na anglickej lodi stal sa neobyčajný ruch, celý roj bledovlasých mladých Angličaniek vybrnul

sa na kormu lode, kde, usporiadajúc sa, veľmi pekne spievaly akýsi anglický chór, po jehož zakončení sme im búrlivým applausom zaďakovali a navzájom zaspievali ruskú pieseň, ktorú tiež s ľúbou prijaly. Vyvinul sa z toho celý koncert, trvavší hodinu, bo dievčatá maly naštudované krásne duetty, tria, áno i solo, a my, nemohúc takým sriadeným spevom odpovedať, usilovali sme sa aspoň potleskom odmeniť tieto rusé víly. Medzitým sišlo niekoľko pánov s anglickej lode na breh, čoho sme my, pilne počúvajúc speváčky, ani nezbadali, až keď oni, zastanúc oproti našej lodi, spustili svoju serenádu, tu naši vojaci, práve na palubu na prechádzku vypustení, odpovedali im hrdinskou ruskou piesňou. Na konec dievčatá zapely ruskú hymnu, my anglickú a koncert bol zakončený ohromným applausom a vyvolávaním „urá!" s oboch strán, dievčatá na ponúkanie svojich troch gardedám odobraly sa do svojich kajut, a my, keď magnét pre nás ztratil príťažlivosť, pobrali sme sa na palubu našej lode, kde sme sa dozvedeli, že speváčky sú chovanice rozličných nalezincov a sirotských ústavov, ktoré viezli do Austrálie, kde sa maly stať manželkami ta sa vysťahovavších Angličanov. Rozpomienka na intermezzo toto je mi dosiaľ veľmi milá, a nemôže si nikto predstaviť, ako takáto improvisovaná zábava milá je každému cestovateľovi, a to tým viac v pustej púšti.

Pred ľahnutím dobrý nám bol kúpeľ, hoci v mutnej vode kanála, bo predsa viacej osviežil človeka, ako kúpeľ vaňový na lodi. Ráno už o 5. pohly sa lode z prístavu a medzi brehami, porostlýma tamarixom a rhodon de donaxom, pravda vzrastu veľmi nepatrného, prešli sme zase jednu stanicu, za ktorou brehy kanála sa veľmi zvýšily a kanál sám sa zúžil, tak že loď ťažko mohla prejsť; až keď sme sa približovali k novej stanici, rozšíril sa kanál a pred nami objavila sa stanica s mnohými pracovnými domami a v diali šerely sa vrchy, porastlé stromami. Netrvalo dlho, vplávali sme do jazera Timoah, na jehož pravom brehu leží mesto Izmail. Čez ďalekohľad hľadiac, súdim, že to musí byť krásne, výstavné mesto, bo stavby jeho zpomedzi hôr palmových vyčnievaly ako zámky v povestiach. Cesta jazerom netrvala dlho, po obídení viacerých, krásne porastených ostrovov, octli sme sa asi o 10. hod. zase v kanále, na jehož 6 metrových sklonoch posadené vodné melóny vo veľkom počte sa kolimbaly, a po minutí ešte jednej stanice vošli sme do horského, dosť veľkého jazera, kam parolode ťahajú barky, vyberajúce piesok alebo hlinu z kanála, aby to tu na dne jazera pohrobily. Keď barka príde nad určené miesto, stisnutím pera otvorí sa dno, piesok vypadne a dno zase sa zatvorí, nabratá voda parovou pumpou sa vyberie a barky zase sa vrátia za svojou prácou. Také tri ohromné barky práve tiahla paroloď. Barky samé majú akési vzdušné škrine, aby mohly na povrchu plávať. V prostred jazera samého nachodí sa kolimbajúci železný maják. Na vyčnievajúcom výbežku bola stanica, okolo ktorej družily sa rozličné arabské domky, trsťové a obmazané hlinou.

Prejdúc tu vedľa viac lodí, dostali sme sa z horského jazera zase do kanála, ktorý je prerytý v dne vyschlého jazera, ktorého priestranstvo je rákosím zarastené. Tu sme dohonili štyri parolode

a podivný bol pohľad na pohybujúcich sa siedmich morských velikánov v takom úzkom priestore kanála. Opodiaľ našli sme pracovnú koloniu Arabov a negrov, ktorí rozširovali kanál a hlinu v slamených košoch vynášali. Tu sme videli prvú negerskú krásavicu s veľkými kruhami v ušiach, ktorá snáď jediná vyšla z barákov podívať sa na lode, tak ako vrana, ktorá nenazdajky na našu loď sadla a zvedavo pozerala, či z nás niekoho nepozná, ktorú však krik náš: „vrana! vrana!“ — akoby sme videli niečo neobyčajného, — zaplašil.

Na ďalekom obzore vrchy zužovaly sa a tak približovaly sa k nám, poskytujúc pohlad občerstvujúci so svojimi horami, zpomedzi ktorých tu i tu vynikaly i domy so záhradami. Minuli sme ešte jednu stanicu a potom ukázalo sa nám mesto Suez. Je dosť rozsiahle, na úpätí vrchov a od záliva dosť vzdialené, imponuje svojimi väčšími domami s rovnými strechami a početnými mečetami. Každá loď bola v karanténe a nesmeli sme sa do mesta odvážiť; trocha závistlivo pozerali sme naň čez binokle. Od prístavu k mestu je postavený mol, asi 2 kilm. dlhý.

(Pokračovanie.)

Na oračke.

V jarnej dobe, ako to napospol už býva,
keď soblečie so seba biele rúcho niva,
ide roľník do poľa v jarabatej vôli —
vari zahnať nudu, či zabudnúť, kde boli —?
oj, nie veru — ale, hľa, ide orať nivy —
aby v zime nemusel žiadať chleba skyvy. —
Šuhaj jeden vyšiel si tiež v deň taký svieži
(mena jeho nezradím na tom nezáleží!)
s párom volkov na pole, zapriahnutých v pluhu,
a zamieril nevdojak k otcovskému luhu.
Volky zavše zvirgaly — maly príčin nadosť:
boly mladé, svojhlavé — hľadeť na ne radosť! —
k tomu celú zimu len leňošily v stajni —
zavše jeden, vše druhý bol mu nepoddajný...
nuž tak mnoho biedy mal s nimi, kým ich dostať
v stanovisko mohol a pluhom zajať postať;
pravda, neraz polaskal ich čez väzy bičom,
akže sa im pohoveť zaráčilo chtíčom.
Napokon však predsa len skrotly ani deti
neposlušné, keď na ne kára hnevu sleti,
lebo trestu nebodaj z rodičovskej ruky —
tiahly brázdu za brázdou pilne, bez ponuky
k náprotivnej úvrati, všakej bez oštary —
a oraly o závod so slniečkom vari,

ktoré s jari príchodom každý deň snažive
orie pluhom plamenným po nebeskej nive.

Súsedovie dievčina, ani jedľa štíhlá,
tobôž krásna sťa ruža, aby zkāru vyhla,
zamierila úvraťou neďaleko tade —
bársi dobre zazrela, čie to volky mladé
i kto, čajsi náhodou, teraz na nich orie,
predsa očú v smere tom nepozdvihla hore —
ako srnka prebehla, uprúc preč objičaj;
ni nehlesla slova, jak toť donáša zvyčaj,
keď sa s niekym postretnúť príde človekovi
zvlášte poľnej pri práci; zmizla v hustom krovi,
čo sa tesno vinie pri jarku hadovitom,
až zastala pri lávke s ustrnutým citom:
ako preliezť bezpečno po brvienci tenkom,
aby došla k otcovi s celým poludienkom,
ktorý hen tam pod horou kdesi orie v poli...
Ušla.
Šuhaj zbadal ju, (snáď i jeho voly!)
vzozrel za ňou nevdojak, nie raz, ani dva, tri —
v srdci jeho čosi sa varí, blkom jatrí...
mier mu z duše uniká... divný cit ho zvláda...
v tvrdej práci útechu, uľavenie hľadá...
i zaháňa myšlienok roje na tisíce,
lebo — tak mnie — času niet dnes na daromnice:
ešte dnes mu doorať, ba i zasiať načím,
nesmie tedy plúžiť sa krokom voľným, račím,
aby doma nemusel počuť otca výtky,
že je k práci netrebný, na rozume plytký,
lebo tomu podobné — preto spore k dielu,
aby dnes mal roličku obriadenú celú,
učesanú na hladko, strojnú sťa mladuchu!

Znov' sa pribral k oračke, posilnený v duchu
nádejou, že... »Avšak čo —? varí dáke čary —?«
Voly ani s miesta hnúť —! — »Také nepodary!
starú nôtu už zas chcú húsť, ako za rána!«
húta v mysli. »No len, no —!« bičom sa zaháňa —
»poznáte ver', že ja som gazdom vašim teraz,«
skríkol v hneve — »jak slúchať naučím vás nie raz —
že skrotnete, bouprisám ani jašterice!«
— a v tom spršal švihov dážď prudký prevelice
na okrúhle lýtka, že odskočily v strany,
priekom k oju zastaly, aby nové rany
padly vzduchom pomimo — lenže chyba lávky —!
šuhaj nechcel zrieknuť sa svojej požiadavky:
zašiel s predku ku nim a v prúde hnevu veľkom
bez ľútosti pohládzal ich, až vystal celkom

zadychčaný a — stichol. I v obave predsi,
že mu v nivoč obrátia hospodárske veci
(iste počul ihlíc chrest, až sa v kruhu zohly),
myslel si: zlé následky pôjsť by z toho mohly. . .
V skľúčenosti nový hneď spôsob sa mu zazdá:
podobrotky vykonám s nimi viacej azda! —

Utrev čelo rukávom, prikradol sa ztíška
a pohladiv po šiji náručného ryška,
hlesol k nemu láskave: »neboj sa, môj, no, no,
neublížim, neboj, viac, i mňa bolí ono —
ale prečo nechcete slúchať, jak sa patri,
oba — i ty?« — poklepúc v tom brázdnemu dva-tri
razy nežno po pysku — »azda zmúdrely ste:
nezavdáte príčiny viacej — dúfam iste!
teraz tedy majte sa znovu rezko k činu!
beztak bude poludnie asi o hodinu,
oddýchnete potom si pri voňavom sienku;
dám i vody, napojím, pôjdem ku pramienku,
koľko sa vám zaráči, oj, dám iste veru,
takej čerstvej, akú len ľudia sebe berú —
ale teraz budeme ďalej orať rúče. . .!«
a všakové prívety láskavosti súče
tým podobné v nádejí, že poslúchnu volky
a nahradia zmeškané. Obzrev mimovoľky,
či je všetko v poriadku, znov sa chytil pluha,
napravil ho do brázdy, dal sa v prácu ztuha
s obvyklým už prívetom: »hajs hohá, sprãž moja!«
ale voly zakliate sťaby zas len stoja —
bziknu v strachu ku oju priekom, z oči v oči
zastanú si, v domnienke akiste, že zmočí
znov' ich sprcha úderov padajúcich zhusta
na okrúhle chrbáty z ruky toho chrústa,
čo sa gazdom pýši byť, ako toť nedávno,
cítia páľu ešte vždy! —) nuž, nechže je zjavno:
nehnú sa ver' na povel jeho ani o krok
s miesta, ktorý nepozná, nevie, čo je pokrok,
výdobytok, že treba i statoček šianať; —
papľuch taký učiť sa nech ide, poháňať
ako treba, učiť sa starého od gazdu,
ktorý veru nejednu vyoral už brázdu,
pekným slovom laskajúc voly, nie úderom,
náhodou keď stíšily v kroku, zahly zkãrom. . .
I nehly sa.
Domnienka ale tiež zluhala:
šuhaj totiž ustrnul divom tým, bezmála
bolo mu do rozpuku, nechápal tej veci,
k prostriedku však nesiahol predošlému predsi —
inde hľadal príčinu, inde kuštral v mysli,

(svedčil o tom obličaj zasmušilý, kyslý):
»Voly sotva zvinily, sotva — ale čože
z toho —? keď raz nijako vystihnúť nemôže
pravý prameň neresti —« »Po dobrom to nenie,«
rečie hlasno — »istotne je to počarenie!
len kto —? kedy —?« všakovak v mysli báda-háda,
až mu zrazu napadne dievčina tá mladá,
čo nedávno tadiaľto brnkla. »Aha — mám to!«
rečie »ona, čertica, iste ona tamto
kdesi teraz nazíza, či sa dobre darí
bosorácky figeľ ten ozaj, pekla čary —?
kým sa ja tu plahočím, uškŕňa sa, zmija —!
však otázka: či ona smiať sa bude, či ja
naposledy —? užtover', ako tuná stojím,
roztnem uzol hádanky: z bosoráctva zhojím!
hej, neminieš odplaty za svoj skutok podlý...«
Slová tie však v citlivé miesto hneď ho bodly —
zmäknul v cite: »— škoda len, že je taká mladá,
švarná k tomu —!« že skoro inde stopu hľadá.
»Ale prečo prebrnkla bez privetu, slova,
tvár odtiahla —?« predtucha mocní sa ho znova. —
»Akokoľvek — vyzkúsim!« hnevom znovu vzkypel —
skoro však sa utíšil, v tvári zjasnel, vypäl,
vystrel údy k oddychu — nač zaháľať darmo —!
bolo ovšem po práci: odpäl volom jarmo,
pozdĺž brázdy složil i pluh, zarytý nechal
takoj v brázde; k úvrati blízkej s nimi spiechal,
priviazal ku ornému vôzku zľahka oba:
beztak — hútal — blízka je poludienka doba...
pohodil im krmiva — nech si žujú, šelmy!
bolo iste výprasku toho hodne veľmi,
snáď zabudnú...!
Sadol i on na pažiť blízku,
hoci ešte šedivú, kostrubato-nízku —
pokým obed prinesú, môž' sa povystierať,
ustal veru — pritom však počal v duchu merať,
uvažovať, čo rieknu mu podvečer doma,
najmä otec: — čo stváral vraj len — do paroma!
keď nestačil, čo iný snáď do olevrantu
bol by spravil, akú vraj len vyčinal šantu —!
neuverí, keď povie: — že akiste čary...
nestačil však myšlienku upriasť, pomstu varí
v srdci strašnú: »budeme hrať sa na schovánku —
dolapím ju, čerticu, súsedovie Hanku!!«

Z viesky skoro ozval sa striebristý hlas zvona
v znak, že slnko po nebi púť najvyššiu koná:
je poludnie — blažená doba zbožnej skruchy.
Práve došla dievčina, obed na peň suchý

postaviac, hneď ponúkla otca užiť z jedla,
kým je teplé — ona si takže sadla vedľa.
Otec totiž pohodil predtým volom krmu:
ustaly vraj, zaslúžia, maly orbu strmú —
mohol tedy prisadnúť ku obedu hnedky.
Urobil tak: daromné načo stvárať pletky!
keď sa včaššie odbaví, včaššie orať začne
popoludní — myslel si — zjedol obed vďačne.
Po obede dievčina chystala sa zpiatky,
jedáci riad sviazala vo dva uzly šatky
a želajúc otcovi šťastia — pošla domov.
(Netušila, ktosi že sliedi v tôni stromov...!)
Zaberala s veselou mysľou, ľahkým krokom —
o chvíľu sa octla už známym nad potokom,
zastala, ba stupila i na lávku...

»Aha —
tu si, strýdža, neujdeš — márna tvoja snaha...!«
zrazu v uši šiblo ju, v tvári zbledla celá,
nemohla sa s miesta hnúť, na tele sa chvela
strachom veľkým, nemohla vyriecť ani slova —
skoro však sa premohla, prišla k sebe znova.
»Iďže — čudák« — vyriekla — »ako som sa zľakla —!«
zapáliac sa mimoďak v tvári ani fakľa.
»Ako si ma nastrašil! či sa ti to svedčí —?
ak to ľudia zbadajú, zlých narobia reči...!«
»Nastrašil —? hej? — moja ty nevinnôstka milá!
nepamätáš, v poludnie čo si sparatila —?
však? — no teraz mám ťa už cele v svojej moci...!
»Nuž čo takô —?« »Čo robia strigy iba v noci!«
»Ba netáraj do sveta!« »Ba hej, na moj' veru —!
ale teraz zakúsiš hnevu môjho mieru:
naučím ťa, ako to čariť treba vo dne —!«
V tom ju chytil kol drieku, v oči nazrel hodne — —
i zmiatol sa. — »Hahaha! akože to treba —?«
na to ona. — V oku jej videl zas kus neba...
»Ale — iďže! čo hľadiš na mňa ako hlúpy —?
radšej vyzraď umenie, nebuď v slove skúpy!«
»A čo mi dáš, keď poviem?« »Ejha — zadrž si to!«
»Dobre, ale...« — »Pusť ma už!« »Najprv zaplať mýto!«
»Nemám ani babky —!« »Máš —!« »Zavolám na raty!
doma na mňa čakajú, máme zvárať šaty.«
»Nech čakajú trebárs i do súdneho dníčka —
zaplať mýto...!« — Objal ju vrelo. — »Jaj — mamička...!«
zavzlykala v nevoli. On však okamžite
obe líčka zcelovul roztúžený v cite;
pustil voľno; k omluve vhodné hľadal slová — —
»Nehanblivče!« — zajajkla — »zvieš, čo pästʼ otcova!
takejto sa dopustiť na mne ťažkej hany —!«
»Odpusť, Anka, teraz je účet vyrovnaný! —«

»Veru budem žalovať otcovi i matke...!«
»Nehnevaj sa, bolo to poblúdenie krátke —
ale — prečo volom si mojim počarila?«
»Skap mi s očú! či som ja čarodejná vila —?«
»Ako teba zazrely, nechcely mi orať — —
nuž, ktože by...? čo som mal tedy robiť? poraď —!
odčaril som — — azda len teraz ťahať budú:
zoriem na nich, obriadim dedovizeň tvrdú!
Že som pri tom zablúdil znovu v tajné kráže,
ty si vina len...!« »Že ja —? kto ti blúdiť káže?
mal si veru drepenieť svojej tam na roli
a nie lapať dievčence osamelé v poli!«
»V očiach tvojich kúzelná kási väzí sila...!«
»Iste povieš, že som i tebe počarila!«
»Uhádla si!« »Nevravím? och, ty nepodarok —!«
»Odčar! — lebo jestli nie, nepreskočiš jarok,
rozhádžem hen lavičku...!« »Prebrodím ho snadno!«
»Probuj! voda chladná je — a to nenie radno:
mohla by si pokus ten zaplatiť životom!«
»Tvoj hriech by bol!« »Ešte čo —!« »Tak pusť — čo ťa po tom!?
hoci umrem, nebude nikto za mnou plakať!«
»A či ty vieš...?« — Slová tie počaly ho ľakať —
preto inam zkäroval: »Pomerme sa, Anka!«
»Veď sa tebe pomeria dnes na večer ňanka...!«
»Ale — nevrav! vari by si to žalovala —?«
»Iste poviem —!« »Tak mi vráť —! znemiem ani skala...«
»A čo takô —?« »Dobre vieš!« — V tom ju objal vrelo,
zľúbal znovu, že sa jej srdce strachom zchvelo
i rozkošou nebodaj pocítenej lásky...
»Nehneváš sa, Anička? — pohladil jej vlásky,
nežno pozrel. V odpoveď takmer zaplakala —
zdvihla oči, slza v nich bôľom zaihrala...
»Odpusť, drahá...!« »Čo som ti kedy urobila...?!«
riekla s zjavnou výčitkou. »— Odpusť, moja milá...!
netušil som, že ti tak veľmi srdce raním,
Boh mi svedkom —! nemysli, že som takým planým —
no i moje boľavé — — podľahol som citu —:
rád ťa vidím, Anička, od prvého svitu,
čo si v ružu rozkvitla — ach, tak veľmi, veľmi...!
neviem ani vysloviť... Nehneváš sa, sdeľ mi
tiež úprimne: čo tvoje srdce k tomu vraví?«
»Nuž — nehnevám —! ale už zanech' takej vravy...!«
»Dovolíš mi, nadídem ku vám na chvíľočku
dnes podvečer —?« Odpoveď čital v sivom očku — —
»Ale teraz už pôjdem,« rečie milo ona —
»neviem veru, čo mati bezo mňa pokoná...
viem; vyhreší...« — »Pretrpíš! i môj záhon stojí —!«
Ona: »Boh ti pomôž!« — On: »Choďže si v pokoji!«

Vrbický.

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1903.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Uram Rehor. (Podtatranský.) *Evanjelická čítanka pre školy.* Lipt. Sv. Mikuláš. Nákladom vlastným. Tlačou kníhtlačiarne Klimeš & Pivko, 1903; v. 8° str. 32. (Cirk. Listy č. 10. Slov. Pohľ. str. 642. Rod. a Šk. č. 10. Obzor č. 10.) *Z kresťanskej mravonauky.* Úvahy a pokyny pre život v svetle slova Božieho. Dľa viacerých napísal — —. Lipt. Sv. Mikuláš. Nákladom vydav. a kníhkup. účast. spolku „Tranoscius". Kníhtlačiareň Klimeš & Pivko v Lipt. Sv. Mikuláši, 1903, 8° str. 98. — *Macocha.* Činohra v troch dejstvách. V. Ochotník, Slovenský Divadelný. — Pohrebné verše, prednesené pri pohrebe slečny Anny Janoškovej dňa 7. marca 1903. Cir. Listy č. 3. — Pohľad s Roháčky. Čas. MSS. č. 2, 3. — K meninám. (Panej V. S. r. P.) Dennica č. 5. Čo mi je? Tamže č. 6. Vôsťa na predstienke. (P. Olge H.) Tamže č. 8. — Zo starých čias. 1. Semiramis. 2. Dido. 3. Argonauti. 4. Drevený kôň. 5. Ulysses a Cyclop. 6. Cyrus. 7. Demosthenes. 8. Sokrates. N. Hlásnik č. 2, 5, 6, 8, 11, 13, 15, 17. V apríli 1903. Tamže č. 9. Vtáčkovi č. 11. Spev žencov v. Claudius V. Pri píle v. Kerner J. Drahé čižmy. N. Hlásnik č. 18. Drahá píšťalka v. Franklin B. Večná ťarcha v. Liebeskind A. J. — Čarovný klobúk v. Herbert V. Dve opustené v. Wartenburg K. Obeť výletníka v. Rosegger. Breza. Povesť. N. Nov. č. 82. Povera. Tamže č. 102, 104, 105. Výlet na Kriváň dňa 6. sept. 1903. Tamže č. 113. Do videnia v. Goldammer Lev. Detvanský farár. Dľa cudzieho motívu. Nár. Nov. č. 157. — Chlapec a vtáčik. N. Malých č. 3. — Vynaučovanie náboženstva v. Kehr K. Evanjelický kňaz a evanjelický učiteľ. Rod a. Šk. č. 4. — Hospodársky prevrat v Sibíri. Pokrok č. 36. — Malá zlatovláska. Rovn. Nár. Kal. str. 129—139. Šepot mesiaca. Tamže str. 186—190. — V zime. Stráž na S. č. 2. Večnosť v. Schubert. Pohrobenie Pána (S obr.) Stráž na S. č. 4. V inú vlasť. (S obr.) Tamže č. 9.

Urbánek Fr. Z kvetny žitia. Drobné črty. 1. Myrta. 2. Fialka. Dennica č. 2, 3, 5. Rodinné šťastie. Tamže č. 4. Matka. Tamže č. 4. — Povzdych k Bohu. Kat. Nov. č. 19. Výstraha. Tamže č. 20. Mohutný obor. Tamže č. 21. V deň dušičiek. Tamže č. 22. — Čo komu súdené, to ho ver neminie. (Úryvok zo života nášho ľudu.) Veľkon. zábavná príl. Ľud. Novín k č. 40. — Veľkonočné zvony. N. Nov. č. 46. Zradca. (Veľkonočný sen.) Tamže č. 46. „Boh dopustí, ale neopustí." (Vianočný obrázok.) Tamže č. 157. — Tatrín. (Fantastická scéna.) Rovn. Nár. Kal. str. 90—96. Nad miláčkom. Tamže str. 240. — Nevďak. Slov. Pohľ. str. 120 — Pracuj! Tatran str. 130.

Wagner Dr. J. A. *Franklin a hromosvod.* Napísal — —. Venované „Národnému Slovenskému Spolku". S podobiznou Benjamina Franklína. Tlačou „Amerikánsko-Slovenských Novín." Pittsburg,

Pa.; 8° str. 40. — Vykúpenie. N. Nov. č. 46. Niečo o vulkanisme zeme našej. Tamže č. 55, 56. Výrostky poisťovania. Tamže č. 58. Sila slnka. Tamže č. 82. Falb a jeho kritické dni. Tamže č. 131. Z filosofie prírodných vied. Tamže č. 134. Severná žiara. Tamže č. 145—147. Zo starých kalendárov. Tamže č. 157. Ešte o tom myjavskom zjave nebeskom. Tamže č. 158. — Vlasatice alebo komety. Tatran str. 153—156.

(*Valášek* Ján.) Podobizňa. Slov. Dom. Kal. str. 29.

Wanderer. Jožko pantofla v. Knižnica, Veselá soš. 13.

Vansa Ján (J. V.) Šťastný, kdo na tom přestává, co mu Bůh z lásky své dává." Cir. Listy č. 1. „Nevíte, čího jste vy ducha!" V. Zimmermann Dr. — Div vo mlyne. Ruská legenda. Dennica č. 1. „V domě otce mého príbytkové mnozí jsou." Tamže č. 4.

Vansová Terezia (T. V.) Palko. Drobnokresby zo Zalazinskej fary. Dennica č. 1—12. (Nedokončené.) Lož u detí. Tamže č. 1. Naše pochúťky. O káve. Tamže č. 1—4. Chlieb náš vezdejší. Pre mladé gazdinky a tie, čo sa nimi stať chcú. Tamže č. 2. Hojže Bože! (Spomienka na zomrelé.) Tamže č. 4. — Redigovala „Dennicu."

Várhelyi Alex. Naša chudoba a bohatstvo. Poslovenčil Karol z Trenčína. Vlasť a Sv. č. 4.

Wartenburg Karol. Dve opustené. Preložil Podtatranský. Nár. Nov. č. 46.

Vávra Ján. Dom a škola. Práca, čítaná v konferencii učiteľov seniorátu oravského dňa 18. febr. 1903. Rod. a Šk. č. 3.

Vazov Ivan. *Pod jarmom.* Román zo života bulharského v predvečer osvobodenia. V troch častiach. So schválením pôvodcovým preložil S. J. Zachej. Turč. Sv. Martin. Vydanie Kníhkupecko-nakladateľského spolku. Tlačou Kníhtlač.-účast spolku; 8° str. 536. (Slov. Pohľ. 517. N. Nov. č. 81—90.) — Hadži-Achil. Prel. J. K. Nár. Nov. č. 57—63.

Vdovka Ján. Muž a žena. Kresťan č. 2. Korheľský život, korheľská smrť. Tamže č. 21.

Wells H. G. Pokúšanie Harringayho. Slov. Nov. č. 92.

Venčok piesní a modlitieb v. Lenkei K.

Veritas v. Osvald Fr. R.

Vermešová Božena. Vianoce v Amerike. Dennica č. 1.

Verný Pavel. Pred sochou sv. Antona Paduanského. Posol sv. Ant. č. 1. — Účinok matkiných slov. Kresťan č. 13.

Vértesi A. Povedz pravdu. Preložil Samo Czambel-Danielovič. Slov. Nov. č. 19, 20. Manželský pár. Prel. A. R. Tamže č. 29. Vlasť chudobného človeka. Slov. Nov. č. 128.

Veselovský Fr. Snemová reč, povedaná dňa 3. apríla. Nár. Nov. č. 44. Reč, ktorú povedal svojim voličom v Senici 12. mája. Tamže č. 61. — Podobizňa. Slov. Dom. Kal. str. 25.

Veterán (I.) O pôvode niektorých zemepisných miest v Uhorsku. Sborník MSS. str. 66—80. Miestne báje a skazky. Tamže str. 99—110.

Veterán (II.) Vývoj stavu učiteľského. Rod. a Šk. č. 5. Školské zkúšky. Tamže č. 5. Učebná osnova so stanoviska hygienického. Tamže č. 9. Zrak a umenie v škole. Tamže č. 10.

Viedenčan v. Štefánek A.

Wiesberg. Nedorozumenia alebo Cesty Božie sú rozličné v. Knižnica Veselá soš. 13.

Viest Ivan. O Matúšovi Trenčianskom. Slov. Týžd. č. 16.

(Viest Karol) (* 19. júna 1844, † 30. jan. 1903. Životopis. Cirk. Listy č. 2. Nekrolog. N. Hlásnik č. 3. Nár. Nov. č. 13. Považské Nov. č. 2. Rod. a Šk. č. 2.

(Viestová Emilia). Nekrolog. C. Listy č. 10. Dennica č. 10.

Wilczynski A. Robotné voly. Obraz zo života. Prel. J. H. Slov. Týžd. č. 17 26. (Nedokončeno.)

Vítek F. Ariáni v okolí Krouné ve vých. Čechách. Hlas str. 25.

Vlasť a Svet. Poučno-zábavný a hospodársky časopis. V Budapešti. Ročník XVIII. Zodpovedný redaktor: Štefan Gazda. Vlastnosť Uhorského kráľ. vzdel. spolku slovenského. Vychodí každú nedeľu vo 4° o 16. stranách. Tlačou spolku Franklín.

Vlček dr. Jaroslav. Protestantismus na Slovensku. Krman, Jakobei, Ambrózi, Bahyl, Bél. (Z „Dějin české literatury". Cirk. Listy č. 4, 5.

Vlkolinský Jožo. Pieseň. Dennica č. 10.

Voda sv. Ignáca z Lojoly, spôsob jej užívania a spasonosné ú inky na telo i na dušu. Poučná modlitebná kniha. Složila a vydáva redakcia „Posla b. Srdca Ježišovho". S povolením cirk. vrchnosti v Ostrihome. V Trnave, 1903. Tlačou Žigmunda Wintera; 12° str. 74.

Vojski Kaliset. El Verdugo. Poslov. A. Š. Slov. Nov. č. 79, 80.

Vojta. Generál Jozef rozpráva. Slov. Týžd. č. 8.

Vojtassák J. Homilia dľa Lorinsera. Nedeľa deviata po sv. Duchu. Kazateľňa str. 277.

Vojtech. Lakomosť, morová rana nášho veku. Kat. Nov. č. 19.

Vojtek Michal. Povery v Terchovej. Čas. MSS. č. 1. Svatba v Terchovej. Tamže č. 3. — Tri rady. Ľud. Nov. č. 6. Boháč a chudobný. Tamže č. 21 a Pokrok č. 15. Tak svet odpláca. Tamže č. 23. Národnie piesne z Terchovej. Slov. Pohľady str. 180.

Votruba F. (F. V.; —ub—). Melancholia v. Tetmajer Kaz. P. Pri okne sedím v. Konopnická. Vyzvanie v. Konopnická. Maria Konopnická. (Opozdený lístok k jubileu.) Ľud. Nov. č. 40. Kedy vzdáš sa... v. Čišinski J. Ukrajinsko-ruská Vydavnyča Spilka. Ľud. Nov. č. 41. Stesk v. Lepkyj Bohdan. Husle hrajú — bieda hrá v. Orkan Vlad. Z maliarových rozpomienok v. Tetmajer Kaz. P. Hanuša v. Galilea A. Modrá knižka v. Stefanyk Vazil. Láska v. Tetmajer K. P. Novina v. Stefanyk V. Smrť v. Stefanyk V. Starček v. Lepkyj B. Súd v. Tetmajer K. P. — O sporivosti. Slov. Dom. Kal. str. 4. Odviedli z dediny v. Stefanyk V. O čítaní. Slov. Dom. Kal. str. 10—12. Starec v. Lepkyj B. Nasťa v. Lepkyj B. Hlad v. Franko Ivan. Ľadové cípy v. Lepkyj B. História mojej sečkovice v. Franko Ivan. Železné vráta. Z knihy „Na Skalnom Podhalu". (Preklad.) Slov. Týžd. č. 18. Tri cesty v. Konopnická M. Organista z Ponikly v. Senkiewicz H. Hory a pašienky v. Franko Ivan. Na hody v. Konopnická M.

Vörös Tibor. Jeden papršlek. Slov. Nov. č. 204, 205.

Vraný V. (V. V.) Nábožná pieseň v našej ev. ľudovej škole. Cirk. Listy č. 8. — Protež alpská. Obzor č. 10. — Rašelina. Lipt.-Oravské Nov. č. 7. Moravská sladká jarabina. Tamže č. 11.

Vrbický v. Zgúth P. P.

Vrchnich A. Co chceme? Českoslov. Vzáj. č. 1, 2. „Národnie" a „Ľudové Noviny". Tamže č. 1. Počátek boje na Slovensku. Tamže č. 2.

Vršatský (Svoboda A. D.). Kasian z Krásnej Meče v. Turgenev. Komptoar v. Turgenev. — Michal Treskoň. Životopis s pod. Nový Dom. Kal. str. 57—59.

Vršiar. Slávnosť tretieho marca. Kat. Nov. č. 6.

Všeličo. Sbierka poučného a zábavného čítania pre mladých i starých. V. Ľudomil z Považia.

Výmola A. M. Zvelebujme naše obiliny. Obzor č. 2.

Vzájemnost Československá. Časopis věnovaný československé vzájemnosti. Vydavatel: Československé družstvo. Za vydání a redakci odpovídá Karel Kučera. V Olomouci. Ročník I. Vychází jednou za dva měsíce v sešitech dvouarchových velké 8°. Číslo 5, 6 redigoval V. Malýpetr.

V. Hodnosť kresťanského stavu manželského. Nedeľa druhá po zjavení Pána. Kazateľňa str. 50. O hriechu oplzlých rečí. Nedeľa siedma po sv. Duchu. Kazateľňa str. 269.

Vs. Janošíkov fígeľ. Kat. Nov. č. 3. Hore sa! Tamže č. 4.

V—ová M. Šesťdesiataštvrtá výročná výstava Krásoumnej Jednoty pre Čechy v Prahe 1903. Umel. Hlas str. 38, 39.

Xamrof Lev. Výčitky. Slov. Týžd. č. 12.

X. Strýko Štefan. Ľud. Nov. č. 3. Čudné zjavy. Tamže č. 12. Lacné koruny. Opravdová udalosť z Báčky. Slov. Týžd. č. 10, 11.

X. Dr. Pravda. Ľud. Nov. č. 61.

X. Y. Z. 'Moje, tvoje, jeho. Rod. a Šk. č. 9. Rozvoj pädopsychologie v Severnej Amerike. Tamže č. 12. — Balkan. Humoreska v. Lorenz Fr.

Z kresťanskej mravonauky v. Uram-Podtatranský.

Zábranský Anzelm. Pod krížom. Kat. Nov. č. 7.

Záhorský. Nový volebný zákon. Kresťan č. 1. K čomu vedie panština. Tamže č. 27, 28. Rozprávky z dediny. Tamže č. 48—51.

Zachej S. J. *Pod jarmom.* Román zo života bulharského v predvečer osvobodenia. V. Vazov Ivan.

Zákoucký Karel J. Poctivost nade vše. Obrázek ze Slovače. Anděl Strážný XXII, č. 8.

Zámboj Vojtech. Čo Boh oznámil nám v Betleheme. Slávnosť narodenia Pána. Kazateľňa str. 19.

Zaosek. *Chlieb svätého Antona alebo dva obrázky, vytrhnuté z pobožného života.* Zfotografoval — —. Vydáva redakcia „Posla svätého Antona". V Budapešti, tlačou Stephaneuma 1903; m. 8° str. 31. — Môj politický testament. Kresťan č. 2, 3. Poučná prechádzka Zaoskova s jednou veľkomožnou zemankou. Tamže č. 6. Rozpomienka na jednu súkromnú dedinskú výstavku. Tamže č. 12. Patronátsky kostolík v našej zemanskej dedinke. Tamže č. 13.

Núdza privedie človeka k Bohu. Tamže č. 15. Priemyselnícka a hospodárska výstavka na Horniakoch. Tamže č. 16, 17. Prievodčí, alebo konduktor, potrebný ku horniackej výstavke. Tamže č. 18, 19. Zábavná záhradka Žaoskova v parku hornianckej výstavky. Tamže č. 20—23. Financiálna alebo peňažitá otázka pred sobášom. Tamže č. 25. Familiárna radosť pri vydaji Katuši, sestry Zaoskovej. Tamže č. 26. Putovanie na porciunkulovú slávnosť. Tamže č. 29. Múdra rada ku ženbe. Tamže č. 31. Dva rekommandirované listy jedného zatraceného korheľa z pekla. Tamže č. 33, 34. Niečo o priateľských a o nepriateľských tvrdých slovách. Tamže č. 45. Starobylý obraz „Závisti“ a „Neprávosti“. Tamže č. 46. Obrázky roztržitých ľudí. Tamže č. 47. Zlaté teľa, čo falošný boh a modla. Tamže č. 49. Ja som „ja“! Mravné poučenie pre každého. Tamže č. 50. — Hody. Obrázok z dedinského života. Ľud. Nov. č. 9. List jedného zatraceného z pekla. Tamže č. 12. — Podávajte chlieb svätého Antona nemocným z lepšieho pečiva. Posol sv. Antona č. 1. Vzácny ten kúsok chleba pred Bohom, ktorý podávaš rukama sv. Antona chudobnému. Tamže č. 2. Svätý Anton pred bránou pekelnou. Tamže č. 3. Jako sa môže pre kráľovstvo nebeské dobre využitkovať almužna chlebíka svätého Antona? Tamže č. 4. Socha sv. Antona s dvojím žriedlom chudoby. Tamže č. 5. Almužna bez lásky je roľa bez hnoja. Tamže č. 6. Veľká lutria u svätého Antona. Tamže č. 7. 8. Svätý Antonko rád prijme aj malú almužnu. Tamže č. 8. Jedna minútka ku spasiteľnému poučeniu ctených čitateľov „Posla sv. Antona“. Tamže č. 10. Predvečer dňa verných dušičiek v trnavskom cintoríne. Tamže č. 11. Kto je v núdzi, nech ide k svätému Antonovi. Tamže č. 12.

Zápisnica zasadnutia riadneho výročitého konventu, ktorý ev. a. v. seniorát liptovský mal dňa 8. júla 1903 v Ružomberku. Značil a sostavil M. Method Bella. Lipt. Sv. Mikuláš. Tlačou kníhtlačiarne Klimeš a Pivko, 1903; v. 8° str. 54.

Zápisnica valného shromaždenia vdovsko-sirotského ústavu ev. a. v. učiteľov v sen. liptovskom. Lipt. Sv. Mikuláš. Tlačou kníhtlačiarne Klimeš a Pivko, 1903; 8° 2 n. l.

Zápisnice mimoriadnych zasadnutí seniorálnej školskej stolice seniorátu liptovského dňa 25. sept. a 28. nov. r. 1903 v Lipt. Sv. Mikuláši. Ružomberok, 1903. Tlačou kníhtlačiarne Salva & Herle; v. 8° str. 32.

Zaremba Tad. Amerikánsky súboj. Prel. A. Š. Slov. Nov. č. 132—134.

(Dokončenie.)

Slovenský jazyk, živá starina.

Variant Gudeľa.

V Zpiewankách Kollárových (II, str. 54) zo Šafárikovej sbierky medzi Hrami podaný je kus pod záhlavím *Gudel*, začinajúci sa:

Šel Gudel na wjno,
na to dobré piwo --

Variant tohoto je v *Sborníku* Matice Slovenskej (I, str. 213), a tu uverejňujeme ešte druhý, z Podzámku v Turci:

Poslali pre ľudí,
že by víno pili.
Ľudia nechcú víno piť,
dievka nechce domov ísť
od sladkého vína.

Poslali pre psíka,
že by dievku hrýzou.
Psík nechce dievku hryzť,
dievka nechce domov ísť
od sladkého vína.

Poslali pre kyjak,
že by psíka biu.
Kyjak nechce psíka biť,
psík nechce dievku hrýzť,
dievka nechce domov ísť
od sladkého vína.

Poslali pre oheň,
že by kyjak páliu.
Oheň nechce kyjak páliť,
kyjak nechce psíka biť,
psík nechce dievku hrýzť,
dievka nechce domov ísť
od sladkého vína.

Poslali pre vodu,
že by oheň hasila.
Voda nechce oheň hasiť,
oheň nechce kyjak páliť,
kyjak nechce psíka biť,
psík nechce dievku hrýzť,
dievka nechce domov ísť
od sladkého vína.

Poslali pre voly,
že by vodu pily.
Voly nechcú vodu piť,
voda nechce oheň hasiť,
oheň nechce kyjak páliť,
kyjak nechce psíka biť,
psík nechce dievku hrýzť,
dievka nechce domov ísť
od sladkého vína.

Poslali pre mäsiara,
že by voly klau.
Mäsiar nechce voly klať,
voly nechcú vodu piť,
voda nechce oheň hasiť,
oheň nechce kyjak páliť,
kyjak nechce psíka biť,
psík nechce dievku hrýzť,
dievka nechce domov ísť
od sladkého vína.

Poslali pre babu,
že by išla čariť.
Baba začala čariť,
mäsiar išieu voly klať,
voly išly vodu piť,
voda išla oheň hasiť,
oheň išieu kyjak páliť,
kyjak išieu psíka biť,
psík išieu dievku hrýzť,
dievka musí domov ísť
od sladkého vína.

(Z Podzámku v Turci.) (Marka Blahušiaková.)

Literatúra a umenie.

Somolického Nová detvianska. V *Černokňažníku* (3 číslo 1905) Somolický podáva *Novú detviansku,* z ktorej prepisujeme:

Detvani, Detvani, valaška na pleci,
povedzme tým pánom: Slováci sme všetci!

Slováci sme všetci, aj vy, páni milí,
ale ste čertovi dušu podhodili.

Kňaza by sme mali, dajte nám i školy —
ej, tie naše matky v lepšej škole boly.

Ej, veď naše matky učily milovať,
ako slovenčinu treba v srdci chovať.

Detvani, Detvani, už sme zaspievali,
ani sme sa pritom z chuti nezasmiali.

Akože sa zasmiať — bysťuže vám, páni!
keď ťa nielen oplan, ale svojeť haní.

Nedajte, Detvani, decko si do školy,
radšej nech poháňa koníky a voly!...

Daj nám, Bože, dobrých kňazov a rechtorov,
aby vlci vyli o hlade pod horou!

Nebude vlčiskov — všeličo nebude —
ej, veď dopovieme tam na Božom súde.

Tam na Božom súde — či tam páni budú?
Oj, budú — a pôjdu v retiazkach do súdu.

Za tie veľké krivdy Pán Boh vás ubije,
ej, veď pravda Božia nezhori, nezhnije.

Krivá hus a ručník. Rozprávka. Napisal August Horislav Škultéty. Turčiansky Sv. Martin. Tlačou a nákladom J. Gašparíka, knihkupca a knihtlačiara. 1905. 16°, 32 str. Cena 16 halierov. Odtlačeno zo »Zorničky« r. 1846.

Jedna z najkrajších rozprávok milej *Zorničky*. Vo vydaní Gašparíkovom má pripojený stručný životopis A. H. Škultétyho.

Bláznivá a ako sa naučil Miško kapustu jesť? Dve rozprávky. Napisala Z. Lojková. Turčiansky Sv. Martin. Tlačou a nákladom J. Gašparíka, knihkupca a knihtlačiara. 1905. 16°, 30 str. Cena 16 halierov. Odtlačeno zo »Včelky« r. IV.

Anjel milosrdenstva a iné rozprávky. Milej stiesnenej svojeti podáva *Martin Kollár,* farár v Nádaši. Zábavno-poučnej záhradky sošit 15. V Trnave. Tlačou a nákladom A. Horovitza. 1905. 8°, 67 str. Cena 40 halierov.

Osemnásť poučných rozprávok od rozličných spisovateľov, pôvodných slovenských i preložených.

Zbornik za narodni život i običaje Južnich Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Kńiga IX., svezak 2. Urednik dr. *D. Boranić.* U Zagrebu 1904. Cijena 2.50 krune. 8°, 326 str.

ПУТЕВЫЯ ВПЕЧАТЛѢНІЯ И ИСТОРИЧЕСКІЕ ОЧЕРКИ. Чехія. Выпускъ 1-й, Е. de Витте. Кременецъ. Типографія Л. Д. Шумскаго. V. 8°, 204 str.

Pani E. de Vitte posledné roky je dobre známa v západno- a juho-slovanských zemiach. Opisy svoje začina od Čiech; ruský národ chce obznámiť i s minulosťou Slovanov, ktorých navštívila. V predmluve svojej hovorí: „Мы объѣхали сѣверную Чехію, были и на югѣ ея, на востокѣ и на западѣ, — видѣли все то, что составляетъ гордость этого удивительнаго славянскаго народа; восхищались прелестью красотъ природы, которыми такъ богата эта страна — и хотѣлось бы намъ заохотить нашего читателя пойти по нашимъ стопамъ... Если предлагаемая книга возбудитъ въ читателяхъ желаніе познакомиться съ мѣстами, которыя мы описываемъ, и съ народомъ, столь близкимъ намъ по крови, цѣль наша будетъ достигнута".

Hořanšti synové. Dějepisná povídka od *Josefa Brauna.* S osmi obrázky od Věnceslava Černého, s životopisem spisovatelovým a jeho podobiznou. Třetí vydání. (Knižnice Mládeže.) Spisů

Dědictví Komenského číslo 2. V Praze 1905. Cena 1 k. 30 h. 8⁰, 111 str.

Náboženství, mravouka a věda. Jejich konflikt ve výchově současné. Sepsal *Ferdinand Buisson*, professor na filosofické fakultě university parížské. Se svolením auktorovým přeložil T. G. Klenský. (Časové otázky a rozpravy pedagogické. Pořádá Josef Tůma.) Spisů Dědictví Komenského č. 50. V Praze 1905. Cena 2 k. 8⁰, 120 str.

Ako píšu o nás v Čechách. V pražskej *Vlasti* čítame:

»Jan Francisci narodil se ... studoval v Prešpurku a později v Levoči. (Keď prišiel do Levoče, už bol absolvovaným teologom.)... Dříve ještě, než došlo ke slovenskému povstání, sorganisovanému Štúrem, Hurbanem a Hodžou, byli jati Francisci, Štefan M. Daxner a kokavský učitel Bakuliny a všichni tři odsouzeni k potupné smrti provazem. (Francisci, Daxner a Bakuliny »byli jatí« v oktobri, a slovanské takzvané prvé povstanie už bolo zlomené *28. septembra*, v bitke pri Poradi.) Náhoda však, že generál Schlick porazil Maďary u Schwechat, zachránila všem třem život. (Pri Švechate porazil Maďarov Jelačić. Schlick v tie časy od severa, z Haliče, tiahol do Uhorska.)... Roku 1859 (Francisci) stal se náměstnikem ve Velkém Varadíně... (Koho námestníkom? Vo Veľkom Varadíne uhorská námestná rada mala oddiel, Francisci u tej slúžil.)... a r. 1860 (stal se) královským radou v Budíně. (»Kráľovský radca« je len titul, neznamená v úrade stupňa, a Francisci nemal toho titulu: v Budíne bol radcom miestodržiteľstva alebo námestnej rady.) Však již r. 1861 dán na odpočinek. (Do disponibility — nie na odpočinok, a síce po oktobrovom diplome 1860.) Od r. 1870 byl ředitelem akciové knihtiskárny v T. Sv. Martině, kde od té doby s malými jen přestávkami žil až do své smrti.« (»S malými jen přestávkami« — čo je to? Azda že býval medzitým aj inde? Od roku 1870 Francisci temer nevychodil z Martina.

A v *Osvětě* Václava Vlčka čítali sme o Franciscim:

»Roku 1848 zúčastnil se slovenského ruchu dobrovolnického. Padnuv v zajetí byl za to od Maďarů odsouzen na smrt... (Francisci dobrovoľníkom slovenským stal sa v januári 1849, a štatáriálnym súdom maďarským na smrť odsúdený bol ešte na počiatku novembra 1848.) Po revoluci Francisci opět nastoupil na právnickou službu stoličnou (nie »právnickou«, ale administratívnu!), kterou pak r. 1861 jako místodržitelský rada v Budíně opustil. (Pri miestodržiteľstve Francisci slúžil v sekcii kultu, a služby tej roku 1861 neopustil, lebo z disponibility po roku zase stal sa aktívnym.)... Knížka jeho veršů, nazvaná »Mojím vrstovníkom«, vyšla r. 1844. Táto *„knížka"* Francisciho *„veršů"* záleží z ôsmich kvartových strán a obsahuje jedinú báseň.

Krátky nekrolog Francisciho je samá chyba i v *Našej Dobe.* »L. 1844 (Francisci) vedl prenasledované studenty z Prešpurku do Levoče. (Neviedol — šiel do Levoče za nimi.) R. 1848 byl slovenským dobrovolníkem... Ale od Maďarů zajat, byl odsouzen na šibenici...« (Lapený a na smrť odsúdený bol pre budenie Slo-

vákov ešte pred svojim dobrovoľníctvom, v oktobri a novembri 1848; k slovenským dobrovoľníkom išiel len po svojom osvobodení, v januári 1849.) Byl ... l. 1864 hlavním županem liptovské stolice. Po 10 měsících však županství pozbaven, do disponibility přeložen, a nikdy více k úřední práci nepovolán.« (Nepravda. Po prepustení z liptovského županstva Francisci ako radca uhorského miestodržiteľstva slúžil až do vymenovania ministerstva 1867.)

Nemá akurátnosti a svedomitosti sobrať dáta na 10-riadkový nekrolog, ale kritisovať slovenskú činnosť, Slovákov živých i mŕtvych, zato si trúfa. V článku Našej Doby, ktorému pripojený je Franciscího nekrolog, manirou lživého Meakulpinskeho zadiera sa do Národních Novín pre to, čo o roku 1848—49 napisaly proti táraninám Ottovho Slovníka Naučného. V encyklopädii tejto totiž učí sa, že Slováci v bojoch roku 1848—49 boli postavení pred rozhodnutie: ku komu sa pripojiť, k Maďarom, alebo k vláde rodu Habsburgského? a »rozhodli se pro Vídeň a proti Maďarům...«, na Slovensku »silnější hnutí lidové vedlo k boji pro Habsburskou monarchii.« Proti tomu *Národnie Noviny* (1905, č. 31) napisaly:

»Porúha sa súženiu Slovákov alebo ostatných uhorských Slovanov i Rumunov, kto vraví o nich, že v rokoch 1848—49 bojovali »pro Habsburskou monarchii.« Prinútení brániť sa proti Maďarom, ktorí chceli ich národne zadrhnúť, či Slováci mohli stavať sa spolu i proti Austrii, proti dynastii? To by bolo bláznovstvo, akého nebýva v živote. Proti Maďarom zbranne vystúpivši Slováci či mohli sa stavať i proti Viedni, potýkavšej sa s Maďarmi? Vo chvíľach, keď mne ide o život alebo smrť, nikto nemôže byť takým čiernym, že by mi nebol dobrý, jestli je v nepriateľstve s mojím úhlavným nepriateľom. V niektorých osvedčeniach Slovákov pred viedeňskou vládou alebo pred samým trónom, menovite už roku 1849, možno najsť uisťovanie, že bojujú za trón, za dynastiu, no tomu predchodily cisárske manifesty o rovnoprávnosti všetkých národov, žijúcich v monarchii; slávnostne sľubovalo sa s najvyššieho miesta, že viac jeden kmen nebude smieť panovať nad druhým a starosťou panovníkovou bude ochraňovať každé právo národnosti; bola vydaná i ústava, zabezpečujúca národnú rovnoprávnosť. Ústavou od 4. marca 1849 jednota centralisovanej riše bola postavená na základ národnostného federalismu; v miestnej správe mal byť platným národnostný princip; základnou myšlienkou ústavy bolo uspokojiť v riši všetky národnosti. Nuž keď výsledky takéto maly byť, môže sa povedať, že Štúr bojoval »pro Habsburskou monarchii«? Alebo azda za habsburgskú monarchiu bojovali Srbi? Alebo Rumuni, ktorých vôbec každý národný pohyb deje sa v usrozumení s ich zahraničnými bratmi? Horvati mali spojenie s Viedňou menovite skrze svojich hraničiarov, no nezná nič o ich pomere s Maďarmi roku 1848, kto opovážil by sa povedať, že Horvati bojovali za habsburgskú monarchiu. Slovenské povstanie, pravda, chvíľami bolo podporované z Viedne; ale malo podporu na pr. i od Obrenovi-

čovcov — a tým išlo o napomoženie habsburgskej monarchie?!... To by boly pekné pochopy o politických bojoch. Azda Tököli bojoval za Turecko pre to, že v borbe svojej proti cisárovi prijímal pomoc Turkov? Rákóci, ktorý opieral sa na pomoc Ludvika XIV., bojoval proti Leopoldovi I a Jozefovi I. za Francúzov? Alebo keď uchádzal sa i o podporu Petra Veľkého, keby mu bola bývala daná, bol by Rákóci bojoval za ruského cára? Ani len Pázmándymu a Ugronovi, ktorým nedávno bolo by dobré bývalo v Rusku i prostredníctvo akéhosi Rimlera, nie o to išlo, aby nejaké ruské záujmy napomohli. No a dotyčne zbranného vystúpenia Slovákov v rokoch 1848—49 treba ešte uvážiť, ako povstalo. V dni, keď svetom, rozochvelým parížskou revolúciou, išly heslá: »svoboda, rovnosť, bratstvo!«, v Uhorsku snem zimničným chvatom fabrikoval zákony, ktorými väčšina krajinského obyvateľstva mala byť podrobená panstvu Maďarov. Slováka, ktorý opovážil sa preriecť slovo za svoj národ, každého chytali, väznili. Keď začaly sa vydržiavať shromaždenia slovenské, v ktorých formulovaly a zákonnou cestou predkladaly sa žiadosti slovenského národa, vtedy maďarské ministerstvo, ktoré vznik svoj ďakovalo duchu, zobudenému tými heslami svobody, rovnosti a bratstva, pre slovenské stolice dalo vyhlásiť štatárium. Vodcovia slovenského pohybu, ak nemali sa dostať na šibenicu, museli utekať za hranicu. Ale k ich menám bola by sa prilepila večná hanba, že v mimoriadnych časiech, keď prebúdzať národ bola taká príležitosť, ako ešte nikda, oni utiekli, osobnú bezpečnosť hľadali za hranicou. A jestli chceli sa vrátiť, doma byť a robiť niečo za svoj národ, mohli prísť len so zbraňou v ruke. To je pôvod slovenského povstania. Štúr, Hurban, Hodža, do tých čias spisovatelia a rečníci, tak chytili sa meča. »Boje roku čtyřicátého osmého — pohoršlive tára sa v tomto *náučnom* slovníku — postavily Slováky před rozhodnutí, ke komu se připojiti, neboť v passivitě zůstati nemohli a samostatně postupovati byli slabi. Maďari nebo vláda rodu Habsburského? Slováci rozhodli se pro Vídeň a proti Maďarům.« Nepravda! Takej voľby Slováci nemali. *Alebo poddať sa maďarismu, alebo brániť sa podľa možnosti zbrojou* — to bolo postavenie Slovákov.«

V Masarykových krážoch zkazený, podlý Slovák v Našej Dobe o tomto hovorí, že vraj »uražená pýcha i namyslenost sv. martinská!« Potom lžive hanobí svojich medziiným takto:

»Tököli, Rákóci byla knižata vládnuvši 100.000-i poddaných, pevnými hrady, bednami zlata. Štúr, Hurban, Hodža ale byli lidé chudobní jako kostelní myš... Tököli a Rákóci netoužili býti »poníženými, věrnými poddanými« sultana neb Ludvika XIV., odznaků tureckých neb francúzských neuživali při svých shromáždéních, hymnu tureckou neb francouzskou nepěli ve svých chrámích, jako se to dálo s barvami, hymnou atd. »Habsburské monarchie« u Slováků. Ještě i při zábavách pělo se: »Keď zahrmia delá, *orol* zaveje...« Ten »orol« tehdy byl symbolem centralistického absolutismu!... Ať to dnes nikoho neuráži. Vždyť i J. Škultéty (v Národnich Novinách) vyznává, že v »niektorých osvedčeniach Slová-

kov pred viedeňskou vládou alebo pred samým trónom, menovite už r. 1849, možno najsť uisťovanie, že bojujú za trón, za dynastiu...« Teda běželo im o udržení »Habsburské monarchie,« takové, jaká byla, nemecké, absolutické, a v Slovníku je správně, že »pomoci absolutismu chtěli dojíti svobody, pomoci Němců státi se činitelem v Slovanstvě. Tím Štúra a společníky nechce nikdo potupiti. (Na takúto reč najmiernejšie povie sa: »Seno — slama...«) Slovákům voliti mezi dvojím zlým bylo těžko. Ale přece nebylo jen tak, jako píše Škultéty: »Alebo poddať sa maďarismu, alebo brániť sa podľa možnosti zbrojou...« Byla i třetí možnost brániti se podle možnosti — bez zbroje takové, již nikdo z nich nerozuměl a všecko na kostku stavěl. Bez peněz, bez vůdců a vojska, s flintovými dilettantmi chtíti potírat maďarismus — nemohlo se osvědčiti. Štúr a společníci s jejich zbrojí nevykonali národu víc dobrého, nežli Šafařík, jenž 13. března 1848 psal Pogodinovi: »Jsou časy, kdy člověk musí býti rád a Bohu děkovati, že žije a dýše.« 27. února 1854 ale psal tomuže Pogodinovi: »Jsem pro bláznovství toho druhu, jako válka, politika a co s tím souvisí, nyní již povždy mrtev a odumřelý.« Štěpán Daxner pak říkal: »Chybyti je přirozeností lidskou, ale z moudřeti z vlastních chyb a je napraviti je vlastností lepších srdcí.«

Nuž Rákóci našiel storočné vrenie v krajine, pritom všetkom bez Ludvika XIV., ktorému záležalo na oslabení cisára Leopolda, v Uhorsku nebolo by bývalo bojov, spojených s menom Franca Rákóciho II. Akcia Rákóciho bola obľahčená predchádzavšou akciou Tököliho, ktorú zas ľahko bolo viesť pri podpore Turkov, panovavších nad tretinou Uhorska a usilovavších sa podrážať nohy cisárovi. Za Tököliho času silnou zpruhou udalostí bol i náboženský motiv, a predsa Tököliho odboj prestal, keď raz Turci odtiahli mu pomoc, ako prestal odboj Rákóciho, keď odtiahol mu pomoc Ludvik XIV. a Peter Veľký málo sľuboval. Zlato Tököliho alebo Rákóciho v tých bojoch nemalo nijakej rolly; Rákóci, keď postavil sa na čelo nespokojencov, mal konfiškované majetky. Do článku Našej Doby to zlato prišlo, aby Slováci, »chudobní jako kostelní myš,« v očiach menej rozhľadeného čitateľa mohli byť väčšmi unížení. Lebo títo ľudia raz šudia demokratismom, raz zas pľujú na svoj národ, že nevidia na ňom lesku a blesku. A chudobní, jestli len mali srdce na mieste, už neraz slávili víťazstvá nad mocnými. Proti Anglii koľko biedneho ľudu bojovalo už i víťazne najmä v novšie časy! Hrdých habsburgských Leopoldov, z ktorých jeden i volá sa Preslávnym, porážali švajčiarski sedliaci, ako nás učia v historii mená Morgarten, Sempach. I za srbskú neodvislosť, 30—40 rokov pred Štúrom a Hurbanom, bojovala sedľač nikde ničoho nemajúca, okrem smelého srdca a viery v svoju spravedlivú vec.

V článku Našej Doby medziiným nepravda je, že by slovenské povstanie len z milosti viedeňskej vlády bolo malo zbraň a peniaze; o slovanskej podpore jeho bola zmienka v obrane Národních Novín. Viedni Slováci neoddali sa. Veď i prvý akt slovenského povstania bol potlačený prispením cisárskeho vojska.

Tököli a Rákóci že »netoužili býti ,poníženými, věrnými poddanými' sultana neb Ludvika XIV.,« je — sprostosť. Ako Štúr smýšľal o Rakúsku, na dôkaz toho Národnie Noviny citovaly z jeho reči, povedanej na slovanskom kongresse v Prahe 1848 . . . U Slovákov že ešte i pri zábavách »pělo se: ,Keď zahrmia delá, *orol* zaveje —' Ten ,orol' tehdy byl symbolem centralistického absolutismu!« Zase sprostosť, alebo lož, falsifikácia. Patričná strofa Kuzmányho piesne zneje:

Keď zahrmia delá, orol zaveje,
za svobodu milú, kto krv vyleje,
pred ohnivým drakom kto vlasť zacloní:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.

Orla, ako vojenské znamenie, maly už rimske legie, maly Napoleonove armády, majú ho vojenské zástavy ruské omnoho dávnejšie, než rakúske, majú ho i pruské: opovážlivosť je teda povedať, že v piesni, vytlačenej po prvý raz už 4. aprila 1848 (v Orle Tatránskom) a složenej iste hodne prvej, keď v Baňskej Bystrici sotva dalo sa predvidať, že rakúske voje roku 1848—49 budú mať nejakú úlohu, — opovážlivosť je povedať, že Kuzmány myslel rakúskeho orla. Pieseň Kuzmányho *Kto za pravdu horí* ani nie je špeciálne pre Slovákov: je to pieseň *všeobecná*, možno povedať medzinárodná. Do koľkých reči sa preloží, toľko národov môže si ju spievať. V Čechách roku 1894 bola piesňou takzvanej *omladiny*, spolku radikálno-socialistického; mladí ľudia ňou potešovali sa i v žalároch. *Orol* v druhej strofe piesne je tropus, metafora, poetickejšie povedaná *zástava*. Slovákovi zástava veje. Zástava každá, nie len rakúska.

Proti nesprávnemu tvrdeniu Ottovho Slovníka Naučného v Nár. Novinách stálo: »V niektorých osvedčeniach Slovákov pred viedeňskou vládou alebo pred samým trónom, menovite už roku 1849, možno najsť uisťovanie že bojujú za trón, za dynastiu, *no tomu predchodily cisárske manifesty o rovnoprávnosti všetkých národov, žijúcich v monarchii; slávnostne sľubovalo sa s najvyššieho miesta, že viac jeden kmen nebude smieť panovať nad druhým* a starosťou panovnikovou bude ochraňovať každé právo národnosti; bola vydaná i ústava, zabezpečujúca národnú rovnoprávnosť.« Toto v Našej Dobe je okyptené takto: »Vždyť i J. Škultéty vyznává, že »v niektorých osvedčeniach Slovákov pred viedeňskou vládou alebo pred samým trónom, menovite už r. 1849, možno najsť uisťovanie, že bojujú za trón, za dynastiu.« Z druhej polovice vety tu ničoho. Keby som prišiel k Slovákovi Našej Doby so slovami: »Dobrý deň; vy ste oplan!« smel by on napisať, že bol som u neho povedať mu ,dobrý deň'? A na vetu tak sfalsifikovanú vešia potom svoje tvrdenie: »Teda běželo jim o udržení Habsburské monarchie . . .«

Od jari 1848 vrelo v celej západnej Europe. Ani národovci slovenski nemohli, nesmeli zostávať nečinní: začali poučovať svoj ľud — na zákonitej ceste Vydržiavali sa shromaždenia, v ktorých formulovali žiadosti slovenského národa, tiež zákonite, ako to robili i ostatní v krajine, Srbi, Rumuni, ešte i sedmohradski Sasi.

Maďari však, strhnutí Kossuthom, na zákonité slovenské konanie odpovedali vyhlásením štatária. »Vodcovia slovenského pohybu — vysvetľovalo sa v Nár. Novinách — ak nemali sa dostať na šibenicu, museli utekať za hranicu. Ale k ich menám bola by sa prilepila večná hanba, že v mimoriadnych časiech, keď prebúdzať národ bola taká príležitosť, ako ešte nikda, oni utiekli, osobnú bezpečnosť hľadali za hranicou. A jestli chceli sa vrátiť, doma byť a robiť niečo za svoj národ, mohli prísť len so zbrojou v ruke. To je pôvod slovenského povstania... Alebo poddať sa maďarismu, alebo brániť sa podľa možnosti zbrojou.« Toto Slovák Našej Doby vyvracia gallimatiasom: »Slovákům voliti mezi dvojím zlým bylo těžko. Ale přece nebylo jen tak, jako píše Škultéty: ‚Alebo poddať sa maďarismu, alebo brániť sa podľa možnosti zbrojou...' Byla i třetí možnost brániti se podle možnosti — bez zbroje takové, jíž nikdo z nich nerozuměl a všecko na kostku stavěl. Bez peněz, bez vůdců a vojska, s flintovými dilettantmi chtíti potírat maďarismus — nemohlo se osvědčiti.«

Kto hovoril kedy, že chceli *potierať* maďarismus? Potierať niekoho a brániť seba nie je totožné. Slovenským národovcom išlo *predovšetkým* o to: prostred maďarského terrorismu môcť byť medzi svojim ľudom. Slová o »třetí možnosti« sú bohaprázdna táranina. Ľudí lapali, žalárovali pre každé prezradenie slovenského citu. Ministerstvo dalo vyhlásiť štatárium po slovenských stoliciach a mestách preto, že »ukazovaly sa národné pohyby« (roku 1848!!)[1]; v Senici obesili Svatika preto, že »nielen sám čítaval slovenské novinky, ale ich i druhým prečitoval«;[2]) Daxnera, Francisciho a Bakulinyho odsúdili na smrť preto, že verejne poučovali ľud a Daxnerovým návodom obec odoprela dať rekrútov na základe nesankcionovaného zákona.[3]) Aký tu bol iný spôsob obrany? aká tretia možnosť? Daxner, Francisci a Bakuliny, osvobodení úspechmi cisárskeho vojska najprv od šibenice, potom i z väzenia, nemohli domov, našli bezpečnosť len v tábore slovenských dobrovoľníkov.

Ale najväčšia podlosť je tento konec: »Štúr a společníci s jejich zbrojí nevykonali národu víc dobrého, nežli Šafařík, jenž 13. března 1848 psal Pogodinovi: »Jsou časy, kdy člověk musí býti rád a Bohu děkovati, že žije a dýše.« Bolo to myslené o roku 1848 a o národoch?! Šafárik, ktorý žil v Prahe v ťažkom materiálnom položení, písal Pogodinovi o svojich osobných biedach. Hneď na počiatku listu žaloval sa: »Meine Lage ist noch immer die alte — und das Ende nicht abzusehen.« K tomuto sa vrátil

---

[1]) Text tohto ministeriálneho nariadenia: „Že sa národné pohyby ukazujú, povzbudené od kňazstva a rozširovanými slovenskými prihlasmi, prinútený bol Minister vnútorných záležitostí, keď ho i niektoré právomocnosti o to žiadaly, dať vyhlásiť náhly súd všade v horných stoliciach a mestách."

[2]) Slová štatariálneho sudu.

[3]) Naše Doba, pravda, lžive predstavuje vec, že ako slovenski dobrovoľníci boli chytení a odsúdení na šibenicu.

i končiac list: »Bei mir ist, Gottlob, diesmal alles gesund. Sonst alles beim Alten. Es gibt Zeiten, wo man froh sein und Gott danken muss, dass man lebt und athmet.«[1]) To nie je o postavení národov. Šafárik o národoch hovoril na slovanskom sjazde v Prahe, 2. júna 1848: »Kocka národov je hodená; nastal i pre nás rozhodný čas prvej než sme očakávali... Z otroctva niet cesty k svobode bez borby: alebo víťazstvo a svobodná národnosť, alebo čestná smrť a po smrti sláva!«

A druhý citát zo Šafárikových listov? Ktokoľvek číta Šafárikove listy k Pogodinovi do Moskvy, vidí muky tohto veľkého človeka. Každý z tých listov písaný je v očakávaní, že bude otvorený ešte s tejto strany ruskej hranice. »V době před rokem dotčeným (1848) — vysvetľuje V. Brandl — bez toho nebylo politického ruchu v Rakousku a každý Slovan a »vlastenec« byl považován za panslavistu, na které starostlivá policie bedlivé oko měla. Známo, že tehda v »černých kabinetech« poštovských listy se otvíraly a proto byl Šafařík i v listech soukromých velmi ostražitým, aby z panslavismu stíhán býti nemohl... Když pak po roce 48-tém nastala tuhá reakce..., štítil se Šafařík ještě více než dříve všeho politisování; věda, že policie má sítě své rozestřeny všudy a že nehodno bylo mnohým důvěřovati, uzavřel se sám v sobě, vyhýbal se společnostem a byl téměř všeho obcování prost, tak že i rozličné pověsti o příčinách, za kterými se vzdaloval, po Praze kolovaly.«[2]) Tu z listov Pogodinovi písaných Brandl ukazuje viac takých miest, ktorými Šafárik chcel sa kryť pre prípad otvorenia listu. Také je iste i toto: » .. ich bin für Tollheiten dieser Art, wie Krieg, Politik und was damit zusammenhängt, nun ein für allemal todt und abgestorben.«[3]) Vtedy (27. febr. 1854) v krymskej vojne už i nevďačné Rakúsko chystalo sa tiahnuť do poľa proti Rusku, a krem toho Šafárik už i chorel.

A pohanenie Štefana M. Daxnera je chceť ukazovať, že on slová: »Chybiť je prirodzenosť ľudská, ale zmudreť z vlastných chýb a ich napraviť je vlastnosťou lepších sŕdc,« povedal o slovenskej činnosti roku 1848. Politické svoje skutky Daxner nepovažoval za omyl svojho života, a keby mu bolo bývalo dané ešte raz začať život, iste nebol by sa chránil nového Plešivca.

J. Š.

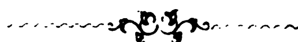
[1]) **Письма къ М. П. Погодину изъ славянскихъ земель.** II, str. 357. 359.

[2]) Život Pavla Jos. Šafařika. V Brně, 1887, str. 138.

[3]) **Письма,** str. 386.

Rok 1905. Sošit 5.

Slovenské Pohľady.

Z pozostalosti Ondreja Bellu.

Divný zbojník.

Lapili v Záhorí
zbojníčka za zory,
jako sa dobíjal
do Sivých komory.

Dali ho do klady,
morili ho hlady,
do tvári šprihali
slinami, pohľady.

Zasadli úradskí
komorskí, osadskí,
a medzi hajčiarmi
Janíček Podhradský.

Pán slúžny vstal hore,
rukou vlas preore,
odrhne a buchne:
»Čos' hľadal v komore?«

Janíček zrak sklopí,
reťazí sa chopí,
červenie i bledne,
i nevie z konopí.

»Čos' hľadal v komore?«
s nevoľou v pozore
slúžny znov — a hnev už
drhne ho v gágore.

Janík sa zachveje,
krú s' do líc mu leje,
kukne hor a tiško —
pod búz sa usmeje.

Pán slúžny tvár zmrašti,
buchne, až stôl sprašti:
»Nech sa ho opýta
,pán Lieska' v podbašti.«

Odviedli zbojníčka,
priviedli Janíčka...
krvou mu premoká
biela košelička.

»Čos' hľadal v komore?
priznaj sa v pokore — —«
Zbojníček nehne sa,
vzdor mu tlie v pozore.

Mohol bys' čuť muchu
prebrnknúť vo vzduchu,
len pisár poškriabal
brkom sa pri uchu.

»Píšte súd, pán pisár,
dáme ho na visár,
že mu nespomôže
ani sám pán cisár!« —

Rozlietly sa dvere — —
Kto sa to sem dere?! —
Dievčatko prebledlé
v slzavej zástere.

»Pánovia, úrady,
mňa dajte do klady...
Nevinný, nevinný
ten šuhaj tu mladý.

Var' musím tu zblednúť,
pod zem sa prepadnúť — —
Ten šuhaj chcel len mne
pár — bozkov ukradnúť. — —«

Slávne sa úrady
usmialy do brady
a išly zoddávať
ten verný pár mladý.

Z básní Jána Aranya.

Preložil *Hviezdoslav.*

Oj, roky, budúce vy roky!

My hair is gray, but not with years —
Byron.

Oj, roky, budúce vy roky,
čo nádej upiera mi vás:
čo tak vám náhlo preddavkovať
vlas sivý vo môj tmavý vlas?
Nač mieša sa v húšť kyprej listvy
tak skoro tento bľadý list,
upomnúť bodrý strom, že vyschne
raz — zmaru bude za korisť!

Nie týmto ste vy povinné mne:
váš mrcha predok, *minulosť,*
moc radosti mi zostal dlžen,
kým žiaľov prial mi viac než dosť;
tej požiadavky, dobrou *čákou,*
zaplaťte úroky mi včuľ;
veď beztak kto zná: dožijem-li
to, istiznu bych vyzdvihnul?

A či to práve značí sňah ten,
čo v kadere sa trúsi mi,
že, krátkemu bárs, konec! konec
je letu, vchádzam do zimy? —
A by ma nebolo jej ľúto,
keď smrť preds' prikváči ma tak
včas, preto treba mi, jak klasu
sivému, dozrieť pod kosák?

Tak je. Nie počet — aspoň nie vždy —
liet privádzava starobu:
i málo rokov bremä tiež tak
prikrčiť v stave ku hrobu.
A mne z tiarch na zemi i strastí,
ej, dosť sa ušlo všakových:
im rovnomerné totu blaho
aj nadarmo ver' ufal bych.

Ach! starý som: môj zkúsenosti
sklad naplnil sa do sýta:
tam leží, v troskách, môjho žitia
vodcovská hviezda rozbitá;
tam tkanice chlp: viera; kusá
tiež kotva: nádej; v imaní,

hľa, takej sbierky jakby mladoň
za kmeťa nebol uznaný!

Sa obzrem: a pár milých druhov
niet viac, púšť vôkol, cudzina;
úzkostne vešia po mne oči
tonúca v slzách rodina.
Dosť žil som, dosť, by zbudla po mne
pamiatka tu doľ: v pamäť, och,
horúcu biedu zanechám a
tých nešťastníkov dvoch či troch!

Však zmĺkni, ponos; nezúr, srdce!
Ctnosť: to bol tvoj hriech doposiaľ.
Ak tej mzdou ztrata, či mám kviliť,
že zplna som ju obdržal?
V útechu, trpia, ach, tak mnohí,
i lepší než ja trpia tu:
zač nie ja... smeť: už súdby kolo
zaberie, shodí v obratu!?

Odkladám lyru.

Odložím lyru. Spočívaj si.
Váš spevec, zmĺknem do cela.
Nie som viac, ako v prešlé časy,
časť lepšia zo mňa vymrela.
Nehreje oheň: zadymí
len, bútlinou tlúc, svitká-máta.
Kam dela si sa, kde si mi,
ó, duše mladosť zlatá!

Mňa iných nebies laskal smavot,
zem pýšila sa v zamate,
v kre každom vtači zunel džavot,
keď spievať začly ústa tie.
Van večera bol sladším i
vyšivanejšou lúky šata.
Kam dela si sa, kde si mi,
ó, duše mladosť zlatá!

Nie takto, samotne, som spieval:
horlením struny horely
mi; na lyrika prstoch dlieval
zrak druha citný, umelý.
Plam zažíhal plam úprimý
a vzbĺkaly si do objatia.
Kam dela si sa, kde si mi,
ó, duše mladosť zlatá!

Minula lkávali sme steskom,
veštili: prijde zlatý vek;
okružovali slávy bleskom
rod, vlasť: mlaď našich pieseniek
sa lístky vila sviežimi
v ich venec, vzkvitlý do bohata.
Kam dela si sa, kde si mi,
ó, duše mladosť zlatá!

Ach, mneli sme, chýr zoro-rude
že zrieme nad hrobmi nám pláť;
v snách vídali vlasť, ľud, čo bude
žiť večne a nás spomínať;
verili: ak sme hodni my,
dá kto nám lauru... Všetko ztrata!
Kam dela si sa, kde si mi,
ó, duše mladosť zlatá!

Včuľ... sirý spev môj, čím si? Duchom
snáď zašlých piesní, z cmitera
čo o polnoci vstáva hluchom
a blúdi ako príšera...?
Rubášom s kvietky zdobnými...?
Hlas, ktorý v púšti volá ‚rata'...?
Kam dela si sa, kde si mi,
ó, duše mladosť zlatá!

Odkladám lyru. Je sťa klada.
Veď kto by stál dnes o pieseň.
Kto teší kvetu sa, čo zvädá,
poneváč vyschol jeho kmeň?
Keď vyhyne strom, za ním i
kvet chvíľočky len žitia ráta.
Tam si už, cítim, tam si mi,
ó, duše mladosť zlatá!

Moja nádeja.

1.

Lodičkou je nádej moja,
nemá sťažňa, vesla nie tá;
vlny hrnú, vlny broja,
slabým člnkom shon ich zmieta.

2.

Za mnou breh už v diali bľadej,
pustá grapa *skutočna* to,

zkaď vyhnancom moja nádej
zutekala: čajka táto.

3.

Labuť jak, čo svetom blúdi,
vždy viac zmizá v jeho sloty;
pohadzujú si ju prúdy:
preds' netúži po choboti:

4.

Tak môj duch, námorník, z ľaku
boči nových od pristavov,
kde niet ruží na bodliaku,
púšť nevábi nivou smavou;

5.

Kde tak pevne *preto* stojí
zem, prez jalové jej diele
stíhači by mohli moji
po stopách mi stúpať smele.

6.

Nuž ta v neisto! kam van i
prúd ma ženie, nesie; cítim:
tichne bôľ môj, čičikaný
vetrom súc a vlnobitím.

7.

Tam vzduch voľný kol sa klene, —
časom aj sa dúha na ňom
usmeje mi, odrazene
mojej mysle oceánom.

8.

Ta, v neisto! ruš, sa krútiac,
koráb môj, vĺn po polome,
i nech neviem, tak sa rútiac,
pokiaľ *smrťou*, pokiaľ *snom* je!

Naša.

Kresba v jednom dejstve.

Od *V. H. V.*

OSOBY:

Vilo, maliar. ⎫
Slavo, spisovateľ. ⎬ Bývajú spolu.
Dalo, herec. ⎭
Miro, žiak; často u nich hosťom.
Nataša, vnučka starej mamy; práčka.
Pán Prasecký, majiteľ viac domov.

Deje sa u Vila, Slava a Dala.

Jediné dejstvo.

Neveľká izba v piatom poschodí. Náradie jednoduché a obyčajné. Maliarsky podstavec prikrytý plaidom. Ináč panuje v izbe geniálny neporiadok. Je ráno — 6 hodín preč. Máj.

Výstup 1.

Vilo, Slavo, Dalo (dokončievajú svoju toaletu).

Dalo (vyťahuje sa). Hlúposť! Tak včas vstávať! (Chytí stolicu a gymnastikuje s ňou.)

Vilo. Keď prejde tvoj týždeň, môžeš vylihovať.

Dalo. Vaše dva týždne mi veľmi rýchle prechádzajú, a môj mi veľmi dlho trvá. No, štvrtok! kde je ešte nedeľa! Ale potom si zase hodíme pár pohárov piva.

Slavo. Ty, Dalo, by si vždy len pil. Pivo je drahé.

Dalo. Ba buď rád, že sa s pivom uspokojujem. Čo by si povedal, keby som si žiadal — sekt? Hé? (Pristúpi k malej kasni, otvorí ju, vyberie mlynček a vsype doňho trochu kávy z blechovej nádoby.) Na dnes bude dosť. (Mele.) Musíte uznať, že ja viem predsa najlepšiu kávu spraviť. Veru — malvásia.

Slavo. Nuž pravda, keď sporíš s cigoriou.

Dalo. Ale ty, Slavo, keď robíš „kávu“, sporíš s kávou, a to je nebezpečnejšie.

Vilo (pristúpi k stolu a vyberie traky z motúza). Moje najnovšie dielo!

Slavo. Ej, výborná idea. A lacno. I ja si také spravím.

Vilo (hrozí mu prstom). Patent! (Kladie si traky.)

Slavo. Kedy si ich spravil?

Dalo. Tak sa zdá, že náš Vilo čo chvíľa stane sa povrazníkom. Veď už od týždňa nemaluje nič.

Vilo. Nuž svetlo! Bolo také zádumčivé, nie jarné. A ja potrebujem živé, jarné svetlo.

Dalo (pristúpi k obloku a otvorí záclonu). Dnes môžme pekný čas očakávať.

Vilo. Koľko ráz ma už sklamalo také pekné ráno. Do poludnia sa zase zamračí.

Dalo (pozre náhodou na Slava a usmeje sa). Náš Slavo by si vari žiadal, aby bolo trochu menej svetla, lebo jeho košeľa je už viac ako treba zašpinená. Hľa, hľa, od včerajšej kapusty. Po chvíli bude celý náš „menu" na nej.

Slavo. Ale, dotrvá do nedele. (Pristúpi ku kasni a pozerá v nej.) A veď ani nemám čistej. (Vzdychne.) Ej, Naša! Prečože už nenosí prádlo. Už nebola dva týždne u nás!

Vilo. Prv nám nosila každý týždeň prádlo.

Dalo. Nuž veď vieš, že nám nedávno povedala, jej sa vraj nevyplatí každý týždeň 110 schodov premerať. (Pokračuje vo varení kávy na špiritusovom plameni.)

Vilo (zadumene, k sebe). 110 schodov jej je ťažko! Nie som hoden ani toho?

Dalo. A potom sa na to chutne zasmiala.

Slavo. Jej smiech mi je vždy, ako keď slnko zasvieti.

Vilo. Počuj, Dalo, pamätáš sa na našu stávku? Vyhral som ju. Naša sa narodila na dedine. Nedávno mi povedala.

Slavo. Veď je nesmysel myslieť, že by sa ona v meste narodila. Mesto nemôže produkovať takú slobodnú, prirodzenú bytnosť. (Medzitým dostane sa slnko do izby.)

Vilo. Konečne! Dlhý boj s tými vysokými domami. Dobre, že sme na piatom poschodí, tamdole ho vôbec nevidia a platia väčšie bytné než my. (Doteraz sú už všetci úplne oblečení.)

Slavo. Tak sa mi zdá, že sme za tento mesiac ešte vôbec nezaplatili.

Dalo. Sú ľudia len nízki! Či sa musí každý mesiac bytné platiť? A ešte v máji! Aspoň v máji nemalo by sa platiť.

Vilo. Teraz, na príklad, mohli by sme i vonku bývať — pod nebom, v prírode.

Slavo. Možno, že to i bude. Náš skupáň nás iste čo chvíľa navštívi, a keď mu nebudeme môcť zaplatiť — nuž — vyhodí nás.

Dalo. Musíme ho už len nejako udobriť. Keď bude vzdychať na zlé časy, budeme mu v tom pomáhať.

Slavo. A ubezpečovať ho, že mu domy nikdy nezhoria.

Vilo (pristúpi k obloku a otvára ho). Áno. Nechže pustím krásny máj do vnútra.

Dalo. Veru čerstvého povetria. (Vydychuje.)

Slavo. Trebárs ho mesto trochu i pokazilo. Naposledy, čože by v meste mohlo ostať nepohubené!

Vilo (trhne sa na tieto slová a bojazlivým pohľadom pozerá na mohutné mesto, ktoré sa mu otvára pred očima; akoby v myšlienkach). V meste sa i máj pohubí?

Dalo (berie stoličky, ktoré boly priložené k lavičke a kladie ich k stolu). Papá moja posteľ!

Slavo. Dnes teda ja budem spať na tretine nášho náradia — a ty budeš — sofistom. (Ukáže na sofu.)

Dalo. Naša sofa vždy označí svojím pohubeným perom svojho

obyvateľa: i po týždni pozná sa mi modrý fľak na tele. Zvláštna obyčaj! (Rozkladá poháre.) Pozrite. Nedávno naučil som sa veľmi zanímavý „kunšt“. Hľa! Tento pohár prikryjem papierom. (Vezme papier so stola.) Tak. (Sadne si.) A teraz — pozrite, že pohár je ešte tu — dajte pozor: raz, dva — tu je ešte — (šuchá pohárom po stole, až ho spustí do lona; forma však ostane v papieri) — a jeden sú tri! (Buchne na papier a spustí pohár na zem; pohár sa zabije.) Prebil som pohár cez stôl, bez toho, že by som stolu alebo poháru bol uškodil.

Slavo (zbiera črepy zpod stola). Pohár si náhodou roztrepal.

Vilo. A dopis od výboru výstavkového si dodriapal.

Dalo. Ej, ej, ako sa mi nevydarilo!

Slavo. Budeš musieť pijať kávu z hrnčeka.

Vilo (vezme do ruky zmačkaný papier a hodí ho na malú kasňu). Dalo môj, umelec si, ale nie čarodejník.

Dalo (chce obrátiť rozhovor na druhý predmet). Nepíšu ešte nič? Veď už prešly dva mesiace, odkedy si obraz poslal.

Vilo (číta z dopisu) — — prijatý je na súbeh.

Slavo. Pomysli si, Vilo: 10.000!

Vilo. 10.000! (Zamyslene.) A tých 10.000 by mi odňalo všetko. (Po prestávke.) Musel by som vás zanechať. Lebo len tak môžem dostať odmenu, jestli sa budem stále zdržovať v Mníchove. Odísť ztadeto? Odísť z tejto slobody? Ach, priatelia, my tu pekne nažívame, bez starosti, slobodní ako vtáci, neviazaní — len tak so dňa na deň. My traja už akosi tvoríme jednu celosť. Pre 10.000 musel by som vás zanechať, musel by som túto našu izbičku opustiť, vôbec všetko, čo ma teší. Nie. Bol by som šťastný, keby môj obraz nebol odmenený. Vôbec, hnevám sa na seba, že som obraz poslal. Nuž ale darmo, nie sme tak ideálni, aby sme svoje obrazy nepredávali. Áno, musí sa žiť. (Posadali si a pijú kávu.)

Slavo. Je to vlastne všetko, čo sa môže povedať o živote. My musíme žiť, lebo sme na svete. Musíme. Či má život i nejaký cieľ? Žiť ideálu a — sklamať sa, a žiť telu a — zahynúť?

Dalo. Káva je výborná. Taký druh zase kúpime. (Vyciedza z hrnčeka.)

Vilo. Niekedy je sladko žiť bez cieľa. Žiť slobodne. Lebo cieľ viaže človeka. (Pristúpi k obloku.) Deň je krásny. A zdá sa, že potrvá.

Slavo. No teda pôjdeme dnes na „Vrátka.“

Vilo. Uhádol si moje myšlienky. Áno, pôjdeme do prírody. Veď tak veľmi potrebujem jarný deň, jarné farby.

Dalo. Čože lamentuješ vždy za jarnými farbami? Vari ich potrebuješ pre „Prvý sňah“?

Vilo (s úsmevom). Nie. Ale pre obraz —

Slavo. Čo nám ho skrývaš?

Dalo. Vidíš, Vilo, prečo to robíš? Sme predsa priatelia, nemáme mať tajnosti.

Vilo. Ste vy len zvedaví. (Zmyslene.) Nuž, nie je tajnosť. Vlastne len taký žart odo mňa. Naposledy, keď bude hotový, ukážem vám.

Slavo. A nemáš pochopu, ako rád hľadím na niečo, čo povstáva, čo sa tvorí. Povedz nám aspoň, čo predstavuje ten obraz?

Vilo. Mena som mu ešte nedal. Keď ho maľujem, tak mi prúdi v žilách niečo živého, pestrého. Čiaham len po pestrých, jasných farbách. Mladosť — jaro — máj. Tak asi bude sa volať.

Dalo. Kraj, osoba, fantásia?

Vilo (trochu nevrle). Nuž, osoba. Akési dievča.

Dalo. Ej, ej. Teda preto ho skrývaš, Vilo?

Vilo (berie malú tašku). Slavo, poďme. (K Dalovi.) Pôjdeš s nami?

Dalo. Ustatý som. Nevyspal som sa.

Slavo. Kedy si prišiel včera?

Dalo. Bolo už dnes — svitalo.

Vilo. Práve preto bude dobre účinkovať na teba vyjsť trochu na povetrie.

Dalo. A potom mám i prácu. Cvičím sa v úlohe.

Vilo. Dva týždne hráte už ten istý kus.

Dalo. Ale včera sme dostali úlohy pre nový kus.

Slavo. Nový kus? Veľmi ma zaníma. Aký?

Dalo. Vedzte celú pravdu. Je to nejaký český kus. Riaditeľ ma poveril hrať hlavnú úlohu.

Slavo. A? Blahoželám. Pokrok.

Vilo. Mnoho zdaru. Mali ste už zkúšku?

Dalo. Včera —

Slavo. Vidíš mi ho! Len teraz to vraví.

Dalo. A pri zkúške bol i riaditeľ pražského divadla. Moja hra sa mu páčila. Vravel mi, že bude na tom, aby ma získal pre pražské divadlo.

Vilo. Hľa, hľa! Teda k slovanskej Thalii smeruješ. Šťastný človeče!

Slavo. Do Prahy!

Dalo Áno. (Smutne.) Ztadeto preč odísť! Opustiť náš krúžok. Zanechať! Verte mi, bol by som spokojný, keby som len medzi vami ostal.

Vilo. Medzi nami? (Nedôveruje.) Mne sa zdá, že viac k vôli Tile!

Dalo (náružive). Tila? Nech ju čert berie! Teraz má grófa.

Vilo. Ale Alica! Hej, Dalo, tá má konnexie.

Slavo. Pekné veci počujem. I Vilo i Dalo ste na ceste, ktorá odvádza od nášho krúžku. Čo chvíľa — ak moja dráma prejde v Záhrebe — pôjdem i ja preč.

Vilo. Poslal si „Blesk“?

Slavo. Áno. Teraz som počal robiť na pendante: „Hrom“.

Dalo. Voláke búrlivé drámy. (Smeje sa.)

Slavo. Vlastne, nie sú. V „Blesku“ očakáva sa hrom — a niet ho, v „Hrome“ bude sa očakávať blesk, a možno — (smutne) nepríde.

Vilo. Predmet berieš zo života svojho a či —

Slavo. Zo svojho. Vždy len zo svojho života. To môžem najlepšie podať. Potom len svoju dušu takrečeno fotografujem. Nijaký cit nie mi je potom neznámy, keď všetko sám prežijem a precítim.

Vilo (ako keby mu niečo prišlo na um). Áno — áno —

Slavo. Veď v každom umení musí umelec so svojím dielom cítiť. I v maliarstve, napríklad. Vonku sú len objekty, ktoré dajú

umelcovi len formu, ako by mohol znázorniť svoje vnútorné city. On, keď maľuje, musí dodať k prírode i svoju dušu, lebo ináč by spravil pustú, bezživotnú mazaninu. Práve umenie nejde za formami, ale za životom. Maliar-umelec teda celkom reálne znázorňuje svoje duševné rozpoloženie. A také obrazy sú plné života.

Dalo. A kto znázorňuje reálne duševné rozpoloženie spisovateľovo? — Herec.

Slavo. Áno. A ktorý herec to vie — ten je umelec.

Dalo. Lenže my chudáci svoje dielo nikdy nemôžeme videť. Maliar namaľuje — a pozerá si obraz. Spisovateľ napíše — a prečituje si dielo. Skladateľ složí — a naslúcha. My herci, my seba nikdy nemôžeme kritisovať. Raz pokúsil som sa študovať úlohu pred zrkadlom. Keď som sa vhĺbil do úlohy — zabudol som dívať sa do zrkadla, a keď som sa díval do zrkadla — zabudol som na úlohu.

Slavo. Ach, ty umelecký Tantalus!

Vilo. A medzitým, aby sme nezabudli na náš výlet. (Berie ceruzy.) Budem aj škice robiť. Teda — (Zahvízda počiatok »Marseillaisy«.)

Dalo. Počkajte, aký je dnes „menu"?

Slavo. Včera bola kapusta, teda je dnes — šošovica.

Vilo. Tertium non datur? (Zamračí tvár.) Ale sprav ju na kyslo. (Odídu.)

Výstup 2.

Dalo.

Dalo. (pristúpi k stolíku, prehadzuje rozličné spisy sem i tam. Najde sväzok papieru a sadne si na pohovku). Záleží mi na tejto scéne. Koľko ráz som ju už čítal a predsa nemôžem sa ešte vhĺbiť do myšlienok autorových. Teda (prednáša): „— — hľadal som slobodu. Zdalo sa mi, že ju už mám. Bol som jej otrokom, a keď som sa mal stať jej súdruhom — ztratila sa niekde v hmle. Som zase bez cieľa — blúdim v nejasnom chaose —" (Zatvorí sväzok a položí na stôl.) Nejde, darmo, nejde. A divné je pritom, že sa vždy akosi rozčulím pri týchto slovách. Bez cieľa! — Žiť bez cieľa! Vari sa cítim byť ztrateným. No, áno, áno. Žil som i ja bez cieľa. Žil som len svetu. Fuj! (Vstane.) Ale nie, nie. Veď vlastne teraz mám už cieľ. (Bôľne.) Naša, Naša —! Čo sa robí so mnou? O, Naša, aká si ty veľkolepá! Tvoja nevinnosť, tvoja čistota! Ako máj — (Kričí.) Ja ľúbim — ľúbim — ľúbim —! Čo som nikdy nemyslel. Ľúbim Našu. Tak vrelo. Zvláštne. Nie ako doteraz. To bol všetko humbug, hlúposť, komédia. (Tichšie.) Naša. Ona mi dala nový život. Kde sa ona zjaví, tratí sa zlosť, tratí sa bôľ, tratí sa svet. Potom je raj. (Prikryje si rukou oči a šepce.) Prečo potom nie sú len dve osoby v ňom: ona a ja. (Strhne sa.) Som egoista. (Reálne.) Ona perie pre Vila i pre Slava. (Klopanie.) Ale veď oni — (Silné klepanie a krik.) Ktože je? Slobodno.

Výstup 3.

Nataša, predošlý.

Nataša. (Mladá, bujná, naivná, všetečná a nadmieru krásna deva s košom

v ruke. Vo dverách.) Všetky hánky si obijem. Či spíte ešte? (Vstúpi celkom do izby.) Dobré ráno. (Obzre sa.) Len pán Dalo? A kde sú druhí? Veď som prádlo doniesla. (Kladie prádlo z koša na stôl.)

Dalo (jasá). Naša, už sme ťa dlho nevideli.

Nataša (rýchle). Moja stará mama bola pred týždňom chorá, prádla bolo mnoho, nuž som nemohla sama všetko oprať, a preto až dnes donášam.

Dalo. Veru až dnes! Chvalabohu, konečne raz.

Nataša. Čože sa nemôžete prádla dočkať? (Ukazuje na košeľu.) Máte ešte dosť čistú košeľu — aj pred cisára.

Dalo. Eh, čo ma je po čistej košeli! Teba nemôžeme už vyčkať.

Nataša (naivne). Hja, keď je k vám tak vysoko.

Dalo. Vysoko? (Dôrazne, s citom.) Nie, nie je vysoko.

Nataša. Áno. Tri razy som si musela oddýchnuť. Pomyslite si, 110 schodov!

Dalo. Naša, ty vari na druhé nemyslíš, keď k nám ideš, len na 110 schodov.

Nataša (šelmovsky). Ej, niekedy si myslím aj na tú dobrú čokoládu, čo ste mi nedávno dali.

Dalo (stranou, trochu s komikou). Prečo nie som fabrikant na čokoládu! (K Nataši.) Máš rada čokoládu?

Nataša. Čokoláda je sladká, a ja mám rada sladké veci. Aspoň si osladím tento trpký život.

Dalo. Ach, ach Naša. Ty rozprávaš o trpkom živote, a radosť ti hrá na ústach.

Nataša. Ale nohy ma bolia. Mám nové topánky a ešte mi treba k piatim pánom odniesť prádlo. A všetci vysoko bývajú. Ale predsa ani jeden na 110 schodov. (Sadne si). Aspoň si odpočiniem.

Dalo (súcitne). Naozaj, Naša, ľutujem ťa.

Nataša. No, áno, ľutujete ma. Ľutujete ma, že musím toľko behať. Pravda? A predsa si dávate u nás právať.

Dalo (usmeje sa). Ale Naša, veď by si potom vari vôbec k nám nechcela prísť.

Nataša. Ej, no veru, a načo? Na 110 schodov darmo vyskacovať.

Dalo. Naša? Darmo? My sme teda už nič?

Nataša. Vy ste herec, pán Slavo je — je — no, čo je, ani neviem, a pán Vilo je (spraví znak farbenia) — maliar.

Dalo (stranou). Rozkošná je!

Nataša. Ale naozaj, pane Dalo, kedy mi dá pán Vilo môj obraz?

Dalo. Obraz? Tvoj obraz?

Nataša. Áno. Raz som prišla sem, a bol len pán Vilo doma — práve ako teraz vy — a povedal mi, aby som čakala, kým ma neodmaľuje.

Dalo (zamyslí sa). Tak? Obraz nie je iste ešte hotový. (Tupo pristúpi k podstavcu a chce odhrnúť plaid s neho.)

Nataša (preruší ho v tom). Tak mu povedzte, aby sa ponáhľal dokončiť... A teraz tu je účet. Veľký je, (pristúpi k Dalovi) nezľaknite sa! (Prikryje mu rukou oči a dáva mu účet.)

Dalo (prichytí jej ruku). Naša, nenáhli tak. My sme šťastní, keď si tu.

Nataša. Ale moja stará mama mi prikázala, abych sa dnes ponáhlala. O deviatej musím byť doma, lebo príde vraj môj strýc. Viete, pane Dalo, u neho som bola, kým som neprišla k svojej starej mame. On tu ešte nebol. Neviem, načo teraz prichodí. Moja stará mama mi vraví, že vraj máme nejakú vážnu rodinnú záležitosť pred sebou. Ja viem, čo je to rodinná záležitosť! Alebo budeme krstiť, alebo nám dakto umre, alebo, alebo — viete keď je veselo v dome, — no — svadba, áno.

Dalo. Tak je. Svadba donáša len veselosť.

Nataša (ťapká rukama). Moja stará mama sľúbila mi na moju svadbu krásny prsteň s očkom. Ale potom už nebudem právať. A pôjdem navštíviť našu dedinku —

Dalo. Túžiš za ňou? Jako dlho si už v tomto meste?

Nataša. Vari dva roky. Áno. Pán farár mi povedali, keď som odchádzala, že mám 15 rokov.

Dalo. Pravda, tu sa ti lepšie ľúbi, ako u vás na dedine?

Nataša. Ach, ani trávy nieto. U nás, keď sa sňah stopí, hneď ozelenie tráva na pažiti — — — a potom sme sa hrávali... Keď som bola malá, pásavala som na pažiti húsence. Ony šklbaly trávu, a ja som sedela a plietla som punčochy. O, ja viem aj punčochy pliesť! — — Ale v nedeľu! V nedeľu bolo pekne! Prišli chlapci. Chlapci sú veselí. Hrali sme sa. Aj sme spievali. — — A na Veľkú noc! Ej, bolo krásne. Vaňko ma prišiel okúpať. A ja som sa mu nedala. Ale on — taký huncút — chytil ma — vidíte takto — vzal krčiažik a potom mi nalial vody za golier. Jaj, taká mrazivá voda! Ale mi musel preto srdiečko kúpiť. Mám ho ešte. Od druhých chlapcov som zedla. Ale jeho mám.

Dalo (načúval a dumal). Teda tak. Vaňko? Musí byť fajn chlapec. — Škoda!. .

Nataša. A v „chytačkách" vždy len mňa chytal. Nepopustil ma ani za svet. Ale aj ja som rada s ním bola. Nikdy mi zlého slova nepovedal, ako iní chlapci. Keď sme sa lúčili, bol smutný. Bolo aj mne žiaľ. Ale keď ma moja stará mama volala sem, abych jej šla pomáhať, nuž ma strýc musel pustiť. A odvtedy som u svojej starej mamy. (Berie kôš.) A teraz idem ďalej.

Dalo. Zostaň ešte na chvíľku — sadni si. (Chytí jej ruku, ona si sadne.) Veď i oni čo chvíľa prídu. Pravda, Naša, v zime musí sa izba kúriť, aby bolo teplo. Áno. No teda. A naša izba musí sa v lete niečím oživiť, aby nebola pustá. Kto ju oživuje? Ty, Naša. Ty nám tak milo oživuješ našu izbu. Bez teba by tu bolo pusto, chladno.

Nataša. Ej, ej, pekne! Nie je dosť, že vám prádlo periem a donášam, ale ešte viac žiadate odo mňa. Aby vraj oživovala vašu izbu. Tak? Dobre! Nebudem, nebudem! (Vstane.) Počujete, pane Dalo, nebudem. (Prechádza sem i tam.)

Dalo (s ľúbou ju počúva). Darmo, Naša, darmo! Ty si duša tejto izby, keď tak milo šteboceš.

Nataša (zahanbí sa). Áno, milo, milo. A moja stará mama mi vždy vraví: Nataša, opraty na jazýček — a ja sa potom zahanbím. (Žmolí si zásterku v prstoch.)

Dalo. (Premôže ho láska, pristúpi k nej.) Naša, mám ťa rád —

Nataša. Prečo mi tak vravíte? Veď aj ja vás mám všetkých rada, aj Vás, aj Slava, aj Vila.

Dalo. Ach, ale ja ťa ľúbim, silne ľúbim —

Nataša (naivne). Ľúbim — ľúbim — (Spamätá sa.) Už viem, už viem! Moja stará mama mi povedala: Daj si pozor, aby ti nikto z mužských nepovedal slova „ľúbim", lebo bude po ňom zlé nasledovať.

Dalo. Naša, za slovom „ľúbim" obyčajne nasleduje niečo veľmi krásne — niečo (chce ju chytiť okolo pása) —

Nataša (vytrhne sa mu). Nie, nie! Moja stará mama mi zakázala dať sa chytiť od mužského.

Dalo (nechtiac zasmeje sa). Dobre, Naša. Ja ťa teda nechytím, len ti chcem ukázať, čo by malo po slove „ľúbim" nasledovať. Pozri mi len rovno do očú.

Nataša (spraví tak; pravda, Dala jej krásne oči celkom zmýlia). No?

Dalo (nedotknúc sa jej rukama, bozká jej ústa).

Nataša (príjemne zadivená). Vy ste ma bozkali? Moja stará mama nemá pravdu. Nie je nič zlého. Ba naopak.

Dalo (smutný, zakryje si rukou tvár).

Nataša. A kebych vám ja povedala, že vás ľúbim, musela bych aj ja — —? Ach, ale veď už idem konečne. Teda účet.

Dalo (kyslo). Koľko je? (Číta v účte.) 3 košele, 10 ručníkov — (Mrmle ďalej.) Spolu 53 krajciare. Hja, moja drahá, toľko peňazí ja nemám pri sebe. A kľúč od verthajmky — (Hľadá po vačkoch.) Aha, tu je. (Pristúpi k malej kasni, vyberie malú drevenú skriňku, otvorí a klepe na dno.) Ani krajciara! Veru musíš pozdejšie prísť, až oni prídu. Slavo má iste toľko. Asi za hodinku sú tu. Prídi, Naša, potom.

Nataša (nevrele). Zase cez 110 schodov skákať. A na darmo! S Bohom teda! (Zastane vo dverách.)

Dalo (rýchle). Prídi, Naša, skoro!

Nataša (všetečne). Pane Dalo! Ľúbim — a vidíte, že nič nenasleduje! (Odbehne; dvere ostanú otvorené.)

Dalo (sám. Pristúpi zamyslene k stolu a sadne si. Opre si bradu do dlane, usmeje sa, ako keď človek chce povedať: čo to má znamenať? Preberá sa vo vlasoch. Vstáne. Vezme zväzok, prevracia v ňom listy. Monotónne). A keď som sa mal stať jej súdruhom — ztratila sa niekde vo hmle. (Strhne sa z myšlienok a prejde sa po izbe.) Naša má pravdu. Naozaj, nenasleduje nič. A vlastne čo by malo nasledovať? — Čo? (Rozhodne.) Pôjdem k jej starej mame a vypýtam ju za ženu. A nech sa stane čokoľvek. Načo sú mi konnexie?

Vonku počuť rozhovor:

(Miro.) Bola si hore, Naša?

(Nataša.) Áno. Je tam len pán Dalo.

(Miro.) Mám nešťastie! Keď prichádzam, ty ideš preč. Škoda.

A dnes si taká pestrá, ako máj. — Ej, ej, vari nové topánky. Poď, vráť sa, Naša.

(Nataša.) Veď musím i tak o chvíľu prísť.

(Miro.) Ej, ako ma teší, Naša!

(Nataša.) Áno, ale 110 schodov!

(Miro.) A to ti je tak ťažko? Vidíš, ja by za tebou i na mesiac vyšiel. Teda prídi!

Dalo (s hnevom). I na mesiac! Prečo?

Výstup 4.

Miro, Dalo.

Miro. Sám? Kde sú druhí?

Dalo. Mal si sa i to Naši spýtať.

Miro (nezbadá pichnutia.) Ach, keď tak rýchle odbehla. Nemohol som jej ani do očú dobre pozreť.

Dalo. A má pekné oči. (Pozre ostre naňho.)

Miro (vzdychne) .Má pekné oči. Život je v nich. A uspokojujú. (Spamätá sa.) Teda kam išli?

Dalo (nevrle). Neviem. Zdá sa mi, že na prechádzku — alebo niečo podobné.

Miro. Nesiem totiž Vilovi veselú zprávu. A veď, možno, i vie. O obraze.

Dalo. Nie.

Miro. V dnešných novinách je veľmi priaznivá kritika. Vôbec, obraz vraj urobil sensáciu.

Dalo. Neviem, či sa poteší.

Miro. No! Odmenu má istú. 10.000!

Dalo. Ale potom by musel v Mníchove bývať. A tak sa mi zdá, že sa mu nechce s nami sa lúčiť.

Miro. K tomu by musel byť priveľký idealista.

Dalo. Alebo vulgárne: blázon. Naozaj. Vilo je fantasta.

Miro. Rád by som teraz videl jeho obrazy.

Dalo. Od niektorého času nemaľuje nič. Predvčerom sklepal tento stolec.

Miro. On stvoril tento stolec? (Obdivuje ho). Radosť. Darmo, umelec je všade a vo všetkom umelec. (Vzdychne si.) Pekne je byť umelcom.

Dalo. Možno. Niekedy ale i trpko.

Miro. Ej, už je len život umelcov najkrajší život. Umelci sú najšťastnejší ľudia. Nevedia, čo to znamená byť nižším, byť podriadeným. Oni sú všetci rovnakí.

Dalo. Máš pravdu. Umelec a sloboda je jedon pochop. Nuž prirodzene. (Zadumá sa.) Keď som bol chlapcom, túžil som za prírodou — za slobodou. Miesto do školy, chodil som do hája a načúval som spevu vtákov. A keď večer z roboty vracali sa sedliaci a spevavé dievčenc evyspevovaly svoje piesne, vtedy, načúvajúc tie zvuky, rozplynul som sa do nejakého slobodného kraja. Ale formy tomu nadšeniu nevedel som dať. Pozdejšie opustilo ma i nadšenie

a zostala mi len túžba za nejakou nejasnou slobodou. Chcel som byť slobodným. Pravda, v takom veku nazýva sa to neposlušnosťou a svevoľou. Vyhodili ma z gymnásia. Ľudia mysleli si, že som zničený pre svoj celý život, že nemám miesta vo svete. Hrúza! Päť celkom nedostatočných známok vo vysvedčení. Taký človek nemôže existovať. Ztratený je. A vtedy, vidíš, ratoval som sa na dosky, „ktoré znamenajú svet“. Slobodu som si zadovážil, len škoda, že som jej slobodne neupotreboval. Medzitým však v svojom povolaní som šťastný.

Miro. Z ktorej triedy ťa vyhodili?

Dalo. Keď som sa po tretí raz pokúsil prekonať piatu triedu.

Miro. Z piatej? Buď rád, že ťa dlhšie nemučili. Škoda, že i mňa vtedy nevyhodili. Možno, bol bych teraz slobodný. Nemal bych aspoň roboty s professormi, s tými mučiteľmi mládeže. Vraví sa: teraz už niet otroctva. Pozrime do škôl, do gymnásií — vidíme hŕbu mladých otrokov. Mládež hrnie sa do škôl už či z potreby materiálnej a či z duševnej, a tam sa potom zadúša, tlačí a ničí. V mladých srdciach miesto ideálov vzbudzuje sa pretvárka a podlizačstvo. Miesto jednotlivých slobodných charakterov vychovávajú mechanickú massu. (Rozhorlí sa.) Hlavná chyba je, že nedovoľujú slobodne myslieť; čo professor raz povie — to je nepobitné — axioma. Nikto nech sa neopovažuje protirečiť, lebo hneď nasleduje sekunda, karcer, vytvorenie. A proti tomu niet appelláty.

Dalo. Ako by sa dalo odpomôcť? Polepšiť systém? Ty buď už len rád, že si na konci.

Miro. Dodaj ešte: kyjak. Áno, postarali sa páni professori, naši dobrí „vychovavatelia“, aby bol na konci — kyjak. Volá sa matúra. Tu vraj žiak má ukázať, čo sa naučil za 8 rokov, a má dokázať, či je zrelý pre vyššie nauky. Nuž áno. V tomto svete naposledy potrebné je také riedke sito: čo je slabé — dolu s ním, nech nezavadzia lepšiemu. Veď keby tak bolo! Ale na matúre závisí skoro všetko od šťastia a — blahosklonnosti professorov. Komu toto obidvoje zlyhá — ten, chudák, veru prepadne. Pomysli si, čo sa v pondelok stalo — alebo ťa, možno, nezaníma?

Dalo. Len rozprávaj.

Miro. Teda professor Maus vyvolal Mila. Nevedel lekciu. Maus mu vraví: vy ste sa dnes nepripravili? Milo odpovie, že nie a sadol si. Maus začne nadávať, až tak hrmelo. My sme zadivení. Prečo? Prečo? — „Nepoklonil sa, nevzdelanec!“ Milo odišiel — vieš, aký je prchký — k riaditeľovi. Požaloval sa na Mausa, že mu vynadal. Výsledok: Milo dostal 16 hodín karcera.

Dalo. Pri takých kúskoch pointa je vždy istá.

Miro. Ale teraz príde najlepšie. Keď mu triedny professor oznámil pokutu, povedal mu, že ho nepochopuje, ako si mohol pred maturou rozhnevať professora. Možno, vraj, je i nevinný, ale žiak musí byť pokutovaný, poneváč žaloval professora. Lebo professor nemôže sa mýliť. Ak professor i vykoná neprávosť, tak treba len trpeť a počúvať. Na matúre nepomáha ani znanie, ani šťastie.

Lebo professor, keď chce dakoho shodiť, tomu ani Boh nepomôže. Doslovne tie slová.

Dalo. Verím. Daj pozor teda, Miro, a dobre líž päty professorom. Akéže máš „šause"?

Miro. O svojich šausoch budem ti len o dva týždne, po matúre, rozprávať.

Výstup 5.

Vilo, Slavo, predošlí.

Vilo. Vítaj, Miro.

Slavo. Dlho si nebol u nás.

Miro. Matúra. Mnoho učenia.

Dalo. Prečo ste sa tak rýchle vrátili?

Vilo. Pozri von. Veď sa mračí. Ušli sme pred dažďom. Nemôžem sa dočkať pekného dňa. Už vari ani nedokončím obraz.

Slavo (sadne si k stolíku). Keď sme prišli k „Vrátkam", bolo už zamračeno. Aj sme tramwayom išli. Bolo nám treba? Dva šestáky nadarmo.

Vilo. Videli sme aspoň prírodu, a hoci trochu zamračenú. Bolo dosť interessantne.

Slavo. Tí žiaci tam pilne sa učili. (K Mirovi.) Prečo si aj ty nešiel? Hromžíš vždy na professorov — ale učiť sa nechceš.

Miro. Boli ste na „Vrátkach"? Ta naši žiaci chodia sa učievať. Že im je tam ticho, nikto ich nemýli. Ja zase nemôžem sa vonku učiť. Len v izbe a to večer. Teraz, zvlášte pred matúrou, učím sa vždy s perom v ruke.

Slavo. Ecce. Matúra je onedlho?

Miro. Veď! Professori už počali nám ju maľovať v čiernych farbách.

Vilo (smeje sa). Strašia, pravda? Pamätám sa, keď mi professor latinského jazyka povedal pred matúrou: Môj drahý, keď vy „consecutio temporum" neviete, ja vás nemôžem prepustiť na matúre. To je nemožnosť.

Miro. Ej, keby i mne teraz tak povedal — a vykonal. A nech padnem! Potom hoci za sluhu.

Slavo. No, no. Tak vravia mnohí žiaci pred matúrou. A potom, keď je už matúra v kapse — ej, potom myslia si, že je celý svet ich.

Miro. Potom sú spokojní?

Slavo. A jako!

Miro. Mne veru matúra v kapse neprinesie spokojnosti. Pravda: komu nič nechybí, ten je spokojný, teda i šťastný. Ale mne niečo chybí, ja túžim za niečim a viem, že toho obsiahnuť nemôžem. Nedostižné je. (Sadne si a sa zamyslí.)

Dalo. Teda nejaký ideál v obyčajnom smysle, ideál konkrétny — rozumie sa, nejaká osoba.

Slavo (smeje sa). Ej, ej, náš Miro je zaľúbený. Ale si si zlý čas vybral. Pred matúrou!... A potom keď takí zaľúbení holobriadkovia prídu na matúru a prepadnú, potom sú už — rozumie sa — len professori na vine.

Vilo. Keď je už len tak na svete zariadené, že mladosť sa zaľubuje — a starosť nemôže sa učiť.

Slavo (smeje sa). Teda, Miro, drž sa tohto pravidla: kým si mladý — uč sa, a keď budeš starý — zaľúb sa. (Smeje sa.)

Dalo (smeje sa).

Miro (utiahne sa do kúta a čuší).

Výstup 6.

Prasecký, predošlí.

Prasecký (štyridsiatnik, vstúpi). Tu je veselo. Dobrý deň. Tak!

Slavo (pretvaruje sa). Aké šťastie — domový pán! Vitajte.

Vilo (pretvaruje sa). Náš drahý pán Prasecký.

Dalo (stranou). Čerti ťa sem dovliekli.

Prasecký. Akože, akože? (Sadne si.) Ej, Bože môj, máme zlé časy!

Vilo. Veď i ja bedákam. Dnes ráno, deň ako oko — a hľa teraz (pristúpi k obloku) — už prší.

Prasecký. Dážď. Ej, dobre, dobre! Aspoň namočí domy. (Bojazlivo.) Potom (trasúcim sa hlasom), hádam nemôžu tak ľahko zhoreť —

Slavo. Ale, pane Prasecký, nebojte sa už večite ohňa!

Prasecký. Hospodine! Nebáť sa? Ale veď moje celé imanie uložené je len v — domoch.

Vilo. Máte štyri domy. Ak jeden zhorí, máte iné tri.

Prasecký. Bože uchovaj a zachráň! Zbláznil bych sa.

Slavo. Poistite ich teda. Potom nemusíte sa báť.

Prasecký. Neplatím už dosť daní? A ešte assekuráciu?

Dalo. Poradím vám veľmi dobrý prostriedok proti ohňu.

Prasecký. Ale — nie drahý?

Dalo. Lacnejšie si už nemôžete pomysleť. Viete, čo je voda?

Prasecký (lakome naslúcha a prisviedča).

Dalo. Voda je predsa lacná. A piesok; veď ani piesok nie je tak veľmi drahý.

Prasecký. Mnoho treba?

Dalo. Teda piesku — asi za hrsť —

Prasecký (spokojne usmieva sa).

Dalo (pokračuje). — vsypete do 100, 150 litrov vody. Dobre sa pomieša a potom touto miešaninou natierajte svoje domy zvnútra a zvonku.

Prasecký (hlúpo sa zadiví).

Dalo (vážne pokračuje ďalej). I to len asi dva-tri razy denne.

Prasecký. Ale denne?

Dalo. Potom ste úplne istý pred ohňom.

Prasecký (resignovane). Ach, už sa radšie len strachovať budem o svoje domy.

Slavo. Tak je to lacnejšie.

Prasecký. V tieto zlé časy aby človek len čo lacnejšie vychádzal. A keby aspoň peňazí bolo.

Slavo. Máte pravdu, niet peňazí.

Vilo. Naposledy, načo sú vám peniaze? Žijeme i bez nich.

Prasecký. Ale ja, ja! Veľké dane, opravy na domoch každú chvíľu, a nájomníci — neplatia.

Dalo. Čože, neplatia? (Pretvaruje sa.) Škandál! Teda neplatia? Viete, pane Prasecký, ja by som takých nájomníkov pobil — nie, ani by som nepozrel na nich!

Vilo. Keď pán Prasecký má dobré srdce. Vidíš, on odpúšťa.

Prasecký. Ach, a nezaslúžia ľudia dobroty. Veru nie! V týchto zlých časoch —

Vilo. Veru, tak je.

Prasecký. Všade len hrozné splácanie, výdavky —

Vilo. Hm, tak je.

Prasecký. A peňazí niet!

Vilo. Tak je.

Prasecký. Ani vy ste byt ešte nezaplatili.

Vilo (kysle). Slavo, Dalo, či je tak?

Slavo. Veru —

Dalo. Tak je.

Prasecký. Na moj' pravdu, veď keby som nemusel dnes kúpiť chleba, dočkal by som vám ešte.

Dalo (stranou). Čerta! Po peniazoch bažíš. (K Praseckému.) Chudiačik, iste už i hladujete!

Prasecký (vážne a smutne). Včera bol som bez večere.

Dalo (k Mirovi). Potvora, nedopraje si, alebo jednoducho klame.

Vilo. Pane Prasecký, ľúto mi je, ale dnes vám nemôžeme zaplatiť.

Prasecký. Prečo?

Slavo. Veľmi jadrná a významná príčina: nemáme zkade.

Prasecký (rozčulene). Ale kedy budete mať zkade?

Vilo (ľahostajne). Neviem. My umelci nemáme riadneho platu a nemáme ani — domov.

Prasecký (zúfale). Nuž, Bože môj drahý, kedyže mi zaplatíte?

Miro (zamieša sa do rozhovoru). Pozrite, pane Prasecký. Pán Vilo má nádeju dostať 10.000 za svoj obraz. (Ukazuje v novinách.)

Vilo (zainteressuje sa a pristúpi k Mirovi).

Prasecký. Ej, nádeju, nádeju! A jestli ho nádeja sklame? Ale daň neminie človeka nikdy. Pre Boha, veď hádam len nechcete, abych hladom umrel.

Dalo (dvojsmyselne). Rozumie sa.

Prasecký. A teraz mi prichádzajú zase nové výdavky. (Rozhnevá sa.) Nuž ale či si vy myslíte, že vás ja budem držať na vaše pekné brady?

Dalo. Podpíšeme vám zmenku.

Prasecký. Slabá garancia! Vidíte, mohli by ste mi aspoň formálne vyhovieť. Zapíšte mi niečo z vášho náradia. Nemusí byť boh vie čo. Nejaká maličkosť. Chcem vám ukázať, že nie som lakomý. Povedzte mi, ktorá vec na príklad má v tejto izbe najnepatrnejšiu cenu. Čo vlastne ani nepotrebujete.

Dalo. Chcete, aby som bol úprimný? Ale nenahnevajte sa.

Nuž tak čujte. (Obzerá sa.) Najnepotrebnejšia vec v tejto izbe teraz ste vy sami, pane Prasecký.

Prasecký. Ešte ma i urážate?

Dalo. Ach, nie. Ja som len myslel, že majiteľ štyroch domov je najlepšia garancia za nepatrnú dvanásťzlatovú dlžobu.

Prasecký. No hľa, keď je pán Vilo taký dobrý maliar, dobre, nechže mi zapíše niektorý svoj obraz.

Vilo. Pane Prasecký, dávno som už nič nemaľoval. A predošlé obrazy sú už predané. Teraz mám len jeden obraz —

Dalo. Aha, *ten* obraz.

Vilo. A nie je ešte ani hotový.

Prasecký. Kde je? Nech ho vidím.

Vilo. Vravím vám, že nie je ešte hotový.

Prasecký. Zapíšte mi ho len. Veď naposledy, ak sa mi bude páčiť, zadržím si ho — a máte bytné na máj odpustené.

Vilo (usmeje sa, presvedčeno). Nebude sa vám páčiť. Ale dobre. (Sadne si k stolu a píše.) Tu hľa. (Ukazuje Praseckému a mrmle.)

Prasecký. Dobre. Teda ak do prvého nebude bytné zaplatené, obraz je môj. Ďakujem. Ale, pane Vilo, dajte pozor a pekne ho spravte. Ja neprijmem hoci čo. A obrazy za mi zídu. Zvlášte teraz. (Sadne si.) Ach, viete, drahí moji, keby len časy neboly zlé...! Ale takto! (Lamentuje.) Nemá človek pomoci, nemá priateľa. (Vstane.) Zunoval sa mi už starý život. A chcem mať všetko v poriadku. Žením sa. (Odchádzajúc.) Teda do prvého. Porúčam sa! (Odíde.)

Výstup 7.

Vilo, Dalo, Slavo, Miro.

Vilo (smeje sa). No, no! To skupánisko sa žení! (Chutne sa smeje.)

Dalo. Nejaká stará skúpa panna kanonického veku a s privátnym appendixom.

Slavo. Myslíte? Možno, naopak. Mladá, chudobná. Zachcelo sa starygáňovi mladej krvi.

Dalo (usmeje sa). Počuj, Slavo, na taký predmet by si len ty mohol spraviť drámu. V živote sa také nestáva.

Miro. Ktože by sa vydal za Praseckého?

Vilo (nemôže sa ešte uspokojiť). Ej, ej! On sa žení. Kuráž musí ten človek predsa mať.

Dalo. A „ona“ tiež.

Miro (pristúpi zo svojho kúta ku podstavcu). Pán Prasecký, šťastný mladý zať, iste obdaruje svoju nevestu týmto obrazom. Ale pozrem, či pán Prasecký nekúpil mačku vo vreci. (Chce odkryť obraz.)

Vilo (rýchle). Nechaj, neodkrývaj!

Slavo. Ani nám nechce ukázať.

Dalo. Veru. Skrýva pred nami.

Slavo. Má tajnosti.

Vilo. A prečo nám nechceš čítať svoju drámu? Dnes som ťa tak prosil.

Slavo (nasilene jednoducho). Nie je ešte vyrobená, nerád čítam z makulátu.

Miro. Aký je predmet?

Dalo. Áno, povedz nám aspoň to.

Vilo. Predmet ma najviac zaníma.

Slavo. Keď len to chcete, nuž dobre. Mladý človek zaľúbi sa do obyčajného dievčaťa — najde v ňom všetko, o čom sníval — a počne badať, že ho ono nepochopuje. On je nad tým nešťastný —

Dalo (napnute). Ďalej —?

Slavo. Potom — potom — nič. Vlastne ešte ani sám neviem, ako zakončím.

Vilo. Vravel si, že predmety berieš vždy zo svojho života... (Prestávka.)

Miro (utiahol sa zase do svojho kúta a čuší).

Dalo. Ako si pomenoval dievča?

Slavo (v nesnádzi). Ako? (Zasmeje sa zamyslene.) Nuž len tak náhodou: Naša.

Dalo (strhne sa). Náhodou? Práve tak skrátene, ako my voláme svoju práčku Natašu?

Slavo. Skrátenie Naša namiesto Nataša veľmi hodilo sa mi do situácie.

Vilo (nemo sprevádzal tento rozhovor, ale v svojej duši prerobil mnoho). Nataša. Môj obraz, hľa, (odhrnie plaid s obrazu) predstavuje našu práčku Natašu.

Slavo. Preto si skrýval obraz?

Dalo. Chcel si pomenovať obraz: máj, jaro, mladosť — a či ako?

Vilo. Áno. Lebo u Naši nachádzam všetky potrebné pochopy pre mladosť — jaro — máj.

Slavo (zahľadel sa na obraz, pomaly). Medzitým obraz je veľkolepý... Blahoželám ti — —

Dalo (prizre sa dobre obrazu). Oči sú jej —

Slavo (pozre na Dala). Tak dobre poznáš jej oči — —?

Dalo (nespúšťa očú s obrazu). A jaro — áno jaro, to mladé jaro prúdi so všetkých strán!

Vilo (nadšene). Už je tak! Jaro je krásne. Jaro ma oduševňuje. Ja ľúbim jaro. (Prestávka. Tichosť. Počuť len nepravidelné udieranie dáždových kvapiek na oblok. Nejaký zádumčivý súmrak zavládne izbou. Každý zamyslí sa.)

Dalo (s nasilenou ľahostajnosťou preruší tichosť). Naozaj! Bola tu Naša. Doniesla prádlo. Nemal som peňazí. Vravela, že príde skoro pre ne.

Vilo (skoro veselo). Príde Naša?

Slavo. A máš peniaze?

Vilo. Čo ma po peniazoch.

Miro (ohlási sa z kúta). A tento raz nemôžem vám požičať.

Slavo. Akože jej zaplatíme? Zase nás vyhreší. (Usmeje sa.) Mne sa veľmi ľúbi, keď sa rozhorlí. Vtedy sa najlepšie vyrazí jej neviazaná prirodzená sloboda a jarosť. Teším sa, že ju zase uvidím.

Vilo. Veď by sa zišlo, aby nám trochu obživila izbu. (Prístúpi k obloku.) Pošmúrne je a smutne. Smutne na zúfanie.

Výstup 8.

Nataša, predošlí.

Nataša (vstúpi vážne, nevesele). Dobrý deň. Prišla som pre peniaze.

Dalo (zelektrisovaný; ale zadiví sa, stranou). Ako sa premenila.

Miro. Prišla si, Naša? (Vyjde zo svojho kúta.)

Vilo. Naša, čo tak neveselá?

Slavo. Taká smutná?

Nataša (chladne). Moja stará mama povedala, aby ste mi hneď dali peniaze.

Vilo. Ale áno. (Stranou.) Ľad.

Slavo (dlabe vo vačkoch). Koľko?

Nataša. Pán Dalibor má účet.

Dalo. Dalibor? Kto je to? (Berie so stola účet.) 53 krajciare. (Podá Slavovi.) Ale, Naša, čože sa ti stalo? Pred chvíľou si tu bola, milo si štebotala — a teraz?

Nataša. Moja stará mama mi povedala, že už odteraz nesmiem byť taká všetečná. Musím byť vážna.

Vilo. Odteraz? Čože sa tak hrozného stalo?

Slavo. (Medzitým pýtal od Mira peniaze, prehľadával všetky vačky, prekutával »verthajmku«, až konečne dáva Nataši peniaze.) Veď vážna. Ale ty si chladná oproti nám!

Nataša. S Bohom. (Chce odísť.)

Dalo. Ale, Naša, a prádlo?!

Nataša. Už viac nebudeme právať.

Vilo. Už viac nie?

Slavo. Veď sme vám vždy riadne platili.

Dalo (spamätá sa). Strýc prišiel pre teba?

Nataša. Nie. Ale moja stará mama často prechorie, nevládze, a mňa — (zahanbí sa) vydajú. (Všetci sú ohromení.)

Dalo (celkom zronene). Naša! Ty sa vydávaš??! (S bôľom.) Naša!

Nataša. Moja stará mama mi dnes povedala, že som vraj už zasnúbená. A strýc privolil. Sobáš bude skoro.

Vilo (bôľne a zúfale). Naša, za koho sa vydávaš?

Nataša (ťahavo). Za koho?

Vilo (spamätá sa). Naozaj, hlúpa otázka. Za koho! Čo sa nás týka! Hlavné je fakt — a za koho: či za X—a, či za Y—a — to je veru všetko jedno.

Nataša. Ja by som vám aj povedala, ale sa hanbím.

Dalo. Prečo?

Vilo. My ho i tak nepoznáme. Čo nás po ňom. Šťastný človek!

Nataša. Ale vy ho poznáte.

Všetci (zadivene). My ho poznáme?

Dalo. My všetci?

Nataša. Áno, všetci.

Vilo. Teda nám povedz, Naša.

Nataša (naivne). Keď je nie taký pekný, ako vy traja.

Vilo (smeje sa bôľne). Povedz len, Naša.

Nataša (zahanbeno). Prasecký, majiteľ vášho bytu. (Ohromujúce zadivenie.) Moja stará mama vraví, že je lepšie starého zkúseného muža. A potom veď je veľké šťastie, že taký bohatý pán chce si vziať chudobné dievča. (Trápna prestávka.)

Slavo (rozmýšľal; präcísne). Predmet mojej drámy je zakončený.

Vilo (akoby resignovane). Jaro sa vydáva.

Dalo (zúfale). Naša nie je viac naša!

Nataša. S Bohom. (Odíde.)

Výstup 8.

Dalo, Slavo, Vilo, Miro.

(Nastane tupé, mrazivé ticho. Vyzerá, ako keby ďalšie rozhovory úplne nepotrebné boly. Vonku neprestáva pršať.)

Dalo. Chúďa Nataša, zamočí svoje nové topánky. (Stojí v kúte. Slavo prisadne k stolu a píše. Miro krúti svoj klobúk v prstoch. — Dlhá pausa.)

Vilo (sberá obraz s podstavca). Za tento mesiac máme už zaplatené.

Slavo (k Dalovi). Mohol by si už šošovicu postaviť.

Miro. S Bohom! Mnoho učenia. (Odchádza a mrmle.) Len keby som prešiel na matúre. (Odíde.)

Slavo (vzdychne). Keby mi len drámu prijali! Na cestu mám.

Dalo (preberie sa z myšlienok a šepce). Len do Prahy — do Prahy!

Vilo (pristúpi k stolíku a vyrovnáva pokrčený dopis od výstavkového výboru). Či dostanem prvú odmenu? Bol by som šťastný! (Prestávka. Dalo berie šošovicu z kasne a dáva ju do hrnca na špiritusový plameň. Slavo píše ďalej. Vilo medzitým čistí štetočky v terpentíne.)

Opona.

Z povinnosti.

Povesť. Napísal *Ján Čajak.*

(Dokončenie.)

X.

Bolo pred večerom. Dúbravová na trojnohe prihrievala jedenie pre starého i pre pastierika Paľa. Fúkala práve do ohňa, drevo sa jej nechcelo poriadne chytiť, len sa tak čmudilo. Oči mala od dymu červené. „Bodaj ťa, aby ťa i s drevom! No, či to dakto videl?“ dudrala si popod nos a cele zadychčaná začala zásterkou rozduchovať ohník. Konečne sa jej podarilo rozdúchať ho; oheň začal veselo blkotať a práskať. Pomiešala varečkou od obeda pozostalý bôb; trocha vody šustla doň, aby nezhustol a prikryla pokrievkou rajnicu, aby sadza nepadala otvoreným komínom do jedla.

Starý kraviar už dohnal stádo so strniska. Ešte ho vyháňal každý deň vzdor pozdnej jaseni, lebo bola ešte vždy pohoda príhodná. Shodil so seba kapseľu a zakvačil si ju na klin ku dverám,

kam už predtým položil hrubý bič. Neďaleko dvier pri lavici bol klát, na ňom kresával menšie a väčšie polienka dreva, z ktorých potom vyrezával rozličné veci, ako fujary, píšťalky, lyžičky, varečky a habarky. Do tohto kláta zaťal ľahkú valašku. Keď takto všetko do poriadku doniesol a sa složil, sadol si ku stolu a oprel si hlavu o ruku, pozeral na ohník pod komínom. Schudol na podiv. Lícne kosti mu vystúpily; oči mal vpadnuté a pod nimi tmavé podkovy. Vôbec od tých čias, čo Jano odišiel, premenil sa cele. Nie že by sa bol ponosoval, že ho to lebo onô bolí, — to nie. Ľuďom, keď sa ho spytovali, čo mu je, obyčajne povedal, že on nevie, že mu je nič. Ani neukazoval pred svetom, ba ani pred ženou, žiaľu alebo nepokoja, len prestal sa žartovať, prestal sa zaujímať v takej miere o každodenné udalosti a potreby, ako predtým; vôbec ako by ho bola životná energia opustila.

Obyčajne, keď sa vracal z poľa domov, vtedy spýtal sa ženy, či jesto niečo nového, a ona už vedela, že sa to týka Jana a zkrátka povedala, že nieto.

V taký čas potom nastalo ticho; mlčali oba, len stará vzdychala a smrkala.

I teraz tichosť panovala v izbe. Stará práve utierala misku, aby do nej vyliala bôb na večeru.

„Neprišlo nič?“ spytuje sa ticho Dúbrava.

„Nič,“ — vraví stará a vzdychne si. „Ja neviem, čo len nepíše. Azda sa mu len nestalo niečo.“

Starý neodpovedal.

Po izbe rozišla sa vôňa jedla. Vyliala na misu, položila na stôl; lyžky oprela o ňu. S chleba sosňala obrúsok a vyšla zavolať Paľa.

Onedlho vošla i s Paľom, ktorý si rukávom viac z obyčaje, ako z potreby, utieral ohorenú, hladkú, zdravú tvár.

Prežehnali sa a začali jesť. Stará len tak stojačky načierala si z misy a druhou rukou skyvu chleba si podkladala pod lyžku, kým nevychlipla, aby nezakvapkala stôl.

Dúbrava tiež podniesol pár ráz k ústam lyžicu, lež onedlho složil ju, utrel si ústa, vytiahol zpoza pása mechúr dohánový a z prusliaka fajočku a začal si napchávať suchým, kostnatým prstom do fajky.

„Prečože neješ?“ prihovára sa žena. „Veď si len teraz začal a už prestávaš; musíš slabnúť, keď nič nezažiješ!“

„Nechce sa mi viac.“

„Čože by to bolo pre chlapa? Veď by tým kurča nevychovala! Na, vezmi si ešte... Ale ty vždy len tú fajku.“

„Čože ma len núkaš, keď vieš, že nemôžem...“

„Báťa! poďteže von; alebo vy, ňaňa!“ bolo počuť volanie pod oblokom.

Dúbravová vybehla a onedlho vrátila sa uradovaná.

„Prišiel od Jana list,“ a ukazovala obálku listovú mužovi.

Červeň vstúpila kraviarovi do tvári. Vztiahol suchú ruku po ňom, poobzeral ho zôkol-vôkol. Mať netrpezlive čakala.

„Paľo, prečítaj ty, tebe to ľahšie ide; ja už nedovidím, a keď som ja chodil do školy, vtedy tak neučili.“

Paľo vzal list, otvoril ho a začal pomaly, opatrne čítať, ako to taký robí, ktorý je nie cele istý svojej veci.

„Toto písmo je písané v... Mi...“ A ktože by to vedel prečítať, keď je to nie po slovensky!“ I preskočil miesto a čítal ďalej:

„A pekne Vás pozdravujem, moji drahí rodičia, Apo môj a Mamo moja, na tisíckrát, a či ste zdraví? A pozdravujem Ňaňu Katu i ňaňu Zuzu i báťa Miša. A pozdravujem na tisíckrát i Marku Remeňovie, a povedzte jej, že by nezabúdala, čo sme si povedali, keď sme sa posledný raz videli.“

„Ej, veď ťa tá pekne nezabúda,“ zaplakala matka. „Ach, syn môj, syn môj premilý! Kde si sa mi len podel, čoho si sa ty len dožil...“ začala vykladať.

Starému vyhŕkly slzy z očú, utrel si ich a hnevivým hlasom skríkol na ženu.

„Nevyhvekuj! Čo budeš tu vykladať! Čítaj, Paľo, ďalej.“

Paľo pokračoval:

„A mne sa do týchto čias nebárs vodilo. Zprvu som bol bez práce, ako som Vám bol písal, potom prišiel ko mne a k môjmu kamarátovi, s ktorým vovedne bývam, jeden pán a začal nás nahovárať, že či by sme nešli ta, kde nás on pošle, že je tam veľmi dobrá práca; plat že je tam veľký, že si tam môžeme veľa zarobiť. Ukazoval nám i noviny, v ktorých bolo to miesto, kde sme mali ísť, veľkými literami vytlačené a veľmi vychválené. Nuž sme mu sadli na lep. Sohnal nás veľa a dal nás odviesť ďaleko, a to do takého kraja, kde ešte málo ľudí býva. Krajina táto je pustá a hornatá; samé lesy a vysoké vrchy. A my tu hľadáme zlato, ale do týchto čias sme nenašli, tak že veľa trpíme. Bývame v kolibách len z dreva sbitých. Keby som nemyslel na Vás a nemal nádeje čím skôr sa vrátiť k Vám, nuž by som tu ani nevydržal. Povedzte Marke, že vždy myslím na ňu, a že by sa modlila k Pánu Bohu za mňa, ako sa ja za ňu a za Vás modlievam, aby mi Pán Boh pomohol ztato nejako sa vyslobodiť, lebo čo som mal peniaze som potrovil na cestu sem a teraz nemám za čo sa vrátiť. Ale mám nádeju, že predsa najdeme niečo, lebo môj kamarát práve dnes našiel kameň, v ktorom vraj už jesto zlato.

A tak poručeno Pánu Bohu. Ale keď si budem môcť toľko zarobiť, aby som mohol ztadeto odísť, nuž odídem hneď. A teraz vás pozdravujem, apo môj a mamo moja, a..“

Paľo zastal.

„Prečo nečítaš, či už nieto viacej?“

„A Paľo či váš počúva? I jeho pozdravujem.“ Čítal začervenelý Paľo, ale mu bolo vidieť na tvári, že mu dobre padne pozdravenie od Jana. ‚Ani na mňa nezabudol,‘ pomyslel si; ‚predsa je len dobrý!‘

„A tak vás Pánu Bohu porúčam, i Marku, a ostávam Vás milujúci syn Jano Dúbrava.“

Paľo už chcel oddať gazdinej prečítaný list, keď zbadal, že ešte jesto riadok krížom na boku napísaný, i prečítal:

„Povedzte Marke, že by mi písala čím skôr i za vás.“

Po prečítaní tohoto listu veľký zármutok zapadol na kraviareň. Rodičia nevedeli sa uspokojiť nad osudom synovým. Čo najstrašnejšie obrazy tanuly im na mysli. Mať nariekala: „Ach, nemá mi ho kto ani oprať, ani obšiť, ani mu kto navariť. Jano môj! dieťa moje! Či som ťa ja nato chovala, aby si sa mi po cudzom svete potĺkal? Veď som sa ja nazdala, že mám kus zlata, a tu hľa!... Ach, Bože môj, Bože môj! Veď ty máš len za nevestu; ej, už ju len máš! Čo len povieš, keď prídeš domov...“

Otec nemohol vydržať nariekanie ženino. Vyšiel von, sadol si na kladu na dvore ležiacu, zakryl si tvár rukami a sedel tak nehybne dlho.

Už tma zaľahla na okolie, keď stará prišla k nemu, aby ho volala dnu na nočný odpočinok.

Zastenal.

„Čože ti je? Poď, ľahni si do postele, prechladneš tu.“

„Jaj! dákosi mi je veľmi zle,“ stene Dúbrava, tak sa mi dvíha ku srdcu!“

Zľakla sa žena. „Čo ti je? Ach, Bože môj, Bože môj!“ vykríkla a počala ho dvíhať.

Padal nazpäť.

„Paľo! Ľudia, ak ste z Boha! poďte, rata! Umre...“

Paľo pribehol. S mukou voviedli dnu starého kraviara, ktorý nevládne opieral si ruky o ich plecia. Tvár mu bola osinelá a výraz zmeravelý. Uložili ho do postele. Začala ho trieť. Cítila, ako mu telo chladne... „Umiera!“ vykríkla — „Paľo, bež do dediny o pomoc.“

Paľo výskokom utekal.

Starý mdle otvoril oči... „S Bohom! i Jano...“ zašeptal a pár ráz zachrčal — a bolo po ňom.

— — — — — — — — — — — — — — —

V ten istý deň u Práckych bola veľká hostina, bo prišli páni z mesta. Mali nejakú robotu v súsednej dedine a museli čez Drienok prejsť, nuž zastali trocha u Práckeho, aby sa občerstvili na cestu a pobavili sa uňho.

Keď zahrkotaly koče na dvore, Prácky pozrel oknom zvedave, kto je to, i zasmial sa veselo nad ich príchodom. Rád bol, že sa bude môcť s nimi zabaviť. Vôbec od istého času sa s Práckym premena stala. Začal častejšie pijať, ba nejeden raz sa stalo, že šiel i do dedinskej krčmy a tam potom napájal i druhých. V taký čas, keď prišiel domov, obyčajne urobil štabarc a krik taký, že sa len tak triaslo všetko pred ním; najmä Marku trápieval zakaždým; s ničím nebol spokojný, čo ona urobila.

Po privítaní, rozkázal žene, aby pripravila hostinu. Potom začal sa pri poháriku s hosťmi zabávať. Neminulo mnoho času, keď spoločnosť, rozjarená dobrým nápojom, začala byť hlučnejšia. Štrngalo sa, spievalo, žarty a anekdoty nie práve najjemnejšieho druhu sa sypaly; to sa rozumie, že pritom starého tiež podpichávali.

„Či ho vidíš!“ vraveli mu. „Kde ste ju len vypriadli? No, čo

je pravda, to je pravda, vy máte dobrý vkus." — „Šťastie vaše" — vraví jeden z nich, asi 35-ročný trocha náplešivastý starý mládenec, o jehož milostných historiách, podľa jeho vlastných slov, celé knihy by sa daly popísať, „že som nie bližšie, bo by som vám ju odlúdil. Stála by za prácu!" hovoril to tónom znalca.

Práckemu rozhovor o jeho žene začal sa nepáčiť, ale sa bál výsmechu, ak svoju nevoľu ukáže, nuž čo mal urobiť múdrejšie, ako to, že sa i on smial na účet samého seba a usiloval sa prejsť na iný predmet; pritom všetkom nezdržal sa, keď Marke bolo treba pre riad viac ráz prísť do izby, aby ju neobrýkol: „Čo sa už tu toľko pletieš? Nemôžeš to odrazu vykonať?"

A pitie neprestávalo. Boli dovolaní na kraj dediny bydliaci cigáni, ktorí museli im na popukaných a rozglejených husliach škripúťať.

Medzitým ten mladý muž vyšiel von. Treba mu bolo ísť cez kuchyňu, kde sa Marka vrtila okolo sporáka. Od práce i od ohňa v sporáku blčiacom bola rozhorúčená; na tvári mala rumenec, čo jej dodávalo pôvabu a čerstvoty.

„Čože, pani gazdinká, darí sa vám?" spytuje sa tento a prívetive sa usmieval na ňu.

„Neviem, či budete spokojní s mojím varením," odpovedá a ešte väčšmi sa zapáli v nesnádzach, ktoré pocítila pri oslovení cudzieho jej človeka — a to ešte pána.

„Ojej! ešte si i prsty oblížeme, keďže nám taká pekná, mladá nevesta navarí." A aby dokázal, že čo hovorí, to i cíti, chcel ju uštipnúť do líca.

Odskočila a ešte väčšmi sa začervenala.

Prácky, stará šelma, pozoroval všetko, čo sa robí. Zbadal on dobre, že sa vytratil jeho pokušiteľ. Nezbadane, ako by mal nejakú prácu, vyšiel za ním, a to práve v tom okamihu, keď Marka silne zapýrená a skolomutená odskočila stranou.

Tento pohyb a úsmev Zelnického neušiel jeho prenikavému zraku.

Strašne pozrel na Marku, ktorá ako prikutá ostala stáť.

Zelnický chcel na smiech obrátiť. „Pozriteže starého, aký je žiarlivý, keď mu niekto ženu pochváli."

„Pane Zelnický," vraví Prácky prísne, „pivnica moja je vaša, v dome mojom vystrájajte si, čo chcete, kým ste mi hostia; ale žene mojej pokoj!" Toto už povedal vyšším, hrozivým tónom. „Lebo —"

Nedali mu dopovedať. „Ale nieže tak, nie! Čože by! — A ty, starý blázon, maj už raz rozum," dohovárajú Zelnickému.

I utíšily sa mysle, len Prácky poznove zanevrel na ženu. Pocítil pálčivú žiarlivosť.

Čím diaľ, boli tým rozjarenejší. Cigáni rezali, až sa im struny pukaly a oči sa im blyšťaly, pritom široké ústa mali úsmevom roztiahnuté a v nich belely sa zdravé silné zuby.

„Ih! haj! Nikdy nezomreme!" vykrikuje už podnapitý Zelnický! „Nehnevaj sa, starý náš, že tak peknú ženu máš!"

Prácky pozrel naňho mrzute.

„No len sa nehnevajte,“ a objal ho. „Tak, potykajme si. Ty si, pravda, starý, ale jarý. No, chceš...? Pobozkajme sa!“

A cmukol vlažný bozk.

Marka sa vrtela okolo kuchyne, keď vbehla Dora cele zadychčaná.

„Viete, čo sa stalo?“ prehovorila zjašeným hlasom.

„Čo?“ a znepokojene pozrela na slúžku.

„Starý kraviar umrel.“

„Čo—ó?“ spytuje sa Marka, a pritom div s nôh nespadla od ľaku.

„A veru tak, ešte sa i navečeral, a tu vraj list dostali z Ameriky, že sa vraj Janovi zle vodí, — nuž vyšiel von, a sadol si na kladu... a ňaňa, len čo poumývala riad, vyšla ho pozreť — a tu on už chrčí...“

S Markou sa hrozný obrat stal. Stála pred Dorou ako bez smyslov. Pocítila hrozný bôľ. Kmitlo jej v hlave: ‚Čo sa mu len mohlo stať?‘ Azda je chorý, dokaličený — a či niečo ešte horšie..., keď na jeho otca malo taký účinok?

Dora pozrela na ňu. „Čo vám je? ste chorí?“

Striasla sa, ako by sa prebudila.

„Nie, veď to prejde... len tak. Daj mi trocha vody!“ Tak by bola rada bežala do kraviarne, hodila sa na mŕtvo telo jeho, vyplakala sa a bozkala chladnú ruku jeho. Ale ako? Čo by svet povedal? Muž? A Janova mať od tých čias, ako sa vydala, ani len pozreť nechce na ňu, ale ju len obchádza... Aj vtedy, keď bola u nej, len že jej do očú nepovedala, že je ona príčina Janovho odchodu. Ona! Bože môj! a jej je kto?!

Hrozne nešťastnou a opustenou sa cítila.

A z izby veselý čardáš, spev, smiech už podnapitej spoločnosti prichádzal jej k uchu.

Bolo jej do nestrpenia i vyšla von.

O chvíľku počula zachríply hlas mužov: „Mara! Mara! kde si?“

Bežala k nemu ustráchaná. „Čo ma voláte?“

„Kde sa túlaš? Čo chceš vonku? V noci. Sa to svedčí na statočnú ženu? Už ja vidím, že ty čerty stáčaš, ty...“ a začal sypať nádavky.

„Veď som ja len“ —

„Čušíš!“ a zaškrípal zubami, pritom dupol nohou. „Ešte sa vyhováraš? Nazdáš sa, že mňa budeš klamať? Pakuj sa hneď dnu!“ A zastrčil ju do kuchyne.

Do pozdnej noci zabávali sa páni z mesta u Práckeho. Dobre sa cítili. Už kone vyše hodiny stály zapriahnuté, a lúčenie ešte trvalo. Pri sadaní na vozíky mal i Ondro robotu. Dvíhal jedného do koča. Bol ťažký, ani čo by bol z olova. Preletela mu figliarska myšlienka. „Dosť si sa už navozil na nás, ty huba nasiaknutá, teraz sa aspoň vyvŕšim na tebe,“ a uštipol ho poriadne.

„Jaj!“ zreval ten. „Obluda, čo robíš?“

„Ja? pán veľkomožný? Nuž usadzujem ich milosť,“ odpovedá Ondrej nevinne.

„Veď ja tebe dám! Ešte sa ti vytáča!"
„Nech som dobrý... museli sa o niečo udreť" — a už mu úslužne zakrýval nohy ..
Konečne odišli.
I posledný hrkot kolies zamĺkol, všade bolo ticho, len Prácky robil krik so ženou, a niekedy zdalo sa, že bolo počuť žalostný ženský plač.

XI.

Minul asi rok, keď prišla utrápená Remeňka do fary. Bolo to práve po modlitbách, lebo mala knižku pod pazuchou. Vyčkala na boku pri kostole, kým farár neodišiel domov, potom pomaly, bojazlive šla za ním. Keď prišla na prstoch do pitvora, poobzerala sa na všetky strany a vkĺzla do kuchyne. Zazrela tam pani farárku vrtiť sa už pri práci — i poklonila sa.
„Vítajte! čo dobrého donieslo vás k nám?" odpovedá farárka.
„Ach, horká moja dobrota, ich milosť... zle, všetko zle!"
„Sadnite si" — a ukázala na lavicu pri stole.
„Ďakujem. Veď som ešte neustala."
„No len si, no..." ponúka ju priateľsky.
Dvere sa otvorily a vbehol najmladší chlapec farský (ostatní už boli po školách). Mal knižku v ruke. Chudák turboval sa, bo už prichádzala hodina, keď ho mal otec učiť. Dobrinský sám učieval si deti.
Keď zazrel Remeňku, privítal ju, potom sa priplichtil ku matke.
„Čože by si?"
„Mama! ja som lačný."
„Netáraj! Ale už? veď sme len teraz raňajkovali."
„Aha, teraz... veď vy vždy —"
„Nuž a čohože ti?"
„Poď sem, Lajík," volá ho Remeňka. „Aha, čo ti dám," a podávala chlapcovi krásne červené jabĺčko.
„Nemali sme veľa... ale nemá ich kto u nás — — Starý, ten nechce — a ja? — pre mňa! Ja od trápenia nemám ani chuti do jedenia," a ručníkom pekne poskladaným utrela si slzami nabehnuté oči.
„No, ber si," ponúka ho. „Nehanbi sa. — Reku, vezmem, nech si zahryzká."
Ženičky už majú tú obyčaj doniesť niečo, aby sa zavďačily a i tým aby si urobily príslušnú náladu.
Chlapec pozrel na matku, či smie.
Matka sa usmiala.
Prikročil, vzal, a nestačil sa dobre ani poďakovať, keď už zuby mal v ňom zaťaté. Hojná šťava vytryskla z jablka.
Remeňka upravila si pravou rukou šatku na hlave a začala: „Veď som prišla, pani farárka, na poradu k pánu farárovi."
Chlapec sa zaradoval. ‚Prišla k otcovi, to sa učenie odtiahne, a ja mám času ešte si pobehať,' — i vybehol spokojný von.
Zostali len dve v kuchyni.

„Môžte, čože by ste nemohli. Je doma teraz, len čo prišiel z kostola."

Remeňka si vzdychla.

„Máte nejakú starosť?" spytuje sa sústrastne farárka. „Veď som počula, že Prácky nenažíva dáko veľmi dobre s Markou," pomohla jej, keď videla, že jej ťažko príde vysloviť príčinu príchodu.

Ona vôbec málokedy neuhádla príčinu príchodu na faru cirkevníkov, vzdor okolkovaniu a vytáčaniu, čo považuje sa za istý druh slušnosti u ľudu, bo ona poznala už ich život, domácnosť, chyby i žiadosti.

„Veru mám. Veď sa toho máloktorá mať dožila," horekuje Remeňka. „Nazdali sme sa, že si dcéru boh vie ako opatríme, a tu hľa peklo."

„Veď som ja to hneď myslela," vraví farárka, „že to nebude dobre."

„Veď my, veď ja som ani nie... ale či on dal pokoja, či neprišiel za ňou k nám? Veď už bolo i odpovedané, a tu on chcel nás vyhádzať, vypredať, veď vedia..."

Farárka pokývla hlavou.

„Tak čo? Sama ma poslala, hľa, na deň po Jáne, len čo sme vstali, aby som šla a povedala mu, že už pôjde zaňho... A od tých čias je so dňa na deň horšie. Ona je už len tôňa. Pravda, takto do tvári sa jej ešte nevidí, bo líce má ani ruža; ale keď slabne. Od Hromníc nedaj bože, ani kašeľ jej neprestáva. A on so dňa na deň len horšie, nikdy pekného slova jej nepovie, pritom potvára ju s každým; už ani pozrieť nesmie na nikoho.

„Už som i ja, i starý všelijak i prosili, aby nerobil tak s ňou, ale on ešte horšie. Tak, reku, tajdem k pánu farárovi a poproskám ich, aby hľadeli už dákosi poriadok medzi nimi spraviť a Práckemu do duše nahovoriť, lebo sa tá zhryzie s tohoto sveta... Už ani teraz nemá chuti ani do jedenia... Onehdy, hľa — upečiem koláč, ani páper ľahký; no tak mi narástol, že len, a pritom sa upiekol na červenkavo; no vedia — všetko jedno, ako by len hľadel. Upečiem jej reku a odnesiem, za dievčenstva takto pri sviatkoch vedela ho tak spratať, ako čo by smietol; tak, reku, či by jej nebol na osoh... A či ho chcela? Ich milosť! ani takého si neodkrojila, ako toto," a ukázala na pol dlaň, — len taký kulilinčok, ani pod jeden zub. A aj to len tak poomáľala v ústach a prežrela, len aby bolo. No už je to nie dobre! Ach, čo to len bude? Čoho sa ja ešte dožijem... ja hriešna mať!" a zaplakala.

„A na tomto je ešte nie dosť, ale môj starý! Keby ho len videli, čo ten! Už je nie do vydržania s ním. Do týchto čias sme žili, ako Pán Boh prikázal; no veď vedia..." a pozrela na farárku, či jej prikývne.

„Nikdy sme o vás nič zlého nepočuli."

„Ani nie, ich milosť, nikdy. Čo ako sme sa živili, ale že by môj starý bol na mňa ruku zodvihol, ako sa to stáva u druhých, alebo len zlé slovo, — to nikdy! Ale teraz? To všetko ide naopak.

Len mi vždy budie: „Ty si tomu príčina všetkému, ty si hneď hotová bola, ty si len za bohatstvom..."

„Ale ja? reku. Či som ju ja nútila? Či som ja hádam jej nedala po vôli?... A tu z reči do reči... len nech si poväža, len keď ma raz udre poriskom. Ja reku že, čo je to? Ani som veriť nechcela! Pozrem naňho, a on kričí a nadáva; ach, ani im nepoviem, aké pľuhavé od výmyslu sveta mená mi navynadával... A ja len čo som mu povedala: „Čo robíš?" A tu on len keď ma začne mlátiť. Ach, keby videli, veď mi je celý chrbát dotlčený, ako modré súkno."

„Čo nepoviete? No, no, to je už veru nie dobre."

„Veru nie, a čo to len bude! Ach, prosím ich ponížene," a skladá ruky pred farárkou, „nechže poradia... pomôžu."

„Veď už urobíme, čo môžme. Ja rozpoviem pánu farárovi, a on už urobí, čo za dobré uzná. A vy s vaším mužom sa len usilujte poriadne, v tichosti žiť a nerobte si hriech a posmech vo vlastnom dome."

„Daj Pane Bože!" vzdychla zbožne Remeňka.

— — — — — — — — — — — — — —

Marka sedela v izbe a šila, keď vstúpil popoludní farár Dobrinský.

„Dobrý deň, Marka!" pozdravil ju a pozrel prívetive na ňu. „Ako sa máš?"

Zarumenila sa. „Ďakujem za opýtanie, ich milosť, len tak pomaly."

Zbadal na nej premenu: lícne kosti jej vystupovaly, líca boly vpadnuté a oči jej horečne žiarily.

„A si zdravá?"

„Ešte by som len ta bola, ale som trocha slabá!"

„Treba si dať pozor. — Liečiš sa?"

„Načo? nič ma nebolí... Veď to prejde," a usmiala sa bôľne.

„A muž ti je kde?"

„Odišiel ešte ráno do mesta."

„Hm! Chcel som sa trocha s ním poshovárať."

„Má prísť istotne, a to ešte dnes... Ak by som mu ja mohla povedať."

„Nie," po malej prestávke hovorí farár, ako by mu iná myšlienka bola prišla na um, „nie, nechaj, — prídem druhý raz."

„Ako im ďaka, ich milosť," hovorí ona znepokojene.

„Sadni si, Marka! Chcem sa s tebou trocha poshovárať."

Sadla si a čakala s istým pocitom strachu, že čo to bude.

„Neboj sa, dieťa moje," pozrel na ňu sústrastne a posmeľujúce. Hlas mu znel tak citne, mile.

Vyhŕkly jej slzy. Zakryla si tvár rukami.

„Neplač. Čo sa sužuješ, keď je to márne... Tým si len život roztrpčuješ."

„Ach, ich milosť, už nevydržím, nemožno ďalej — —"

„Taký ti je zlý?"

„Či zlý? To len sám Pán Boh vidí."

„Ale či si ty tiež nie príčina?“

„Aká?“ strhla sa a nepokojne pozrela na farára, či ju on tiež nepotvára?

Porozumel jej. Milo usmial sa.

„Nie; viem, že si čistá, som o tom presvedčený, že si prísahy vernosti nezrušila — —“

S vďakou pozrela naň, tak jej dobre padly láskavé reči farárove.

„A predsa plnila si to, čo si sľúbila pred oltárom tvojmu mužovi? Snažila si sa ho milovať?“

Sklopila oči, hlboký bôľ zračil sa jej z tvári.

„Však ver' nie?“ Hlas jeho je taký mäkký, nezneje z neho horkosť výčitky.

„Nie,“ šepcú jej zbledlé pery — „nemožno. Všetko som mu robila po vôli, bola poslušná, len — —“

„Vidíš, to je chyba. Ty keď si sa zaňho vydala, mala si sa vynasnažiť spríjemniť mu život, rozveseliť ho. Vidíš, on túžil za tým, aby lúč lásky ženinej ohrial, osvietil mu tých pár rokov, čo mu ešte zbudne zo života. Snaž sa byť prívetivou, prítulnou, a uvidíš — i sebe i jemu spríjemníš život a nebude hriech ustavične medzi vami.“

„Nemožno.“

„Prečo?“

„Bojím sa ho veľmi.“

Zasmial sa. „Blázonko! Veď sa on práve na to hnevá, že sa ho bojíš, že utekáš pred ním. Len oprobuj, uvidíš, že bude inakší. Čo sa budete oba trápiť? Keď si ho nemohla vystáť, nemala si zaňho ísť.“

„Veď som ja nechcela, ale keď nás chceli rozpredať.“

„Taák? bála si sa hádam núdze?“ hlas jeho znel vážne.

„Ja? nie, ale čo by bolo bývalo s otcom, materou? Otec by sa bol zosužoval so sveta!“ ticho, skoro šeptom hovorila.

‚Hľa, obeť,‘ — pomyslel si farár — — ‚A ešte sa najdú panáci, ktorí hlásajú, že ľud nemá citu, že mu je cit nevyvinutý, preto, že na šatách, závojoch neukazujú svetu svoj žiaľ a neudierajú na veľký bubon svoje nešťastie...‘

„Chuderka!“ vzdychol si nahlas. „Neboj sa, dievka moja; uspokoj sa. Ešte ti raz vravím, usiluj sa byť prívetivou oproti mužovi. Buď veselá... a uvidíš, všetko dobre bude. Popros Boha o silu, aby ti jej udelil. Keď si obeť doniesla rodičom, si v stave i túto obeť doniesť, a ešte, keď to vám obom slúži ku spáse.“

„Neboj sa!“ a pristúpil k nej sťa otec.

Pocítila ruku kňazovu na hlave.

„Neboj sa, dcéra moja, ja bdieť budem nad tebou. Budem sa s ním shovárať. Rozpoviem mu; ale mi sľúb, že sa budeš snažiť tak robiť, ako som ti povedal. No? sľúbiš?“ Otázka jeho znela tak milo, tak láskave a povzbudzujúce.

Pozrela naňho. Oči sa jej zaleskly vôľou plniť a pery jej zašeptaly: „Áno,“ i zohla sa k ruke farárovej a pobozkala mu ju vďačne.

„Boh ti daj sily, dievka moja, a vytrvanlivosti. Uvidíš, že všetko dobre bude, a teraz s Bohom! Ja budem hovoriť s ním. Nezabúdaj len milo, len prívetive, a keď hneď i nie, nuž len trpezlivosť... S Bohom!“

Ako išiel čez dvor, videl Ondreja pod oblokom kresať niečo sekerou. Bol zohnutý až k zemi; nezbadal farára.

Prišiel k nemu. „Pán Boh pomáhaj!“

Ondro sa strhol, keď počul známy jemu hlas; pozrel, videl farára nad sebou stáť. Vstal zmätene, strhol klobúk a privítal ho. Marka sa usmiala, keď videla jeho nesnádze.

„Čo robíte?“

„Ale nuž len takô ledačo, teraz práve nemám takej roboty, tak, reku, idem tento kolík si zakresať. Tam, hľa, máme do plota dieru, a ztade vše nám či kačice, či iný hyd vybehne na ulicu; tak, reku, dobre bude to niečim zapchať, aby nemohly von, lebo, prosím ich dvojictihodnosť, veru sa i ztratia, alebo i voz ich môže zadláviť; tak, reku, idem —“ rozhovoril sa náš Ondro a pritom si prihladkal skuštravelé vlasy.

Farár s úsmevom počúval obšírne reči Ondrove.

„No len pracujte, Ondrejko, veď ja viem, že nemôžte byť bez roboty, vždy si musíte niečo najsť.“

Ondro až tak rástol od radosti, že ho pán farár pochválili. ‚Hľa, myslí si, i pán farár vedia o mne, že som nie hocikto,‘ a preto s pokojným úsmevom prehovoril: „Jaj, prosím ich milosť —“ a poobzeral sa po priestranstve, „veď u nás, čo by človek mal sto rúk a sto očú, a ešte ani vtedy by nedostačil. Veru u nás nemôž' si voľkať, keď všade ako by kričalo na teba, ešte toto a ešte tamto... a potom, ich milosť, len keď sme zdraví a keď nám ten Otec nebeský tamhore pomáha... nuž už my sa len do jeho vôle oddávať musíme, ako on ráči“... zamudroval Ondro, aby videl farár, že vie, s kým hovorí, že je nie sprostý, ale že sa i do písma rozumie.

„Veru tak, Ondrejko!“ rečie veselo farár. „Len tak, len o Neho sa opierať, v Neho dúfať, u Neho pomoc hľadať,“ a pozrel na Marku.

Marka porozumela. Pokývla ľahko hlavou na znak súhlasu a spokojný úsmev poihral jej okolo úst.

„A pán farár čože robkali? Prišli nás videť?“ spytuje sa dôverne Ondro.

„Prišiel som. Už som dávno nebol, tak sa mi zachcelo videť vás; škoda, že gazdu niet doma.“

„Jaj, ich milosť!“ poškrabal sa za uchom Ondro, „a ver' škoda, že je nie gazda doma, že sa nemohli s ním poshovárať, lebo by bolo dobre, keby“ — pozrel ustarostene na farára a potom na Marku s výrazom tajomným, ako by chcel riecť: „Mal by som vám veľa čo rozprávať, ale pred touto nemôžem.“

Porozumel mu.

„Za to nič, veď ja prídem čím skôr, keď bude doma; pozdravte ho...“

Nebo bolo zaoblačené, i pocítil kvapku dažďa na líci. Pozrel

hore. „Bude pršať, musím sa ponáhlať domov. S Bohom, Marka! i vy, Ondrej, a len veselo!..." a pozrel významne na Marku. „Všetko dobre bude."

Odišiel.

Po nebi tmavé oblaky sa valily, začalo sa stmievať a popŕchať.

„Thú! tisíc hrmených! No to sa mi ešte nestalo," vykríkol odrazu Ondro a náhle oprel sekeru o múr k obloku.

„Čože sa vám stalo?" spytuje sa Marka?

„Ale nuž gazda mi naručil, aby som pochodil po domoch, či by nám nemohli isť zajtra po drevo... a ja starý... som zabudol." A nepovediac viac ani slova, šiel do konnice po kabanicu a onedlho bol už na ulici.

Marka ostala sama doma, bo Dora ešte hneď od poludnia vypýtala sa, aby mohla si ísť opatriť matku, ktorá dávnejšie chorievala a teraz už leží. Ľahko sa jej bolo vypýtať od Marky, keď nebolo gazdu doma.

Zažala svetlo, potom začala pripravovať večeru. Bolo jej clivo samotnej.

‚Prečo len už nejde domov?' myslí si. ‚Zaiste zaze zaostal s pánmi. Ach, tí páni!' vzdychla si, rozpomenúc sa na to, čo musela pretrpeť od tých čias.

Vonku úplne sa stmilo. Bola tma taká, že ju mohol krájať, ako sa hovorí. Po ulici bolo počuť kroky sa blížiť. Svetlo, lejúce sa z oblokov dedinských domkov, kedy-tedy osvietilo čiernu postavu muža, idúceho hore dedinou. Z Práckeho domu jasné lúče padaly na ulicu, obtočené širšou vrstvou, akoby slabšie osvetlenou hmlou, ako to býva v čas väčšej pŕšky, keď je povetrie preplnené vlahou.

Zastal. ‚Teda tu,' myslí si... ‚Ozaj, čo robí tá nevernica?'... Chcel urobiť ešte krok a prejsť, keď zostal stáť v pruhu svetla, valiaceho sa z nezahaleného obloka. Akási nevedomá sila tiahla ho k nemu. Pristúpil. Nazrel do obloka. I videl postavu ženskú; bola chrbtom obrátená k nemu. „To je ona" — poznal ju po postave. Teraz sa obrátila. Hľa, díva sa mu takmer do očú, áno, tak sa mu zdalo, že ho vidí, keď náhodou pozrela do okna.

‚Samotná je,' myslí si. ‚Kde môže byť ten jej starygáň, čo sa mu zapredala?' V tom túha neodolateľná vzbudila sa uňho, postaviť sa pred ňu, povedať jej prvej všetko to, čo zažil pri rozpomienke na ňu v cudzine, áno vysloviť jej isté bôle a horkosť, čo cítil, keď sa dopočul o jej nevere. — ‚Tak, nech by vedela!...' Ozaj, keby ho teraz tak videla? Čo by povedala?... Tak len raz jej riecť, že opovrhuje ňou, a ukázať jej, že zarobil, že má z čoho vychovať si ženu... ‚Eh! načo; už je beztak márno... Nechaj všetko, čo sa budeš —' ako by mu hovorilo niečo vnútri.

Marka zbadala, že je okno nie zastreté, i pristúpila k nemu, aby ho zastrela.

‚Keby vedela, že len múr ju delí odo mňa,' pomyslel si a trhane od vzrušených citov vzdychol si.

Pozrela von do tmy čez oblok. Zdalo sa jej, že vidí vonku v tme stáť mužskú postavu. Vykríkla od ľaku a rýchle zakryla oblok.

‚Zazrela ma, poznala ma!‘ prelietlo mu hlavou. ‚Len slovo jej povedať, aby vedela a cítila, čo všetko som ja prežil. A potom už ako Boh dá...‘ i vstúpil rýchlym, no tichým krokom do dvora. Nahmatal pritvorené dvere, boly otvorené. V pravo zasvietila sa mu kľúčová dierka. Striasol sa — zastal za okamih, ako by sa klátil, čo má urobiť; potom akoby mechanicky vztiahol ruku ku kľučke, pritlačil ju — a dvere sa otvorily. Vstúpil do osvetlenej izby.

Na štrkot kľučky Marka obrátila sa ku dverám a videla vstúpiť v čiernom odetého chlapa. Nepoznala ho v prvý okamih. Bol premoklý a zablatený. Nazdala sa, že je zlodej. Chcela vykríknuť, ale od ľaku nevládala sa ani pohnúť. Musela sa chytiť o roh stola, aby nespadla.

Jano Dúbrava, lebo on bol, za minútku mĺčky pozeral na ňu. Pocítil v sebe slasť pomsty. Hľa, ako sa trasie pred ním! Predsa je len vinovatá...

Marka s úžasom pozerala naň. A hľa, tie črty tvári, vzdor neznámemu obleku, i tá postava zrazu známymi sa jej zdaly byť. ‚To on — prelietlo jej dušou, a ona v prvom návale citov podvihla akoby k nemu ruky a vykríkla jeho meno.

„Janko!“

Pri počutí zvuku jemu tak známeho, ktorý mu toľko ráz prišiel na um v cudzine, a koľko ráz, keď bol samotný, usiloval si ho akoby vylúdiť, predstaviť, — pocítil bôľ i hnev.

„Áno, ja som to,“ povedal ticho, ale hrdo, každé slovo príkro vyslovujúc. „Však ver' by si si nebola pomyslela, že ma ešte dnes uvidíš — a ešte takto!“ a podvihol jednu nohu, cele zablatenú.

Slová jeho ako nôž krájaly jej srdce. Zakryla si tvár.

„Zakrývaš si tvár, aby si ma nevidela? Boly časy, keď si nezakrývala.. Eh! ani vtedy nebolo to naozaj!“

„Bolo!“ vykĺzlo sa jej nevedomky.

„Čože? To je cigánstvo. Ešte i teraz lužeš, ako si lyhala, keď som sa na podstienke od teba lúčil. Nie je pravda?“

„Nie,“ zašeptala.

„Keby nebolo tak, veď by si nebola tu... A ja, nešťastník, som jej veril, za celý ten čas som len na ňu myslel. Či vstával, či líhal, vždy som len o tom hútal, ako čím viac si nadobudnúť, zarobiť, aby sme ako-tak bezstarostne mohli žiť. A tu keď mi konečne Boh pomohol, že som si vyrobil v takých krajoch, kde som bol v každodennom nebezpečí, že ma olúpia, ba azda i zabijú, kde som odkladal pilne groš za grošom a skrýval pre teba... Tu —? Lačná si bola však ver' za bohatstvom? Predala si sa, tomu starygáňovi. Ale vedz teraz, že ani u mňa by si nebola na kôrke suchej, na! — najedz sa!..“ a vytiahol z vrecka za hrsť blyštiacich sa peňazí...

Zakryla si oči. „Čo ma trápiš?... Všetci —“

„Ja že ťa trápim? A ty? Čo si so mnou robila? Vytrhla si mi nemilosrdne všetky nádeje, čo som si utvoril. Prečo, prečo si len nedočkala?“

„Nemohla som.“

„Keď si nechcela,“ odpovedal uštepačne.

„A či som mala rodičov si nechať na žobrácku palicu doniesť? Mala som ich nechať vyhnať z domu, aby sa potĺkali po cudzích kútoch? To by oni neboli preniesli, najmä otec... O tebe samé zlé chýry bolo počuť, a potom ešte navraveli mi i to, že ma nebudeš chceť, keď ma vidíš cele chudobnú. Tvoja mať, keď som bežala k nej o potechu, tiež na mňa len tak, ako čo by som ja bola všetkému vina, že si ty odišiel. Že veď si sa ty mohol i lepšie oženiť... No, povedz, povedz... či som mohla inak?

„Prečo si len šiel?! Prečo si nás opustil...?! Hľa, i otec tvoj už leží... Ty ma viníš... pozri len na mňa; pozri, čo sa stalo so mnou od tých čias.“

Teraz len zbadal hroznú premenu na nej. I pocítil útrpnosť s ňou, keď ju videl vychudlú a zúboženú.

„Ja som nevedel o ničom, len po otcovej smrti som dostal chýr, čo sa stalo. Keby si vedela, čo som prestál vtedy... To len sám milostivý Hospodin vie... Tak i mať?... a som im prikazoval“ — a čím ďial, tým mäkší mu bol hlas a i tvrdosť z obličaja mu mizla; pocítil ľútosť nad ňou, keď videl ju takú zúboženú.

„Vieš, čo?“ zrazu povedal jej tichým, nežným hlasom a pristúpil k nej. „Poď so mnou, opusť toho starygáňa. Poď so mnou ta, kde nás nik nenajde; poď so mnou do Ameriky.“

„Čo—ó? Čo to vravíš?“ opytuje sa ho zdesená a cúva pred ním.

„Či je to tak hrozné? No, čo si tu zažila? len samé trápenie... Usužuješ sa. A ja? Neboj sa, vychovám ťa. Poď, zabudneme na všetko a bude, ako malo byť...“ a obvinul rukou jej pás a nahnúc sa jej k uchu, začal jej šeptom hovoriť.

Keď pocítila ruku Jankovu a teplý dych jeho, div nespadla s nôh, taký cit ju ovládal. Rumenec polial jej tvár a istá strnulosť zavládla jej údami. Pocítila nevýslovnú slasť, že on je tu, že jej odpúšťa, že zase počuje ten istý túžobný šepot, čo dakedy; ale v druhom okamihu utkvel jej obraz kňaza, prišly jej jeho reči na um. Zdalo sa jej, ako by jeho vážne, prívetivé oči hľadely na ňu s výčitkou... I vytrhla sa mu z objatia a vzdialila sa od neho.

„Choď! odíď! pre Boha ťa prosím! Môžu nás ešte zbadať a potom mi je beda,“ prosí ho zostrašená. „Ja nemôžem už... už je všetkému konec... zabudni... Veď ty budeš ešte šťastný. Môžeš sa oženiť po vôli... Oj, môžeš!... Mňa nechaj na pokoji“ — hovorila trhane.

„Poď“... a zase sa blížil k nej. „Čo máš tu hynúť, keď budeš mať u mňa život nový?“...

„Netráp ma; nemôžem. Odíď... Maj milosrdenstvo... hľa...“

Bolo počuť hrkot kolies na dvore.

„Bože môj, čo teraz? Čo to len bude?... Uteč, bo nám bude beda!“ vraví mu ako bez seba a behá, zalamujúc rukami.

Janko potíšku otvoril oblok a už bol vonku.

Marka, celá sa trasúc, zatvorila za ním okno.

Ešte ho ani dobre nezatvorila, keď vstúpil Prácky. Bol červený

ani rak; poznať bolo na ňom, že mnoho pil. Ale pritom poobzeral sa hneď nedôverčive po izbe.

„Prečo si zatvárala okno? há?“ spytuje sa hrozivým hlasom.

Zľakla sa náramne, mysliac si, že zbadal; ledva vyjachtala: „Dym valil sa do izby, nuž som vetrila.“

„A toto je čo?“ ukázal na blatnavé stopy na podlahe.

Pozrela ta i videla, že na dlážke bolo poznať stopy Janove.

Zmeravela od strachu. „Ja neviem, ja som nevinná!“ šeptala temer bez seba.

„Ešte tajíš? Opovážiš sa?! . . . A toto je čo?“ a zase ukazoval na dlážku. „Mlčíš? Veď ja tebe hneď otvorím ústa; budeš ty vyznávať!“ a začal ju biť, kde len začiahol.

Jano, keď vyskočil oblokom, neutekal, ale zastal a počúval, čo sa bude diať. Počul všetko. Údery, stony a plač Markin, nádavky a hrešenie Práckeho ako by ho prikuly. Za každým úderom zaťal zuby do gámb, tak že mu vystriekla krv z nich. Päste kŕčovite stisol. Celý sa triasol rozčulením. ‚Zabije ju, ten oplan,‘ prebehlo mu myslou, ‚pre mňa ju zabije! Ach, keby ho tak‘. . .

V tom bolo počuť temný buchot, ako keď niečo ťažkého padne. ‚Zabil ju . . . Nie, nevydržím‘ . . . i chcel vbehnúť do domu, keď sa dvere otvorily. Počul ťažké kroky sa blížiť. Zuby mu až cvekotaly od rozčulenia.

Prácky prechodil popri ňom Už prešiel, keď rukou pohol, a, hľa, udrel ňou o porisko sekery. Ani sám nevedel, ako ju zodvihol. Pohol sa za ním. V druhom okamihu počuť bolo temný úder, za tým výkrik a pád ľudského tela . . .

Jano vrátil sa a ako bez smyslov vbehol do izby. Marka ležala na podlahe; stenala.

„Vstávaj! rýchle vstávaj!“ vraví jej. „Poď; zabil som ho, sekerou som ho zabil, už ťa viac nebude biť. Poď — utečieme“. . .

Ona zprvu pozerala naň s výrazom tupým, ako by nerozumela; potom vykríkla a vyskočila, ako uštipnutá.

„Čo ó?“

„Zabil som ho!“

„Koho?“

„Tvojho muža.“

„Nešťastník!“ zalomila rukami. „Utekaj, zachráň sa!“ a tisla ho von. „Skoro, skoro, aby ťa nikto nevidel.“

„A ty?“

„Ja? Netráp sa o mňa, ja beztak . . . čo len ja . . . Len utekaj, pre Kristove rany, len chytro“ . . .

„Poď“. . . zavolal jej z dvier.

„Nie; načo —“ zakryla si tvár.

Stál na prahu, zrazu obrátil sa, hodil sa k nej: „Odpusť!“. . .

Dvere sa ticho otvorily a v nich bolo vidno v sprievode viacerých chlapov Ondra.

„Sem sa! Chyťte ho!“ skríkol a ukázal rukou na Jana.

Jano obrátil sa tvárou k nim: „Ja som ho zabil . . . ja sám, ona nie je vinná.“

Chlapi za okamih váhali, potom vrhli sa na neho. Po krátkej borbe Jano ležal poviazaný.

Marka zmeravene pozerala, čo sa deje. Bola bledá ani smrť. Zrazu siahla rukou k srdcu a strašne vykríkla. Prúd červenej krvi lial sa jej z úst. Bola by padla, keby nie Ondra, ktorý ju ulapil v páde. Len čo dostačili rodičia dobehnúť, keď dušu vypustila . . . .

. . . .

Ondro, keď vracal sa z dediny, potkol sa do niečoho. Zdalo sa mu to byť niečo neobyčajné, i zažal sirku a poznal pri jej svetle Práckeho telo. Na hlave mal hlbokú ranu, z ktorej vymokala krv, a pri ňom ležala sekera. Poznal ju. Zľakol sa. Čo teraz? ‚Budú myslieť, že som to ja' . . . Chytil sekeru v prvej sekunde a zo strachu pichol ju medzi rážďa. Potom priplichtil sa k oknu. Počul rozhovor. Rýchle zavolal súsedov a s tými vtrhol do Práckeho domu . . . .

. . . .

Kto opíše žiaľ rodičov Markiných, zamdlievanie kraviarky, keď videla si syna sputnaného, ako ho vedú žandári? Kto opíše shon, reči a šumot, ktoré spôsobila strašná udalosť v tichej ináč dedinke? Podobala sa úlu vzbúrených včiel: tak to všetko behalo, zalamovalo rukami, postávalo a rozprávalo si jedno druhému.

Práckeho a jeho ženu pekne pochovali. Ondro nariekal si za gazdom ako malé dieťa, a dušil sa a presviedčal každého, že nebolo lepšieho človeka nad Práckeho . . . Jana odsúdili na mnohoročný žalár. Tam má dosť času rozmýšľať o minulosti — o Marke — o všetkom. Neraz bude si trhať vlasy v zúfalstve, neraz pozre na vysoký oblok, ktorým kmitá mu kedy-tedy tenký lúč svetla. Ak prežije, bude len tôňa človeka. Veď žalár neživí. Bude sa vláčiť ešte pár rokov medzi ľuďmi, ktorí naňho budú potajme ukazovať, ako na vraha . . . Môže byť, že nevráti sa do rodiska . . . Ku komu? K matke? Tá už dávno hnije! Niet tam už nič, čo by ho tiahlo. Len v cmiteri sú tri zapadlé, trávou porastlé kopčeky, nad ktorými šumí už košatej lipy listie. Môž' byť, ta príde porosiť slzou zo zapadlého oka vyprahlý rov Markin.

Odkaz českým kritikom.

V istých učených kruhoch českých sa javí veľká neľúbeznosť naproti mne pre prvý sväzok mojej publikácie o Komenského reforme v Nemecku (Sl. Pohľ. 1904, č. 3). Pán J. B. v Českom Čas. Hist. nemá o sväzku skoro nič iného riecť, ako že je väčšina dokumentov prevzatá z publikácií Českej Akademie a že je nového v ňom „poměrně" málo. Že som to, čo už bolo publikované, nie z vlastnej vôle znovu vytlačil, to opatrne zamlčal; a že asi 100 dokumentov a regest v knihe tej obohacuje našu dosavádnu známosť o Komenskom, to sa mu akiste nezdalo byť dosť zajímavým pre čitateľov Časopisu, ktorý za 10 liet svojho trvania o Komenskom mimo

fádnych alebo prázdnych referátov (a i tých bolo i „poměrně“ málo) nič nevedel povedať. —

Ale zvlášte som padnul — jestli sa nemýlim — do krutej nemilosti v istých kruhoch Akademie Frant. Jozefa. V predmluve svojej vyšespomenutej publikácie som totiž napísal: „Ein Theil des hier veröffentlichten Materials ist ein neuer Abdruck der in letzter Zeit von mir herausgegebenen Aktenstücke: sie sind in Druck gegeben worden, wo es ungewiss war, ob die gegenwärtige Publikation zu stande kommen würde“. Z uvedených slov referent v Časop. Mus. Česk. (1905. sv. 1), člen Akademie p. dr. J. V. Novák, bol tak smelý zavierať, že boly moje „nálezy v oboru badání o Komenskom vlastně chystány pro sbírku německou“, a že tak akoby len náhodou vyšly „v díle jen podružném“, totiž v spisoch Českej Akademie. Aby l. čitateľ toto logické salto mortale i po mravnej strane dôstojne oceniť mohol, prosím ho uvážiť: 1. že čo som v nemeckej publikácii znova vytlačil, tvorí asi šiestu alebo siedmu časť mojich dvoch akademických svázkov; 2. že veľká väčšina materiálu v Prahe uverejneného pre nemeckú publikáciu ani sa nehodí.

Čo za cieľ mohlo mať odhalenie p. dr. J. V. Nováka, je síce nie ťažko vynajsť; naproti tomu nech stojí tu vytlačené: že som ja, pri druhých už dávnejšie začatých trudoch a pri prácach svojho povolania, publikáciu, o nejž reč ide, hlavne preto vzal na seba, bo ma lákalo vypísať, akú rollu hral Slavian, Čecho-Slovák, v nemeckej práve sa národne tvoriť počínajúcej vzdelanosti XVII. veku, a čakal som — naivne — záujem pre to téma [1]) a aspoň uznanie snahy svojej práve v Prahe. Na miesto toho príkra výčitka od p. dr. J. V. Nováka, že o svolení Akademie pražskej k odtisku aktov, ňou už uverejnených, mlčím. Patrne utrpela Akademia morálnu a materiálnu škodu. Snáď ju p. dr. J. V. Novák k verejnému súdu vyloží. Ja hneď teraz spomeniem, že v tom páde si je Akademia sama vinovatá. Ani v jednom svázku Korrespondencie Komenského Česká Akademia nedala vývod, či spoločnosti a redakcie, z ichž spisov ona väčšie a menšie kvantum znovu odtiskla, daly k tomu svoje svolenie. Nech teda p. dr. N. obráti svoju žalobu najprv proti nej a proti p. Paterovi. O sebe aspoň hneď tu môžem podotknúť, že som taký vývod bez toho, že by ma nejaké nebezpečenstvo bolo potkalo, držal za nepotrebný, poneváč aktá a dokumenty raz vytlačené sú vše-

[1]) P. dr. J. V. Novák snáď nevie, o čom ho starší p. redaktor Č. Č. Hist. ľahko môže presvedčiť, že som si od nakladateľa vyhradil právo výsledky týchto študií súčasne i po česky vytlačiť; chystané bolo teda toto dielo, Nemcami štedre podporované, i pre českú verejnosť. Že sa česká verejnosť, už či pre moje práce, či pre Komenského vôbec, a či len pre túto otázku tak málo zaujíma, že moje osobne úplne beznáročné nabídnutie nebolo prijaté, to môže p. dr. J. V. Novák ospravedlniť svojou kritikou druhého svázku, na príslušnom mieste ním už oznámenou; ale pritom nech spomenutým mnou teraz faktom skvele podčiarkne moju iskrennú snahu slúžiť i vede slovanskej vôbec, a menovite českej. Mám nádej, že tento appell vyslyší.

obecným dobrom, a každý editor môže byť rád, jestli veci ním uverejnené uznaly sa tak vážnymi, že ich znova vytlačia: nijaký prospech z toho ani pre nakladateľa, ani pre iných nevychodí. Nakoľko znám výbor berlínskej spoločnosti, ten nemal ani na ume uraziť ani práva, ani dôstojnosť Českej Akademie, ba myslím — ač neviem, bo sa mi nechce o to spytovať, — že jestli Akademia v takých veciach hľadá veľké potešenie, to sa jej ešte i teraz môže stať zadosťučinenie.

Keď ohradzujem sa proti podobným výčitkám, to rád hľadím v ústrety vecným,[1]) hoc i prísnym úsudkom. Moja najnovšia práca, rozumiem 2. sväzok publikácie tu spomínanej, dáva dostatočný podnet k takým úsudkom; treba sa ale do kritiky — vecnej — aj rozumieť. Uvidíme, či podnet ten moji ct. českí kritikovia aj náležite využitkujú; že vôle k tomu majú, o tom po preukázanom nepochybujem. Jestli bude treba, vecnú odpoveď nezostanem dlžen, a z toho štúdium môže mať osoh.

J. Kvačala.

Slovenskí panovníci.

Píše *Fr. V. Sasinek.*

I. Privina.

Jako vôbec v dejepise, tak tým viac v dejepise Slovanstva je mnoho takrečených „gordických uzlov", ktoré dosiaľ nie sú rozuzlené, ba ani náležite rozseknuté. Tak je to i s niekdajším slovenským panovníkom Privinom. Náš výtečný Šafárik síce v „Slov. Starožitnostiach" dosť obšírne vylíčil nám osudy jeho, ale i to je „gordický uzol" len rozseknutý, nie náležite rozmotaný [2]), a to preto, že náležite neobjasnil dejište, kde Privina tie osudy zakúsil. Že bol z Nitrianska vyhnaný a po mnohom potulovaní od cisára Lud-

[1]) K takým nepočitujem tvrdenie p. prof. Skalského (Jahrb. für Gesch. d. Protest. in Österr. XXV. str. 419), že by biografické spracovanie látky bolo cieľuprimeranejšie bývalo, podvrátil som to v predmluve, a jednoduché tvrdenie opačného je ešte nie dôkaz. — V najnovšie mne došlom čísle (3. 4) Sborníka moravských učiteľských Jednot zdrcujúcim spôsobom pokutuje ma p. prof. dr. Drtina za to, že som si meno predtým i maďarskou ortografiou písal. Cituje totiž v troch riadkoch jedno za druhým moje práce (v dvoch pádoch nesprávne) pod menami Kvačala, Kvacsala, Kvaczala. Jestli sa už — očividome — z realistického stal speculatívnym filosofom, to mu odporúčam pre budúcnosť použiť ešte vlašskú a nemeckú ortografiu: effekt v istých (českých) kruhoch bude ešte väčší. A za to som mu povďačný, že poslednú prácičku moju ním ovšem použitú vynechal zo soznamu svojej — ináče veľmi pochybne sostavenej — literatúry, aspoň ma tým neučinil spoluodpovedným za omyly, ktoré v jeho, úplne beznáročnej práci, vzbudzujú pozornosť.

[2]) Šafárik: Slovanské Starožitnosti. V Praze, 1863. II, 473.

vika obdržal bydlište v Pannonii, to je historicky zistené; nenie však v tom rozlúštená tá otázka: na jakom základe sa to stalo? či z milosti Ludvika, alebo na základe práva? Ja som prišiel k tomu poznaniu, že sa to stalo nielen z milosti, ale i na základe práva, ktoré mal Privina na Pannoniu; lebo pred svojím vyhnaním bol panoval nielen na lavej strane Dunaja, ale i na pravej; nielen v Nitriansku, ale i v Pannonii. Je to síce nové a smelé tvrdenie, ale správne; čo prítomným pojednaním postavím do svetla.

Strabo (r. 15. po Kr.) vo svojej geografii píše, že germánski Svebi hraničia s Getami. Hranicou medzi tými Svebami a Getami boly Malé Karpaty, od Dunaja k žriedlam Visly [1]. Spomenutí Getovia menovaní boli aj Mysiami [2], a Strabo svedčí o nich, že bývali na tamtej i na tejto strane Dunaja, jako i to, že Mysovia za jeho doby menovali sa i Mäsiami [3]. Z toho nasleduje, že Mysia (Mäsia) s lavej strany Dunaja a Mysia (Mäsia) s pravej strany Dunaja tvorily *jeden celok:* teda boly aj pod *jedným panovníkom.*

Akokolvek etnografi a geografi menili mená národov a ich bydliská, názov Mysia (Mösia) zostal i na pravej i na lavej strane Dunaja.

Akokolvek je skomolený soznam biskupství, podriadených arcibiskupovi laureacenskému, skrze pápeža Symmacha († 514) založených, predsa je v ňom stopa rozdielu medzi Moesiou západnou a východnou, zadunajskou a preddunajskou, kde bývaly biskupstvá v Trnave a Nitre [4], — stopa zadunajskej Moesie s preddunajskou Moesiou cirkevne v jeden celok spojenej.

Jornandes, stotožňujúc Scythiu so Slaviniou, píše, že mala začiatok tam, kde je močiar Mysický (močiar v Mysii), Musický [5]: je to onen močiar v zadunajskej Moesii, uprostred ktorého stály pannonské Staré Hrady (Starý Hrad a Mošon, Altenburg und Mos-

---

[1]) Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti. Turč. Sv. Martin, 1904. I, 63.

[2]) Longam his diebus viam ingressus sum versus Istrum et Getarum regionem seu Mysorum. Dio Chrisostomus: Orat. XII. ap. Wesel. adnot. ad Itin. Hierosol. p. 564. Fejér: Dissertationes pag. 112.

[3]) Karl Kärcher: Strabo's Geographie. Stuttgart, 1829. Siebentes Buch, Seite 549, 556, 557.

[4]) Patrimonium Philipporum habet valvas, seu fossatum, quod a mari mediterraneo per Liburniam et Pannoniam, dividens ipsas Pannonias et Maesias . . . per lacum Pelschidis currit. Ab occidente vero flumen Lycaos (Licus, Lech) et Maesias occidendentales Napam, Ekram et Odiram flumina, quae vulgares assidentes eisdem Nab, Egr, Odram nominant . . . Per Pannonias Raba, Putina (Pitten), Austria (Austuris), Faviana id est Wienna . . . Per Maesias (orientales) autem Tyrana (Trnava), Nitrana. Hansiz: Germania sacra. I, 24, 25.

[5]) Historiae antiquae, Hamaburgi, 1611, pag. 84. Scythia siquidem Germaniae confinis eotenus, ubi Hister oritur amnis, vel stagnum dilatatur Mysianum; p. 85. Sclavini a lacu, qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum (Dniester).

burg). Močiar ten znal ešte i potom bezmenný notár krála Belu pod menom *lutum Musun* [1]).

Za doby cisára Ludvika I. (813—839) Mojmír panoval nad Moravou, Privina však nad Moesiou. Tento držal s Nemcami a s latinským arcibiskupom solnohradským, natolko, že i v Nitre založil chrám sv. Emerama a dal ho posvätiť skrze Adalrama (821—836), arcibiskupa solnohradského. Mojmír, aby zamedzil šírenie sa Nemcov, chopil sa zbrane a, prekročiv Malé Karpaty, oboril sa na Privinu, zahnal ho a podrobil si nielen Moesiu s lavej, ale i s pravej strany Dunaja; v čom ho i Obri (Avari) podporovali.

Privina uskočil k Radbodovi, strážcovi hranice pannonskej. Tento sa ho zaujal a odporúčal ho cisárovi Ludvikovi. Tento prijal ho a dal ho pokrstiť v Treisme [2]).

Že Mojmír, král Moravanov, a Tutund, vojvoda Obrov, stali sa takými víťazmi a zasadili sa o obnovenie slovansko-glagolskej hierarchie, o tom svedčí bulla pápeža Eugenia II. (824—829), poslaná na suffragánov Urolfa, arcibiskupa laureacenského, a síce na Rotfreda avianského, Methodia speculo-julského, Alevina nitrianskeho, Annona starohradského, biskupov; ako i na Tutunda a Mojmíra i pohlavárov Hunnie čili Avarie, tiež Moravie a Pannonie čili *Moesie* [3]).

Ačkolvek Tutund cisárovi Lotharovi (840—855) sa podrobil [4]), Mojmír podržal úspechy svojho víťazstva až do r. 846, v ktorom Ludvik II. nielen pozbavil ho Pannonie, ale i trónu, posadiac naň Rastislava.

Medzi tým časom Privina, rozkmotriv sa jakosi s Radbodom, uskočil i so synom svojím Chocelom do Bulharska, potom k Rati-

---

[1]) Zulta . . . in eodem confinio, ultra lutum Musun, collocavit etiam Bissenos. Béla király névtelen jegyzője. Podhraczky, Budán, 1861, pag. 408.

[2]) Treisma na rieke tohože mena v Dolnom Rakúsku. Dobner: Annales Hágek. II, 508. Nuž, bol Privina pohanom, keď bol v Treisme krstený? Je pravda, že prísne zapovedano bolo opätovať *platný* krst; ale i Gréci i Latini dla svojho lubovolného náhladu vysvetlovali si tú *platnosť* krstu. Práve z tej doby máme príklad, že jeden z poslancov nordmanských, keď bol pokrstený na dvore Ludvika, vyslovil sa, že už je po dvadsiatykrát krstený. Caroli Magni opera ap. Migne II, 1408. O tom „Századok" r. 1905 podaly môj list na str. 70. Také opätované krstenie bolo len akousi parádou, s ktorou stal sa taký pokrstenec „hoffähig".

[3]) Dobner: Annales Hágek. II, 486 - 488.

[4]) Lotharius quidem accepit regnum Romanorum et totam Italiam, et Franciae partem orientalem, totamque provinciam. Ludovicus vero praeter Noricam, quam habebat, tenuit regna, quae pater suus illi dederat, id est Alemaniam, Thuringiam, Austrasiam, Saxoniam et *Avarorum* id est Hunorum regnum. Carolus vero medietatem Franciae ab occidente et totam Neustriam, Britanniam et maximam partem Burgundiae, Gotiam, Vasconiam, Aquitaniam. Chron. Fontánnellense ap. Dobner l. c. pag. 545.

mírovi medzi Dravou a Savou, konečne k Salachovi v Krajne, ktorý ho smeril s Radbodom, ba i s Ludvikom. Tento nielen mu navrátil Moesiu, ale dal mu v léno i územie nad riekou Salou. Tu založil hrad Sala-budín (Salapugin, pozdejšie Zalavár) a bol horlivým rozširovateľom latinských kostolov a kňazov.

Kedy a jako zomrel Privina? Pre nedostatok pevných dejepisných svedectví nemožno dať na túto otázku dostatočnú odpoveď. Isté je len to, že r. 860 bol na žive[1], r. 868 ale mal jeho syn Chocel svoje sídlo na Slovensku[2]. Bezmenný Salisburčan poznamenal, že ho Moravania boli usmrtili[3]; ale či na bojišti alebo potajomne, určite sa nevyslovil.

Pravdepodobné je, že smrť Privinu stala sa na bojišti; lebo r. 869 už nachádzame Svätopluka panovať v Nitriansku. To sa iste len tak hladko neprihodilo, keďže ešte predošlého roku Chocel činil nábožné darovania nitrianskemu chrámu sv. Emerama.

Dľa mojej mienky Rastislav pracoval na tom, aby obnovil državu tak, jako bola za jeho predchodcu, a stala sa i politicky i cirkevne samostatnou[4]: teda chopil sa zbrane, prekročil Malé Karpaty a uderil na Chocela. Rozumie sa samo sebou, že Privina prišiel na pomoc synovi svojmu. Súčasne i cisár Ludvik vrhol sa na Moravu. Výsledok bol ten, že Ludvik, ačkoľvek i roku nasledujúceho vo vojne pokračoval, so škodou svojou odtiahol preč[5], Privina padol na bojišti, Chocel spasil sa útekom za Dunaj, a Svätopluk stal sa panovníkom Nitrianska[6].

Ačkoľvek Šimon Kezanský a po ňom iné naše domáce pramene ešte pripomínajú Mesianov (Moesianov) z doby Svätopluka a kladú ich do Nitrianska[7]; — ačkoľvek ich aj Dio pripomína[8], predsa ich meno na ľavom brehu Dunaja zaniklo.

---

[1]) Anonymus Salisburgensis ap. Ginzel: Geschichte der Slavenapostel. Cyrill u. Method. Leitmeritz. 1857. Anhang I. 53. Srov. diplom z r. 860 ap. Dobner: Annales Hágek III. 44.

[2]) Učinil darovanie chrámu sv. Emerama. Fejér: Cod. dipl. VII, 4, 11.

[3]) Quem Moravi occiderunt. An. Salisb. ap. Ginzel l. c. p. 66.

[4]) Toto jeho účinkovanie je známe zo životopisu sv. Cyrila a Metodia.

[5]) Ludovicus, rex Germaniae, ab expeditione hostili de Winedis, cum quibus praesenti (868) et sequenti (869) anno saepe comminus sui congredientes, aut nihil aut parum utilitatis egerunt, sed maximum damnum retulerunt. Annales Bertiniani ap. Dobner I. c. p. 93.

[6]) Carlmannus *regnum* Zuentibaldi, nepotis Rastici, igne et gladio depopulatur. Annales Francofuldenses ad an. 869.

[7]) Srov. môj Slovenský Letopis III, 89. IV, 113. Daniel Cornides: Vindiciae Anonymi p. 277.

[8]) Srov. vyššie notu 3.

Cesta z Tiflisa do Chabarovska na Amure.

Z rozpomienok svojich podáva

Jozef Krafta.

(Pokračovanie.)

Celý Suezský kanál je 87 morských míľ čili [150 verst dlhý, 40—60 metrov široký a má 16 staníc okrem Port-Saidu a Suezu, ktorá posledná je na konci kanála, vlievajúceho sa v dosť objemné jazero Suezské. Jazero samo okrúžené je lesnatými vrchami. Medzi tým časom prišli, každý na svojom kátere, agent spoločnosti a ruský konsul, ktorí oba s kapitánom lode so svojich parochodíkov sa shovárali. Konečne sišiel „locman" s lode na zvláštnu loďku, aby sa podrobil týždennej karanténe, až by sa zase do Port-Saidu vrátil, a keď vytiahnuté bolo lano pre locmana spustené, roztiahly sa plachty a naša loď veselým tempom brázdila vlny jazera. O 7. hod. večer octli sme sa v Červenom mori pri východnom vetre a teplote 27° C. Ačpráve pohoda bola veľmi pekná, more predsa hádzalo dosť silné vlny, loď kolimbala sa a matrósi pozakrývali illuminátory, t. j. okrúhle okienka na lodi. Ráno o 7. hod. bola už zase teplota 27° C., vlnenie mora dosiaľ neprestalo, ale na cestovateľov nemalo účinku. Oba brehy boly vidné, pravý bol osvetlený leskom slnka, ľavý zaľahnutý hmlistým závojom, a protiva táto poskytovala krásny obraz. Skalisté bralá vrchu, celkom holé, predstavovaly útvarom svojím krásne gruppy roztrhaných a sem-tam nahádzaných pyramíd, kužeľov odseknutých, cylindrov, ani čo by giganti akísi jeden ponad druhého driapali sa hore ku oblakom a vidiac márne námahy svoje, opodiaľ sklonili sa na úroveň mora. V diali velebne vrchol svoj dvíhala hora Sinai. Netrvalo dlho, zavial silnejší teplý vietor, giganti ako by boli ustali na hŕbach ležať, brehy sa nám oddialily a my sme boli v otvorenom mori, a poneváč loď naša krížom presekávala vlny, aby sme chytrejšie plávali, rozvinuté boly plachty, do ktorých sa vietor statne opieral. Obzor náš nebol teraz veľký, ani veľmi vábny, v diali zazreli sme dve veľké lode a akýsi predmet, ktorý sa ustavične sem a ta klátil, ktorý sa nám potom predstavil ako maják v prostred mora postavený. Pri brehu bolo vidno niekoľko kostier stroskotaných lodí, smutné to vraj pomníky neopatrných kapitánov a vodičov lodí. Ako nám náš kapitán vysvetľoval, veľmi často sa v tomto okolí oproti sinajským horám lode stroskotajú. Keď kapitán pri hmlistom počasí v smere svojom o niekoľko míľ na bok sa uchýli, snadno naskočí loď na podvodné skaly, ktoré sa tu ďaleko do mora ťahajú, a tie potom dno lode preraziac, túto vydajú v obeť bezodnému moru. Stáva sa to práve i v blízkosti majáka, leba vo hmle nemôže posvietiť.

Bol pekný čas, ale rozprávka kapitánova nás zato akosi nedobre naladila. Pozerajúc na tieto trosky pyšných niekdy lodí, tanula nám na mysli všem tá myšlienka: „a keby sa i nám tak povodilo?" Jedna spolucestovateľka naša nemohla utlumiť svoj desný pocit a so strachom spýtala sa kapitána: „Či my dosť ďaleko ideme od tých

ryfov (podvodných skál)? Neskočíme na ne?" — „Neráčte sa obávať, ideme pravidelným smerom," odpovedal kapitán Kazi, galantne sa ukloniac tázateľke, a týchto niekoľko slov otuženého plavca natoľko nás uspokojilo, že sme sa škodoľúbe usmiali strachu panej O., ačpráve sme sa tú istú otázku len neosmelili predložiť.

Išli sme rýchle ďalej, vrchy ustúpily do pozadia, nechajúc pred sebou k moru rovinu, a aby sme sa strachu pred ryfmi nestriasli, ukázala sa nám v blízkosti nedávno stroskotaná loď, ktorej komíny desno nahor trčaly; ale s druhej strany vidiac, ako more veľmi nahadzuje neveľkú, oproti nám plávajúcu anglickú loď, kdežto my bezpečne mohli sme sa na palube prechádzať, cítili sme sa na našom flegmatickom velikánovi dosť bezpečne. Pomaly ztratil sa nám i pravý breh, vietor sa stíšil a v hladine mora violetovej farby odrážaly sa jagavo lúče slnka, ale zato horúčosť sa vzmáhala. O 7. hod. večer bola horúčosť 29° C. a každý obával sa nocovania v kajutách. S jedným mladým dôstojníkom postlali sme si na palube vzdor zákazu staršieho officiera, ktorému sme museli sľúbiť, že ráno pri čistení lode už hore budeme. Noc bola strašne horúca, a ačpráve sme nemohli pre horúčosť spať, predsa sme mali výhodu pred tými, čo v kajute zostali; tí nám závideli.

Pri slabom východnom vetríku a tichom mori v horúčosti 29° C. približovali sme sa 30. aug. k obratníku raka, aby sme prekročili do horúceho pásma. Bol práve deň menín imperátora Alexandra III., a deň ten sa svätil, jedna časť vojska v uniforme postavila sa vo dvoch radoch na palube a kommandant pozdravil vojsko krátkou jadrnou rečou, v ktorej pripomenul diaľnu rodnú zem a jej hosudara, na ktorého zdravie vypil pred tvárou všetkých pri hromovom volaní „urá" kalíšek vodky. Vojsko defilovalo okolo svojho kommandanta a utiahlo sa do vnútra lode, aby sa tam všetci počastovali. Krátka táto ceremonia v cudzom kraji prostred mora ako by nás v duchu preniesla v mátušku Rossiu a do našich, horúčosťou zmalátnelých údov ako by elektriny vliala, — spomienkam, rozprávkam a rozličným anekdotám nebolo konca-kraja, každý mal čo rozprávať, či o svojich milých, či známych v Rusku zanechaných. Tak prišiel čas raňajok, kde za plným stolom jedla a nápitkov bolo mnoho toastov. Kapitán lode s officiermi hostili obecenstvo šampaňským a prvý toast vyniesol kapitán lode na cára. Nálada bola veľmi dobrá, ačpráve s každého pot cícerky sa lial. Potom každý veľmi rád poberal sa hore na palubu, kde pod tentou jednako 30° C. bolo, ale predsa povieval vetrík, ktorý loď zapríčiňovala behom svojím. Boli sme na vode a pachtili sme za ňou, ako ryby na suchu. Smäd trápil nás na úmor, na nešťastie ľadový stroj sa pokazil a nedal sa popraviť, — tak aspoň hovorili buffetčíkovi sluhovia, — a ten robil dobrý obchod so sódovkou, ačpráve bola tiež teplá. Pri panujúcej horúčosti dohovorili sa cestujúci, že budú nocovať všetci na palube, čo i kapitán dovolil, obdržiac sľub, že všetci pred obligátnym zametaním vstanú a že si každý posteľ svoju sám opatrí. Rozhodnutie toto bolo všetkým vítané. Pre dámy kapitán dal plachtami ohradiť miesto na korme.

Večer o 7. hod. bolo už 30° C., horúčosť pre Petrohradčanov a Moskvičov neslýchaná, áno i nám Kavkazcom obtížna, bez ochladenia, bez vetra, bez studeného nápoja. Priblížila sa hodina spania, každý našiel si miesto, kde sa mu dalo, vlečúc posteľ svoju, totiž pokrovec, podušku a plachtu, bez čoho Rus nejde na ďalekú cestu. Pomaly zatíchly všetky rozhovory a Morfeus rozprestrel krýdla svoje nad palubou; lenže akiste sa kdesi poškriabal na klinec, lebo nepokojom jeho počali sa tu i tu niektorí spáči búriť. Zrazu cítim, že ma ktosi prekročil a hneď ozval sa hlas: „Georgij, spíš?“ Bola to pani O., staršia už dáma, veľmi tučná. „Pusti ma ľahnúť na divánček, a ty si ľahni k Josifovi Viaceslavičovi.“ — „A čo? prečo tam nespíš,“ pýtal sa pán manžel. — „Tam je ani v peci, ja by som sa tam zadusila.“ — „Veď nelzä . . . čo povedia ľudia na to?“ — „Nech si povedia, čo chcú, ale ja tam spať nebudem, tu je omnoho čerstvejšie povetrie,“ dovolávala sa pani O. a energičným potisnutím prinútila muža k ústupu a postlala si na diván.

Onedlho prišla mladá, ale tučná žena artilerijského kapitána a odoženúc mladého dôstojníka od boku manžela svojho, sama sa tam uvelebila. Chvíľu bolo ticho, ale zas prišla žena nadporučíka S. s troma deťmi za mužom, lebo jej tam deti nemohly spať, a usalašily sa pri milom oteckovi. Deti sa utíšily a my už nazdávali sme sa, že zaspíme. Ale aký omyl! Veselá pani doktorová s náležitou resignáciou opustila dámsky oddiel a žalujúc sa na horúčosť, tam neznesiteľnú, volala hlasno na muža svojho. Smiechu a vtipom nebolo konca, a keby boly dámy pokračovaly v svojom nočnom sťahovaní, bolo by konec spaniu, ale, na šťastie, ostatné chrabro vydržaly v svojej priehrade. Ráno nás matrósi zobúdzať museli a každý spechal so svojou posteľou do kajuty. Konečne bolo i smiechu dosť. Pri strojoch bola tak veľká horúčosť, že dvoch kuričov museli odniesť omdletých. Hneď ráno bolo 30° C., preto každý hľadel striasť sa zbytočného rúcha, a páni vyšli všetci v tenkých bielych nohaviciach, na neškrobených košeliach tenké kabáty, na nohách plátené črievice. Pán L., správca trestnice na Sachaline, obliekol si hodvabnú vyšitú košeľu, prepásanú červenou šnúrou, rozumie sa, bez kabáta, po rusky. Kroj p. L. neľúbil sa policii lode, p. staršiemu dôstojníkovi, ktorý vyzval ho obliecť si kabát, lebo že je toto neslušná odev pred dámami. „Čo vy hovoríte?! Neslušná odev?“ rozkríknul sa p. L. — „Áno, neslušná, ako hovorím, pred dámami.“ — „Tak? a vy ste Rus?“ — „Áno, som.“ — „Nuž, teda musíte vedieť, že je toto ruský národný oblek, ktorý celá Rus nosí, áno i vojsko nosí gymnastovky, a vy sa opovažujete tvrdiť, že odev moja nie je slušná? Prosím ihneď oznámiť to p. kapitánovi lode. Ja druhého obleku neoblečiem a na vás podám žalobu.“ Publika skupila sa okolo dohadujúcich sa, tak asi ako v meste, keď sa na ulici výtržnosť deje, a postavila sa na stranu p. L., tak že starší officier, nahnevaný, s rapportom odbehol ku kapitánovi. Ale s výsledkom sa nevrátil a p. L. celou cestou hovel si v svojom kroji. Starší officier vôbec nás veľmi trápil, nedovoliac nám vo dne na palube na lavici driemať a nemiestnymi, pri tak dlhej ceste, paragrafmi

etiquetty tak nás popudil, že sme sa každý deň s ním vadili, a konečne cestujúci nešli k stolu, zakiaľ on za ním sedel. To ho vyliečilo, stal sa delikátnejším.

Na kúpeľ vo vani nebolo ani pomyslenia a preto sme vynašli druhý spôsob kúpania. Čo horúčosť veľká zavládala, dovoleno bolo vojsku svoje šaty na palube prať, a síce oddelili palubu I. a II. triedy plachtami, po dlážke pretiahla sa hrubá rúra, z ktorej po celej palube išiel silný prúd vody, v ktorom vojaci sedeli a veselo svoje šaty prali; k tomu z tušov striekajúca voda príjemne ich ochladzovala. Tento kúpeľ použili mnohí z mužských cestovateľov každý deň ráno od 4-tej do 5-tej.

Noc na 1. septembra bola strašne dušná, teplomer ukazoval 31° C. pri úplnom bezvetrí. Málokto mohol spokojne spať, stony a žaloby, ponosy na horúčosť len tak vzduchom z kúta do kúta lode poletovaly. Z medzipalubia bolo počuť rozmluvy vojakov, nádavky, a pohliadnuc dolu, zdalo sa mi, že vidím akýsi tábor nespokojných adamitov. Príčiny nespokojnosti tejto boly asi tieto: Obecenstvo nebolo privyknuté na takúto horúčosť v Červenom mori, okrúženom skalami, ktoré slncom čez deň rozpálené, v noci ako by horúčosť zo seba sálaly a vzduch pri úplnom bezvetrí rozohrievaly. Ráno oznámený bol smrtný pád, v noci umrelo malé dieťa pani Russanovej, 2½-mesačné; dľa výroku lekára umrelo na zapálenie modzgov, obeť to nesmiernej horúčosti. Bohu chvála ale jediná, lebo na celej ceste nikto viacej neumrel. Pohrab bol v to isté ráno na siedmu hodinu ustanovený, práve v čas raňajok, aby nikto nebol prítomný. Mŕtvolu dieťatka zaobalili do plachtového plátna, šnúrkou posťahovaného, na to priviazali ju na dosku, na jejž spodku tenká liatinová platňa pripevnená je šnúrou. Dosku s mŕtvolou niesli dvaja matrósi, popredku šiel starší officier, sprevádzaný dvoma matrósmi, a za mŕtvolou kráčala matka; sprievodu pripojil som sa i ja. Prišli sme ku zábradliu kormy (zadná časť lode), na ktoré sa položila dlhšia doska a na tú dali mŕtvolu, sňali čiapky s hlavy a starší officier hlasno pomodlil sa „Otčenáš“ (na lodi nebolo popa s nami), všetci sa prežehnali a na povel dôstojníka matrósi zdvihli konec dosky a o jednu sekundu bolo počuť žblnknutie mŕtvoly do bezodného hrobu mora. Pocit pri žblnknutí tom do vody je neopísateľný; každý sa bojí tej massy vody, a teraz, čo ti je tak milé, čo by si v druhom páde všetkou silou zachrániť chcel, to dobrovoľne ta ukladáš, dobre vediac, že bude potravou rýb. Tie isté city zachvátily iste i matku, ktorú som omdletú do náručia zachytil a privolaný lekár k povedomiu privedenú odviedol do kajuty. More bolo úplne tiché, bezvetrie stále trvalo, tak že na poludnie teplomer 35° C. ukazoval. Na zákusku nechcel nikto ísť do jedálne, bojac sa spary, a prosili sme kapitána, aby dovolil na palube prestreť, ale poneváč je to vraj proti pravidlám a toľko stolov niet, neurobil prosbe zadosť, lež navrhol, že buffetčík môže asi o 3. hodine na palube postaviť stolík so samovarom, kde sa môže čaj piť.

Či sa vám to nezdá byť hrozný kontrast, v horúčosti a čaj piť? Ovšem, kto toho nezakúsil, neuveril by; smäd v takejto horúčosti

môže človek jedine čajom zahasiť, neobťažiac si žalúdok. Pravda, u nás mu môže človek dať vychladnúť a tak zaháňať smäd, ale kde je pitná voda 34° C. teplá, tam bys' darmo čakal, že sa ti čaj ochladí, ledva pery človeka to znesú, už ho leješ do seba, abys' ochladil vyprahlé hrdlo a občerstvil sa. Netajím, bol to smiešny pohľad na všetkých, každému pot cícerky tiekol a po každom pohári čaju dočista valil sa s čela, a predsa nikto neutieral sa, lež striasol hlavou a horúce kvapky odpadly, ako rosa, na zem. Niektorí dali sa fysickým spôsobom ochládzať si vodu: do flaše filcom obtiahnutej dali vody a chvíľu po chvíli namáčali filc a vyvesili vždy na slnko: filc vyparoval sa a odoberal teplotu flaške; voda síce sa schladila na 34° C., ale bola jednako nedobrá, lebo to bola morská destillovaná voda. Dvaja z cestujúcich ochoreli na úpal a v nedostatku ľadu i lekár fysickým spôsobom chladil vodu na pitie a na obkladky. Snáď si mnohý čitateľ pomyslí, že však to není ešte taká horúčosť a predsa by tak účinkovala na nervy človeka? Ráčte zkúsiť a uveríte, o stupeň viac tepla má už na nezvyklých žiť v takej horúčosti veľký vliv. Najväčší osoh z tejto horúčosti mal buffetčík, bo každý vypil po 5 pohárov čaju po 10 kop. V kajutách bola teplota 35° C., a spustiac sa do prvého trumu (medzipalubia), našiel som 37° C. Vojaci prijali ma začudovaní, a mne bolo ako v suchej pare parného kúpeľa; vojaci alebo sa prechádzali, alebo na pričnách soblečení ležali vo vzduchu ťažkom, hustom. V druhom trume, teda hlbšie, kde tiež boli vojaci, vykazoval teplomer 35° C., ale zato povetrie omnoho ťažšie, čomu sa nemožno ani čudovať; kde je toľko ľudí pohromade, tam ani pracujúce ventilátory nemôžu nahradiť spotrebované čisté povetrie. Zašiel som do strojového oddelenia, kde práve bol mechanik lode, starší už pán, pri horúčosti 37° C., a s jeho privolením sišiel som až dolu k peciam — to sa mi zdalo byť úplné peklo, 57° C.! Ako tuto môžu ľudia vydržať, vskutku nechápem, ačpráve premieňajú sa každé 3 hodiny a v páde potreby i každú hodinu. Nemohol som tu ani dýchať, dych mi celkom pristavilo a jeden kurič mi hovoril: „Pane, ráčte len hore ísť; ani nezviete, keď spadnete, budú vás museť vyniesť, ako už dnes dvoch našich bratov vyniesli," a ja, nemeškajúc, obrátil som peklu tomuto chrbát. Pomyslel som si, že veru títo ľudia ťažko musia svoj chlieb zasluhovať, a my hore repceme, sediac aspoň na čistom morskom vzduchu a na vetierku, hoci niekedy len behom lode spôsobenom. Toho istého dňa občerstvili sme sa, teplomer ukazoval 33° C., a ačpráve južný, predsa začal duť tuhý vietor, tak že sme príjemne strávili večer.

Ráno o $4^1/_2$ hod. ukázaly sa nám ostrovy, z ľava dosť veľký Debel Zosgur, z prava gruppa Harnischových ostrovov, pomedzi ktoré i naša loď zadržala svoj smer. Pohľad to nebol veľmi príjemný, lebo i tu bolo videť mnoho kostier korábových, ktoré tu došly svojho konca, naraziac vo hmle na podvodné skaly. Človeku až v prsiach úžil sa dych, keď videl tento rozsiahly cintor lodí, asnáď i mnohých ľudí. Na jednom z ostrovov Harnischových vidno dosť veľký dom, azda skladište, pri ktorom pnie sa hore jediná, ohromne vysoká

palma. V blízkosti ostrova toho stojí stroskotaný parochod, z ktorého sťažne i dymové komíny ešte celé sú, a opodiaľ leží druhý, pred dvoma rokami zničený, na jehož sťažňoch sa ešte i povrazy kolimbajú. Ostrovy samy pozostávajú z fantasticky nahromadených skál červenkastej farby, ani čo by železo v nich bolo, úplne pozbavené všetkého rastlinstva, len v diaľke tu i tu zelenajú sa akési škvrny, čo nám kapitán vysvetlil, že sú to ďatľové palmy. Živého tvora sme tu našli; okolo lode totiž začaly obletovať veľmi pekné čajky, majúce tenké hrdlo, hlavu farby hnedej s bielym nákrčníkom, krýdla hnedé s bielym okrajom, chvost biely, nohy dlhé, zobák tiež dlhý, žltý a na konci červený. Morská voda mala 36° C., na obed bolo povetrie len 32° C., a my bavili sme sa dosť dobre na palube, keď tu zrazu jedna mladá dáma, žena učiteľa p. Z., idúceho do Vladivostoka, pozdvihla vzburu a nám spôsobila malú episodu na zasmiatie. Čez jej malinké ústa ako jahoda vypúšťal dobre podrezaný jazýček spústu slov, týkajúcich sa toiletty pánov, ktorým by sa nemalo dovoliť, aby v prítomnosti dám mali košele na prsiach rozopäté. Spustila takú reč, že sa obecenstvo skoro naľakalo, a jeden pozeral na druhého, čo ktorý kde vyparatil. Všetko bolo namerené proti flegmatickému doktorovi vladivostockej vojenskej nemocnice, p. M., ktorý mal na náprsnici gombičku rozopätú. V okamžení bola policia loďová, starší dôstojník, na mieste výčinu, a keď pani Z. predniesla svoju ponosu, obrátil sa s prosbou k doktorovi, aby zapäl svoju košeľu. Tento spokojne preslyšal vyzvanie dôstojníkovo a obrátil sa galantne ku panej, ukazujúc na dlani odtrhnutú gombičku so slovami: „Prosím, ráčte pozreť, práve v tom okamžení odtrhla sa mi gombička, pre zhrozenie sa vaše nad tým nestačil som si ešte ani urobiť poriadok. Ráčte vedieť, že nemám ženy, ktorá by mi ju prišila, a mysliac si, že vy, ako mladá pani a manželka, máte u seba ihlu a cvernu, lebo taká maličkosť, pre ktorú nehodno toľký krik robiť, i vášmu manželovi môže sa prihodiť, — vás prosím, ráčte mi gombičku láskave, ako spolucestovateľovi, prišiť." Všetci sme sa chutne zasmiali nad flegmatickou odpoveďou p. M. a zarazenosťou pani Z., a keď pani O., ozbrojená ihlou, pristúpila a pred celým obecenstvom ochotne vykonala tú procedúru, smiech nechcel mať konca-kraja.

(Dokončenie.)

Sobotienka, nedeľa . . .

Sobotienka, nedeľa,
nad teba mi nenie —
keď si srdce čakávalo
svoje potešenie.

Zpoza hôrky za šera
(keď kvet v každom kriačku),

chodievalo, s fialôčky
pierkom na širáčku.

A ja — sťaby rodný brat,
tak mi bolo za ním —
ja som si ho čakávala
srdca s tlkotaním...

Oj, tá chvíľa radostná,
oj, tá radosť sladká:
zaklopalo potešenie
na okienko, vrátka.

Oj, tá chvíľa radostná,
keď pár modrých očí
tú úprimnú vernú lásku
pekne pretlumočí — —

Sobotienka, nedeľa,
nebývalas' rokom:
ťažko sme sa lúčievali
našim pod oblokom.

A ja — sťaby rodný brat,
tak mi bolo za ním:
ja som si ho sprevádzala
túžby so vzdychaním...

Ľudmila Podjavorinská.

Prehľad slovenskej literatúry z r. 1903.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Dokončenie.)

Zarina A. E. Kúpený chýr. Prel. J. Maro. Nár. Nov. č. 99—103.

Záturecky A. P. (A. P. Z.) Slovenské príslovia, ktoré zo 17. ročníkov Lichardových kalendárov vybral. Sborník MSS. str. 85—88.

Zauleck. O dobrom kráľovskom synovi. (Podobenstvo.) Prel. K. S. Č. Ev. Kal. str. 36, 37.

Zboray Aladár. Kapitán. Slov. Nov. č. 202, 203.

Zgúth P. P. (Vrbický.) Veštba. Dennica č. 4. Rozpomienky. Tamže č. 7. — K novému roku. Rovn. Nár. Kal. str. 44. Pozdrav lastovic. Tamže str. 72. Želanie. Tamže str. 100. Nehoda. Tamže str. 105. — Na prechádzke. Slov. Pohl. str. 375. — Životopis s podobizňou. Rovn. Nár. Kal. str. 65—71. — Po číslo 7. bol spolupracovníkom „Rodiny a Školy“.

Zíbrt dr. Čeněk. Československá lidověda v cizích časopisech.

Č. Lid XII, str. 435, 436, 488—490. — Dopis Slavomila Čekanoviče (Intibusa) českému učenci o samosynech, samotočkách, zakrpencích a pod. V. Intibus Čekanovič Slavomil.

Zimmermann Dr. „Nevíte, čího jste vy ducha?“ Prel. J. Vansa. Cirk. Listy č. 10.

Zoch dr. Ivan Br. O električnom osvetlovaní. N. Nov. č. 7. Ako to raz bude? V. Fix. — Životopis s podobizňou. Rovn. Nár. Kal. str. 102—105.

Zoch P. Igor. Prvá pomoc pri nehodách. Vianočná príloha Slov. Týžd. k č. 26.

Zoch Pavel. Veľkonočná potecha. Z nem. Stráž na S. č. 4. Seslání Ducha Svatého. Tamže č. 6. Prijdiž, Duchu Svätý! Tamže č. 6. Piata konferencia vnútornej missie. Tamže č. 8. Děkování za žeň. Tamže č. 10. Památka reformace. Tamže č. 11. — Redigoval „Stráž na Sione“.

Zola Emil. Tanečný poriadok. Slov. Nov. č. 25.

Zolna (vo Zvolenskej stol.). Zolna régi evanj. anyaegyház rövid monographiája. Közli: Slávik János. Ev. Egyházi Szemle č. 12.

Zorovit. Sila hudby a spevu. Dennica č. 4. V záhrade. Tamže č. 6. Srdce k srdcu. Tamže č. 9. Jej. Tamže č. 9. V jaseň. Tamže č. 9. K lastovičkám. Tamže č. 9. Sklamaná. Tamže č. 9. Na lavičke. Tamže č. 10. V putách lásky. Povesť. Tamže č. 16. Zimné kvietky. Tamže č. 12. — Osudné stretnutie. Nár. Nov. č. 143. Vianočná pieseň. Tamže č. 157. — Pod oknom. Slov. Týžd. č. 11. Zo smutnej vŕby moja fujara v. Petőfi. Putá v. Petőfi. Buď mužný. Slov. Týžd. č. 17. Lyra a meč v. Petőfi. Zimná dumka. Slov. Týžd. č. 26. Žobrák. (Vianočná legenda.) Vianočná príloha Slov. Týžd. k č. 26.

Zöldi Martin. Únos bez prekážky. Slov. Nov. 228—231.

Zpráva o cirkvi evanjelickej a. v. vrbicko-sväto-mikulášskej na rok 1903. Liptovský Sv. Mikuláš, 1903. Nákladom evanj. cirkve vrbicko-sväto-mikulášskej. Kníhtlačiarsko-účastinársky spolok v Turč. Sv. Martine. v. 8° str. 24.

Zpráva o V. ev. a. v. vnútorno-missiovej a pastorálnej konferencii, odbývanej dňa 1. júla r. 1903 v cirkvi turčiansko-svätomartinskej, spolu s kázňou a prednáškami, povedanými pri tej príležitosti. Vydali dr. Ján Vanovič a Matúš Dula. Turč. Sv. Martin, 1903. Na sklade spolku „Tranoscius“ v Lipt. Sv. Mikuláši. Tlačou Kníhtlač.-účast. spolku; 8° str. 83.

Zumr Jozef. Vstúp v boj, vstúp v život nový. Obzor č. 1. Strihanie dobytka. Tamže č. 1. Sriaďujme družstevné mliekárne. Tamže č. 3. Knotkove žacie stroje. Tamže č. 6.

Z. Bratia Slováci, pozor! Lipt.-Oravské Nov. č. 8. Prosím ponížene, pán veľkomožný!... Tamže č. 8. Slovák, ucti sám seba! Tamže č. 9. Počkaj, veď ti ja ukážem... Tamže č. 9. Bratia Slováci, neopúšťajme, ale chráňme si krásne zvyky a obyčaje otcov našich! Tamže č. 10. Keď ja nemám, nech i on nemá... Tamže č. 10. Čo sa robí vo svete a v krajine? Tamže č. 10. Drahé sestry Slovenky, spievajte... Tamže č. 11. Radi sa pravotíme. Tamže č. 11.

Z—ý. Tlačová pravota „Nár. Novín". Ľud. Nov. č. 32.

Žalostinský. Slovenský nápis na škole — kameňom urážky. Cirk. Listy č. 9. — Naše utrpenia. Nár. Nov. č. 124—131.

Žambokrethy Ľud. Lad. (Zsámbokréthy.) *Krátky návod k vyučovaniu konfirmandov.* Nákladom vlastným. Turč. Sv. Martin, 1903. Tlačou Kníhtlač.-účast. spolku; 8° str. 28. — Životopis s podobizňou. Rovn. Nár. Kal. str. 140, 141.

Žiak Izidor v. Somolický.

Život blahoslavenej Márie Krescencie z Kaufbeuren v. Kianička Stan.

Žiwot Pána a Spasitele nasseho Ježísse Krista v. Braxatoris Martin.

Život sv. Alfonza Rodrigueza v. Buday Jozef.

Ž. J. *Choroby viniča.* V. Pósch Karol.

—a. Zákonníci. Nár. Nov. č. 115, 116.

as. Slovenská umelecká výstavka v Hodonine. Nová dom. pokl. str. 70—73.

....ga. Hymna striezlivých a zdržanlivých. Nová dom. pokl. str. 113.

h. Memento. Ľud. Nov. č. 38. Banka „Tatra". Tamže č. 46. Nový kurs u Rumunov. Tamže č. 49.

—ič. Výchova. O našich pavúkoch. „Pokrok" č. 19.

—ik. Ľudový Kalendár Lurdskej Panny Márie a Svätej Rodiny na r. 1903. (Rec.) Lit. Listy č. 2. — Sovy. Kat. Nov. č. 11, 12.

—l—a. V záujme „Rodiny a Školy". Rod. a Šk. č. 8.

—a. Z denníku supplikanta. Nár. Nov. č. 27, 40, 76, 119.

—no. Obete márnomyseľnosti. Nár. Nov. č. 18, 19. Pravota „Branika". Tamže č. 21.

—p— K tým voľbám v Turci. Nár. Nov. č. 8. Stoličný výbor v Liptove. Tamže č. 69.

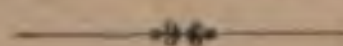
—r. Z podporovne. Cirk. Listy č. 10.

—s—. Z katolíckeho sjazdu. Slov. Týžd. č. 17.

—ý. Buďme hrdí na svoje. Nár. Hlásnik č. 4. Milujme sa! Tamže č. 5.

⚹ Positívna veda a zjavenie. Cirk. Listy č. 8, 9.

✝ Svoboda, rovnosť, bratstvo. Kat. Nov. č. 13, 14.

Slovenský jazyk, živá starina.

Svadba vo Vrbici (v Liptove).

Opisuje *Pavel Socháň.*

Vohľady.

Mladý zať (mládenec abo vdovec, ktorý sa chce oženiť), vyšle dve ženy *vohľačky* (sestry lebo totky, matku predtým nikdy nie,

ale teraz chodí už aj matka) *na vohľady*. Mladý zať je už buďto dohovorený s *mladuchou* (frajerkou), alebo vohľačky „idú na neistô". Dievča pýtajú najprv u rodičov. Keď rodičia privolia, opýtajú sa svojej dcéry, či svoluje, abo povedia vohľačkám, že sa musia poradiť. Keď dievča nemá rodičov, idú vohľačky rovno ku nej a ona poradí sa potom rodiny. Keď vohľačkám *odpovedia* (hovorí sa, že „dostaly lopár", = košík) idú ku druhej dievke, ktorú im mladý zať označil. Až konečne nájdu, ktorá *sa sľúbi*.

Na druhý deň ráno abo večer vyberú sa vohľačky po *istinu*: rodičia lebo rodina dievky dá im na dôkaz istoty novú šatku od *mladuchy*, do tej naviažu im jablk, oštiepok abo chlieb. A to potom vohľačky rozdajú svojim susedom a rodine.

Na to zanedlho pošle mladucha mladému zaťovi po dievčaťu lebo žene *pero*: zelenú stušku (na tri palce širokú) a rozmajrín o piatich vŕškoch (5 kúskov). Od toho pera dá mladý zať pár groší diškrécie. Pero hneď si pripraví za klobúk, aby ľudia vedeli, že sa ženi. Pero nosí mladý zat dotiaľ, pokým mladucha čepec na hlavu nepoloží, potom ho musí už složiť.

Ohlášky.

Na druhý deň večer ide mladý zať do domu mladuchy dohovoriť sa o *ohlášky*, ktoré zapisujú sa obyčajne v sobotu s rodinou z jednej i druhej strany. Po zápise všikujú sa všetci do krčmy, tam platí mladý zať všetko, čo sa zje a vypije. V nedeľu sú prvé ohlášky. Po celé ohlášky hanbí sa daktorá mladucha ísť do kostola.

Venček.

Venček (hostina) odbýva sa u mladuchy, pokým sú *v oddaní*, daktorú sobotu okolo 9 hod. večer. Mladý zať pozve si osobne dakoho z rodiny za *starejšieho*, potom aj sestry, bratov, vohľačky atď. Mladucha si pozve zase svoju rodinu. Predtým jeho rodičia na venček nechodili, teraz ale už aj títo chodia.

Každý z hostí dostane na tanieriku koláčov a chleba, nôž vidličku a lyžičku. Najprv si všetcia vypijú hriatej pálenky, potom dajú im polievku s gágorkami lebo s rezancami; potom dajú mäso, ku tomu cviklu lebo brusnice; ku pečenke pôrčovej lebo hovädzej dajú slivky. Za pečenkou príde kapusta s hovädzím mäsom abo rízkaša s mliekom abo s kutľami, alebo gríska s mliekom. Nato príde štrúdľa (kapustná, jablková abo s makom). Na ostatok dávajú kávu. Medzi jedlom pije sa hriata.

Keď začínajú prujšie piť pálenku, starejší „*zazdrauká*" mladoženíchom a to si musia týto najsamprv štrngnúť. Tu mladucha vychytí pohár mladému zaťovi a napije sa z neho, to samé urobí mu s polievkou, že mu lyžičkou chytro z taniera vychlipne — to preto, aby ona „vrchuvala". Na to sa rozpráva, spieva, žarty robia. Rozídu sa až ráno. Mladý zať tam ostane a spí s mladuchou v jednej posteli.

Po žobraní.

Po prvej ohláške ide mladucha s jednou ženou (z rodiny abo so susedou) *po žobraní*. Idú z dom na dom po obci, mladucha nesie batoh a žena žobre: „Pekne prosíme, aby ste nás neopustili takéto mladé žobráčky.“ A to im dajú švábky abo peňazí. Švábku mladucha predá a za to si kúpi na sobášne šaty. Dakedy si aj 17 vriec zemiakov vyžobre. Keď idúcky príjdu ku mladému zaťovi, tam ich potraktujú, lebo vedia, že idú po žobraní, nuž ich to už čakajú. Navaria mäsa, pečenky, pálenky, abo ak mladucha pálenky nepije, „vínej žufky“.

Rúcho.

Hneď po prvej ohláške mladucha si začne chystať *rúcho*. Rúcho hotovať chodia pomáhať ženy i dievčatá z rodiny aj susedia: vodne šaty šiť, večer i peria párať. Kým sa len rúcho nevyhotoví, za ten čas chodí mladý zať tiež každý večer a dáva na pálenku, chleba dajú v dome. Keby mladý zať nedal, dievčatá by mu povárlaly klobúk do peria. Keby mladý zať daraz neprišiel, dajú domáci na pálenku.

Keď *nasýpa sa do perín* sídu a mladý zať, rodina, susedia a každý vedľa možnosti hodí mladuche pár groší do periny do každého rožku, aby bola „peňažitá“ (bohatá), pritom ich mladý zať potraktuje („počastuje“).

Rúcho pozostáva nasledovne:

Košelíc aj 30 kusov.

Sukieň do 20. K sobášu sukňu kažmírovú abo lísterovú, predtým súkennú zelenú, teraz už len kažmírovú. Dakedy boly aj sukne „kromrážky“.

Šiat počtom aj 12. Šata je zo dvoch koncov po jednej strane v poli sošitých, opasuje sa okolo pása, je širšia ako sukňa a nosí sa len do mesta, na sviatok, do kostola. Šaty sú mušlínové, perkálové, ľanové, farby beľavej abo počernej, „hladké“ (bez kvetov, predtým nosily „jarabaté“). Počerná šata je k sobášu.

Letníc aj 15. Letnice sú z mušlínu, z plátna, z perkálu, zo šifónu.

Zásterák asi 10.

Čepcov 60—80. Čepce ukladajú sa do truhly tak, že príde jeden čepec druhá šatka, zase čepec a naň šatka.

Šaták na hlavu a na hrdlo 40—50.

Ručníkov 5—10.

Šaták na nos („šnuptychle“) 30—40.

Visitiek aj 20. Visitky sú plátené a mušlinové.

Jubky 2. Jedna s kožušinou, druhá s barchanom.

Kožuch 1. Predtým musela mať mladucha kožuch „s krielami“, teraz nemá ani jubky a vydá sa.

Cvabky 2. (ľahké nefutrované visitky).

Čižmy 3 páry.

Kapce 2 páry.

Plachiet 8—15.
Obrusy 2, ľanový a činovatý.
Periny 2, vrchnia a spodnia.
Hlavnice 3.

Dňom pred svadbou od rána richtujú *rušnice* (dve vydaté ženy z mladuchinej strany) u mladuchy rúcho. Do *truhly* dajú *háby* a *sviatočnú bielizeň*, do *truhlice delacidňovú bielizeň*. Keď rušnice sviatočné háby do truhly kladú, dávajú všetci prítomní do každého kútika do priečinku peniaze; do truhlice dajú chleba, aby mala vždy chlieb v dome a do obrusa zaviažu dve *„poklony“*. Poklony sú veľké okrúhle koláče plnené makom.

Na mraku pošle mladý zať voz rebrinový k mladuche. Tam pripnú koňom na kantáre biele šatky s muškátikom (lebo s cyprusom abo s rozmajrínom). *Rušníkovi* (pohoničovi) priviažu krížom cez prsia „ručník“ (uterák činovatý, lebo červeným pamokom na koncoch pretkávaný zo 3 rífov plátna dlhý). Šatky z kantárov pripadnú paholkovi darom.

Rucho naložia na voz rušnice s rušníkom a s pomocou druhých ľudí, čo sa ufajú pálenky. Truhly uviažu obrusom a rušnice ho držia jedna na jednom konci, druhá na druhom, aby sa z tých truhál nevymykalo. Tak frčia ku mladému zaťovi, výskajúc a ujúkajúc spievajú:

Bola to nevesta,
ej, mala tá periny,
štyri vozy sena,
ej, piaty hrachoviny.

U mladého zaťa čakajú ich mať, lebo dáka jeho rodina. Periny uložia na posteľ, kde je už jedna plachta prikrytá, na to príde spodná perina, potom hlavnice jedna po druhej a konečne vrchná perina, ktorú složia „na koňa“. Keď je všetko postlaté, pochytia rušnice chlapca, aký sa im nadarí a poválajú po perinách, aby najprv chlapca mala. Periny potom nehajú také poválané. Na stole už majú nahotoveno: koláče, pečenku, štrúdlu, kávu, pálenku. Tam sa i do 12 hodiny v noci zadiškurujú.

Keď rucho doviezli, prídu ženy, susedy ho prezerať. Rušnice vyťahujú z truhál, ukazujú a chvália. Potom to už tie ženy roznášajú: „Jaj, má tá tučné periny.“ „Má iba také ťlapúchy, daj sa mi Bože.“ „Ale má napratô v tej truhle, ani hu nezodvihneš.“ Daktorej mladuche aj skalu položia do truhly, len aby bola truhla ťažká a ženy-susedy ju vychválily, že má mnoho.

Prosiť na veselie.

Po venčeku hneď vyšle mladý zať dvoch družbov (starší a mladší alebo prvý a druhý družba) *prosiť na veselia*. Družbovia majú za klobúkom perá od družičiek. Prvý družba prednáša prosbu. Všade ich potraktujú abo im peniaze dajú.

Na veselia pozvaní posielajú do svadobného domu *„poctu“*: cukor, kávu, mäso, sviece a pod., aby sa zavďačili a mladoženíchov napomohli.

Družina schádza sa na veselie.

Po tretej ohláške je veselie, a to hneď v najbližší pondelok, v stredu abo vo štvrtok; v nedeľu nebýva. Niekedy veselie sa trochu pretiahne, kým sa mladucha s rúchom nevyhotuje.

Na deň veselia okolo 7 hod. ráno dostaví sa do svadobného domu (ku mladému zaťovi) muzika. Zo svadobníkov najprv musí prísť starejší so starejšou, ktorí bývajú z jeho rodiny; za nimi príde, kto sa prv pooblieka: keď muzika zahrá, potom sa to už hrnie jedno za druhým. Keď starejší príde, počastujú ho pálenkou a tento pošle prvého družbu *sháňať družinu*. Zanedlho síde sa všetka družina, ktorá je na svadbu z oboch strán povolaná a dajú im „*fruštik*". Prvšie je „hriato", na tanieroch chlieb a koláča. Potom, keď si vypijú, jedia „studeno" (huspeninu). Všetky koláče, ktoré každý má pred sebou na tanieri, uviažu si do šatočiek „*na výsluhu*"

Mladuchu pristrájať.

Keď sa nafruštikovali, to rušnice bežia *mladuchu pristrojiť* (vyrichtovať, poobliekať). Mladucha si oblečie: sukňu kažmírovú, visitku kažmírovú, šatu počernú perkálovú, na šatu široké farbisté stužky, pod vrchnú sukňu navešia si štyri biele sukne, čižmy gumilédrové, čo hodne vŕzgajú; na hlavu rozmajrín pomedzi bielou atlasovou stužkou pozavíjaný, to jej uviažu v tyle na dve sluky, konce visia až na päty. (Kedysi kládly si mladuchy na hlavu *partu* úzku s perlami a zlatom vyšívanú.) Na hrdlo založí si bielu šatku tenkú s čipkami krížom cez prsia pod kabátikom uviazanú. Na kabátik oblečie visitku. (Predtým boly *reklíky* s golierom, rukávy na pleciach široké, okolo rukú úzke na zapínania.

Keď rušnice vyrichtovaly mladuchu, ponáhľajú sa zase nazad do mladého zaťa domu, ale bez mladuchy.

Na sobáš.

V svadobnom dome po fruštiku sa tancuje, kým je nie čas ku *sobášu* ísť. Tu zaspievajú:

Veď sme my neprišli
  pre vašu pálenku,
ale sme my prišli
  pre vašu Marienku.

Na to mladý zať „*odpytuje sa*" od rodičov, aby ho prepustili. Otec i matka položia mu na hlavu ruku a dajú mu požehnanie.

Keď sa družina s muzikou k sobášu poberá, vyprevadia rodičia mladého zaťa, pričom všetci traja plačú. Družba už vopred bežal po mladuchu a šikuje ju popod pazuchu ku družine, ktorá už dakde na ulici s muzikou na ňu čaká. Usporadujú sa do radu: prvý pár mladucha s prvým družbom, druhý pár mladý zať so starejšou, potom už idú družice s družbami a ostatná družina, ale pár s párom. Rodičia ani z jednej ani z druhej strany neidú k sobášu.

Keď ide družina po mladuchu na dedinu na voze, nesie starejšia batoh s chlebom (do obrusa zakrútený chlieb), krbku s pálenkou a rumplík. Keď prídu k mostu abo k lavici, volá starejší: „Pani starejšia, dajte kolesá mastiť!“ Nuž táto dá každému do rumplíka pálenky a každý odkrojí si chleba, zato ale každý zaplatí 5 kr., a to je pre mladuchu. Keď poberajú sa svadobníci s mladuchou, dostane starejšia v mladužskom dome zase chlieb a krbku pálenky. Peniaze takto sosbierané oferujú „novomanželia na chrám Boží“ Muzika kráča všade za svadobníkmi, avšak z predkostola odtrhne sa od družiny a ide do krčmy. Cestou družina nespieva, ale len výska a vyhadzuje divákom „výsluhu“. Pri muzike zostane len „*mládenec*“. Starejší má paličku, tak aj družbovia i *mládenček*. Týto majú za klobúkom pierka z cyprusu, muškátiku a stužku farbistú; mladý zať má pero z rozmajrínu a stužku širokú. Perá dostanú od družičiek, keď majú ísť prosiť na veselie a zase keď idú k sobášu v svadobnom dome. Družice majú na hlavách venčeky z kvetov bez stužiek. Mladucha nesie si v šatočke plno „*výchytkov*“ (malé okrúhle koláčiky), drží si ich v ruke aj pred oltárom a keď po „uvádzaní“ výnde z kostola, priskočia družice okolo nej a ona rozdáva im tie „výchytky“. To dievky pred páľom (peci) upečú, aby sa chytro vydaly.

Ako výnde družina z kostola, „mládenec“ vedie muziku proti nim. Z kostola idú do mladušského domu, ale teraz už mladý zať vedie si svoju mladuchu. Predo dvermi mladušského domu spieva družina:

Pusťteže nás, pusťte,
aspon pred čeluste.

Ak nás nepustíte,
zvalíme čeluste.

Pusťteže nás, pusťte,
novotnú rodinu.

Pusťteže nás, pusťte,
veru nám je zima.

Keď vojdú dnu, povie družba oddavačovi, že sa im polámalo koleso, aby im teda dali nové. *Oddavač* sosníme s klinca na stene „koledák“ (koláč zo žitnej múky podobný kolesu v priemere asi 30 cm.), a dá ho družbovi, ktorý výnde s ním do pitvora, vyzdvihne ho rukou do hora, aby si ho parobci (mládenci, nepatriaci k družine a čakajúci vonká) vydriapali a títo sa už potom na ňom rujú. Tiež tak si pýta starejší od oddavača. I dostane „koledák“, v ktorom je prevesená šatka strakatá: starejší zavesí si ho na klinec, alebo dá ho starejšej, aby mu ho zariadila. Potom pýta starejší od oddavača pre mladého zaťa „venček“. Oddavač dá mu venček z rozmajrínu, v ktorom je čierna šatka hodbavná pretiahnutá. Starejší sa pýta mladého zaťa: „Či pristávaš na tomto dare a či väčší očakávaš?“ Mladý zať odpovie: „Nepristávam, ale väčší dar oča-

kávam.“ I došikuje mu starú ženu a pýta sa: „Či na tomto dare pristávaš?“ Mladý zať odpovie: „Nepristávam!“ Nato mu privedú mladuchu; mladý zať ju pochytí okolo pása, muzika spustí, všetko dá sa do tanca a spevu:

Už si ty, Marienka,
ej, už si ty raz naša,
už sme zaplatili,
ej, od tvojho sobáša.

Od tvojho sobáša,
ej, tvrdý toliar dali,
keď sme ťa, Marienka,
ej, sobášiti mali.

Keď si zatancovali, posedajú si chlapi okolo stola a ženy posedajú si na lavice (lebo chlapi sú vo väčšej váženosti ako ženy). „Za vrch stolom“ sedí starejší, pri ňom mladý zať a oddavač. Jedna žena rozdáva im koláče a potom pečienku napichne na vidličku a každému podáva rad radom. Kto chce zje, kto chce schová.

Medzitým nasháňajú sa cudzie ženy v pitvore a spievajú:

Hora humenná,
cesta kamenná.
Tichý dážď ide,
už môj milý, premilený,
už viac nepríde.

Mladý zať im dá 50—70 kr., aj 1 zl., na lopár, ktorý mu podá jedna z tých žien, na ňomž je koleso čiernym uhlom napísané. Matka mladuchina im dá v kuchyni pol chleba a fľašu pálenky. Peniaze si ženy rozdelia, chlieb na okruhy pokrájajú a pálenkou zapíjajú.

Mladého zaťa rodičia čakajú už družinu vo svadobnom dome. Na mraku ide starší družba do svadobného domu opáčiť, či je už stôl prikrytý a či je už všetko pripravené. Starejší vtedy v mladušskom dome ostane a poďakuje sa.

Keď družina s mladuchou opúšťa jej rodičovský dom, spieva:

Ostávajte zdravy
Bazeloví prahy,
už vás neprekročia
moje biele nohy.

Ostávajte zdravy
Bazeloví kľučky,
už vás neotvoria
moje biele rúčky.

Muzika hraje a mladucha ide plačúc celou cestou. Mladuchu šikujú družice, pred nimi družba, za nimi družina.

Keď prídu do svadobného domu, privíta tam mladuchu pred prahom jeho matka a dá jej medovej vody v pohára sa napiť, aby bola dobrá i mala život sladký. Zatým vojde družina.

Mladý zať, starejší a oddavač zostanú v mladuchinom dome, kým sa jej rodičia „nezrichtujú" (pooblickajú), potom idú za ostatnými a tam hneď za stôl. Za *predným stolom* sedia hlavní svadobníci; za vrch stolom mladý zať, s pravej ruky mladucha, z jej strany jedna rušnica, z jeho strany druhá, z ľava starejší so starejšou a oddavač. Mladuchini rodičia sadnú si proti mladoženíchom. Mladší družba nosí na stôl, aj „mládenec komprduje" (obskakuje, vypomáha) okolo stolov. Starší družba musí sedeť pri stole. Hneď ako zasadnú k stolom, vstane starejší, zavinšuje a pripije.

Najprv príde polievka s gágorkami, zatým mäso, k tomu cvikla, potom kapusta s mäsom, na to pečienka, ku pečienke slivky, potom štrúdľa, zatým rízkaša, naposled koláče a káva biela. Počas jedenia muzika a spev:

Kadel pávička letela,
zlatie perečká tratila,
letela ona čez hory
gu svojej milej materi,

Tam hej veselia stávalo,
šesť muzikantou hej hralo.
Hrajteže mi vesele,
pokým mám venček na hlave.

Abo: Náš pán gazda, dobrý gazda,
dobrý trúnok dáva
a my z jeho lásky
napime sa z flašky,
keď on dá, nech on dá,
nech mu Pán Boh požehná.

Na kuchárku spievajú:

Jedzteže kapustu,
že sa nepohubí,
tá stará Kujanka (kuchárka)
má štrbavé zuby.

Pri večeri starejší „zahodí" (rozvrhne) poplatok medzi svatov na muzikantov po šestáčiku. Prídu kuchárky s pozakrúcanými rukami pred starejšieho, že si ruky pobarily: nuž za bolesť poskladajú sa im na tanier a na lopár vysypú. Starejší im radí, aby sa vykurovaly, aby aj iným mohly poslúžiť. Kuchárky bývajú dve, obyčajne z rodiny. I mendíci prídu spievať k večeri. to sa im tiež skladajú.

Priadky (dievčatá, medzi ktoré mladucha chodila na priadky) pošlú „výsluhu" (ošklbanú bábu, pribitú sediačky na stolčeku) s lístkom: „Co koho do toho, od toho do toho," a postavia pred starejšieho, ktorý vyzve družinu, aby sa jej složila po krajciariku na hábočky, „aby si tie cundry dala spraviť". Z toho majú priadky na svetlo.

Mladucha a mladý zať na veselí sa neskladajú.

Prv na veselí pri večeri pchaly sa chudobné deti popod stoly, trhaly hodovníkov za šaty a pýtaly si od nich jedlá, a to im každý dal.

Keď svadobníci sa navečerali, dá sa v kuchyni muzikantom jesť. Na to sa tancuje a spievajú rozličné piesne.

Medziiným aj:

Vtedy sa Pán Boh raduje,
keď muž (brat) so ženou (sestrou) tancuje.
Aj ja som sa tak raduvau,
keď som so ženou (sestrou) tancuvau.

Čepčenie mladuchy.

Keď sa natancujú — to je aj 2 hodiny po polnoci, začne sa mladucha „pomykať", uťahovať, až sa skryje. Prvý družba všade za ňou, kým ju nedosiahne, na čo posadí ju uprostred izby na stoličku, družice pozažíhajú sviece a chodia okolo, spievajúc:

Parta moja, parta,
zelený veniec,
už je tebe dievča
ostatný koniec.

Parta moja, parta,
parta perlová,
včera bola moja,
dnes je družbova.

A ja vás družba
tiež pekne prosím,
dajte mi tú partu,
rada ju nosím.

Keby si ty partu
rada nosila,
veru by si družbu
krajšie prosila.

Ale že ty party
nerada nosíš,
veru ani tružbu
pekne neprosíš.

A môj milý veniec,
veniec zelený,
vila som ťa, vila
v tom šírom poli.

Vila som ťa, vila,
halakajúci,
a teraz ťa skladám
nariekajúci.

Prvá družica pristúpi ku mladuche a rozpletá jej vrkoč, hovoriac ku nej: „A ja vás, mladá pani, prosím, že váš vrkoč rozpletať musím, nie s mojím dovolením, ale od pána starejšieho a od pani starejšej a so všetkou poctivou družinou dovolením, či mi aj vy dovolujete?

Mladucha odpovie s plačom, že nie. Družica ale jej vrkoč rozpletie a družba už stojí s vidličkou proti nej, vezme na ňu mladuchin venček a povesí na stenu na klinček. Potom jej rušnice zakrúcajú „*pletenice*" do bielych šnúrok, jedna rušnica jednu, druhá druhú pletenicu, pričom starejší už strežie s čepcom, položiť jej ho na hlavu. Na to pochytí ju mladý zať do tanca, pričom spievajú:

Keď som išla po vodičku briežkom,
pripadla mi moja hlávka sniežkom,
aký je to sniežik trvajúci,
čo neskape na horúcom slnci.

Pozriže Zuzanka
na oneno klinček,
kde ti obesili
tvoj zelený venček.

Pozri si Zuzanka
hore do povaly,
aby tvoje deti
čierne oči maly.

Nechytaj sa, Zuzka,
nechytaj sa lôuča,
aby si nemala
na takto rok diouča.

Keď si potancujú, opáše si mladucha bielu zásterku a rozdáva z nej družine radradom kliny koláčov, „*poklony na pokladky*". To sú tie „poklony", ktoré mladucha v obruse poslala s rúchom. Mladý zať dal tiež dve „poklony". Keď toto rozdá, vezme na misu pečienku, stýka ju na vidličku a zase rozdáva. Potom ešte ženám kávu rozdávajú.

Nato zase sa tancuje, dokiaľ sa im len páči. Keď sa rozchodia, muzika odprevádza domov každú rodinu, zato jej dá každý pár krajciarov. Najprvšie sa rodičia poberú, potom starejší, starejšia atď. a tak ostatní. Keď sa rozídu, muzikanti políhajú si vo svadobnom dome do izby na zem.

Z veselia odnášajú si ženy domov celé batohy jediva: koláče, mäso, pečenky, štrúdľu, ovocie a pod., lebo pri stole nestačia ani nevládzu všetko pojesť.

Hejnácka večera.

Nad ránom, keď sa hostia porozchodili, družbovia neidú spať, ale idú *obkrádať* svadobníkov, predovšetkým mladuchu a mladého zaťa. Ukradené veci (suknicu, kabát, čižmy, dvere aj koňa, najviac strežú na mladuchin venček) snášajú do domu svadobného.

Ráno síde sa družina na „*hejnácku večeru*". Trochu si zatancujú a potom vypravia muzikantov, gazdiná dá každému do tanistry koláčov a mladucha každému šatku do vrecka („šnuptichlu"). Na to licitujú ukradené veci. Družba bubnuje na šafli a vyvoláva predmety. Mladucha musí dať za venec aj 40 kr. Keď koňa ukradli, okrúťa ho provieslami a tak došikujú do izby, jeho gazda musí si ho vymeniť, dá 50 kr., aj zlatku.

Za tie peniaze, čo na licitácii utŕža a pritom sa ešte složia po 20 krajciarov, mladucha ide nakúpiť loházky, mäsa, pálenky a gazdiná s mladuchou potom „obchodia okolo toho" (starajú sa o to) a navaria „večeru" a to sa volá „hejnácka večera". Spievajú len „na hlucho" (bez muziky) a tancujú. Zabavia sa tak aj do 12-tej hodiny v noci.

Vo *Smrečach* (vo Vrbici to už zahynulo) po veselí na druhý deň ráno síde sa všetka družina. Druhý družba nesie na žŕdke zvonec a uterák a tiahnu ku vode, kde sa všetci poumývajú a uterákom poutierajú, pričom družba skloní žŕdku. Medzitým starejší

mená vyvoláva jednotlivcov, ktorí niečo „preriedili“ (previnili), čo má všetko na písme zaznačené. Ku pr. odišiel privčas od večere; nebol prítomný, keď sa skladali na muziku a na kuchárku; družba stískal sa (objímal sa) dakde v kúte s družicou. Každého odsúdi „na dereš“ (lavicu, ktorú priniesli s sebou ku potoku) a prvý družba vyplatí mu toľko palíc, koľko starejší každému za pokutu prisúdil. Kto si na dereš ľahnúť nechce, vymení sa peniazmi.

Po hejnáckej večeri na druhý deň ráno prídu ešte daktorí chlapi „*na otrusky*“, („klin klinom vybíjať“) a tu žaluje sa každý že „mu pluští“, že mu je zle, že ho hlava bolí. Preto dajú im čiernej kávy a pálenky. Rušnice zase prídu „*periny poobliekať*“ a donesú koláčov, čo doma napiekly, a pálenky.

O týždeň, keď už mladucha privykla, povolajú susedov a dávajú „*súsedskô*“.

Okolo Vrbice na dedinách chodia na svadby nepozvaní sami „*s tešením*“, t. j. hriatym a potraktujú s ním mladého zaťa, mladuchinho otca, matku a rušnice, oni ale hodujú potom s ostatnými svadobníkmi.

(Opis je z r. 1892.)

Literatúra a umenie.

Oslava Adolfa Heyduka.

Mesto Písek 7. júna usporiada literárny sviatok pre celý český národ, oslavu 70-ročného Adolfa Heyduka, patriarchu českých básnikov.

Narodený 7. júna 1835 v Rychmburgu, Adolf Heyduk učil sa na českej reálke v Prahe, na techniku (1854) išiel do Brna, ale nasledujúceho roku vrátil sa do Prahy, tam pokračoval v svojich technických študiach, tam ich i dokončil. Stal sa assistentom staviteľstva a kresby v Prahe na českej reálke. Od roku 1860 ako professor staviteľstva a kreslenia dostal sa na reálku do Písku a tam žije dosiaľ. Raz bol opustil Písek k vôli Prahe, ktorá ho priťahovala. Roku 1876 prešiel na I. reálne gymnásium pražské a v Uměleckej Besede ako predseda literárneho odboru zaujal miesto odumrevšieho Hálka; ale o rok vrátil sa do svojho Písku. Tu roku 1877 oženil sa.

Heyduk prináleží v Čechách k literárnej družine, ktorá na konci päťdesiatych rokov minulého stoletia bola vystúpila v almanachu *Máji* a oživila českú poesiu. Z tohto vzácneho pokolenia Heyduk vynikol s Nerudom, Hálkom a Karolinou Světlou. Meno jeho súvisí s úspechami a rozvitím českej literatúry. Druhovia jeho pomreli pred ním, on zostal závodiť s najlepšími i z mladšieho pokolenia. Dožil pri sile a sviežosti 70 rokov.

U nás Slovákov meno Heyduka je milé, drahé od roku 1875. Vtedy, keď práve pozatvárali nám slovenské gymnásia a Maticu Slovenskú a udúšali každú duchovnú iskru, aby nebolo slovenského jazyka a vôbec slovenského života; zjavila sa Heydukova knižka *Cymbál a husle* a v nej takéto básne:

Jaj, ta řeč slovenská —
horský pramínek,
vínem žíznivému,
pro chorého lék:
. . . .
Ach, ta slovenčina —
svatá řeč, to vím,
ta jazykem věru
není světovým,
jestli se však v nebi anděl
zpěvem Bohu vděčí,
nesmí on mu jinak zpívat
než slovenskou řečí.

O piesni slovenskej povedal, že »kdo ji jednou slyšel, ten ji věčně slyší«.

Na Slovensku, Bože, jaká divná věc,
všecko písně zpívá: každý kaménec,
písně zpívá horstvo, bystřin perlotok,
písně blýskají se v tůni skalních ok.
. . . .
Písní je tu světlo, písní je tu vzduch,
písní je tu víra, písní je tu Bůh,
písní jemné srdce, písní sladká řeč;
všecko písní, všecko — škoda, že i meč!

Mäkký, nežný básnik, keď príde mu zmieniť sa o tých, ktorí neprajú života slovenčine a slovenskému národu, vie šľahnúť i bleskom hnevu. Knižka jeho ľúbezných básní urobila na Slovensku veľmi dobrý dojem: osviežila, obodrila. V Národných Novinách (1875, číslo 148) s vďačným citom upozornil na jej milotu a krásy podpredseda Matice Slovenskej Viliam Pauliny-Tóth; keď Heyduk v lete 1879 navštívil Slovensko, jeho venčenie menom vďačného slovenského národa bolo najslávnostnejším aktom augustového shromaždenia martinského; v jaseni ešte toho roku Svetozár Hurban vydal svoje *Tatry a more*, otváravšie novú dobu v slovenskej literatúre, s týmto venovaním básnikovi *Cymbálu a huslí:*

Ku zvukom Tvojho varyta
zaznieva lutna moja:
Ty, silný, spievaš o láske,
ja, slabý, zvem do boja.

Pred nežnou Tvojou ľúbosťou
kloní sa smelosť moja:
Tys' láskou zostal víťazom,
ja ranen idem z boja!

V Čechách a na Morave Heydukovou knižkou vzbudila sa zaujatosť za Slovákov: aspoň ako jej účinok predstavujú sa nám české styky s nami, vrelo pestované najmä v osemdesiatych rokoch. Pritom v Čechách knižka vydobyla básnikovi uznania. Založila sa

sláva jeho mena. A Heyduk s osvieženým poetickým talentom svojim prinášal teraz svojmu národu dielo za dielom. Vyšiel ich i v knižnej forme celý rad, a vypočitujeme: *Básně* (1859, 1864), *Lesní kvítí* (1873), *Cymbál a husle* (1875), *Milota z Dědic* (1875), *Píseň o bitvě u Kressenbrunnu* (1877), *Mohamed II* (1878), *Oldřich a Božena* (1879), *Dědův odkaz* (1879), *Dřevorubec* (1880), *Pod Vítkovým Kamenem* (1881), *Dudák* (1881), *Běla* (1882), *Za volnost a víru* (1881, 1883), *V zátiší* (1883), *Na černé hodince* (1884), *Na vlnách* (1889), *Zavátě listy*, *Hořec a srdečník* (1884), *Šípy a paprsky* (1888), *Obrázky*, *Na přástkách*, *Sekerník* (1893), *Písně*, *Bohatýři* (1894). U Ottu v Prahe vyšlo súborné vydanie diel Adolfa Heyduka.

Oceňujúc jeho poesiu, v poslednej *Osvětě* Eliška Krásnohorská hovorí o vzoroch Heydukových: »Bylo-li mu hned od počátku cosi vzorem, kterému se podával ochotně, ba i s vědomou touhou, byl to duch lidový, slovanská poesie prostonárodní. Odsvit její, jehož dovedl na obrazech svých užívati s nehledanou účinností, jakou najde vždy umělec rozený, mnoho přispívá k oné zvláštní prosté bezprostřednosti a živé, teplé barvitosti, která u Heyduka daleko ještě není doceněna, tvoříc osobitý ráz jeho poesie, ve veršované literatuře naší zcela svůj a v této intensivnosti zajisté jediný.«

Môcť dožiť 70 rokov pri duševnej sviežosti a v úspechoch svojho životného diela je veľká milosť Božia. My z celej duše želáme Adolfovi Heydukovi i ďalšieho života a zdravia, aby ešte mohol — dľa krásnych slov Puškinových — prebúdzať lyrou dobré city v svojom národe.

Verše J. Jesenského. Liptovský Sv. Mikuláš. Tlačou a nákladom Klimeša a Pivku. 1905. 16°, 152 strany.

V neveľkej knižke hodne pozoruhodného. Najmä spôsob vyjadrenia je silnou stránkou Janka Jesenského. Cítiť cíti všeličo každý človek, mnohý má i hlboký, silný cit, ale — vyjadriť ho! Kto vie vyjadriť sa pekne, originálne a obrazne a koho slovo má blesk, že zapaľuje, — je básnikom. Neveľkú túto knižku dostávame od básnika. I keď najdeme v nej nejakú dissonanciu, už máme vedomie, že Jesenský mohol, vedel by podať i lepšie, krajšie. On totiž platí i daň svojej dobe. No nie je taký jednostranný, že by húdol len na jednej strune: v knižke skromne *Veršami* nazvanej otvára sa nám i širší obzor, zazvučia nám rozmanitejšie pocity a záujmy. — Knižka je neveľká, ale osobnosť básnikovu zachováme si z nej. Niektoré z piesní Janka Jesenského tu iste nie posledný raz boly tlačené. Vytýkame mu len — máloplodnosť.

Opravy vo „Sne noci svätojánskej."

Na	90	str.	v 18	riadku		čítaj:	otec *váš*.
»	93	»	» 23	»		»	prívlastná.
»	107	»	» 3	»		»	s dvo*jj*azykom.
»	139	»	» 9	«		»	chvos*t*.
»	»	»	» 17	»		»	*Huch!* miesto: Och!
»	144	»	» 34	»		»	poje*d*on.
»	145	»	» 3	»	(sdola)	»	*čos' dal*, miesto: daný.
»	220	»	» 2	»		»	výdatn*ý*.

Rok 1905. Sošit 6.

Slovenské Pohľady.

Stesky.

Od *Hviezdoslava.*

Ó, len raz ešte nádejami
tak zbujnieť ako žitné pole
o Jure! — zeleň chochoľ samý —
i trebárs budú sebaklamy,
len prázdne cievky, steblá holé,
vňať so slz rosou nových ponosov:
raz ešte porásť v mysli nimi,
svet úponkami oviť túžobnými!
a potom — ľahnúť pod kosou...

Ó, len raz ešte potiecť citom
od srdca, ako horský prameň,
keď v záchvate zvrúc mohovitom,
z pŕs brala tryskne! — i bárs pritom
púšť najde v ceste, štrk a kameň,
a v piesočine hluchej skončí púť:
raz ešte vyraziť ním zplna,
svet zprenikať sťa bodrá mlunná vlna!
a potom — v bezdno zapadnúť...

Ó, len raz ešte do žerava
sa duchom zažať, ako zore,
v ichž plameňoch noc dokonáva
tak rada! — čo hneď opŕchavá
to žiara tiež, jak ruže, ktoré
ruch víchrice s kra sduril v uteky:
raz v premenení zjasnieť pravom,
svet priodieť v tom slávy zlatohlavom!
a potom — zhasnúť na veky...

— Ach, biedné, trápné živorenie,
byť ako pricloh zanechaný,
mať srdce, čo už srdcom nenie,
a duše nebo zachmúrené

od vzchodu po západu brány:
strach! tlejúc, nemreť — žiť, tak živoriac...
Ó, len raz ešte z tohto stavu
na jednu umknúť chvíľku preletavú!
a potom — nedbám, nikdy viac —

Škorvánok ztrepotal v povetrí,
švítorí, hovorí:
duše, vraj, strádavé ošetrí
ozorám-priekorám na vzdory;
ubohú dušienku
nakŕmi piesničkou,
napojí rosičkou,
v ušitú za svitu zo zorí
oblečie sukienku.

Kukučka vykukla z dúbravy,
zakuká, ponúka:
srdcia, vraj, boľavé uzdraví
liekami z lekárne ‚Zpod buka‘;
srdce, čo choré je,
machnatom na loži
balšiankom obloží,
oviaže, že už viac nepuká,
povojkou nádeje.

Počula smutná mi duša to,
i srdce zranené,
zavzdychla — osŕklo dojato —
Ostatne daromné vábenie
z azuru, z kýčery:
ku sľubom jarných túh,
k vnadám tým srdce, duch
chová sa, chová mi studene...
neúfa, neverí.

Jak príroda len začne kličiť trávky,
tá večne dobrá, starostlivá mať,
im hábky nakladať a česať hlávky:
ty, gazdinká, chtiac závodiť s ňou snáď,
tiež strhneš do práce! — a bez prestávky
sa zachytíš siať, štepiť, vysádzať.

A v počine tom nič ti haťou, žiadna
ťa neudrží stranou nehoda,
a čoby bola aká drsná, zradná:

snáh tvojich junač jej sa nepoddá: —
jak na záhonkoch sama samovládna
by tvojich v tvorbe stála príroda!

A vlastnoručne zavše! — Nik či málo
kto zná ti hoveť, aby spravené
ti k vôli bolo zdatne, dokonalo;
i súmer by bol, vkusu vtelenie...
jak v zahradkách by tvojich dejstvovalo
i ešte k tomu samo umenie!

Čo nahromžím sa: Zima je — sťa trsti
byľ chvieš sa, sinieš!... či chceš ochorieť?
Kto kedy slýchal v chladnej ryť sa prsti!
čo za bravúry krtčie!... poď dnu hneď!
Či robota to tvoja?! — Tvoje prsty,
hej, budúže zas vedeť, čo je päť!...

Čo nadudrem sa: ... Ani nádennička,
jejž navalil bied život na ramä!...
— Hja, práca (rečieš, moja zahradníčka)
už pre človeka v Božom programme!
— Pre muža! — Vôbec. — Všetko času vyčká!...
— Vždy lepšie, keď čas v zadu necháme;

A nie som maku kvet, nie z cukru, voskom...
— Veď dobrým dobre, lež čis' z ocele?
či...? Však už ústka zamknú ústa bozkom
mi. S jarom pášeš ďalej vesele;
i robotižni po práve len božskom
čo prietrž zrobia sväté nedele.

A onedlho zaperia sa hriadky;
stá kvietnikov — a v každom kvetina!
I obchádzaš ich s bdelým okom matky,
si ku nim samá láska hostinná;
a strážny duch tvoj, na rtoch úsmev sladký,
sa nad nimi sťa blankyt rozpina.

Nie div, že potom sa až pretekajú
vo vzraste, takto opatrované:
veď tebou rosu, snáď i slnko majú,
a za noci spia v tvojej ochrane —
Tak ubierajú v ústrety sa máju,
pred tebou svitnúť v slávy vigane...

A šťastná si. Už roztvárajú puky,
poď! (zvoláš), krása v stydnom rozchyle!...
A príroda jak prostred vzkvitlej lúky,

si zastaneš, kol dietky spanilé:
čo vzpínajú sa pobozkať ti ruky,
kým pochvalu ti šepcú motýle.

A hrdá si: — To všetko moje tvory:
pokážeš na sbor utešených stvor;
a ony sklonia sa ti do pokory
sťa umene, a kadidly ich sbor
ti zkudlí vonnými, jak žertvy horí,
kým oslavu ti spieva vtačí chór — —

Čo robiť? Márné výstrahy a vtipky,
kde rozsudzuje kvetín porota.
Hej, tie len, ony! skvosty, perly, čipky
sú na odeve nášho života;
a nie z ich nehy, lásky skúpe štipky
len: cele patrí nám ich milota!

Čo robiť, keď tak s kvietkami si v spolku?
čo, keďže i sám kvety milujem?
Hľa ich! i teraz na mojom sú stolku:
snáď ony básnia, ja len spisujem —
I vídať ich sa pýšiť na podolku
ti, v kytky snúbiť — tiež môj záujem...

— Nuž, raduj sa im! Najkrajšia to radosť:
prírody najčistejší výťažok,
jej pocit sladký, myseľ, duša! a — dosť:
ostatné hmota je, trus, úpadok —
V nich s každým jarom vracia sa nám mladosť,
s ňou stretáme sa v zrkadle ich ok.

Nuž, teš sa z nich! K nim priľni kamdiaľ tuhšie —
Ich dobrý genij musí uchovať,
že zdravia tvojho kment sa nenaruše,
tá môjho blaha drahá činovať...
Hej, kvety majú srdcia, majú duše!
za lásku vedia láskou ďakovať,

Skôr nežli ľudia... Máme zkúsenosti,
my rodinného kruhu vyhnanci:
na srdciach zádery a v dušiach osti...
Ó, útechu tú z kvieťat zachráň si,
i pre mňa! — prírody ten výron prostý: —
sú ony milí, vďační chovanci!

Slavianstvo! teba súdba stíha,
neblahá súdba odveká;

a kto zná, čo jej tají ešte kniha
    na ťarchu tvojho človeka?
Včuľ ako oblak do temena vrýva
ti blesky, prívalom ťa strha s nôh
a driek ti trušti vichrom — nevraživá
    tá súdba tvoja... či i Bôh?

    Bo že máš proti sebe vrahov,
    jak nad tebou má nebo hviezd,
čo váhu tvoju rušia protiváhou:
    v tom vari ešte i ctí jest:
to znak, žes' obor tela-ducha vládou,
i ztade postrach, v hrách že rozhodných
tou tela môž'š ich zaľahnúť sťa kladou,
    tou ducha sťa strom prerásť ich!

    No stoji, máš i veľké hriechy,
    moc vredovitých, chorých miest:
k dedičným nových získalo si mechy,
    v čom iba veľa hanby jest;
a nadto tnie ťa súdba nebodajná...
Ba Božia pästť to v skraň ťa udrela!
Jak potomstvom hen bolo by si Kaina,
    pod károu za krv Abela.

    Tak potĺkaš sa v zemskej púšti,
    a zámery ti blednú v blud;
po čomsi cudzom, ďalekom ti plušti,
    kým vlastná krváca ti hruď...
A svetu staviaš obraz k podivaniu,
že zrieť ho leda s pekla javiska:
z bratského oka kým tu slzy kanú,
    tam škodoradosť zablýska!

    — Ó, precíť, obráť!... Poznaj chyby
    i viny svoje, poklesky:
a kajaj sa — Jak kov sa v ohni tríbi,
    trp, pykaj: hnev až nebeský
ťa výhňou preženie, že stečieš zlatom,
sťa kryštáľ dúhou svitneš predivne,
vyzujúc trosky: sváry brata s bratom,
    lož, brud, rmut, krivdy, protivne...

    Len keď sa do žiločky zmladiš,
    keď napravíš sa do kosti:
základom pravdu, v láske svoj byt zriadiš,
    hold složíš spravedlnosti;
keď súdbou štvané, bité Hospodinom
nedarmo prejdeš celú očistu,
lež hnutím mysle každým, každým činom
    sa sblížiš skromne ku Kristu;

Keď takto zavreš všetky rany,
ichž na tele máš, na duši:
len vtedy môže reč byť o poslaní,
čo na zemi ti prisluši: —
Tu z chaosu jak vstaneš v plnom zdraví,
tvár okrážená slnca jasnotou,
a človečenstvo odeješ v nach slávy
a spasiš teplou dobrotou!

Boh, ktorý dal ti vzrásť tak telom,
na duchu tak ti požehnal,
On iste vtedy za tým bral sa cieľom:
by zaľúbenie v tebe mal,
odhrnúc súdbu, po večnosti métu
ťa vytešeným zrakom sprevádzal...
I neblúď ďalej! Nerob radosť svetu
a Bohu nespôsobuj žiaľ.

Na Turíce 1905.

Oprava. V *Steskoch* predošlých, Slov. Pohľ. 1904, str. 794, sdola r. 14 miesto »doň« má byť: *hoň*; str. 795, sdola r. 11 miesto »kraj zábradlie...« má byt: *kraj, zábradlie* ...

Bez hrdosti.

Novella. Napísala *Timrava.*

Ako sa zvečerilo, všetky slečny dediny Matúšovej vyšly pod kostol prechodiť sa. Prvá dostavila sa Kamilla Jablovská, sestra učiteľova, najbližšie bývajúca, deva počernej tvári, čiernych výrazných očú a pyšného držania, ktorá vedela imponovať a panovala vôbec nad každým, kto sa jej do blízkosti dostal.

Zpoza kostola odhora pribehly dve mladšie. Pavla Chrípka, vysoké, vždy veselé dievča, ktoré pokladalo seba za veľmi vzdelanú a usilovala sa vravieť naveky vyberaným jazykom. Druhá bola Ira Pávová. Tieto dve boly rodina a vrstovnice, maly po pätnásť rokov a zvyk ustavične sa hašteriť. Naostatok dobehla Milina Adamčíková, sestra mladého kňaza. Táto mala bielu tvár, žlté vlasy a biele šaty, za čo ju Irina tučná tetka Tilka a žena pána doktora ironične bielou grófkou titulúvala. I boly veselé všetky nesmierne, ako by sa pretekaly čím živšie byť, a to bola sláva.

Predvečer bol krásny. Zore žlté ako plameň pozlacovaly slamené strechy domov a zapálily i vrcholce stromov i všetek okršlek dookola. Vôňa rozkvitnutej mladej lipky pred dvermi kostola a vôňa vôbec zeme, bylín a tráv lievala im do sŕdc radosť, tak že ešte i Milina Adamčíková zabudla na to, čo ju mučilo — totiž horela láskou nezhasiteľnou za bratom Kamilly — a z očú jej šľahal dychtivo plameň oduševnenia. Najprv začaly vypravovať radom, ktorá

ako strávila deň. Pavla bola vo „dvore“ — tak volajú medzi sebou panský dom Zornicov, lebo bol veľmi „nóbl“. S tými bola Pavla rodina po mame, prečo jej pýcha nemala hraníc. Ira čítala román celý deň, od samého rána doteraz.

„Ako som vstala a najedla sa, hybaj do špajzu čítať. Ztade ma vydurila tetka Tilka, tak som ušla do záhrady do búdky; i tam ma vynašla. Šla som potom, ha ha, na gazdovu konnicu do sena, tam som čítala do večera. Jaj či mi dobre bolo tam, ani na obed som nešla, a koľko som sa nasmiala na tetke, ako chodila po dvore a sa spytovala i gazdu i gazdinej, ba ešte i toho skrčeného Ďura, že či ma nevideli.“

„Ty šašo!“ nadá jej Kamilla, ktorá si osobovala právo kárať všetky, za čo ju za chrbtom kňažnou prezývali.

„Dosť nie pekne, že neposlúchneš tetku Tilku!“ zastarie sa Pavla veľmi tuho posťahovaná, ako vždy a oblečená dľa najnovšej módy i učesaná. „Konečne má pravdu, francúzske romány sú ešte nie pre nás. A to je originálna myšlienka na gazdovu povalu sennú ísť čítať. Pekná slečna, môžem povedať!“

„Prosím, keď mi nedovolila čítať inde, tak ja nemôžem z toho. Ja som nie malé dievča už, že by romány nemala ešte čítať,“ odpovie Ira, hotová hneď do boja. „A čo je v tom naostatok: ísť čítať na povalu nášho gazdu, čo nám dáva hospodu?“

Milina s Kamillou boly u tetky Terézy, najstaršej dámy v dedine, celé popoludnie. U veľmi šľachetnej panej, ktorá už iba v minulosti mala obľúbenie a dnešný prevrátený svet ju mrzel; u nej každý, čo akou neresťou postihnutý, našiel uľavenia.

„Deti!“ zavolá potom Kamilla, pyšno vystretú držiac štíhlu postavu, a lesklé čierne oči jej ako hviezdy zaletia po dedine. „Teraz hádajte, čo je najnovšia sensácia v dedine? — He, Vážecký!“ zavolala zrazu, pretrhnúc svoje slová, na mladého človeka v sivých šatách odetého, ktorý trhal sebou nervósne a kráčal hore ku kancellárii notárskej.

Tri slečny obstúpily Kamillu, nedajúc sa jej shovárať s ním a kričaly jej: „Čo je tá sensácia, Kamilla, Kamilla?!“

„Eh, ujdite!“ na to ona, vyslobodiac sa a ujeká na kraj ku kostolu a všetky slečny veselo za ňou. Konečne, keď zvedely, že Vážecký, pomocný notár, ide na večeru, vrátily sa spokojne ku dverám kostolným na tlapkavé skaly.

„No, už teraz povedz, povedz!“

„Hádajte! Môj Samíčko zase vyviedol niečo!“ I zablysly jej oči sebavedome. Slečny stíchly na okamih, potom ich zvedavosť stala sa ešte väčšou. Oči zahorely im a duch stal sa vzrušeným. Srdcia zabúchaly hlasno a Milina temer spadla od dojmu.

„Povedz, čo je to?“ vravely. „Podučiteľa vyviedol na božie svetlo v medové týždne?“

„Ha, ha!“ vysmiala ich ona zľahčujúco. „Jeho by podučiteľ zaujímal!“

„Výlet bude?“

„To je nie nové.“

„Tak čo? Tak čo spravil Jablovský!"

„Žení sa!" vybuchne Ira a zahryzne po nečase do pery svojej. „Kňažna" káravo pozrela po nej, druhé zasmialy sa veselo.

„Kedy sa môj Samo bude ženiť, len to čakajte!" rečie Kamilla a pozre snivo do diaľky, dotknúc sa okom bielej tvári Milininej. „Snáď nikdy!"

„Ja preto, že celý týždeň nebol zas doma, že si našiel niekde nejakú," povie chlácholivo Ira.

„Konečne hádam k tomu príde predsa dakedy, a nič je to nie nedôstojného!" povie Pavla ľahostajne, a veľmi zaľúbená Milina, tváriac sa pokojnou, spýta sa ľúbo:

„Tak čo sa stalo zvláštneho, Kamilla?"

Kamille tvár ostala milšou. Rada mala Milinu, ač i veľa ráz bola nespokojná s ňou, i povie:

„Čakaj, Milinka moja, keď príde pošta!... Ozaj, Milinka," povie potom, „na druhý týždeň príde Michal."

„Pošta, pošta?" skríkly slečny zelektrisované a Ira, rodina pána poštára Chrípku, naskutku rozbehla sa, že ide k nemu.

„Ira, Ira!" kričí „kňažna" za ňou. „Nejdi, tu u mňa jesto, ukážem!" Ira, tučné mladé dievča s hustými kučeravými vlasmi gaštanovej farby, ktoré rozsýpaly sa jej na všetky strany, vrátila sa rýchlo k nim. Kamilla pokochala sa ešte s jakousi škodoradosťou na ich tvárach netrpelivých, konečne čiahla rukou do vačku a vytiahnuc jeden sošit, roztvorila ho pred oči slečnám na okamih. Keď ony čiahly všetky rukami za ním, rýchlo skryla ho pred nimi opäť.

„Kamilla, Kamilla!" skríkly zúfale. „Čo je to? Bože!"

„Ticho! Nekričte!" zahriakne ich ona panovito. „Opravdové dedinské husi, gagocú ako ktorej príde. Vo vás tiež veľa elegancie!... Čo je to? Časopis. Samo to spravil a Vážecký." I vytiahne sošit z vačku. Čítajte! Titul mu je: ‚Napred!' Ale nerobte škrek!... Milinka, teba nemyslím medzi tieto!" podotkne nežno k tej.

Slečny poslušne stíchly. Inokedy pre nádavku „husi dedinské" boly by povstaly hnevy na smrť, no teraz, ač osteň zostal im, nepovedaly nič, ale sbily hlávočky dovedna a obzeraly sošit. Skutočne, časopis! Venovaný jedine Matúšovej a jej záujmom. A meno jeho je naozaj „Napred!" I úvodný článok, básne, besednica, chýrnik, ba i drobné zprávy! Slečny zbledly dojmom a pohnutím každá.

„A to naozaj Jablovský?" spýtala sa Pavluša poštárova.

„On, on a Vážecký. Dnes poslali prvé číslo. Pred týždňom im to prišlo na um."

„A ty si vedela a nepovedala si nám!" riekly, závidiac, že bola zasvätená do veci.

„Pravda že vedela!" dosvedčí Kamilla sebavedome. „Ale ma prosili, aby som nezradila nikomu. Hej, môj Samo je hlava! Veď i do stoličných novín písava. Keby ten tak bol mohol sa vyučiť, ako chcel, z toho by bolo veľa bývalo!"

No už nepočúvaly ani jedna, ale chvatom daly sa do čítania a prevracania karát. Na druhej strane bola báseňka o dámach matú-

šovských. Slečny oddaly sa tú čítať s rastúcim rozčulením. Báseň znela:

Pyšný som na vás . . .
Pyšný som na vás, dediny mojej krásky,
Hodné ste obdivu a najväčšej lásky.
Hodné, každá, ja to vravím!
Lebo takých žien ja a devušiek takých,
Ač pochodil som už dosť a dosť po svete,
Nevidel som a viac aj nikdy nevidím!

„Aká krásna báseň!“ vykríkly prekvapene a dych stal sa im strmým, líca červenými. „Aká utešená; krajšej sme nikdy nečítaly! Či škoda, že nestojí, kto ju písal!“

Kamilla, opretá o mladú lipku, hľadela snivým okom ponad dedinu do diaľky na modré vŕšky a oblaky tam nakopené. Tvár jej bola samé sebavedomie a jasot. Tak dobre jej je a tak milo bolo jej naveky. Tak ľúbi život, lebo jej len dobrého nadelil dosiaľ. Obdivovaná bola hneď, ledva zrástla trocha, a ľúbená. Každý mladý človek v Matúšovej opálil sa od jej pohľadu. Teraz Vážecký obletuje kolo nej, no toho ona ani neberie vážne. Je primladý a kožu na tvári má takú jemnú, skoro priezračnú, že doista dostane suchoty.

„Že kto ju písal?“ hovorila, dopočujúc ich ľkanie. „Smiešno; kto iný ako Samo?“

„Nie Vážecký?“ spýtala sa Ira Pávová.

„Eh!“ odsekla „kňažná“ a viac nepovie nič. Začala nôtiť pesničku veselo a hľadeť po dedine. Po ceste od kancellárie vidno ísť troch pánov. Jeden vysoký veľkonosý zo „dvora“, notár a Vážecký. Dvaja šli do skliepka na pivo, ale pomocník v nových šatách, ktorý mal veľké modré oči, kus vyduté a líca jemnej kožky ako dieťa, skoro priezračnej, za čo vraveli o ňom, že dostane suchoty, pristúpil bližšie ku vŕšku — večera u principála ešte nebola hotová — a zdvihol oči svoje k nim, volajúc „kňažnú“ bližšie na kraj.

Medzitým, kým tá shovárala sa so svojím zbožňovateľom a dve vrstovnice čítaly báseň, učily sa ju nazpamäť, smialy a vadily sa, Milina Adamčíková tvárila sa, že sa tiež zabáva a pláva v rozkoši ako ony. Vzala jednu polovicu časopisu ku sebe, aby videly, ako ju to zaujíma tiež, a oprela sa o múr kostola. Zakryjúc papierom, aby „kňažná“ nevidela jej tvári a jestli by sa jej čosi nepáčilo na nej, nepozrela na ňu kritične, hľadela upreno na litery. No všetko toto ju nezaujímalo. Takýto časopis i oni boli doma na Hagarove, zkade pochodí, s bratmi a sestrami spravili, i také básne, alebo lepšie, a dotiahli do tretieho čísla. I tento nebude mať dlhšieho života, nie. Iné je, čo ju opanúva. Áno, ľúbi, pravda je, zaľúbená je, horí, zamiera . . . nie, nenajde dosť velikých slov, ktorými mohlo by sa to vyjadriť. A nevie, či ju on, Jablovský, miluje či nie. Vše dni a dni chodí za ňou ako tôňa, vše zas neukáže sa. Vše nepohne sa z domu a dediny, ako zakliaty, a vše moce sa po všetkých stranách okolia. I minulý týždeň, hľa, celý bol preč! . . .

Dole, pod vŕškom, kde stála fara so školou, nečakane vyšiel na mostík pred dom spomínaný, on, sám Samo Jablovský. Zastal

tam, vypnúc štihlú postavu a kúriac cigaru hľadel naduto do dediny. Klobúk zatlačil na oči, bielu úzku bradu zdvihnúc vyzývavo, a pokníšal sa sebavedome. Vyšiel pozreť, či sa neschodia chlapi, čo majú k nemu prísť učiť sa spievať — založili totiž spevokol na slávu vlasti, on a kňaz — a hľadel jedine pred seba proti skliepku, kde i pivo držiavali, ale ani aby videl, čo sa tam deje, no aby videly slečny pred kostolom, že si ich nevšíma. Lebo čím menej lásky ukážeme žene, ona tým väčšmi lipne za nami. I bol preto sám sebe zvláštnym.

Samo Jablovský bol chlúbou dediny, chlúbou rodiny svojej i chlúbou učiteľov. Keby bol sa vyučil ďalej, aká velikosť bola by z neho bývala! I takto on chce imponovať každému a neustúpi pred nikým, čo by priam celý rad kniežat pred ním stál. Vysunul klobúk veľkolepe s temena, rozhrnúc riedke plavé vlasy svoje, a pokašľal sebavedome.

Na jeho zakašľanie obzrely sa slečny pri kostole, poznajúc ho po ňom, a poplašily sa všetky. Na tváre vysadol cit radosti a Miline srdce, líca i oči zahorely pálčivým ohňom. Vysoká Pavla, večne nedbalá a šialená, v okamihu zachytila sa proti nemu, rečniac s veľkým patosom jeho báseň už naučenú nazpamäť: „Pyšný som na vás . . .“

„Pavlína, Pavlína, vráť sa!“ volala za ňou Ira závistlivo a oči jej horia, sledujúc Pavline pohyby žiarlivým pohľadom.

„Nejdi!“ stavuje i „kňažná“, a vidiac, že sa tá nevracia, a na očiach týchto je tajná túžba, rečie: „Poďte, deti, ideme i my!“

Je i čas sa pobrať, lebo šialená Pavla už hotuje sa stvárať hlúposti. I nedávno opierala si lakeť o jeho plece, keď nemala kde by sa oprela a on jej ho žartom ponúkol. No teraz Pavlína nedošla celkom k nemu. Do školy začali sa schodiť mladí chlapi z dediny — spevokolisti — a Samo, len hodiac jeden úsmev Pavle, skrútol sa a vošiel s nimi dnu. Pavla vrátila sa proti trom slečnám, dočkala ich a potom už všetky tri vstúpily do mládeneckého bytu Jablovského, sprevádzané Kamillou.

„Gratulujem, pane Jablovský, k novej sláve!“ zaškrečala hneď odo dverí Pavlína, bežiac k nemu a nedbajúc o nič iné.

Izba bola plná mladými sedliackymi chlapmi. Chodili sem každý večer, samo Jablovský učil ich spievať. Vlastenecké piesne vedeli už tri a teraz učili sa krásnu: „Tmavá noc je, tisíce hviezd na nebi . . .“ Každý držal v ruke partesy a už mali len ústa otvoriť a začať, keď prekazil im v tom príchod sbehnuvších slečien.

Samo Jablovský stál pri klavíre, prižmuroval sivé podlhovasté a veľmi pekné oči, vážne, ako v kostole, a pozrel ponad hlavy spevákov, ako by nevedel, kto má prísť. Výkriku Pavlinho stával sa že nepočuje a v nekonečnej vážnosti dal takt ku spevu, nič nedbajúc, že sú tu. Tam je sestra, ku nejž chodia, a toto je dielo sväté. Mladí chlapi sedliacki započali spev. Najprv štyria, potom inakším hlasom zase štyria, inakším zas štyria, pozdejšie a naostatok ostatní štyria. Samo vážne načúval, rukou dávajúc takt, potom spustil sa na stoličku, že bude klavírom sprevádzať spev. A ako sklonil si

hlavu nad klávesy, tajný úsmev potešenia sadol mu na rty, že vidí slečny.

A slečny s tajeným smiechom prešly na prstoch poza spevákov a zostaly, nechtiac si sadnúť, vo verejach druhej izbice, ktorá bola Kamillina. Tam pochytaly sa o poly — Kamilla šla sa spýtať Vážeckého, kedy prišiel, ona že ho nevidela prísť — a rozhľadely sa po izbici. Na stole sedel, nemeniac položenia ani keď ony prišly, Vilo Havran. Opálajúc dlhými tenkými nohami, pomáhal oduševnene chlapom spievať, otvárajúc veľké ústa dokorán. Bol chudý, čierny, s veľkými očami a dlhou peknou hlavou, a býval od polroka tu u bratanca Sama, nemajúc inde kde sa hnúť. Vzali ho boli za vojaka, chcel tam ostať do smrti, nemajúc i tak zamestnania — ako sirotu nemal ho kto vychovať — ale ho prepustili pre chorobu srdcovú ešte v ten rok. I zdalo sa, že sa cíti Vilo Havran veľmi zle vôbec na svete, lebo bol surový a mrzutý vždy, ako by nenávidel každého, celý svet, život i tieto, čo sa tu shrnuly s takým hlukom. Pri ňom stál tenký a chudý chlap Ďurko Hrachorec, bohatého sedliaka syn, ktorý bol pamätný, že si dal štyri zuby na predku osadiť. Pohadzoval kabanicou s pleca na plece ustavične a nemohol na mieste obstáť, ako by bola pôda žeravá. Ten nebol milý Miline, lebo raz zle vravel o Jablovskom pred bratom. Toho si vzaly slečny za cieľ zábavy, lebo im chcelo sa smiať na každý pád a na čomkoľvek, najmä ako odstúpila od nich Kamilla.

„Ako medveď dvíha tie podošvy!"

„Shodí si tú kabanicu, stavím sa!"

„Nekritisujte ho, to je už vzdelaný: má falošné zuby!"

„Hahaha!" zasmialy sa duseno a štoply i Milinu, aby s nimi držala. Lebo tá opretá jedným plecom o vereje, kde visel Samov kepeň, jednou rukou držala o poly hustovlasú Iru, ktorú ľúbila obzvláštne a ktorej ona, ako sa zdalo, bola ideálom, a opretý mala zrak na Sama žhavo, zabudnúc ich počúvať. A vidiac ho sebavedome stáť a veliteľsky ruku vystierať na takt, zdal sa jej tak nekonečne slávnym, že tvár jej premenila sa úplne, oči zahorely a pery jej za šeptaly omámeno: „Kľaknúť pred ním, kľaknúť na zem, ach, Bože!"

„Viete, čo je nového ešte?" začne rapotať Pavla, keď zunovaly obdivovať Ďurka Hrachorca. „Teta Tilka povedala, že je Ilona Grossova najkrajšia z nás a čo sa hneď rozpučíme!"

„Čo?" zadivily sa dve, potom zasmialy. Ilona je krčmárova dcéra, tučného tela, a teta Tilka má ozaj originálne výrazy.

„Naostatok, prosím ťa, Ilona je pekná," povie Ira hlavatým tónom, ako by si chcela zastať tetku.

„Prosím, ja som nepovedala, že je nie!" odpovie Pavla v okamihu. „Ale komu by to len prišlo na um nás s ňou porovnávať. Smiešno!"

„Prosím!" skočí zas Ira do reči, „i to je dievča ako my a krásu nedelia dľa rangu!"

Kamilla, ktorá už sedela s Vážeckým na diváni, videla, že Samo, brat slávny, chlúba rodiny, prižmúril oči a pozrel ponad plecia chlapov k nim, i vstala hneď a šla ich tíšiť.

„Čo sa smejete a vadíte? Ira, Pavluša!“

„Azda mýli sa náš polboh?“ spýta sa Pavla pochabe, nič nemajúc rešpektu. I potiahne plecom a frkne perou. „Naostatok viem i vážna byť!“ rečie potom a vypne sa, podoprúc si boky.

„Toto je potvora, tá sa nič nebojí Samíčka!“ rečie Kamilla, mimovoľne sa zasmejúc na nej. „Nedávno prišiel Samo k nej a otočil jej driek žartom, a ona čo spravila, myslite si? Celkom jednoducho a slobodne obvila ho nazpäť kolo šije. Videť vtedy tú Samovu tvár...?

„Naozaj?“ zasmialy sa dve, Ira a Milina, a pozrely po nej závistlivo.

Pavla pohodila plecom, ako by riekla: „Ver ja Sama nebudem držať za nedotknuteľného a svätého, ako kým som mu bola žiačkou. To si nemyslite! A čo som mala robiť?“ vraví kadejak fŕkajúc perami. „Takto som sa ho najskôr zbavila!“

Opäť zasmialy sa a závidely jej šikovnosť.

Samo Jablovský, sláva dediny, dopočul ich smiech a pozrel k nim opäť, a i chlapi skrútli hlavy od partesov.

„Pst, nesmejte sa tak!“ tíši ich Kamilla už naozaj namrzená. Slečny zatíchly, zahryznúc do pier a Samo zdvihol opäť ruku veľkolepe a začal pieseň, ktorú sám spísal, začínajúcu sa:

„Toto dievča vaše, jaj, či je krásno!...“

Nastal šum zrazu a potom tichosť veliká. Slečny, čujúc ju a vediac od Kamilly, že ju on složil, začaly počúvať pozorne. Šialená Pavla spravila sa do positúry, ruky oprela o stiahnuté boky vyzývavo a vytasila nohu. No dve, Milina a Ira, len usmialy sa teraz, na okamih dotknúc sa jej pohľadom, a oči ich zaletely k Jablovskému. Ire buclatá mladá tvár zduchovnela a v oku túžba neznáma. Vravela rýchlo jedno za druhým.

„Krásna pieseň, Kamilla, krásna, krásna!“

„To verím!“ odpovie tá a vypne sa, ako by zo slávy brata i na ňu padlo. Utrela si slzu, kým sa na líce neprevalí, a letmo pozrela na Milinu, o nejž sa vie, že miluje Sama. Tá už dokonca ostala spitá. Majúc horúce rty i líca, nevedela ani, či je tam, či pri ňom, a tisnúc si hlavu ku kepeňu jeho tam zavesenému omámeno, šeptala:

„Oh, drahý, drahý... najdrahší na tomto svete i za hrobom!“

„Blázon!“ myslí si Kamilla nahnevaná. „A môj Samo sa iba hrá s dievčenci.“

„Ty, Milinka!“ Prišla k nej, aby ju odvrátila od Sama a aspoň druhí aby nezbadali jej opojenia. Vážeckého pravda nezaujíma, ale pozrel sem ten čert Vilo a zasmial sa svojím surovým spôsobom. „Videla si Vážeckého, keď produkuje Židov?“

„Čo... kto .. koho?“ strhla sa Milina, prijdúc do zmatku a prudko odvráti zrak od spievajúcich. Zapálila sa celá, vidiac po prísnej tvári Kamillinej, že ju pozorovala. Zacítila osteň v srdci, ale pozrela na ňu previnilo.

„Produkovať Židov?“ spytuje sa, obrátiac sa ku pomocníkovi a silí sa k úsmevu. „Ja som vás ešte nevidela.“

Vážecký, ktorý mal dostať suchoty, lebo mal jemnú kožku, pristúpil ochotne pred ňu. Veliké modré, kus vyduté oči uprel na jej tvár dlhšie, dosiaľ vzrušenú, a uklonil sa vystrčiac ľadvie divne. A sotva to spravil, všetky tri slečny okrem Kamilly vybuchly v smiech mimovoľne.

„No, s vami je nie na vydržanie!“ kára Kamilla. „Ticho! Ešte bude vravieť i tento!?“ okríkne Vážeckého, ktorý spôsobom židovským vravel, klaňajúc sa proti nej hlboko: „Ruky bozkávam, ruky bozkávam!“

Čo povie Samo? Už budú samopašiť radosťou, že sú v blízkosti jeho. A on vskutku zamračil sa, lebo i všetci chlapi obrátili hlavy ku slečnám a so smiechom sledujú ich šantovanie. Samovo zvláštne čelo zakabonilo sa a on zavelel vážne: „Pst, ticho!“

A na toto slečny už tak rozosmialy sa, nevediac sa udržať, že rozutekaly sa jedna od druhej, a Vážecký, rýchle narovnajúc postavu a spraviac nehybnú tvár, ušiel za dvere do kúta, oprúc sa tam o kredenc. I bol si umienil, že sa ani nepohne viac ztade, ale o chvíľu vstúpil mladý belavý muž bystrým krokom — klopania jeho nik nepočul v hluku — a búšil ho nezbadane dvermi.

V izbe nastal šum a premena. Tváre zvážnely a prijaly výraz zvláštny, mäkký. Speváci počali sa odpratovať s prostred izby, skrúcať úctivo, ako by prišlému hladeli spraviť miesto, a i Vilo surového chovania v zelenkastých šatách odetý zmäkol, sostúpiac so stola. Čierne, veľmi sa lesknúce oči uprel naň a na veľké ústa sadol mu úsmev nežný. Ten, čo prišiel, bol kňaz.

Šiel najprv k domácej slečne, ľúbo mu idúcej v ústrety, potom Vilovi a Vážeckému. Kývol dvom nežno, Ire i Pavle — boly držané ešte za malé, za čo sa nesmierne hnevaly obe — a pozrel i na Milinu. Potom pošiel s jednoduchosťou ku klavíru, kde nepohnute, zo sebavedomia nepopustiac ani vlasa, stál Samo.

„Servus, Samo!“ rečie mu mladý kňaz bielej krásnej tvári, brat Milinin. „Len ďalej, ďalej! Ja som prišiel počúvať! A podučiteľ nie tu?...“ rečie a stisnúc ruku bielu a jemnú Samovu, hneď i odstúpil na bok. Kamilla zdvorile šla mu podať stoličku a ostala pri ňom za chvíľku, rozprávajúc mu, ktorú už vyspievali a ako ktorá pesnička im šla pekne, i akým domasedom stal sa podučiteľ Fero Šípka. Ku nim prišiel i pamätný Ďurko Hrachorec, čo si dal zuby osadiť, ktorého nerada mala Milina, a o chvíľu obstúpili ho všetci mužskí, ako včely kvet. Samo zhovievavo pozeral k nim, a čakal. Nech sa potešia v svojom kňazovi, nedávno prišlom, a povravia si s ním... Potom prešiel si dlaňou po temeni a riekol vážne i veliteľsky.

„No, chlapci, do roboty sa ďalej!“

Chlapi odstúpili, každý berúc svoje partesy do ruky, a pri kňazovi ostali len Vilo, Kamilla a Vážecký. Milina s Pavlou a Irou stály vo verejach zase, Ira skrývajúc sa do poly za chrbát Miliny, aby nebola veľmi na očiach kňaza. Totiž v nedeľu na večierni zasmiala sa na hlas v kostole. Sedela pri Pavle, a tvrdí, že je ona

príčina toho, a i teraz šeptom nanosila sa do nej i dohadujú sa utlumeno spolu.

„Buďte ticho!“ napomenula ich kňažná.“ Spev zatíchol práve a Samo chystal sa niečo povedať. Vskutku, otvoril ústa a vraví:

„Počujete, Ďurko? Váš polhlas zle ide. Ten sa musíme ešte osobite cvičiť. Zajtra prídite len vy štyria, Ďurko!“ A nedbajúc na prítomnosť kňaza — lebo čo by sa on mal pred niekym ženírovať — a nedbajúc ani na všetkých druhých, riekol ďalej, vyzývavo sa držiac: „Veľa chvály by sa nám nedostalo, ak by mal spev len takto ísť. To sa musíte naučiť, ako katechismus... A koľko máme týždňov ešte?“ spýtal sa potom hlasom jednoduchým, zabudnúc na seba, čo ho spravilo veľmi milým, i pokrčil sa ako mak.

„Veru už iba tri týždne!“ odvetí Ďurko Hrachorec, ktorý viedol slovo, i pohodí kabanicu s jedného pleca na druhé.

„No, teda!“ zas sa vystrel. „O tri týždne bude majáles!“ Pozre, prižmúriac oči ponad hlavy spevákov, kde sú kňaz i druhí. Zazdalo sa mu, že ho neobdivujú, ale shovárajú sa vedno čosi. Vskutku, bratranec Vilo odstrkujúcich manír rozpráva kňazovi niečo a na tvári má mäkký cit.

„Konkurrovať budem do Lazian. Samo písal tamojšiemu farárovi, aby ma odporúčal cirkvi; ja som ani nevedel.“ Zamĺkol, nahnúc ako mak peknú dlhú hlavu, a tvár počerná vyrážala, ako by ho rozličné city opanúvaly. I radosť, že azda príde ku chlebu i on, i žiaľ, že bratranec snáď ho už zunoval a preto píše.

„Pekne! Bár by sa vám podarilo. Organovať ste sa podučili tu...“ odpovie kňaz a zrazu zdvihne sa a zavolá:

„Počuješ, Samo?“

Samo neohlásil sa hneď. To by bolo nedôstojné jeho osoby, a škúli do partesov, že tam čosi pozerá. Potom povie, nehnúc sa s miesta:

„Čo sa páči?“ Nech sa pohne kňaz, keď chce s ním niečo! Kňaz Milan Adamčík vstal a pošiel pomedzi mladých chlapov, ustupovavších sa mu úctive z cesty, ku klavíru.

„Budeš doma na druhý týždeň?“

„Ja?“ Prižmúril oči sebavedome, ako by rozmýšľal. Nevie, čo by bolo nemilšie kňazovi, či keď bude doma, či keď nie. Prešiel rukou po vlasoch, zahrnúc si ich veľkolepe. Nech čaká za odpoveďou. Nemôže vystáť svojich kollegov, tých starších — tí mladší už poznajú svoju cenu, vyjmúc podučiteľa — ktorí nazdajú sa, že sú na nižšom stupni, nežli kňaz, a povinní ho poslúchať.

„Ja by rád išiel na Zástavu!“ rečie kňaz, nedbajúc na jeho zvláštne chovanie sa. Samo sa zaševelil.

„Odpusť, ale ja na druhý týždeň nebudem doma. Brat Michal povolal ma na poľovačku. Bude tam veľká spoločnosť a zábava. Sľúbil som sa!“

Áno, on i v lete má lopotiť, byť zapriahnutý, slobody zbavený, či v zime nenanosí sa dosť bremena?! Vyše osemdesiat žiakov musí učiť!

Na jasné čelo kňaza sadol tieň na okamih. Pochodil po izbe popred chlapov, shovárajúcich sa šeptom medzi sebou, a hľadiac do zeme pomyslel za chvíľku.

„Teda na tretí týždeň!"

Samo Jablovský sa napäl a prižmúril oči, potom opäť prešiel si veľkolepe dlaňou po temeni.

„Vtedy bude majáles!"

No to už nedojalo kňaza. Pohol plecom a rečie:

„Všetko jedno; majáles bude i bez mňa!"

Jablovský zahryzol do pery; toho nechcel. To by bolo predsa ako telo bez hlavy.

„To nejde!" rečie s výčitkou. „Ty si predseda spevokolu a nemáš chybeť. Tak radšej nech sa majáles odtiahne o jeden týždeň. Lepšie sa podučíme, však, Ďurko Hrachorec?!" obrátil sa k tomu milo a blahosklonne.

Kňaz neodpovedal už nič. Povravel ešte s Paľom Kropenkom, čo ho Jožkom prezývali, ukrývajúcim sa pred ním ako lysý, prečo si nejde pre ženu, ktorá ušla od neho už rok, s Ďurkom Hrachorcom o voľbe rychtára vo filii Kropačky a potom i s Ondrom Matúchom čosi. Povravel s Kamillou o Naprede, potom spýtal sa, aký bol zvyk u starých pohostiť žencov. Opekancami a ešte čím? A odporúčajúc sa, spýtal sa sestry, či nejde domov, i odišiel preč.

„Hneď pôjdem za tebou!" zavolala mu ona veselo.

Po odchode kňaza už nevedel vážnosť udržať Samo, ani Kamilla. Jazyky rozviazaly sa, ako by dosiaľ boly čakaly len na to, kým príde kňaz a odíde. Samo tiež dostal dobrú vôľu, ako taký, ktorý dobre vykonal svoje veci a nechcelo sa mu učiť viac, i rozpustil chlapov. Vyprevadil ich na dvor a chcel sa sobrať do krčmičky, ovlažiť hrdlo dákym nápojom — nie k slečnám dnu. Lebo čím menej bude okolo nich, tým stane sa vzácnejším. Ale počujúc ich smiech, neodolal i vrátil sa do domu. Slečny s pomocníkom a Kamillou boly už v druhej izbe. Samopašný smiech a štebot naplňoval peknú izbicu. Belo Vážecký, majúci jemnú kožku na tvári, ktorú závideli mu všetky slečny, keď bol vyprodukoval Židov peštianskych i poľských, principála i principálovú, vyskočil na stoličku a vypnúc prsia začal predstavovať sochu Petőfiho, stojaciu v tej ulici, kde býva jeho mať-vdova, a otrčil ruku i prst do povaly vyzývavo.

„Veľkolepé, veľkolepé!" kričaly slečny, tlieskajúc mu dlaňami. Pravý Petőfi!" A Vilo, ktorý sadol bol zahrať večernú pieseň na klavíre, hneď ako odišli chlapi, lebo on nechcel sa miešať do slečien, keď nemá postavenia ani učenosti a tak ani ceny pred nimi, nechal pieseň v polovici a oprúc peknú dlhú hlavu o vereje, hľadel naň, smejúc sa, a volal:

„Zajímave, originálno!"

V tú chvíľu vrátil sa do izby Samo. Tvár mu je ožiarená, ako by ani ten nebol, a bere sa rovno ku slečnám. Vystrel ruky, ako by ich chcel pochytať všetky naraz, a volá:

„Tak patrí sa to smiať sa, keď ja učím a trápim sa? Ničiť,

boriť, čo ja staviam? To je sväté dielo, a každý má sa chovať ako v kostole!"

Slečny s vreskom rozutekaly sa pred jeho dlhými ramenami za stôl. On pobral sa za nimi, ako by chcel ich dochytiť, no zastal rýchlo za foteľom, kde sedela Milina, nič zlého netušiaca a nemiešajúca sa do ich shonu — čosi trkotaly s Kamillou o obžinkách, o nichž sa spytoval brat, i že či naozaj príde Michal — a zavrel jej oči svojimi tenkými jemnými prstami od chrbta. Potom sklonil sa k jej hlave a hľadel líce svoje pritknúť k jej vlasom žltým.

„Kto, kto to... čo robíte?!" skríkla Milina naľakaná, usilujúc sa brániť jeho rukám, i odtrhuje ich od tvári svojej plameňom zaliatej. „Pusťte ma! Kamilla, Ira, pomožte!"

„No, to je pekne!" povie Vilo v zelených šatách a ide za klavír ku piesni, odvrátiac sa.

„To je naozaj zvláštne!" rečie i modrooký pomocník a zasmeje sa zlomyseľne. Samo dovolí si veľa. Oni druhí chovajú sa slušne k slečnám; hoci sú i bez gardedamy, úctu zachovajú! I sostúpil so stoličky, že nebude viac predstavovať Petőfiho.

„Pusťte, Jablovský... preč, preč!" kričí Milina, dychtive ho odtiskujúc. „Ira, Pavluša, bráňte ma!"

„Bráň sa!" zasmialy sa jej tie, tajne ešte i žiarliac, že jemné prsty jeho nie ich oči zavierajú. Ale Kamilla rečie, zle dotknutá:

„Pusť ju, Samo!"

Samo Jablovský pohodil hlavou trucovite — lebo kto smie jemu rozkazovať? — ale pustil ju predsa. Potom so smiechom, ako že už teraz neminie ho trest, uteká do druhej izby, kde hral Vilo. Milina celá preč od hnevu i blaha, zahanbená skočila, sršiac pomstou, a bežala za ním.

„Čakajte, to vám neodpustím, nenazdajte sa!" hromží náruživo, nevediac vôbec, čo s ním bude robiť. On hodil sa do foteľu pred ňou, čakajúc ju s horiacim zrakom a smiechom, a keď čiahla k nemu rukou, ako by ho chcela udreť, on rýchle, prv ako by bola zbadala, stiahol ju k sebe a objal.

„Čo... čo je to?" Milina zachvela sa a zajikla divom. Pozrúc na jeho tvár, krásnu od vzrušenia, berie sa rýchlo preč s hrúzou, ako od ohňa.

„No si ho vykvačkovala?" spýta sa Kamilla, keď došla k nim.

„Ah, horký... jeho nemožno!" vetí Milina trhano, úplne zmätená. I odvracia skvúce oči pred Kamillou, o nejž bola presvedčená, že čo len pozre na ňu, už uhádne, čo sa tam stalo, a odsúdi ju. Obzre sa dookola a rečie:

„Idem domov, brat čaká... Ira, ideš?"

„Nejdite, nejdite!" skríkne Vážecký. „Zarečním niečo, alebo zaspievam," a hneď i začal jednu, čo bola jemu milá:

Tri dlhé cigary vezmem,
Vyfajčím ich, dlhý budem, dlhý budem,
Dlhý budem ako cverna,
Spomnieš ešte na mňa, viem ja...

„Nie, nie!" odpiera Milina.

„Kamilla bude hrať na klavíre!" kričaly dve, Ira a Pavla, slubujúc.

Ale Kamilla, od nejž čakaly zdržiavanie, spýtala sa, či večeral kňaz. Z tvári vzrušenej Miliny videla, že sa stalo čosi nevšedného, a to ju urážalo. Hlúpe dievča Milina; nevie, že sa Samo len žartuje. „Ako horia jej oči nadšením. Ale všetky sú také!..."

Kňaz nevečeral ešte, Kamilla nezdržiavala ju, Vážecký neposlal pre flautu a ona predsa tam ostala. Vážecký vybehol na stoličku rečniť. „Pyšný som na vás..." z vďaky, že ostala. Pozdejšie prišiel opäť i Samo, usilujúc sa dať tvári ľahostajnosť, a začal zabávať druhé. Nech si nemyslí Milina už preto, že ju ľúbi, lebo dievčence hneď si namyslia veľa, a on sa nemieni ženiť ešte. Len keď bude mať dvadsaťosem rokov, ako jeho otec, keď sa ženil. Potom odhnal Vila, smejúceho sa urážlivo, od klavíra a zahral čerstvo nejakú polku. Slečny daly sa hneď do tanca. Samo kázal zatým hrať Kamille a on šiel tancovať s každou, ale najmenej s Milinou, aby videla, že mu je len to, čo i druhé, a nerobila si nárokov a on nebol zaviazaný. Konečne ako by ho svedomie omínalo, zastal si k nej, kde u okna vyhriata od tanca ovievala sa, majúc nadšenú tvár, a šeptom prosil ju, aby ho udrela po tvári, pokorne nahnúc hlavu. Milina pozrela naň zadivene, nepochopujúc ho hneď. Dosiaľ bola vo vytržení a nevedela ani, čo všetko stalo sa odtiaľ, ani s kým tancovala. I pozerá naň dlhšie, ako by chcela na jeho tvári videť, kde tu vina a aká?

A mladý kňaz Milan Adamčík, čakajúc na sestru, sedel v kuchyni novej fary sám. Lakeť držal na stole a hlavu opretú o dlaň. Na vysoké čelo vysadol mu tieň a modré oči zvláštneho sladkého výrazu sú plné myšlienok, tvár unavená. On zamestnaný je celý deň i dobre mu padne oddych, sadne kde môže. Cirkev je veľká, s troma filiami, každý deň nejaká funkcia. Včera bol pohrab dievčaťa Kandovie vdovice, dnes pár vádzok i krst. Cirkevný majetok je veľký a jestli nedozre náležite, neveľadil by sa. I on má svoj, k tomu naprávа sa fara a — žení sa ešte. Diela tu veľa a delníkov málo. Slobodného času sotva má na oddýchnutie, nie to na zábavu. Ale i odsudzuje ľudí, ktorým hlavný cieľ života je zábava a kratochvíľa... Hľa, tam Samo celé dni a týždne blúdi, ešte ani o svoje nedbajúc. Dal si skosiť ďatelinu už dva týždne, ale kedy ju dopraví domov, je otázka, a už sú všetky lístky s nej opadané. A toto, že ani o svoje nestojí, neodpustí mu už dokonca... Vlani zas, keď dal mu vystaviť školu, chodil po zábavách okolia; ešte i o to, aby boly okná každý deň otvorené, musel pečovať on, a teraz jemu aby pomohol, ani mu do umu neprídе... Na druhý týždeň chcel ísť pozreť svoju snúbenicu (chorľavie a tak chcú so svadbou preťahovať), ufajúc sa, že ostane Samo doma; lebo bez dozoru stavbu nemožno nechať predsa, ani veľkú cirkev nemôžu oba opustiť, a on už zase vynašiel si, kde musí ísť! Vzdychol a zahľadel sa pred seba na nové biele tehly, predstaviac si anjelský, ale veľmi útlušký zjav svojej nevesty; no myseľ zas len vrátila sa mu na tento ne-

milý predmet. Lebo všetci sú v tejto dedine ako ošialení. Samé zábavy, jeden deň v jednom dome, druhý deň v druhom a u Jablovských každý večer, keď je spevokol. Spevokol pravda on založil — dosť banuje; „napredy“, divadlá, majálesy, to je, o čom sa rokuje a háda, ale vážne žiť nikomu nepríde do rozumu. I sestru zaujal tento život úplne. Zostáva celé dni medzi nimi, ide za nimi a oni za ňou. Hla, ide i teraz s akými rozpálenými lícami, so zrakom plným plameňa, a už lieta po kuchyni ako na krýdlach. Robota ide jej rýchlo, hneď bude večera na stole, no duchom i teraz nie je tu, ale tam pri nich. Čo robí, robí rezko len preto, aby čím skôr bola zbavená povinnosti a mohla odísť. Kto zná, či ešte neprídu pre ňu: noc je mesačná, rady sa prechodia s tetkou Tilkou v taký čas po dedine. Neprišlo jej do umu, že nepatrí sa jej ostávať, čo i u priatelky, kde jesto i mladý človek, keď on odišiel; neprišla s ním. Ešte túžila pohrať sa so zábavkármi a dievčatmi už nie pre ňu, ako je Pavla a Ira. Šťastie, že je Kamilla inakšia, rozumná, tá uzdu drží... A všetky sú zaľúbené do Sama.

„Eh, vody, Anna!“ povie slúžke, práve príšlej, mladej ešte, nevydatej dievke a tiež zaľúbenej, a chladné oko obráti k Miline, pozrúc jej rozpálené líce na okamih. Potom sklopí oči opäť na tehly, vzdychajúc. Na druhý týždeň teda zase musí ostať doma.

Milina, behajúc po nových tehlách kuchyne, hriala večeru a miešajúc v rajnici, zachytila jeho pohľad, plný vážnosti a odsúdenia. Zapálila sa a rýchle odvrátila tvár od neho, sháňajúc sa za lyžičkami, a háda v duchu, čo nepáči sa mu ozaj, že tak pozrel? A to už i viac ráz zbadala pri ňom od jedného času. Vie ona, že má práce moc a musí všade byť sám — to jest on chce byť — nemôže ako by chcel odísť preč, i býva bez vôle. A či je pravda, čo vravia klebetné panie — on nepovie nič — že snúbenica nechce zaň, len rodičia jej sa ho kŕčovite držia, vediac, akým je človekom, — a že pre nemoc jej odťahujú svadbu! Preto je omrzlý na všetko, i na ňu? A pozrúc tajne naň, zrazu zdá sa jej, že jesto v jeho krásnej tvári čosi smutného, dramatického.

„Anna!“ ozval sa jeho hlas dumno, „dones mi cigary z izby, nech si osladím život!“ doložil žartom, ale vážne.

„Oj, a či im je horký?“ zasmiala sa tá a berie sa hneď na dvor, kde bývali v malej izbičke, vo fare bola ešte len kuchyňa a komora zhotovená.

„Nefajč už!“ na to Milina, vrtiac sa okolo. „Budeme večerať.“

„Chvála, že už!“ povie on kus spurno. „Tak prikry stôl, Anna! Len sem; takí páni, ako my, čo robíme od svitu do mraku, môžu večerať i v kuchyni. Páni sú iní.“

„Čo spávajú do deviatej-desiatej, ako pán nadučitel!“ doloží Anna, poznajúc smýšľanie pánovo. Slečna neriekla nič, len zapálila sa, skloniac hlavu.

Stôl sa zakryl a dali jedlo, kura za pol hodinu i ošklbané i upražené, pred pána. Milan býval lačný, ale keď sadol k stolu, jedol málo, ač dobre vedela variť Milina. Kadejaké nepríjemnosti mu berú život i appetít. I teraz rukou opiera si hlavu dosiaľ a druhou

podáva nedbalo kusy pečienky do úst a myslí, kedy príde už čas, že po týchto tehlách bude sa vrtet jeho vyvolená . . . Pozrel na chudú, ale rozpálenú tvár Miliny, ako by chcel jej čosi povedat o tom — rada je, keď jej čosi zvestuje — a vidiac, že neje, tanier majúc čistý a ducha zas nie tu, tvár jeho ochladla. Nepovedal nič, len rozkázal Anne podat tých cigár.

„A ty čo neješ?“ spýtal sa potom, vyberajúc si jednu zo škatule. Od niekoľkých čias badá, že sotva jie.

„Nie som lačná,“ vetí ona rýchle a zapáli sa, ako by to čosi hriešneho bolo. I siaha za miskou hneď a naberie si, ako by mu chcela po vôli spravit, hoci celkom nepotrebné jej je jest.

Pozdejšie Milan uspokojil sa a ožil. Začal sa spytovat o udalostiach v dedine sa prihodivších. Totiž miloval svoje ovečky nadmier. Slúžka Anna, vidiac jeho dobrú vôľu, osmelila sa i zažartovat, že teda keď mu je život horký, ako povedal pred chvíľou, nech si ho ide osladit na Zástavu.

„Jaj, ty sa nazdáš, že je každému tak, ako tebe, čo každý deň schodíš sa v bráničke s Paľkom zvonárovie. Ale počkaj, zabránim ti po večeroch sa motat!“ a pozre na okamih i na sestru, ako by i tej zišlo sa čosi takého zabraňovat.

„Už je dobre!“ teší sa Anna nad riadom zohnutá, „už sa pán farár žartujú! Oj, a už som sa nazdala, že sa nám dokonca zachmúria!“ a od radosti začne o prihodivších sa veciach v dedine rozprávat, čo rád počúval Milan. Jano Mrtko si priľahol pred dvoma rokmi — vtedy ešte pán farár starý boli tu — k jarčeku, kde sa bol Židovi špiritus zo suda vylial, ale tam nahal i dušu pri ňom. Mekovka sa bila s nevestou v pondelok, a Zuza Škejterka, ktorú už Milan sobášil, odišla od muža. Cincura šla kradnút trávu do skladu včera, keď bol Milan na fílii Devišti pochovávat, a keď ju dolapili, riekla, že sa nazdala, že sú ešte pán farár nie doma, preto prišla. A Mijka šla slúžit do mesta — tá daromnica.

„No máme sa čomu ufat!“ povie Milan nahnevaný zas a, odhodiac dokúrenú cigaru, berie klobúk. „Spat, nech zabudnem na všetky trampoty!“

„Oj, ešte predsa trampoty!“ smeje sa Anča, a Milina letí na dvor do izbičky popravit postel, a vykonajúc to i zapáliac svetlo, vyšla na gang opät.

„A nebuď za veľa!“ riekol jej brat, odpratujúc sa na pokoj a nazdávajúc sa, že Milinu ešte odvolajú niekam. No tá ostala len na gangu a nemala úmyslu íst ani čo by ju volali. Založené ruky majúc, hľadela na nebo, zkade mal mesiačik vynst. Už zore žlté, blýskajúce sa tam za strechou sypárne, oznamujú jeho príchod. Nejasné ich svetlo padá na dedinu i na ich dvor, belejúci sa od suchej zeme. Ticho dookola, len za izbičkou, kde uložil sa brat, spieva vtáča — slávik, a odhora znejú tiché zvuky pomocníkovej flauty. Milina zastavila dych, počúvajúc. Ako krásne píska, a aký krásny je večer a aký okuzľujúci i život! A tu utkvela jej v mysli hneď tenká postava Sama Jablovského. I zachvelo sa jej srdce nevýslovnou slastou. Zrazu pocítila jeho hodvabné jemné prsty na

očiach a potom ruky jeho, ako ju obvily tam v druhej izbe, kde Vilo hral. Zavrela oči, červená pred samou sebou, ale slasť a omámenie nemohla zahnať.

„Dobrú noc, kišasonka!" preruší ju hlas slúžky, tiež sa odberajúcej na odpočinok do konnice. Už poriadila všetko, i vyčistila topánky pánove. „A nech sa páči aj im spať, lebo potom pána farára zobudia. Preto sú takí chudí, že večer dlho bývajú tuvon!" vraví ďalej nič nie poddaným tónom. U nich bol pomer, že slúžka napomínala a kárala Milinu, ako by jej bola dcérou, ač bola mladšia, čo veľmi zabávalo Milinu a nič nemala proti tomu. Milan sa hneval.

„Oj, a ten hladoš pri tej kancellárii, čo ujúka každý večer a búri svet?" šomre Anna, idúc cez dvor a nesie i šechtár na ranné dojenie s sebou a čľapká sa jej voda z neho pri strmej chôdzi na bosé nohy i do prachu. „Čo nespí, divo?"

Milina neodpovedala a ani sa nepohla. Ale nadšenie zmizlo od nej úplne. Zlosťou rozpálilo sa jej líce, že vraj brata zobudí. Ako by ten po dni plnom ustávania nespal tuhým snom... Ale prečo tak chladne pozeral na ňu pri večeri? A taký pohľad jeho zbadala už i viac ráz. O tom by sa ho zišlo spýtať.

(Pokračovanie.)

Slovenskí panovníci.

Píše *Fr. V. Sasinek.*

II. Chocel.

Chocel [1]), syn Privinov, nedlho panoval na Slovensku: po smrti otcovej obmedzený bol na Pannoniu a mal svoje sídlo v Mosburgu.

Skúmatelia starožitností sem-tam hľadajú ten Mosburg, len tam nie, kde dľa mojej mienky ležal, t. j. v pannonskej Moesii na močiaroch staro-hradských (maď. Óvár, nem. Ungarisch-Altenburg), a bol rozdielny od Privinovho sídla nad riekou Salou (Zalavár, Szalavár). O tom sa presvedčíme, keď porovnáme dejepisné svedectvá jak o sídle Privinovom, tak o sídle Chocelovom.

Anonymus Salisburgensis o kniežatskom sídle Privinovom píše toto: Praestitit rex (Ludovicus) Privinae aliquam inferioris Pannoniae *in beneficium* partem circa fluvium, qui dicitur Sala. Tunc coepit ibi ille habitare et *munimen* aedificare in quodam et palude Salae

[1]) V dejepisných prameňoch píše sa Chocil, Hezilo, Kocel, Kotzel a pod. Dľa mojej mienky koreň jeho slovanského mena treba hľadať u Slovencov, a síce vo slovese chočem (chcem), v pominulom čase chočel (chcel): je teda podobné vtedy užívanému menu Choti-mir, Choci-mir.

fluminis et circumquaque populos congregare, ac multum ampliari in terra illa. Sed postquam praefatum munimentum aedificavit, construxit infra (intra) primitus ecclesiam, quam Liuprammus archiepiscopus (salisburgensis) in honore s. Dei genitricis, Mariae, consecravit anno videlicet DCCCL.. IX. Kal. Febr. . Transactis fere duorum aut trium aurorum spatiis ad Salapiugin consecravit in honore s. Hrodberti ecclesiam, quam Privvina cum omni superposito tradidit Deo et s. Petro atque s. Hrodberto in perpetuum usum fructuarium viris Dei Salzburgensibus habendi. Postmodum vero roganti Privvino misit Liuprammus archiepiscopus magistros de Salzburch muratores et pictores, pabros et lignarios, qui infra (intra) civitatem Privinae honorabilem ecclesiam construxerunt. In qua ecclesia Adrianus martyr humatus pausat.

Tenže Anonymus Salisburgensis o kniežatskom sídle Chocelovom vypráva toto: Anno igitur DCCCLXV. venerabilis archiepiscopus Juvavensium (Salzburgensium) Adalvinus nativitatem Christi celebravit in castro Hezilonis, noviter Moseburch vocato, quod illi successit moriente patre suo Privvino, quem Maravi occiderunt; die vero Kal. Jan. ad Ortaru consecravit ecclesiam in honore s. Michaelis archangeli in proprietate Hezilonis.

Porovnáme-li a uvážime-li dobre tieto dve svedectvá, nachádzame, že: a) sídlo Privinovo neležalo v pannonskej Moesii, ktorá mu bola už predtým prináležala, ale v nemoesickej časti Pannonie, ktorú obdržal v leno [1]), pozdejšie i ako vlastnosť od kráľa Ludvika [2]). Sídlo Chocela bolo v pannonskej Moesii, ktorú mu Privina jako dedičné územie a dedičnú vlastnosť, jako údelné kniežatstvo bol daroval a po smrti svojej zanechal [3]). b) Sídlo Privinovo bolo na rieke Sale a menovalo sa Salabudín čili Budín na Sale [4]). Sídlo Chocelovo bolo na hrade, ktorý za jeho doby bol pomenovaný Mosburgom [5]). c) kniežatstvo Privinovo bolo na rieke Sale, kniežatstvo Chocelovo ale bolo pri rieke Rábe [6]). d) To územie, kde bol Liupramm Pri-

[1]) Praestitit rex Privinae aliquam inferioris Pannoniae in beneficium partem.

[2]) Concessit illi in proprium totum, quod prius habuit in beneficium. Anon. Salisb.

[3]) Adalvinus nativitatem Christi celebravit in castro Hezilonis, noviter Moseburch vocato, quod illi successit moriente patre suo.

[4]) Coepit (Privina) munimen aedificare in quodam nemore et palude Salae fluminis . . . Liuprammus . . . ad Salapiugin (Salapugin) consecravit in honore s. Hrodberti ecclesiam. Salapugin je neomylne Budín nad Salou čili bydlo nad Salou. Srov. Šafárikove Starožitnosti. V Praze, 1862, I, 222. Anonymus Salisb. píše pugin, poneváč Nemec nedobre rozoznáva litery B a P, jako to vidno i v diplome kráľa Ludvika z r. 860, kde Privina píše sa Bribinus. Dobner: Annales Hagek, III, 44.

[5]) In castro Hezilonis, noviter Moseburch vocato.

[6]) Quod Chezil dux iam quondam pro remedio animae sue ad praedictum sanctum (Emmeramum) condonavit iuxta amnem, qui dicitur Raba. Boček: Cod. dipl. Moraviae I, 38.

vinovi posvätil chrám v Salabudíne (Szala-vár), bolo rozdielne od územia Chocelovho, kam Liupramm odtiaľ nastúpil zpiatočnú cestu [1]).

Že Chocelov Mosburg skutočne má sa hľadať v Mošonsku, dá sa dotvrdiť tým, že územie tohoto tvorilo Mysiu, Moesiu pannonskú [2]); že močarište, kde stál Mosburg za starodávna, i pozdejšie menovalo sa *lutum Musun* [3]); že polatinčené *Mos-onium* má v sebe koreň *Mos*; že Mosburg je totožný s Moesenburgom, Misenburgom, Mysenburchom, Musenburgom a Miesenburgom [4]); že na tom močarišti stál Mosburg (castrum Musun) vedľa Starhradu (Óvár, Altenburg), ako hrad samostatný [5]).

Pozoruhodné je, že Slováci drievny Starhrad, ktorý ako sídlo biskupské (Vetuariensis = Vetuarcensis) spomína sa r. 824 v listine pápeža Eugena, menujú Starými Hradmi; čo má ten smysel, že na tom močarišti stály dva hrady: jeden, ktorý podržal svoje starobylé meno; druhý, ktorý za doby Chocela dostal meno Mosburg.

Jako sa to stalo, že Nemci Mosburgu dali meno Wieselburg? Keď v blízkosti Mosburgu osadili sa Nemci, osadu svoju pomenovali Wieselburgom. Poneváč sídlo župy prenesené bolo do tej osady,

---

[1]) Construxit infra (intra Privina) primitus ecclesiam, quam Liuprammus . . . in honore s. Dei genitricis, Mariae, consecravit . . . Indeque rediens idem pontifex et cum eo Hezhil, consecravit ecclesiam Sandrati presbyteri, ad quam Hezil territorium . . . tradidit et circumduxit in ipsum terminum.

[2]) (Hungari), Misia eversa, Marahansiumque, licet gentilium, convulsis tabernaculis, suam olim Pannoniam irruperunt. Ex miraculis s. Apri cap. 22. ad ann. 906. — Igitur rex ad *portam Mesiam* . . . erupit, in campoque inter portam praefatam et fluvium Lithahe . . . castra posuit. Otto Phrising. Parte II. lib. 1 cap. 32 Na pannonskú Moesiu asi poťahuje sa list kráľa sv. Vladislava: „Oderisio, religiosissimo abbati sancti Benedicti . . . L. Ungarorum ac Messie dei gratia rex . . . vicinus enim iam agere poteris, quia Sclavoniam iam fere totam acquisivi. Confirmatum tibi per hoc scriptum, quidquid in Ungaria et Messia et Sclavonia uno loco nostri homines offere voluerint.“ Pod Messiou bez pochyby rozumel Moesiu (Mošonsko), odkiaľ bol vypudil kráľa Salamona, pod Sclavoniou ale naše Slovensko, nie ale Horvatsko, ktoré zaujal až r. 1091. Spomenutý Odorisius stal sa opátom montecassinským r. 1087. V. Fraknói: Sz. László levele. Budapest. 1901.

[3]) Mysianum stagnum, Musianus lacus. Jornandes. — Ultra lutum Musun collocavit etiam Bissenos. Anonymus B. r. notarius ap. 57.

[4]) Paucis sibi Pannoniae ingressum in presidio Miesenburg obstantibus . . . Munitionem Misenburg per sex hebarmadas expugnantes. Ekkehardi Urangiensis Chronica ad an. 1096. ap. Migne tomo 154. pag. 959, 971. Mysenburch. Fejér: Cod. dipl. V. 1, 110 ad an. 1271. — In regno Ungariae ad Portam Moseburg. Bongarsio: Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. I. 197—199.

[5]) Jam antea Ottocaro infensus (Ladislaus), quod Bibesburgum, Tirnaviam, Posingam, *Altenburgum*, Cherlburgum, *Musenburgum* et alia . . . teneret. Gerardus: Hist. Austr. pag. 23.

tým činom prenesený bol ta i názov Mosonium; nemeckí osadníci však zostali pri svojom pôvodnom mene, Wieselburg.

Ačkoľvek oba hrady (Starhrad a Mosburg) podľahly zubom času, zostaly ich stopy dosavád. Korabinský napísal o Wieselburgu, že sa delí na slobodné mestečko a na hradište, ktoré so svojím zámkom (Mosburg) náleží k panstvu starohradskému (Starhrad).

Že Chocel býval v Pannonii, poznať i zo styku, ktorý mal so sv. Metodom. Tento vysvätený bol r. 868 skrze pápeža Adriana II. v Ríme a odtiaľ poslaný bol za arcibiskupa do Sriemska [1]), so sídlom v Báči [2]); kdežto sv. Cyrill pre svoju chorľavosť nenavrátil sa do Moravy, ale vstúpil v Ríme do kláštora.

Ačkoľvek pápež Adrian II. bol poslal sv. Cyrilla do Pannonie, Moravy a Slovenska za arcibiskupa, vypuklé nepokoje medzi Rastislavom a Svätoplukom, jako i smrť sv. Cyrilla († 869) prekazily jeho účinkovanie i v Pannonii. Následkom toho Chocel prosil pápeža, aby Pannonia podriadená bola sv. Metodovi, ako arcibiskupovi slovanského obradu; lebo pannonský domorodý ľud bol slovanského (glagolského) obradu. Sotva že sv. Metod začal svoje účinkovanie v Pannonii, slovenský ľud opustil tých nemeckých kňazov, ktorí boli konali bohoslužbu latinskú [3]). Následkom toho latinskí kňazi odišli preč z Pannonie [4]).

Poneváč sv. Metod nielen vzkriesil glagolskú bohoslužbu, ale uvádzal i kyrillskú, sv. Cyrillom dľa obradu carihradského sostavenú [5]), to ho uviedlo do veľkého nebezpečenstva.

Na ľavom brehu Dunaja nastaly smutné veci medzi Rastislavom a Svätoplukom; Rastislav bol s trónu svržený a do zajatia od Nemcov zavlečený; ale potom Svätopluk podstúpil ten istý osud, a dočasným kráľom stal sa Slavomír. Svätopluk ako zajatec však tak sa za-

---

[1]) Sv. Metod, ako arcibiskup, povýšený bol na stolicu Andronika (Ondreja?), apoštola Pannonského. Život sv. Konstantína a Metoda v Pramenech dějin českých I, 69. Nestor podobne to dosvedčuje. Bielowski: Mon. Pol. hist. I, 570, 847. Legenda pannonica cap. 8.

[2]) Sriemsko bolo i na pravom i na ľavom brehu Dunaja; poneváč Sriem r. 582 zničený bol od Avarov, sídlo biskupské preložené bolo na ľavý breh Dunaja do Baču (in civitatem Bacensem). Sborník Velehradský III, 74 a 75.

[3]) Usque dum quidam graecus, Methodius nomine, noviter inventis sclavinis litteris, linguam latinam, doctrinamque romanam, atque literas auctorales latinas philosophica superducens, vilescere fecit cunco populo *ex parte* missas et evangelia, ecclesiasticumque officium *illorum*, qui hoc latine celebraverunt.

[4]) Quod ille (Adalvinus, archiepiscopus salisburgensis) ferre non valens, sedem repetivit Juvavensem. Anonymus salisbuřgensis.

[5]) Drievni Slovania pannonski, keď boli zčiastky pod patriarchátom voglejským (aquilejským), zčiastky pod arcibiskupstvom laureacenským, mali glagolskú liturgiu a glagolské písmo; sv. Metod uvádzal nové písmo kyrillské (noviter inventis sclavinis literis) a východnú kyrillskú liturgiu, nasledujúc v tom príklad svojho brata, sv. Cyrilla.

lichotil Nemcom, že ho postavili na čelo vojska proti Slavomirovi. Vojsko toto r. 871 zaplavilo Pannoniu, kde sv. Metod účinkoval, a s vojskom prišlí nemeckí biskupi dali sa s ním do hádky, áno zajali ho a odvliekli do Bavorska, kde ho uväznili a s ním neľudsky zachádzali [1]). Pápež Ján VIII., dozvedev sa o tom (bez pochyby prostredníctvom Svätopluka, nad Nemcami zvíťazivšieho), r. 873 prísne zakročil proti biskupom nemeckým, že nielen surovo, ale i bezprávne nakladali so sv. Metodom, ako arcibiskupom; lebo súd nad takou vecou patrí pápežovi [2]).

Sv. Metod, dosiahnuv slobody, navrátil sa ku Chocelovi do Pannonie; ale nemeckí biskupi hrozili Chocelovi, že zle pochodí, podrží-li sv. Metoda u seba. Následkom toho sv. Metod, zčiastky aby neuškodil Chocelovi, zčiastky preto, že Svätopluk požiadal pápeža, aby ho dal Moravanom a Slovákom za arcibiskupa, rozlúčil sa s Chocelom a odišiel k Svätoplukovi [3]).

A Chocel? Ačkoľvek Ján VIII. ešte r. 874 sdelil mu uzavretia synody Ravenátskej, predsa už roku nasledujúceho písal nie Chocelovi, ale kráľovi Karolomannovi, aby sv. Metodovi dal slobodu k vykonávaniu biskupského úradu v Pannonii [4]): teda už r. 875 nebol na žive.

Cesta z Tiflisa do Chabarovska na Amure.

Z rozpomienok svojich podáva

Jozef Krafta.

(Pokračovanie.)

O 3. hodine sme sa plavili oproti mohamedánskemu mestu Mekke, ktorej rozsiahlosť sme čez sklá pozorovali; mečety mesta sa v slnku belely. Pred prielivom Bab el Mandeb videť gruppu ostrovov Perimakie, na ktorých je postavený maják, a oproti tomuto, ako na vysvetlenie, prečo tu maják stojí, sú pozostatky troch parochodov. V noci prešli sme prieliv samý a tak dostali sme sa z tej horúcej kotliny Červeného mora a o 5. hod. rannej vošli sme do Adenského zálivu. Pevnosť leží na úpätí ohromných skál, sem a ta nahádzaných, jedna druhú zakrývajúcich a tvoriacich prirodzenú pevnosť, kde Angličania majú rozostavené delá, aby chránily vchod ku pevnosti Aden. Nebolo mi možno prečítať tieto smrtonosné hrtany,

---

[1]) Legenda pannonica cap. 9.

[2]) Sborník Velehradský II, 287—291; III, 76—79.

[3]) Legenda pannonica cap. 10.

[4]) Concessit autem idem rex (Ludovicus) Arnolfo Carantanum, quod ei pater (Carolomannus † Apr. 880) jam pridem (875) concesserat; in quo situm est jam castrum munitissimum, quod Mosburgk nuncupatur, eo quod palude impenetrabili locus vallatus difficillimum adeuntibus praebeat accessum. Regino ad an. 880. Sborník Velehradský III, 79.

trčiace zpoza skál, ktoré sa na všetkých stranách objavovaly, a nebolo ani kedy, lebo sa tu naskytovalo aj inšie. V zálive stálo 10 anglických parolodí, pri ktorých i naša vyhodila kotvy a hneď bola okrúžená rojom malých, 2 metre dlhých a pol metra širokých ploských lodiek mladých Somalov, ktorí po dvaja sediac alebo ležiac a rukami alebo nohami veslujúc pokrikovali na nás. Pekní títo, úplne čierni mladíci, ichž celý oblek je šatka, uviazaná špagátom okolo bedier, sú všetko dobrí plavci. Na upozornenie mladšieho dôstojníka hodili sme im strieborný peniaz do mora, a tu hneď všetci skočili za ním do vody, a o chvíľu už jeden z nich vyplával na vrch, majúc peniaz v zuboch. Ostatní nasledovali ho a posedajúc zase na svoje loďky, krikom a posunkami vyzývali obecenstvo hádzať ešte peniaze, čím sme sa za dlhší čas bavili. Toto isté robia i ruskí šuhajci v zálive sevastopoľskom. Mimo zručného plávania je k tomu potrebný zvyk mať otvorené oči vo vode, aby zvoľna sa pohružujúci peniaz strieborný — lebo medený je neviditeľný pre svoju tmavú farbu — človek mohol videť. O chvíľu prišli k lodi prievozníci, v tom istom obleku, ako mladíci, ktorí obecenstvo na svojich veľkých loďkách prevážajú na breh. Každý toho vďačne použije, chcejúc zacítiť pevnú pôdu pod nohami. Spolucestujúci kapitán artillerie toho nikdy nezameškal, lebo čo na loď vstúpil, vždy mal morskú chorobu a okrem čaju a niečo pečiva nemohol nič jesť. Keď prišiel na loď, bol tučný, a vystúpiac, vo Vladivostoku, vyzeral ako po horúčke. Ten vždy prvý bol s lode dolu, prvý sedel za stolom v hoteli, kde sa dobre najedol, a ostatný vstúpil na loď.

Naše dámy ostýchaly sa s tak kostymovanými plavci sa prevážať, ale nebolo pomoci. V prístave bolo trocha kriku, lebo prievozníci od nás viacej žiadali, ako ustanovenej pol rupie (40 kr.), a pri neznalosti jazyka sme len na prstoch ukazovali, z čoho i hádka povstala, až konečne policia anglická, vezmúc peniaze z rúk cestovateľov, zaplatila prievozníkom a títo, dosť zdvorile sa ukloniac, odišli. Prvá starosť naša na suchu bolo odovzdať listy na pošte. — Domorodci sú zväčša pekne urastlí, s krásnymi bielymi zubami, čiernymi kučeravými vlasmi, ktoré u niektorých sú zase dlhé, ako vlna na baranoch. V pevnosti samej je mnoho anglického vojska, ktoré na jednej, podľa brehu sa tiahnucej ulici, z rána húfne sa prechádzalo. Z rána, ale slnko už dobre parilo, a vzdušnosť, hoci pri mori, bola veľká. Domy sú nízke, iba dva hotely zpomedzi štyroch sú dvojpatrové. Všetky boly preplnené obecenstvom, zväčša anglickým, ačpráve je tu všetko veľmi drahé. Malá fľaška limonády, u nás 12 halierov, stojí jeden šilling, fľaška piva — rupiu, oboje ako lúh teplé; 8 kusov banánov — šilling; 4 oranže tiež šilling; malá dyňa dva šillingy atď., a predsa nebolo ničoho dostať, čím by sa mohol človek za peniaze osvežiť. Na sklone vrchu, pri konci ulice, sú dve veľké cisterny, ale v nich len niečo málo špinavej vody. Je tu i stroj na opresnenie (destillovanie) morskej vody a stroj na robenie ľadu. Na trhu sú rozličné zeleniny, dovezené z Adenu, ktoré je od pevnosti asi na 6 verst. Spojenie medzi pevnosťou a mestom udržované býva elegantnými vozíkmi s plátenou strechou

o jednom koňovi pre šesť osôb; za osobu sa platí 1 rupia (40 kr.). I na osloch v sedle sa môže ísť. Nemeškali sme a vybrali sme sa hneď do mesta, ktorého domy sú rázu východného s rovnými strechami, obklopené bohatým, tropickým rastlinstvom, a pri meste samom sú tri ohromné cisterny jedna vedľa druhej. Pre Europejca je originálne to, že chlapi i ženské až v príliš ľahkých oblekoch chodia; chlapi majú remeň okolo bedier a na ňom odpredku i zadku šatku; ženské nosia ani po kolená nedosahujúce sukienky a v nose prestrčené veľké kruhy, ako okrasu. Ale majú i krásavice medzi sebou, zazreli sme jednu pri cisterne. Bola vysoká, krásne urastená, so súmernými formami tela; krásne, čierne, dlhé vlasy rozpustené splývaly jej po chrbte; v krátkej sukienke, s červenou šerpou, prepásanou krížom čez hruď, s orientálskym krčahom stála ako socha z ebenu vykresaná pri cisterne. Bol to model pre maliara alebo skulptora, pre obrazy z biblickej historie. V meste sme sa dlho nebavili, pre horúčosť nebolo radno, a vrátili sa zase po rovnej hradskej do pevnosti, kde sme pozreli ešte anglický kostol, školu, mečetu. Vracali sme sa rýchle na loď, kde sme dúfali predsa lepšieho chladu najsť, ako na suchej zemi, kde na ulici už len málo ľudí bolo vidno, i domorodci utiahli sa do domov pred horúčosťou. U prístavu nás čakalo niekoľko Židov so pštrosovými perami, veľmi typické postavy, v dlhých kaftanoch, malých čiapkach, zpod ktorých ich pejsy na hrdlo sa spúšťaly. Tovar ich bol veľmi drahý, a poneváč dámy na toiletty veľmi nereflektovaly, pobrali sme sa na breh, kde nás prievozníci očakávali a k lodi zaviezli. I tu bola horúčosť veľká, ale predsa príjemnejšia, než na pevnine. Z celej cesty bol toto jediný bod, kde sme radi opúšťali pevninu a hľadali útulok na lodi. Loď zase brala uhlie, ktoré s barží robotníci na chrbte alebo pleciach nosili v neveľkých košoch. Ako mravci behali hore-dolu, a dojista bolo mnohým veľmi teplo pri tejto práci, tak že vzdor zákazu anglickej policie složili svoje jediné rúcho. Podobne brala loď i pitnú vodu a ľad, z ktorého dobrá časť stiekla po chrbtoch černochov, čo sme im veru závideli. Dostali sme i návštevu katolíckych mníšek, ktoré prichodia pýtať na lode podporu pre svoj kláštor.

Pre náš plávajúci dom bolo konečne všetko zaopatrené, o 6. hod. kapitán dal rozkaz vytiahnuť kotvy, loď obrátila nos svoj k východu zálivu, obecenstvo utiahlo sa do kajút, matrósi dali sa do čistenia lode. Boli sme už 14-tý deň v ceste, ktorej sme jednu tretinu mali už za sebou. Pohľad na more bol pustý, prázdny, oko darmo hľadalo odpočinku na niektorom predmete. Viacej cestovateľov žalovalo sa na bolenie hlavy, 14 vojakov ležalo v paroloďnej nemocnici a pri 33° C. človek nevedel, kam by sa išiel ochladiť. Voda v Adene vzatá nedala sa piť, razila hnilobou. Niekoľko ráz zastavila sa loď naša, lebo nám praskla rúra, vodiaca vodu do kotla, a to vyžadovalo opravy. Po dvoch dňoch ukázal sa nám v diali africký breh a loď približovala sa ku koncu Adenského zálivu k mysu Gvardafui, keď tu zrazu na celom priestranstve okolo parochoda preháňalo sa množstvo delfínov, z ktorých zjavenia matrósi prorokovali búrku za mysom Gvardafui.

Breh Afriky objavil sa úplne pustý a nízky, len v diali černely sa vrchy. O 11. hod. prišli sme k mysu a tu zrazu schladilo sa povetrie a more sa vlnilo, a matrósi hneď prišli a začali na palube všetko privázovať, pripevňovať. Obecenstvo akosi splašeno pozeralo na tieto prípravy, a panie, ktoré pre sluhov práve maly akési nedorozumenie, celkom sa utíšily, a u všetkých cestovateľov, ešte i u nenajedeného kapitána B., bolo badať rozčulenie. Všetci behali sem a ta, snášajúc veci svoje s paluby, radili sa, jako a čo je najlepšie, ak nás zastihne búrka; jeden radil ľahnúť, druhý vypiť si, iný zase hromžil na buffetčíka, prečo nedáva zákusky ešte pred búrkou, že sa vraj tak ľahšie prenesie morská nemoc, atď. Matrósi a dôstojníci behali po palube, od tých sa chcel to jeden, to druhý niečo dozvedieť, ale dôstojník uklonením vyhováral sa, že nemá času, a matrósi v behu dosť nahnevano odpovedali. Teplomer ukazoval 31° C., na horizonte sa čierne mrákavy prevaľovaly, ale poneváč silnejší vietor podúval, bolo povetrie dosť čerstvé. Zvonec volal nás k raňajkám, a každý ponáhľal sa do jedálne, dúfajúc tam najsť akési uspokojenie proti búrke, pri ktorej je človeku protivné to behanie lodníctva s vážnymi tvárami, to priťahovanie, popravovanie jednotlivých vecí na lodi, to skúmanie dôstojníkov, či je všetko v poriadku, lebo to všetko robí obecenstvo nervósnym, obzvlášte keď ti nikto nechce nič odpovedať. V jedálni po stoloch rozostavené boly rámy, v ktorých vstavené boly taniere a fľaše, aby ich kolísanie lode nesrútilo. A skutočne začala sa loď akosi sem a ta kolísať, znak to nepokojnosti mora, a každý uchopil sa dľa možnosti fľašky, aby pri rozličných žartoch potúžil sa vodkou alebo vínom proti búrke, a poneváč je v tom páde najlepší cognac, ktorý však nestavia sa na stôl, mal buffetčík dobrý obchod, merajúc kalíštek po 25 kopejok. Mladý dôstojník, ktorého mať v Odesse tak žiaľno preželmávala, — a to skutočne poslednýkrát, lebo po roku umrel — doniesol fľašu akejsi „nastojky", ktorú matička odporúčala mu ako najlepší liek proti morskej chorobe. Každý chvatne pil a jedol, a viacej ako obyčajne. Spara bola v kajute strašná, bo všetky illuminátory boly pevne zašraubované, keď vlny už čez sklo nahliadaly v kajuty. Práve sme boli proti mysu samému, ktorý do mora sa vytíča ako holé, roztrhané skaliská, pri brehu s pieskovým ložiskom. Teplomer veľmi klesnul a pri 31° C. loď vzala smer juhozápadný. Obecenstvo celé vyšlo na palubu, nebolo možno vydržať horúčosť v jedálni, a tuvon dalo sa dobre dýchať. More, to tiché zrkadlo, dunelo silným hukotom, ani čo by v diali hromy burácaly, a farbu svoju jasno-belasú premenilo na špinavo-zelenú. Jedna vlna prehadzovala sa nad druhú, každá chcela vyše, a ich biele peniace sa hrebene tak sa krútily, ani čo by sa voda v nejakom kotle varila. Padajúce a lámajúce sa vlny nahrádzaly sa vždy novými, až konečne dohrnula sa veľká vlna, pohltila všetky a našej lodi dala prvú zlostnú frčku, ktorú táto však ešte spokojne ignorovala. Doteraz bol to pohľad ešte čarokrásny na takto rozbúrené more. V diali horizontu je tma, búrkové mračná rýchlosťou blesku sem a ta sa ženú a hrozný hukot jačiacich vĺn rozbúreného mora ako by na člo-

veka všetky hrôzy púšťal, keď vlny tie lámu sa a zlostne rozbíjajú o slabú škrupinu lode, ale táto dosiaľ spokojne vzdoruje všetkému, rozrývajúc rozčerené vlny flegmatickým tempom, ako by cestovateľov svojich chcela uistiť o ich bezpečnosti. Pôvodca vĺn, vietor, nadýma svoje pľúca, fučí, hučí, trhá, kde-čo môže, až na lodi všetko praští. Väčšina cestujúcich pousedala na palube, tichúčko sa chovajúc, aby azda Neptuna nenahnevali; niektorí už odobrali sa na lôžko svoje do dusných kajút. Temperatúra klesla na 23° C., ačpráve je vraj obyčajná dosť teplá povetrnosť, no po tej silnej horúčosti zdalo sa byť veľmi chladno a my sme sa obzerali po teplejšom odeve. Pozorovanie naše dlho netrvalo, sotva loď naša vystrčila nos zpoza mysu Gvardafui a vošli sme na Indický oceán, schytil silný muson (vietor) našu loď, ktorá začala sa na všetky strany zmietať. Tu vyskočila na hrebeň vysokej vlny, kde strepotajúc sa, naraz letela kamsi dolu do vodnej priepasti. Bolo po tichom sedení cestovateľov, ich krik sa miešal do praskotu lode, dámy celé pojašené sa rozbehly každá v druhú stranu, ale vietor a tanec lode nedovolil nikomu ani kroka urobiť, všetci popadali s nôh a nastal strašný „Friedrichheraus", t. j. morská nemoc ani čo by na povel sa začala. Páni znali svoju povinnosť, gavaliersky odvádzali dámy alebo s paluby alebo v rubku, niektoré zase do útulného miestočka na palube, radiac im, aby ticho zostaly ležať a rozpustily svoje nešťastné šnurovanie. V takom hurhaji, kde sú cestovatelia len sami na seba odkázaní, nejednému gavalierovi sa stalo, že výlev citov jeho bol spoločný s pocitami jeho dámy, oba totiž sa predstihovali vo „Friedrichheraus". Etiquetta dám rýchlo prestala, nehľadelo sa na to, kto kde vedľa koho leží, áno i šnurovanie dovolily si dámy rozpúšťať, — každý chorý ukazoval akúsi apatiu ku všetkému, bez všetkého záujmu zostal ležať tam, kam ho uložili, len práve napínanie ku vracaniu ho ešte trocha zelektrisovalo, aby sa pohol alebo vzpružil. Nie je to veľmi príjemný obrázok, dojem jeho sa nedá tak zobraziť, aby ho neúčastník spolucítil. Asi desiati zostali nenapadnutí morskou chorobou, medzi ktorými som i ja bol, cítiac len akési sťahovanie v prsiach a na temene hlavy; najlepšie bolo sedeť ticho, alebo, ak bolo možno pre kolísanie sa lodi, prechádzať sa. Bolo by bývalo zdravému i na čom zasmiať sa, keď tí, ktorí sa do kajút svojich utiahli, štvornožky na palubu nazpät sa vracali, nemohúc v kajutách dýchať, a radšej na holej palube uľahli, ktorú matrósi práve čistili od vyvrátených raňajok. Jediná dáma, pani K., ako socha sedela zdravá v kresle, a dvoje malých detí 6—8-ročných veselo bavilo sa v kúte rubky, a ich malý jednoročný braček spokojne spal v malom korýtku, ktoré mu bolo i kúpeľňou i kolískou. My zdraví sedeli sme pohromade, obdivujúc rozbúrené vlny morské, ktoré vždy väčšmi dorážaly na loď, tak že voda začala striekať čez palubu a my ponáhľali sme sa pozakrývať ležiacich a i pre seba pohľadali sme si svrchníky. Loď lieta nespokojne hore-dolu, v to miesi sa nepríjemný zvuk šrófov, ktoré vtedy, keď vlna zajme parochod na svoj chrbát, len vo vzduchu sa vrtia, až celá loď sa otriasa. Sotva sa toho pocitu strasieš, letí loď do hlbiny a jej dno uderí o vodu a zdá sa,

že na okamžik zastala, strasie sa v celej svojej sústave a človek sa nazdáva, že je už všetkému konec, keď, akoby novej sily nasbierajúc, zase driape sa na novú vlnu, na tretiu, štvrtú, šrófy zaškripia a loď zase dolu letí, do bezodnej priepasti, ktorá sa ale prv zavre, než by zahalila loď mokrým svojím plášťom. K tomuto rejdu lode obzvláštna hudba znie, ktorú silný vietor vyludzuje na lanách lodí. Je to strašno-krásny pohľad na takéto rozbúrené more, človek-kresťan vidí v tom moc božskú, od ktorej život jeho závisí, a neverec, ticho stojac opretý o pevný predmet lode, nevie sa rozhodnúť, či to všetko pripisovať má len moci prírody? Nenazdajky položí ruku na srdce, ktorého cit mu našuškáva, či je v stave on, pán prírody vraj, túto premôcť; tu zase položí ruku na hlavu, ako by ho tlačila myšlienka o jeho ničote, nevládnosti a maličkosti. — Výhoda pre plavbu v búrke je, keď loď má kilové kolísanie, totiž presekuje rozbúrené vlny, kde sa kolíše len vpred a vzad, ale Indický oceán má tú obzvláštnu nectnosť, že následkom toku jeho prúdov, ktorý jeden druhý presekáva krížom, loď má kilovú i bokovú káčku, t. j. kolíše sa vpred, vzad a v oba boky, čoho následok je, že málo kto obstojí pri tomto kolísaní pred morskou chorobou. Ačpráve bolo už 6 hodín, nepomyslel nik na obed, ani na to, aby buffetčíka hrešil, že nás ešte nesvoláva, áno, on darmo zvonkom znak dával k obedu, nešiel nikto, len dôstojníci a hlavní strojníci. Až potom k večernému čaju dostavilo sa viacej cestovateľov, ktorí si teraz pripomínali rozličné rady, počuté pred búrkou oproti morskej chorobe, a vyhlasovali všetky prostriedky za malomocné.

Prišiel čas spania. Kto bol ešte v kajute, ako vládal, vyšiel na palubu a nehľadiac kde a ako, ľahnul si na zem, bez ohľadu na súseda. Dámy boly rady, že už ležia, a veru nežiadaly odhradiť im osobitné miesto. Bolo dosť teplo, večer 23° C., ale sme sa predsa pozakrývali, lebo striekanie morských vĺn nás trocha kropilo, a zdalo sa byť oproti dennej horúčosti chladno. Búrka neprestávala celú noc zúriť, a niekedy bol vietor taký prudký a bitie vĺn o loď tak silné, že sa zdalo, ako by loď vo všetkých rebrách svojich praštala. Ach, len deň keby bol, ráno, svetlo, bo v noci je tuším i smrť hroznejšia, každé nebezpečie väčšie. Dožili sme rána! Cestujúci začali hlavy dvíhať, pomaly si sadli, niektorí probovali vstať, ale poneváč sa loď ustavične s boka na bok prehadzovala, znovu ľahli so stonaním, a aby sa koľko-toľko občerstvili, donášali sme im z jedálne čaj a suchary. Dnes starší dôstojník prišiel len pozreť na palubu, nehovoriac ani slova o slušnosti a neslušnosti, bo videl, že každý spokojne na podlahe leží. Medzitým more sa začalo trochu tíšiť, vlny jeho nestavaly sa vo veže, ale sa prehadzovaly jedna ponad druhú, a v čas predobedňajšieho jedenia už niekoľko cestujúcich bolo v stave do jedálne sísť, a keď si niečo zajedli, hneď sa ponáhľali zase na palubu, bo horúčosť bola v jedálni veľká pri 26° C., kdežto na palube ešte vietor poduchoval. Vlny mora ako by boly ztratily svoju pružnosť, tak hnilo válaly sa okolo lode. Ston vetra len tu i tu bolo počuť — nastávalo ticho, búrka zlomená bola, mračná ztratily svoju tmavú farbu, roztrhávaly sa a slnko začalo prerážať svojimi lúčami.

(Pokračovanie.)

Tragédia človeka.

Dramatická báseň

od

Imricha Madácha.

Preložil

Hviezdoslav.

Prvá scéna.

(Na nebi. Hospodin, okrúžený slávokrážom, na tróne. Sbor anjelov na kolenách. Štyria archanjeli stoja u trónu. Veľká jasnota.)

Chór anjelov.

Sláva buď na výsostiach nášmu Bohu!
Zem zvelebuj a šíre nebo chváľ
Ho, ktorý slovom ‚Staň sa!‘ v majstra slohu
z ničoho všetko k bytu vyvolal,
a od jehožto tobôž pozoru
odvisí i skon času, priestoru.
On silou je, On vedením i celkom
je rozkoše; náš údel v svete veľkom
len tôňou je, čo v letku tvorčích chvíľ
nám prihodil: i za to prezázračné
milosti veno, tak že zúčastnil
nás v jase svojom, vzývajme Ho vďačne.
Už večná vele-vida vtelená je,
u konca, ajhľa, stvorenie, a Pán
od všetkých tvorov, ktorým dychu praje,
v hold u podnože slušnú čaká daň.

Hospodin.

Je zavŕšené, áno, dielo diel;
stroj ide, odpočíva stvoriteľ.
Prez milliony rokov bude sa
stroj toten točiť kolo svojej osi,
než jeden zúbok jeho kolesa
obnoviť prijde, bo sa otrel čosi.
Nuž, svetov mojich strážni geniovia
vy, hor' sa, hore! vzruchy mocnými
púť nekonečnú konať počnite.
Nech v pohľade tom pokochám sa znova,
raz ešte: ako pod nohami mi
zábehom v svoju koľaj zhučíte.

(Strážni duchovia hviezd, koťúľajúc napred seba rozličnej velikosti, farby, hneď jednotlivé hneď dvojité hviezdo-balvany, vlasatice a hmlisté hviezdy, prežeňú v tom popred trón. Tichá hudba sfär.)

Chór anjelov.

Aká pyšná ohňo-guľa
vzblíka, samochlubným knôtom,
a skromnému súhvezdiu, hľa,
slúži len, bárs nevie o tom.
Žmurká hviezdka tá, že chorou,
mnel bys', lampkou je i koná,
a preds' millionom tvorov
nesmiernym je svetom ona.
Dve to gule v borbe, chcúc sa
vedno sosuť, rozísť stranou:
a ten boj je úzda, súca
viesť ich dráhou vykázanou.
S hrmotom sa tá vdol valí,
strach až zrieť: a v jej podolku
bytostí hmyr neskonalý,
žijúc šťastne, v smiernom spolku. —
Ká stydlivka hen — raz zrovna
hviezdou lásky bude, vieme;
chráň ju ruka opatrovná,
k poteche pre zemské plemä. —
Tam kolísky svetov v sivých
hmlách, tu rakvy stlievajúcich:
upomienkou pre márnivých,
v pozdvih mysľou klesajúcich.
Mätežná sa približuje
kométa, toť, hroznej tvári;
no len ohlas Pánov čuje,
v riadnu umkne z krivej čiary.
Poď ty, milý mladý genij,
čo obliekaš svet svoj zmenne
v smútku šat i v plášť červený,
v biely rubáš, do zelene,
nebo žehnávaj ti stále!
len vpred mužne na krok, na pol —;
v tvojich medzach, bárs sú malé,
veľ-idey stanú v zápol.
I ač smev, plač — krása, špata,
jak jar, zima, pojdú v kruhu
ním: svit, tieň vždy budú bratia:
Boží hnev vše zbronie v dúhu.

(Strážni duchovia hviezd odtiahli.)

Gabriel archanjel.

Ktorá si prázdno vymerala
bez konca, utváriac veň hmotu,
čo v rozkaz rozpäla tvoj diaľ a

priviedla veľkosť ku životu:
hosanna tebe, Vido! (Pokorí sa.)

Michal archanjel.

Ktorá s tým, čomu chybí večnosť,
jednotíš večne nepremenné,
čas formujúc i nekonečnosť,
tak jedincov jak pokolenie:
hosanna tebe, Silo! (Pokorí sa.)

Rafael archanjel.

Ktorá si blaha valným vznikom,
z tiel povedomie vyludzuješ,
a celý svet ten účastníkom
v múdrosti tvojej zasväcuješ:
hosanna, Dobroto, ti! (Pokorí sa.)

(Prestávka.)

Hospodin.

A, Lucifer, ty mlčíš, postávaš
v domýšľavosti? Ku pochvale mojej
či nenachodíš slova, alebo
sa nepáči ti snáď, čo stvoril som?

Lucifer.

A čo by sa mi malo páčiť na ňom?
Že niekoľko hmôt, každá inými
zaopatrená vlastnosťami, — ktoré
prv, než sa samy zmôhly k prejavu,
dosť možno, ani nešípil si v nich,
alebo, jestli áno, preinačiť
ich nemáš sily, — hmôt tých niekoľko
že, v niekoľko gúľ voslep sgniavené,
včuľ priťahujú sa, sa honia i
strkajú jedna druhú; v niekoľkých
to červoch prichádzajú k povedomiu:
až do plnosti všetko dospelo,
až všetko vychladlo a zostane
len obojetná troska po všetkom — —
To človek, postriehov tak, učiní
ver' tiež raz v svojej lučbo-kuchyni.
Nu, do vlastnej ty veľkej kuchyne si
postavil svojho človiečka, i mu
prezieraš, ako humpliari tam on,
jak kľochní a si namýšľa byť Bohom.
No ak tak zmrhá raz i pokazí

varivo, tu už hnevom spozdeným
vieš rozpálit sa: kdežto čože môžeš
od ochotníka čakat iného? —
A potom nač to celé stvorenie?
Na svoju slávu spísals' poemu,
ju zapravil si do planého stroja
a nezunuješ ani po konec
či nekonec, tá istá nóta preds'
že vyhúda ti vždy. Či dôstojná je
takého kmeta hračka táto, ňouž
len detinské ak srdce môž' sa zhriat?
Kde iskierka, už v blata vmiesili
kus, opičí sa po pánovi svojom,
nie jeho obraz však, lež potvory;
svoboda, súdba srážajú sa bojom,
a chybí um, čo súzvuk utvorí.

Hospodin.

Len hold mne patrí, a nie posudok.

Lucifer.

To môžem len dat, čo mi podstatou.

(Poukazujúc na anjelov.)

Veď dost ta chváli táto podlá rota.
Aj svedčné, by, tot, plemä chválilo ta:
tys' splodil ich, jak svetlo plodí tieň;
no od večnosti žijem ja, vždy ten.

Hospodin.

Hach, bezočivec ty! či nezrodila
ta hmota? Kde bol prvej obor tvoj,
kde tvoja sila predtým väzela?

Lucifer.

To i ja môžem pýtat sa ta sám.

Hospodin.

Ja od nečasov plány osnúvam,
i čo dnes súcnom, vo mne žil ten samý.

Lucifer.

A necítil si medzi pomyslami
zät medzeru, čo bola prekážkou
vše-jestvoty, i podráždený ňou

si musel tvoriť, prikryť na zámer?
Tej hate meno bolo Lucifer,
čo záporu je duchom írečitým.
Nuž zvíťazil si nado mnou, to cítim;
bo v tom je moja súdba neprebraná,
bych v svojich pôtkach padal bez prestania,
však novou silou zrepetil sa zas.
Tys' splodil hmotu, a mne v tenže čas
sa priestor uliezol, kde moja tvrď:
tak u života tesne býva smrť,
ružolíc blaho u nevole bľadej,
u svetla tôňa, u pochyby nádej.
Tam stojím, vidíš, kde ty, všade, vždy,
i kto ťa tak znám, koriť sa ti ešte?

Hospodin.

Hach, duchu odbojný! preč odtiaľ, preč!
Bych zničil ťa, no shovievavý som:
zo sväzku duchov vylúčený čeper
sa v truse povrheľcom, cudzincom.
V samoty clivej bôľnom pocite
tá myšlienka ťa sužuj: bez účinu
že striasaš putom prachu večite,
tvoj boj je márny proti Hospodinu.

Lucifer.

Hoj, nie tak; takto ľahko neodpravíš
ma od seba, sťa lichý nástroj hen,
čo stal sa zbytočným. My tvorili
sme spoločne: i žiadam podiel svoj.

Hospodin (uštipačne).

Nech bude, ako žiadaš. Pozri na zem:
tam medzi stromy Edenu tie dva
tak štihlé vzrastom, prostred záhrady,
tie zakľajem; i nech sú potom tvoje.

Lucifer.

Skúpyma meriaš rukama: hja, veľký
si pán — A mne i zeme piaď je dosť,
kde zaprenie sa vzopre na nohy:
vyvráti z gruntu tvoj svet ubohý. (Odchádza.)

Chór anjelov.

Zpred Božej tvári, preklatec, preč, iď dial —
Hosanna Pánovi, čo zákon vydal.

Druhá scéna.

(V raji. Prostred neho stromy vedenia a života. Adam a Eva prichádzajú, rozličné zvieratá s krotkou prítulnosťou otáčajú ich. Otvorenou bránou nebies vyžiaruje slávokráž (gloria), a tichá harmonia chóru anjelského zavznieva. Slnečný deň.)

Eva.

Oj, žiť, žiť: koľká slasť to, jak je krásné!

Adam.

A pánom tak byť celým nad tvorstvom.

Eva.

Mať pocit, jak sa o nás starajú.
A za všetko to znáčkom výdaju
len vďaku brbtať k Tomu tíško vše,
kto všetky tieto skytá rozkoše.

Adam.

Odvislosť, vidím, tvojou zásadou
je životnou. — Ej, Eva, zasmädol
som; vidz, jak hľadí na nás lákave
to ovocie tu.

Eva.

Odtrhnem z nich jedno.

Hlas Hospodinov.

Stoj, stoj! Som celú zem ti pridelil,
len tým dvom stromom vyhni, vyhybuj,
duch iný háji ovocie ich vábné,
i smrťou umre, kto ho požije. —
Tam červenie sa strapec hroznový,
hen milý chládok k odpočinku zve
v poludňového slnka dusnom sparne.

Adam.

Podivný rozkaz, vážny však, sa zdá.

Eva.

Tak prečo krajšie tie dva stromy sú
od iných? abo prečo práve tie
sú zakázané?

Adam.

Nuž hľa, prečo modré
je nebo, háj je prečo zelený? —
dosť na tom, že je tak. Hej, poslúchnime
ten zvláštny pokyn; Eva, za mnou poď.
(Usadia sa v besiedke.)

Eva.

Skloň sa mi na hruď, a ja ovievať
si budem ťa.
(Prudký záraz vetra. Medzi vetvovím objaví sa Lucifer.)

Adam.

Hach, ženo! čo je to?
nič doposiaľ som nečul podobného.
Jak keby cudzia sila vražívá
nás bola napadla.

Eva.

Až trasiem sa;

i nebeský zun zmĺkol.

Adam.

Na tvojich
tu ňádrach, tuším, vždy ho čujem ešte.

Eva.

Ja zas, keď tam hor' stemnie slávo-kráž,
tu v očiach tvojich nachodím ho, Adam.
Veď kde bych aj ho inde mohla najsť
krom u teba, ja, ktorej beztak len
žiar tvojej túžby doprial súcnosti:
jak v svojom jase slnce vladárske —
vo veškerenstve by nestálo samo —
na hladine sa vody zmaľúva,
s ňou ihrá sa, sa teší, že má družku,
velikodušne zapomínajúc,
jej obličaj že iba vlastného
je ohňa jeho bledou odlikou,
čo spolu s ním by v nič sa zamračila.

Adam.

Tak nevrav, Eva, nezahanbuj ma.
Čo je hlas, ak niet, kto by srozumel mu?

čo lúč, ak farba nepolapí ho?
I čo bych bol ja, jestli v ozvene
jak tam, tu v kvietí v tebe v krajšie bytie
by nerozvíjal sa môj život, v ňomž
mi milovať lza seba samého?

Lucifer.

Tým nežným maznám-oblizačkám nač
aj nasluchujem? — Odvrátim sa, ináč
ma ešte taký posmech stihne, že
vypočítavý, chladný rozum stane
sa závistníkom mysli detinskej.

(V tom vtáčik zaspieva na blízkom konári.)

Eva.

Čuj, Adame! — Ó, rec, či rozumieš
blázonka toho ľúbostnej tej piesni?

Adam.

Ja načúval som šumu potoka,
i nachodím, tiež takto velebil.

Eva.

Ký súlad, miláčku, až zázrak: ten
kol mnohý zvuk a jeden smysel len!

Lucifer.

Čo toľko dliem? Ta k činu! s chvatom, zrazu:
som zaprisahal zkazu im, i zkazu
vziať musejú. A predsa v pochybách
zas ustrnem, či ozaj nebudem
po daromnici svodnou vedenia,
vysokomyslnosti zbrojou s nima
sa potýkať, keď medzi nima tkvie
sťa útočište, pred ochabnutím
čo varuje im srdcia, zdvíhajúc
klesajúceho: toť, cit. Ale čo sa
omýšľať? Kuráž platí, kocka hrá!

(Nový záraz vetra. Lucifer zjaví sa pred zostrašeným ľudským párom. — Slávo-kráž sa zatmí. Lucifer zchechce sa.)

O čomže snívate? —

(K Eve, zaberajúcej sa zutekať.)

Och, počkaj, švárna
paničko! Dovoľ aspoň na jeden
bárs okamih, bych obdivoval ťa!

(Eva zastane a pomaly nabudne odvahy.)

(Stranou.) Ten vzor sa million ráz obnoví.
(Nahlas.) Adame, ty sa bojíš?

Adam.

Teba hádam,
mizerná podobo?

Lucifer.

(Stranou.) Tiež obstojne
sa za praotca hodí hrdému
mužskému pohlaviu. (Nahlas.) No, zdravstvujte,
brat, sestra duchom!

Adam.

Povedz, kto si, há?
Zkaď prichádzaš k nám, sdola a či shora?

Lucifer.

Jak ľúbo vám, to u nás za jedno.

Adam.

Ja nevedel, že ešte krome nás
jest človek.

Lucifer.

Ojoj! mnoho toho ešte,
čo nevieš ty, a ani nebudeš
ho vedieť. Lebo vari dobrácky
ten starec preto bol by stvoril z prachu
ťa, by sa s tebou o svet rozdelil?
Ty chváliš ho, on teba vydržuje,
ti rečie, z toho ber si, toho však
sa boj, ťa chráni, vodí, vlnaté
jak zviera hen; nuž, bys' sa spamätal,
ver' ani nemôžeš mať potreby.

Adam.

Bych spamätal sa! — Ako? tedy nebol
bych pri pamäti? Čiže necítim,
toť, slnka pablesk požehnávajúci,
presladkú radosť zo živobytia,
i Boha môjho nekonečnú milosť,
že urobil ma bohom pozemským?

Lucifer.

Tak húta akiste i chrobáčik,
čo ovocie ti zpred úst ujedá,

i orol, ktorý na vtáčka sa vrhne.
Veď čože robí šľachetnejším ťa!
Je iskra len, čo vo vás svitká si,
nu, nekonečnej sily leda hnutie;
jak jednotlivé vlny potoka,
sa na minútku zlesknúc, zapadnú
zpät v šeré bezdno spolnej postele. —
Hej, bolo by snáď jedno: myšlienka
to, ktorá v hrudi tvojej krahne-krepnie
nepovedome, tá by zrobila
ťa plnoletým, vlastnej sile ťa
tak sveriac, abys' volil medzi dobrým
a zlým, sám spravoval si osud svoj,
i zpod opeky by ťa vymanila.
No hnojiválom var' len lepšie ti
sa plieniť v mäkkom lone svojho krúžku
a bez vedenia spolu pominúť
ti so životom. — Veľkým pohodlím
je spokojiť sa s vierou; šľachetné,
však trudné je stáť vlastných na nohách!

Adam.

Ohromné veci vravíš, že až závrať
ma pojíma.

Eva.

Mňa oduševňuje,
tak krásné, nové veci hovoríš.

Lucifer.

Lež vedenie by ešte nebolo
dosť samo v sebe: aby vtelilo sa
vo veľkolepých dielach — k tomu by
i nesmrteľnosť bola potrebná.
Čo v stave zrobiť bytie na piaď dlhé?
Tie stromy dva plň skrývajú tých vloh,
a čo vás sformoval, hľa, od oboch
vás odsúdil. Hej, zrovna ako Boh,
užijúc s toho, budeš všetko znať;
od tohto zvečnie mladosť tvojich vnád.

Eva.

Preds' ukrutný je veru ten náš tvorca!

Adam.

No a ak sklameš?
(Slávo-kráž sa trochu vyjasní.)

Nebeský chór.

Beda, svete, ti.
Ťa prvotný ten zápor pokúša.

Hlas Hospodinov.

Človeče, pozor!

Adam.

Ký hlas v zápätí?

Lucifer.

Ech! vetvami hnul závej ovzdušia.
Ba pomozte
vy mi, čo ste
moc živlov odveká,
vám získať človeka.

(Záraz vetra. Slávo-kráž sa zatiahne.)

Tie stromy dva sú moje.

Adam.

Kto si tedy
ty? Veď zdáš sa byť takým, jak sme my.

Lucifer.

Vidz orla hen, čo v oblakoch sa krúti,
vidz krta tu, čo ryje pod zemou:
každého iný obzor otáča.
Ríš ducha mimo obzoru je tvojho,
a človek je, kto je ti najvyšším.
I psovi hlavným ideálom pes,
a uctí ťa, ak za druha ťa prijme.
No práve tak, jak ty ním pohŕdaš,
i stojíš nad ním sťaby osudným
mu dopustením, Boha spôsobom
naň požehnanie abo kliatbu sypúc:
tak práve na vás i my shliadame,
duchovnej ríše pyšní účastníci.

Adam.

A tedy z totých duchov bol bys' ty?

Lucifer.

Hej, medzi silnými ten najmocnejší,
čo u Božieho trónu stával som,

i z najkrajšieho jeho slávo-krážu
mal údel.

Adam.

Nuž tak prečo vo skvelom
si nepozostal nebi, prečo sem
na prašný svet ten sišiels' medzi nás?

Lucifer.

Hm: zunoval som druhé miesto tam,
ten život, podrobený pravidlám
a jednotvárny; nebeský tiež chór
nezrelých detských hlasov, po úmor
čo chváli-slávi vždy, viac nezná prác,
nič za zlé nemá. Zamestnania viac
mne treba: boj ja žiadam, zlozvuk,* ktorý
síl splodí novotvar, svet nový stvorí,
kde duša svojský v stave rozviť vzrast,
kam, kto je smelý, so mnou môže zajsť.

Adam.

Boh riekol, stresce nás, ak zvolíme
si inú cestu, než sám vymeral.

Eva.

A čo by trestal? — Veď ak vymeral
aj cestu nám, a žiada, aby po nej
sme kráčali, nás stvoril zároveň
i takými, by chybná náklonnosť
nás neodtiahla inam; alebo
nač postavil nás nad hlbokú priepasť,
so závrativou hlavou, určených
na zatratenie? Jestli ale hriech
má tobôž miesto v jeho osnove,
jak búrka medzi dňami jasnými,
kto uzná onú vinnejšou, že hučí,
než tie, bo hrejú obživitelne?

Lucifer.

Hľa, dostavil sa prvý mudroslovec!
Rad dlhý prijde, pekná sestričko,
ich za tebou, rad, na millión čo cestách
sa potká v hádke o tom zas a zas;
z nichž do blázinca zblúdi nejeden;
tak mnohý zastraší sa v pokroku,
no do prístavu žiaden nedôjde.
Nuž pokoj dajte tomu mudrovaniu!

Na každej veci toľko farieb jest,
že kto si všetkých všímol do odtienka,
vie menej než znal v prvý okamih,
a k uzavretiu nevystačí dojsť.
Je skutku smrťou rozumkovanie.

Eva.

Ja tedy jedno odtrhnem z tých jabĺk.

Adam.

Tie zaklial Pánboh.

(Lucifer sa zachichoce.)

Však len odtrhni.
Nech prijde na nás, čo má na nás prísť,
vedomí buďme, jak je Boh.

Eva.

A nadto
na veky mladí.

Lucifer.

Sem sa, tadeto.
Nesmrteľnosti stromom tento je.
No ponáhľajte!

(Smerom k druhému stromu ich tiaha; Cherub s plamenným mečom zastane im cestu.)

Cherub.

Na bok, hriešnici!

Hlas Hospodinov.

Ej, Adam, Adam! opustils' ma; i ja
ťa opustím, vidz, čo si hoden sám.

Eva.

Joj, už je po nás!

Lucifer.

Zúfate si?

Adam.

Never,
ni zďaleka! len zimomriavky sú
to mojej obudy. — Preč ztadiaľto,
ta, pani moja, kamkoľvek preč! — pusťte!
Už cudzie je mi miesto to a pusté.

Nebeský chór.

Ach, plačte bratské slzy želenia,
lož triumfuje, — zem je ztratená!

Tretia scéna.

(Rozkošný kraj von z raja. Malá neokresaná koliba. Adam zaráža koly do zeme na spôsob ohrady. Eva strojí podlubie. Lucifer.)

Adam.

Toť, moje. Miesto širokého sveta
ten priestor bude mojím domovom.
Od tých čias vládnem ním jak majiteľ,
pred záškodnými ochráním ho zvery
i donútim mne rodiť plodiny.

Eva.

Ja besiedku zas spravím práve takú
jak predošlá, i v našom kruhu tak
vykúzlim Eden ztratený.

Lucifer.

Ťaj! veľké
ste slovo vyriekli. Ba rodina
a vlastníctvo: tých dvoje svetovými
sa stanú hýbadly, z ních všetka slasť
i nerest všetka bude vyplývať.
A tieto idey dve budú vzrastať
bez zastavenia, až kým vyvedú
vlasť na svetlo a blizňa priemysel,
rodičov každej veľkosti i šlachty,
a vlastných detí žráčov hltavých.

Adam.

Hádanky rozprávaš. Mne sľúbil si
vedenie; práve tomu k vôli som
sa zriekol pudu svojho rozkoše,
bych, bár sa boriac o to, stal sa veľkým:
a výsledok čo?

Lucifer.

Či ho necítiš?

Adam.

Veď cítim, že jak opustil ma Boh,
ma do samoty sotiac s prázdnou rukou,

tiež spustil som sa ho. I som sa stal
sám sebe bohom; a čo zažiadam
si, mojím slušne je. To moja sila,
to moja pýcha.

Lucifer (stranou).

Bábä márnivé,
včuľ frčky hádzať vieš svod po nebeský;
tvoj uvidíme srd, až vzblknu blesky.

Eva.

Ja zas som na to hrdá jedine,
že matkou budem sveta.

Lucifer (stranou).

Za slávna
vidina, čo má v srdci ženskom pobyt:
tú prehriešenú biedu večnou zrobiť.

Adam.

Zač aj mám ďakovať mu? za pusté
to svoje bytie? Šak to živobytie,
ak bude ťarchy svojej zahodné,
je iba môjho trudu ovocím.
Tú pochuť, čo mi dúšok vody podá,
si pálčivosťou musím zaslúžiť
zakaždým žížne vlastnej; bozku med
zas hodnotu tam má si všehdy — čo
mu zápät kráča — v tupej omrzlosti.
No jestli všetky spinky povďaku
aj spadly so mňa, trebárs svobodným
som stal sa, abych osud zbudoval
svoj a ho znova sboril, chmatkajúc
tak po tom, čo som v mysli ponavrhol, —
snáď k tomu ani tvojej pomoci
nebolo treba, bola zdolala
by to isté i moja vlastná sila.
A ty si ma z tých ťažkých nevyzul
preds' okov, nimiž moje telo púta
ma k prašnej zemi svojej. Cítim, bárs
mu neviem mena, čo je, možno že
len jeden vlásoček — tým potupnejšie, —
čo obmedzuje hrdú dušu mi.
Páč, vyskočil bych, telo moje však
zpät kydá, moje oko, moje ucho
mi vypovedá službu povinnú,
nech zochcem skúmať taje diaľavy;

a jestli do sfär vyšších obraznosť ma
uniesla, takoj primusí ma hlad,
bych pokorený znova sostúpil
ku hmote, teprv pomiaždenej mnou.

Lucifer.

Ten povraz silnejší je odo mňa.

Adam.

Ach, to si veľmi slabý duch ty, keď
neviditeľná pavučina táto,
to nič, čo státisíce bytností
ni nezbadajú i sa v sieti tej
trepocú pri pocite svobody, —
čo povyniklých vyšších duchov hŕstka
zná iba otušiť: keď i to, hľa,
ti ešte vzdoruje.

Lucifer.

A to je aj
len, čo mi vládze vzdorovať, bo duch je,
jak ja. A či snáď domnievaš sa, že,
keď skryte pracuje a bez hluku,
ni silným nenie? — Never, v temnote,
si čupí ono, svet čo stroskotá
a postaví; bo od pohľadu jeho
ver' hlava by sa zakrútila ti.
Len ľudské dielo liskne sa a hrká,
to vo hraniciach žitia piaďových.

Adam.

Tak daj mi nazrieť do tej činnosti,
— len na menšinu, moja hruď, jak vieš,
je silná nadosť — daj v ten úkon nazrieť,
čo na mňa vlívať môž', kto v sebe sám
tak osobitý som a celistvý.

Lucifer.

„Som" — slovo bláznivé! Si bol a budeš.
Preds' všetek život večným vznikaním
a hynutím je. Ale pozri kol
a prehliadni a vidz to zrakom ducha.

Adam.

(Čo v nasledujúcom hovorí, to všetko stáva sa i viditeľným.)

Ká záplava to vieri kolo mňa,
sa vozvýš rúťac bez prietrže, kde

na dvoje delí sa a k pólom zemským
jak víchor uháňa?

Lucifer.

To teplota,
čo život nesie v ľadov domovinu.

Adam.

Nuž a tie dve tu rieky plamenné,
čo povedľa mňa hrnú s hukotom,
až stŕpam, že ma uchytia, a preds' ich
životodárny cítim účinok:
to čo, to čo? Až omráčuje ma.

Lucifer.

To magnetina.

Adam.

Pod mnou zem sa kláti.
Čo za pevné som, za bezforemné
mal dosavád, sa varnou stalo hmotou,
nezdolateľnou, svoj čo súri tvar,
o bytie borí sa. Jak kryštáľ o to,
o toto sťa brost. Och, v tej mäteži
kam podeje sa, uzavrená kam
ja môjho osobnosť, čím, moje telo,
sa staneš ty, v ňomž ako v prepevný
by nástroj vtelený tak pošetile
som dôveroval svojim zámyslom
i svojim túžbam veľkých rozmerov?
Ty rozmaznané decko, ktoré strasť
i zároveň slasť zadovažuješ mi,
nuž ozaj na pár hrstí popola
len poklesneš, kým zbudok podstaty
ti voda a vzduch prchlý, pred chvíľkou
čo ešte bronely a tešily sa,
a zápät s celou mojou súcnosťou
sa do oblakov roztiekly sťa para?
Každučké moje slovo, v modzgu mi
myšlienka každá jednu časticu
bytosti mojej stroví, spáli. Zhorím! —
a toten zhubný oheň nebodaj
duch potajomný rozduchuje vo mne,
by ohrieval sa, jak ja zotlievam.
Preč s vidom tým, bo prijdem o rozum.
V takomto boji medzi stými živly

stáť s trápnym citom opustenosti,
jak hrozné to! — O, prečo odstŕčil
som od seba ten pokrov opatery?
Čo pud môj šípil, ale nevedel
mu ceny, po čom moja zvedavosť
tak dychtiac túži, och, jak daromné je!

Eva.

Šak ver', šak? i ja cítim podobné.
Až ty tak budeš válčiť s šeliem kŕdly,
či ja keď, umdlievajúc nechuťou,
zahradu našu budem pestovať,
tu obozrem sa po svete vše šírom:
i na nebi hor', dolu na zemi
nebude jediného príbuzného,
ni priateľa nám, ktorý povzbúdzal
by abo chránil nás — Ej, nie tak bolo,
nie takto predtým, v krásnom období.

Lucifer (posmevačne).

Veď, akže ste tak drobných dušičiek,
bez opatrovnej péče že a ruky
až zmŕzate, i denný chlebíček
vám podriadenosť: skoro vyvolám
ja pre vás boha, ktorý vľúdnejší
aj bude, než ten chmurný starygáň:
toť, zeme ducha to. Ho z nebeského
znám sboru: pekný, skromný šuhaj je.
Von, duchu, z centra pôľ až;
hľa, že mne neodoláš.
Zve zápor odveký ťa,
veď iný nesmel by ťa.

(Zo zeme vyrazia plamene, hustý čierny oblak, prepásaný dúhou, utvorí sa pri strašnom hromobití.)

Lucifer (sa zpätiac).

Ktos', strašidlo ty? Teba nezval som,
preds' genij zeme slabý je a krotký.

Hlas zemského ducha.

Čo slabým zrel si v chóre nebeskom,
to v svojom kruhu nesmiernym je, silným. —
Nuž tu som, bo som ducha na pozyv
poslúchnuť musel; však si zachovaj,
že vyrušiť a spravovať je iné.
Nech oblečiem svoj obraz, skydneš s nôh,
a tie dva červi vyjdú na nivoč.

Lucifer.

Rec tedy, ako v tvoju hrdú blízkosť
môž' človek dostúpiť, ak za Boha
ťa prijať vôľu má?

Hlas zemského ducha.

Súc rozdrobený
na čiastky vo vode a v mrákavách
a v lese, všade, kam len nakukne
s úsilím žiadostí a vzdmutou hruďou. (Zmizne.)

(V tom háj, studnice zaľudnia prchavé hravé Víly a Rusalky.)

Eva.

Ach, vidz tie milé tváre sesterské,
hľaď, hľaď, s kou nehou pozdravujú nás!
Opustenosti niet viac, ožil laz,
hôr zápač: — blaho prikvitlo k nám zas.
Nás v žiali ony obodrovať budú,
vyvádzať dobrou radou z pochýb, z bludu.

Lucifer.

Ni nemôžte kde lepšej prosiť rady —
vy, ktorí prosiac, rozkážete radi —
než u tých milých podôb prchavých,
čo odpovedia vám, jak ste sa ich
vy opýtali: na srdiečka čisté
s úsmevom patria, zúfalému iste
však predídu vždy desnou mátohou.
I ony budú s priazňou premnohou
vás sprevádzať v stých tvaroch k cieľu žitia,
v premenách, množstva ichž nik nepočíta.
Stín svieži mudrcu, keď odhĺbal,
a večne mladým srdciam ideál.

Adam.

Čo z neho mi, čo z lesku tejto hry,
jak prúdi predo mnou? k dnu nevnikám jej —
i o záhadu len mi pribudlo.
Nuž, nebalamuť dial ma, Lucifer,
daj znať mi všetko, jak si zaviazaný.

Lucifer.

(Stranou.) Hej, sprikri sa ti známosť tá raz, mrieť
až budeš záhou po nevedomosti.
(Nahlas.) No trpezlivosť. Vieš, že rozkoše

i chvíľku bojom zaslúžiť ti treba;
moc škôl ti načim ešte vychodiť,
moc sklamaní prejsť trpkých, všetkému
kým porozumieš.

Adam.

Ľahko tebe húsť
trpelivosti nôtu, pred tebou
sa rozprestiera celá večitosť;
však ja som nejel so života stromu,
mne na piaď bytie káže náhliť sa.

Lucifer.

Čo žije, všetko rovno dlho žije,
strom storočný i jednodňový hmyz.
Sa chápe, teší, miluje i padá,
keď robotižeň svoju skončilo
a vyhovelo túžbam svojim. Nie,
čas nejde, stojí: my sa meníme;
či jeden vek či jeden deň, to jedno.
Oj, neboj, vyplníš tiež účel svoj,
len nemívaj sa, v túto z blata tvár
že vtiesnené je ľudské jedinectvo.
Si vídal mravce, úl včiel vídals' tiež:
tisíce sa tam hemžia robotníkov,
sťa blázni honia, voslep konajú,
nejeden pritom zblúdi, upadne;
no celok ich, jak stály jedinec,
vo spolnom trvá duchu, účinkuje,
s istotou prevádza plán vytknutý,
až prijde konec: celok zastane.
I tvoje telo z prachu rozsype sa
podobne, pravda; ale v podobách
stých znovu ožiješ. A nemusíš
od nova začať ničoho: ak zhrešil
si, v potomkovi svojom odpykáš,
do tvojej lámky pristrojíš ho okov;
čo zkúsiš, pocítiš, sa naučíš,
podržíš maním milliony rokov.

Adam.

To ohľad starcov. Moja mladá hruď
má inú túžbu vrelú: do budúcna
tak nazrieť raz. I daj, nech shliadnem tam,
zač boriť sa, čo všetko trpeť mám.

Eva.

I ja nech vidím, obnôv mnohá zmena
či vnád mi ujmu, ztratu neznamená?

Lucifer.

Budz! Vražbu spustím na vás — svojich hostí —:
i dozrete až po skon budúcnosti
v sna obrazoch to letkých, zaiste.
Však vidíte-li, cieľ jak pošetilý
je, ťažký boj, kam vaša púť sa schýli,
by preto ducha nepozbyli ste,
neumkli pred bitvou: lúč roznietim
jej nebom, zrak vám svetlom zastrieť tým,
že klamný úkaz viďmo každé je, —
a lúč ten bude pablesk nádeje.

(Medzitým Adama a Evu odvedie do koliby, kde obidva usnú.)

(Pokračovanie.)

Z pozostalosti Ondreja Bellu.

Lož.

Lož, najstaršia Satanova dcéra,
zapľuvané utierala oči,
doškriabané šúchala si lica,
rozkmásané rovnala si vlasy
a triasla sa zlosťou, pred zrkadlom:
»Nemôžem sa viac ukázať ľuďom,
už ma znajú, vyhýbajú sa mi. — —
No neujdeš mi ty, korisť tučná!
Do sieti ťa svojich vlákam zradne
a ssať budem tú krv ľudskú sladkú.«
Sobrala sa potme k *Pravde* prostej,
jasnookej, milovážnej tvári:
»Požičaj mi, Pravdo, z tvojich larvi —
rada bych sa podívala k ľuďom,
podívala, srdce potešila.«
Odpovie jej Pravda prostá hrde:
»Ja nenosím, nemám žiadnej larvy.
Jak ku núdznym bedárom sa sklonim,
tak predstúpim i pred trón kráľovský
s nepokrytou tvárou, jasným slovom!«
Zadivená pratala sa placho
Lož, najstaršia Satanova dcéra;
na ulici to z nej vybúšilo:
»Sprostá dievka! Toľko už zkúsila,
vysmiali ju, na kríž pribili ju,
a len nevie, lesť čo chytrá zmôže.«
Sobrala sa ku bratovi *Mamu.*
Práve bublín smes dúhofarebný
vyfukoval z dlhej zlatej slamky

a radoval rozkošou sa detskou:
jak vznikaly svety Utopie.
Musela ho Lož za plece potriasť:
»Požičaj mi, Mame, z tvojich larví.
Rada bych sa podívala k ľuďom,
podívala, srdce potešila.«
  Mam sa zasmial, potupne sa zasmial:
»Moju larvu na to hadie líce?
Tak sa nikdy, nikdy Mam nezníži!
Ja si hrám len s deťmi a s bláznami,
ja ich bavím, — ty svet štveš a škrtíš.«
  Zvreskla zlosťou, ruky zalomila
Lož, najstaršia Satanova dcéra,
a zúfale k otcovi sa hnala,
a zúfale naň sa oborila:
»Daj mi, otče, daj pre všetko! larvu!
Rada bych sa podívala k ľuďom,
podívala, srdce potešila; — —
ináč prelhám ešte samú seba,
a žihadlom vlastným prebodnem sa.«
  Tešil Satan najstaršie si dieťa.
Zapľuvané pobozkal jej oči,
doškriabané pohladil jej líca,
rozkmásané narovnával vlasy:
»Upokoj sa, srdce moje zlaté,
urobím ti larvu nevídanú,
ňou pomätieš celý svet, že bude
koriť sa ti, jako dosiaľ nikdy.«
    A čo sľúbil, to vykonal otec.
    Lož si pyšne vykračuje zemou,
a svet korí sa jej, oslepený
tou jej larvou — *vyfintenou frásou.*

Malé veci.

Malé kvapky vody,
malé zrnká piesku
tvoria šíre more
a pevninu zemskú.

A tie malé chvíle,
jakkoľvek sú skromné,
tvoria dlhé veky,
večnosti ohromné.

Malé činy priazne,
malé slovká lásky

robia ti zem rajom,
žnú nám nebies klásky.

Malé činy srdca
z mladej ruky prajnej
dajú zlatú žatvu
v nebies vlasti bájnej.

Z angličtiny: *Ján Zigmundík.*

Poznamenanie. Tieto svoje strofy, spolu s anglickou pôvodinou, pán prekladateľ poslal pánu Svetozárovi Hurbanovi s tým doložením, že složil ich po prečítaní jeho kritiky na básne Janka Jesenského v Národných Novinách, a že sú to jeho (prekladateľove) prvé verše v živote.

Slovenský jazyk, živá starina.

Svadobné obyčaje v okolí Púchova.

Zo staršieho rukopisu podáva *Ľud. Žámbokréthy.*

Reči z Písma sv. pro starého svata.

Toto má starý svat ríkati napred na námluvy.

Vzácní a opatrní páni prítelé! Ponížene žádáme, netoliko, že by ste nám místečka popriali, ale je to naša žádosť, že by ste nás vyslyšať ráčeli. Čo se dotýka naší žádosti, nakrátce chcem oznámiti, ať vezmeme jistým důvodem z Písma svatého 1. knize Mojžišovej 24. kapitole, že Abrahám, otec všech verících, když mel syna svého Izáka ženiti, poslal slúžebníka svého najvernejšího Eleazara, aby šel manželku jemu z príbuznosti hledati. Vedle rozkazu šli a prišli k mestu Náchor rečenému a to k samému večeru, nalezli pri tom meste studnici, z které devečky z toho mesta vážili vodu; prijdúce k nim žádal od nich vody — a jedna z nich v rýchlosti rekla: milí páni, netoliko vám, ale aj oslom vašim navážim vody, a poďte do domu otce mého, bývajú u nás pocestní. Potom šli, hospodu vidúce, tam prívetivosť obdrželi. Eleazar, ktorého pohostiti chteli, povedel: Ani píti, ani jísti nebudem, dokud své reči nevymluvíme a slova jistého neslyšíme s poctivou pannou Rebekou menuvanou. Taktež i tento poctivý mládenec umínil sobe s pomocú Boží i z rady rodičú svoj stav mladenský promeniti a do stavu manželského vstúpiti. Z tej príčiny zalíbil sobe onehdajšího času v poctivém príbytku poctivú dcéru jmenem menovanú . . . . ., opatrného muže . . . . ., s kterúžto medzi sebou majú jisté sluby — ale pritom prosíme vaší opatrnosti, aby ste ju pred nás predstavili a tomuto mladoženíchovi oddali za jeho budúcu a vernú manželku.

Spôsob starého svata pri dveroch.

Zdraví dobrého od Pána Boha všemohúciho vám vinšujem — i tem novotným prátelum, aj všetkým vespolek, obzvlášte tej poctivej panne jmenem . . . . ., s kterúžto vonekdajšího času tento poctivý mládenec slib učinil, a tak, moji milí páni prítelia, včilejšího času k vám prichádzime a žádame lásky vašej, aby ste nás uvedlí do príbytku tohoto, v kterém ona zustáva, že by všecko mohlo ku konci prijíti, že by sme mohli spočinúti u vašich opatrnostech.

Po druhé. *V izbe, když podávaš ruky.*

Moji milí páni prítelja, já jsúce vyslaný spolu s mladoženíchom, i ze všemi podle boku mého pristojícími, radujeme sa z toho, že vaše opatrnosti v dobrém zdraví uhlídame, a vinšujeme vám, i pozatým že by sme vaše opatrnosti v dobrém zdraví uhlídati mohli, ale prvé nežli by sme sa na nekteré potrebné veci zeptali, radi by sme vedeli, kdo by byl správcem a hospodárem príbytku tohoto, žádame za dovolení, aby nám co pocestným lidem z dalekých krajin prišlým vaše opatrnosti k malému odpočinku místečka propujčiti ráčili. Dále také prosíme vaše slovutné opatrnosti, aby nám reči takové, které by byly napredne Pánu Bohu milé a príjemné i také nám užitečné, slobodne mluviti dopustili.

Po tretí. *Rozmluva za stolem s hospodárem.*

Slovutný a opatrný pane hospodáru, jako sú nám znamenité reči Pána Boha, kterýž pravil, když považoval stav manželský, když to pravil, že jest stav manželský vzácný u Boha i u lidí, a tak že jest stav manželský svatý, ponevadž do neho svatí proroci i apoštolé stupovali, a tak jest svatý jako i svatý Ján v svej druhej kapitole praví, že když se stala svadba v Káni Galilejské, že tam sám Syn Boží na té svadbe se nalezal a vyborné víno z vody provodil a novotných manželú v nedostatku obohatil. A tak tento náš poctivý mládenec má dnes čas a termín uložený do toho stavu svatého manželského stupiť s poctivou pannou jmenem . . . . ., slovutného a opatrného muže dcérou. A tak ja prosím vašu slovutnosť a opatrnosť, aby ste nám predmenovanú pannu do našich rukú oddali a do chrámu Božího k službám Božím propustili, však ja slibujem vašim slovutným opatrnostem po vykonaní tech služeb Božích, že vám ji chceme do vašich príbytkú navrátiti.[1]) Což ja prosím, aby ste naši žádost naplnili a našeho termínu uloženého neprodlužovali, což veríme, že od lásky vaší jej i obdržíme.

---

[1]) Obyčaj je tu taký, že po sobáši nevesta ide domov, a ženích tiež do svojho domu: každý hostí svojich rodinných pozvaných, a potom až ide ženích pre nevestu do jej domu.

Jestli bys' musel po druhej pýtať, ríkej takto:

Slovutný a opatrný pane hospodáru! Dostiť máme dúvodu v Písme svatém o stavu manželském, jako se to čte v 1. knize Mojžišovej 3. kapitole, že není dobre býti človeku samotnému. Taktéž i z tých rečí Písma svatého i sv. Pavel pravil Korintským, v 7. kapitole, že pro uvarovaní se smilstva nechat má každý svú manželku, tak tento náš poctivý mládenec Boha vzýval a o to žádal, aby mu v tom prítomen byl. Tak mu on aj toto místo a práve i tento dum preukázal, v kterém se nalezá poctivá panna, kteráž jemu pred časem onehdajší večer slib učinila, tak ja prosím, aby ste nám ju do našich rukú oddali, abychom i do chrámu Božího a pred námestníka Kristovho se postavili a tam jejich predešlý slib i svatým sobášem potvrdili. Což veríme, zač prosíme i obdržíme.

Kdybys chtel ručník pýtati, ríkej takto:

Slovutný a opatrný pane hospodáru! My sme na žádosť tohoto našeho mladoženícha do vašeho príbytku prišli a vysílame vás jako nekdy múdry patriarcha Noe, když bylo po potope sveta, vypustil krkavce, ten vyletel a zase zpátkem se navrátil, ale žádneho potešení mu neprinesel; též i vy tak činíte, ale ja prosím, pane hospodaru, aby ste nám od tej predmenovanej panny nejaké znamení, anebo z její práce rukou nejaký znak preukázali a nám času a termínu uloženého neprodlužovali.

Když ručníky prijmeš, ríkej hospodárovi takto:

Pane hospodáru, dary tyto, které pred nás prednášite a výmluvu činíte, že by sme na tom dosti meli míti, — my na tom neprestávame, ale vždy více od vašich opatrností očekávame, nebo nás Písmo svaté napomína, že každý, kdož hledá, nalezá, a kdož tluče, býva mu otevreno, a kdo prosí, bere, a tak ponevadž každý čas má svuj čas, i my prosíme lásky, aby ste nás neprodlužovali, ale radeji propustili tuže predmenovanú pannu, co sme zaslíbili, že ji opeť v ruky vaše odevzdáme, a což sme istí, že žádost naši naplniti ráčíte.

Když by ti jinú na míste mladej nevesty dovedli.

Pane hospodáru, slýchame z Písma svatého, totižto z prvej knihy Mojžišovej, 29. kapitoly, že když onen patriarcha Jakob slúžil u Labana, ujce svého, 7 let, a daná mu jest Lya, tedy rekl jemu: zdaliž sem neslúžil za Rachel, prosím, proč si mne oklamal? I my prosíme lásky vaše, aby ste nás neprodlužovali, ale žádost našu naplnili, že by sme v porádku svém i dále pokračovati mohli.

Poznam. Obyčajne dovedú mladoženíchovi starú, škaredú a otrhanú babu.

Jestli bude hospodár žádati veno, ríkej takto:

Slovutný pane priateľu, na žádosť vašu tento mladoženích venuje svojej mladej neveste predne sebe samého, potom svoju po-

ctivosť, lásku a vernosť, že chce s ní v svornosti živ býti, a co jim Pán Buh vedle verné práce požehná, společne všetko spolu požívati, atď.

Když budeš o zábavku pýtati, ríkej takto:

Buď pochválen Buh všemohucí z toho dobrodiní, že sme predne duchovné veci bez prekážky ďabelské a lidské vykonali. Dejž Buh všemohucí, že by sme i ostatní práce bez prekážky ďabelské i lidské vykonati mohli, a tak pane hospodáru, jako sme ranního času žádali tu poctivú pannu do chrámu Božího, která i do stavu manželského vstúpila s týmto mladoženíchem, tak i včilejšího času žádame od lásky vaší, že by ste tú poctivú osobu propustili do nekteré hospody na maličký čas pro lepší obeznaní a obveselení našej poctivej krásy, což veríme, že od vašej lásky obdržíme. Pane hospodáru, slýchame z Písma svatého u Matúše, 19. kapitole, verš 26., že opustí syn otce svého i matku svú a pripojí se k manželce své a tak budú dva jedno telo, a protož co Buh spojil, človek nerozlučuj. Slýchame z Písma svatého u Matúše 22. kapitole, kde Kristus Pán rekl Farizeum takto: dávejte, co jest císarovo císari a co jest Božího Bohu — i my žádame lásky vaše, aby ste odevzdali co Božího jest Bohu a co našeho, dejte nám.

Reči pri rozdávaní darov starého svata.

Slovutní a vážni páni novotní priatelia, jako slýchame z Písma svatého o jedné bohabojné neveste Rut Moabské, kterážto z práce rukú svých sama sebe i svekruši svú zaopatriti usilovala a tak podobne i táto ješte v panenství svém byvši starala se, kterak by ona též mohla aspoň nejakú častečku rúchem svých novotných rodičú a prátelú zaopatriti; pritom též ja pujčeným jazykem vinšujem, aby to dal Pán Boh v dobrém zdraví užívati, na jmeno Boha všemohucího nezapomínati a na jiné v dobrém zdraví pracovati. Ponajprv ona darúva svému tatíkovi a matce (toto alebo toto), potom též svojej prednej rodine.

Naučení pro mladoženícha.

Unížene ja prosím všetkých vás, nech sa jeden každý na maličký čas uspokojiti ráči a bedlivými ušima pozoruje na to, co se mladoženíchovi k naučeniu predložiti míní.

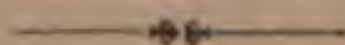
Ačpráve, milý mladoženíchu, dosti gruntovné a zretedlné naučení v chráme Pána od služebníka cirkevního si slyšel a prijal jako slýchame z Písma svatého a čteme v 1. knize Mojžišovej, 24. kapitole, že se jest staral Abraham o syna svého Izáka, kterak by jemu manželku z príbuznosti svej dostati mohl, — jako se i stalo, že jest Eleazar z mesta Nachor privedel dcéru Batuelovu za manželku Izákovi. Tak rovným zpúsobem, muj milý synu, tvoji rodičové sú se starali o tebe jak si se narodil až do včilejšího času, kterak

by tobe k dobrému porádku privedli, a jako te vychovali do veku mladenského, zas se starali, kterak by tobe i do stavu manželského dopomoci mohli, a tak ukázal Buh všemohucí v príbuznosti tobe manželku, s kterú si i do manželstva vstúpil, a tak i v chráme Páne si se s ňou prísahou svázal i naučení si dosáhel od námestníka Božího, jak by si se mel v tom stavu manželském ríditi a spravovati, že v žádnem kríži, ani protivenství jeden druhého neopustíte a že jeden druhému verní budete až do smrti, a tak, milý synu, máš vedeti, od koho jest stav manželský zrízen a ustanoven, ponevadž on není od žádneho krále aneb zemského potentáta zrízený, ale jest od samého Pána Boha všemohucího hnedky na prvopočátku v raji zrízený a ustanovený. A tak slýchame z Písma svatého o synu Tobiašovem, když ho mel jeho starý tatík Tobiaš vystrájeti na dalekú cestu, prosil Boha všemohucího na modlitbách horlivých, aby mu Buh všemohucí preukázal tovariše, který by byl vedomý tej cesty. I vyslyšel Buh žádost jeho, kterýž tomu zeslal anjela svého Rafaele, kterýž ho ostríhal ode všeho zlého i s tovarišmi jeho. Tak i ty, milý synu, chceš-li míti prítomných anjelů svatých, predne žádej Boha všemohucího srdcem uprimným a vyslyší tebe a bude tobe na pomoci na všech cestách tvých, ve všem predsevzetí tvojem. Druhý príklad máme, že mu dával naučení, jako by se mel na tej ceste spravovati, a to se až posavád mezi pobožnými kresťany má zachovati a mladoženíchovi se má pripomínati, ponevadž od života matky si po takovej ceste nepokračoval, jako včilejšího času sa budeš vystrájeti a pred sebe bráti. Nu, milý mladoženíchu, ja tobe chci na míste tvého tatíka zčastky pripomínati a naučení dáti, jakých rozkoší v tom stavu budeš užívati. Nu, milý mladoženíchu, nemáš se ty nazdávati, že když se ty oženíš, že vejdeš do nejakej zahradky ružovej anebo že by si mel tu nejaké ovoce požívati, ale ty, synku, vkračuješ do školy krížovej a mnohých úzkostí, naplnenej všelikým nedostatkem. Máme príklad na svatých lidech, jakové kríže meli v tom stave manželském, protož ty, muj milý synáčku, ponevadž ty včilejšího času do toho stavu manželského vstupuješ a svuj stav mládenský promeňuješ, máš vedeti, co stav manželský obsahuje, ponevadž v chráme Božím si se prísahou zavázal, že v žádnem kríži ani protivenství jeden druhého neopustíte, tedy to pilne sobe zachovej, že ja tobe o žádnej rozkoši svetskej nepripomínam, ale o samých krížoch a zármutkoch, kdež často žalovati se budeš príkladem onoho mladoženícha v Kani Galilejskej: vína nemám, dále co budeme jísti a co budeme píti a čím se budeme odívati? Rozličné hodiny nedostatku, zármutku, nemocí a pokušení, — tak že i túžebne vzdychati budeš: Ach, otče, vysvoboď mne z tejto hodiny, kdež to čteme u Jána v kapitole 12. verši 27. Ale, ach, milý synáčku, když nejaký kríž a súžení v tom stavu vás bude potkávati, nemáš se k takovým bohum utíkati, kterí není sú hodni bohy se menovati, jako praví první Boží prikázaní: nebudeš míti bohů jiných prede mnou. Včilejšího času mnoho takových lidí se nachází, když Pán Bůh dopustí nejakú ujmu na jeho hospodárstvo, hnedky ríka, že to není od Boha, ale od mrcha člo-

veka, musím já tam i tam jíti, však mi ten a ten povie a spomuže, ale tí a takoví lidé do Pana Boha zapírají a k nemu opravdovej víry nemají a s Bohem trpezliví býti nechtejí, ale hríšni u hríšneho pomoci hledají a tak první Boží prikázaní dokonce prestupují. Druhé Boží prikázaní zní takto: Nevezmeš jmena Pána Boha svého nadarmo. I to tobe sluší bedlive zachovati, jmena Božího nadarmo nebrati, krive neprisahati a nespravedlivých vecí nežádati. Tretí Boží prikázaní zní takto: Pomni, abys den sváteční svetil. Tak tedy nemajú sa dni sváteční jen toliko s prestatím od práce svetiti. Nemáme očima drímati, ale do chrámu Pána pilne máme choditi, anebo i doma vrúcnym srdcem Pánu Bohu se modliti, aby hojné požehnaní Boží pri nás zostávalo. Čtvrté Boží prikázaní zní: Cti otce svého i matku svú, chceš-li míti dlúhý život. Kdož ctí otce, docházi odpuštení hríchu a jako poklad shromažďuje ten, kdo se k matce své vážne má. Sirach mluví v 3. kapitole verši 3. a 4. a verši 12.: Synu, pomáhej v starosti otci svému a neprivozuj ho k zármutku, dokuď si živ, a verš 16. zní takto: Jako ruhač jest ten, kdož opustí otce svého a proklety bude od Pána ten, kdož popuzí k hnevu matky své; tak činil i mladý Tobiaš, protož mel prospech a hojné Boží požehnaní, dluh vyzdvihel, od Sary sedmero ďabelství odehnal, manželku k otcovi svému s pomocí Boží a tovariše svého anjela Rafaela doprovodil; a co více máš zachovati, jestli si pred tým ctil rodiče svoje, tým se více a více usiluj ctíti a šanovati, nebo hned od mladosti velikú péči meli o tebe, chránili te od všeho zlého a už i do stavu manželského te doprovadili a dopomohli; ale pilne mej na pozore, aby si sa tvým rodičum na jejich staré dni usiloval dobrými vecmi odslúžiť, musíš též pokračovati vedle napomenutí svatého Pavla, když takto píše v 1. liste ku Korintským, v 13. kapitole, verši 11.: Dokud sem byl díte, mluvil sem jako díte, myslil sem jako díte, smýšlel sem jako díte, ale když sem muž, opustil sem detinské veci, — tak i ty, milý synu, jestliže tak vedle napomenutí a príkladov bohabojných lidí činiti budeš, tak hojné Boží požehnaní i dluhý život míti budeš. A tak i my všicknі, jestli tak činiti budeme, k svadbe tej Beránkovej do nebe slavného uvedení budeme, tam slávu nebeskú očima slavnýma bez konce spatrovati budeme, tam budú slzy zetrené, v presladké víno zmenené, tam večných rozkoší prameň bude se prýštiti. Amen.

A protož, můj milý synáčku, ja tobe vinšujem štestí, prospech i požehnaní Božího srdcem uprímnym ve vecech duchovných a potom i telesných, tak že by si mohel oplývati štestím a požehnaním Božím, dokud zde v tomto plačlivém údolí trvati budeš, aby tebe vždycky mohla tešiti duše tvá v Bohu Spasitelí našem, a jako se nespustíte nikdy, ale silnú nádejí se jemu pridržeti a po behu života a putovaní tomto telesném račiž nás všeckých uvésti na svadbu tu syna tvého do Jeruzalema nového, ráčiž nám k tomu dopomáhati všetkým vespolek Bůh v Trojici, požehnaný otec, syn i Duch svatý odsavad až na veky. Amen.

(Pokračovanie.)

Literatúra a umenie.

Sbierka národných slovenských piesní. Složil *Mikuláš Schneider-Trnavský*. Nákladom slovenského spolku »Detvana«. V Prahe. 1905. Cena 4 k.

Je to úhľadne vystrojená sbierka 31 piesní slovenských, složených pre stredný hlas so sprievodom klavíra, a prvé samostatne vydané dielo pôvodcovo. V krátkom úvode skladateľ označuje cieľ, ktorý si pri diele tomto vyznačil, t. j. prikomponovať ku piesňam zodpovedajúci, charakteristický sprievod. Je to tedy akoby programná muzika v malom, a s tohoto zreteľa na prácu hľadiac, badáme v nej mnohosľubné znaky tvorivého talentu a hudobnej charakteristiky, ktorá na podajedných miestach (menovite v piesni Nad Tatrou sa blýska) vystupuje až ku výšinám, majúcim už náter symfonický, a toto uznávam za najpotešiteľnejší zjav v celom diele. Toto dáva nám istú záruku, že pán pôvodca, keď sa lepšie vhĺbi do nevyčerpateľného zdroja piesne našej, — čo mu, živšiemu až do nedávna v cudzom svete, ani nebolo fysicky možné — mohutne prispeje ku vývinu *slovenskej* hudby, koreniť majúcej práve v tom, čo si vzal v tejto práci za podnet, t. j. v ľudovej piesni slovenskej. Jeho hudobná tónomaľba ide do detaillov, a bárs aj nie som z tých, ktorí hotoví sú v každom tóne videť dačo znázorneného, vďačne uznám, že ona nikde vzdor tomu nezabŕdne do triviálnosti, a bárs aj v snahe za touto podrobnou maľbou počujeme harmonie odchylné od tých, ktoré by sme dľa štvorhlasne už počutých piesní týchto právom očakávať mohli: to nech nás nemýli, veď vokálna hudba v prirodzenej obmedzenosti svojej a »čistej skladbe«, akú pre svoju priezračnosť vyžaduje, nemôže si toľkej svobody dovoliť, ako hudba instrumentálna, pohybujúca sa voľnejšie a narábajúca s iným materiálom, ako je krehký ľudský hlas. V takýchto čisto ästetických otázkach musí byť vždy smerodajný vkus samého pôvodcu, a pošetilosť by bola chceť naoktrojovať svoj vkus inému a individuálne náhľady svoje vyhlásiť za správne a to menovite pri hudbe, maľovať mohúcej len vo všeobecných, širokých obrysoch. Do »drobnokresieb« terajších »moderných« skladateľov, sháňajúcich sa za ešte nikda nebývalými, raffinovanými effektami, nech sa pán pôvodca ani naďalej nepúšťa, nech sú mu vzorom tí »starí«, solidne narábajúci so svojím materiálom, nech uspokojí sa ako Beethoven s tým, že napísal ku svojej veľkolepej symfonii (V.) ako úvod: »So klopft das Schicksal an die Pforte«. — Toto je moja mienka.

So stanoviska piesni samých sbierku túto berúc, má hudobník, ako ja, — ktorý si vybral za »koníčka« sliediť v ľudových piesňach našich po piesňach, složených v staro-cirkevných stupniciach, a v tomto smere na svetlo doniesť všetko to, čo z našich tlačených i netlačených sbierok na svetlo doniesť vedel — veľmi krušné stanovisko. Musel bych ako úvod ku tomu, čo práve povedať chcem, veľmi veľa zopakovať z toho, čo som o tomto predmete už popísal, obmedzím sa tedy len krátko povedať to, čo povedal E. F. Richter vo svojom pojednaní o harmonisácii piesní, složených v staro-cirkevných stupniciach, že sa totižto tieto dajú harmonisovať aj dľa nášho

temperovaného systému, musíme však, aby sme nesotreli s nich ten vzácny starobylý pel, kruh našich harmonií obmedziť a prispôsobniť ich ku zvláštnostiam, charakterisujúcim jednotlivé tieto stupnice

Pozrime tedy s tohoto zreteľa na našu sbierku. Piesne č. 10, 33 sú lydické; doricko-lydická je č. 8; dorické č. 3, 12, 22, 25 a 29; frygická č. 16 a neurčitá č. 30[1]). Ostatné sú vo viac-menej alterovaných dur a moll stupniciach složené, a na tieto vzhľadom na to, čo som bol v prvej čiastke riadkov týchto povedal, poznámky nemám. Tým viacej sa ich nájde ohľadom piesní čislami horo označených.

So stanoviska toho spomenutého obmedzenia našich harmonií vyžaduje sa v týchto harmoniach, nakoľko sa to len dá, neužívať tónov, ktorých sama takáto stupnica nemá (výnimku robí len úvodný tón, k vôli závierke) a preto neodôvodnená je dominantná harmonia ku G dur na počiatku piesne č. 3 (Anička mlynárova), poneváč dorická stupnica veľkej tercie (tu fis) nemá; tu sa rozhodne vyžaduje harmonia moll, ktorá na arsis druhého takta zamoduluje do moll toniny dominanty, aby skočila v 3. takte do toniny spodnej dominanty na arsis 4. taktu už do moll zamodulovanej.[2]) To isté platí i o počiatku piesne: Hej, hore háj, dolu háj (č. 12), kde v prvých 3 taktoch vidíme tie isté harmonie, čo v práve spomenutej piesni, ba pieseň Kázala mi mati (č. 29) moduluje už na arsis prvého taktu do toniny spodnej dominanty, a i táto započať by sa mala tak, ako sa končí: moll harmoniou. S tohto istého stanoviska nemiestna je aj F dur harmonia v piesni Ja som bača veľmi starý (č. 2) na strane 9. 3. takt v druhom riadku, tu by sa bola vyžadovala najprv harmonia sextakkordu IV. stupňa ku f moll, túto prirodzeným spôsobom rozlúštiť do harmonie dominanty, čím by sa bol — miesto skoku s f dur do f moll, — primeranejší prechod našiel ku nasledujúcemu f moll. Mäkkému charakteru dorickej stupnice nezodpovedá ani 8. (ku tomu ešte dissonantný) a 9. takt piesne: Štidiry (č. 25); tu sa mala vrátiť harmonia do toniny toniky (tu d moll), v arsi 8. taktu zamodulovať do dominantnej harmonie ku g moll, bo najde ako prvý tón 9. taktu toniku, a potom k vôli už jestvujúcej harmonii III. stupňa v 10. takte, na arsis 9. taktu zamodulovať do dominantnej harmonie tohože stupňa.

Takéto rapsodické, ale zato prirodzené skoky sú špecialita dorickej stupnice, a poneváč značná časť našich piesní složená je v tejto stupnici (v našej sbierke 6 z 31), tvoria ony súčasne aj

[1]) Túto pieseň, ako aj pieseň „Prala som ja pri potôčku, prala som" (Sl. Sp. I. 16) nemohol som doteraz, čo sa stupnice dotýka, náležite rozlúštiť. Pieseň „Ej, mám ja koňa faku" je ináče nového pôvodu; dľa udania Jána Lehotského složil ju (i nápev i text) istý zemän liptovský v druhej polovici minulého storočia.

[2]) Ja som počul viac ráz túto pieseň od ľudu na tomto mieste s veľkou sextou spievať, a neviem si to vysvetliť, zkadiaľ sa tá malá sexta v našich sbierkach vzala. Povstala akiste mimovoľnou immitáciou 2. taktu.

charakteristiku piesni slovenských, a preto modernými harmonisáciami škoda ich sotreť!

Ku lydickým dvom piesňam nemám s tohto stanoviska poznámky, tým väčšie ale ku jedinej piesni frygickej: Garafia strom zelený (č. 10). Táto je od základu harmonicky pomýlená, a zrejmé je, že p. pôvodca stupnicu túto nezbadal, bárs aj pieseň cele správne zakončil frygickým záverom. Ku náležitému využitiu krás frygickej stupnice je pieseň táto akoby stvorená a bola by sa mohla ku nej práve tak pekná kontrapunktická protimelodia spraviť, ako ju má v terajšej úprave. Frygická stupnica neznesie ani v sprievode dominantnú harmoniu a má samé malé intervally. Koľké pole na krásne zvraty a figúry, pre ktoré sa stupnica táto zo všetkých najlepšie udržala až na naše časy! Zato ale osobitne vydvihnúť musím krásne, umelecké spracovanie piesne tejto, ktoré i v tejto, pôvodnú stupnicu síce zakrývajúcej forme, je nad mieru zaujímavé a effektné.

Dobre mienené riadky tieto pán pôvodca nech neberie ako kritiku, sú to len pokyny, podané na základe viacročných trudovin na tomto speciálnom poli, a bol som ku nim samým nakladateľstvom formálne provokovaný. Neodoberú ony z ceny tohoto krásneho diela ani mak, tým menej majú za cieľ mu práve povedané veci ako asnáď dajakú chybu vytýkať. Ba naopak, upozorniť nepopierateľný talent pána pôvodcu na tieto bokom nechané perly spevovej poesie našej a dielo toto je, hovoriac s p. Zigmundíkom — závdavok, že na budúce popri nich neprejde. Chráňme si to, čo nám ešte nechali. Od nás závisí udržať si ho v pôvodnej čistote, a to je pieseň naša!

Gratulujem p. pôvodcovi ku tomuto jeho »prvorodzeniatku« a prajem mu šťastlivú cestu po celom slovanskom svete!

—*rd*

Pôvodný text piesne »Spievajže si, spievaj . . .« Po Jonatanovi Čipkovi zachovala sa malá knižtička, 85 číslovaných strán m. 16°, na prednej strane, ešte nečíslovanej, s nápisom: *„Drobnégšj Práčičky Jonat. Dobroslawa Čipkayho. Roku 1840 — w Kežmarku.“* V knižtičke 82 strany sú zaplnené do čista prepísanými veršami (v neviazanej reči je idylla *Slawka a Boleslaw*, str. 9—16). Predposledný kus je:

Zpěw.

Zpjewaj že si, zpjewaj,
Zpjewawuo stworenje,
Weď je zpěw najmilšje
Twoje potěšenje.

Zpjewaj že si, zpjewaj,
Wylej žjale swoje,
Weď je zpěw jedinkuo
Útočiště twoje.

Slowensky si zpjewaj
I w zimě i w letě,
Weď to najkrajší zpěw
Na tom Božom swětě.

Slowensky si zpjewaj,
Tak ťa dobrá mati
Eště na bjelčowe
Učila zpjewati.

Slowensky si zpjewaj,
Weď ťa Boh počuje,
Trebars i celý swět
Zpěw twoj zatracuje.

Ach, zpjewaj si, zpjewaj,
Až zahučja polja,
Kdo wie, či ti zajtra
Už zpjewať dowolja.

Ach, zpjewaj si, zpjewaj,
Až zahučja hory,
Zpjewaj, pokjal ti zpěw
Maďar neumorí.

Kde, kedy bola Čipkova pieseň prvý raz tlačená, teraz neviem; pravdepodobne v Belopotockého kalendári. (Tam vyšla i Tomášikova *Hej, Slováci!*) Ujala sa bez poslednej strofy, vlastne dve posledné sú v jednu stiahnuté takto:

Zaspievaj, až zhučia
Hory, doly, polia:
Kto zná, či ti zajtra
Spievať už dovolia.

Možno, takto bola už prvý raz tlačená. Poučné je veru, ako počínali si Maďari už v prvé roky štyridsiate v XIX. století, keď slovenský študent Jonatan Čipka už vtedy bál sa ich i pre slovenskú pieseň

Ale to len mimochodom. Mňa zaujíma jazyk a pravopis pôvodného textu Čipkovej peknej piesne. V Slovenských Pohľadoch už ukazoval som (1897, str. 125), že Chalupkove tri piesne: *Koníku môj vraný, Nad Tatrou sa nebo kalí* a *Pod Tatrou zástavy vejú, kráľ náš ide v boje,* už v kalendári Belopotockého na rok 1834 vyšly takou slovenčinou tlačené, že bude treba korrigovať tvrdenie literárnej historie, pokladajúce Francisciho báseň *Svojim Vrstovňíkom na pamjatku* za prvú »vitlačenú prácu v našej čistej Slovenčiňe.« (Slovenskie Pohladi 1847, I. 2, str. 48.) Slovenčine Chalupkových piesní chybovalo len mäkké *ľ* (ktorého nemal však ani Štúrov pravopis), ináče vonkajším svojím vystrojením bola bližšia terajšiemu nášmu literárnemu jazyku, než jazyk Francisciho básne, tlačenej Štúrovým fonetickým pravopisom.[1]) Samo Chalupka týmito svojimi troma piesňami predišiel i Kollárove *Zpiewanky*. Týchto prvý diel je síce tiež z roku 1834, ale kalendár na 1834 bol vydaný ešte roku 1833. (Kollár i prevzal do I. dielu Zpiewanôk z Belopotockého kalendára prvú z Chalupkových piesní.) Vlastná slovenčina v knižkách bola teda staršia len v národných piesňach, vydaných Šafárikom, Benediktym a Kollárom v rokoch 1823 a 1827. I pravopisu Samo Chalupka držal sa asi toho, na ktorom Šafárik a Kollár boli sa dohovorili skoro za tým, ako osadili sa prvý v Novom Sade, druhý v Pešti.

A to, čo ukazujú Chalupkove piesne z roku 1834, vlastne z 1833-ho, potvrdzuje sa i pôvodným textom piesne *Spievajže si, spievaj, spevavé stvorenie . . .* Poetické pokusy Čipkove, vpísané do tejto knižočky, sú z rokov 1840—1843. Pri poslednej básni (str. 77—82) doložený je rok: 1843. Pri našej (Zpjewaj že si,

[1]) Tvrdenie o časovom prvenstve Francisciho básne, prijaté potom všeobecne, neobstojí doslovne ani pre svoju terminologiu. Lebo tak vylúčili by sme z „čistej slovenčiny" taký stĺp našej literatúry, ako je Ján Hollý.

zpjewaj . . ., str. 75—77), ktorá je predposlednou, niet roku; ale bezprostredne pred ňou je básnička 1841. rokom označená; pred touto ešte dve majú rok 1841 a potom už všetky kusy v knižtičke, až do samého predku, rok 1840. To jest pieseň naša bola složená najpozdejšie roku 1843, teda pred vystúpením Ľudovíta Štúra za strednú slovenčinu ako spisovný jazyk slovenský, a predsa jej jazyk je čistá stredná slovenčina.

Ostatné báseňky Čipkovej knižtičky sú písané našou československčinou, bibličtinou (ako ev. teologovi bolo to Jonatanovi tým ľahšie). Ale v tejto, kde tak udrel na slovenskú strunu, uznal za potrebnú slovenčinu.

Pravopis Čipkovej piesne je pravopisom Kollárových Zpiewanôk; len v dvojhláskach *ia*, *ie* odchýlil sa od Kollára.

Nasledovne nielen Chalupkove tri piesne z tridsiatych rokov, ale i naša *Spievajže si, spievaj* . . . je dôkazom toho, že ako prvej Bernolák len uzákonil to, čo už pred ním bolo v živote, tak i stredná slovenčina stala sa našim spisovným jazykom nie jedným skokom Štúrovým a jeho druhov, Hurbana a Hodžu. Postupne prichodilo sa k nej. A Šafárik a Kollár veľmi narazili k nej cestu.

J. Š.

Dr. **Hurban mládeži.** Vo februári 1884 v Ružomberku umrel Ján D. Makovický; J. M. Hurban, keď dostal parte, v dumách svojich napísal naň:

Tak hynieme v okamihoch
my, čo vodievali vek,
pretekali sa v dostihoch
o najvyšší pahorek.

Stred pahorka smrť schvacuje
bohatierov súbehu:
darmo slnko pozlacuje
končiar, nášho cieľ behu.

Tam len Teba, mlaď ľúbená,
čaká víly sladký ret.
Hor sa! na naše ramená
a s nich výš a vyššie leť.

Slováci v Uhorsku. Objasňuje *Fr. V. Sasinek.* Druhé, opravené a rozmnožené vydanie. Turčiansky Sv. Martin. Nákladom vlastným. Tlačou Kníhtlač. účast. spolku. 1905. 8°, 40 strán. Cena 20 hal.

Na uhorskom sneme vo februári 1902 vyslanec I. Hodossy hovoril o Slovákoch: »V Uhorsku, na území od Prešporka po Ungvár, býva obecný ľud slovenský. Tento ľud nebol vždy slovenským. (!!) Na veľkej časti jeho územia bývalo kedysi maďarstvo; ale vpády husitov pod Jiskrom vyhubily mnoho z tamejšieho obyvateľstva, a na jeho mieste osadili sa Horvati, Česi Pozdejšie, za časov Rákóciho, vojna a mor strašne hubily obyvateľstvo Horného

vidieka. Zemski páni, aby nahradili ujmu, poosádzali nových poddaných z Haliče a Sliezska na miesto Maďarov. Tak povstal obecný ľud, ktorý dnes slovenským nazývame. Slováci Horného Uhorska nemajú teda historickej minulosti, nemali nikda štátneho života, nemohli sa nikda povzniesť k národnému povedomiu. Na počiatku XIX. stoletia Kollár bol prvý, ktorý vynašiel slovenský národ.«

Zahanbiť tohto snemového bucharona Sasinek napísal a vydal túto svoju rozpravu hneď vtedy. A vykonal svoj úkol tak, že nesvedomitého a nehanebného politikána v úplnom smysle slova zasypal dokumenty, svedčiacimi o Slovákoch po všetky doby uhorskej historie. Už v IX. století Slováci boli jadrom veľko-moravskej riše a žili na tom istom územi, na ktorom žijú i dnes. Po príchode Maďarov Slováci boli od týchto rozoznávaní. Len po tatárskej pohrome, v XIII. století, boly medzi Slovákmi osádzané iné národy. Anonymus, ktorý pre deje svojej doby (XIII. stoletie) je historickým prameňom, zná ich tiež, zná na ich starobylom území a tam ich ponecháva nevyhubených. (Anonymus, cap. 37.) Sasinek ukazuje z XIII. stoletia kráľovské diplomy, v ktorých je výslovne reč o Slovákoch. V listine z roku 1253 spomínajú sa synovia Slovákov v hodnostiach postavení. (Fejér, Codex dipl., IX, 2, 214.) A že to všetko bolo pred »vpádom husitov,« pochopí azda i Hodossy. Z časov pred XIII. stoletím, od ktorého potom ešte 200 rokov bolo do príchodu husitov, Sasinek v diplomoch ukazuje hromadu slovenských slov. Slovenskými menami osád z tých prvých časov uhorskej historie Sasinek zaplňuje celé strany svojej rozpravy. V XV. století Jiskra, pravda, okkupoval Slovensko, ale panoval tu nad Slovákmi. »Je pravda i to, že s husitstvom i česká literatúra ujala sa v Uhorsku; však ale Slováci i pri znalosti češtiny pokladaní boli za Slovákov, nie za Čechov. Je pravda ešte i to, že z Čiech a Moravy vyhostení českí bratri hľadali útočište na Slovensku, však ale neosadili sa v pustom, ale Slovákmi a Nemcami obývanom Slovensku«...

Rozpravu svoju úctyhodný náš veterán teraz vypustil už v druhom vydaní.

»Našej Dobe«. Meakulpinsky Našej Doby v nekrologu Jána Francisciho napísal, že Francisci »l. 1844 vedl pronásledované slovenské studenty z Prešpurku do Levoče.« V Slovenských Pohľadoch (str. 258) ja opravil som to: »Neviedol — šiel do Levoče za nimi.«

Na to v poslednej Našej Dobe (XII, str. 690) odpovedá sa mi takto:

»Jestli by... někdo... měl mne v podezření, jako bych tehdy nebyl psal samou pravdu, aspoň těch hlavních »důvodů« dotknouti se v krátkosti budiž mi dovoleno. Francisci, jako jeden z nejstarších, měl na slovenskou mládež vliv veliký, a tím je »vedl« do Levoče, i když nevezl se před nimi, aneb nešel po samém předu.«

Zvláštny príklad nepeknej polemie. Fakt objasniť neusiluje sa, len škriepi sa prekrúcaním a vykrúcaním slov. V Prešporku Ľudovítovi Štúrovi 31. decembra 1843 zakázali učiť v slovenskom Ústave a byť námestníkom professora Palkoviča. Najhorlivejší zo sloven-

ských študujúcich pre to na počiatku roku 1844 prešli do Levoče. Francisci vtedy už nebol v Prešporku Absolvoval tam teologiu v letnom semestri (juni) 1843. Čakal doma, na Hnúšti, pass do Nemecka, kam chcel ísť ešte na universitu. Keď passu nedostal, Štúr nahovoril ho, aby šiel do Levoče ku prešporským vysťahovalcom. Teda nesprávnosť je napísať, že Francisci *„vedl* pronásledované slovenské studenty z Prešpurku do Levoče.«

Slovák Našej Doby ďalej písal v nekrologu Franciscího: »R. 1848 byl slovenským dobrovolníkem . . . Ale od Maďarů zajat, byl odsouzen na šibenici . . .« Ja to opravil som týmito slovami: »Lapený a na smrť odsúdený bol pre budenie Slovákov ešte pred svojím dobrovoľníctvom, v oktobri a novembri 1848; k slovenským dobrovoľníkom išiel len po svojom osvobodení, v januári 1849.« Na toto v poslednom čísle N. Doby dostal som túto odpoveď:

»Škultéty tvrdí, že Francisci nebyl slovenským dobrovolníkem před svým odsouzením na šibenici. Cituji proti tomu ze Škultétyho »Slovenských Pohľadů« r. 1905 na str. 179: »Vystoupiv z patvarie (Francisci) už 1. června . . . cvičil svou hnúšťanskou gardu, která byla si ho za svého kapitána vyvolila, a vycházel ku svým přátelům do Tisovce, Klenovce a na Kokavu.« V Tisovci totiž byla rovněž slovenská »garda«, »jejím kapitánem byl Daxner«, tato »ozbrojila se sama«, a Daxner »řádné předstráže dal vystaviti až po dědinu Hačavu.« Tedy »kapitán« slovenské gardy, ozbrojené, cvičené — přece nebyl ani jen »slovenským dobrovolníkem«?!«

Hahaha! Garda sriaďovala sa bez rozdielu národnosti, na základe krajinského zákonného článku XXII: 1848, ktorým Kossuth chcel ozbrojiť a postaviť v službu maďarstva všetko zdravé, 20—50 ročné mužstvo krajiny; slovenskí dobrovoľníci sriadili sa na obranu slovenskej národnej veci proti Maďarom, ktorí boli nariadili štatarium pre Slovákov, zákonnou cestou dovolávavších sa národných práv. Garda rekrutovala sa v krajine po vyhlásení zákonov 11. apríla 1848 (tak ustrojila sa hneď i v Tisovci, Štefan M. Daxner bol jej kapitánom, a o tom je reč v dôkladnom článku Slovenských Pohľadov 1905 od J. Bottu, citovanom Našou Dobou); o slovenskom povstaní a slovenských dobrovoľníkoch nebolo ani potuchy, kým po liptovsko-sv.-mikulášskom shromaždení maďarské ministerstvo nedalo chytať slovenských národovcov.

A Našej Dobe gardista a slovenský dobrovoľník je jedno a to isté!!

Takéto bolo dosiaľ všetko, čo títo Meakulpínski popísali o Slovákoch; lenže lživosť a sprostosť nie zakaždým ukáže sa takto jasne a pochopiteľne.

So »Slovákom«, ktorý takto píše, a s časopisom, ktorého redaktor takéto »slovenské věci« vydáva, za týmto len v krajnom páde dáme sa do reči.

Jozef Škultéty.

Rok 1905. Šošit 7.

Slovenské Pohľady.

Bez hrdosti.

Novella. Napísala *Timrava.*

(Pokračovanie.)

V záhrade fary pod stromami dnes, ako vôbec každé popoludnie v pekný čas, je život veselý, šum a smiech, prerušovaný buchotom gúľ na kolkárni. Sem chodí mladá chasa pobaviť sa každý deň, a ak druhí i neprídu, Vilo Havran dlhej postavy nechybí nikdy. Ten príde a hráva sa i sám niekedy od rána do večera, aby zabil čas, ktorého má nazbyt. No dnes je všetka mládež pospolu z dediny. Farár síce nie je doma, šiel konečne na Zástavu, po nejž túžil; no on sám ponukol im a dovolil, aby zabávali sa i v jeho neprítomnosti. Inde totiž nebolo kolkárne, len u Zornicov, ale to boli veľmi nóbl, tam nik sa dobre necítil. Slečny bývaly obyčajne, keď Milan nebol doma, pri Miline, aby jej pomohly prenášať samotu. I teraz sú tam. Do poludnia ponavštevovaly spoločne všetky tetušky i cmiter, kde bol interessantný hrob zomrelého mladého kňaza, a popoludní vyšly do záhrady, kde už boli sídení páni a hrali sa už hodnú chvíľku. Ako zjavily sa štyri slečny, hneď započali hru druhú — nie o peniaze. O peniaze keď sa hrali, slečny ostaly také nervósne, že si nevedeli s nimi rady. Záhrada ožila cvendžiacim smiechom a pôvabným štebotom, vše i spevom, ktorý tým oduševnenejší bol, čím väčšmi sa opieraly zraky pánov na slečny v obdive hlbokom a korení. Len Vilo sedel v búdke, značiac na papieri hru a neobdivujúc nikoho. Ešte dnes nefajčil, a pýtať od bratanca nechcel, i tak mu je azda už na ťarchu, a on sám nezbadal. Pavla, veľmi elegantne chodiac dookola, usilovala sa ho pár ráz rozhovoriť, aby vzbudila i pozornosť jeho oproti sebe — mala polohodvabnú modrú blúzu, ktorú ševkyne šily — no nemohla nijako. Druhé nedbaly oň. Milina stála o sneť jablone opretá, s Irou, ktorú ľúbila, a pri nich cudzí mladý človek bledej tvári. To je Michal Jablovský, brat Samov, počerných vlasov a človek veľmi ideálny, lebo nechce sa ženiť. Vravieva, že je mu žena taká vzácna, ako anjel, a čosi vyššieho, tak že on nie je hoden k nej ani do blízkosti prísť. Prišiel pred dvoma dňami na týždeň, lebo rád sa bavil v Matúšove, kam chodil každé leto, ako brata sem vyvolili. Teraz stojí pri Miline v úctivej diaľke a upiera čierne oči žhavo na ňu, dvoriac jej hlboko, pre čo ona prichodila do výbornej vôle. Vážecký bol tiež tam, ale ako by mu čosi chybelo ešte, trhal sebou nepokojne a drapkal sa

vše do Iry, vše do Pavly affektovane spievajúcej. A osobite, nik nezná prečo, v nekonečnej výške stál Samo. Opretý velkolepe o nízky dášok včelína, fajčil veľmi dychtive a hľadel cez dym kdesi do koruny jablone, prižmurujúc oči. Bielou rukou vše zahrnie vlasy na temeni, a držal sa, že ho tu pranič nezaujíma, ale duch jeho je ďaleko, ďaleko . . .

Pomocník, Vážecký jemnolíci, práve chcel hodiť guľu, keď zbadal ísť, koho čakal, pyšno ako vždy vypätú Kamillu. Bola sa niekde v dedine zapozdila; bola vo „dvore“, ako obľúbená i tam. Vážecký trhol sa a na jemné líca vysadla mu červeň. Obrátil sa proti nej a, nabýňajúc sa všakovak, išiel jej poklony strúhať. I druhí prišli do vytrženia, vidiac ju túžobne čakanú, a Milina zakričala oduševnene:

„Sem sa, sem, Kamilla, hlava naša!“

„A—a—á . . . vitajte!“ kričí pomocník, zajikajúc sa dľa zvyku svojho a všakovak klaňajúc sa jej. Ona šla len, nič nerieknuc. „Kde ste sa boli podeli? Skoro, skoro sem ko mne, chybuje nám pár,“ i schváti ju za rameno a ťahá bližšie. „Kňažná“ vytrhla si pyšno ruku.

„Grobian!“ nadala mu opovržlivo.

„Surový pokrovec!“ odpovie on nazpäť a odstúpi na bok, nadujúc líca. No nenahneval sa ani on, ani ona naozaj. Oni vše žartom tak shovárali. Druhí, vediac to, zasmiali sa.

„Kňažná“, odetá v modrých ľahkých šatách, ktoré veľmi pristaly k jej počernej bledej tvári, pristúpila ku slečnám, potrasúc im ruky vľúdne, a oko jej šiblo dookola po všetkých, i bratoch. A čo len pozrela raz, už vedela, ako stoja veci. Neušlo jej, že Miline hrá každá žilka radosťou a líca horia jej; dvorí jej dávny zbožňovateľ Michal, a na boku hrdo vypätý Samo.

„Vieš, čo nového, Kamilla?“ kričala šialená Pavla, strúhajúc Vilovým nožíkom halúzku. „Hádaj! Teraz my máme ti čo zradiť!“

„Podučiteľ si ženu nanášal po gangu a chcel dobiť slúžku, keď tá smiala sa na tom,“ odvetí Kamilla žartovne a s ľúbou nedbalosťou.

„A vo „dvore“ toastoval za ňu napriek všetkým!“ doplnil žart Vážecký.

„Nie!“

„Tak u Miklošických bol zase súdny deň: pani hodila vahan do dverí, čo slúžky zabudly na dvore . . .“

„A jej sestra, stavajúc sa, že je vzdelaná, nepoznala ľan,“ zase doplnil Vážecký. „Lebo dva roky v meste býva.“

„Nič, nič!“

„Ty šaľo!“ zahriakne ju Kamilla, nechtiac viac žartovať, a spýta sa, k Ire pristúpiac: „Tetka Tilka je nie chorá?“

„V Matúšove bude bál!“ skríkne Pavla, povediac tajnosť, a zasmeje sa s druhými na výtečnom vtipe. Potom ide svojím kusvtieravým spôsobom ku Kamille, nedajúc Ire k slovu prísť, na priek — pohnevaly sa boly pred chvíľou — i rapoce: „Vieš, Kamilla, sedliaci ten výlet, čo bude spevokolistický, ‚bálom‘ pozvali . . . Tetke Tilke je nič, bola tu i ona, že nám bude gardedámou pri hre, ale odišla.“

„Áno, áno,“ zastarie sa Vážecký. „Tetka Tilka vlastne bola

zdravá, ale je už nie. Tu bola, a stala sa pri nás takou nervósnou, že to i odleží. Slečna dcéra Ira sama bola najneposlušnejšia, áno, áno!"

Slečny zasmialy sa potešené, zasmiali sa i druhí; ale Kamilla, vidiac, že chlúba rodiny, Samo, pošmúrne stojí na strane a naiste mu je nemilé ich trkotanie, rečie ostro, aby ich schladila:

„Kto vie, či z bálu i bude niečo, a už ste také natešené, že nepracete sa do kože. Ak Samičok potratí vôľu ..."

„Akoby nebolo?" ohlási sa Vilo z búdky, a tvár mu je už ožitá. Dal mu Vážecký cigaru, za ňouž túžil, a dobre mu je už. „Tak vykrútim slečnu Irušku, že si topánky potratí!"

„A či vy vtedy ešte tu budete? Aha, Lazovan!" zastarie sa Pavla. Ira nevravela nič, keď sa zlobila na niekoho; nevravela s nikým.

„Oho, aký Lazovan?" zavolá ten svojím ostrým hlasom, ale potešený. „Bál dočkám, čo by čo bolo. A to poviem, že i slečne Pavle podošvy odfrknú. Na Lazovany ešte len na próbu pôjdem, a potom ma vyvolia, ak ma vyvolia!"

„Potom," zakričí Milina od boku počerného mladého človeka, ktorý nasledoval ju ako tôňa, dávno ju zvelebujúc, „ja pôjdem k vám za gazdinú!"

„Áno!" kývne Vilo hlavou, žartovne súhlasiac, a pozre k nej. „Pôjdem na Hagarovo a budem sa s mamičkou shovárať..."

„Hahaha!" zasmiali sa dookola veselo, a Milina rýchle zahryzla si do pery ako stromfovaná. Potom hodila veselo hlavou, nedbajúc nič. Je nekonečne dobrej vôle, ba rovno vo vytržení. Tu je Michal, ten ideálny, ktorý jej je naklonený obzvláštne, vie, i cíti sa ako pod ochrannými krýdlami. Preto ešte i zakričala Vilovi samopašne:

„Nech žije Vilo i Lazovany!"

Druhí zatlieskali Vilovi na znak súhlasu, a on usmievajúc sa, skrútol dlhú peknú hlavu k nej a pozrel dlhšie a nežno. Pozvala ho len Vilom v svojom oduševnení, nezbadajúc, a jemu, osiralému, dobre padne kus vľúdnosti.

Zrak Miliny zrazu padol na vypätého Sama. Spamätala sa, že on nemá účasti na všeobecnej veselosti, i zdal sa jej takým obzvláštne divným v tú chvíľu, že zacítila žiadosť pobaviť sa na ňom, alebo i jeho strhnúť do dobrej vôle.

„Viete, komu sláva vlastne?" rečie a Vilom poslaná ide brať gule, aby hodila. Vilo dával pozor jediný na hru; druhým ani do umu neprišla teraz. „Tuto tomuto pánovi výtečnému. On je začiatok všetkého v Matúšove, ba i toho, že pán Vilo Havran bude Lazovanom!"

„Tak je, tak je! Nech žije, nech žije!" zavolali všetci ochotne; tiež nepokojilo ich držanie jeho. A šialená Pavla vysúkala rukávy červené, aby videli jej krásne ružové ramená, ako by chcela ísť ho zdvihnúť, ako je to obyčaj u pánov. V pol ceste však, rozumie sa, zastala a začala rečniť jeho najnovšiu báseň z „Napreda" s veľkým dojmom.

Na rtoch slávneho Sama chtiac-nechtiac zjavil sa úsmev, ale

neriekol nič. Zdvihol bradu dohora, oči pošlúc do koruny jablone a vyfúknuc dym, a keď sa nik nedíval naň už, tajne hodil pohľadom po Miline s hnevom a prenikavo.

„To je istá vec, že je Samo rozum!“ odpovie Kamilla miesto neho a poberie sa za Milinou, že ide hádzať ona. „Dosť, Milina! Koľkože ešte chceš hodiť?“

„Veď som ešte len dve hodila!“

„Dve? Toto je podvodnica, akých málo!“ zastarie sa Vážecký, žartom sa vadiac s ňou. „Už ste štyri razy hodili, klamárka!“

„Čo?! Hahaha!“ rozosmiala sa tá mimovoľne, ale líca zalejú sa jej krvou. Či už i jej bude tak, ako Kamille? Aha, vyznačenie!

„Povedzte, či je to niečo duchaplného taký tón, aký má Vážecký?“ šla sa spýtať Michala, oddajúc „kňažnej“ guľu.

„Iste! On je veľmi vzdelaný človek, má i matúru, a veľkomešťan,“ odpovie ten, neusmejúc sa.

„Haha, tak je darmo... musíme pretrpeť,“ smeje sa Milina dobrej vôle a podíde k Vilovi, ktorý jej čosi tajne hlavou kývol.

„Ráčili ste, drahá, krásna, zlatá slečna Milinčička, štyri gule hodiť naozaj,“ vraví jej, osloviac ju, ako oslovuje, keď je dobrej vôle.

„Pst! nezraďte!“ na to ona šeptom a smeje sa. „Ja som len chcela zvedieť, či niekto zbadá, a žart si spraviť. K tomu ste na mojej strane.“

„Áno; a či ste si ma vybrali?“ Totiž Milina a Ira mávaly stránky.

„Nuž, keď mi vás Ira predchytila!“ žartuje ona a oči skvejú sa jej. Všetky oči pánov sú na nej upreté, i cíti, že je okuzľujúca.

„Áno, ja som si vás uchytila!“ zavolala Ira, strmo vraviac, ale na tvári ani mak žartu. Dosiaľ je nahnevaná. A tak jej je zunovano, že nevie, čo si má počať, i šepce ustavične Miline: „Ah, ja som už taká stará!“

Vilo ani nepozrel na Iru. Prišlo mu na um, že včera chcel sa zahrať s ňou, ako s malou, a ona, žaba, odvrátila sa od neho, že je už veľká. To spravila i so Samom, ale ten sa už i pomstí na nej. Od včera volá ju milostivou kišasoňkou, a kloní sa jej do zeme, že „ruky bozkávam“.

„Stavaj, chlapče, stavaj!“ zavzneje medzi to cvendžiaci, ako striebro, hlas Kamillin.

„Veď ešte stoja tri,“ odpovie chlapec s okrúhlymi očami ako vrabček.

„Ale sa nová hra počína, ty —!“

„Grobian, na šibenicu súci lotor!“ doplní Vážecký duchaplne.

„Naozaj, niže všetkej kritiky chlapec!“ zastarie sa i Milina, chtiac i ona vtipkovať s nimi, a pozre, či i jej vtip páči sa iným. Pri dášku včelína zazrela Sama, i zabudla na vtipy a zamrzelo ju, že sa odťahuje od nich, ako by nedržal za hodné.

„Aký je to vážny pán a zvláštny!“ ide riecť Michalovi, mihnúc v tú stranu, kde včelín. Michal zasmial sa, ale nepozrel naň, aby ten nezbadal, že je o ňom reč, teraz, keď je nafúkaný.

„Zbaví, ako to Baľovie pálené!“ rečie potom. „Ráčite vedieť, to je matúšovské porekadlo: Zbaví, ako Baľovie pálené!“ vysvetlil.

„Aha, Baľovci títo tu na vŕšku! Ten dom sa tak páči Milanovi, že každé ráno počuť spev z neho... A čo je tomu pánovi, neviete?“

Čelom Michala ideálneho prebehol mrak. Odhodil cigaru do zelenej trávy, ako by mal vravieť o takom, čo sa mu nepáči. „Eh, sprostý chlapec, povedal som mu dnes, že ho vybijem... Ako starší brat, prečo nie?“... povedal, keď sa ona zasmiala a zastala k nemu bližšie, spytujúc sa ho, že prečo. V tom okamihu pristúpila k nim Kamilla, odvolávajúc Milinu od Michala, a v ten istý okamih zmenil i Samo svoje položenie a šiel sadnúť si k zlostnej Ire, sľubujúcej byť kedysi krásnou. Zbadal, že o ňom bola reč medzi dvoma, a jeho hrdosť sa vzbúrila. I začal vravieť k Ire:

„Nie vám je nudno?“

„Nie!“ odvetí tá jednoslabične. Čože chce? Ráno, keď u nich bola, na posmech poklonil sa jej „ruky bozkávam“, a tie dve slová vypovedať trvalo mu pol hodiny, čo tak rozvlačoval každú literu osobite.

„Mne je neznesiteľne. Musím preč.“

‚Nuž nech ťa berie parom, keď chceš! Musím ja o tom vedieť?‘ myslí si zlostne Ira a nahlas vrkne cez plece: „A kde pôjdete?“

Samo pozrel na ňu nápadne a zasmial sa. I že mu tak odpovedá bývalá žiačka, i že je smiešna otázka.

„Kde inde, na Metlisko. Ako kňaz chodí na Zástavu, nuž ja ta.“

‚A čo mňa do toho?‘ srdí sa Ira v duchu. „A majáles?“ povie, a nedbajúc na jeho odpoveď, rýchlo obráti sa k Michalovi, ktorý bol ideálny. „Vy prídete však tiež?“

Ale Samo nedal odpovedať bratovi, riekol skôr takým hlasom, aby všetci počuli: „Mne je Metlisko nadovšetko!“

Zlostná Ira pohodila plecom, že si z toho nič nerobí, ale Michala spýtala sa opäť, či príde.

„Ja už na majálesy nechodím, slečna Irenka; zajtra pôjdem domov,“ odvetil Michal. Všetci pozreli naň nečakane. Prečo pôjde zajtra? Na týždeň prišiel!

„Bože, on je už starý!“ posmieva sa Pavla.

„Sem sa! Či ich vidíš, naveky sa dišputujú!“ zakričí trhano, ako by sa zajikával, Vážecky, nadrapujúc malé ústa. „Tu hádže, kto chce a koľko chce, a oni sa dohadujú. Slečna Ira, vy nasledujete. Už sa zase naveky držíte sukne ‚bielej grófky‘?“

„Veď sú to zaľúbené jedna do druhej!“ posmieva sa i Kamilla. Ale Milina, nedajúc sa mýliť, pozrela zľaknutá na Michala a spýtala sa ho: „Prečo už odídete? Veď dlhšie chceli ste tu byť? Vy už len utekáte z Matúšovej; predtým ste celé letá tu bývali.“

„Predtým!“ Michal hodil rukou. „Predtým bolo inak; teraz sú pomery zmenené!“ Skryl peru za zuby, vystrčil ju a zas skryl, čo bolo divné jaksi. Potom ako by nechcel, aby sa čosi iné rozumelo, riekol hneď: „Pán otec je svätý: piť nechce, karty nechce, kolky nechce, zábavy nechce... A kedy prídu pán otec?“ spýtal

sa už celkom žartovne, a doložil: „Tak otupne je bez neho!“ Že Milina neodvrátila od neho oka, ako by čosi iné chcela vyčítať s jeho tvári, spýtal sa žartom a celkom o inom:

„Ako je tá pesnička, ktorú ste složili o mne?“

„Tá? aha!“ dopočuly i druhé a v okamihu ožily, obtočiac Michala. Pavla predchytila všetky a začala spievať:

„Keď Černopolský poľoval u Kropačky,
Miesto zajaca zastrelil divé mačky.
Keď ich položil do kapsy, vyskočily
A všetku mu tvár i ruky doranily, doranily.“

„Ha, ha!“ zasmial sa ideálny Michal. „Originálno! Zastrelené mačky vyskočily.“

„Ženské verše!“ smeje sa Vilo.

„Azda že nie dobré. Či ho vidíš, grobiana? Sprav ty lepšie,“ trhá sa Vážecký pri žlabe, kde podával Ire gule zdvorilo. „A prosím, keď viete verše písať, i pre ‚Napred‘ urobte niektorá...“

„Čujte, ešte vieme jednu!“ pretrhne ho Pavla a začne:

Pán Samuel Jablovský, To je prevážny pán,
A aj múdry je veľmi, Najmä tam, kde je sám.

„Živio! hahaha!“ zatlieskali rukami dookola a Vilo i Vážecký vyskočili, že zdvihnú toho, kto ju skomponoval. Tejto ešte nepočuli. Predpoludním boly ju spravily. Slečny spravily krik, rozutekajúc sa, a Milina skryla sa za Michala, bojac sa, že ich naozaj schytia.

„Nekričte!“ zahriakla ich Kamilla, ktorú nervósnou začala robiť ich samopaš. Vidí, že Samo nezúčastňuje sa na ničom, nepovie nič, a o ňom je reč, ba vidno mu po tvári, že všetko to uráža ho. Teda čo toľko šantujú? „Aký shon zas. Nie div, že vás ohovárajú pre hluk, i že ste naveky bez dozoru.“

„Veď si tu ty!“ zakričí Milina už pri guliach, strojac sa hádzať; nazdala sa, že jej treba. „A kto ohovára, azda ‚dvor‘?“ i zohne sa pre guľu, tu však prišiel rýchlo Samo, ktorý mal hádzať, a odtisol jej ruku neslušne. Milina prekvapená pozrela, kto to, a líce zapálily sa jej. Toto je zvláštne chovanie. A vidiac jeho tvár, z nejž vial hrozný chlad, odstúpila rýchlo, ako od divého. On vzal guľu do bielej ruky a napnúc sa postál hrdo, kým chlapec postaví kolky a ešte i všetky gule pospúšťa žľabom. Potom pohádzal tri, ako mal, a na všeobecné zadivenie odišiel preč. Bude spevokol, riekol, musí ísť, a slnce ešte pražilo. A divno, ako on odišiel, dobrá vôľa klesla, ako by ju bol vzal so sebou. O chvíľu odnechcelo sa hrať každému a rozpadlo sa všetko. Prvý odišiel Michal, kto zná prečo, potom Vilo s Vážeckým. Slečny ostaly samé, i posadaly si okolo stolíka v zelenej búdke a „kňažná“ vytiahla heklovačku z vrecka a začala pracovať. Milina s Irou obzeraly karotku, kde Vilo značil hru, chváliac jeho písmo, a Pavla spievala ako na zlosť: „Samuel Jablovský, to je prevážny pán...“

„Ty, Kamilla!“ rečie zrazu, „ja myslím, že tú dobrú báseň ‚Pyšný som na vás‘ predsa len Vážecký písal.“

„To je pravda!“ odpovie tá popúdená. „Tak písať len Samo vie!“

„I Vážecký je šikovný človek!“ zastarie sa Ira.

„Čo budete čo robiť, tú Samo písal!“ povie „kňažná“ a zasmeje sa uižujúce. Aha, aké ostaly, ako osy, že im Samo nedvoril. I Milina zamĺkla, a taká bola, ako by už bol celý svet jej býval. Ešte i jej, ktorá ju ľúbi, odvrkla! I zaiskrilo sa jej krásne čierne oko vyhrážkou. Veď im ona dá!

„Ty, Pavluša,“ rečie, „pamätáš sa ty na to židovské dievča, na tú peknú Gizelku?“

„Ktorú?“ spýta sa tá, affektujúc, že jej nepríde do umu, lebo ju, ako nadmier vzdelanú, také malichernosti nezaujímajú. „Vieš, Kamilla, čo je mne na svete najodpornejšie?“ spytuje sa, nedbajúc o Gizellu. „Žid s batohom, ktorý píska!“

„Eh, kto sa starie o tvoje vystátie a nevystátie!“ hnevá sa Kamilla. „O Gize je reč, čo jej Samo dvoril.“

„Aha, viem! Bývalého Kleinova dcéra . . . Sto dievčeniec v šore, Ide po kostole. Popredku Ružena; Či je nafarbená! Či je nafarbená!“ prespevuje už.

„Blázon šialený!“ nadá jej Kamilla. „Tá pieseň je akurát pre duchaplnú, ako si ty. No a teraz ešte Vážeckého: Tri dlhé cigary vezmem!“

„Hahaha!“ rozosmialy sa všetky, ač im vôľa bola už spľasla úplne. Pavla prisadla ku Kamille, aby ju udobrila, spytujúc sa jej: „Tak čo tá Giza spravila?“

„Naozaj, čo?“ povie i Ira. Kamilla obrátila sa k tej.

„Vieš, Irenka, strašne sa zaľúbila do Sama. Kde on bol, všade musela byť tiež. A Samík, pravda, hral sa s ňou, a ona, blázon, vážne brala jeho dvorenie!“ Toto ostatné prízvukovala veľmi dôrazne, ako by chcela, že by si to zapamätaly.

„Dosť nie pekne od neho!“ šepla tajne Ira Miline. A Milina veľmi zaľúbená, ktorá to už ani tajiť nevie, myslí si: „Počkajme, čo z toho bude. To je pre nás!“

„A veľmi pekná bola tá Giza?“ spýtala sa Ira a, vidiac, že Kamilla s Pavlou pozerajú spadnuté očko na heklovačke, šepla Miline rýchle zas:

„Špatník, ešte ani Židovkám nedá pokoja!“

„Keď všetko je pre jeho zábavu!“ šepne tá zpät.

„Len Metlište nie je pre zábavu!“ šepce Ira srdito. Milina zachvela sa a zbledla, zmeniac sa.

„Či pekná?“ ohlási sa „kňažná“, keď očká bola posberala. „Si myslím! Môj Samo má dobrý vkus . . . Dobre sa nezbláznila za ním; to už bolo priveľa.“ I hodí káravo krásnym okom po Miline, ako by riekla: „I ty si taká!“

A Milina, ako veľká hriešnica, odvrátila oči a zapálila sa, no tajne vzplanul hnev v nej. Ale nemala smelosti odporovať jej; imponovala jej nadmier.

„Ale môj Samo i vie s dievčenci zachodiť. Ten sa im neprosí, preto je vzácny!“

Milina, ktorej už na čele bolo napísané, že ľúbi Sama a ktorá všetko to na seba brala, ostala roztrpčená úplne a chudé líca zahorely jej od príkreho citu. „Čo som jej spravila, že ma tak seká?“ lká v sebe.

„Ver', ak by chcel, i desať by dostal na každý prst. Krstná mama Dúpkanová na silu chcela by zaň svoju krstnú Hermínku. Ustavične mi vraví, i Michalovi píše, ba i Vila oslovila, aby sme ho nahovárali, že by si len tú vzal. Ale či sa niečo také dá nanútiť, a ešte Samovi!“

„Prečo my toto máme všetko vedieť?“ myslí Milina.

„Ó, veď je Hermínka pekné dievča!“ hovorí Pavla ľahostajne.

„Môže si ten tú bezpečne vziať!“ šepne Ira Pavle, zrazu zmeriac sa s ňou, a na to obe odvrátily tváre a zasmialy sa tajne.

„Hja, ale keď Samo iba svoju Margitku chce na Metlišti!“ rečie Kamilla, a Milina, čujúc to prvý raz z úst Kamilliných, skoro spadla. „Mohol by si vyberať. I slúžny dal by ktorúkoľvek zaň, ale on len tú chce. Keby ste vedely, aké je to dievča! Vzdelané a nadané, ako málo...“ i zaskvejú sa jej čierne pekné oči pýchou. Tu zrazu pomece plecom milo a rečie: „Ech, nerada také veľmi múdre ženské; mne len taká sa páči, ako je na pr. Zornicová...“

Slečny roztvorily oči všetky tri, ešte i Pavla, zhrozené. I Zornicová, ktorá je najduchaplnejšia, najvzdelanejšia žena a hviezda žien, ako jej páni vravievajú, je len taká pri Margite?! A zrazu všetky tri ako na kommando rýchle poodvracaly hlavy a zahryzly si do pier, aby nevypukly v smiech.

„Môj Samo už len Margitu dočká!“ povie ešte Kamilla, usilovne heklujúc, a oči jej lesknú sa zlým svitom, ako by riekla: ‚Eh, ale som vám dala!‘

„A či si ju ešte nemôže vziať?“ spýta sa Pavla, majúc už vážnu tvár.

„Čo myslíš, je ešte len pätnásť ročná!“

„A či je i dobrá, Kamilla? Ty popredku už toľkou láskou horíš k nej. Ona aká bude k tebe!“

„Ó, veď ja odídem potom ztadeto,“ povie Kamilla a pomyslí si, že by len tak ostala tu, ak by si Samo Milinu vzal. A potom povie zas: „Ale horký ja môžem bez Matúšovej žiť. Ja som tu taká šťastná bola naveky, toľko krásnych dní prežila, že by ani nemohla inde privyknúť. Hej, mne bolo naveky dobre a milo!“ doložila snivo. „Ja tu ostanem; Margita je ako anjel...“

„Keby si ju už len skoro doviesť mohol, aby sme ju i my videly!“ povie nečakane Milina. Všetky obzrely sa k nej zadiveno a chcely sa smiať. To povedala tá, o nejž vie každý, že túži za Samom, a ktorá iste umre, ak si ju nevezme?

Dve vrstovnice by jej hneď boly zatlieskaly, tak sa oduševnily nad tým, ale „kňažná“ nahnevala sa, cítiac sa, ako by ju bola vysmiala. Ju vysmeje Milina, ktorá pred rokom prišla zo skromnuškej dediny, zo zátišia, kde ani žiť nevedia, ktorá už nevie ani zatajovať

lásku a darmo sa namáha! Zdvihnúc pyšne hlavu, skrútila prácu dovedna a vstala.

„Pavluška, poďme my dve pozreť spevokol. S Bohom, Milina!“ rečie chladno, a chytiac sa s Pavlou, hrdinsky odbehla.

Milina a Ira ostaly ako by ich oparil. Do spevokolu chodiť bola radostná zábava všetkým. Ire, lebo mohla posamopašiť s druhými, a Milina mohla sa do sýta nadívať na slávneho Sama a napásť lačné srdce. No nebolo toto prvý raz, čo tak spravila s nimi Kamilla. Povedomá svojej moci a výšky nad nimi, trestala ich, ako sa jej práve páčilo a panovala nad nimi, ako za dobré uznala. Obe zatíchly na okamih, potom zasmialy sa naraz.

„Sme pekne prešly!“ povie Milina.

„Tyranka!“ nadá Ira a pokračuje chvatom ďalej: „Je samá faleš, samá pretvárka: ty, Milina, never jej nič, ani teba ona nechce naozaj, iba tak ukazuje; ani nikoho, len samú seba a Sama. Tá nedopraje človeku nič; nič, ani toho spevokolu, a závidí všetko druhému!“

„Mne čo by mala závideť?“ myslí si Milina a smeje sa jej horleniu, od nehož mladé hladké líca Ire zapálily sa a oči dostaly ohnivý lesk. „Ona by závidela, keď je najinakšia z nás!“ povie.

„Závidí i tebe, i mne, ja si to nedám odškriepiť!“

‚Tebe možno!‘ myslí si Milina, prizerajúc sa dumno jej krásnym lícam. ‚Tebe i ja závidím pätnásty rok a plnú tvár, ale mne čo by sa malo?‘

A včera, počuj len, čo mi povedala! Do očú mi povedala, že sa zbláznim od zlosti a nervosity, i preto, že som včera celé popoludnie v knižkách hľadala meno pre tú mačičku, čo mi dala tetka Teréza. A povedala, že ten, ktorý si mňa vezme, bude najnešťastnejším človekom na svete. No vidíš!... A ako to zachodí s nami. Ešte s nami nech, my sme len žaby oproti nej; ale ty si toľkoročná, ako ona, a ani teba neušetrí. Ó, keď ja taká budem, nedám sa jej na motúzku vodiť, to nie, ale ty ju poslúchaš, ako svätú!“

„Čo by ja naostatok poslúchala!“ ohlási sa Milina trochu popudená.

„Povie ti, aby si skočila do studne, ty skočíš, a čo ťa ako znevážia, ty ich miluješ... A my sme azda všetky vyššieho stavu ako je ona?“ rapoce Ira, nedajúc sa mýliť. „Dobre, ja naostatok môžem byť i tak, čo nepôjdem nikam, čo nevidím nikoho a mňa nik. Mám knižky svoje, s tými budem. Ja som nie taká, ako ona, čo naveky potrebuje niekoho, čo by sa šialil za ňou. Koľkokoľvek bolo tu pomocníkov, doktorov, notárov, všetkým hlavy pomútila... Ja som nie taká!“

„No, ta by sme my prijaly, keby sa za nami šalelí!“ podotkne Milina rozmarne.

„A ešte ten Samo nadutý!“ pokračuje Ira, nedbajúc na poznámku Milininu. „Veď čo má to vraveť toľko o ňom! Ako by sme nevedely, kto a aký je. Aká sestra, taký brat, haha! Koľkokoľvek bolo dievčat v tejto dedine, a tu bývavajú najmenej štyri, za každou chodil,

a ešte i po okolí. Keby si ty tak vedela, ako ja, Milina; ale ty nevieš nič."

„A ty ešte vieš i viac, okrem toho, čo si povedala?" spýta sa Milina, smejúc sa, a zabúda na svoju nesmiernu lásku, len hľadí na ňu, závidiac jej okrúhle pekné líce.

„Každému dievčaťu dvoril. Keď tu bola raz v lete Klára Krupecká, na smrť sa zaľúbili. U nášho ujka sa schodili. Ja bola som ešte len žiačkou jeho, a ustavične sa ma spytoval, keď prišiel: ‚Bola tu Klára!' a ona zas: ‚Bol tu Jablovský?' Naveky som im povedala, že nie, lebo by potom nebolo konca kraja ich otázkam. Čo robil, čo vravel a podobný... S Annou Brúsovie ich už i usadzovali k stolu. A teraz sa za každým dievčaťom sháňa. Za nami, na okolí za všetkými, a ešte i do druhej stolice chodí za Margitou! Dnes, vieš, čo poslal na poštu? Joj, Milina, ty nič nevieš."

„Čo poslal?" spýtala sa Milina zvážnelá. Dosiaľ len obdivovala ju a závidela jej mladosť a krásu, snujúc si v duchu jej veľkolepú budúcnosť, a skoro ani nepočúvala, čo vraví. Už to počula od nej i tak veľa ráz.

„Dopisnice a na nich verše."

„Komu?" spýta sa rýchlo Milina a dych sa jej stavuje.

„Jednu Žele Ovickej, druhú jej sestre Ľudune. Ľudune píše, že ako je ruža najkrajšia medzi kvetami, tak je ona najkrajšia medzi dievčatmi, haha!"

„Haha!" zasmeje sa i Milina obľahčeno. Teda nie na Metlište písal!

„Špatný človek!" srdí sa Ira, „i duchovne i tak. Jaj, Milina, keď si tú fajku s tou hrubou čutorou položí do úst, čo zdedil po otcovi, a líca sa mu nadujú, to je hrozné! A ako vie sedeť lenivo v tom foteli, ako starý Žid. To je isté, že by ja takého muža nechcela mať, je isté!"

‚Len by ťa vzal!' myslí si Milina, ale nepovie nič, len sa zasmeje.

„Ten si ženu oklame, uvidíš!"

„Alebo ona jeho."

„Nie, on ju oklame, lebo nemá nič stálosti."

„Uvidíš, že ona jeho," smeje sa Milina, a na tom začnú sa dohadovať.

„Ona jeho — ak bude mať vôbec ženu. A to bude trest za všetky hriechy, ktoré popáchal proti dievčencom. Mne sa aspoň tak zdá," hovorí Milina mudrujúc. ‚Ale tým mne nebude ľahšie,' podumá trpko.

„Tak teraz už čo spravíme?" spýta sa Ira.

„Nič. Čo by sme robily? Ostaneme doma."

„Nie!" vraví Ira náruživo. „Nepôjdem viac ta nikdy!"

Zamĺkly obe, uprúc zraky na piesok búdky, v ňomž boly odtlačené nohy i Kamilly, urazivšej ich tak do živého.

„Ale naostatok prečo by sme nešly?" povie zrazu Ira a zasmeje sa i na sebe i Miline. Tá totiž zdvihla zrak tak prudko

k nej, ako by kto zná čo strašného bola počula. „Nepôjdeme jej k vôli, ale spevokolu. Poďme, zabavíme sa!"

No Miline zalejú sa líca krvou prudko od pohoršenia a ona povie s úžasnou prísnosťou:

„Ja nepôjdem! Môžeme mať i my dakedy už trocha vzdoru. Veď takto nie div, že Kamilla zachodí s nami, ako jej vôľa donesie."

„Veď ani nie spevokolu k vôli, ale jemu, jemu! Haha!"

„A to je pre slečny akurát. A on to i zaslúži!" zahorlí Milina, ktorej zišlo na um, aký bol dnes. „Nepôjdem; nepokúšaj!"

„Kto zná," hovorí Ira, „toho museli začariť hneď ako sa narodil, že toľko hláv omámi. Veď nieto nič neobyčajného na ňom a nič nie je inakší ako druhý. Vieš, Milinka, ešte som len osemročná bola, už som myslela, že len zaň sa vydám, a čo by mi to ako bránili."

„V ôsmom roku si tak už myslela?"

„Áno, Milina, ja som sa priskoro vyvinovala a zostarela. To je moja chyba. Ja som už stará duchom, celkom stará, a tomu je tetka Tilka vina, lebo ma hneď do všetkého zasväcovala . . . Mne sa tak páčila jeho skromnosť, vravel tak ticho, fajne sa choval ku každému — vtedy sa ešte nenapínal, nepoznal svojej ceny — tak ticho otváral dvere, keď prišiel . . . No ideme, však?"

„Kde?" skríkne Milina, vzbĺknuc zas. „To už nie. Ak chceš, ty choď!"

„Ja bez teba nejdem!"

„No a ja som sa zaverila, že nepôjdem ta tak zrazu. Ty choď, tebe bláznivé kúsky ujdú, ba pristanú, mne už nie!"

„Koľko ráz som sa ja zaverila, Milinčička!"

„Že ty nedržíš sľubu, nemusím i ja. Tebe naostatok i to ujde ešte."

No zato o štvrť hodinu sedely obe v izbe Jablovského. O spevokole tam na ich zadivenie nebolo ani chýru, ani Sama nikde, ale spoločnosť malá bola sídená u nich. „Kňažná", ač oči čierne zaleskly jej zľahčujúcim svitom, prijala ich veľmi milo, radujúc sa, že z toho vážne hnevy nepovstaly. V izbe bolo veselo. Na stole, kde už horela lampa, stála fľaša vína, kolo nej poháre a kolo stola páni. Dvaja kollegovia z filie — podučiteľ Šípka sedel ešte na medových týždňoch — prišli pod večer k Samovi, no a čo i nebol doma on, zabávali sa s Michalom a Vilom. Jeden z nich, chudý, s tvárou vpadnutou a bledou, skočil hneď, ako prišly, a zavolal Miline:

„Vitajte, dobrý duch pána otca!" i otŕča pohár proti nim, aby sa napily, mysliac si, že to i im je také príjemné, ako jemu. Vilo s Vážeckým pili bruderschaft a Michal ideálny fajčil u okna opretý nedbale. Keď prišly dve, však hneď sa pohol im v ústrety a potom doniesol im i stoličky zdvorile. Ira sadla ku Kamille a Pavle na diván, a Milina, kto zná prečo, ku stolu do foteľa, v ňomž tak lenivo sedáva Samo, čo jej i prišlo do umu v okamihu. Michal odišiel zase k oknu na predošlé miesto, ale pozdejšie sadol na stolec

oproti Miline a kúriac tuho — mal špatný zvyk, že naveky kúril — začal hľadeť na ňu, kto zná prečo, neunavne. No Milina to ani nezbadala. Oči majúc plné myšlienok a na čele tieň, opierala zrak ťažký dookola. Toto je izba Samova, jeho náradie, jeho stolec, kde sedí, a jeho tu niet. Kde šiel, prečo ušiel a prečo sa tak divne chová? Raz je taký, raz inakší. Raz ako tôňa nasleduje ju, raz ani sa neobzre. Ľúbi ju, či ju neľúbi, to keby zvedela konečne. A či by naozaj bola pravda, čo dnes vravela Kamilla, že keď odíde na celé týždne, ide k tej Margite na Metlište a tú si vezme? Aha, tak ona, i druhé všetky sú mu pre zábavu, aby mu skôr prešiel čas, kým mu tá dorastie!... Ach, tak všetko je na neznesenie, tak bez radosti, tak bez svetla. I diví sa, ako môže mať tento učiteľ tu za jej chrbtom, čo ju volá dobrým duchom brata, takú dobrú vôľu a smiať sa toľko. Že chce sa i všetkým týmto spievať! Hľa, ešte i pomocník, čo má dostať suchoty a býva lačný, lebo pani, kde jedáva, je veľmi sporivá, už si potykal s Vilom a berie flautu do ruky. Nevedia, že pranič veselého nieto v ničom... Ale prečo sa díva Michal na ňu? blyslo jej konečne, zacítiac jeho pohľad na sebe.

„Nehľaďte!“ šepne mu, aby druhí nepočuli. „Hanbím sa, lebo som už špatná!“ zasmeje sa, aby to ako žart vypadlo; ale tvár zapáli sa jej, zbadajúc, že to nemala povedať. Michal usmial sa mimovoľne na nej, ač zdalo sa, že je planej vôle. Natiahol sa za zápalkami, ktoré vzal mu Samov kollega okrúhleho tielca s Kropačky, potom riekol nežne:

„Taká ste, ako anjelik!“ A viac nepovediac o tom, dal sa zapaľovať cigaru, a ona hľadela opäť po izbe zrakom dychtivým, zabudnúc sa. Vážecký, majúc obe líca nadúchané, zbadal, že nespieva s ostatnými slečnami, začal jej kadeak hlavou i plecami kývať, aby spievala tiež, a keď ho nerozumela, vyňal flautu z úst a riekol:

„Spievajte! Nerobte takú nešťastnú tvár. Či ju vidíš!“

Milina len usmiala sa, pokrútiac hlavou, a nedbala na jeho reči. Lebo načo by i spievala, keď je všetko také tragičné. Všade je tma a hrob, kde pozreš. On odchodí preč, a ona tu mrie za ním. A kam išiel zas, kam sa podel? Keby mohla sa spýtať niekoho. Veliká úzkosť zovrela jej srdce, zas prišla jej do umu Kamillina reč. Áno, áno, ona mu je za hračku, ako tu jeho bývalé žiačky Pavla a Ira, alebo tá Židovka. Dáva jej to na vedomie Kamilla, ako výstrahu; ale ona hlúpa nedbá nič. O, Kamilla svojmu bratovi pomáha, kliesni cestu a robí voľné ruky. Ona i dvom dobre robí: ich vystríha: varujte sa, on hrá sa len, a jemu: vidíš, i zabaviť sa môžeš, i nie si zaviazaný. Haha!... Ale prečo Michal díva sa toľko na ňu? Spamätá sa a obráti k nemu zrak. I prejde zunovane dlaňou po čele, aby odohnala myšlienky, ktoré sa jej tisnú do hlavy a robia jej bolesť.

„Bolí?“ spýtal sa on, nespustiac očú s nej.

„Čo bolí?“ diví sa ona a krv prudko zaleje jej líce. Uhádol azda jej myšlienky? To už nie, a čo koľko bude hľadeť!

„Hlavička vaša, že si ju toľko stierate," vysvetlil on a zrazu, soberúc sa, ide rovno proti nej. Ona jaksi zľaknutá, nevediac, čo bude, pomkla sa pred ním, hlbšie do vankúšov foteľa. On usmial sa.

„Netreba sa báť; ja len chcem pozreť, ak dovolíte, aké je vaše čielko."

„Ozaj, ste doktor!..." smeje sa ona a mimovoľne nadloží mu čelo. Ak sa mu páči, môže vedieť, že je horúce; z toho jej myšlienky nezvie. Lebo tento jediný nesmie vedieť, že blúzni za Samom.

Michal položil nežnú dlaň chvíľku a nič nerieknuc odstúpil, i sadol zase na miesto. Vzal papirosu a zbadal, že Milina hľadí naň prenikavo, ako by čosi hádala. Totiž zdalo sa jej podozrivým jeho kladenie dlane, ako by to nie pre ňu robil, ale sebe k vôli. Spravil chladnú tvár a obrátiac sa k druhým, začal im vysvetľovať, a tí smiali sa na ňom, čo robí s Milinou.

„Hm, ľudia sú toto opatrní všetci," myslí si zle dotknutá Milina. Načo že je teraz tá studená tvár? Michal, ako vidno, rád sa zatajuje, a kto vie, čo je v ňom všakového a nie len to, čo o sebe rozhlasuje.

„Slečna Milinka, dobrý duch pána farára!" zaškrečal v tú chvíľu tenký kollega Samov, zastanúc si k jej boku. „Doniesol som vám pohár vína. My sme vám pripíjali; ráčte sa obveseliť i vy, lebo vás nepokojí čosi, a ja si vás tak ctím, tak milujem, ako, ako —" i hodí rukou, hlavou i celým telom myknúc, že sa víno rozčapká po ňom, podlahe i na biele šaty Miliny zadivenej, „ako moju ženu."

„Hahaha!" zasmialy sa dookola veselo. A v smiechu prerážal cvendžiaci Kamillin výsmešný hlas. Jej by sa to opovážil taký Harmančok povedať! Ale Milina nepovie nič, neodsekne.

„Ticho!" zahriakol ho Michal miesto nej. „Jazyk za zuby. Všetky šaty zalial si milosťslečne. Preč..."

„Keď odpije slečna z vína," odpovie ten, nedajúc sa odtisnúť. „Nech sa vám páči. Je také dobré, a vám treba obveselenia!" povie k Miline s úprimnosťou srdca.

„Vy, Harmančok, ste už zase pekní!" zavolá kňažná s diväna popudeno. „Nie je tu Samo, aby vás držal na uzde. Milina, odžeň ho!"

„A čo Samo?" rozješí sa tenký Harmančok a rozčapká víno zas. „Samo mňa poslúcha, ako otca!... Iba teraz, teraz už nechce počúvať pre Metlište... Ja nie tú mu chcem, ale.. " vzdychne zrazu rozžialený a pozre na žltovlasú Milinu skrúšeno. Ďákesi ustrnutie zaujalo všetkých tajne, že i povie otvorene, koho chce on Samovi, a každý vedel, že myslí na Milinu. Zľakla sa i Milina a zbadajúc ustrnutie u ostatných, rýchlo sklonila hlavu, že sotre víno, čo jej počapkal na čipky, i zapálila sa po uši. Srdce zabúchalo jej a do očú nabehly slzy urážky a zlosti. Toto je už ani nie na strpenie!

„Samo mňa nepočúva pre Metlište viac!" lká Harmančok, zvesiac hlavu. „Nepočúva... Ráčte omočiť ústka v tom víne, slečna Milinka!"

„Dosť!" skríkne kňažná. „Samove veci sú nie do vašich úst!"

Milina chcela odpraviť podnapitého Harmančoka, ale výkrik Kamillin zadržal ju. Čože je Samo? Nejaký polboh, že by hockto do úst nemal brať jeho mena a jeho vecí. O akú hrúzu stojí tak nesmierne vysoko proti Harmančokovi? Srdce aspoň Harmančokovo je nie horšie. „Dajte!“ povie mu, smejúc sa na oko, a otrčí bielu chvelú ruku proti poháru. „Napijem sa naozaj.“

„Azda z jeho pohára?!“ hrozí sa Vážecký a obzerá sa za iným. No vtedy už Michal niesol čisté i druhým slečnám a ponalieval im zdvorile.

„No, napi sa!“ zasmiala sa jej Kamilla trochu podráždená, že Milina neodohnala Harmančoka, ako jej ona kázala, ale, ako vidno, ide robiť čosi samostatného. „Ja nebudem!“ odmietla pyšno, keď ju núkali. „Nepi ani ty, Ira, ani Pavla... S lumpmi budete piť, blázni?“ hnevala sa, keď obe aspoň omočily pery do vína, ako by tým zastanúc na stranu Miliny. A Milina vypila za pol pohára na zdravie Harmančoka, na čo páni lumpi, ako ich nazvala Kamilla, prišli do oduševnenia. Vážecký utrúc si ústa, hneď zapískal na flaute tuš.

„Dobré je!“ rečie Milina Michalovi, ktorý, sediac jej naproti, sledoval každý jej pohyb.

„Víno je dobré!“ odpovie on jaksi veľmi zvážnelý. „Obzvlášte keď ho pije viac! Ono vtedy unesie do sveta lepšieho. Víno je jedným slovom proti všetkému zlému a proti každej chorobe! To je najlepší doktor. Haha!“

‚To povedal raz i Samo!‘ myslí si Milina. ‚Predtým píjal veľa, ako vravel Ďuro Hrachorec; teraz polepšil sa pri Milanovi!‘ Pozre dookola opäť za Samom. Spev zase začaly slečny, a pomocník, keď ovlažil hrdlo, nadul líca a pískal usilovne, oči do povaly prevrátiac. Na každej tvári bezpečnosť a dobrá vôľa. Buclatá Ira nebanuje, že je nie tu Samo, do seba zaľúbená Pavla spieva, hrdá na seba, svoj hlas i blúzu módnu. Dvaja kollegovia Samovi dohadujú sa, ba ešte i Vilo ožil, a stojac za nimi, počúva ich a smeje sa, tlieskajúc na kolená svoje pri každom lepšom vtipe. Všade pokoj, len jej srdce trhá sa na desatoro a oči jej zimnične behajú sem a tam.

„Samo nie je tu,“ rečie Michal zrazu, „odišiel ku Švecovi... a zajtra pôjdem i ja preč...“

Ona zapálila sa pre jeho prvé slová.

„A prečo pôjdete? Vy Matúšovú už neradi, ako vidno. Predtým celé letá ste tu trávievali, a teraz dva-tri dni. Ja sa hnevám!“ žartuje so smiechom, aby zahnala zmätok, čo jej jeho slová spôsobily. I čahá nepovedome rukou za pohárom. „A zajtra kam idete teda?“

„Neviem... Samo ma niekde chce zaviesť. Ja ani nemám vôle!“

„Tak nejdite!“

„On chce, aby som šiel, a nechce, aby ostal,“ odpovie zunovano akosi.

‚Nechce aby ostal!‘ opätuje v duchu Milina mimovoľne a bere pohár. Nezbadala, len keď videla na Michalovej tvári úsmev, že

vypila víno. On čiahol za flašou, ako složila pohár, aby ponalieval zdvorile.

„Ja piť budem!“ rečie mu ona so smiechom, a pomyslí si: ‚Spití ľudia sú šťastní!‘ povedal raz Samo. „Ja sa opiť chcem, nech vidím, ako by mi tak bolo.. “

„Nech sa páči,“ odpovie on, odhodiac papirosu kamsi do kúta, k nohám tučného kollegu Samovho, a vezme novú.

‚Naozaj, keby ja pila!‘ dumá Milina, veľmi zaujatá tou myšlienkou. Možno, že jej to osoží. Lebo nechce ju Samo, už vie, a seba od neho nemôže odvrátiť. Čo vadí sa so sebou, nič neosoží; čo sa premáha, utláča, to iba väčšmi sa rozmáha. Plač jej nepomôže, ani hnev rodiny a výsmech sestier. Sklonila hlavu do dlane, ako by počúvala dojatá flautou, ale ona trudí sa so svojimi myšlienkami... Otec vraví, že jej je to preto, lebo nedávno očarila Miška Maliarika, človeka veľmi zvláštneho, skromnuškého a nechala tak. To je trest vraj... Už je vyschnutá ako tŕň, ošpatnela, že hrúza na ňu pozreť, a aká bola kedysi! Neje, nespáva, a nepokoj jej neutíchne, ako vietor, a Samo nedbá nič... Ale dobre, že Michal hľadí na ňu; aspoň nie je opustená. To je ochranca, on dá pozor! A znovu bere pohár.

„Očičká sa vám už jasajú!“ upozornil ju Michal ideálny, a tvár mu je bez úsmevu celkom.

„Od čoho? veď iba koštúvam!“ smeje sa mu ona a v očiach zaskveje sa jej ihravá vôľa, líca zahoria tmavým rumencom zrazu. Zajímavé; Michal má úzkosť pre ňu a sa bojí. To by bolo azda čosi strašného, haha! „A prečo i na „bál“ neprídete?“ spýtala sa veselo. „Vy iba utekáte ztadeto. Prečo, prečo?“ A vidiac, že neodpovedá — lebo sú veci, o ničh snáď ona nesmie vedieť, iba odhadzuje papirosu kamsi do kúta so zlým výrazom na tvári — vraví mu, ako by ho chcela zmeriť:

„Vy sami ste povedali, že je víno proti každej chorobe.“

„Áno, povedal... A ste vy azda chorá?“ spýtal sa nežným tónom, ako vravieval so ženami, ale bez vôle.

Milina zahryzla si do pery a odvrátila tvár. Chorá je, ale o tom nemôže sa vraveť, ani vedieť sa nemá, najmä jemu nie. Ale čo po tom teraz? Duch začína jej akosi ožívať. Pozrela po izbe dookola a oči padly jej na líca nadúchané Vážeckého a to zrazu zdalo sa jej tak smiešnym, že zatlieskala rukami radosťou.

„Nech žije Vážecký, utešene flautuje!“ skríkla oduševnene.

Spev slečien zatíchol hneď a Vážecký vyňal flautu z úst. Zapäl kabát, strčiac ruky do vačkov, a začal sa jej klaňať.

„Stho bozkhov rhúk! Ďakhujem, ďakhujem!“

„Hahaha!“ zasmiali sa dookola a Milina ešte i víno vypila s ním na slávu.

„Chutí?“ spytuje sa Michal ticho, ale s nádychom chladu. I siahne za flašou s divnou tvárou a ponalieva zas. Ona odpila i z toho do poly a, nehľadiac naň, obrátila sa rýchlo, živo k Vážeckému:

„Čujme ďalej túto: ‚Tmavá noc je, tisíce hviezd...‘ Oj nie,

to je strašne smutná, radšej tú vašu: ‚Tri dlhé cigary vezmem...‘ alebo, nie, nie!“ skríkla zmenená dobrou vôľou a točí sa, aby našla pohľadom Vila, ktorý bol si sadol za jej chrbát ku klavíru. „Čujme toho, ku ktorému ja pôjdem gazdovať, hahaha —“ ‚Ako smiešno a milo je to!‘ myslí si medzitým. „Vás, vás!“

„Čo rozkážete, prosím?“ zvolá ten v okamihu. Milina obyčajne i druhých vedela strhnúť do dobrej vôle. „Milá, krásna, zlatá slečna Milinčička, jeden dreišritt?“ i ukloní sa žartom.

„Trebárs i to!“ smeje sa ona a vstane rýchlo. Vilo obtočil rameno okolo jej pása a už letia po izbe, ako motýle.

Slečny na diváni sediace rýchlo stiahly nohy k sebe, v nedorozumení pozerajúc, čo sa to zrazu bude diať a kde sa vzala tá premena u Miliny, keď pred chvíľou bola celá preč, že nevidí Sama. Pomocník s flautou skryl sa za kachle a chudý učiteľ Harmančok vyskočil na kufor a tam začal vrieskať a tľapkať dlaňami vo vytržení. Vstal i Michal, ten ideálny, odtisnúc i stolec preč, aby nezavadzal, a na tvári sedí mu chladný výraz. Oprel sa do okna mlčiac.

Vilo s Milinou oblietli izbu pár ráz; i on i ona tancovali dobre.

„Bravo, bravo!“ zakričali im láskavo a pochvalne, keď zastali odfukujúc a dychčiac. Vilo dostal srdcaklopanie a ona zmútená so zakrútenou hlavou klesla na diván k Ire.

„Bolo vám to treba?“ smial sa im Vážecký.

„Pekne im šlo!“ bráni Kamilla. „Ale niet tak krásneho, ako keď Milina so Samom tancuje. Keď ich vidím spolu, vtedy im všetko zlé odpúšťam obom.“

„No, áno. Slečna Milinka je najlepšia tanečnica okolia,“ ohlási sa tučný kollega. „Zkúsili sme vlani na Samuela u nás.“

Keď raz bol už začatý tanec, dostali i druhí vôľu. Vážecký, oddajúc Kamille, ktorú zbožňoval, do ochrany flautu, uklonil sa pred Milinou. Ona, ovievajúc červenú tvár, myslela o reči Kamillinej, že zlé im odpustí, a čo zlé? — nezbadala ho hneď.

„Hé, kde myslíte? Či vidíš, nikdy nie je pri sebe!“ zahriakol ju on svojím tónom žartovným, divným, a chcel schvátiť s sebou. „No nejdete? To je pekne!“ riekol, keď ona zdráhala sa pri takom zachodení.

„Majster s učňom nechce tancovať!“ povedala Milina, zasmejúc sa. Ona totiž učila ho raz čardáš tancovať, preto ju volal majstrom. Potom už šla, prv však ochladiac sa vínom.

„Zaškodí vám!“ zahriakol ju on i za to.

Keď začali tancovať, nastala zrazu hlučná vôľa a obveselenosť všeobecná. I hrdá Kamilla nechala spev a smiala sa, hľadiac na nich, celkom prirodzene a bez toho, že by dala pozor, či tým svojej elegancii neuškodí, ba i Michal nezdržal sa neusmiať. Totiž Vážecký v tanci pobehal všetky kúty, natrhával sebou i tanečnicou, skackal, triasol sa a metal rukou i hlavou, búchajúc topánkou srdito a naschvál. Milina naprávala ho, majstrovala, smejúc sa na ňom, a keď nedbal nič, ona, nevládajúc s ním i so svojím smiechom, nechala ho tak.

„Tento učeň nechváli svojho majstra!“ zavolali jej.

„Ba prevýšil majstra!“ smeje sa Vilo. „Lebo majster tak nevie, ako on!“ Vilo vzal druhú a potom radom. Šly všetky, samopašnosťou napadnuté. Milina však sadla na diván, kde predtým tri sedely, aby si vydýchla. Tvár jej horí, na čelo spotené lipnú sa žlté vlasy. Chcela ho strieť, ale zišlo jej na um, že si nechala šatočku na foteli, kde sedela prvej. Sobrala sa teda pre ňu poza tancujúcich a spraviac krok zbadala, že sa izba krúti a v nej dáky zmätok. Najdúc si šatočku na foteli — ona nešila si vačku do šiat, za čo od kňažnej dostala veľa ráz — dopila ešte predsa i pohár svoj, nehľadiac, kde je Michal. Potom sobrala sa, že ide nazpäť na diván sadnúť do tône, ktorú vrhaly páry tancujúcich, ale s ľakom spozorovala, že sa zatočila. Pochopiac, čo je to, zdesila sa a vzchopiac sa usilovala sa ku dverám, obchodiac páry, a vytratila sa z izby nezbadano.

„Haj, haj, hej!“ kričal Vážecký oduševnene a naradovaný. Tancoval s Kamillou, a tú hockedy nebolo možno do tanca dostať.

Medzitým Milina vyšla na ulicu a, prejdúc ju krížom, prišla do farského dvora. Nazrela do kuchyne otvorenými dverami — večer je teplý, nechávala ich otvorené — podívala sa na slúžku, ktorá umývala mliečniky, a odišla nič nepovediac do záhrady za dom. Tak divno jej je, ako by sa zem hýbala, ale to ani nebola zem táto viac, ale akýsi druhý svet, nový, zvláštny. Stromy, ticho stojacie, ako by obťažovala biela a veľmi priezračná hmla a večer mesačný ako v závoji. Ako divne cíti sa i ona, ako by bola kási iná, nová. Ničoho, ani stopy v nej z tej starej, mučiacej sa. A probujúc sa hlasno zasmiať, zarazila sa. I to nie jej hlas. Tak kto je to tu na chodníku, ona či kto? Akýsi obzvláštny cit zavládol ňou, ako by bola stúpala do kéhosi sveta čarovného, nového a cudzieho. A pranič necíti za Sama! Oprela hlavu o búdku, zarastenú divým viničom, a zavrela oči, sladkou ukonalosťou oddychujúc. Tak dobre jej je, ako nikdy ešte; tichý mier a pokoj ju obkľučuje . . .

Neďaleko zavznely kroky, a ona, ako by ju bol ktosi zavolal, roztvorila oči a sobrala sa proti nim. Dolu chodníkom popod stromy vidno v hmle priezračnej postavu muža. To Michal. Akoby ním volaná šla k nemu, neisto stúpajúc po belejúcom sa medzi trávou chodníku.

„Prišiel som pre vás. Ja ako taký pokorný sluha chcem byť všade za vami, aby nič zlého nemohlo sa vám stať!“ vraví Michal, dojdúc k nej a hneď i vracia sa nazpäť po chodníku s ňou.

‚Áno, Michal je strážca!‘ myslí si ona bez toho, aby mu odpovedala, kráčajúc vedľa neho. Keď je on tu, lepšie je hneď. Michal je nie jako iní. Je samá nežnosť a zdvorilosť. Samo vše do neba vyvyšuje dievča, vše ani slušnosti nezachová. Michal je naveky rovnaký. Vie nad sebou panovať. Čo by si čo vravel, čo robil a koľkokoľvek bol s ním, nikdy nevedno, čo sa deje v ňom, pravý aristokrat. Ženu pokladá za svätú, ku nejž on nedrží sa za hodného ani pristúpiť. Preto sa ani neožení; nie ako Samo, ktorý myslí si, že všetky k jeho zábave žijú. Michal je človek zvláštny, ideálny, aký

má byť. Samo sa len za takého rozhlasuje. S Michalom by mohol i na kraj sveta ísť, na toho spoľahnúť sa môžeš, krivdy nespraví: pre Sama len trpeť naveky... A divno, prečo tak za týmto nerojčí? Ale sa spamätá: Ozaj, veď to je trest pre Miška Maliarika, ktorého podviedla... ‚A kde šiel, kde?!‘ myslí zase o Samovi, idúc pri Michalovi vo tme, blízo, úzkym chodníkom, a hmla zpred očú nerozchádza sa jej, ani unavenosť. Zem dosiaľ ako by sa hýbala, nemožno na nej pevne zastať, ani stúpať rýchle napred. A chodníčka ku domu ešte dlhý kus. A tu zrazu zacítila, ako rameno začína ju nežne obtáčať a priťahovať bližšie. Srdce zabúchalo jej prekvapením a hmla v okamihu zdvihla sa hore prudko. To Michal, ten ideálny, čo mu je dievča sväté! A rýchlo vzchopiac sa odtisla mu rameno prudko a berie sa chvatom preč.

„Milina, kde si?“ zavzneje cvendžiaci hlas Kamilly. Opravdový, ale nemilosrdný ochranca stál v otvorených dverách záhrady, ako anjel prísny. Biele svetlo mesiaca leje sa na jej postavu štíhlú a vánok veje jej ľahkou modrou sukňou i vlasmi havrannými. „Bojíme sa o teba, kde si zmizla? Hľadáme ťa už pol hodiny. Ira a Pavluša odišly, nemohúc ťa vyčkať.“

‚Ešte sa naostatok zmárni za Samom!‘ pomyslí si s odsúdením.

„Ja som s ňou!“ ohlási sa Michal chladným tónom, „a tak nič zlého nemohlo sa jej stať!“

Ale „kňažnej“ mrzutá tvár nevyjasnila sa. Bola akoby za sudcu stvorená každému. Brata poslala domov a Milinu do izby, že príde i ona hneď. Totiž, keď Milan nebol doma, ona chodievala k nej, aby nebola sama. Sám Milan prosil ju o to, i Milina, ktorá sa bála sama byť vôbec.

Milina, ako sa vzdialili, ostala stáť na chodbe proti otvoreným dverám kuchyňským a oprúc sa tam o stĺp, hľadela do osvetlenej chyže, preberajúc sa z omámenia. Slúžka Anna nervósne sa zvŕtajúc už poumývala riad — bolo ho málo, len od nich dvoch — a berie knižku k večernému spevu, kým príde Kamilla. To veľmi páčilo sa Miline, ale teraz, vidiac jej nervósne pohyby, počujúc šomranie večné — keď na iného už nemala koho, začala sa vadiť na mačku, u nôh jej obšmietajúcu sa — zdala sa Miline tak smiešnou, že sa rozosmiala na ňu.

„Anna! Ty keď budeš mať 30 rokov, budeš ako stará Lukáčka zoškvarená!“ povedala jej veselo. „Večne šomreš!“

„Veď je im dobre smiať sa!“ vrkne tá, rozpínajúc knihu. „Odídu z domu a všetko je na mojej hlave. Keby sa skoro vátili pán farár; keď sa oni nie doma, všetko je naopak a zle. Kešuľa kríva zas, Drajfus uhryzol starú tetku Drndovku na bunce, len jej tak krv cechtala. Oj, radšej by sa iba podela dakde... umrela!“

„Azda že Kešuľa okrívela, hahaha!“ zasmeje sa Milina veľmi obveselená, i dostáva jasnú mysel znovu. Anna neodpovedala nič, ale tvár jej nevyjasnila sa. Pravda, že je to chyba a hodná zúfania, čo sa stalo s Kešuľou, a k tomu na večer nezvonil Paľo, jej milý, ale starý hlásnik. Darmo ho čakala vo zvonici, nesišli sa, a ani nevie, kde je a prečo nezvonil on. Vynašla pieseň večernú žiaľom

premožená, a tu jej zišlo na um, čo jej ešte povedala slečna o starej Lukáčke.

„Darmo ony vravia, že som zoškvarená!“ povie k slečne; „ani ony nevyzerajú dáko pekne. Každá žena v Matúšovej sa ma spytuje, že čo im je, či sa chorí..., že je žiaľ na nich pozreť. Neboli takí ošpatnelí, keď sem prišli!“

„Tu máš!“ myslí si Milina a dobrá vôľa i ostatné opojenie zmizne jej naskutku.

„A nechže zase i dnes nesedia na gangu do polnoci!“ povie ešte Anna, „lebo ešte ochorejú naostatok naozaj!“

„A ešte čo rozkážeš? A kedy som ja tu do polnoci sedela?“ spýta sa Milina už popúdená. Ešte i táto bude ju sužovať!! Odvrátila sa nadureno, nepočúvajúc jej spev, čo zavznel, a zrazu veľký žiaľ zachvátil jej dušu. Anna má pravdu, už je po nej. Každý deň vraví jej to i zrkadlo, že popoludnie sa ide začínať. Tvár schudla jej, telo stenklo a ženičky majú sa čo spytovať. Ľaká sa i ona, čo bude s ňou? K tomu ešte prišiel jej do umu Michal s jeho ramenom ju obtočivším. Podozrenie veľké zkrslo v jej srdci, div sa nerozplakala. Tak ani Michal nie je ten, čo sa ukazuje, ale ako iní len? A či to len, že videl jej omámenie a chcel byť podporou?

„Čože je zas?!“ strhne sa nevrle, počujúc šomranie Anino z kuchyne veľmi rozhorčené, a obzrela sa zpät. A tu zrazu jej tvár zmenila sa a dostala výraz zvláštny. Po kuchyni behal ňuchajúc pes žltý, tenký a veľmi lačný Samov.

„Vrátil sa!“ zašeptala Milina a tvár jej zahorela citom. V okamihu zaskvelo sa všetko jasotom a celý okršlek chveje sa a trasie blahom, i ona, ako čarovným prútom dotknuté. Mesiaca lúče zlatom zalievajú dvor, stromy a stavby dookola, a Anna, ktorá začínala jej byť odpornou, vyháňajúca papekom votrelca z kuchyne, prijala podobu krásnu ako víla. Milina chytá si čelo, utiera oči vo vytržení a šepce horúcimi rty:

„Oh, milý, milý! Drahý, drahušký, najdrahší na tomto svete... nešiel nikam!“ Za bránou ozvaly sa kroky. To nie je Kamilla, to je on. Milina zachveje sa hrúzou. Čo ide teraz? Je ztratená; ak príde a bude dobrý, ona sa mu hodí k nohám.

Dvere vrzly a strmé kroky na tehlách chodby ozvaly sa. Vysoká tenká pekná postava vystúpila zo tmy na svetlo. To Samo naozaj. Pri tvári svieti mu uhlík žeravý cigary horiacej a hlavu dvíha vysoko, vzdorovitým pohľadom pozrúc na tam stojaciu Milinu.

„Milan neprišiel?“ spýtal sa cez plece, keď bol zamrmlal poklonu netečne. Tvár mu je bledá a vyrážajúca hnev. Nepriateľským pohľadom dobre ju neprebodne. Tak veľkomožná slečna vidí sa svätou, tichou, anjelom ju volajú a dobrým duchom, a ona koketovala by s každým, len nech jej osobe holdujú. Nuž ale nech, on ju nechce i tak...

„Neprišiel Milan?“ spýtal sa ešte, keď nič neodpovedala.

„Neprišiel!“ vetí konečne duseno ona, a vzdor z neho ako by sa lapal i jej. Hryzie si pery a dvíha pyšno bielu bradu i ona, ako do boja. Čo sa spytuje, keď vie, že nepríde ešte len o dva

dni? Ale vie ona, že neprišiel pre Milana, ale aby ju urazil svojím chovaním, kto zná prečo.

Prešiel popri nej bez ďalšieho slova do kuchyne k Anne.

„Kto bol šichníkom dnes?“ spýtal sa tej veliteľsky, pretrhnúc jej spev i tak raz už prerušený. Milan prosil ho, aby dozrel tiež na faru, tu je teda. „A kurátor bol tu, vyhnal na zajtra ľudí? Však tri izby sú ešte nie obvakované dobre, len dve na pravo?“

„Pozde im prichodia šichníci na um!“ vrkne Anča, vysmejúc ho. „Ak by sa na nich malo nahať, pekne by to tu šlo; ani tá ich ďatelina a tie roje, čo im utekajú do sveta. Už je všetko v poriadku. Šichníci vyhnatí i k murárom i k tesárom. Oj, mali sa na koho sveriť pán farár!“

„Ticho!“ zavráti ju on, ale neurazený. On chlúbeval sa tým, že ho neinteressujú veci gazdovské, zemské a mammona, a svojou nedbalosťou, že mu hynie hospodárstvo. I držal sa preto zvláštnym, že ho nezaujíma hruda. Posedel ešte na lavici, kým spravil si novú cigaru, rozkázal si dať zápalky Anne už ticho modliacej sa, ač mal u seba, aby ju drážil a rušil, i že vôbec rád dievčence okolo seba. A potiahnuc ako mak z cigary a pochutnajúc si, šiel, prajúc Miline dobrú noc s veľkým chladom.

„Oj, keď ťa čerty hockedy dotrepú?“ zašomrala Anna za ním, keď zatvoril dvere, a zatvára knihu, už nevediac sa modliť ďalej i prejde ku dverkám na chodbu pozreť, či nejde ešte Kamilla, aby pozamkýnala dvor a šla na pokoj.

A slečna utiera si chvatom slzy tajne, ťažko vydychujúc, a šepce si: „I takto som ztratená!“

Matúšová je dnes celá na nohách hneď od rána. Dom Jablovského obkolesili ľudia sviatočne odetí — je dnes „bál“ — a páni v čiernom rúchu s kvetom na kabáte chodia bystro po dedine od jedného ku druhému, tuho fajčiac od roztržitosti. Pán notár, ktorý seba držal za najučenejšieho, hneď na úsvite poslal chlapov do hory, kde mala byť zábava, aby spravili čistinu na tanec, uplietli lavice z haluzí a postavili búdky, okrášlené kvetami a zástavami. Hostia mali prísť i z okolia, ba i zo samého mesta čakali jedno troch, nech teda vidia, ako napreduje Matúšová a vlastenčí sa.

„Kňažná“ v ružových šatách odetá chodila od rodiny k rodine, naprávala, radila, karala, kde bolo treba, lebo druhé slečny všetky potratily hlavy a nevedia naskrze, čo robiť. Od týždňa nerobily iné iba si šaty hotovily, každá čo mala najkrajšie. Snívaly, aké budú kúzelné a ako sa im bude koriť všetko, ako rania srdcia mladým ľuďom, ako budú tancovať na smrť veľa, a teraz keď treba obliecť šaty a ísť, ani jednej nepáčia sa a zúfa každá.

„Bože, Bože, ja radšej ani nepôjdem!“ lká Ira, plná nešťastia. „Budem ako žobráčka. Však sú to nie súce šaty, Kamilla? Ale tetka Tilka nedbá o mňa nič. Oh, jaj!“

„Pravda, mala ti dať hodvabné ušiť,“ ochladí jej tá myseľ.

„Ešte je len žaba a už chce vynikať. Každý sa len na teba bude dívať, nazdáš sa!“

Ira zamĺkla, ale napäté oči jej prezradzovaly, že je urazená a v stave by bola hoci čo spraviť proti nej.

Pavla stavia sa síce, že je pokojná — tej šaty šily ševkyne — lebo opravdovú dámu také veci ani nič nevynesie z koľaje, ale keď sišla sa s Irou, prvé jej bolo — pravda tajne — pozreť ju od hlavy do päty, či je nie krajšia ako ona, a uspokojac sa začala vyspevovať nedbalo „Za tri misky šalátu“... Ale Milina je zo všetkých najrozrušenejšia. Chodí po dvore, nevediac si rady, a na líca vysadly jej červené fľaky, v očiach ostrý lesk. To je už popredku znivočená. Ide na zábavu ako do nešťastia a verí sa od rána naveky, že tam iba trpeť bude. Samo síce po odchode Michala zmenil sa, skrotol, stanúc sa jej tôňou, ale teraz cíti, že neobzre sa o ňu. Tam bude i pekná Hermínka, ktorú mu jeho krstná mať ponúkla, a iných veľa. Od včera schudla zas od toho, nespala tri noci a nejedla azda i týždeň.

Len Milana nedotklo sa vzrušenie tohto dňa. On je taký ako inokedy a vstal zavčasu ku práci, ako hociktorý deň. Chodí, napráva, dozerá ako i včera a vše je pri murároch vakujúcich zvonku múr, vše pri tesároch v izbách. Pozrel i na poli ľadník skosený, či mu nepobrali z neho v noci, ospovedal Jána Mrdku mladšieho, ktorý ochorel ťažko pred týždňom, a hodil pár čŕt i do kázne pohrabnej. Umrela na fílii gazdiná Chrapanová, slepá už od roka. Teraz sedí v ošuchaných hábach — na zovňajšok, odkedy stavajú, nedbal veľa — na dvore na prevalenom pni dubovom, kde murár — pamätný, že nepil, nehrešil, nevadil sa — cúdil piesok, a rozmýšľa nie o spevokole, ktorý má dnes oslávit dedinu a Sama i jeho, ale pozerajúc dookola myslí, čo dal spraviť a čo sa ešte má. Kostol i fara je ošarpaná a mlyn na fílii Kropačke má sa srútiť.

„Hej, dvojejctihodný!“ zavolala mu čerstvo „kňažná“ s ulice, ponáhľajúc sa odkiaľsi domov. „Vy ešte tak všedne? Do gály sa — pôjdeme!“

„S mojím obliekaním veľa parády nebude!“ odpovie on, usmejúc sa. A že ho upamätali na obliekanie, pozre na sestru, chodiacu v bielych šatách, okrášlených čipkami, po dvore dookola. Na krásnej tvári kňaza zjavil sa chlad. Od troch dní krášlila tie šaty, obliekala, sobliekala, a nepáčily sa jej nikdy. Iné nerobí, len sa strojí. Do týždňa oblečie i troje šiat a v každých je nešťastná a ani v jedných nemá pokoja. Chodí ako v horúčke, ako by ani pri sebe nebola a pomaly ani jedávať nebude. Včera aspoň nejedla, ani dnes. Akou divnou sa stala a neprirodzenou, Matúšová ju celkom zmenila. Schudla neznesiteľne, na lícach fľaky červené, oči s prílišným leskom, že sa človek pozastaví na tom, domácnosť zanedbáva vše väčšmi. Čo to bude s ňou? Vzdychol zle dotknutý. Nemá dosť iných starostí, ešte i s ňou nová péč. Keby už skoro mohol dostať tú, po nejž túži!...

„Ty v týchto šatách pôjdeš?“ spýtal sa jej, nepozrúc na ňu.

„V týchto," odvetí ona a zapáli sa, ako by čosi zlého bola spravila, a zrak zmýli sa jej.

‚Bol by div, ak by ich neshodila ešte. Dnes troje sprobúvala!' myslí si on s odsúdením a dotkne sa chladným pohľadom jej líc, či nie sú nababrané niečim. Lebo chce páčiť sa, zbadal už, a krajšou byť, ako je. A komu k vôli? Samovi azda?!

„Len sa rezko okolo tej malty!" zavolal podráždeno neveste Barkovie, ktorá skákala tam, žartovala naveky a nespravila nič. Vydala sa pred pár týždňami a nazdá sa odvtedy, že naveky smiať sa a skákať musí. I včera skočila do skla. „Budete tu i popoludní a prepasiete si bál!"

Milina, opretá o jabloň neďaleko brata, čakala naň, že sa oblečie. A hľadiac na piesok, čo murár-nazarén cúdil, pozorovala tajne jeho. Aký je krásny, nepoznať na ňom 30 rokov, mladý, čelo hladké, a ju ako už zmenilo. Ale prečo je naveky taký vážny, a čo lopotí naveky, sháňa sa, pracuje, ako by život zabraňoval čo len chvíľku radosti a pokoja? Iný ako by žil v jeho stave, použil času i mladosti, na príklad ako Samo, a on nedopraje si chvíľky zábavy. Je vážny naveky a vše zrovna smutný. A či pravda je, čo klebetia panie o jeho snúbenici, že nechce ísť zaň? A taký človek, čo jeden deň viac spraví dobrého, ako iný do týždňa. Čo je hoden, ako všetci iní. A hľadiac na jeho čelo vážne a dumné, zdalo sa jej zase, že jesto v jeho zjave čosi tragického. I zmäkol jej pohľad v nekonečnom žiali, naň pozerajúc.

Tu zbadal on jej pohľad a skrútol k nej tvár, ale ona odvrátila s chladom hlavu od neho a pohľad jej zaletel rýchlo preč ponad korunu agáta pri plote rastúceho. Brat ju už nechce a čím diaľ tým je chladnejší k nej. So dňa na deň je málomluvnejší; minul už ten čas, ako vidno, kde vyznačoval ju nad druhé sestry. Teraz i keď vraví, kýsi chlad veje z jeho reči. Ako sa nahneval i včera, keď vrátil sa so Zástavy, že nebola doma. No nevie ostať o samote za pol dňa, bojí sa o samú seba, ale to povedať nemožno nikomu, ani jemu. Nech aspoň tento nevie o jej blúdení a hlúposti.

Odvrátila sa ticho a pošla proti bráne, kde zastala. Milan nerád, keď odíde z domu sama; ale čo má tu robiť a čakať? Kým oblečie sa, ide pozreť Kamillu, a dozvie sa, či už skoro pohne sa sprievod do hory. Na mostíku, kde bolo treba sa skrútnuť s cesty do školy, zastala. Zišlo jej na um, ako klame seba a okrášľuje vec. Nejde k vôli Kamille, hoci i k tej prilnula láskou, ani k vôli ideniu do hory, čo ju i tak veľmi nezaujíma, ale Samovi. Nevidela ho ešte dnes; čo neprišiel? Veď včera celý deň tu sedel u nich. I vracia sa nazpäť; nejde predsa! Konečne treba sa vážne zopierať proti sebe, naozaj, a i na hrdosť svoju dať niečo. Veď by to bolo už akurát dľa tej: „Nechodil som za ňou..." I kráča nazpäť do brány, zkade prišla a do dvora. Brat nehýbe sa dosiaľ, vidí so zúfalosťou. Tak ako prečkať čas a zabiť nudu, ktorá ju obkľučuje? Keby aspoň z tých žiab prišla niektorá a pomohla. Sobere sa, že ich vyhľadá ona. No nešla ani ta, ale do cintorína, kde zaujímavý hrob. Ztade k tetke Teréze, bývajúcej za druhými domami, skoro

za záhumním, u nejž každý najde útechu. O pol hodinu, keď vracala sa vskutku trochu uspokojená — tetka Teréza vedela zaviesť do minulosti a tak prítomnosť pobledla — videla pred kostolom na pažiti zelenej shromaždené dievčence sedliacke. Červenajú, žltejú a belejú sa a horúce slnce opaľuje im namastené hlavy. Štebocú všetky veselo a smiech ich zneje oživenou dedinou. Milina sobrala sa k nim, že im poobzerá obleky vycifrované a strakaté.

„Pôjdu aj ony, kišasonka?“ spytujú sa jej dievčence úctivo a milo.

„Pôjdem!“

V tú chvíľu tresly školské dvere, že sa otriasol celý dom a kus vakovky odpadol zpod hrady na chodbu. Z nich vybehol Samo Jablovský, odetý v čiernych šatách sviatočných. V gombičkovej dierke má biely kvet, Pavlou pripätý, a na tvári vzrušenie. Vyšiel a, prižmúriac sivé oči, pozrel po shromaždených, ako by niekoho hľadal, a vidno, že sa ponáhľa. Medzi dievčatmi uzrel i Milinu bieloodetú a hneď vedel, že tá preto vyšla ta, aby jeho videla a sa mu ukázala. Vošiel pyšno nazad, ale o chvíľu bol už zase tam. Pozrel dookola veliteľsky. Pri Miline bola už i Ira v žltkastých šatách a zpoza kostola čerstvo a šialene vybehla k nim Pavla, vystierajúc ramená zďaleka, ako by ich chcela obe naraz objať. Oči jej tajne zastavily sa na Miline, či je nie krajšia od nej, a Samo počul, že rační jeho báseň: „Pyšný som na vás...“

Úsmev samoľúby sadol mu na líca, no rýchle premohúc sa, vystúpil pred dvere k ľudu.

„Ďurko Hrachorec!“ ozve sa jeho hlas veliteľsky. „Ty si najšikovnejší, postavaj ľudí do radu po dvoch — už pôjdeme.“ Potom kým sa tí so smiechom, krikom a strcaním naprávali, on spravil dva kroky, aby bol bližšie k slečnám. Pozrel na ne tajne, aké sú, prihovoril sa Ire, či pôjde tiež, na čo tá dobre nepukla od hnevu — či je ona desaťročná, že by mohla byť vôbec otázka, či pôjde?! Povedal čosi žartovného Pavle, a dal im pokoj. On dnes bude mať nové slečny, s týmito nebude sa veľa zapodievať. Potom ešte prižmúril sivé oči celkom, aby nezbadala Milina, že ju pozoruje, a vidiac jej zimničné lesknúce sa oči, schudnutú tvár i postavu, usmial sa spokojne. Ešte raz pozrel na ňu a skrútol sa naduto i nechal ich pod lipou bez slova.

„Zdvorilý gavalier!“ povie Pavla, robiac posmešné posunky plecami i ústy.

„Čo sa nazdáš?“ osopí sa na ňu Ira. „K nám nemusí byť zdvorilým, my sme len bývalé žiačky.“

„Prosím ťa, Milina je nie jeho bývalá žiačka, a opravdový kavalír je ku každej ženskej zdvorilý, ku každej!“

„Eh, čo po ňom!“ pretrhne jej mudrovanie Milina. Ešte tu sa svadia, a to je akurát milo počúvať. No v duchu je popúdená i ona. Zbadala jeho pohľad i úsmev a hryzie si pery. „Poďte radšej k nám; pozreme, či je „pán otec“ konečne v gále.“

‚Môžeš ísť, videla si ho a buď šťastná!‘ myslí si s pohoršením. „Oh, bodaj, bodaj...“ i nevie, čo planého by naň povedala v svojej

vzrušenosti. ‚Bodaj si nebol šťastný nikdy!' domyslí a strhne sa v okamihu, zľaknutá svojich vlastných slov.

„Poďte, poďte!" rečie im rýchle.

„Ku Kamille?"

„Ah, ešte čo! K nám; tam dočkáme odchod!"

No tie obe maly čosi len s Kamillou, šly teda ta, a Milina sama spustila sa dolu vŕškom ku fare. Ubito kráčala ulicou prašnatou — dávno nepršalo — a len že sa nerozplakala.

„Čo tak hlavu kloníte k zemi, slečna?" zavolal jej ktosi za chrbtom. „Teraz, keď je každý vo vytržení od radosti!"

Milina obzrela sa a videla Vážeckého ísť od Jablovských. Tam pomáhal Kamille ozdobovať sa; kvetov natrhali celé náručie v záhrade. Bol v čiernych šatách i on, v gombičkovej dierke červená verbina Kamillou pripätá. Tvár jemnej, skoro priezračnej kožky mu je oživená, a vyzerá pekne v tých sviatočných šatách i on. Veliké, trocha vyduté oči modrej farby uprel pátravo na Milinu.

„Čo vám je, slečna?"

„Prečo?" diví sa ona a na tvári ukáže sa jej nevoľa. Ktože vedel, že ho tu vidí. Bola by tvár spravila na bezstarostnú. Čože ju bude ešte i tento pokúšať?

„Že prečo, prečo?" vraví Vážecký a zajikne sa dľa svojho zvyku i potrhne sebou nervósne. „Veď sa to spytujem i ja, prečo ste taká zničená. Vidno na vás, čo ako sa pretvarujete, že trpíte."

„Ešte čo!" vysmeje ho ona, ale líca zalejú sa jej červeňou.

„Prosím, nesmejte sa. Vy ste chorá, vám niečo chybí."

„Bledá som veľmi?"

„Oh, to nie. Vám naveky líca horia, aj celá horíte vždy!"

No veď to. Sa azda nafarbila červeným kvetom, aby, keď zbledne, nik nezbadal a nemohol jej vytýkať. Lebo vše bledne, vše červenie, cíti i sama. Horí opravdove, a kto horí, tomu je iste nie nejako dobre, že by pyšno dvíhal hlavu — myslí si s posmechom.

„Že som schudnutá, nemusím byť chorá; jesto takých ľudí dosť!" povie nahlas.

„Áno, jesto. Ale vašej tvári výraz je, ktorý bije do očú a núti myslieť."

„To je dôkaz, že je nie všedná!" žartuje ona, tajne však sa zlobiac.

„Ó, prosím; viem, že je nie všedná; nepotrebné je to na pamäť uvádzať. To je iné, celkom iné. Vy — jedným slovom . . . mne je zle na vás hľadeť. Keby vedel, by vám spomohol . . ."

„Hahaha!" zasmiala sa mimovoľne obveselená Milina. „Nuž nehľaďte, keď vám je zle hľadeť . . ."

„Prosím, prosím . . ." rečie on urazený. „Ja pomáhať chcem . . ."

„Tak pomocte!" smeje sa ona a kročí, vidiac, že brat chodí pekne oblečený pomedzi murárov. „Ešte ani teraz si nedá pokoja," myslí o ňom podráždeno, akoby vyvršiac sa na ňom. „Naostatok sa ešte do malty oddá a zababre manšetty!"

„Slečna!" zastavil ju Vážecký, zachytiac ju za rameno.

„Čo je? Aha, brat tuvon, pôjdeme už. Pusťte ma, alebo poďte k nám.“

„Prvý tanec chcem prosiť od vás. Vy ste môj majster . . . Ale viem, že sa o mňa ani neobzrete, keď budú iní.“

„Alebo vy o mňa, lebo i iné budú. No dobre, dobre!“ chlácholí ho, keď oči vyvrátil k oblakom s veľkou výčitkou.

„Ako možno tak vraveť?“ riekol predsa. „Od vás inakšia nepríde.“

‚Inakšia nepríde!‘ opätuje si Milina srdito, ‚a predsa ma Samo nechce!‘

(Pokračovanie.)

Uhorské revolucionárne pohyby z časov Jozefa II. a Leopolda II.

Dejepisná časová úvaha.

Podáva

Julius Botto.

Nie veľmi mýlia sa tí, ktorí myslia a tvrdia, že terajší passívny odpor Maďarov proti „najústavnejšiemu, najdobrotivejšiemu a najláskavejšiemu“ panovníkovi rakúskemu, za akého Maďari vyhlasovali ho ešte pred krátkym časom, podnecujú a spravujú — z Berlína.

Niet v tom nič nového. Maďarskí dejepisci Márki a Beksics v diele *A modern Magyarország* nerobia z toho žiadnu tajnosť, píšuc o udalostiach, predchádzavších vojnu prusko-rakúsku z roku 1866, že „spor prusko-rakúsky bol už v apríli 1866 nevyrovnateľný; Bismarck vyjednával ešte pred vypuknutím vojny skrze Ďura Komáromyho s maďarskými politikmi strany zorganisovania takej maďarskej legie, ktorá by v páde vojny v Uhorsku roznietila povstanie. Bismarck len v tom nenapodobňoval Napoleona III. a Cavoura, že nevyjednával s košutistami smeru výstredného, ale so stranou — Tiszovou.“

Niečo podobného stalo sa na sklonku panovania cisára Jozefa II., na čo posvietiť bude úlohou tejto rozpravy.

Odveký vrah Slovanstva, Nemec, obohatil sa za panovania Márie Terezie dvoma slovanskými krajinami. Karlovi III. zaručili sa síce europejskí mocnári listinami a úmluvami, že v pragmatickej sankcii ustálené spoluvládanie ríše rakúskej rešpektovať budú, ale nezadržali slova. Keby Karol III. bol držal sa nárady Eugena Savoyského, že plná štátna pokladnica a dobre vycvičených, vyzbrojených a zaopatrených 100.000 vojakov sú najlepšími garanciami pragmatickej sankcii, bol by zachránil svoju ríšu a svojich nástupcov od mnohých nehôd. Ale nebolo ani jedného, ani druhého a sotva zažmúril oči, už napadli europejskí mocnári jeho nástupcu Máriu Tereziu vojnou.

Mária Terezia našla totižto ríšsku pokladnicu vojnami tureckými cele vyčerpanú; snažila sa tedy najprv neporiadky v štátnych financiach odstrániť; tým cieľom prezerala štátne účty do podrobna sama. Pri týchto prácach prekvapil ju pruský posol gróf Gottert, žiadajúci pre pruského kráľa Fridricha II. Sliezsko, ako dedictvo Braniboru, sľubujúc jej v náhradu 2 milliony toliarov a pri voľbe rímskeho kráľa svoj hlas jej manželovi Fraňovi Lotringskému. Viedeňská ministerská rada, súc toho presvedčenia, že malé Prusko neopováži sa vojnou napadnúť tak veľkú ríšu, ako bola Austria, vypovedala i Gotterta, i stáleho pruského poslanca z Viedne, tak že títo za 48 hodín z Viedne vypratať sa museli. Ale Fridrich, znajúc, že je Rakúsko následkom tureckých vojen otrasené a že niet Eugena Savoyského, vtrhnul so svojím výtečne vycvičeným vojskom už v decembri 1740 do Sliezska, zaujal Vratislavu a v marci 1741 i kniežatstvo Hlohovské. Rakúske vojsko, ktoré Mária Terezia proti nemu vyslala, porazil v krvavej bitke pri Molviciach 10. apríla a tým zabezpečil si vládanie Sliezska, tejto perly koruny českej, navždy.

Roku 1773 nasledovalo konečné rozdelenie kráľovstva poľského. Fridrich II., ktorý sa z Rakúska uštipačne často posmieval, že má nesmierny appetít, preukázal pri tejto deľbe ešte väčší, bo on uchvátil pri nej Poznaňsko. Ale i túto slovanskú krajinu bolo treba strovit, a aby sa to čím pokojnejšie stalo a aby mu v tom Rakúsko neprekážalo, pracoval ustavične na isolovaní a oslabení Rakúska.

Osudné chyby, akých sa rakúska politika i v tom čase dopustila, boly mu na dobrej pomoci.

Cisár Jozef II., ináče muž šľachetný a spanilomyseľný, chcel národy svojej ríše centralisovaním a germanisovaním šťastnými urobiť. Nešetriac pri tom stavovskej ústavy, prišiel zvlášte s uhorskými strednými zemänmi do tuhého sporu. Súc spojencom cárice Katariny II., započal vo februári 1788 proti Turecku vojnu z tej príčiny, že Turci uhorským kupcom na Dunaji prekážky robili. Ale rakúsky generál Lasci viedol vojnu nešťastne, bo i morová rana pustošila v rakúskom vojsku. Nehody vojny napravil síce generál Laudon zaujatím Belehradu, čiastky Srbska, Moldavy a Valachie, ale víťazstvo vykoristiť v úplnej miere nebolo možné, bo uhorskí zemänia nedovolili inkassovať mimo snemu vypísané dane. Počiatkom roku 1787 dal tedy Jozef stoličné kongregácie svolať, žiadajúc od nich nové vojská. Ale zemänia odpovedali, že peniaze a vojsko môže len snem povoliť. Nevšimnúc si toho, dal vojakov skrze komisárov nalapať. Nasledujúceho roku dal stoličné kongregácie tým cieľom svolať, aby do každého uhorského pluku daly 400 novákov. Zemänia odpovedali to isté, že to bez privolenia snemu urobiť nemôžu, následkom čoho Jozef vykonal doplnenie skrze kráľovských komisárov. V treťom roku vojny, 1789, vydal nariadenie ešte prísnejšie: naložil totiž kongregáciam, aby stolice vojsku potrebné zbožie do tábora dodávaly za pol ceny a aby krajinskí úradníci štvrtú čiastku svojho platu dali na ciele vojny. Toto už tak pobúrilo zemänov, že na mnohých miestach vyhlásily rozkazy Jozefove za neplatné. Revolúcia francúzska vy-

pukla v tom čase; vlády Pruska, Hollandska a Anglicka utvorily proti Rakúsku a Rusku, udajne cieľom zachránenia integrity Turecka, allianciu, pohroziac Rakúsku, že ho vojnou napadnú, jestli od výbojov na území tureckom neupustí. Položenie Jozefovo obťažovaly revolučné pohyby v Belgii a v Tyrolsku, zvlášte však úklady uhorských zemänov. Títo, podnecovaní skrze pruského kráľa Fridricha II., ponúkli uhorskú korunu Karlovi, kniežaťu weimarskému, známemu priaznivcovi nemeckého básnika Goetheho. Rozumie sa, že to boli zemänia náboženstva evanjelického, bo katolícki neboli by sa na to dali, uhorskú korunu evanjelikovi ponúknuť. Fridrich znal síce, že z tejto detronisácie nič nebude, a ani nemyslel na to vážne, on chcel Jozefovi a Rakúsku len nesnádze narobiť, a za slepý nástroj použil evanjelikov. Ale v Uhorsku chystali sa evanjelickí zemänia k revolúcii cele vážne; Jozef vrátil sa z vojny tureckej so ztratami a s vojskom demoralisovaným. Francúzsko, kde sestra Jozefova Mária Antonia panovala, a Belgia stály v plameňoch revolúcie. Mocnosti protestantské: Prusko, Hollandsko a Anglia len-len že ho pre Turecko vojnou nenapadly. Vzbúrení uhorskí evanjelickí zemänia hlásali bez okolkovania, zjavne, že zrušením uhorskej ústavy je i niť dedenia habsburgského domu pretrhnutá a tak že je Uhorsko oprávnené voliť si kráľa z iného rodu.

Cisár Jozef ochorel v tábore zemúňskom; vrátiac sa chorý do Viedne a namrzený, že mu národy rozumeť nechcú, 28. januára 1790 zrušil jedným ťahom pera všetky svoje nariadenia, vyjmúc patent tolerančný a o zrušení nevoľníctva sedliakov. Súčasne nariadil i prevezenie koruny z Viedne do Budína.

Umrel o krátky čas, 20. februára, len 49-ročný, so želaním, aby mu na náhrobník napísať dali: „Tu leží panovník, ktorý mal čisté úmysly, ale bol tak nešťastným, že sa mu nič nedarilo". Jeho bratanec (bratov syn), cisár Frano I., dal mu na pomník vo Viedni nápis primeranejší: „Saluti publicae vixit, non diu, sed totus". (Žil všeobecnému blahu, nie dlho, ale celý.)

Po smrti Jozefovej, od veľkej radosti, že uhorská koruna, o ktorej výtečný a osvietený uhorský zemän Gregor Berzeviczy práve v tom čase povedal: „Sittlichen, moralischen Grund eurer Konstitution ihr Ungarn, so wird euch eure Krone als ein unbedeutendes Klümpchen Gold erscheinen," — bola do Uhorska nazpät poslaná, mudrovali uhorskí zemänia nasledovne: panovanie Habsburgov v Uhorsku bolo síce zákonitým, ale na svätom zákone spočíva i to právo zemänov, aby spravovaní boli zákonami uhorskými. Uhorská ústava, ako to i z krvnej smluvy vysvitá, je vzájomnou smluvou medzi kniežaťom a národom. (Ako vidno, zemänia dali si k podopreniu svojho stanoviska prekladať hallucinacie a motaniny Anonymove.) Ale Jozef urazil, zničil túto smluvu, ktorá vyslovená je i v zákonoch z roku 1723. Týmto skutkom zničil i prijatie pragmatickej sankcie skrze krajinu. Jeho lámanie a zrušenie zákona zapríčinilo, že „filum successionis est interruptum". (Niť dedenia je pretrhnutá.) Vo viacerých stoliciach zkrsla tedy mienka, že nie je reč o tom, aby dedič po Jozefovi, jeho brat Leopold, knieža Toskany, svolal snem a na

ňom korunovaný bol, ale o tom, aby sa zemänia dľa starého zvyku sišli' svojho práva použili a aby si nového kráľa vyvolili. Toto že bude najúplnejším reštaurovaním slobôd zemianskych.

Za „hriechy“ Jozefove nech je celý kráľovský dom potrestaný; ale i tých treba pokutovať, ktorí boli povoľnými nástrojmi Jozefových „nezákonitostí“. Tým spôsobom, aký panoval za času panovania Vladislava II. a Ludvika II. na snemoch na Rákoši vydržiavaných, majú byť v prvom rade Jozefovi radcovia a zvlášte jeho komisári potrestaní. Treba tedy zemänov a zemianske banderia vyzbrojiť, čo sa i skutočne stalo, a síce pod zámienkou doprevadenia koruny z Viedne do Budína. Ale toto korunu doprevádzajúce banderium malo vlastne organisovať revolúciu.

Štátna administrácia skutočne nefungovala v tom čase, bo v stoliciach zamedzili exekvovanie nariadení zemänia. Listiny, vzťahujúce sa na meranie zemí, spálili vo viacerých stoliciach slávnostne. Vyučovanie v nemeckej reči prestalo v celej krajine odrazu.

Ohnivé dikcie, parádne výstupy, pochody a skvelé hostiny zaplnily všetek verejný život zemänov, ale iných skutkov nebolo.

Vyskytly sa síce i také náhľady a snahy, aby v boji proti Jozefovi spojily sa všetky vrstvy uhorského obyvateľstva. Gemerská stolica písala v jednej zo svojich na vládu upravených repräsentacií nasledovne: „Keď národy zo stavu prirodzeného prešly do sriadenej spoločnosti, vyznačily si za cieľ všeobecné blaho, a ačpráve je úbohý ľud i Vašej Jasnosti, i nám pokrevným, predsa bol svojej ľudskej hodnosti natoľko pozbavený, že jeho značná čiastka bola na kuchyňu divochov odkázaná, kde svoje brucho trávovou, žaluďovou a plevovou potravou naplnila.“ Ale akonáhle strach pred Jozefom prestal, zase vypukla panská nadutosť proti poddaným, bo teraz už písala tá istá Gemerská stolica, že „sedliakov postavila príroda do toho položenia, aby boli večne biednymi, a zákon predurčil ich k večitému daňovaniu.“

Ohľadom postavenia zemänov boli zemänia tej mienky, že ich pomer k pánom má snem určiť. Ale zo svojich zámerov neprezradili ani jeden. Ľudskosť pripomínali síce husto, vyzdvihujúc, že táto nedovoľuje utláčať chudobných ľudí, ale o spôsobe, ako pomáhať sedliakom, či aj s ujmou svojich privilegií, o tom sa ani slovíčkom nezmienili. Z tohoto vidno tedy, že zemänia žiadali pre seba, aby boli do požívania všetkých svojich práv reponovaní, ale požiadavky ducha času o právach nezemänov chceli odbaviť niekoľkými prázdnymi frásami.

Vtedajšie agitácie a hrozby zemianstva, ktoré pozdejšie dokázaly sa planým, slameným plameňom, sú zjavným dôkazom toho, že u nich požívaly najväčšiu vážnosť a úctu len ich historicky dokázané práva a privilegia. Celá reštaurácia práv pozostávala z reštaurovania týchto; najostrejšou zbraňou boly privilegia tam, kde bolo treba rušiť a ničiť prärogatíva kráľovské. Ale keď hovorili o nových, v zákone neobsažených inštitúciach, na príklad o majestáte národa, o národnej milicii, o práve národa rozhodovať nad mierom a vojnou, vtedy požičali si frásy, zásady a heslá z revolucionárneho slov-

níka francúzskych kráľobijcov. Tedy i privilegia i všeobecné ľudské a občianske práva rovnak maly slúžiť záujmom zemianskej opposície. Týmto spôsobom odporovali i náboženskému tolerančnému patentu.

Stolice, ešte len i prevažne katolícke a horvatské, v svojich repräsentáciach proti jozefínskemu tolerančnému patentu protestovaly proti výrazu tolerancia, ako takému, ktorý ponižuje zákonom recipovanú konfessiu, bo práva evanjelikov zabezpečujú vraj krajinské zákony, mier viedeňský a linecký. Treba sa tedy k týmto vrátiť a pomer konfessií na sneme regulovať, ako na mieste jedine kompetentnom. Jozefínsky patent vtedy už nebol katolíkom, ale krajinskej ústave nebezpečným.

Tento náhly obrat bol politickým fortieľom. Konfessionálny rozdiel delil totiž uhorských zemänov a z neho pochodivšia zášť a revnivosť urobily uhorského kráľa sudcom nad katolíkmi a evanjelikmi, čím sa jeho moc značne veľadila. Bolo tedy potrebné odstrániť náboženské rôznice, i evanjelickým zemänom koncedovať občianske a náboženské práva, aby potom všetci zemänia jednotne a svorne proti kráľovi a poddaným vystupovali, bo záujem proti poddaným bol všetkým zemänom spoločným a akákoľvek ústupčivosť, preukázaná poddaným, ohrožovala nielen hospodárske, ale i verejno-právne, spoločné záujmy zemänov, kdežto ich svorné vystupovanie mohlo snadnejšie znemožniť nielen akciu ešte neorganisovaných sedliakov, ale i samého mocného kráľa.

Idey jozefínske narazily tedy na tuhý odpor, akonáhle bola reč o oslobodení sedliakov, alebo aspoň o ulevení ich bied.

Pravda, akcia namerená proti opravám Jozefovým nesplodila ani jednej takej idei, ktorá by bola mala za účel zabezpečiť Uhorsku budúcnosť múdrymi inštitúciami. Jej jediným cieľom bolo obmedziť moc kráľovskú. Konfederovať zemänov poľským spôsobom, zničiť vážnosť koruny a slobodu občanov nezemianskych, odročiť opravy verejnoprávne a spoločenské do nekonečna bolo jedinou snahou zemänov, aby nad osudom nezemänov jedine privilegované zemianske stavy rozhodovaly.

Ale v tom čase nespali už ani sedliaci. Nepokoje medzi nimi bolo badať najprv v Sedmohradsku na tých miestach, kde ich pobúril Hora. Pozdejšie došly chýry o nepokojoch sedliackych zo stolíc Šarišskej, Zemplínskej, Ungskej, Abaujskej, ba i z Horvatska. Proti buntujúcim sedliakom žiadali so všetkých strán vojenskú pomoc.

Najráznejšie ozvali sa maďarskí sedliaci v Sabolčskej stolici; v svojich písaných poburujúcich proklamáciach vyslovili: „Jest sa čo obávať, že nás stolica zase bude utláčať; čo keď dobre povážime, jej tlak je o veľa ťažší, ako daň kráľova a zemského pánova. Musíme sa tedy sísť, aby stolice dobré poriadky Jozefove neobrátily na ruby a kým sa my sedliaci na niečom neustálime, dovtedy nemôžu byť novoty uvedené. Ani nemôžu byť tieto proti nám namerané, lebo my znášame všetky ťarchy. Stolica je čriedou hýrivcov; nie sú to ani páni, bo trasú sa o svoje úrady. Opravdoví páni ani

nechodia do stolice, a od zemianskej sberby načo by dobrý sedliak pýtal rady."

V svojom „sedliackom dekretume", rozširovanom v stoliciach Zemplínskej a Sabolčskej, hovorili sedliaci ešte radikálnejšie a dôraznejšie. V ňom vyslovená bola rozhorčenosť, ponášajúca sa na explosie doby Dóžovej. „O, sedliaci!" hovorilo sa v nej, „ktorí od počiatku videli a znášali ste mnohé útrapy, počúvajte, čo vám hovorím. Smilujte sa sami nad sebou, keď vidíte, že vás páni chcú svojím sprażným statkom urobiť, aby ste v týždni za šesť dní panské jarmo nosili. Oni chcú, aby krv naša bola s krvou ich psov a svíň rovnakej ceny, aby nás z passie trápiť, biť a zabiť mohli, bo vravia, že ich tak peniaze stojíme, ako ich svine a tak že môžu s nami zachodiť, ako so sviňami; keď vraj chcú, môžu nás zabiť, ako svine, a i kráľa chcú takým urobiť, aby im dal tú moc nad nami a aby na to prísahal. Nuž či máme na svoje šije toto hovädské jarmo brať? Nuž, či sme my svine? Nuž či v nás nie krv ľudská, aby ju niekto k svojej zábave prelieval? Či vojsko nepozostáva z našich synov? Či títo kráľovi verne neslúžia? Či kráľa a jeho vojakov nevydržiavame my? A či za to nezasluhujeme, aby každý z nás mal aspoň po jednom gruntíku? Hor' sa tedy, sedliactvo! Smiluj sa nad sebou! Pober palice, železné vidly, valašky a hrr! na nemilosrdných, ukrutných, krajinu pustošiacich darmožrútov, kráľa okrádajúcich pánov! Vykríkni jedným srdcom, jednou mysľou, aby z nariadení Jozefových ani jedného nezrušili, lebo sú všetky sväté, užitočné a spravedlivé, ako čo by mu ich Pán Boh bol vnuknul. A jestli by ti niekto ublížil, alebo niečo slovom vytýkal, zabi ho hneď. A toho sedliaka, ktorý to neurobí, zabi ty. Mužská čeliadka nech opustí zemského pána do týždňa; ináče nech sedliaci zemského pána i s jeho rodinou hneď porúbu. Panské misy vylizujúcu čeliadku však treba poviazať a spáliť. Jestliby to niektorá obec urobiť nechcela, udreme na ňu a posekáme ešte i dietky takýchto zahynúť chcejúcich sedliakov. Stoličné úrady nech prestanú. A vy, hajdúsi, vy dietky čertovej materi! Iďte i vy domov, bo i vy ste sedliaci; držte so sedliakmi, lebo vás za nohy povešiame a ku každému z vás postavíme dvoch pánov, ktorí z vás klieštami mäso trhať budú. Nech nikto z vás nejde na panštinu; kto pôjde, je synom smrti, lebo od gruntov už nebudeme pánom slúžiť, ale, ako po iných krajinách, daňovať a slúžiť budeme už len kráľovi. Za kráľa vyvolíme si brata nášho milého Jozefa, Leopolda Petra II.; sedliaci každej dediny nech majú trúby a zástavy; na týchto nech je napísané: „Najjasnejší Leopold Peter II. je naším kráľom!" a keď trúby zavreštia, nech každý sedliak skočí a nech pánov v celej krajine rúbe. Nie je potrebné, aby snem bol svolaný a vydržiavaný, lebo už máme kráľa, a keď bude, nech bude s naším privolením, lebo keď nie, my si urobíme taký, akého ešte nikdy nebolo. Na oslavu Jozefa II. nech každá obec postaví stĺp, kým jeho svätej pamiatke v každej stolici kamenný pomník nepostavíme. Nad to nech každá obec postaví stĺp z dreva s nápisom: „Najjasnejší Leopold Peter II., kráľ Uhorska, náš kráľ a otec!"

Ako vidno, o opravných, šlachetných, ľudomilných snahách Jozefových súdili sedliaci cele ináče. Tým nebola ani centralisácia, ani germanisácia, ani konfiškovanie ústavy kameňom urážky, bo celá uhorská ústava nebola nič iného, ako súhrnom práv zemänov a už bolo cele zrejmé, že najväčšia čiastka uhorského obyvateľstva považovala zemänov a ich privržencov za svojich jediných nepriateľov.

I národnosti hlásily sa k svojim právam, medzi nimi v prvom rade Srbi. Títo, odvolávajúc sa na svoje výsady a na svoje historické právo, žiadali osobitné územie a osobitnú národnú správu, ale pritom žiadali i výhody indigenátu uhorského. Ich cirkevný predstavený, mitropolit Mojžiš Putnik, uchádzal sa o to písomne, aby do uhorského snemu boli i srbskí biskupovia a svetskí páni povolaní.

Vláda držala sa počas buntu zemänov pokojne; verejne nevystupovala nikde, ale pod rukou pracovala tým viac. Následkom odvolania nariadení Jozefových bolo treba predošlý stav nazpät uviesť. Úradnou rečou kancellárie a námestnej rady stala sa zase latinčina, ale vyjmúc záležitosti urbariálne a pravosúdne, na kráľovský dvor písalo sa nemecky; komora ostala s námestnou radou spojená, uhorská kancellária so sedmohradskou; spoločná správa tridsiatkov mala prestať a mala byť uhorskej kancellárii pridelená; i uhorské účetníctvo oddelili od dvorského, ale ináče všetko ostalo pri starom. Menšie premeny staly sa v záležitostiach školských a cirkevných. V manželských záležitostiach uhorských evanjelikov ostaly nariadenia manželského patentu z roku 1786 v platnosti; záležitosti náboženské v tom stave, ako za Jozefa II., náukosdeľnou rečou na universite stala sa latina, v gymnásiach a v nižších školách už nie nemčina, ale reč materinská. Ale snaha maďarisovania bola už i tu zrejmá, bo bolo vypovedané, aby tam, kde väčšina mládeže maďarsky zná, náukosdeľnou rečou stala sa maďarčina, ktorú v celej krajine rozšíriť chcú. Vládne orgány vyslovili i to, že „v normálnych ľudových školách nechcú prekážať, aby maďarskej reči bola zvláštna starosť venovaná, ako hlavnej reči štátu, zvlášte na miestach tých, kde je obyvateľstvo viacrečové.“

II.

Brat a nástupca Jozefa II. Leopold II. prišiel z Toskany, ktorú za 25 rokov požehnane spravoval, už 12. marca do Viedne prevziať dedictvo po svojom bratovi. Ríšu spravoval do tých čias jeho najstarší syn Fraňo. Po prevzatí vlády dali mu taký návrh proklamácie, aby jeho celá ríša dostala ústavu. Ale riadky, vzťahujúce sa na ústavu celej ríše, vytrel z rukopisu vlastnoručne. V zemiach dedičných chcel totižto tak ako jeho predkovia absolutisticky panovať; naproti tomu pobúrené Uhorsko a Belgiu chcel sľubovaním ústavy utíšiť. V prípise, ktorým oznamoval prevzatie vlády, vyslovil, že slobody, zákony a celú uhorskú ústavu chce svedomite zachovávať a cieľom svojho korunovania a vyvolenia palatína svolá uhorský

snem na jún. Belgia vypovedala svoju neodvislosť už vtedy; tam musely byť tedy rozsiahle koncessie prisľúbené, bo Francúzsko mohlo túto bohatú krajinu každú minútu uchvátiť.

Kráľovské listiny, ktorými Leopold svolal snem, boly 29. marca vydané a v nich termín otvorenia snemu na 6. jún vyznačený, a síce, ako si to uhorská aristokracia žiadala — do Budína.

Zahraničná politická situácia bola v tom čase Leopoldovi veľmi nepriaznivá: vo Francúzsku zúrila revolúcia; výboje rakúske a ruské na tureckom území pobúrily proti Rakúsku vlády Pruska, Hollandska a Anglicka, bo tieto nechcely dopustiť, aby sa Rakúsko na účet integrity Turecka veľadilo. Pruské vojsko stálo už na hraniciach Rakúska, hotové v každom okamžení do Rakúska vtrhnúť, a aby Leopold i doma mal čo robiť, podnecovali Prusi uhorských zemänov k revolúcii.

Leopold pomohol si ústupčivosťou. Už 25. marca písal Fridrichovi II., uisťujúc ho o svojej úcte a náklonnosti. Fridrich odpovedal mu s najväčšou šetrnosťou, a tým bol aspoň priateľský pomer oboch zabezpečený. Zatým bolo treba politické úklady Pruska znemožniť, bo pruský minister Hertzberg vypracoval nasledujúci plán: Austria nech podrží svoje turecké výboje, ale na miesto toho nech uzná samostatnosť Belgicka a nech Poľsku prinavráti Halič. Halič oddá Gdansko a Torún kráľovi pruskému, aby Prusko so svojimi východnými krajinami malo lepšie spojenie. O Uhorsku, ktoré Prusi vzbúrili a do zjavnej revolúcie hnali, nebolo v tomto pláne nijakej zmienky. Anglicku a Hollandsku nepozdal sa tento plán; im bolo výhodnejšie, aby Belgicko ostalo s Rakúskom v štátnom svägzku a aby nebolo skrze Francúzsko zaujaté a annektované, bo keď presvedčily sa o Leopoldovej mierumilovnosti, už mu chcely pri zaujatí Belgicka pomáhať. Neriešenou a neobjasnenou otázkou ostalo, či Leopold zriekne sa výbojov v Srbsku a či pruský kráľ nezačne vojnu, aby nejakú rekompensáciu dostal.

V Uhorsku už od 25 rokov nebolo snemu. Zemänia chystali sa tedy k nastávajúcemu s veľkým oduševnením. V stoličných kongregáciach dávali vyslancom také úpravy, aby na sneme najprv práva a výsady zemänov baštami ohradili a uhorskú ústavu v neporušenom stave udržali.

Na sneme zemänia pretriasali, keď už otázka predsedu riešená bola, otázku diplomatičnej reči, bo stolice okolia tiského žiadaly, aby úradnou rečou bola maďarčina. Slovenské stolice, Horvatsko a Slavonsko nesúhlasily s návrhom, preto uzavrely, aby bol denník síce maďarsky vedený, ale aby ho Horvati v latinskom preklade dostávali. Cieľom obhájenia neodvislosti vyslancov uzavrel snem, aby každý vyslanec složil vlastenecků prísahu. Složili ju mnohí, ale z biskupov ani jeden. Kráľa ani nepripomenuli na sneme, ako čo by ho ani nebolo, bo verejná mienka bola tá, že si kráľa krajina postaví, keď budú „pacta conventa“ ustálené a diplom inauguračný vyhotovený.

Vyslanci radievali sa vtedy v skupinách okresných; vyslanci okresu tiského uzavreli žiadať v diplome inauguračnom, aby po po-

tvrdení náboženských a zemianskych slobôd bolo vyslovené, že dom habsburgský utratil právo dedenia trónu uhorského, a poneváč je Uhorsko neodvislé, už vraj niet urazenia veličenstva, len urazenie národa. Pritom všetkom že vyslanci v mnohých otázkach neboli jednomyseľní, to jedno žiadali všetci svorne, aby povestná klausula zlatej bully o práve resistovania zemänov proti kráľovi a jeho vláde bola obnovená, to jest, aby bol revolucionárny odboj uzákonený.

Nálada bola tedy ohnivá, revolucionárna, ale chybovalo rýchle rozhodnutie sa. Leopold v porozumení so svojou vládou dal sa zemänom vyburácať, stal na stranu, a táto politika dokázala sa najlepšou, bo zemänia nemali nikoho, s kým by sa hašterili. Ale o krátky čas, vzdor všetkým sľubom a prísahám o jednomyseľnosti, vyskytly sa medzi evanjelickými a katolíckymi vyslancami ohľadom otázok náboženských, medzi magnátmi a zemänmi ohľadom zákonodarnej moci, spory vždy väčšie a väčšie.

Pred započatím rokovania o diplome inauguračnom podali i vyšší dôstojníci uhorských plukov k snemu prosbu, aby stav vojenský bol i na sneme osobitným stavom, aby mal v Uhorsku osobitnú vojenskú radu, aby mal také osobitné uhorské veliteľstvo, ktoré by len od uhorského snemu záviselo, aby tým cieľom z uhorských plukov vyhostili nemčinu a do nich uviedli reč maďarskú. Pôvodcami tohto pohybu boli gróf Ďuro Festetich a kapitán Ján Lackovič, ktorí, pravda, nepovážili, že i zemänia sú len pre svoju povinnosť vojenčenia stavom privilegovaným, že uhorské pluky nemohly byť osobitným vojskom, poneváč nemaly ani delostrelectva, ani pionírskych sborov. Odkiaľ mala všetko toto krajina na peniaze a mužstvo chudobná stvoriť a ako bez týchto vážnu vojnu viesť, keď sa i od Nemca cele odtrhnúť chceli, na to tí páni ani nepomysleli.

Zatým pretriasali požiadavku, aby neodvislosť Uhorska naproti Rakúsku niektorá zahraničná mocnosť garantovala, tak ako sa to roku 1606 stalo, keď mier viedeňský zabezpečila unia stavov rakúskych, moravských, českých a sliezskych. Ale táto žiadosť bola ohľadom veľmocenského postavenia Rakúska pri značne zmenivších sa okolnostiach veľmi zahanbujúcou, bo Prusko odobralo Rakúsku Sliezsko surovým výbojom. Navrhovatelia si toho ani nevšímli, ba aby vláde narobili ťažkostí, žiadali, aby touto garantujúcou mocou bolo práve to Prusko, ktoré uchvátiac Sliezsko, stalo sa dedičom toho Sliezska, ktoré roku 1606 garantovalo viedeňský mier.

Prusko malo mať pri garantovaní neodvislosti Uhorska tú úlohu, akú malo Rusko pri protektoráte nad kresťanmi Turecka. Medzi Leopoldom a Fridrichom II. mohla vojna v každom okamžení vypuknúť a uhorské stavy vyjednávaly pritom všetkom s viedeňským pruským poslancom, aby touto garantujúcou mocou bol kráľ pruský. Už sa i o tom radily, že pošlú do Reichenbachu, do hlavného tábora pruského, odkiaľ malo byť Rakúsko napadnuté, vyslanstvo. Že takéto počínanie bolo zjavným odbojom, mohol každý videť.

Fridrichovi prekážalo vo vypovedaní vojny len Anglicko, ale aby ukázal, že je pritom všetkom na všetko odhodlaný, vyslovil určite, že sporné otázky treba riešiť za tri týždne. Leopold roz-

hodnul sa, že bude s Fridrichom vyjednávať. Do Vratislavy poslal svojho dôverníka barona Spielmanna, ktorý vyjednával tak obratne, že Fridrich bol naklonený vyrovnať sa, jestli Rakúsko zrekne sa svojich výbojov v Turecku. Ale Leopold nechcel to za žiadnu cenu urobiť.

V takýchto ťažkých okolnostiach boly uhorské revolucionárne pohyby veľmi cennými, ale skoro utratily svoj význam, bo medzitým dňa 25. júla dohodnul sa Leopold s Fridrichom v Reichenbachu a s Tureckom v Sistove. V mieri sistovskom utratil síce Belehrad, ale sprostil sa Fridricha a tak k upraveniu svojho pomeru s Uhorskom dostal slobodnú ruku.

V prípise uhorským magnátom dňa 20. júla poslanom objasnil programm svojho budúceho vladárenia nasledovne: Kráľovská Jasnosť pridŕža sa krajinskej ústavy v smysle pragmatickej sankcie, nechce narušiť jej sankcionovaných ustanovizní a nema nič proti tomu, keď stavy postarájú sa o zabezpečenie ústavy kráľovskej hodnosti a blahu krajiny primerane. Tým cieľom uváži všetky primerané návrhy, ale nedovolí nikdy, aby pragmatickou sankciou domu habsburgskému zabezpečené právo dedenia do pochybnosti vzaté bolo. Ani vo vojsku nedovolí opráv, ktorými by disciplina narušená a obrana krajiny znebezpečená bola. Jeho Jasnosť bude exekutívnu moc v smysle zákonov vykonávať, ale premien, nezodpovedajúcich duchu času, nikdy nedovolí. Týmito krátkymi črtami vyslovil tedy určite a jasne, že chce byť síce ústavným, ale i mocným panovníkom.

Leopold chcel prísť do Budína hneď po otvorení snemu, dať sa korunovať a len potom položiť si na hlavu nemeckú cisársku korunu. Ale tento svoj úmysel premenil, bo zemania vystupovali v diplome inauguračnom s požiadavkami nesplniteľnými a k otvoreniu snemu ho demonštratívne nepozvali. Keď tedy v smluve reichenbachskej slobodnú ruku dostal a nebezpečie z Pruska nehrozilo, dal sa 9. oktobra 1790 vo Frankfurte za nemeckého cisára korunovať a len potom vystupoval i v Uhorsku rázne.

Pohyby uhorských dôstojníkov boly Leopoldovi dobre známe; spoliehajúc sa na nezlomnú vernosť dôstojníkov rakúskych, predvolal najprv podplukovníka grófa Ďura Festeticha do Viedne a po výsluchu dal ho na 14 dní uväzniť a po vytrpení pokuty preložiť do Belgicka. I dôstojníkov Lackoviča a Daniela potrestal väzením a tým bol bunt vojakov zakončený. V záležitosti dôstojníkov repräsentovaly síce stolice a snem, ale Leopold nepopustil a i títo dôstojníci museli pretrpeť trest.

Pohyb zemänov ostal i následkom vystúpenia Srbov isolovaný.

Mitropolit srbský prosil už dávnejšie, aby srbský kongress svolali; k tomu dostal 10. júla privolenie s tým doložením, aby okrem 75 cirkevných zastupiteľov pozvaní boli do neho i svetskí páni, počtom 75. Leopold vyznačil za cieľ kongressu rokovanie o všetkom tom, čo týka sa blaha celého srbského národa, jeho cirkevného, občianskeho a vojenského postavenia, a každý môže na ňom slušným spôsobom predniesť všetko, čo za krivdu národa alebo

jednotlivcov považuje. Kongress sišiel sa v Temešváre, a poneváč i mitropolitu volil, zúčastnili sa na ňom i biskupovia zo Sedmohradska a z Bukoviny. Kongress bol začiatkom septembra so slávnostnými obradmi otvorený. Cieľom zabezpečenia srbskej národnosti žiadal pre Srbov vyhraničené územie; kráľovský komisár vyznačil mu temešský Banát, ktorý ešte i tak nebol k Uhorsku pripojený. Srbi žiadali k tomu osobitnú administráciu, zákonom zabezpečenú náboženskú slobodu, podriadenie srbského vojska osobitnej správe vojenskej, pre Srbov, nebývajúcich na území temešského Banátu, zákonom zabezpečenú národnú rovnoprávnosť, konečne, aby ich vojvodom bol syn Leopoldov, arcikniežа Alexander.

Leopold vzal blahosklonne v známosť zprávy komisára Schmiedfelda o uzavretiach kongressu, uistiac ho, že všetko možné vykoná, aby Srbi dostali osobitné gubernium, ktoré by ich stále zastupovalo, ich práva udržovalo, menovite ale náboženskú slobodu hájilo. Ale táto akcia bola Leopoldovi len k tomu potrebná, aby ňou paralysoval pohyby uhorských zemänov; akonáhle tieto prestaly, odstúpil i od organisovania illýrskej kancellárie.

Keď už výhľadov na pruskú pomoc nebolo, snížili i zemänia svoje požiadavky v diplome inauguračnom, ba už sa ani neopovážili pripomínať, že „niť dedenia je pretrhnutá". O krátky čas Leopold dal budínsku pevnosť nepozorovane horvatskými plukmi obsadiť; keď sa o tom dozvedeli, boli uhorskí páni tak zmalátnelí, ako čo by im z nosov vždy krv tiekla. Už len to ľutovali, že si k otvoreniu snemu s veľkými výdavkami nádherné šaty našiť dali a pritom veľké dlhy nachytali.

I proti tým pánom a úradníkom, ktorí s Prusmi spojení a sprisahaní boli a ktorí dovolili, aby sa zemänia vyzbrojili, Leopold vystupoval veľmi rázne. Hlavného župana Zemplínskej stolice, grófa Michala Sztárayho, na ktorého anonymne žalovali, že vyslovil, že Uhorsko chce mať tak silné, aby sa od domu habsburgského i odtrhnúť mohlo, pozbavil úradu, a direktorovi causarum regalium naložil, aby proti všetkým tým pánom, ktorí sa proti nemu s Prusmi spojili, podal žalobu pre velezradu. Teraz už všeobecne myslelo sa, že Prusi v Reichenbachu zapredali zemänov.

Všetci zemänia boli už teraz naklonení vyrovnať sa s kráľom, bo povstal i ten chýr, že sedliaci tých zatiských stolíc, v ktorých snemoví vyslanci strojili revolúciu, sú proti pánom ozbrojení a že ich je 30.000. Fraňo Esterházy poznamenal síce, že sa on toho neľaká, bo 9000 vojakov, keď kati obesia veľký počet sedliakov, utíši vraj všetko hneď. Lenže vojsko by bol musel dať kráľ, a tak bolo potrebné získať si najprv lásku tohto.

V otázke diplomu inauguračného Leopold osvedčil sa, že podpíše len diplom Karla III. a Márie Terezie a že najviac ak dovolí vniesť do neho VIII. čl. zák. z roku 1741 o osvobodení zemänov od platenia dane. Ale keď uistil stavy, že snem rieši všetky spravedlivé žiadosti zemänov po jeho korunovaní, uspokojily sa i s týmto osvedčením a 15. novembra korunovaly ho slávnostne za kráľa, prvej však, 12. novembra, vyvolily jeho mladšieho syna

Alexandra za palatína. Všetko toto dialo sa už v Prešporku, kam bol snem preložený.

Stavy rokovaly za tým o návrhoch zákonov dla proposícií kráľovských. Najväčšiu ťažkosť zapríčinila otázka náboženská, bo tí, ktorí po smrti Jozefovej, pred otvorerím snemu, vyhlasovali Jozefov toleranční patent za nezákonitý, ústave nezodpovedajúci, na jeho zrušení nástojili a za základ náboženskej slobody považovali mier viedeňský a linecký, teraz, keď už prestala potreba sjednotenia zemänov v záujme udržania stavovských privilegií, napádali zase náboženskú slobodu evanjelikov. Počas rokovania o otázke náboženskej povstala tedy taká nenávisť a rozhorčenosť, že fanatisovaní zemänia jeden druhého mečami napádať chceli. Ale Leopold získal si zemänov už vtedy natoľko, že ho poprosili, aby náboženskú otázku on riešil, čo urobil v smysle Jozefovho tolerančného patentu. Tak povstal povestný XXVI. článok zákona.

Ohľadom samostatnosti a neodvislosti Uhorska bol X. článok zákona v nasledujúcom smysle vynesený: „Na základe poníženej repräsentácie stavov krajiny i jeho svätá Jasnosť ráčila milostive uznať, že ačpráve I-vým a II-hým článkom zákona z roku 1723 ustálené dedenie trónu v Uhorsku a v čiastkach k nemu pripojených patrí jasnému rakúskemu domu tak, ako i v nemeckých a iných dedičných zemiach na základe poriadku dedenia nerozlučiteľne a nedeliteľne vládaných: Uhorsko je pritom všetkom i s pripojenými čiastkami krajinou slobodnou a i ohľadom formy vlády, rozumejúc tu všetky gubernia, neodvislou, to jest, že nie je podriadené žiadnej krajine, alebo inému národu, ale že má svoju vlastnú državnú bytnosť a ústavu. Z toho nasleduje, že má byť skrze zákonite korunovaného dedičného kráľa a tak i skrze jeho svätú Jasnosť a jeho dedičov kráľov Uhorska v smysle III. článku zákona z roku 1715 a XI. čl. zákona z roku 1741 vládané a spravované.“ Kráľ je tedy povinný o šesť mesiacov po nastúpení trónu dať sa korunovať, kráľovské práva môže síce i dovtedy vykonávať, ale nesmie výsady dávať. I skrze cisára Jozefa II. dané výsady stanú sa len tak platnými, jestli ich Leopold potvrdí; kráľ môže zákony len so snemom spoločne vynášať; dane a vojsko môže len snem povoľovať a preto snem má byť každého tretieho roku svolaný. Bez privolenia stavov korunu neslobodno z Budína odviesť.

Náboženskú záležitosť nesjednotených pravoslávnych Srbov riešil snem XVII-tym článkom zákona nasledovne: Srbom povoľuje sa náboženská svoboda. Čo sa ich občianskeho života týče, majú právo majetky nadobúdať a krajinské úrady zastávať, ale v ich školských, cirkevných a fundacionálnych záležitostiach podržuje si kráľ svoje právo úplne. Ich privilegia potvrdzuje síce, ale len nakoľko ony neprotivia sa kardinálnej ústave krajiny.

Takúto odpoveď, veru ani zďaleka neuspokojujúcu, dostali Srbi na požiadavky v prípise kongressu dňa 24. oktobra vyslovené, v ktorých osobitné územie a osobitnú národnú správu žiadali a ktoré i kráľovský komisár s tým odôvodnením podporoval, že národ, ktorý domu rakúskemu toľkú vernosť dosvedčil, môže sa len na osobitnom území udržať.

Pritom všetkom, že uhorský snem pred korunovaním v osobitnom prípise protestoval proti tomu, aby Srbi tvorili „štát v štáte“, nariadil Leopold 20. januára 1791 organisovanie osobitnej illýrskej dvorskej kancellárie, vymenujúc za jej náčelníka grófa Fraňa Balassu, kráľovského komisára záhrebského. Uhorský snem považoval tento skutok za dvojfarebnosť a slovenský renegát Karol Jezernický, vyslanec Nitrianskej stolice, karhal preto vládu v zasadnutí snemu ostrými slovami. Ani nástupca trónu Fraňo nesúhlasil s tým, aby Srbi podporovaní boli, a v štátnej rade vyslovil otvorene, že „kancelláriu na eludovanie zákonov teraz postaviť, keď Jeho Jasnosť stavy Uhorska vyslúcha, je úprimne rečeno skutkom príliš politickým a odcudzilo by nielen Uhrov, ale by ani dvoru neslúžilo ku cti.“ Na námietku uhorskej dvorskej kancellárie, že tu povstáva štát v štáte, odpovedal kráľ, že nové gubernium bude len v záležitostiach cirkevných kompetentným. Sľubom viazaný, chcel Srbov aspoň formalitami uspokojiť. Ale i takáto illýrska kancellária bola krátkeho života a po roku prestala cele, bo Srbi už neboli potrební, keď nebolo výhľadov na boje s Maďarmi.

Porovnajúc politické udalosti z roku 1790 s udalosťami z roku 1866, súdny čitateľ ľahko nahliadne, že medzi nimi veľa podobnosti. Prusi nezradili v Reichenbachu Maďarov, ba práve oni dopomohli im k formálnemu uznaniu uhorskej stavovskej ústavy, tak ako im roku 1866 vybojovali dualistické vyrovnanie. I politika Viedne ostala tou istou. Roku 1790 dostali Srbi na záchranu svojej národnosti „illýrsku“ kancelláriu, ktorú zrušili, akonáhle neboli potrební; dňa 18. novembra 1849 dali Srbom „srbskú vojvodinu“ a cisár Fraňo Jozef I. prijal titul srbského vojvodu „um den nationalen und historischen Erinnerungen der Serben ehrende Anerkennung zu gewähren,“ a po 11 rokoch — píše Štefan M. Daxner — doniesla politika opportunity to so sebou, aby jednoduchým ťahom pera vytretí bol akt tento k vôli získať sa majúcim sympatiam aristokracie maďarskej.

My Slováci sme boli šťastnejší. Nás ani sľubami nemámili, ani nám nič nedali, ale nás jednoducho Maďarom na pospas hodili.

Niet pochybnosti o tom, že z terajšieho boja o maďarské kommando vyndú Maďari víťazmi, ačpráve k tomu zákonom zabezpečeného práva nemajú. O to postará sa dôverník vlády rakúsko-uhorskej, berlínsky posol Maďar Ladislav Szögyény-Marich, bo len slepý nevidí, že Maďarov i teraz z Berlína podnecujú k odporu. Slabé, národnostnými bojmi vnútorne rozorvané Rakúsko, zvlášte však premenenie uhorskej čiastky spoločného vojska na maďarskú revolucionárnu armádu, sú Prusku najistejšou zárukou, že s pomocou Maďarov dostane nemecké čiastky Rakúska, Česko, Moravu a zbývajúcu čiastku Sliezska.

Tragédia človeka.

Dramatická báseň

od

Imricha Madácha.

Preložil

Hviezdoslav.

(Pokračovanie.)

Štvrtá scéna.

(V Egypte Zpredku otvorený portik. Adam ako Faraon, mladistvý, sediac na tróne. Lucifer, ako jeho minister; v úctivej diaľke skvostný sprievod. V úzadí otroci, zamestnaní okolo stavby pyramídy, pod dozorci, korbáčom udržujúcimi poriadok. — Jasný deň.)

Lucifer.

Prejasný pane! ľud, ti večne vlastný,
čo za teba môcť z krvi stiecť tak šťastný
by bol, on, plný strachu, úzkosti,
sa ráči pýtať: ká to príhoda
je, veľkému čo nedá faraonu
spočinúť jemných na poduškách trónu?
Nač obetuješ jej dňa pôžitky,
nač snovidenia noci presladké,
a svojich veľkých predsavzatí starosť
čo nenaložíš v temä otrokov,
imž ona patrí? keďže beztak už
šíreho sveta celo-okršleku
všeliká sláva, česť, moc tvoja je,
i rozkoš, akú človek v stave zniesť.
Stých krajín bohatstvá a poklady
ťa pánom zvú, ich kvetna iba tebe
otvára svoje vonné kalichy
a chutné ovocie len tebe rodí.
Tisícich ženštín ňádra vzkypené
vzdychajú k tebe: rusovlasá kráska,
so zrakom unylým, tak spanilá,
tak cintľavá, jak úkaz ihravý;
a brnoška zas, rubínové pery
do pola rozchýlené dychtením,
vo žhavých očiach s vášňou šialenou...
sú všetky tvoje. Jeden vrtoch tvoj
ich osudom je; všetky pociťujú,
že povolaniu dostály, ak ti
pár okamžení znaly okoreniť.

Adam.

To všetko nenie prs mi dráždidlom.
Jak nevoľná daň ono prichodí,
oň netrudím sa, nemôžem sa zaň
sám sebe poďakovať. No tu dielom
tým, ktoré staviam, myslím, narazil
som na cestu, čo vedie k skutočnej
veľkosti. Jeho vzácné umenie,
hľa, obdivuje príroda; i prez liet
tisícky ono bude ohlášať
mi meno. Nieto zemetrasenia,
niet víchrice, čo by ho povalila:
sa silnejším stal človek, než je Boh.

Lucifer.

A, faraone, ó, rec, pritomvšetkom
či blažený si v tejto predstave?
daj ruku na srdce si.

Adam.

Nie ja. Prázdno,
och, nevýslovnú cítim prázdnotu!
Však jedno mi, veď nemodlikal som
o blaho, ale o slávu len, a tá
sa rozkrýdlila predo mnou. Len by,
toť, množstvo netušilo mojej muky —
preds' nech by ma tak mohli ľutovať,
viac nevzývali by ma.

Lucifer.

Nuž a ak
sám nahliadneš raz, sláva tá že zbŕklou
je okamženia hračkou?

Adam.

Nemôž' byť!

Lucifer.

A ak by preds'?

Adam.

Bych uchýlil sa zomrieť,
preklajúc za sebou svet.

Lucifer.

Nezomreš,
bárs nahliadneš aj raz, ba za to stojím,
zas počneš to, s tým starým zdarom svojím.

(Jedného z robotujúcich otrokov natoľko zbijú dozorci, že na raty začne kričať a prenasledovaný zabehne až do otvoreného stĺporadia a tam u trónu sa svalí.)

Otrok.

Môj pane, pomoz!

(Zpomedzi robotníkov vymoce sa Eva ako manželka tohože otroka, a s boľastným výkrikom sklesne na telo mužovo.)

Eva.

Darmo k tomu lkáš.
Kto účastníkom nebol našich múk,
ten nerozumie, nerozumie! — Slabé
je nárku slovo a trón vysoký.
Čo nevoláš mňa, ktorá zakryjem
ťa, telom svojím každý zachytím
od teba úder!?

Adam.

(K rútiacim sa dnu dozorcom, ktorí otroka a jeho ženu odvliecť chcejú.)

Nechajte ich tam.
Preč odtiaľto! (Dozorcovia sa vzdialia.)
Ký neznámy to cit
mi plní srdce? kto je žena táto
a kým to vládne čaro-pôvabom,
nímž, ajhľa, vznešeného faraona,
jak reťazou by zrovna, strháva
ku sebe, v prachu váľajúcej sa? (Vstane.)

Lucifer.

Toť znova z totých vláken jedno, nimiž
tak na posmech ťa oplietol tvoj pán,
by na pamäť ti byt tvoj uviedol,
ten húseničný, v domýšľavosti
keď brnkáš motýľom. To tenké vlákno,
si videl už, jak húževnatým je,
nám z prstov vyklzne, i preto ho
nemôžem roztrhnúť.

Adam (schodiac po stupňoch trónu).

Ni nevykazuj.
Jak urážlivým, tak je príjemným.

Lucifer.

Však nesluší sa, aby mudrc a
kráľ stenal pod ním.

Adam.

A čo robiť mám?

Lucifer.

Nič iné nezbýva, len vedenie by
byt odtajilo skrytej niti tej:
a drsne nech sa vysmieva mu sila
i hmota.

Adam.

Ja sa neviem vysmievať
mu, ni ho odtajiť.

Eva.

Ach, miláčku,
krv cíčkom tečie ti, ju pristavím;
šak bolí ťa, a veľmi?

Otrok.

Život bolí
ma len; už dlho boleť nebude.

Eva.

Nie, nieže tak; nač bys' bol dosiaľ žil,
ak zomrel by si včuľ, keď našiels' ma?

Otrok.

Nač žije sedliak-rob? — K ihlanom skaly
teruží mocnému, a v jarmo mu
potomka zanechajúc za seba,
odkape. — Milliony pre jednoho.

Adam.

Hach, Lucifer, jak strašná je to reč!

Lucifer.

Mrúceho horúčkové balušenie.

Adam.

Čo on to hovoril?

Lucifer.

No, mrzí ťa
dať, faraone veľký? Bolo to
tu zvláštnej veci, môžem povedať;
o otroka je menej na zemi.

Eva.

Veď lichý počet tebe, mne svet celý.
Ó, beda! kto ma bude milovať?

Otrok.

Ja nie viac. — Zabudni ma, ženo, navždy. (Zomre.)

Adam.

Ja budem ťa. Ta preč s tou mrtvolou. (Mrtvolu zodvihnú.)
Sem, moja pani, hor' sa! na pohovke
tohoto trónu tvoje miesto je:
si krásoty tak práve vladárkou,
jak ja som vládcom sily; museli
sme obapolne najsť sa kdekoľvek.

Eva.

Ó, veľký faraone, dobre viem ja,
tvoj rozkaz že je súdbou sedliače,
ni nezdráham sa, kúštik času len
ráč udeliť mi, potom rozkazuj.

Adam.

Nie toho slova viac. Och, čiže moja
dŕžava nikdy nepresahuje
slov métu rozkazných?

Eva.

Veď dostačí,
keď predbežne sa rozkaz nedotkne
ma boľastive — Ó, nezávič v prvom
tom okamžení so pár mojich slz,
toť, mŕtvemu! Jak pekný umrlec,
ach, Bože môj, jak pekný je mi! (Naň sa schýli.)

Adam.

Pekný
a mŕtvy. Aká toto protiva:
pre naše snahy škľabom porúhavým
je tento pokoj, abo úsmevom,

čo márnivosti našej, útrpník
jak, uškrne sa.

Lucifer.

Otrok ubehlík
on, ktorý vzdoruje ti, hovoriac:
hľa, silnejší som od reťazí tvojich.

Adam.

Mier mŕtvemu, a spása živému.
On slz ti necíti, mne trýzňou je
tvoj postrádať smev.
(Mŕtvolu v tom vynesú. Adam zavedie Evu na trón.)
Ku boku mi, ženo!
(Zbedákanie medzi robotníkmi. Eva zosŕka.)
Čo je ti, ľúba?

Eva.

Och, či nečuješ
ten nárek ľudu?

Adam.

Prvý raz som zbadal
ho. Nepekná to hudba, pravda; však
nevšímaj si jej, pobozkaj ma, a
čo krome nás je, na svet zapomeň.
(K Luciferovi.) Ty ale zahriakni ten plač a kviľbu.

Lucifer.

Nevládzem, to už právo ľudu je;
ho vedno zdedil s jarmom.
(Opäť zbedákanie. Eva vzkríkne, Adam povstane.)

Adam.

Moja pani,
ty trpíš, a ja neznám, na aký
odpomôcť tomu spôsob. Prez srdce
ti toten nárek, sťaby rýchly blesk,
do mojej hlavy udiera, i onen
mám pocit, svet že volá o pomoc.

Eva.

Ó, faraone, zdrť ma, ale odpusť,
keď nárek ľudu nepokojí ma!

Veď dobre viem, že tvojou slúžkou som,
cieľ môjho žitia že je teba baviť,
zabudnem všetko, čo je mimo mňa,
hej: neresť, veľkosť, sladké rojčenie,
i umrlca, len aby ten môj úsmech
bol spásou, pery moje plameňom;
no jestli tak ľud, million-ramenatá
tá stvora zkvíli vonku, korbáč keď
ju rezný v holý chrbát zašľahol:
tu, žiločka jak zboleného tela,
i ja, bárs dcéra ľudu zhavranelá,
pocítim v srdci všetok tento bôľ.

Adam.

A s tebou ja. Milliony pre jednoho —
i mŕtvy povedal.

Eva.

Ó, veliký
môj faraone, zamračil si sa,
a ja som toho príčinou! Ta odžeň
ma od seba preč, abo nauč ma,
jak mám sa zrobiť hluchou?

Adam.

Lepší majster
si bola ty, bo z tvojej nauky
som občul nárek. Nech ho nečujem
viac. — Áno, buď si svobodným
ľud slúžobný. Veď čo aj platí sláva,
jejž človek dojde v jednej osobe
o millionov záhube a nárku,
tých millionov, v ktorých podobne
ten istý človek dýcha? Million ráz
zacítim muku, rozkoš iba raz.

Lucifer.

Ach, faraon, ty blúzniš: predsa ľudu
hen davy súdbou k tomu určeným
sú zvieraťom, že všetkých poriadkov
vo mlyne ono žernovy má rušať;
čo odšmaríš ty, neobdrží ľud,
i zajtra už si s chuťou pohľadá
nového pána. A či hádam veríš,
že môhol bys' mu sedeť na väzoch,
nech potreby tak gazdu necíti?
nech v prsach mu tak sídli povedomie?

Adam.

Tak prečo horekuje, jak by ho
poroba bolela?

Lucifer.

Nu, bolí ho,
bárs ani nevie, čo. Bo každý človek
za panovaním mrie: i tento cit
je, a nie bratstvo, ktorý svobody
pod prápor ženie nával luzy, — trebárs
ni nevzbudí sa k povedomiu v nej,
i tušením len hucká k takému
ho niečomu, čo novoť znamená a
je zaprením už stávajúceho:
v tom ufajúc sa uzreť vtelenými
sny, o blahu si utvorené ňou.
A preds' je morom hlbokým ľud: jas
čo aký slnca neprenikne jeho
nedvižnej massy; tmavým bude vždy,
len vlna skvie sa, ktorú hladina
vyšine, a tou vlnou nahodile
ty práve si.

Adam.

A prečo práve ja?

Lucifer.

Alebo iný, tebe príbuzný,
v ňomž ľudový pud stal sa povedomím,
a ktorý ako obdivovaný
rek svobody sa dotrieť odváži
na tvoje jasné miesto: pokým množstvo,
nedosahujúc ni zbla, čaruje
ak priezvisko, no gazda zostane.

Adam.

Ká nekonečná cesta okružná
to mudrovanie tvoje, z nehož hádam
ni umknúť neľza.

Lucifer.

Jesto vymknutie.
Daj niekoľkým tým takto vyniklým
jedincom reťaz, prsteň, inú im
daj hračku, a im povedz: nad obecný,
ľaď, zástup tiskám vás — a uveria,

a pohŕdajúc ľudom, prenesú,
keď i ty zhŕdneš nimi.

Adam.

Nepokúšaj
ma lákavými tými dôvody
na oko. Ta preč s poddanými! všetci
nech svobodní sú. Oznám im to, však
si dobre pospeš, by, až oľutujem
svoj čin, už hodne bolo neskoro.

Lucifer (stranou).

Len napred svojou cestou domýšľavý;
ver, sám žes' chodcom po nej bez unavy,
kým osudu ťa preds' len príval plaví. (Vyjde von.)

Adam.

A toto dielo nezakončené
stoj, upomenným rumom tomu, kto
po veľkom pachtí sa: hej. sily našej
i mdloby veľkým otázočníkom.

(Vonku radostný povyk; robotníci sa rozpŕchnu. Lucifer vráti sa.)

Nuž, plesaj, sedlač, že sa sklonila
pred tebou veľkosť, len si nemysli,
že z prinútenia.

Eva.

Uteš sa, môj drahý!
veď beztak čože stojí otupná
tá sláva, ktorá hadom studeným
sa plúži medzi nás?

Adam.

No velká, veľká.

Eva.

Preč s ňou; jak badáš, nárek zanemel,
nám blaženosti nepreruší viac:
i akú mal bys' inú žiadosť, keď
na ňádrach mojich spočívaš?

Adam.

Ó, žena,
jak úzky je, jak krehký obzor tvoj!

A hrdého preds' muža práve toto
tak tiahne k tebe — iba slabosť je,
čo milovať môž' sila. Ochranný
jak rodič vrelo-tuho objíma
si decko bezvládné.

Eva.

Ach, faraone,
snáď už aj nudím ťa tým zpozdilým
a bezosožným tláchaním? No darmo,
keď nie som rozumnejšou.

Adam.

Ani si
ňou nežiadaj byť, moja milenka.
Mám rozumu ja na dosť pre seba;
nie o silu a veľkosť na tvoje
sa skláňam ňádra, ani o vedenie:
to všetko v svojich knihách môžem najsť
ja v lepšej miere. Ty len hovor, hovor:
nech čujem tvoj hlas, jeho trasenie
prez moju hruď si šumoc záplavou.
Čokoľvek vravíš, všetko jedno; ó, veď
kto pýta sa, čo vlastne šteboce
na kríku vtáčik? preto so sladkou
preds' naslúchame tuchou jeho piesni.
Ty buď len kvietkom; vzácna ozdôbka,
neužitočná, ale krásna, i
to zásluhou jej. — (K Luciferovi.) A preds' jedna žiadosť
ma vyrušuje z opojenia, čajs'
bláznivá túžba — — však, och, vyplň ju! —
daj hodiť mi raz odvážlivým okom
vpred, za pár tisícletí pomedzie,
čo bude z môjho chýru?

Lucifer.

Kým tak bozky
si zamieňate, ozaj necítiš
nežného vanutia, čo po tvárach
vás pohladká a brnkne? Kade letí,
vše prachu vrstva zbude tenučká;
za rok je tohto prachu na dakoľko
čiaročiek leda, za stoletie už
na lakťov niekoľko, pár tisíc liet
zahrebie tvoje pyramídy, v násyp
pieskový tvoje meno pochová;
v tých milosadoch tvojich šakaly

zavyjú, a hen púšťou žobrácke sa,
otrocké plemä bude rozkladať.

(Čo Lucifer tu prednáša, i viditeľným stáva sa všetko.)

A všetko to nie búrka, oblohou
otriasajúca, ani mumlavé
pohnutie zeme, ale spôsobuje
len slabý vetierok, čo líškave
o teba obtiera sa.

Adam.

Hrozný obraz!

Lucifer (s úškľabom).

Nu, žiaden strach: len duch tvoj zajde v zmar;
no telo zbudne ti, sťa mumia,
hen zvedavosť to chlapcov-školákov,
so zmrzáčeným obličajom, z nehož
ťah po ťahu čas písmo vymazal:
či sluhom bola, a či hádam kráľ?

(Kopne do mumie, ktorá medzitým zkrsla pred trónom a pomaly skotúľa sa po jeho stupňoch.)

Adam (vyskočiac).

Pekelné mámidlo, ta prac sa! preč!
Márnivá snažba, vysokomyslnosť
bez umu — dosiaľ až mi v ušiach znie:
milliony pre jedného. Millionom
tým, áno, musím platnosť vydobyť,
v svobodnom štáte — inde nejde to.
Nech zhyne jedinec, keď obec žije,
čo z jednotlivcov veľký celok sbije!

Eva.

A i mňa, svoju lásku, opustíš?

Adam.

I teba, hej, trón, všetko opustím.
Veď, Lucifer, ma, k novému veď cieľu;
už beztak mnohý krásny zmrhal som
čas na mýlnej tej ceste. (Odchádza, tasiac meč.)

Eva.

Kráľu môj!
až s podťatou sa vrátiš nádejou,
na srdci mojom tvoje srdce znov
si útočište najde.

Adam.

Áno, áno;
mám predtuchu, i teba stretnem zas
vo pretríbenom stave: a v ten čas
nie z rozkazu ma budeš objímať,
lež, ako rovná, — s citom, ktorý zvať
sa bude rozkošou. (Odíde.)

Lucifer.

Nač toľký chvat?
včas ešte dôjdeš, snáď i prvej cieľa,
než trôfaš si. A budeš plakať veľa,
zrúc, jak on lichý, volil bys' ho zapreť;
ty v nárek, v chichot ja — Nuž, poďme, napred!

Piata scéna.

(V Athénach. Rynok, s rečništom na prostriedku. V popredí postranne: otvoreného stĺpovia chrám so sochami bohov, s rozvesenými vencami z kvetín, s oltárom. Eva ako Lucia, vojevodcu Miltiada manželka, sprevádzaná viacerými služobnicami, ktoré obetné veci nesú, i so synom Kimonom prichádza smerom k stĺporadiu chrámovému. Po rynku tmolí sa otrhaný ľud. Ligotné ráno.)

Eva.

Len sem sa, sem, môj synak milený.
Hľa, tamto pošiel bystrej na lodi
tvoj otec, aby válčil na ďalekých
hraniciach vlasti. Istý surový
ľud býva tam, čo opovážlive
bol otčiny nám voľnosť ohrožoval.
I poďme, synček, pomodlime sa,
modlime, aby nebo zaujalo
sa dobrej veci nášho domova,
a bez úrazu zpiatky medzi nás
priviedlo tvojho hrdinského otca.

Kimon.

Veď načo aj šiel otec v ďaleký
ten kraj, by bránil tento ošarpaný
a chabý ľud, keď krásnu manželku
žiaľ umára mu doma medzitým?

Eva.

Och, beda! Neodsudzuj svojho otca
dobrotivého: kliatba spočine
na takom decku, ťažká kliatba bohov.
Len zaľúbená žena právo má

zahorekovať nad mužovými
veľkými kroky, ktoré nezrobil-li
by, hanbiť by sa musel. Otec tvoj
tak konal, jak je treba mužskému.

Kimon.

Nuž tak sa bojíš, mati, že je slabý,
že porazia ho?

Eva.

Nie, nie, synáčku;
tvoj otec bohatier je, zvíťazí.
Len jedno, prečo obávam sa o ňho,
je to: že bojsa neopanuje
sám seba.

Kimon.

Jak?

Eva.

Má duša istý, hej,
mohutný výraz: vysokomyslnosť.
Ten v otrokovi spí si, alebo
vo svojom kruhu úzkom spodlie v hriech.
No krvou svojou plekajúc ho voľnosť,
mu na obra dá vyrásť, v podobe
občianskej ctnosti. Táto rodičkou
je potom všetkého, čo zveme krásnym
a vznešeným; však jestli nad mieru
na duhu prekypí, tu oborí sa
na vlastnú ona matku, zápasí
s ňou, až z nich v boji vykrváca jedna.
Ak výraz ten by v ňom tak prevážil
síl prebytkom, ak túto svätú vlasť
on bol by v stave sklamať, prekliala bych
ho sama. Poďme, synku, modliť sa!

(Vojdú do chrámového stĺporadia; medzitým na rynku vždy viac a viac ľudu sa shromažďuje.)

Prvý z ľudu.

Žiadneho človek chýru nečuje,
čo rozčulil by, sťaby naše vojsko
ni neslýchalo, kde je nepriateľ.

Druhý z ľudu.

A tuná doma tiež tak ospalý
je každý človek; var' už ani nikto

nekuje plánov, ako kedysi,
k ichž prevedeniu potrebný by bol
majestátneho ľudu hrtan. Dnes
od rána schodím toto placisko,
a nedajbože na hlas môj najsť kupca.

Prvý z ľudu.

Ech, nudný život, prázdny, zdĺhavý;
len čo už počať si tu na ostatok?

Druhý z ľudu.

Ba neškodil by dáky malý zmätok.

(Eva medzitým roznietila oheň na oltári, umyla si ruky a prichystala sa k obetovaniu. Jej služobnice zaspievajú hymnu, ktorá po odseku vplýva do nasledujúceho výjavu. Rynok zaplnil sa občanmi, ľudom; dvaja demagogovia boria sa o rečnište.)

Prvý demagog.

Na stranu! toto miesto patrí mne.
V nebezpečenstve vlasť, ak neprerečiem.

Druhý demagog.

Zkap, jestli cekneš. Podplatenče, ta
ztaď, ridaj dolu!

(Ľud chechce sa a tlieska.)

(Pokračovanie.)

Z básní Somolického.

Vídal som ...

Vídal som ja, vídal prekrásne oltáre,
bolo na nich svetiel, boly krásne tváre.

Počul som organov ľúbezné zunenie,
až mi vkolísaly dušu v krásne snenie.

Ale som nevidel krajšieho oltára,
ako je to srdce, láska kde vyhára;

ako je to srdce, kde vždy sviece horia,
ducha tmu v národe večným svetlom moria.

Ani som nepočul krajšieho organa,
ako keď je duša citmi rozoraná.

Keď si city dušu v službu pravdy zvedú:
zabúdaš na zlobu, zabúdaš na biedu.

Srdce nech je oltár, city nech sú hudbou:
spokojný vždy budem, Bože, s touto suďbou.

Dujú vetry...

Dujú vetry, dujú
  od Dunaja k Váhu,
zlé nám chýry nosia,
  očiam horkú vlahu.

Zlé nám chýry nosia,
  strechy nepokoja:
ešte sa slovenské
  rany nezahoja.

Ešte tie slovenské
  duše trpeť budú,
ešte nás povedú
  nepriatelia k súdu.

Ešte nás povedú
  pred tú slepú pannu,
ktorá v pravo hľadí,
  súdi v ľavú stranu.

Hľadí v pravo okom,
  na ľavé je slepá:
tam na ľavo sedí
  pravda veľkolepá.

Tam na ľavo sedí
  pravda učopená:
sudca do nej kyjom,
  na perách mu pena.

Kyjom idú, kyjom
  na pravdu — na teba,
ktože ťa obráni?
  Iba Pán Boh s neba.

Ktože ťa zastane?
  Oj, tie vetry dujú:
strechy, naše strechy,
  za vlasy ich rujú.

Strechy, naše strechy,
  či to vydržíte,
slovenské ohniská
  vzdorom zastienite?

Ohniská slovenské
  posiaľ uhlia maly —
bodaj by ho vetry
  v plameň rozdúchaly!

Bodaj by ho vetry —
  čo aj so zlým chýrom —
rozdúchaly v plameň,
  aby krúžil vírom!

Od Dunaja k Váhu
  letia zlé noviny:
beda mu, kto sa vraj
  drží slovenčiny!

Beda mu? Nuž beda
  aj tej vašej panne,
keď raz pravda nohou
  na krivdu si stane!

Oj, veď pravda žije,
  ešte neumrela,
ani krivda ešte
  pred súd nedozrela.

Dujú vetry, dujú,
  nech si podúvajú,
ešte aj slovenské
  prsia sa dvíhajú.

Ešte hory stoja,
  ešte prsia máme,
ešte sa dakedy,
  krivda, porátame!

Za vysokou . . .

Za vysokou horou
  slnko tíško drieme,
povedalo zemi:
  viac sa neuzreme.

Nechcem ťa: na ľuďoch
  leží kôra ľadu,

nebudem ja márniť
  na vás svoju vládu.

Hrejte sa už sami,
  ako sa vám páči,
keď vás moja žiara
  rozohriať nestačí.

Zohrievalo som vás
  od jari do zimy,
nezohriali ste sa
  lúčami mojimi.

Tak mi vzdorujete,
  ako len tá skala,
bodaj vás, aby vás
  večná tma zaviala!

Zem sa naľakala,
  k slniečku bežala,
zlatou ho retiazkou
  k srdcu priviazala.

Nebudeš, slniečko,
  po mori sa plaviť,
musíš mojim ľuďom
  na dušiach ľad ztaviť.

Keď si ty dávalo
  svetlo dušiam čiernym,
prečo malo by si
  zostať nám neverným?

Veď sme my verili,
  milovať sa vieme,
tvojím božským teplom
  chovať deti chceme.

Budeme vždy tvoji,
  buď ty naším kráľom,
nebuď nám otčimom,
  nezasýpaj žiaľom.

Slnko dalo ruku
  zemi, Božej dcére:
vstanem, budem svietiť
  ľudí tvojich viere.

Vstanem, budem svietiť
  očiam tvojho ľudu,

aby už vyzliekol
odev tmy a bludu.

Budem hriať vás, budem:
pomáhajte, ľudia,
nech sa v dušiach vašich
nové slncia vzbudia!

Slnko sen zahnalo,
zore ho vítajú,
a na dušiach ľudu
staré ľady tajú.

Povieva...

Povieva vetríček,
ticho si povráva:
Bolaže to, bola
v noci za zábava!

Sadol som na jedľu,
boly tam hrdličky:
aj som im závidel —
maly krásne sníčky.

Sedel som tichúčko —
o láske snívaly —
pritom moje meno
často spomínaly.

Viete, ja som bratom
láske čistej, jasnej,
veď sa ja kúpavam
iba v zore krásnej.

Tíško som počúval,
mesiac sa usmieval,
hrúzu svojho striebra
na nás porozlieval.

Počúvam: hrdličky
tak sa rady maly,
že sa medzi sebou
nikdy nehnevaly.

Zrazu letí sova
rovno na jedličku...
Čože si tu počať?
zabije hrdličku.

Bleskom sa vyhodím
  na sovu do sedla —
skoro bola by ma
  od zlosti tam zedla.

Duril som ju horou,
  ledva že zdýmala,
veru ma nebodaj
  dlho spomínala.

Vrátim sa k hrdličkám:
  hlavička pri hlave,
a ich krásne sníčky
  kúpajú sa v sláve.

Ach, tak krásnu radosť
  dávno som necítil,
dávno som tak sovu
  za uši nechytil!

Povieva vetríček,
  ticho si povráva:
Čože sa tá sova
  o láske nazdáva?

Piesne moje . .

Piesne moje, piesne, ktože vás vychoval,
ktože vás kolísal, ktože vás varoval?

Chovala vás mati, na srdci chovala,
pre mňa vám na srdci teplé hniezdo mala.

Ešte ste neboly celkom odchované,
povedaly na vás: preč, dovarované!

Ušly ste aj so mnou do šíreho sveta:
v zime ste mi teplom, tôňou v páli leta.

Život nasial ruží v mojom tichom sade:
Búrka ich zlámala — pusto je tam všade.

Ale verné piesne našly si náhradu
tamdnu v prsiach majú sviežu vždy záhradu.

Piesne moje, piesne, vždy sa radi majme:
radujme sa spolu, spolu nariekajme!

Kto to bol?[1]

A. N. Majkov.

Lesom tmavým, lesom hustým,
  neschodnými cestami,
jazdec jechal, — kým nepustil
  nevskými sa brehami.

Rybársky tam domec starý,
  a u rieky starec stál,
obzerajúc čln deravý,
  hrešil, — div, že neplakal.

Jazdec jede, on nečuje,
  jazdec sa mu pozdraví;
starec nedbá, trudno mu je,
  na pozdrav nič nevraví.

Len vše zvrčal do fúza si:
  »Čo po tvojom pozdrave?.
Zlé nastaly pre mňa časy:
  sedím s člnom — na tráve!

Vám čln hračkou, — buď rečeno, —
  loďka však pre rybáka
to, čo babe je vreteno
  a čo kôň pre kozáka.

Švédi? — naši? — šli súmrakom, —
  — kto by ich tam poznal všech! —
— Všade páchne za tabakom! —
  I v čas mieru pášu hriech!

Sotva v diaľke sa zjavili,
  ja do lesa utekám...
Tu tí lotri čln zkazili...
  Čo s ním hriešny počať mám!?

Vieš, za cárom ľud odišiel
  od nás, sem do nových miest;
ja zpod Pskova tiež som prišiel,
  chcel by rybárstvo tu viesť...«

Jazdec s koňa mĺčky skočil,
  do práce sa s chuťou dal;
o hodinku, — starec zočil, —
  dielo celé dokonal.

---

[1]) Peter Veľký.

»Jak ten dlátom drevo dlabe!
Jak toporom kreše to!«
— zhíknul starec. — »Čln zas v sláve,
hoc bol jako rešeto!«

»» Iď už, starče, morom brodiť,
už je všetko hotovo;
sieť na šťastie môžeš hodiť
cára svojho Petrovo!...««

»Na Petrovo! čo ten vraví?«
takto dumá ten rybák:
»S toporom je tesár pravý,
rečou bojar! — či nie tak?«

A tu starec ruky zavrel,
čiapku sňal a hľadel dosť,
kým len kus tej cesty zazrel,
ňouž ten divný zmiznul hosť.

Horal.

Literatúra a umenie.

V. Shakespeare. **Sen noci svätojánskej.** Divadelná hra v 5. dejstvách. Preložil *Hviezdoslav.* Turčiansky Sv. Martin. Nákladom »Slovenských Pohľadov.« 1905. 8°, 96 strán.

Po *Hamletovi* máme už od Hviezdoslava i *Sen noci svätojánskej.* Keď roku 1871 v Divadelnom Ochotníku Francisci vydal, podľa Holbeinovho nemeckého spracovania, veselohru *Láska zdolá všetko, alebo Skrotená divočka* (vlastne ani nie Shakespearovu tvorbu — Shakespeare to len opravoval) a kus v Martine i zahrali, Kalinčák uveličený písal v Národných Novinách, že Shakespeare je už i u nás. Keby bol dožil Hviezdoslavove preklady, čo by bol povedal tento umný a zvláštnym ästetickým čutim obdarený Slovák!

Po Hamletovi, hĺbavom a mračnom, Hviezdoslav volil si zo Shakespeara *Sen noci svätojánskej,* teda, ako i titul ukazuje, kus pôvabný, zábavný. Tu nie duch zmárneného kráľa, lež predstavujú sa nám duchovia, akým podobných vo fantásii slovenského ľudu plné sú i naše háje, duchovia svetlí, veselí, kuzlom, nápojom lásky pôsobiaci medzi ľuďmi. Ako poetické dielo Hamlet asi najvyššie stojí i medzi Shakespearovými; vedľa sily fantásie a blesku poesie jednako poráža i veliký um tohto Angličana, ako azda ani v jednej z jeho tvorieb; Turgenev pokladal Hamleta za najznamenitejšie dielo novšieho ducha: no dojmy, ktoré čitateľ vynáša, nie sú ani najmenej svetlé. Kráľ i kráľovná, alebo ich Polonius budia ošklivosť;

ešte i Laertes je nesympatický a Ofelia akási hmlistá, záhadná. Sám Hamlet mravne je hodne nepekný, ale predsa zaujímavý, zvláštny (»nechutný, keď koná, obdivuhodný, keď hovorí«). Nevyzpytateľná postava poetického diela. Turgenev povedal, že Hamletov obraz postavený je na večné študovanie (изученie) potomstvu. V *Sne noci svätojánskej* niet nijakej záhady. Ľahký, ihravý kus — na obveselenie. Slovákovi, ktorý vie o vilach a iných lesných duchoch, je obzvlášte milý.

Múdri kommentátori hovoria pri tomto kuse, že za časov Shakespearových »nebolo pastiera, ktorý by nebol videl ducha, a na cintoríne bolo toľko mátoh, koľko živých ľudí v dedine.« A dnes toho že niet? Ja nazdávam sa, že ani nieto príčiny vykoreňovať veľmi takú vieru. Lepšie je veriť v mátohy, v duchov, ako neveriť vôbec v nič, v nikoho. Prostého človeka taká viera chráni pred surovosťou. On nemá možnosti čítať knižky, výtečné tvorby literárne, a že potrebuje zamestnávať svoju fantásiu a rozohrievať cit, oddáva sa teda poverám. Pre prostého človeka nadprirodzené je prameňom dobročinnej poesie! Brániť celkom pôverčivosť nemôže sa, no radšej bolo by vykoreňovať surovosť našej doby, ktorá strašne znetvoruje ľudí.

Dnešnému človeku že vadia povery v Shakespearových kusoch... U Shakespeara je veru ani povera nie povera, ale poesia!

Pre slovenský jazyk zostane veľkou vecou, že Shakespearove diela bude mať v preklade Hviezdoslava. Turgenev, na ktorého odvolávam sa i tretí raz, vraví, že Shakespeare berie svoje obrazy so všetkých strán — z neba, so zeme — pre neho niet zákazu; nič nemôže vyhnúť jeho všeprenikajúcemu zraku; vytrhuje ich s neodoleteľnou silou, so silou orla, padajúceho na svoju korisť.« Takého Shakespeara môže prekladať len básnik, veľký básnik, taký, ktorý nesmiernosti jeho zvládze, všetko prenikne, vynesie a podá jazykom obsahu dôstojným.

Šk.

Volosko — Venecia. Cestopisné črty od *Svetozára Hurbana Vajanského.* (Odtisk z Nár. Novín.) Turčiansky Sv. Martin. Tlačou Kníhtlačiarskeho účast. spolku. 1905. 16°, 131+4 strany. Cena 80 halierov.

Žrec z chrámu slovesného umenia, Svetozár Hurban je nadšeným milovníkom i plastiky a maľby. Čitatelia, znajúci to z jeho dávnejších cestopisov i väčších diel, iste radi počuli, že teraz mal príležitosť videť z Itálie, »milej bohom«, aspoň Veneciu. V máji toho roku šiesty kongress slovanských novinárov rakúsko uhorských bol vo Volosku, v Istrii, na brehu Adrie: odtiaľ do Venecie nie je ďaleko.

Tak povstala z opisu pôvodne v *Národných Novinách* tlačeného táto neveľká, ale milá, vzácna knižka. Črty s kongressu čítajú sa dobre, mihajú sa nám pred očima krásné pobrežie istriánske, s morom, a srdcu nášmu slovanskému drahí ľudia. Potom, ozaj ako na húpavých nebúrnych vlnách, prenesení sme do Itálie. Slnce vychodí nad morom, hneď zatým vynorí sa z rannej hmly panoráma

Venecie — a to je opis, z ktorého vidíme, že výtečne budeme vodení, že hodno je sveriť sa takým rukám.

Veneciu videl i Kollár roku 1841 a venoval jej v svojom vzácnom *Cestopise* nejednu stranu. Kollár bol vždy a všade Kollárom, veľkým agitátorom slovanským; tak i tu, či vstupoval na Slovanské nábrežie (Riva degli Schiavoni), či stál pred pamiatkami umenia, alebo shováral sa s ľuďmi o udalostiach dňa. Hurban ako by chodil v ruke s Kollárovou knihou: vyzdvihuje jeho plamenné slovanské myšlienky, kommentuje jeho archäologicko-filologické vytrženia. Robí i toto posledné s láskou, úctou, vecne ho opravujúc, čo do ducha prisviedčajúc veľkému buditeľovi Slovanstva.

Z krátkych kapitolôk Hurbanovho opisu pred duševným zrakom čitateľa povstáva nádherná Venecia Chrám sv. Marka a jeho námestie (str. 40 a nasl.), chrám Santi Giovanni e Paolo (str. 102), palác dóžov (str. 66) s ich umeleckými bohatstvami, alebo Tizianova Assunta (str. 57) — to sú tu spolu s mnohými inými opisy, ktoré veľmi vzácne budú pre budúcich navštevovateľov tohto zvláštneho mesta. Svetozár Hurban zná historiu umenia, má zvláštny smysel pre ušľachtilosť foriem a harmoniu farieb, píše s oduševnením a perom skvelým. K tomu, čo umenie predstavuje, povodí nás ešte na gondole vo dne Veľkým Kanálom, večer pri serenáde, keď na vode mihajú sa stá gondol, medzi nimi barka, okrášlená, osvetlená trblietave, a na nej hudba a chóry spevákov, na gondolách ľudia z celého širokého sveta, »opojení šťastím a krásami umenia a prírody.« Ešte keď som čítal po partiach v Národných Novinách, teda pretrhovano, so dva razy prišlo mi tak, že čitam to nie opis iného, ale spritomňujem si, čo som sám videl a zažil. Ako by som sám bol býval vo Venecii.

Delenie na kapitoly (jest ich v knižke vyše 40) veľmi obľahčuje priehľadnosť. Kapitoly zväčša končia sa alebo duchaplným zvratom, alebo prekvapujúcou pointou. Poznať, že pôvodca, nadšený milovník a cenitel umenia, je i sám umelcom.

A po stopách Kollárových Svetozár Hurban hoden je chodiť, hoden spomínať Kollára. I on stále má na ume veci slovanské, i on stále horí slovanským citom. Keď loď slovanských novinárov s horvatského brehu pozdravia tou našou »Hej, Slaveni!« on nezabudne napísať, že »Tomášikova pieseň i tu bola slávnostným, jediným emblemom, jediným heslom, ktorému porozumel každý z roztrhaných slavianskych kmenov, záujmov a protiv.« Stojaciemu pod svodom dóžovského paláca bolo mu sladko i smutno; prišlo mu na um: »Takto pracovala cudzina v časoch, keď môj národ ešte spal, keď Slavianstvo driemalo, keď iného nerobilo, ako bránilo si nahý život proti vrahom od západu i východu, bránilo celú Europu, krvácalo, aby Sansovino mohol kresať z mramoru svoje dorické i jonické stĺpy, vypĺňať svoje triglyfy božskými skulptúrami! A tento strašný process ešte ďaleko nie je u konca. Vrahov je ako kobyliek, celé mraky, celé sámumy. A v ňádrach samého plemena mátoženie, spletenie umov, rozožranie citov, oslabenie vôle a charakteru...«

Vedľa Kollára rozpomenul sa i na Pavla Kuzmányho, ktorý bol vo Venecii ešte so svojim výtečným otcom a bratom Karlom roku 1857, potom i roku 1896 a podal nám opisy v svojej peknej knižke *Rozpomienky a kresby*. (Turčiansky Sv. Martin, 1900.) S dušou, naplnenou umeleckými dojmami, Hurban rozpomenul sa i na umeleckú prírodu, Ivana S. Turgeneva, a hľadal, podľa jeho románu *V predvečer*, v ktorom hoteli Venecie mohol bývať.

Ešte s lode, už odchádzajúcej, keď zraku jeho už malo sa ztratiť mesto, veľkolepé svojimi dielami umenia, entusiasticky obracia sa k nemu: »S Bohom, Venezia la dominante! S Bohom, krásavica morom splodená, ako Aphrodite! S Bohom, niekdy silnoduchá, ako Pallas Athene, teraz ešte svieža nesmrteľnou krásou. A čo by i spraštaly smrtným, pokonným durkotom milliony tvojich pilotov a tvoje na skalu stvrdnuté fundamenty rozsypaly by sa na drobný piesok — tvoj obraz bude žiť, pokiaľ Hospodin Boh náš stavajúci i rúcajúci dožičí človečenstvu dýchať balsamový vzduch na planete našej.«

Čitateľovi potom už len kmitnú sa obrazy. Spisovateľ cestou na Triest, Semmering zastaví sa len vo Viedni. Po Venecii »až odporná mu bola suchota, triezvosť, remeselnickosť viedeňských najkrajších ulic, ryngov a námestí... Niet v nich — duše.« Len v chráme sv. Štefana, »tam je duša«... tam »ona dýchne na človeka božským vanom.«

Na samom konci vyhovára sa pred čitateľmi, že sa — rozpisal. Milá vina! Škoda, že nevyšlo to obšírnejšie.

V jaseni roku 1881 Svetozár Hurban prvý raz bol v Rusku. V svojich *Cestovných obrázkoch* v Národných Novinách (1881, č. 142) podal, ako predstavovala sa mu Moskva z výšky ohromnej veže (kolokolne, zvonice), zvanej Ivanom Velikým. Rusov, čitajúcich Národnie Noviny, počul som s vytržením spomínať tento obraz Moskvy ešte pri metodejských slávnostiach roku 1885 v Petrohrade. A z takých opisov, ktoré tak nebudú sa zabúdať, skladá sa i jeho knižka *Volosko — Venecia*.

Šk.

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti. Ročník X, sv. 1. Turčiansky Sv. Martin, 1905.

Obsah: Doba kráľa Vladislava IV. Podáva Fr. V. Sasinek. — Kronika baňsko-štiavnická. — Horalské spevky z Oravy. Podáva Iremský. — Príspevky k miestopisu Slovenska. Miestopisný soznam obcí, majerov, významnejších vrcholov, vrchov, potokov a hraníc stolice Oravskej. Podáva Alexander Kardoss. — Výlet do Demanovskej jaskyne. Napísal Starohorský. — Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia. Sobrané od viacerých. — Katalog numismatickej sbierky Museálnej slovenskej spoločnosti v Turčianskom Sv. Martine. (IV. doplnok mincí kráľovstva uhorského.) Sostavil dr. Ján Petrikovich. — Povesti o zlatých pokladoch tatranských. Podáva Jozef Čižmár. — Archív.

Časopis Musea království Českého. 1905. Redaktor: Čeněk Zibrt. Ročník LXXIX. Svazek třetí. V Praze.

Obsah: † W. W. rytíř Tomek. — Albert Pražák: O přátelství Jana Nerudy s Adolfem Heydukem. Vzpomínka k 70. narozeninám Adolfa Heyduka. — Josef Šimek: Poměry náboženské a arciděkanové v Kutné Hoře v době Ferdinanda I. — Dr. Čeněk Klier: Bernictví král. Českého po válkách husitských do konce věku Jagellonského. — Dr. Čeněk Zíbrt: Dvě písně o bitvě u Moháče 1526. Nápěv upravil a úvodem opatřil dr. Zdeněk Nejedlý. — Václav Dresler: † František Pravda (V. Hlinka). — Růžena Jelinková-Doubková: Popsání života Šebest. Hněvkovského. — Karel Adámek: Z kulturních dějin královského věnného města Poličky. — Dr. Václav Řezníček: Jan L. Hay, biskup královéhradecký. — Dr. Zdeněk Nejedlý: Mše Krištofa Haranta z Polžic. — Antonín Havlík: Veršové shody rukopisu Hradeckého — Dr. J. V. Šimák: Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých universitách v XV—XVIII. století. — V. Schulz: Zkušenosti soudního posla z XVI. a XVII. stol. — Drobné příspěvky. — Dodatky a opravy k starší české bibliografii. — Adolf Patera: Korrespondence a listiny M. Drábíka z l. 1627—1671. — Hlídka literární. Zprávy knihopisné. Historický spolek v Praze. Zpráva o Matici České.

Český Časopis Historický. Vydávají Jar. Goll a Jos. Pekař. Ročník XI. Sešit 3. V Praze. 1905.

Obsah: Jaroslav Goll: Václav Vladivoj Tomek. — Josef Pekař: Nejstarší kronika česká. IX. Legenda »Oportet nos, fratres.« — J. V. Šimák: O speciálních mapách, jakožto pomůckách dějezpytných. — Jiří Polívka: Mikuláš Rej z Nagłowic. Ku pětistyletému jubileu. — Referáty: H. G. Voigt, Der Verfasser der römischen Vita des heil. Adalbert. — L. Helmling a Ad. Horcicka, Das vollständige Registrum Slavonum. — Friedrich Thudichum, Papsttum und Reformation im Mittelalter. — Soupis památek uměleckých a historických v království Českém. XIX. XX. — Výtahy z časopisů. Zprávy. — Bibliografie české historie za rok 1904. Č. 1—522.

Rečňovanka Verný Slovák a † Ján Bežo. V Senici 24. júla umrel Ján Bežo, užitočný, znamenitý pracovník slovenský. Vyše tridsať rokov spisoval a vydával učebné knižky pre slovenské elementárne školy. Roku 1902 minister kultu a výučby Vlassics zakázal upotrebovať v slovenských elementárnych školách nové vydanie jeho *Šlabikára a prvej Čitanky* preto, že v knižke bola rečňovanka *Verný Slovák*:

Ja som malý, ale Slovák,
Slovák s dušou i telom,
kto Slovákov nenávidí,
nie je mojím priateľom.

Jeden pán mi pred nedávnom
pekný dukát prisľúbil,
aby som reč nie slovenskú,
ale cudziu zaľúbil.

Hej, panáčku, málo ľudí
statočných ste vídaval,
keď myslíte, že by Slovák
reč za zlato predával.

Pekný je ten váš dukátik,
ale krajšia moja reč,
ktorú si ja nie za dukát,
ani za svet nedám preč.

A tak je nič z našej čary,
ostaňme len pri svojom:
ja svoju reč, — vy svoj dukát
zadržte si s pokojom.

V odôvodnení toho ministerského aktu hovorilo sa, že rečňovanka Bežovho Šlabikára a prvej Čitanky bola složená búriť proti učeniu maďarskej reči v slovenskej elementárnej škole, — a hovorilo sa to v takom smysle, ako by bola složená len vtedy, keď minister Vlassics (1902) vydal svoje nariadenie, ktorým mala byť pomaďarčená nemaďarská elementárna škola v Uhorsku. Ale je veru hodne staršia naša rečňovanka o vernom malom Slovákovi. Vo forme, v ktorej sme ju tu podali, vyšla po prvý raz roku 1851, v Rečňovankách A. H. Škultétyho. Pôvodný jej text je ešte starší a znie:

Malý Slovák.

Já jsem malý — ale Slovák,
Slovák duší i tělem,
Kdo Slováků nenávidí,
Ten mým není přítelem.

Jeden pán mi právě včera
Krásný dukát sliboval,
Aby sem řeč ne slovenskou,
Než maďarskou miloval.

Hoj, panáčku! málo lidí
Šlechetných ste vídával,
Když myslíte, že by Slovák
Řeč za zlato prodával.

Darmo mi to povídáte,
Že jsem Uher rozený —
Uher ano, však ne Maďar,
Ač jsem v Uhřích zplozený.

Mne přemilá moje máti
Po slovensky učila,
Malého když synka svého
Na ramenách nosila.

Stará matka mi povídky
Vždy slovensky vyprává,
Sestra má, Slovenka bystrá,
Slovensky si zpívává.

Otec můj je také Slovák,
Cuzina ho neláká;
Cože on chce ze mne míti?
On chce míti Slováka.

Slovákem já tedy búdu,
Slovensky chci zpívati,
I když chlap jak otec budu,
Slovákem chci zůstati.

Toto vyšlo v Belopotockého Slovenskom Pozorníku, v prílohe k Novému i Starému Vlastenskému Kalendáru na rok 1843. s podpisom: *S. Michalovič,* a s týmto poznamenaním B. N. (Bohuša Nosáka):

»Nadějeplný tento mladý básník (S. Michalovič) umřel dne 10. července 1840. Mrtvola jeho spočívá na hřbitově (cmiteři) Jelšavsko-Teplickém v Gemerské stolici. Pokoj prachu jeho!«

Tak Verný Slovák, vlastne Malý Slovák, povstal ešte pred rokom 1840.

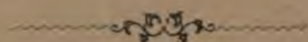
V Jelšavskej Teplici bol farárom Samo Chalupka od roku 1835 do 1840. Otec S. Michaloviča, nazdávam sa, bol tam učiteľom. (Šematismus ukáže.)

*

Ján Bežo narodil sa 21. marca 1842 v Nitrianskej Strede. Po skončení nižšieho gymnásia išiel do učiteľskej präparandie do Šoprona. Učiteľom v Senici bol od roku 1863. Roku 1867 konal cesty v Nemecku, Švajčiarsku i vo Francúzsku, študujúc metodu výučby v elementárnej škole. Učebné knižky jeho sú nasledujúce: *Silozpyt čili fysika.* 1872 v Skalici (druhé vydanie 1873). *Šlabikár* a prvá *Čitanka.* Senica, 1875. *Druhá čitanka a Mluvnica,* tamže 1876. *Obrázkový šlabikár a prvá Čitanka.* 1879. *Stenové čitacie tabule.* 1879 *Maďarské čitanie a cvičenie reči.* 1880. *Tretia čitanka a Mluvnica. Písanky,* s predpísanými riadkami, 12 sošitov. 1883. *Prvá počtovnica* pre ľudové školy. 1884 *Malý kreslič.* 1885. Po 25-ročnej službe učiteľskej dal sa pensionovať a sriadil si v Senici malú tlačiareň. Vydával *Knižnicu zábavného a užitočného čitania,* od roku 1900 *Noviny Malých.* Ako vážnejšie vydania jeho tlačiarne ešte spomenieme: časť Paulinyho Dejepisu superintendencie nitrianskej, Tranovského Cithara Sanctorum a Martina Braxatorisa Život Pána a Spasitele našeho Ježiše Krista (1903). — V senickej filiálke banky *Tatry* Bežo bol pokladníkom.

Rok 1905. Sošit 8.

Slovenské Pohľady.

Bez hrdosti.

Novella. Napísala *Timrava.*

(Pokračovanie.)

Medzitým čas blížil sa k poludniu a pochod spevokolistov pohol sa z dediny. Hora ožila a ľudí nahrnulo sa veľa hneď ráno. Všetci ľudia z dediny, chlapi i ženy, deti a všetko, čo bolo zdravé, šlo sa dívať. Dve miesta boly vyčistené na tanec. Jedno pre ľud, druhé pre pánov. I hudba bola dvojaká. Jedna z mesta pre pánov a druhá dedinská národná. Spevokolisti prišli pod zástavami vo vyšívaných košeliach, potom páni a panie, odeté v ľahkých šatách, ako letačke, a naostatok batožina a slúžky. Notárka, nízka pani milého držania, bola v bielom; Zornicová, pani z „dvoru", ktorá je ozdobou tohoto okolia a k tomu ešte i najelegantnejšia, bola v ružových šatách, s opravdovými čipkami. Prišla i tučná tetka Tilka — muž jej nechcel pre chorobu — v hodvabných čiernych šatách a, nevládajúc, sadala na prvú lavičku, čo sa jej do cesty naďapila. Pozdejšie poprichodili hostia i z mesta, na kočoch. Jedna veľmi krásna žena akéhosi dozorcu, Čecha s červenou bradou, vzbudila pozornosť krásnymi čiernymi hodvabnými šatami, a od veľa šperkov, lesknúcich sa, vyzerala ako páva, imposantne. Jedna zas — žena tiež dozorcu, ktorý mal neobyčajne nadrapené oči, vynikala nadmier tenkou postavou a širokou frizúrou, ako sito, od čoho hlava jej vyzerala, ako na stonke makovica. Je tu i hlavný slúžny s dvoma dcérami, Elizou a Šárou. Šára je staršia a má veľmi panské, pyšné držanie, ale jej nadmier tučná tvár je celkom bez vzdušnosti. Druhá je milej počernej tvári. I mestský lekár doviedol svoju ženu, z vysokého rodu pošlú, o nejž vraveli, že nosom orie oblaky, čo tak hrdo nosí hlavu.

Pán notár, ktorý seba veľmi vážil a uctil, zostal na kraj hory, zkade prichodili hostia i všetko obecenstvo, a dirigoval, aby sa poriadok nenarušil a nič zlého sa nestalo. Je to pán veľkých očú a neobyčajne hrubých čŕt i postavy. Spomínali ho, že dal sa assekurovať proti nehode a od tých čias že je vždy okaličený. I teraz má poviazaný malý prst.

V jednom hlúčku na boku obsadli starý hrubý peň učitelia skromne. S nimi je i Vilo v ošuchaných zelených šatách. Opustene drží ruky na kolenách a hľadí nepriateľsky po pánoch i dámach, mysliac si, že jeho každý zneváži, lebo je bez chleba a učenosti.

‚Čakajte!‘ myslel si o Ire a Pavle — Kamilla hrdinsky zamiešala sa medzi hostí — ktoré ešte najväčšmi nenávidel. ‚Keby sa mohol vypomstiť na vás nejako dnes. Nedal by za nič!‘ Pozdejšie, keď prišla ich krstná mať z Lebova, Lupkanka s krstnou Hermínkou, ktorú pre Sama chystala, prisadol k nej, ač ju nerád, lebo mala veľký jazyk, nímž každého ohovorila, kto jej do očú padol. A vedľa na zelenej drobnej pažiti stál Samo. Obkolesený svojimi spevokolisty, krásnymi ako jedle chlapmi, ktorí všetci držia v rukách partesy. Samo prižmuruje oči veľkolepe, šibnúc medzitým tajne pohľadom, koľko nových slečien; dvíhal imposantne ruku, aby zhladil čelo, a čakal na príhodný okamih. I nedbal v tú chvíľu ani o pánov a panie, vôbec o nikoho, a zdal sa preto sám sebe zvláštnym. Keď hluk neutíchol, zavelel:

„Ticho!“

Okolo zatíchli v okamihu, ale ďalej i traja hudci pre ľud ťahali len svoje bičíky horlive a pred nimi nadhadzovaly sa dva páry, natrhávajúc sa oduševnene. Hrachorec Ďurko, ktorý mal štyri zuby na predku osadené a tak bol do poly pán, keď videl to, pometal kabanicu s pleca na plece a šiel ich tíšiť. I búchal a štopal, koho začiahol, do chrbta.

„No, no, no, Ďurko, nieže tak horlive!“ povie Vilo s úsmevom, ktorý tiež dostal jeden buchnát, a obrátil sa mu tvárou. Nechal bol klebetnú krstnú mať s peknou Hermínkou, ktorá jej tiež bola krstná, a prišiel sa podívať na ľud. I myslel pri tom, že ak by mu prišlo tancovať, bude s tými, a nie s pyšnými žabami dvoma, vôbec so žiadnou takou.

„Jaj, pán . . . pán —“ vravorá Ďurko zahanbený a nevie, ako ho potitulovať, keď nemá úradu. „Či sú oni? Nech prepáča . . . nazdal som sa, že je Lajoš Kováčov; aj to je taký vysoký . . .“ a berie sa rýchlo ďalej od neho.

Jablovský, ktorý vážne čakal na utíšenie, oblizol si pery i na jeden i na druhý bok a chcelo sa mu smiať na buchnáte, čo dostal bratanec; ale nechcel pokaziť vznešenosť okamihu. I hodil okom na slečny dedinské tam pri osike, ktoré neviazane usmialy sa, a Pavluša zavolala ešte šibalsky:

„No, pane Havran, vy už ta budete dnes!“

„Ten je dnes voľáky pyšný!“ vraví Milina tam na kopčeku, kde opretá o bielu sneť osiky pozerala dolu po shromaždených a chválila, aký to krásny obraz.

Vilo ani sa neobzrel, ani neodpovedal Pavle, stavajúc sa, že nepočuje; len myslel si: „I vy ste mi nulla, ako ja vám!“ Čože sa mu prihovára, žaba jedna?!

„Všetko veselé,“ myslí si Milina, závistlivo pozerajúc po všetkých. „Kňažná“ v ružových šatách chodí pomedzi druhých a besedujе so všetkými, ba i doktorka hrdého rodu a nosa dala sa s ňou do reči. Na tvárach všetkých bezpech a spokojnosť veliká a všetci zdajú sa vravеť: „Ja som veľmi veľa! O, ja som nad všetkých . . .“ Dobrá vôľa zdobí tvár každému. Ako dobre cíti sa, aha, aký krásny je i Milan! Konečne nastala tichosť a Samo Jablovský zaveslоval

rukou a rozprestrel dlaň bielu i zaplával ňou v povetrí pred spevokolisty. I započal hymnu mocným hrubým hlasom, tú, „čo každého dobrého vlastenca donesie do nadšenia." Chlapi po štyroch začali za ním. Intelligencia, ktorá dosiaľ štebotala pod zelenými stromami na pletených laviciach sediac a oddychujúc po ceste a myslela, že len jesť a tancovať prišli sem, obrátila tváre zadivene a všetky oči zaletely k Jablovskému. Všetci začali počúvať pozorne. A čujúc mäkké a mocné zvuky chlapov, vždy oduševnenejšie hučiace tichou horou, začal sa im krátiť dych a oči zapaľovať. Všeobecné nadšenie strhlo všetkých pánov i sedliakov, ba ešte i ženy spevokolistov prestaly sa vyškierať do červených ručníčkov a zvážnely, iba čo sa pár chlapcov pučilo do dlane na boku. Žena Čecha červeno-bradatého skvostne odetá, na nejž ligotaly sa šperky navešané, zbledla a zavrela oči pohnutím, dcéry slúžneho prestaly kokettovať s tučným podslúžnym, ktorý im dvoril všade, kde sa sišli, a slávna Zornicová, odetá jednoducho, ale elegantne, držala milo vetvičku jemnými prstami, ktorú chcela si do vlasov zastrčiť, ale čujúc zvuky spevu, pozabudla na ňu a drží ju v polceste ľúbezno len tak. Páni pri víne prestali piť a kyvkali hlavami na znak súhlasu a úľuby. Jeden malý, ale veľmi ohnivý vlastenec vyskočil, ako by tak lepšie počul, a volal v prostred spevu, nezdržiac sa:

„Toto je veľkolepé! Kto to vymyslel? Čia myšlienka? Milan, ty? Krásno!"

„Sláva! Sláva!" zavznelo hromové volanie, keď skončili pieseň. Nastal šum a vrava. Všetci poskákali a idú ku kňazovi, ako predsedovi spolku. Milan, ktorý sedel pri stole s druhými, usmial sa a poslal ich k Samovi, že tomu patrí uznalosť, nie jemu. Obrátili oči k Jablovskému, ale vidiac, že sa tam hotujú k novému spevu, zastali očakávajúc. Zase zavznela druhá, krásna pieseň a hora zahučala opäť.

„Toto je slávny pokrok! S tým sprostým ľudom toľko docieliť!" začali páni sa shovárať, kým trval spev. „A i dosť dobre vyslovujú slová. To je rýdze vlastenectvo. Keby sme mali veľa takýchto vodcov ľudu, skoro by sme boli všetci jednakí, svoji!"

„Živio!" zavolal doktor Renner, čo mal pyšnú ženu, keď vyspievali jeden verš, aby spravil konec spevu a mohlo sa piť pokojne. Bol to veselý a obľúbený človek u každého, i u ľudu. Liečil dobre, choval sa príjemne vždy, chudobným ešte i za lieky zaplatil, a pil veľmi rád. Mal panské vrtochy a najnovší jeho vic bol, že sa dal fotografovať s cigánskou rodinou, ktorá ho za kmotra povolala, držiac krstné na rukách.

„Éljen! Éljen!" ozývalo sa na to so všetkých strán, a i dámy zatlieskaly bieluškými rukami. Vychýrená Zornicová vstala pružno a šla pomedzi druhých k samému Jablovskému potriasť mu ruku. Za ňou, ako na kommando, šly všetky.

„Nech žije za veľa!" kričal Vážecký, stojac pri Vilovi posmešne a surovo hľadiacom na všetko to, i kýva trom pod osiku, aby kričaly tiež. Čo sa tak uťahujú divne!

Samo, zapálený radosťou až po uši a omámený slávou svojou,

od nejž zdalo sa mu v tú chvíľu, že je velikým veľmi, usmieval sa, prijímajúc rúčky i blahoželanie dám, ale povedať nemohol ani slova. Bol úplne zmätený a von z koľaje. Klaňal sa teda len hlboko pred nimi a bozkal hodvabnú ruku Zornicovej i notárke a kto zná ešte komu, i motal a plietol sa v opojenosti a blahu. Páni pomohli mu konečne a vzali ho od dám k sebe ku poháru.

Ku trom pri osike prišla Kamilla. Čierne oči horia jej hrdosťou. „Počuly ste, ako šlo?“ povie, pohľad bočný hodiac na tvár Miliny, aká je. „Veru to hockto nedovedie, len môj Samo! Ako ho obkolesili, dobre ho na rukách nenosia. A tá krstná mať ako jastrí tými očima. Či by ho rada tej Hermíne chytiť! A tu je i slúžneho Elíza, i tá by ho rada do sieti... a tá Zornicová ako mu dvorí.“

Tri slečny, počujúc jej chválospev, štoply jedna druhú a potom usmialy sa tajne. Čože Kamille preveľká láska sesterská bude ešte diktovať? A ako sa jej za to Samo odplatí!

„Pane Vilo!“ zakričí Pavla, aby smiech odohnala, alebo mala na čom sa smiať, „čo ste takí, ako by ste tri dediny boli podpálili? Tancovať nebudeme?“

„Naozaj, aký je, hahaha, hahaha!“

„Čo chcú so mnou?“ šomre si v duchu Vilo, nič neodpovedajúc. „Aký pane Vilo som ja? Aha, tanečníci neprišli, vzácny budem i ja. A ja, pravda, som šťastný, že konečne ma zbadá niekto.“ A, neobzrúc sa, šiel v svojich ošúchaných šatách rovno k najvýtečnejšej Zornicovej a uklonil sa pred ňou.

„Milá, drahá, krásna pani Zornicová, smiem prosiť?“

Hľa, tá neciti sa urazenou, že ju tak potituloval, ako dve žaby včera!

„Vidíš, čo ten počína?“ šepcú si slečny u osiky.

Vilo potom vykrútil Sáru slúžneho, i tú druhú, ktorú chceli za Sama vydať, a i Čechovu ženu, obťaženú šperkami.

„Jaj, Milina,“ šepce Ira roztúženo, keď Kamillu odviedol od nich tanečník z mesta prišlý, menom Guzo Sokolský, „mne sa tak páči ten Vilo teraz. A tak ho mi je ľúto v tých ošúchaných šatách. Nemá nikoho!“

„Prosím ťa,“ zastarie sa hneď a hneď Pavla tuho posťahovaná, „on by sa mohol sám za chlebom obzreť. Nemá nikoho... Veď je nie dieťa! Ktože má pečovať oň, ja či ty? A od Jablovského je dosť, že ho tu drží.“

„Len aby ste sa nezačaly i tu dišputovať!“ rečie im Milina. „Pôjde na nedeľu na próbu na Lazovany, nebojte sa!“

„Prosím, prečo by sme sa nedišputovaly i tu?“ bráni sa Pavla, nedajúc sa zavrátiť. „Či je toto nejaké sväté miesto, obzvláštne? Mne ešte bál spevokolistov matúšovských neimponuje, z koľaje ma nevynesie. Mne je to nič! Prosím, Milina...“

„Nič som nepovedala!“ odpovie tá a odvráti oči. Je to na zunovanie s týmto dievčaťom. Čím múdrejšia chce byť, tým väčšie hlúposti tára. Komuže by bolo sväté toto miesto s tou elegantnou, hrdou spoločnosťou? Jej najmenej, ba zrovna jej je neznesiteľne; ale zato že by dohadovať sa tu bolo čosi duchaplné, nemôže pochopiť. No nebude

s ňou hádať sa, má i so sebou dosť súženia. Oči a líca horia jej, ústa vyschýňajú ustavične. Bola už i tri razy s kamarátkami pri studničke občerstviť sa vodou, a nič jej je nie lepšie. Zimnične hľadí po shromaždených a pohľad jej vyráža závisť. Akí sú všetci veselí a pyšní! Smiech a vrava, kokettovanie a affektovanosť dookola, a všetkým je príjemne a všetci sú si milí. Ešte i Vilo je oživený. Peknú dlhú hlavu myká v rozhovore s Vážeckým, na skalách sediac a kúriac, a on, Samo, sedí omámený slávou svojou a svojou zvláštnosťou. Ach, i jej trochu pokoja, aspoň na hodinu nech si vydýchne! Spáli ju toto, ako oheň — vie. Keby tu bol aspoň Michal, hneď by bolo lepšie; alebo vína, vína keby jej dali.

Doktor, ktorý mal panské chúťky, ale liečil dobre, v tú chvíľu doviedol zo spevokolistov chlapa pred svoju pyšnú ženu a riekol:

„Kušeľ chce s tebou tancovať!“

„Prosím ponížene, ja som nie Kušeľ!“ ozve sa spevokolista, rozpačite jaksi pozerajúc na voňavú paniu, ktorú mal vykrútiť.

„A čo?“

„Metúch, prosím ponížene.“

Doktor hodil zľahka rukou.

„Všetko jedno. Teda Metúch chce tancovať.“

Potom doviedol tanečníka-spevokolistu i ľúbej Zornicovej, i šperkami ozdobenej žene Čecha — no tá nešla, a i tetke Tilke jedného.

„Zblaznili ste sa vy, doktor?“ pohoršila sa tá, už 60-ročná. „Ja som váhala Iru doviesť sem, a tancovať s nimi jej ani nedovolím!“

„Ej, tetka Tilka!“ ohlási sa Kamilla s výčitkou. „Neviem, ako môžete tak rozprávať. Tu je celá intelligencia okolia. Nik nepohrdol pozvaním spevokolistov...“

„Všetko jedno, fiam, spevokolisti sú predsa len sedliaci.“

„Áno, tetka Tilka,“ prišla k nim bystro i notárka šikovnej nízkej postavy a čiernych ako havran vlasov. „My sme prišli na ich majáles a ani tancovať s nimi nepohrdneme,“ i pozre rýchle na doktora a tvár jej prezradzuje, že ani ona neopovrhne tanečníkom, najmä keď i Zornicová neopovrhla. Doktor doviedol i jej.

Medzitým Vážeckému prišlo na um, že prosil Milinu o prvý tanec. Dopil pohár vína, čo dosiaľ pilo sa na slávu Sama i celej Matúšovej, a šiel ku osike. Nôtiac za hudbou a kývajúc i hlavou dľa taktu, pozrel na ňu veselo, a pozrúc prizrel sa jej skúmavo. Potom zľakol sa jej výrazu tvári, unaveného a dotýraného i vzal Pavlu s sebou rýchle. O chvíľu prišiel ta Vilo, aby vzal niektorú — nepriateľské úmysly boly ho nechaly; zľakol sa i on Miliny a pojal Iru.

Milina sama ostavšia užasla a nevedela, čo si už sama počať a v ktorú stranu odísť. Zahanbená, že ona sama ostala bez tanečníka, pozrela dookola, ku komu má sa pripojiť. A nenajdúc nikoho medzi shromaždenými, čo by jej lahodil duchu, šla ku studničke, tam ostanúc chvíľku dlhú. Pozerajúc do vody, v nejž odrážala sa jej chudá tvár s flakavými červenými lícami, vadila sa na seba,

že konečne, keď je taká špatná, nie div, že ju nik nepojal do tanca. Zunujúc to, šla sa dívať na tanec ľudu, a zoškliviac si i ten, šla medzi panie na pletené lavice, prisadnúc k tetke Tilke. Panie, ktoré tancovaly so sedliakmi, práve opustily svojich tanečníkov, že bolo „dosť toho“, a ovievajúc si oživené tváre, rozprávaly veselo, každá čo zkúsila čez ten tanec. A páni veľmi elegantne prišli im gratulovať a vinšovať na zdravie.

„Bolo zvláštno!“ odpovedala im Zornicová, ktorá trochu i šušľala, čo však pristalo jej výtečne, „lenže nežiadam si z neho viac!“

Na boku, medzi hlúčkom skromných učiteľov, sedel novoprišlý mladý človek a veľmi intelligentný, Lajo Sokol. Práve iba čo prišiel a ustatý sadol, hneď na kraji, nejdúc hlbšie do spoločnosti, a složiac klobúk, stiera si spotené čelo i vlasy. Oči jeho, nimiž so záujmom prezerá spoločnosť, sú neobyčajne pekné a posunky dokonca panské, samá nedbalosť a aristokracia. Milina sišla sa s ním dva razy, uznávala jeho výtečnosť, ale jej zdalo sa, že mu je ona neobyčajne protivná. Samo sedel pri svojom kňazovi — kto zná, prečo ta sadol a nie k hrdému Zornicovi, ktorý bol bohatý, mal pola veľa a ktorému dvoril, kdekoľvek stretol sa s ním — a netancoval. Slečny, ktoré prišly dosiaľ, nezdaly sa mu dosť interessantnými, a pil. Slúžnovských zas bál sa, že sa mu dajedna na krk zavesí a tam ostane na večnosť.

O chvíľku usniesly sa dámy, že by sa malo pojesť, a počaly behať každá ku svojej batožine a oduševnene vykladaly z košov, každá čo doniesla, na spoločný stôl. Skoro pokryli ho jedlami, vínom a panstvo posadalo zaň na lavice pletené. Niektorí zas sadli po stranách na skaly alebo na pažiť a začalo sa jedenie. Pán notár, ktorý bol veľmi múdry človek a mal i oči také a rád imponoval každému, vstal hneď a povedal veľmi duchaplný toast za vlasť a kráľa. Nastrkal do toho veľa latinských slov i všetko, čo vedel cudzieho, zamotal sa a nevedel ďalej. Doktor, ktorý liečil dobre, pomohol i tomuto, zaéljenoval hlučno a druhí za ním. Potom toastoval slúžny za kňaza a učiteľa, ich príkladné vlastenectvo vyzdvihnúc, a štrnganiu nebolo konca-kraja. Zatým pán Zornica pripil paniam matúšovským, od čoho Samo ostal červený (totiž on chcel o tom vravieť), a konečne všetky toasty napadly jedine Sama, sediaceho vždy len pri Milanovi. A chválospevu bolo toľko, ako by bol jednu celú krajinu vydobyl. Samo konečne začal sa hanbiť a zmýlený nevedel, ako sa chovať ďalej. I sobral sa červený od blaha i vína, aby sa oslobodil, ku svojim chlapom, napomínať ich, aby sa veľmi neopili, lebo že ešte zaspievajú.

Pred večerom, už keď sa temer poberali domov, prišli noví hostia zo susednej dediny, ktorých čakal Samo. Medzi nimi bola totiž krásna slečna čiernych našušorených vlasov a očú ako trnky okrúhlych, dve sestry Šveca, učiteľa z Hagarova, i sestry Milinine, Elena a Anička. Ako videl dve posledné, u Sama nastal obrat. On zrazu dostal takú dobrú vôľu, ako by chcel všetok svet rozhodiť, a chytiac Hermínku, ktorú ponúkala mu spoločná krstná mať —

z prišlých teraz nechcel hneď pojať, aby sa necítily veľmi vyznačenými a nenamyslely si privela — a hodil sa do divého tanca.

„Oh, oh!" lká v duchu Milina, vidiac to a zbadajúc, že on všetky vykrúca radom. „Ty vrah!" A vidiac ešte, ako rozohnil sa a oko jeho horí, robiac ho krásnym, zatrepotalo jej srdce zúfalo.

„Nechce ma; vidím už teraz zreteľne!" myslí si, v rukách tanečníka pohybujúc sa ako stroj, nevediac, že tancuje. „Nedbá o mňa, nepozre na mňa!"

„Mňa to zabije!" lká, vidiac, že pochytil zase druhú, jej najmladšiu sestru Aničku, krásnu a pôvabnú neobyčajne. „Ja to neznesiem, mňa to spáli, ako plameň . . . Jaj, aspoň nehľadeť naň!"

„S kým ste prišli?" spýtala sa tanečníka, siliac sa k pokoju, ale myslí si: „Ja umrem dnes!"

„Ja? . . . i s vami!" odpovie ten a zasmeje sa. Milina pozrela naľakaná hore na jeho tvár a líca zapálily sa jej v okamihu. To bol Vilov smiech, a ona nazdala sa, že dosiaľ tancuje s Lajom, ktorému bola odporná.

„Ale vás vykrútim!" riekol on potom, a dlhou peknou hlavou mykne sebavedome. Je inakší od tých, čo majú cenu v ich očiach a za ktorými túžia. I pritiahol ju k sebe, hotujúc sa naozaj k dokonalému vykrúteniu. „Postrčili vás!" vyhovoril sa, keď ona splašeno pozrela k nemu. „Aby ste mi reku nevyleteli. A čo vám je? Ste taká zunovaná. Hore hlavu, veselo a hrdo! Vy ste inakšia, ako všetky tieto . . . Hľa, ešte i ja bez domu a chleba teším sa!"

„Hohohó!" vykríkne v tom okamihu Jablovský, opojený od náruživého tanca a vedie modrošatú Hermínku so sebou. „Sto fliaš sódy sem, smädní sme!" I obíde ešte zďaleka biely zjav Miliny, usilujúc sa ani nepozreť na ňu. No jeho tajné pohlady, vše hodené po nej, prezradzujú, že ju má na ume a pozoruje, či tancuje a s kým, i či kokettuje s inými jemu na priek. A vidiac ju bez vôle a skoro chorú, úsmev uspokojenia oblieta mu tvár.

A na druhý deň predpoludním, keď Milina, tajne slzy stierajúc, varila obed bratovi — jej nebol treba — prišiel on ta do kuchyne k nej. Bledý od prebdelej noci a pitia, ale tvár prezradzuje mu, že ho čosi tlačí, i chcel by sa toho oslobodiť. Poklonil sa jej zdvorile a vážny sadol na lavicu bez slova. Fajčiac cigaru, dychtive hľadel na ňu, skúmave, a sebavedomosť jeho je u čerta, i pýcha.

Miline, keď ho videla, srdce zachvelo sa a zabúchalo hlasne. Pozrela naň zpod mihalníc žhavo a vzrušeno. Čo prišiel? Nemá čo hľadať tu viac. I premeria ho potupným zrakom. Aha, prišiel ju smieriť, lebo ztratiť ju mu je predsa nepríjemné. Darmo prišiel! Ona neobzre sa viac, nezmäkne, to je jej pevné predsavzatie — nepovie slova! . . .

Samo Jablovský videl jej pohlad potupný a strpel bez slova. Usmial sa chladno. Nebojí sa jej, lebo zvíťazí nad ňou i tak. Dosť ráz sa už takto merali. Mlčal i on a hľadel zpod privretých mihalníc na jej premenenú tvár, ako by chcel porovnávať, aká je takto.

„Kde je Milan?" spýtal sa, čakajúc, či odpovie ozaj.

„Čo ja viem?" na to ona, ale nie hneď. A počujúc zvuk jeho

slova, zrazu prudká bolesť zamučila jej srdce. Zlostne stiahla rajničku s ohňa a div sa do plaču nepustí. Čo prišiel, čo chce tu, čo ju búri zas?!

Samo Jablovský ani tvárou nehol. Žmúriac sivé veľké oči, hľadel, ako zapaľujú sa jej líca vzrušením a oči jej horia nenávisťou. A hľadiac dlhšie, popúdilo ho. Aha, ako hnevá sa veľkomožná slečna, že včera nebol jej stínom! Musí on tak všetko konať, ako by sa jej páčilo?!

„O, keby mohla ho zabiť!“ myslí ona dusivo, vidiac, že sedí len tam ďalej.

„Milan je v záhrade!“ rečie mu, aby odišiel.

On usmial sa a tváril, že nerozumie.

„Ráčili ste jazýčkom pohnúť niečo?“ spýtal sa on žartom, ale tvár vyráža mu zlomyseľnosť. Privrel oči celkom, aby nevidela, ako hľadí na ňu nahnevano. Čo sa búri? I tak sa nenaprotiví. Ani jedna dosiaľ, ktorú mal v moci, nezvíťazila nad ním.

Jeho slov zas ona nerozumela, a on opätoval po druhé o draní jazýčka. Musela sa zasmiať, ač nechcela, no v druhom okamihu už ochladla jej tvár, aby videl, že i po tom žarte je tak, ako pred ním.

‚Aha, vraj holubica,‘ myslí si na to on, popúdený, ‚a koľko v nej pýchy a vzdoru, nemyslel bys’! Naostatok!...‘ vstal a vyšiel bez ďalšieho slova z kuchyne. Poobzeral nové izbice, voňajúce čerstvou farbou a vakovkou, dosky ohoblované na podlahe, nové kachle tmavého črepu s veľkou dôkladnosťou a hvízdal elegické melodie srdito. Potom odišiel domov, ale o chvíľu prišiel zas, no už jej dal pokoj. Sadol na dvor na brvno, stiahnuc klobúk na oči, a sedel tam do večera, ani sa nehnúc. Darmo ho volali Milan dnu a Kamilla domov. Slnce opekalo mu bielu tvár a ruky, ale on nevšímal si toho, ani nevravel nič k nikomu, ani nezasmial sa na žiadnom vtipe, čo padol na dvore, hlučnom od ľudí, hemžiacich sa pri robote, a i Milanovi, prisadnuvšiemu si k nemu, odpovedal len keď bol opýtaný. Zdá sa mu Milina najinakšou, obzvlášte keď ju má ztratiť; ale keď vidí iné, zbadá, že je ona predsa nie tá, ktorú má si vziať. A tak prečo tu sedí teraz? Je to ničomnosť, vie sám, ale sedí len, sedí a nehýbe sa.

I zdá sa ako ponížený a odohnatý, pokorený do prachu.

Po večeri Milan prečítal od snúbenice list, kde mu oznamuje, kedy by mohla byť ich svadba, ak je fara hotová. Požartoval na veľké potešenie s nervósnou Ančou, pozvúc ju veľkomožnou, lebo vydáva rozkazy na dvore ľudu tam šichnikujúcemu, a riekol sestre žartovným tónom:

„No, slečna, nemala by si vôľu ísť ku Kamille?“

„Ku Kamille?!“ zľakla sa Milina a chudá tvár zmenila sa jej. Umienila si bola už naozaj, že nepôjde do toho domu a čo by ju i desať ľr prišlo pokúšať; ale či má vôľu bratovu hubiť a pohrdnúť jeho volaním?!

„No, slečna?“ spytuje sa on i po druhé a, zapaľujúc papirosu, čaká.

„Hneď, hneď!“ na to ona a líca jej už horia. Rýchle soberie

pozostatky večere a zamkne komoru. Potom hodí veľkú empírku na zem miesto na lavicu — slúžka so šomraním musela ju zodvihnúť, i tak nahnevaná, že slečna ide preč — a už bere sa chvatom s ním.

„Zato si ja môžem v slove stáť!“ myslí o tom.

U Jablovských našli i Vážeckého; Kamilla sedela s ním v druhej izbe. Boli, ako sa zdalo, výtečnej vôle, lebo Kamilla, zazrúc ich otvorenými dvermi, skríkla samopašným tónom:

„Vitajte, svätý otče! Servus, Milinčička!“

Samo prechodil sa v prednej izbe sám a fajčil z dlhej fajky, ktorá sa tak nepáčila Ire. Zdal sa byť do veľkých dúm zabratým. Pozrel na Milinu dlhým pohľadom, vážnym a do seba zavreto. I nebolo badať, či raduje sa, či ju vysmeje, že prišla. Milina, hodivšia ostrým krátkym pohľadom po ňom, darmo hľadala víťazný svit na jeho čele. Dosť ráz sedel na dvore ponížený, keď ju urazil, bol surový, smutný, nervósny a kto zná aký ešte, lebo sa menil všakovak, ale pritom všetkom sebavedomie dralo sa z neho naveky. Teraz toho nebadať pri ňom; ba ani farárovi neusiluje sa dokázať, že nie je menej ako on. Čo je to? I Milan, ako sa zdalo, zbadal jeho premenenie a pozrel pár ráz skúmavo k nemu. Potom usmial sa nežno, no nedal znať na sebe, že je s tým spokojný a páči sa mu tak. Sadol ku stolu, pobesedoval s ním o Vilovi, ktorý dnes šiel na noc na Lazovany, požartoval s Vážeckým a tajne sa poradil Kamilly, aký dar mal by kúpiť neveste svojej; teraz na nedeľu má deň narodenia.

„No, domov!“ zdvihne sa potom, rieknuc k sestre.

„Či už?“ zadivila sa Kamilla, a súc dobrej vôle, prosila, aby aspoň Milina ostala ešte, že ju potom odprevadí domov.

„Ak má vôľu.. “ pohol on plecom, pátrave pozrúc k Miline, ktorá bledla i červenala sa, nevediac čo robiť. Milan odišiel sám.

„Však ste už večerali?“ spýtala sa Kamilla, ktorá nerada, keď sa Milanovi nedeje všetko po vôli. „Tu, Milinka, sadni.“

‚Preto nemusím zrušiť, čo som si umienila!‘ myslí, sadajúc a odpovedajúc Milina.

„Hoho, prosím, prosím!“ pribehol Vážecký veľmi rýchle od dvier, kde bol odprevadiť kňaza. „To je moje miesto, ja som tam sedel!“

„Grobian!“ nadá mu Kamilla žartom. Milina presadla so smiechom do kúta na diván.

„Ja vás neorabujem oň za svet!“ uisťuje Vážeckého. A čo robíte? Židov ste produkovali viedeňských?“

„O, nie, píšeme tajným písmom!“

„Netárte!“ zahriakne ho Kamilla žartom, ale panovito. „To je nie tajné písmo. O tom môže každý vedieť. Tu, Milinka, prečítaj; my sme sa od samej samopaše písomne shovárali. Vieš, Milinka, že Vilko šiel do Lazovian?“... Milina vzala papier v predobrej vôli, ktorá sa jej zrazu dostavila, a čítala nasledujúce otázky Kamilline a odpovede Vážeckého:

„Čo je Vážeckému?“

„Zaľúbený je!“

„Do koho?"
„Do čiernych očú!"
„Do čích?"
„Do Kamilliných!"
„Hahaha, toto je interessantné vyznanie lásky!" vykríkne Milina, veselo podávajúc karotku nazpäť a oči blyštia sa jej teplotou. Tak dobre jej je. Cíti nekonečnú rovnováhu duševnú a vie, že nič už nemôže ju z nej vyrušiť. Zdvihne bezpečný svoj zrak k Vážeckému, aby videla, keď je taký zaľúbený, ako mu to pristane, i aby zasamopašila s ním. A tu zrazu zmizne úsmev s jej líc nečakane. Ide Jablovský, už vyprevadil kňaza svojho až ku dverkám na ulicu. Tvár mu je teraz vážna a rty zavreté pevne. Hľadí už od dverí na ňu a ide sadnúť na stolec ku nej rovno.

‚Naostatok, čo si si i sadol sem, ja sa nepoddám!' myslí Milina, nič nie zľaknutá.

„Aká krásna ste v týchto šatách vyšívaných!" začne on zrovna a bez úsmevu i vpije sa prenikavým zrakom na jej líca červené, nedbajúc o druhých... „Aká krásna!"

Milina pozrela naň a zmýlila sa. Čože už zase má na ume? On pochlebuje každej ženskej, ale nikdy nie vážne. Opatrný a raffinovaný, naveky hľadí, aby čo povie, bolo braté za žart a on nebol lapený od žiadnej.

„Ešte čo!" rečie, vysmejúc ho. „Veď sú to staré šaty, majú i desať rokov. V tých nemôže už pekný byť nik."

‚Ešte ani Hermínka?' chce zažartovať, taká je bezpečná, ale sa spamätá a nepovie.

„Taká, ako anjelik!" pokračuje on, nedbajúc na jej reči. „Anjelik, ako vám Michal vravieva. Keby mohol, všetky obrazy kostolné dal by na vás namaľovať. Žlté vlasy vo strukoch padajú vám na vysoké čielko..."

„Aha, ako sa tí shovárajú!" zavolá Vážecký, dopočujúc, a rečie s nádychom trucu: „Keď ty tak, to i ja!... Vaše oči sú, ako hviezdy, slečna Kamilla, a nebezpečné ako oheň. Ústka —"

„Nonono, len sa nezajikávajte tak, prosím!" schladí ho Kamilla flegmatične.

„Dobre!" zavolá Jablovský a oči zahoria mu v bledej tvári od akejsi myšlienky. „Dvorme o závod!" A kým Vážecký chystá sa, ruky vysukuje žartom, ako ku zápasu, zajiká sa, Kamille nadávajúcej mu do bláznov a smejúcej sa na ňom, on chvatom obrátil sa k Miline.

„Vy ste nie ako druhé — inakšia, inakšia. Len tam je dobre, kde ste vy; bez vás je tma a noc, bez vás nieto života. Najkrajšia, najmilšia, najľúbeznejšia!..."

‚A nie Ľuduna Ovická?' chce sa spýtať Milina, aby ho vysmiala, diviac sa mu. Ale v hrdle zaviazly jej žarty nečakano. Jeho oči horia vášnivo a tvár zdá sa mu krásnou od vnútorného vzrušenia. Rýchle odvrátila hlavu od neho, aby ho nevidela.

„Oh, aká dobrá ste!" lká on, neodvracajúc horiaci zrak od nej a bližšie nahnúc sa. „Šetríte ma; nehľadíte, aby nezničil ma celkom plameň vašich očú!"

Milina užasla a pozrela naň zmenená. Blázni sa, či čo mu je? A vidiac jeho bledú tvár, pokornú i teraz, a sivé široko roztvorené oči, utrpením sa lesknúce, dychtivo upreté na sebe, zachvela sa slasťou. Snáď ju miluje predsa, a všetky reči Kamilline o Metlišti sú daromné?! Oči zaskvely sa jej nadšením a srdce zabúchalo rozkošou. Milina zdesila sa toho, pripomenúc si v tú chvíľu svoj sľub a zaševeliac sa rýchle, obzerá sa, v ktorú stranu utiecť. Ale v tom okamihu Samo Jablovský, zbadajúc jej úmysly, pohybom ako tiger, schvátil ju a pritiahol k sebe náruživo.

„Ja, či aj tak možno?“ skríkne Vážecký urazený a vyskočí. Jemné líca podbehly mu červenosťou pohoršenia a on trucovite obráti sa ku Kamille: „Tak teda i ja!“

„Preč, bez očú!“ zastavia ho pyšné slová Kamilline. „Milina, daj zaucho Samovi!“ zavolala podráždená a líca jej bledé vždy zahoria purpurom. „Daj mu zaucho!“ opätuje veliteľsky. Ale tá ako omámená chytá dych, vyskočiac a chveje sa dosiaľ blahom, úžasom, nevediac sa zotaviť nijako. A to vidiac i Samo, zblednuvší citom, zastal pri nej a skloniac hlavu nadložil tvár svoju k úderu, ako Kamilla rozkazovala.

Ona odstúpila s hrúzou: Bože chráň!

Ale o chvíľu, keď šla domov a večerný chlad sobral jej z líc horúčosť, a omámenie i slasť zmizly, zacítila ošklivosť proti sebe i zapľula na zem.

Fara dohotovila sa, shon zatíchol a Milan dostal tvár vyjasnenú. Teraz už len presťahovať sa do nej celkom a pripraviť dom k prijatiu mladej ženy. V jeden deň oznámil Milan sestre, že ide pre náradie do mesta na železničnú stanicu, ak chce, aby šla navštíviť dotiaľ domov — cesta totiž do mesta viedla cez ich rodnú dedinu — kým on tam pokoná si veci a vráti sa. Milina privolila hneď. Doma obveselí a ukojí sa jej duch naveky, ale teraz cítila nemalý strach. Totiž z domu písali i tri razy, ako sú nespokojní s ňou. Pravda, vie dobre, že nerobí tak, ako by mala, a ide ako pred súd, no ide. Ale kým príde koč, čo ich mal odviezť, odbehla k Ire na chvíľočku. Tá totiž večer pribehla bola k nej celkom rozrušená, že má jej akési tajomstvo oznámiť; ale že bol doma i Milan, nerozpovedala nič, odišla ani do izby nevojdúc. Milina vybehla teda na ulicu; a rýchle chcela zabočiť na ľavo, kde bývala tetka Tilka, keď videla Iru chodiť pred kostolom. Krok Irin je nervósny a trhaný. Ranné slnce osvetľuje jej mladistvé krásne líca a lesklými robí tmavé husté jej kadere. Milina pribehla k nej, zastanúc a pozrúc po nej s podivením. „Milina, už dobre neumrem od netrpelivosti!“ prijala ju Ira strmo vraviac, dľa zvyku svojho. „Čo si neprišla už skôr. Hodina, ako tu behám. Či ti nepovedala Anča, tá hlúpa sliepka, že ťa tu čakám? Lebo kňazovi na oči nechcem ísť, keď som sa zase smiala v kostole. Ale uver, že tomu všetkému bola len Pavla príčina... Tá opica Anča!“

„To je naozaj opica!“ pohoršuje sa i Milina na Anču. „Nerada je, keď odídem z domu, preto nepovedala nič.“

„Jaj, Milina, čo ti ja poviem. Keby si vedela! Ale ty nevieš nič.“

„Čože, čo?“ spýta sa tá netrpezlive. „Vrav rýchle, lebo nemôžem tu byť za veľa. Ideme do Hagarova.“

„Idete? A kedy prídete nazpäť? Nebuď dlho. Joj, Milina, čo ja viem.“

„Nuž veď povedz, povedz, pre pána!“

„Jedine ak sa zaveríš, že nepovieš nikomu.“

„Ale komu by povedala? Smiešno!“ zlostí sa tá. „Či som dakedy prezradila niečo?“

„Ale toto je už vážna vec naozaj. Dotiaľ nepoviem!“

„No zas!“ hnevá sa Milina a líca jej zblknu, i zaverí sa, že nepovie teda.

„Milina!“ započne Ira už uspokojeno, a veliké oči skvejú sa jej obzvláštne, „čo ja viem, čo ja viem...“ i vzdychne a nepovie zas nič.

‚Na neznesenie, ako ma mučí!‘ myslí si Milina.

„Vieš, Milinka, Samo písal rekommandovaný list Margite na Metlište, ako sa vrátil ztade.“

‚Veď to už viem!‘ myslí si Milina roztržite, no nepovie nič, bojac sa ju nahnevať. Ak nebude potom vravieť nič!

„A dostal včera odpoveď od nej ..“ Tu vzdychne a pritisne kučeravovlasú hlávku k Miline, náruživo zašeptajúc: „Milina, ja som ho otvorila!“

„Čo?“ skríkne Milina a zastane, ako stĺp.

„Jaj, Bože, ja som ho i prečítala. Ale uver, že len tebe k vôli, Milina. Chcela som zvedieť, čo je pravda, aby si vedela ty a odvrátila sa konečne od neho. Ujko Peter šiel k tetke Tereze, i Pavluša, a mňa nechali rozdať listy, Bože!“

„A nebolo badať na ňom, že si sa ho týkala? A čo písala?... Môj Bože, veď je to veľký priestupok, Ira!“ lká i Milina vzrušená.

„Pre teba som spravila, uver; že by si raz už uverila, že je nehoden lásky tvojej!“

Milina zapálila sa až po uši hanbou, že jej to vraví 15-ročná Ira.

‚Ale čo pletie do sveta!‘ myslí zle dotknutá.

„Aj ty si zaľúbená doň!“ povie s výčitkou.

„To je iné. U mňa je to detskosť; mne to vyšumí, kým naozaj sa rozviniem. U mňa je to len, že mi bol učiteľom: od toho trvá to obdivovanie. Ojej! zato sa mne páčia i druhí. Na príklad Vilo je krajší sto ráz od neho, i Vážecký, no a ešte Milo Ľahký, s ktorým som sa na majálesi poznala... Ale ty ho opravdove miluješ, Bože!“

„No najlepšie bude, lamentuj i ty nado mnou!“ odpovie Milina popudená. Chudá som ako trieska, vyschnutá ako tŕň, tenká ako prút. V lícach jamy, oči neprirodzeného lesku, aspoň ochoriem, ak neumrem na suchoty za ním, je isté!“ I zasmeje sa posmešne, pričom jej i slzy vystreknú do očú. Toto je žiadna opravdová

láska, to je len trest za Miša Maliarika. Či by opravdová láska tak zabíjala? Oj, či nemôže vystáť toto dievča!

Ira zachichotala sa pochabe.

„Vieš, Milinka, ako ti vravieva teta Tilka?... Tenká ako švíbalka! A že i ona taká bola za mladi, veľmi sa jej páčiš. Hahaha, teta Tilka, čo je ako súdoček, a ty!“...

„Pre Boha, povedz, čo ešte máš!“ pretrhne ju Milina rozrušeno. „Hla, Anča ide už pre koč, treba ísť!“

„Naozaj?“ zľakne sa Ira a vraví rýchlo: „Ale nepovedz nikomu, ani Kamille. Lebo ty tej povieš všetko. Nad tebou tá takú moc má, že jej otvoríš celé srdce. A keby ti kázala umreť, i to spravíš. Šťastie, že je teraz nie doma.“

‚No, tak o Samovi by jej niečo povedala!‘ zlostí sa Milina, ale len mlčí.

„Písalo to dievča, že niečo nesympatisuje s ním. Naiste sa o tom spytoval; a že by mu veľa všakového bola rozpovedala, keď tam bol, ale že keď jeho milý brat Michal vždy bol s nimi, a to tak sa nedá, ako medzi štyrmi očami. A, považ, tri pravopisné chyby som našla v tom liste!“

„Tú si vezme!“ šepce Milina s ťažkým dychom.

„Pravda, že tú, a s nami sa iba hrá ten vlk. Ale keby tá len nešla zaň. Lebo som počula — kto zná, či je pravda —, že tam chytajú nejakého kaplána, a len tak pôjde za Sama, ak sa im to nepodarí. Múdra žaba je to! Ale počkaj, veď on ešte bude banovať za tebou. Ešte mu prídeš do umu dakedy!“

‚Ale čo trepe dve na tri!‘ myslí zurivo Milina urazená.

„Ideš?“ spýtala sa Ira, keď Milina vytiahla si ruku od nej. „Pá teda. Pozdrav Aničku a Elenu. A ten cudzí pán je ešte tam? — Nepovedz nikomu!...“

Milina spustila sa vŕškom, ale spraviac pár krokov, videla, že na chodbe Jablovských, kade mala prejsť, stojí ktosi. To je Michal, ten ideálny. Včera prišiel s bratom, že budú poľúvať na jarabice. Požal pole ľud, jesto ich dosť.

„Poď so mnou!“ skrútla sa k Ire, ktorá dívala sa za ňou zpod lipky.

„Nie, kňaz sa hnevá!“

„Nechcem sama ísť popri tom dome,“ vraví Milina. „Ak ma rada máš...!“

Ira pobrala sa k nej.

„Ale len po váš mostík.“

Obe sobraly sa dolu. Keď prišly pred bránu domu, Michal Jablovský stál už tam vo dverciach. Čakal ich, klaňajúc sa zdvorile, a volal dnu na okamih.

„Nie, nepôjdem teraz!“ odpovie Milina, pozrúc po ňom zpod ukonaných viečok. „Nie je doma Kamilla!“

„A my ničoho nie sme hodní? Aspoň na chodbu. Doneste svetla do tmy, slnce do domu.“ A primrel zrakom ostro na jej tvári, ako by ju skúmal. Milina pozrela na dvor fary, potom hore, či nejde koč, a spravila krok proti dverkám.

„Nejdime!“ šepne jej Ira, zadržiavajúc ju.

„Len na chvíločku, na chodbu!" šepla ona, ťahajúc ju s sebou. Michal odstúpil sa, aby mohly vojsť, a hľadel utkvelo na Milinu. Na rtoch, keď schytil pekný hustý fúz, zjavil sa úsmev zlý...

„Čo robíte sami?" spýtala sa ona, keď bola prešla očami po dvore, a že Kamilla nie je v dome, zdal sa jej len teraz mládeneckým a tajomným akýmsi. Predsa nemala stupiť sem; hádam ju odsúdi a vysmeje i Michal. I pozrela, aby videla mu na tvári, či tak bude; ale v tom okamihu stiahla obočie s nevoľou. Čo ju tak obzerá tklivo, ako by ju chcel zjesť! Len by ešte i tento nezačal horekovať nad ňou, lebo oči mu divne svieťa, a spytovať sa, čo jej chybí! Naostatok nazlostí sa a skríkne všetkým: „Mriem za Samom, a dajte mi pokoj!" I utre si srdito dopotené čelo dlaňou.

„Chorá?" spýtal sa on akurát.

Miline prudko rozplamenily sa líca. Radšej už iba odíde preč a skryje niekde i neukáže sa viac ľuďom na oči. Čo i prišla sem, sa to i patrí! I sberá sa, lapiac Iru k sebe, preč. Ani u Michala viac už nijakého obľahčenia, ani jeho prítomnosť už nedá nijakého pokoja. No v tom okamihu, keď chcela odísť, buchly dvere na izbe a po pitvore zadupkaly rezké kroky. Do dvier vyšiel Samo, pyšný a veselý. Uvidiac ich na chodbe, v okamihu zabočil k nim a oči ligocú sa mu, je ihravej dobrej vôle.

„Tu ráčite byť? A, vitajte, vitajte v našom mládeneckom príbytku!" zavolal samopašne. A roztvoriac ramená, rýchle zavrel do nich obe, prvej ako by bol kto na to len pomyslel, a dajúc Ire prešuchnúť, dychtive objal Milinu.

„Bláznite sa?!" skríkla ona, tisnúc ho od seba a volá o pomoc najašeno. No Michal, vidiac, čo robí brat, odvrátil sa a vyšiel do dveriec, a Ira naľakaná utekala druhou stranou preč. Milina, konečne oslobodená, oči dupkom uprela naň, ako by chcela vyčítať silou-mocou, stoj čo stoj konečne najtajnejšie myšlienky jeho. A primrúc očima dychtive na jeho tvár premenenú a bledú, v nejž bolo badať chvenie, ako po prežitej slasti, zazdalo sa jej, že na dne srdca lpí mu oplanstvo. Odvrátila sa rozrušená a bez slova vyšla von. A ako vystúpila na ulicu, zacítila, ako by dostala bola úder po tvári. Postála hryzúc si pery zúfale a nevie, či vrátiť sa k nemu v tej veľkej nenávisti, čo jej srdce trhá. No nejde, vie dobre, že, vidiac ho, ona nie je v stave zlé slovo povedať. I bere sa domov, ale nevidiac dobre pre slzy, ktoré zalialy ju v prudkej žalosti nad tým, stúpila pomimo do jarku, zarasteného kvetím poľným. Niekto zachytil ju zdvorile v tom okamihu, keď mala spadnúť, a ona, náhle obzrúc sa, videla Michala.

Odišiel bol, keď brat, chlúba rodiny, vyšiel k slečnám, a teraz, vidiac Milinin chybný krok, zachoval ju od spadnutia. Ako však zdvihla oči k nemu náhle a videl jej ich naplnené slzami, odchytil ruky s nej v okamihu, ako od ohňa. Potiahol fúzy a kolo úst zjavil sa mu planý cit.

„Len takto nevideť vašej tváričky," rečie; „len to nie, radšej smrť svoju! Radšej... radšej zastrelím sa..."

Milina chcela sa zasmiať na ňom, no smiech zamrel jej na

rtoch. Omrzle odstúpila od neho, odchodiac. I Michal mohol by netárať hlúposti. Mýli sa, ak sa nazdá, že ju taký žart poteší a všetku žalosť vezme čert. Čo s ňou sa deje, už ide na život a smrť. A darmo si kto myslí, že je toto niečo také, na ňomž sa možno zabaviť a požartovať, hoci hynie ona. On je ani nie ideálny naozaj, horká jeho ideálnosť! Egoista, ktorý preto sa nežení, lebo by mal starosti a deliť na poly musel by svoj dôchodok, ktorý môže si takto sám prehajdákať!

Prijdúc k fare, ozval sa jej hlas svedomia a ona zastala, obzrúc sa. Či sa bude na druhom vŕšiť, že Samo zachodí s ňou špatne a ona nemôže ho zavrátiť? I pozre za Michalom, či je ešte tam. Tam stojí a hľadí za ňou čiernymi očima, ichž hĺbku a tajnosť vystihnúť nemožno nikomu. Nevedieť, či je urazený. Spravila krok nazpäť k nemu, a on, vidiac to, prišiel zdvorile bližšie.

‚Nehnevaj sa,' myslí si medzitým ona, idúc k nemu. ‚Ale ty nevieš, čo ja znášam. Ty vôbec nepochopuješ toho, lebo si človek inakší, ideálny. Tebe takýto kríž je nie daný (neoklamal si Miška Maliarika), a tak ti je dobre i žartovať.'

„Tak celkom podľahnúť dať netreba svojmu srdiečku," povie on, keď zastala pred neho, pretrhnúc jej myšlienky elegické.

Ona prekvapeno pozrela k nemu, líca zapálily sa jej hanbou a dych zatajuje sa jej, nedajúc jej k slovu. Tak už i tento vie o tom?!

Milina, horiac v tvári, pozrela s výčitkou naň, aby ho zastavila. A tu videla, že jeho stisnuté pery pod krásnym čiernym fúzom sa chvejú a tvár mu je zmenená celkom. Zabudnúc okamžite, o čom vravel, mimovoľne pristúpila o krok a oči široko roztvorila naň, ako by čosi hádala. Čo je to, čo tak osinel? Michal nie je ten a taký, ako sa ukazuje, a dotkýňa sa ho toto príliš? Zachvela sa zarazením, ale nespúšťa očú s neho zvedavých a udivených.

Jeho tvár zmäkla, vidiac jej nastrácháné oči, a usmial sa. Vidí jej po tvári myšlienky a stemnie mu čelo, ako by hneval sa sám na seba. Riekol chlácholivo:

„Prosím, veď je nič, je nič!"

„Svätý pán otec čaká," riekol jej ešte už žartom, kynúc k bráne fary, kde stál Milan odetý v kepeni, čakajúc ju netrpelivo. Potom uklonil sa jej nežno a odvrátil sa, ako by viac nedovolil pozreť si do tvári, i odišiel tichým krokom. I Milina skrútla sa k bratovi, a čelo jej je plné myšlienok nových.

(Dokončenie.)

Tragédia človeka.

Dramatická báseň

od

Imricha Madácha.

Preložil

Hviezdoslav.

(Pokračovanie.)

Prvý demagog.

Tys' nie podplatencom,
poneváč teba nezakúpi nik.
Občania! s bôľom pozdvihujem hlasu,
bo šľachetnému srdcu bôľnym je,
až do prachu mať snížiť velikáňa;
a ja mám muža ozaj veľkého
so slávnostného voza potiahnuť
pred vašu súdnu stolicu.

Druhý demagog.

No, dobre
začínaš, zlostníku! Len ovenči
hoviadko, čo si určil za obeť.

Prvý demagog.

Preč odtiaľto!

Z ľudu.

Ba nač aj počúvame,
toť, posmešníka?

(Stŕhajú druhého demagoga.)

Prvý demagog.

Ale čo jak aj
ma bolí srdce, predsa hovorím,
bo, slávny, ó, a kniežací ty ľude,
i nad tvojho ťa vojevodcu ctím
si vyššie!

Druhý demagog.

Túto dušou predajnú
a hlady mrúcu tlupu, ktorá sťa
pes okaľujúc, strežie na odpadky
so stola gazdov jej? — Och, zbabelec
ty! nezávidím tvojho vkusu ver'.

Z ľudu.

Doľ s ním, i on je zradca, dolu s ním!

(Ešte viac mu ubližujú. — Eva dvoch holúbkov a tymiau obetuje na oltári.)

Eva.

Ó, svätá Afrodito! prijmi, prijmi
dym tejto obeti, a vyslyš hlas
mi modlitby: Nie vavrín svieži zas
ja prosím v čelo muža: jedine
len sladké umilenie rodinné
na jeho srdce s city hrdinnými.

(V dyme obetnom usmievavý Eros sa objaví, Charitky obstanú ho a zasýpajú ružami. Skupina ponorená v nábožnosť.)

Služobnice.

Slyš, vyslyš ju!

Eros.

Ó, ženo, požehnanie
čistého srdca spočiň na tebe!

Charitky.

A Charitiek vždy s tebou ochrana!

Služobnice.

Ďak, Afrodito!

Prvý demagog.

Tedy, ľude, čuj
žalobu hroznú! Veľký Miltiades
vlasť zapredal.

Druhý demagog.

Och, lužeš, lužeš! Mňa
vyčujte, ináč pozdnej ľútosti
vás stihne hanba.

Prvý z ľudu.

Dolu, bezočivče!

(Celkom medzi dav ho zachytia.)

Prvý demagog.

Kvet tvojej mládeže má pod mocou;
na jeden úder znal zaujať Lemnos,

a teraz u Parosa hlivie si
i hovie. Hja, keď dostal plácu.

Tretí z ľudu.

Smrť
na jeho hlavu.

Prvý mešťan.

Nuž tak kričte, abo
sa z môjho nájmu vypratajte hneď!
(Obetovanie je u konca, božstvá zmiznú.)

Eva (povstanúc).

Ký hluk to vonku? syn môj, pozrime.

Kimon.

Akéhos' zradcu súdia, milá mati.

Eva (na stupňovie portika pokročiac).

Vždy stiskne srdce mi, keď vidím ľud
ten hladujúci nad veľkými ľuďmi
súd držať. Jestli padne vznešenec
do blata, sberba škodoradostne
sa na to díva, posmieva sa jemu,
jak keby šlo tým ospravedlniť
i tie jej vlastné špiny-škvrny.

Druhý z ľudu.

Pane!
som zachrípnutý cele a bych tiež
rád vrieskal.

Druhý mešťan.

Tu máš, hrtan pomasť si.

Druhý z ľudu.

A potom čože volať?

Druhý mešťan.

Volaj smrť
na hlavu jeho!

Z ľudu.

Smrť! smrť!

Eva.

O kom vlastne
je tedy reč?

Druhý demagog (pristúpiac k nej).

Nu, o kom inom, nežli
kto o hlavu je vyšší od iných
spoluobčanov svojich: a to mu
nemôžu strpeť.

Eva.

O Miltiadovi? —
Ó, veľkí bozi! A ty, skľúčený
už vekom Crispe, ktorho z otroctva
môj manžel vymanil, včuľ tiež smrť kričíš?

Crispos.

Už odpusť, pani moja, ale z nás
dvoch jeden len žiť môže. S troma deťmi
ma vydržuje, kto mi naložil
hlasovať takto.

Eva.

Beda ti, ak osud
tvoj, Crispe, toľme zvrhne-zpodlí ťa!
bárs odpúšťam ti, jestli hladuješ.
No, Thersites, ty? a vy všetci, všetci,
čo v dobrobyte odpočívate
si pri pokoji istom, lebo od
brán mesta, áno, vášho vraha vám
môj manžel odbil — Och, vy nevďačníci!

Thersites.

Ach, moja pani! krušne padá síc,
však čo tu robiť, keďže ľudová
tak zneje nálada: — kto postavil by
na kocku všetko svoje imanie,
vzdorujúc vlnám vzbúreným?

Prvý demagog.

Tak tedy
vypoviem ortieľ ľudu.

(Lucifer: ako bojovník, s užaslou tvárou, utekajúc prichádza.)

Lucifer.

Pohromu
vám oznamujem! U brán nepriateľ!

Prvý demagog.

Nemožno, víťazný náš vojevodca
či nenie pred nimi?

Lucifer.

Veď práve on
je vrahom. Zvedel, ako brojíte
oproti nemu, vzkypel v jeho srdci
hnev spravedlivý, i kým vediete
pru, so železom-ohňom bude tu.

Druhý demagog.

Vy vyzvali ste na nás všetko to,
zradcovia!

Z ľudu.

Zab'me ich. — Nech žije vodca!
Zle s nami, utec každý, kade vieš!
Všetkému koniec!

Prvý demagog.

Nenie. Holdovať mu,
pred neho húfom k bránam!

Eva.

Bohovia!
Ver' bolel výrok ma, nímž ztratila
som ťa, môj manželu, však o koľko,
ó! trpkejším je pre mňa, že si ho
ospravedlnil, — trebárs vraciaš sa mi.

Prvý z ľudu.

Zlapajte jeho ženu; akžeby
sa mestu nášmu dajak ublížilo,
nech umre spolu s deckom.

Eva.

Zomrela
bych, manželu môj, vďačne za teba,
len keby kliatba vlasti netkla sa
mi dieťaťa. —

Kimon.

Oj, matko, o mňa ty
sa neboj; poď, poď so mnou: svätyňa
tá zachráni nás každým pred úrazom.

(Pred prenasledujúcou ich tlupou vyjdú do stĺporadia; dve nymfy ružovú reťaz upustia za nima popred ľud, ktorý ihneď ucúvne. Zvonku zavznejú surmy, ľud bedákajúc sa rozuteká. Nymfy zmiznú.)

Lucifer (s chechtom si mädlí ruky).

Prekrásny žartík. Rozum zakopŕca
sa smiechom až, kde pukajú sa srdcia. (Obrátiac sa ku chrámu.)
Len keby pohľad tohto večného,
vždy mladnúceho krásna nemýlil
ho ustavične. Až ma drví zima
v tom jeho kruhu cudzo-rodnom, čo
i nahé vie ti zrobiť stydlivým,
hriech šľachetným a súdbu veľkolepou
tých svojich ruží rozkošnými plamy
a prostoty v bozk stúlenými rtami. — —
Tak dlho prečo otáľa môj svet,
ten potvorný tvar, povážlivý úžas,
by zaduril preč toto mámidlo,
čo v borbe mojej už-už upadlého
človeka zavše znova povzbudí?
Však uvidíme, až tak smrti des
k nám skoro zavíta, ten prchký honec,
či vašim stínom, v nudnej hre i dnes,
raz na vždy totu neurobí konec?

(V čele ozbrojenej čaty dovedú Adama, sťa Miltiada, poraneného. Pred ním pokorne prosiaci ľud a demagogovia.)

Z ľudu.

Nech žije vodca náš! — Ó, smiluj sa,
vznešený človeče!

Adam.

Nuž aká to
tá vaša vina, pre ňuž prosíte?
a od slabého ozaj čože môž'
modlikať silák? — Ale manželka
mi neprichodí v ústrety, ni decko;
var' len dač zlého nepotkalo ich! — —

Eva.

Ach, Miltiade, nač aj prichádzaš,
keď ani tvoja vlastná žena nevie

sa tešiť tvojmu príchodu? — Môj syn,
mať tvoja klesá, zdrž ju, zdrž ju... Ach,
ni dobrého len mena nezanechá
ti otec tvoj! —

Adam.

Čo je to? nechápem.
Tu žebroní ľud, hen zas preklína
ma žena, a hruď krváca mi za vlasť. —

Eva.

Však väčšmi krvaví tá otčiny
a moje srdce: bo veď prečos' prišiel
na čele vojska, rec? —

Adam.

Či nepatrí
dôstoju môjmu sprievod takýto?
Som prišiel, lebo ťažká rana táto
mi nedovolí, bych i naďalej
úkolu svojmu zodpovedal. Prišiel
som, by som do rúk tých, čo vyslali
ma, k rukám ľudu veličenstva to
moc svoju odovzdal, z nej vydal počet.
Aj, prepúšťam vás, druzi bojovní;
ver' zaslúžili ste si spočinok
u rodinného ohniska. A teraz
i ja meč tento, Pallas Athene,
ti venujúc, ho nad oltár ti stoknem.

(Dá sa vyviesť hore stupňovím portika. Jeho ozbrojenci sa rozídu.)

Eva (hodiac sa manželovi okolo krku).

Ach, Miltiade môj, kde žena je
od tvojej šťastlivejšia, šľachetný
ty, veľký mužu! Pozri, syn tvoj, pozri,
jak ponáša sa veľmi na teba,
jak veľký je, jak pekný!

Adam.

Moji drahí!

Kimon.

Oj, vedel som ja dobre, otec môj
čo robí, že je dobre spravené. —

Eva.

Ó, nezahanbuj ma! Preds' toto by
manželka mala lepšie vedieť.

Adam.

Syn môj!
meč tvojho otca darom predlož ty.

Kimon (zavesiac meč).

Chráň, mocná bohyňo, ten drahý meč,
až ku tebe raz preň sa dostavím.

Eva.

K dvojakej obeti tej nechže matka
posýpa tymian. Pallas, shliadnuť ráč! (Obetuje tymian.)

Prvý demagog (na rečništi).

Či nemal pravdu som, že zradca je?
že podplatil ho Darius? Tá rana
len zásterkou je u ňho; nechce sa
mu proti nemu bojovať.

Z ľudu.

Smrť na ňho!

Adam.

Ký krik to vonku?

Eva.

Miltiade, ach,
prestrašné reči: zradcom menuje
ťa znova dav tam.

Adam.

Smiešna obvina;
mňa zradcom, ktorý predsa zvíťazil som
u Marathona?

Eva.

Ó, že tak je, zlý
to, mrcha svet je, ktorý našiels' tu.

Prvý demagog.

Čo váhate ho chytiť?

(Ľud dotíska sa pred portik chrámový, medzi zástupom Lucifer.)

Eva.

Miltiade!
v tej svätyni si istý, nehni sa. —
Veď nač aj rozpustil si vojsko? prvej
ten pelech hriechu prečo vypáliť
si nedal do zniku? Len okovy,
tie zasluhuje háveď táto, bo
už citom vetrí, že ty za pána
jej zrodil si sa, ktorý šlachetnejší
si, nežli oni všetci do hŕby,
i zabije ťa, zmárni, aby k nohám
ti neprišlo jej kydať. —

Prvý demagog.

Čujete
ju, ako rečni žena zradcova? —

Eva.

To právom ženy je, by bránila
si manžela, i akby on bol vinný,
tým skorej, keď je čistý, jak môj pán!
a vrahom jeho taký zvrheľ je,
jak vy.

Prvý demagog.

Zač dáva veličavný ľud
si páčiť, keď ho takto znevažujú?

Prvý z ľudu.

Nuž a ak ona pravdu hovorí?

Prvý mešťan.

Kto s nimi drží, podozrivý je.
I kričte tedy, randavé vy duše,
alebo hladom podochnite.

Z ľudu.

Smrť
na neho!

Adam.

Zacloň toho chlapca, nech
nevidí krvi mojej, — ženo, preč
s tých prsú! by ťa nezasiahol blesk,
čo do skaliska durká. Len ja sám
nech vezmem zkazu, — veď nač bych aj žiť mal;
keď vidím, kou je šalbou svoboda,
za ktorú boril som sa celý život.

Prvý demagog.

Čo predlievate ešte vždycky?

Z ľudu.

Smrť
mu!

Adam.

Chabý ľud ten nejdem preklínať,
on nenie vinný: jeho prirodzením
je, by ho bieda odciachovala
si za sluhu, a otroctvo by zas
v krvežížnivý nástroj snížilo
ho poniektorých spupných odbojníkov.
Ja jedine bol bláznom, uveriac,
že takýto ľud potrebuje voľnosť.

Lucifer (stranou).

Ver' odriekol si z citov zásobne
na seba šumné verše náhrobné,
a tie sa slušne môžu dlátkom vryť
po tebe v mnohých veľkých mohýl štít.

Adam.

Sveďte ma dolu. Nechcem použiť
viač tejto svätyne.

Svedú ho dolu schodmi, keď prv Evu šetrne bol složil do náručia jej služobníc.)

Nu —, hotový som. —

Druhý demagog.

Hach, bráň sa! ešte nie je ztratené
tu všetko.

Adam.

Veľmi by ma trápila,
toť, rana, nech tak trebárs slovom stanem
si na obranu.

Druhý demagog.

Urob, preds' ten ľud
len prv čo v prachu pred tebou sa plazil.

Adam.

Ach, práve preto všetko daromné;
nie, svoju hanbu neodpúšťa národ.

Lucifer.

Nuž vytrezvel si, há?

Adam.

Och, veľmi!

Lucifer.

Si
nahliadol, žes' bol šľachetnejším pánom
omráčenému davu, než ti on?

Adam.

Môž' byť, no oboje je zatratením;
pod iným menom osud tenistý.
Námaha márna s ním sa grámoriť;
ni nebudem sa už. — A potom nač aj,
poč dychtila by vozvýš horúca
hruď ktorákoľvek? Pre seba nech žije
a hľadá rozkoš, ktorou zaplní
to bytie na piaď, a s tým opile
sa tacká, vála smerom ku Hadu. —
Na inú cestu zaveď, Lucifer,
ma, veď, i s chechtom prizerať sa budem
iného ctnostiam, mukám iného,
len po pôžitkoch bažiac jednostaj.
Ty ale, ženo, ktorá — tak sa manie
mi práve srdcu — kedys' podľubie
si vykúzlila pre mňa v púšti, jestli
bys' z môjho syna chcela ešte vždy
vychovať občana jak ctihodná
mať: blázon si, ťa slušne vysmeje
hen dievka, ktorá s nalíčenou tvárou
u okna vysedáva v bordeli,
od vína vzňaté bozkochtivé gamby.
Teš, zabávaj sa, zapri každú ctnosť. —
Na popravište teraz. pokutou,
nie ako bych bol v stave býval spáchať

dač podlého, lež že ma vznešená
oduševňovať vida vedela. —

(Medzitým klát prinesú pred schody, u tohože Lucifer zastane s toporom. Adam skloní hlavu.)

Prvý demagog.

No odpravte ho skôr. Nech žije vlasť!

Lucifer (stranou šeptmo).

Preutešená rozluka, čo? — Nuž,
môj udatný pán, čiže tento raz
tak trochu smiešne tebou nezatriasa
šklabivej smrti vietor studený?

Eva.

Ach, Pallas! Pallas! nevyslyšalas'
modlitby mojej. —

(Z chrámu geníj smrti, ako vľúdneho vzozrenia mládenček, s obrátenou fakľou a s vencom pristúpi k Adamovi.)

Adam.

Pallas vyslyšala. —
Olympu s tebou blahodať, oj! mne
mier rozhostil sa v srdci, Lucia.

Lucifer.

Buď prekliaty, svet márnych marení ty!
zas zkazil si mi chvíľku najkrajšiu.

Eva.

Buď prekliaty, ty dušou obecný,
nevrlý ľude! Rukou drsnatou
si tkol sa blaha, a jeho kvet čŕstvy
priam poopŕchal do prachu. A predsa
nie takou sladkou tebe svoboda
je, jak mne bola ona bolestnou.

(Pokračovanie.)

Danteova

Divina Commedia

vo výťahu.

Horvatsky napísal

dr. *Isidor Kršnjavi*,

poslovenčil

dr. *Ivan Zoch.*

Dante Alighieri (vyslov: Aligjéri), najväčší básnik taliansky a jeden z najhlbších duchov všetkých časov a národov, narodil sa bez pochyby koncom mája 1265 vo Florencii. Pri krste dostal meno *Durante*, z čoho povstalo skrátené *Dante*. Jeho rodina bola šlachtická a prináležala k stránke Guelfov. Otec bol jurista a dobrý básnik. Dante študoval doma, v Bologni a Padui filosofiu a teologiu, a bavil sa už za mladi básnictvom. Svojmu rodnému mestu slúžil ako vojak, lekár, štátnik i vyslanec, pozdejšie ho vyvolili za priora. V borbe „bielych" a „čiernych" bol vodcom prvých, a to bolo jeho nešťastie, lebo keď tá borba neprestávala, senát vyobcoval oboch vodcov, čo však borbu neutíšilo. Dante sa nevrátil viac do rodiska. Opustený od svojej stránky, chcel stvoriť novú stránku, no zažil pri tom trpké zkúsenosti, morovou ranou utratil všetkých svojich milých: ženu i dvoch synov. Od 1315 žil v Ravenne, kde i umrel 14. septembra 1321, kde ho v mramorovej truhle slávnostne pochovali. Pozdejšie Florencia reklamovala kosti svojho veleslávneho syna, ale márne, lebo v svojom testamente Dante výslovne zabránil, aby ho odniesli do rodiska. Päťdesiat rokov pozdejšie založili vo Florencii zvláštnu professorskú stolicu pre vyučovanie Danteových diel, a druhé mestá: Pisa, Bologna, Milano nasledovali Florenciu. Z jeho menších prác sú najhlavnejšie: *La vita nuova* a *Il convito*, lyrické básne z mladej doby, v ktorých ospevuje lásku k svojej milenke Beatrici, ktorá mu umrela, a lyrické básne *Rime*, erotického i filosofického obsahu.

Divina Commedia je preložená na mnohé reči a to i viacnásobne, v próse i vo veršoch: latinsky, španielsky, francúzsky, anglicky, nemecky, židovsky, novo-grécky, dánsky, švédsky, hollandsky, a zo slovanských jazykov: rusky, poľsky, česky a horvatsky (najnovšie krásne illustrovaná vo forme pôvodných tercín od Buzolića).

Professor dejepisu umenia na universite v Záhrebe, dr. I. Kršnjavi, bývalý šéf vládneho oddielu pre bohoslužbu a školstvo (jeho ded bol Slovák), napísal tento výťah a úvahy o Danteovej Commedii v horvatských Národních Novinách, a podľa toho spracované je toto dielce.

Kto chce Danteovu *Božskú Komédiu* dobre rozumeť a všetky jej krásy vycítiť, musí mať popri originále alebo dobrom preklade

i dobrý kommentár. No v dobe telegrafu ľudia nemajú času prečítať toľké bachanty, preto hľadia krátkymi výťahmi a úvahami čitateľom dať pocítiť aspoň hlavné krásy slávnych diel cudzích národov. To chcem docieliť i ja touto prácou, ufajúc sa, že sa čitateľom svojim zavďačím hojným duševným pôžitkom, hoc bude práca i neúplná. Tak je to s Danteovou Komédiou, ako na príklad so Štefanským dómom vo Viedni, už či ho len povrchne obzreš, či sa viac-menej prehĺbiš v študovanie tej krásnej stavby, koľkokoľvek ráz ho vidíš, vždy ti krása a veleba toho velechrámu podáva nové a nové pôžitky.

A prečo cestuje dnes tisíce ľudí na more, do cudzích krajov, driapuc sa s ohrožením života po vrchoch, púšťajúc sa na pustatiny? Snáď aby robili vedecké výskumy? Zaiste nie. Len pre zábavu a poučenie.

Tak je i s Danteovou Božskou Komédiou. Vždy a vždy podáva nové a nové krásy tomu, kto sa s ňou baví už či v hlavných črtách a či sa vhĺbi do nej.

Čo boly starej dobe Iliada a Odyssea, to je nám dnes Danteova Divina Commedia. O tamtých tvrdili predtým učení ľudia, že ich nespieval Homér, ale len do celku spojil sbierku pojediných spevov. To by sa o Danteovej Komédii nemohlo povedať, lebo sa celým dielom tiahne vypukle individuálnosť taká jediná, že sa nedá pochybovať, že sú to vnútorne prežité udalosti jednej velikej a mocnej duše.

Veľmi dobre povedali historici, že každý nový vek počína sa tým, že sa počnú vyznačovať mocné individuálnosti, no chybne počítajú toto vyznačovanie sa mocnej individuálnosti len s dobou renaissance, keď klassická minulosť počala sa preporodzovať. Dante a jeho vrstovníci boli zaiste tiež mocné individuálnosti, a i celé Danteovo Peklo plné je ľudí síce naničhodných, ale pevnej individuálnosti.

Obyčajne sa počíta stredný vek od pádu západného rímskeho cisárstva do vynajdenia Ameriky. V kultúrnom dejepise počína sa stredný vek s pápežom Gregorom Veľkým, ktorý v svojich rečiach mocnými slovami starých prorokov hovorí, že oheň rozvaril nielen kosť a mäso starej kultúry, ale že i sám hrnec roztopil. Gregorove reči sú pohrabné kázne starej klassickej predošlosti a jeho Dialogy zora nového básnictva i novej literatúry. Ľudia ostanú ľudia, ale všetky city a myslenia staly sa novými, narodily sa ideály rozdielne od klassických. Podľa týchto názorov začal sa stávať inakším i privátny život, podľa toho sa zmenily i verejné práce. Tento vývin doviedol do velikánskeho boja Gregora VII. so svetskou mocou, a konečne do križiackych vojen. Legendárna naívna viera bola potrasená, začal sa budiť kritický duch vo vede a skeptičný realismus v politike, preto hľadali i umelci nové cesty.

Významné je, že na príklad Nicolo Pisano prevzal mótív pre reliefy do kostola svojho rodného mesta zo staroklassického rímskeho sarkofagu, ktorý i dnes stojí na Campo Santo. Významné je, že stavitelia nadpriadajú na klassickú minulosť, že im je so severa donesený štýl barbarský gotický, maliari Cinabu, Ducci di Buon-

insegna začínajú striasať so seba reťaze byzantského slohu. Vo vede počína Albertus Magnus skúmať prírodu, staré protivy realistov a nominalistov dozrely a Tomáš Akvinský chystá filosofiu k novému kvetu.

Tak sa vidí už v XIII. století na všetky strany nový pohyb, vek predrenaissance.

Do klassickej tradície a kresťanského citu miešajú sa lúče arabskej vedy, v ktorých blyští sa spoločne hellenismom obnovená kultúra egyptská, sýrska, persická, a ktoré donášajú Západu Platona i Aristotela a zahrievajú katedry vysokých škôl v Salerme, Palerme, Cordove, Granade, Montpelliere a v Paríži, tvoriac veľkých mužov.

Medzi veľkým množstvom velikánov toho času stal sa najslávnejším Dante. On je v dejepise ľudskej kultúry to, čo je v prírode jeden z najvyšších vrcholcov nebotyčných hôr, ktorý často zakryjú oblaky, že ho nevideť, ale keď sa oblaky ztratia, zajasá sa zase znovu v svojej starej kráse.

Boly časy, v ktorých Dantea málo cenili. Voltaire, podľa svojich úspechov najväčší, ale podľa svojej ceny najmenší zo všetkých racionalistov, nemohol *Božskú Komédiu* poňať. Dnes Dantea zase čítajú, a cenia snáď viac nežli predtým, ačpráve snáď ani jedno dielo, okrem Písma svätého, nebolo toľko ráz tlačené a vydané, koľko ráz *Božská Komédia.*

A predsa každá doba ináč poníma Dantea, jeho velepieseň obsahuje večné pravdy, rozličné generácie vysvetľujú a pochopujú ich rozlične podľa svojich názorov, no té pravdy ostanú vždy isté.

To je, čo vynáša Božskú Komédiu nad všetky iné básnické diela.

* * *

Obsah Božskej Komédie.

A. Peklo.

I. spev.

Prvý spev *Pekla* je vlastne úvod a rozvrh celej Danteovej velebásne, a druhý spev je len zvláštny úvod prvej čiastky celého diela: *Pekla.*

V prvom speve Dante pripodobňuje ľudský život cestovaniu, a rozpráva, že na polovici tej cesty našiel sa v prostriedku hustého lesa. Zľaknúc sa, zbadá, že zablúdil do hustého, strašného lesa. Už i myšlienka na ten hustý les ho straší. Probuje najsť východ z neho, i dôjde do podnožia hory na kraji strašnej doliny. Vidí, že slnce, ktoré jediné ho môže viesť na pravú cestu, osvetľuje vrch hory rannými lúčami. To uspokojí ho trochu, ale jeho duša trasie sa strachom, hľadiac do úžasnej hĺbky priepasti, ako sa trasie strachom človek, hľadiac na strašné vlny morské, keď z nich horko-ťažko vyplával na breh.

Keď si trochu oddýchol, začal sa driapať hore strmým vrchom, ale tu hneď na počiatku zastal mu do cesty bystrý panter pestrej

farby, ktorý mu nedá ďalej. Bolo ráno za zory. Slnce sa dvíhalo zpomedzi hviezd, ktoré boly s ním už vtedy, keď božská láska stvorila vesmír. Už ho počala tešiť krása jasného rána, ba i krása toho pantera, keď ho nový strach zachvátil. Spozoroval lva, ktorý, besný od hladu, šiel proti nemu. Činilo sa, že celý vzduch trasie sa pred tým lvom od strachu. Dôjde ešte vlčica, chudá ako kosť od samej pažravosti, a vidí sa na nej, že už mnoho sveta požrala.

Básnik ztratí nádej, že sa dostane na vrch, té strašné zveri tisnú ho nazad do hory, kde nevidí slnca. Tu sa mu zjaví niekto, takrečeno nemý od predlhého mlčania. Básnik zavolá: „Smiluj sa nado mnou, kto si koľvek, či tôňa a či skutočný človek.“ Zjav mu odpovie: „Nie som človek, ale bol som človekom,“ a potom mu hovorí, že je duch rímskeho básnika Virgila. Dante mu odpovie radostne: „Ach, ty si Virgil, ty si ten prebohatý prameň, z ktorého tečie široká rieka výrečnosti? Oj, sláva všetkých básnikov . . . ty môj učiteľ, ty môj duševný otec, ty si ten, ktorý ma naučil pekne písať, že ma teraz za to ľudia chvália?“

Básnik sa vyžaluje Virgilovi, že nemôže pre besné zveri ďalej, a tento mu radí, aby šiel druhou cestou, lebo vlčica že nikoho neprepúšťa. „Zlobná je strašne, jej tvrdošijnosť nedá sa ničím utíšiť, pažravá je, a keď sa nažerie, bude ešte hladnejšia. Pári sa s mnohou zverou, a tak sa viac a viac množí, až dôjde *chrt*, ktorý jej zadá smrtný úder. Ten chrt nebude žrať zem a zlato, ako táto vlčica, bude ho zdobiť múdrosť, láska a ctnosti, a splodia ho Feltrínske vrchy. Spasí celú Itáliu. Preháňať bude vlčicu čez všetky mestá, dokiaľ ju nedoženie do pekla, z ktorého ju vyzvala ľudská závisť. A teraz poď za mnou. Povodím ťa po tých večných miestach, kde počuješ zúfalé stony oných úbohých duší, ktoré nanovo volajú smrť. Pozdejšie uvidíš duše, ktoré sú spokojné v plameňoch, lebo sa ufajú, že dôjdu či prvej či pozdejšie predsa do sboru blažených. Odtiaľ bude ťa vodiť ďalej, jestli budeš chceť, duch dôstojnejší odo mňa. Ten vladár, ktorý tamhore vláda, nedá mi, abych niekoho vodil k nemu, lebo som jeho zákona nepoznal. On vládne všade, všade všetko spravuje, tam mu je pevnosť, prastarý hrad a prestol. Oj, šťastný, koho on vyvolí.“

Dante prijme ponúknutie Virgilovo a ide za ním.

* * *

Toto je obsah prvého spevu. Treba ho trochu vysvetliť.

Sám Dante hovorí, že jeho verše majú i po viac významov. Chcel napísať výklad k svojej básni, ale neuspel pre veľké borby a nesnádze životné.

Básnik rozpráva, že mal na Veľký piatok jubilárneho roku 1300, keď mu bolo 35 rokov, videnie. Zdalo sa mu, že sa našiel v hustom lese náruživostí a hriechov, kde zablúdil. Ráno, keď sa mu rozbresklo slnce poznania, vyšiel z hory a došiel na briežok, osvetlený slncom. Keď počal ísť na osvetlený vŕšok, stretol ho panter pestrej farby. Tá zver značí rozkošníctvo, a to sa nezdá byť básnikovi nebezpeč-

ným, mohol by ho ľahko zvládať. Nebeží pred ním. V jari života sa mu i páči jeho pestrosť. Potom stretne ľva, t. j. pýchu. Tej sa už viac bojí, lebo pýcha peklom dýcha, a predsa uznáva Dante, že mu pýcha viac ráz vedela ovládať dušu, len v očistci mohol sa pýchy cele striasť. Konečne stretol vlčicu, t. j. baženie po zlate, za bohatstvom, táto ho zahnala do temnosti lesa. Dante často šľahá baženie za bohatstvom, ten hlavný hriech Florentínčanov, ktorý bol i jemu nebezpečným, lebo sa pári s pýchou a s ostatnými náruživosťami.

Iní vysvetľovatelia tohoto deju vravia, že je to allegoria politická. Pravdepodobné je, že Dante i na to myslel, lebo tam, kde hovorí o vlčici, spomína i politické pomery svojej domoviny, ale je na každý pád morálny význam prvý a hlavný.

V strednom veku bola Itália rozkúskovaná na mnoho stránok. Každá mestská državica mala svoje miestne stránky, ktoré sa obyčajne utvorily z osobných protív najprednejších ľudí. V tom čase borila sa moc pápežská s cisárskou. Celý rad pápežov ide za tým zničiť nemecký dom Hohenštaufovcov, ktorí sa vynasnažovali striasť sa nadvlády pápežskej. Pápeži Inocens III. i IV. a Bonifác VIII. boria sa za svoj princíp skvele, ale na druhej strane stoja práve tak významné osobnosti: geniálny Fridrich II. a jeho kancellár Petrus de Vineis, šľachetný Manfred a sympatičný, nešťastný mladík Coriolan.

I pápež i cisár sa vynasnažovali stvoriť si veľkú stránku, preto vábili stránky v malých državiciach každý na svoju stranu.

Ako také stránky povstávaly, najlepšie nám znázorní nasledujúci prípad vo Florencii. Krásny mladík Buondelmonti chcel si vziať za ženu mladú patricijku z rodiny Amidei. Rodiny sa dorozumely a svadba bola už ohlásená. Jedného dňa jazdil ten krásny mladík náhodou popred obloky paláca Donatia. Na balkone bola pani s dcérou, táto pod závojom.

„Oj, ty krásny Buondelmonti,“ zavolala matka s balkona mladíkovi, „akú si si to ženu vybral? Taký víťaz, ako si ty, mohol si najsť krajšiu. Pozri sem, ja som ti svoju dcéru bola určila.“

Pri týchto slovách strhla matka dcére závoj s hlavy, mládenec akoby skamenel, keď videl báječnú krásu devy. Buondelmonti sa zaľúbil, pretrhol prvé zasnúbenie a pýtal si Donatiovu dcéru.

Veľmi vážená rodina Amidei bola do krvi urazená, jej hlavári sa sišli, aby uzavreli, ako sa vypomstiť za ten posmech. Mosea Lamberti pretrhol dlhé porady výkrikom: „Cosa fata capo ha!“ a všetci pristali na to, aby Buondelmonti platil hlavou.

Na veľkonočnú nedeľu roku 1215 jazdil pekný Buondelmonti v bielych, zlatom vyšívaných šatách čez starý most na Arne. Amidejci naskočili na neho, strhli ho s koňa a zabili. Chytili sa Donatovci zbrane, ulice sa premenily na bojište, domy na pevnosti. Po celom meste nastalo klanie.

Táto borba trvala sto rokov, lebo Dante odvodí nesvár v meste z tohoto pôvodu.

Rozvadené rodiny neboly prirodzene ani v potitickom ohľade svorné. Jedny sa pridaly ku Guelfom, druhé k protivnej stránke

Ghibellinov. Guelfi zase delili sa na bielych a čiernych, a Ghibellini na zelených a suchých. Dante, ktorý bol zpočiatku guelfovec, stal sa konečne najurputnejším ghibellincom, a zakončil tým, že bol sám pre seba stránkou, lebo bol dôslednejší od svojich vrstovníkov a videl ďalej do budúcnosti nežli oni.

Guelfi zastupovali neodvislosť malých talianskych državíc, ktoré boly niekedy tak malé, že si s mestskej veže mohol videť hranicu. Táto stránka našla si vodcu v pápežovi, ktorý bol i sám vladárom malej državy. Ghibellinci naproti tomu chceli, aby cisár sjednotil Itáliu v jednu mocnú državu, v ktorej by konečne zavládol všeobecný poriadok a bezpečnosť.

Pápeži neboli dosť mocní sjednotiť Itáliu, ale mali dosť moci, aby to prekazili. Slabá strana pápežskej stránky Guelfov bola v tom, že pozvali cudzincov do zeme, ktorí sa stávali opradovými vlkmi.

Ghibellinci ufali sa pomoci nemeckej, lebo nemeckí cisári považovali sa rímskymi cisármi, a niektorí sa i cele potaliančili, ako na pr. Fridrich II. Hohenštauf, ktorý ani nikdy nešiel do Nemecka.

Národná talianska idea bola vtedy ešte slabo vyvinutá, no tým, že taliansky jazyk stával sa knižným, v čom je Danteova najväčšia zásluha, dostala pevný základ.

Poneváč vo Florencii viedli borbu „Bieli“ s „Čiernymi“, myslí sa, že panter s bielymi a čiernymi pásmi označuje Florenciu.

Lev má značiť francúzskeho usurpátora, ktorý vtedy vládol veľkým dielom Itálie.

Keď sa zjaví vlčica v Danteovej básni, hovorí len o nej a to náružive a rozhorčene. Keď si pomyslíme, že Danteho, poslanca Florencie, pápež Bonifác VIII. zadržal v Ríme, dokiaľ Francúzi dostali Florenciu s Guelfami do svojich rúk, keď si pomyslíme, že noví páni tým ukázali svoju moc, že Danteovi odňali celý majetok, že ho odsúdili na smrť a vypovedali navždy z domoviny, ľahko uveríme, že pod vlčicou Dante rozumie svojho najúhlavnejšieho nepriateľa a ufá sa „chrtovi“, t. j. cisárovi, ktorý by mal tú vlčicu odohnať do pekla.

Pod chrtom kryje sa politický sen Danteov o cisárovi z talianskej krvi, ktorý sa má narodiť vo Feltrínskych vrchoch a sjednotiť Itáliu. Jedni mysleli, že by to mal byť Can Grande de la Scala, iní vysvetľovali inak, a jeden evanjelický spisovateľ videl v mene Veltro anagram mena Lotero = Luther, ktorý honí vlčicu = pápežstvo.

Vysvetľovalo sa, ako chcelo, ale nedá sa tajiť, že „chrt“ môže sa len s politického stanoviska vysvetliť.

V prostred hustého lesa tma je, jestli duši nesvieti milosť Božia. Poblúdilému ponúka sa za vodcu Virgil, t. j. rozum, ale mu vopred vraví, že ho len dôstojnejší duch, t. j. posol milosti Božej, môže doviesť ku konečnému cieľu. Dante tu predstavuje vo Virgilovi allegorične ľudskú múdrosť, a v sebe predstaviteľa ľudstva.

Dante je vo svojich allegoriach veľmi plastičný. To sú všetko živé tvory, ktorým básnik prikladá ešte i abstraktný význam, následkom čoho sa živo dojímajú duše.

II. spev.

Druhý spev je zvláštny úvod do *Pekla*.

Dante počína pár citnými, peknými veršami a prizýva na pomoc múzy, potom prosí vodcu Virgila, aby mal ohľad na jeho slabosť.

Rozpomína sa síce, že Virgil rozpráva, ako žil Äneas v pekle, rozpomína sa, že sv. Pavel žil v treťom nebi, ale on není ani Äneas, ani sv. Pavel, preto bojí sa tej cesty a v duši by sa jej už i rád odriecť. Virgil ho hreší preto, že sa bojí, a teší ho i posmeľuje, rozprávajúc mu:

„Keď som bol v predsieni pekla medzi onými, ktorí žijú v pochybnosti, pozvala ma pani tak blažená a krásna, že som ju prosil, aby mi dovolila byť jej sluhom. Oči jej svietily krajšie nežli hviezdy, a hovorila ko mne tichým, nežným anjelským hlasom: „O, slávna mantovská duša, jejž sláva ešte žije, a bude žiť, dokiaľ bude sveta! Priateľ môj, ale nie priateľ šťastia, nadišiel na svojej ceste v pustej hore na veliké prekážky a chce sa vrátiť od strachu nazad, bojím sa, že poblúdil. Choď ta, a vysloboď ho svojou krásnou výrečnosťou. Pomoz mu. Ja som Beatrica. Prichodím odtiaľ, kam sa chcem vrátiť. Láska ma doviedla sem, láska zo mňa hovorí. Keď budem pred mojím pánom, pochválim ťa pred ním."

Virgil rozpráva ďalej, jak radostne prijal tú úlohu a ako sa Beatrica shovárala s ním o troch milých paniach v nebi.

Keď to všetko Virgil Danteovi vyrozprával a dokázal mu, že to všetko deje sa z vôle Božej, bodril ho, aby neváhal ísť.

Ako keď kvietky, sklopené a stúlené od mocného chladu, vztýčia sa a otvoria, keď ich slnce ohreje, tak i básnikovi okrial a posmelil sa duch, a srdce zaplápolalo odvahou. Odhodlal sa, že pôjde za svojím vodcom a stúpi na obťažný tŕňový chodník.

K obsahu tohoto spevu treba dodať tento výklad.

Beatrica, do ktorej sa bol Dante ešte ako decko zaľúbil, ostala vždy jeho ideálnou milenkou, ospieval ju v prekrásnych trubadúrskych spevoch. Té pesničky spievaly sa v Itálii ako národné piesne. Keď Beatrica ako mladá deva umrela, Dante mal zúfať, a vtedy sa zaprisahal, že o nej napíše to, čo ešte nikto ani o jednej deve nepovedal. Tú prísahu ospravedlnil v svojej Božskej Komédii. Na počiatku svojho božského spevu hovorí, ako mu posiela vodcu, ktorý ho povedie čez všetky muky pekla i očistca, a spomína, že ho nebesami ona sama povedie. Beatrica je tedy hviezda zornica jeho celého života i na zemi i v onom svete; ona je symbol božskej milosti, symbol poznania božskej pravdy, spoločnica Panny Márie Bohorodice, a po nej najvznešenejšie stvorenie. Beatrica je ideál *božskej i ľudskej lásky, milosti i pravdy.*

Beatrica vodí svojho básnika trojako.

Najprv ho učí, že z márneho pozemského užívania náruživostí a žiadostí vyplýva bôľ a kajanie. A preto posiela ho s Virgilom čez peklo.

Potom ukazuje mu, ako sa môže spasiť z búrky náruživostí do prístavu tichého duševného pôžitku. Spoločenský poriadok a cirkev

pomáhajú k očisteniu duše. Ale je cesta k tomu najprv ťažká. *Peklo* je priepasť, do ktorej sa hlboko padá, *Očistec* výška, kam sa duša dvíha. Očistená ľudská duša cíti, ako sa viac a viac hore dvíha, poznávajúc čím diaľ tým viac prameň lásky, múdrosti a moci. Rozptýlené vedomie spája sa na jediné poznanie základov celého života. Duša je v *Raji*.

Ľudský um nemôže dôjsť do toho poznania bez milosti Božej. Virgil sa ztratí na vrcholci očistca a vodcovstvo prevezme sama Beatrica.

III. spev. (Zbabelci.)

Dante a Virgil dôjdu pred bránu k peklu, na ktorej bolo napísané:

Tadiaľto vedie cesta do múk mesta,
Tadiaľto vedie cesta do večných bied,
Tadiaľto vedie k nešťastníkom cesta.

Dante sa preľakne, no Virgil ho vezme za ruku, teší ho a prevedie čez pekelnú bránu. V pekle je hrozne. Ozýva sa rozličná vrava, bôľne reči, zlostné výkriky, hrubé i chrápavé hlasy, zúfalé plieskanie rúk atď. Tento hurhaj nesie sa čez večnú tmu, ako piesok v besnej povíchrici. Dante sa opytuje Virgila, akí sú to ľudia v tejto nevoli, a on mu vraví:

„Strašný spôsob týchto múk trpia oné biedne duše, ktoré žily bez vďačnosti a bez hanby, pomiešané sú s čatami tých zlých anjelov, ktorí síce nepovstali proti Bohu, ale mu neboli ani verní, držali sa tak na strane. Nebo ich vyhnalo preto, lebo boli preň primrzkí, a peklo ich zas nechcelo prijať, lebo boli preň pripekní."

Keď Dante opýtal sa Virgila, prečo tak bedákajú? odpovedal mu Virgil: „Nekvitne im nádej na smrť, a slepý život v tejto večnej tme je taký biedny, že závidia osud každému. Svet na nich cele zabúda. Milosť a spravedlivosť si ich nevšíma. Pozri na nich, a poď ďalej."

Teraz uvidí básnik, ako ide pod zástavou ohromná čata duší, tak ohromná, že by nikdy nebol veril, že už toľko ľudí pomrelo, medzi nimi vidí a pozná i tôňu toho, ktorý sa z bázne odriekol veľkosti, a hneď pochopí, že je to veliká čata zbabelcov a bojkov, ktorých nenávidí i Boh i všetci, ktorí sú proti Bohu. To sú bedári, ktorí vlastne nikdy ani opravdove nežili, všetci sú holí, a osy i ovady ich hryzú, tváre sú im zaliate krvou, ktorá kvapká, miešajúc sa so slzami, po tele až do nôh, kde ju cicajú hnusné červíky.

Ďalej básnik vidí veliké skupeniny duší na brehu velikej rieky a opýta sa Virgila, kto sú tí. Odpovie mu, aby trochu strpel, že hneď uvidí všetko, keď prijdú do rieky Acherona.

Dante zahanbený ide čušiac s Virgilom ďalej. Na brehu uvidí šedivého starca, strašného Chárona, s očima ako plamene. On zove duše hriešnikov do svojej loďky a zlobne odbíja Dantea. Virgil ho upokojí, ale duše hriešnikov, čujúc strašný pozyv prievozníka, zblednú a od strachu im hrkocú zuby. Preklínajú Boha, rodičov, ľudský rod,

miesto i čas i semä i koleno, z nehož sa zrodili, a tak idú bôlne plačúc všetci spolu na druhý breh, čakajúci každého, ktorý sa nebojí Boha. Cháron, nemilosrdný zloduch s plameňami miesto očú, mihom shromažďu e všetkých na člnok, a ktorí sa zdráhajú, tých mláti veslom. Ako keď v jaseni padá so stromu list za listom, až konečne navrátia sa zemi všetky listy, tak je i s potomkami Adamovými. Na mih Cháronov hádžu sa do člnka s brehu a vozia čez mutnú vodu. A prv nežli sa jedni prevezú, už sa druhí skupia na brehu.

Virgil vysvetľuje Danteovi, ako tu účinkuje spravedlivosť Božia na týchto nešťastníkov. V nich strach mení sa na žiadosť, aby sa na nich čím skôr zaslúžený trest odbyl. Cháron že preto nechcel Dantea previezť, lebo je spravedlivý, a dobré duše tadiaľto nechodia. V tom sa zatriasol tento temný kraj tak strašne, že sa Danteovi čelo od strachu ešte i teraz zaznojí, keď na to pomyslí, hovorí on. Z doliny slz zavial vietor, ktorý zaplápolal červeným plameňom, ten opanoval všetky city Danteove, on padol na zem, ako keby ho bol zvládal sen.

Tretí spev je sám v sebe jasný, len jedno miesto je, o ktorom sa mnoho popísalo. To, kde hovorí básnik, že medzi zbabelcami, ktorí sa pred peklom večne potulujú, videli toho, ktorý sa odriekol velikosti, „che fece il gran rifiuto“, t. j. ktorý urobil veliké odrieknutie.

Všetci tlumači myslia, že tu Dante myslí pápeža Coelestina V., ktorý sa odriekol pápežskej hodnosti. To sa stalo roku 1295, keď Dante mal 30 rokov. Udalosť tá bola osudná pre Dantea, lebo keď sa Coelestin odriekol pápežstva pre nenávisť ľudskú, vyvolili na jeho miesto najväčšieho protivníka Danteovho, Bonifáca VIII.

IV. spev. (Nekrstenci.)

Dante najde sa na druhej strane Acherona. Prebudí ho mocné hromobitie. Stojí na kraji temnej priepasti, z ktorej počuť nekonečné bedákanie. I sám vodca zbledne, ale ide napred do prvého kruhu priepasti. Tu sú nekrstené duše. Té nebedákajú, no počuť mnohých vzdychy, nemajú múk, ale ich trápia beznádejné túžby. Virgil mu vysvetľuje, že to nie sú hriešnici, ale že im všetky zásluhy nič nepomáhajú, lebo nectili Boha tak, ako treba. I on že je jeden z tých, ktorí umreli pred príchodom Pána Krista. Len Adama i Evu a niekoľko zaslúžených ľudí z izraelského národa vyviedol ztadiaľto Spasiteľ málo zatým, čo prišiel Virgil sem. Dante zbadal duše štyroch veľkých básnikov starého sveta: Homéra, Horáca, Lukana a Ovida; pozdravujú Virgila a s ním prichodiaceho Dantea, a prijímajú tohoto za šiesteho do svojho kruha.

V tomto vznešenom spoločenstve básnikov-druhov Dante dôjde do pekného kaštieľa, opásaného siedmimi múrami. Okolo kaštieľa tečie bystrá rieka, cez ktorú prechodia básnici ako po pevnej zemi. Prejdú cez sedem brán a prijdú na zelenú lúku, kde na prostriedku stojí vŕšok a na ňom jasné svetlo, ktoré osvetľuje všetko

naokolo. Dante výjde na vŕšok, odtiaľ vidí mnoho ľudí tichých, vážnych, dôstojných tvárí, ktorí málo hovoria, ale im je reč milozvučná.

To sú herosi: Äneas, Cäsar sokolových očú, Elektra, matka Dardanova, ktorá v Itálii borila sa proti Trojáncom a Pentesileiam, a v Asii padla hrdinsky; vidí kráľa Latina s dcérou Laviniou, pramatkou Albáncov, potom Bruta, prvého konsula, ktorý vyhnal Tarquinia; vidí Lukreciu, ctnostnú ženu Colatinovu, Marciu, Catonovu ženu, ktorá tu žije oddelená od svojho muža, lebo on je strážnikom na vrchu očistca. Sám na strane stojí Saladin, najväčší vladár východa, azda najznamenitejší človek svojej doby. Tu je tiež Cornelia, dcéra Scipiona Afrikánskeho, matka Gracchov.

Zdvihne trochu oči a vidí filosofov. V prostred veľkej skupeniny stojí Aristoteles, okolo neho Sokrates a Plato, potom Demokrit, ktorý myslí, že svet len náhodou povstal, Anaxagoras, Thales a iní filosofi starého veku. Z východných filosofov zbadal slávneho arabského lekára Avicena a vykladateľa Aristotelovho, Ibn-Roschda, jehož meno kresťanskí učenci spotvorili na Averroës. Dante, Virgil a ostatní štyria básnici zaostanú.

Druhou cestou vedie Dantea múdry vodca do trasúceho sa bôľneho povetria, na mestá, kde nesvieti svetlo.

V. spev. (Smilníci.)

Spustia sa do druhého kruha pekla. Kruh je menší, zato sú bôle väčšie. Tu stojí Minos, strašný, škrípa zubami, skúma hriechy tých, ktorí sem dôjdu, a opáše sa potom chvostom toľko ráz, koľko stupňov hlbšie má padnúť duša do pekla. V hromadách stoja duše pred svojím sudcom, prichodia, spovedajú sa zo svojich hriechov, a potom sa srútia na svoje miesto. Minos napomína Dantea, aby sa nedal oklamať šírkou cesty, ktorá vedie do pekla, ale ho Virgil uspokojí tým, že je cesta Danteova určená tam, kde sa môže, čo sa chce. Idú ďalej. Teraz začujú bôľne hlasy z priepasti, kde zhasne každé svetlo. Idú hlbšie, kde je tak silný hukot, ako keď víchor šibe more. Víchor ustavične zatriasa dušami v priepasti. Keď ich nesie do hlbšej ešte priepasti, kričia, vreštia a preklínajú božiu všemohúcnosť. Dante počuje, že sú to duše oných, ktorí zhrešili smilstvom, poddávajúc rozum náruživosti.

Prvý kŕdeľ týchto biednych hriešnikov vodí Semiramis; zaľúbila sa do svojho syna, v jej kŕdli je i Achilles, ktorý do smrti boril sa s tou náruživosťou, potom Paris, ktorý zabral Helénu, Tristan, ktorý sa zamiloval do Isoldy, dcéry svojho ujca, a tento ho jedovatým šípom zabil. Isolda došla k umierajúcemu milencovi, a obom puklo srdce od žiaľu. S nimi trpí ich ešte mnoho. V kŕdli, ktorý vodí Dido, Dante vidí dve duše, spolu v povetrí visiace. S nimi by rád hovoril. Odvoláva sa na ich lásku, a ony hneď doletia k nemu, ako dva holuby.

„Oj, dobrá duša, čo nás zoveš cez purpurno-tmavé povetrie, ktoré od našej krvi zrudlo; my by sme sa za teba modlili Bohu,

keby nám bol milostivý. Čo žiadaš znať od nás? povie holubica. Narodila som sa v Ravenne — bola to duša Francesky da Rimini, ženy G. Malatestu, pána riminského — druha môjho zaviedla láska, ktorá nežné srdcia rada svedie, sviedla ho moja krása, ktorú mi silou vzali (muž zabil ju v náručí brata svojho) spôsobom, ktorý ma i teraz ešte uráža. Neodolateľná láska zavinila, že som tohoto svojho druha tak zamilovala, že ho i teraz ešte ľúbim. Láska nás oboch usmrtila, a ten, ktorý nás zabil, tamdole upí v Kainovom kruhu, že si brata zavraždil.

Keď Dante počúval tieto bôľne duše, sklopil oči a zahľadel sa do zeme. Virgil sa ho opýtal, čo rozmýšľa, a on na to: „Oj, žalosť! Koľko sladkých rečí, koľko milostných túžeb doviedlo týchto do bolestnej smrti a večného zatratenia."

Zase pozre na duše a povie:

„Franceska! do sĺz som pohnutý pre tvoje muky. Povedz mi, kedy ste spozorovali lásku pri svojich nežných neznámych túžbach? Skrze čo? Ako ste padli?"

A ona na to:

„Nieto ťažších bôľov, ako spomínať v nešťastí šťastie. Ale keď chceš vedieť prameň našej lásky, biedna v slzách ti to rozpoviem. Jedného dňa čítali sme pre zábavu o Lancelottovi, ako ho láska zvládala. Boli sme sami. Pri čítaní oči sa nám stretly, tváre nám zbledly, a jedno miesto nás cele ovládalo. Keď sme totiž čítali, ako milenec pobozkal úsmech túžby na perách milej, vtedy, tento tu, ktorého nikdy neopustím, pobozkal moje pery. Kniha „Galeotto" nás sviedla a ten, čo ju napísal. Toho dňa sme viac nečítali ďalej."

Dokiaľ toto hovorila jedna duša, druhá slzy liala, a ja som od sústrasti padol do mdloby, padol na zem, ako keď mŕtvy padne, — vraví Dante.

VI. spev. (Bruchopasníci.)

Básnik sa prebudil v treťom kruhu večného, kliateho, chladného, ťažkého dažďa, ktorý sa nikdy nemení. Kamkoľvek sa obrátiš, kamkoľvek pozreš, všade len samé muky. Nečistá voda, sneh, ťažký kamenec padajú v tmavom povetrí, a zem, na ktorú padajú, smrdí.

Trojhlavý Cerberus, čudná zruta s troma pažerákmi, breše ako pes, trhá, driape kusy z duší, ktoré váľajú sa, zavýjajúc od bôľov pod jeho pazúrmi v blate. Cerber, ten veliký drak v psej podobe, nedá ďalej. Virgil mu hodí plnú priehršť blata do pažeráka. Tým sa uspokojí. Ako pes, brešúc hľadajúci žrádlo, keď ho dostane, len na to myslí, ako by ho zožral, tak i Cerber prestane brechať. Prekliate duše žiadajú si, aby boly aspoň hluché, že by nepočuly strašný ten brechot.

Prebŕdli čez smesicu duší v blate, ktoré maly podobu ľudí.

Medzi týmito dušami, ktoré netrpia najväčšie, ale najhnusnejšie muky, leží i Florentínčan Ciacco. Ohlási sa, a Dante sa ho spytuje na osud nesvorných Florentínčanov, či jesto medzi nimi aspoň jeden spravedlivý, a prečo je tam toľko stránok i toľko nesvornosti?

Ciacco prorokuje mu všetky premeny, ktoré sa stanú vo Flo-

rencii, povie mu, že sú vo Florencii len dvaja spravedliví (Dante a Cavalcanti). Pýcha nenávisť a lakomstvo tri sú iskry, z ktorých povstáva nesvornosť medzi mešťanmi.

Ďalej sa ho pýta Dante na niektorých spolumešťanov, kde sú, či v nebi či v pekle?

Ciacco mu odpovedá, že sú ešte v hlbších priepastiach pekla, a že mu viac nebude odpovedať, len ho prosí, aby sa naňho rozpomenul, keď prijde nazad na sladký svet; prekrúti oči, a hodí sa do blata medzi ostatné duše.

Virgil poznamená, že ten umĺknul do súdneho dňa, keď ho prebudí trúba anjela.

Idúci cez blato a v ňom smiešané duše, Dante opytuje sa Virgila, či sa po súdnom dni zmiernia muky týchto duší? Na to mu Virgil odpovie: „Opýtaj sa svojej vedy filosofie, ona ti odpovie: že ľudia tým viac cítia slasti a bôle, čím sú dokonalejší. Tieto prekliate duše nebudú nikdy cele dokonalé, no predsa im je súdené, že budú dokonalejšie, nežli sú teraz, lebo ich duše dostanú na súdny deň dokonalejšie telo.

VII. spev. (Skupáni a márnotratníci.)

Kde sa ide dole do štvrtého kruhu, tam stojí Pluto, boh bohatstva a symbol skúposti. Dante ho zove starým vlkom, analogične vlčici v prvom speve, ktorá tam značí skúposť.

Keď Pluto zazre cestovateľov, zakričí chripľavým hlasom nesrozumiteľné slová v zadivení, že Dante živý prišiel do pekla. Virgil mu povie, aby zožral sám seba v svojej besnote, a spomenie mu víťaza archanjela Michala. Potvora srúti sa ako vetrom zlomený sťažeň.

Teraz sídu po skalinách do priepasti, v ktorej je shromaždený bôľ celého sveta.

„Oj, božia spravedlivosť, kto nashromaždil toľko múk a bôľov, koľko som ich tu videl — prečo nás naše hriechy takto drú?"

Tu v štvrtom kruhu mučia sa skupáni a márnotratníci. Jedna hŕba prekliatych duší je s jednej, druhá s druhej strany kruhu a mučia sa bedákajúc váľaním ťažkých bremien pred sebou, na prostred ceste sa stretnú ako vlny Charybdy, kričia a vadia sa medzi sebou, jedni hrešia druhých preto, že sú skúpi, a druhí zase týchto, že sú márnotratní, potom sa obrátia, váľajú svoje bremená ďalej, až zase stretnú sa na druhej strane kruhu.

So žiaľnym srdcom opytuje sa Dante, vidiac na ľavo celý kŕdeľ plešivcov, aký je to hriešny národ, azda len nie sú to všetko samí kňazia? Ba áno, odpovie mu Virgil, to sú samí kňazia, kardináli a pápeži, na ktorých sa vidí, kam skúposť vedie.

Danteovi sa činí, ako keby poznal jedného-druhého z toho kŕdľa skupáňov, ale mu Virgil povie, že sú to naničhodníci, na ktorých sa nehodno obzerať; tak, hľa, krátko trvá lživá hra svetských majetkov, ktoré dáva šťastie a pre ktoré sa ľudia kolú. Hľa, všetky

poklady sveta nemôžu doniesť týmto bedárom ani len na okamih pokoja alebo šťastia.

Na otázku Danteovu: čo je šťastie, ktoré drží všetky poklady sveta vo svojich drapoch? Virgil odpovedá: „Ale ste hlúpe stvorenia, akí ste slepí! Pozoruj! Chcem, aby si ma cele rozumel. Ten, ktorý má viac od všetkých ľudí, stvoril nebesá, a dal im vodcov tak, aby každý každému oddeleniu svietil tak, aby bolo všade jednaké svetlo. Tak určil i pozemskému blysku šťastie za hlavného vodcu, aby menilo ustavične majetky od národa do národa, od kolena do kolena, čo jak by sa tomu ľudia protivili hoci celou svojou múdrosťou. Preto jeden národ panuje, druhý robuje po vôli šťastiu, ktoré podobá sa hadu, skrytému v tráve. Šťastiu neodolá múdrosť, ono spravuje, súdi, vykonáva v svojom kráľovstve, ako tí ostatní v svojich oddeleniach, cele dľa svojej vôle bez prestania, preto mu dala potreba krýdla, aby mohlo od jedného do druhého chytro preletovať. Šťastie preklínajú a pribíjajú na kríž mnohí, ktorí by mu mali byť povďační. Ale ono je blažené, kliatby ani nečuje, a krúti svoje kolo ďalej v blaženej spokojnosti.

Prejdú čez kruh do kraja hlbšej priepasti. Tu vyviera vrúca rieka Styx, tmavšia od purpura, a padá po kraji priepasti popri strašnom chodníku, po ktorom schodia básnici v užší piaty kruh pekla. Tu v mláke rieky Styxa vidia holé, zablatené, rozhnevané duše, bijú sa nielen rukami, ale i hlavami, prsami a nohami, trhajúc so seba zubami kusy tela. To sú hnevlivci. Hlbšie v tom močiari sú nespokojenci, z nich vychodia bubliny na vode. Na dne v blate grglajúc hovoria: „My sme boli vždy i na slnci nespokojní, v duši nám horel plameň závisti, a tak sme i teraz nespokojní v čiernom blate."

Hľadiac na duše, ktoré jedia blato, išli ďalekou okľukou okolo močiara ďalej, až prišli pod vežu.

VIII. spev. (Hneviví.)

Prvej, nežli sa priblížili ku veži, zazreli na vrchu dva plamene. Na ten znak zaplápolal druhý znak ďaleko, ledva že ho videť bolo.

Ako strela doletela loďka, ktorú riadil Phlegyas, podpáliviší chrám delfický z hnevu na Apollona, lebo mu dcéru urobil nešťastnou. Básnici vošli do loďky. Keď plavili sa mŕtvym jarkom, vynorila sa z močiara duša cele zablatená v tvári.

Dante poznal v tej tvári svojho osobného nepriateľa Filipa Argentia, ktorého odbíja nemilosrdne, ačpráve sa mu tento prihovára: „Vidíš, že som bedár, ktorý plače."

Hnevivá duša chytí sa za loďku, ale ju vodca odbije, skríknuc na ňu: „Ďalej od nás, ta k ostatným psom!"

Virgil objíme Dantea a povie: „Hrdá duša! Blažená žena, ktorá ťa počala! Vidíš, tam ten bol pyšný na svete, a hľa, koľká mu je tu hanba, a ešte je náruživý. Koľkých tamhore ctia ako vladárov, ktorí sa tu budú museť váľať ako svine v blate, a i na svete im zostane meno zhanobené."

Dante si zažiadal videť svojho nepriateľa, ako sa prepadne v blate. Žiadosť sa mu vyplní. Onedlho vidí, ako všetky prekliate duše hodily sa na neho a tak ho bily, trhaly, že básnik ďakoval Bohu! Filip Argenti, tá brutálna duša, počal sa sám zubami trhať. Tak ho nechali. Dante viac o ňom nehovorí, len spomína spokojne, že čul jeho strašné bedákanie.

Teraz zazrú pred sebou mesto Dis, Dante vidí minarety a zdá sa mu, že horia, ale je to len odblesk horúcej pôdy v tom meste. Na hlbokom kanále dovezú sa až pred mesto, tu ich kormidelník vyloží pred bránou. Aspoň tisíc čertov ich dočkalo. Protivia sa, aby živý človek vošiel do ich mesta. Virgil prehovoril s nimi na strane, to ich trochu utíšilo a radia mu, aby Dantea nechal samého, nech si v tme hľadá sám cestu. Toho sa naľakal Dante, ale Virgil ho poteší. Čo Virgil s čertmi hovoril, Dante nevie, ale videl, ako všetci čerti razom vbehli do mesta a zatvorili bránu za sebou. Virgil sa vrátil nespokojný k Danteovi. Teší seba i Dantea, že im prijde pomoc.

V týchto dvoch spevoch Dante spomína dve osoby, o ktorých, rozpráva Boccaccio vo ôsmej novelle deviateho dňa svojho Dekamerona, udalosť, o ktorej všetky výklady hovoria, že je pravdivá. Tá rozprávka osvetľuje city ohavnosti i hnevivosti, ktorým Dante dáva výraz, hovoriac o tých ľuďoch, a podáva nám obrázok spôsobu, ako sa vtedy ľudia spravovali.

Vo Florencii bol človek, ktorého zvali všetci Ciacco, t. j. sviňa, žrút, že mu nebolo páru, a pätolizač prvej triedy. V tom čase žil vo Florencii i nejaký Biondelli, malý, pekný človiečik, ale práve taký pätolizač, ako i Ciacco. Raz, počas veľkonočného pôstu, Ciacco kúpil pre istého Cerchia obzvlášte veliků a krásnu rybu. Ciacco ho stretol, a opýtal sa ho, pre koho je tá krásna ryba. Biondelli sa zažartuje a povie, že pre Corsa Donatia, velikého protivníka Danteovho. Ciacco uveril, odíde ku Corsovi a dá sa pozvať na obed. Tento ho vďačne prijme, ale obed bol len obyčajný, pôstny, bez ryby. Oklamaný Ciacco, aby sa vyvŕšil na Biondellovi, poslal jedného trhana s prosbou v mene Biondelliovom k bohatému a nadmier pyšnému Filipovi Argentinovi, ktorého tak nazvali preto, že si dával koňa potkúvať striebornými potkovami, aby mu poslal flašu dobrého vína. Pyšný Argenti nazlostil sa na tú opovážlivosť Biondelliovu, a v tom poslal Ciacco Biondellia k Argentinovi, že ho tento hľadá. Biondelli, nič nešípiac, odišiel k Argentinovi, a tento ho vyctil a vyfliaskal tak, že ho mal temer zabiť. Keď Biondelli zotavil sa, vysmial sa mu Ciacco: „Ako si ty mňa nachoval, tak som ťa ja napojil."

I Dante vedel byť prchkým a pomstivým. Potvrdzuje to jeho radosť, keď videl, ako jeho nepriateľ trpí večné, strašné muky v blate pekelnej rieky, že ho Virgil zato ešte pochválil. I pôžitok, keď čul nárek a bedákanie prekliatej duše svojho nepriateľa, i odstrknutie ho od loďky ukazujú, že i Dante práve tak smýšľal a cítil, ako té osoby, ktore opisuje Boccaccio, a niektoré menšie črty zo

života Danteovho to tiež potvrdzujú. Nejaký sedliak spieval raz Danteovu pieseň, ale chybne. To tak rozpajedilo Dantea, že sedliaka ubil palicou. Druhý raz počul spievať chybne svoju pieseň od nejakého kováča vo vyhni, skočil do vyhne a rozhádzal mu všetek riad po nej, aby mu názorne ukázal, čo urobil z jeho pesničky. Tieto anekdoty, hoci sú nie dokázané ako pravdivé, pristanú ku charakteristike cholerického temperamentu Danteovho, ktorý opísal jeden z jeho vrstovníkov. Nenie nemožné, že i sám Dante zažil s Filipom Argentinom niečo podobného tomu, čo rozpráva Boccaccio o Biondellim, lebo by sa ináče nedalo dobre vysvetliť, prečo posvätil Dante tomu nevýznamnému človeku celých 35 riadkov v svojej velebásni, a môže sa to tvrdiť ešte i preto, že i na druhých miestach jesto stopy o osobných shodách a neshodách Danteových, ktoré však ostanú azda na vždy tajomstvom.

(Pokračovanie.)

Protijed.

Silhouetka *Ludmily Podjavorinskej.*

Štefko Strelka sotva prišiel z kostola, sobliekol sviatočné šaty, uložil ich v staji na policu a vybral sa po záhumní na návštevu. Zato po záhumní, že nechal si len sviatočný klobúk a čižmy. Takto v nedeľu popoludní chodil riadne k svojej tetke, vdove Bielčikovej. Bola to jeho druhá mať: ako sirotu vychovala ho do dvanásteho roku a odvtedy tlčie sa po službách. Ale Štefan nezabýva na lásku, s ktorou ho chovala: nedeľné odpoludnia v zime v lete trávi u nej. Kým iní mládenci bavia sa pri muzike alebo vyjdú si „na osadu" na zálety, on hodiny presedí s ňou v sádku alebo v chyži, rozjímajúc o tom, čo práve jeho alebo ju zaujíma.

Tak i teraz; ač dedinou nesie sa veselá hudba, jeho túžba ťahá ku chalupe na záhumnie. No ako prišiel ku dverám, zarazil sa: boly zamknuté. Nakukol do záhradky, prešiel do nevelkého sádku — a až vtedy sa potešil. Na kuse povaleného pňa sedelo dievča, hlavu rukou podopierajúc, akiste tuho zamyslené. Na Štefkov pozdrav sa strhlo, ale na tvári zobrazilo sa mu nemilé prekvapenie.

„Mamička šli do kopaníc," zvestovalo mu, bez toho, že by ho privítalo.

„Veď ja počkám..." pokojne odvetil on, nebadajúc, že prišiel nevhod.

„Ale oni prijdú až večer..." doložila trochu netrpelive.

„Čože, sťa mi kde veku ubuď."

Vidiac, že nechápe, Anna (dcéra Bielčikovej) nevšímala si ho ďalej, opäť pohrúžiac sa v myšlienky. Štefko prešiel sádkom, pozorne pokukávajúc po stromoch, a kde-tu ulomil suchú halúzku alebo nepotrebný výhonok. Po chvíli opäť vrátil sa k Anne a bez ponúknutia prisadol neďaleko nej.

„A čo ty tu tak sama? Vari nevieš, že je muzika?“ pokúsil sa nadpriasť rozhovor. Anna spozorovala jeho snahu a stala sa prívetivejšou. Ona vôbec netešievala sa veľmi jeho návštevám: shovárali sa s matkou večne o samých gazdovských veciach a skoro nikdy nezažartoval. Ona sa zase rada veselila — ačpráve v posledné časy tiež nebývalo jej do žartu. Ale ani zármutok ju doteraz nesblížil s vážnym Štefkom. Snáď zato, že boli blízkou rodinou; možno zato, že nebol ani trochu pekný. Postava mocná, ale nahŕbený od stálej ťažkej práce a v tvári trochu pehavý. Takto síce krášlily ho jeho svetlé, zvlášte pekné oči, ale Anne vždy bol taký „neonakvý“...

„Viem — ale čo mi z nej?! Ja o ňu dávno nestojím,“ vzdychla smutne. Vidno, v žiali dobre padne sústrastná otázka.

„A prečo? zadivil sa a úprimne pozrel jej do tvári. V jeho detských očiach vidno živú účasť, a to ju jaksi potešilo.

„Však vieš... A ani už o ňu nikdy stáť nebudem.“

„Nuž ale prečo? Veď ti nikto neumrel!“

„Neumrel, ale Juro — — však vieš, čo mi vykázal...“

„Ah, nuž len to?!“ usmial sa Štefko s oblahčením. „Preto ty ver nemusíš banovať.“

„Ba musím, aj budem — večne!“ rozhorlila sa ona. „Ako by som nebanovala? Čo sa k nám nachodil, čo som sa od mamičky napočúvala za tie tri roky — a teraz si berie inú.“

„A nech si berie. Zato nemusíš banovať, lebo si jednako nepomôžeš.“

„Čo ty vieš?!“ nahnevala sa ona.

„Ba viem. I ja som bol taký blázon...“

„Ale ty?“ zadivila sa ona prekvapene a skoro už so smiechom pozrela na kamaráta; „ale pre ktorú?“

„Pre niktorú — lež keď gazda voly predali. Vieš, tie sivé... Čo som sa naželel za nimi! Vychoval som si ich od malička — a zrazu preč! Nuž želel som — a jednako som si nič nepomohol... Tak aj ty...“

Deva odvrátila sa opovržlive. „Bože, jaký je sprostý!“ myslí si urazená. Nechápe silný vzťah medzi jeho žiaľom a svojím. A podnet k obojemu bol si predsa podobný: boly to len nemé zvieratá, ale prostý Štefan prilnul k nim s celou svojou dušou. Pre toto tedy cíti, že ich ztraty sú si podobné.

„Ja na tvojom mieste bych už vonkoncom nebanoval,“ pokračuje, pozorne pozerajúc pri tom na strechu. Je miestami dažďom poškodená, bude ju treba pošiť. A to zaujíma ho, starostlivého, viacej než Anina ztrata. „Keby ťa bol mal naozaj rád, nebol by ťa nechal. On ťa nikdy nemal rád... Nuž čože máš banovať?!“

„Ba mal — čo ty vieš?! Prečo by bol chodil za tri roky?“ bráni ho rozhorčene. „A nebol by ma nechal, keby nie tej — — Počarila mu, „vyškerica“ (koketta), a ja teraz nech sa zjedám...“ A rozželená vyložila mu celý svoj žiaľ: *on* šiel na leto na majere až na Moravu, *ona* tiež a doma ešte započatý román dospel ku sľubu, že sa na jaseň soberú. Písala jej o tom kamarátka, nuž preto je

taká rozžialená. Ona to síce už dávno vedela, ale každá nová zvesť rozjatruje ťažko zranené srdce.

„Je pravda, on už dávno i k tej chodil, ale vždy vravel, že to len tak, a teraz čo mi vykázal!“ Deva počala ticho plakať. Štefan zostal zarazený, už sa mu jej naozaj uľútilo a skoro samému je do plaču. Ale predsa nechápe, jako môže za Jurom banovať. Je to „ľahkár“, behá za každou, na ktorej hlavu vidí. Tá dostane dve role a kravu, nuž preto sa k nej obrátil. Nemôže pochopiť, že za takým táto hľa želie... No ťažko mu videť jej žiaľ a v dobrote vlastného srdca dal by neviem čo, keby neplakala. Rozmýšľal za dlhú chvíľu, a keď ona neprestávala, prisadol blízko k nej a hovorí:

„Vidíš, ja by ti to nikdy neurobil. Čo by jako, ja by ťa nikdy nezanechal.“

„Ale ty?“ zadivila sa a prestala plakať okamžite. Sedel pri nej celý utrápený a jeho nežný hlas dojal ju tak zvlášte. Pozrela na neho: díva sa jej do očú tak úprimne, a tým pohľadom celá jeho tvár dostala iný, jakýsi milý výraz. „Čo ty vieš?!“ odvráva trochu zmätená, ale príjemne dojatá. Chcela by riecť: „Čože ty vieš, chlapec, čo je verná, úprimná láska?“ ale slová nechcú jej na jazyk, keďže doteraz sa nikdy o takom neshovárali.

„Neviem“ — začervenal sa zrazu, tiež zmätený. Pochopil, čo chcela riecť, doplnil si nevyrečené, a táto chápavosť ju zase zadivila. „Neviem,“ pokračuje s dôrazom i nesmele, „ale keby som *vedel*, keby som ktorúsi rád mal, ja by nikdy neurobil tak, ako ten... lebo viem, ako je to, keď tak sám — keď nikto nemá rád...“ Rozčulený sa zamlčal a ona sama cíti sa zrazu oproti nemu jaksi rozpačitou. „Každý si myslí, že keď sa narobíš a máš čo zjesť, že to už všetko,“ pokračuje, dívajúc sa kamsi stranou, ako by sa bál, aby sa im oči nestretly. „Ale práve zato, že máš všetko, čo si sám môžeš zadovážiť, a toho jedného nemáš, ťa bolí: že ťa nikto na tom svete nemá rád...“

„Čože, mamička ťa majú radi, Štefko, ako svojho,“ rýchle zahovorila ona vo vrelej sústrasti. Šuhaj sa usmial a myslí si, ako ona prv: „Bože, dievča, aké si nechápavé!“ No ako pozrel na ňu a oči sa im stretly, videl, že chápe, že vie, *čo* myslel, *čo* ho bolí. Zahanbený rýchle vstal a, pozrúc na slnko, v rozpakoch riekol:

„Ale ja už musím ísť, je čas kŕmiť.“

„Ba nechoď ešte“ — zdržiava ho ona. Zrazu bolo jej jaksi úzko: cíti, že ako on ju hľadel potešiť, tak teraz mala by ona jeho. Pocit žiaľu sblížil ich, ale nijako nejde jej na um, čo mala by mu riecť na útechu. On postál, čakajúc, a keď oba zapálení v tvárach nevedeli o čom začať, sobral sa rýchle a zaželajúc dobrú noc, pobral sa domov.

Po jeho odchode Anna zamyslená chodila po sádku. Vždy ešte myslí na svoje trápenie, ale ostrosť žiaľu otupela v milom pocite, aký zostal jej z rečí Štefanových. Jeho sústrasť jej lahodí a sama nevie prečo, kochá sa v tej sústrasti. Po prvý raz shovárali sa tak úprimne. A podivno! tá úprimnosť jako ich sblížila, tak ich zase odcudzila! Ako by to nebol s ňou sedel „brat“, ten „chlapec“, ale

šuhaj ako iný, ba onakvejší ako tí. . Lebo čo vravel, vravel úprimne. V jeho slovách bol cit — cit, ktorému možno veriť — —

Zvláštny dojem, ktorý zostal jej z toho večera, zapadol síce vo všedných zaujatiach, ale jej styk so Štefkom nebol už viacej taký všedný: zostalo medzi nimi akési zvláštne kúzlo, kus príchylnosti, sympatie, usrozumenia. Štefko prichodí častejšie, prichodí s útechou, keď i nie v slovách, ale v zraku. A vidno, on sám teší sa z nežnej pozornosti, ktorá dostáva sa mu v odvetu.

Prišla jaseň, s ňou dlhšie večery, ktoré milo je už stráviť v teplej chyži. Štefko pribehne, čo len na chvíľku, spýtať sa niečo cele bezvýznamného alebo zvestovať. Ale za týmto kryje sa čosi zvláštne, čo pretlumočí jeden pohľad, dotyk ruky, čosi zvláštne, čo len ona cíti, ona rozumie. A čaká tie chvíľky, ako chvíľky potechy, uspokojenia. Žiaľ obnovuje sa, hlási dotieravejšie. Čo nemyslela, stalo sa. Ďuro prišiel s majerov a zase pokúša. Chodí síce k tej druhej, ale potajomky odkazuje, či sa nehnevá, či môže prijsť... Striasla sa ľakom i hnevom. Či sa dosť nenaželela, nenatrápila: zase má začať od počiatku?! Vie ona, že ju len chce trápiť! Nemá ju rád, ani ju nikdy nemal rád . .

Keď ho stretne, odvracia sa, neodpovedá na pozdravy, a predsa v myšlienkach na neho preplače celé noci. Láska už podľahla rozumu, srdce priťahuje sa k inému, ale dozvuky vyznievajú v žalostnom zhrýzaní sa. A vie dobre, že je to ľahkár ošemetný! Toto presvedčenie čerpá z minulosti, prichodí k nemu však i terajšou zkúsenosťou. Hľa, tento aký je! Slova nemusí riecť, len pozre — a ona verí tak, že by dušu mohla postaviť na tú úprimnosť. Chopí ju za ruku nežne — a ona vie, že vlastná mať nemyslí to s ňou lepšie. A ten druhý, keď stisol jej ruku tak náružive, keď tak smele privinul ju k sebe — — Je pravda, bolo to cele iné, cele iné. Jako by bol vychytil do siedmeho neba. . Ale zatým neodôvodnená výčitka, nepokoj rastúcej túžby a obavy... Toto všetko porovnáva teraz, a v prospech Štefanov.

A keď prijde, tak bez ostýchania, bez rozpakov pozre mu do očú, hľadajúc v nich to, čo ju uspokojuje. Zvláštna nevysloviteľná mluva zraku! „Ako sa máš?“ číta v ňom otázku starostnú a nežnú. „Nebojím sa!“ odpovedá mu tiež očima. „Neboj, neboj sa, duša moja,“ posmeľujú oči jeho; „viem ja už, čo je verná, úprimná láska...“

Po nedieľkach Štefko celé odpoludnia presedí u nich. A divno! rozmýšľa o budúcnosti. Čo prvej nikomu neprišlo na um, má i on svoje životné plány. Blíži sa Všechsvätých, treba sa rozhodnúť. Je u Kalinov na ôsmy rok a gazda dávno chcel mu dať závdavok nanovo. Ale on rád by jaksi ináče. . S vojenčinou má pokoj: za chlapčenstva zlomil si ruku, je nesúci, ač práce urobí za dvoch. Gazda sám naráža, že by nedbal, čo by navždy... Toto vraví začervenalý v tvári, uvažuje budúcnosť pred tetkou a Annou nerozhodne, ako by čakal dobrú radu, posmelenie... O Vianociach bude plnoletý, zajde si k sirotskému pre uložené po rodičoch peniaze. Nenie ich veľa, ale i sám prigazdoval niečo, kúpi si roličku, dve,

Keď máš kus tej hrudy, hneď si akýsi inakší. Ba i ľudia ináče pozerajú na teba. Snáď dá mu Hospodin Boh, čo si teraz ani žiadať netrôfa...

Tetka počúva ho zadivená, s netajenou radosťou. Jej materinské srdce dávno vycítilo, čo utkáva sa medzi „deťmi". Vidí ona ten vzťah, rozumie tú mluvu zrakov, ktorou dorozumievajú sa dve pre seba stvorené duše. A blaží ju tá pred jej očima sa rozvíjajúca láska. Veď si oboch chovala a vychovala! A jej tiež sľubuje sa tichá bezstarostná staroba pod opaterou vďačných detí..

„Dá Boh, budeš šťastná, dievka moja!" významne vraví po odchode Štefkovom, a k večernej modlitbe pripojuje vrúcnu vďaku za to šťastie.

„Budem šťastná," opakuje si ona. Pokojne, bez vzrušenia pripomína si jeho pohľad, jeho slová pri rozlúčke. A zase len usýna v slzách — za tým druhým.

II.

„Tuším, by som radšej doma zostala, mamička," vraví, shliadajúc sa v zrkadielku. Mať stojí za ňou a viaže jej na hlavu bielu šatočku s čiernymi kvietkami. Rozradostená vystrája si dcéru na muziku, a na tieto slová sa vesele rozosmiala.

„Jaj, choď, blázonko! A prečo?"

„Len tak .. Tancovať jednako nebudem, keď mám smútok: nuž čo pôjdem?! Ani nastrojiť sa nemôžem..."

„Ale choď! Smútkové šaty práve dobre ti pristanú — a Štefko tiež tancovať nebude."

„Ba bude, mamička; povedal, že bude s Evou."

„Jaj, čudák akýsi!" zase rozosmiala sa vesele. „Veď on nikdy netančí; to on len tak... A ešte s Kalinovie Evou! Tá ver o neho nestojí. Ale uvidíš, že na žiadnu ani nepozre, keď ty tam budeš... Dobre som ja počula, čo vravel včera, keď si ho vyprevádzala!" priznáva sa so šťastným smiechom. „Že ho to všetko tešiť nebude, ak ty tam nebudeš. Nuž vidíš: a ešte by si nešla."

Anna zamĺkla a už neodvráva materi. Ale srdce sviera sa jej kýmsi neodôvodneným pocitom. S jednej strany teší sa so Štefkom: je nedeľa pred Všechsvätými a, jako riadne, sluhovia zariadili si muziku. Štefko je tiež medzi nimi. On prv o muziku nestál veľmi, ale teraz skoro teší sa na ňu. Len aby aj ona tam bola. Isté tušenie čohosi určitého nutká ju vyhoveť jeho žiadosti. Chcela by ísť, nastrojená a víťazná, aby svet videl, že nenie opustená. Aby videl ten druhý, že sa potešila, potešila láskou iného, vernou, úprimnou...

A predsa sa jej uľavilo, keď nezazrela Ďura medzi tancujúcimi. V krčme bolo plno ľudu, hluk a šum veseliacich sa ohlušoval ju. Utiahla sa medzi ženy, lebo pre smútok tančiť nemôže, a pozerá... Očami hľadá Štefana. Zazrela ho v kúte pri obloku. Stál medzi chlapčiskami, ktorí ešte neodvážia sa do kola, ale už opovážia sa medzi ľudí s horiacou cigarou. Začervenala sa, keď sa im oči stretly,

a on pobral sa rovno k nej. Pretisol sa pomedzi tancujúcich a vraví jej čosi, čo pre hluk nerozumie. Zaiste volá ju do tanca. Usmiala sa a záporne zavrtila hlavou. Veď vie, že nemôže! Sotva tri týždne, čo jej tetka umrela, „pomlúvili" by ju ľudia. Odišiel, socaný sem i ta, a zase stal si do kúta. Anna zase díva sa na tancujúce páry, a vidiac, že každý raduje, veselí sa, jaksi žiaľne jej je na duši. Inokedy i ona býva medzi nimi. Hoci je chudobná, tanečníkov má vždy dosť. Vravia, že dobre tancuje — a pre vtip tiež nechodí do súsedov. Teraz nik pre ňu nejde, preto, že má žalosť. A koľko ráz vytančila sa s Ďurom!... Táto rozpomienka ju rozsmútila, ale takmer mimovoľne preniesly sa jej myšlienky na Štefana. Pozerá k nemu pomedzi tancujúcich — lenže ani u neho nenalezá opory, potešenia. Stojí ešte vždy v kúte a, zaiste ohlušený hlukom a veselosťou iných, vyzerá jaksi ustrašene. Pozerá pred seba nesmelý a strápený. A jaký milý, jaký veselý vie byť u nich! Skoro banuje, že sa dala naviesť a šla sem...

V takýchto neveselých dumách strávila hodinu-dve, sotva prerečúc s niekym slovíčka. Nik si jej z mládeže nevšíma a Štefko tiež nejde ju potešiť. Ale jako ju poteší — neborák! Vyzerá jako by sám potreboval potechy, povzbudenia. Čo len pozerá, čo smúti?! Sleduje smer jeho zraku a zazrela Evu Kalinovie, dcéru jeho gazdu. Je ustavične v kole, radostná a smelá. Má tanečníkov na každý prst desať, lebo je bohatá a s každým si začína. . Posmeľuje toho i toho — a kto zná, komu sa kedy dostane. „Hľa, Štefko sľúbil jej, že bude s ňou tančiť, a teraz ho mrzí," myslí si, srovnávajúc jeho nesmelosť s veselosťou, ktorá Evu obklopuje.

V prestávke vyšla na čerstvé povetrie. Keď sa vrátila dnu, našla Štefana. Hľadal ju akiste; má v ruke fľašu s malinovkou a vyzerá Evu, ale tej nieto. Je červený a rozčulený, nalievajúc do pohára, a podáva ho Anne. Stojac tesno pri nej, hľadí na ňu dôverne, jaksi zvláštne, jako by jej chcel čosi riecť, čosi sveriť, čo deje sa v jeho duši... Anna pocítila okamžitú úzkosť, ktorá odráža sa i v jeho tvári. Zatúžila domov a oznámila mu svoj úmysel. Nezdržiava ju, ale kliesni jej cestu medzi divákmi. Vo dverách chopil ju za ruku a nežne vedie ju na ulicu. Okolo dverí plno divákov, nezbediacich chlapcov i odrastlých, ale na ulici je pusto. Je už súmrak, iba lampa v obloku zavesená vrhá na kus cesty jasné svetlo. Anna dôverne ponechala svoju ruku v jeho, a jako vyšli von, všetok zlý dojem, všetka úzkosť zrazu zmizla. Je s ním zase pokojná, bezpečná.

Cestou prešiel mladý pár. On objíma ju kolo drieku, ona je dôverne o neho opretá a šepcú a smejú sa...

Ruka Štefanova sa zrazu zatriasla. Párik prišiel na osvetlené miesto — poznali Evu. Štefan pustil ruku Aninu a iste mimovoľne pošiel za zaľúbenci, nevšímajúc si svojej družky, ba iste pozabudnúc na ňu. Spamätal sa, až keď tí dvaja zmizli vo dverách.

Zarazená pochopila okamžite. Jediný pohľad na vracajúceho sa Štefana dostačil, aby porozumela. Zasiahnutý nečakaným úderom obledol, ústa skrívily sa mu okamžitou bolesťou. Jeho tvár ako by v tej jednej chvíli bola schudla, prepadla.

„Falošnica! Falošnica falošná!“ vraví nesvojím hlasom, v ktorom trasie sa neviazaná zlosť. Veliká úzkosť, akej ona nikdy ešte v ľudskej nevidela tvári, zmenila ho tak, že ho nepoznáva. A zrazu tvár stiahla sa mu, ako decku, keď chce zaplakať...

Jediný okamih akoby ju hodil týždne nazpäť: vytriezvela okamžite. Zo všetkej záľuby, z pohany i z okamžitého studu, ktorý cíti sama pred sebou, vynoril sa jediný pocit: sústrasť s tým ťažko sklamaným chlapcom. Pochytila ho za ruku a vraví mu čosi na potešenie, sestersky, vrúcne...

*

Dlho do noci znela veselá hudba tichou dedinou a dlho do noci osvetlené boly malé obloky domku na záhumní. Anna opatrne, aby spiacu mať nerušila, ukladá do skrine sviatočné šaty.

„Ach, Bože môj!“ pod chvíľou stone v duši, utierajúc si slzy, ktoré jej zlosť i stud nadháňa do očú. „Čo myslel,“ trudí sa ďalej, „čo myslel, že mi *toto* vykázal?! Bolo to schválne, náročky zahral sa i tento — —?“ Ale hneď zavrhla tú myšlienku. Predstaví sa jej s tou svojou prostou srdečnosťou, s tým úprimným svojím pohľadom. A ona videla v ňom čosi, čo ju malo ratovať, potešovať, blažiť — — ako by ju ešte niečo mohlo potešiť, blažiť! A opäť cíti k nemu sústrasť — sústrasť preto, že tá druhá pravdepodobne zahrala si s ním, ako s chlapcom, s ktorým sa neráta, nad ktorým sa iba zasmeje...

A čo jako je rozhorčená, ovládaná studom i zlosťou, predsa sa konečne uspokojila. Toho prvého pripomína si shovievave, tento však svojím utrpením, podobným jej utrpeniu, zrazu zostal jej blízkym a milým — lenže nie tak ako doteraz, ale ako brat, potrebujúci uznania, sústrasti a lásky nežnej a shovievavej... K večernej modlitbe kľakla dvojnásobne pokorená — ale po prvý raz od dlhého času usýna s pokojným srdcom.

V prírode.

(Panej A. H........).

Od *Hviezdoslava.*

I príroda nás sama v sebe baví,
keď umelkárstvom ešte nerazí,
nepozná opiek ľudských — reťazí —
keď panenskou súc ešte, v kvetu zdraví,
nám dáva zvuky slýchať prirodzenej vravy,
originálne vídať obrazy;

keď na nás dýše čerstvo pľúcma lesa,
že naše stanú sa nám krýdlami
k návštevám v obzor, na štít neznámy —
vesluje jedno, pokým druhé pne sa:
i v pásmo dvíhajú nás, nesú pod nebesá,
kým nohy, zdá sa, lezú za nami;

keď odchýli nám svojich tajov rúšku,
dá v knihe vrstiev čítať, nazrieť v stroj,
kde hmotu tvári, brúsi kryštáľ svoj,
šat kvietku tká, knôt súče pre svetlušku —
jak za matku je tvorom svojim, paniu, slúžku,
im káže pôsobiť, ujsť na pokoj — —

— Dolina krásna, milá, pohostinná,
bárs v nedostupnom temer ústraní;
jak velekotol, z bájnych nechaný
snáď dôb tu .. Venec hôr ju obopína:
Chabenca chabinie to, týňa Salatína.
Tak sostupujú háje, poľany:

Tie, prihvizdnúc si, zastanú. I stoja,
halienku plecma, driekom opaštek;
tam prežívajú večne mladý vek:
smrek u jedle, ichž objíma sa chvoj a
si šepce... (Zajdúc k nim, vše vzdychne si hruď moja:
ó, bárby si bol totu ktorý smrek!)

Tie, ich hvizd čujúc drozdi, zase ‚huhú!'
sa rozhúkajú v odvet ozvenou;
i zasadnú kol — deťmi pod stenou —
a vence vijú sebe, hájom dúhu,
ich viažuc zlatým lúčom — riavou, v polokruhu
čo preteká ich stuhou striebrenou.

Tak poľany a háje naživajú
si spolne tu: háj rozšumí sa vše
a šušká povesti tie najkrajšie;
a polaň kvietim usmeje sa háju
a vtáčky zšteboce, čo nad ňou preletajú:
až pristanú k nim s májom salaše.

A v kotle na dne vrie to — blbot trudný,
sťa zeme oddych ťažkom po boji —
Var' Henilov tam ešte pôdoj i
odvárka?... Studňa to: a voda v studni,
čo život omládza... (I nikto nezabudni
jej zaďakovať, keď ťa napojí!)

A nad údolím, vystlatým tak mäkko
a vľúdne zvúcim vo svoj útulok
k pohove, prázdnej strastných myšlienok,
sa nebo klene, visí sťaby veko:
hneď blankyt hnedky stieň, krv zorí, svetla mlieko —
tak spúšťa sa a šinie vozvysok...

Kamkoľvek pozreš: obraz zvláštnej krásy
sa predstaví ti v diali, nablízko,
v srub zasadený bŕd či v skalisko —
Hľa! salaš — na trávniku deckom hrá si;
hôr hrebeň! — ním si slnko ráno češe vlasy...
Ba selánok tu všetkých ohnisko!

Kamkoľvek ucho pritkneš: nové hlasy
ti okúzlia tvoj prekvapený sluch.
Po hájoch hudba; zápač kde, vzdych túh —
Včuľ cveng! — sem ovce zapásly sa asi...
Zas fujara! — to ona desiatu už hlási;
a víly už len plaší lesný duch.

A keď tak zrazu vrchov po temeni
pritrieli búrka v mračnom odeve,
bleskáňma zlupká, ľvicou zareve,
z hmly vechťom drhne les... to vrchol scény!
Však okamih: a slnko v raj zas vidiek zmení,
v raj s hadom aj, čo sliedi po Eve...

Či za noci tak poslom od Ďumbiera
keď macko doťapká a zlodejom
hup! do košiara —: oviec poplach v tom,
brech psov, krik valachov, jak duria zvera...
to koncert! Metropola neslýcha ho vera;
jej sporty? hračka — pletka: hippodrom —

Nuž, čarokrásna príroda i divá
to, keď tak sily jej sa rozvínú,
a za leta nás prijme k spočinu
pod svoju viechu, zďaleka čo kýva
nám v ústrety — Veď milý kút ten, milostivá,
šak poznáte, tú horskú tišinu?

— No nech si jakkoľvek je rozmanitá
príroda, telom sama obraznosť,
keď pribudneme u nej ako hosť:
by harmonia zúplnela, žitia
by zdokonalel obraz, vždy sa niečo pýta,
vždy žiada čosi: — ľudská spoločnosť

Tá spoločnosť, čo netrhá sa, plotom
sa mravov nedelí: lež poradím,
stav za stavom a starec za mladým,
vo vzácny vchádza sväzok; ktorej mottom
je zlatá srdečnosť... Len takej býva potom
i príroda tá vhodným úzadím.

Tá spoločnosť, čo príbuznou sa cíti
v jej údoch, bárs ich sviala náhoda
len — západ tohto, toho východ — a
sú druhmi; prvý raz sa stretli v žití
a známi sú... Len takej v podklad znamenitý
je šťastným prostredím tá príroda.

Spoločnosť, ktorú s chlebového poľa
nie bujná rozkoš vábnym znamením,
lež sladký pokoj tieňom zeleným
sem zavše svolá do priateľstva kola;
i okrieva tu... vediac, že len dobrá vôľa
je spoločnosti drahým korením.

(Hľa, Shakespeare! — najdúc spojivo to šťastné,
zo svojho ducha trblietavých síl
háj u Athén jak pestre zaľudnil
v ‚Sne noci svätojánskej': — v rámci básne
jak príroda a duch sa snúbia večne-krásne!
a spletajú hru jasných kratochvíľ: —

Puck prešibalý na klbečko svíja
niť čarovnú, už pradú vílčatá:
až príroda tá Klbka drsnatá
sa v hodváb zakuklí — tam už mu šija...
Len, milostivá, beda! — naša Titania
jak dlho bude ešte zakliata? —)

Hej, skvostom duše veselá je myseľ;
na dušiach ľudských skvie sa poriedku,
na mojej niet ho. Preto súsedku
o jeho zásvit vše som prosiť misel:
i na iskrivom vtipku, smiešku zvonnom, visel
som mlsavc, jak motýľ na kvietku...

Tak v priepasť skydá s pliec nám žitia ťarcha,
bo kvačky jej ten potyk zodpína;
kam zahneš — krúžok, stôl kde — hostina...
a všade v čele vážny patriarcha,
sťa Jozue... Ha! ruchot — v mori hôr zas barka?
A člena vítať letí rodina.

Však čosikamsi: priepasť vydá ťarchu
a život sám ju k pleciam pripína;
bo uderila smutná hodina.
A morom lesov čuješ rušať barku,
a na ‚prievalci' zrieš jej žehnať patriarchu
i za členom jak slzi rodina — —

V Žel. 19..

Orol a včela.

I. A. Krylov.

Šťastný, kto za účel trudí sa významný,
bo už to vedomie sily mu dodáva,
za svedka účinkov celý svet že máva;
no i ten úctu má, čo v skryte, neznaný,
za prácu úmornú, za pokoj zmrhaný,
ni slávou, ni česťmi predsa nehrdí sa,
vernou len myšlienkou k tomu popúdzaný
za bližných osohom na zemi trudí sa.

Raz, vidiac včeličku, jak ssaje med z kvieťa,
orol, prehovoril k nej s opovržením:
»Včelička, neborká, veru žiaľ mi je ťa,
i tvojej roboty s tolikým umením!
V úle vás tisíce, keď ten plášť lepite;
nuž ktože ocení potom náležite
a odmení ti robotu?
Ja nechápem tú ochotu:
trudiš sa, kým žiješ, — odmena však jaká?
Smrť tvoja bez slávy, s druhými rovnaká!
Rozdiel, jak veliký, je tu medzi nami!
Keď ja, šumiacimi rozstriem sa krýdlami,
vznášajúc vysoko sa pod oblakami,
to všade strach samý;
nesmejú od zeme vtáci povznášať sa,
nedriemu pastieri pri ovciach na holi,
ni laňky nesmejú v zelenom údoli,
keď ma zazrú, ukázať sa.«
Včela odvetila: »Tebe buď chvála, česť!
Zeus nech na teba vyleje štedrotu!
Zrodená som, trudy za osoh bližných niesť,
nečakám odmeny za svoju robotu,
no hľadiac na plášte, v nich mám tú milotu,
že v nich, hoc kvapka len, z môjho tiež medu jest.«

Horal.

Prvý soznam rukopisov slovenských alebo inorečových Slovákmi napísaných.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

Sbierajme rukopisy pre naše knižnice: Museálnu v Turčianskom Sv. Martine, Sv. Vojtešskú v Trnave a Tranovského v Senici, lebo v knižniciach týchto najlepšie budú opatrené! O dôležitosti ruko-

pisov slovenských, ba aj inorečových Slovákmi napísaných, netreba sa mi rozpisovať, veď, myslím, každý priateľ slovenskej literatúry presvedčený je, že rukopisy takú cenu majú v literatúre, jako spisy tlačené. Mne od tridsať rokov podarilo sa sobrať značný počet, medzi nimi i dosť dôležitých rukopisov, ktoré ešte tohoto roku mienim poslať do knižnice Museálnej, a keď dáme si všetci len trochu záležať, môžeme ich hodne po našich vyhrabať a od zkazy zachrániť. Len nemeškajme, lebo vieme, jako zachodí sa s pozostalými spismi, tlačenými i rukopisnými, po ľuďoch, ktorí cez celý svoj život ich shromažďovali a opatrovali. Koľko cenných kníh a rukopisov tu vyšlo na zkazu! Zachráňme tedy ešte aspoň to, čo ľahko zachrániť sa dá!

Podávajúc prvý soznam mne známych rukopisov, chcem i ďalej v smere tomto pracovať, aby onedlho i druhý soznam sostaviť a uverejniť som mohol. V našej Museálnej knižnici je ich už značný počet, z ktorých teraz len niektoré podávam, ostatné prídu v soznname druhom, kde uvedené budú i tie, o ktorých podarí sa mi dozvedieť sa. Z tej príčiny vyzývam úctive i touto cestou ľudí dobrej vôle, by mi láskave oznámili úplné názvy, formát, počet stránok alebo nečíslovaných listov a pôvodcov rukopisov, o ktorých majú známosť, a hľadeli ich získať pre knižnice vyše spomenuté. Názvy rukopisov treba verne odpísať.

Pri tejto príležitosti oznamujem jednotlivcom, ktorí zaujímajú sa za našu bibliografiu, že *Prehľad slovenskej literatúry z r. 1904* začnem uverejňovať, jestli dá Boh zdravia, až r. 1906, v prvom sošite tohoto časopisu, aby celý v jednom ročníku vyjsť mohol. Že Prehľad z r. 1903 nebol uverejnený v roč. 1904 našich Pohľadov, ale pretiahol sa i do bež. ročníka, nestalo sa mojou vinou, lebo ja celý rukopis ešte začiatkom marca 1904 zaslal som redakcii. Pri sostavovaní *Prehľadu z r. 1904* narazil som na nepredvídané prekážky, následkom ktorých dosiaľ nemohol som všetko sostaviť, ale dúfam, že v najbližšom čase celý rukopis bude hotový.

Abeceda pro Včedlnjkůw a Žačkuw Krystowych w sskole geho zustawagjcych, obzwlasste pro Malé Djtky, aby wedeli Abecedu podle wssech Lyter, gako se Krystus Pán w Pjsme Swatém nazýwa. (V. 8° 11 n. l.) Rp. Z konca XVIII. stor. v mojej knižnici.

ABECEDA, Včenj křesťanského Elementa anebo — pro mládež Sskolnj w kratičkých Otázkách a Odpowědjch sepsaná. L. P. 1799. (8° 22 n. l.). V knižn. MSSp.

Abecedárka pre Sskoli Slowenské w mestečkách a dědinách kragini Uherskey. (8° str. 53). V knižn. univ. pešť.

Abrahamides Izák Hrochotský, od r. 1610 ev. superintendent.
1. *Kázne* — — Chrochotského genž byl Rektorem Sskoly Zwolenské 1585—1588. (V. 8° asi 40—50 hárkov.) Rp. viazaný,

nachodí sa v knižnici ev. slov. cirkve v Budapešti, kde mi ho r. 1880 ukázal † A. Bella.

Agenda to gest: *Spis o Ceremoniich a poradcich Cyrkewných, kterak se slowem Božjm a swatostmi Kristowými lidu Ewangelickému w Uherskeg zemi w slowenskem gazyku prisluhowati má.* (4⁰ str. 622.) V Tranovského Knižnici.

Augustini Štefan, rk. farár v Prenčove.

1. *Kázaní času letného na dni nedelné.* 5 dílů z r. 1774. (8⁰ str. 2662.) Rp. nachodí sa v knižnici zavretej Matice Slovenskej, kam dostal sa s knihami Rešetkovými.

Bahil Matej, ev. farár v Prešove.

1. *Truchliwý Cýrkwj Zeme Vherské staw wssech Náboženstwj Ewangelického se pridržegjcych ku krestianske spolu Vtrpnosti žalostne pobýzegjcy.* Na swětlo wubec predložený od — —, někdy pri Cyrkwy Ewangelitské Slowenské w Swobodném a Králowském Meste Prešowe Sl. Božjho Kazatele, nyní pro prawdu wyhnance w Briku. Slowy Knihárskými pronessený u wdowy Pozustale po Panu Gotfridowi Tramp. Léta Páne 1747. (8⁰ str. 118.) Je to československý preklad spisu „Tristissima facies — Traurige Abbildung“ r. 1747 vyšlého. V mojej knižnici.

Bakoš Fr., inšpektor ev. cirkve trenčianskej.

1. *Rozmluwánj o důležitostech cirkewnych,* Cirkew Ew. Trenčansku se tikagjci k poučenj a k wyražení mysli wydané. (2⁰ 6 n. l.) Rp. z r. 1825 v archíve ev. cirkve trenčianskej.

Bartoš Štefan, roľník na Gute.

1. *Křesťanské vinše a slovenské verše, které se užívat mohou jak hneď pri na swet příchodu, tak v něm při každém obchodu a zvlášť při světa odchodu.* Složené z písem svatých a na světlo vydané od — —. Rp., o ktorom v Nár. Novinách XIII. 1882 č. 96 písal M. Ľuborecký.

Belopotocký Gašpar (Fejérpataky), knihár a spis. V Lipt. Sv. Mikuláši.

1. *Autobiografia.* (V. 8⁰ str. 300.) V knižnici R. Urama v Lipt. Sv. Mikuláši. — Inú autobiografiu Belopotockého daroval dr. K. Kuzmány knižnici bývalej M. Slovenskej. Srov. Letopis MS. III a IV. 2., 115.

Benedix Rod., nem. skladateľ veselohier.

1. *Doktor Ovad.* Veselohra v piatich dejoch. Zoslovenčil Ján D. Makovický. (4⁰ str. 98.) Z rukop. Makovického r. 1865 prepísal Ľ. V. Rizner. V mojej knižnici.

Benčič Anton, kňaz rádu sv. Frant.

1. *Hodegus k pravde vedúci Kalaus.* V. Pázmány Peter.

2. *Za tmawu Dennicu blúdících Lutheranůw WODITEL.* V. Pázmány P.

Bielek Jozef, rk. farár v Dohnani.

1. *Štefan Závodník.* Životopisný nástin. (2⁰ 15 n. l.) V mojej knižnici.

Blasius Ludvik.

1. *Ray werneg dussi, častka prwny aneb zákon žiwota duchownijho.* (2⁰.) Rp. zo XVII. stor. v knižn. univ. pešť.

Blaškovič Jur zo Súľova.

1. *Krestianských Djtek Ručnj a Domownj Postylly Djl Prwnj zdržugjcý w sobě Wýklad Textuw Ewangelitckých od Adwentu až do Swaté Trogice.* Leta Pane 1757. (M. 8° str. 246.) Rp. nachodil sa r. 1877 vo Vyzoviciach na Morave u istého knihára. Jeho titul odpísal mi vtedy tamojší uč. Eduard Peck.

Braxatoris Andrej, uč. v Krupine.

1. *Uherští Slováci v Hontském a Zvolenském kraji,* to jest Paměti jejich ježto sepsal — — r. 1815. Rp. v Tranovského knižnici.

Braxatoris Karol, ev. farár v Tesároch.

1. *Argenis.* Román od Barclaya. Z lat. preložený.
2. *Mik. Salga ze Salgova.* Pôvodný román z XV. storočia.
3. *Leopold Rakúsky a jeho vojanskí priatelia z času 1356—1386.* Pôvodný román.
4. *Historia Uherska pre národné školy.*

Rukopisy tieto daroval A. Sládkovič knižnici býv. Matice Slov. Srov. Letopis MS. VI. 2, 119.

Castelli J. Fr., nem. spisovateľ.

1. *Dva prjatelja a jedon kabát.* Fraška v jednom jednaňí, dľa — — zďelaňja z Francúzskeho od Jozefa Procházki. Zoslovenčiu Janko Jaromir Matička Podjavorinský r. 1846. (M. 8°, 20 n. l.) V mojej knižnici.

Čipkay Jonatan Dobroslav.

1. *Drobnějšj Práčičky* — —. 1840 w Kežmarku. (16° str. 85.) U Jozefa Škultétyho v T. Sv. Martine.

Dlabač Ján.

1. *Užytečné prýklady z Hystorij cyrkewních* Eusebia a z knihy Tripartit wytáhnuté... Prepysane skrze — — r. 1752. (4°) V knižnici univ. v Budapešti.
2. *Kraticzka sprawa o sstirech Monarchiach, o niž Daniel prorok wssem proroctwy wypisuge.* — Prwnj prykazani. Ga gsem Pan Buch Twug nebudesš miti Bohuw ginich predemnou. Rp. z r. 1742. (4° 104 n. l.) V knižn. univ. v Budapešti.
3. *Duchowny Pysničky Nábožné.* Rp. z r. 1743. (8° str. 192.) V knižn. univ. v Budapešti. Na poslednej strane z prvých litier tam napísaných veršov vychádza meno: Johannes Dlabacz.

Doleschal (Doležal) Pavel v. Graeff Konrad.

Dualszky Ján, Seničan, bývalý farár beckovský, potom kanonik nitriansky.

. *Historia Arcis et Oppidi Beczkó.* Rp. z r. 1850—1860. (4° str. 149.) Nachodí sa v knižn. biskupskej v Nitre.

Duellum carnis et spiritus in persecutionibus praesentibus seu remedium contra impatientiam. To gest: *Potykany Tela y Ducha.* Rp. z r. 1746. (8° 24 n. l.) V knižn. univ. v Budapešti.

Ďurikovič Jur (Gyurikovits), hosp. úradník v Pusta-Fedýmeši.

1. *Wipsáni Cesty z Pressporskej Stolice do Orawskeg, tam Messkánj a odtud Nawrácenj,* které — — sám sy sepsal, a

we Werssoch složil r. 1803 w Mesicy Septembri w Pusztafödémeši. (8° str. 52.) V knižnici P. Zocha v Modre.

Dùwodů ssest dostatečných o Wečeri Páně, kterimiž se prokazuge, že wsseliký člowek priznáwagjcy se k Krystu Pánu, má a gest powinen celého a ne polowičného Kssaftu Syna Božjho na Památku wykupenj swého totiž Chleba a Kalichu těla a krwe Páně na sw. wečeri užjwatj i k zahanbenj neprátel Kalicha Krwe Kristowy sepsaných. Rp. z r. 1755. (4° str. 179.) V knižnici univ. v Budapešti.

Emmanuel Jozef, rk. farár a dekan v Košeci.

Básne. Sväzok druhý. (4° str. 170.) Rp. viazaný v mojej knižnici.

Funebrál Trnavský. Rp. z r. 1703. (4° str. 200.) Srov. Lit. Listy II. 1892 č. 3.

Flavius Jozef, žid. spis. v I. storočí po Kristu.

1. *Rozborenj Jeruzalemského města* od — — Žida w čtyrech Knyhách sepsané a na slowensky gazik skrze gistého Kněze z rádu swatýho Pawla prwnyho půstewnjka preložené. Rp. z r. 1764. (4° 221 n. l.) V knižn. univ. pešť.

Gavlovič Hugolin, kňaz rádu sv. Frant.

1. *Kameň Pomocy, ktery obsahuge w sobe Kazňe na wssecke nedele celého roku, y na wssecke slawnosti uročyte*, zepsane w Prussčanskem chudobnem Klasstere skrz gedneho w zdravi nedužywého kňeza z Radu Swateho Francysska Seraffinskeho Bratrůw menssych Reformat. Provinciae in Hungaria Sanctissimi Salvatoris. Rp. z r. 1779. (2° str. 879.) Srov. Lit. Listy I. 1891 č. 2, 3. V knižn. Fr. R. Osvalda na Teplej.

Graeff Konrád, nem. nábož. spis.

1. *Otázky Katechysmusowe* w kterých Hlavnj Čzastky Krestanského Včen, gako též Rannj y Wečernj, pred Gidlem y po Gidle Modlitby spolu y s Tabuli Domownj podle porádku katechismu D. M. Luthera se obsahugj a Gako dokonalá Ručnj Knižka Katechysmusowa w sskolách y pri weregném w Katechysmu wyučowánj, s mnohým prospechem vžiwany byti mohou. Z Nemeckého Gazyku na Slowensky preložil Paulus Doleschal. (8° str. 349.) V mojej knižnici.

Grammatica Bohemica secundum Dobrovskium ex Germanico versa pro usu proprio. (F. S.) Nitriae, 1844. (8° str. 112) Knižn. MSSp.

Gyurikovits Bonifac, kňaz rádu sv. Frant.

1. *Vianoce t. j. Sväto-radostné vyobrazenie Narodzenia P. Ježiša Krista* nie len pre milujúcich divadla a spevohry ale aj pre vysvetlujúcich Bethlehem složené skrz... Roku Páne 1856. (4° 14 n. l.) V mojej knižnici.

2. *Triumvirát alebo Traja jako jeden.* Špás-hra na Fašangi od — — Roku Páne 1862. (V. 8° 8 n. l.) V mojej knižnici.

Historie, Krátká, Evanjelicko-Luteránské Cirkwi w Uherské zemi od počátku Reformace až do Leopolda II., z německého přeložená r. 1794. (8° str. 174.) V knižn. Tranovského.

Holly Ján, rk. farár a básnik.

1. *Ódy:* na Jeho cisársko-královskú Wiwišenosť... Francisska Karla; Na dub; Na Umku; na Mikuláša Zríniho a Peseň Oswíťenemu a Welkom. P. Alešowi Gordánskemu. (V. 8° 10. n. l.) V mojej knižnici.

Holuby Jozef Ľud., ev. farár a senior v Zem. Podhradí.

1. *Soznam rastlín cievnatých v Trenčianskej stolici divorastúcich a častejšie pestovaných.* Sostavil — —. (4° str. XIV a 185.)

2. *Materialy k dejinám cirkví evanjelických augšp. vyzn. Trenčianskych,* a síce: visitačné protokolly superintendentov Eliáša Laniho, M. Jana Hodíka, M. Zachariaša Laniho, Joachima Kalinku, Daniela Krmana a Eliaša Mohla od r. 1611—1742 z originálov odpísané — —. V Zem. Podhradí r. P. 1886. (4° str. 340.) Sbierka II. 1887. (4° str. 648.)

Homola Rudolf, prof. gymn. veľko-revúckeho.

1. *Všeobecný dejepis* pre VI. triedu Rp. viazaný z r. 1867. (4° str. 277.) V mojej knižnici.

Hrebenda Matej, slepec a veršovec z Hačavy.

1. *Poklad Srdce z Ewangelium P. G. a z učenj Aposstolskeho wibr ny* totiž Na wssecky Nedelnj a Swátečnj Ewangelia a Texti Episstolické, které se w Cyrkwi Kresťanské přes celý rok vžjwagj. Pjsne Nowé k nimžto napred pridane gsau na každý den w tjdny po dwe Pjsne; totiž Rannj a Wečernj. Pri koncy pak Knižečky připogene gsau dwogj Modlitby též na každý den w tjdny, widané skrze — — pro mdlobu zraku swého, cyzj ruku, tauto swau pracy spisugjcyho. (V. 8° 136 n. l.) Rp. z r. 1825 veľmi pekne písaný, viazaný v knižn. MSSp.

Hroboň Samo Bohdan, básnik v Sielnici.

1. *Slovenské iskrice.* (M. 8° 16 n. l.) Z pôvod. rk. odpísal Dan. Goldperger. V mojej knižnici.

Huszagh Samuel, učiteľ v Modre.

1. *Partitura obsahugjcy Nápewy wssech nábožných Pjsnj w Kancyonale se nalezagicych* sepsaná od — — Učitele děwčat a spolu Warhanjka ew. slow. Cyrkwe Modranské. (Priečna 4°.) Obsahuje 589 piesní. Dokončená r. 1858. Orig. rp. v knižnici Juraja Chorváta v Brezovej.

Hyroš Št. N., rk. farár a dekan vo Sv. Michale.

1. *Opis starobylých chrámov a malieb.* Rp. vo dvoch dieloch z r. 1873. Nachodí sa v knižnici zavretej Matice Slovenskej. Srov. Lit. Listy IV. 1894 str. 26.

Hystorye, Zwlastnj — z Pjsma Swateho wybrane a podle Abecedy sepsané. Rp. z XVIII. stor. (V. 8° 12 n. l.) V mojej knižnici.

Immanuel.

1. *Harffa nowa* z r. 1759. Pri tom: Epitaphium Danielis Grmann superintendentis Lutherani ante mortem conversi. (8°.) Rp. z XVIII. storočia v knižnici univ. v Budapešti.

Jadcko Matej, uč. v Sielnici.

1. *Arye k rozličným přjležitostem* w letech 1820—1835 složené. (4° 48 n. l.) Rp. viazaný v mojej knižnici.

Jáderko užitečné potrebného Kresťanského vyučovania. (4° str. 600.) Farská knižnica v Častej. Srov. Jedlicska: Kiskárpáti Emlékek I. 1883. str. 131.

Kancionál Senický z r. 1692. (4° str. 299.) Písal ho Ján Orel, senický švec, iniciálky maľoval Adam Strezenický z Ilavy pochodiaci, podobne švec senický. Srov. Slov. Pohľady XII. 1892. 470—8. V kniž. Tranovského.

Kisely Matej, kňaz arcib. ostrih., farár zelenický, † 14. marca 1795.
1. *Pravá cesta křížová* aneb *Krátke naučení o všeobecních sveta bídách* s obrázkami. (4° str. 303.) Srov. Lit. Listy II. 1892. str. 78. Kde by rk. bol, nespomína sa.

Kopeć Jozef, spis. poľský.
1. *Denník cestopisu.* Z polštiny preložil Martin Medňanský. (2° 48 n. l.) V mojej knižnici.

Kotzebue Aug., nem. románopisec a dramaturg.
1. *Slepo nabito.* Veselohra v jednom jednaní. Poslov. Ľ. V. Rizner. (4° str. 33.) Rp. viaz. v mojej knižnici.

Križko Pavel, archivár v Kremnici.
1. *Písmo a jeho vývin.* Rp. viaz. z r. 1869. (4° str. 1040.) V knižn. MSSp.
2. *Geschichte der königlichen freien Hauptbergstadt Kremnitz,* mit besonderer Berücksichtigung der Geschichte der übrigen sechs niederungarischen k. freien Bergstädte. (Auf Grund des Kremnitzer Stadtarchivs verfasst. Rp. z r. 1874. (4° str. 533.) V knižn. MSSp.
3. *Geschichte des Stubner Bades.* Auf Grund von Urquellen verfasst. Rp. viazaný z r. 1886. (2° str. 199.) V knižn. MSSp.
4. *Geschichte der Herrschaft Mútna und ihrer Herren.* Verfasst hauptsächlich auf Grund des Kremnitzer Stadtarchivs. Rp. viazaný z r. 1890. (2° str. 389.) V knižn. MSSp.

Krman Pavel, prof. gymn. veľko-revúckeho.
1. *Úvod do písem Starého Zákona.* Pre V. triedu. Rp. odpísaný Ľud. V. Riznerom r. 1866. (4° str. 120.) Viaz. v mojej knižnici.
2. *Úvod do písem Nového Zákona.* Pre VI. triedu. Rp. odpísaný Ľud. V. Riznerom r. 1867. (4° str. 140.) Viazaný, v mojej knižnici.

Kubinyi Alexander, assessor.
1. *Případnosti Telemacha otce swého Ulissesa po moři a zemi hledagjcyho.* Z latinského na slowenskau řeč preložené skrze — — 1796. (4° str. 658.) Rp. poslaný bol jednému z prešp. knihtlačiarov, ale nevyšiel. Kam sa podel? Srov. Palkovičov Týdenník V. 1816. č. 23.

Kuorka Jur, ev farár v Sučanoch.
1. *Dějepis cirkve ev. av. v Uhřích.* (8° str. 118.) Z orig. rukopisu v knižnici slovenskej lycea prešporského opatrovaného odpísal P. Roy. V knižnici tohoto.

Lačný Adam (Latsny), ev. farár v Necpaloch.
1. *Dictionarium cognationem seu convenientiam linguarum*

Hungaricae et Slavicae exhibens pro nationalibus scholis Slavonicis adornatur. Per dominum Latsny VDR. Neczpalensem. Rp. s konca XVIII. stor. (8⁰ str. 358.) V knižnici univ pešt-budínskej.

Libellus martyrium. Knyha mučedlníků swatých. Rp. z r. 1745. (4⁰ str. 175.) V kniž. univ. v Budapešti.

de Luck Št. V., ev. farár v Ivančinej a na Ači.

1. *Gruntownj Včenj o Článcých Wíry křesťanské,* anebo *tak řečená křesťanská Theologia.* (8⁰) Rp. censurovaný z r. 1780. v kniž. univ. v Budapešti. Spis vyšiel tlačou r. 1781 v Prešporku.

Markovic Matej, ev. farár v Sarvaši.

1. *Wděčná památka slawných wudců a králů uherských.* Pro sskolské djtky we dwauch knižečkách sepsaná. (4⁰ 24 n. l.) Srov. Slov. Pohľady XVIII. 1898. 35—42. V knižnici pešt. Nár. Musea.

2. *Wypsánj stolíc králowstwj Uherského.* (4⁰ 10. n. l.) Srov. Slov. Pohľady XVIII. 1898. 35—42. V knižnici pešt. Nár. Musea.

Matička Ján Jaromír, ev. far. vrbovčanský.

1. *Dvaja prjatelja a jedon kabát.* V. Castelli.

2. *Básňe a pjesňe* venované Karoline Riznerovej r. 1843 dňa 1. aug. v Hor. Bzincách. (8⁰ str. 178.) Pekne viaz. rk. obsahuje národnie piesne a niekoľko pôvodních básní. V mojej knižnici.

Matthaeides Samuel, ev. far. v Prešporku.

1. *Agenda.* (4⁰ str. 377.) Rp. v koži viaz. z r. 1720 v Knižnici Tranovského.

Medňanský Martin, rk. farár v Beckove.

1. *Denník cestopisu.* V. Kopeć Jozef.

2. *Ľubica.* Báseň. (2⁰ 20 n. l.) V mojej knižnici.

Michalko Pavel, uč. v Piliši.

1. *Fizyka* aneb *Včenj o Přirozenj* (Nature), k prospěchu gak celého národu, tak zwlásstě Lidu obecného a pěkného Vměnj žádostiwého sepsané. (V. 4⁰ str. 363.) Je to pekný odpis knihy r. 1819. v Budíne vydanej. Rp. viaz. v mojej knižnici.

(Dokončenie.)

Literatúra a umenie.

Krásne slovenské vydanie. Pri našej literárnej biede v človeku srdce poskočí, keď zazre čestné, korrektné a pri tom ešte i ästeticky krásne vydanie. Mnohé naše vydania majú na sebe pečať makulatúry, nekorrigovaných výveskov. Čo sa popáchalo len na poli belletrie!! Vlasy by nám dupkom stávaly, keby sme chceli uviesť niektoré výrony nesriadenej, nesolidnej, darebáckej spisovateľskej a vydavateľskej »machy«. Nomina sunt odiosa, najmä v našom

nervósnom, splašenom období, v ktorom chvast, bramarbasovanie a najspletenejšia nedôslednosť nachodia si skôr podporovateľov, jako solidna práca...

V takýchto pomeroch jednotlivec, čo by bol druhým akurátnym Šafárikom, nemôže sa s ľahkým srdcom odvážiť na väčšie vydanie.

Máme pred sebou vydanie Spolku sv. Adalberta (Vojtecha): *Život Ježiša Krista, božského Spasiteľa nášho.* Spisal Bernard Schmitz, dekan v Glandorfe Preložil: Ján Krssák, archidiakon a farár v Lutile. Sväzok I S dovolením cirkevnej vrchnosti. V Trnave, 1905. Vydal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. Veľký kvart, strán 292. Knihtlačiareň »Austria« Doll, Viedeň. S titulným kolorovaným obrazom a 44 obrazmi v texte. Tento prvý sväzok je len polovica diela, obsahujúca dve hlavy: I Súkromný život Pána našeho a II. Verejné jeho účinkovanie messiášske. V druhom sväzku nasledovať budú hlavy I. Utrpenie a boľastná smrť a II. Slávne vzkriesenie Kráľa kráľov, sudcu živých i mrtvých.

Literatúra slovenská, zvlášte nábožensk\u00e1, dostane týmto dielom skvostné, bohaté vydanie, ktorého prvá polovica nám imponuje vnútornosťou i zovnútornosťou svojou Pravda, je to preklad z nemeckého, no v celku a veľku správny, ušľachtilý, s láskou a pozornosťou vykonaný. Pri svojej dogmatickej bezúhonnosti spisovateľ oboznámený je i s novšími výskumami a ide pragmaticky, novšou vypravovateľskou metodou. Krásne sú jeho parallely zo Starého zákona, dôkladné realia, historické perspektivy. Spôsob vykladania ťažkých veci, mysterii, nadzemského významu zjavenia je milý, príjemný, ľahký, názorný. Skvostné sú kapitoly (medziiným) o sväto-svätej kázni Kristovej na hore. Zakľučuje: »Toto je krátky obsah mohútneho kázania na hore, kázania, v ktorom javí sa sila, živosť a krása nie ľudská, ale božská. Predstavme si Syna božieho, jako stojí v ľudskej podobe v blesku zázrakov, ktoré na vlastné oči videli uchvátení poslucháči jeho, v povedomí všemohúcnosti svojej. . predstavme si ho, jako stojí medzi nimi, sám živé zrkadlo a žriedlo spravedlnosti a svätosti, o ktorej káže zástupom, a pochopíme účinok i velikánsky dojem reči jeho, ktorý sv. Matúš líči: »Keď Ježiš dokončil, zástupy ľudstva zadivené a ohromené tam stály. Lebo on učil jako taký, ktorý má moc, a nie jako farizei a zákonníci!«

O umeleckej výzdobe knihy nemáme dosť slov chvály a úprimného, vrelého uznania! To je kniha vyšších poletov: nie pátrikárske karrikatúry, samé uznané, znamenité diela znamenitých umelcov podáva, počnúc od Rafaela a Murilla, až po znamenitého mnichovského Seitza Titulný obraz nepatrí k tejto chvále — je on viac pre nerozvitý vkus massy... no i ten je úctyhodný. Nachádzame tam na príklad »Lov rýb« (nie sice d'a »obrazu«), ale dľa slávnych Rafaelových kobercov stenových (Wandteppiche), ku ktorým dľa náčrtkov Rafaela maľovali jeho žiaci veľké kartony, dľa ktorých v Brüsseli tkali tapety z vlny, hodvábu a zlatých nití pre steny Sixtinskej kaplny v Ríme... (1519). Staré drevorezy, uverejnené v diele, sú všetko vysokoumelecké produkty znameni-

tých majstrov (Ján Ulrich, Merian [nie Meriam, jako stojí v knihe] a iných). Stretáme tam Murillovho sv. Jána Krstiteľa, stretáme svetochýrny obraz Veronesov »Svadba v Kaane«. V tomto ohľade si vysoko vedie krásne vydanie sväto-vojtešského spolku. Podalo obecenstvu vec, tribiacu dobrý vkus, vec prvotriednu! Ešte i nevyhnutné fotografie (žiaľ — bez nich neľzä!) sú čisté a príkladne odtlačené. Radosť, úprimnú radosť sme pocítili pri knihe tejto! Možno, jasný príklad najde nasledovníkov...

S. H. V.

Die pädagogische Reform des Comenius in Deutschland bis zum Ausgange des XVII. Jahrhunderts. Herausgegeben von Dr. *Johannes Kvačala,* o. ö. Professor a. d. Universität Jurjev (Dorpat). (Motto: »Quid, quod omnis ferme Germania admirabili quodam ad linguam latinam studio concitata, ea vehementer expectat et desiderat, quae principe atque architecto eruditionis *Comenio* in vulgus eduntur?« — Endter in der Vorrede des *Atrium* 1655.) *Zweiter Band.* Historischer Überblick, Bibliographie, Namen- und Sachregister. (Monumenta Germaniae Paedagogica. Band XXXII.) Berlin. A. Hofmann & Comp. 1904. Str. v. 8° VI a 237.

Prvý sväzok tejto publikácie (viď Slov. Pohľ. 1904, str. 190 a 138) obsahoval zčiastky v celosti, zčiastky vo forme regest listy, školské poriadky s rozličných strán Nemecka, zlomky predmlúv z učebných knižiek a mnohé iné dokumenty, ukazujúce, aký účinok mal Komenský, reformátor školy, v XVII. století na Nemcov. Druhý sväzok je spracovanie tohto materiálu, — spracovanie povolanými rukami majstra. Ešte vždy najviac poučenia bolo o Komenskom v dvojsväzkovom diele prof. Kvačalu (Johann Amos Comenius, sein Leben und seine Schriften), vydanom v jubilejný rok 1892: teraz, na základe nového materiálu, známosti knihou touto podané sa rozširujú. Nemeckých mužov, pracovavších v XVII. století na zvelebení školy, na stranách Kvačalovej novej knihy vidíme pred sebou ako v mosaike, ktorej centrálnym kameňom, centrálnou postavou je Komenský a nejedna črta v tvári veľkého učiteľa stáva sa určitejšou, než bola dosiaľ.

Po krátkej, orientujúcej predmluve v knihe nasleduje Historický prehľad (str. 1—158), záležajúci z nasledujúcich kapitol: I. Komenského duchovná pôžička u Nemcov. (V Herborne učiteľom jeho bol Alsted; potom vliv Ratkeho [Ratichia], J. V. Andreäa.) II. Pädagogická reforma na národnom a cirkevnom základe. III. Rozšírenie kruhu práce. Pansofia ako cieľ výučby. IV. Náprava sveta a náprava školských kníh. V. Reformný pohyb počas druhého vyhnanstva Komenského a jeho posledné práce. VI. Dozvuky.

Komenský už ako študent v Herborne a Heidelbergu získal si známosti medzi Nemci, dielami jeho tie známosti rozmnožily sa tak, že mužovia, ktorí v Nemecku XVII. stoletia vývodili v duchovnom živote, boli z veľkej časti priatelia a privrženci Komenského. *Janua linguarum, Vestibulum* a *Orbis pictus* vydávaly sa na rozličných stranách Nemecka. Veľký Čecho-Slovák, ako nazýva ho Kvačala, mal ctiteľov a žiakov medzi vzdelanými Nemci každého stavu.

(J. G Seybold, pôvodca prvej latinskej grammatiky v nemeckom jazyku, bol tiež privržencom jeho vyučovacej metody.) V poslednej, bohatej kapitole Historického prehľadu, nadpisanej Dozvuky (Nachklänge), dozvedáme sa, ako hľadel na Komenského duchovne tak vysoko stojací Nemec, ako Leibniz. Povedal o ňom, pravdepodobne majúc na ume jeho pansofiu, že má omnoho hlbšie myšlienky, než nazdávali by sme sa na prvý pohľad. I svojho klassického filologa Cellaria (1638—1707) sami pozdejší Nemci stavajú v závislosť od slovanského pädagoga a J. Fr. Hähn od Komenského vyvodí i pôvod reálnej strednej školy. V svojom Záverečnom slove Kvačala vypočituje, v koľkých školách Nemecka učili podľa Komenského metody a prichodí k úsudku, že nemecká vychovavateľská veda XVII. stoletia stála pod znamením Komenského.

Nemci osvojili si od neho nielen metodu pre vyučovanie latiny, on mal vliv i vôbec na ich ducha. Komenský zaujímal sa za národnosť, za materinskú reč: Nemci, narodení za veľkých nacionalistov, nemohli ho nepochopiť. A či že sú dnes takí nacionalisti, má na tom zásluhu tento slovanský ich učiteľ?

Keď v Čechách isté kruhy s akousi neľúbosťou prijaly túto nemeckú publikáciu, prof. Kvačala vyznal v Slovenských Pohľadoch (1905, str. 302), že jeho lákalo vypisať Nemcom, »akú rollu hral Slavian, Čecho-Slovák, v nemeckej práve sa národne tvoriť počínajúcej vzdelanosti XVII. veku.« Že nepreceňoval svojho Čecho-Slováka a svojej publikácie, poznať i z ozveny, akú táto vzbudila v Nemecku. Recensenti prinútení sú prizvukovať, aký účinok mal tento veľký Čech na duchovný svet a vychovavateľstvo nemeckého národa. »Každým spisom z pera Komenského množí sa počet tých, ktorí oduševňujú sa za jeho myšlienky, plné života; k Hartlibovi pristupujú Hübner a Redinger, k Jungiovi Rave a Hesenthaler. Boly to tu unitaristicko-konfessionálne alebo chiliastické, tu irenické alebo pansofické idey, ktoré priťahovaly ľudí k *mnohostrannému Čechovi;* a keď raz boli v jeho kráži, stávali sa temer všetci viac alebo menej oduševnelými apoštolmi jeho didaktickej reformy.« (Korrespondenzblatt 1905 str. 224.) Jozef Reber, direktor katolíckeho učiteľského seminára v Bambergu a dnes u Nemcov prvý comenolog, tlumočí Kvačalovi vďaku, že »ukázal účinok Komenského na školské pomery Nemecka — od východu až po západ nemeckej zeme« (Mitteilungen der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte 1905, XV.) Českému menu neprospieva sa takýmito publikáciami?

Na konci Kvačala pripojuje veľmi vzácnu bibliografiu (str. 167—198).

Šk.

Nový Vinšovník, obsahujúci vinše sviatkové, meninové, mendicke a svadobné. Napísal *Samuel Kupčok,* ev. učiteľ v Pukanci. Turčiansky Sv. Martin. Tlačou a nákladom J. Gašparíka, kníhkupca a knihtlačiara. 1905. 16°, 105 strán. Cena 60 halierov.

Obsah: I. Vinše vianočné Rodičom, rodine, priateľom. II. Vinše novoročné. Rodičom, rodine, priateľom. III. Vinše na mena. Ro-

dićom. Starým rodičom. Rozličnej rodine. IV. Vinše mendicke, a) novoročné, b) meninové, c) svadobné, d) pri roznášaní oblátok. V. Vinše svadobné.

V premúdrenom našom veku mnohí nosom krčia alebo usmejú sa povýšeno, keď počujú takýto »starosvetský« vinš; ale lepšie je držať s pánom farárom Jurom Slávikom, ktorý — ako vidíme z venovania knižtičky — je milovníkom takéhoto vinšovania, milovníkom Kupčokových veršov. V naše sviatky a na svadbách našich nech je len čím viac tých starosvetských obyčají. Ak raz prestanú, čože bude miesto nich? Sotva niečo takého, čo by znamenalo pokrok. V týchto naivných zvykoch javí sa snaha spríjemniť, okrášliť nám sviatky, teda snaha — možno povedať — umelecká. Škoda by ich bolo vykoreňovať. Sú ochranou proti tuposti, ktorá veru nie je pokrokom, a proti zosuroveniu.

Vinše Samuela Kupčoka sú lepšie od všetkých tých, ktoré u nás dosiaľ boly vytlačené: príčina vydať ich bola teda dostatočná. Jestli vinšovníky budú potrebované, hľadané, iste zjaví sa ešte raz učiteľ alebo farár (ich povolaniu je to najbližšie), ktorý bude ešte ľahšie veršovať a zaopatrí nás novými vinšami.

Školu elementárnu nám maďarčia, robia z nej púšť duchovnú — tým viac príčiny držať s Jurkom Slávikom a zaujímať sa nám za takúto literatúru.

Ľudová prednáška. Číslo 1: *O soli kuchyňskej, jej upotrebení a dobývaní.* Číslo 2: *O ľudskej koži, jej ustrojení a úkole v zdravotnom ohľade.* Číslo 3: *O vulkanických zjavoch.* Podáva *Magurský.* Tlačou a nákladom knihtlačiarne Karla Salvu v Lipt. Ružomberku. (Cena?)

Ako školské učebné knižky Magurského, tak i takéto populárne spisy jeho sú veľmi užitočné.

Smutné veci. V Čechách »Svaz československého studentstva« pred tohoročnými prázdninami, ako druhý sväzok »Studentské Knihovny,« vydal *Almanach studentský.* V brnenskom *Hlase* čítame o ňom:

»Je-li almanach studentský jaksi tresti, essenci duševního, literárního života našeho studentstva, přináší nejedno zklamání. Rčení, že mládež a hlavně studentstvo je naději vlasti, mění se přítomným almanachem ve velikou frási a skoro v úsměšek. Ano, doby vlasteneckého studentstva minuly. Boly to snad doby naivní, ale — nadějnější« (Hľa, ani kritik nemá hlavu celkom v poriadku! Boly naivné azda doby, v ktorých rástli Fr. L. Rieger, V. V. Tomek, alebo najlepší mužovia ešte dnes živej generácie? To len Masarykovci nazvali tie doby naivnými, — Masarykovci, ktorí hlavne spôsobili úpadok, ukazujúci sa i v Almanachu Studentskom.)

Bez předsudku, ba s důvěrou a radostnou zvědavostí jal jsem se pročítati jednotlivé části sborníku a lítostně, zarmoucené shledal jsem, že ze všech 30 povídek a povídaček, básní a básniček, essayí a studií celkem 4—5 mají právo na naši pozornost a něco zname-

nají, ostatní (zvláště básně) jsou ubohým dokladem úpadku, dekadence duševního směru našich studentů — literátů. Slova bez pojmů, symboly bez obsahu, přirovnání bez tertia comparationis, duševní únava, nezdůvodněné smutky, indiskretní vyjevování srdečních záležitostí nejvýš osobních a zcela všedních atd. — tvoří obsah většiny básní veršem či prosou... V prose upřílišený realismus, nezdravý feminismus, falešný mysticismus, cizácká forma bizarního slohu, pseudo-originalita — jsou hlavními znaky nejdelších statí.

»Zdávalo se jí, že jí ostatní muži říkají očima, že je hezká a že by ji chtěli líbat a... a v náruči muchlat a mačkat; bývalo jí horko pod těmi pohledy. Ale bylo to celkem něco velmi srozumitelného a ona se proto na muže nehněvala; neboť nevěděla věru, co jiného by od ní muži mohli chtíti...

Ale tyhle dvě oči říkaly něco jiného — — —

Naklonila se k své vdané sestře.

»Podívej se... ten chlap mne sní očima...

Pokusila se zasmáti se ostnitým smíchem...

Aby věděl, že ona vlastně kašle na takovéhle pány s přenicemnými obličeji a vážnými očima. Ano, od srdce kašle. Holky z předměstí nepletou si hlavu s takovýmihle nesmysly. Nikdo se nepiplal s jejich studem, a tajemství ženy zjevilo se jejich očím pod drsnými slovy s kluzským lechtivým smíchem. A kromě toho ona, Lina, je chytrá holka. Ledacos naučila od svých kamarádek v obchodě. Každou chvíli obdrží některá z jejich kamarádek nějaký dárek: klobouk, naušnice, ledacos... Jedna i zlatými hodinkami se mohla pochlubit... a ani není tak zvláště hezká, ta Anda. Někteří páni jsou věru velmi štědří...a... a za takovou maličkost, která dokonce ani není ničím příliš nepříjemným... A pak Lina má takovou žízeň v krvi a chce hodně, hodně užívat, nu možná, že zítra nebo po zítří se jí něco tak příjemného přihodí...«

Připomínám, že jít vědomě na zcestí není ještě hledat nové cesty. — — —

Literárny súbeh spolku Živeny. Vo výborovom zasadnutí »Živeny«, spolku slovenských žien, 9. júla 1905 uzavrelo sa vypísať nasledujúce literárne odmeny: *100 korún* za *jednoakťovku,* súcu na divadelné dosky; *200 korún* za *novellu,* najmenej štyri tlačené hárky obsahujúcu; *100 korún* za *zdravotnícky článok* alebo brošúrku, súcu pre široké vrstvy.

Termín: do konca januára 1906. Poslať na nižepodpísaného tajomníka bezmenne, s priloženým heslom na zatvorenej kuverte i na práci, v kuverte meno spisovateľa.

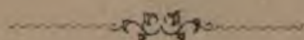
Jury: predsedníčka, tajomník a Mária Horvátová.

Turčiansky Sv. Martin, 9. júla 1905.

Svetozár Hurban Vajanský, tajomník. — *Elena Soltészová,* predsedníčka.

Rok 1905. Sošit 9.

Slovenské Pohľady.

Bez hrdosti.

Novella. Napísala *Timrava.*

(Dokončenie.)

O hodinu Milina bola už, bratom dovedená — on šiel ďalej do mesta — doma, na Hagarove. Michal zmizol jej s pamäti a tu zaujal ju len strach pred domácimi a ich výčitkami, lebo sú nespokojní s ňou. Dopoludnie prešlo pokojne; ale po obede, keď odišiel cudzí pán za robotou svojou — bol vyslaný totiž role Hagarova ocenit, a že nebolo v malej dedinke inde hospody, býval u Adamčíkov — a keď ona už ubezpečená dobre a voľne začala sa cítiť, riekla jej mať nečakano:

„Ah, dievča, veď ty zase horšie vyzeráš!"

„To len po ceste sa taká zdám," povie Milina rýchlo, vyhovoriac sa.

„Hahaha!" zasmeje sa jej najmladšia sestra Anička, deva neobyčajne pôvabných pohybov a chôdze. „Veď si neprišla z Ameriky. Ani hodinu ste nešli!"

Na čelo Miline sadol oblak. No nepovie nič, radšej prejde na inšie, aby zahovorila.

„Zaveľa bude ešte tu ten Sýkora?" spýta sa o cudzom pánovi, čo zeme triedil.

„Ešte za jedno dva týždne," odpovedala jej po malej prestávke Anička, usmievajúc sa potuteľne i kus ironične, čo však výtečne pristalo jej tvári mladistvej a krásnej. Pozrúc k Miline, započala zas:

„A kedyže už bude tá svadba?"

„Veď povedal vám Milan, že o tri týždne."

„Veď nie tá, ale tvoja. Vari ťa vezme Samo?"

„Mňa?!" zvolala Milina a dobre nespadne od ľaku i divu. Čo chce Anica a načo pletie také hlúposti ešte i pred rodičmi, ba i pred Lackom Harkáčom. — Je to snúbenec Aničkin, skromný a tichý mladý človek, naveky sa držiaci jej sukne. — Ale Anička vidí to, chce len dobíjať na ňu a privolať búrku, ktorú jej iste hotovili.

„Čo by si ten mňa vzal!"

„Tak čože mu dvere neukážeš?" vraví neskroteno Anička. „Ty nemáš nič hrdosti!"

„Ja dvere ukázať v Milanovom dome? Smiešno! On k tomu chodí!"

„A keď Milan nie je doma a on predsa príde — vravela Anča tvoja — tože už komu k vôli?"

„Veru," zastarie sa i otec, ktorý čítal noviny a nerád sa starel do hádok vôbec, „mne sa nijak nepáči tvoje chovanie . . ."

Milina už zamĺkla, iba čo pozrela so stiahnutým obočím na sviežu postavu Aničky s tajeným hnevom. Mohla, keď chcela, oddať sa do nej tamvon, v záhrade, kde boly pri Elene, štepiacej ruže, ale nie tu, pred Lackom. Chce, ako vidno, aby sa jej to lepšie dotklo. A to jej ani na um nepríde, že robí jej urážku. Vyšíva čosi pestrého, akoby nič, a hľa, pustila sa do spevu, ako vtáča. Miline zaleskly sa oči závisťou. Koľkým veselím, sviežosťou, mladosťou a spokojnosťou prekypuje celý jej zjav!

„Veru povedali tatuško i mamička, že ťa nenechajú ďalej v Matúšovej," začala zas, ako prestala spievať.

‚Tak nepovedala si ešte všetko,' myslí si Milina, obdivujúc ju tajne a so žiaľom.

„Milan o tri týždne sa ožení, a za ten krátky čas bude i sám."

„A prečo ma nenecháte?" diví sa ona a myslí si: ‚A keď nenecháte ma tam, tu mi bude lepšie? Nenecháte, vezmete zpät, vravíte už pol roka, a tam som!'

„Že prečo?" zastarie sa už i mať, štrikujúca punčošku vnučke. „Preto, že tam zkazu vezmeš. Taká si, iba kosť. A keby to bolo aspoň pre koho!"

„Divné!" prerečie ona a pozre k Lackovi, ticho stojacemu pri Aničke, ktorý teraz hrozne jej zavadzal, ináče mu bola naklonená; „nemôžem byť azda taká, ako keď som bola osemnásťročná. Ani ty taká nebudeš vždy, ako si teraz, nenazdaj sa!" dokončí chvatom k Aničke.

„O, nie sú roky tvoje príčina!" ohlási sa mať urazená, „ale Jablovský a tvoje šialenstvo. Povedal Milan, že neješ, ani nespíš"...

‚Keby len nejesť a nespať,' myslí si Milina, ‚ale ja pijem víno a plačem bez prestania.' No víno už neosoží, to musí nechať; len horšie po ňom.

„Prstom by ju postrčil, vetor by ju srútil, keď by sa do nej zaprel," vraví opäť Anička, pokúšajúc. „Jaj, taká si zostarená, ako by si aspoň 40 rokov mala. A keby to aspoň bolo pre koho, ale taký bludár, čo i za desiatimi chodí, ba ešte i za takými, čo už majú snúbencov".

„Ako ty!" vpadne jej do reči Milina. Aničkine líca zapálily sa a oči zaletely k Lackovi, ktorý i tak bol veľmi žiarlivý. To nemala povedať Milina!

‚Veď by ti ja dala, keby sme boly samé!' myslí ešte Milina popúdená.

„Každý sa ti len diví," ohlási sa o chvíľu Anička opäť na veľké podivenie Miliny — ona nazdala sa, že jej zamkla ústa už úplne. „Otilka Šarinská povedala, že ťa nijako nemôže pochopiť, lebo že nesympatickejšej figúry nevidela ešte, ako on. Aký rozdiel vraj Milan a on. Videla ich spolu raz. Milan bol jednoduchý, vľúdny, a tento sa nadúval, ako kto zná čo by bol. A Božena, tá sa len

hnevá, že čo je na ňom takého; k tomu že ti je, po proste povedané, ani nie roveň."

Nik neodpovedal nič. Isté, že sú tej mienky, čo Anička; ale ani Milina nevraví. Má síce i sto odpovedí, ale ani jednej nepoužije. Je strašne rozrušená. Oči a hrdlo jej je plné plaču, ak povie čo, slovo prezradí to hneď. To je predsa nie pekne, takto do staršej sa nanosiť; ani to, že ju nik nezastane. A že jej je nie roveň? a Lacko je roveň jej, a ide zaň Anička! To len oni nič dobrého nenajdú na ňom. Nech by len inak stály veci, jako by o ňom súdili! Alebo keby počuli jeho rodiny chvály, i druhých tam na majálesi, hľa!

„To jej je všetko za Miška Maliarika!" ozve sa otec. „To pokuta."

Milina strhla sa, ako by ju čosi udrelo, čujúc už veľa ráz počutú vinu. Srdce jej vzbĺklo nenávisťou jedine proti tomu za všetko.

‚Čo som vykonala tomu Mišovi?' myslí srdito. ‚Keby sa bol zavraždil aspoň!'

„A počuješ!" vraví opäť otec, složiac zrazu noviny, a tvár mu je prísna, mračná, „aby si na Samuela nešla na Mrenkovo, ak budú vydržiavať mena; jedine ak i Milan pôjde!"

„Prečo, tatuško? Veď sú Ovickovci ľudia veľmi dobrí. Vlani bol tam i kňaz Lovecký s rodinou."

„Nepáčia sa mne nijako tie vaše zábavy," pokračuje otec, nedbajúc na jej slová. Mať len pozerá na schudnutú tvár dcéry, či jej ten príkaz neurobí priveľkú bolesť. „Staršieho nieto medzi vami, čo by vás hamoval, a vaše zábavy sú bláznivé a nesolídne. Nič...!" odmieta, keď ona zase chcela predniesť čosi. „Ja nechcem, aby si šla ta, ak Milan nepôjde. Ty vôbec nemala si bez Milana nikde chodiť!"

Zamĺkli všetci a Milina dala čelo do dlane usúžené. Jej je konečne jedno!

„Vari že nepôjde!" ohlási sa Anička nečakane a so smiechom. „Ó, to jej darmo zabraňujete. Stavím sa, že pôjde!"

Milina prudko sňala ruku s čela a pozrela k Aničke dupkom.

„Ak neposlúchne, tak teraz ostane hneď tu..." povie otec.

Milina stála pobúrená. Pozrela ostro na Aničku, ako čo by ju chcela prebodnúť, a ide do druhej izby. Tam je jasno a plno kvetov i vône. Ale Milina neobzerá sa, stojí na prostred a čaká Aničku, o ktorej vie, že príde za ňou. Vskutku, o chvíľu zavzneły kroky ľahké za dvermi a v nich zjavila sa čakaná, krásna ako ranná zora, samý pôvab, a so smiechom hneď od dverí pozerá na Milinu. Tá všetko to kúzlo zbadala na prvý pohľad. Oddala sa do nej v okamihu:

„Povedz mi, čo chceš so mnou, čo sa stárieš a čo teba do všetkého toho?!" I hľadí na ňu vzbúreno, no príde jej pritom na um, aká bezstarostná, bystrá a veselá je Anička, a ona koľkým súžením napadnutá.

„Chcem," odpovie tá, usmejúc sa len milo a ľahostajne, „aby si sa neblázniła za Samom, lebo sa musí človek hanbiť za teba. On ťa nechce, a ty sa blázniš. Ty nemáš nič hrdosti, nič sebavedomia. Zachodí s tebou ako mu vrtocha donesie, a ty nič nedbáš,

ľúbiš ho ďalej. Druhé dievča by sa ani neobzrelo oň, keď by ho poznalo tak, ako ho ty poznáš. Či má jednu vážnu myšlienku? Zabávať sa, behať za kratochvíľami a dvoriť každej ženskej. To je hlavný cieľ jeho žitia! Ešte i tu Adele Krikovie hlavu múti. Verše jej píše a ruky bozkáva. Že sa mu nehnusí, lebo tá neumýva sa len raz do týždňa a naveky je zatrepaná, hahaha! A on i na tú hodil oko, bludár, už je celkom preč...“

„On sa len zabáva s dievčenci, viac nič. Keď tie hneď ztratia hlavy, on za to nemôže...“ ‚Aha, ako táto prísne rozpráva!‘ pomyslí si potom.

„Veď to, že sa len zabáva. Čestný človek sa so srdcom dievčaťa, ani so srdcom zababranej Adely, nezabáva. Aj s tebou sa len zabáva. Nevezme ťa, nenazdaj sa... Nuž ale je to len tvoje šťastie, že ťa nechce naozaj. No hrať sa so sebou by si si predsa nemala dovoliť. Mala by si mať toľko hrdosti i rozumu — už si staršia... Jaj, a aká si! strach je na teba pozreť. Nie div, že Otilka i Božena sú v strachu o teba, že dostaneš suchoty!“

„No, no zas čo vraví!“ diví sa Milina ešte väčšmi ranená a pohoršená. „Že som staršia!“ pokračuje, vždy väčšmi sa popudzujúc. „Nuž teda ja som vina, a nie on. Lebo keď ja dovolím so sebou zahrávať sa, čoby sa nezahral niekto! Ja som staršia, ja nemám hrdosti, ani rozumu, dľa teba, ani ničoho.“

„Zato, že ty dovolíš, že si staršia, že nemáš rozumu, ako vravíš, že si zaľúbená, on nemá práva zachodiť s tebou nečestne, ani nikto. Že by i druhých dosť tak spravilo, lebo jesto ľudí bez svedomia dosť...? Povedz ale, ktorý charakterný človek by to urobil? Azda Milan...? Ale Samo, ten bludár...“

‚No tá mňa dokonále vyučuje!‘ myslí si Milina srdito. „Káže, ako nejaká zkúsená... A čo mu toľko nadáva do tých bludárov? A čo ju už i toľko sužujú! či ona chce, aby tak bolo? Nik nemá s ňou útrpnosti. Hľa, dopovedala, čo chcela, a ide, nôtiac si tým krásnym hlasom, pred zrkadlo naprávať si napálené vlasy. Rozvíja sa ako ruža; ah, krajšie ako ruža, a v očiach zvláštny svit. Krása, samá krása celá, a ona aká je už! Z predizby bolo počuť viac krokov a veselé hlasy. Anička s pôvabnosťou svojou obrátila sa k dverám, kto ide, ale Milina zľaknutá ponáhľa sa do ostatnej izbice. Neostane tu, lebo vie iste, že nie ona by sa páčila tým, ktorí prídu. K tomu túži byť osamote a pozreť sa v zrkadle. Otiliin a Boženin strach ostal jej v pamäti. Zatvorí za sebou dvere a spešno ide pred zrkadlo, pozrúc chvatom doň, a v tom okamihu na tvári zjavil sa jej výraz laku. Vskutku, aká je zmenená! S tvári ako by bol sobral všetky vnady. Líca vpadnuté, len kosť pod očima trčí jej a čelo samá úzkosť a bolesť. Oči vpadnuté a lesklé príliš, ako u chorého človeka. Odvrátila sa a len že sa pustí zase do plaču. Aká bola len pred dvoma rokmi, alebo vtedy, keď rojčil za ňou Maliarik! Skoro taká pekná, ako najstaršia sestra Božena. S akou rozkošou a nadšením behávala po izbách a zastavovala sa so spevom pred každým zrkadlom. Život bol samé svetlo a jasot. A teraz hrob celý!

‚A to všetko pre Miška Maliarika!' príde jej na um a ide opreť sa do okna v dumách, zachvátivších ju. Čo vlastne spravila tomu človeku? Prižmúriac oči, predstavila si jedno leto, prežité u rodiny, kde chodil i on. A premysliac si všetko, vidí, že vlastne nevykonala tak veľa zlého. On, nízky, počerný mladík, neobyčajne peknej tvári, zaľúbil sa; pravda, stála o to, aby sa zaľúbil. Potom zľakla sa, súc veľmi mladou, keď on vážne chcel ju, a odvrátila sa. To jej celá vina — nič viac. S tým sa skončilo. Jemu našly tetky ženu z rodiny, je šťastný a spokojný — počula. Nezúfal, nezavraždil sa, ani neumrel od žiaľu, a ona toľko trpí teraz. To je veľa, to je nespravedlivo. Keby sa bol zničil . . .

A čo robiť teraz? trudí sa ďalej. Tu ostať, tu zabudne ho? To nie, vie iste. Keby ju poslali niekam ďaleko, do cudzieho kraja, medzi cudzí ľud a obyčaje nové, kde by ani slova nepočula o ňom. Ale ostane. Milan ju azda tu nechá, veď ju i tak už nechce.

Medzitým už i slnce zapadlo.

‚Vskutku,' myslí úplne rozžialená, ‚najlepší bol by hrob!'

Bola už tma, keď opustila izbicu a vyšla ku druhým do veľkej prostrednej, kde boli shromaždení. Lampa už horela a celá rodina s cudzím pánom a pár mladých ľudí i slečien obsadli stôl. Živá vrava ozývala sa izbou a smiech, v ňomž vynikal okuzľujúci hlas Aničkin. Mladí všetci, slečny i páni, boli ozdobení kvietim poľným; práve prišli s prechádzky, z hory, preto i ich živosť bola taká veľká. Milina nešla, ač ju zvali. Anička celú chvoj nezábudky mala vo vlasoch, a slečny Švecovské i Adela, čo sa nerada umývala, ešte i po sukni dolu maly z vrbice halúzky napripínané tŕnikami. A Elena, ktorá bola vážna a skromná, mala halúzku po nežnom pleci dolu spustenú.

‚Ako je týmto dobre!' pomyslí si Milina v okamihu, ako vstúpila do izby k nim, ‚a ja koľko sa mučím!' a podívajúc sa na Aničku, štebotajúcu s mladými ľuďmi, ktorí vyvaľovali oči na ňu, myslí si ešte: ‚Ani mak ju nepokojí to, čo mi navravela, ani do umu jej nepríde, že ja môžem sa i hnevať. Pravda, keď nám je život samé slnce, nás cudzie biedy nedotknú sa,' dudre nahnevaná a ide sa zvítať s cudzími i Sýkorom. ‚A ako krásne sa rozvíja!'

‚Oni kto zná aké milé chvíle trávili v hore, zabávali sa, a ja som plakala celé popoludnie!' pohoršuje sa znovu, nemohúc sa spriateliť a hnevajúc sa vôbec na všetkých. Aby nebola blízo svetla, lebo na tvári iste poznať jej stopy slz, šla obzerať k oknu šabľu syna Sýkorovho tam položenú. K nej prišiel Lacko Harkáč, tichý, sympatický mladý človek, ktorého nervósnym robil obzvlášte škrek Švecа a žiarlivým každé slovo k Aničke povedané.

Milina vytiahla šabľu z pošvy a obzerala na všetky strany, mysliac, že naposledy i toto železo, ak by chcela, mohlo by spraviť konec všetkému.

„Je ostrá?“ spýtala sa Harkáča.

„Ráčte probovať!“ zavolal Švec, miesto neho odpovedajúc, a zasmial sa. Ten smial sa naveky a jeho smiech znel: khi! khi! pričom ukazoval červené ako ruža ďasná. Bol ako vrtielka, krútiac

sa dookola, a vôbec chcel byť všade a vraveť všade. Jeho kamarát Chrapeň, ktorý prišiel k nemu na prázdniny, bol nízkej postavy a nos mal dohora vyhrnutý, pristúpil celkom blízko k Miline — on tak robil a myslel si, že je to milé každej, súdiac o sebe veľmi prajne — podíval sa jej do očú rozmarne a riekol tiež ten žart:

„Áno, oprobujte, milosťslečna?“

„Ale ako?“ diví sa ona, kus odstúpiac. „Iba ak vám hlavu podrežem!“

‚Ako si to počína, aha!‘ myslí si popúdená, keď iní zasmiali sa na jej spurnej odpovedi. ‚Ani ako mak skromnosti nemá!‘

„Prosím,“ zavolal od stola cudzí pán, Sýkora, kde sedel s domácou paňou i pánom, „môjho synovej cti sa netýkať!“

„Haha!“ zasmiali sa dookola, mimovoľne pozrúc na syna u stola sediaceho, ktorý s otcom bol tu na dedine. Hlavu červenovlasú a s dlhým nosom naklonenú držiac nad tanierom jedol ovocie — len on nebol podperený kvietím — a nedbal o iné. Adela Krik, čo sa nerada umývala, ináče dievča poriadne, šla Aničke pošepnúť:

„Viete, čo je jeho synova česť? Žalúdok!“

„To je už pravda!“ prisvedčí Anička, smejúc sa, „jie od rána do večera.“ I pripína a napráva kvety po sebe, aby čím väčšmi zvýšila svoju krásu, čo zbadala Milina hneď — a dosť je pekná.

„Keď sme šli do poľa, zjedol za pol taniera medu, mlieka štyri poháre vypil, a už sa zas napcháva,“ vraví Adela, vysmievajúc sa. „A vy, slečna Milinka, čo nešli ste s nami? Boli sme na laze: bolo tam krásne a príjemne.“

„Bola tam voda s potokom!“ zavolal priateľ Šveca Chrapeň, ktorý rád vtipkoval a vôbec bol veľmi duchaplný.

„A slávik s horou!“ nadpriada vtip Švec, smejúc sa „khi! khi!“ a ukázal červené ďasná ako ruža.

„Prosím, sláviky už nespievajú!“ zavráti ho Anička. „Nie je jar!“

„Pravdaže nespievajú! Veď vy i viete niečo!“ nanosily sa doň všetky veselo, okrem Eleny. Tá, veľmi pečlivá, už niekde po dome chodila dozerajúc.

„Čo nemlčíte radšej, keď sa nerozumiete do ničoho? Sláviky len na jar spievajú.“

„Že už nespievajú, ale zato v hore môžu byť!“ bráni sa on smelo.

„Tak je, pravda je!“ prisviedčaly mu a samopašne za odpustenie prosily potom.

„Bol tedy slávik s horou, kvet s lúkou, nezábudky s potokom i vodou.“

„A ešte čo?“ spytuje sa Milina, tajne sa zlobiac. Akí sú oživení, oči horia im všetkým a líca červenejú. Sú pekní všetci, ešte i pehavý Švec, a samý kvet. I izba je plná kvetov, čo doniesli, a vône, a ona mučila sa do večera sama!

„Bola ešte voda s nôžkami slečien!“ ohlási sa Sýkora, ktorý rád mládež vôbec, ale obzvlášte ženské. „Raz slečny zmizly od nás, i našli sme ich po dlhom hľadaní chodiť v potoku po vode. To

bolo najkrajšie zo všetkého, uisťujem! . . . Ku tomu slečna Mica chytala malé žabky a slečna Adela sa i umyla. I to bolo krásne!" . . . povedal, významne mihnúc k Aničke, na čo usmiala sa tá i všetci. Potom vstal, idúc k Miline. „Len vy ste chybeli . . . Ale to železo vám predsa vezmem z ruky. Nebezpečne šermujete ním, ublížili by ste sebe alebo iným," a položiac šabľu na šifon, doviedol ju ku stolu a posadil. „I tak vás málo máme medzi sebou. A Elenka kde?" spamätajúc sa obzrel sa po izbe. „To je už pravda, že tá nedopraje si oddychu a zábavy. Už je okolo domu. Božské dievča!"

Milina sadla trochu zahanbená. Vskutku, bola sa rozčulila. Totiž prišla Adela k nej ukázať, ako sa šermuje, a jej prišlo na um pozreť ruky, ktoré bozkáva Samo. Dobre, že ju odvolal, lebo tu bude sedeť medzi staršími a hľadeť len na druhých; i tak nepristane viac k nim, keď je ako štyridsaťročná. To pripomenúc si, rýchlo položila dlaň na čelo, ako by ju urážalo blízke svetlo visiacej lampy, aby zaclonila tvár a nebolo ju tak vidno. Tak hľadí ukonano na druhých a Aničku, ktorá je najkrajšia.

„Ale ostanete tu už, však?" spýtal sa jej Sýkora, prerušiac ju a pohladiac rukou jej líce. „Ostaňte".

„Ostanem!" odpovie, odtisnúc mu ruku a pozrúc pri tom naň. Nie je starý ani toto, a pekný neobyčajne. K tomu má tú dobrú vlastnosť, ako poču'a, že veľmi zbožňuje ženy. Ba či i tomuto zdá sa tak ostarenou, ako Aničke?

„Ostanem, aspoň sa zotavím trocha. Strašne vyzerám!" povie a pozre naň, či nepoteší ju, ako Michal, ktorý hovorieva: „Dačo strašne, ste ako anjel!" Ale tento nepovie nič, ač pozrel dlhšie, ale zastarel sa do mládeže, ktorá u okna dohadovala sa opäť čosi so Ševcom. Miesto toho pozorovala ju mať, a ako odclonila dlaň a svetlo lampy padlo na ňu, myslela si:

‚Ako sú jej tie líca vpadnuté a na nich červené fľaky, ako u chorých'. . . a pozoruje, či i nepokašliava. Nevesta Otilka a Božena ju naľakaly nedávno: ‚Strašné, strašné, aká je!' desí sa a odvráti oči od nej. Ani dívať nebude sa na ňu, bojí sa.

„Khi, khi!" smeje sa hlučne medzitým Švec u okna, opretý za chrbtom sestry Mice, rozprávajúc o agentovi, ktorý bol pred týždňom pozreť sbité pole, — „bol taký zbabelý, že strach. Naveky sa len to spytoval, či tu veľa zlodejov jesto. Veru veľa, reku, khi, khi! každý druhý človek je zlodej, khi!"

„No veď ste vy s tým aj robili!" ohlási sa Anička a rad bielych drobných zúbkov, ako perly, zaskveje sa jej v ústach. Sýkora, zbožňovateľ žien veliký, nezdržal sa, aby nevyvolal, vidiac ich: „Krajších perál niet!"

„Tu, keď išiel spať do poslednej izby, spýtal sa, či jesto mreže na oknách, a potom ich i poobzeral dokonále."

Dookola zasmiali sa okrem Miliny. Tá len hľadí na nich a čelo jej je samý mrak. Už ani tento dom, ani prítomnosť svojich ju neuspokojí, hľa!

„Čo ste to povedali pred chvíľkou, holubica?" spýtal sa jej

Sýkora, lebo videl jej bol po očiach, že chce odpoveď a dobrú. „Že špatne vyzeráte? To už nie!"

„Khi, khi! veru!" rozpráva opäť Švec chvastave, čo Harkáča veľmi urážalo. On nerád mal presmelených ľudí, i začal sa pohrdlivo usmievať. „Potom nemal smelosti ani odísť ztadeto, lebo, ako vravím, som mu povedal, že je tu každý druhý človek zbojník, khi, khi!"

„A učiteľ?" spýta sa Harkáč, naoko vtipkujúc.

„Ó, to je najväčší zpomedzi všetkých!" zvolal on veselo a pozrel na slečny i Milinu u stola sediacu. „Khi, khi! lenže ten chce kradnúť srdcia!" a zašľahol očami k Elene, práve vstúpivšej, odetej v červených šatách, ktoré veľmi dobre pristaly k jej štihlej peknej postave a bledej tvári; s tej zaletel očima k Miline, ktorá je krajšia. Lebo myslel si, keď už Aničku dostať nemôže, z týchto dvoch si vyberie niektorú.

„Dosť nie pekne našej dedine taký chýr robiť!" povie mu Elena s odsúdením, súc vážna veľmi.

„Veď je to nie pravda!" šepol jej Chrapeň, kamarát jeho, pristúpiac si k nej zastať blízko. A aj Sýkora riekol, že ho nehodno počúvať.

„A potom s tým agentom čo ďalej?" spýta sa Milina, zastarejúc sa. Slová „to už nie!", Sýkorom povedané, obľahčily jej, ako liek. Úzkosť pomaly začala miznúť s jej čela a tajne hodila pohľadom do zrkadla, či je ako štyridsaťročná; skôr sa bála.

„Zaujíma vás to?" divil sa jej Sýkora, neveriac. „On len pletie"...

„Nuž ja som musel ísť s ním. Mne, pravda, len to bolo treba, khi, khi! Sberal som sa na Buľu a nechcelo sa mi ísť peší, na koč zas nemám groší. Jeho cesta tade viedla, prišlo mi v hod, khi, khi, khi!"

„A na Bulejvsi čo chcel, povedz!" skríkne rezko Mica, prehárčajúc brata. „Však slečnám k vôli, však!" Potom trkoce i ona, čo brat zabudol: „Ešte i cestou všade ho strašil, že je i kočiš dobrý vták!"

„A kto bol kočiš?"

„Ondro Garej, khi, khi."

„No jeden z najstatočnejších!" pohoršuje sa Elena. Ona teraz síce chovala sa veľmi skromne; po tieto dni odpravila jedného pytača s Dolnej zeme a myslela si, že jej to za zle majú a treba jej ustupovať každému v dome; ale toto nemôže nechať bez slova. Zbožňovala svoju dedinu rodnú a v nej ľud svoj.

„Ešte i vy, počúvate Elenka?" povie jej Sýkora. A v hneve nad tým nanosí sa do syna: „Dežo, nejedz už toľko; zase ti zaškodí, ty neporiadnik!"

„Veď je to zábavné!" zvolá Milina, ktorej začalo sa páčiť všetko, lebo dostávala dobrú vôľu. Tvár ožila jej a opeknela. Už celkom smelo mece tajné pohľady do zrkadla, a vidí sa nie špatnou. Pritom je tak milo, pokoj a dobrá vôľa u každého. I do jej srdca

pomaly bere sa a nerest mizne. Tá ohava za Samom ako by bola umrela, nič ju netrápi. Tu ostane už naveky, naozaj!

Syn Sýkorov, Dežo, konečne napchal sa ovocia, ktoré pečlivá Elena nasbierala v záhrade, a zfúknuc — na dedine že nemusí sa hľadeť na maníry, — začal si ramená vysukovať a potom radom ukazoval všetkým, aké sú svalnaté a aký je on obor. Aby svoju silu i dokázal, odohnal všetkých s prostred izby a začal dolu hlavou na rukách chodiť. Všetci divili sa a uznali jeho spôsobnosť. Sýkorovo otcovské oko horelo oduševnením a hrdosťou, keď hľadel na neho i všetkých, čo to obdivovali.

„Ó, to je nič nie zvláštneho, to i ja spravím!“ ohlási sa Švec, závidiac slávu Dežovu. Spraviac rezko kotrmelec, vystrel nohy dohora ako vidličky a začal s veľkou rýchlosťou behať na rukách sem i tam. Spoločnosť zatíchla, vidiac ho; ale keď mal shodiť visiacu lampu s povaly, potom šifon prevaliť s Dežovou šabľou, kachle srútiť, nastal poplach.

„Jajajaj! pozor! pozor!“ kričali všetci úzkostlivo, utekajúc pred ním, a i starší na diváni vstali a hľadeli naň, čo to bude.

„Lampa, oblok, zrkadlo! Dosť, dosť, dosť!“

„Jaj, moje kvety!“ skríkne Anička a beží ku stolíku, kde prevalil veľký pohár s kyticou a voda vyliala sa, kvety rozsypaly po podlahe.

Švec zľakol sa sám, zbadajúc, čo spravil. Skrčil nohy a vstal rýchle, majúc pri tom odraziť opätkom veľký nos Dežov.

„Pre pána!“ skríkne otec toho a skočil zdeseno pozreť synovu tvár. On hotovil ho za generála!

„Hahaha!“ zasmiala sa mimovoľne rozveselená Milina. „Ešte! ešte! prosíme!“ zavolá k Švecovi, ktorý zahanbený a stíchnutý sedel už v kúte a utieral si dopotenú tvár ručníkom, skrúšeno pozerajúc na Aničku, sbierajúcu rozsypané kvety a dudrajúcu pri tom.

„Ešte mi aj pohľadnice zalial!“ vravela nasršená. „I fotografie!“

Sýkora pozrel k Miline a za zle mal jej slová, ač bola ženská, jichž on ctil.

„Čo je to za myšlienka, ešte prosiť ho, aby opätoval kúsok. Všetci sme trnuli. Veď i naše nosy sú v nebezpečenstve!“ povedal káravo. „Počkajte, holubica, i vy by ste zle obstáli!“

„Ó, veď ja nemám taký veľký. Môjho by nezačiahol,“ smeje sa ona veselo a chce doniesť Šveca naozaj k tomu, aby opätoval.

„Nie, dosť toho,“ odporuje Sýkora, a obrátiac sa k domácej, ešte vždy peknej panej, vraví viac k tej: „Milinka, ako vidno, prichodí do svojej koľaje; samopašiť chce. Prv bola veľmi zronená. Nuž ale, pravda, kto je zaľúbený...“ doložil už k nej.

„Ja zaľúbená?“ diví sa Milina a smeje sa, ale tvár zaleje sa jej horúčosťou. „Nikdy som nebola!“

„A kto teda, ak vy nie? Pravda,“ naprávа sa, zvláštnym pohľadom pozrúc po slečnách, lebo bol veľký ich zbožňovateľ, „všetky tieto sú zaľúbené, vyjmúc Elenky; ale vy ste po desiaty raz... Alebo tak prečo ste smútili, holubica?“

‚To je zvláštno, ide ona mu povedať!‘ „Keď je dievča len

kus von z koľaje, už je zaľúbená. A to môže mať i celkom jednoduchú príčinu, na príklad" —

„Je lačné!" zavolal Svečov priateľ, nedajúc jej dopovedať. Dosiaľ pomáhal Aničke sbierať kvety a šeptal kadeaké zlé veci o Švecovi z vicu. Teraz zastarel sa sem.

„Alebo smädné!" doplnil Švec, zabúdajúc už, čo spravil.

„Lebo smädné . ." opätuje Sýkora, ač oboch tých nemal rád, a pozerá po izbe, hľadajúc očima Elenu, ktorú najradšej mal zo troch sestier. Zacítil — dobre, že sa pripomnelo — že chce piť, a i druhých počastuje vínom, ktoré s sebou všade nosieval pre slabý žalúdok, zvláštnym a starým.

„Kde ste, božská Elenka? Vás hľadám, pečlivú. Dajte doniesť, prosím, poháre, napijeme sa z toho, o ňomž nedávno povedala tu Milinka, že by i mŕtveho vzkriesilo, keby sa ho mohol napiť. Však bude sa vám páčiť?" obráti sa ľúbezne k domácej panej, i k nemu a všetkým.

Domáca pani, vždy krásna ešte, usmiala sa, krútiac hlavou; ani domáci pán neukazoval veľkú vôľu. Víno Sýkorovo bolo veľmi tuhé. Ale mladí ľudia usmiali sa radosťou; oni mu ešte i kradmo pili a kúrili cigary. Potešení čakali príchod vína a Eleny s pohármi.

„Vás chcem rozveseliť. Čo vám bolo naozaj?" obrátil sa Sýkora k Miline. „Myslel som, že už váš oheň celkom zhasol. A to by bola škoda!"

„Mňa obveseliť a vínom?" diví sa ona a zapáli sa celá zase. Skúmave dvíha zraky k nemu. Tento pán, ač je príjemný, lebo ich zbožňuje, má divné reči. „Nedostala som ešte takej lekcie, ako dnes. Povedali mi, že som ako 40-ročná!" povie a zabolelo ju to zas, i pozre na Aničku s výčitkou a hnevom. „Nič, nič!" rečie rýchle, spamätajúc sa, keď vidí, že ju pozoruje, diviac sa. I bere sa ku stolu, kde Elena, pečujúc o dom, vysluhujúc bez rozdielu ochotne každého, kladie poháre po stole. „Piť sa bude teda?"

„Oho, nie sa tak ponáhľať!" na to Sýkora, usmievajúc sa. „Ja som myslel, že je už po jej ohni, a hľa!" vraví a prístúpi, aby ponalieval. Ona čiahla za jedným, neodpovediac.

„Nie, ešte nie — zdravicu!"

Milina rýchle bere ruku zpät, spamätajúc sa, a skryje za chrbát.

„Počúvam."

„Vy budete, holubica."

„Zase ja? I nedávno ja som vravela! To nejde, radom budeme. Anička, poď ty; alebo ty, Elena; alebo slečna Ad—, Mica", napraví sa, mena Adely nechtiac vysloviť schválne, pre zababrané ruky, ktoré Samo bozkáva. „Alebo vy, páni. To je zvláštno, na nás potisnúť!"

„To len žart, milosťpani; neráčte za zle mať," obráti sa Sýkora k domácej panej, aby trpela ich zábavy. „No, holubica, len vy. . . zabavte!"

Milina zasmiala sa. Tak tedy ona má zabaviť a nie ju. Ale nedbá, prichodí do dobrej vôle a oduševnenia. Už ju nebolí, že je Anička najpôvabnejšia, ani že sa Elene hocktorá nevyrovná, ani že Samo Adele zababrané ruky bozkáva, — nič. . . Bere pohár, smejúc

sa, a zrak ligoce sa jej opojeno, pozerajúc po všetkých prítomných zvedavo a so smiechom kolo stola.

„Pane, pane!“ započne samopašne a pozre i na rodičov, či sú im tváre nie zachmúrené, „pane Sýkora, k vám vravím...“

„Khi, khi!“ pučil sa Švec za chrbtom sestry, ukazujúc červené ďasná. Sýkora však vstal ochotne, založil krížom čez prsia ruky, stavajúc sa vážnym.

„Počúvajte, božská Elena, nejdite!“ vravel, zbadajúc, že tá na prstoch berie sa preč. Dom, tamvon nechaný len na čeľaď, ide na okamih pozreť. No počujúc Sýkoru, zastala vo dverách, oprúc štihlú postavu o vereje; poslúchla ho. Sýkora páčil sa jej nadmier a myslela si, keby ten na Dolnej zemi taký bol, nebola by mu dala košík.

Nastalo ticho, každý počúvať hotový a smiať sa. Švec pučil sa už hneď a jeho ďasná liskly sa na zuboch popredku vyškerené. Vidiac to Milina, odvrátila tvár, aby sa rozosmiala.

„Ale čo to vystrájaš!“ zavráti Milinu rozmrzená mať. „Aké to robí šialenosti zas! Zkazí sa celkom na tej Matúšovej, kde málokedy jesto staršieho človeka v spoločnosti. A tento starý mladec ich ešte nadáva a sám hotový je blázniť sa s nimi. I minule sa ani do kože nespratala.“

Milina, smejúc sa, sadla hneď a, pijúc z pohára, počúvala dychtivo, ako Sýkora odobruje mať rečou:

„Veľkolepé dievča, samý duch a oheň. Mať inakšiu výchovu a nie dedinskú, bývať inde, nie v tomto zákutí, ale vo veľkom svete, bola by zbožňovaná a ľúbená od mnohých. Áno, áno!“ dosviedča ohnive, keď matka nič neodpovedala, len sa usmiala. „Aká škoda i všetkých vašich dcér. Dosť som žien videl, ale veľkolepejšej, ako je Anička, nie. A Elenka, to je zrovna božská...“ tu pretrhol si slová, v pitvore zabrechal pes a ozvaly sa rezké kroky. To je už Milan, vracia sa z mesta. Slečny utekaly k oknám, či nevidia i vozov s nevestiným náradím, a Švec priskočil ku dverám a otvoril ich do korán.

Milina rýchlo zašla za druhé a zľakla sa. Tvár jej zbledla a srdce zachvelo sa. Či naozaj tu ostane a Milan odíde sám?

Milan, pozdraviac sa, shodil svrchník rýchle, ako bola jeho obyčaj všetko rýchle robiť, a sadol ku stolu s druhými. Elena doniesla mu čistý pohár, aby zapil si i on. Mal úmysel poshovárať sa o svojej svadbe, ale vidiac, že je veľa cudzích, nechal tak, že príde radšej osobitne niektorý deň. Teraz musí sa i tak ponáhľať, vozy idú za nimi. O pol hodinu bral už svrchník zas a, zapínajúc ho rýchle, s podivením pozrel na Milinu, stojaciu medzi druhými, prečo sa nehýbe i ona.

„No, ber sa, Milina!“ riekol jej.

Všetci pozreli na ňu, i domáci i cudzí, Anička i prosebne, a ona rýchle, so zimničným chvatom ide pre klobúk a golier. A schystajúc sa, odoberie sa spešno, ako by nechcela im dať času ani k slovu prísť, a letí za Milanom ako víchor.

Domáci mlčky vyprevadili ich z domu i na ulicu a hodili rukou za Milinou.

„Tej už nič nespomôže!"

„Ja do večera nedožijem!" tvrdila si Milina od rána už tisíc ráz vo velikom zúfalstve. Dnes vydržiavajú mena Ovickovci, kde sú i oni pozvaní, a jej je zabránené ísť, ak Milan nepôjde. A že by Milan išiel, o tom ani myslieť nemožno. Ani mu na um nepríde, čo je dnes. Bol na fílii Kropačke, potom poobzeral gazdovstvo celé, faru, izby, kde a čo sfušovali murári — na príklad obloky sú zkazené rozhodne, nízke; potešil sa v náradí nevestinom, obzrúc ho, či sa nejaká chyba nestala na ňom, ako prišlo, a teraz sedí v izbe na diváni a fajčí, oddychujúc celkom na pokoji. Fara je už hotová, náradie tu a o pár dní príde i túžba jeho. Teraz už po práci a lopotení nasledovať bude oddych a dni dobré.

Milina stojí na chodbe pri kvetoch, polievajúc ich, a nevie si rady so sebou. Intelligencia odišla k Ovickovcom okrem „dvoru" všetka a dedina zdá sa jej taká pustá a otupná, ako by viac ľudí ani nebolo na svete. Chodí ako by ani nie pri sebe, ubito a skormúteno úplne, obzerá to i to, obišla dvor a záhradu celú dookola i tri razy a nič nechápe. Pred pol hodinou bola v cintoríne u interessantného hrobu, kde položila kyticu voňavých kvetov, potom i u tetky Terezy, ku nejž každý trpiaci sa uchýli, a nič jej je nie pomoženo. Stiera čelo i oči jedno za druhým, lebo všade, kdekoľvek uprie svoj ťažký zrak, vidí Sama. Ten totiž, akoby ostatné týždne chcel dokonále použiť, naveky je v jej blízkosti. A to ju tak obláznilo, že je celá rozobratá a temer chorá. A všade vidí jeho beľavú hlavu, oči a čuje jeho reči. Dvor je plný ním, i chodba i dom i všetko, kde sa obzre, a cíti blízkosť jeho zretedlne. Áno, áno, tu je, tu na tomto mieste, pri nej, tu stojí blízko, ako tôňa, jejž sa nestrasieš. Zachveje sa a spamätá, rozhliadnuc sa dookola. Jeho nikde. Neznesiteľná túžba zopne sa v nej. K nemu, k nemu!...

„Musím ísť, ja musím, a čo ma smrť tam čaká!" tvrdí s horúcim dychom. I zdá sa jej to takým potrebným, ako by jej spása závisela od toho. Rty sú jej vyschnuté od horúcich výdychov, oči horia od nepokoja a túžbou skoro zamiera. Už nemôže byť bez neho ani chvíľky, a dnes nemá ho videť deň celý!

„Kam ideš?" spýta sa brata, ktorý s paličkou v ruke vyšiel z domu a berie sa na lúku pozreť kosienok i ženy hrabáčky. „A zaveľa budeš?"

Anča od rána je na tráve, a ona ostane sama doma? Milina zľakla sa toho a pozrela dookola, čo teraz bude s ňou. A vskutku, ako zavrely sa dverce za ním a ona ostala sama, navalila sa celá sila citov, že jej zhučalo v hlave. Rýchle stiera dlaňou čelo, aby odohnala to, a užasnutá berie sa dnu. Tam chvatom hľadá prácu, že ňou zaženie ten príval; ale akonáhle prisadla k robote, čosi vo vnútri, kýsi nepriateľ, zhubca či čo, zopälo sa a vzbúrilo zas. Milina, hryzúc si pery, pritisne dlaň na oči a hlavu dá do vankúša divána.

No v druhom okamihu vyskočí, hodiac pletenie na zem, a ako bez seba začne trhať a metať šaty so seba, ako by chcela tým zbaviť sa i toho zhubcu. Potom zľaknutá, čo robí, pomece ich rýchle na seba zpät, ale vrenie neprestáva.

„Čo chceš?“ skríkne nahlas, zmäteno dýchajúc. Čo si počať, kde skryť sa pred týmto požiarom? A Milina zrazu oddá sa do vlasov svojich. „Preč! von, von!“ skríkne zatým, spamätajúc sa, a uteká, bojac sa samej seba i tej izby i všetkého, hľadať kohokoľvek. Na dvore sotrela znojom sperlené čelo a, vydýchnuc na čistom povetrí, slzy oblahčenia zaliały jej oči. Rozhliadla sa dookola. Za dverkami na ulici bolo počuť živú vravu viac ľudí. Milina, pozerajúc ta, rýchle poutierala si oči, čakajúc, čo je, kto. O chvíľu vstupoval brat do dvora a s ním hŕbka intelligentných ľudí. Milina zdvihla dlaň nad oči vlhké ešte, ako by ju urážalo slnce, a šla, poznávajúc ich, v ústrety. To je Švec s dvoma sestrami, Adela Krik, Lajo Sokol, ktorý ju nemohol vystáť, a ešte jeden známy pán starší so ženou. Miline tvár zmenila sa a vystúpil na nej výraz ľúbezný.

„Aá...“ zajikla sa ešte od pretrpených múk. „Vitajte; kde ste sa vzali u nás?“

„Ideme pre vás,“ vraveli tí. „Poďte s nami k Ovickým!“

„Neodoprite nám, ako tu pán farár!“ zakričal Švec a ponáhľa sa k jej ruke, aby jej ju bozkal, čo ona nedovolila. „Poďte, poďte!“

„Ja?“ pozrela na prišlé slečny v ľahkých šatách odeté, jimž dobrá vôľa len tak sršala z oživených tvárí, i na brata, ako by čakala odpoveď.

„Ano, pre vás,“ povie i elegantne nedbalý Lajo, ktorý ju nechcel. „Bez vás nepôjdeme, však, slečny?“

„Ak ideš i ty, Milan...“

„Divné!“ povie ten nevrlo a dlhšie pozre na jej tvár. Dnes ho už i tri razy volala, a že nešiel, povedala mu, aby nebol pyšný, kňazovi sa to nepatrí. Nebolo mu milé, že ju prišli volať — a odvolajú ju iste — ale čože robiť s ňou. „Ty, ak chceš, choď len; neváhaj, ale sa rozhodni rýchle. Alebo, alebo... Pošlem pre Iru!“ vraví hneď na to. Ira kázala sa volať; totiž len tak chcela ísť, ak Milina pôjde. „Nech sa vám páči dnu.“

„Anna! sem sa, sem!“ zavolal slúžke, obrátiac sa ku dverkám, ktorými tá teperila batoh trávy, väčší ako ona sama, a nevedela sa spratať cez ne, čo ako probovala, dudrajúc pritom. „Dolu ten batoh a choď ku slečne Ire, aby sa jej páčilo ísť na Mrenkovo, že i naši pôjdu... A ty sa obleč rýchle!“ riekol sestre energične, klopiacej zrak pred ním. Zbadala totiž, že od pár čias ju pozoruje potajme a s akýmsi strachom už i on.

„A večer prídite, neostaňte na noc. No, možno, ak sa nič nestane, prídem pre vás ja,“ doložil, čo Miline dalo krýdla a ona odbehla obliecť si rýchle, rýchle biele šaty s čipkami, ktoré najradšej mala. Ale slúžka im neodpustila.

„Diabli ich sem dotrepali,“ zašomre, shodiac batoh s chrbta, keď vošli hostia, a utiera si kropaje znoja s červenej peknej tvári.

Nemôže zniesť, keď slečna odíde z domu, lebo vtedy musí variť i pánovi, a bojí sa, že zle navarí. K tomu na noc ide sa chlieb piecť.

O štvrť hodinu Milina už bola oblečená a i Ira v čiernych šatách — umrela jej stará mať nedávno — prišla hneď. Milan s chladnou tvárou odprevadil ich ku cintorínu — i tam mal kosienok a hrabáčky, a oni, prejdúc sožaté pole, sišli dolu zelenou, ale sparnou horou do doliny, kde rozvlečená na veľkom kuse bola filia Mrenkovo. Ovického dom je u briežku nad potokom, krížom dedinou tečúcim, a je krytý čiernou slamenou strechou, mochom zarastenou. Je malý a veľa hostí, dnes nashromaždených z celej doliny, sotva sa prace doň. Keď hlúčok s Milinou prišiel, práve doobedúvali a boli veselí nevýslovne. Všetci sa potia v sparnej izbici, páni od pitia vína, panie od pôžitku zábavy a dvorenia pánov. Na diváni za vrch stolom sedí veľkooká a ťažká pani Dupkanová, krstná mať Jablovskovcov a peknej Hermínkina, ktorú Samovi natíska. Rozložená je veľmi komodne a oči veliké ako jablká pasie po prítomných, sediacich okolo. Pri nej na pravo jej krstná Hermínka s našušoreným účesom, peknou okrúhlou tváričkou. Na druhej stran· hrdá Kamilla s tvárou, ktorá prezradzovala, že nielen nad sebou, ale i nad druhými vie panovať. Na konci stola medzi druhými pánmi sedel Samo a pil veľa. Bol celkom premenený od toho, i vravel veľa, ako vždy v taký čas, vicujúc nesmierne, ľúbezno a milo búchajúc dve na tri a všetko samú hlúposť.

Domáca pani, skromnušká a tichá, ponúkla prišlých do izby a ztade do druhej, malej poskladať sa. Hostia vstúpili, a Milina, akonáhle prekročila prah a videla ich i zavialo ju sparno, naskutku zacítila kýsi chlad a tušila, že bude pomstená za to, že prišla. Pozdraviac všetkých jedným slovom, hneď šla do druhej izbičky za domácou paňou poskladať klobúk i golier. Ira za nimi; ale druhí vľúdne šli pozdravovať sa osobite s každým. „Čože sú tie dve také divé?“ povie na to veľkooká pani Dupkanová, ktorá mala chýr ako jazykom klebetným obdarená. „Čo tak utekajú? Ani sa nám nejdú predstaviť.“

„Naozaj, divé,“ dosviedča i Kamilla a hnevom jej svieťa čierne oči i vyhrážkou. Miline toho neodpustí. Ako vidno, tá bude tu nejaké divy robiť. Čo neostala doma? Veď vravela, že nepríde, lebo jej zakázali. A tá žaba Ira všade za ňou. Že tá prišla, Kamillu obzvlášte popudzovalo. Má smútok, pred pár týždňami jej umrela stará mať, nepatrí sa jej chodiť po zábavách; k tomu boli sa pohnevali čosi už týždeň.

Samo tiež zapálil sa pre Milinu, a za trest nevzal v známosť, že prišla. Veľmi ju prosil síce, aby šla, lebo len tam môže sa on dobre cítiť, kde je ona. No srdce teraz popúdilo sa mu proti nej. Vidí, prišla sem, aby trucovala a scény robila pre neho. Hľa, ani nesadla k stolu na núkanie domácej panej, ale, tváriac sa milou a veselou, vyšla za ňou do kuchyne. Ten vzdor jej spravil ho zrovna zatvrdilým. Čo si myslí to dievča a čo prišlo za ním? Čo jej je on? Je to predsa na zlosť... A sľúbil on jej dakedy niečo, dal slovo? Že sa zahrá vše s ňou, ešte si ju nevezme; a keď dovolí so sebou pohrávať, jej vina. Lebo by už mala mať rozum...

„Stano!“ rečie veliteľsky jednému černookému mladíkovi, ktorý bol rodina Lajova, a otrčil biely dlhý prst na fľašu, plnú vína. „Daj ho sem. Tam pri vás sa nijako nemíňa, obšivkári!“

Nalial sebe i druhým, štrngol o Hermínkin, keď bol pozrel na ňu vrelo, a vypil na dúšok. Potom začal nôtiť pesničku akoby žartom:

„Nechodil som za ňou...“

„Ty grobian!“ zavráti ho žartom Vážecký, červený tiež od spary. „Čo spievaš pri stole, nie sme na svadbe!“

„Veru, Samo!“ zastarie sa i Kamilla, ktorá pochopila jeho rozpoloženie ducha a bála sa, že vyvedie čosi nedôstojného seba.

„Ticho!“ zahriakne ich on. „Kto mne zabráni?“ a nakriani sa k Hermínke peknolícej, s ktorou si i tykal — boli rodina. „Ty však dovolíš?“

Všetci cítiac, že je on duchovne nad všetkých, nemiešali sa doň už. Krstná mať Dupkanová, ktorá každého ohovorila, kto jej pred oči prišiel, pozerala už bokom Hermínku, či je dosť pekná a či očarí dnes Sama, lebo ju preto doviedla. Uspokojeno zakývla tučnou hlavou. O koľko je krajšia, ako tá vycivená a nadutá Milina! Tej sa nemajú čo báť. Ale Margita! Počula od Kamilly, že si už i dopisuje s ňou.

„No však sa i tej sprostíme nejako!“ pomysla si s dobrou nádejou.

Po obede všetci vyhrnuli sa do väčšej izbice na druhom boku. Tam boly okná otvorené a čerstvé povetrie prefukovalo krížom, čo všetkým dobre padlo. Tam mal byť tanec, všetko z izby bolo vypratané, okolo stien lavice a stolce nanosené. Jedni aj hneď posadali na ne, druhí začali sa prechodiť, a mladí ľudia obstali troch muzikantov z dediny, ktorí v kúte u dvier sa složili a začínali všakovak pesničky a nemohli začať. Krstná pani Dupkanovej, ktorú táto nepustila od seba ani na krok, aby videla stále, aká je, chodila ako páva. A vskutku, Hermínka bola pekná. Tmavo-svetlé oči ležaly jej hlboko a pleť tvári jemná ako pavučinka. Len pošmurný výraz okrúhlej tváričky zdal sa zatieňovať jej krásu a dával výraz záhadný, tajomný. Keď videla pri otvorenom okne sedeť Milinu, od nejž Ira za svet by sa nebola odstúpila, chcela k nej, ale krstná mať schvátila ju nazpäť, šomrúc k nej čosi. Za nimi kráčala Kamilla hrdo po boku Vážeckého, a jej čierne oko samý jas a sebavedomie. Ani nepozrela na Milinu, ako by to ani neboly tie dievčatá, ktoré nemôžu jedna bez druhej byť. Chcela ju potrestať za jej chovanie hlúpe a naduté, a radšej sa k Hermínke pripojí. Po kútoch sedeli starší páni, dopotení od vína, a mladí pozerali po slečnách s jednej na druhú a nechceli ku fľaši, ktorú doniesol na okno večne smädný Harmančok, chcejúci štrngať si. O niečo pozdejšie prišiel i Samo Jablovský. Zaostal bol, dišputujúc sa čosi s Lajom v stolovej. I pozrel dookola sebavedome, schválne obijdúc biely zjav Miliny — lebo čo jej bol sľúbil kedy? — a zavolal:

„A to je čo? Hrať! Kde ste, hudci?“

„Veľkolepá banda národná!“ povie potom s úsmevom nežným

k mladým ľuďom, a že aká originálnosť pri takej tancovať. I berie ružovo odetú Hermínku zpod ochranných krýdel krstnej mamy. Všetci rozišli sa s prostred izby, spraviac im miesto, a posadali na lavice. I začali sa prizerať, a on, cítiac, že ich obdivujú, prišiel do oduševnenia a rozohnil sa hneď. Trhol hlavou pyšne a búchal podošvou o podlahu, štihlé nohy zdvihujúc vysoko, a pritiahnuc náružive tanečnicu k sebe, začal sa točiť.

„Ako im ide výtečne!" štopla Ira Milinu, ktorá mala odvrátenú tvár a začala sa shovárať s Lajom, k nej si prisadnuvším.

„Kedy bude váš sňatok?" spytovala sa ho bez toho, žeby na to myslela naozaj, lebo duchom je i ona pri tancujúcom páre. ‚A čo by i ja probovala hľadeť na nich,' pomyslí si po štopnutí Irinom a obráti tvár. I zadíva sa na jeho štihlú postavu, nohy ako sa rezko šklbú pri ružovej sukni Hermínkinej, potom pozre na jej peknú, ale pošmúrnu tváričku a konečne naň. I vstane, pozrúc dookola za druhým miestom, nevediac vlastne, ako jej je, a chcela preč.

„Ech, čo sa budeme tu dívať po daromnici," povie v tú chvíľu Vilo a slezie s okna, kde počúval dišputu dobre rozveseleného Harmančoka, i šiel k Miline.

„Nech mám šťastie, drahá, milá, krásna Milinka!" oslovil ju dľa svojho obyčaja.

„Ale..." Milina zamĺkla a splietla sa. „Vám tanec škodí. Zase vám bude veľmi srdce búchať. Viete, ako nedávno?"

„Keď s vami budem tancovať, nech búcha..."

Milina šla, opustiac Iru černo-odetú, ktorá ju nevďačne prepúšťala od seba: teraz už nemala ku komu prisadnúť. Pavluša neprišla, s Kamillou sa pohnevaly, a od Dupkanovej utekala na siahu, kto zná prečo.

„Haj, haj, haj!" kričí Samo rozvírený a oči horia mu vášnivo. Zašermoval rukou nad hlavou víťazne, usilujúc sa čím najviac do blízkosti Miline, ako by ju chcel dráždiť. Lebo vie, že dobre neumre od žiaľu. Ale on nedbá. Tak jej treba, keď berie jeho dvorenie vážne, ako nejaké 16-ročné dievča. A prehadzujúc Hermínku s boka na bok, ako pierko, v bujarej vôli trepe podošvou o podlahu a tisne sa k Vilovi a Miline, akoby jej na výsmech.

„Zle je tu, dusno," rečie Milina tanečníkovi, „priestor malý. Nemohli by sme ísť na dvor, ako vlani? Bolo by príjemnejšie." A nečakajúc odpovede Vilovej, pristaví tade idúceho domáceho pána, ktorý pchal sa poza páry a uhýňal, aby sa mu nejako nedostalo štopnutia lakťom niektorého alebo opätkom rozohneného Sama.

„Na dvor? Ak sa páči, hneď," odvetí ten ochotne, lebo Milinu rád mal, a vracia sa tou cestou, ktorou prišiel, nazpäť ku hudcom.

„Čo je to, Samo?" skríkne Jablovský, zbadajúc, o čo ide a tušiac, že to chce Milina. „Nič! tu ostaneme! Na dvore je zle tancovať, sú jamy. Miško, Ďurko, Janko, či ako vás volajú, sadajte a hrajte!" velí, podlhovasté sivé a pekné oči rozkazujúco uprúc ku muzikantom, a tvár mu je chladom úžasným poliata. Milina bude rozhodovať! Ona je hlava zábavy, a nie Hermínka! I stojí

v prostred izby vypätý ako stĺp, kým sa mu vôľa nevyplní, a Hermínkine ramená obvinuté sú mu okolo šije okuzľujúce.

„Blázon!“ šepne ktosi do ušú Miline. Ona strhla sa a videla Iru. Ide sa napiť vody, smädí ju veľmi v sparnej izbici, a i tak nemôže strpeť v svojej zlej vôli nadúvanie sa Sama. Obe zasmialy sa nahlas mimovoľne na tom. Samo počul ich smiech a urazil ho. Myslel si, že jeho vysmieva Milina, no ostal chladný a dôstojný. Pozná on už ten smiech Milinin. Keď sa ukazuje najveselšia, žartuje príliš, smeje sa veľa, vtedy srdce mučí ju najväčšmi. Pozná ju tak, že vie i čo myslí, čo cíti, čo je s ňou; veď je deň po deň u nich, lebo sa mu zdalo, že je ona najinakšia. No teraz vidí už, že sa mýlil i nebude robiť, čo mu nadiktuje. Nie mu je snúbenica, že by azda na druhé ani pozreť nesmel!

Vilo zaviedol tanečnicu k oknu — za veľa nevydržal predsa — a sadol k nej, utierajúc si zbledlú podlhovastú tvár. S druhej strany prišiel Lajo, čo sa ženil, ale obrúčku nosil len vo vačku, a ako si sadol, Miline hneď prišlo do umu, že nedostala odpovede na otázku svoju, kedy bude jeho svadba; no prišiel Vážecký pre majstra svojho a odviedol ju, robiac jej v tanci utlumené výčitky, že čo sa tak divne chová a pyšne. Zatým dostavili sa mladík, čo ho Stanom volali a mal čierne oči, a Švec. Keď videli, že Samo neuchne sa o ňu, obkolesili ju oni. Konečne zunovali všetci a posadali, oddychujúc a utierajúc dopotené tváre, len Samo ešte nepustí Hermínku. Jej tvárička horí celá i čelo pod našušorenými vlasmi a jemu cíčkom tečie pot po sluchách, no nie mu je dosť ešte predsa a tanec trvá i dve hodiny. I hudci prestali hrať jedno tri razy, lampy pozapaľovaly sa — prišla tma do izby — a on tancuje ďalej a drží svoju tanečnicu náružive, ako by sa bál, že mu ju niekto odníme.

„Ďalej, ďalej!“ volá hudbe a krúti sa naveky pred očima Miliny, ako by ju vysmieval.

„Môj Samo sa rozveselil,“ bolo počuť striebro-zvučný hlas Kamillin a šla prisadnúť si k Miline zrazu, odženúc Vila, i pozre, akú má tvár. Teraz azda už len uverí, že ju Samo nemiluje naozaj a nebude sa viac šialiť za ním. Lebo ju ľutuje a na svedomí cíti jej trpenie.

Milina neodpovedala. Práve ju potrhla Ira za rameno zpoza chrbta Lajovho, hnevajúca sa, že jej presadajú miesto. No nepovie im zato nič, Kamille prihovoriť sa jej vzdor nedopustí, a ani k Lajovi sa jej nechce vravieť, je veľmi zunovaná. Jeden mladý človek v krpcoch a vyšívanej košeli hľadel na ňu už od večera naveky a veľmi sa mu pozdala, čo mala i zunovanú tvár. Ľutoval ju, že nemôže tancovať, — i berie sa k nej, že ju pobaví. No v tom okamihu presadla Milina k nej, a on ostal u okna, čakajúc na príhodnejšiu chvíľu. Milina, vyhriata od veľa tanca — čo nezdalo sa Samovi, lebo keď on pohrdol ňou, mal každý — stierajúc dopotené čelo pozerala zpod obočia na tancujúceho dosiaľ Sama. Vidí, tvár mu je sklonená ku tanečnici a ústa drží trucovito stisnuté. A Milina, ako hľadela naň dlhšie, zbadala zrazu, nepekné jeho, do hola ostrihané temeno že je stlačené do čela. Odtrhnúc zrak na-

silu od neho, pozre po izbe. V srdci vzmáha sa jej divný cit a či necit. Pranič jej je, že on tu sa svíja s inou, nepohne ju to, ako by bola z kameňa. Nechápe sama seba.

„Čo vám je?“ spýta sa jej Lajo, ten, ktorý ju nemohol vystáť, vidiac jej vzchopenie sa.

„Nič; prečo?“ na to ona, a sadá opäť. I kloní čelo do dlane a sťahuje obočie v starosti nad sebou.

‚Ozaj,‘ príde jej do umu, teraz vidiac vlastne, kto sedí pri nej. „Dávno som chcela spýtať sa vás o niečo, vlastne prosiť. Ukážte mi podobizňu svojej snúbenice. Vravela Kamilla, že ste jej ju ukázali.“

„Prečo ju chcete videť?“ spýta sa ten nevďačne dáko a skrútne hlavu k nej.

„Len ukážte. Ako by na také niečo nebol človek zvedavý?“

‚Oj, ako trieska tou podošvou!‘ myslí si, pozrúc bokom ku Samovým, pred ňou sa točiacim nohám, a zrazu stalo sa jej to urážlivým. „No, neukážete?“ povie Lajovi.

„Neukážem!“ odvetí ten a díva sa s hnevom na Milinu, skúmajúc jej tvár. „Nemám jej pri sebe.“

‚A tie napnuté oči, vyduté!‘ myslí o Samovi ona. ‚V nich kési opojenie, spitie rozkošou, či čo...‘

„Oj, dačo nie. Kamille ste ju ukazovali, vravela!“ povie k Lajovi, spamätajúc sa, že s tým sa shovára. „Ja prosím...“

„Naostatok!“ vetí ten srdito. Narovnáva sa — on totiž naveky nedbalo sedel, ako veľkí páni — pokutal vo vačku kabáta a vyňal knižku. Pokutal i v tej a najdúc fotografiu, pozrel na ňu a podal Miline. Ale prvej než by ju ona bola dobre pozrela, vyňal jej ju rýchle z ruky a bez povedania slova vstal a šiel preč. Milina, duchom i tak pri Samovi, spamätala sa len keď jej ostala ruka prázdna a on už bol u dverí. Zadiveno pozrela za ním.

„Ten sa nahneval, a prečo?“

„Nie je pekná tá, čo si ju berie, preto je taký srditý!“ vetí Vilo, sadajúc na jeho miesto k Miline. „Ale nechce slovo rušiť, bohatá je, i ľúbi ho ona veľmi,“ povedal, keď Milina riekla, čo si ju teda berie.

„Krása s mladosťou pominie. Divný je, keď na to takú váhu kladie,“ vraví Milina a chce povedať, že divná je i ona, keď ľúbi takého, ktorý ju nechce. No tu prišla jej na um ona sama a zasekne sa jej reč. Vstane, pozrúc po izbe na dopotených tanečníkov i na Sama, ako na cudzieho, a vyšla von. V druhej izbe pýtala si od domácej panej vody a, napijúc sa, vyšla na dvor.

Noc nastala úplná, čo nik nezbadal tamdnu pri tanci, a hviezd milliony vyšly na nebo. Veliký mesiac vychodil zpoza zvonice na vŕšku čnejúcej a oblieval okršlek svojím biedym lúčom. Za dvorcom malým je sad so stromami široko-korunnými a za sadom potok, deliaci dom Ovického od dediny. Voda šumí a hukoce dolu dedinou a ligoce sa i beleje v mesačnom svetle. Povetrie je vlažné a teplé a cvrčkov ostrý a pisklavý škrekot zavznieva od kosienka

dolu nižšie skoseného. Vtáka už nepočuť, len keď zaveje vetrík, donesie klepanie mlyna s konca dediny.

„Mohli sme dávno výnsť sem!" povie Ire, prišlej za ňou, a obzre sa za lavicou, kde by si posadaly ako mak, no nebolo. „Ako je krásne a dobre tu, a tamdnu taký prach!"

‚Nie div, keď ten tak trieska podošvou!' pomyslí si Ira, no nič nepovie.

„Áno, utešene je tu!"

Milina rýchle skrútla hlavu: hlas nebol Irin, ale mužský. Čiernooký mladík Stano stál za nimi.

„Oh, slečny, nieto krajšieho ako hviezdy a oči ženské!" i vzdychol dojímavo.

„Ozaj?" diví sa Milina, obzrúc sa naň mimovoľne veselo. Ira len štope ju od boku lakťom.

„Slečna Milinka, ja bol som u vás raz."

„Áno, pamätám i ja, supplikovali ste."

„Vtedy som chodil do tretej präparandie, teraz do štvrtej, a o dva roky sa ožením."

„Čo vravíte?" povie prekvapeno Milina a zasmeje sa, dlhšie pozrúc naň. Ira štopne ju opäť, šepnúc: „Opitý je."

„Ó, ja by sa i hneď ženil!" vzdychá mladík a pristúpi bližšie k Miline, aby bozkal jej ruku, ktorú držala poza chrbát ľúbenej Ire. Ona, zacítiac teplé mäkké pery na svojej ruke, pozrela zadiveno a odtiahla si ju.

„Odpusťte, ale nieto milšieho, ako ženská ruka!" ospravedlňuje sa on a chytá jej druhú, a keď tú skryla, siahol opäť za prvou, že Milina mimovoľne rozosmiala sa, a zunovaná Ira, lebo nemohla tancovať, tiež.

‚Opojili to chlapča!' myslí si Milina nenahnevaná, ‚a už nevie si rady so sebou.' „Poďme dnu, nazpäť."

Tu trepol niekto mladíka od chrbta na plecia. Obzreli sa, a Stano zľakol sa, ako pri zlom dolapený. Za ním stál Lajo, čo sa ženil, jeho rodina blízka.

„Čo to pletieš, žaba? Jazyk za zuby!" Prišiel bol nezbadano zo sadu a počul Stana, ako hrá si na veľkého. I zavracia ho už.

Stano odstúpil zahanbený, ale iskriace oko jeho prezradilo, že mu srdce vrie. Keď ztratil sa v izbe, Lajo obrátil sa k Miline.

„Ráčte ísť do sadu, tam je utešene, a tam ich je i viac," povie a srdito odstúpi sa od Miliny, ktorej prišla do umu fotografia a jeho hnev, vidiac ho, i prizrela sa mu ostro na okamih, chtiac hádať mu s tvári. Lajo sostúpil dolu do dvora a potom pomohol i slečnám po schodíkoch vykývaných, aby si nôžky nevytkly vo tme. Svetlo mesačné všade nedôjde. Zaviedol ich do sadu čez kvetnaté hriadky resedové, ku potoku, kde pod širokou hruškou bol kamenný stôl a lavice. No nik tam nebol iný, len Kamilla s Vážeckým a Vilko. Posadali teda k tým; Ira dala si pozor, aby sa ku Kamille nedostala.

Nastalo ticho a všetci pozerali do noci, pohrúžení v jej krásu a vdychujúc voňavé povetrie, idúce z kvetných hriad. Noc je samá

krása a kuzlo. Na boku pri nich beží voda dolu dolinou a šumoce tajomne. Mesiaca biele svetlo zalieva dedinu s bielymi domky. Milina uprela svoje oči rovno doň, obrátiac tvár k nemu, a ako mesiac plným svetlom osvietil jej ju, bolo vidno, aká je bledá nevýslovne a znivočená.

„Divná tá krstná mať,“ preruší Kamilla tichosť, a jej tvár ukazuje, ako by od dávna tým sa zaoberala. „Taká je, dobre nevyletí od radosti, že sa Samo zabáva s Hermínkou. A darmo sa nádeje; Samo si vezme Margitu. Jej otcovi na smrteľnej posteli to sľúbil...“ I pozre ku Miline, ako by to tej vravela obzvlášte, ešte naostatok.

Milina dala dlaň na oči, pozrela zpod nej ku Kamille a usmiala sa s opovržením. ‚Duša moja,‘ myslí si, ‚nikoho nezaujíma už, koho si vezme a chce tvoj Samo, ale o to ide, ako by ja zabudla naň!‘ A neodvetiac — Vážecký čosi zažartoval — pohliadla preč, za vodu niekam. Aká je veľká a ako šumoce, ako by vrela. Dva cirkevné mlyny ženie, nad nimiž Milan sám dozor drží, od ničoho neodťahuje sa on, keď ide o záujem cirkve. Vše zavzneje ich klepot, ako vietor podúcha. Keby práve prišlo jej do umu, mohla by sa hodiť do nej pre Sama, i tak nie je na čistom so sebou. Čo teraz má už nasledovať? Ochorie, umre, či čo? Lebo že by táto bezcitnosť už vždy trvala, neverí. Či ozaj je pri rozume? I pozre s ľakom po hlavách mesiacom osvetlených, tam sediacich, či ich pozná.

„Tri dlhé cigary vezmem — Vyfajčím ich, dlhý budem, dlhý budem ..“ začne spievať, krútiac a trasúc sa na lavici Vážecký, pretrhnúc tichosť.

„Ticho!“ zahriakne ho Kamilla. „Nekazte dojem. I pristane váš spev kuvičí sem! A ešte ktorú to začne!“

„Nuž a ktorú? Tri taniere... ja, ja. .“ vraví zajikavo, „alebo sto diev —?“

„Šumná víla!“ povie Lajo, a nečakajúc ich súhlasu, začne hneď nízkym milým hlasom. Druhí za ním pozdejšie, a pieseň zavznela tlumeno, ako v zakázanom, a slastno opojac ich. Ale viac nespievali, nechceli kaziť ani spevom svojím kuzlo noci. Zamĺkli, pohrúžiac sa každý do dúm zase. Na všetky tváre vysadlo rozcitenie, oči ligotaly sa im obzvlášte a srdce kási sladkosť ovládala. Vilo, ktorý tiež veľa pil, ako všetci, dostal takú nežnú vôľu i žiaľ spolu, že nemá nikoho, a takýchto nocí k tomu, kto zná, či veľa zažije ešte. I začal ruky Miliny, i tej žaby, Iry pyšnej, klásť na srdce svoje, aby videly, ako búcha zas veľmi. Škoda mu je ísť na Lazovany, nebude ich i tak dlho požívať. Vážecký začal ohnive zajikávať sa a vravieť o láske Kamille, a Laja, ženiaceho sa, ovládala taká omámenosť, že bol ako spitý a nazdal sa, že je Milina jeho snúbenica, lebo zašiel za jej chrbát, chytil jej hlavu, keď ona opäť plnou tvárou hľadela do mesiaca, a bozkal jej rýchle obe líca. Ona prekvapeno vyskočila, ako by chcela sa vrhnúť naň. Čo chce? Zabaviť sa s ňou i on? K tomu dobrá je každému! Ale vidiac jeho oči, divne sa skvúce, na sebe uprelé, mimovoľne sadla zpät. Čo po ňom i po všetkom! A keď Samo hral sa, môže sa i iný. Už je po nej i tak. Odstrčená, vysmiata, znevážená, nemá ceny už ani pred sebou. A

tu zrazu zovrela v nej bolesť a ľútosť taká ostrá a pálčivá, že by sa hneď pustila do zúfalého plaču. Keď to nemôže, tak aspoň zavolá Laja k sebe, aby si sadol, nič nedbajúc na káravý pohľad, ktorý zastihol ju od Kamilly, svojho ochrancu. Oho, nedovolí už panovať nad sebou! Vina všetkého zlého bude i tak Samo. Múdra je Kamilla, sebe dovolí každý rok jeden román prežiť, a ich drží na uzde. Nič; chce do prachu dolu, dolu, a zhubiť, zničiť seba!

O chvíľu prišli ich volať k večeri, a krvožíznivým myšlienkam Milininým bol konec. Vstali a šli všetci do osvetlenej izbice k prikrytému stolu, a žmúriac očima pre svetlo, hľadeli, kde sadnúť. Popred tanečnú sieň idúc videli, ako sedí v jednom kúte Jablovský pri ružovej sukni Hermínkinej a veľkolepe hladiac si vlasy na temeni, velel trom muzikantom, aby zahrali takú, ktorá bola milá Hermínke. I tých priviedli ku stolu, a krstná mať veľkých očú a nedobrého jazyka sadla opäť za vrch stola. Na pravo posadili Hermínku so Samom, na ľavo Kamillu. Samo dal sa do jedenia a pitia hneď — prelačnel bol — a nepozrel na nikoho, obzvlášte na druhý bok stola nie, kde sedela Milina s Irou. No videl zato, že sú obtočené i tam mladými ľuďmi, i za chrbtami sedia im tí, ktorým nedostalo sa miesta u hlavného stola, posadajúc ta na kraj postele — ani stolcov sa nedostávalo. A Samovi nezdalo sa to. Keď on odvrátil sa od Miliny, čo to nerobí každý?! Doparený, so spotenou hlavou, pil ešte viac, a mal veľkú starosť o Hermínku, do nejž sa mu nik nemiešal — báli sa ho — aby neostala lačná. Vše na očiach všetkých, neštítiac sa, ako by mu nikto nič nebol, obtočil rameno kolo jej drieku pekného. Ona červenala sa, ako pivonka — v očiach krstnej mamy však triumf — a odhŕňala nežno rameno jeho preč.

„Stano!“ odvolával ustavične jedného alebo druhého mladíka zpoza chrbta Miliny a Iry, aby ho obsluhovali. „Daj tú flašu. Vy, obšivkári, nič nepijete. Sem i tú misu; znamenite mi chutí tá kačacina — som vyhladol! A ty, Daňo, odkroj mi chleba, tam je na kredenci!“ dal robotu i tomu, ktorému sa pozdala Ira. „Ale hodný kus!“ doložil ešte a prežiera pečienku, vykrúcajúc hlavou, ako by veľký kus prežieral a nedal sa mu. „Haj, haj! neumreme, neumreme!“ zaspieval, zakníšuc sa sebavedome na stolci, a potom čiaha rukou k Hermínke jemnolícej.

‚Čo je to za človeka?‘ myslí si Milina, pozorujúc ho. ‚Vezme si Margitu, lebo slúbil to jej otcovi, i sám ju chce, už si i dopisujú, a túto tu zavádza. Hľa, jemné líčka horia jej od blaha a hlávku kloní, ako veľmi obťaženú šťastím, mysliac si, že ho už konečne okúzlila. On už nepríde s čistým srdcom pred Margitu, a tá sa nazdá, že je jediná, ktorá ho zaujíma. Ostatne i pre ňu chytajú druhého a pôjde za Sama len ak toho nelapí. Hodní jeden druhého, ak je pravda.‘ A prizrúc sa mu lepšie, videla, akú neobyčajne vypuklú vrchnú peru má a kolo úst výraz kejsi vášne . . . kási náruživosť, smyselnosť a kto zná čo špatného. I zdá sa jej, že jesto v ňom čosi podlého. Rýchle odvrátila od neho s ošklivosťou tvár a zašeptala: ‚Bludár!‘

Ku polnoci popili sa starší, ktorí mali dávať pozor na mládež a krotiť ju. Jedni vyrútili sa k odpočinku, druhí spievali; jedni sa dišputovali a jeden chudý pán, ktorý mal dve pekné dcéry, dal sa zrovna do plaču. I krstná mať Dupkanová driemala za vejárom, zavrúc veľké ostré oči. Mládež bola nechaná už len na domácu paniu, krotkú a milú, príliš dobrú a preto neimponujúcu veľmi. I traja muzikanti nemali celkom čisté rozumy a hrali dopoly v spaní. Dobrá vôľa mládeže začala byť teda bezhraničná, tanec bezuzdný, náruživý, ako by každý mal úmysel prísť v ňom o život. Oči pozapaľovaly sa, líca horely a srdcia všetkým — nie len Vilovo choré — búchaly slasťou a opojením.

Milina šla z rúk do rúk a, strhnutá náruživosťou ostatných, usilovala sa všetkých prevýšiť v ohnivom tanci. Nedbajúc viac o nič, kokettovala s každým, ešte i s vyškierajúcim sa Švecom červených ďasien, s chorým Vilom, ktorému tvár bledla smrteľne, a najviac s Lajom, ktorý sa ženil. Potom pila vodu studenú za každým vyhriatím, lebo počula, že to zabíja. V bujarej vôli spomnela si ešte i na Michala, prečo je nie tu, aby mohla i s tým šantovať. Ten od tých čias neukázal sa v Matúšovej, aj sotva príde viac, kým ona tam bude.

Ráno, keď zablesly prvé lúče slnca na sklo obločné, zatíchlo všetko a pospali i dolámaní do poly tanečníci a muzikanti. Miline na oči spánok neprišiel, ale prišlo jej na um, že brat zakázal tu nocovať, a on neprišiel . . . i pečenie chleba s dudrajúcou Ančou. Zobudila Iru a začala shľadúvať klobúky k odchodu. Kým poraňajkovaly Ira a Kamilla — nad ránom smierily sa boly — pri východe slnca na dvore, kde kázala prikryť Kamilla, čerstvá a hrdá i teraz, Milina šla ešte raz napiť sa vody s vínom, ona nejedla, aby ovlažila hrdlo prachom zapadlé. Pri kredenci, kde našla vodu, videla postavu spiaceho, vystretú na stolcoch dovedna složených. Štíhlé tenké telo bezvládne mu je složené a nohy odvisly so stolca, pričom vysunula sa mu hába a odhalila nad topánkou tenké nohy. Tvár s úzkou bradou bledá ako stena, pohrúžená do mrtvého sna. Spodnú peru drží zaseknutú tuho a na vrchnej, veľmi vypuklej, trčí pár belavých fúzov na líce. I zdal sa jej tak biednym a mizerným, zvlášť tie ovisnuté nohy v topánkach, že sa odvrátila s odporom.

‚Teraz mohla by ho i zabiť!‘ myslí nad ním stojac a pozre po izbe na ostatných driemajúcich. Zrazu, vidiac ho v blízkosti, vzbúrila sa jej zase všetka horkosť. Aspoň ten pohár keby mu mohla hodiť do hlavy, lebo zdá sa jej, že mu je dlžna jedno zaucho, ktoré i musí mu dať.

‚Bodaj si viac nebol nikda milovaný!‘ šepce aspoň kliatbu, dvíhajúc pohár k ústam, jehož obsah chutí jej ako otrava. ‚Aspoň takou láskou veľkou viac od žiadnej!‘

———

List sv. Vladislava, kráľa uhorského, z r. 1087.

Podáva *Fr. V. Sasinek.*

Nielen slepí prekladatelia, ale i skutoční dejezpytci, a to i nestranní a objektívni, častokrát sa staňujú na tmu, pre ktorú nie sú v stave objasniť početné záhady dejepisné. Zabreskne-li sa však na ich oblohe nejaká hviezdička, ktorá jak-tak prerazí tú tmu, zaplesajú nad tým. Takou hviezdičkou, ba značnou hviezdou je i „List sv. Vladislava,“ kr. uh., ktorý Fraknói vyniesol na svetlo z vatikánskeho archívu. [1]) Náležité uváženie toho listu vydá hojné svetlo na dejepis Uhorska vôbec, a na dejepis Slovenska zvlášte.

Znie on v pôvodine takto:

Oderisio religiosissimo abbati sancti Benedicti, omnique sibi commisse congregationi L(adislaus) Ungarorum ac Messie dei gratia rex servitium amorem in Christo Jhesu domino nostro. Quamvis peccator existam, quum cura terrene dignitatis absque gravissimis non potest promoveri criminibus, tamen tue sanctitatis culmen non ignoraui, sed a cunctis mee terre peregrinis, quid ageres, et tui in domini servitio subditi, diligenter inquisivi. Unde dolui te de mee regionis statu neminem vel per istam terre partem quicquam inquisiuisse. Verum, quia confido, me sanctorum virorum precibus aggregatum victoriose non semel contra barbaros pauca manu dimicuisse; sicut sancti Egidii congregationis me litteris meis commisi, sic tibi, item sancti Benedicti conventui, quem monachorum patrem extitisse didici, per has litteras et per capellaneos meos et Sorinum nostrum militem, quos V. apostolico mitto, commendo. Scias etiam, me sancti Egidii abbati plurima in terra Ungarie prestitisse beneficia [2]); quod sit tibi imago futuri beneficii, si quandoque me per legatos exquisiueris. Mandauissem etiam tibi iam ad manum quedam de nostris muneribus, sed veritus sum propter turbam terre nostre, malis impedientibus viris, totum frustra fecisse; item [3]), quia vero iam credo, te quosdam de tuis, quibus placita nostra suggeremus, ad me missurum, quod expecto. Sed istud obnixe, non meritis meis quod vellem, sed spe future munificentie, exigo, ut de sancti Benedicti reliquiis aliquid nostre dirigas patrie. Porro, si neutra ad presens agere possis, saltim per legatum, quem papa mihi mittet, quod item quomodo velis, rescribe; vicinis [4]) enim iam agere poteris, *quia Sclauoniam iam fere totam acquisiui.* Confirmatum tibi per hunc scriptum, quidquid in Ungaria et Messia et Sc(lauonia) ullo loco nostri homines offere voluerint. Valete.

Náležite uváživ tento list, podávam svoje poznamenania naň:

---

[1]) Sz. László levele a montecassinói apáthoz. Fraknói. Budapest, 1901.

[2]) Rozumie kláštor sv. Egidia v Šumave (Sumigium, Sumich, Šomoď).

[3]) Snáď sa má čítať: totum frustra fecisse iter; quia vero.

[4]) Snáď vicinus, t. j. ako do Uhorska prišlý obyvateľ. Vicinus, loci incola, civis. Lex. manuale ap. Migne pag. 2292.

a) Fraknói myslí, že tento list padá do doby pápeža Urbana II. (1088—1099), ponevác v liste stojí „V. apostolico". Je pravda, že častokrát miesto U písalo sa V. Tak miesto Ungaria písavalo sa Vngaria. No v tomto liste píše sa všade Ungaria, nie Vngaria: teda „V. apostolicus" nenie „U. apostolicus"; je to pápež Victor III. (1086—1088), bezprostredný predchodca Urbana II. Oderisius stal sa montecassinským opátom r. 1087, a tak i ten list treba položiť do r. 1087, a to tým viac, že sv. Vladislav chcel sa osvedčiť za Victora III. proti pletichám cisára Henricha IV.

b) Sv. Vladislav na počiatku nazýva seba kráľom Uhrov a Messie, čili Moesie, jako vtedy menované bolo územie medzi Rabou a Lajtou. (Slovenské Pohľady r. 1905, str. 350.) Keď Jesa (Jesse, Gesa, Jesaslav) stal sa kráľom Uhorska, tá Moesia (i s Prešporskom) r. 1075 bola v moci exkráľa Šalamúna. (Chron. Budense ap. Podhraczky, pag. 154 et 155. Šalamún však bol odtiaľ zahnaný a utiahol sa do Prešporka, kde čakal na pomoc od cisára Henricha IV., by opäť posadený bol na kráľovský trón. Sv. Vladislav chcel ho i odtiaľ zapudiť a obliehal ho v Prešporku; ale v tom kráľ Jesaslav náhle 25. apríla 1077 umrel. (Chron. Bud., pag. 161.) Sv. Vladislav, nastúpiv trón, chcel sa vyrovnať so Šalamúnom a dať mu „tretiu časť krajiny", t. j. vojvodinu nitriansku a byhorskú; ale veľmoži na to nepristali; privolili len k tomu, aby dané mu boly len dôchodky (stipendia) k jeho hodnosti primeranej výžive. Chron. Bud., p. 165.

c) Sv. Vladislav píše v tom liste, že už temer celú Slavoniu opanoval. Akú Slavoniu? Všetky okolnosti na to poukazujú, že sa tu rozumie naše Slovensko. Šalamún neobdržal ani Byhorska ani Nitrianska (Slovenska), ale len časť tohoto, t. j. Prešporsko, kde sa r. 1077. zdržoval. S tým nebol spokojný, ale chcel sa zbraňou domôcť i Nitrianska (Slovenska) celého i Byhorska; ale jeho nasnovaná vzbura bola Vladislavom potlačená. Šalamún bol lapený a v Nitre uväznený. Sand in gefangen gegen Nytra. Müglen ap. Pauler: Magyar nemzet története 569 l. 294. jegyzet. Odtiaľ r. 1083 zavlečený bol do väzenia na Vyšehrade. (Chron. Bud., pag. 167 cum n. 8. Z Vyšehradu utiekol za Karpaty, kde si najal Kumánov na pomoc, sľúbiv im územie „transsilvam", keď s ich pomocou zmocní sa Byhorska. Kumáni prekročili Karpaty a pri Užgorode vtrhli do Uhorska; Šalamún bez pochyby prikázal svojim, aby súčasne oborili sa z Prešporka na Nitriansko. Vladislav porazil „barbarov" Kumánov (Chron. Bud. ib.) a pokračoval vo vojne proti jeho Prešporčanom, tak že r. 1087 mohol písať opátovi Oderisiovi, že už *temer celé Slovensko sebe podrobil.*

Že sa tu pod Slavoniou nerozumie Horvatsko medzi Dravou a Savou, je istinou; lebo r. 1089 bol Štefan II. kráľom v Horvatsku, a len po jeho náhlej smrti povstaly v Horvatsku neporiadky, ktoré prinútily Vladislava r. 1091 zamiešať sa do vecí Horvatska. Kyri Alexio Constantinopoleos imperante, tempore, quo Uladislaus, Pannoniorum rex, Croacie inuadens regnum. Árpádkori Uj Okmánytár XI, 13 ad an. 1091.

d) Šalamún nespomína sa na čele Prešporčanov vo vojne proti

Vladislavovi, ale na čele „barbarov“ Kumánov; a, keď títo boli Vladislavom porazení a za Karpaty zahnaní, s nimi prez dolný Dunaj uderil do Bulharska a hraníc Grécka. Tam však bol porazený a zmizol. Po ňom zostalá vdova r. 1088 vydala sa za vojvodu poľského: teda musel zahynúť r. 1087. (Chron. Bud., pag. 168—170.)

e) V tomže liste vraví sv. Vladislav, že opátovi sv. Egidia preukázal v Uhorsku mnohé dobrodenie: teda kláštor sv. Egidia v Šumave (Sumigium, Somogy) musel byť skrze neho založený už pred r. 1087. Bol to prvý kláštor s latinskou liturgiou; jeho založenie kladú do r. 1091. Listina táto však nenie darovacou listinou, ale historickou, r. 1091 vyprávajúcou len, že Vladislav bol založil a majetkom nadal opátstvo sv. Egidia v Šumichu; lebo Albericus už na r. 1078 poznamenáva: Legescelaus Bele pugilis filius fundavit nobilissimam abbatiam de Semigis, in qua non solent recipi nisi Franci. MG. SS. XXIII, 798. Slovesnosť. V Skalici, 1865 str. 89. Vladislav, aby si získal pápeža Gregora VII. (1073—1086), nielen pristúpil k Rímu, ale sa snažil už r. 1078 i umiestiť rímsku latinskú liturgiu v Uhorsku; ano — jako to dosvedčuje list jeho na Oderisia — r. 1087 chcel uviesť i latinských montekassinských benediktínov do Uhorska [1]), už vopred potvrdzujúc im, čokoľvek občania v Uhorsku, Moesii a Slovensku im obetovať budú.

Právo. [2])

Podáva dr. *August Ráth.*

Podľa starej obyčaje mal by som podať definíciu práva alebo tu na začiatku a tak hovoriť o práve, alebo deduktívne sostavovať reťaz myšlienok a na konci povedať, ktoré je proximum genus a ktorá ultima differentia práva. Pojem práva je však toho druhu, ktorý je tým neurčitejší, čím sa správnejším zdá byť a naopak;

---

[1]) Ačkoľvek v Uhorsku boly početné kláštory glagolských benediktínov. Tovaryšstvo. III. V Ružomberku. 1900, str. 41.

[2]) *Literatúra.* *A*ffolter: Unters. über d. Wesen d. Rechts. 1889. Alvarez Martinez: Nociones fundamentales del deretto. 1871. Arthur: On the difference between physical and moral law. 1883. *B*eussire: Principes du droit. 1888. Bethmann-Stollweg: Gesetzgeb. u. Rechtswissenschaft 1876. Beudant: Droit individual et l'État. 1891. Bierling: Kritik d. Jurist. Grundbegriffe. 1883. Tenže: Jurist. Principienlehre. I, 1894. II. 1898. Brockhausen a Brus: Rechtslehre. 1883. Brodmann: Vom Stoffe d. Rechts u. seiner Struktur. 1897. Burchardi: Wissensch. u. Kunst d. Rechtsfindg. 1889. *C*larke: Science of Law and Law Making. 1898. *D*ahn: Ü. d. Begriff d. Rechts. 1896. Delacourtie: Princ. du droit. 1899. Dernburg: Die Bedeutung d. Rechtswissenschaft für d. modernen Staat. 1884. *E*ltzbacher: Über Rechtsbegriffe. 1900. *F*renzel: Recht u. Rechtsätze. 1892. Fouillée: L'Idée moderne du droit. 1883.

zvlášť ťažko je vpratať pojem práva do krátkej stručnej definície (jako na pr. čo je krásne: čo sa bez záujmu páči). Ale taká definícia nemá ani zvláštnej ceny, lebo bez vysvetlenia a ďalšieho rozoberania nemožno jej dobre rozumieť, preto ja miesto definície podám krátky prehľad vývinu per summos apices.

Dokázané je, že už staré národy maly v mnohom geniálne vypracované právne ustanovizne; povedome a systematicky však Gréci boli prví, ktorí oproti platným zákonom a bezprostrednej užitočnosti a osožnosti uznali možnosť všeobecného pojmu práva a možnosť poňatia všeobecnej pravdy. Prvý pojem práva zjavuje sa jako výsledok dlhej a ťažkej práce poznávania, odvodzovania. Pythagoras, sofisti, stoikovia stotožnovali právo s pravdou a považovali ho za číslo, silu, mieru, za cieľuprimeranosť, harmoniu, zásadu krásy a dobra, súmernosť, strednosť, a konečne za božský zjav, ktorý cestou ľudského umu a prírody človeka ukazuje sa jako kus božského poriadku (systému) v jednote s konečným principom a božstvom všehomíra, ktoré zrkadlí sa v práve.

K uskutočneniu večnej úplnej pravdy, presvedčeniu zodpovedajúceho slušného a dobrého práva prikročili Rimania, ktorí nepovažovali ideál práva za neuskutočniteľný (s božstvom spojený), ale po istý stupeň ho i uskutočnili. Dve tisíc rokov sa ľudstvo opiera o zásady právne, ktoré cisár Marcus Aurelius Antoninus a jeho geniálni filosofovia juristi hlásali.

Nesúhlasím s vyvyšovaním ich pohanského názoru na život — na úroveň kresťanstva, a ťažko uveriť, že by ich „λόγος" ratio, jus naturale, s právom spojovaná povinnosť, tak boly spojovaly ľudí

Günther: Recht u. Sprache. 1898. Henschel: Allg. Staatslehre. 1890. Hildebrand: Problem e. allg. Entwicklungsgesch. d. Recht u. d. Sitte. 1894. Tenže: Recht u. Sitte auf d. versch. wirtschaftl. Kulturstufen. I. 1896. Holband: Elements of Jurisprudence. 1896. Ihering: D. Kampf um's Recht. 1891. Tenže: Zweck im Recht. 2 vyd. 1899. Tenže: Die Jurisprudenz d. tägl. Lebens. 1897. Kohler: Ideale i. Recht. 1891. Tenže: Recht als Lebenselement d. Völker. 1887. Lehmann: Rechtsbegriff und Rechtssystem. 1895. Leithner: Was ist Recht. 1893. Markley: Elements of Law. 1896. Menger: Die socialen Aufgaben der Rechtswissensch. 1895. Morasso: La evoluzione del diritto. 1893. Neukamp: Entwicklungsgeschichte d. Rechts. I. 1895. Newman: Supremacy of law. 1890. Ofner: Z. inductiven Methode i. Recht. 1881. Pikler J.: A jus szó eredete és fogalmi és nyelvi rokonai. A jog keletkezéséről és fejlődéséről. Tenže: Az emberi egyesületek és különösen az állam fejlődése. Pollák Elias: Erősek és gyengék. Post: Aufgaben e. allg. Rechtswissensch. 1891. Rümelin: Jurist. Begriffsbildung. 1878. Schuppe: Begriff d. subject. Rechts. 1887. Steinbach: Moral als Schranke d. Rechtserwerbs u. d. Rechtsausübung. 1899. Stölzel: Rechtslehre u. Rechtssprechung. 1899. Stricker: Physiologie d. Rechts. 1884. Stier-Sombó: Volksüberzeugung als Rechtsquelle. 1900. Thon: Rechtsnorm u. subjectives Recht. 1878. Vareilles-Sommières: Princ. fondamentaux du droit. 1889. Zuckschwerdt: Grundlinien d. reinen Rechtslehre. 1879.

medzi sebou s prírodou, s božstvom a tak viedly ku spáse, daly duši bezpodmienečnú vnútornú cenu, hodnosť, slobodu, že by boly urobily ľudí rovnými pred Bohom — jako kresťanstvo.

Čo sa práva týče, stanovisko kresťanstva ostalo v spojení s nadprirodzeným, a dôležité bolo len to, čo sa vzťahovalo na spasenie a na coelestis urbs Jerusalem, rozum a štát má len v službe viery cenu. V tomto duchu bola práca obmedzená na glossy a kommentáre. Tomáš Aquinský uznal síce oprávnenosť svetského štátu a samostatnosť práva na základe pokoja a blaženosti na svete, ale ho podriadil „ratione peccati“ cirkvi. Dante tušil neodvislosť a samorastlosť osobitného práva svetského a považoval ho za harmoniu medzi osobami a vecmi.

Bolo treba pojem práva odlúčiť od zámeru, ktorý mal za cieľ ukázať jednotnosť všehomíra, bolo treba takrečeno lokalisovať právo. Začala škola prirodzeného práva a povedala: treba odstrániť všetky nezodpovedajúce a čistú prírodu umu ľudského zatieňujúce a spotvorujúce odchylky a nastúpiť cestu pravdy pri svetle rozumu. Človek je mikrokosmos, jeho vlastnosti sú určené a konečné, jeho prirodzené žiadosti správne a smerodajné, preto sme všetci rovní a svobodní a jednotlivec môže byť len k tomu viazaný, na čo sa sám podobral. Začali napádať auktoritu teologie a neuznávali žiadnu nadvládu ani v duševnom, ani v materiálnom ohľade. Štáty stoja samostatne jeden vedľa druhého a len dobrovoľné dohodnutie je smerodajným. Na tomto základe stojí Grotiusovo medzinárodné právo. Hobbes, Puffendorf, Locke, Rousseau stavajú násilia prostý štát Leibniz, Wolf všeobecné súkromné právo.

Kritika ovšem o sto rokov ukázala, že títo „myslitelia prírody“ na trasovisku stavali, ich psychologické hypotésy boly povrchné, znalosť dejín vetchá, ale to už tak býva, doba tvorby sa zamieňa s dobou kritiky.

Nastúpila na javisko historia a poukázala, že ani človeka, jako individuum, ani štát jako bezpodmienečne samostatný osihotene brať nemožno; lebo keď sa už prach dennej borby usadil a s istej perspektívy hľadíme na vývin vecí, poznávame, že nie jednotlivé osoby a ich vôľa — udajne neodvisle od podnebia, zemepisnej polohy kraja, tradícií, zvykov a obyčajov, ale „duch času“, „sila myšlienky“ lámaly a ohýbaly. Vico a Montesquieu, Voltaire, Gibbon začali hľadať príčiny a dôvody, čo tvorilo a v čom klesaly štáty, sloboda a rabstvo národov, v čom väzí zdivočilosť a civilisácia ľudí.

Škola naturalistov však nezanikla napriek svojim chybám, ba nove spracoval jej heslá Kant, ktorý hlásal: bezpodmienečným zákonodarcom ideálnych ľudských skutkov je praktický rozum a či čistá vôľa, — konať treba jedine dľa mravnej povinnosti, — právo, štát, jako i mravný príkaz, staval na zásadu rovnosti, Bentham induktívne tiež na jednotlivca, a rovnosť pokladal za nemožnú, držiac auktoritu, ktorá by bola schopná a oprávnená robiť rozdiely a uvažovať ich, — vytvoril teoriu takzvaného najväčšieho šťastia najväčšieho čísla.

I Kant i Bentham hlásali, že treba *ohraničiť a skúmať právo*

a mrav oddelene od pohnútok úmyslu a od tohože účinku na druhých. Nepovažujú štát za najvyšší útvar spoločnosti, ale ďalej hľadajú ideálne dokonalú možnosť spolužitia v svetoobčianstve. Čo sa zdalo byť vzácnym v naturalisme, sloboda a rozšírenie kruhu pôsobivosti človeka, pokrok a odstránenie jeho prekážok, tribunál rozumu — to všetko do fantastických krajností dospelo v dobe revolúcií a napoleonského hnutia. Zase musela vystúpiť kritika a historia. Millióny ľudí sa držaly zásad a poriadku, ktorý páni za nesmyselný vykričali.

Začali poznávať známku národnú oproti kosmopolitismu, a síce jako niečo dejepisného, ktoré len ten dobre rozumie, kto pozná a miluje i minulosť ľudu. Burke, Hallam, Niebuhr, Savigny, Guizot, Thierry a mnohí ešte poukázali na to, že čo *jest*, je len plodom toho, čo *bolo*, a je len stupňom vývinu, — že um, srdcia i skutky naše sú tisícimi a tisícimi sväzkami spojené a neodvislej, nepodmienenej myšlienky, úplne slobodného odhodlania niet, ani byť nemôže.

S týmito naukami parallelne išli v národohospodárstve a v súvislých s ním odboroch Adam Smith, Malthus, Ricardo, Saint Simon, List, Carey, vo filosofii práva, poťažne sociologii, Fichte, Lamennais, Fourier, Cabet a sociálna demokracia, ktorá za ideál stavia nám ten prvotný stav vývinu ľudského, keď menšie krúžky ľudí maly ešte málo spoločného, ale v tom krúžku samom nemal jednotlivec temer nijakej iniciatívy a voľnosti, ale ani zodpovednosti osobnej — všetko konali spolu.

Dnes je uznané, že naša veda má len relatívnu cenu; dnes o práve a jeho prameňoch nik nepovie, že majú v sebe čosi nadprirodzeného, ani že majú všeobecnú a stálu hodnotu a platnosť, — ale len natoľko, nakoľko je všeobecné a stále to v človeku, na čo sa opierajú.

V XIX. století vybudovali národný štát a tento jednostranný vývin hnali až po štátny absolutismus, ba despotismus, a z toho stanoviska ponímajú i právo. Právo je vraj: štátom uznané pravidlo, a štát je: právo tvoriaca a právo udržujúca spoločnosť. Omyl je zrejmý; keď hľadáme právo, nastrkuje hlavu štát, a keď chceme vedieť, čo je štát, stavia sa tento na nohy práva. Celá moderná juridická veda slúži molochovi štátu a ingerencia štátnosti v obor súkromného práva je dnes už tak veliká, že hrdý na svoju plnosť práv civis romanus by nás stiesnených neprijal ani za klientov. Na pr. slobodné uvažovanie dôvodov v summárnom pokračovaní pred súdom môže viesť ku heslu sic volo sic judico. Definícia, že právo je štátom uznané pravidlo, je mylná, lebo právo jestvuje i mimo štátu, abych na iršie nepoukázal, tu máme kanonické, medzinárodné, morské právo atď. Hlavná však chyba je, že etický moment z pojmu práva sa vynecháva.

Jus est ars aequi et boni, dnešnému triezvemu ponímaniu nestačí, veď bonum = dobro je dľa Conchu to, čo zodpovedá pojmu človeka. Nemci vymysleli inú konstrukciu práva, a síce: kde sa viac ľudí spojí k istému cieľu, všetci sa musejú tomu primerane chovať, totiž len to môžu robiť, čo tomu cieľu slúži, a to všetko,

čo sa tomu prieči, musia nechať, — a tak i v štáte, treba uznať nedotknuteľnosť osoby a majetku, platiť daň, vojenčiť atď. A to všetko sa má zakladať na uznaní a podrobení. Z tohoto chcú určiť takzvané objektívne právo; ale to tak vyzerá, jako by človek bol vrece, plné stotisíc účinkov v započatí — povedzme v možnosti, k vôli súsedom však — keď sá totiž do rámca štátu uvelebuje — musí pol vreca vysypať, jako zbytočné mačatá a štence topia, nie že by boly horšie jako tie na živu nechané, ale pre inšie. Moc zákonov a zvykového práva sa na tom základe ustrojiť nedá.

Rozdeľovanie práva na verejné a občianske (jus publicum, privatum), objektívne a subjektívne, positívne, prirodzené, je hľadanie tried, do ktorých chceme vriadiť zjavy, v nichž sa stelesňuje právo. Pojem práva podávajú nasledovne: Arndts-Pfaff a Hofmann: právo (subjektívne) je moc obsahu určitého, ktorú udeľuje právo (objektívne) vôli nejakej osoby proti osobám iným. Windscheid: právo je moc právnym poriadkom vôli udelená, alebo pravidlo vôle obsahu konkrétneho. Fitting upiera, že by bolo právo panstvo vôle. Jehring: právne chránené záujmy. Köppen, Brinz, Neumer sa hádajú o to, či si ku každému právu treba primysleť i subjekt... atď. A. Thon, Unger, Bürkel.

Právo bolo vždy spojené so spravedlivosťou, riekol bych s ľudskou spravedlivosťou, a jako dve medze, ktoré ohraničujú pole práva, sú sady: summum jus summa injuria, druhá: lex dura sed ita scripta. Jako hlasite požadovala verejnosť stejnú smrť i na Špangu, ktorý pustil Pitéla a Bereca zavraždiť pána svojho Majlátha, tak hlasite dišputovali kriminalisti po jeho obesení, či on skutočne primal (felbujtó) tých dvoch k zločinu a či im len pomohol.

Poznamenávam, že právo neprejíma bezpodmienečne výsledky bádania iných oborov vedy. Na pr. medicína tvrdí, že alkohol je jed a životu ľudskému v tej miere, jako sa užíva, škodlivý, a predsa so stanoviska práva alkohol neuznávame za také zlo. Tak i so spravedlivosťou. Teologia iste dôkladnejšie a vznešenejšie určuje pojem mravu, pravdy, spravedlnosti, a predsa neurčuje a nedonáša zákony synoda, a koho svetský súd jako nevinného oslobodzuje, toho jako hriešnika súdi kňaz, a právo sa skladá i z takých motívov, ktoré sú s náboženstvom spojené.

Jako vo všetkom, čo je ľudské, je možný, žiaducný a potrebný vývin a stupňovanie i kvalitatívne i kvantitívne, tak i v práve; hovoríme o vtipe, cite, smysle právnickom, a sú otázky, ktoré správne = právne a tedy i ľudsky spravedlive len ostroumom právnika riešiť možno, a dielo jeho sa podobá dielu umelca, shrňujúceho v jedno i psychologiu i historiu predmetu. Poznávanie pravidiel, zjavujúcich sa v počínaní ľudskom, a sriadenie ich do jednotného rámca, poznávanie velikých kontúr a drobných žulových zrniek práva patrilo vždy k vznešenému zamestnaniu a poblúdenia stávajú sa vždy menšími — jurisprudentia vždy väčšou.

Tragédia človeka.

Dramatická báseň

od

Imricha Madácha.

Preložil

Hviezdoslav.

(Pokračovanie.)

Šiesta scéna.

(V Ríme. Otvorený portik, so sochami bohov, so skvostnými nádobami, v ktorých voňavky horia, s výhľadom na Apenniny. — Na prostriedku prikrytý stôl s troma lektikami. Adam ako Sergiolus, Lucifer ako Milo, Catulus, všetko rozkošníci, Eva ako Julia, Hippia a Cluvia, sťa rozkošnice, oblečené nedbalo, hodujú. Na vyvýšeništi trvá zápas gladiátorov, otroci stoja k službám pohotove, flautári hrajú. Súmrak, pozdejšie noc.)

Catulus.

Hľaď, Sergiole, jak je skromný, jak
obratný toten gladiátor, čo
má stužku červenú; bych stavil sa,
že zmôže onoho.

Adam.

Nie, na Hercula!

Catulus.

Ech, čo tam na Hercula! ktože by
dnes medzi nami veril ešte v bohov?
Na Juliu sa svoju odvolaj,
skôr uverím.

Adam.

Nech bude!

Lucifer.

Na pevný
prisaháš základ, staviac lži-boha
na miesto lži-boha. Lež povedz, ako
rozumeť máme preds' tej prísahe:
máme-li pod ňou krásu rozumeť
jej, či k nej tvoju lásku, a či hádam
jej vernosť zrovna tebe naproti?

Catulus.

Hja, kúzlo pominie, a keby aj
nebolo prchlým, zajtra zunuje sa,
čo uchvacuje dnes, a skrovnejších
vnád žena uspie odviesť od neho
čarovným novoty to pôvabom.

Adam.

Jej vernosť myslel som. Veď ktože mrhá
na svoju dámu viacej odo mňa?

Hippia.

Och, šaško ty! Nuž či si v stave ju
bez konca objímať? A keby si
aj vládal, ty, čo po neprebranej
mreš večne radosti i ľahtikársky
sem a tam strečkuješ, — bo rozkoše
tú ktorú iba odkrušenú časť
máš v moci v jednej-druhej ženskej najsť,
kým peknoty a slasti vidinný
vzor ustavične nedostižiteľnou
sa vražbou vznáša pred tebou, — jak vieš,
že tobôž kýs' jej vrtoch, dáky výtvor
rojčenia ti ju neodvedie? Tak
gladiátora svaly strhané — —

Adam.

Máš pravdu, nie viac o tom, Hippia!
Veď nač aj tiahne Tantalom nás rozkoš,
keď Herculova sila chybí nám,
keď Proteom sa meniť nevieme,
i jeden otrok pohrdnutý, trápnom
po týždni, takú strávi hodinku,
po akej darmo baží jeho pán.
A čiže ozaj slasť je dúškom vody
len omarenému, i záhubou
je tomu, kto sa hodí do jej vín?

Lucifer.

Ach! aký slávny mravný naukobeh
na ňádrach švárnych devíc, u čaší
ovitých kvietím. No čo s vašou stávkou? —

Adam.

Ak prehrám ju, buď tvojou Julia.

Catulus.

A jestli vybráš?

Adam.

Tvoja paripa
je moja.

Catulus.

O štyri tak týždne môžeš
si vziat ju nazad, ináč zasotím
ju do jazera svojho na pospas
tam úhorom.

Lucifer.

Ťaj! pozri, Julia,
tú krásnu tlstú rybu: — Jedz len, inu,
tak časom ty zas tučit budeš inú.

Eva.

A nebude var' hýrit na tebe
tiež mrzký červ? Nech teší sa, kto žije,
alebo ak sa nevie tešit aj,
nech chachoce sa aspoň. (Pije.)

Adam (ku gladiátorovi).

Držže sa,
hej, chlape, statne! —

Catulus.

Hurá, bohatiersky!

(Catulov gladiátor upadne a prosiac o život, zodvihne prsty. Adam je na tom, dať mu znak omilostenia, no Catulus v tom zadrží mu ruku, a zatnúc päsť, palec utrčí oproti gladiátorovi.)

Recipe ferrum! — Chabé zvrhľa. Dosť
mám ešte otrokov, nie skupáň som.
Kto odoprel by tento malý výjav
vyrušujúci, krásné dámy, vám,
keď o veľa je sladší i bozk sám,
je horúcejšou túžba, akonáhle
krv trochu potekla.

(Gladiátora medzitým jeho protivník usmrtil.)

Adam.

No, kôň je môj;
poď, moja Julia, a oblap ma.
Vyneste mrtvolu tú. — Tanečníci!

už teraz zrobte komédiu vy,
dosť z tohto bolo na dnes.

(Mrtvolu vynesú; vyvýšenisko zaujmú tanečníci.)

Catulus.

Cluvia!
poď tedy i ty; nemožno sa dívať
mi dlho, keď sú druhí v objeme.

Lucifer.

A, Hippia, či my tiež budeme
ich príklad nasledovať? Ale oblíž
si pery, niet-li jedu na nich. No
tak, teraz už sa môžme zabávať
tiež, holubička moja.

Adam.

Čože ti
tak veľmi klope srdce, Julia?
Nemôžem nad ním spočívať ni ja. (Šuškajú si.)

Lucifer.

Čuj, tento blázon o srdci ti ešte
započne rečniť.

Catulus.

Vidíš, milenka,
ja netýkam sa tvojho, čokoľvek
s ním môžeš robiť, len nech ja to neviem,
keď bozk tvoj horúci a hotový
je vždycky pre mňa.

Cluvia.

Veľkodušný
milenec, ajhľa, tvoje na zdravie
ten pohár vína! (Pije.)

Catulus.

Pekne, Cluvia,
no tvojich mäkkých ramien, kyprých ňáder
neodťahujže odo mňa, nie; vidz,
i vonný venec sklzol s hlavy mi. — (K tanečniciam.)
Hoj, to zvrat majstrovský v tom vašom tanci,
jak bujný oheň, s nehou spárený!

Cluvia.

Aj, zaprem oči ti, ak bojsa bys'
tam našiel, oč i sama závodím,
a predsa ani dobrého len slova
si neviem získať. (Ukazujúc na Lucifera.) Radšej pozeraj
na tento kyslý obličaj! Ba nač
aj mu tá pekná dievka, keď už jej
vziať nevie .ináč osobu, než chúďa
že nechá driemať, kým on posmešným
tým úškrnom a chladným pozorom
ak sprevádza tak sprevádza ti sladkých,
ač nesmyslných vecí stá a stá,
čo obcovania vôňu stvárajú.

Catulus.

Naozaj, jedna takáto tvár vrhne
na poesiu celých sdružení
zámrazy zásteru. Kto vzpiera sa
očarovaniu chvíločky a nedá
si duše zajať prívalu, ten ver'
ni dobrým nenie človekom i bár
by drepel doma.

Hippia.

Vskutku, obávam
sa temer, že sa neborákovi
už lapil mor, čo plieni mesto.

Adam.

Preč s ním,
s tým smutným obrazom! Hej, piesničku
nám, rozpustilú pieseň; ktoráže
z vás najkrajšiu je v stave zaspievať?

Hippia (spieva).

Vínom, láskou, chasa,
nikdy neochváť sa.
Aroma iné
každej je čaše,
a opoj, sladký ten opoj,
jak slnko hroby zapadlé,
bytie tak pozláca naše.

Vínom, láskou, chasa,
nikdy neochváť sa.
Čo deva, iným

kúzlom sa jaše,
a omam, sladký ten omam,
jak slnko hroby zapadlé,
bytie tak pozláca naše.

Catulus.

Ba užtoveru znamenite. Nuž
a ty tiež vieš dač, švárna Cluvia?

Cluvia (spieva).

Ej, blázon bol vám svet raz, bláznom:
na lôžku Lukreciu prázdnom
jak galán prekvapil, jej ústa
nevzbĺknu, rozkoš mimo pustia;
nebeží nahá v bordel ona,
kov chladný vrazí v hruď a — skoná.

Všetci.

Tešme sa, svet dnes múdrejší je,
tešme sa, v ňom že kruh náš žije!

Cluvia.

Ej, blázon bol vám raz svet: chvile
netrávil Brutus v krásnej ville;
vzal meč, šiel v boj, sťa podlý robiť
tam žoldnier, a zač?.. Za dobrobyt
hen ľudu, ošarpanca vekov;
a zaň i v poli z krvi stiekol.

Všetci.

Tešme sa, svet dnes múdrejší je,
tešme sa, v ňom že kruh náš žije!

Cluvia.

Ej, blázon vám bol svet raz: šerom
mátalo v lebkách bohatierom,
za sväté mali, čo nám k smiechu;
a akby kto dnes vztýčil viechu
tú: v našich cirkoch miesta mu jest,
nám divadlo a šelmám újesť.

Všetci.

Tešme sa, svet dnes múdrejší je,
tešme sa, v ňom že kruh náš žije!

Lucifer.

Hí! Cluvia, premôhlas' Hippiu.
Rád bych bol tejto piesne básnikom.

Adam.

A ty nám nespievaš, čo si tak smutná,
Julia? Kol nás všetko raduje
a smeje sa, hľa. Hádam nechutí
ti pohova už mojich na prsách?

Eva.

Ach, dobre mi tu, veľmi. Ale prepáč
mi, Sergiole, keď ma blaženstvo
vše vážnou zrobí. Myslím, ktoré sa
chichoce, ani nenie pravdivým.
I do najsladšej sa nám chviľôčky
primieša krupaj nevysloviteľnej
bolesti kejsi: asnáď tušíme,
že okamženie také kvietkom je,
a tedy uvädá.

Adam.

Ach, i ja cítim
čos' takého.

Eva.

A najtiaž ešte mi
tak spev a hudbu prijde poslúchať:
tu nenačúvam viacej slovám, úzko
ohraničeným, ale povodeň
ma hlasov kolimbá, sťa loď, i ten
mám pocit, jak bych vo snách spočívala:
na chvejnom zvuku do minulosti
kams' zalietala diaľnej, slnnými
kde pod palmami bola nevinná
som, hravá, detinská; kde vznešené
i šľachetné tak bolo povolanie
tej mojej duše. Odpusť, blúznenie
je toto všetko, ligotavý mam
len vražby, ňouž sen horúčkový plane. —
Toť, bozkávam ťa znova — precítam.

Adam.

Preč s hudbou, s tancom, sprikrilo sa mi
to večnej slasti more! Trpkého

už prialo by si srdce. Do vína
mi paline, a žialo na ružové
rty, nad hlavu mi búrku.

(Tanečníci vzdialia sa; zbedákania počuť zvonku.)

Čo je to
za bedákanie, ktoré do kosti
až preniká tak?

Lucifer.

Inu, streštencov
to niekoľkých včuľ práve vešajú,
o bratstve, právu tárajúcich snilkov.

Catulus.

Ba tak im treba, prečo v zátiší
si nesedeli doma, užívajúc
tam sveta a naň rúče popritom
i zabúdajúc? prečo pretriasali
záležitosti iných?

Lucifer.

Boháča
za brata chce mať žobrák: zameň však
ich oboch, a on povesí ťa na kríž.

Catulus.

I smejmeže sa tedy, chachotom
sa na neresti smejme, na moci,
na moru, ktorý mesto dežmuje,
na dopustení bohov každom! (Nové zhorekovanie.)

Adam (sám k sebe).

Ten
mám pocit, jak bych vo snách spočívala,
na chvejnom zvuku do minulosti
kams' zalietala diaľnej, vznešené
a šľachetné kde bolo povolanie
tej mojej duše. Nie tak, Julia,
si povedala?

Eva.

Áno, drahý môj!

(Medzitým sa zotmilo. Popred portik tiahne pohrebný pochod s tibiami, fa- klami a nariekajúcimi ženštinami. Celá spoločnosť ustrne načas v meravom mlčaní.)

Lucifer (zchichocúc sa).

Jak vidím, dobrá vôľa zašla tu
za oblak. Ako? niet už vína, a či
sa vymíňaly vtipky, aby ich
i kyslému, ľaď, pánu bolo primoc?
Hm, veru vari pojal kohosi
strach medzi nami, abo ktosi priam
i pokajal sa.

Adam (šmarí do ňho svoj pohár).

Zkap, ak tomu veríš!

Lucifer.

No privolám ja hosťa nového
čo chviľa medzi nás. I predošlá
veselosť azda navráti sa s ním
s omladlým líčkom. Hejže! sluhovia,
hneď a hneď sem mi doveďte ho, ktorý
pri svetle fakieľ tade cestuje!
Len ponúkneme pohárom ho vína. — —

(Umrlca v otvorenej rakvi vnesú a položia ho na stôl. Jeho sprievod zastane v pozadí. Lucifer mu zazdravká.)

Pi, kamarát, mne zajtra, tebe dnes!

Hippia.

Var' skorej chcel by si bozk?

Lucifer.

Oblap ho,
a vykradni mu obol z jeho úst.

Hippia.

Keď teba bozkávam, čo bych nie jeho?

(Pobozká mrtvolu. Peter apoštol vykročí zpomedzi zástupu.)

Peter apoštol.

Stoj, morovinu vsaješ do seba!

(Všetci desom zdupnejúc, zdvihnú sa s miest svojich.)

Všetci.

Mor — hrúza — ta preč odtiaľ!

Peter apoštol.

Mizerné
ty plemeno! ty chabé pokolenie,

kým na teba sa šťastie usmieva,
jak na úslní mucha, všetečné
tak, bezočivé, s chechtom rúhavým
po Bohu, ctnosti deptajúce. Ale
jaknáhle zaklope ti pohroma
na dverách, jestli mocný Hospodinov
prst sa ťa dotkne, ihneď zbabele
sa pokoriace, zúfajúce mrzko.
Či necítiš, že kára nebeská
ťa obťažuje? Pozri, pozri len
kol: mesto pustne, cudzí, surový
ľud šliape po zlatých ti siatinách;
riad verejný sa chlpí, nikto viac
nerozkazuje ani neposlúcha
viac nikto. Lúpež, vražda s vystretou
si chodia hlavou medzi pokojnými
príbytky, zápät bledá za nima
sa vlečie starosť, strmý stúpa úžas;
a z neba, z končín zemských, znikade
len nedochádza súcit ani pomoc.
Šak ver' nies' v stave všetkých rozkoší
bár opojom ten ohlas zchlácholiť,
čo hlbiny ti búri pŕs i smerom
k lepšiemu cieľu márne pudí ťa?
Uspokojenia šakže necítiš?
len hnus ti budí v hrudi pôžitok,
i utrápene ohliadaš sa kol
a pery tvoje brbcú: Všetko darmo,
ach... V drievnych bohov nemáš viery viac,
ti zmeraveli radom na balvany.
(Sochy bohov v tom rozpadnú sa na prach.)
V prach rozpadnú sa do jedného a
nového boha nenajdeš, čo z trosiek
by pozdvihol ťa opäť. Obzri sa
okolo, čo ti vlastne plieni mesto
silnejšie než smrť čierna! Tisíce
sa čeperia vhor s mäkkých pohoviek,
by Thebaidy pusté planiny
zaľudnatili húfmi divokých
anachoretov, hľadajúcich tam
pre otupený cit svoj, čo by ešte
ho podráždilo, vznieslo ešte ho.
Vyničieš, plemä zpanchartelé, hej,
smetené budeš s očisťujúcej sa
tvárnosti toho sveta šíreho!

Hippia (svaliac sa u stola).

Joj! beda mi, jak hrozná bolesť, pot
ni studený lad, pála Orka zas,

mor, och, mor — hynem! — Ako, bez podpory?
nik neopatrí, žiaden ma z vás, ktorí
ste so mnou toľký vzali pôžitok?

Lucifer.

Dnes tebe, zajtra mne, môj sladúšok.

Hippia.

Tak zabite ma, ináč preklajem vás.

Peter apoštol (pristúpiac k nej).

Nie, nepreklínaj, dcéro, odpusť skôr!
Ja opatrím ťa, ja a veliký
Boh, svätej lásky Božstvo večné. K nemu
sa povýš, aj! tou vodou omyje
si duša tvoja brud, a ku ňmu sa
sponáhľa. (Pokrstí ju z nádoby so stola vzatej.)

Hippia.

Otče môj, mne — odľahlo. (Zomre.)

Catulus.

Ja ešte dneská odcestujem ver'
do Thebaidy; zhnusil sa mi cele
svet toten hriešny.

Cluvia (pohne sa odchodom).

Počkaj, Catulus,
tiež odprevadím ťa ta. (Odídu.)

Adam (zamysliac sa, postúpi do popredia. Eva ho nasleduje).

A ty si
tu, Julia? Rec, čo tu hľadáš, kde
smrť vytupila radosť?

Eva.

A či nenie
i moje miesto totam, kde si ty?
Ach, Sergiole! koľko šľachetných
by si bol ozaj mohol citov najsť
tu v ňádrach tých, kde po pomíjajúcich
si iba kutal zavše rozkošiach.

Adam.

A v sebe samom takže. Aká škoda,
že tomu tak je! Biedne zahynúť
mať, malicherne — a až potiaľ trpeť —
Och, jestliže je Pánboh na žive,

(kľakne si a ruky zdvihne k nebesám)

a o nás dbá a moc má nad nami,
tak nový ľudský rod a novú vidu
nech na svet prinesie, hej: onoho,
by do odrodu novej krvi vlial;
tú zase, obor by mal poctivec,
sa vozvýš snažiť. Cítim, ošumelo
už všetko, čo tu bolo naším — a
dač nové vyviesť na svet, dať mu telo,
niet nám dosť síl. Môj Bože, vyslyš ma!

(Na nebi v slávokráži vynikne kríž. Zpoza vrchov uvideť zápyr horiacich miest. S končiarov polodivé čaty sostupujú. Zďaleka nábožný hymn zavznieva.)

Lucifer (sám k sebe).

To podívanie trochu chrbát mrazí
mi; no či nemám preť sa s človekom?
Čo nevládzem ja, on to zrobí za mňa,
žart podobný už neraz videl som.
Ak kráž aj tíško zbledol oslavy,
vždy ešte zbudne hen kríž krvavý.

Peter apoštol.

Pán vyslyšal ťa. Otoč vôkol zrak,
zem zjalovelá začína zas rodiť.
Tí do medvedích koží odetí
barbarskí junáci, čo hádžu hlavne
na skvelé mestá, ktorých paripy
minulých vekov gniavia osenie
a medzi kostolnými stenami
opustenými stajne nachodia si,
tí zadovážia novej krvi prúd
do vycivených, oplasnutých žíl.
A ktorí v cirku hymny vyspevujú
v tom, kým im vzteklý tiger sápe hruď,
tí novú nesú ideu sem: bratstvo,
i vyväzenie jedincovo, ichž
mohutnosť spolná otrasie raz svetom.

Adam.

Ach, cítim, cítim, duša chce i iné,
než hnilé slasti puchlej na perine;

ten tichý odtok krvi srdečnej, to
slasť, akej čo by rovným? niet ho, nieto!

Peter apoštol.

I nechže ti je cieľom: sláva Bohu,
samému tebe práca. Osoba
je svobodná: môž' uplatniť, kú vlohu
len v sebe chová krehká nádoba
jej, jeden rozkaz len sťa zlatá páska
ju ohradzujúc, zaväzujúc: láska.

Adam.

Nuž, hurá! válčiť, oduševňovať sa
za novú nauku tú! Budovať
svet nový, jehož kvetom bude ctnosť
rytierska, jemuž bude poesiou
však na podstavci pobok oltára
hneď povznesený ženský ideál. (Opierajúc sa na
[Petra, odchádza.)

Lucifer.

Ej, nemožnosť ťa nadchýňa ver', Adam!
no hodné muža je i slávné, hádam.
Boh má to rád, bo všetkým úsilím
poháňa k nebu a v tom tuho tríbi;
a diablu zase zvlášť je rozmilým,
bo uvádza tak snadne do pochyby. (Ide za ním.)

(Pokračovanie.)

Z básní A. V. Koľcova.

Preložil *Horal.*

Dve odbierky.

Nuž ty naraz,
krása moja,
dvoch mládencov s'
utratila?
Povedzže mi,
jak s prvým si
rozišla sa,
rozlúčila?

»Veselo som
lúčila sa,
pri odbierke
smiala som sa.
A on smutný,
neboráčik,
na hruď moju
hlávku sklonil;
a dlho tak
stál a mlčiac
slzy horké
prúdom ronil.
»»Nuž Boh s tebou!««

riekol ko mne,
a odjazdil,
zadumaný:
život skončiť
v cudzie strany...«

A ty si sa
nad ním smiala?
slzám jeho
neverila?
Povedzže mi,
múdra stvora,
jak s druhým s' sa
rozlúčila?

»Druhý nie tak, —
neplakal on, —
lež mne bolo
na zplakanie!
Ach! tak chladný
objem jeho,
suché reči,
odberanie:

»»Ja idem — vieš —
nie na dlho;
veď sa ešte
uvidíme, —
i do vôle
naplačeme.««
Či to privet
bol od srdca?
Len tak — rukou —
pozdravil sa;
a nepozrúc
do tvári mi,
pustil koňa
a ztratil sa!«

Ktorého viac,
krása moja,
spomína si
duša tvoja?

»Žiaľ mi, pravda,
je prvého...
ľúbim, predsa,
posledného...«

Modlitba.

Spasiteľu drahý!
Čistá viera moja,
jak modlitby plameň!
Preds', Bože, i viere
mohyla temnou je!
Čo sluch môj zamení?
Čo oči vyhaslé?
Čo city hlboké
srdca zastydlého?
Čo za život ducha
bude tam bez srdca?...
Na kríž, na mohylu,
na nebo i na zem.
i na vznik počiatku,

i na cieľ stvorenia
Tvorca Všemohúci
rozprestrel záclonu,
udrel pečať svoju...
Pečať to na večnosť,
ktorú neroztrhne
sveta rozrumenie,
oheň neroztopí
a nesmyje voda!...

Odpusť, Spasiteľu,
slzy hriešnej mojej
modlitby večernej:
vo tme svieťa ony
láskou vernou k Tebe!...

1905.

Cesta z Tiflisa do Chabarovska na Amure.

Z rozpomienok svojich podáva
Jozef Krafta.

(Pokračovanie.)

K obednému času more skoro utíšilo sa a väčšina cestujúcich už sedela za stolom a veľmi chutne si zajedali predkladané jedlá, áno duplovali porcie; rozumie sa, rozprávania a smiechu bolo mnoho. Večer piť čaj už i dámy, popravivšie po morskej chorobe svoje toiletty, išly k spoločnému stolu, do jedálne, ale jazýčky boly ešte jakosi sviazané, jedine proti tomu podaly rozhodný protest, že si neprajú, aby im bolo miesto na spanie na palube ohradené, že však je to takto lepšie. A vskutku, dnes prvú noc každá z paní našla si miestečko vedľa svojho manžela, jedine dve nevesty, chtiac-nechtiac, musely sa utiahnuť do dušných kajút, a my, svobodní, shrnuli sme sa tiež do jedného miesta. Samo sebou sa rozumie, že nerobila sa žiadna večerná toiletta a každý, jako dámy tak i páni, ľahol si na svoje lôžko, t. j. na dlážku paluby, v tom, čo mal vo dne na sebe, zakryjúc sa tým, čo mal so sebou.

Ráno bolo počasie veľmi pekné, teplomer ukazoval 26° C., vlnenie mora skoro utíchlo a následkom toho i húpanie lode. Cestujúci úplne sa zotavili, veselosť ovládla všetkými, lebo každý bol rád, že šťastne prestál morskú búrku; už jeden druhého uisťoval, že však to nebolo tak zle. Pravdaže to nebolo tak zle, lebo búrky bývajú i desať ráz horšie, ako táto bola, lenže je človek po prestálom nebezpečí vždy veľmi zmužilý.

Dnes prvý raz som spozoroval lietajúce rybky (Exocoetus volitans), veľmi interessantný zjav v kráľovstve rýb. Sú to asi 10—15 cm. dlhé rybky, vrch tela striebrastej farby, brúško biele, a keď krýdelká natiahnu k letu, sú tieto asi 19 cm. dlhé. Polet ich nad vlnami trvá 5—10 minút, niekedy i dosť vysoko nad vodou, tak že niektoré zaletely i na paroloď. Lietajú, krútiac sa ako vtáci, vyletujúc z mora v celých kŕdľoch, a po jednej padajú zase nazpäť.

Nasledujúci deň bola nedeľa, tichá, len temperatúra sa podvihla na 29° C. Tichosť mora utíšila i cestujúcich, tak že panovala sviatočná nálada. Večer, ako obyčajne pri peknom počasí, stali sme si do krúžku a spievali, kým neprišiel čas odpočinku. Na druhý deň po obede prišiel tropický dážď. Pršalo, len sa lialo, tak že ani dvojný tent nás nechránil, voda pretekala ako čez sito. Ale nebolo to nič nepríjemného, premokli sme síce až do nitky, ale dážď nás znamenite ochladil. Príjemný ten lejak trval asi štvrť hodiny a naše mokré šaty za krátky čas zase na nás uschly, tak že sa nebolo treba ani preobliekať. V diaľke sa zjavila akási paroloď, idúca za nami. Našu loď navštívily dve dosť veľké veľryby, ktoré v neveľkej vzdialenosti nám ukázaly svoje veľké chrbáty, púšťajúc do výšky silné vodomety. Priletel i celý kŕdeľ vtákov, takzvaných poslov búrky, obletovaly loď, sadaly si na ňu, ale búrka nás nezastihla.

Naša loďná policia bola niekoľko dní tichá, ale jej duch nedal jej dlho v tichosti zotrvávať, zas nám oznámila, že prv ako o 11. hodine nesmieme ísť spať, a na palube že sa ani vo dne vôbec nesmieme zdržiavať, čo bolo nám veľmi nepríjemné, pri takej horúčosti by to na čerstvom povetrí každému bolo dobre padlo, lebo v kajutách pre sparu nebolo možno spať. Nuž ale policia má svoje zákony.

2. septembra sme dorazili k ostrovu Ceylonu, k mestu Kolomba. V zálive stálo viacej parolodí rozličnej veľkosti, okolo nich hemžily sa loďky dosť divnej konštrukcie. Loďky tieto vyčnievajú asi 100 cm. nad vodou, sú asi 6 m. dlhé a len 40 cm. široké, tak že v nich sotva môže sa sedeť. Aby sa táto úzka škrupina neprevrhla, k vôli rovnováhe sú na úrovni vody, bližšie ku koncu loďky, pripravené dve silné drevá na 2 m. dlhé, končite a úzke, na ich koncoch je dosť veľké brvno po celej dĺžke loďky. Loďky maly na dvoch tenkých paliciach natiahnuté plachty a riadené boly veslom. Mesto Kolombo vyzerá s parolode ako skutočný raj. Prostred nízkych a vysokých paliem vyčnievajú ohromné domy krásnej, východnej architektúry. Ledva paroloď zakotvila, už sa na ňu driapalo celé hejno priekupcov, väčšinou Židia, ale bez pajzesov. Dlhé vlasy mali zamotané na vrchu hlavy a zpredu ich krášli hrebeň, ako u nás nosia malé dievčatá. Dostavily sa i práčky v osobách chlapov, podávajúc visitky s odporúčaním nejakej znamenitej ruskej osobnosti, ktorá u nich dala si prať. Za dvanásť kúskov prádla žiadajú jednu rupiu. Naši lodní dôstojníci uisťovali, že im smelo môžeme odovzdať prádlo, čo i každý urobil. Len jedna starostlivá dáma chcela vedieť meno práčky, ktorej prádlo odovzdáva, ale poneváč nemohli sa nijako dorozumeť a druhá práčka akiste nazdávala sa, že pani o cenu sa dohaduje, priblížila sa a začala s podivnými gestami dáme čosi vykladať. Prvá práčka videla v druhej nebezpečného konkurrenta, uchytila prádlo a prvej, než sa kto nazdal, bola už dolu v svojej loďke a hnala ku brehu. Naľakaná dáma spustila krik, pribehol mičman, ktorý, keď mu objasnili, čo je vo veci, usmial sa a uspokojil dámu, že práčka vyprané šaty svedomite jej odovzdá.

Medzitým prišiel k nám propeller, ktorý nás za ¼ rupie doviezol na prístav. Mol, predstavujúci prístav, vyčnieva dosť ďaleko do mora a je zaplnený rozličným tovarom na expedovanie k lodiam. Všade sa hemží množstvo malých, zavalitých, na krátko ostrihaných čiernych robotníkov, miestnych to obyvateľov, Indusov, len so šatkou okolo pásu prepásanou. K prístavu vozí sa tovar po železnici, alebo na dvojkolesových vysokých vozoch, zakrytých plachtami. Do týchto sú zapriahnuté neveľké voly (bizam), alebo len jeden byvol. Volov som videl tri druhy, a síce: jedni majú rohy rovné ako švajciarske druhy, druhý druh má rohy veľké, do polokruhu vyhnuté, ako uhorské, tretí druh má z prostred čela vyrastené, nazpäť na krk sa kladúce dlhé rohy (zeba). V nozdrách majú všetky pretiahnutý povrázok, ktorý prechodí čez železnú obrúčku, pripravenú k rohom, a ide ako opraty až do rúk na voze sediaceho kočiša.

Neveľké vagóny železničné sú odkryté, s ľahkou strechou a

z boku zastierajú sa záclonami. Pre vozbu po meste čakalo v prístave mnoho pekných, plátenou strechou krytých kočíkov s jedným poni, vo vkusnom anglickom záprahu. Na konci prístavu obklopil nás dav rozličných predavačov, posluhovačov, náhončích, ponúkajúcich adressy svojich hotelov a sľubujúcich sa za ciceronov. Vybrali sme si jedného, ktorý vedel trochu po francúzsky, ostatných ledva sa zbaviac. Prvá naša stanica bola pošta, kde sme zase odovzdali listy do ďalekej otčiny. Potom sme žiadali nášho cicerona, aby nás zaviedol do menárne. Po dosť dlhom chodení doviedol nás do akejsi obecnej krčmy, ale sme ho i hneď odohnali a išli sami ďalej. Ulice sú veľmi krásne, široké a čisto držané, množstvo veľkolepých anglických sklepov, kde človek dostane všetko, čo potrebuje. Domy sú obkrúžené samými záhradkami, kde najkrajšie palmy, draceny, juky a všelijaké pestrolisté rastliny pyšno sa vypínajú, okrašľujúc nevídanou krásou celé mesto. Prírodná krása je tam tak omamujúca, že keby nebolo toho ohromného množstva ľudí všelijakej farby, toho množstva rozličných povozov s ohlušujúcim krikom, nazdal by sa Europejec, že je v nejakom zakliatom meste z povestí. Prechádzajúc mestom na všetky strany — poneváč je mesto v pravidelných kvadrátoch stavané, nemohli sme poblúdiť — došli sme až na mestský rynok, kde na veľkom priestore je ľahkou strechou krytá, zo železa sostavená kostra ohromnej budovy. V tomto bazáre dostať všetky potrebné potravné články dľa vyvesenej ceny. Pre nás Europejcov tu bolo i mnoho neznámych plodov prírody.

Konečne, unavený chódzou a pálčivými lúčami slnka, dľa ushovorenia s našimi spolucestujúcimi šli sme do „Hotel Oriental.“ Je to veľkých rozmerov hostinec, ktorého ohromná sála a kolom do kola idúca krytá veranda bola zaplnená hosťmi, väčšinou Angličanmi. Prekrásna záhrada i s besiedkami tiež preplnená, tak že sme sotva dostali miesta pri svojich spolucestovateľoch. Všetko je všade otvorené, tak že človek bál by sa prievanu, ale toho nepozorovať, práve naopak, po celej dĺžke sály je prevedený vejár, ohromných rozmerov, ktorého kolísanie robí príjemný vetrík. Takéto vejáre sú v každom dome nevyhnutne potrebná vec, bez ktorej by sa azda ani nedalo dýchať. Rozumie sa, že i ručné vejáre sa upotrebujú. Hneď prišli k nám sluhovia čierni, s červenými ústami v bielom rúchu, úctive sa pýtajúc, čoho si žiadame. V zručnosti títo sluhovia v ničom nedajú sa zahanbiť našim europejským kellnerom. Objednali sme si raňajky, ktoré pozostávajú zo šesť rozličných jedál a stoja 1½ rupie. Raňajky tieto podávajú na mištičkách, ktoré sú ponorené v nádobe s teplou vodou, aby neochladly, len že sú to nie moskovské, ale anglické porcie, každého jedla asi na dva-tri razy do úst, viac riadu nežli jedla, čo nám, privyknutým na ruské jedlá a porcie, bolo dosť smiešne. Chodí tam mnoho predavačov s rozličnými maličkosťami, škatuľkami z červeného a čierneho dreva, vejármi, palicami, ajournými prácami rozličných strieborných vecí atď., čo cudzinci na pamiatku radi kupujú. Odpočinúc si po raňajkách, kozácky officier Bajčevskij a ja šli sme zase do mesta, a tam chodili sme dosť dlho medzi potĺkajúcim sa po uli-

ciach davom obecenstva, ktoré robí na cudzinca zvláštny dojem, hlavne rozličnosťou odevov tuzemských. Mužskí sú dosť silní, pekní chlapi, niektorí s bradami, nahota ich je zakrytá šatkou okolo pása (čo im najlepšie pristane), niektorý k tomu pridá vestu, druhý cylinder, druhý zas biele pantalony a niektorí i vestu, čierny frak a cylinder. V tomto sú skutočne podobní opiciam. Ženské majú krátke sukničky, vrchnú časť tela zakrýva biely kabát. Niektoré sú však po europejsky oblečené, len bez šnurovania, alebo sú zaobalené do bielych šiat akéhosi zvláštneho strihu. V ušiach majú za okrasu veľké strieborné kolá a na rukách strieborné náramnice. Topánky sú tu veľmi málo v upotrebení.

Vyjdúc na kraj mesta pri akomsi chráme, našli sme nápis, že tade ide cesta do botanickej záhrady a k museu. Dlho sme nepremýšľali a dali sa na cestu, vediac, že museum je dosť ďaleko. Onedlho sme prišli do krásneho lesa z kokosových paliem, ktoré na niekoľko siah vysoko pnuly k nebu svoje koruny, plné ovocia. Pod nimi rozprestieraly sa krásne mohutné listy banánov, a na silných haluziach visely strapce ovocia. Po ceste sme sbierali rastliny, mysliac si ich zasušiť. V rozličných miestach tohoto čarokrásneho lesa boly malé chalupy postavané, t. j. štyri stĺpy, dva predné vyššie, dva zadné nižšie a všetko zakryté banánovým listom. Pribiehaly k nám zvedavé deti, ale skoro sa zas vracaly do svojich chatrčí. Keď sme prešli palmovým lesom asi na 5 verst, videli sme ohromný park, vysadený gruppami domácich rastlín, čo robilo majestátny dojem, ale predsa náš západný, hustý, s tmavou zeleňou, s ihličnatými a listnatými stromami a rozličnými kríkmi skvúci sa park nezamenil by som za tento orientálny. Museum je veľká krásna budova so širokými schodami, ktorými príde sa do ohromných sál, v ktorých sú bohaté sbierky. Rozumie sa, že do podrobna opisovať sbierky nemôžem, pripomeniem len bohatú sbierku rýb, v ktorej $2^1/_2$ siahy dlhý žralok zaujíma prvé miesto, ohromnej velikosti želvy, množstvo zvierat a krásneho vtáctva, bohatú sbierku zemplazov, medzi ktorými vývodí chrestýšová zmija vyše siahy dlhá. Keď zajdeš ku sbierke chrobákov, najdeš takú krásu a rozmanitosť, akej si nikde nevidel, a prijdúc medzi motýľov, tu by človek až oči nechal na kráse, rozmanitosti farieb. Prekvapuje i veľkosť motýľov; himalajské sú až vyše 20 cm. veliké. Množstvo tuzemných drahokamov, jako rubíny, safíry, ametisty, topasy a iné, nasypané v rozličnej velikosti na hromádky, lákajú k sebe. Ohromná je i sbierka rozličných bohov a bôžkov. Sbierka starožitností vyniká bohatosťou. Na každú viacej lebo menej cennú vec zdvorile upozorňoval nás Indus, veľmi elegantne odetý, už starší pán, ktorý hovoril po anglicky. Kúpiac si katalogy musea, rozlúčili sme sa s vľúdnym Indusom, zbadajúc, že sme sa tam velmi dlho zabavili. Ako na zavolanie šiel práve gabrioletik okolo, do ktorého sme si sadli i s naším sprievodníkom a šli palmovým lesom nazad ku mestu.

Čím bližšie sme prichádzali k mestu, tým viacej nás obklopilo nahých detí, vyprevádzajúcich nás rozličnými posunkami. Pred mestom sme zaplatili sprievodcovi a povoznému a šli sme peší

ďalej. Krajom mesta dostali sme sa až k rieke, kde práčky praly prádlo. Sedia vo vode, kladúc prádlo na hladké kamene, ako u nás na lavice, a ubíjajú takým piestom, ako i u nás. Hneď ho tam i vešaly sušiť a trocha ďalej od brehu už i hladili anglickým železom. Prijdúc na paroloď, zastihli sme cestujúcich pri ukazovaní jeden druhému nakúpených vecí. Práčky doniesly oddané im prádlo v najkrajšom poriadku. Mesto začalo sa osvetlovať, na čo bol s lodi veľmi pekný pohľad. O 11. v noci zaznel hlas k odchodu, naša *Rossia* vážne obrátila sa a pomaly vychádzala z labyrintu ostrovov na svobodné more.

Na druhý deň každý rozprával svoje zkúsenosti z Kolomby, tak že bolo čo počúvať. Pred obedom nás zase príjemne prekvapil tropický dážď, len že radosť dlho netrvala, chytro sme uschli, dávajúc si pritom do poriadku herbarium z nasbieraných zriedkavých kvetín. Asi o 11. v noci nám pán mičman Otto ukazoval na nebi äkvatoriálny kríž. Zase začaly sa obyčajné naše zábavy, rozprávky, spev. Musím pripomenúť, že na parolodi nie sú dovolené nijaké hry v karty, vôbec nijaká hra v peniaze. Je to iste preto, poneváč pri takýchto hrách zriedka kedy obíde sa bez roztržiek, tým ľahšie to na mori, kde sú nervy i tak veľmi rozdráždené. Jediné, čo bolo dovolené, bola hra dominová, ale tu naša policia vypátrala, že nehrá sa len pre kratochvíľu, a začujúc raz, ako panie shováraly sa, kto je komu dlžen, i domino bolo nám odobraté. Aký to bol trest pre cestujúcich, ľahko si domysleť. Tak len pri svojich jednoduchých zábavách sme plávali ďalej po šiestom rovnobežníku, jednotvárnosť plavby prerušily len kedy-tedy nás stretajúce parolode alebo lietace rybky, ktoré vždy nanovo nás zaujímaly.

Až v piaty deň našeho odchodu z Kolomby zazreli sme zem na ďalekom horizonte. Ani na Kolumbovom korábe, rozliehal sa krik „zem! zem!" a každý uprel zraky v ukazovaný smer. O 5. hodine sme sa priblížili k ostrovu Sumatra, ktorý nám ostával s pravej strany a my sme vchodili do úžiny Malakky, v ktorej je množstvo malých ostrovov, porastených vysokými palmovými lesmi. Tu i tu vyčnievajú holé bralá a miestami zase videť zelenajúce sa lúky.

Sotva sme si ľahli spať, vidíme, že v tmavých mračnách sa počína svietiť a prv než sme sa nazdali, prekvapila nás silná búrka. Blesky križovaly sa a zdalo sa, že nielen v oblakoch, ale i vo vode hrmí. Parochod ostal úplne stáť, lebo bola taká tma, že nebolo ani na krok videť. Rozumie sa, s paluby sme museli utiecť, lebo sa spustil strašný lejak. Hovorí sa na veľký dážď, že „ako by sa z krhly lialo"; ale toto bolo, ako keď na plnom sude dno vyrazia. A zjav prírody veľkolepý! Blesky, na všetky strany sa preháňajúce, sú akési ohnivejšie a v tej strašnej tme sa graciósnejšie svíjajú, rozťahujú a zase miznú. K tomu hukot ustavičných hromových úderov, z ktorých nejeden zastihne i paroloď (rozumie sa, na každom stožiare je hromosvod), je vskutku akousi čertovskou hudbou. Asi o hodinu stíchol dážď a paroloď sa pohla ďalej. Matrosi poutierali palubu a my sme zase povynášali svoje postele, kde sme pri dozvukoch búrky sladko zaspali.

Na druhý deň hneď z rána teplomer ukazoval 27° C. Paroloď hrdo rozrezávala rovnú morskú hladinu, blyštiacu sa ako zrkadlo. Ukázaly sa nám indické brehy, dosť nízke a pokryté lesmi. Kto plával po mori, dozajista sa presvedčil, že západ slnka na mori je úchvatnejší, ako na suchu, tak sa krásne slnko kúpe, až sa vo vlnách ponorí, ožiariac ešte lúčami svojimi ohromné mračná v podobách domov, vrchov; zdá sa, ako by sa topilo a žiara jeho osvieti kraje oblakových velikánov najkrajšími dúhovými farbami, naraz sa všetko ztratí ako rozkošný ohňostroj. Medzi týmito rozličnými farbami prebehúvaly blesky, krútiace sa ako hady, tak že sme očakávali zase búrku, ktorá nás však ušetrila a dala nám v noci pokojne spať. Zato hneď z rána začala sa zase „čertovská hudba", hromy trieskaly, blýskalo sa a spustil sa strašný leják. Tma bola ako na mrkaní, temperatúra klesla a paroloď zostala stáť. Všetko praštalo na lodi, lanovie vydávalo všelijaké zvuky, žalobné, zúfanlivé akkordy. Tmavé vody mora boly pritom skoro úplne spokojné, len tak zľahúčka sa vlnily, ako pri peknom počasí. Cestujúci ušli do spoločnej kajuty, alebo zostali v takzvanej „rubke" (veranda na palube nad vchodom do kajuty). Kapitán S. a ja sme sedeli na lavičke pred rubkou, aby sme mohli obdivovať krásny zjav prírody a pritom použiť príjemného letného kúpeľa, lebo náš odev veľmi ľahko prepustil vodu a boli sme si istí, že zase chytro uschne. Ako sme tak zahĺbení do pozorovania krásnej nebeskej scenerie, naraz strašný úder stal sa v blízkosti nás, tak že sme okamžite obidvaja vyskočili na rovné nohy. Pocítili sme teplotu, ako by sme stáli pred silnou vatrou, a v tom okamžiku nás veľmi negalantne čosi odhodilo na dve siahy ďaleko od miesta, kde sme stáli, a oba sme sa octli na dlážke paluby roztiahnutí. Na šťastie, nestalo sa nám nič, chytro sme sa sobrali a už nás mičman Otto volal, aby sme šli do rubky. Bolo to silné uderenie hromu do stožiara, ktorý je neďaleko rubky a hromoodvodná reťaz bola neďaleko nás za bord parolode prehodená. Hrom dopálený, že uderil do stožiara, letiac po reťazi dolu do mora, nás chcel popáliť a odhodil nás na palubu. Po tomto mnohí i z rubky prešli do kajút. Ostalo nás len niekoľko. Práve rozjímali a smiali sme sa, ako nás ten hrom pekne uložil, tu zase silný úder a po hromosvodnej reťazi preletela švištiaca rakéta, z ktorej sypal sa celý roj červeného ohňa, padajúc za bord do mora. Krásny ohňostroj! Po prestatom nebezpečí sme sa dozvedeli, že hrom šesť ráz uderil do našej parolode.

Búrka trvala celú hodinu, potom začalo sa tíšiť a pomaly sme nastúpili ďalšiu cestu. Tento raz obloha zostala pokrytá mračnami, bolo veľmi príjemne na palube, vzduch krásny, čistý a slniečko nepieklo. Na večer sme prišli ku prielivu Malakkskému, ktorý je úzky, a v prostred prieliva v mori húpa sa pekná besiedka, vlastne na kotvách pripevnený maják. Brehy s oboch strán jasne videť, nevysoké pohorie, porastené palmovými lesmi. Škoda, že sa už silne zotmievalo, nemohli sme nič pozorovať, len niekoľko majákov, raz na pravej raz na ľavej strane. V noci nás zase zastihla tuhá búrka, zase viac ráz uderilo do našej lode, a že bola v prielive pre množ-

stvo malých ostrovkov nebezpečno ísť, museli sme 5 hodín zostať stáť, až búrka utíchla a trocha sa rozvidnelo. Táto čiastka plavby od Kolomby, medzi 6—2 rovnobežníkom, poskytla nám mnoho grandióznych obrazov vzduchových búrok pri úplne tichom mori, čo azda je od toho, že sme boli v prielive, kde vietor a vlny nemohly sa rozihrať svoju silu. Ráno o 7. hodine ukázalo sa nám mesto Singapur.

(Pokračovanie.)

Pieseň.

11.

Kosiskom vieme pomerať si lúku i do šírky i zdĺžky,
  A čo škutina len ostrá bude na nej rásť, i tú vieme skosiť.
Včaššie keď jariny nám dozrú, požneme do mrazov ich ešte
  Však po záhumní, v dielcoch, po lazoch, i po vrchových.
Na čas tiež posvážame: lebo zle je, keď zrno veľmi preschne,
  Prši z klasov zlatých pri svážaní, ako dážď z chmár čiernych.
Lež kde ste nám, vy ženci, ktorí za národ perom kosiť viete,
  Kedy začnete vy žatvu, kedy zasvitne to ráno? —
Podeliť vieme stádo: jarky od oviec starých odlúčime;
  Jalovky sa vylúča zpomedzi dojek, z jahniat vyhodia sa oklamky.
Za leta vyháňame mrľač ráno včas na pašu, lež v jaseň
  Za mrazov, len keď mráz skape, aby nenakazilo sa stádo.
Ženieme dojky na chutnejšiu pašu i lepšiu, nežli čriedu
  Jaloviek, bo pašu dobrú tomu treba dať, čo osoh väčší donáša.
Lež kde si ty, deň jarný, kedy v národe budeme my lúčiť
  Darmojedov nepotrebných od robotníkov rúk tvrdých?
Kedyže my tým nivy dávať začneme, čo nám osoh nosia,
  A či v príhodný čas dávať ich naučíme sa kedy? —
Sekerou vieme stínať, sekať, rúbať; i v boku najstrmejšom
  Smrekov vysokých čo narastie, to pod úderom našim padne.
A nie len sekerou, i tešlou, toporom rúbeme my drevo,
  Iba za radostnú slovenčinu jazykom nevieme rúbať.
Rozprávať sladko vieme, sladký ako by vytekal med z úla,
  A tiež, ako kvety v dolinách, voňajú reči naše.
Pieseň z nás milšie poteká, než potôčik dolu dolinôčkou,
  Ale sekať za rod nevieme, nie rúbať jazykom!
Preto nás zo starootcovských pozemkov vyháňa von cudzí,
  Ako zo zelenej hory vyháňa kopovec srnu vyplašenú.
Lebo ak nebudeme perom kosiť a jazykom tiať, rúbať,
  Nebudeme ani zbožie vo vlastnom kosievať, ani drevo v svojej
                                                                      [hore rúbať.
Ani si ohňa nebudeme naklásť môcť pod hájom na svojej
  Lúke, lebo pán nám zabráni, ak slovom nie, tak bičom. —
A ak zas počušime čo len za chvíľku, už sa shrnú dravci,
  Ako vrany ku potoku, zhynutý kde zajac leží.
Preto sa dňom i nocou hlásme, morme a borme, aby zdrapky
  Dedovizne dávnej neodorvali nám a nás nevyhnali svetom.

Ľahko je napraviť dom, keď ho, shrbený vekom, strhá víchor,
Ale keď ho voda vezme, alebo keď zhorí, postavíš ho ťažko.
Črmníka u blbotavých vĺn dlho stál jamnický mlyn, raz ho
Požiar zhltil a dnes povesť označuje pustý hrob, kde kosti složil.
Beda nám! to, čo víchor zlosti nestrhal, príval zloby berie —
Zobracajme sa, kým ešte niečo máme na otcovskej pôde!
Po hrudách ako vieme brázdy ťahať a ako premeníme
Oraním i prieloh zarastený, tak i v lánoch ducha orme.
Takto si dedovizne zdrapky chudobné zachránime a aj
Na dedictvo celé položíme ruku po nedlhej chvíli.
Ešte i zväčšíme ho, ako dobrý syn, ktorý zo zálohu
Otcovský vymení majetok a ešte k nemu prikúpi.
Rezko len do sveta sa treba vrhnúť nám a nie v žiali kviliť,
Pluhom preobracia sa zem na roľu, i ducha lán sa pluhom prerába.
Švihrovou pod Tatrami bujnie šedivník, ako pred stá rokmi,
A aj o sto rokov bude dusiť pašu, jestli neobrobíme chrasť.
Živo len do sveta sa zlého vrhnime s ohňom za vznešenú
Slovenčinu, ktorú vytiať by rád podlý protivník náš.
Hasnúci rozduchujme v sebe zápal, tak polámeme zlobu,
Bez zápalu mŕtva ostane z nás hlina, ktorú pomiesi svet!

Hájomil.

Danteova

Divina Commedia

vo výťahu.

Horvatsky napísal

dr. *Isidor Kršnjavi*,

poslovenčil

dr. *Ivan Zoch.*

(Pokračovanie.)

IX. spev. (Mesto Dis.)

Dante zbledne, keď zbadá, že sa Virgil vracia od čertov bez výsledku, lebo ho tí odbili a bránu zatvorili. I Virgil je rozčulený, lebo nemôže zatajiť nesnádzu. Dante sa počne báť, a aby zakryl svoj strach, opytuje sa Virgila, či kto kedy už bol tu v tejto pekelnej priepasti z ľudí. Virgil mu odpovie, že on sám bol už tu, keď ho na ceste do pekla pristihla čarodejnica Erichto.

Na vysokej veži nad mestom ukážu sa naraz tri fúrie, ktoré besnia sa, že vidno živého človeka v pekle. Svetlo-zelené hady vijú sa im okolo pásov, vlasy sú im samé hady a prsia si driapu nechtami, pritom kričia a vreštia úžasne, tak že sa Dante bojí a privinie k Virgilovi. Fúrie zovú Medusu, aby Dantea premenila na

kameň. Tu rozkáže Virgil Danteovi, aby si rukami zakryl tvár, a i sám mu zakrýva oči, lebo keď by zazrel Medusu, nenašiel by východu z pekla hore na svet.

Akýsi strašný štrkot na rieke Styx zvestuje čosi neobyčajného. Oba brehy rieky sa strasú. Bolo to tak, ako keď sa búrka hodí na horu a počne lámať stromy a hádzať konáre na zem, a čo odlomí, ženie a hádže pred sebou.

Prekliatych duší na tisíce skrylo sa na dno močiara, ako žaby, keď do vody skočia, keď hodíš kameňom medzi ne.

Tu ide anjel suchou nohou po rieke, nestará sa o prekliate duše, len ľavou rukou odhŕňa strašné povetrie od seba.

Anjel pristúpi ku bráne mesta Disa, dotkne sa jej paličkou, a tá sa hneď otvorí. Anjel vyhreší čertov a odíde, nepovediac básnikom ani slova. Títo posmelení vojdú do pevnosti.

Dante sa ohliada na všetky strany a vidí veliké pole, plné veľkej biedy a múk. Všade samé hroby, rozžiarené ako železo, keď sa kuje. Vrchnáky na truhlách sú otvorené, z nich počuť bedákanie a vzdychanie. Tu sú kacíri, vodcovia, učitelia a učeníci všetkých sekt. Človek by ani nemyslel, koľko je tých duší v tých žeravých hroboch. Podobní sú s podobnými pochovaní a hroby sú viac alebo menej žeravé, podľa toho, ako si ktorý kacír zaslúžil.

Básnici tu obrátia sa na pravo a idú pomedzi tie žeravé hroby a pri mestských múroch ďalej.

X. spev. (Krivoverci.)

Idú básnici pomedzi múry mesta Disa a žeravým cmiterom, Virgil napred a Dante za ním. Tento opýta sa Virgila, či by mohol vidieť ľudí, čo ležia v tých hroboch, keď sú otvorené. Odpovie mu Virgil: „Všetky hroby sa pozatvárajú, keď sa duše vrátia sem z doliny Josafat s telami, ktoré voľakedy nechaly tamhore na svete. Na tamtej strane sú hroby materialistov, epikurejcov a ich následníkov, ktorí učia, že duša umiera s telom.“

Dante shovárajúc sa s Virgilom, povedal niekoľko slov vo florentínskom nárečí. Na to ozvala sa duša z jedného žeravého hrobu: „Oj, Toskanec, keď živý kráčaš čez ohnivý tento hrad a tak šľachetne hovoríš, buď tak dobrý, zastaň na tomto mieste. Tvoje slová mi vravia, že si z mojej domoviny, ktorej som bol azda i priveľa na obtíž.“ Dante sa naľakal a pritisol sa tesnejšie k Virgilovi, a tento mu povie: „Čo robíš? obzri sa, vidíš tam hrdinu Farinata, ako stojí v svojom hrobe; vidíš ho až do pása.“ A už ho Dante zočil, ako dvíha prsia i čelo, ako keby opovrhoval peklom. Virgil potisne bojazlivého Dantea až k hrobu, ale ho upozorní, aby sa dlho neshováral. Keď Dante pristúpil až k hrobu florentínskeho hrdinu, vojvodu Farinata degli Uberti, opýtal sa ho tento, kto je? Dante mu rozpovie, kto je, a že mu boli predkovia Guelfi; odpovie mu Farinata: „Boli strašní nepriatelia moji a celej mojej stránky; dva razy som ich v bitke nabil.“ — Dante odpovie: „Moji dva razy ubití vrátili sa, ale tvoji nenašli viacej cesty nazad.“

Vedľa Farinata ukáže sa duša, ktorej trčala z hrobu len hlava po bradu, ako keby kľačala v hrobe. Obzerala sa, či ešte niekto druhý neprišiel s Danteom, a keď nezazrela toho, koho hľadala, zaplakala i riekla: „Jestliže teba vedie čez túto temnicu výsosť tvojej duše, kde je potom môj syn? Prečo neprišiel s tebou?“ — Dante, ktorý vyrozumel z otázky a z múk, ktoré tá duša trpí, že je to duša otca jeho najlepšieho priateľa Guida Cavalcantia, odpovie: „Neprišiel som svojou vôľou, ale s oným vodcom, ktorého môž' byť Guido primálo ctil.“

Keď starý Cavalcanti počul, že Dante hovorí v minulom čase „ctil“ a nie v prítomnom „ctí“, vykríkol: „Azda môj syn nežije viacej, nesvieti mu už sladké svetlo očima?“ Dante mu neodpovedal hneď, preto starý Cavalcanti spustil sa do hrobu a viac sa neukázal.

Ale veľkej duše Farinatovej sa nedotkol ten bôľny dej. Nepremenila sa mu tvár ani najmenej, a pokračoval ďalej:

„Že moji nemôžu sa vrátiť do Florencie, to ma viac pečie, nežli tento žeravý hrob. Ale nezažiari sa päťdesiat krát tvár mesiaca, a ty sa presvedčíš, Dante, ako je ťažko vrátiť sa ta. No povedz mi predsa, prečo je Florencia taká krutá proti mojej rodine?“ Dante mu odpovedá, že preto, lebo Farinata pobil na rieke Arbii toľko florentínskych Ghuelfov, že od ich krvi rieka sčervenela. Na to odpovie zase Farinata: „Ani som nebol pri Arbii sám, ani som bez príčiny nebil, ale som bol pri Empoli v porade ja ten, ktorý zachránil Florenciu. Všetci boli prichystaní, že mesto rozbúrajú, ja som ho jediný obránil od zkazy.“ Na to odpovie Dante: „Zdá sa, že vy tu dole viete, čo bude, a neviete, čo sa hore na svete robí.“ — „Tak je,“ povie Farinata, „my vidíme len ďaleké veci, tak ako starí ľudia, ktorým je oko už slabé; veci, ktoré sú blízke, ktoré sa teraz dejú, nevidíme, a jestli nám niekto nepovie, čo sa robí na svete, my o tom nevieme nič. Z toho vidíš, že po súdnom dni, keď budúcnosti vráta budú zatvorené, nebudeme nič viac vedieť.“

Dante sa teraz kajá, že starcovi Cavalcantiovi neodpovedal hneď na jeho otázku, preto prosí Farinata, aby povedal Cavalcantiovi, že mu syn ešte žije, vyhovárajúc sa, že sa bol zamyslel pri jeho slovách.

Medzitým už Virgil zove Dantea. Tento sa ešte rýchlo opýta duše velikého Florentínca, kto tu ešte leží v tom žeravom cmiteri. Farinata mu odpovie: „Medzi viac tisícami ležím tu ja, tam hľa Fridrich II. Hohenštaufský, tu je i kardinál Ubaldini i . . . no o druhých mlčím.“

To povedal a skryl sa do hrobu.

Dante pošiel za Virgilom, rozmýšľajúc o rečiach Farinatových, ktorý mu to isté povedal, čo i Cicero, že ho z Florencie vyobcujú a že sa ta nikdy viac nevráti. Virgil teší ho tým, že mu pozdejšie Beatrica i tak odkryje celú jeho budúcnosť. Oba básnici idú ďalej z mesta Disa k pekelnej priepasti, z ktorej sa dvíha smrad.

Popri V. speve, v ktorom je reč o Franciske di Rimini a veľkolepom XXXIII. speve, kde Ugolino rozpráva svoj strašný osud i svojich vnukov, je rozhovor s Farinatom v tomto speve jedno z najkrajších miest celej Božskej Komédie.

Tento spev hádže ostré tône na vtedajšie politické i náboženské pomery.

V krvavých borbách domácich vo Florencii vyznamenával sa najviac junák Farinata, ktorý ľúbi svoju domovinu viac nežli nenávidí svojich protivníkov. V žeravom meste Dise najviac sa bíľagujú materialisti.

Keď krížiackymi vojnami sblížily sa dva svety: východná mohamedánska kultúra na jednej, západná náboženská filosofia na druhej strane, muselo dôjsť v 13. století i k duševnej borbe. Dante nehovorí bez príčiny, že len s tejto strany Disa bolo viac tisíc duší, ktoré s Farinatom trpely.

Významné je, že Dante z mnohých kacírskych náhľadov toho veku spomína len materialistov, podľa ktorých duša umiera s telom, a pripisuje tie náhľady podľa stredovekého pochopovania Epikurovi, a preto ho kladie do žeravého hrobu.

Významné je tiež to, že arabského filosofa Ibn Roschda-Averroësa nekladie do mesta žeravých hrobov bludárskych, lež do prvého kruhu čili limbu medzi nekrstených spravedlivcov, chváliac ho, že napísal výklad filosofských kníh Aristotelových.

Hlboká príčiňa toho leží v tom, že i sám Dante v mladom veku bavil sa filosofiou Averroësovou, a jeho priateľ Guido Cavalcanti je v niektorých svojich básňach čistý averroëist. V 13. století ešte veľmi ctili Averroësa ako tlumača Aristotelovho, hoci boli proti jeho názorom, a len v 14. století počala sa šíriť nenávisť proti nemu, ako kacírovi, pripisujúc mu dosť takého, čo on ani nikdy nepovedal. Dante berie Averroësa akoby do záštity, keď ho nekladie do mesta Disa medzi kacírov, lež medzi nekrstených spravedlivcov.

XI. spev. (Rozdelenie pekla.)

Virgil a Dante idú ďalej k briežku, s ktorého sa ide do pekla. Z priepasti dvíha sa taký smrad, že sa musejú uklonit za jeden veľký hrob, až na ten smrad privyknú. Za ten čas Virgil opisuje Danteovi rozdelenie pekla.

Peklo je nesmierna priepasť podoby ohromného lievika, čili ako Göthe hovorí, amfiteatra, ktorý ide až do prostriedku zeme. Naokolo idú v ohromných kruhoch akoby schody čili terrassy, pekelné stupne. Čím hlbšie leží taký schod, tým strašnejšie sú muky, tým väčší hriešnici. Virgil to vysvetľuje podľa názorov Aristotelových takto. Všetky hriechy vyplývajú po prvé z *nemiernosti*, po druhé *zo zloby* a po tretie *zo zverskosti*. Hriechy, pošlé z nemiernosti, menej urážajú Boha, nežli chriechy pošlé z druhých dvoch príčin, preto sa nachodia takí hriešnici v prvých kruhoch pekla, kde sú muky najmenšie.

Každá zloba ide za tým, aby robila nespravedlivosť už či silou či klamom; to sa Bohu protiví, preto sú klamári blízko pri dne pekla.

Kruh, v ktorom sú násilníci, leží v prostriedku medzi nemiernymi a klamármi, a má tri pásma, lebo násilie môže sa robiť proti Bohu, proti sebe i proti bližným. Klamári môžu oklamať toho, ktorý im verí, i toho, ktorý im neverí; prví sú zaiste väčší hriešnici nežli druhí, oni sa mučia v najhlbšom, deviatom kruhu pekla, a ostatní klamári rozdelení sú po zlých jarkoch ôsmeho kruha.

Dante opytuje sa Virgila, prečo sú úžerníci jednako pokutovaní s onými, ktorí hrešili proti prírode. Tento mu odpovie: „Príroda prýšti sa z Božieho umu a jeho vedenia, ju nasledujú umelci. Umenie je tedy vnúča Božie. I spoločenský poriadok je, tak ako umenie, nasledovanie prírody, teda tiež vnúča Božie, preto tí, ktorí hrešia proti týmto vnúčatom, jednakú pokutu zasluhujú s onými, lebo hrešia proti svojej matke, t. j. prírode.

Virgil zove Dantea, aby išli ďalej, lebo čas prechodí. A ačpráve nevidí hviezd, predsa zná, ako stoja a ako ide čas.

Rozdelenie hriešnikov dá sa priehľadne asi takto sostaviť.

Predpeklie: Zbabelci.

Dno pekla.

Piaty a šiesty kruh stoja akoby na istom stupni pekla, len morálne stojí šiesty kruh nižšie od piateho.

Siedmy kruh: Násilníci, má tri pásma, 1. násilníci proti bližným a proti sebe, t. j. samovražedlníci, 2. násilníci proti Bohu, a 3. násilníci proti prírode: sodomiti a úžerníci.

Vo ôsmom kruhu sú pod menom Klamári: svádzajúci, laskavci, simonisti, čarobníci a kúzelníci, zapredajní a podkupní, pokrytci,

podliaci, falošní proroci i radcovia, zbojníci, rozsievači nesvornosti a padelatelia.

Deviaty kruh má 4 pásma: 1. Kaini: bratovražedníci a zradcovia roda, 2. Antenori: zradcovia domoviny, 3. Tolomei: zradcovia priateľov, 4. Giudecci: zradcovia dobrodincov.

Na dne pekla je Lucifer, ktorý sám mučí troch najväčších zločincov tohoto sveta.

XII. spev. (Násilníci.)

Keď schodili do siedmeho kruhu, prišli na vŕšok, plný veľkého kamenia, trhlín a štrku, hnusný po všetkom, čo bolo na ňom. Ten vŕšok podobal sa nejakej sborenine, ktorá nastala tým, že sa srútilo bralo na rovinu buď následkom zemetrasenia, buď následkom podmytia vodou. Ťažko by bolo shora po tom vŕšku sísť. Na vrchu toho srúteného brala ležala nestydatá krétska potvora Minotauros, ktorá chcela príchodzím zastať cestu, no predsa šťastlive sišli po tých hŕbach kamenia, ktoré sa prevaľovalo, keď naň stupili. Virgil povie Dantemu, že tohto srúteného vrchu ešte nebolo, keď on išiel tadiaľto prvý raz. „Len málo zatým, keď som došiel do limbu (t. j. ako nekrstený spravedlivec do 1. kruhu pekla), zatriasla sa tak táto pekelná priepasť, ako keby bola láska celým svetom zavládala, ktorý ničím nehatená nenávisť predtým toľko ráz vedela pretvoriť na chaos. Vtedy sa to staré bralo, a s ním ešte i druhé podobné brala v hlbšom pekle srútili. (To bolo, keď umrel Kristus na kríži, a vykúpil celý svet.)

Zvládajúc ťažkosti zavalenej cesty, šťastne sa dostali do brehu pekelnej rieky Flegetona, rieky vriacej krvi, v ktorej sa dávia duše tých, ktorí boli násilní proti bližným podľa principu: „Žížnili ste po krvi, napite sa jej!“ Okolo po brehu behajú Kentaury, a rozkazuje im Chiron. Strieľajú na každého, ktorý sa vyroní z tej vriacej krvi viac, nežli mu je určené podľa jeho hriechov. Virgil požiada Chirona, ktorý k nim dobehne, aby im ukázal cestu a dal Kentaura, na ktorom by mohol Dante jazdiť. Chiron im urobí po vôli, dá im Kentaura Nessa, ktorý im bude i vodcom.

S týmto vodcom idú básnici brehom popri rieke. Najdú tu tyrannov, ktorí zbíjali i zabíjali a teraz sa varia v krvi po oči.

Kentaur im ukazuje Alexandra Veľkého, Dionysia Syrakúskeho, zatým zlopovestného Azzolina i Obizza d' Este. Potom Guida di Monteforta, ktorý zavraždil anglického princa v kostole, aby sa vypomstil za svojho otca, ktorého dal anglický kráľ pre mnohé zločiny sotať.

Kentaur ich potom prevedie čez rieku, hovoriac, že je s tejto strany síce plytká, ale na druhej strane veľmi hlboká, a v tej hlbine vriacej krvi že sa varia najväčší tyranni: Attila, bič boží, Pyrrhus, i Sextus, syn Pompejov, zbojník Rinier Cornetský i Rinier Pazzo, ktorý pozabíjal na rozkaz Fridricha II. prälátov rímskej cirkvi.

XIII. spev. (Samovražedlníci.)

V tomto speve hovorí duša velikého štátnika Petra delle Vigne. Tento vypráva svoj pomer k Fridrichovi II., ale opis nie je taký plastičný, ako sme to videli pri Farinatovi.

Skutočne je život Petrov, ktorý sa vyšvihol z najväčšej chudoby na kancellára, plný znamenitých výjavov, a preto je jeho rozprávanie omnoho dlhšie nežli Farinatovo

Vo veľkej borbe dvoch principov: štátnej moci proti pápežskej všemoci, Peter podporoval svojho cisára proti umnému protivníkovi Inocentovi IV. Znamenitý rečník, pekný stylista, bránil všade výdatne cisára, sostavujúc mu jeho manifesty.

Bol aj ináče významný. Podzvihol sa nad svojich vrstovníkov, založiac základy moderného štátu. Vydal sbierku nových i starých zákonov, určil hranice svetskému i cirkevnému právu, vyhlásil rovnoprávnosť kresťanov, židov a mohamedánov, zabránil duell, zabránil neúradníkom nosiť zbraň, hoci by boli i velikáši, založil universitu v Neapoli, sriadil lekárnictvo a určil ceny liekom. Kancellár Peter bol prvým kameralistom, sriadil dane, clo i ostatné štátne dôchodky, a postavil štátne financie na pevné, bezpečné základy.

Oproti už organisovanej pápežskej moci a cirkevnej vláde, s úspechom organisoval štátnu moc.

A tento človek padol konečne do nemilosti u Fridricha II., ktorý ho dal zatvoriť; niektorí vravia, že mu dal i oči vyklať. Geniálny kancellár rozbil si v žalári hlavu o stenu a tak sa zavraždil.

Fridrich II. bol na konci svojho vladárenia nešťastným. Mnohých vladárov osud je, že konečne nevedia rozoznávať priateľov od nepriateľov, a tak sa im vymyká moc z rúk. Stanú sa potom nebezpečnými svojim najvernejším priateľom. Ináče šlachetní ľudia stanú sa tyranmi. Tak postupoval Teodorich ukrutne s Boetiom a Fridrich II. s Petrom. Môž' byť, že cisár chcel sa smieriť s pápežom, a tak obetoval svojho kancellára, ktorému mal ďakovať všetku svoju moc a vládu.

Sotva, že sa Dante s Virgilom trochu vzdialili od vriaceho krvavého jazera, vošli do hustej, pustej hory. Nikde chodníka, nikde listia. Konáre tmavé, holé, zakrpatené, nikde kveta, nikde ploda, všade jedovaté trnie. Tu si uvily svoje hniezdo Harpie. Strašní to vtáci, so širokými krýdlami, s ľudskou tvárou i hrdlom, na nohách majú ostré pazúry a brucho zarastené perím. Sedia na tých podivných stromoch a bedákajú.

Virgil hovorí, že sú teraz v druhom pásme siedmeho kruhu. So všetkých strán počuť stenanie a vzdychanie, a nikde nevideť nikoho. Dante zastane, nezná ešte, že sú té podivné stromy stelesnené duše samovražedlníkov.

„Odtrhni jeden konárik,“ povie mu Virgil, „a uvidíš, ako veci stoja.“ Dante odlomí konárik, hneď sa vyprýšti krv z tŕnistého krovia, tak ako vymoká voda zo surového dreva, keď horí, a počuť hlas bedákajúci, že ho bolí, čo mu Dante odlomil konárik. Virgil

poteší dušu a požiada ju, aby Danteovi vyrozprávala svoj osud, a tento že jej zato obnoví rozpomienku, keď sa vráti na svet, a tým jej vynahradí, čo ju urazil odtrhnutím konárika.

Rozpovie prekliata duša: „Ja som ten, čo mal oba kľúče k Fridrichovmu srdcu, ktoré som vedel otvárať i zatvárať. Ja som bol pánom jeho srdca. Nenávisť, ktorá zavádza ľudí na dvoroch cisárov i kráľov, táto hnusná choroba všetkých dvorov, rozpálila duše všetkých proti mne, a títo zase popúdili cisára tak, že sa moja sláva premenila na čiernu žalosť. Duša moja, plná ohavností, nazdala sa, že utečie smrťou pred zneuctením, a tak som sa stal zo spravedlivca nespravedlivcom sám proti sebe. Prisahám sa, že som nebol môjmu pánovi nikdy neverným. Jestliže ktorý z vás príde nazad na svet, prosím ho, nech očistí pamiatku moju od tejto škvrny, ktorú mi zadala nenávisť."

Duch zatíchol a Dante povie Virgilovi: „Jestli chceš viac vedieť, musíš sa ho vypytovať. Tento odpovie: „Milosrdenstvo mi nedá hovoriť, opytuj sa ty." Na to Virgil: „Prečo sú duše vás samovražedníkov pretvorené na tieto hnusné stromy? Či jesto nádej, že sa odtiaľto niekedy vyslobodíte?" Ker počne pišťať, a pomaličky pišťanie premení sa na slová:

„Keď biedna duša *sama* odtrhne sa od tela, vykáže jej Minos siedmy kruh, a potom spadne duša hneď sem do tejto hory, nevyberá si, lež kam padne, tam prirastie, vyklíči ako semä, vyrastie na ker, z ktorého Harpie trhajú lístočky čím vyrastú, a tak mu otvárajú rany, ktoré ako by boly ústa, ktoré od bôľa vzdychajú a bedákajú."

„Ako iné duše, tak i my dostaneme na súdny deň zase svoje telá, ale ani jedna z našich duší nebude smieť nazad do tela, lebo sme sa samy vraždou sprostily tela. Telá svoje dovlečieme sem, a povešiame ich na této stromy, v ktorých teraz trpíme muky."

V tom bolo počuť strašný šuchot, asi tak ako keby psy hnaly divého brava. Doletia dvaja ľudia, krvaví od rán. V strachu zlámali krovie, lebo za nimi bežali velikí čierni psi, besní, ako keby sa boli odtrhli s reťaze. Jeden zo dvoch ľudí spadne do kra, ale psi priletia, roztrhajú ho a roznesú pojediné kusy.

Polámaný ker bedáka od bôľov. To je duša istého Florentínca, ktorý obesil sa v svojom dome.

Títo dvaja hriešnici, ktorí ináče trpia, nežli ostatní, sú márnotratníci, prehýrivší svoj majetok a tým zavraždivší jednu čiastku seba samého. Teraz musia bežať pred psami chudoby, ktorí ich nahnali do náručia smrti.

Jeden z týchto nešťastníkov je Lano da Sienna, ktorý premrhal svoj majetok a potom v bitke pri Toppe hodil sa medzi nepriateľov, aby ho rozsekali.

Druhý je Messer Jacopo della capella di Santo Andrea della citta di Padova da Monselice. Bol veľkým márnotratníkom. Keď sa vozil na loďke s mladými zemänmi po Brente, a tí hrali zo

zábavy, rozhadzoval po takte — dukáty do rieky. Druhý raz, chtiac videť pekný oheň, zapálil svoju villu. Zavraždil sa vo velikej biede, tak ako teraz zkazu vzal v tom biednom kroví, aby ožil pre nové muky. V kre, ktorý Jacopo zmliaždil, stene duša Florentínca Rucca de Mogi, ktorý obesil sa v svojom dome, lebo bol upadol, ako mnohí Florentínci, pre stranícke borby do velikej biedy.

(Pokračovanie.)

Prvý soznam rukopisov slovenských alebo inorečových Slovákmi napísaných.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Milochovský Ján (Milochovinus), ev. farár v Brezne.
1. *Ornamentum Magistratus Politici.* Ozdoba Wrchnosti swetské aneb Kterýmy Ctnostmy Krestianska Wrchnost má ozdobena a okrasslena býti. Z Rozličních Autoru wybrana a na swetlo wydana od — —, nekdy Cýrkwe Slobod. Kralow. Mesta Brezna w Vhrjch Sl. B. Kazatele, na ten čas v wihnanj zustawagjcyho 1678. (8⁰ 190 n. l.) Je to krásny odpis diela r. 1678 v Drážďanoch vyšlého. Rp. pekne viaz. v mojej knižnici.

Mikulík Pavel, uč. v M. Stankovciach.
1. *Z Katechismu Dra M. Lutherovho tretia čiastka: „Modlitba Páne“ na krátko vysvetlená.* Rp. z r. 1869. (4⁰ str. 36.) V mojej knižnici.

Modrányi Karol A., stol. úradník v Prievidzi.
1. *Básne a povjedki.* Sv. II. (8⁰ str. 400.) Rp. pekne viaz. v mojej knižnici. U koho je sv. I.? V Sokole V. 1866 na str. 235 stojí: „Ostaly po ňom dva sväzky „Básní a povestí,“ ktoré mal u seba V. Pauliny-Tóth a ktoré mal odovzdať Slov. Matici.“

Moštenan Jur, ev. f. v Orosláni.
1. *KATECHISMVS Doktora Martina Luthera s Wýkladem* sepsaný — — Gáhna Cýrkwe Ew. Horno-Bzinské Roku Páně 1835. (4⁰ 42 n. l.) Rp. viaz. v kniž. MSSp.

Mužowé, Znamenití, z Pjsma swatého witáhnutí. Roku 1764. (8⁰ str. 42.) Rp. broš. v knižnici MSSp.

Nádoba Wýborné Pobožnosti To gest: Pobožné Modlitby k Bohu Neywyssýmu, Blahoslawené Pannie Marygi a Swatým Patronum z Rozličních Pobožních Knih wypsané. (4⁰ str. 414 a 4 n. l.) Rp. pekne viaz. z r. 1738 v knižnici MSSp.

Navčeny, Sumowné — o Doktorovi Lutherovi skrze tázanj a odpowjdanj Wyswetlené. (V. 8⁰ 15 n. l.) Rp. z XVIII. stor. v mojej knižnici.

Obrana krestianů pokrytských pri včenj Ewangelickém (8⁰ 51 n. l.) Rp. z r. 1731 v knižnici univ. pešt.

Ordo sanctae passionis. Pořadek swaté Passie. (8⁰) Rp. z XVIII. stor. v knižn. univ. pešť.

Pariz Papai Frant.

1. *Pokog Tela t. g. O nemocech, které w lidském tele swé obidlenj magú a o spúsobe takowých léčenj.* Tracta kterú gak z prwssjch Učených Učitelu ust tak ze starobilých učených Písem pak y ze swe... pri primnohých nemocech.. hogne dowedna sebral a mnohým opustenym a chudým lidem k užitku, nakolik bylo možné wyrozumitedlne a zretedlne v Uherskem gazyku wydal — — do slowenského pak k užitku národu slowenskému preložil geho dobrepragjcy (Karol Pongrácz). Roku 1778. (4⁰ str. 417 a 14 n. l. V knižnici kapituly spišskej. Srovn. Literárne Listy IV. 1894, str. 74.

Pauliny Žigmund, ev. farár v Zem. Podhradí.

1. *Domowmj nábožnost.* (V. 8⁰ str. 307.) V knižn. Tranovského.

Páz mány Peter, arcib. ostrihomský.

1. *Ku prawde wodyci predchudce,* kterého zepsal a w Uherskem gazyku dwakrat witlačyti dal, 1613, 1623 — —. Na obecnu Slowenčinu... obraceni od gedneho Kneze z Towarizstwa. Rp. z r. 1734. (2⁰ str. 1066.) V kniž. univ. pešť.

Iný preklad:

Hodegus k prawde weduci Kalaus, kterého spísal w Uherském gazyku 1613 Kardinal — —, na slowensky obrátil Pater A. Benčič, františkán. Dva diely. (2⁰ str. 552 a 1092.) Rp. z r. 1791—1792 nachodí sa v kniž. frant. kláštora v Rožňave.

2. *Za tmawu Dennicu blúdicích Lutheranow WODITEL,* kteri na Cestu naprawuge Wittemberskeg Akademii, skrze Fridricha Balduina na swetlo widané Odpowedi na Kalauza, Peter Pázmán ho písal Uherskim Gazikom a nákladom Biskupskeg školi Roku Pána 1775 w Gagri z nowu witlačeného na Slowenski Gazik prenésel Antonín Benčič Bratr Menši Kragu nagswategšého Spasitela. (4⁰ str. 424.) Rp. nachodí sa v knižnici frant. kláštora vo Fraštáku. Srov. Liter. Listy II. 1892 str. 78.

Pelcmann Jan (Kožuchovič), rk. farár terchovský.

1. *Hospoda k milosti božej.* (2⁰.)

2. *Ľudský dobrodinec.* (2⁰ str. 12.) — Rukopisy zo šesťdesiatych rokov m. stor., ktoré dostaly sa s knihami po kanonikovi dr. Mallom do archidioce. kniž. v Ostrihome.

Pjsnj Duchownjch, Prwnj Djl — k Weyročnjm Slawnostem a Památkám Přináležegicjch: Gegichžto Pořadek (gak gedni po druhich nasledugj) Druhá Stránka ukazuge. (2⁰ str. 446. V knižn. MSSp.

Pohádky Duchownj, na kteréžto krátká z Pjsma Swateho Odpowed nasleduge. Rp. z r. 1775. (8⁰ str. 113.) V mojej knižnici.

Pohádky, Duchownj, z Knjh Starého y Nowého Zákona wybrané. (V. 8⁰ str. 42.) V mojej knižnici.

Pongracz Karol z Ondrašovej.

1. *Pokog Tela t. g. O nemocech, které w lidskem tele swé obidlenj magú a o spúsobe takowých léčenj.* V. Papai Pariz Fr. *Prjklady Pobožnych Djtek k powzbuzenj swateho nasledowánj.* Z Pjsma Swateho a nekterych Knjžek w Nemeckem gazyku wydanych sebrané. (V. 8° 18 n. l.) Rp. z XVIII. stor. v mojej knižnici.

Prjwod ku prawemu poznanj prirozenjch wecy k užitku narodnych sskol w Králowstwj Uherském — perwnj djl. (4° str. 92.) Rp. z r. 1783 v knižn. univ. pešť.

Prwnj Počátkowé Včenj Kresťanského. (V. 8° 20 n. l.) Rp. z prvej polovice XVIII. stor. v mojej knižnici.

Rabček Andrej, Trenčan, kanonik spišskej kapituly.

1. *Pametná Kniha sv. Juliusa Mučedlnjka.* Rp. z r. 1759. (2° 268 n. l.) Nachodí sa v biskupskej knižnici v Nitre. Srov. „A nyitrai egyházmegyei könyvtár kéziratai és régi nyomtatványai". Nyitrán, 1886. Str. 72.

Radlinský dr. Andrej, rk. farár kútsky.

1. *Dedinský Katechizowník* alebo *Wynaučowanie dedinskej mládeže w rímsko-katolíckej wiere,* ktoré k užitku obecného ľudu obzvlásste ale k pochopu k dedinskej mládeži usporiadal — —. (4° str. 37.) V knižn. MSSp.

Řeči PISMA SWATEHO, Nekteré Zwlásstneyšj — na Katechysmus DML. sepsané pro Mladych Panuw FERENCZA a JOZEFA OTLJK Roku Pane MDCCLXXIV. (8° str. 88.) Rp. v koži viaz. v mojej knižnici.

Remund Fl.

1. *Žiwot Mariae Stuarty Františska druhyho Francuzskyho krále wdowi* od — — w latinskym gaziku složeni, a skrze gistýho Reholnjka radu swatýho Pawla prwnjho pustewnjka na slowenskú reč preloženi. Rp. z r. 1764 v Šaštine písaný. (4° 173 n. l.) V knižn. univ. pešť.

Reuss Samuel, ev. farár veľko-revúcky.

1. *Über Begräbnisse und Begräbnissörter.* Ein Beytrag zum protestantischen Kirchenrechte. Meine Winterarbeit vom 1841 und 1842. (V. 4° str. 133.) Rp. pôvodný v mojej knižnici, ku ktorému priviazaný je i nasledujúci:

2. *Über die Beichtverschwiegenheit oder Sigillum Confessionis.* (V. 4° str. 38.)

(Dokončenie.)

Literatúra a umenie.

Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga X., svezak 1. Urednik dr. D. Boranić. U Zagrebu 1905. 8°, 160 str. Cijena 2. 50 krune.

Ethnographia. A Magyar néprajzi társaság Értesitője. XVI. évfolyam. 4. füzet. 1905. Budapest.

V čísle tomto je i článok Jozefa Ernyeya: Adatok a Rakóczi-induló történetéhez. Je tu podaná mienka Viliama Pauliny-Tótha (vlastne Michala M. Hodžu), že Rákóciho pochod povstal zo slovenskej Švihrovskej nôty. (Sokol 1862, str. 344.)

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК. Видає етнографічна комісия наукового товариства імени Шевченка. Т. XVII. Коломийки. Зібрав Володимир Гнатюк. Том І. У Львові, 1905. 8°, 259 str.

МАТЕРІАЛЫ ДЛЯ ЮЖНОСЛАВЯНСКОЙ ДІАЛЕКТОЛОГІИ И ЭТНОГРАФІИ. II. Образцы языка на говорах Терских Славян в сѣверовосточной Италіи. Собрал и издал И. А. Бодуэн-де-Куртенэ. С.-Петербург, 1904. 8°, XXXII + 240 str.

Počiatky domáceho liečenia čili **základy vodo- a prírodoliečby**. Zdravotnicke články a pojednania, ktoré prv v niektorých časopisoch a knihách bol uverejnil *Ján Zigmundík*, pezinský mestský učiteľ, teraz na odpočinku. S 23 obrázkami. V Trnave, 1905. Tlačou a nákladom Adolfa Horovitza. 8°, 183 str. Cena 1 koruna.

Louis Leger. Vo Francúzsku pred štyridsiatimi rokmi prvý začal študovať slovanské jazyky a národy Louis Leger. Hlavné jeho diela sú: *Le monde slave* (1872), *Etudes Slaves* (tri svázky), *Russes et Slaves* (3 svázky). Teraz ako tretiu seriu Monde Slave vydal knihu *Les souvenirs d' un Slavophile* (Rozpomienky slavofila), Paris, libr. Hachette.

Rozpomienky tieto sú z doby od roku 1863 do 1897. Louis Leger rozpráva i to, čo povzbudilo ho študovať slovanské jazyky a národy a s akými ťažkosťami bolo mu treba na počiatku boriť sa. Za panovania Napoleona III. každý pokus slovanských národov, urobený, aby uznaná bola ich národnosť, a každá ich snaha dosiahnuť neodvislosti boly považované za panslavistický pohyb. V Paríži mladého študenta L. Legera udali, že je ruským agentom; pozdejšie, keď za prăsidentstva Thiersa prosil, aby bol poslaný na študijnú cestu do Ruska, prosba Legera len-len že nebola zavrhnutá, lebo prăsident republiky videl v ňom poľského agenta. Vo vzdelaných kruhoch nechápali, ako môže človek, umne rozvitý, venovať sa študovaniu jazykov, nemajúcich, ako Francúzi vtedy domnievali sa, nijakej literatúry. Od roku 1863 ministrom výučby bol V. Duruy, historik, človek veľmi osvietený; Leger chcel prednášať o slovanských jazykoch a literatúrach v Sorbonne bezplatne, ako docent; ministrov hlavný tajomník zavolal k sebe mladého učeného, presviedčal ho, že len darmo tratí čas na študovanie barbarských nárečí, a ponúkol mu v jednom z provinciálnych lyceí miesto professora klassických jazykov a literatúr. Louis Leger neprijal. Zostal pri svojej slavistike.

A, jako teraz vyznáva, dobre urobil. Lebo ako slavista stal sa professorom v Collège de France a členom akademie francúzskej.

Neraz až skľúčenosť citime pri myšlienke, že slovanské veci

pomaly sa rozvíjajú. Ale, ako vidíme na francúzskom prvom slavistovi, nie je to tak. Louis Leger, keď ako mladý človek oddával sa slovanským študiam, vzbudil tým u svojich nedôveru, pokladali ho za kúpeného človeka, za agenta. Keď vydržal a nedal sa odviesť, slovanské študia s postupom času priniesly mu vo francúzskom národe česť. Keby značenie Slovanstva vo svete nebolo narástlo, v Collège de France nebolo by katedry pre slovanské jazyky a literatúry a Louis Leger ako slavista nebol by sa dostal ani za člena akademie. Teraz, v pokročilom svojom veku, sám s povďačnosťou spomina, že zostal pri slovanských študiach. (**Жури. м. н. пр.**, CCCLXI, str. 14.)

V svojej novej knihe Louis Leger podáva zajímavé podrobnosti o spôsobe prednášania svojho predchodcu, neboháho Alexandra Chodźku, o svojich známostiach so Slovanmi v Paríži, s poľskými emigrantmi, s Jozefom V. Fričom, o svojich cestách po Česku, Horvatsku, Srbsku, Rusku, o svojich známostiach s ruskými učenými, menovite s Pogodinom, Buslajevom, Sreznevským. Najmä zaujímavé sú v knihe hlavy o Pisemskom, o Turgeneve, od ktorého publikuje i niektoré dosiaľ neznáme listy. V Čechách Leger od roku 1864 do 1895 bol osem ráz.

Ruský jazyk a ruská literatúra v Bulharsku. V **Правительствен**-nom **Вѣстник**-u (1905, № 154.) N. J. uverejnil zaujímavé veci o rozšírenosti ruského jazyka a ruskej literatúry v Bulharsku.

Roku 1829 znamenitý J. Venelin vydal prvý svázok svojho diela **„Древніе и нынѣшніе Болгаре"** (Drevnie i nyněšnie Bolgare). Venelin, človek asi takej duše, ako u nás Slovákov boli Hollý, Kollár a Šafárik, pôvodom svojím bol uhorský Rus; s Bulharmi oboznámil sa v Bessarábii, a na základe svojho spisu podporovaný Ruskou akademiou roku 1830 zjavil sa už v Bulharsku. Ním povzbudení, bulharski kupci z Odessy, Aprilov a Palauzov, roku 1835 založili v meste Gabrove prvú bulharskú strednú školu. A účinkovaním tejto školy stalo sa, že v Bulharsku ruská vzdelanosť začala púšťať korene.

V päťdesiatych rokoch Slavejkov už prekladá ruských básnikov, a znamenitý junák Botev bol tiež ich milovníkom. Ivan Vazov, dnes prvý literárny predstaviteľ bulharského národa, tiež ešte v škole, pred rusko-tureckou vojnou, naučil sa po rusky. A po vojne, v utvorenom Bulharskom kniežatstve, prestaly ťažkosti, s ktorými zprvu prichodilo boriť sa ruskej knihe a ruskej vzdelanosti. V IV. a V. triede bulharských stredných škôl ruský jazyk je povinným predmetom; každý Bulhar, ktorý vychodil strednú školu, jestli nehovorí po rusky, tak celkom ľahko číta ruskú knihu. Z historie bulharský gymnasist pripravuje sa na lekcie z ruských učebníkov Šuľgina, Ilovajského a Vinogradova, z matematiky a fysiky z učebníkov Malinina a Burenina. Na sofijskej universite študenti upotrebujú kompendii ruských professorov, čo je zčiastky nevyhnutné — na pr. pre juristov, lebo im i v živote bude treba pracovať v rukách s ruským občianskym a trestným zákonnikom, uvedenými i v Bul-

harsku. Bulharski lekári, i takí, ktorí nikda neboli v Rusku a učili sa na západe, vzdelávajú sa ruskou medicinskou literatúrou. Ešte potrebnejšia je ruská odborná literatúra pre officierov armády alebo pre duchovných, ktorí i študovať dosiaľ chodia do Ruska. Aký udomácnený je ruský jazyk v Bulharsku, možno súdiť na pr. z toho, že prof. Dragomanov a potom Miľukov (oba Rusi) za celé roky prednášali na sofijskej universite po rusky.

Zaujímavá by bola štatistika toho, koľko ruských knih a periodických vydaní ide ročne do Bulharska. (Roku 1899 cestou s archäologického kongressu v Kijeve sofijský professor Ľubomir Miletič navštívil nás v Martine, a tu počuli sme od neho, že ruský obrázkový týždenník *Niva* ide do Bulharska v 10.000 exemplároch. Prof. Miletič na tejto svojej ceste v Petrohrade schválne išiel do vydavateľstva Nivy, a tam mu to povedali, ukázali.) Kultúrny život bulharský je mladý, potreby jeho mnohé, preto v Bulharsku prirodzene mnoho sa prekladá — a to zase hlavne z ruštiny. Ešte i diela západno-europejskej literatúry prekladajú sa najviac z ruského.

Rozumie sa, Bulhari prekladajú i Puškina, Lermontova, Gogoľa, Turgeneva, Dostojevského, Ľva Tolstého. V časopisoch bulharských vychodia v prekladoch najnovšie tvorby ruskej belletristiky.

Ruský jazyk a literatúra pustily v Bulharsku také korene, že neurobilo sa proti nim nič ani za Stambulova; len čo zakazovali ruské časopisy, v ktorých odsudzovala sa bulharská politika.

Sofijský professor Conev takto súdi o vlive ruskej literatúry v Bulharsku: »Ďakovať ruskej literatúre, my pozdvihli sme sa intellektuálne omnoho skorej, nežli by to bolo bývalo možné na pr. pri pomoci nemeckej alebo francúzskej literatúry. Legie ruských knih, časopisov a novín, neprestajne prichodiacich k nám, postupne osvobodzujú bulharského ducha od nevedomosti, ako legie ruských vojsk osvobodily bulharský národ od rabstva.« (**Слав. Гласъ 1902, 29.**) »Bulharská spoločnosť — napísal tamže prof. Bobčev — vzdelala svoj vkus na ruských vzoroch, čo zachránilo ju od krajnosti moderných, menovite francúzskych, literárnych škôl. Bulharski spisovatelia, vystavení ruskému vlivu, pridali bulharskej literatúre to vysoké, mravné značenie, aké má medzi europejskými literatúrami predovšetkými literatúra ruská. Ináče Bulharsko nebolo by urobilo v krátkom čase takých značných pokrokov v osvete, bulharská literatúra nebola by si narazila cestu medzi europejské literatúry.«

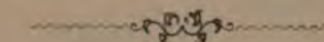
Na *Praviteľstvennom Viestniku* ruskom poznať, že redaktorom jeho teraz je učený slavista.

Slovenská knižnica v Stokholme. Švédska Akademia Náuk v Stokholme má takzvanú Nobelovskú knižnicu. Menom tejto knižnice pán C. Grönblad po tieto dni hľadal u redakcie jeden sošit Slovenských Pohľadov z XV. ročníka (1895), a v tomto písemku svojom ľúbezne doložil:

»Bude Vás azda zaujímať, že my máme vybranú kollekciu slovenskej literatúry a od viac rokov predplácame i Slovenké Pohľady.«

Rok 1905. Sošit 10.

Slovenské Pohľady.

Archiválne zlomky.

Podáva *Svetozár Hurban Vajanský.*

I.

V požehnanom prešporskom čase renaissančnom, keď slovenská národnosť znovu budila sa k životu, mladí jej adepti mali slávnu obyčaj dopisovať na všetky strany a listy so všetkých strán prijímať. V archíve po mojom otcovi zdedenom najde sa medzi inými pamätnosťami niekoľko dopisov, pochádzajúcich z peknoduchej ochoty a statočnej starostlivosti o slovenskú národnosť. Podávam jeden z takýchto slovenských bulletinov pre poučenie a príklad.

Benjamin Pravoslav Červenák[1]) píše neznámemu nám národovcovi:

„*V Prešporku, dňa 27. júna 1838.* (Prepisujem do literárnej slovenčiny z vážnych dôvodov a vynechávam len veci absolútne nevýznamné. Však postarám sa, aby *pre skúmateľov prameňov* originál zachoval sa.)

Premilý Slovane! V obdržanom teraz liste mojom, ktorým pre nastávajúce prázdniny i dopisovanie naše na minulý školský rok končím, k ďalšiemu podávaniu zpráv z posledných dvoch mesiacov zase pristupujem. Jako vôbec celý rok dosť mnoho Slovanov nás tu navštevovalo, tak obzvlášte v ostatných dňoch mnohí nás svojím príchodom potešili, jako Hroš, Matej Hrebenda, Košak, Simić, Będkowski so svojimi piatimi rodákmi a Šafárik.

Hneď na začiatku mája do Bratislavi došlého Tomáša Slavi-

[1]) Benjamin Pravoslav Červenák, nar. 9. oktobra 1816 v Pliešovciach vo Zvolenskej stolici z otca učiteľa, na prešporské lyceum prišiel 1836, vstúpil do Ústavu, po odchode Štúra do Halle 1838 bol za rok na jeho mieste Palkovičovým námestníkom na katedre slovenského jazyka a literatúry. Roku toho vydal „Zprávu o slovenskom Ústave“. R. 1839 šiel do Nemecka (Halle) na dva roky. R. 1841 osadi lsa v Bodoni, napísal „Historiu cirkve kresťanskej“ a vydal v Kyseku. 1842 napísal „Zrcadlo Slovenska“, ktoré vydal Jozef Miloslav Hurban po jeho smrti († 15. júla 1842 v Bodoni). Predmluvu so životopisom k tomuto posmrtnému dielu Červenákovmu napísal vydavateľ r. 1844.

mira Hroša [1]), poznajúc jeho výborný spôsob smýšľania a úplnú oddanosť veci národnej, prijali sme za súdruha a dopisovateľa dňa 6. mája, na svätom nám niektorým už mieste; on k tomu celou dušou pristúpil hneď; tak sme sa spojili v užší svázok i so západnou čiastkou Slovenska [2]) Tento vlastenec, známy v okolí svojou účinlivosťou, sbiera teraz mravné poviedky, také jako Gellert písal, a mieni ich vydať v duchu národnom, lebo presvedčil sa, že sa tým na ľud najlepšie dá účinkovať.

Prirodzený a od malička slepý básnik Matej Hrebenda, idúc do Viedne, tu sa tiež zastavil, pri ktorej príležitosti pochopy jeho o národnosti a človečenstve k obdivovaniu nás pohly. V spevokole mnohé zo svojich básní nazpamäť recitoval a niektoré znovu básnil; v zasadnutí [3]) po vítanke slovo prehovoril, poďakoval sa za úctu jemu preukázanú, povzbudzoval prítomných k stálosti a vytrvanlivosti na započatej ceste. Neskôr diktoval svoj životopis, ktorý v „Květoch“ [4]) výnsť má. My sme pre neho urobili malú sbierku peňažnú a darovali sme mu výtisk „Plodů“.

Košak je Horvat a výborne smýšľajúci Slovan, ktorý bol prinútený odísť zo Záhrebu pre svoje smýšľanie a dokončieva jus na tunajšej akademii. Mnoho nám hovoril potešiteľného o Horvatsku, spolkoch atď. Vo Varaždíne má spolok 70 údov. V spolku na seminári záhrebskom je 120 klerikov, ktorí „se i ve věcech náboženských ne slepňají.“ Asi 16 (z Ústavu) navštívili sme na palube parolodi Slávosrba Simića, adjutanta srbského kňaza Miloša, idúceho s ženou a synom do Viedne. S ním dlho hovorili sme o našich veciach. Krásna duša, choval sa k nám prostodušne, jako by sa bol s nami každodenne zabával. Vidiac medzi nami Srbov, v svornosti s nami nažívajúcich, pochválil ich a napomínal, aby vždy boli s nami. „Že čas jest svrchovaný již, abychom se co údové jednoho těla považovali.“

Z Viedne prišiel k nám Będkowski s priateľmi Poliakmi práve na Letnice, čo nám i im veľmi milé bolo. Dňa 4. júna robil som tiež zkúšku s mojimi žiakmi (s mými učenci) v prítomnosti hostí, mnohých Srbov a Slovákov. Žiaci (učenci) moji najprv z mluvnice česko-slovenskej rectovali, potom z poľského, menovite z „Historie prawodawstw Słowianskich“ hlavnejšie miesta a z „Rusalky“ v maloruskom nárečí niečo čítali a prekladali, konečne svoje práce prečítali, vo všetkých temer nárečiach slavianskych rečnili, za čo chválu získali. Bolo ich 19, z ktorých 10., vyznačení pilnosťou, dostali za

[1]) Tomáš Hroš, rodom z brezovských kopanic, bol v tie časy brezovským kaplánom, neskôr (1840) stal sa farárom na Bukovci, zkadiaľ ho Brezovania násilne odviezli na faru na Brezovú. Nezákonná táto voľba vrhla tieň na jeho celý život, tak že v rokoch 1848—49 patril viac do tábora našich odporníkov.

[2]) T. j. s Brezovou a okolím.

[3]) T, j. Ústavu slovenského na prešporskom ev. lyceume.

[4]) „Květy“, zábavno-poučný časopis český, do ktorého Slováci mnoho písali.

odmenu knihy. Keby tu len bolo v nižších školách viac Slovákov, jaká by to bola radosť.... Poliaci pôjdu cez Slovensko na prázdniny. Sotva sme sa s nimi rozlúčili, zastavil sa u nás mladý Šafárik na ceste z Pešti na Viedeň do Prahy k strýcovi idúci. Sdelil nám, že ústav Tökölyho, ktorý sľubuje účinlivosť vo všeslavianskom smysle medzi Srbami, má sa teraz organisovať, že srbské politické noviny pripoja sa k „národnému srbskému listu" a budú vychádzať na útraty Matice. Matica poslala nám po ňom knihy darom. Sľúbil nám, že v Prahe bude odporúčať naše výnsť majúce „Zprávy o prešporskom ústave česko-slovenskom" a urobiť na to sbierku.

Vzhľadom na náš Ústav: V zasadnutí 78. čítali a posudzovali 76 prác, z nich 46 veršom, 19 prósou, 11 prekladov z nemčiny, gréčtiny, latiny, francúzštiny, vlaštiny, ruštiny a poľštiny. Do pamätnice prišlo z nich 10. Počet poslucháčov 50, so Srbmi 64. Zlocha a Kaisar vystúpili bez dôležitej príčiny. Vyhodení boli dvaja Jakubovičovci a Zelenay [1]) pre ničomnosť a S. pre krádež na spevokole spáchanú. Že vraj „z počtu Slovanů vymazáni byli".

Dňa 25. júna bola zkúška v prítomnosti Palkoviča a Šimku. [2]) Retori i primáni skloňovali.

Výbor dopisovateľov 43 razy čítal svoj zápis vo verejnom shromaždení, listov písal 38. Listov na Ústav písano 18, medzi nimi posledný bol odpoveď na náš radostný prípis od Mockovčáka v Pezinku, ktorý sme mu zaslali po dvoch vyslancoch, po Horislavovi Škultétym a Miloslavovi Hurbanovi, pohnutí činom jeho pri sbore v Trnave. Z jeho odpovedi citujem:

... „I wás, milí a draze wážení wlastenci, Bůh k tomu zřídil a wywolil, abyste Sláwu národu našeho hájili, zastáwali, podpírali, rozmáhali. Té jsem náděje, že ten oheň, který nyní we wašich wnitřnostech z ohledu na naši milozwučnau řeč plápolá, nejen že nikdy neuhasne, nýbrž wždy we wašich prsech se rozněcowati bude. Co pak se mne týče, já sobě wážím wysoce řeč i našich spoluwlastenců: Slowákem wšak býti a zůstati chci se wší láskou, horliwostí a účinliwostí až do smrti!" Muž tento sa vo svojom potvrdil a nových síl nadobudol.

Počiatkom roku vyvolení úradníci až do konca viac-menej pilno povinnosti svoje plnili. Na budúci rok zvolení boli za knihovníkov Horislav Škultéty a Záborský. Knižnica vzrástla o 90 diel a 103 sväzky. Na útraty pokladnice kúpili sme 12, ostatné sú dary Slovanov peštianskych a viedeňských. Pokladnica má toho roku príjmu 342 zl. 16 kr. v. č. Darom sme dostali 175 zl. 24 kr., ostatok sa utržilo na príspevkoch a za knihy.

Výdavky: 208 zl. $5\frac{1}{2}$ kr., zostáva 134 zl. $11\frac{1}{2}$ kr., ktoré nie sú všetky pohromade. Poneváč sme nemohli vydať „City wděčnosti", práce do archívu sme uložili. Vôbec, čím väčší odpor proti Slovanom,

---

[1]) Potom inšpektor seniorátu nitrianskeho, ľútý vrah slovenčiny a pravovernej cirkve.

[2]) Viliam Šimko, predtým trenčiansky, v tomto čase prešporský slovensko-maďarský kazateľ.

tým viac rozmáha sa ich horlivosť. Ku koncu počala vzmáhať sa jakási nesvornosť a nedóvera medzi niektorými. Myslím, to sa uľaví ku koncu roku. Osmi nám odchádzajú: Štúr, Borik, Pellár na akademie, Šolc, Kraus za informátorov, iní za právnikov. Ollík ide na praxim do Štiavnice, kde i baňské kollegia navštívi. Zimáni a ja ako budúci námestník profes. N. ešte tu ostanem. Zo Srbov sme aspoň toľko vytiahli, že počínajú mysleť o našich veciach. Niektorí vrátia sa sem.

Za cestovateľa k južným Slovanom vyvolený je Všudyslav Ollík; sobralo sa mu 130 zl. v. č., v tom je 25 zl. od Pešťanov, Cochius a Matúška 7 zl. 30 kr., Lauček, farár, 5 zl., Bencúr, šopronský apatekár, 5 zl. Posledné lúčivé zasadnutie bolo 25. večer, kde sa Štúr básňou, Borik a Pellár rečami odobrali; Škultéty a Hurban prispeli básňami a ja rečou . . . Tak smutní sme sa rozišli.

Rozlúčkový spevokol držali sme 26., súčasne svätiť sme chceli pád Srbska na Kosovom poli, t. j. deň sv. Víta; zle bolo, že nám Srbi neprišli.

Z vonkovských dopisov málo čo môžem podať: dostali sme iba list od Nosáka z Levoče a od spolku na záhrebskom semináři. Poslední nám píšu: „Eto rozkošja! mi sa Vami k jednom cilju, k jednoj svarsi — prosvetlenju narodnosti spešimo, što je lěpšě što blagorodnie? i što uzvišenie? . . . Narodnos diže se kod nas veoma i tak rekuc, da nadeždu našu nadilazi. Ova luč nebeska sva u gibanje postavila i obće zauzimanje proizvela je . . . Družtvo u Varaždinu iz stotine, sostoji sukotrijah: takojer složeno je družtvo u Križevcu, koje 50 kotrigah ponajvišo varmedjinskih gospodinah broji; napokon u Karlovcu, koje se s tridesetimi iz targovcah i večnikah s ostovjećemi sukotrizi ponosi. Nadalje imalo je visoko plemstvo daržase naše na korist poplavljenih ugarah dana 18 Travnja u glavnom varošu našem „Veliki ilirski narodni koncert“. U ovom pevahu slavo-ilirski grofovi i grofice i druge ugledne osobe — ova zahvaliti moramo gosp. gr. Draškoviču a dr. Ljud. Gaju. — — Moramo vam i to s neopisnom radostju sobčiti, da i u Krajinskoj, Gorotanskoj i Stajirskoj (osem Horvats. Slavon. i Dalmacie) ovom angeoskom ćutju razsvětjenii muževi zapopadjeni revno s narodnim Slovstvom se bave, i blage uzajemnosti i rodoljubja naloge izpunjavaju. — Jer Bog je za nas! tko proti nami?! — Što se pako družtva našega tiče, možemo vam kazati da napreduje u množtvu i sili . . . w čem dřemali pradědowé, to pilnujte potomkové! atď. V týchto dvoch rokoch sobrali 200 zl. striebra a už knižnica ich má 500 kníh. Že veru vyšší duch i v Levoči budiť sa počína, poznáte z listu Nosáka: „Ne menej ma prekvapuje radostná novina o víťazstve Mockovčáka. Jaké to city vrely v mojich ňádrach, keď som čítal tieto riadky, plné nevysloviteľne dôkladných významov, sami viete, verným súc vlastencom. Sdelil som so slzami radosti túto zprávu všetkým p. professorom a verným bratom. Bolo to hluku nad hluky hlukov; len to chybelo, „že newrhlo žertwu rozjarené jinošstwo w zápal našemu Swantowítu“. Bár by sa Mockovčákovi odslúžilo Slovensko. My zaň i krv s radosťou vycedíme. Levočania za príkladom vášho

horlenia za všetko, čo Slovana šlechtí, nadšení, určili neobedovať v alumnii, ale peniaze za obedy dať na „Pražské Noviny“ a „Včelu“.

„Naša superintendencia hodlá prijať návrh mnohých „honfíkov“, aby sa sriadilo učilište (seminár) maďarské pre dedinských učiteľov. Z toho, ako sa vyjadril pán Hlaváček, nebude nič. Asnáď sa len lyceumu levočskému pripojí vychovávateľský ústav pre Nemcov a Slovákov.“

Prv než bych zprávy svoje dokončil, prosím Vás, píšte čo najkratšie a tak, aby sa z listov nedalo zatvárať na nejaké spojenie, a aby sa listy i druhým mohly dať čítať, čo sa stane, keď niektoré názvy (vzájomný dopis, odpis atď.) vynecháte, a listom dáte priateľský, privátny náter. V nádeji, že nik z vás „skaupolistým“ nebude, ale každý svojim povinnostiam na čas za dosť urobí, zostávam Váš Pravoslav v. r.

V Bratislave, dňa 27. oktobra 1838.

Bratia Slaviani! Rád by som vám bol písal i pri konci prázdnin, ale „Zpráva o Ústave našom“ ma zaneprázdňovala. Prichádzam k vám s tou nádejou, že budete svorne v priateľskom sväzku snažiť sa za cieľom, dľa slova, ktoré ste dali nám i národu nášmu.

„Zpráva o Ústave“ je vyhotovená a nachádza sa pod censúrou v Pešti (poneváč sa Dankovský k nej pribrať nechcel) a skoro bude sa tlačiť. Na knihu vypytujú sa už netrpelivo z Viedne, z Brna, z Prahy, z Pešti atď. Treba sa veci zaujať, keď sa nám podáva príležitosť upevniť náš slovenský Ústav na slabom základe stojací. Podporovateľom ústavu dáme po výtisku darom.

I keď žiactvo opustilo Prešporok, navštívilo nás tu niekoľko Slovanov, dôkazom rozširujúcej sa lásky všeslovanskej; dvaja boli z kmeňa poľského, výborní a velice vzdelaní mladíci, jeden od Krkonošov. Posledný študuje bohoslovie v Brne, dal nám zprávu o dobrom stave našej veci na brnenskom seminári, rozprával mnoho o dobrom duchu českého a moravského duchovenstva, zvlášte mladšieho. Duch literárny rozširuje sa knižnicami.

Po návrate našich ľudí vítali sme v kruhu našom nádejného mladíka zo Srbska, teraz vo Viedni študujúceho, potom p. Presla s Podlipským a viacero našich rodákov, idúcich na akademie.

Čo týka sa ducha tunajších Slovanov, je on ten samý, jako v predošlých rokoch, len pri terajších okolnostiach obávam sa u mnohých nevytrvanlivosti. Nenie taký nátisk, jaký býval predtým od strany nám protivnej maďarskej, ktorá vo svojom sbore na tento čas niečo vyše 20 členov počituje tu na lyceume, preto bude treba našich poháňať k cieľu Slovanstva. Pilnosť pri hodinách slovenských bola náležitá. Návštevníkov ústavu je 47 samých Slovákov, krem jedného Čecha a jedného Moravana. Z Levoče prišlí vzbudzujú nádej veľkú, ale mená vám poviem, až ich zkúsim. K národnému tomuto vzdelávaniu mal som týždenne 4 hodiny verejné. Jedna venovaná je mluvnici česko-slovenskej, jedna dejepisu reči a literatúry slovanskej a dve k výkonnému cvičeniu. Nárečiu illýrskemu učíme sa

tri hodiny, a síce hneď prakticky. K tomuto „jen wzájemnější přistaupili". Na druhý polrok chytíme sa do poľštiny.

Záležitosti sboru obstaráva výbor, ktorého členovia sú: knihovník A. Horisl. Škultéty a Bojislav Záborský, tajomník Pavel Voln. Baraňai, Dalibor Zimáni, Jos. Milosl. Hurban, Ján Milosl. Zbell, Ján Mluvoľúb Repický, Ján Ondruš, Bohuslav Nosák a Sam. Michalovič. V dopisovaní s prespolnými vyznačili sme si menší okres, tak že sa len niektoré listy od všetkých, iné, menej dôležité od jednotlivých písať budú. Povinnosťou každého člena výboru je, aby nad mravnosťou a pilnosťou iných bdel, raz za rok reč verejne v zasadnutí držal, v ktorej by z citu národného neduhy medzi nami panujúce vytýkal, zásady naše rozberal, ale tak, aby sa nijakej osobnosti nedotýkal.

V menšom zdejšom učilišti slovenskom útlejších Slovákov vynaučuje Ján Dal. Zimáni, kandidát bohoslovia; je ich 35, medzi nimi mnohé dobré hlavy, tak že časom z nich dostane Slovensko dobrých synov. Srbov tu študuje 30, ale okrem obcovania nedá sa s nimi ničoho vykonať, sú to ľudia prilenivi, potom veľmi zanedbalí, tak že ťažko je jedného-druhého k vyššiemu životu povzbudiť. Musíme mať poshovenie, snáď sa niečo podarí. Posaváď, poneváč jeden exemplár i pre nich i pre nás málo je, predplatili sa ešte na jedny „Srbské noviny" i na „Národný srbský list" od redaktora Pavloviča nám darom zasielaný, a na „Květy". Od nového roku budeme čítať i „Pražské Noviny" so „Včelou" a „Štyrske now." z Dunaja.[1])

Knižnica sa rozmnožuje, tak že máme dosť kníh vo všetkých nárečiach. Väčšinou rastie darmi, poneváč hodne groší odkladáme na „Zprávy". V týchto dňoch obdržali sme dva balíky dávno želaných kníh „od Akademie r." (bál sa vypísať: ruskej) nám darovaných. Pri balíkoch boly listy, prvý rukou samého sekretára akademie J—a písaný, obsahuje: „Imperatorskaja ross. Akademia udovletvorjaja želaniu obščestva, položila dostaviť v onoje po odnomu exemplariu vsiech knig Akademijeju izdannych. No kak peresylka onych iz Peterburga v Pressburg v odno vremja veľmi (?) zatrudniteľna, to knigi budut dostavliatsja po častiam, i na pervyj slučaj preprovoždajutsja sliedujuščija: (tu sú vypočítané). Na buduščo vremja knigi budut odsilaťsja bez otnošenia Akademii s odnoj toľko nakladnoj..." Knihy tieto mnoho všeslavianskeho v sebe zaujímajúce sú: Časopis akademie, Slovník básnický, diela Šiškova atď. O tomto dare nepotrebuje krem vás nikto vedeť preto, aby sa naši nepriaznivci tým viac nerozpajedili, jestli by sa im to do ušú dostalo. Poďakovanie s obšírnym vypísaním nášho stavu, kvitovanie kníh, radosť — už je to všetko odoslané. Vec som len niektorým sdelil — keď všetko dostaneme, toho bude moc!

Z iných škôl dosť potešiteľné zprávy dostávame. V Levoči je poslucháčov slovenských lekcií hodne vyše 50, na knižnicu sobrali do 80 zl. r. č., o vyučovanie mladších počínajú sa tiež starať. V Kežmarku má tiež čosi povstať, lebo sa kežmarskí s levočskými

---

[1]) Dunaj = Viedeň.

po 14 navštevujú, k podnikom povzbudzujú, a zvlášte na istých vyvolených miestach spevom národných piesní oživujú. V Prešove to tiež dobre vyzerá. Vy, ktorí ste bližej, dajte si na nich záležať, im pomocou a radou prispievajúc. Zprávy z Trenčianskej stolice nás potešily, zvlášte o duchu tamejšieho katolíckeho duchovenstva: kňazia totiž čítajú, spisujú, veci národnosti do reči berú, latinské písmeny do škôl uvádzajú, maďaromanii prekážky kladú atď.

Ľudovít náš (Štúr) šťastne sa do Prahy dostal; písal mi ztadiaľ dva razy najviac o pamätnostiach, ktoré tam videl, o ceste svojej a tomu podobné, že sa totižto vo Viedni sišiel s cestujúcimi Ilirmi: Vakanovićom a Herkalovićom, potom i s Gajom, ktorý išiel do Berlína vo veciach svojej tlačiarne. Z toho, čo z Prahy písal, nasledujúce miesta sem kladiem: „Palacký odešel do Wlach za příčinou nemoci swé paní, kdež přezimuje a dějepis swůj Česka do českého přeloží, w létě wšak pak zde wydá. Čelakowský pracuje na Slowníku etymologickém slowanském, což ohromné dílo jest — a na mluwnici porownáwající wšeslovanské. Ráz zdejších wlastenců w jiných listech popíšem. Rus Boďanský (prekladateľ Starožitností Slowanských Šafař. do ruštiny) na útraty wlády ruské k učení se jazykům slowanským cestuje po wšech zemích Slowanských, teď zanechal Prahu a půjde nepochybně pro swau nedůžiwost na zimu do Wlach: z jara snad na Slowensko.“

Ollik navrátil sa predvčerom k nám z ciest po južných Slovanoch, k veľkej radosti všetkých. Poneváč opis jeho cesty výnsť má, len niečo pripomeniem. Bol od všetkých veľmi vďačne prijatý a jeho cestovanie nie málo rozšírilo tam ducha všeslavianskeho — lebo tento nenie tam kde by mal byť — niektoré výbornejšie hlavy sa predsa len nachádzajú. V tých krajoch Illyrstvo má prevahu nad Slovanstvom. Literatúra illýrska má mnoho podporovateľov — tak že ani viac žiadať nemožno. Nenávisť proti Maďarom nedá sa ani opísať, čo ukazuje na nepokazeného a vlasteneckého ducha národa. Počet členov pri spolkoch, čitalnicami zvaných, rastie, tak že varaždinský do 200, záhrebský 130 členov má. Každý člen platí tamto 2 zl., tuto 6 zl. str. ročne. Kupujú knihy illýrske, potom i inoslovanské a cudzojazyčné, nakoľko sa Slovanstva týkajú. Každý člen dostáva listinu, kde je pozvanie jeho, cieľ a zákony spolku vytlačené a od úradníkov podpísané. I my sme dostali po výtisku pre archív. Straka a Zajac na Čabe sa ešte k nám neprihlásili. Naše želanie je, aby sme jedného z potisskej superintendencie dostali, jedného ja tu nechám.

Minulé prázdniny v Skalici a Novom Meste nad Váhom horlivosťou Slavomila a oboch Štúrovcov založili sa dve čitalnice, zkadiaľ dopisovateľ píše: „Všade sme boli v našom nitrianskom bratstve vľúdne a po bratsky prijatí, keď sme vyzývali čítať časopisy, menovite „Květy“, „Kroka“ „Časopis Českého Musea“, technologické, vedecké knihy, „Bibliotéku zábavného čtení“, „Wesnu“ a „Hospodářské listy“. To už dávno malo u nás byť. Všetci ochotne pristúpili kňazi i učitelia, krem farárov Sedláčka (v Hlbokom) a Fabriciusa a učiteľa Pifika (Stará Turá). Všetko máme

už hotové, len čakáme, aby nám kníhkupec Wachter (v Trnave) cenu časopisov oznámil, aby sme mohli predplatiť. Čitateľov máme 40, troch ešte čakáme. Medzi svetskými je mnoho maďarónov, horliacich za maďarčinu, aby čím skôr nejaký úrad dostali; to je ich jediná pohnútka, ktorá i z mnohého statočného pána robí odrodilca. Títo páni, ačkoľvek bez Boha a náboženstva sa byť zdajú, neradi k Bohu vzdychajúc, predsa temer vždy slová „chléb náš wezdejší dey nám dnes“ (hneď) mrmlau“. Z ľudu pospolitého tiež nejeden po cudzích veciach baží, ale toho sa nebojím; jaknáhle sa hlavy vylieča, skoro i ostatné údy sa budú lepšie cítiť. Niektorí už počínajú hovoriť verejne o milovaní materčiny.“

Od Miloslava[1]) na tento čas toto vám môžeme sdeliť: Spoločnosti vychovávateľské v Liptove a v Orave sa vzmáhajú, ale iba pomaličky. Je to práca, pohýbať týchto ľudí! Teraz i v Turci má taká povstať. Schôdzky svoje volá konferencia, jako v Čechách, v ktorých sa jedná o zlepšenie vychovávania. Sdeľuje sa primeranejšia methodika, čítajú sa práce a posudzujú. Môže vraj ufať, že to časom ovocie prinesie, ale trpezlivosť je potrebná. „Teraz nic tak potrebné není, jako školské knihy pre školy.“ Ostatne maďaromania u nich chabne a povstáva duch lásky ku svojmu, ač i nie jednostranný, ale spravedlivý a snášanlivý. Tak sa patrí! „Slowan celého swěta krivdy přenese a předce je od sebe neodstrčí — ale jen powolně odtiskne.“ Vo väčšej čiastke svojho listu robí návrhy na niektoré zmeny pri vzájemnosti našej, ale poneváč to aj iní buď písomne, buď ústne urobili, všetky žiadosti ich všetkým vám predkladám, aby ste uvážili a rozhodli. Niektorí z bratov nedržia za potrebný záväzok, aby sme si v určitý čas dvojmesačne dopisovali, že vraj na tak krátky čas vždy písať nenie možné a nenie o čom, ale ja tú vec považujem za podstatnú, ona je jakoby kontrolla medzi nami, ona je šnóra, ktorá nás spája a vzájomne v dôvere upevňuje, a preto aspoň ja od nej odstúpiť nemôžem. Druhá žiadosť je, „aby slib, ustanowený pri wstupovaní do wzájemnosti, z prawidel cele wystal“ preto že by to celú vec do podozrenia a nebezpečenstva uvaliť mohlo, jestli by sa odokrylo, že zbytočné, ba neslušné je, toho, ktorého úprimnosť, národu svojmu oddanosť a všetky potrebné k dielu známky dlhším zkusovaním sme poznali, a ho za hodného našej dôvery uznali, tou formou chceť zaväzovať. Ja sľub tiež za nepotrebný držím, k čomu však najviac opatrnosť núti. Tretí žiadali, či otázka je „máme-li stání naše uweřejniti?“ Ja hovorím, že nie. Ačkoľvek je to z niektorých ohľadov iba adiaphoron (u stoikov: ani dobré ani zlé), z niektorých ale predsa mnoho na ňom záleží. Jestli spojenie toto za potrebné sjednocovať sily k vzájomnému podporovaniu atď. držíme, ja tak ho (stání) uverejniť za škodlivé súdim. Čo by z toho nasledovalo, keby iní znali o našom sväzku a seba by medzi nami nevideli? Jedine nechuť tajnú a potom i zjavnú nenávisť, ba i sekty. Ja môžem povedať zo zkúsenosti, že naši ľudia, mnohí i z najpevnejších — celú vec túto za fakciu

[1]) Michal Miloslav Hodža.

držali a na odpor niečo iného podniknúť by chceli. Od takého položenia Boh nás chráň! Oznámte o tomto všetci svoje mienky, aby sa podľa väčšiny hlasov zavrhlo alebo prijalo.

Ešte z listu Boleslavína (Vrchovského R.) odo dňa 20 oktobra: „Wraucně Wás uwítám mezi námi, drazí Bratři, Ctibohu a Slavimile a wšem Wám, drazí spojenci, w ústřety wedu nowého bratra Samuela Chalupku, který mi dne 14. října zde v Budíně slib ustanowený učinil. Radost proniká srdce mé nad wzrůstem tímto zdarným spolku našeho, *celé Slowensko proniknauti majícího*. Pro počet dopisů rozmnožený a obtižnost nepřemožitelnau (pokud se o lepší prostředky poradíme) cítim newyhnutelnost kratšího dopisowání a proti Wám jen na krátce wyložím, co sme za tyto minulé 4 měsíce zažili. — Kollár již docela wyzdrawěl a jeho „Sláwa Bohyně“ se již dotiskuje, d. 23. čerwna slawili sme jeho uzdrawení spěwem, jejž Gwot a Füredy složili: při té příležitosti učinila se sbírka pro cestowatelů prešporských, jenž odeslána již — 158 zl. 20 kr. w. č. činí — z tohoto sauditi Wám lze, jaká tu ochotnost panuje. Hojných sme zde měli hostů, z nichž každého téměř we zpěwokolu „u přátelstwa“ (krčma v Budíně) přijali. Byli tu: *Hrkalović*, Wám již z dopisů mých známý ředitel ústawu wojenského w Srbsku. *Kastorský*, Rus a horlivý wšeslowan, jenž se rok w Praze pro řeč a literaturu českau sdržoval. *Vakanovič*, znamenitý Horwat, jenž w Karlovci wýborně w naší zpráwě pracuje. Prof. *Presl s Podlipským*, swým spolucestowatelem a *Ollik* bratr náš, na útraty Prešporčanů po poledním Slowansku cestujúcí.

„Na generálním konwentě otázka Slowenčiny opět se zdwihla — bylo to nyní na Ústaw prešporský naměřeno; wyslanci totiž nowohradští (nejwíce Kubini Aug.) twrdili, že se w Prešporku tamějšími národními spolky welká nenáwist národní zmáhá — a proto, aby se tyto aneb zakázaly aneb ostře skrze Professorů střihly. Mezi jinými čítal Beňowský napsaný na místě Seniorem Valentínim toast, který prý, Slováci činíwají: „Kdo Slowák, nech žije, kdo Maďar, nech hnije.“ Ale Šewrlay šlechetný charakter Slowáků chwálil — co se jim nawrhá, za nepraw diwé wyhlásil — a wšecky zmatky a zwady jen zmaďarčeným Slowákům odrodilcům připisowal — to potwrdili i Stromský a Grof Zay — načež Maďari takměř wysmání w hanbě zůstali. Za ústaw prešporský byl se již wýborně na distr. Conwentě zastal mladý kněz Ostrolucky z nowohradského seniorátu, jemuž by Prešporčané zato děkowati měli“ (již wykonáno).

„Srbi se počínají trochu žiwěji zde pohybovati: Tököly wywolen za přednostu Matice srbské, zarazil w ústawě Tökölyho wšeslowanskau knihownu, ba snad časem i wšeslowanská katedra tam powstane. — Ústaw sám již pomálu do pořádku přichází. Nowiny srbské máwají často (? ne welmi) ohnivé články proti maďaromanii. Kawírna naše ale nejutěšenější pohled příchozímu Slowanowi poskytuje. K večeru co den mnoho se tu mladých Slowanů shromažďuje — w rozličných nářečích horliwě a wzájemně rozpráwí, anebo nowiny čítá: mezi těmito spomenutí zasluhují: Kmeti, Morawčík a Čipkay, juráti, odhodlaní a wší důwery hodní Slowané. Poláků

zde mnoho, mezi nimi znamenité hlawy. — Wzájemná láska a srozumení naši jsou wýborná. Bůh by dal, aby trwaly a se rozmnožowaly. Maďarů pozornost na naše počínání již wzbuzena — a strach jim wěci zweličuje — sem a tam, když se naši s nimi rozmlauwají, ukazují oni swé obáwání, že Slowané zwítězí, nebo prý wláda se jich zaujme. Adwokat Žiwora, člen Akademie maďars., přijda onehdy z Wídně, wyřídil mi pozdrawení od Clubbu Slowanského we Wídni, já sem se spečowal to přijati — ani Clubb nijaký neznám, a on, wíme my, wíme, že všudy, kam jen pohledne člowěk, w každém kautě Clubby slowanské k naší záhubě se zdwíhají. My za tím ustanowili sme ještě se stahowati, mlčeti — jich nepokaušeti — ničím se nechwáliti — až silnějšími budeme. Maďarské noviny „Figyelmező“ z „Kwětů“ mnoho článků berau. Ctiboh žádal na swá wýborná, prawdiwá rozjímání o pospolitém našem lidu odpowěď ode wšech spojenců: já pro místo a okolnosti toho nyní učiniti nemohu — jen to doswědčuji, že o tom přemýšlím mnoho a s bratry se radím — a tak by každý z nás učiniti měl — a hotowiti se na čas, kde sa budeme moci wšickni shromažditi, wšecky podobné předměty wywážiti — prostředky k činění sebrati a hned každému úlohu k pracowání wyměřiti. My se tu již chystáme psáti brošúrky — — čiňte i Wy to, bratři. Shromáždění musíme o rok, o dwa, musíme míti. S Bohem!“ Jsem upřímný přítel Prawoslaw. v. r. P. p. Prosím Tě, bratře, dey nám nějakau zprávu o J. Bysterském — nyní právě zde jest jedna pedagogiu do Sriemu w Slawonii u jednoho Srba z rodiny kň. Miloše — platu 500 zl. w. č., cestu darmo, hospoda, chova atď.; jest jen jeden chlapec, žádají maďarčinu, nemčinu a latinčinu. Jestli by chtěl odjíti ta, co by dobré bylo i pro Slowanstwo, nech hned oznámí se zde u Šewrlaya.

Potom Červenák pýta krátku charakteristiku vlastencov v okolí adressátovom. „Kežmark ti jest blízko,“ dokladá „nože sa okolo nej. Tam jest z našich Petrikovič — porúčej mu zwlášte opatrnost! S Bohem!“

7. ledna 1839.

Drahí bratia v Slávii! Toto je druhý list, ktorým Vás tohoto nášho roku dľa sľubu priateľsky navštevujem. Že som písal nie na ustanovený čas, ale niečo pozdejšie, neráčte to pripisovať mojej ničomnosti, ale radšej neporiadnemu dopisovaniu. Odpisovateľ musí čakať za inými, a čím ďalej čaká, tým väčšiu nechuť mu to pôsobí, čím svätejšiu povinnosť zanedbanú vidí. V predošlom liste písal som niečo o vzájomnosti, ale okrem jedného posaváď nikto ničoho neodvetil ani áno, ani nie. Jaký môžem dať výsledok? Nijaký! Tušim sa už ozveny zo Slovenska dakam odobraly? Jestli nás slovo naše nebude viazať, čo z nás bude? — Parturiunt montes... atď.

„Prw než kosu smrt ukáže,
Čiňmež, co národnost káže!“

Toto platí o tých, ktorí pri čítaní pravidiel našich sa za vinných uznajú. A teraz zprávy:

U nás to vyzerá tak jako obyčajne. Tunajší Srbi ešte vždy

pre mravnú zkazenosť svoju nie sú schopní k tomu, aby novejšie, vyššie ľudstva pochopy prijali, a okrem toho že sa na noviny srbské predplatili a ich aspoň niektorí čítajú, nič viac, jako za predošlých rokov, horlivosti neukazujú. Z nových Slovákov J. Ondruš zasluhuje posaváď najväčšiu dôveru pre úprimnosť a poriadnosť — ostatní viac-menej ešte proti „neduchům" svojim bojovať majú. Skoro ho k sväzku nášmu pripojím. „Zpráva" o našom Ústave je už hotová a bude sa môcť rozoslať, jaknáhle sa dozvieme, čo Pešťania „z ohľadu cíle jejího činí". Veľmi je mi divné, že toto počínanie, ačkoľvek zo vzájomnosti našej pošlo, predsa tak chladno je prijaté od niektorých spoludopisovateľov, ba niektorým i mrzuté je. Však sme k veci tej, prostriedkom vydania „Zprávy" o tunajšom slovenskom Ústave k sbieraniu fundácie pre Učiteľa slov. pristúpiť, s porozumením vzájomnosti prikročili a temer v každej odpovedi o tom zmienku urobili, áno i povedali sme, že k tomuto cieľu sily celej vzájomnosti na pomoc vyzývame. Dajte sa o tom presvedčiť, že pokiaľ nemáme aspoň jedného človeka, ktorý sa bude môcť cele odovzdať veciam národným (jako učiteľ slov.), nemôžeme sa dobre pohybovať. Preto zanechajme všetky iné plány a vyveďme skôr tento, však potom nebudeme spať, ale pristúpime zase k inému. Nech teda každý z nás i na tom, čo sme si vzali pred seba, pracuje — lebo len „síly sjednocené dělají". Ústav náš, jako z posledného sväzku „Tatranky" znáte, má niekoľko kníh, ktoré určené sú, aby peniaze za ne prirazily sa k fundácii pre slov. professora. Tieto spisy, poneváč nik o nich nevedel, kde by boly, nedávno od tunajšieho konventu sme vymohli — ovšem nie všetky... Mnohé sa ztratily. Teraz treba sa postarať o ich rozpredaj. Sú: „Nové Zákony", vysvetlenie od Háze, dva diely po 2 zl. 30 kr. v. č., t. jest po pol cene, a Biblia, vydanie Palkoviča po 5 zl. v. č. Preto sme snížili cenu, aby sa čím driev rozpredaly. Zo 125 výtiskov biblií len 40 výt. sme dostali — tak pekne Prešporčania vedia hospodáriť. Nových Zákonov je 250 ex. Tablicove spisy, ústavu od neho poručené, sme vynašli.

Od nového roku budeme čítať z pokračujúcich spisov: Noviny Pražské s Wčelou, Illyrské s Danicou, srbské s Narodnim listom, „Květy", a asnáď i Krajinskú „Pčelu" alebo belehradské „Srbské Noviny".

Mali sme zase šťastie videť v kruhu našom niekoľko cestujúcich Slovanov, menovite Urbasa, Boďanského, Šuleka a Sillinga. Prvý je Krajinec, horlivý Slovan, ktorý doštudoval v Štiavnici baňské nauky, na ceste domov u nás sa zabavil (pozabával). Boďanský je Rus, na útraty vlády ruskej cestujúci, a jako z „Kwětů" znáte, prekladateľ „Starožitností" Šafárikových do ruštiny i budúci professor nárečí slovanských a dejepisu všeslovanského na universite moskovskej, tiež i redaktor časopisu všeslovanského. Bol tu temer týždeň; že sme čas ten k dobrému našej veci obrátiť sa usilovali, môžete si pomysleť. Je to znamenitý muž a šľachetný Slovan. Sväte nám prisľúbil medziiným, že „Zprávu" o Ústave našom alebo preloží alebo výťah z nej urobí, a do ruských časo-

písov ho zašle. Pogodina, professora na universite moskovskej, ktorý na jar po Slovensku cestovať má, požiada, aby urobil sbierku pre náš Ústav; on že to rád vyplní. Boďanský odišiel k Illyrom cez Pešť a o rok sa na Slovensko vráti, pri ktorej príležitosti Vás taktiež navštívi. Drah. Šuleka znáte zväčšej časti. Silling je Čech, doktor lekárstva; prišiel k nám v týchto dňoch najviac preto, aby sa na Slovensku osadil, ale tak aby Slovanom byť a s nami vzájomne pracovať mohol. Osadí sa v Nitrianskej stolici, my sme mu radili Skalicu. Odobral sa k nitrianskym vlastencom, kam ho tí poslali, ešte nevieme. Podporou nitrianskych vlastencov a dobrodincov naša knižnica stala sa členom Matice Českej. Platiť nám treba jako mravnej osobe 100 zl. striebre. Ešte toho roku 50 zl. složiť musíme.

Odinaď nás došlo niekoľko potešiteľných zpráv. Čo nás najviac teší, je trvanie a povstávanie ústavov pre reč a literatúru slovenskú medzi mládežou. Najlepšie vzmáhajú sa Levočania i čo do počtu i čo do ducha. Majú 4 hodiny do týždňa ku vzdelávaniu národniemu, tak jako mali už lanského roku, krome toho ale dve nové pristúpily, obecané národnému spevu od 7—8 rano v stredu a sobotu. Keď sa nejaký spev naučia, večer pri peknom počasí spievajú na stromoradí mestském, k čomu sa mnoho ľudí s radosťou schádza, a čo je veľmi prospešné. V Prešove dvadsiati navštevujú slovenské hodiny, ale slabí sú a utisknutí pre neslýchanú rozpustilosť žiactva tamejšieho. Že by na jágerských školách pre nás čosi povstať malo, zatváram ztadiaľ, že sa tam niektorí Slováci predplatili na „Květy" pre nastávajúci rok. V Kežmarku medzi malým počtom Slovákov pošťastilo sa jednému z prešporských bratov našich, totiž Bogmiru Petrikovičovi, zapadlú spoločnosť slovenskú vzkriesiť, tak že už na konci mesiaca oktobra počítala 20 členov. Kam prišla od toho času, ešte nám nepísali. V liste, na ktorom všetci podpísaní boli, žiadali od nás niektoré spisy a poriadky pri Ústave našom užívané — čo sme im už zaslali. Aby to len malo stálosti. Niečo podobného túžobne očakávame zvlášte zo Štiavnice a Pešti. „Hronka" prestala vychádzať, čo nás veľmi kormúti, že nie sme v stave jeden časopis udržať. Zčiastky bude na nás vina, zčiastky na redaktorovi (uspořádateli). Práve v tých časoch, keď sme sa o tom dozvedieť mali, ustanovili sme sa, že sa všetci nu ňu predplatíme a k tomu i druhé ústavy vyzveme — ale to bolo už neskoro! Nemohlo by to byť ináč? Boďanský povedal, že po svojom príchode do Moskvy stojí za to, že každá dôležitejšia slovenská kniha na samej universite do 50 odberateľov musí mať.

Z Trenčianskej stolice medziiným toto píše dopisovateľ pán Čendekovič: „My, evanjelickí pánovia, jako školní tak i cirkevní učitelovia, tuho a hlboko spíme, ani niet nádeje na skoré prebudenie. Ja teraz pracujem na dielku, pre školy naše nad mieru potrebnom, totiž na krátkych mravnosti poučujúcich rozprávočkách pre dietky, s priloženými ku každej mravnými veršíky. Chcem tú prácu sdeliť seniorom nitrianskemu a trenčianskemu — keď sa bude ľúbiť, budem pokračovať. Drah. Štúr schválil môj úmysel a prácu za dobrú uznal."

Na návrh niektorých bratov staráme sa, aby sme verný obraz nášho Hollého dostali. Petrovič, kaplán v Ujlaku, miláček Hollého, urobil nám už nádeju v tomto ohľade, poneváč sa posiaľ Hollý nedal bol odmaľovať. V Prahe totiž mladí Česi sjednotili sa vydať obrazy všetkých hlavných slovanských spisovateľov, z ktorých posiaľ vyšli Presl a Purkyně; Gaj sa v tlači nachádzať má. Kto by chcel mať tieto obrazy, nech nám oznámi, my ich obstaráme.

Z Brna od 24. dec. nám píšu, že divadlo české vzdor všetkým prekážkam sa nádejne vzmáha, ľud i na dve-tri míle naň prichodí. Lože sú dosiaľ cele prázdne. Klácel chystá do tlače nové dielo, ktoré snáď pred Sv. Duchom lis opustí. Od nového roku budú v brnenskom seminári odberať dr. Gajom vydávané záhrebské noviny s Danicou Illyrskou. Duch slovanský sa viac-menej budí zo sna smrtiaceho. Na filosofickom Ústave sjednotilo sa 25 mladíkov spoločne odberať pražské Noviny s „Včelou", „Květy" atď. Niektoré piesne z „Wěnca" staly sa tu obľúbenými. Áno i vo vyšších domoch počína sa česky hovoriť a reč národná stavať ku boku vlaskej a francúzskej. Mienili vydať Komenského „Labyrint světa", ale márna bola ich snaha. V Prahe ho nechceli censurovať, v Uhrách nechcel o tom censor ani počuť a vo Viedni napísali im naň *damnatur*. Od Sabinského vo Viedni sa dozvedeli, že Máchove spisy (ešte ale 4 alebo 5 sväzočkov, jako „Máj") budúceho roku vydajú. Ostatná časť listu z Brna je plná citov národných. Písal ho Frant. Poimon, z prvej odvety a z „Květov" známy.

Ľudovít ešte z Prahy 17. oktobra (října) písal medziiným toto: („Nyní jest již w Německu, od swěta slowanského wcele oddělený, jako odtud již píše.") „Bratře! W Praze u mnohých ne jest ten duch Slovanský, jako sme si my mysleli a přáli. U mnohých panuje weliká nevšímawost Morawy, Slowenska, tak že ku př. Hollého sotwa dle jména znají a tí, kteří jej znají, jeho prací si docela newšímají, poněwadž s nářečím našim se nemohau smířiti. Zpěwanky Kollárowy tu málo kde widěti, a jen potom o zpěwankách našich ledacos prohozeno, když sem je já na to pozornými učinil. Prosím wšak Tě, nesděl toto každému! Šafaříkůw, Jungmannůw a Preslůw žiwotopisy wyšly teď v Sewerní Wčele. Presl a Podlipský s nadšením rozpráwá o Slowensku, zwláště o Wás. W semeništi pod Swatoplukem zas 30 hodných statných mladíků. Byl se (?)[1]) wypracowal wšecky teď po tento čas spáchané nelidskosti maďaromanie do „Kwětů", ale mi censura nepowolila."

Toľko píše z Prahy. Z Nemecka píše len, že je zdravý a že vás všetkých pozdravuje.

Dr. Amerling v liste píše o nasledujúcich veciach: „Chmelenského skoro už nebude, má suchoty. Presl píše veľký slovník pre remeselníkov. Od nového roku začne remeselníkom česky prednášať chemiu, fysiku, mechaniku a prírodopis každú nedeľu a sviatok dve hodiny. „Mám radost náramnau," píše Amerling, „nikdy, bratří, ještě tak radostný začáteček w uměních wěcných u weřejnosti! Praha

[1]) Iste „jsem".

to ještě neslyšela!“ Jako známo z mojich listov, Amerling je redaktorom encyklopädického slovníka, prečo i žiada každú vernú dušu pracovať spoločne s ním. Jako písal Šafárik, má to byť niečo výborného. Nás zvlášte prosí vypracovať články, ktoré sa Uhorska, Horvatska, Slavonska atď. týkajú. Mne naručili ich vybrať a rozdeliť. Budem s tým v krátkom čase hotový. Nikoho niet medzi nami, kto by v tejto veci odoprel pracovať pre všeobecné dobro. Oznámte to našim po okolí!

M. dr. Šafárik píše, že tento mesiac do Prahy došiel dr. fil. Cibulski, Poliak, jako budúci professor všeslávsky na universite berlínskej; učí sa českému nárečiu, po polroku pôjde k Illyrom a tiež na Slovensko.

Z Viedne málo čo počujeme. Nedávno písal Nikodem v súkromných dielach, pri čom 5 polských knižočiek od Bielowského mladším Slovákom pripojil. Majú čítací spolok a tu i tu sa schádzajú. Z Kampelíkovho listu toto: My sme tu mali všeslovanský život, Slovania od severu, východu, od juhu atď., cestujúci po Europe alebo po Slávii, nás navštevovali; nelzä ináč myslet, ani jednať, nežli že XIX. stoletie náleží Slovanom, v ňom iste epochu slávnu na pologuli sveta zarazía. Na Morave sa to deň po dni viac hýbe, tak že za rok ráznym a pekným týždenníkom idú prekvapiť. Duchovenstvo v brnenskej diocese je veľmi účinlivé, zakladá knižnice, ujíma sa škôl, vedie národ k lepšiemu roľníctvu a hospodárstvu, vystupuje slávne na kazateľňach; Nemci durdia sa, že si ich už ľud nevšíma, jako predtým, keď bol bez vodcov.

Miloslav (Hodža) v liste na mesiac november vyslovil sa, že nemá dôvodov, prečo by sme „svoje vzájemnostční“ uverejnili, taktiež chce, *aby slub a výslovný záväzok ostal*, čo je púha nevinnosť a forma. Okrem toho piše: Vlastencov v okolí mojom nemáš mnoho, drahá vzájomnosť, ba podľa tvojho merítka veru snáď len toho, ktorý z týchto krajov povestí k vám sa dostal. Rozumiem Belopotockého. Mnoho pôsobí neunavný tento duch. Aby ste jeho charakter razom poznali, to jediné poviem, že u neho *materiálny živel* prevahu má, ktorý v prameni svojom dosť vlahy má, lež vyjde-li potôček z neho, taký hneď vysychá. Preto chce-li taký duch niečo pohnúť, tedy stisne svoje „dwopéstí“ a na hmotu balvánsku sa sotí — táto sa hne — a opäť zastane a päste ustaly. K vyrozumeniu snadnejšiemu nech Vám slúži toto. On keď je na tom, aby citom národnosti (ktorý je u neho vrelý) niekoho vzdelal, teda sa doraz postaví proti nemu, srázne, všetko soberúc, aby ho premôhol. Nie — aby ho zahlušil! A čo máme zo zahlušenia? Budúcne viac. Ostatne verte, že v inom ohlade Belopotocký je väčší mojej chvály až posiaľ. Budúcne sa ukáže. Ja aspoň s ľudomilovným Bohdanom týmto mám polovicu života svojho. Z našich kňazov zvlášte Michal Šoltis vo Važci zasluhuje byť spomenutý pred všetkými. Zabýva sa literatúrou československou, ačkoľvek len po vŕškoch, a čo sa mu namane, preto že knižnicu čo jako malú si zadovážiť nemôže, lebo mu je úzko a upriestraniť sa nevie. Je potom Ján Lehotský, sl. b. kaz. na Trnovci, muž mladý, znamenitej vôle; ale čo na plat, keď je duch hotový,

telo mdlé veľmi. Je Dan. Šulek, sl. b. k. v Lehote Kráľovskej, muž mladý, pekných schopností. ale nechce ťažiť zo svojej hrivny. Ostatní sú medzi nimi Ján Plech, sl. b. k. v Petre, pred všetkými národa svojho milovní, a krivdu bych im robil, kebych o niektorom povedal, že je z oných prevrátencov. Nie, to ani jeden nenie, a stane-li sa zmienka o našej veci pred nimi, tu neočakávaným ohňom vzplanú, plesajúc v duchu nad podnikavosťou mladších svojich bratov. A iste u mnohého z nich to nič iného nebude, iba odpornou skutočnosťou zmŕtvená zkúsenosť života, ktorý sa o protivenstvo „těch asnad jejich neylepších úmyslů“ urazil. Veru v senioráte našom (liptovskom.. *Ref.*) nič netreba, „jen jistého stojiště“, na ktorom by sa za hlasom jedného alebo dvúch skôr alebo neskôr všetci ustanovili a v „hledišti“ na svoj cieľ uvedomiť mohli. (Hodžov štýl už vtedy bol nejasný a ťažký. *Ref.*) K tomuto sa nič tak súrne nevyhľadáva, jako knižnica. Lebo dotiaľ dotieraj, jako chceš, a neukáž im to forma probanti, darmo sa snažíš. Máme-li knižnicu, iste sa spojíme v spolok účinkujúci, pracujúci, cvičiaci sa, jako sme už o tom príležitosťou jedného konventu seniorálneho porokovali, a dosť vrúcno. Práve si ztadiaľ mnoho sľubujeme, že náš prešľachetný Belopotocký svoju česko-slovenskú knižnicu so seniorálnou spojí, čo iste o rok o dva učiní. Dotiaľ budem sa starať, abych niektorých Pražanov naviedol, aby nám pomáhali. Niektorým Poliakom tiež o tom napíšem; dúfam, že sa darmo ustávať nebudem. Ba tušim i z Ruska dostaneme kníh, keď nie ináč, aspoň po olejkároch turčianskych. Keby som cirkev našu o tom uistiť mohol, že sa knižnica skoro zmôže, teda je hotová vystaviť na to osobitnú priestrannú izbu, aby bola len pre knižnicu. Práve teraz píšem P. Vavrincovi Čaplovičovi, archivárovi Zičovskému v Prešporku, aby svoju drahú znamenitú knižnicu dvom seniorátom, liptovskému a oravskému, daroval. Má od dávna v úmysle knižnicu túto Oravskej stolici darovať pod tou výnimkou, jestli zaručí sa knižnicu náležite opatrovať. Už i ponukol, ale páni oravskí zdráhajú sa, lebo by to vraj mnoho stálo, stavisko budovať, knihovníka platiť a t. p. Netreba sviniam periel! Azda sa dá nahovoriť na stranu seniorátov. O počínaniach Boleslavínových vzhľadom na fundovanie učiteľských katedier reči česko-slovenskej pri našich lyceach — čo sme s Boleslavínom mienili a čo mienime — nech vám dá zprávu sám Boleslavín. Bratia, dopisovanie a dopisovatelia sa množia. To je nesmierna práca. Jako komu vyhoveť? Nemalo by to tlačou vychodiť? Čo sme si o tom ešte vlani v Prešporku s Boleslavínom rokovali a čo ja som sám od toho času napremýšľal, to vám v budúcom dopise sdelím. „Bratře Samko, wítej! a wy tam čerstwící moji drazí na hnilých pustinách Zlatnice čili Körösu, wítejte mi! stokrát buďte pozdraweni! Pán Bůh požehney a ostříhey nás. Amen!“ Toľko.

Zprávu o Ústave našom, ktorá je teraz u knihára, pre Oravu na Teba v málo dňoch zašlem. Hľaď, aby sa takým do rúk dostala, u ktorých je nádej, že nás budú podporovať. V Pešti, jako z maďarských novín známo, hrali theater slovenský niektorí juráti. Vyšla tiež „Zora“ na r. 1839. Dopisu, okrem Miloslavovho, nijakého som neprijal. Maj sa blaze. Pravoslav v. r.

V Břetislavě, 1. března 1839.

Drazí bratia v Slavii! S radosťou zase prichádzam k vám, abych sväzok náš vlastenecký obnovil a vám niekoľko potešiteľných zpráv sdelil. Začnem od nás a od zpráv, ktoré nám v súkromných listoch došly. Potom z dopisov vzájomných, čo treba do listu, položím.

V druhom školskom semestri pri Ústave počali sa živšie hýbať, pozor lepšej časti učencov obrátený je na zvelebenie Ústavu. V mnohom ohľade sme Slovania len slovom, ku pr. pri učení sa nárečiam slovanským; mnohí vedia, že je to potrebná a znamenitá vec, a odporúčajú ju jako takú, ale skutkom toho nedokazujú. Teraz sa i mladší i starší učia poľštine, zo starších sotva piata čiastka. Po tieto časy, keď sme už „Zprávu" rozoslali, shromaždili sme výbor cestovateľský, v ktorom po podpise obeti pre cestovateľov na tom sme sa sjednotili, aby v prázdninách niekto z nás po *Slovensku* cestovať išiel. Okrem toho, čo bolo úlohou cestovateľa po Illyrsku, nakladá sa cestovateľovi, aby prezrel po Slovensku staré archívy k vysvetleniu tej otázky, jaké písmo Slováci pred dobou husitskou užívali. Kto pôjde, už sa nezadlho vyvolí, jaknáhle totiž cestopis lanského cestovateľa do rúk dostaneme —?

Jako známo, na miesto Gregušovo prišiel z Modry Michňai — toho sme, nakoľko možno bolo, sebe a ústavu naklonili, a on prisľúbil, že všetko, čo bude môcť, konať bude, a nikdy na národné povinnosti nezabudne. Na jeho miesto do Modry dostal sa Karol Štúr, ktorý iste nesklame v očakávaní národných. Mnohí tunajší Slovania už píšu články do všenaučného slovníka.

Šafárik nám (9. januára) oznámil, že strýc jeho, chcejúc zvláštne chudobným rodákom svojim kúpu „Slovanských Starožitností" usnadniť, chudobnejšej mládeži v rakúskom mocnárstve 100 výtiskov svojho diela za polovičnú cenu (t. j. 2 zl. 30 kr. str.) dať ustanovil. Tu si niektorí hneď kúpili, oznamte i druhým, nech pošlú peniaze franco do Prahy a označia cestu, jakou majú ísť „Starožitnosti". Ten samý (Šafárik) píše odo dňa 2. februára medziiným: „My tu mali sme pred niektorým časom veľmi príjemného hosťa, p. Kiriejevského, bohatého šľachtica z Moskvy, výborného Slovana; šiel zase domov vydávať sbierku národných slovanských piesní. Velice nás potešil dobrými zprávami. Čakáme teraz prof. Pogodina z Moskvy o krátky čas. A odo dňa 22. februára píše najviac vzhľadom na „Zprávu" a o Pogodinovi, ktorý na tento čas v Prahe mešká a nepochybne na jaseň na Slovensko prijde. Požiadali sme niektorých vlastencov: Hanku, Presla, Jungmanna atď. ohľadom „Zprávy o Ústave" — Šafárik si mnoho sľubuje, len tá chyba je, že ešte nijakých výtiskov nemajú. To je bieda kommunikácie, za mesiac nevie „Zpráva" prejsť z Prešporka do Prahy. O Pogodinovi toto stojí: „Pogodin Vám (t. j. Ústavu) je velice naklonený, daroval Vám asi 15 kusov výborných ruských kníh. Je to niečo z Puškina, Nestor Timkovského, Pskovskoj lietopis od Pogodina, Stručná historia Ruska od Pogodina, niekoľko sväzkov ľahkých povestí, výborných, dôležitých vecí. Spisy tieto, jako i iné české, od vlastencov pražských Ústavu darované, sú už na ceste.

Z Viedne bol tu Bórik, ktorý nám zvestoval, že Meglický tiež zprávu o našej „Zpráve“ do ruských časopisov zašle — no ale Šafárik to za dobré nedrží, jako píše. Len sa i my všetci prichyťme, aby žiadosť Ústavu nášho vyslyšaná bola, aby sa o Ústav celé vlastenectvo slovenské staralo, a nie len niektorí z lepších stavov.

Z Pešti dosiaľ nijakého listu, kremä Kollárovho odo dňa 14. jan. Kollár žaluje sa na protivníkov svojich i národa nášho. Usilujú sa vziať pôdu, pre slovenský chrám vymeranú, a neľudsky na neho vrú (za vodcom Sekáčom). Medziiným píše: „Weřejně mi ondy na konwentě powěděna ta bezstaudná slowa: „že jen na mau smrť čekají, pak že zdejší Slowáky dílem zmaďařiti, dílem zněměiti chtějí.“ O „Sláwě Bohyni“ píše: „Skončení tisku pořád se protahuje, proto, že práwě u konce nowý swět w naší mythologii staroslávwské se mi otewřel, k němuž aspoň jiným mladším sláwobratrům cestu ukázati a proklestiti chci, anť mne jako Mojžišovi do země zaslíbené sotwy wíce přáno bude do něho wejíti: awšak daufám, že ale o měsíc cele hotow budu s tiskem.“

Z maďarských novín známe, že na divadle už druhý kus v Pešti slovensky hrali; viac nám snáď dopis povie. Krem dopisu Samoslávovho z Gemera prišiel i list od dvojictih. p. Tomášika, sl. b. kazateľa v Chyžnom, z ktorého sme vyrozumeli, že sa s básnictvom divadelným zaoberá a jednu veselohru „Svatba pod Kohútom“ hotovú má. Tento horlivý muž je nám známy i jako šťastný skladateľ piesní, jakých nám niekoľko poslal, a jakých potrebujeme. Brat jeho, nádejeplná a horlivá duša slovanská, nedávno zomrel. Prešovania oboznámili nás v liste zase s jedným horlivým Slovanom, Hlovíkom, sl. b. kazateľom v Šarišskej stolici, ktorý štedro Ústav slovenský v Prešove napomáha a s prekladaním Homérových básní sa zaoberá. Muž tento bol mojím učiteľom v Lučenci a už vtedy prekladal, prečo už teraz hodne bude mať preloženého. My sme sa s ním pustili do dopisovania.

Teraz už k vzájomným dopisom:

Samoslav [1]) v liste od 12. februára 1839 dokazuje velikú potrebu vzájomného dopisovania vzhľadom na nedostatok časopisov a osvedčuje sa, že milerád k sväzku našemu pristúpi. Potom opisuje ducha okolia svojho nasledovne: „Z našich aristokratov, vyjmúc niektoré osoby málo znamenajúce v nižšej šlachte, neznám ani jedného, ktorý by nebol verejným protivníkom Slovanstva. Katolíckym kňazom Scitovsky, biskup rožňavský, pozdný to potomok stredoveku, zakázal zaoberať sa so slovenčinou, a pri roztržitosti náboženskej, podnietenej oným tmárom, nemáme k nim teraz žiadneho prístupu. Títo ľudia mohli by mnoho dobrého vykonať, keby im nechybovala vôľa a u väčšej časti i spôsobnosť pracovať. Oni radi zaoberajú sa so všetkým, len nie s knihami, ktoré u nich riedko vidno. Jeden jediný z nich, Ďurika, farár velko-revúcky, číta „Noviny Pražské“ a „Květy“ so spoločnosťou jelšavskou, ba kupuje i knihy slovenské, ale jaké? Kázne, aby totiž svoj rozum na pôvodné

[1]) Samo Chalupka.

pružiť nemusel. Učitelia katolícki sú pod všetkou kritikou. I z evanjelického duchovenstva na mnohých prišla jakási ľahostajnosť k veciam národným. Pominuli sa Bahylovia, Feješevia, Bartholomeidesovia, Holkovia, Staiglovia; nastalo plemeno, ktoré nepamätá na to, „že pauhý nehřích ještě nenáleží ku skvaucímu chrámu ctnosti", ktoré žiť chce a kývať sa nechce. Naši kňazia radi čítajú, čítajú mnoho, paberkujú pilno, ale v tom málo sú podobní včelám, ktoré po lučinách nasbieranú šťavu i samy užívajú, i prerobiac ju v svojich útrobách iným pokrm a lahôdku pripravujú. Máme mužov, ktorým chválu učenosti odopreť nelzä; škoda, že títo ľudia sa domnievajú, že dosť robia svojim povinnostiam, keď jazykom a príkladom budú vzdelávať stádo svoje. Našim učeným chybí ešte, čoho majú Nemci vyše miery a potreby, vlastnosť, ktorú by sme „psawostí" pokrstiť mohli. Ostatne krivdil by im, kto by povedal, že sa naši kňazi od národa cele odorvali a odcudzili. Vyjmúc seniora nášho, Spišiaka, rodáka z Polomy, Slováka jako repa, nenie medzi nimi ani jeden, ktorý by sa koľkotoľko o svoj národ nestaral. Onen je kňaz maďarský, nemal by mu nik za zlé, že sa s maďarčinou zapodieva. Ale že „jeden kámen kuje s těmi, kteří hrob ryjí tomu národu, w němžto i on swětlo žiwota spatřil, tím zasluhuje potupu každého člowěcky smýšlejícího."

Hlavná príčina, prečo duchovenstvo naše nepíše, je, že v reči nie sú dokonale zbehlí, a to sa im čiastočne musí (?) prehliadnuť, lebo starší nemali príležitosti naučiť sa slovančinu. Ba sú i medzi staršími, ktorým sa nelení vziať do rúk mluvnicu, aby dohonili na starosť, čo za mladi zameškali. Omnoho smutnejšie je to s našimi učiteľmi, ktorí nemajú nijakej učiteľskej vzdelanosti. Mnohí prednášajú žiakom študia v predošlom století od dávnych predchodcov kompilované, druhí chceli by pokračovať, ale chudoba ich hatí knihy kupovať, knižníc pädagogických niet.

Levočania zamýšľajú utvoriť ústav pre učiteľov, ale maďarstvo im to prekáža, ktoré chce podobný ústav v Miškovci na slovenské útraty založiť. Postaráme sa, aby sa to nestalo. Beda bolo by nášmu národu, keby mládež naša prišla do rúk takým, dľa miškovského kopyta narazeným „maďaříkům".

O, bár by medzi nami povstalé vychovávateľské spolky čím skôr vydaly nejakú ručnú knižku pre učiteľov!

Asnáď chcete vedieť, čo ja robím, čo zamýšľam? Po mnohom kláteni oddal som sa na „Historiu Slovákov". Myslím, že som sa oddal na užitočnú prácu, príčiny ľahko uhádnuť. Je to práca obtížna a krušná, vylúčiť z dejín našej vlasti to, čo je slovenské, zvlášte pre mňa, vzdialeného od väčších knižníc; mne bude dosť na tom, prebudím-li iných k podobnému bádaniu. Niekdy, niekdy navštevuje ma i Musa Tatry v rúchu prostonárodnom, nezabudla celkom na svojho ctiteľa. Tichá zádumčivosť, ktorá na jej tvári spočíva, ovieva i môjho života doby samotné. Či už raz vyjde žiara, ktorá jej čelo vyjasní? Priateľu, budú-li sa ešte Tatry ozývať radostnými hlasmi blaženého národa?

Už sa pominuly tye slowenskye časy!

(Jako »Zahučaly hory«.)

Časy naše, časy,
Časy dáwnej sláwy,
Keď nad Nitrau wialy
Slowenskye zástawy? —

Boli sme my, boli
Mezi národami,
Jako ten náš Kriwáň
Nad tými Tatrami.

Bol ten náš kraj w kwětě,
Ale ten kwět zwadol;
Dobrau noc, Slowáci,
Wáš den už zapadol!

Keď nám i zapadol,
Weď on zase switně,
Ten náš slowenský kraj
W nowý kwět wykwitně!

„Mám náději, že se mi to stane — Sláwie na rumích století twrdila si trůny dlauhowěké! Ač lípu pod Tatrau bauře w poly zlomila a rozložitá někdy koruna její uwadla: kořen zustal a bujaré mládníky wyráží. S Bohem!“

V liste v Štiavnici 13. februára 1839 písanom náš brat (Ollik?) ešte o svojej ceste po južných Slovanoch v krátkosti (lebo širšie opísanie vyjde tlačou) píše a spomína čitateľský spolok na Čabe, píše o oneskorenej tam vôbec národnosti kolonistov slovenských a zvlášte Illyrov. Títo poslední že sú veľmi ľahostajní starať sa o opravdivé šťastie. Potom píše:

Pán Stamatović, srbský kňaz v Segedíne, sľúbil utvoriť medzi tamejšou mládežou srbskou spolok, v ktorom by vyššie a vznešenejšie zásady pravdy, dobra a krásy do srdca mladíkov vštepované boly. Medzi hraničiarmi ale, jako v Slavonsku tak i Horvatsku, sú vlastenci, korí tajné žiadosti — našim súzvukujúce — v srdci svojom skrývajú. — „Čísla III. 1, c. nakladá zakladať spolky atď. — v Štiavnici, kde sa od novembra nachádzam, posiaľ len čitateľský spolok a „zpewokol“ (cantus) sobrať sa nám podarilo, prvý medzi praktikantami na baňskej akademii: držíme „Pražské Noviny“ s „Včelou“, „Gazettu Lwowsku“ i „Rozmaitošci“ a „Ost und West“; od Boskovića, tunajšieho kupca Srba, dostávame „Srbskú Novinu“ (Arnotova), a síce držíme to v najskvostnejšej kaviarni „U banního svetla“, čo nám zhusta poskytuje príležitosť, že môžeme poučovať maďaromanov o ich výstupkoch, ktorých dopúšťajú sa proti národu svojmu. Medzi evanjelickým žiactvom založili sme Spevokol národný, mysliac, že sa takto skôr zobudia než každou inou cestou. Teraz učia sa spievať „O Wlasti má, ty krásná země!“

Na Novej Bani povstalo kasíno, kde pomocou môjho brata podarilo sa mi „Květy“ uviesť; o pol roka budú i „Pražské Noviny“. Ačkoľvek Novo-Baňci nemajú veľkej ochoty čítať, predsa stroja sa založiť slovenskú knižnicu.“

Konečne vyzýva niekoho z bratov, aby sa dal na redigovanie nejakého časopisu („Národního Listu“); na toto hneď položím tu odpoveď z Miloslavovho listu, ktorý s Fejérpatakym a Wyšným o založení istého časopisu rokoval a nám nasledujúce plány oznamuje 19/3 .839:

„1. Mladšie pokolenie slovenské je ono, ktoré pochopilo i vyslovilo ideu národnosti a vzájomnosti. Znáte, že mladosť je básnictvo a básnictvo mladosť, že každý človek i každý národ (rozumiem vzdelaný) začal svoj ľudský život s básnictvom, či vteleným, či nie — to všetko jedno. Či by to nebola svätá naša povinnosť, tento puls tiež pocítiť na tele nášho národa? Či by to nebolo niečo reelného (jsaucího), prebudených duchov, schopných krásy, „durch das Morgenthor des Schönen“ viesť k cieľu, k pravde? Či by to nebolo „žiwotně k wěci“, zaraziť časopis, ktorý by sa výlučne belletristikou zapodieval, hovorím, v celom obsahu? Alebo trebárs i iné krásne umy by boly pripojené, ale hlavná časť by náležala slovesnosti krásnej? „Krasomil“ tuším by sa dobre menoval takýto časopis, alebo i ináč.

„2. Pozreme-li na položenie Slovana ku vzdelanej Europe, tedy máme pred sebou knihu národného vzdelaneckého života, tu jednotlivých národov, tu všetkých spolu vzatých, alebo lepšie, máme strom europejskej vzdelanosti, strom vedenia dobrého i zlého plný ovocia. Tento strom je mocne zakotvený v zem vedeckú, tak že ho nijaká búrka diablov obskurantských nevyvráti. „Či by nebolo „žiwotně k wěci naší“ tento strom nehovoriac presadiť, ale z ovocia jeho požívať? Či by teda nebolo nám vítané, našej vôli sväto, „našeho náboženstwí uložno“, založiť časopis všenaučný (pamätajte na Presslovho „Kroka“), nejakého „Vedomila Tatranského?“

Až potiaľ idú listy Benjamina Pravoslava Červenáka — ostatné chybuje — aspoň dosiaľ som pokračovania nenašiel. Nik nemôže tajiť, že listy Červenákove hádžu intímne svetlo na krásnoduchý kruh štúrovský, čo i bezprostredné vlivy Štúrove tak málo badať. Netreba do slnka prosto hľadeť, aby človek videl všetky blahé účinky jeho tepla a svetla . . . Bože, jaký to čistý prameň poučenia pre našu slovenskú mládež!! Veru ona, keď otvorí oči, nenie prinútená čerpať z kalných kanálov súsedného tupého dekadentstva a neslovanského, biedneho epigonismu!

Tragédia človeka.

Dramatická báseň

od

Imricha Madácha.

Preložil

Hviezdoslav.

(Pokračovanie.)

Siedma scéna.

(V Carihrade. Rynok, po ktorom potĺka sa niekoľko mešťanov. Na prostriedku palác patriarchov, vpravo kláštor mníšek, vľavo lesík. Adam ako Tankred, v bujarom mužskom veku, v čele z Asie vracajúcich sa křižiackych vojov, spolu s inými rytiermi prichádza pod vlajúcimi koruhvami a pri vírení bubnov; Lucifer, ako jeho zbrojnoš. Večer, neskorej noc.)

Prvý mešťan.

Hľaď, zase jedna rota barbarská
sa šutruje sem. Nono, utecme,
uzavierajme dvere, brány, aby
im neprišla chuť znova rabovať.

Druhý mešťan.

Zvlášť s ženštinami našimi preč! tá
divoká háveď dobre pozná vám
rozkoše serailov.

Prvý mešťan.

A naše dámy
aj právo víťaza.

Adam.

Hop, postojte!
či nevidíte tento svätý znak,
čo bratsky púta k jednému nás cieľu?
Svit našej viery, lásky nauku
my zaniesli sme do Asie, by
jej zdivočilé milliony, medzi
ktorými práve svätá kolíska
sa spásy našej bola kolímbala,
tiež pocítily sladkú milosť jej.
A medzi vami nebolo by lásky?

Prvý mešťan.

Oj, čuli sme už neraz takú reč,
a zaraz na krov našich príbytkov
sletelo uhlie na plamenných krielach. (Rozpŕchnu sa.)

Adam (k rytierom).

Hla, tu ho máte: kliate ovocie
to počinu, keď s podlým úmyslom
tak mnohý koristník v hrsť svoju svätý
ten prápor popadnúc, ním povieva,
a pochlebujúc chabo vášňam ľudu,
nezvane natiskne sa za vodcu. —
Rytierski moji bratia! pokaváď
ctnosť bez poškvrny, svätá chvála Boha,
a ženy ochrana a hrdinstvo
na našich skvieť sa budú kordoch: my
sme povolaní držať na úzde
bridkého tohto dämona, ho viesť,
by napriek svojmu chtíču vznešené
a šľachetné len konal bez prestania.

Lucifer.

Veď rúče rečníš, Tankred; lež ak ľud
raz prestane ti veriť, že si vodca — —

Adam.

Kde duch je, tam je vždy i víťazstvo.
Nuž, srazím ho!

Lucifer.

A jestli u neho
tiež bude ducha, či sa k nemu skloníš?

Adam.

Nač skláňať sa? Preds' či je o veľa
nie šľachetnejšie, keď ho zdvihnem ja?
Zriecť ťažkého sa borby stanoviska
pre nedostatok druhov, práve tak
je malicherným, ako úzkoprsosť
je druha neprijať, mu závidiac
i účasť vo mzde závodnej.

Lucifer.

Hla, hla,
nač nevychudla veľká vida tá,

pre ktorú v cirku mreli mučeníci.
To má byť uvoľnenie jedinca? — —
Podivnej tvári bratstvo!

Adam.

Nepotupuj.
Och, nenazdaj sa, slávnej nauky
že nechápem snáď. Ona žiadosťou
je môjho života. Môž' dejstvovať,
aj dejstvuj si, v kom svätá iskra plaje,
kto prekliesni sa k nám až, každého
prijmeme radi, jeden úder meča
na členstvo nášho rádu zdvihne ho;
však hájiť tra nám rádu pokladov
pred totým vrúcim ešte chaosom.
Bár prišiel by už, naplnil sa čas!
bo vykúpenie naše iba vtedy
sa zavŕši, keď skydne prekážka,
poneváč všetko očistelo. Ale,
že takýto deň jasný svitne raz,
ver' pochyboval by som, keby tým,
kto toto veľké dielo podnietil,
sám nebol býval veľký Hospodin. —
Priatelia, vidíte, jak prijali
nás! osirale cele medzi davy
hukotiaceho mesta. Nezbýva
nič tedy iného, než v lesíku
tom heno ťahnúť táborom, jak tomu
sme navykli už medzi pohanmi.
Až obráti sa časom k lepšiemu,
tož na pochod sa dajte, a ja tiež
vás nasledovať budem. Každý rytier
je zodpovedný zplna za svoj ľud.

(Križiacke vojsko rozloží sa táborom.)

Lucifer.

Ká škoda, tvoje krásne idey
že opätovne také zlopovestné
jablčka rodia, ktoré červené
sú zvonku, no zdnu mäsko, bŕŕ! — prach.

Adam.

Dočkaj!
nuž, neveríš už v pranič lepšieho,
šľachetnejšieho?

Lucifer.

Ak aj veril bych,
čo osoží to, keďže neverí
plemeno tvoje? Tento rytiersky
rád, ktorý sťaby Faros zakladáš
stred prúdov morských, zhasne kedysi,
do poly srúti sa i úskalím
nebezpečnejším bude pre smelého
cestovateľa, nežli báraktorý
tam iný, ktorý nikdy nesvietil. —
Čo žije a v tom požehnania hoj
kol rozsievajúc účinkuje, všetko
odomrie časom, jeho ujde duch,
len telo prežije ho na spôsob
nešvárnej zdochliny, čo vražedné
miasmy vydychuje do sveta
nového, ktorý vôkol rozvíja sa.
Tak pripadujú nám, hľa, minulých
dôb veličiny.

Adam.

Pokým sborí sa
náš rád, snáď jeho sväté náuky
do davov vniknú: nuž a v tomto páde
niet nebezpečia.

Lucifer.

Sväté nauky. — —
Ech, práve svätá náuka, môj milý,
keď náhodou ste na ňu narazili,
tá je vždy pre vás kliatbou preistou:
bo potiaľ potom majstrujete s ňou,
ňou prekrúcate, pristruhujete
ju, kálate, ju zaostrujete,
až premrštenosť vybúši z nej kruto
alebo stuhne na reťaz i puto.
Um ľudský, nech sa jak chce odchlopí,
nevládze s exaktnými pochopy,
vy predsa vždycky tenže šukáte
na vlastný porok, stvory rohaté.
Vidz, toť, meč: o vlas môž' byť zveličený
či zmenšený, a nepodstúpil zmeny
čo do podstaty. Toto by ste, laď,
do nekonečna mohli prevádzať,
i kde je tedy exaktný ten bod,
by položil sa medzou tomu v chod?
ač smysel tvoj, viem, takoj znamená,

keď vo veľkom sa stane premena.
Lež čo sa morím? hovor naví ma;
páč len kol trochu svoj'ma očima.

(Niekoľko meštanov znova sa objaví.)

Adam.

Priatelia! ľud môj ustal na ceste,
o prítul prosí. Hádam v kresťanstva
to hlavnom meste neprosí oň darmo.

Tretí mešťan.

Len otázka je, či si v kacírstve
nie od pohana horší?

Štvrtý mešťan.

Povedz nám,
v čo vlastne veríš: v Homousion, či
v Homoiusion?

Adam.

Nerozumiem tomu.

Lucifer.

Nepriznaj sa, to včuľ tu hlavná vec.

Štvrtý mešťan.

Hľa, pochybuje; tiež je bludoverec.

Viacerí.

Ta od nich, ta preč! uzavrime sa
do našich domov. Kliatba na toho,
kto poskytol by z nás im prístrešie! (Rozpŕchnu sa.)

(Patriarcha v pompe kniežacej a so sprievodom prichádza zo svojho paláca, húf mníchov ho nasleduje, sprevádzajúc na reťaz prikutých kacírov, konečne vojaci a davy ľudu.)

Adam.

Až dúpnem! — Ale vrav, čo za knieža
sa blíži hen tak spupne, vyzývave?

Lucifer.

To veľkňaz, apoštolov nástupník.

Adam.

A totá čvarga bosá, špinavá,
čo úbohých tých okovancov kŕdeľ
škodoradostne, s lícom vylhanej
pokory sprevádza?

Lucifer.

To kresťansko-
cynický, mníšsky zástup.

Adam.

Nevídaval
som toho medzi ľrečitými
horami svojimi.

Lucifer.

No uvidíš
ho pozdejšie; vieš, výsyp prašiny
sa šíri pomaly. Však pozor daj,
bys' dajak tento obsolútnej ctnosti
a práve preto nesmieriteľný
ľud neurazil.

Adam.

Ach, čože by za ctnosť
to bola, ktorá vlastnou mohla by
byť takémuto rodu?

Lucifer.

Ctnosť ich trápne
je živorenie, odriekanie, čo
tvoj majster bol tam začal na kríži.

Adam.

Ten skrze to svet celý vykúpil;
no títo zbabelci len rúhajú
sa Bohu, ako odbojníci, jeho
zhŕdajúc milosťou. Kto oproti
komáru takú pochytí zbroj, s akou
ísť na medveďa býva rekovstvom,
je blázon.

Lucifer.

A ak oni komára
tak za medveďa držia. — Čiže k tomu

nemajú dobré právo? čiže nie
sú oprávnení, aby v povedomí
bohatierskosti svojej do pekla
zahnali všetkých žráčov-požívačov?

Adam.

Jak Tomáš, vidím, jak on, neverím.
No pozrem v oči týmto šalbám. (Predstúpi pred patriarchu.)
Otče!
sme bojovníci hrobu svätého,
a aby sme si s namáhavej cesty
vypočinuli, mesta tohto ľud
nás ani prijať nechce. Keďže si
tak vládny, pomoz v tejto veci nám!

Patriarcha.

Môj syn, včuľ nemám času pre chatrné
zaneprázdnenia, Božia veleba
a spása ľudu zve ma: nad kacírmi
mi treba súdiť, ktorí, trúsiac jed,
kol porastajú bujnou burinou;
i trebárs pilne ohňom-železom
ich kynožíme, bez prietrže predsa
znovenou silou na nás vysiela
ich sitna pažerák. No jestliže
ste válečníci kríža vskutku, načo
honíte v diali saracena? tu,
tu na blízku vrah nebezpečnejší —
I hor' sa tedy, hŕŕ naň! Oborte
sa na dediny ich, tie spustošte,
poplieňte ženy, kmeťov, detváky!

Adam.

Nevinných, otče môj, len nežiadaš...

Patriarcha.

Je nevinný i had, kým malý je,
alebo keď už vypadaly zuby
mu jedovaté: a či ušetríš
ho?

Adam.

Ozaj hrozný musí to byť hriech,
čo ku toľkému hnevu rozpáliť
bol v stave cirkev lásky.

Patriarcha.

Synku! nie
ten miluje, kto telu lichotí,
lež ktorý dušu privádza, ak treba,
na ostrí meča, abo prez plameň
zpät ku tomu, kto riekol: Neprišiel
som pokoj uviesť na zemi, lež boj.
Zloverci títo, čo sa tajnostnej
nauky týče o Trojici svätej,
ti ohlasujú ‚homoiusion‘,
hej, kdežto cirkev ‚homousion‘ bola
ustanovila viery za článok.

Mnísi.

Smrť všetkým, smrť, už horí hranica!

Adam.

Upusťte, bratia, od toho *i*; krajšou
ver' bude obeťou, keď životom
opovrhnete v bitke zmužilej
tam za svätý hrob.

Starec zpomedzi kacírov.

Satan, nepokúšaj,
za našu pravú vykrvácame
my vieru tam, kde Boh to uložil.

Jeden z mníchov.

Hach, nehanblivec! pravoverectvom
sa ešte chvasceš?

Starec kacír.

A či cirkevný
nie s nami je snem v Rimini a iné
bez počtu, há?

Mních.

Tie všetky zblúdily
na mrcha cestu. Ale v Nicäi
a na nejednej ešte pravovernej
synode, šakže, pri nás rozhodli?

Starec kacír.

Strannící, ovšem, svoje o modly
peč1iví — Aký nestydatý pokus

i ešte čo viac do závodenia
sa s nami púšťať! — Abo odpovedz
mi, chlape, kde vám trčí čo i len
jediný otec cirkevný, jak náš
je Arius, a oba Eusebovia?

Mních.

Nuž a vy kdeže máte takého
Athanasia?

Starec kacír.

Kdeže martyri
sú vaši?

Mních.

Hodne viac ich nežli vašich!

Starec kacír.

Za mučenníci krásni, kaukliarstvom
ichž diabol zaslepil, tak odvlečúc
na zlorečenú smrť ich. Hovorím,
vy ste ten veľký Babylon, tá sajha
prechlipná, o nejž písal svätý Ján,
že zahynutím skape s tvári sveta.

Mních.

Drak sedmihlavý, Antikrist ste vy,
o ktorých vraví svätý Ján; hej, lotri,
klamári, tovarišia čertovi!

Starec kacír.

Zbojníci, hadi, smilci, obžerci!...

Patriarcha.

Ta s nimi, už aj dlho otáľame,
ku sláve Božej na hranicu ich!

Starec kacír.

Ku sláve Božej — dobre's povedal,
oplane; k sláve Božej padá obeť.
Ste presilní, i smelo pášete
dľa ľubovôle, ale dobrý-li
je skutok, ortieľ vyrknú nebesá.
Už spočítané vaše hodiny
sú briechuplné; z našej krvi noví
sa zápasníci zrodia hrdinní,
idea žije a plam, ktorý vzblíkne,

svit na neskoré hodí stoletia.
I poďme, bratia, vytrpeť smrť slávnu!

Kacíri (v chóre spievajú).

2. Ó, Bože môj! ó, Bože môj! prečo si ma opustil? Ďaleko si od spasenia môjho, od slov nariekania môjho!
3. Ó, Bože môj! Volám vo dne, ale sa neozveš, i v noci, predsa nemám pokoja.
4. Ale Ty si svätý — — (Žalm XXII.)

Mnísi (vpadnú v to chórom).

1. Veď pru moju, Hospodine, proti tým, ktorí so mnou pru vedú! Bojuj proti tým, ktorí proti mne bojujú!
2. Ulap pavăzu a štít a povstaň mi ku pomoci.
3. A vytiahni kopiu a meč proti tým, ktorí ma prenasledujú! (Žalm XXXV.)

(Medzitým patriarcha a sprievod odtiahnu. Niekoľko mníchov s traktátmi v rukách zamieša sa medzi križiakov.)

(Pokračovanie.)

Prof. dr. Karol Kadlec.

Napísal: dr. *A. Ráth.*

Začiatkom apríla toho roku bola sriadená na vysokom c. k. učení pražskom katedra slovanských právnych dejín, a za professora bol na ňu vymenovaný dr. Karol Kadlec. Poneváč je jeho odbor i nám Slovákom tak blízky, pokyny v jeho prácach obsažené tak dotklivé a pole to u nás dosiaľ zanedbané, v nasledujúcom podám rozbor jeho prác.

Dôležitosť predmetu vyzdvihovať je zbytočné, ešte v čerstvej pamäti trímame urážku, vmetnutú nám v tvár roku 1902 skrze jedného vyslanca v zasadnutí snemovne, že sme my len po tatárskom pliene sem dovandrovaní, z Čechov, Poliakov, Rusínov a slavisovaných Nemcov posbieraní. Štúdium slovanských právnych dejín u nás znamená mnoho, nielen preto, že dvíha naše národné povedomie a je pevnou ohradou nášho jestvovania, ale i preto, poneváč naše slovenské právne dejiny sú odborne ešte nie preskúmané, naše obyčajové právo nesosbierané a materiál archäologický, folkloristický a rečový ešte nie spracovaný — tedy pre samú vedu je ono štúdium dôležité.

Kadlecovi slúžili prirodzene po istý stupeň za vzor dvaja znamenití odborníci slovanskí, Hermenegild Jireček a Valtazar Bogišic; a poneváč sú oba svetlými majákmi v tejto vede, ktorí ešte mnohým a mnohým na cestu budú svietiť a smer ukazovať, Kadlec sostavil ich životopisy a obznámil svojich krajanov s ich vedeckou činnosťou.

V Časopise Musea království Českého, poťažne v odtisku r. 1903, stať svoju Kadlec nasledovne začína:

„V prvých dnech srpna m. r. bylo tomu 40 let, co byl povýšen za doktora filosofie na německé universitě v Giessách mladý nadějný Jihoslovan, Dalmatinec Baltazar Bogišić, muž, kterému bylo souzeno hráti velikou roli v kulturním životě Slovanů.“ Z príležitosti tejto venoval jubilantovi podľa zásluhy náležitú rozpomienku; z nej v krátkosti uvádzam:

V. Bogišić narodil sa r. 1836 v Cavtate (Ragusa vecchia) z prednej meštianskej rodiny. Potom je opísaná genealogia rodu i ťažkosti v učení, ktoré vedochtivý Baltazar prekonával, jeho universitné štúdia práva vo Viedni, Berlíne, Paríži, Mníchove a zase vo Viedni, známosť s Miklosichom. V lete r. 1862 podrobil sa rigorosu na filosofickej fakulte university v Giessách, stal sa na základe ústnej zkúšky a tlačenej dissertácie *Ueber die Ursachen der Niederlagen des deutschen Heeres im hussitischen Kriege* doktorom filosofie. R. 1863 dostal miesto v c. k. dvornej knihovni vo Viedni, kde 2 mesiace prvej zanechal službu Miklosich. V knihovni prišiel Bogišić do svojho živlu, — bohaté sbierky poskytly mu látku k prvému jeho dielu, venovanému slovanskému právu. Bol to spis: *Pravni običaji u Slovena,* vydaný najprv r. 1866 v III. roč. časopisu Književnik v Zábrebe, potom 1867 osobitne. Podľa tohoto B-ovho spisu bol sostavený článok *Rodinný život u Jihoslovanů* v Světozore českom r. 1876 č. 37—41. Už v tomto svojom prvom právnickom diele Bogišić prejavil velikú lásku a neobyčajné pochopenie pre právne obyčaje, nepísané právo národov slovanských. Prečítal množstvo právnických, historických, cestopisných, etnografických a iných spisov a rozpráv, sbierok prísloví a porekadiel, piesní atď. a vybral z nich toľko dát, že na ich základe sostavil prvý, a síce veľmi zdarilý pokus obrazu súkromného, hlavne rodinného práva u jednotlivých slovanských národov tak, jako sa javí v živom obyčaji. Knižný materiál, výpisky z literatúry pri všetkom bohatstve dvornej bibliotéky Bogišićovi nepostačily. Hľadal živé pramene; zprávy, ktoré dostával od svojich priateľov, mu ukázaly, jak bohatá by bola žeň, keby pestré *právne obyčaje* v ľude slovanskom vo všetkých končinách *dosiaľ žijúce,* sústavne boly sbierané a uverejnené. Prišiel na myšlienku, ktorú ešte prv pojal americký etnolog L. H. Morgan, autor prosluleho spisu *System of consanguinity and affinity of the human family* (1871), pôvodne sostavivší celý rad otázok, týkajúcich sa pomerov a názvov príbuzenských len u indiánskych plemien (a dotazníky rozoslal missionárom a štátnym úradníkom medzi Indiány — pozdejšie pomocou waschingtonského spolku, nazv. Smithsonovský institut, rozšíril svoj programm na štúdium príbuzenských sústav na celej zemeguli).

Ruskí etnografovia tiež bez napodobenia sostavili svoj programm všeobecný, dľa ktorého sa obyčaje maly sbierať. Bogišić umienil si dať sberateľom pevnú direktívu, podľa ktorej by pri práci svojej postupovali. Za najpraktickejšie považoval sostaviť najväčšie množstvo otázok, na ktoré si prial mať odpoveď. Tým spôsobom povstala

r. 1866 druhá jeho práca z oboru slovanského práva: *Naputak za opisivanje pravnijeh običaja, koji u narodu živu* (pôvodne tiež v Književniku III, potom separ. r. 1867, v 2. vyd. cyrillicou i latinkou nákl. Juhoslovanskej Akademie). Bogišićov dotazník bol svojou všestrannosťou prvou najobsiahlejšou prácou toho druhu nielen medzi Slovany, ale azda v celej Europe. Obsahuje 347, poťažne v 2. vydaní 352 otázky, rozdelené na tieto čiastky:

I. Právo súkromné (238 otázok), a síce:
  1. rodina: a) rodina širšia (zádruha),
     b) „ užšia (inokosná),
     c) rozdelenie zádruhy a dedictvo,
  2. veci (jus rerum),
  3. právo obligačné.

II. Právo verejné (109 otázok).
  A. vnútorné právo štátne (jus publicum internum),
     1. štát a obec,
     2. civilné a trestné rídenie,
     3. právo trestné (hmotné).
  B. Zovňajšie čili medzinárodné právo (jus publicum externum).

Dotazník potkal sa s neobyčajným úspechom. Niet skoro slovanského národa, kde by nebol býval preložený, alebo kde by z neho neboli čerpali a ho použili. R. 1867 do ruštiny, r. 1870 do bulharštiny, r. 1874 vo výťahu do češtiny, r. 1886 do slovinčiny bol preložený.

„Slávia, literárny odbor Akad. čten. spolku v Praze“, vydala *Navedení ke sbírání pohádek, pověstí .... pak obyčejů všeobecných a zejmena právních mezi lidem českým*, kde na 9. strane hovorí: „Za účelem tímto použili jsme též... výtečného spisku dr. Bogišiće... z něho vybrali jsme otázky následující: Právo soukromé...“ atď. Roku 1892 uverejnil Akademický národopisný oddiel Moravské Besedy v Prahe v časopise Velehrade (č. 29 dňa 16. apríla) *Dotazník pro obyčejové právo a bájesloví.* Práca táto vznikla na základe „Navedení“, resp. na základe dotazníku Bogišićovho. Najväčšieho povšimnutia došiel Bogišićov *Naputak* v Rusku, kde k nemu obrátil pozornosť P. S. Jefimenko pri sostavovaní svojho vlastného programmu, pripojeného ku spisu Народные юридическіе обычаи (Труды Архаиг. Стат. Ком. за 1867 и 1868. Archangelsk, 1869) a o niekoľko rokov i V. N. Majnov, ktorého Программа для собиранія нар. юрид. обычаевъ (v časopise Знаніе 1875) sostavená je pod velikým vlivom dotazníku Bogišićovho. R. 1877 používa ho i Krakovská Akademia vied, a toho istého roku podľa zásad B-ových vydal v Bukurešti Hasdeu z nariadenia ministerstva vyučovania dotazník: Obiceiele juridice al popurului Român. To môže sa povedať i o dr. F. S. Kraussa: „Ethnographischer Fragebogen“, vyd. r. 1884 skrze viedeňskú Antropologickú Spoločnosť. R. 1900 vydal spolok srbských právnikov v Belehrade nanovo (s niektorými zmenami) B-ov dotazník, aby sa dľa neho sbieraly právne obyčaje v kráľovstve srbskom.

Bogišić bol r. 1863 medzi zakladateľmi Slovanskej Besedy vo Viedni. Miloval dvornú knihovňu a k vôli nej neprijal r. 1864 univ. professúry vo Varšave, 1866 kandidatúry do snemu dalmatského; ale po piatich rokoch na dohováranie svojich priateľov s ťažkým srdcom predsa odišiel za školského inšpektora pre Banát a Sriem do Temešváru, potom do Petrovaradína, odkiaľ mnoho cestoval, čerpal a sbieral. Povzbudzoval k účinnosti nadanejších a pilnejších professorov, učiteľov, ktorí mu dodali mnoho cenného materiálu, týkajúceho sa právnych obyčajov.

R. 1863 vydaný bol pre ruské university nový študijný poriadok a zavedený nový dôležitý obor slavistiky: dejiny práva slovanských národov. Táto reforma prišla však privčas, lebo nenašlo sa ani dosť špecialistov, ani materiál nebol ešte spracovaný. Kijevská a odesská universita ponúkly katedru Bogišićovi, ktorý prijal r. 1869 poslednejšiu. Prekonajúc rečové ťažkosti, už v marci r. 1870 mal inauguračnú prednášku O научной разработкѣ исторіи славянскаго права (vyšla v Petrohrade), ktorá bola búrlivým potleskom prijatá. Autor vystupuje tu sebavedome, jako reformátor právneho študia. Dosavádny stav jurisprudencie pokladá za nedostatočný. Praxis a teoria rozišly sa ďaleko od seba. V právnictve panuje príliš veľká strnulosť. Právni historikovia nemôžu sa zbaviť právnickej fikcie. Mŕtva litera zákona berie sa často tak, jako by sa shodovala s právnym presvedčením národa, ačpráve bývajú zákony často vydávané nie dľa potrieb a požiadaviek ľudu. Právnici musejú obracať väčšiu pozornosť k právnemu obyčaju. Historická škola spôsobila síce v právnom študiu pokrok, není však prostá vád. Právo musí byť študované tak, jako jazyky: metodou srovnávacou, a jednotlivé právne instituty musejú byť srovnávané spôsobom vedeckým, faktá treba súdiť, kritisovať, spojiť metody popisnú, experimentálnu a srovnávaciu.

Pracoval neprestajne, ak len mohol cestoval a tak nasbieral veľmi cenné veci, ktoré však pre svoju pozdejšiu kodifikačnú činnosť spracovať nemohol.

V Odesse Bogišić pokúsil sa uskutočniť svoj ideálny plán, vyslovený už r. 1866 v Srbskom Letopise, Словенски музеум (Мисли о потреби научнога средишта за сваколика словенска племена), aby sa spojily všetky slovanské národy — ktoré k politickej a náboženskej jednote i tak nikdy nedôjdu — aspoň v jednotu kultúrnu, duševnú, a aby pestovaly vzájomnosť uvedomele a sústavne, aby si založily ústav, ktorý by bol trvalým ohniskom ich spoločného terajšieho i minulého života, myslenia, citov, duševnej i hmotnej činnosti i plodov. Ústavom takým nech je Slovanské museum, ktoré by sa skladalo 1. z repertoria všech prameňov, 2. z archívu, 3. z knihovne, 4. z oddielu starožitností a plodov umenia, 5. z oddielu národopisného. Bogišić vypracoval celú organisáciu do všetkých podrobností, ale márne.

R. 1872 bol poverený s vypracovaním majetkového zákonníka pre Čiernu Horu. Po svedomitej odbornej práci bol општи имовински законик за књажевину Црну Гору 25. marca 1888 vyhlásený a 1. júla tohože roku začal pôsobiť. Bogišić obdržal hod-

nosť skutočného štátneho radcu ruského, od r. 1892 do 1899 bol ministrom černohorským a dnes žije vede v Paríži. Je členom mnohých učených korporácií a majiteľom vysokých vyznačení.

Majetkový zákonník černohorský je voskrz originálne kodifikačné dielo, ktoré vyniká už svojou samostatnou sústavou, poneváč vylučuje z látky zákonníka právo rodinné a dedické, čo z pravidla všetky civilné zákonníky obsahujú. Má nový a dosť obsiahly oddiel (VI.), ktorý je poučnej povahy. Podáva medziiným mnohé definície, ktoré následkom toho odpadajú v oddieloch ostatných. Je ďalej prvým dielom toho druhu v XIX. století, ktoré vzalo z obyčajového živého práva veliké množstvo ustanovení a pravidiel. Iné zákonníky, zvlášť staršie, bez rozdielu zanedbávajú právne obyčaje, kdežto v černohorskom je snaha udržať rovnováhu medzi právom písaným (zákonom) a obyčajom. Nemalá prednosť zákonníka spočíva tiež v jeho krásnom, ľahko srozumiteľnom jazyku, prístupnom i prostému ľudu. Výrazy svoje autor čerpal z ľudovej reči, a kde ich nebolo, tvoril nové v duchu národnom. Keď uvážime, že podobné diela bývajú sverované celým komisiam, ktoré na tom po viac desaťročí pracúvajú (na rakúskom obecnom zákonníku občianskom pracovalo niekoľko komisií viac jako 60 rokov), ešte viacej vynikne zásluha Bogišićova. O velikej cene tohoto diela svedčí i nesčetné množstvo posudkov a to, že bolo preložené do francúzštiny: Code général des biens pour la principanté de Monténégro. Traduit par R. Dareste, Membre de l'Institut, Conseiller à la Cour de Cassation, et A. Rivière, Ancien Magistrat. Paris 1892. (Vydané nákladom ministerství spravedlnosti a kultu), — do nemčiny: Allgemeines Gesetzbuch über Vermögen für das Fürstenthum Montenegro. Übersetzt von A. Shek, Obergerichtsrath bei dem Obergerichte in Sarajevo. Berlin, Haymann, 1893, — do španielčiny, taliančiny, ruštiny: Общій имущественный Законникъ для Княжества Черногорскаго. V Petrohrade, 1900, preložil Kusakov. Literatúru podáva čiastočne Trakal v článku Černá Hora a její nejnovější zákonodarství (Osvěta 1889, č. 1. a 2.) K úplnejšiemu a novšiemu prehľadu literatúry prijdeme pri ďalšom rozoberaní článku prof. Kadleca: Nové vydání čern. zák. (Osvěta 1898).

Z Bogišićových spisov musím ešte uviesť: Collectio consuetudinum juris apud Slavos meridionales etiamnum vigentium — Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slavena, čili jak znie druhý titul: Gradja u odgovorima iz različnih krajeva slovenskog juga. (V Záhrebe, 1874, nákladom Juhoslovanskej Akademie.) Veliká táto sbierka živého obyčajového práva južných Slovanov povstala na základe shora uvedeného dotazníku (Naputak...) Bogišićovho. Juhoslovanská Akademia rozširovala dotazník ten svojím nákladom a zaslala ho zvlášť biskupom v Hrvatsku, Slavonii, v Bosne, títo rozdávali ho svojim kňazom; autor sám ho šíril v Srbsku, Hercegovine, Dalmácii i v Bulharsku, a spomenuli sme jemu oddaných učiteľov vo Vojenskej Hranici. Bogišić týmto spôsobom sobral množstvo odpovedí, ktoré mu podávaly pekný obraz o obyčajovom práve juhoslovanskom; materiál ešte doplnil svojím vlastným pozorovaním

(r. 1865 bol hosťom biskupa Strossmayera, v jeho koči precestoval skoro celú Slavoniu).

Jako vidno z druhého titulu knihy, obsažená je v nej len látka (gradja); vydavateľ len sostavil odpovede, ktoré došly z rozličných krajov, ku každej otázke. Pred vlastným textom Zborníku je obšírny úvod o pomere medzi právnymi obyčajmi a zákonom, jako i o vedeckých motívoch, ktorými Bogišić riadil sa pri vydaní svojho diela; tam sú mená sberateľov a názvy miest, z ktorých odpovede pochádzajú. Zborník je jediná publikácia toho druhu v Europe. Bogišić zachránil takrečeno v posledný okamih mnoho právneho materiálu, ktorý za pár rokov potom už zaniknul. (Na pr. vieme, že dni zádruhy sú už spočítané.) Keby B. bol svoju prácu o pár rokov pozdejšie začal, výsledok by bol býval už len biedny.

Zborník bol uvítaný priaznive a má celú malú literatúru.

Kadlec v svojom spise o Bogišićovi vypočituje všetky jeho diela a dáva i jeho úplný životopisný obraz, ktorý povznášajúc účinkuje i na toho, ktorý nikdy nepočul mena Bogišićovho. Ja som sa na úkor iných dát úmyselne zdržal pri dotazníku, Zborníku a černohorskom zakonníku, lebo mi mimovoľne tanie na mysli otázka: nuž a čo my?! Máme zákonov a zákonov, robených, ktoré sa nedokázaly v živote, ponevač nebraly ohľad na tradície ľudu, na jeho zakorenené zvyky. Teraz kodifikuje sa naše uhorské občianske právo — dosiaľ bolo v platnosti i partikulárne obyčajové, tedy i naše slovenské obyčajové, kde sa ono podie pod generalisujúcou rukou kodifikátora? a či budeme vedieť, že kedy nejaké bolo? Bár by duch velikého Bogišića nadchnul nás slovenských právnikov k vzpruženiu a sjednoteniu našich síl a k účinnej vedeckej práci. My, jako národ malý, ani na jednom poli nemôžeme tak úspešne bojovať — ponevač sme všade slabší — jako na poli práva, lebo tam sú naše zbrane rovné, ovšem môže byť protivník nelojálny, negavaliersky, zákerník — ale že nedovolených výbušných látok užíval, na lazarety strieľal, neutralitu urazil, to hneď vidno. No tým svojím dobrým právom treba sa oháňať a predovšetkým ho treba znať!

* * *

Najväčšie systematické dielo prof. Kadleca je: *Rodinný nedíl čili zádruha v právu slovanském* (Bursík a Kohout. Praha, 1898). Názov i v titule knihy užívaný autor vysvetľuje: „V Čechách říkalo se za Všehrda všeobecně „žíti v nedílu“ a v Polsku právě tak jako v Čechách byly mimo to v užívání termíny bracia niedzielna (bracia nieoddzielieni) — bratři nedílní. Název nedíl vyhovuje také nejlépe pojmu, jež označuje. Termín veliká rodina nebo složitá rodina (большая семья, сложная семья), jenž běžný jest v právu ruském, není tak případný, jako názvy zádruha a nedíl.“

Predmet študia je staroslovanské rodinné sriadenie. Zahrňuje v sebe nielen juhoslovanskú zádruhu, ale i podobné ustanovizne u iných národov slovanských. Už sama literatúra a pramene sú pečlive sosbierané. Nás sa týka: „Mnoho zajímavého o zádruze na

Slovensku a vůbec v severních Uhrách podáno jest ve stati Jos. Lad. Píče: Rodový byt na Slovensku a v uherské Rusi (ČČM. 1878, str. 189—199 a 344—354). Malým příspěvkem pro zádruhu slováckou jsou též Boženy Němcové Obrazy ze života slovenského (ČČM. 1859, str. 86 a nasl.). Od V. Houdka jest krátký článek O významu staroslovanské zádruby (Čas. Muz. Spolka Olom. 1885, str. 21—27). Z literatúry českej sem možno vriadiť práce Jána E. Vocela, Herm. Jirečka, Jaromíra Čelakovského, Jos. Kalouska a Jar. Hanĕla.

Kniha Kadlecova podáva najprv stav dnešný a potom dobu starú, a síce na slovanskom juhu, v práve ruskom, v práve českom, v práve poľskom; v VII. hlave dokazuje, že rodinný nedíl (zádruha) je „základní prvek slovanského společenského ústroje", a v VIII. končí právnou povahou zádruhy.

Ešte je tomu nie tak veľmi dávno, čo bol pre západnú Europu učinený zajímavý objav; všetci jej učenci udivení dozvedali sa, že medzi južnými Slovany vyskytuje sa ešte pradávné agrárné rodové sriadenie, t. zv. zádruha, dľa definície Hermenegilda Jirečka (Slovanské právo I. 1863, str. 66.) „spolek osob, jež jsouce svazkem příbuzenstva spojeny, společný statek mají a pod starostou voleným žijíce do spolku pracují a společně chlebí". Sotva však toto starobylé sriadenie bolo objavené, už sa mu i odzvonilo, od r. 1848 začalo miznúť a jeho odumretiu nespomohly chválospevy, ktorými ho jednotliví spisovatelia zasypávali, vidiac v ňom palladium národného života, klenot z šerej dávnovekosti zdedený, kúzelné žezlo, ktoré je jediné v stave, aby uchránilo chudobné ináč kapitálom juhoslovanské zeme pred pauperismom a proletárstvom. (Og. M. Utiešenović, Die Hauskommunionen, 1859, str. 6. — a Shek Allgem. Gesetzbuch über Vermögen, 1893. str. LVIII.) Zádruha ustúpila a ustupuje užšej rodine.

V knihe prof. Kadleca je odpoveď na otázky: jaké má mená zádruha, koľko členov, jaké majú práva a povinnosti, jaký je spoločný majetok a jaký osobitný, o pohnutom majetku, o starešine (domačin), o postavení ženy, priženených a cudzích, o delení zádruhy a oddelení jednotlivého člena, atď.

Zo zákonodarstva ohľadom zádruhy uvádzam len čo sa týka tej časti býv. Vojenskej Hranice, ktorú privtelili k Uhorsku, že bola zádruha zrušená zákonom z r. 1871 a novellou čl. zák. XXIV. z r. 1885, doplnenou r. 1898 s tým ustanovením, že otec rodiny je vlastníkom majetku celej zádruhy a práva jeho môžu byť vtelené i do kníh pozemkových.

Obyčajne tvoril zádruhu otec so syny a vnuky alebo bratmi, so svojimi deťmi, zriedka príbuzní vzdialenejší, zať sa v dome lecikedy uvádza, ale nie často. Tedy svoji po krvi. Len ak je núdza o pracovnú silu, vezmú cudzích (želiari), priženia k dcére zaťa, ktorý sa volá v Horvatsku *priženjenik, domazet,* na Čiernej Hore *domazetović,* v Srbsku *uljez* alebo *pripuz* [1]); tieto slová charakteri-

[1]) U Slovákov v Gemeri *pristaš.* *Red.*

sticky značia, jako opovržlive hľadí ľud na toho, kto do rodiny priliezol, vliezol; pripuz sr. z plaz a rusk.ползти, liezť. V Rusku zaťa na prístupkoch volajú влазни, sr. poľské lazęga = hospes, sedliak nove pristehovaný.

V zádruhe panuje princip povinností a práv, na pr. gazda je zástupcom celku, rozdeľuje robotu, kupuje, predáva, karhá, ale musí všetko v dorozumení s ostatnými konať a podľa najprísnejšej spravedlivosti, lebo ho shodia alebo sa rozídu. Ženy majú podriadené postavenie, ač sú nie pod poručenstvom pohlavia; ženy nededia, dostanú len výbavu a výplatok; jestli sa nevydajú, musí ich brat vydržiavať.

Veľmi mnoho zajímavého je v Kadlecovej knihe, ale podrobne referovať o všetkom nemožno, mne mimovoľne vynorili sa pred očami tie široké dvory spoločné a domky, obsahujúce troje, štvoro bývaní, jedna komora za druhou, hlásajúce tie staré časy, keď i po našich dedinách žili široký rodinný život a viedli spoločné hospodárstvo. — O práve výkupu sú na mnohých miestach ešte i dnes presvedčení: Keď otec, brat, strýk predáva dedovizeň, to pokrevný príde sa uchádzať o právnu pomoc, že je na to on prvý a nie nepilec! V starších slovenských listinách, smluvách čítame: „ani ja, ani moje deti, ani žiadne potomstvo sa do toho nikdy nebude domáhať, ani ho v tom rušať nebude“. To ukazuje zaniklý útvar právny, ktorý u nás preskúmaný není.

Právo príbuzných k výkupu, takzvané retrakčné právo, určitejšie právo predkúpy — že totiž určité osoby (deti, bratia atď.) maly právo kúpiť majetok, ktorý otec alebo brat predával cudziemu, za tú istú kúpnu summu — bolo nie len u Germánov, ale i u všetkých Slovanov. Na Čiernej Hore § 48 a nasl. dávajú to právo „bližika“-m.

Zásada pospolitosti bola daná u Slovanov už spôsobom ich života. V dobách, keď sa začali živiť roľníctvom, bol existenčný ich boj veľmi ťažký, nielen ťažko prístupnú pôdu bolo treba vzdelávať, tvrdo robiť, nielen s divou zverou sa boriť, ale nepriateľom mu boli i ľudia, aby uhájil svoju existenciu, musel bojovať nielen s prírodou, ale i s nepriateľom človekom. Hľadal posilu v širších sväzkoch, pomáhal syn otcovi, brat bratovi!

Keď tieto motívy sú i dnes platné, a veru Bože by nám bolo lepšie, keby cit spolupatričnosti, bratstva bol silnejší, keby sme si podávali ruky na pomoc proti ľuďom-nepriateľom, ktorí nás do biedy uvrhujú.

Kadlec končí svoje dielo: „Na základe toho jeví se zádruha zvláštním ústavem soukromého práva, spočívajícím jednak na principech práva rodinného, jednak na zásadách pospolitého (kollektívneho) věcného práva k nemovitostem.“

* * *

Kadleca pre toto dielo napadli, a síce dr. Ján Peisker v Národopisnom sborníku československom (sv. IV.), Vlad. Levec vo

Věstníku Slovanských starožitností (III, 1899) a Joz. Pekař v Čes. Časopise Histor. (VI, 1900), čo však ďaleko prevažuje uznanie a pochvalná kritika, ktorej sa Kadlecovi dostalo; tu pripomeniem len O. Balzera a samého B. Bogišica.

Proti nápadom Kadlec bránil sa a skvele obránil. Peiskerovi odpovedal v úvahe pod názvom: K „Slovu o zádruze", kritická úvaha o nové theorii dr. Jana Peiskera (Praha, 1900. Národopisný sborník československý), kde vyvrátil názor, jako by zádruha bola vznikla na základe rímsko-byzantského systému berného, pod Turkom strnulého v dobách národnej poroby, jako novotvar z dôb tureckých a jako „důsledek římské capitatio" a jako by zádruhy prv nebolo a byť nemohlo, a že Juhoslovania ju na Balkán nepriniesli. Pekařovi odpovedal tiež dôkladne v polemickom spise: „Rodinný nedíl ve světle dat srovnavacích dějin právních. Za příčinou stati dr. Josefa Pekaře K sporu o zádruhu staroslovanskou". (Odtisk z Časopisu Matice moravské. V Brne, 1901.) Tu Kadlec správnosť svojich tvrdení a nemiestnosť nápadu dokazuje so znalosťou odbornej literatúry, tak že je zrejmá jeho prevaha nad slabšími protivníkmi. Levca odbavil zcela krátko. Ruský preklad týchto statí pod záhlavím: »Семейная община или задруга въ слав. правѣ« (перевелъ Г. А. Ильинскій) въ Изв. СПБ. Слав. Благ. Общ. 1902.

* * *

Pre našinca právnika, ktorý chce sa zaoberať právom slovanským, je nevyhnutné znať *Několik kapitol z oboru slovanského práva.* (Napsal dr. Karel Kadlec. Osvěta, 1894, ročník XIV., str. 481—499, 595—614, 793—808.) Dielo veľmi záslužné preto, lebo podáva kľúč ku tej pokladnici vedy práva, otvára vráta do ohromnej budovy historie práva *našho* slovanského.

Práca je rozdelená na tri čiastky: I. Počátky studia slovanského práva. II. Methoda star. slov. práva. III. Stručný přehled literatury: A. Literatura ruského práva. B. Liter. polského práva. C. Literatura práva jihoslovanského.

Veda slovanského práva je najmladším odvetvím slavistiky, po historii, archäologii a filologii došiel rad na právo až v XIX. století, keď i láska k reči silnejšie sa zjavila. Začiatok bol učinený vo Viedni a tak sa šíril hlavne do Čiech a do Ruska. Slovanské znovuzrodenie má svojich predákov v mužoch, akí boli: Turgenev a Kajsarov, Novosilcov, minister Šiškov, prof. Kačenovskij, Bulgarin, Polevoj, Keppen, Pogodin, z ktorých jedni cestovali po slovanských zemiach, iní pripravovali pôdu pre sympatie k mimoruským Slovanom v publicistike. Taký krúžok mal i štátny kancellár Nikolaj Rumiancov, ktorý začal na svoje trovy vydávať pamiatky starého slovanského písomníctva. Pred ním ešte začalo podobnú činnosť moskovské Общество исторіи и древностей россійскихъ r. 1804 k vydávaniu ruských letopisov. Do bibliografických listov Keppenových prispieval i Kollár z Pešti a Šafárik z Nového Sadu. S Poliakmi a Juhoslovany boly styky tiež čulé, vzdor ťažkostiam kommunikačným, že

korrespondencia bola zdlhavá, že knihu z Ruska bolo dostať len po dlhej dobe a za cenu neobyčajne vysokú, že policia rakúska, hroziaca sa panslavismu, robila tiež ťažkosti. Dnes pomery zmenily sa značnou mierou, ale, bohužiaľ, ochablo i nadšenie, a preto pestovanie slavistiky nepokročilo podnes tak, jako by malo.

Slavistika počína sa prácami historickými. Poliakom napísal už v osemdesiatych rokoch XVIII. stoletia veľké sedmisväzkové dejiny Adam Naruszewicz, Srbom Joann Raić. V Čechách bola r. 1770 založená súkromná učená spoločnosť, premenená r. 1784 na verejnú kráľ. českú spoločnosť náuk, ktorá pestovala hlavne historiu, menovite slávny bol učený jezuita Gelasius Dobner. V Rusku Vasilij Tatiščev r. 1737 predložil Ruskej akademii náuk Sudebnik cara Ivana Vasiljeviča z r. 1550 a Ruskú Pravdu kniežaťa Jaroslava Vladimiroviča z XI. stol. Toto posledné vydal prvý raz tlačou 1767 August Schlözer a začal tvrdiť, že slovanské právo Ruskej Pravdy je pôvodu dánsko-švédskeho. Nasledoval ho i Pogodin, a takzvaná nemecká škola ruských právnych historikov, založená derptským professorom I. F. Gust. Eversom, tvrdila vôbec, že je slovanské právo cudzieho, menovite germánskeho pôvodu. Z Poliakov patrili k tomuto smeru: Tadeusz Czacki, Ossoliński, Naruszewicz, Jan Vincenc, Bandtkie. Naproti tomu bránili originalnosť starých slovanských poriadkov a samobytnosť práva slovanského: Vavrinec Surowiecki, na základe Herderovom (ktorého nasledoval Dobrovský i Kopitar), Majewski, Ignác Rakowiecki, Joachim Lelewel, Wielogorski, hlásajú princip slovanskej pospolitosti — collectivismu — oproti západnému individualismu, no a národná samoľúbosť dala im do pera, že Poľsko zachovalo najrýdzejšie právo slovanské, lebo vraj Rusi podľahli byzantinismu a západní Slovania germanismu. Vynikajúcim je Václav Alexander Maciejowski (Historya prawodawstw Słowiańskich), k starším patria i Rom. Hube a A. Z. Helel. U nás Kollár: O literární vzájemnosti mezi rozličnými plemenami a nářečími národa slovanského. Šafárik: Krátká zpráva o statutu Polickém. V Čechách Palacký r. 1837 v Č. Č. Musea: Právo staroslovanské aneb srovnání zákonův cara srbského Stefana Dušana s nejstaršími řády zemskými v Čechách (preložená do ruského a srbského), Ján Erazim Vocel: Pravěk země české. Prvým právnym hislororikom slovanského práva je v Čechách Hermenegild Jireček, ktorý s neobyčajnou učenosťou a pilnosťou pracuje dodnes. V Rusku: Alex. von Reutz, E. S. Tobien (Nemci), potom K. D. Kavelin, najdôležitejší zo spisovateľov rodovej teorie S. M. Soloviev, B. N. Čičerin, A. J. Nikitský, Chlěbnikov, N. Novikov a hlavne Ivanišev, ktorý s Moroskinom, jako Rakowiecki a Maciejowski, patria ku takzvanej slovanskej škole právnych historikov. Súčasne s Ivaniševom začali svoju činnosť moskovskí učenci, takzvaní slavianofili. R. 1839 Chomiakov: O novom i starom. Ivan Kiriejevskij: O charaktere prosvieščenija Jevropy po jego otnošeniju k Rossiji. Privrženci teorie obščinnej, Samarin: O mnenijach Sovremennika istoričeskich i literaturnych, Konstantín S. Aksakov: Rodovoje ili obščestvennoje javlenije byli izgoji? — O drevnem byte u Slavjan vo-

obšče i u Russkich v osobennosti. Leškov, Špilevskij, Kostomarov, Gilferding, O. Miller, Gradovskij, Sergejevič (Věče i kňaz), Vladimirskij-Budanov (Obzor istoriji russkago prava, II. vyd. 1888), Leontevič a Bestužev-Riumin (s teoriou zádruhy), P. A. Sokolovskij (s teoriou volostnou).

O metode študia slovanského práva popísalo sa mnoho hlavne v literatúre ruskej; dostačí pripomenúť N. P. Zagoskina, professora v Kazani: Методъ и средства изученія древней исторіи русскаго права въ связи съ древнѣйшимъ развитіемъ правъ другихъ народовъ славянскаго племени. (Уч. зап. Каз. унив. 1877, str. 233—282.), V. Bogišić: О научной разработкѣ исторіи славянскаго права, O. Balzer: „O obecnym stanie nauki prywatnego prawa polskiego i jej potrzebach, 1887. Jediná možná metoda je historicko-srovnávacia, jako ju Savigny a Ihering založili. Treba študovať svoju vlastnú historiu práva, zistiť faktá, čím viac faktov, a potom porovnávať s ostatnými slovanskými. Ale slovanská veda právna nemôže sa uspokojiť len so znalosťou prameňov právnych, ona musí vyskúmať, v čom vôbec spočívaly základné princípy slovanského práva. Prostriedky k tomu sú jednak bezprostredné, jednak nepriame. 1) právne symboly (prof. Kalmikov, Kulišer), ktoré sú prvým ešte veľmi nedokonalým spôsobom prejavovania práva, 2) *právne formule*, 3) *obyčajové právo* a konečne 4) právo písané. Čo týče sa obyčajov právnych, prispievajú i *dnešné* platné obyčaje k objasneniu starého slovanského práva, ponevač právo obyčajové vyznačuje sa velikým konservatismom. (Vidz na začiatku o Bogišićovi.)

V tretej časti svojho diela Kadlec uvádza stručný prehľad literatúry, a tu je skutočne ťažko písať referát, lebo celú stať reprodukovať nemožno a vynechať každého slova škoda.

Predné miesto v literatúre všeslovanského práva zaujímajú litografované universitné prednášky varšavského professora Zigeľa: Исторія славянскихъ законодательствъ, petrohradského professora V. I. Sergejeviča: Лекціи и изслѣдованія по исторіи русскаго права. Najpraktičnejšia je príručná kniha kijevského professora M. F. Vladimirského-Budanova: Обзоръ исторіи русскаго права (2. vyd. z r. 1888, 4. vyd. z r. 1905). Menujeme ešte z mnohých iných: F. I. Leontoviča, professora universitného v Odesse, D. I. Samokvasova v Moskve, N. P. Zagoskina v Kazani. Pritom ešte z časopisov: Журналъ министерства народнаго просвѣщенія, Записки имп. Академіи Наукъ, Московскія универс. Извѣстія, Ученыя записки имп. Казанскаго университета, Университетскія Извѣстія въ Кіевѣ, atď. Юридическій журналъ, Юридическій Вѣстникъ, atď.

Z literatúry poľskej uvádzam, okrem už menovaných: W. Dutkiewicz, bývalý professor práv vo Varšave, Petr Burzynski († 1879, bývalý professor historie práva poľského na universite v Krakove) Prawo polskie prywatne. Menovaní môžu byť ešte Stanislav Smolka, professor v Krakove, Ad. Pawiński, prof. na univ. vo Varšave, prof. F. X. Piekosiński, prof. M. Bobrzyński, z najmladších hlavne O. Balzer a Bol. Ulanowski.

Hlavným repräsentantom literatúry práva juhoslovanského je

Bogišić, okrem neho nezapomenutelný predseda záhrebskej akademie Franjo Rački, potom Šimon Ljubić, M. Brašnić, Božidar Petranović atď. Z oboru verejného práva: Vukotinovich Farkas R., Tkalac, Utešenović, Kvaternik, Matković, Pliverić. Z maďarských Szalay: Zur magyarisch-kroatischen Frage. Srbské právo nalezlo znamenitého pracovníka v Stojanovi Novakovićovi a s juhoslovanským právom sa zaoberali i mnohí ruskí učenci.

* * *

Smeru, v ktorom Kadlec pracuje, zodpovedá jeho stať: *Studium obyčejového práva na Rusi* (Národopisný sborník československý, 1898, sv. třetí, str. 38—49. Význam obyčajového práva zvlášť u nás v Uhorsku je veliký, poneváč kodifikovaného súkromného práva nemáme a tedy právo obyčajové má platnosť zákona. Zvláštnosťou obyčajového práva je, že pripúšťa k platnosti i partikulárne veci. Jestli máme my Slováci také zvláštne právne zvyky a obyčaje, ktoré sa lišia od maďarských a iných, tak môžeme hovoriť o specialnom slovenskom platnom práve. Vieme však dobre, že kodifikácia už natolko postúpila, že návrh zákona došiel druhého vydania a zákon ten nivelluje, zahladí všetky národné zvláštnosti slovenské; jestli hladí zachovať národný charakter práva, tak je to výhradne charakter maďarský. Velikým nedostatkom našej uhorskej osnovy zákona je, že neopiera sa práve o spomínané obyčajové právo, ktoré po sto- a stoletia sa vyvinovalo a je veľmi konservatívnej prírody. Učení páni professori, sudcovia a iní zasadli, porokovali bez prípravy o návrhoch, vypracovaných dla nemeckého Reichsgesetzbuchu a iných kodexov — ale o sosbieranie a systematické spracovanie faktov a dát živého obyčajového práva nikto sa nepostaral. Čo jako zle hovorí sa u nás o Rusku, vo veci kodifikácie a jej spôsobu by nám malo za vzor slúžiť. Jako dôkladne sa zaoberajú Rusi sbieraním obyčajového práva, dokazuje obrovská bibliografia, ktorú sostavil Jevgenij Ivanovič Jakuškin v Jaroslavi (I. sv. r. 1875, II. sv. 1896). Obsahuje knihy a rozpravy do r. 1889 uverejnené, a tých je spolu *3931 prác;* pritom ešte Jakuškin nemohol znať každú knihu a každý článok o obyčajovom práve. Znamenitý v tomto obore je Semen Vikentievič Pachman. (Обычное гражданское Право Россіи). Poneváč obyčajové právo na Rusi má platnosť zákona, a menovite volostné súdy ho užívajú, sbiera sa ono i úradne a na základe prirodzeného a jedine zdravého principu prejímajú sa jeho zásady a ustanovizne do zákona pisaného, do codexu, *lebo ináč by zákon do protivy prišiel so samým životom.* Sbierajú sa všetky odvetvia: pomery rodinné, právo dedické, venné, obligačné, trestné, aj správa.

Jaké duševné poklady daly by sa u nás ešte dnes zachrániť, na to môžeme mať príklad na Bogišićovi, ktorý sosbieral právne obyčaje južných Slovanov. Rozprava Kadlecova je znamenité informativum.

* * *

Tu pripomeniem i niektoré recensie Kadlecove, uverejnené v ČČM. 1894, str. 471—481; 1898, str. 365—369: Русскія юридическія древности. В. Сергѣевича. Томъ I. Территорія и населеніе. Petrohrad 1890, strán 517. Томъ II, выпускъ первый, Вѣче и князь. Petrohrad, 1893, str. 336. Томъ второй. Выпускъ второй. Совѣтники князя. Petrohrad, 1896. Str. VIII a 337—618.

Kadlec rozoberá dielo znamenitého prof. Sergejeviča s okom znalca a na niekoľko stranách povie tak mnoho, že je človek zainteressovaný o gorode, prigorode, chlopstve a jeho druhoch, jako i o triedach obyvateľstva, o bojaroch, diakoch, pomieščikoch... atď. Dnes má temer časový význam časť Veče i kňazj, — jakú mal účasť národ v samourčovaní svojho života a jako sa vyvinovala zásada voliteľnosti kniežaťa s dedičnosťou. Menovite v II. sväzku (Совѣтники князя) Sergejevič zastupuje samostatné stanovisko, odchylné od ostatných spisovateľov bojarskej alebo gosudarovej dumy, tvrdiac, že „duma nebola stálym ústavom, lež sborom nezbytných dôverníkov, s ktorými kňaz žiadal si radiť sa o jakomkoľvek diele. Složenie tohoto sboru záviselo vždycky od uznania kňaza. Hneď skladala sa duma z neveľkého počtu osôb: z jednej, dvoch alebo troch osôb, hneď zase zahrnovala celú kniežaciu družinu, hneď konečne rozšírila sa na celé veče (snem). Rozdiely tieto záviseły od toho, jakej povahy bol prípad, o ktorom sa radili, a hlavne od vôle samého kniežaťa" atď. Nevolin, Zagoskin, Kľučevskij sú tej mienky, že duma bola stálym poradným sborom panovníkovým, s pevnou organisáciou a kompetenciou. V kapitole druhej Sergejevič uvádza celú literatúru dumy, a v tretej (»Духовенство«) rozberá pomery ruského duchovenstva k moci svetskej; i tu prichádza s vecmi novými. V štvrtej kapitole podáva zase patričnú literatúru. Kadlec odporúča knihu odborným kruhom čo najvrelejšie.

Ďalšia recensia Kadlecova je v Národopisnom sborníku českoslovanskom 1897, svazek první, str. 115—119: М. И. Михельсонъ. Ходячія и мѣткія слова. (Bežné a trefné slová.) 2. vyd. Petrohrad, 1896. Obsahuje bohatú sbierku prísloví, porekadiel a okrýdlených slov ruských, porovnávajúc ich s podobnými slovami a frásami cudzích jazykov. Kniha je písaná pre Rusov, jako i od Sergeja Maximova: Крылатыя слова. V Petrohrade, 1890. Obe diela spracované spôsobom tak krásnym, že sú nezbytnou rukoväťou pre toho, kto chce prekladať z ruštiny, menovite z tých spisovateľov, ktorí sa držia v prácach svojich moderného živého jazyka prostého ľudu, jako satyrik Saltykov-Ščedrin a humorista Lejkin. Potom Kadlec hovorí: „Dnes mohlo by už každému našemu překladateli z ruštiny býti jasno, že nestačí jen věděti, že na př. страсть není strasť, že поздравляю васъ neznamená pozdravuju vás, atď., nýbrž že k překládání z ruštiny do češtiny vyžaduje se trochu lepší a podrobnější znalost tohoto slovanského jazyka... Kdo chce pořádně z ruštiny překládati, seznámiti se musí nejen s ruským tvaroslovím, nýbrž hlavně s ruskou syntaxí. . ve znalosti ruské frazeologie spočívá znalost ruského jazyka..." Velikú zásluhu má Michelson, že pojal do svojho sborníka mnoho frás, ktorých niet ani vo veľkých slovníkoch.

(Dokončenie.)

Nočná návšteva.[1])

Od *Svetozára Hurbana Vajanského.*

I.

Starí naši prebudenci
hovorili nám o sláve,
o Devíne, o Trenčíne,
Mojmírovej o države.
Kriesili nám Svätopluka;
jeho svadba, jeho boje
zdaly sa nám obnovením
starých dejov gréckej Troje.
Hollý nás až do Indie
viedol svojím mužným tónom,
Sládkovič nám kráľa volal
na paripe hore Hronom,
a náš jasný, veľký Kollár
plakával nad mohylami
starých predkov! Ale teraz,
bratia, čo sa stalo s nami?
Prečo o tom mládež mlčí?
Staré deje zapomína?
Hádam preto, že niet sily,
že niet duchovného vína,
čo by vrelo v mladej duši,
čo by ohňom plápolalo,
čo by zašlých dejov tiene
do života privolalo?
Alebo snáď vyšumela
z mladej duše stará viera?
Fantásia sa len nudne
dnešnou biedou poneviera,
dnes len úzke kruhy kreslí,
maľuje, čo dá sa hmatať,
ospevuje malé deje,
na stránku čo možno vpratať;
najviac keď sa veľmi vzpruží
veku nášho pyšný konček [2]),
vyjde z toho na tri stĺpce
bezgramotný feuilletonček.
Darmo, im už prešlosť naša
smútok len a nudu tvorí,

---

[1]) Až teraz dostal sa nám do rúk exemplár *Väzeňských Rozpomienok* Svetozára Hurbana Vajanského, vydaných v Pittsburgu u P. V. Rovnianka (16°, 133 str.). Prejímame z nich túto báseň, složenú v segedínskom väzení roku 1893. *Red.*

[2]) = fin de siècle.

držia sa len prítomnosti,
potoka, niv, brala, hory.
Zaujíma len čo žije,
čo sa hýbe, trvá kdesi!
Azda ešte príde prorok,
čo tú prešlosť našu vzkriesi!

II.

Tak som dumal, tak som žialil,
tak sa tešil nádejami,
tak som blúdil rozpomienkou
historie závejami.
Obrazy sa snuly radom,
dvíhaly sa a zas spľasly,
svetlá krásne blkotaly,
ale zase biedne hasly.

III.

Tak som dumal nocou v kótri.
Víchor bil mi na obloky,
triasol dvermi zamknutými.
V tom som začul duté kroky
po mramore korridora.
Ku dverám sa niekto blíži...
Zámok šťukne, dvere vrznú!
Bože, pomôž v desnom kríži!
Hádam vraha poslali sem,
hádam súd sa nový valí,
vari mi pre »Hyenismus«[1])
ešte málo väzby dali?
Alebo snáď nemožnosti
idú diať sa vo tme nočnej
a mňa idú osvobodiť
z mojej väzby celoročnej?
Lampa moja potemnela,
už len sliepňa, skoro zhasne,
už len slabo osvecuje
holé steny, pusté kasne;
osvecuje slabo dvere:
v nich sa starý rytier zjaví,
ťažký pancier má na hrudi,
ťažkú prilbu sníma s hlavy.
Z piś mu stonú ťažké vzdychy,

[1]) Pôvodca bol odsúdený pre článok Národných Novín *Hyenismus v Uhrách*, napísaný, keď v septembri 1892 pri odhaľovaní pomníka Jozefa M. Hurbana v Hlbokom surová vrchnosť dala obsadiť cmiter žandármi, prístup obecenstvu zakázala, tak že ani najbližšia rodina, vdova s deťmi, nemohla ísť k hrobu pomodliť sa.

oči modrým ohňom horia,
zarachotí ťažkým mečom,
bledé ústa prehovoria:
»Čo ma voláš, drahý synu,
mocnou svojou túžbou z hrobu,
divím sa ti! Treba poznať
aspoň svoju vlastnú dobu!
Prečo nás vy zabúdate,
milý synku, to je jasné,
prečo len o prítomnosti
zunia vaše slabé básne?
Preto, preto, že už máte
prítomných bied celé kopy,
nemyslí na staré biedy,
kto sa večne v nových topí.
Prečo vy k nám netúžite,
milý synku, to má háčik,
prečo k nebu nezdvíha sa
drobným krýdlom malý vtáčik?
Ale buďme úprimní raz:
hľaď, i lampa ti dohára,
kdeže máte Hollého dnes,
Sládkoviča a Kollára?«

IV.

»Ale, prosím poníżene,
veď som pánom tejto celly,
s kýmže mám to zvláštne šťastie?
Ešte sme sa nevideli!
Aspoň ja sa nepamätám,
dlhá väzba pamäť kalí!
I váš oblek vyšiel z módy,
kde ste sa tu, pane, vzali?
A kdeže ste vzali smelosť
kritisovať nové prúdy,
majúc habit nemoderný
z museálnej, starej búdy!«
»»Ja som Rastic, slovenský kňaz,
predkov tvojich poveliteľ.
Teš sa, synku, z cudzej väzby
prišiel tebe vykupiteľ.««
»Dobre, pekne! Ale, prosím,
odpusťte, mne chybí viera;
ukážte, či máte, pane,
vstupný list od Heinzingera? [1])

[1]) Heinzinger bol v Segedíne direktorom väzenia, ktorý vydával vstupné lístky navštevovateľom väzňov.

Bo bez toho do kóteru
nesmie vstúpiť cudzia noha,
čo by mala priam paspartú
od samého Pána Boha!«
Vietor striasol celým domom,
lampa moja zhasla razom.
Škoda! Bolo po besede
so slovenským veľkým kňazom.

Matka Karla Veľkého.

Píše *Fr. V. Sasinek.*

Nuž čo nás Slovákov do matky cisára Karla — vraj — Veľkého, ktorý ubíjal Slovanov? Posvietime-li si však na ňu, soznáme, že ona, i so synom svojím, Karlom, mala v sebe krv slovanskú.

V jednom dejepisnom prameni čítame toto:

„Pipinus moritur, consurgit Carolus acer,
Natus in Ingeleheim; cui Berta fit *Ungara* mater."

Pipin zomrel, nastúpil Karol ostrý, narodený v Ingelheime; ktorého matkou bola Berta, *Uhrinka* [1]).

Takí historickí „učenci", ktorí tvrdia, že názov *Ungarus* (Ugor, Uhor) dostal sa až s Arpádom (o. r. 896) k strednému Dunaju, budú iste hlavou krútiť nad tým, že Berta, i Bertrada zvaná, ktorá 2. apr. 742. Pipinovi porodila Karla, bola *Ungara*, Uhrinka. A predsa bola Uhrinkou, spolu ale Slovankou.

Potomkami tých Ugrov, z ktorých pochádzala, Berta sú Goričania (Ugorici) v Krajne, medzi morom Adriatským a Julskými gorami (alpes Juliae, alpes Carnicae). Dosavád najstaršie historické svedectvo o nich máme v dejepise Longobardov, že Patricius biskup z Aemonie, preniesol sa do Citta Nuova, poneváč Aemonia bola r. 590. skrze Uhrov spustošená [2]). Náhrobník Luitpranda, kráľa longobardského († 744), hlása, že požíval mier s Uhrami, Frankami a so všetkými súsedmi [3]). Diplom kláštora v Sexto z r. 770 hovorí, že pozemok jeho leží medzi Tiliamentum a Liquenciam (Livenca), a kde videť cestu Uhrov [4]). Sigebertus levita v životopise Theodorika, biskupa metzského, poznačil, že mesto, Vincentia je neďaleko

[1]) Vita Car. Magni ap. Migne t. XCVII, 3. n. e.

[2]) Patricius episcopus Aemoniensis... Civitas ab Ungaris destructa. Sedes ad Citta Nuova translata, Mon. Germ. Hist. SS. RR. Longob. et ital. Hannoverae, 1878, pag. 107. Lex. Ferrarii, Mediolan,, 1627, p 14.

[3]) Ungarus, a solo hoc adjutus Francus et omnes
Vicini grata degebant pace. Baronii Annal. Eccl. ad an. 744.

[4]) Et sicut via Ungarorum cernitur. S. Paulinus ap, Migne t, XCIX, 634. V pozdejších diplomoch „Strada Ungarorum".

Benátok, kde stával kláštor sv. Felixa, zničený skrze Uhrov, ktorí sú temer súsedmi [1]). Maccheropius svedčí, že za jeho doby (1534—1574) v chráme sv. Pantaleona, neďaleko Cividale, bol obraz, predstavujúci sv. Paulina s nápisom: „Forojulienses a Paulino benedicti Hungaros superant" [2]). Poneváč sv. Paulin bol od r. 776 do r. 804 patriarchom voglejským, to žehnanie Forojulských padá do tej doby, v ktorej Karlom vo Foramjúli ustanovený vojvoda (Marcarius) snažil sa podmaniť sebe súsedných Ungarov [3]). Keď Henrik, vojvoda bavorský, r. 748. vtrhol do hornej Itálie, vybojoval Voglej a, dvakrát poraziv Ungarov, s veľkou korisťou, ktorou shabal na ich území, prekročil rieku Ticin a navrátil sa do Bavorska [4]). Že pod tými Uhrami rozumeť treba Goričanov, je isté; lebo ich územie bolo medzi Voglejom a Ticinom. Karol rozdeliv svoju državu medzi synov svojich, Ludvikovi udelil Bavorsko a Gorutansko s jednej strany, s druhej strany Čechy a Abarov [5]), nie ale i Uhrov, ktorí súsedili s Gorutanskom a s ktorými r. 862 válčil [6]): teda v dobe, v ktorej o Arpadových Uhroch nemôže byť reč. Konečne to územie medzi Forojulom a Ticinom nosilo názov Goricia a Marchia Hungariae [7]).

Na miesto Marchia Ungariae kládli tiež Marchia Winidorum [8]); čo je snadno vysvetlitedelné. Marchia Hungariae (Krajna Uhorska) je výraz zemepisný, Marchia Winidorum (Krajna Slovencov) ale je výraz národopisný, označujúci Slovencov, ktorí bývali v Ugorsku. Paulus Diaconus, ktorý dosť toho — pravého i nepravého — popísal o Longobardoch, menuje tú Marchiu slovanskou Karniolou [9]),

---

[1]) Civitas Vincentia est non longe a Venetia ... ubi et nobile quondam monasteriu sancti Felicis visebatur ... Sed eo ab Ungris, qui pene vicini sunt, exusto. Godefridi Gvilielmi Leibnitzi SS. RR. Brnnsuigensium. Hannoverae, 1707, t. I, 306.

[2]) Paulinus ap. Migne t. XCIX. 145.

[3]) Caroli Magni opera ap. Migne t. CXVIII, 320 ad an. 776.

[4]) Aquilegiam cepit, Ungaros duabus vicibus armis superavit, Ticinum transnatavit et, praeda magna *intra regionem hostium* capta, exercitum incolumem in patriam reduxit Jo. Pistorii RR. Germ. SS. Ratisbonae, 1726. I, 814.

[5]) Hludovicus habeat Baioariam et Carantanos, et Beheimos et Avaros. Migne XCVII. 377, ad. an. 817.

[6]) Sed et hostes, ante illis populis in experti, qui Ungri vocantur, regnum eiusdem (Ludovici) populantur. Du Chesne: SS. Francorum III, 114.

[7]) Fr. Schumi: Urkunden u. Regestenbuch des Herzogtums Krajn. Laibach 1882. S. 141. Marca = kraj, Marchia = krajna, Marchia Hungariae = krajina uhorská.

[8]) Altioeus cum septingentis viris et uxoribus cum liberis, qui in marca Winidorum salvatus est. Fredegarius ap. Migne t. 71. pag. 651. an. 630. Szaszky-Severini: Geographia. Posonii et Cassoviae 1777, II, 290.

[9]) Ratchis ... in Carniolam, Sclavorum patriam, cum suis ingressus magnam multitudinem Sclavorum interficiens. Paulus diaconus lib. 6. c. 25.

rozoznávajúc ju od slovanského Gorutanska [1]), jej obyvateľov však nikde nemenuje Ugrami, ale len Slovencami, dľa ich národopisného rázu [2]).

Z toho, čo sme tu vystopovali, nasleduje, že Berta, ako Ungara, pochádzala z Krajny uhorskej (Marchia Ungariae); ako Slovenka pochádzala z Krajny Slovencov (Marca Winidorum). Tam musel byť i jej otec, Desiderius [3]), s ktorým mala stejnú národnosť uhorsko-slovanskú.

Berta porodila Pipinovi Karla 2. apr. 742: teda jeho manželkou stať sa musela Berta za doby Luitpranda (712—744), kráľa longobardského, ktorý majúc sídlo v Ticiniume, požíval mier s Hungarom, Francom a s inými súsedami [4]); čo potvrdzuje i dejepis.

Karol, major domus Frankov, poslal syna svojho, Pipina k Luitprandovi, kráľovi longobardskému, aby na ňom vykonal slávnostné strihanie vlasov. S tým slávnostným činom spojené bolo jakési čestné kmotorstvo [5]). Poneváč Karol zomrel r. 742, Pipin ešte za jeho života musel si vziať Bertu, keď táto r. 742 porodila mu syna Karla.

Že Karol vyhľadal a Pipin prijal Bertu, dcéru Desideria, sebe za nevestu, tento musel byť vo vysokej hodnosti postavený. Paulus Diaconus len to o ňom poznamenal, že bol vojvodom longobardským [6]).

Itália za doby Longobardov podelená bola na viac vojvodín oligarchických. Vojvodovia títo pramálo si všímali kráľa, konajúce dľa svojej ľúbosti a zbranne napádajúce sa vzájomne. Takým vojvodom v krajne v r. 630 bol Walluk [7]), ku ktorému bulharo-slovanský

---

[1]) Warnefridus ... fugit ad Sclavorum gentem in Carnuntum, quod corrupte recitant Carantanum. Paulus lib. 5. c. 22.

[2]) Cum Wectari ... ad pontem Nationis fluminis, qui ibidem est, ubi Sclavi vosidebant. Paulus lib. 5. c. 23. Lex. Ferrarii pag. 473. Srov. vyše nótu 9.

[3]) Paulus Diaconus a Longobardok története. Gombás F. Albin. Brassó, 1901. pag. 56.

[4]) Vidz jeho náhrobný nápis na str. 630.

[5]) Karolus (an. 732) filium suum Pipinum ad Luitprandum regem Longobardorum pro tondenda cesarie misit; quod ille fecit, cum multisque muneribus (eum) ad patrem remisit. Ekkehardi Uraug. Chronicon ap. Migne t. 154, pag. 833. Qui eius cesariem incidens, ei pater effectus est. Paulus Diaconus lib. 6. c. 53. Const. Porph. de cerimoniis aul. byz. ap. Migne t. CXII, 1154.

[6]) Desiderius quidem dux Longobardorum, qui ab eodem Ahistulfo Tusciae in partes erat directus, audiens praefatum obiisse Ahistulfum († 756). Paulus Diaconus lib. 6. c. 61.

[7]) Nec quisquam ex illis remansit Bulgaris, nisi tantum Altioeus (Alzeco) cum septingentis viris et uxoribus cum liberis, qui in marca Winidorum salvatus est. Post haec cum Walluco (Walduco), duce Winidorum, annis plurimis vixit cum suis. Fredegarius ap. Migne t. 71, pag. 651.

Alzek vzal útočište [1]), keď jeho krajania boli v Bavorsku zákerníckym spôsobom povraždení [2]).

Škoda, že vo válkach, ktoré bývali medzi forojulskými a sloveno-uhorskými vojvodami, zamlčané je meno týchto sloveno-uhorských vojvodov! Z náhrobného nápisu Luitpranda, krála longobardského, učíme sa, že Hungarus a Francus boli s ním v priateľstve; i tu sú zamlčané mená toho Uhra a Franka, ale okolnosti na to poukazujú, že ten Francus bol Pipin, Hungarus ale Desiderius, ktorého dcéra Berta Ungara bola manželkou Pipinovou.

Ten priateľský pomer, ktorý bol medzi Luitprandom, Pipinom a Desiderom, zmenil sa po smrti Luitpranda († 744). Keď jeho nástupca Aistulf veľmi krivdil Apoštolskú Stolicu, Pipin a jeho vnuk Tassilo, vojvoda bavorský, ujali sa pápeža a podujali už druhýkrát válku proti Aistulfovi (r. 755). Pipin tiahol cez Gorutansko k Ticinu, kde bolo sídlo Aistulfa [4]), Tassilo sa z Bavorska vrhol na *provinciu* Uhro-Slovencov [3]). Porazený Aistulf uzavrel s Pipinom drahokúpený mier, Tassilo ale s veľkou korisťou navrátil sa do Bavorska.

Ani v tejto válke nespomína sa zrejme Desiderius, ale není pochybnosti, že válka týkala sa i jeho. On, ako vasall Aistulfa a súsed, podporoval tohoto r. 754. Preto Pipin rozhneval sa naňho, chcel i rozsobášiť sa s Bertou a vziať si jednu Angličianku; neučinil to však; lebo pápež Štefan odhovoril ho od toho a opäť spriatelil ho s Desideriom [5]); ano, keď Aistulf náhle r. 756 zomrel, Pipin dopomohol Desideriovi k trónu longobardskému [6]). Stalo sa to po vôli i pápežovi Štefanovi, keď Desiderius zasľúbil, že predtým bezprávne odňaté zeme navráti Apoštolskej Stolici.

---

[1]) Cum Agarenis in Sepino, ubi olim a Romualdo principe Alcieco dux Sclavorum constitutus fuit. Chron. Salern. Pertz: Mon. Germ. H. t. 5. p. 542 ad an. 882. Slovenské Pohľady r. 1903 str. 115.

[2]) Fredegarius ap. Migne t. 71, pag. 651. Slovenské Pohľady r. 1903 str. 115. Paulus Diaconus lib. 5. c. 29.

[3]) Rex Pippinus cum nepote suo Tassilone, Bajoariorum duce, partibus Italiae usque ad Ticinum iterum accessit. Fredegaris ap. Migne t. 71, pag. 688.

[4]) Tassilo a Childeberto rege Francorum apud Baioariam rex ordinatus est. Qui max cum exercitu in Sclavorum *provinciam* introeiens, patrata victoria, ad solum patrium cum maxima praeda remeavit. Paulus Diaconus lib. 4. c. 6. Childebert bol síče kráľom Frankov, ale Pippiň, ako major domus, bol fac totum; áno ešte za života Childeberta bol vymenovaný za skutočného kráľa. Ekkehardus Uraug, ap. Migne t. 154, pag, 839.

[5]) Caroli Magni opera ap. Migne t. 98, pag. 253. n. c.

[6]) Longobardi, una cum consensu praedicti regis Pippini et consilio procerum suorum, Desiderium in sedem regni instituunt. Fredegarius ap. Migne t, 71, pag. 689.

Literatúra a umenie.

Zpod jarma. Básne *Svetozára Hurbana Vajanského.* Druhé, rozmnožené vydanie. Turčiansky Sv. Martin. Tlačou a nákladom J. Gašparíka, kníhkupca a kníhtlačiara. 1905. 16⁰, 109 + 3 strany. Cena 1 koruna.

Zpod jarma bolo vyšlo v Prahe roku 1884, ako XX. číslo Poetických Besied, ktoré u Valečku vydával Ján Neruda. K nám dostalo sa z knižky iste len málo exemplárov. Známejšie by mohly byť básne, ktoré z nich, prvej než v pražskom vydaní, boly vyšly v našich časopisoch; lenže výtisky časopisov tratia sa a za dvadsať rokov vyrástlo pokolenie, potrebujúce prístupných žriediel.

Pritom v Gašparíkovom vydaní dostávame vlastne novú knižku Vajanského — je tak dôkladne rozmnožená.

Svetozár Hurban je dávno uznaným básnikom; no on pestuje poesiu — povedal by som — nie pre poesiu; nie tak z potreby duše siaha k lyre, ako viac na spôsob starozákonných prorokov, pohnutých a rozplamenených nešťastnými udalosťami v svojom národe. Jeho inspiruje pohľad na slovenský národ: od slovenskej radosti alebo starosti a bôľu rozzvučí sa jeho lyra. Svetozár Hurban — hoci recensent ináč neľúbi porovnávať — je podobnejší Mickiewiczovi nežli Puškinovi, Słowackému, Hviezdoslavovi, básnikom z potreby duše.

»Krieste a búrte!« hovorí svojim piesňam v Prologu, napísanom k tomuto vydaniu, »zvite v mužné boje,« a tým už narazí svoj tón. Potom ešte 2—3 strany a po prečítaní *Vzdychu* už sme doma — ukáže sa nám položenie slovenského národa, že až mráz prejde po tele. Dva obrazy, potom jedno porovnanie — báseňka je hotová, všetko spolu tri krátučké strofy. Havran s radosťou nesie pokrm pre svoje mladé; i vlk beží s kusom mäsa v pysku pre vĺčatá, už hladujúce v tuhú dlhú zimu.

Lež tam v lono hory
nejde nik, neletí. —
Čože to za tvory
v biede bez pomoci? —
To slovenské deti.

Tento tón potom zostane knižke; nálada týmto ťažkým vzdychom vzbudená neopustí čitateľa. Prečíta i *Šumenu,* pomerne dlhší kus, bájnu romantiku našich lesných duchov, taký sen noci svätojánskej, a cez to všetko počuje básnikov hlas: »Krieste a búrte!« Dojem krátkeho *Vzdychu* je taký silný, že nemôže sa už stupňovať ani básňou *Na roboty,* kde vyslovuje sa smysel maďarisácie:

Za tú tvoju vernosť,
za tie tvoje dary
chystajú ti, ľud môj,
v cintoríne máry.

Ešte i v takom milom poetickom kuse, ako *Neskromné želanie,* zdá sa zvučať starosť básnikova o národ. Uzimenému, ale jasných

očú chlapčekovi, pasúcemu za rána kravy, zjaví sa víla v oslňujúcej kráse. I vraví mu, že čokoľvek by si žiadal, všetko sa mu splní. Ak chce zlato, aby len povedal: keď sa domov vráti, najde dukáty sa sypať so suchých stromov. Či chce slávu, či múdrosť — bude. Ak lásku, víla dá ho za muža prvej kráske celej zeme. Sľubami a dobrotou zjavu posmelený chlapec povie:

„Krásna víla, jasná víla,
mám ja túžbu sladkú:
Navráťže mi, mocná víla,
moju mŕtvu matku!"

Ale v tom víla mizne.

Tratí sa, až cele zmizne.
Šuhaj bôľno kvíli —
Na pašienku rosa padá —
to sú slzy víly.

Ako hovorím, opanovaný tým silným tónom Hurbanovej lyry, temer nepristávam na ästetický dojem a som hotový hľadať v básni allegorický smysel, nejaké slovenské nevyužitie príležitosti.

Také nastrojenie zato nevedie k beznádejnosti. Nie, to by nebola Hurbanova poesia. Jeho i pri odkrývaní rán viera sprevádza. Viera v Slováka i v Slovana. Pridal do knižky i nové kusy, složené v tento ťažký rok, viera jednako nie je ani v tých oslabená. Úzkosti ukryl v duši, s ťažkým svojim citom bude sa boriť sám: ako básnik, ako muž verejnosti s tejto stránky vie len budiť, dvíhať, povznášať. Sonet *Duch národa* týka sa špeciálne bôľnej veci: dôverou národa pozdvihnutý človek stal sa zradcom, a i v tej hroznej chvíli, v tej ťažkej muke verných sonet nášho básnika dodáva ducha. Vierou jeho čitateľ je taký preniknutý, že nezroní ho ani tieseň v básni na 92. strane, unášajúcej mohutným vzletom ódy. Pod dojmom poetického slova Hurbanovho, hoci bolestnejšie zazvučí, neovesíme hlavy — ono Slováka podopiera.

Len pre seba Hurban neočakáva už nič dobrého. Keď vo väzení, do ktorého dali ho ako slovenského spisovateľa, prišiel mu na um východ na svobodu, napísal:

Nač svoboda!? I v nej ma rabstvo čaká!
Až hrob ho zničí...

Básňami, ktorých ešte nebolo v prvom vydaní, získa knižka, získa i poetická fysiognomia Hurbanova. Pozoruhodné sú najmä *Tieseň*, *Iskra*, *Epilog*. V neveľkej knižke hodne slovenskej historie, no nie menej poesie — zdravej, v naše časy dvojnásobne vzácnej.

Monografia Detvy. *Karol A. Medvecký* sbiera predplatky na svoju monografiu Detvy. Kto zašle pôvodcovi (Prochoť, pošta Geletnek) 4 koruny, dostane dielo franko; potom nastúpi krámska cena 5 korún. Učitelia a bohoslovci, tiež i vyše 3 výtiskov razom objednajúci obdržia výtisk za 3 kor. 50 halierov, poťažne za 4 kor. 50 h. franko. Obsah knihy bude zaujímavý; samých piesní detvianskych pôvodca sľubuje podať 280.

Ako zneje Hviezdoslav v českom jazyku. Časopis *Vlasť* v Prahe (XXII, číslo 1) uverejňuje v preklade Jána Karníka už druhý cyklus z Hviezdoslavovej lyriky. Prejímame báseň *Hviezdo viery*:

Hvězdo víry, jež jsi nad Betlémem
vzplála kdysi divem rajských krás,
nebe zlatým ovroubila lemem,
v pravé jaro zem uvedla zas:
zastkvěj se pod nebem naším smutným,
v duších rozptyl pochyb temnotu,
nauč věřit: na vzdor lži a haně,
na vzdor Herodesům přeukrutným
zbude v Rámu lvíče zachované,
pařež pravdy vzpučí k životu.

Hvězdo lásky, jež jsi nad Jordánem
holubicí svitla z vysoka,
objala svět milostivým rámem,
lidstvu sňala pouta otroka:
zažhni vřele v chladné dneška chvíli!
Ducha křest ať ohněm posvětí
synův i dcer věrných tužby, snahy,
nauč je, ten, v který uvěřili,
zákon lásky k svojim poklad drahý,
že je hoden všakých obětí!

Hvězdo naděje, jež po vichřici
nad Golgotou přešlé, zuřivé,
zaplála jsi v temném nebes líci,
na hrob nesouc světlo zářivé:
zaplaj těchou, těm kdo hynou mukou,
budiž duhou v slzách, v příkoří,
nauč doufat: přijde rozsouzení —
sám Bůh sáhne ve spor mocnou rukou:
uvidí i Simeoni zmdlení
posla, který peklo rozboří.

Hvězdy spásy, svíťte září svojí
nám v slzavém dlícím údolí,
lejte v prsa, čeho třeba k boji
proti pýše, zradě, svévoli;
máme víru — utvrďte ji v kámen!
máme naděj — ať se rozvije,
vzrostouc ve strom, krasší nad olivy,
láska naše, přejte, ať je pramen
horský, který celé lesy živí...
Veď nás k spáse, božský genie!

Trávnice, ako ich hrával slávny hudobník *Jozef Piťo,* harmonisoval jeho syn *Šándor* a v klavírny sloh upravil *J. N. Polášek,* správca hudobnej školy a hudobný skladateľ vo Val. Meziříči Sošit 1. Tlačou a nákladom knihtlačiarne Karla Salvu v Ružomberku. Cena 2 koruny. (Na obálke i maďarský, nemecký a francúzsky titul.)

Milan Lichard v Národných Novinách (č. 106) uznáva zaujímavosť tohto dedictva po starom povestnom Piťovi; v harmonisovaní »cifier« niet, »cigáňčiny« málo.

Noviny Malých vychádzajú i po smrti Jána Bežu, pod redakciou Daniela Kopu, učiteľa v Hlbokom. Martin Braxatoris, ktorý i za Bežu zaopatroval novinky milými rečňovankami, — ako vidno z 1. čísla VII. ročníka — zostáva pri nich.

Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti. Ročník VIII, číslo 5. Turčiansky Sv. Martin, 1905.

Obsah: Starobylý nápis pod Vysočinou v Malachovskej doline. Podáva dr. Ján Petrikovich. — Príspevok k miestopisu r. 1113. Podáva Fr. V. Sasinek. — Z hier detí v Liptovskom Jamníku. Podáva Bohuslav Klimo. — Čary a povery ľudu v Stankovciach v Trenčianskej stolici. Sosbierala Gusta Kissovie. (Dokončenie.) — Príslovia zo Spiša. Podáva Iremský. — Malý archiv. Zo súkromného archívu podáva Pavel Beblavý. — Rozličnosti. — Zápisnica Spoločnosti. — Soznam darcov Museálnej slovenskej spoločnosti. A. H. — Odborné časopisy a knihy. A. H.

Na Východe. Cestopis od dra Špaňodolinca. Vydal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. Číslo podielových kníh 89. V Trnave 1905. 8°, 132 str.

Materiały i prace komisyi językowej Akademii umiejętności w Krakowie. Tom III. Zeszyt 1. i 2. W Krakowie, 1905.

Obsah: 1. Kazimierz Nitsch, Stosunki pokrewieństwa języków lechickich. — 2. Stanisław Dobrzycki, Samogłoski nosowe w gwarze kilkunastu wsi góralskich w pow. Myślenickim i Limanowskim. — Kilka właściwości gwary w Pcimiu. — 3 Jan Witek, Gwara kobierzyńska. — Tytus Benni: Drobne spostrzeżenia w zakresie polskiego sandhi. — 5. Kazimierz Nitsch, Dyalekty polskie Prus zachodnich. Część I. — 6. Jan Leniek, Modlitwy czeskie z r. 1424. — 7. Dwie etymologie. — 8. Kazimierz Nitsch, Kilka uwag o wymowie nosówek w polszczyźnie literackiej.

Časopis Musea království Českého. 1905. Ročník LXXIX. Svazek čtvrtý.

Obsah: Dr. Václav Řezníček, W. W. rytíř Tomek v Museu král. Českého a v Matici České — Dr. J. V. Šimák, Za † W. W. Tomkem. — Karel Adámek, Z kulturních dějin královského věnného města Poličky. — Adolf Patera, Korrespondence a listiny M. Drábika z l. 1627 - 1671 — Václav Schulz, Zkušenosti soudního

posla z XVI. a XVII. století. — Drobné příspěvky. — Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii. — Hlídka literární. — Zprávy knihopisné. — Z letopisů musejních. — Zpráva o Matici České.

Zlatá Praha. Obrazový týdenník pro zábavu a poučení. Ročník XIII, číslo 3.

Josef V. Sládek. K 60. narozeninám básníkovým, od V. Červinku. — F. L. Věk, Aloisa Jiráska. — Slovanské jubileum. (25-ročná pamiatka trvania dolno-lužickej Matice Srbskej), od Adolfa Černého. — Jubileum básníka. (Z rodiska J. V Sládka.)

Zvon, Ročník VI. V Praze, 27. října 1905. Čísla 1—7.

РУССКІЙ ФИЛОЛОГИЧЕСКІЙ ВѢСТНИКЪ. Учено-педагогическій журналъ, выдаваемый подъ редакціей профессора Е. Ѳ. Карскаго. 1905. г. № 3. (Тома LIV-го выпускъ 1-ый.) Варшава, 1905.

Obsah: М. Н. Сперанскій, Мостарское (Манойлово) евангеліе. — А. Н. Ооболевскій, Замѣтки о сѣверскихъ говорахъ. — А. И. Яцимирскій, Валашскія грамоты въ палеографическомъ и дипломатическомъ отношеніяхъ. — В. А. Францевъ, Сравнительный славянскій словарь С. Б. Линде. Приложены письма Линде. — Д. К. Зеленинъ, Семинарскіе слова въ русскомъ языкѣ. — И. И. Замотинъ, Общественныя и литературныя эпохи русской жизни XIX ст. III. Начало новаго вѣка. Мотивы индивидуализма и идеализма въ западноевропейской романтикѣ. IV. Начало XIX вѣка въ русской жизни и литературѣ. Смѣна общественныхъ и литературныхъ взглядовъ. Первыя проявленія романтическаго идеализма. — Н. И. Мишеевъ, Русскій Фаустъ. Часть I. »Подполье«, гл. I и II. — Е. Ѳ. Карскій, Некрологи. I. А. И. Смирновъ, II. П. А. Сырку. — Замѣтки. — Критика и библіографія. — Книги, поступившія въ редакцію. — Педагогическій отдѣлъ.

Szláv jövevényszavaink. Irta *Melich János*, egyetemi magántanár, a M. Tud. Akadémia lev. tagja, m. n. muz. könyvtáros. *I. köt. 1. rész. Az óbolgár nyelvemlékek szókészlete és a magyar nyelv szláv jövevényszavai.* Budapest, 1903. 8°, 181 str. Cena 1 kor. 50 halierov. — *I. köt. 2. rész. A magyar nyelv keresztény terminológiája.* Budapest, 1905. 8°, 1—448 str. Cena 1. a 2. časti I. sväzku 6 korún. (*Slovanské slová maďarského jazyka.* Napísal Ján Melich, universitný docent atď. I. sväzku 1. časť: Zásoba slov [Wortvorrath] staro-bulharských pamiatok a slovanské slová maďarského jazyka. I. sväzku 2. časť: Kresťanská terminologia maďarského jazyka.)

Šafárik roku 1830 z Nového Sadu psal do Prahy Palackému: »Nejstarší památky našeho původního prastarého jazyka jsou — v řeči maďarské!... Slova tato jsou dvojí třídy: 1) od Maďarův ještě před III.—IV. stol. někde v Scythii přijatá, nikoli v Pannonii, 2) nová, v IX. a násl. stoletích v Uhřích přisvojená. To jest resultát mého mnoholetného hloubání. Vám to bude do smíchu, pravím-li vám, že naši bradatí otcové v Scythii a Sarmatii právě tak mluvili *galamb*, *kasa*, *barat* místo holub, kosa, brat, jako nyní vousatí

Maďarové.« Od tých čias slovanské slová, prejaté do maďarčiny, neprestaly zaujímať slavistiku, a vážnu rollu maly najmä v spornej otázke o pôvode cirkevno-slovanského (cyrillo-metodejského) jazyka. Miklosich roku 1871 venoval im zvláštnu rozpravu: *Die slavischen Elemente im Magyarischen* (Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften in Wien, Band XXI. Druhé vydanie obstaral dr. L. Wagner u Prochasku v Tešine, 1884.) Oskár Ásbóth, professor slovanských jazykov na peštianskej universite, okrem menších článkov v časopisoch Nyelvtudományi Közlemények a Magyar Nyelvőr, prispel prácami: *Szlávság a magyar keresztény terminológiában,* 1884 (Slovanstvo v maďarskej kresťanskej terminologii), *A szláv szók a magyar nyelvben*, 1893 (Slovanské slová v maďarskom jazyku), *Die Anfänge der ungarisch-slavischen ethnischen Berührung* (Archiv für slavische Philologie XXII) a **НѢСКОЛЬКО ЗАМѢЧАНІЙ НА СОЧИНЕНІЕ В. И. ЯГИЧА ОБЪ ИСТОРІИ ПРОИСХОЖДЕНІЯ ЦЕРКОВНО-СЛАВЯНСКАГО ЯЗЫКА. I. Болгарское** *шт* **и славянскія, заимствованныя, слова венгерскаго языка. II. Мадьярское** angyal. (V **Извѣстія**-ch **Отдѣленія русскаго языка и словесности имп. Академіи Наукъ,** VII, 4.) Rozprava Ásbóthova v Jagićovom Archive bola odvetou na B. Munkácsiho: *A magyar-szláv ethnikai érintkezés kezdetei* (Ethnographia VIII, po nemecky v Donauländer I).

Ešte na úsvite slavistiky Slovák Štefan Leška († 1818) spracoval svoju knižku: *Elenchus vocabulorum europaeorum cumprimis slavicorum magyarici usus* (vyšla len po smrti jeho, v Budíne, 1825). Zprvu Leškovej knižke nedostalo sa uznania (pravdepodobne poškodil jej i Dankovský, ktorého Lexikon vyšiel skoro zatým), no Miklosich v svojej práci o slovanských elementoch maďarského jazyka povedal, že Elenchus je dielo, »dessen Brauchbarkeit nicht in Abrede gestellt werden kann,« Ásbóth však, neprestajne s uznaním hovoriaci o Leškovi, napísal: »Leška bol, ako sa zdá, hlavným prameňom, z ktorého Miklosich čerpal pri svojej (Slav. Elem. im Magy.) práci.« (Archiv für slav. Philologie XXII, str. 478.)

Pri toľkých trudoch o slovanských slovách maďarského jazyka jednako nevyjasnievala sa dostatočne *pre historiu vážna* otázka: ktoré z nich od ktorých Slovanov, z ktorého slovanského jazyka sú prevzaté? Šafárik, keď na konci života zaujímala ho otázka glagolitismu, odstúpil od svojej pôvodnej mienky a tvrdil, že slovanské slová maďarského jazyka sú z Pannonie (zpoza Dunaja terajšieho Uhorska), — i tie, ktoré majú nosové zvuky (gal*amb*, r*en*d, p*én*tek), i tie, v ktorých je *žd* a *št* (ro*zsd*a, mo*st*oha, Pe*st*). Miklosich vyše štyridsať rokov, do konca svojho života, s veľkou tvrdošijnosťou pridŕžal sa mienky o pannonskom pôvode cirkevno-slovanského jazyka a tak učil, že slovanské slová maďarčiny sú bez rozdielu tiež odtiaľ, od Slovenov pannonských, zpomedzi Drávy a Dunaja. Pokrokmi slovanského jazykozpytu vyjasnilo sa však, že jazykom cyrillo-metodejských kníh je jazyk macedonských Slovanov (Bulharov), s ktorým apoštolovia naši prišli k Rastislavovi. Nasledovne ani slovanské slová maďarského jazyka nemôžu byť

všetky z Pannonie. Slovanov, od ktorých Maďari naučili sa hovoriť *rozsda*, *mezsgye*, *mostoha*, *Pest*, bolo treba hľadať východnejšie. Mohli to byť tiež len Bulhari, taki, aki bývali i v rodnej zemi slovanských apoštolov. (Tak i Jagić v Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. Viedeň, 1900.) Ásbóth dokazoval, že »veľká massa slovanských slov mohla sa dostať do maďarského jazyka len v našej terajšej otčine,« väčšina tých slov »je z bulharského nárečia,« a ukazoval, že Maďari »menovite v okolí Pešti našli veľkú massu Slovanov, hovorivších bulharsko-slovansky.« Naproti tomu vývody Munkácsiho boly veľmi blízke tomu, čo ešte roku 1830 Šafárik bol písal Palackému.

V takomto stave otázky vystúpil Melich so svojou široko založenou prácou. (U Miklosicha Die slavischen Elemente im Magyarischen malý so všetkým 105 strán [v druhom, Wagnerovskom vydaní]: u Melicha len o slovách slovanských, ktoré tvoria kresťanskú terminologiu maďarského jazyka, je kniha 448 strán počitujúca!)

V práci svojej dr. Melich vychodil s toho stanoviska, že sídla Maďarov v prvé stoletia po ich príchode do terajšieho Uhorska boly za Dunajom, tam utvárala sa ich kresťanská viera, tam poprijímali teda od Slovanov katolíckych spolu s množstvom iných i slová v kresťanskom živote potrebné, svoju kresťanskú terminologiu. V celej zásobe slovanských slov maďarského jazyka uznával popri najväčšej, horvatsko-slovinskej, i vrstvy ruskú a bulharskú, z pozdejšieho času i slovenskú, ale v samej kresťanskej ich terminologii slovom, už doneseným za Dunaj, videlo sa mu byť — tak sa zdá — len *kereszt*. Rozoberúc však v svojej práci s veľkou neunavnosťou písomné pamiatky cirkevno-slovanského jazyka a uvážiac svedectvá živých jazykov slovanských, nazdávam sa, že nevydržal celkom pri tomto svojom pôvodnom stanovisku a vliv pravoslávnych Slovanov na maďarský jazyk ukazuje sa mu predsa väčším, nežli zprvu predpokladal.

Výsledky svojich rozborov a svojho skúmania Melich rekapituluje:

»Dosiaľ chcel som dokázať, že medzi najdávnejšími slovanskými prejatými slovami maďarského jazyka vedľa slov, ktoré sú bulharského pôvodu, v značnom počte nachodia sa i slová inoslovanské, najmä zadunajsko-slovinské. K tomuto výsledku prišiel som tak, že slová staro-bulharských písomných pamiatok v historickom ich vývine skúmal som zvukoslovne, podľa ich značenia a zemepisu. Tak vyšlo, že *mezsgye, rozsda, oláh* sú slová bulharské, ale *megye, ragya, olasz* práve bulharskými nemôžu byť.« Slovanské slová maďarského jazyka majú teda svoje vrstvy (podľa toho, kde boly prejaté). A tu nielen jazykozpytne, lež i kultúrno-historicky dôležité je, ako predstavujú sa tieto vrstvy v kresťanskej terminologii maďarského jazyka. Rozumie sa, zo starej viery Maďarov viac pôvodných výrazov prešlo medzi výrazy kresťanskej ich viery (bűn, esküvés, isten, imád, hinni, vallás atď.); ale takéto pôvodné výrazy nepoučia o počiatku maďarského kresťanstva O tomto podajú obraz len prejaté, požičané kultúrne momenty. »A medzi týmito

požičanými momenty prvý nepochybný fakt je, že ako máme nepochybné rimsko-katolicke slovanské výrazy, práve tak máme i nepochybné grécko-východno-slovanské. Nepochybne grécko-východno-slovanské výrazy sú: *kereszt* crux, *szombat* a prípadne *karácsony*. Výrazy tieto nepodvratne svedčia, že pohanskí predkovia Maďarov mali styky zpomedzi kresťanských národov najsamprv s grécko-východnými Slovanmi, a síce, podľa svedectva i iných výrazov (na pr. *mostoha*), s Bulharmi.«

Počiatok týchto stykov Melich kladie bezprostredne do času pred príchodom Maďarov v terajšie Uhorsko, a styky tie razom že neprestaly ani po osadení v novej otčine, pri premene územia. Jednotliví prednejší ľudia maďarskí i v X. století prináležali k východnej cirkvi; sv. Štefan založil grécky kláštor pri Vesprime, v Carihrade dal vystaviť chrám a dom pre uhorských pútnikov; v XI a XII stol. v Uhorsku grécky vliv badať i na krstných menách, áno sami Maďari v tej dobe mali i také krstné mená, ako na pr. *Vál*, *Vászoly*, ktoré len prostredníctvom grécko-východných Slovanov mohli dostať. (Meno druhého kňaza po Arpádovi a predchodcu otca sv. Štefana maďarskí historikovia čítajú: *Vál*, a to foneticky že je bulharský tvar, lebo v Supraslskom staroslov. kodexi meno gréckeho cisára Valensa piše sa: ѹалѧ; *Vászoly* je = Васил҄ь.)

Ináče Melich hovorí o neúspechoch pravoslávnej cirkvi pri christianisovaní Maďarov. V nesúhlase s tým, čo takto vypočítal v rekapitulácii svojich vývodov, prisviedča maďarskému historikovi Karácsonyimu, ktorý napísal, že pravoslávna cirkev nemala nijakej účasti pri obrátení Maďarov na kresťanskú vieru, a proti Šafárikovi tvrdí, že v Uhorsku nebolo grécko-východného monastiera, okrem jediného, založeného Achtumom pri Maruši.

Temná je s tejto stránky historia stredovekého Uhorska, a takýmito negáciami nepribudne jej svetla. Melich ľúbi Karácsonyiho, ktorému neraz podarí sa rozlúštiť záhadu, skrývajúcu sa na pr. v mene pisármi spotvorenom; no v pomere Maďarov k Slovanom Karácsonyi je akýsi husársky, surový, hotový pretínať, teda nie vedecky riešiť otázky. Jazykozpytec pri svojich výskumoch o tomto predmete potrebuje opory nie takého historika. Iste mýlia sa veľmi na slovanskej strane, keď nazdávajú sa, že staré Uhorsko bolo akýmsi pokračovaním Rastislavovej Veľkej Moravy, že ostrihomské arcibiskupstvo prevzalo rollu Metodovho moravsko-pannonského arcibiskupstva, slovanská bohoslužba a slovanská písemnosť tu že mala bezpečné stánky a Uhorsko len od konca XII. stoletia začalo sa kloniť k Západu. Všetky podobné tvrdenia ťažko by bolo odôvodniť. Ani neboli Maďari takou ohradou proti Nemcom, ako sa im to pripisuje. Nemci, od ktorých proti Maďarom z X. stoletia zachovaly sa strašné svedectvá, už vlastne pod Gejzom (otcom sv. Štefana) ovoňali sa s Maďarmi a v priebehu ďalšej historie ublížili jeden druhému len z nedorozumenia; veľké udalosti našly ich zakaždým v jednom tábore a v službe jednej a tej istej veci. Dotyčne christianisovania Maďarov na slovanskej strane nemala by sa zabúdať

rolla sv. Vojtecha v Ostrihome. Štefan, učeník a ctiteľ toho pražského biskupa, o ktorom slovanská legenda zachovala, že »razruši vieru pravoviernuju i ruskuju (= slovanskú) gramotu otverže, i latinskuju gramotu i vieru povysi,« pozdejšie zas na hlave s korunou z Ríma obdržanou a priateľmi Vojtechovými obklopený, Štefan nemohol byť priateľom východnej cirkvi [1]. Na maďarskej strane však mali by jednako považiť také svedectvá, ako na pr., že slovanskí mnísi sázavského kláštora v Čechách, odtiaľ roku 1059 vyhnaní, utiahli sa do Uhorska (t. j. tu do niektorého slovanského kláštora); ešte z časov panovania kráľa Imricha v historii uhorskej je reč o slovanskom kláštore na Vyšehrade, a pápež Innocenc III. roku 1204 karhal tohoto istého kráľa, že v okolí Sumichu (Sümeg) jesť viac gréckych kláštorov, latinský však je len jeden. Pravda, nakoľko dnes vieme, z tých kláštorov nezostalo nijakej písomnej pamiatky slovanskej. Lenže to neoprávňuje s takou priamou negáciou vyslovovať sa v tejto otázke. O sázavskom slovanskom kláštore v Čechách z XI. stoletia máme historicky bezpečnú, až podrobnú vedomosť, ale písomnej pamiatky nezachovalo sa ani z neho nijakej. Tu treba ešte mnoho pracovať, mnoho študovať, skúmať, zpytovať, aby sme sa mohli tak kategorične vyslovovať, ako Melich za Karácsonyim. Dotknem sa ešte aspoň jedného príkladu. Slovanskí historikovia hovoria, že pod Ondrejom roku 1047 Vata bojoval za slovanskú cirkev proti latinskej, Maďari zas predstavujú Vatovo vystúpenie ako boj maďarského zoprevšieho sa pohanstva proti kresťanstvu. No skeptickejší zpytateľ v tej tme nevie si rady; nemôže sa pripojiť ani k jednej, ani k druhej stránke. Lebo Vata, ktorý podľa maďarských historikov viedol pohanských Maďarov, bol »de castro *Belus*", a predstavitelia stránky, ktorá slovanským historikom bola latinská, mali — okrem biskupa Gerarda — samé slovanské mená: *Bed, Beneta, Bestered* (všetci traja biskupi), *Soľník, Mutimir*. — —

Maďari — hovorí Melich, rekapitulujúc svoje výklady — osadili sa v Pannonii, v zadunajskom kraji dnešného Uhorska, tam založili štát, tam prijali kresťanské náboženstvo, a Pannonia prináležala vždy k Rímu. Vyníma periodu slovanských apoštolov Cyrilla a Metoda, dokladá však, že ich dielo tam nemohlo sa zakoreniť. Keď považíme najmä prvých sto rokov maďarského prebývania v Zadunajsku, uznáme odôvodnenosť takého výkladu. Z týchto prvých sto rokov ich historie v Uhorsku o Maďaroch strašné svedectvá sa zachovaly. Opisujú ich, že jedli surové mäso a z povery i srdcia mŕtvych ľudí, so zvláštnou záľúbou lúpili kláštory a chrámy. Ako mohla sa udržať pri nich, takýchto, za Dunajom slovanská cirkev, ktorú ani nemal kto pestovať, lebo duchovenstvo vinou Svätopluka odišlo do Bulharska ešte po smrti Metodovej? Latinskej cirkvi, hoci to v takých strašných pomeroch i ťažko išlo, nedali zahynúť ani z Bavorska, ani z Itálie, tak že i kresťanská terminologia nemecko- a latinsko-slovanská mohla sa ďalej tvoriť.

---

[1]) Ostrihomská metropola i zasvätená bola sv. Vojtechovi.

(Slovanské kláštory v Zadunajsku, spomínané v XII-tom i na počiatku XIII. stoletia, povstaly iste pozdejšie, vlivom nových okolností.) Katolícki Slovania zadunajskí — vykladá Melich — boli Horvati a Slovinci, ich kresťanská terminologia bola v mnohom neodvislá od jazyka Cyrilla a Metoda. »Len u južnej časti rk. Slovanstva, najmä u Slovincov a Horvatov, najdeme výrazy, zodpovedajúce výrazom maďarského jazyka (str. 425) ... na kresťanstvo a k písaniu latinskými literami maďarský ľud obrátili Sloveni (Slovinci) zadunajskí, pannonskí.» (Str. 429.) Prizvukuje i tu, že počiatok kresťanstva u Maďarov je z časov pred ich príchodom do dnešného Uhorska (»jednotliví z prednejších ľudí — hovorí na 90. str. 2. časti — prišli do tejto otčiny už ako kresťania«), ale »technické výrazy kresťanské, vyjadrujúce intimnosť náboženského života, pochodia z tejto pannonskej slovinskej terminologie kresťanskej.« Takéto sú: *alamizsna, angyal, apáca, apát, barát, belénd, beléndes* (fornicator), *beléndezkedni, bérmálni* (slovo toto, spolu s inými, rozumie sa, nie je slovanského pôvodu, ale k Maďarom dostalo sa od Slovanov), *cinterem* (?), *deák* (?), *diák* (?), *eretnek, esperest, farsang, feszület* (preklad slovinského *razpelo, razpetje*), *gonosz* (v otčenáši), *hála, hálát adni, húshagyó* (preklad), *húsvét, kehely, koma* (?), *monostor* (?), *korozsma, krizsma, malaszt, mise, olvasó* (preklad), *pap, parázna, paráználkodik, pilis* (tonsura), *pokol, pünközsd, püspök, szabadít* (v otčenáši), *sestra* (= apáca, ale staršie), *tömjén* (?), *vecsernye, veternye* (?), *vizkereszt* (vodokrst), *zarándok, zsolozsma, zsoltár* a okrem nich najmä hodne osobných i miestnych mien, súvisiacich s kresťanským životom. Dni týždňa *szerda* a *csütörtök* pokladá za slovinské; o *péntek* hovorí, že »ťažko povedať,« akého obradu boli Slovania, od ktorých prejali ho Maďari; — *kedd* je preklad slovanského *(vtornik, vtorok),* ale »bližšie určiť nemôže sa, z ktorého slovanského jazyka«; — »maďarské *hétfő* je síce samostatný maďarský názov, ale — hovorí Melich za Ásbóthom — v názve skrývajúce sa poňatie je slovanské (t. j. Slovania čítajú dni od pondelka), a síce poňatie rkat.-slovanské.«

Melich netrúfa si rozhodnúť, od ktorých Slovanov má maďarský jazyk slová *oltár* a *szent* — od rkatolíckych, či od pravoslávnych? Pri slovách, ku ktorým ja tu postavil som otáznik (?), výkladom svojím mňa nepresvedčil, že sú v maďarčine zadunajského pôvodu.

O slovese *keresztel* tiež hovorí, že ťažko odpovedať, odkiaľ je v maďarskom jazyku: z terminologie grécko-východných a či rímsko-katolíckych Slovanov. Ale podstatné meno *kereszt* skloní vážky na stranu grécko-východných. Kde dostali Maďari *kereszt* (= *krьstъ*, moravskí a pannonskí Slovania už pred Cyrillom a Metodom hovorili *kríž*), tam utvorilo sa v ich jazyku i sloveso *keresztel*. Melich predstavuje *keresztel* ako prevzatie slovanského slovesa *krьstiti*. No tvorené je ono: *kereszt* + *el* (z podstatného mena prípona *el* utvorí sloveso), ako tűz-el, ének-el. I slovanské sloveso je od podstatného mena (krьstъ, ktorého základ je: Kristus). V maďarčine potvrdzuje sa to i slovom *keresztelő*, utvoreným práve tak, ako i tüz*elő*, ének*elő*. A tým i pri slove *keresztyén* odpadajú výklady pochybu-

júceho Melicha: i toto maďarčina má odtiaľ, odkiaľ svoj *kereszt*, od Slovanov východného obradu a zo slova krьstijanъ.

Takých Slovanov, na jazyku ktorých zakladá sa kresťanská slovanská terminologia východného obradu, Maďari našli i na území dnešného Uhorska. Už v VI. století Sloveni terajšieho Sedmohradska a potisských krajov znepokojovali podunajské provincie byzantské. Z nich zlomky v tých končinách trvaly ešte i v čas príchodu Maďarov. Za dolným Dunajom z nich, smiešaných s Bulharmi, kmenom tureckého pôvodu, utvoril sa bulharský národ. Po tých Slovenoch sú v Sedmohradsku hlavnejšie názvy oro- a hydrografické, po nich tam mená miest Belgrad, Bystrica, Kluž, Deva a mnohé iné, na hornej Tise Munkáč, odtiaľ na západ Ung (Sobolevskij, **Живая Старина** 1894, str. 526), na Bodrogu Zem(p)lín, až pri Sajave *A*blonca[1]) (roku 1449 ešte dedina, dnes už len pusta) a v jazyku gemerských Slovákov z niekdajšieho súsedstva s nimi zostaly také tvary slov, ako *e*don, *e*donásť, ednaký, *e*dnooký (bulharsky: *e*din, *e*dinajset, *e*dnakъv, *e*dnook), chl*ia*b, ml*ia*ko, tr*ia*m (трѣмъ porticus, galleria v chráme, inde u Slovákov »chór«), dr*ia*n (cornus mas), dr*ia*nka, *ziav*ať (v strednej slovenčine *zív*ať), j*a*m (1. osoba prítom. č. od jesť)[2]), v*r*ko*l*ák (nielen *l* bez *d*, lež v prvej slabike *r*, ako bulharské връколак), atď. atď.

Maďari boli by mohli poprijímať staro-bulharské (cirkevno-slovanské slová teda i na území terajšieho Uhorska, ale Melich rozhodne spiera sa tomu a ukazuje na styky Maďarov s Bulharmi ešte pred ich príchodom sem. Miestne meno na severo-východe Uhorska po takých Slovenoch (Bulharoch) zachované spomína len jedno, Zemplín, správne odvoláva sa však na historiu, ktorá nijakého dáta nemá z IX. a X. stoletia o nejakom kresťanstve Slovanov medzi Dunajom a Tisou. (Nevieme nič — dokladám ja — o christianisovaní Slovanov v IX. století ani na hornej Tise. Keby dnešní podkarpatskí Rusi už vtedy boli žili tu, neboli by sa mohli dostať do slovanskej cirkvi [rozumie sa, nemohli by sa nazývať ani Rusmi!], lebo činnosť Metodova k nim nerozprestrela sa. Uhorskí Rusi [aspoň ich jadro, ich hlavná massa] prišli sem už so svojou kresťanskou slovanskou vierou.) Takých slov, ako kereszt, keresztel, keresztelő, szombat, karácsony, užívaných v grécko-východnej cirkvi slovanskej, Maďari medzi Dunajom a Tisou teda nemohli nabrať do svojho jazyka. Melich prizvukuje, s odvolávaním sa na najnovšie výskumy, že po ich príchode sem v prvé stoletia väčšina Dolnej zeme bola pustá, samý močiar, vodou zalievaná; a o niečo vyššie ležiace územie medzi Dunajom a Tisou bolo morom piesku. Prečože

---

[1]) V Bulharskom kniežatstve dedina Ablanica jedna v Rodopských horách, druhá neďaleko Sofie. (Bulhari vravia totiž: *a*blan, *a*bъlka — bez *j* v náslovi.)

[2]) I dnes v bulharských nárečiach ѣ vyslovuje sa totiž ako *ia*, a u gemerských Slovákov tiež tak. Slovenské *drieň* (česky *dřín*, poľsky *dereń*, rusky деренъ, srb.-horv. дрен) v Gemeri vyslovuje sa *drian* a v bulharských nárečiach cele tak.

Rimania ani nepozreli v tie strany?! Maďari osadili sa za Dunajom. Jednotliví z ich prednejších ľudí prišli už ako kresťania; slovanské slová svojej kresťanskej terminologie, ktoré pochádzajú z grécko-východnej cirkvi, oni sem už priniesli.

Ale jestli je tak, nuž *nemôže sa držať ďalej učenie slavistiky, že kresťanstva u Slovanov na Východe nebolo pred moravskou missiou apoštolov Cyrilla a Metoda*. Pokým Maďari, zdržovavši sa už v Atelkuze, boli na vojne v Bulharsku proti Symeonovi, za ten čas Pečenegovia prepadli ich atelkuzské sídla a povraždili ženy, deti i najdených mužov. »Familie zničili im úplne,« zaznačil Konstantin Porfyrogennetos, a maďarský historik Fr. Salamon (Századok 1876, str. 730) hovorí, že takto žien a deti pozbavení Maďari prišli odtiaľ k strednému Dunaju »so *slovanskými ženami, slovanskými matkami*.« Slovanské elementy maďarského jazyka, ktoré sú východného pôvodu, mohly by pochodiť teda i od týchto slovanských žien: lenže tie slovanské ženy samy jednako boly by musely byť — podľa svedectva výrazov *kereszt, keresztel* a iných — už kresťankami, alebo aspoň hodne oboznámenými s kresťanským životom. Či takto alebo inak, podľa svedectva kresťanskej terminologie maďarského jazyka jednako vychodilo by, že u Slovanov na Východe už nebolo bez kresťanstva, keď do Carihradu prišli poslovia od nášho Rastislava. (Krstenie Bulharov spojuje sa s rokom 864: no za nejakých 20—25 rokov ich cirkevný život sotva bol by sa tak rozvil, že by sa už i cudzí, kočovníci, boli mohli od nich učiť.) Svedectvom jednej časti slovanských slov maďarského jazyka tak podoprely by sa i ostroumné výklady V. I. Lamanského o tom, že prvé krstenie Rusov bolo nie za Vladimíra. (**Журналъ Мин. н. пр.**, 1903—1904.) —

Roztriediť vlastne slovanské slová maďarského jazyka dr. Melich sľubuje v 3. svazku svojho diela, — roztriediť podľa toho, od koho a kde boly prijaté. Tam uvidíme, nakoľko povynachodí ruský vliv, pôžičky z ruského. Slovo *olvasó* (ruženec, pátriky) pokladá za preklad zo slovinského alebo horvatského *čislo*, ale dôvodmi svojimi mňa nepresvedčil a držím s prof. Ásbóthom, ktorému maďarské slovo je preklad z ruského: **четки**. Slovo *lazac* tiež mohol bezpečne prisúdiť Rusom (**лосось**), najmä po tom, čo o ruskom vlive na maďarské rybárstvo vyskúmal J. Jankó (A magyar halászat eredete); k vôli Ottovi Hermanovi maďarským slavistom škoda by bolo fumigovať Jankovu prácu. Melichovi, keď raz uznáva a konštatuje, že Maďari už sem prišli s istou zásobou slovanských slov, nič neprekáža náležite preštudovať i vliv ruský. Mne na pr. i slovo *boszorkány* zdá sa byť prevzatým do maďarčiny v súsedstve s Rusmi; v persickom jazyku *bazargan*, v tureckom *bazyrguian* značí kupca a so strigôňstvom appellativum toto súvisí len v ruštine, do ktorej dostalo sa od tých východných súsedov. (Srovn. A. Veselovského **Нѣсколько данныхъ къ повѣсти о Басаргѣ**, v **Извѣстiяхъ отд. р. языка и слов. имп. Академiи Наукъ**, IX, 2, str. 61.)

V prvé stoletia po svojom prichode Maďari žili hlavne za Dunajom; potom zas poprichodily roje Polovcov-Kumánov a roz-

tiahly sa od Boršodskej a Hevešskej stolice na západ až po Nitru. Pred takým roztomilým súsedstvom Slováci miesty ešte pomkli sa na sever. A tak do bezprostredného súsedstva s Maďarmi Slováci prišli až vtedy, keď turecký kmen Polovcov-Kumánov pomaďarčil sa a s rozvojom kultúry v krajine ožila kommunikácia. Melich o tomto nehovorí, ale mne je jasné, že v kresťanskej terminologii maďarského jazyka preto niet slovenských výrazov. Slovo *dusnok* (dušník) chce odvodiť z českých osád XI. a XII. stoletia, aké sú Vének, Csehi (za Dunajom) a Duch (?); ale od kolonistov z cudziny prišlých sotva pochádzajú *krajinské* inštitúcie, a nezdajú sa prisviedčať Melichovi ani dáta u Paulera uvedené (A m. nemzet története az Árpádházi királyok alatt, I, str. 354). Alebo (2, str. 82) Melich hovorí: »Že u nás v XI. století boli i českí kňazi (duchovní), nemôže sa zapierať... Ale *veľmi divné je*, že českí kňazi nerozšírili u nás kresťanských technických termínov, nachodiacich sa v českom jazyku, ako ich rozšírili u Poliakov, ktorých oni krstili, lež rozšírili výrazy Cyrilla a Metoda.« Nuž duchovní, ktorí u Maďarov rozširovali cyrillo-metodejské výrazy, sotva boli Česi. Českí duchovní, v šľapajach sv. Vojtecha chodivší do Ostrihomu a odtiaľ po krajine, skorej vykoreňovali cyrillo-metodejské termíny. V takom páde, aký mýli Melicha, treba povedať nie »českí«, ale »slovenskí« duchovní, a vec prestane byť *divnou*. Zato, že po Metodovej smrti vinou Svätopluka slovanské duchovenstvo odišlo do Bulharska, medzi Slovákmi *naraz* nezaníkly všetky stopy skoro 25-ročnej veľkolepej práce cyrillo-metodejskej. Dôkaz máme i v tom, čo už rečeno o slovanských mníchoch sázavských. Ešte vrátim sa v Slov. Pohľadoch k veciam, týkajúcim sa v Melichových knižkách Slovákov a slovenského jazyka; teraz tak naúchytky ešte slovo aspoň o Zobore.

Kronikár Anonymus v svojich *Gestách* napísal, že Maďari pri Nitre obesili českého vojvodu Zobora. Za to býva vysmievaný, Tvrdieva sa proti nemu, že toho vojvodu Zobora urobil zo sobora, monastiera pri Nitre, to jest že dal Maďarom obesiť monastier (= sobor) i s vrchom, na ktorom stojí. Lebo vykladalo sa, že vrch Zobor pri Nitre dostal svoje meno od slovanského kláštora, ktorý stál na ňom už za Svätopluka. Tak súdi i Melich. Vykladá, že Zobor pôvodne značí съборъ = conventus a len potom, podľa tohoto, horu (vrch). Ale to je omyl. Už Kuzmány v Peštb. Ved. 1863, číslo 31 napísal: »... nie Sobor, ale Zobor, u Čechov a Moravanov Zubr. Slovenské, ba vôbec slovanské polia a najmä vrchy nosia mená zvierat, ktorých podobu majú: Vepor, Kohút, Baranec, Koza, Jeleň atď....« A Samo Chalupka v svojich *Spevoch* (str. 178) poznamenal: »Zubor je pravô meno vrchu nad Nitrou: lebo *v jeho blízkosti stojí iný, Zubrica menovaný.*« Keby sa toto udanie Chalupkovo potvrdilo, nezostalo by nijakej pochybnosti, že výklad o sobore je nesprávny; *zubrica* znamená samicu zubrovu, teda veľký vrch je Zubr, menší pri ňom Zubrica. V opisoch a na mappách, ktoré mám pri ruke, ja nachádzam len Žibricu — tak volá sa jeden zo dvoch bočných končiarov Zobora. Výklad o sobore jednako neobstojí, lebo 1) staroslovanské slovo *съборъ* ne-

malo toho značenia, že by sa bolo mohlo preniesť na monastier, kláštor; 2) výklad mena s *s* je násilie proti živej reči, v ktorej ono zneje so *z*, Zobor; 3) meno zubra (urus, Auerochs) je u nás i inde v miestnych menách, v Hornej Orave sú osady Zubrica, Zuberec, Zubrohlava, o etymone ktorých nemôže byť pochybnosti, jestli považime, že neďaleko nich je i Bobrov a v blízkom Liptove Bobrovec, Bobrovník; 4) i v latinských listinách zoborského opátstva z roku 1111 a 1113 meno je písané dôsledne so *z*, v prvej Zobur, v druhej Zubor, Zuburiensis, áno je tu reč o *vrchu* tak nazvanom: habemus terminum *montem* Zubor. Text listiny tejto napísal sám zoborský opát, výslovne hovorí v texte: ego Godefridus abbas; ten vedel, ako sa volá vrch, na ktorom je postavený jeho kláštor. — Historickému faktu, že na Zobore bol slovanský kláštor, za doby veľko-moravskej, takýmto výkladom neujíma sa nič; i starý šudier Anonymus zostane jednako blamovaný, že vojenského vodcu spravil si z *vrchu* a toho dal premôcť a obesiť.

A tu v otázke slovanských vlivov na maď. jazyk, hoci z pozdejšej doby, ešte maličkosť, ktorá však pre historiu maďarského písma môže mať značenie. U Maďarov zakorenená je akási domnienka, že *y* (ypsilon) na konci mena znamená zemianstvo, alebo ak nie zemianstvo, to iste znatnosť, znamenitosť. Tak povstaly i priezviská Vidlicskay, Dolinay, Ribáry, Sztrechay, Szecskay atď. atď; tak stalo sa, že v demokratickom záchvate roku 1848 maďarski spisovatelia Jókay a Vadnay svoje otcovské ypsilony premenili na *i*. Odkiaľ to prišlo? Maďarského pôvodu nemôže byť, keďže *y* v maďarskom písme nemá a nemalo samostatného značenia. Na pr. od Tolna maďarské adjektivum je tolna*i*: v priezvisku Tolnay kde sa vezme teda *y*? Stopovanie zvláštneho tohoto zjavu privedie nás ku Slovanom, obkľučujúcim Maďarov. Zo Slovanov zas v koncovkách a príponách svojich mien nemajú ypsilona ani Rusi, ani Poliaci (Rusi píšu sa: Žukovsk*ij*, Sobolevsk*ij*, Poliaci: Potock*i*, Tarnowsk*i*), a charakteristické juhoslovanské mená vychodia na ić, vić a ič, vič. Bije *y* do očú okrem českých len pri slovenských menách, ako sú Domanický, Maršovský, Revický, Rakovský, Radvanský, Lehotský, Benický, Čemický, Jesenský, Černiansky, Belopotocký, Ostrolúcky, Beňovský, Medniansky, Mutniansky, Turánsky, Búľovský, Medzihradský, Podmanický. No nemám miesta vypisovať ich. A bolo ich ešte viac asi do XVII. stoletia. V poradných sieňach, v kancelláriach, v opisoch vojen, na ulici, v poli po celom Uhorsku ozývaly sa mená, v ktorých znelo *-cký*, *-ský*. V nich *y* písalo sa od ich pôvodu. U Maďarov znatnosť ypsilona v zakončení mena môže teda pochodiť len od slovenského zemianstva. I v samom písme maďarskom pri palatálnych spoluhláskach za čas užívalo sa i diakritických znakov Husovského pravopisu.

V maďarskom jazykozpyte a dejepise od dvadsiatich rokov prameňom konfúsie bola rozprava J. Volfa: Od koho učili sa Maďari písať a čítať? (Kiktől tanult a magyar irni, olvasni? (Budapest, 1885.) Bola to odpoveď na študiu O. Ásbótha: Slovanstvo v maďarskej kresťanskej terminologii. (Szlávság a magyar keresztény

terminologiában. V časop. Nyelvt Közl. 1884.) Volf vyvodil, že i vieru kresťanskú i pismo Maďari majú od Talianov, a sice Veneciánov. Zásluhou Melicha bude, že Volfovu mienku vykorenil dôkladne, navždy. Z jeho všestranného rozboru Volfových dôvodov vyšlo, že prvými učiteľmi Maďarov v kresťanskej viere neboli Taliani: ani kresťanstvo, ani pismo, ani latinita Maďarov neboly z Venecie. (2, str. 81.) Volfova náuka zakladala sa na tése, že v cudzích výrazoch kresťanskej terminologie maďarskej na miestach, zodpovedajúcich latinskému *s*, je všade *š* (ako totiž vo veneciánskom nárečí). Melich to vyvrátil ukázaním, že *š* a *ž* z latinského *s* je obyčajné v jazyku všetkých rkat. Slovanov.[1])

Ale končím. V jednotlivostiach iste ešte všeličo zmení sa, inak postaví, ale v celku zostane otázka slovanských elementov maďarského jazyka v koľaji, do ktorej priviedol ju Melich.

Jozef Škultéty.

---

[1]) Vývod Melichov bude treba doplniť len tým, čo najnovšie (**Университетскія Извѣстія, Кіевъ**, 1904, № 11) konštatoval A. I. Sobolevskij. V dohovore Igora s Grékmi z roku 945 mená niektorých Variagov sú písané: *Š*igobern (švédsky znelo: *S*igbjorn), Karšev (švédsky Karlsefni), *Š*varn (Svarn); v listine ruskej z roku 1229 nemecké mesto Kassel je písané Kašeľ, *S*öst *Ž*iužat, a takéto príklady ukazuje drievna ruština i pri appellatívach, prevzatých zo západno-europejských jazykov. Tak je to i v pamätníkoch cirkevno-slovanského jazyka, preložených z latinčiny (v Rečiach pápeža Gregora Veľkého: Procešij Processius, konšelator consolator), tak i v západno-slovanských jazykoch (v česk. Ježiš Jesus, košile casula, karmeš Kirchmesse, v poľ. Tadeusz, *sz*ukać *s*uchen) i v horvatskom (Krvaš Gervasius [v maďarčine z Gervasia je Gyárfás]).

Z vyšetrenia takýchto slov prof. Sobolevskému vychodí:

1) Slová, prevzaté ešte *všeslovanským* jazykom zo západno-europejských jazykov a nachodiace sa vo všetkých alebo vo väčšine slovanských jazykov, nemajú tých *š* a *ž*: *S*as, *S*asin, *s*račica (cirk. slovanské, košeľa), rusk. **сорока**, **сорочка**, *s*ądъ, **стькло**, **осьлъ**, *u*seręzь atď.

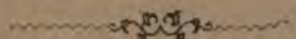
2) Slová, prevzaté *z gréckeho* jazyka, v cirkevno-slovanskom, v stredno-bulharskom, v drievno-ruskom, v drievno-srbskom majú z gréckeho σ a ζ s úplnou dôslednosťou *s* a *z*: dr.-rusk. **парусъ** φᾶρος, **пардусъ** πάρδος, **уксусъ** ὄξος atď.

3) Slová, prevzaté z východných jazykov, v jazykoch cirkevno-slovanskom a drievno-ruskom sú svobodné od *š* a *ž* miesto *s* a *z*: c.-sl. *s*anъ, dr.-rusk. **сайгатъ** atď.

Zvuky *š* a *ž* zo západno-europejských sú teda vo všetkých slovanských jazykoch a niet nijakého znaku toho — hovorí záverečne Sobolevskij — že by tu na príčine bola nejaká zvláštnosť slovanskej fonetiky. Vzhľadom na to, že rôzne slovanské jazyky, samostatne prejimajúc západno-europejské slová, jednako majú tieto zvuky, — predpokladať treba, že príčina toho leží v románskych a germánskych jazykoch.

Rok 1905. Sošit 11.

Slovenské Pohľady.

Husla.

Novella.

Napísal *Svetozár Hurban Vajanský.*

I.

Poloslovanské, polonemecké mesto ležalo na stredne veľkej rieke. Nad riekou a mostom pnul sa starý, čiastočne zachovaný hrad, okrúžený krásnym parkom, tienistými chodníkmi, bohato pestovanými hriadkami, besiedkami, výhľadnými vežičkami a pavillonami: najkrajšia mestská promenáda. Na pravo trčaly do vzduchu vysoké komíny ohromného pivovára. Na ľavo otváralo sa prekrásne panoráma na mierno zvlnený kraj s bohatými dedinami a žírnymi poliami.

Jeronym Sudický spúšťal sa s najvyššieho výklenku, pavillonom okrášleného, nad samou riekou k okrúhlej, cele zachovalej bašte. V parku bolo už dosť temno. No predsa jeho mladé oko cele určite poznalo dámu, zahybujúcu za baštu. U jej boku kráčal ulánsky nadporučík, lev mesta a jeho salonov. Sudický zastal jako zmeravený. Bola to Aurelia Jasinská, prvá krásavica mesta.

„Čomu sa čuduješ!“ pomyslel si Jeronym, keď už pekný párik, obijdúc baštu, kráčal okolo ohromnej ružovej hrady k mestu. Aurelia Jasinská žije so svetom, navštevuje elitné bály, má nepočetných známych v zlatých kruhoch módnej mládeže. Nadporučík Bernhard jej dávno dvorí, je mladý, driečny, blýskavý... Hovoria, že je dosť bohatý a nadto adjutantom a dôverníkom vysoko, veľmi vysoko postavenej obstarlej osoby. Viac než dôverníkom... sluhom i druhom! Jaký div, že ju sprevádza v tichý, krásny večer...

Ani by sa nezarazil, keby Aurelia bola Jeronyma prosto odpravila, od neho sa odvrátila. Ale nie! Na báloch a večeroch u seba i v iných rodinách je mu milá, v hostinnej čítava jej svoje básne a novelletky, a ona so slzami v krásnych očiach korí sa jeho talentu! Áno, práve korí sa, on je pánom jej citov, vodí ju na nitke svojej fantásie záhradami dovolených i nedovolených plodov...

A razom — jako by sa čarovným prútom premenila... Chlad z nej vanie, Jeronyma nevidí, a keď naňho pozre, v jej veľkom, jasnom oku svieti sa blesk ľadovca... tuhý, ale studený, až v mladom zaľúbencovi srdce usedá a on cíti fysický bôľ v prsiach.

Jeronym cíti od dvoch mesiacov, že upadá do melancholie, nie tichej, resignujúcej, ale žravej, rozpálenej, požadujúcej... Je samostatný, agronomické štúdiá dokončil, má dobré postavenie pri arcikňazskom latifundiu, výhľad na povýšenie... Aurelia Jasinská je sirota, býva s matkou, a čo i obcuje v kruhoch elitných, nepatrí k bohatým nevestám... Nejakého zvláštneho balvanu by teda nebolo... Asnáď je to koketstvo? Nie, Jeronym nemôže veriť na koketstvo... Veď v chvíľach dobrých len tak sála z nej horúci cit, hreje dobrota, veje celá poesia ženskosti, priamo jakejsi ženskej, vyvýšenej posvätnosti, čistoty, nedotknuteľnosti...

Jedno je hrozné: ona je prikrásna. Ona je tak krásna, že je každému krásna, že niet človeka, ktorý by sa neobzrel, keď Aurelia svojím silným, plavným krokom ide ľudnatou ulicou. Vysoká, štíhla, jasná, prosto dennica! Jej portrét, maľovaný slávnym viedeňským maliarom, kúpil štát pre museum jako dielo majstrovské, jako príklad súčasnej ženskej neby a krásy.

Ah, to je nešťastie Jeronyma Sudického. Oslňujúca krása Jasinskej stavia sa jakousi hrádzou... A veď on nemiluje jej krásu, on miluje jej dušu, každý vlások, každú stužtičku... i vzduch, ktorý ju obklopuje. . Neraz, v noci, trápený túžbou, celou silou opravdového želania chcel by ju videť mŕtvu, mŕtvu, a vtisnúť na jej na večnosť zatvorené viečka dlhý, strašný, zúfalý bozk. Zas iný raz vidí ju stáť u obloka cele premenenú, zostarnutú... ah, a vtedy dvojmo vzplanie jeho láska... Pribehne k obloku: tam prázdno... ticho, nemo. Siaha si na čelo... Ono horí, ruky sú chladné...

„Bože, Bože," dumá Jeronym, keď už Bernhard s Aureliou vyšiel zo zámockého parku vysokou bránou z kovaného železa a vtopil sa do obecenstva, „čože ma priviedlo do tohoto pošvábeného mesta, do cudziny... Radšej som mohol jesť rabský chlieb vo vlasti!" A tu sa mu slovenská, chudobná, otročená zem zajasala v kráse a životnej radosti... „Zle je tam i duši i telu, ale sú i okamihy radosti! Sú úkazy zlé a podlé, ale sú i vznešené, srdcu milé, dušu pozdvihujúce... I láska je tam iná... Či by ma slovenská ženská duša mohla uvrhnúť v takéto bôle?" A jemu prišla na um milá, tichá Marienka, ktorá ho s takou milotou očakávala zo škôl, a keď „vysoký" študent zabúdal na starú prítulnosť, tíško plakávala v cintoríne pod múrom u starého jednoramenného kríža nad prevaleným hrobom. Ale tá Marienka je už dávno mŕtva!

II.

Jeronym Sudický bol vysoký, strunistý mladý muž s hlboko v jamkách ležiacimi očima, bledý, rusovlasý. Mali ho radi nielen preto, že bol vysoko vzdelaný, vzletný, poetický, ale i preto, že bol priamy, pravdivý a verný v priateľstve. Nehovoril plynne, ani nadšene, ba možno povedať sucho a trhano, najmä z počiatku... Až keď prišiel na obľúbené téma, na umenie, maľbu, poesiu, hudbu, zasvietily sa mu oči belasým bleskom, rukou odhrnul rusé, dosť dlhé vlasy, a reč jeho išla v krátkych, dobre sostrojených vetách,

myšlienka u myšlienky, a jako základný tón, vrelý cit vanul z neho jako vôňa z rozmarínovej húštiny na jasnom slovanskom juhu.

Malá kolonia do mesta zahodených rodákov milovala v ňom nielen zemka, dobrého druha a dobrodincu, ale milovala jeho osobu, jeho individuálnosť; on mal dar príťažlivosti. Gusto Žak, úradník pri assekuračnej spoločnosti a zriedkavý virtuos na husliach, hovorieval, že preto odľúbil svoju sviežu Liptáčku, lebo už miluje Jeronyma: celý poklad svojej lásky vyčerpáva na tohoto strapatého ekonoma. Doktor Samo Vankovský, starší, veselý muž, v meste etablovaný lekár, bol nešťastný, keď si neposedel aspoň za pol hodinku v temnistom byte Jeronymovom pod „laubňami", tiahnucimi sa okolo širokého mestského rynku. Milan Kardič, pôvodne medik, polo Srb, polo Slovák s Dolnej zeme, ktorý prešiel pol sveta, bol i dobrovoľníkom, agentom, arendátorom, impressariom, v Amerike predával cirkulárne pumpy a slovenskú borovičku so sriemskou slivovicou, bystrý, podujímavý, zostal v meste hlavne k vôli Jeronymovi! „On mi ukázal smysel života," hovorieval. „Sháňal som sa len po groši, menistom žití a po veľkých dojmoch: on mi ukázal, že spokojnosť treba hľadať nie v Amerike a na Sumatre, ale vo vlastnom vnútri! Tak prosto otvára sa škatuľka spokojnosti! Pah, a sám jej nemá, neborák!" Kardič, starý študent, rozpomenul sa na svoju prvú lásku, „Musu medicinae", utiahol sa sem, aby doštudoval — ale nebárs mu to išlo. Predsa složil po biede prvé rigorosa a na posledné mal výhľady... jestli ho nejaká iná Musa nesvedie.

Ján Timkov, v Uhrách zo škôl vyhodený preto, že uňho našli Škultétyho „Rečňovanky" a Sládkovičovho „Detvana", doštudoval v Švajciarsku filosofiu a suplentoval na štátnom gymnásiume. Vzdor tomu, že mal plat malý, vedel ísť s ostatnými, keď sa i nerozhadzoval. Cudzie pohraničné mesto, jakési dobrovoľné alebo polodobrovoľné vyhnanstvo zúžilo medzi pätorkou pásku priateľstva... Jestli povstaly i spory — Jeronymovo prostredníctvo všetko ulahodilo... Klub vyhnancov kvitol.

III.

Sudický nevydržal: na druhý deň, čo jako nechcel, ôsma hodina našla ho pred domom, v ktorom bývala Jasinská.

Dom stál na rohu hlavným frontom do ulice. Bokom hľadel na neveľké námestie, vysádzané obrovskými lipami. K námestiu obrátená bola i neveľká domová záhrada, ohradená múrikom do pása a na múriku železným plotom na poltreťa metra. Obloky Jasinských s prvého poschodia hľadely do záhrady a k námestiu.

Aureliu našiel doma. Nesmelo obzeral sa po chyži — na šťastie nebolo nikoho. Ona vstala s taburettu u piana a pošla proti nemu.

„Od týždňa som vás nevidela!" riekla tichým tónom, „vari ste boli chorí? A či pracujete tak pilno na svojej tragédii?"

„Ja som slečnu videl... včera..."

„Iste v zámockom parku!" práve tak ticho pokračovala, „s pánom nadporučíkom Bernhardom! Pomyslite si, on ma chce učiť jazdiť... Mama sa bojí, ale ja mám vôľu."

Sudický sa kyslo usmial.
„Ulání o koňoch," riekol.
„A filosofovia, poeti o knihách. Každý po svojom!"
„Aurelka!" bolo počuť hlas panej Jasinskej z bočnej izby, „zadrž pána Sudického na večeru... Máme nové poľské jedlo."
V bočnej izbe bolo počuť kroky, potom buchly dvere.
Aurelia otvorila oblok a oprela sa o podokenicu. Jeronym bázlivo stál u nej. Ľahký vetrík z námestia ihral sa s vlasmi devinými.
„Pozrite na lipy! Jaké sú majestátne... Všetkých nás pretrvajú. Boly tu, keď nás a našich rodičov ešte nebolo, a budú, keď z nás ostanú snáď iba kôstočky... Človek pýši sa byť prvým kúskom stvorenstva... A hľa, lipy ho predčia vekom... A či vek, trvanie nenie istá, veľká cennosť? A pritom sú krásne, silné, zdravé, vzdor tomu, že pretrvaly pokolenia."
Jeronym oprel sa tiež na oblok, ale hľadel nadol, do malej záhrady. Ona temnela tuhou zeleňou a pestrela sa kvetami.
„Ale človek máva okamihy, ktoré sú väčšej ceny než stoletia líp."
„A či ste už zažili také okamihy?"
„Sám nie... ešte, ale cítim v sebe schopnosť a možnosť zažiť..."
Aurelia sa dôverne obrátila k Jeronymovi, jej ľavé ramienko sotva znateľne prilnulo k jeho ramenu. Len na okamih; hneď sa oddialilo.
„Iste, iste! Veď vy ste poet! Čo nám suchým dušiam nedopriano, to vy lapáte v tichom, nočnom bdení pri lampe..."
„Nie také okamihy myslím..."
„Verte mi, i ja som trochu schopná vašich poryvov! Mne je pri vás tak lahodno. Všetkému lepšie rozumiem, keď ste vy pri tom..." Ona sa mu podívala bokom do tvári... „Vari neveríte?"
„Neverím; jako uveriť..."
„Tak nemáte dôvery... ani za mak dôvery. Hovoria, že ženská nezaslúži priateľstva vozvýšeného muža. Že je zištná... Na seba myslí... vidíte, ja keď s vami besedujem, keď mi čítate Mickiewicza, Byrona — nemyslím na seba. Myslím na vec, na váš krásny hlas a peknú intonáciu. Na vás myslím. Jaká tu zištnosť?"
Jeronym Sudický zamlkol... jemu zdalo sa: prišiel okamih, ktorý rozhodne...
Slúžka doniesla lampu.
„Tam ju postav do mojej chyže!" riekla Aurelia; „poďte, dočítame „Iphigeniu na Tauride", to je pre váš skvostný baryton."
Aureliina izba bola priestranná, vozdušná, s malou alkovničkou. Spustené, ťažké portiéry zakrývaly postieľku. Iba pomedzi krýdlami portiery belela sa jako sňah ľahunká perinka.
Niečo omamujúceho bolo v tomto panenskom kútku. Sudický sadol k malému stolíku, pokrytému vyšívaným obrúskom. Aurelia si sadla proti nemu tak, že jej tvár bola v tieni lampového tienidla; na tvár Jeronyma padalo svetlo.

„Čítajte!"

Jeronym vzal knihu, počal čítať... Hlas jeho sa triasol... Bola to sladká triaška ľúbostného rozčulenia. Všetko okolo neho dýchalo jej sladkou prítomnosťou a nadto i sama bola pred ním v utešenej póse, ľahunko opretá o foteľ. I keď nehľadel na ňu, cítil na tvári blesk jej junonských očú. No skoro premôhol sa, zaryl sa do myšlienok autora, ohlušil sa násilne melodiou krásneho, mramorového verša...!

Razom, jako ohromený niečim, jako v nejakej visii, pustil knižku na koberec...

„Nemožno ďalej... nemožno... Aurelia, ja vás milujem! Vy to iste viete! Čo ma mučíte, čo sa zahrávate s citami oddaného muža?"

Aurelia zbledla, vstala, a v jej veľkých očiach zaskvely sa dve zlé iskry...

„Pane Sudický... čím som vinná, čo vás tak rozladilo? Či žartujete? Ach, poet, poet! Veď i ja vás milujem! Načo knihu o zem hádzať, načo sa rozčuľovať?"

Jeronym Sudický vstal.

„Odpusťte... fantásia na mňa naskočila, rozum potemnel! Odpusťte!"

Aurelia Jasinská odišla na krok od stolka. Jej vysoká postava v pološere lampy podobala sa Van Dykovmu portrétu španielskej princezny. Vystrela ruku proti Sudickému.

„Buďme priatelia!" riekla lichotive, no cítila celú moc, ktorú má nad týmto mladým človekom, a to ju plnilo zle utajenou dravou radosťou.

Sudický vzal jej ruku.

„Tedy stojí?"

„Nemám vôle, nemám sily!" Jeronym sadol nazad do kresla.

„Pokračujte!" riekla Aurelia, sadajúc na predošlé miesto.

„Nech sa ľúbi k stolu!" bolo počuť hlas chyžnej.

Jeronym sa vyhovoril u starej... Aurelia ho nezdržovala... „Zajtra u bašty," šepla mu na schodoch, Bernhard nemá sám privilegiuma!"

IV.

„To si hlúpo urobil," riekol doktor Vankovský Jeronymovi, keď sa mu zdôveril na druhý deň o svojom finále pri „Iphigenii na Tauride". „Tak sa nechytajú motýle! Ale poďme do vinárne, príde ta i Žak i Timkov s Kardičom. Vyženieme ti muchy z hlavy!"

„Nehovor o tom," prosil Jeronym, no bral klobúk.

„Braček, prečo si nebol u mňa o radu. Vieš, ja mestským dámam zuby plombujem, nové, novučičké osádzam, zo starých báb robím zubaté mladé bohyne... ja to znám. Ale kto vie — možno je tak dobre!"

„Tebe je ľahko, Samko! Ale ver mi, dva životy dal bych za to dievča... Nemám chvíle pokoja! Mne zdá sa, myslieť prestávam pravidelne... Znáš dve dejstvia mojej tragédie! Jak visím na tomto

mysle..." Priemysel a remeslo je niečo užitočného, utilitárneho, a umenie je luxus, luxus a len luxus! Remeslo je realita a umenie je absolútny subjektivismus. Je len v nás!"

„Kam si to zabŕdol! Ty nový Lessing... Bola reč o hudbe..."

„Páni moji, hudba je veliká vec, a ja som rád, že náš kruh ju pestuje vysoko nad všetkým dilettanstvom. Nech žije náš najbližší večierok!"

Kardič s Timkovom došli až pri tretej fľaške... Milan skutočne dostal príjemnú zprávu o šťastne skončenom processe, keď i nešlo o „latifundium", ale predsa o pekný dolnozemský majetok s taňami a žírnym poľom.

„A teraz praštíš o zem patologiu?" spýtal sa ho Vankovský.

„Nie a nie, pánovia! Naopak, dokončím, všetko dokončím... Už som zadal o zkúšku... My nesmieme ľahnúť na „sedmispáčovu posteľ", keď sa nám ujde kus majetku... Dal som príklad zlý, keď som svetom bŕdol — dám dobrý a stanem sa skromným okresným lekárom. To je moja najvyššia ambícia."

„A ja ti blahoželám k tomu!" riekol doktor Vankovský. „Pánovia, v našom krúžku jakosi svitá! Boli sme všetci viac-menej nepodarenci! Jeronyme... pripoj sa k nám cele... Tys' naša poesia... Privábime ešte nejako maľbu a skulptúru, a bude Žakova „unitas artis"! Život, život!! Nemrač sa, Jeronyme! Boh nám dal život! Prijímajme dar, okrašľujme ho! Svitá! Z nepodarencov stávajú sa ľudia... Život! Goethe, hľadiac na morských račkov, slymáčkov, jako sa mrvia, zavolal: „Was ist doch ein Lebendiges für ein köstliches, herrliches Ding!" A to boly morské potvorky! Čo povedať o človeku? O živom človeku! Hľa, jako svitá i v tejto stredovekej diere! V nej tešili sa životu prastarí burgeri, potom Kutuzovci a Suvorovci... Milane, tys' doplnil kruh! Možno, iné časy nastanú pre našu biednu otčinu a my vrátime sa jako hotoví mužovia! Daj to Boh!"

Milan Kardič zvážnel. Istota hmotného postavenia premohla v ňom dobrodružný spleen. Z jeho peknej tvári s určitými črtami bolo vidno, že nehovorí planých slov a sľubov, ale že naozaj skončí štúdium. „Mňa zachráni slovenská polovica mojej krvi..." hovorieval. Mať jeho bola Slovenka, otec Srb.

Ohromný zvon na veži gotického chrámu zahučal jako by nad hlavami raňajkujúcich. Priatelia vyšli z temnej, sklepu podobnej vinárne. Jasné, letné slnko oslepovalo ich bleskami. Ono lialo celú záplavu svetla na široký, štvorhranný rýnok, blýskalo sa tuhými reflexami na bľachových strechách, hralo sa roztrepanými paprslekami v zrkadlových tabliach obločných domov dvoj- i trojposchodných. Vysoká, do čierna zostarelá veža chrámu jakosi omladla v poludňajšom slnku... Končito-oblúkový portál chrámu so svojimi tuhými tieňami a ešte tuhšími svetielkami na vypuklých gotických ornamentoch hral jasotnú symfoniu farieb a foriem...

V.

Posledné lúče zapadajúceho slnka pozlátily dvojhlavého orla na okrúhlej bašte zámockej. Jeronym Sudický so svesenou hlavou chodil okolo bašty, často pozerajúc po širokom, sviežo vysypanom chodníku, poznenáhla vystupujúcom od mesta. Okolo bašty, najmä v polkruhu od mesta, bola ružová záhrada, pýcha parku. Tisíce ruží stálo tam a pestrelo sa v najrozmanitejších podobách a formách. Ružový flór mestského parku zámockého bol chýrny.

Telom mladého muža prešla triaška: po chodníku medzi ružami išla Aurelia svojím nevyrovnane plavným a pritom len jej zvláštnym, prudkým, silným krokom... Časom zastala, zohla štíhly driek a sblížila tvár k ružovému kríčku... Jeronym pošiel oproti nej. Bola v čiernych, úzko priliehajúcich šatách s vlečkou, ktorú držala v ruke. Jeronym tých šiat ešte neznal. Neobyčajne krásna bola preňho v neobyčajnom kostýme... Miesto slnečníka mala paličku, končiacu sa remienkom.

„Dávno ste tu?“ spýtala sa, podávajúc mu ruku v koženej, tiež neobyčajnej rukavičke.

„Nie! Len nedávno. A vy sami?“

„Sama. Mať zase polihuje.“

„Pošlem vám doktora Vankovského.“

„Netreba. Mama nechce. To prejde... Nervy...“

„Máme krásny večer... Vôňa ružová temer omamuje... Neišli by sme na pavillon... Ešte je vidno.“

Aurelia neodpovedala, ale pošla. Prešli vedľa bašty, zahli do hustej, až temnej alei kríčkových rastlín. Bol to „Zelený tunnel“... Jeronym zastal... On ťažko dýchal a triasol sa. Už chcel počať svoju osudnú prímluvu. Proti nim šiel mladý pár, zahĺbený v rozhovor. Temer do nich buchol.

„Šťastie oslepuje!“ riekla Aurelia, keď sa už minuli s párom; „to je slečna Ostrická so snúbencom... Ani ma nepoznali...“

„Zato nešťastie robí smiešnym,“ riekol Jeronym... Vyšli zo zelenej chodby...

„Pavillon je prázdny,“ riekla Aurelia a sponáhľala sa. Podňala šaty a pobehla svojím silným, neobyčajne pružným krokom hore drevenými širokými stupenkami, vedúcimi na pavillon. Stupne schodov slabo vrždaly pod jej nôžkami. Jej úzke šaty jakosi zvláštne tuho a ostro šumely... Jaká to bola hudba pre ucho Jeronymovo!... Nikdy nemyslel, že šustot ženských šiat môže rozčuliť viac než hudba, vzbúriť srdce do samého základu.

Pavillon bol vystavený na príkrom, vysokom kopci, a panoval nad celým krajom. Jeho strecha bola vyššia než cimburie bašty. Pod ním spúšťal sa strmý sráz rovno do rieky. Výhľad bol na široké pole, dedinky, na lúky a neveľké lesíky. Od parku mal pavillon doštenú stenu, od poľa iba zábradlie a liatinové stĺpy, na ktorých spočívala strecha.

Aurelia zastala si u zábradlia a hľadela do diaľky. Úzko krojené šaty robilý ju vyššou, strunistejšou.

„Hľa, tam v ľavo vidno zdvihať sa reťaz pohoria . . . Za ním je vaša otčina! Netúžite po nej?“

„Je mi drahá, ale všetky moje túžby a želania pohltila jedna túžba, jedno želanie, slečna Aurelia. Vy viete dobre, čo je so mnou . . .“

„Ja viem, že ste môj milý, dobrý, učený, interessantný druh, ktorého si vážim . . . Vaša osobnosť ma obohatila, známosť s vami naplnila ma radosťou a dobrým citom.“

„Nuž tedy s Bohom, slečna! Jako tu stojím u vášho boku, nad touto priepasťou, tak isté je, že som posledný raz s vami . . . Vaše slová sú prizdvorilé . . . a konečne i pre mňa, ohlúpeného, jasné . . . Ja od vás prosím nie uznania a chvály — ja od vás prosím lásku . . . Vidím . . . vy mi jej dať nemôžete. Odpusťte — nemôžem vás odprevadiť . . . pred bránu vám zavolám drožku . . .“ Jeronym, nehľadiac na Aureliu, obrátil sa k odchodu . . . Už prešiel tri-štyri schodíky, ktoré škripely pod ním.

„Neodchádzajte!“ riekla ticho Aurelia a sadla na železnú lavicu u doštenej steny. Jeronym sa obzrel, Aureliu kryla už bočná stena s liatinovým stĺpom.

„Poďte, sadnite!“ počul jej hlas, „tu vás vyočujem.“

„Nie!“ podumal schodiac, „všetko je ztratené!“

„Jeronym!“ ozval sa ľúbezný hlas z pavillona. V tom hlase bola pravá, anjelská mäkkosť a neha. Znel pokojno, ale pritom sladko, vábivo.

„Nie!“ podumal ešte raz, a šiesty schod zaškripel pod jeho nohou. Hlava sa mu počala krútiť, srdce bilo tak hlasne, že jasno počul jeho tlkoty a mohol ich čítať . . .

V tom ukázala sa zpoza kraja steny Aureliina tvár . . . Jeronym sa obrátil . . .

Svetlo ešte veľmi živej zory osvecovalo krásavicu. Biela rúčka ovila sa okolo železného liatinového stĺpu a deva naklonila sa k schodom. V očiach mala roztúžený lesk — na spodnej mihalničke triasla sa malinká slza, jako drobný brilliantik. Melancholický úsmev bol na jej trochu zbledlej tvári.

„Tedy s Bohom!“ riekla a zmizla za doskou . . .

Jeronym rýchlo sbehol schodami, útekom minul temnú chodbu, baštu, a ťažko dýšuc zastal u obromnej železnej brány, vedúcej z parku . . . Ta chcel privolať drožku.

Pred bránou stál nadporučík Bernhard, pri ňom sluha, držiac na uzde dva osedlané kone.

Bernhard v pár sekundách tri razy pozrel na veľké zlaté hodinky . . . Hrozné, on čaká na ňu! Sudický rozbehol sa a vrazil jako divý do ulice, naplnenej národom, poznenáhla nahor vystupujúcej.

Idúc strmo nahor, chcel zmiznúť v podlubí Dolnej ulice . . . Vyšiel kamennými schodami až ku vchodu do podlubia . . . obzrel sa . . . Pred bránou parkovou mladá dáma zastala u koňa. Jeronym jasno videl, jako Bernhard sklonil sa a vystrel nadol pravú ruku, jako Aurelia, odhrnúc šaty, svojou malou nôžkou stupila do jeho

dlane a vyšvihla sa do sedla. Potom i officier sadol na svojho koňa... Kone jedným tempom trhly smerom k mostu... „Bože — ona nie prvý raz jazdí! Hľa, jako isto brala od sluhu uzdu do rúk..."

Strašno, bôľno! Jeronym prišiel do svojej izbice na rynku, svalil sa na diván. Jemu zdalo sa, že sklepenie starodávnej burgerskej chyže rúti sa naňho...

Čo si má myslieť? Veď bola už oblečená na jazdu, a ešte prišla až po baštu a pavillon!! Čo mu ničoho neriekla? A keď sa odtrhol, napnúc celú silu duše, čo ho volala? Čo tá slzička na mihalnici? Čo znamená ľúbezný hlas, volanie ho menom krstným? Iste koketstvo! Nezaslúži citov čistého muža, nezaslúži verša... Tragédia, s Bohom!! Ona mi dušu vyrvala, dušu vyrvala... Čo to? Veď akési tiene vznášajú sa nado mnou... Sklepenie sa šíri... rastie, zdvíha... Už je to dóm... organ hučí... zástupy sa valia! Čujem „horí!" Bože môj, od oltára plameň! Požiar! Panika! Strašná tlačenica..."

Domáca paní prišla s rozžatou lampou... Zase staromódne sklepenie, zase bibliotéka, kasňa, a nie dóm, nie oltár. Nie plameň požiara, ale petrolejová lampa...

Chcel ísť k Samkovi Vankovskému... v dverách stretol slúžku od Jasinských. Podala mu lístok a zmizla.

„Prosím vás na slovíčko... Mama leží, budem sama v salónku. Príďte... A."

„Nepôjdem," riekol a vtisol skrčený lístok do vačku... „Pôjdem k doktorovi... Nech ma dobre prezre. On je rozumný a chladný... Povie pravdu... Ľaľa, veď býva v Rybárskej ulici číslo 42... Ta sa presťahoval... Ta treba ísť Potočnou — potom na ľavo."

Šiel v hlbokej dume, rozvažoval, robil si ťažké myšlienky, hrešil sám seba... Na Vankovského silno myslel, aby nemyslel na ňu... Túžil za zkúseným, ustáleným mužom. O pol desiatej octol sa na Lipovom námestí, pred záhradkou Jasinských... Dohora trčaly silné prúty s pikovými, pozlátenými končiarmi... Z obloka hľadela Aurelia, obliata svetlom mesačným. Zakývala mu milo rukou a zmizla. O chvíľu tiahol schodmi hore k Jasinským... Salónik bol slabo osvetlený veľkou, visiacou lampou, zakrytou abažúrom... Aurelia hrala na klavíre Beethovenovu sonátu.

VI.

Aurelia neprestala hrať, len kývla hlavou vítajúc príchodzieho. Jeronym položil klobúk na foteľ a prešiel po mäkkom koberci k dívánu, ktorý bol cele v tieni. Klavír ozýval sa tlumenými tónami... to už nebola sonáta Beethovenova, to už bolo fantasovanie pianopianissimo. Jeronymovi časom blysla sa biela ruka hrajúcej, zlaté útle prstienky žlto zasvietily. Na strednom prstočku blýskal sa farbistými ohňami prsteň s veľkým solitärom-brillantom. On ho dosiaľ nevidel na jej ruke... Iste pozostatok z lepších, matkiných

čias… Časom zdvihly sa útle plecia, časom nahla sa na klávesy. Biele hrdlo lislo sa v intímnom svetle lampy.

V tom hra pretrhla sa, veko piana kleplo.

„Dosť!“ riekla Aurelia a vstala.

„Pekne, že ste prišli…“ riekla suchým tónom. Kdeže bola neha jej hlasu, s jakou zavolala z pavillona: „Jeronym“? Jej nebolo.

„Čo sa máme oba trápiť!“ pokračovala tým samým tónom. „Máte všetko vedieť… Bernhard pýtal moju ruku. Ja som odoprela. Mať ochorela od žiaľu… Taký boháč, taký elegant… K dvoru arcikňaza má prístup… Karrièru po generála otvorenú… ‚A ty čo máš?‘ hystericky zakričala mať, ‚peknú tvár a svižký driek… Veď, my ničoho nemáme… Majetky otcovské sú konfiškované… Posledné dobro išlo na tvoju výchovu… Tu mi píše advokát, že i najvyšší súd rozhodol proti nám… A ty odhadzuješ šťastie, poslednej kotvy sa zriekaš…“ Hľa, preto som vám písala… Teraz je na vás mňa tešiť.“ Ona sadla na diván a zakryla bielymi, podlhovastými rukami tvár. „A ja nemôžem, nemôžem!“

Jaká premena! Hrdá, neprístupná, naveky unikajúca krásavica v zúfalstve a bôli svíja sa u jeho boku, násilne zadržujúc slzy a vzdychanie. On prilnul k nej, odtrhol jej ruky od tvári… Bola krotká, tichá… Jej hlava klesla na jeho plece… „Nemôžem!“ zakričala… „Čo nemôže?“ bolo tajomstvom, len to bolo isté, že deva bola v borbe sama so sebou. Veď nadporučíka odbila, čo ešte „nemôže“? Čo sa svíja, jako v hroznom bôli?

Skok od bolesti ztraty k náhlemu oddanému prilnutiu bol srázny, dušu rozrývajúci. Bál sa pohnúť, že naveky preruší úplnosť sladkého šťastia… Aurelia skoro zdvihla hlavu, potriasla ňou jako zo sna, oboma rukami odhrnula vlasy za uši…

„Však som bláznivá ženská!“ riekla, a čudný, hrdý úsmev sadol na jej tvár. „Vidíte, to ste vy na vine… Jako to stojí vo vašej piesni? „Nad hádkou stojím, sfinge v oči hľadím!“ Hľa, ja som sfinga, potvora, nečlovek, vzteklica… No už som zase v svojom elemente… S Bohom! S Bohom! Chcem byť sama… Odpusťte…“

Zdalo sa, borba, lomcujúca jej vnútrom,bola dobojovaná… Na jakú stranu? K svetlu, či k tme?

Vstala, pritlačila gombík elektrického zvonka. Chyžná prišla.

„Mari, posvieť pánu radovi dolu schodami. Tam čakaj v chodbe!“

Jeronym klesol duchom. Jako by, oprátku na hrdle, padal do temného priepadliska. Chyžná odišla a čakala pred dverami so sviecou v ruke.

„Čo ste ma volali?“ vyrvalo sa z úst Jeronyma. Jeho oči zablýskaly sa hnevom a bôľom.

„Chcela som vás odmeniť za vašu tichú oddanosť a bezzištnú lásku!“ A ona pristúpila k nemu tesno, ovila ramená okolo jeho hrdla a bozkala ho tri razy na ústa tuhými, zvučnými bozkami. Potom ho razom oboma ramenami odtisla od seba.

„Mari! Posvieť pánu radovi…“ riekla zase už suchým tónom a sama otvorila dvere… „Dobrú noc… pane rada!“

Jeronym ani nevedel, jako sišiel dolu schodami. Nevedel, čo

myslí, čo cíti! S ulice zašiel na Lipové námestie... Obloky Aureliinho bytu boly temné... Otvoreným oblokom zavznievaly akkordy piana, posledné akkordy Beethovenovej sonáty... Jeronym prilnul tvárou k železným prútom plota... Zvuky zatíchly. Oblok zatvorilo biele, už obnažené ramienko...

Všetek boj, ktorým odtrhol sa vnútorne od Aurelie, bol márne bojovaný... Zase stál na hranici medzi áno a nie! Zase nádeje svetlé a temné pochybnosti!

VII.

Domov sa mu nechcelo. Plný mesiac osvetľoval ulice a premáhal hravo plynové lampy, ktoré len sliepňaly jako kahánky. Rýnok bol taký jasný, jako za pošmúrneho jasenného dňa. Hlavný chrám černel sa jako obor, jako ohromná loď na suchu...

„Či to bola reelná pravda, či to nebola fantásia: sonáta, biely krček, lesk rúk a prstienkov? Zvlášte veľký jagotný brilliant na prostredníčku? Ach, jako hral, jako priamo oči slepil menistými, tuhými farbami! A to silné, pružné prilnutie, elastika ramien a mladej hrudi, voňavé, horúce ústa na jeho ústach? Keď všetko, toto posledné zaiste nie... Ešte cíti na ústach páľu, tuhú, sladkú páľu... vonia mu jasno aromat jej hustých vlasov... Okolo hrdla, jako tok elektrického prúdu, cíti teplo jej ramien... Ale cíti na prsiach i tlak, ktorým ho od seba oddialila... V ušiach mu zvonia i hlasy zúfania: „a ja nemôžem, nemôžem!" hlasy bôľu, dôvery... i suchý tón, jakým volala na Mari...

„Čo blúdiš rynkom, jako zmama!" počul za sebou hlas Gustáva Žaka. Mal pod ramenom husle v čiernom puzdre. „Mal si byť radšej u Kardiča... probovali sme... učili sme sa... Braček, už nám to ide ako po masle... Ešte dve-tri lekcie a bude koncert... Svety nám závideť budú..."

Jeronym Sudický zavesil sa Žakovi na rameno.

„Poď so mnou na pol hodinky... Nemôžem zaspať..."

„Som hladný jako vlk... Po divadle a po próbach voždy vyhladnem. Telo závidí duchu a hlási sa tiež o svoj podiel!"

Pred veľkým hôtelom u chrámu na uličnej verande ešte bolo dosť živo. Okolo neveľkých stolkov sedeli hostia, páni i dámy, pili pivo a ľubovali sa krásou mesačnej, teplej noci... Priatelia sadli za osamelý, okrúhly stolček, obložený oleandrami vo veľkých kadiach.

Žak rozkázal jedlo i dva poháre piva. Ono svietilo zlatým leskom vo vysokých pohároch. Žak prevrátil pohár na dúštek. Jeronym bál sa okúsiť... zdalo sa mu byť sakrilegium ovlažiť pivom ústa, len nedávno bozkané Aureliou.

„Nie som smädný," riekol a odšupol pohár. „Braček, keby ľudia len od smädu pili, všetky pivováre a pálenice zbankrotujú a vinice vyhynú!"

Od neďalekého stola zavznel zvučný ženský smiech. Žak pozrel ta a začal krájať svoj byftek...

„Tá v rembrande, takom ohromnom, jako mlynské kolo, je

operettná primadonna našej scény ... dáma veselá ..." Jeronym nevdojak pozrel k veselému, ba rozpustilému stolu ... Videl divu v ohromnom rembrande, v prepiate módnom, jasnom obleku s čipkami. Pri nej sedel officier; jeho slovám iste platil rozpustilý, hlasitý smiech ...

Jeronymovi vstúpila krv do tvári ... Poznal Bernharda. A už nebol v stave oči inam obrátiť. Bernhard dvoril, jako dvorieva sa veselým dámam. Práve jej pripínal k ľavému plecu veľký kvet chrysantémy a bavil sa dlho pri galantnom diele ... Diva ho vďačne udrela vejárom po palcoch ...

„Aha!" pomyslel si Jeronym, „odbitý ženích pomýšľa na pomstu ..."

I pocítil isté zadosťučinenie. Ba až rozveselil sa ... Pritiahol odstrčený pohár a upil si ...

„Tak, duša moja ... najtiaž prvý! Vieš, Plzeň ti má zvláštnosť, že jeden pohár z nej kričí za druhým, tretím ...

A Jeronym sa konečne rozhovoril. Milo vypočul Žakovo vyznanie, že sa ide ženiť. Jeho nevesta, „svieža Liptáčka", odhodlala sa konečne i do tohoto švábsko-wasserpolakského hniezda ...

„A čo je s tebou, ty Toggenburg! Kardičovi sa celá tvoja vec neľúbi. I doktor Vankovský jaksi neverí na tvoje úspechy ... Ani o nej sa zvlášte pekne nevyslovil ..."

„Kto sa o nej nepekne vysloví, je odroň!" razom zavolal zúrive Sudický, tak že pri súsednom stole prestal šum živého rozhovoru a poniektorí hostia obzreli sa k stolku medzi oleandrami.

„No, no! Nepekne! To som neriekol! Ba najlepšie bude, narob klebiet! Horko-ťažko sme sa sharmonisovali, a ty počni nejaké kakofonie ... Bude po klube."

Jeronym sa zasmušil a nehovoril ani slova.

„Čo ti razom na um prišlo? Či nemáme byť úprimní? Či nevieš paragraf tretí? Nesmieš sa nahnevať! Nadaj mi, ale sa nesrď ... Odpusť ..."

„Aurelia Jasinská je anjel ... Táto hnusná, podlá zem nezaslúži, aby po nej chodila jej nôžka!"

„Mohol bys' mená potichšie vyslovovať!" riekol Žak, trochu rozladený, lebo spozoroval, že Bernhard rýchlo zdvihol hlavu, naklonenú nad hlavou divy, a ostro pozrel smerom k priateľom.

Jeronym neodvetil. V ňom búril strašný nepokoj, spojený s radosťou, šťastím, obavou, strachom a bôľom ... Bôľom bez osnovy, bez rozumného odôvodnenia. Veď anjel, ktorý hrdo odsotil tamtoho elegána, s dôverou spočinul na jeho pleci! Veď dych anjelskej devy vssaly do seba jeho ústa ... Na svojej hrudi cítil jej krásnu hruď ... Potom nasledovala ovšem studená odbierka! Ale veď to bolo dobre! Priveľká ťarcha šťastia ... A či všetky ženské sú jednakých, pravidelných obyčajov ...? Nemožno si myslet originálnosť ... hoci čudáctvo, neumenšujúce ani ceny, ani čistoty duše ženskej?

„Poďme!" riekol Gustáv Žak, „dnes nemáš dobrého dňa!"

S veže bilo dvanásť hodín.

„Ba nemáš dobrej noci! Čas duchov! Odprevadím ťa!"

Priatelia udreli krížom čez štvorhranný rýnok. Domy lisly sa ešte v mesačnom svetle, veža dómu černela sa, úžila do výše a tam zakončená bola makovicou a krížom. Kríž zdal sa byť z matového striebra.

Podlubie bolo temné a prázdne. Kroky priateľov ozývaly sa a odrážaly v klenbe chodby.

„Tu sme!“ riekol Jeronym a vytiahol veľký domový kľúč. „Poď ešte ko mne!“

„A budeš dobrý?“ spýtal sa Žak, ktorému vrátil sa už humor.

„Budem, braček! Odpusť.“

VIII.

V izbe Gusto Žak hodil sa na diván a zívnul. Než Jeronym stačil zapáliť lampu, Gusto odkryl vrchnák a vytiahol husle...

„Idem ti rozohnať melancholiu,“ riekol a začal hrať. Gusto Žak vzdor tomu, že bol matematik a veľmi akkurátny úradník svetovej assekuračnej spoločnosti, mal v sebe veľkú dósu umenia: jeho hra na husle svedčila o samostatnom cite, nazeraní, o individuálnom ponímaní a exekvovaní; hra jeho, technicky bezvadná, išla priamo z jeho vnútra, z duše, bola jednoduchá, ale ideálne krásna. Zvlášte toto: on krásou rozváňal a krásu budil v duši poslucháča. Že žil sporiadaným životom, neuberalo mu hodnoty; ostatne nestojí, že by každý umelec musel byť lump; áno, extravagancie bývajú pri veľkých talentoch, ale ony ani netvoria talent, ani nie sú jeho podmienkou. Pravda, mnohý namýšľa sa byť umelcom, poneváč robí extravagancie, často podlé kúsky...

Jeronym nebol výkonným muzikantom, hral stredne na piano, ale pochopoval hudbu hlboko. Pritom všetkom bál sa Žakových husieľ, jako bojíme sa skočiť do prihorúceho kúpeľa... Ale keď už Žak vhĺbil sa do hry, duša Jeronymova zatriasala sa, nyla a bolestila bôľom, od ktorého sa nelzä odtrhnúť... Hladila i ranila, roztúžila a uspokojovala, zahrievala — práve jako horúci kúpeľ...

Najmä teraz bol prístupný každému záchvevu strún a úderu sláčika. On cítil, že hra priateľova zosilňuje v ňom lásku k čudnej deve, že ju jako by ospravedlňuje a vysvetľuje... Tajnosť, poodkrytá tónami (hudbou umelec vždy odkrýva alebo poloodkrýva tajnosti vlastnej duše), tajnosť inej, priateľovej duše lahodila nevysvetliteľným, neprekonateľným, taktiež tajným túžbam milujúceho srdca... Láska obracala sa v náruživé, opojné, smysly, rozum, všetky city v jednotu zahrňujúce vibrovanie... bez istého cieľa... láska pre lásku, k vôli láske... Vedľa tohoto, celú osobnosť pohlcujúceho citu, nemohlo existovať ničoho iného.

„Dosť!“ temer hnevným hlasom zavolal Jeronym a vytrhol Žakovi husle, ktoré ešte v jeho trasúcej sa ruke zvonily odumierajúcimi, disharmonickými zvukami.

„Škoda!“ riekol Žak, „bol som v dobrej nálade! Ale ty ani piva, ani muziky dnes nechceš! A mne sa chce už spať... Pusti

ma, porkolábe! Čaká na mňa zapletená kalkulácia... Otvárame nový assekuračný oddiel... Poetov ideme assekurovať..."

„Nerob žarty! Práve keď si hral Chopinovu bolestnú mazurku, zdalo sa mi, že u mňa nenie všetko v poriadku... tuto." Ukázal na čelo.

„Vieš čo: nemazni sa, chyť čerta za chvost, keď sa ti nedá za rohy!"

„Cynik!" riekol Jeronym, prepúšťajúc Žaka temným korridorom. Pod laubňami postáli... Na rynku panovala úplná tichosť... Mesiac sa už skryl za strechy vysokých domov. „Ostatne, ďakujem ti, Gustáv... ty si veľký majster... Sám nevieš o svojej sile... Mal by si praštiť kalkulami a oddať sa husliam!"

„Braček, moje prsty sú už pristaré na krkolomné passáže, bez ktorých sa dnes nedá myslieť virtuós... a nebyť virtuósom, si žobrák... A kde vziať reklamu: také sprosté meno: Žak. Treba sa menovať Sarasatom, — už meno znie krásne... ale Žak — Sak — kvak! S Bohom, duša! A netráp sa už toľko! Život je krátky, načo si ho ešte dobrovoľne znepríjemňovať..."

»Sám zo seba nevyskočíš, sám pred sebou neutečieš!" smutno riekol Jeronym.

„Ale utiecť pred poľskou sirénou možno!" riekol Žak, ale už sa bral, lebo sa bál nejakého ostrého slova. Jeronym stál u brány a neodchodil...

„Keď nevládzeš sám utiecť, pojmi so sebou i sirénu!" zavolal Gusto Žak, ale hneď dal sa do behu rynkom, dlaňami zapchávajúc si uši.

Jeronym buchol bránou...

* * *

Na druhý deň Jeronym, vlečený túhou, už o jedenástej pred obedom, klepal na dvere bytu Jasinskej... Otvorila Mari, chyžná, strčiac hlavu medzi dvere:

„Pani ešte leží," riekla, nečakajúc na otázku, „a slečna nenie doma!" Mari zatvorila dvere pred jeho nosom. Nikdy ešte nebola taká drzá! Čo je to? Či sa celý dom premenil? Jeronym šiel do úradu, práca mu nešla. Odbaviac poštu a najsúrnejšie expedície, vyšiel na ulicu, a v čudnom, jakomsi ospalom zabudnutí chodil bočnými ulicami, vyhýbajúc sa ľuďom. Jeho do hlbiny duše trápila neistota, sladkým bôľom horelo srdce a spolu naplnené bolo i strachom pred niečím neočakávaným a hrozným. Doktora Vankovského nenašiel už doma; on hľadal pomoci, útechy, a dúfal ju dosiahnuť spoveďou. Doktora našiel už pri obede v malej restaurácii, útočišti starých mládencov, ktorým sa hlučný hôtel zunoval...

„Poobeduj so mnou!" riekol Vankovský. Sedeli v útulnej niši u obloka. Hlavy ulicou prechádzajúcich mihaly sa v obloku.

Pri čiernej káve Jeronym rozpovedal priateľovi poslednú scénu s Aureliou. Doktor sŕkal čiernu kávu „bez cukru" a pozeral svojimi veľkými hnedými očami na rozčuleného priateľa. Konečne riekol:

„A ty nevidíš, necítiš, že s tebou hrajú? Na slepú babu sa ihrajú, a ty si tá slepá baba! Nemáš dosť? Chceš, aby ťa niečo ohromilo? Ešte pekne, že tvoja „víla“ stavia sa tak úprimne... Má ti cele jasne povedať, že si jej príjemnou ihračkou, duchaplným „maitre de plaisir“, odháňateľom nudy po búrnych tête à tête s Bernhardovci?“

Jeronym bol by vzplanul hnevom, ale v tvári doktorovej bol záblesk jakéhosi tajomstva, niečoho neobyčajného, na Jeronyma sa vzťahujúceho. Horiac láskou, žiarlivosťou, opýtal sa:

„A čo ty vieš o Bernhardovcoch? Bernhard je len jeden... a dostal kôš... Čo sa dívaš tak tajnostkársky... Čo utajuješ... povedz!“

„Ja, braček, len to viem, čo ty hovoríš — mladú poznám len bežne — no stará... to ti je striga. Vidy vídavala, s veľkého, rýchlo prežitého prepychu skrbáľala sa na Lipové námestie...“

„Čo ma do starej a jej vidov-nevidov,“ horko riekol Jeronym, „a ty máš srdce mňa ešte urážať, búriť — rozčuľovať! Banujem!“

„Nebanuj. Dal by som ti mediciny — ale je horká. Ty si z tých, ktorí všetko sami musia prebrodiť vlastnými nohami... napíšem „varuj“ — neveríš...“

„Čomu veriť, čomu neveriť, veď hovoríš v rebusoch... Čo mne po niekdajšej sláve Jasinských! Ja bych rád, keby boli ešte omnoho chudobnejší... Možno, nebolo by mojich múk!“

„Pah! Nejde o chudobu! Ale ide o bývalý blesk... Vieš, bývalý! On je jedom! Brat môj zlatý, žiť v biede ešte nenie bieda... Ale po veľkom pohodlí zemiaky škrabať... to je trpké.“

„Jasinská neškrabe zemiakov,“ zlostne poznamenal Jeronym; „vy, bratci, plazíte sa nízko — nepochopujete ľudí vyšších poletov! Nepochopujete ani krásy, ani duchovných pôžitkov! A ty už cele nie, darmo píliš na svojej base!“

Priatelia rozišli sa rozladení. Doktor Vankovský miloval Sudického jako všetci, ba ešte viac, lebo iste najviac cenil jeho pravdivú dušu, iní cenili viac jeho talent a skromnú prítulnosť. A videl, jako tonie v nezdravej sentimentálnosti, v jakomsi fanatisme, jako dobrý, poslušný, mäkký mladý muž stáva sa urputným, zatvrdilým, jaknáhle príde do otázky jeho náruživosť, jeho idolopoklonníctvo pred krásavicou Aureliou. On hneval sa na „plazenie sa pred jubkou“, zmalátnenie superidealistickým slúžením žene. Vankovský bol už zrelý muž, mal veľkú duchovnú hĺbku a široké i základné vzdelanie. Umovo i mravne ustálený, ostro pozorujúci učenec, bál sa o Jeronyma, bál sa, že v ňom ztratí dielo slovenské veľkú silu. Preto bol dosť tvrdý oproti priateľovmu uvlečeniu.

Jeronyma rozladila necitelnosť, nevšímavosť po takom intímnom sdelení...

Doma Jeronym hádzal sa na diváne s boka na bok... Potom písal verše na Aureliu, divé, neskladné, sálajúce žravým bôľom... a trhal papier na drobné kusy. O piatej bol už na ceste k Jasinským.

Mari prepustila ho bez slova. Našiel iba starú... Počudoval

sa: to má byť osoba, ktorá vstala z postele? Bola živá, naradostnená, usádzala ho s vyhľadanou milotou na foteľ; ale pri tej milote bolo čosi bezpečného, jakési šťastie, cudzie Jeronymovi: o dcére sa ani nezmienila... A predtým jej ani iné z úst nevychádzalo, jako nežnosť materinská k dcére a hrozná, úzkostlivá starosť o jej budúcnosť, o jej šťastie... Jeronym sa pobavil... čakal, kedy zjaví sa vo dverách vysoká, štíhlá postava Aurelie... No bolo po ôsmej... Jej nebolo.

Večer dlho blúdil Lipovým námestím a Širokou ulicou. Dával pozor na každého človeka, vchádzajúceho do veľkého nárožného domu... Asnáď príde... Potom dlho stál u železného plotu, oprúc horúce čelo o jeho studené prúty. Obloky Aurelie boly a zostaly temné...

IX.

„Posledný náš rozhovor a všetko, čo dialo sa, je mi nevysvetliteľným, priamo strašným skutkom... a či je to len fantásia chorého modzgu?... Bol som u vás tri razy, nenašiel som vás doma, a mňa na smrť zožiera hrozný bôľ.

„Smilujte sa, pre Boha, smilujte sa! Rozhodnite sa! Či sa schválne skrývate? Nebuďte mi dämonom, buďte alebo anjelom zachrániteľom, alebo katom. Píšem vám popredku, aby ste sa mohli pevno odhodlať... navždy odhodlať a neklátiť sa medzi mnou a... Bernhardom. Prídem si pre odpoveď. Asnáď vás najdem! Bože! Bože!" Takto divoko, nesúmerne písal Jeronym list na Aureliu Jasinskú. Desať konceptov rozdriapal, až sa na tomto poslednom ustálil.

Bolo už jasné ráno, keď Jeronym po osamotnelej hroznej noci kládol lístok do obálky. U priateľov vtedy nebol, a samota ho ubíjala.

Aureliu našiel okolo štvrtej v malej domovej záhradke. Ona pilno vyšívala... Privítala ho veselo, bola jasná, svetlom a teplom sálajúca, jako toto jasné, horúce odpoludnie... Ale okolo úst mala čudný, horký výraz, ktorého Jeronym nikdy predtým nevidel. Vôbec bola mu v mnohom nová, ale každý nový odtienok ju okrašľoval a v Jeronymovi zosilňoval strastnú túžbu a lásku. Na ume mu nebolo rozvažovať, prečo a zkadiaľ čudné pomery, ale všetko nové a nevídané dvíhalo ju v jeho očiach na výšku, očiam nedostižiteľnú... Stávala sa mu jakýmsi božstvom.

„Dostala som... ďakujem..." riekla a položila vyšívanie na lono. Chrbtom oprela sa o operadlo trsťového záhradného stolca. Jeronym stál pred ňou jako súdený, očakávajúci pokonný ortieľ.

„Darmo ste spomenuli v liste Bernharda... Veď som sa vám priznala. Povedala som vám, že dostal priamy, určitý odkaz: nie! Tak veríte mojim slovám? Taká som vám veternica? Čo som, povedzte?"

„Ste moja suďba!" riekol Jeronym tupým hlasom, „a ja iného neviem!"

„Však som vo vašich očiach koketa, ktorá vás raz priťahuje

a raz odsocuje? Ja som nešťastná žena!!" doložila razom Aurelia a jej celá tvár prijala výraz smútku, zúfalstva; horká črta okolo jej úst prešla do plačlivej grimassy. „Áno, som nešťastná ženská. A nechcem byť ešte k tomu i vaším katom. Nám nenie súdeno ďalej hrať sa s žitím... Ja vás milujem!" temer s krikom zavolala, tak že sa Jeronym nevdojak ozrel k oblokom a na ohromnú rešetku plota. „Áno, milujem," pokračovala tichšie, „vy ste jediná duša, ktorej by sa bolo hodno oddať navždy, naveky. A ja vás v tejto chvíli i odháňam. Toto je náš posledný rozhovor... Prichystala som vám vaše knihy a nóty — mám ich poslať? Alebo si ich sami vezmete?"

Aurelia vstala a pošla bočnými úzkymi schodami na poschodie. Jeronym šiel za ňou v nedorozumení a zimničnom rozčulení... V hostinnej na piane v balíčku, sviazanom červenou stuhou, boly prichystané jeho knižky... Tedy skutočne. Vec bola taká chladná, vyrátaná, sucho odmeraná. Ešte i na tých pár knižiek myslela?!

Vzal knižky a chcel rútiť sa parádnymi schodami na ulicu...

„Ruky si smieme podať!" riekla Aurelia a podávala mu rameno. On schytil jej ruku a počal horúco bozkávať... Aurelia zaplakala a klesla na foteľ. On hodil sa k jej nohám, neprestávajúc tisnúť ústa na jej ruku... na jej lono.

„A teraz už konec!" riekla Aurelia a vstala pružno, tak že cítil až bôľ od jej ramenitého pohybu, veliteľsky zastala si u stola... „S Bohom, zabudnite... Choďte... Vy ste oddávali dušu... nehodnej!"

Jeronym skríkol bolesťou. Všetko okolo neho zmizlo, len ona stála pred ním, strašná, studená, ale krásna, mocná, neodolateľná siréna... Niečo veľké, silné zlomilo sa v ňom... Bol zničený, uúžený, nešťastný... Jako by bol fysicky cítil, že stal sa náhly prevrat v jeho útrobe, v jeho hlave, ktorá horela plameňom... Obzrel sa... Aurelia stála už u obloka a pozerala nemo do záhrady. „Čo to znamená?" zúfale zavolal Jeronym. Ona neobzrela sa, len ruky položila na tvár a pritisla ruky i tvár k obločnej table. Potom sa obrátila a pozrela na Jeronyma studeným pohľadom. „Chcete ešte viac? To obzrite sa inde! S Bohom!" Jeronym strmo rútil sa schodmi.

Vychádzajúc na ulicu, uvidel stáť pred domom parádnu ekvipážu s farbistým dvorným erbom s korunou na lakovaných dverciach. Tučný kočiš v kávovom plášti, posiatom pozlátenými orlíkami, sedel vysoko na kozle a pohrával si s bičom. Čierne kone s dlhými až po zem chvostami, v lesknúcom sa jako striebro sersáme, netrpelivo prestupovaly s nohy na nohu a bily podkovami o dlažbu.

Jeronym prosto bežal ulicou... Ľudia sa pristavovali a pozerali za ním — potom sa odvracali a šli svojou cestou. Sudický zadychčaný zastal až pred vchodom do zámockého parku... Potom si rozmyslel a zvrtol na ľavo k rieke, prešiel veľkým mostom, prešiel, ničoho nevidiac novou, širokou ulicou predmestia... Tam bola nedaleko železničná stanica a trať... Bolo počuť hvizd lokomotívy, presunujúcej vagóny s jedných koľajníc na druhé... Z vrát staničných

vyrojilo sa obecenstvo z práve prišlého osobného vlaku ... Jeronym, nevediac, čo vlastne chce, vošiel do stanice, pretisol sa čez hustý kŕdeľ dedinských báb v širokých riasnych sukniach a bielych oplećkách, s batohami na chrbtoch ... jarmočnice na zajtrajší veľký jarmok ... V reštaurácii bolo prázdno. Sudický sadol za stôl ... Na sklepníka, ktorý pred ním zastal, pozrel divoko, tak že milý ganymed, vrtiac hlavou, odišiel do kuchyne ... „Ein Wilder ist da," povedal kuchárke.

Na perrone povstalo behanie a šum ... Rýchlik práve vjachal do stanice ... Jeronym skočil a šiel prosto k vlaku. Už chcel sadnúť do vozňa ...

„A ty kam?" zavolal za ním sonórny hlas Milana Kardiča. Zazrel ho totiž bežať Dolnou ulicou — a sponáhľal sa za ním.

„Ja ... nikam ..." riekol Jeronym.

„Čakáš, hľadáš niekoho?"

„Kráľa ... čakám ..." riekol Jeronym a nasilu sa usmial.

„Hop, synku! Nie tak ... Poď si odpočinúť! Veď horíš! Čo sa s tebou stalo?"

Jeronym dal sa viesť pokorne jako baránok ... Neodpovedal na otázky, ale sa ani neprotivil.

„Tys' mi čo chvíľa pokazil sviatok! Dnes večer vo Veľkom hôteli, izba 14, tam budeme piliť a oldomášovať ... Ukáž puls! No veď ti je nič ... Ľahni, pospi. Žak mi hovoril, že ste nedávno hlboko do noci čarágali — ty nociam nedávaš práva, a ony sa pomstia ... Blúdiš, fantasuješ ... Predvčerom že si bol o polnoci u bašty zámockej ... Čo s tým chceš? Bludár! A na druhý deň ťa Timkov videl na zámockom pavillone objímať liatinové stĺpy! Hanbi sa!"

Kardič doviedol Jeronyma na byt, kázal mu ľahnúť do postele.

„Ah, vyspím sa na diváne! Veď mi nič nechybí ... len tuto ..." On ukázal na srdce ...

„Recipe: flašku Johannisbergeru a flašku Cliquot, rozumieš?"

Kardič odišiel. „Odbila ho konečne! Zdravo!" mrmlal po ceste. Aby to len preniesol. Strach, jaké slabé natúry plodí náš pobláznený vek!"

X.

V literárnom časopise nemeckom prišla kritika na Sudického novellu, Jánom Timkovom preloženú. Timkov s trasením srdca roztrhol obal čísla a s chvatom čítal:

„S veľkým interessom prečítali sme neveľkú prácu cudzieho autora! Cudzieho, ďalekého. A čo i predmet nám je cudzí a ďaleký, silné umenie nám všetko sblížilo. Veru časopis a prekladateľ urobili službu nemeckej literatúre, ktorá alebo pláva po plytkých konvenčných vodách „familien-románu", alebo sa brúži do bahna dekadentstva, ktoré už bridí sa tak, že ľudia prestávajú čítať. Dekadentstvo u nás prišlo už po Herkulove stĺpy; „Reigen" vybil dno a odteraz každá čestná duša musí sa odvrátiť od miešaniny bezdarnosti a drzosti. Dobre je občas osvežiť domácu tvorbu novými, hoci i nepôvodnými, ale poetickými tónami. Neznámy autor malého národa uvádza nás

pod Karpaty, na miesta odlúčené od sveta, od velikých ciest svetového ruchu, ale na miesta plné originálnosti vzhľadom na kraj, na ľudí a život. Veľká poetická sila zrači sa v neveľkej novelle, a my by sme radi oboznámiť sa s jeho ďalšími prácami. Veď nám autor odokrýva novú zem, nevedomú, nepoznanú a predsa geograficky takú blízku. Dosiaľ sme vedeli len o „Rastelbinderoch“ a razom vidíme iné postavy.“

Timkov strčil číslo do vrecka a bez duše letel k Jeronymovi. On si živo predstavoval, jako mladý Sudický prenikne čez úzke hranice jazykové do širšieho sveta, a bol rád, že mohol pri tom pomáhať.

„Zavojovať si miesto v svete duchovnom — to je naša úloha, pokým si ho nevládzeme obrániť na tvrdej zemi. A veru je to tak u nás: my sme suďbou hnaní do ríše ducha... Jaký máme výhľad? ‚Od Tatier k nebu‘, zaspieval starý bard. Boh nás neopustí!“

Timkov bol naozajstný rojko, ktorého vedela najmenšia nehoda hlboko zroniť, i malý úspech vysoko uniesť a naladiť. Zjav, miznúci v púšti našich netrebných dní.

Jeronyma doma nenašiel... Pobehal všetky miesta, kde ho myslel popadnúť. V kancellárii mu povedali, že ho nebolo celý deň. Vrátil sa na jeho byt. Tam páchlo spáleným papierom... Otvoril dvercia pece: skutočne, videl stopy veľkého autodafé... Jeronym, vidno, popálil svoje práce, štúdia, náčrtky... Spálil istotne i dve dejstvá tragédie, na ktorú tak tešil sa úbohý idealist Timkov... „Nie,“ dumal filosof, „ešte neudrela hodina nášho vysvobodenia! Primnoho nešťastia v ľuďoch; primnoho čudákov; tak málo solídnych síl, tak mnoho nepodarencov... Nešťastie oceľuje, ale i kazí. Jako len prebŕdneme týmto hrozným intermezzom?!“

Jeronym medzitým blúdil poľom a zašiel do lesíka na príkrom svahu nad riekou. Lesík hore pretŕhaný bol lúčinami; na kraji od juhu svietily živé bariny, zarastlé vodnými rastlinami a trstím. V čistej vode lesných barín shliadalo sa jasné nebo, zrkadlily sa dolu korunami štíhle brezy. Jeronym dlho hľadel do vodného zrkadla. Brezy vo vode boly strojnejšie než nad vodou. Potom pustil sa lesom a prišiel na okraj... Pod ním spúšťal sa strmý svah, posiaty borievčím a drobnou trávou. Končité pyramidy borovičiek stály nehnuto jako z bľachu. Dlho hľadel na rovný kraj za riekou... Na pravo v diaľke dymilo sa mesto, hradskou cestou neustále hrmely ťažké vozy, za hradskou po trati letel dlhočizný nákladný vlak k mestu. Z rušňa vyšvihol sa biely dymček a razom sa odtrhol... až po chvíli bolo počuť hvizd, sprevádzaný rachotom kolies.

Sudický ľahol na mach pod prastarý, široko rozkonárený dub. Slabý vetierok šumel v jeho veľkej, širokej korune. Vtáčence preletovaly z lesíka na dub s prenikavým piskotom. Dolu nižšie u rieky tĺkol neunavne slávik, prelievajúc tóny. Tĺkol so zúfalou ochotou, lenže časom jako by sa v hroznom spechu pomýlil a zaikol. Na mladého muža, jako požehnanie s výše, prišla driemota. Hlava mu klesla na mach... Telesná i duševná únava vzala svoje... Za

spal... ztratil sa... nebolo ho... Ako dlho ležal v nepovedomom stave, nevedel, až chlad prešiel mu telom a on zubami jakotajúc, prebudil sa. Pretrel si oči; nevedel zprvu, kde je a kde sa vzal, čo znamená nad jeho hlavou zelený krov duba... Prečo ho bolí bok a hlava mu zuní... Koruna dubová bola už rozšumená dosť silným večerným vetrom, kraj potemnel, mesto zmizlo v hmle, len ťažký oblak dymu a pary visel nad ním.

Vstal, vysilený, neobčerstvený snom, čo jako tvrdým, pokojným, bez snívania... Ale zamretie, zamdlenie snom bolo predsa len šťastlivým, dobročinným stavom. Jakonáhle prišlo povedomie, smysly nabyly svojich práv, rozum počal myslieť — Aurelia, jako strašná a pritom úchvatne krásna a milá sfinga zastala si pred ním, pocelovala ho vo tri vrhy silnými, jako oheň páliacimi bozkami a pritom nevidomými spárami trhala jeho prse... Nevedel, čo prevládalo, či horúca sladkosť bozkov, či pálčivý bôľ rán, zadávaných jeho srdcu. Zdvihol ramená, zatvoril oči a pocítil v objatí svižný, jako prut ohýbajúci sa driek devy.

Vykríkol nahlas, tak že kŕdeľ konôpok s tenunkým štebotom vybrnkol z borovičia a rýchlym, trhaným letom zmizol ponad rieku. Potom Jeronym pustil sa nadol svahom, nehľadiac, jako ho zadržiavajú ostré ihly borovičia, jako kĺže sa drobnou pažiťou, len že nepadá na kolená... Zastavil sa až u rieky, obrúbenej hustým olším. Olšie šumelo vo vetre...

„Hron, Hron!“ podumal Sudický, hľadiac na rieku a jej olšinové brehy, „ale nie Hron reality, nie Hron pod Radvaňou, pod Urpínom, ale Hron tečúci v sladkých slokách Sládkoviča, poetický, nereálny Hron s vílami, s krystálovými palácami tamdolu v ohromnej hlbine. A tam je i králka víl... hrozná, krásna, krvavá... nie krotká víla-Marína... Nebolo by dobre navštíviť ju, zaklopať silnou päsťou na bránu krystálového paláca?“ Jako blesk prešibla jeho mysľou táto fantastická predstava.

Hľadel do vody, pomaly tečúcej, do hlbokého plesa pod brehom, husto zarastlým... Vábila ho voda, vábil ho tichý šum; občas vyronivšia sa vlna veľkým klokočom, jako by prichádzala z hlbiny. Ona iste mnoho vie... tá vlna prišla z bájneho podvodného raja... či pekla, z dŕžavy divov, z dŕžavy fantastickej a predsa jestvujúcej. Jako klokočom zovrela, jako zašumela! A šum vlny nenie obyčajné šplechotanie obyčajnej vody... to je hudba, strašná a priťahujúca, raz ľadovo studená, raz vrúcne teplá, zohrievajúca, ba páliaca... Zase je hladko... Pomaly tečie rieka... ale i v tom plavnom, tichom toku volá čosi: poď sem... tu je mier, tu je sladkosť opojného zamierania... Bolo by to: skok a všetko zmizne... Zmiznú dravé, nemilosrdné oči sfingy, zmiznú bozky, otravujúce dušu sladkým chmeľom, ssajúce z nej božskú vlahu, zmizne žravá, neodolateľná túžba, márna... zmizne podozrenie, čierne jako noc, horké jako blen, zmizne žiarlivosť, otriasajúca všetky nervy, všetky smysly, city... Zmizne prsteň so solitärom-diamantom, zmizne korunovaný erb na dverciach koča...

„Nie. Špatný je pohľad na utopenca," pomyslel si Jeronym a striasol sa. Jako to píše Puškin: „raky visia, vpité do mŕtvoly".

„Vo mne sídli Boh," počal šeptať, „ja nemám práva rušiť jeho chrám... Raky, vpité do mŕtvoly!!"

„Chrám?" zlostno zašplechala vlna. „Boh je čistý, svätý, a v tebe žije dämon, synku, dämon zla, vyžeň ho najprv!"

„Ďakujem ti, Hospodine!" vzdychol Jeronym, „tys' nalial sily do pŕs mojich! Vytrhnem z nich dämona, vytrhnem sfingu, vyrvem hriech a nečistú túžbu!... Von, von, von!" zavolal hlasno a letel hore riekou k mestu. Šiel maninou, skalami, olšinovými húštinami, vlhkými trávami.

„Je to vaša lúka?" zakričal naň plecitý obyvateľ v barančinovej veľkej čiapke, úzkych remenných nohaviciach a lisnúcich sa vysokých čižmách, „keď ju mäkosíte nohami?"

Jeronym šiel prosto naňho.

„To je moja lúka, strýčku, to je moja rieka, môj vrch, i hľa, to mesto je moje, i tamten zámok s okrúhlou baštou, i vy ste môj, strýčku, i tie lesklé holienky na vašich čižmách sú moje!"

Strýčik otvoril na široko hubu a vypľaštil oči, cúval — prekrižoval sa.

Sudický obrátil sa k mestu, a preskočiac živý plot, vyšvihol sa na vysokú hradskú, bielym vápenným prachom pokrytú... Strýc ešte dlho hľadel za ním, s hubou na široko otvorenou, a krútil hlavou s ohromnou barančinovou čapicou.

XI.

„Ako to povedal doktor Vankovský vo vinárni? Jestli tvoja láska stroskotá sa o okrúhle múry zámockej bašty, zakáž si chodiť do Širokej ulice a na Lipové námestie... Vytrhni celú štvrť mesta z kola vecí jestvujúcich... A ešte: romantika... treba nasladiť sa krásou, vrtochy spracovať poeticky, bolesť vliať do veršov, do romána, a potom ďalej, ďalej..." polohlasne šomral Jeronym, keď už vchádzal do mesta. Letný mesačný večer naplnil ulice prechádzajúcim sa obecenstvom. Na promenáde u prostred mesta bolo zvláštne plno: do hovoru tisícového množstva búchal veľký bubon vojenskej kapelly a jačaly bľachové nástroje, zúrivo trieskaly činelly. Nemčina panovala... to bolo „haute volée" — do nej miešaly sa zvučné hlasy slovanské tých, čo nepatrili do „haute volée". Všetko halilo sa do prachového oblaka, zdvihaného vlečkami dám, až gázové lampy okrúžené boly tenkou hmlou. Jeronyma urážala brutálna hudba... Ešte raz: bum, bum! a vojaci zahášali sviece a snášali na hromadu nótové pultíky.

„Áno, pre mňa nejestvuje ani Široká ulica, ani Lipové námestie... áno, tak je... A lipy majú prednosť pred človekom, najvyšším stvorením Božím... Ony pýšia sa vekom, stálosťou, trvaním... Vídaly otcov i praotcov našich, budú hádzať tiene na hlavy potomkov a prapotomkov... Okolo nich všetko tečie: „panta rhei", mení sa, rastie i upadá, ony nepremenno stoja, strasú na

jaseň lístvu a potom na jar novou odievajú sa . . . Horác čosi takého spomína . . . Nejestvuje pre mňa ani celá štvrť mesta . . . jej niet, nebolo nikdy . . . Básne, román, tragédia . . . Ach, ju už zožral plameň . . . biedna zápalka strovila všetky jamby . . . Tabula rasa . . . Môžem počať znovu. „Ty i tu pre nás pracuješ!" hovoril doktor. Pekne pracujem . . . Blúdim medzi touto cudzou chasou. Čo mňa do nej? A ja som im nič . . . Ja som vôbec nikomu ničím. Oh, Bože môj, Bože môj!"

Naraz videl sa v úzkej ulici, kde nebolo ľudí, kde len riedko sliepňaly drobné gázové plamienky a domy stály nemo . . .

„Nie . . . to je Tabačná ulica . . . vedie ta!" a on rýchlo obrátil sa. Octol sa na rynku, blúdil potom podlubím, okolo svojho bytu, ale dnu sa mu nechcelo. Pred gotickým chrámom bolo pokojne. Mesiac osvetľoval magicky vežu, fiály, ruže, štrebepfeilery potemných stien, osvetľoval gigantický portál hlavného vchodu. Pieskovcové figúry po oboch bokoch portálu živo vynímaly sa v nišiach. Nad portálom, vysunutí ďaleko do námestia, trčaly bronzoví chrliči vody, jeden jako šiarkan s otvoreným na široko pažerákom, druhý, v geniálnej nesymetrii jako zmija, tretí jako ohavná žaba s vypúlenými žabími očima . . . Humor ohyzdnosti na diele velikej krásy a monumentálnosti! Tak hrá si stará gotika s citami vôbec. Na chórových laviciach v sanktuariume, určených pre modliacich sa kanonikov, najdeme komické figúry lišiakov, opíc a vlkov, rezané majstrovským dlátom do dubového dreva — najdeme mníšky v jakomsi tanečnom pohybe . . . Kontrasty . . . kontrasty a v kontrastoch najhlbší úmysel umelcov. Jaký? Zastrašiť, roznietiť, rozveseliť človeka? Divno.

Jeronymova hlava blčala nedobrým ohňom. Rýchlym krokom prešiel štvorhranným rynkom, zahnul úzkou ulicou . . . Nevidel ničoho a nikoho . . .

„Grobian! Do človeka búši a neodprosí!" zakričal naňho pán v cylindri s čiernou paličkou. „Iste si prihol," smiala sa slúžka, nesúca na hlave škop s vodou . . . Pod ťarchou strojne prehýbal sa jej štíhly driek. Jeronym ničoho nepočul a šiel rýchlo, trhano. Jeho nohy niesly, kam chcely, jeho viedla váha tela a nie myseľ. Razom pozdvihol sklonenú hlavu: uzrel sa na Lipovom námestí pred domom Jasinskej, u mrežového vysokého plota . . .

Celý byt Jasinských bol neobyčajne tuho osvetlený. Po záclonách prelietaly tiene, silhuetty hláv . . . Tu razom videl tuhú temnú silhuettu štíhleho drieku, utešenej hlávky s bohatými vlasmi . . . ach, to bola ona. Potom zdalo sa mu, silhuetta ukazuje široký chrbát muža, tuším s epaulettami . . . Pohyb rúk . . .

Obrazotvornosť Jeronymova bola napätá a čarovala mu rozmanité fantómy . . . Chytil pruty vysokého plota a počal nimi triasť . . . Bronzové piky končiarov lisly sa mesiacom i svetlom z oblokov. Uličná lampa na rohu osvetľovala postavu Jeronymovu . . . Jak rád by preliezť plot a pozreť škulinou, čo sa to robí u Jasinskej . . . Plot je vysoký, piky špicaté a on trasie sa na celom tele, len upadnúť na chodník slabosťou a bôľom. Záhradka bola v tieni. Naj-

lepšie bude predsa preškriabať sa čez plot a tam ľahnúť do tiene a hľadeť na rad osvetlených oblokov... Hľadeť a zamreť túžbou... Ach, smrť neprichodí, keď si ju želáme; keď si jej neželáme, to áno.

„Nie, nie! Treba sa vzmužiť. „Est deus in nobis!“ pomyslel si... „mám nesmrteľnú dušu. Zahubiť ju? Mám-li k tomu práva? Nemám.“

Ešte raz pozrel na rad osvetlených oblokov a odtrhol sa fysickou silou od záhradky...

„Dnes dáva Kardič oldomáš,“ dumal, „už iste minula desiata...“

Portier Veľkého hôtelu u gotického dómu driemal na stolci v bráne a vyskočil na hlas elektrického zvonca...

„Sú páni ešte pohromade na 14. čísle?“ pýtal sa Jeronym a, nečakajúc odpovede, šiel schodami, pokrytými mäkkým kobercom.

„Áno, pohromade! Posielali za vami tri razy... Veru ste im pokazili večierok.“

Jeronym vrazil do izby, našiel priateľov v jakomsi ustatom, neveselom stave. Stôl bol pokrytý riadom, fľašami... Už mali hodne nadymeno.

„Ľudia!“ riekol Jeronym, „vy sa tu nepodusíte? Otvorteže oblok...“

Spoločnosť obživla novým človekom. Hnev, že Jeronym neprišiel, razom premenil sa na radosť. Už ho boli prestali čakať... tým bol im milší... Všetky pozaspalé mušky ožily v nich.

„Johann!“ zakričal Kardič, „ešte päť fliaš, a to ti hovorím, pravého šectu francúzskeho... Remeš! Rheims! Čuješ? Vankovský schytil svoju barboru a počal húsť sólo chóru z „Tanhäusera.“

Rozveselil sa i Gustav Žak.

„Ach, ty si predsa len perla, Jeronymko! Tak si potešil dušu moju, a ja sa ti odmením... Až vyhráme celý programm, zahrám ti tvoju „Nebanovala bych...“ Ale len sám, iba Vankovský bude mrmlať na svojej base, tak ľahúnko, jako ďaleká, za more utekajúca búrka...“

„Ale najprv slovo!“ poznamenal Timkov a začervenal sa.

„Živé slovo! Hurrah! Filosopter má živé slovo!“ Šampaňské prišlo, fľašky strieľaly, v brúsených pohároch šumivý tok hádzal v pokáloch strieborné perličky, nahor vystupujúce.

„Najprv na slávu hostiteľovi, milému Kardičovi! Nech majetok, ktorý mu prišiel jako s neba, poslúži jemu i nášmu svätému dielu...!“ Priatelia štrngli si a búrne volali na slávu.

„A potom pripíjam nášmu druhovi a okrase nášho kruhu, Jeronymovi Sudickému. Slávna novella, slávna kritika... To je úspech. Jeho úspech je i náš úspech... Boh ho živ!“

Doktor Vankovský podozrive hľadel na bledú tvár Jeronyma. Neľúbil sa mu jakýsi mátožný blesk jeho očú... „Poďme pîliť!“ riekol a bral do rúk basu. Žak bral prim, Kardič druhé husle, Timkov bráču. Muzikálna duša krúžku bola v prvej škripke Žakovej a v base doktorovej... Hrali ťažké kusy symfonické, hrali s opravdovým oduševnením. Potom prešli na opery. Jeronymovi zdalo sa, že ešte nikdy tak nehrali. Zvlášte Žakove husle chrlily celú zá-

plavu akejsi žravej pálčivosti, struny zdaly sa stenať a výskať v jednom. Vankovského basa priamo hovorila, rozprávala ... jako by text podávala k bezslovnej hudbe. Čisto, diskrétne hrali i bráčista i Kardič na svojej kontre. A čím krajšia bola hudba, tým väčšmi rástla v Jeronymovi melancholia. Už neraz chcel vziať klobúk a tajne ujsť.

„A čert s tými Švábmi!" zakričal Žak, keď dokončili ouverturu z Lohengrina. „My nášho Žeróma iba rozladíme. Jeho praslavianska duša žiada iných tónov, iné symfonie ... Menovite mäkké ... Wagner je tvrdý, nemilosrdný ... Jako princip zla, tak desí a mučí. Na zdravie, pánovia!"

Vypil na dúšek svieže, ľadové šampaňské a ladil husle.

„A teraz plním sľub! Ale ticho, nepokojná krv ... Musí byť ticho, jako v hlbokej jaskyni aleb ona temeni Kriváňa ... Tam je totiž ticho ... Svet, čo hurtuje, je ďaleko a nízko! Tak ticho musí byť!"

Gusto Žak stal si pred Jeronyma, rozvaleného v pohodlnom veľkom foteli. Doktor Vankovský, sediac na nízkom stolčeku, objal mohutné hrdlo barbory a podoprel sa na tlstý sláčik, očakávajúc prvé tóny Žakových husieľ.

„Nie, neľúbiš sa mi!" blyslo mu hlavou, a okolo srdca ho čosi zabolelo. Veľmi, veľmi priviazal sa k poetovi, a videl, že sa topí, jako sňah na slnku ... Ba či by mu nemal naliať čistého vína? Veď po celom meste je verejnou tajnosťou, ktorú husi gagotajú a vrabce čvirikajú, že Aurelia Jasinská — stane sa dvornou dámou v ohromnom barokknom paláci neďaleko mesta. „Nie, nech ho iný — ja ho nemôžem zabíjať ... Všetci to vedia a vidia, len on ničoho nevidí, ničoho nešípi, práve tak, jako klamaný manžel, ktorý sa posledný dozvie o tom, čo znamenalo „domáce priateľstvo" mladého poklonníka „domu"... Prekliata zaľúbená slepota!"

XI.

Žakove husle ozvaly sa. Počal trávnice s nevyhnutným počiatkom: „Nebanovala bych, kebych nemusela, kebych ťa, šuhajko, rada nevidela". Vankovský pridružil k nekonečne mäkkým tónom husieľ diskrétny hlas basy. Naozaj, akýsi mrmlot, jako by ďaleký, uhášajúci, a zase búriaci sa. V izbe bolo naozaj ticho jako pod zemou alebo na temeni Kriváňa ... Cenili, poznali Žakovu hru, ale teraz prevyšoval samého seba. Sladko a bôľne vinuly sa zvuky pôvodnej, vekovú bolesť celého národa vyrážajúcej piesne ... Nie, to nenie pieseň ľúbostná, to je veľká, národná pieseň. To nenie pieseň pohlavnej, roztúženej lásky devinej, to je plač celého národa. A jestli pieseň formálne hovorí o láske devy k šuhajovi, tedy deva vložila do nej i bôľ svojho národa. Je v piesni ľúbosť, je túžba spojiť sa s milovaným šuhajom, ale spolu i strach pred budúcnosťou, pred nevedomým osudom vlastným i budúcich pokolení. Je to veľká, nesmrteľná slovenská pieseň, ktorú náležite pochopiť, objať, oceniť môže len čisto slovenský duch ...

Jeronym sklonil hlavu, aby nevideli, že sa mu lejú z očú horúce slzy.

Krúžok hrou Žakovou schytený bol zvláštnym rozčulením... Všetko sa zdalo byť ináč, i toto separé ztratilo svoj nechutný, šablonovitý výzor, i hlúpe obrazy na stenách dostaly akýsi fantastický význam... Šampaňské chutilo jako nektar... Hodne ho pili, ale nik necítil ochmelenia. Duševne sa ochmelili, rozcítili sa a preniesli sa do jakejsi vozvýšenej, arkadickej regie.

Gusto Žak složil husle.

„Však to bolo niečo pre nášho drahého poetu? Však bolo?"

„Dobre si hral, na moj' dušu, dobre!" riekol ticho Kardič, odložil kontru a podal Gustovi ruku; „nie som horniak, ale cítil som velebu vašich Tatier."

„Na svedomie, do teba dnes vletela duša Paganiniho," riekol Timkov, „ale predsa čosi chybelo..."

„Ničoho nechybelo!" rozčulene riekol Jeronym Sudický, a jeho oči horely nedobrým leskom, „ale taká muzika je muka. Slovenčina naša ozvala sa hroznou tragikou... Nieto dosť muky v živote? Treba ju ešte umele zveličovať?"

„Tu to máš!" riekol Žak. „Na moje vychodí! My hľadáme muku v umení, či chceme, či nechceme. My pasieme sa na ľudských bôľoch. Či není dosť muky, keď nám umre drahý človek, žena, dieťa, rodič? A čo robíme vtedy? Kazateľ rozplýva sa v elegiach, rechtor recituje smútočné verše, spomína mená, odberá sa od pozostalých, aby ich ešte väčšmi rozsmútil. Na poslednom pochode hrajú Beethovenov smútočný pochod, vec, ktorá priamo rve dušu z tela... Pamätáte majestát beznádejného smútku v tomto marši? A nemáme v živote dosť vrážd a zločinov? Nie, nemáme, tak sa zdá. Platíme päť zlatých za kreslo v „Burgu", aby sme videli „Hamleta", „Macbetha" a iné drámy, plné zločinov, krvi a smilstva, aby sme videli, jako zversky Othello v perinách dusí anjelskú Desdemonu!"

„Áno, muka je to!" ozval sa doktor Vankovský, „ale že ste spravedlive ocenili hru Žaka, to vám robí česť! Klonim sa pred ním! Ale, páni moji, ani on, ani vy ste nepočuli pravé „Nebanovala bych, kebych nemusela". Ja som ho počul". Tieto slová hovoril doktor Vankovský s akýmsi melancholickým tónom, hľadel do neista a na tvári mu bola hlboká duma. Tak, možno, vyzerajú, keď spievali starí vajdeloti svoje nesmrteľné piesne.

Žak otvoril široko oči a usmial sa. Jeronym pozrel na doktora s jakýmsi strašným, zvedavým ohňom. Hra Žakových husieľ vibrovala celou jeho bytnosťou, a doktor jako by mu chcel kaziť illusiu, ktorá umeleckým bôľom jakosi miernila jeho životné nešťastie, jeho lásku.

„Hja, páni moji, ja som počul „Nebanovala bych" a trávnice od Piťu, od neho samého... Vy, mláďatká, ani pochopu nemáte o tom, čo je slovenská pieseň na husliach. „Na husli", hovorieval starý Piťo... „Podaj mi moju husľu," riekol, a rákoš cigáňov skočil, aby mu podali „husľu". Oni ho všetci milovali a obdivovali. Nikdy

som nevidel bezzištnejšieho obdivovania. Korili sa mu: sekundáš prestal ťahať, zbledol, zadíval sa na majstra a veľké slzy mal v očiach."

„Počul som o tom!" riekol Žak, „a síce od znateľov hudby. Bol to vraj interpret slovenských piesní necigánsky, jakýsi fenomén... Reményi vraj odhodil svoje stotisícové kremónky, keď počul hrať Piťu v kúpeľoch v Tepličke. Husle virtuósa sklonily sa pred husľou. Veriť ťažko!"

„Ťažko vám veriť, mláďatká! Pochopu nemáte, čo to bolo, keď vzal pod dlhú, šedivú bradu svoju malú žltú „husľu", a počal ťahať. To už bola tá divoká, smrtiaca muka, a predsa blažiaca, do vytrženia vnášajúca celého človeka; to bol oheň génia, zžierajúci a oživujúci v jednom. To bolo to Puškinovo: „glagolom žgi serdca ľudej" s premenou: tónami, melodiou páľ srdcia ľudí!"

Jeronym Sudický zatajil dych a nahnúc sa na kresle napred, jako na sochu premenený, počúval slová Vankovského. V jeho duši Žakova hudba spojila sa s plastickým opisom doktora, skutočnosť unikala, zlatý svit šampaňského v nedopitých brúsených čašiach menil sa na zlaté hviezdičky, izba šírila sa, plafon sa dvíhal zase v jakýsi dóm...

„Ďalej, hovor ďalej!" riekol Žak, keď doktor urobil pausu, a bystrým okom zahľadel sa na tvár Sudického.

„Hlas jeho „husle" bol tichý, skromný, a predsa prerážal víťazne, suverénne celú bandu... To nebolo víťazenie matérie nad materiou, ale ducha nad materiou. Bola v jeho hre najvyššia prostota, nebolo cigánskych cifier, nebolo ničoho, čo by bolo upomínalo na pocigánčenú slovenskú alebo maďarskú šablónu. Bol som vtedy mladý, mlaďučký, ale ako rechtorovič ponímal som hudbu od rodu... i svoju hru na base mám od otca... Viem, jako by to bolo dnes (ach, nejeden rôčik umkol do večnosti!), stál som v kútku, keď hodovali matiční hostia (mne ešte nepatrilo sedeť za stolom — vtedy my mladí nevystrkovali sme sa na oči); stojím, hľadím na vysokú, strunistú postavu v čiernych, vyšnorovaných šatách, v mentieke s karniolovými gombíkami, veľkými ako žalude; má na ruke ťažké zlaté prstene... Vidím jeho veľké, čierne, hodne vypúlené, ohnivé oči... A tá jeho ruka... jako opísať jej pohyb... mäkký, elastický, určitý, silný?... Jeho pravá ruka neletela, ale vila sa jako od brehov do diaľavy vinúca sa morská vlna... plavno, melodicky, v líniach úchvatne krásnych... A čo všetko vychádzalo z jeho „husle"! Nepočul som ničoho, len stony a zamieranie jeho nástroja, nevidel som ničoho, ani hostí, ani tabule, ani sály, iba Piťu, jeho strunistú, vysokú postavu, jeho vejárom rozprestretú bradu, jeho ohnivé, vypúlené oko, jeho majestátnu tichosť... Stál jako z mramora vytesaný, len ruka lietala... A keď utíchla hudba, nevydržal som, vybehol som zo svojho kútka a bozkal som starému cigáňovi ruku... Pamätám, v ohni môjho vytrženia urazil som si oko na jeho veľkých zlatých prsteňoch!"

„Ty opisuješ, ako veľký básnik!" riekol Timkov.

„Tak veru! Nezveličujem, kamaráti, ba slová moje sú nešikovné, slabé! Diela dávno minuvších sa dní, podania stariny hlbokej! Piťo

je mŕtvy! S ním klesla do hrobu pravá, nenahraditeľná: „Nebanovala bych, kebych nemusela!“

Sviatočné ticho vtiahlo do veselej spoločnosti... Ticho duchovnej únavy, pretiahnutých nervov i smyslov, ticho búrne rozšumelých a potom poznenáhla zamierajúcich citov.

XII.

Oceľová struna na Vankovského base brnkla sama od seba... Jeronym striasol sa... I ostatní, tak sa mu zdalo, obzreli sa k stene... On videl, jako sa dvere samy od seba otvárajú, bez toho, že by kľučka bola hrkla. Dvermi vstúpil do izby vysoký muž s šedivou bradou, v čiernej mentieke s veľkými karniolovými gombami. Dvere sa za ním samé zatvorily. Jeronymovi bolo divno, že sa jeho kamaráti nepočudovali nad novým hosťom, nad zjavom nevolaným, nečakaným. Žak poštrkával ľavou rukou na strunách. Kardič sedel ticho na diváne a nalieval si do pohára z poslednej fľaše. Timkov zapisoval si do noticky Vankovského rozprávku z dní dávno minuvších... Vankovský, jakoby unavený vlastnou fantásiou, hľadel meravo pred seba na krásny koberec salónku ..

„Páni pestujú mužiku,“ riekol neznámy, obrátený k Jeronymovi Sudickému, „to je bárs pekne... Veď ona tuším hynie, hynie ..“

Jeronym hľadel vyjavene na hosťa a už otvoril ústa opýtať sa, akým právom prišiel cudzí človek do separátnej izby, medzi zatvorenú spoločnosť... do krúžku hermeticky oddeleného od ostatného sveta; ale vážny obličaj, prísne oko, ba akýsi priehľadný, zduchovnelý výzor postavy nedal mu hovoriť. Obláček dymu z Kardičovej havany jako by bol prešiel rovno čez prsia neznámeho.

„Dovolíte?“ riekol neznámy, obrátil sa k Žakovi, a bral mu z rúk husle. Žak ani sa neobzrel, zamračil sa, vypustil husle a sadol na diván ku Kardičovi.

„Divno!“ podumal Jeronym, „či spím, či bdiem? Čo je to?.. . Žak sa nespieral...“ Siahol po plnej čaši, lebo velmi málo pil, a dolievali mu, keď urobil hlt. Nie, nespí, nesníva sa mu. Studené šampaňské príjemne chladilo jeho horúci hrtan.

Videl, jako neznámy berie husle, zatíska ich pod šedivú bradu. Brada vejárom rozprestiera sa po husliach. Sláčik mihol sa akýmsi určitým, pevným mihnutím a bezzvučne, jako by bol z hmly, prilnul ku strunám.

Sladká, bôľna, dušu rozrývajúca melodia prvej trávnice ozvala sa izbou. Jeronymovi vypadol pohár z ruky a zabil sa; on toho ani nespozoroval, ale počúval, počúval... A predsa cítil, že jasné, skúmavé oči doktora Vankovského sú urputne upreté na jeho tvár.

Všetko, čo hovoril doktor Vankovský o piesni: „Nebanovala bych“, bolo bledé, vec zmenšujúce, triezve. Do úžasu, do strašného, naozaj smrteľno sladkého i bôľneho cítenia schytalo, rvalo celú dušu Jeronymovu... On nemohol oka odtrhnúť od tvári čudného starca, od blesku jeho temných zreníc, od plavného, mäkkého pohybu jeho pravej, barnavej ruky. Ruka nelietala, ona vlnila sa, ako para, ako

hmla... Časom jako by sláčik ani nebýbal sa, a husle predsa zvonily. A struna basy, opretej o stenu, sama kontrovala, ticho, no znateľne; z hlbín ohromného inštrumenta vychádzala automaticky tichá, hlboká ozvena, doplňovala, dvíhala hru husieľ... Jedna po druhej pripojovaly sa k hre i ostatné struny basy... ba i bráča, ležiaca na foteli, ozývala sa ľahunkou kontrou, jako ďalekým, preďalekým sympatickým echom. A starec zase len hral od počiatku. Srdce v Jeronymovi vrelo, nylo, potriasalo sa, hlasne búchalo, hlava mu horela, a celá jeho strašno-bôľna láska nikdy nepocítenou silou sovierala celú jeho bytnosť, celého človeka so všetkými pomyslami, citami a neskrotiteľnými želaniami... Aurelia predstala pred oko jeho duše... svodná, krásna, vozvýšená, zduchovnelá, ale naveky unikajúca do nedohľadnej diaľky.

Jeronym obzrel sa na svojich priateľov. Oni zunovano sedeli, tu i tu robili lenivé poznámky... Kardič hlasno zívnul. Ani len Vankovský neukazuje nejakého vnímania. Nielen to, Jeronymovi zdalo sa, že doktor zaspáva únavou, vínom, a ani nečuje piesne, jako by bol hluchý. A keď otvorí ospalé oči, ony oživnú a uprú sa na jeho tvár, vpijú do jeho očú, jako by chcely nazreť do jeho najhlbšieho, najtajnejšieho vnútra... A len pred chvíľou akým vzletným dithyrambom oslavoval slovenskú melodiu, potriasajúcu teraz dymným vzduchom komnaty, jako dávna rozpomienka na ňu už vzbudila v ňom prelesť mladosti!

Timkov, hľa, vstal a kráča izbou ľahostajne, lenže nebúši sa do hrajúceho starca, jako by ho nevidel. Raz prešiel tak popri ňom, že musel zavadiť o jeho bok... ale to starca nemýlilo, nepohol sa, prepustil ho, jako by bol zo vzduchu a tieňov.

A Žak, hľa, vyvalil sa na diván za stolom, nalieva si a upíja, potom hvízda! Hvízda profánne, aké to znesvätenie! Hvízdať pri týchto božských zvukoch!

„Zlodeji, svätokrádcovia, vrahovia!" zakričal Jeronym, vzal so stola nedopitý pohár, s celým rozmachom ruky hodil ho do zrkadla, tak že rozletel sa na tisíc kusov a zrkadlo dostalo treščinu. Vyskočil, vzal sa oboma rukama za hlavu, nepozorujúc, že sa spoločnosť vzbúrila, že všetci zadivení povyskakovali s miest, letel von dvermi; dolu schodmi, jakúsi hať, ktorá sa mu oproti postavila, premôhol... Z izby počul veľký hurhaj, letiac dolu schodmi. Začul:

„Hurrah! Živio! Piťo! Živio! Piťo! Hurrahá! Sláva piesni: „Nebanovala bych!" Serenádu, serenádu dáme dvornej kišasoni!" K tomuto kriku počul ešte i trieskanie bitých fliaš, pohárov, praskot lámanej basy i bráče...

Jeronym octol sa na ulici, a po krátkom behu, ktorým zmizol jako gáfor z hôtelu, zmiernil krok. Cítil v nočnom vánku, že nemá klobúka, ale to ho nemýli, je mu to prirodzené a príjemné. Jako by milujúca ruka kládla sa mu na čelo. Gázové lampy slabo osvetľovaly široké štvorhranné námestie, zpod laubní kukala tma veľkými okrúhlymi okáľmi. Gotický chrám stál na ľavo jako nejaký hrozný, živý obor... vari sa i pohyboval; lampy slabo osvetľovaly jeho spodnú massu, veža tratila sa v tme tam kdesi hore, v oblakoch,

nadvisnutých nad mestom. Ani ona nestála, ale klátila sa a rástla pritom, vrástala, vpíjala sa do oblakov. „A keď sa srúti, čo bude?“ podumal, „nič nebude!“ doložil nahlas.

Jeronym cítil na čele studený pot, ačkolvek bolo horúce a pálilo ho... Nohy triasly sa pod ním... strachom, aby ho nedohonili bujani... Preto šibko, jako len vládal, vkĺzol do temného podlubia... Tam ho nevidí nik... Vzmužil sa a počal krepko chodiť temnou chodbou a načúvať, jako ozývajú sa v klenbe jeho kroky... Neraz obzrel sa, či za ním niekto nejde... nie, to bolo echo jeho krokov.

Utiahnuc sa do niše v stene, kde predtým stávala piesková, rokoková hlúpa statua Marsa, takto premýšľal: bájna krása Aurelie spojila sa s krásou piesne tak, že obe slialy sa v jedno a obe sú nedostižiteľné. Jej nevýslovne mocné oči, jej elastický, tuhý krok, jej zvonivý hlas, časom urputný, studený, panovitý tón a zase hravý, svodný šepot túžby, jej tri zvučné bozky, jej chladné slová, jej náhle priľnutie k jeho prsiam (oh, Bože, bolo to priľnutie najkrajších ženských ňadier na svete!), jej slza na mihalnici... to všetko vtelilo sa do piesne čudného starca, hrmelo v jeho ušiach, ozývalo sa v jeho duši .. (no veď pravidelne myslím... potešil sa), pomiešalo sa a vynáša ho do empyreuma blaženosti, divej, strašnej blaženosti... A teraz tú blaženosť musí premôcť... Mier, mier!

„Domov, domov!“ zakričal, až sa ozvalo dutým ozonom sklepenie podlubia, vyskočil z niše a silou vôle chcel pokročiť ku svojej bráne. Ľahne si! Vytrhne z povedomia, „z kola vecí jestvujúcich“. Širokú ulicu, Lipové námestie, Aureliu, jej mať... (že vraj strigu...), tragédiu i všetkých priateľov... Vytrhne si srdce z tela, oddá sa mieru... Blaženosť nenie preňho! Mier!

On musí domov! Už všetko pretrpel, všetko vyhodil... Ó, mier, ó, sladký mier! Smrteľne po ňom túži! Domov, tedy domov! Chcem a punktum!

Kráčal, kráčal a o chvíľu uzrel sa .. na Lipovom námestí pred domovou záhradkou Jasinských, u vysokého železného plotu.

Bolo už oblačno, temno. Ticho stál ohromný rožný dom, tiché boly ulice, blížila sa polnoc. Uličná lampa na rohu osvecovala múrik i plot, jej odblesk lámal sa na mocných prútoch, lisol sa na pikách, ktorými tamhore končily sa prúty. Záhradka bola v tieni... obloky salónu a ostatných izieb na byte Jasinských boly temné, iba dva obloky Aureliinej alkovne, kde prvý raz povedal osudné slovo: „ja vás milujem“, zastreté tenuškými záclonami, boly slabo, pridusene osvetlené, ako od nočnej lampadky, alebo lampy, zastretej abažúrom. Pridusené osvetlenie devinej spalne, tajné, magické, znepokojovalo ho, drážilo jeho rozpálenú fantásiu... Obloky vo všeobecnej tme boly jako dve spasné, veliké hviezdy, ba slnká, ktoré rozoženú razom všetky tmiská, ale zase menily sa mu v očiach a duši na ohromné, magicky jagajúce sa okále strašného, pekelného draka, ktorý ho ide pohltiť.

Jeronym pritisol horúcu tvár na chladiace prúty rešetky a

hľadel k oblokom... S veže dómu zďaleka kovovým, hlbokým hlaholom bilo dvanásť...

V tom čujné jeho ucho zachytilo tiché tóny... brnknutie strún. Striasol sa, zmeravel... Zkadiaľ idú tóny? Zkadiaľže idú tie samé sladko-bôľne tóny, ktoré ho takým divým rozčulením potriasaly v hôteli?

Zjavno zo záhradky, ale nie z matno osvetlených oblokov. Roztvoril oči, tisol tvár medzi prúty. Bože! Slabý blesk obločného svetla padá nadol a osvetľuje matne vysokú figúru starca, stojaceho strunisto uprostred hriadok. V polosvetle, prebíjajúcom ľahkú záclonu, vidí šedú bradu, vejárom rozostretú po „husli". A z husle vinie sa pieseň: „Nebanovala bych"... Zuní ticho... ale ako! Tisíc ráz bôľnejšie, hroznejšie a sladšie než v hôteli. Ona už prosto ničí okolo seba všetko ostatné, zuní, panuje, kraľuje, berie žitie pre seba... To už nenie pieseň, to osud v tóny zakliaty. To nenie hra: to volanie zo sveta iného, nevedomého... A ona, Aurelia, tamhore za ľahunkou záclonou, asnáď v postieľke, ktorej sňahobiela perinka na okamih zasvietila pomedzi ťažkými portierami... vtedy, v osudnej chvíli pri „Iphigenii na Tauride". Tam spočíva, hlávku na hodvabných čipkách... Ruka na perinke... a na strednom prste solitär-diamant! Prekliaty skvost! Prekliata koruna! Prekliaty erb! Hrúza! Nenie sama! Bože, smiluj sa!

Jeronym schytil oboma rukami mohutné prúty rešetky a celou silou ich potriasol; ony trčaly vo vzduchu surovou nepoddajnosťou. Potriasol ich, ale nie prúty triasly sa, triaslo sa jeho telo, triasla sa jeho ubolená duša... Keď mu ruky už klesaly, bezvládne čelom bil do studeného železa. Chcel kričať, ale hlas mu viazol v hrdle... Zase len položil trasúce sa ruky na prúty... Svetlo v alkovni zhaslo, žltkavé záclony potemnely... Figúra starca zmizla, tóny zamĺkly so strašnou, do kostí režúcou disharmoniou...

„Čo sme sa ťa nahľadali!" zavolal radostne, živo doktor Vankovský, keď v slabom svetle uličnej rohovej lampy zazrel dlhé vlasy prostovlasého priateľa. Priskočil, položil mu ruku na čelo. Bolo horúce a mokré studeným potom. Hneď za doktorom pribehol Žak, udychčaný a zapotený... Bol hľadať ubehlíka až v zámockom parku, u bašty, na vysokom nadriečnom pavillone.

„Čo sa ti razom porobilo!" hundral, „plieskaš pohár do zrkadla, nadáš nám a bežíš.. Vrátnika si svalil s nôh, Johana si búšil do pŕs a revúc: „hurrah! živio!" cválal si inak než majorova kobyla... Bežali sme všetci. . ale tys' zmizol! Eh, s vami, poeti, ťažko žiť! Ani vypiť si neviete..."

„Nebreš," riekol doktor Vankovský a dal znakmi vedeť Žakovi, že tu nejde o šampaňský chmeľ, ale o niečo horšieho .. Žak sa zapýril a zhrozil.

Jeronym ani nepočúval Žaka, hľadel meravo do záhrady... Potom pridržujúc sa múra, klesal na kamenný chodník. Doktor ho zachytil.

Kardič pribehol na fiakri.

„Hé! sem!" kričal Vankovský a kýval kočišovi. Jeronym po-

slednou silou odsotil pomocné rameno Vankovského, pripadol k mrežiam, ukazujúc rukou pomedzi prúty.

„Nevidíte? Nečujete? To on! To je tá pieseň!“

Priatelia pozreli jeden na druhého... Kardič odvrátil sa a hlasno zaplakal...

„Ach, už ho niet... už prestal! Vy ste ho odohnali, nemilosrdní! Vy ste ohlušili hlas duše mojej .. Revali ste... fľaše ste bili... ozorníci! A kde sú dva jasné oblôčky... zmizly? Zahasili ste ich?... Tam, tam horelo moje nebeské svetlo, moje nebeské svetlo! Nové slnko efiru... A potom zmenilo sa na okále pekelnej obludy!“

„Ono samo zhaslo,“ riekol ticho Vankovský. S pomocou Žaka a Kardiča oddelili ruky Jeronymove od prútov, ktorých sa kŕčovite trímal, a usadili ho do koča. Doktor ho trímal pod ramenom, oproti sedeli Žak a Kardič.

Jeronym v koči spamätal sa... Jako by precítnul z divokého fantasovania...

„Ach, to ste vy, priatelia. Doktor, Kardič, i ty Žak... Kde som to bol?... Nie u rieky, nie pod širokým dubom?“

„Teraz si pri nás, upokoj sa!“

„Sláva Hospodinu!“ razom slávnostne, pevným, určitým, povedomým tónom zavolal Jeronym; „bratia, boril som sa s dämonom, s pekelným šiarkanom, on ma pod sebou hrdúsil, mliaždil... Ale potom prišiel okamih... len krátky okamih, vtedy, keď ste mi ruky odtrhli od plota... ja som schytil draka za hrdlo a hodil do priepasti... Však ste to videli... Áno, som svobodný, čistý... Anjel bol mi na pomoci... Marienka moja, ďaleká Marienka... Ona už nežije... ale mi pomáhala... Zvíťazil som, bratia! V týchto prsiach už nieto tmy... nieto tmy, nieto tmy! Rozbresklo sa... Vidím iné slnká, veliké, slávne, slnká samého Hospodina! Svobodný som... jasný... jasný...“

Jeronymova hlava klesla na doktorovo plece... Zamdlel. Bezvedomého oddali na kliniku... O týždeň ho nebolo...

XIII.

Klub dobrovoľných i nedobrovoľných vyhnancov smrťou Jeronyma ztratil sväzujúci ferment. Až po jeho odchode náležite ocenili, koľko je hodna v úzkom kruhu plamenná, čistá duša... Kvartetto nedlho trvalo: Kardič odišiel po šťastnom rigorosume na Dolnú zem za lekára... Žak si priviedol „sviežu Liptáčku“, Timkova preložili kamsi na nemecké gymnásium.

Doktor Vankovský postavil Jeronymovi na hrob jednoduchý kríž z karrarského mramoru s nápisom pod menom: „Zjasnenému“ a ďalej osádza pošvábeným meštiankam a „haute volée“ zuby, z bezzubých báb robí zubaté mladice... Jeho ostatná prax je čisto sedliacka a chudobinská... Často ho vyvážajú na dediny... Aurelia s matkou obýva celé krýdlo veľkého barokkného zámku s kolossálnym svobodným schodišťom a imposantnou kolonnádou na prvom

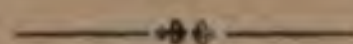
poschodí; tak stavali iba najmocnejší v osemnástom století. Zámok je vzdialený od mesta päť kilometrov.

Keď doktor Vankovský tade vezie sa krásnou hradskou cestou ku svojim dedinským pacientom, vždy zdvíha dohora päsť oproti nekonečnému radu prepiato, vykrúteno, všakovými nemožnými volútami ornamentovaných oblokov a hlasno zamumle:

„A pre teba muselo vykrvácať šľachetné srdce poeta!"

„Ľúbi sa niečo?" spytuje sa kočiš, zadržujúc opratami syté sedliacke kone.

„Pohni, Jasio! Rýchlo, ako vietor, okolo tohoto cifrovaného — — domiska. Bude na kontušovku, Jasio! Rýchlo!"

Tragédia človeka.

Dramatická báseň

od

Imricha Madácha.

Preložil

Hviezdoslav.

(Pokračovanie.)

Lucifer.

Čo stojíš taký nemluvný tu, rec,
čože tak zmŕzaš? Za tragédiu
to považuješ? zkús priam opak a viď:
máš komédiu, čo ťa bude baviť.

Adam.

Och, prebeda! joj, nežartujže! Nuž,
i pre jedno *i* takto odhodlane
ísť možno smrti v ústrety? Tak čo
je vtedy vznešené, čo veľkolepé?

Lucifer.

To, iného čo vari rozchechce.
Len jedno vlákno oddeľuje tieto
dva pochopy, len jeden v srdci hlas
súd medzi nima vynáša, a ten
záhadný sudca súcitom je, ktorý
zbožňuje, abo hanou posmešnou
umára.

Adam.

Nač aj padol do očú
mi všetek tento hriech! ten malicherný
boj v hrdej vede, vražedlný jed
ten, po majstrovsky z najsvetlejšieho,
z najsviežejšieho vyťažený kvietka.
Ten spanilý kvet kedys' poznal som,
v dužiacom veku prenasledovanej
to viery našej: — kto je hriešnik ten,
čo tak ho zamárnil?

Lucifer.

Tým hriešnikom
je samo víťazstvo, čo rozptyľuje,
stá vypestúva rôznych záujmov.
Pohroma, ktorá shromažďuje zas,
mučedlníkov rodí, dáva sily;
toť, tam je u kacírov.

Adam.

Skutočne,
svoj meč bych zašmaril, a vrátil bych sa
do severného svojho domova,
kde ešte v tôni šumných pralesov
vždy mužská hodnosť, čistá prostota
sa v odpor stavia jedu hladkej doby:
nech tajný prívet stále nešepce
mi, vek ten že mne treba pretvoriť.

Lucifer.

Daromná snažba! Lebo jedinca
ty neuplatníš nikdy v oči veku:
vek riekou je, čo chyce so sebou
alebo potopí, len plavcom v nej
a nie jej vodcom sluje jednotlivec.
Tí, ktorých letopis zve velikánmi,
napospol všetci, ktorí pôsobia,
porozumeli svojmu stoletiu,
no nesplodili pojmov novotných.
Nie na kohutí spev začína svitať,
lež kohút kríka, bo že svitá už.
Hej, títam, ktorí v ťažkých okovách
tak ponáhľajú na smrť mučenícku,
i obkľúčení ešte posmechom,
na jednu iba šľapaj človečiu
čo predvídajú oni: medzi nimi
len že sa brieždi nová myšlienka;

i preto umrú na popravišti,
čo potomci ich s pouličným vzduchom
bezstrastne budú dýchať do seba. —
Však nechajme to; radšej nakukni
do svojho trocha táboru, čo brúsia
tam upískaní mnísi tí, ký trh
to stvárajú, čo rečnia v divokom
sprievode potrhlých až posunkov.
Ba počujme ich!

Mních (prostred dotískajúcich sa križiakov).

Statní vojíni,
kupujte, kúpte sebe nauku
o kajúcnosti za sprievodčieho
vo všetkých vašich pochybnostiach — Ona
zvlášť vynaúča: vražedlníci,
cudzoložníci, svätokrádcovia,
falošní svedci koľko rokov budú
sa trápiť-mučiť v pekle horúcom.
A naučí, že jednoročný trest,
kto boháčom je, vymeniť môž' dvadsať
a niekoľkými, pokým chudobný
i cvendžiacimi troma solidami.
A kto už vôbec platiť nemá čím,
i so pár tisíc sľahy korbáčom.
Kupujte, kúpte si tú vzácnu knižku!

Križiaci.

Sem s ňou. I nám ju, svätý otče, nám!

Adam.

Hach! planý predavač, a ešte horší
od neho kupci. Vytiahni svoj meč
a rozpráš tento jarmok ošklivý!

Lucifer (v rozpakoch).

Už odpusť, mních ten je môj kamarát
oddávna. A ja ani nehnusím si
svet takýto; keď sláva Pánova
aj rozmohla sa, s ňou som zároveň
sa vzmôhol i ja, iba ty si zostal
tak trochu na spodku.

(Eva ako Isaura a Helena, jej komorná, s povykom rútia sa k Adamovi, prenasledované niekoľkými križiakmi, ktorí však ihneď umknú.)

Eva (sklesnúc).

Joj, zachráň ma
ty, udatníče!

Adam (vzchytiac ju do ramien).

Precíť z mdloby, ó,
šľachetná dáma! tu si v bezpečnosti.
Tie krásne oči odchýľ! Aké sú
okúzľujúce ony! — Ozaj čo
ju zlého potkať mohlo?

Helena.

Boly sme
požívať lahôd a vnád prírodných
vo stínnych húšťach našej záhrady.
I bezstarostne jak tam, na pažiti
si čerstvej sediac, nasluchujeme
klokotu slávika, ho sprevádzajúc
v takt tlkotiacim srdcom: odrazu
pár ostrých očísk zazreme ti zblýskať
náruživosťou divou zpoza kra.
Tým naľakané pustíme sa v beh,
no tuliti! až dychčiac, dubasiac,
za nama zápät štyria križiaci —
i už-už by nás boli dohonili,
jak doskočily sem sme ku tebe.

Adam.

Veď ani neviem, mám-li žiadať, by si
sa prebudila; bo ak bojsa ma
i opustíš, sťa zlatý sen? Jak môž' aj
byť telo takto zduchovnelé, jak
tak spanilé, tak hodné vzývania?

Lucifer.

Vraj, zduchovnelé telo! — Och, ba osud
by vskutku ztrestať lepšie nemôhol
zaľúbeného za bláznivosť jeho,
než vyplniac mu navlas všetko to,
čím zahrnul len predmet svojej lásky.

Adam.

Tak sa mi marí, znal som ťa už raz,
že pospolu sme stáli u podnože
Hospodinovej.

Lucifer.

Pane, pre všetko
ťa pekne prosím, na to jedno nožo

nezabuď nikdy: tvoja láska jak
je zábavnou a sladkou v dvojičke,
tak nechutná je ona tretiemu.

Adam.

Ha, vzhliada . . . usmieva sa; ó, buď chvála
ti, nebo!

Eva.

Rytieru, tys' zachránil
ma; ako sa ti za to poďakovať?

Adam.

Či nie je bohatou mzdou príhovor
ten tvojich úst?

Lucifer (k Helene).

Dosť chudá mzda, a ja
ni takej nezískam?

Helena.

A akou, há,
bych vďakou ja ti bola podlžna?

Lucifer.

Nuž mívaš sa, že šľachetný ten rytier
i teba zachránil? Ká márnivosť!
Ak rytier slečnu zachráni, tož zbrojnoš
jej komornú už zaiste.

Helena.

A čo
bych bola vyhrala? Nu, alebo
povďačná budem, i som tam, jak keby
zlo zastihlo ma; abo nevďačná,
a tedy i tak zatratená. A ver'
neboli špatní štyria honci tí.

Adam.

Ó, paničko, kam mám ťa zaviesť, rozkáž!

Eva.

Pred nami stoja dvere kláštora.

Adam.

Kláštora, vravíš? Och, však dvere tie
mi nezatvoria nádeje, či tak?

Daj ký mi znak, ho pripäť na kríž tento,
že kým ma bude v mojom úrade
vyzývať k borbe, nech mi zavše aj
sna najkrajšieho obraz predvádza
i medzitým nech neustávam čakať
prez dlhé roky, s ichž mi pozadných
úvratí kyne cena zápasná.

Eva.

Toť, stužka.

Adam.

Táto, jak noc, tmavá stužka?
Ó, krásko! nádej — nie žiaľ — nádej sem.

Eva.

To môj znak, iným slúžiť nemôžem.
Stred kláštorských stien nádej nerastie.

Adam.

Však ani láska. Lenže na šťastie:
kde meškáš ty, jak nebolo by lásky,
dievčino! Oblek tvoj, hľa, bez otázky
znať dáva mi: nies' ešte zavitou,
nie mníškou.

Eva.

Ani nemuč ďalších slov
a otázok ma tiesňou: predsa, vskutku,
ma mučíš, keď zriem vývin tvojho smútku.

Lucifer.

A múry tie i teba uzavrú?

Helena.

Pravdaže, ale za to nie je kľúč
do mora hodený.

Lucifer.

Ťá, veľká škoda!
Jak utešenú elegiu bych
vystrúhal o tom páde žalostnom!

Helena.

Iď, ošemetník, odo mňa!

Lucifer.

A prečo?
nuž, nenie vida ohromná, keď morské
sa na dno spustím po tvoj kľúč, no?

Helena.

Ach,
to ani nežiadam.

Lucifer.

Tak idem už.
Obluda bezdna na mňa kly si brúsi.

Helena.

Poď nazpät, poď, bo ináč umorí
ma bázeň! Radšej, ak už tak byť musí,
kľúč bude v okne mojej komory. —

Adam.

Nech tedy aspoň meno tvoje zviem;
znám pozatým, čo zavše pridať chcem,
keď ku modlitbe zbožnej složím dlane,
na teba z neba prosiac požehnanie:
akže už zbrániš, bych sa z všetkých síl
žalosti tvojej súdby účastnil.

Eva.

Mňa zovú Isaura. A tvoje meno,
rytieru? Predsa modlitba, ó, hej,
moc lepšie sluší panne kláštornej.

Adam.

Som Tankred.

Eva.

Tankred, s Bohom!

Adam.

Isaura!
ó, neopúšťaj, neopusť tak skore
ma, ináč meno preklajem to, ktoré,
sa rozlučujúc, vyrklas' prvý raz.
Bol okamžitý, prchavý to čas,
chvíločkou, ešte i na sen tak krátkou;
jak pokročím v ňom, jestli takou hádkou
mi zostaneš a nie som v stave ho
hodvabnou niťou losu tvojeho
povyšiť?

Eva.

Počuj tedy moju súdbu.
I otec môj bol hrobu svätého
hrdinom, keď raz tmavej za noci
mu divoký vrah, vyjúc-hulákajúc,
ohňom-železom tábor prepadol.
Na úchod z tiesne ani nádeje
už nebolo, i svätý složil sľub
blahoslavenej panne Márii,
že mňa, kto ešte deckom len som bola,
ak bude môcť sa vrátiť, v lalií
sbor zaradí jej venom. K ostatku
on navrátil sa šťastne s bitiev poľa,
ja ale vzala svätú oblátku
na totú prípoveď.

Adam.

Ó, Matko svätá!
ty stelesnená čistá láska, čis'
sa neodvrátila, súc dotknutá
takýmto sľubom svätorušným, aký
tým tvojim ctnostiam hriechu znamenie
v tvár vypaľuje, v kliatbu zvŕhajúc
nesmiernu milosť nebeskú!?...

Helena.

A ty
na moju súdbu nie si zvedavý?

Lucifer.

Tú už znám — škoda každej rozpravy —:
si milovala, bola sklamaná,
ľúbilas' znova a tu oklamala
si už ty jeho. Zas si milovala, —
i zunovala reka-galána;
a teraz, bo ti prázdno bez neho,
hoteira v srdce čakáš nového.

Helena.

To zvláštno! Vari s čertom vodíš sa?
Však za tak skromného som predsa ver'
ťa nedržala, že bys' moje srdce
nachodil prázdnym teraz podvečer —

Lucifer (k Adamovi).

Hej, pane, pospeš si! Ty nevládzeš
sa odobrať, a ja zas prekaziť
víťazstvu neviem, hrnúcemu valom.

Adam.

Isaura! každé slovo tvoje žialom
je v mojom srdci. Aspoň jediným,
ó, panno, bozkom oslaď jeho jed!

Eva.

Rytieru, čo to žiadaš? leboveď
si počul moju prísahu.

Adam.

Lež tým
snáď zakázané nenie, bych ťa lúbil?

Eva.

Ty šťastný si, máš postať, bys' ju vrubil
cťou ďalej... no ja jak ťa zabudnem?
Už idem, Tankred, síc síl pozbudnem.
Buď s Bohom tedy! uvidím ťa len
tam na nebi, kam oči uplakané —

Adam.

Ó, s Bohom tobôž! Iste tento deň
na veky pamätnym mi pozostane.

(Eva vstúpi do kláštora.)

Helena.

(Stranou.) Ach, chumaj! nuž ja všetko zrobiť mám?
(Nahlas.) Nie v mori bude kľúč, lež v okne tam.

(Nasleduje Evu.)

Adam (spamätajúc sa).

Tak poďme!

Lucifer.

Pozde, všetkému už konec!
Hľa, taký pošetilý je tvoj rod:
hneď za prostriedok svojich zverských chtíčov
ti považuje ženštinu, a s jej
líc zhrubelými sotre rukami
pel poesie, seba samého
oberúc takto o to najvnadnejšie
ľúbosti kvieťa; hneď zas na oltár
ju kladie za boha, a krváca
jej k vôli, daromne sa trampotí,
kým bezúrodne zvädajú jej bozky.

Čo nepokladá za ženu ju a
ju ako takú neváži si v kruhu
jej povolania jasne určenom?

(Medzitým zotmilo sa cele, mesiac vzchodí. Isaura a Helena u okna.)

Eva.

Jak túžobne sa díval na mňa, jak
sa triasol, ach, on! tento chrabrý muž,
on predo mnou sa chvel; však moja ženská
ctnosť, tá a viera rozkazuje mi —
Tu dokonám, ach, ako svätá obeť.

Helena.

Na zázrak, jak je ozaj bláznivé
pohlavie naše! Jestli rozkmotrí
sa s predsudkom, tož ako divoká by
zver za rozkošou bzíka, dôstojnosť
si strhá so skraní a vývrhľom
sa v bahne váľa; ak s ním drží zase,
i vlastnej tône ľaká sa a trasie,
schnúť-pŕchnuť dáva nemilobohu
pôvabom svojim sťaby prielohu,
i iných tak i seba ozbíjajúc
vše o pôžitok. Prečo, toto znajúc,
po prostred ceste radšej nechodí
si rúče? Lebo čože zaškodí
ký dobrodružný kúsok v prekmitu,
ký drobný pomer nežný tu i tu,
v spojení, ovšem, s vkusom úhľadným?
nie, nech si akokoľvek usnadním,
to neviem chápať umom ani čuchom.
Veď ženská predsa nie je čírym duchom.

Eva.

Helena, kukni, či tu ešte stojí?
však jakby pošiel bol tak ľahko preč?
Len ešte raz tom nočnom pri pokoji
kiež počula bych sladkú jeho reč.

Adam (k Luciferovi).

Popatri, nestojí-li u obloka,
či nehodlá as' za mnou odoslať
čo i len pozor, fľochnutím bárs oka?
Len ešte raz kiež uvidel bych — ľaď!
jej štíhly zjav — Isaura! nedbaj, och,
že tu som ešte.

Eva.

Pre nás obidvoch
by lepšie bolo ver' ti nestáť tu.
Dve srdcia, podrobené rozvratu,
sa srastú skoro: i zas iba bolí,
keď poznovu ich roztrhneme v poly.

Adam.

Či nebojíš sa tak sa dívať v pláň
velebnej noci, čo, jak ohromné by
kés' srdce, láskou buší z všetkých strán,
kde iba nám dvom v pozemskom tom nebi
nevoľno ľúbiť? nebojíš sa preds',
jej čar že unesie ťa nakonec?...

Eva.

I vo mne žije to, jak kúzlaplný
sen, ktorý z neba doprevadil var'
ma na tento svet, lúčom v temno chmár:
na vzduchu vlnách krásny spev sa vlní,
ihravých bôžkov vidím tisíce
sa usmievať zpod každej vetvice,
ich bratské bozky rosou pršia shora;
no k nám už, Tankred, viacej nehovoria.

Adam.

A prečo, prečo? múr ten z vetchých skál
že zahrádza mi? Ktorý od pohanov
som výpalného toľko dobyl zbraňou,
ja nevládal bych preliezť tento val!?

Lucifer.

Nie vera, bo ho bráni času duch,
silnejší než ty.

Adam.

Hach! kto mi to vraví?
(V úzadí svetlo hranice sa zapáli.)

Kacíri (v chóre zdaleka).

21. Vytrhni dušu moju od meča, jedinú (dušu) moju od psov!
22. Vysloboď ma z hrtana lva, a od rohov jednorožcov zbav ma!
23. Vypravovať chcem o mene Tvojom bratom svojim, prostred shromaždenia Ťa chcem chváliť.

Eva.

Buď milostiv' ich hriešnym dušiam, Bože!

Adam (zaraziac sa).

Jak desná pieseň!

Lucifer.

Váš spev svadobný.

Adam.

Nech, všetko jedno, nezľaknem sa. Budem
za teba vzdorovať bárs všetkému!

Mnísi.

26. — — nech sa odejú stydom a hanbou, ktorí sa vyvyšujú nado mňa!

27. Nech plesajú a nech sa radujú, ktorí mi želajú spravedlnosti, a nech hovoria ustavične: Veliký je Hospodin, ktorý praje pokoja služobníkovi Svojmu!

(Začiatkom predchádzajúceho chorálu Adam, ktorý ku kláštorným dverám bol postúpil, znova zastal. Na veži zakričí kuvik, v povetrí liecu strigy a predo dvermi kostlivec vyvstáva zo zeme a hrozive zastane pred Adamom.)

Eva (pričapiac okno)..

Môj Bože, ratuj!

Kostlivec.

Preč od posvätného
tohoto prahu!

Adam.

Ktos' ty, strašidlo?

Kostlivec.

Ja som to onô, čo tam drepeť bude
ti v každom bozku, v každom objatí.

Strigy (chichotajúc sa).

Sladký osev, trpký plod,
holúbok ti krídeľ hádať
vyseď, vydojč a tak voď,
žihadly kým budú vládať.
Isaura, zveme ťa!

Adam.

Ké podoby!
Vy premenili ste sa, či ja sám?
Som poznal vás, znal onej za doby,
keď úsmech, na ruži jak krásy plam,
hral na ústach vám. Čo tu drsnatá
je skutočnosť, čo sen tu bezvedomý?
Na vašu vražbu slabne rameno mi.

Lucifer.

No, do akej som preroztomilej
tu spoločnosti hupol náhodou.
Jak dávno čakám na šťastie to. Táto
bosoriek hŕba pekných zdvorilých,
čo pritomvšetkom nahé rusalky
ďaleko predstihuje v necudnosti,
ten starý tovariš, smrť strašlivá,
čo znetvorujúc prísnu-chladnú ctnosť,
ju pozemšťanom robí ohudlivou . . .
vás všetkých vítam! Škoda-preškoda,
že nezbýva mi času medzi vami
môcť dlhočiznú pretrkotať noc.

(Zjavenia zmiznú.)

Hej, Tankred, hor' sa, Tankred! Tvoja milá
zachlopla okno; i nač stojíme
tu v pustej noci? Vietor studený
zvial, pakostnica bude odmenou ti;
aj Helena sa čopriam objaví,
i čo s ňou potom? Hádam milkovať
len nebude sa diabol? Na veky
by urobil sa smiešnym, no a vtedy
i jeho vládu on sám vzal by, čert.
Na počud: človek s hruďou horúcou
po láske dychtí, nyjúc, a len muku
žnie, trýzeň. Diabol s hruďou mrznúcou
mu sotva stačí včas sa vydreť z rukú.

Adam.

Veď, k novo-bytiu veď ma, Lucifer!
V boj pustil som sa sväté za vidy
a našiel kliatbu v podlom ponímaní;
ku sláve Božej obetovali
ti človeka, a človek zakrnelcom
bol k vyplneniu mojej idey.
Šľachetnejšími zrobiť túžil som
tie naše pôžitky, a hriechu známku
som vypiekol len v čelo pôžitku;

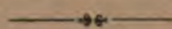
ctnosť rytiersku som vystavil, a táto
do srdca dýku vrazila mi. Preč
ztaď, do nového sveta! Nadostač
už ukázal ja, čo som hoden; ktorý
som zápasiť znal i som znal sa zriecť,
bez hanby môžem miesto opustiť.
Aj nech ma nič viac nerozuecuje;
svet hýbaj sa, jak zochce, rúť sa — polez:
ja neupravím ďalej jeho kolies,
kde rozhod-rozchod: stranou ustrnem,
na jeho zkärky hľadiac ľahostajne.
Som unavený, odpočívať chcem!

Lucifer.

Nuž, oddychuj! Ja nebárs verím však,
že by ťa duch tvoj, s onou prenáramnou
nezkojiteľnou silou, nechal tak
sa povaľovať. — Adam, rušaj za mnou!

(Pokračovanie.)

Na 613. str. v 6. riadku miesto »takého« čítaj: *druhého.*

Danteova

Divina Commedia

vo výťahu.

Horvatsky napísal

dr. *Isidor Kršnjavi,*

poslovenčil

dr. *Ivan Zoch.*

(Pokračovanie.)

XIV. spev. (Násilníci proti Bohu.)

Prejdúc čez pásma násilníkov, v ktorých sa mučia násilníci proti bližným vo vriacej krvi, a násilníci proti sebe ako pustá tŕňovitá hora, prijdú básnici do pásma, kde sú násilníci proti Bohu. To je pieskovitý, nízky, suchý chotár okolo hory samovražedlníkov, od ktorej je oddelený násypom. Tu zazre Dante mnoho holých duší, ktoré spoločne bedákajú a horko plačú. Jedni ležia na chrbte, druhí čušia shrbení, a tretí neprestajne behajú. Týchto tretích bolo najviac. Na celé to pole padaly chĺpky ohňov, ako padá v horách, keď je ticho, sneh v chĺpkoch, a nešťastníci striasajú ten ohnivý sneh neustále so seba.

V prvej hŕbe najväčších hriešnikov leží veliký Capaneus, jeden zo sedmorých, čo sa borili proti Tebáncom. Ešte i teraz kľaje Boha.

Jeho besnosť, to mu je najväčšia muka. Druhých hriešnikov básnici ani neobzerajú, lež idú popri hore vražedlníkov po násype ďalej, až dôjdu do krvavej rieky, ktorá tečie z tej hory v kamennom koryte. Dante sa opýta Virgila, čo to za rieka, a tento mu odpovedá:

„Na Krete, pri vrchu Ide, stojí rovno jeden starec, ktorý obrátil chrbát proti Damiettu v Egypte a hľadí na Rím, ako do nejakého zrkadla. Hlavu má zo zlata, ruky a prsia zo striebra, od pŕs do bedier je z medi, a ostatné mu je zo železa, okrem pravej nohy, ktorá je z hliny. Na nej stojí pevnejšie, nežli na tej druhej železnej. Z celého tela, okrem hlavy, vytekajú slzy a tvoria v pekle štyri rieky: Acheron, Styx, Flegeton a Kocyt tamdole v najhlbšom pekle."

Na to ozve sa Dante: „Ale keď té rieky vyvierajú tamhore v našom svete, ako je to, že sme ich nevideli už hore vyššie v pekle, ale len tudole?"

Virgil odpovie mu: „Toto miesto pekla je okrúhle, a my sme neobišli všetky kruhy naokolo, preto sa nediv, ak sa ti niečo bude zdať podivným."

Dante sa opýta: „A kde je Flegeton, kde Lete?"

„Flegeton je hľa tu, mohol si sa i sám domyslеť; vidíš, jak vrie, a Lete uvidíš ďalej v očistci. No teraz poďme ďalej.

Rozprávka o tom starcovi prevzatá je čiastočne z biblie, ale ju Dante značne premenil. Ten starec je obraz človečenstva.

Starec pozerá s východu na západ, to znamená, že tak išla kultúra a vzdelanosť. Zlatá hlava značí zlaté časy rímskeho cisárstva pod Augustom. Kovy menšej ceny ukazujú, ako padal blahobyt človečenstva nižšie a nižšie, až konečne stál svet za času Dantea, opierajúc sa o železnú nohu východného cisárstva i na hlinenú, už slabú, západného. Dante neprorokuje, ako prorok Daniel, pád toho kolossa, ale označuje položenie človečenstva velice nebezpečným. Pukliny na tom kolosse, z ktorých vytekajú slzy, to sú hriechy, z ktorých sa tvoria rieky, vedúce do pekla.

Myslí sa, že té pekelné rieky sú v spojení, horúca čiastka tej rieky, čez ktorú preváža Cháron duše, zove sa Acheron, tento tečie popod zem ďalej a tvorí v piatom kruhu močiar Styx, v siedmom vriaci močiar z krvi, ktorý leží okolo hory samovražedlníkov a z ktorého vyteká vriaci krvavý Flegeton a padá po bralách do najhlbšieho pekla, kde sa zove Kocyt.

Symboličné verše o tom obrovskom starcovi, o vrchu Ide na Krete, o pekelných riekach vplietol Dante tak umelecky, že čitateľ nezunuje čítať vypravovanie nesčíselných múk, v ktorých sa prekliate duše mučia.

XV. spev. (Násilníci proti prírode.)

Po brehu vriacej rieky básnici idú násypom ďalej, para z rieky Flegetona chráni ich pred ohnivými chumáčmi. Vzďaľujú sa od hory.

A zpod násypa idú im naproti rozličné duše, ktoré vyvaľujú oči na cudzincov. Jeden z prekliatych pozná Danteho a diví sa nad tým, že prišiel živý do pekla. Dante pozerá dlho do vyhorelej tvári prekliatej duše a pozná konečne v nej Brunetta Lativia, ktorý mu povie, že sa trochu s ním prejde. Dante chcel, aby si trochu sadli, ale mu hriešnik povie, že tá duša, ktorá si tu sadne, musí tam ostať sto rokov pod dažďom ohnivým. Šli tedy spolu ďalej. Dante netrúfa si sísť s násypa, aby neprišiel pod ohnivý dážď, ale kráčal so zohnutou hlavou, ako keby chcel preukázať Brunettovi velikú úctu. Brunetto sa ho opytuje, že čo za osud ho sem doviedol prv nežli umrel, a kto je ten, čo ho vedie. Dante mu to rozpovie. Na to mu duša odpovie: „Jestli pôjdeš, ako ťa vodí tvoja hviezda, dôjdeš do veľkej slávy. Kebych nebol privčas umrel, rozveselil bych ťa, vidiac, že ti hviezdy prajne hovoria. Ale ti bude nepriateľom tvoj vlastný nevďačný národ florentínsky, práve pre tvoje statočné námahy, lebo kde rastie trpká skoruša, tam nemôže kvitnúť sladká smokva. Staré príslovie vraví, že sú slepí, národ je to lakomý, pyšný a zlobný, chráň sa ich zlých obyčajov. Také ti hodnosti šťastena chystá, že budú pachtiť obe stránky za tebou, ale im ostane zobák ďaleko od trávy. Té zveri nech sa medzi sebou žerú, ale nech dajú pokoj byline, ktorá vznikla na tom smetišti zo starého rímskeho semena, ktoré tam bolo ostalo prvej, nežli sa vyliahlo to hniezdo všetkej zloby.“

Dante odpovedá svojmu učiteľovi: „Keby Boh bol vyslyšal moju modlitbu, ešte by ste i dnes žili. Ešte mám váš milý obraz v pamäti, ako ste ma deň čo deň vyučovali, ako človek dochodí do nesmrteľnosti. Ako som vám za to povďačný, dokiaľ budem žiť, toho nezabudnem. Čo ste povedali o mojej budúcnosti, to si dobre zachovám, čo som tu od vás počul, to mi vysvetlí hore požehnaná žena. Len to vám musím povedať, že som hotový na všetko, čokoľvek bude, len nech mi ostane svedomie čisté. Taký závdavok budúcich skutkov nie mi je nové, preto nech krúti šťastena svoje koleso, akokoľvek sa jej chce.

Virgil sa obrátil k Danteovi a povedal mu: „Dobre si si zachoval moju nauku.“ No Dante pokračuje v rozhovore so svojím učiteľom Brunettom, a požiada ho, aby mu povedal, ktorí sú z jeho spolutrpiteľov najznamenitejší? Brunetto mu povie: „Dobre je znať o niektorých, ale o druhých je najlepšie mlčať, lebo je čas prikrátky, aby som ti mohol všetko vyrozprávať. Ostatne vedz, že všetci boli kňazia a učenci, všetci slávni a veľkí, všetci tým istým hriechom zohyzdení. Tam hľa, v tej biednej hromade je slávny grammatik Priscian, tamto Fraňo Accursius, veľkého juristu syn a i sám slávny jurista, a jestli sa ti žiada videť bedára, tam hľa biskup Andrej de Moggi, ktorého sluha sluhov božích — pápež — preložil z Arna do Baglione, kde složil svoje hriešne telo. Ešte bych ti i viac riekol, ale nesmiem ďalej s tebou ísť a hovoriť, lebo vidím, ako sa dvíha tam v tej pustatine oblak prachu. Ide čeľaď, s ktorou nesmiem byť. Ešte ti odporúčam moju knihu *Tessaro,*

v ktorej ešte žijem na tom svete. O druhé ťa nič neprosím." Obrátil sa a odbehol, ako bežia behúni vo Verone.

Podivné je, že Dante stavia svojho učiteľa, ktorého mal veľmi rád, medzi sodomitov. Boli síce hriechy Brunetta Latina známe celému svetu, ale ich Dante zvečnil. Prečo? Brunetto Latino bol veľmi vážený a ctený, skvelý rečník, výtečný učiteľ morálky, filosofie i slobodných umení, písal pekné knihy, medzi nimi známu *Tessaro*, istý druh encyklopädie. Počas celého života ho ctili a vážili a predstavenstvo Florencie ho vyznačovalo pri každej príležitosti. Vyzerá, ako keby bol sám Dante žiakom jeho mravovedy. Ako je, že mu tento žiak tak trpké slová dáva do úst ohľadom Florencie? Ako je, že jeho, ktorého ctí ako otca, biľaguje ako sodomitu? — Scartazzini myslí, že sa tu skrýva nejaká tajnosť Danteovho života.

XVI. spev. (Iní hriešnici proti prírode.)

Básnici idú k mestu, kde Flegeton padá do priepasti dolného pekla. Zďaleka počuť šum vodopádu len ako bzučanie roja včiel. Z jednej hŕby sodomitov, ktorá chodí po ohnivom daždi, oddelia sa tri duše, prijdú k básnikom a kričia: „Postoj, ty, čo si, súdiac po obleku, z našej pokazenej krajiny!"

Ťažké rany vidí Dante na nich od starých i nových kvapiek ohnivého dažďa.

Té tri duše pristúpily k básnikom, a krútiac sa v kruhu shovárały sa s Danteom. Prvý bol Guido Guerra, vznešený Florentínčan a vojvoda, druhý Tegghiajo Aldobrandi, štátnik a vojak, a tretí, ktorý rozpráva, florentínsky kavalír Rusticucci. Na prvého i na druhého bol sa Dante opytoval bruchopasníka Ciacca v treťom kruhu.

Dante má vôľu sísť k tým trom dušiam a objať ich, ale bojí sa ohňa. Povie im, že je ich krajan a neopovrhuje ich, ale od srdca ľutuje. Hovorí, že si vždy s úctou spomínal ich diela i mená, a preto tadiaľto chodí, aby si dušu spasil, no prv musí na dno pekla dôjsť a tak sa vzniesť k spaseniu.

Prekliatec mu odpovie: „Na dlhý život i slávu mena svojho povedz mi, či ešte jesto v našom meste šľachetnosti a udatnosti, ako to bývalo voľakedy, alebo azda už cele prestaly? Nedávno došlá duša jedného Florentínčana doniesla sem o tom zlé vesti. Dante zdvihol hlavu a vykríkol: „Oj, Florencia! Novodošlí a rýchle nadobudnuté bohatstvá urodili v tebe pýchu a samopaš, tak že teraz sama nad sebou plačeš!"

Tri tône na tieto reči Danteove obzrely sa jedna na druhú tak, ako sa obzerajú ľudia, keď počujú pravdu.

Všetci traja odpovedali: „Buď spokojný, ak i druhý raz tak dobre prejdeš, keď niekomu povieš pravdu. Šťastný si, že môžeš povedať, čo cítiš." A zaprosia všetci traja, aby im Dante obnovil rozpomienku, keď sa vráti z pekla. Rozídu sa a odbehnú rýchlejšie, nežli by človek mohol povedať „ameň".

Básnici idú ďalej. Dôjdu ku bralu, ktoré vyčnieva z priepasti pri vodopáde červenej rieky. Strašný šum ich temer ohlušuje.

Dante, ktorý je opásaný mníšskym povrázkom, ktorým už dávno vynasnažoval sa prevládať strakatého pantera smilnosti, sňal povrázok so seba, smotal a dal ho Virgilovi, ktorý si ho pýtal. Virgil sa obrátil na pravo a hodil niečo ďalej od kraja priepasti klbko do nej. Dante rozmýšľal, čo to má značiť, že Virgil, ktorý hľadel za klbkom do hĺbky, hodil ho, ukazujúc tým, ako treba varovať ľudí, ktorí nehľadia len na skutky, ale vidia svojím duchom až do duše.

Z priepasti sa zdvihla, plávajúc povetrím, strašná ozora: Geryon, syn Chrysaorov a Okeanidy Calinoe, strážca velikého cárstva klamárov. On je symbol čili znak klamu.

XVII. spev. (Úžerníci. Cesta do dolného pekla.)

„Hľa, to je zver s ostrým chvostom, ktorým rozrýpe vrchy, ruší múry i štíty; tu je, on zasmradí celý svet,“ povie Virgil. Geryon má tvár poctivého človeka, dva pazúry, telo strakaté ako had. Prsami leží na brehu priepasti a chvost mu visí do nej, leží ako člnok na vode pri brehu, alebo ako bobor v zemiach pažravých Nemcov, keď má hlavu na brehu a chvost vo vode. Ozora šibe chvostom a svíja ho dohora, ako škorpion.

Virgil povie: „Teraz musíme sísť k tej ozore,“ pojme Danteho za ruku a odvedie ho k nej, vyhýbajúc horúcemu piesku a plameňu. Keď prišli na kraj priepasti, soznámi Danteho s dušami, ktoré tam sedely. To sú úžerníci. Oni sú pri Geryonovi. Úžerníctvo je najbližšie klamu. Virgil povie Danteovi, aby šiel si ich obzreť, a tak aby videl celý kruh, kde úžerníci škriabu sa ako psi, aby striasli so seba plamene, ktoré na nich padajú. Každý má okolo hrdla prázdnu kapsičku, na ktorej je namaľovaný címer úžerníkov. Väčšinou sú to florentínski zemäni. Po címeroch ich poznáva Dante, kto sú. Všetci hľadia neustále na svoje kapselky, ako keby i tu boly v nich peniaze. Jeden z nich rozpráva im o dvoch úžerníkoch na zemi, pre ktorých sú tu už prichystané krásne mestá, a pritom naťahuje rúhave ústa.

Vrátia sa. Dante vidí, ako Virgil už vysadol na Geryona, a zove ho, aby si aj on vysadol. Dante sa bojí, Virgil ho posmeľuje, konečne sadne Dante na Geryona, trasúc sa od úžasu. Geryon sa spúšťa, plávajúc vzduchom, pomaličky krúžiac v stá kruhoch; dojdúc na dno pekelnej priepasti, spustí básnikov a odletí.

XVIII. spev. (Svoditelia.)

Ôsmy kruh, v ktorom mučia sa klamári, rozdelený je na desať hlbokých, velikánskych jarkov, ktoré idú naokolo v sústredných kruhoch a ktoré Dante zove „malebolge“, t. j. kruhmi zlého šťastia. Dole v prvom jarku sú tí, ktorí sviedli ženy pre druhých, títo kráčajú protivným smerom proti tým, ktorí sviedli ženy pre seba.

Medzi svoditeľmi Dante vidí niekoho, o ktorom myslí, že ho pozná, i opýta sa ho: „Prečo si tu?“ — „Lebo som sviedol svoju sestru a markeza d'Este. Tu nás je mnoho Bolognezčanov.“ Keď toto hovoril, čert šibal ho bičom. — Išli ďalej popri vysokej stene skaliny, ktorá ležala ako most čez ten jarok. Dôjduc na vrch toho mosta, Dante zazre dole svodcov, bežiacich protivným smerom, ako ich čerti honia a bičujú.

Došli do brda, ktoré delí prvý jarok od druhého. Tu dávia sa duše v človečom lajne pre cudzoložstvo. Tam hen vidí Dante jednu dušu zamazanejšiu od druhých. „Prečo na mňa viac hľadíš, nežli na druhých?“ — „Lebo sa mi zdá, že ťa poznám. Ty si Alessio Interminelli da Lucca.“ Duša sa bila po hlave a hnevala sa i žalostila, že ju Dante poznal, a vyznáva svoje hriechy.

Virgil ukáže Danteovi druhú z tých úbohých duší, ktorá i tu na dne pekla tak sa drží ako bludnica. To je Thaïs. Ona nám znázorňuje, ako zavádzala bláznov.

XIX. spev. (Pápež Mikuláš III.)

V treťom jarčisku kajajú sa tí, ktorí klamali tým, že kupčili so svätými vecami. Zakopaní sú do jám hlavami, nohy im trčia dohora, a päty im horia. Keď prijde nová duša, padajú hlbšie do jamy, a na ich miesto vstúpi nový hriešnik. Títo hriešnici obrátili boží poriadok hore nohami, preto teraz musia sami tak stáť. Miesto, aby boli mysleli na nebo, upierali oči na zem; kovy, ktoré sa kryjú v zemi, boly im bohom, teraz trčia hlavou v zemi, kde bol ich boh. Neznali nič iné, len plniť svoj mešec, teraz plnia jamu svojím telom. Šliapali pätami plameň Ducha svätého, teraz im päty horia plameňom — to je protiva aureoly svätých.

Dante spozoruje jedného, ktorý kope nohami väčšmi od druhých. Keď mu Virgil povedal, kto je to, pristúpi k nemu a povie mu: „Ty, ktokoľvek si, povedz mi, jestli môžeš, prečo si tu hore nohami zapchnutý ako kôl, úbohá duša?“

Dante sa nahnul k duši, ako sa nahne spovedlník k hriešnikovi, keď ho duša počne zvať, a privoláva mu:

„Či si už predsa raz i ty prišiel sem, Bonifác! Prerátal som sa o niekoľko rokov.“ — Dante nevie, čo by mu na to odpovedal, no Virgil mu rečie, aby povedal duši, že on nie je Bonifác.

Duša teraz odpovie, že je ona pápež Mikuláš III. Orsini, a že trpí pre nepotismus; „ako opravdový syn medvedice chcel som povýšiť medvieďatá, tam hore som shŕňal peniaze do vreca, teraz mňa tu zahrnuli do jamy. Podo mnou sú moji predchodcovia, tiež simonisti, zapchnutí do kamenných rozpuklín. I ja ta dôjdem, keď dôjde sem ten, za nehož som teba držal, keď si ma tak znenazdajky oslovil. Ale mne tu omnoho dlhšie horia päty, nežli budú Bonifácovi, lebo onedlho za ním dôjde so západu ešte horší pastier — Clemens V., ktorý potisne Bonifáca VIII. i mňa hlbšie do diery...“

Dante ostro opýta sa ho: „Povedz mi, koľký bol poklad, ktorý na počiatku žiadal Pán od svätého Petra, keď mu dal kľúče moci

kráľovstva nebeského? Nežiadal viacej, ako: Poď za mnou! Ani Peter, ani ostatní apoštoli nežiadali od Mateja ani zlata, ani striebra, keď vstúpil na miesto prekliateho Judáša. Ostaň len tu, kde si, a dobre opatruj peniaze, ktoré ťa omámily, že si sa obrátil proti kráľovi Karlovi. A keby mi nebránila úcta naproti tým kľúčom, ktoré si nosil v živote, povedal bych ti ešte horšie, lebo svet plače pre vašu lakomosť, pre ktorú ste šliapali dobré a oslavovali zlé. Vás, pápežov, videl sv. Ján v zjavení sedeť na vode a smilne hrešiť s kráľmi. Dokiaľ ste sa nezrodili, bola cirkev mocná so siedmimi hlavami (sviatosťami) i s desiatimi rohami (desať božích prikázaní). Vám je striebro a zlato boh a od pohanov delí vás len to, že sa títo klaňajú *jednému* falošnému bohu, a vy *stým*."

Tu začala duša ešte viac kopať, už či z hnevu, či preto, že ju svedomie pieklo.

Virgil počúval rozhovor pozorne, lebo rád počúva pravdu, objal Danteho, pritisol na prsia a vyniesol na brdo, s ktorého boli sišli a ktoré delí štvrtý jarok od piateho. Odtiaľto zahliadli druhú dolinu.

XX. spev. (Čarovníci a falošní proroci.)

V štvrtom jarčisku hemžia sa falošní proroci a čarovníci. Hlavy majú nazad obrátené. Keď idú napred, hľadia nazad, lebo chceli predtým priďaleko napred videť. Dante sa rozplače od smilovania, ale ho Virgil za to ostro vyhreší, lebo že ľutovať týchto hriešnikov protiví sa pravde božskej. Tu vidí Dante falošnú prorokyňu Manto, a potom ešte spomína falošných prorokov, kuzelníkov a astrologov Amfiarosa, Tiresia, Eripila, Michaëla, Scotta, Asdenta i iných.

Prejdú do piateho jarčiska.

XXI. spev. (Zlí úradníci. Tanec čertov.)

Ako varia vo veneciánskom arsenále smolu, keď poprávajú lode, tak vrie dole v piatom jarčisku smola, ktorá sa lepí na brehoch. Na površí videť bubliny, ktoré puknú a zas nové nastanú, tak že nič nevideť, čo sa v smole varí. Virgil upozorní Dantea na čerta, ktorý beží druhou stranou a driape sa hore na brdo. Tvár má strašnú, pohyby surové, krýdla rozpiate, a na chrbte nesie hriešnika, ktorého drží pazúrmi za nohy, a kričí: „Kvačidruhovia tohoto nášho mosta, tu vám nesiem starostu mesta Lucca: chytro ho hádžte do smoly, lebo sa musím vrátiť, mesto je dobre obydlené takýmito ľuďmi, všetci sú zapredajní okrem Buontura, za peniaz tam prevrátia nie na áno." I hodí dušu do vriacej smoly a odbehne, ako domáci pes, keď s reťaze beží za zlodejom.

Duša sa potopí do dna, ale skoro vyjde na vrch, lež čím sa pokáže, zakričia na ňu pod mostom skrytí čerti: „He! Tu ti nič nepomáha svätý obrázok tvojej cirkve, tu sa pláva nie tak, ako v rieke pri Lucce. Preto sa nedvíhaj zo smoly, ak nechceš pocítiť ostrie našich vidiel. V tom ho už čerti zmáčajú svojimi vidlami do vriacej smoly, ako keď kuchár vtláča kusy variaceho sa mäsa do vriacej polievky.

Virgil skryje Dantea za bralo, a sám odíde k čertom, ktorých pozná už od prvého pobytu. Prejde cez most na šiesty breh, no čím ho čerti zbadajú, hodia sa na neho, ako psi na žobráka. Vidly vystrčia proti nemu, no on ich utíši, a pozove jedného, aby sa s ním v mene všetkých poshováral, že mu rozloží príčinu tejto návštevy.

Všetci zvreštia: „Zlochvoste (mená čertov podávam v preklade), poď napred!“ — Z hŕby čertov vystúpi jeden, príde k Virgilovi, a ostatní zostanú v hromade.

Virgil poníži čerta, odvolávajúc sa na božiu vôľu, ktorá mu nakladá previesť tadiaľto živého človeka. Čert rozkáže svojim druhom, aby sa držali ticho. Teraz Virgil pozve Danteho, aby prišiel k nemu. Keď prišiel k Virgilovi, naperili všetci čerti oči i svoje vidly na Danteho, tak, že sa Dante zľakol a pritiahol k svojmu vodcovi, hľadiac s úžasom na čertov. Čerti nahovárajú jeden druhého udreť ho, ale čert, s ktorým Virgil hovoril, im to zabráni.

Zlochvost ukazuje sa veľkodušným naproti básnikom, ale je to čertovská veľkodušnosť. Mieša pravdu so lžou, lebo ich chce oklamať. „Tadiaľto,“ hovorí, „nemôžete ďalej ísť, lebo je šiesty kruh cele rozbúraný.“ To bola pravda. „Včera o päť hodín pozdejšie nežli je dnes, bolo 1266 rokov, od kedy sa tento most svalil.“ I to bola pravda. „Jestli chcete ísť ďalej, tak choďte popod toto bralo peknekrásne ďalej, tam je cesta dobrá.“ To bola lož, lebo tam bola cesta porušená. Virgil uveril čertovi, ako už ľudský rozum často čertovi na lep sadne.

Zlochvost chce básnikom ukázať ešte i viac čertovskej veľkodušnosti, i vyznačí im zo svojej čaty viac čertov za sprievodčích, a to po ich pekelných menách: Zohnikrýdla, Psohlavca, Psinu, Rudobradu, Nosoryla, Drakovca, Psodera, Sviňoruba, Pekelníka i Rohatého a dá im dvojsmyselné úpravy.

Dante húta, že čert luže, i povie to Virgilovi, no tento ho teší a posmeľuje, i tak pôjdu za čertmi, ktorí sa čertovsky lúčia so svojím vodcom. Oni mu vyplazujú na rozlúčku jazyky, a tento zatrúbi na zadnici.

Ako v klassických tragédiach medzi akty hrávala sa satyrická komédia, aby poslucháčom na duši odľahlo a aby smutnú skutočnosť lepšie vycítili, tak i Dante vložil medzi tieto strašné výstupy „tanec čertov“, ktorý sa v tomto speve počína a v nasledujúcom končí.

(Pokračovanie.)

Povrchnosť.

V povodeň naváľala rieka na roľu žúl s Tatry. Keď voda opadla a zazrela roľa skaliská, začala ich posudzovať:

Načo ste vy na svete? i s vašou materou Tatrou od večných vekov holé trčíte; zbožia nijakého nedonášate, ani len nepotrebný

moch nerastie na vás! Vidíte, ja každé leto dochovám hrúzu ťažkých klasov: zo mňa má hospodár i s celou čeľaďou radosť i úžitok — a z vás čo kto má?

Ozvala sa jedna zo skál: Vidno, že máš s ľuďmi do činenia: i ty si taká povrchná, ako tí! Keby si ty nepozerala tvár našu, ale keby si prenikla do nás, videla by si zlato ligotavé, čo my vo vnútornostiach svojich chováme, a nebola by si vypustila z úst také prázdne reči!

Hájomil.

Z básní Kýčerského.

Kde ste, piesne?

Kde ste, piesne? Ku zápoliam,
čo sa pnú toť v mojej mysli,
už od dávna márne volám,
by sa hviezdou pozablysly.

Kde ste, piesne? Pusto, hlucho
v srdci, ako v mysli biednej;
na svadbe, keď viezli rúcho,
ostaly tie do poslednej.

Na tej svadbe pred rokami
piesne moje neposedne
prelietaly hrdielkami
bielych družíc v noci vo dne.

Na tej svadbe, — ach, posledný
raz to zvučal cymbal nimi —
poostaly, a ja biedny
nesídem sa nikda s nimi.

Čo tam, to tam...

Čo tam, to tam...
Ach, márne hľadím ku horám.
Hľa, chumeľ sa tam kási belí,
poslovia zimy doleteli,
belostný, chladný sypú prach
po skáli a po svrčinách.

Čo tam, to tam...
Už dávno túto nôtu hrám;
jej tón sa teskný v srdce vkráda,
že z krásy už len maškaráda
sa mysľou mojou poneviera
tou mdlou peruťou netopiera.

Čo tam, to tam...
Hľa, jako darmo nariekam,
cez slzí závoj hľadiac tesný
na obraz dávno zašlej vesny,
čo v mlhách sa mi šedých tratí, —
tá nikdy sa viac nenavráti.

Čo tam, to tam...
a predsa ešte spomínam,
čo smietla žitia povíchrica,
tú kytku z ruží, ten pel líca,
leskočiek modrých tmavý vlas, —
ej, doby šťastia, škoda vás!

Jeleň.

Čo sa robí na horách...
Lesom kúrňavy sa tmolia,
zponad grúňa do údolia
iste to tam padá sňah.

V chvíli zbelel Javorník.
Domčeku tam na obločky
posadaly sňahu vločky,
v záhrade tiež na chodník.

A pred domček jeleň stal.
V sňah sa boria bystré nôžky,
vetev šibla o parožky,
v domku zbroj ktos' s steny sňal

Z mraku ticho padal sňah.
Oknom domku blyslo čosi,
jeleň krvou sniažik rosí —
huk sa niesol po horách.

Padol jelen na výstrel
plnej sňahu do zákopy;
ach, jak sa tou krvou topí
toho sňahu chladná bel.

Popevky.

Od *Hájomila.*

Červená je ruža . . .

Červená je ruža, aj mak divý v žite.
Ruža medom vonia, mak jed varí skryte.
Spanilá devica, červené máš líca,
Ale ti mak vlči v nich, nie ruža, blčí!

Spolu lietavajú . . .

Spolu lietavajú v kŕdli holubice...
V háji voňavom sa družia borovice...
Oh, len prečo, prečo z toho rodu som ja,
Kde sa čeľadníci na úlomky lomia?

Šľachetnému.

Pomedzi skalinu samá ferečina;
Na bralách skalnatých len kosodrevina...
Keby i v národe len to presvedčenie
Rástlo, za čím sa ti túžba srdca ženie!

K Tatre.

Tatra, v bokoch sa ti s jedlinou smreč mení;
Od nôh až po čelo leží moch netata;
Na hlavu ti padá prvý sňah studený,
U nôh ti blkotá moja duša vzňatá!

Šedivé strniská . . .

Šedivé strniská, brnavé úhory;
Pomedzi ne chodník, vietor s ním hovorí.
A ja tade idem v srdci s kvietim vôle,
Bo mňa domov vedie to pusté údolie.

Na našom ohrade . . .

Na našom ohrade, na našom priedomí
Z lisťa poobrafal ostrý víchor stromy...

Našim zlobivcom sa ústa jedom penia,
Chcú náš rovný život vytať od koreňa.

Kde sňah biely kudlí . . .

Kde sňah biely kudlí na starom Kriváni
A kde po doline mrazný vietor veje;
Potôčku kde zima štebotanie bráni,
Tam sa rozvíjajú, tam, moje nádeje.

Roztopí sa ten sňah na starom Kriváni;
Vesnou do doliny vletí vetrík plesný;
Potôčik pobeží rozoštebotaný —
A môj národ by sa nemal dožiť vesny?

Prof. dr. Karol Kadlec.

Napísal: dr. *A. Ráth.*

(Pokračovanie.)

O nevšednej pilnosti prof. Kadleca svedčí množstvo menších prác a veľkých štúdií. R. 1900 v šiestom svázku (str. 196 a nasl.) Národopisného Sborníka podáva rozbor kníh nasledovných: Wróżda i pojednanie. Studjum etnologiczne. Napisał Stan. Ciszewski. Warszawa 1900. Cena 80 kop. Str. 97 a VII. (O krvnej pomste.) Franciszek Piekosiński, Sądownictwo w Polsce wieków średnich. W Krakowie 1898. (Separ. odtisk z XXXV. sv. Rozpráw Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie.) Н. П. Загоскинъ, Исторія права Русскаго народа. Лекціи и изслѣдованія по исторіи русскаго права. Томъ I. Введеніе I. Наука исторіи русскаго права. II. Формація народа и государства. Казань 1899. Str. 512.

Jediný ročník (V.) Slovanského Sborníka Jelínkovho (1886) obsahuje osem prác Kadlecových. Str. 86 a nasl.: „Listí", črty Frana Mažuraniće, preložil K. — Str. 98: referát o Ruskom Filologičeskom Viestniku. — Str. 139: Z denníku jednoho z nejnovějších básníků srbských. Z Abukazema (Ognjanović, red. „Javora" srbského) — prel. K. — Str. 239: P. A. Lavrovskij, Nekrolog, napísal K. — Str. 326: Srbské učené družstvo v Bělehradě, — Str. 427: Císařská akademie nauk v Petrohradě r. 1885. — Str. 434: Ставропигійске Брацтво Успеньске у Львовѣ, его заснованэ, дѣяльность и значенэ церковно-народне. Написавъ Олександеръ Барвѣньскій. — Str. 519: Akademický sborník, vydaný na oslavu padesáté ročnice literárního obrodu v Chrvatsku. (U proslavu petdesetgodišnjice preporoda hrvatske knjige god. 1885. Vydala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga LXXX. U Zagrebu 1886.) Kadlec

v svojom referáte vyzdvihuje prácu prof. T. Smičiklasa „Obrana i razvitak hrvatske narodne ideje od 1790 do 1835 godine", z nejž cítime, že už vtedy vládla v Hrvatsku jakási maďaromania, ktorá, bohužiaľ, dodnes má vrch v trojjedinej kralevine. V ideálne národnom smere pomáhali Hrvatom Kollár, Moyses, Šulek. Kadlec končí svoj článok slovami: „Kdo pročte celý sborník, jehož obsah jsme jen z časti podali, pozorně od počátku až do konce, přesvědčí se, že i malému národu může býti popřáno za pouhé půlstoletí vysoce se na kulturním poli povznésti a platně ku lidské vzdělanosti přispěti. „O patria salve lingua!"

Krom týchto Kadlec napísal ešte celý rad drobných článkov, týkajúcich sa slovanského práva, do Ottovho Naučného Slovníka. Články: České divadlo, Národop. výst. českoslov. Do jubilejnej publikácie „Památník České Akademie na oslavu 50letého panování cís. Františka Josefa" napísal veľmi dôkladný článok „Literatura právních dějin", ktorý potrebuje znať každý, kto chce poznať české právne dejiny.

Jako slovanský právny historik Kadlec složil hold staršiemu znamenitemu spisovateľovi v tom odbore, *Hermenegildovi Jirečkovi*, z príležitosti päťdesiatletej literárnej činnosti jeho. (Osvěta 1896, str. 669—684.)

„Jest to zvláštní úkaz v české literární obci" — píše Kadlec — „že významná tato událost nebyla náležitým způsobem oslavena. Leckterý pracovník mladší slaví jubileum a dochází poct i vyznamenání, ale pracovníků starších, ač velmi zasloužilých, málo kdo si povšimne. Snad jest to již běh lidského života. Dokud jest člověk mladší, dokud jest více pamětníků jeho celé činnosti, dotud má společnost pro něho náležité porozumění. Ale člověk stárne, vrstevníků ubývá, k veslu přichází pokolení nové, zmítané novými hesly, kterému jest činnost generace starší do velké míry již vzdálena, ba neznáma. Tím se snad vysvětluje, že mužové velkých zásluh nedocházejí u mladšího pokolení pozornosti a oslavy, jaká vším právem jim náleží."

H. Jireček narodil sa vo Vysokom Mýte 13. apríla 1827. Už za mladých študentských liet si vštepil do srdca Tylove slová: „Všechny kroky naše musí vésti láska k národu a jeho štěstí". Jako 19-ročný horlivý mladík začal svoju literárnu činnosť, jako mnohí iní, s belletriou, a po strávení troch rokov u boku Havlíčka v redakcii Národních Novín, po redaktorskej činnosti pri Vesne vo Viedni r. 1855 ukončil svoju novellistickú činnosť, keď r. 1854 vstúpil do služby v ministerstve kultu a vyučovania, a r. 1855 na universite hradeckej dosiahol právnického doktorátu. Mnoho prác historických uverejnil v Č. Č. Musea. Výdatne prispel k oslave svätých vierozvestov Cyrilla a Metoda, zistil rok ich príchodu 863, jako i cestu ich. Mal účasť so svojím starším bratom Jozefom v obrane pravosti RK.

Hlavné dielo Jirečkovo je *Slovanské právo v Čechách a na*

Moravě, r. 1863, I. sv. Doba nejstarší: Od prvních zpráv do konce X. stol., 1864 sv. II. Doba druhá. Od počátku XI. do konce XIII. stol. a r. 1872 sv. III.: Století XIV. č. 1. Základy zřízení zemského. Dva prvé sväzky spracoval i po nemecky: *Das Recht in Böhmen und Mähren geschichtlich dargestellt*. Známosť iných právnych prameňov slovanských, ktorú autor dokázal vo výtečnej rozprave *Srovnalost starého práva slovanského*, robila ho schopným jedine správnej cesty, metody srovnávacej, ktorou zistil samorostlú slovanskú povahu niektorých českých inštitúcií. Roku 1866 začal vydávanie velikého sborníka právnych pamiatok českých pod názvom *Codex juris bohemici;* vyšlo 12 sv.

Roku 1878, keď vrátil sa s parížskej výstavy, vydal *Svod zákonů slovanských* (ruských a litovských, horvatských, českých a polských), v Prahe, 1880, nákladom J. Tempského.

(Dokončenie.)

Prvý soznam rukopisov slovenských alebo inorečových Slovákmi napísaných.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Pokračovanie.)

Revický Pavel Vlad.

1. *Wýpowědě a Swědectwa Písma swatého na Wssecky Články Učenj Kresťanského* sepsané od — —. Roku 1842. (4° str. 36.) V knižnici Pavla Zocha v Modre.

Rizner Ľud. V., uč. v Zem. Podhradí.

1. *Rukoväť literatúry slovenskej* od najstaršej doby do konca XIX. storočia. V spôsobe slovníka životopisného a bibliografického. Práca začatá r. 1875. (4° 4600 listov.)

2. *Z tichých hodín*. Verše. Rp. viazaný z rokov 1870—1890.) (4° str. 256.)

3. *Material k topografickému slovníku zvlášte hor. Uhorska*, pozostávajúci z opisu miest, mestečiek, dedín, osád, hradov, vrchov, riek atď., s podrobnosťami statistickými a dôležitejšími dátami historickými, umeleckými, archäologickými, národohospodárskymi a prírodníckymi. Z rozličných prameňov sbiera od r. 1880. Sväzok I—V, (4° 2500 lístkov.)

4. *Pamätnica*. Sbierka starších i novších dosiaľ nikde neuverejnených veršov slov. spisovateľov. Diel I. Rp. viazaný z rokov 1880—1895. (4° str. 400.)

5. *Slepo nabito*. Veselohra v jednom jednaní. V. Kotzebue A.

6. *Slovník poučný, so zvláštnym ohľadom pre slovenský ľud sostavený*. Rp. začatý r. 1885. (2° 30 hárkov.) Nedokončený.

7. *Pramene k miestopisu územia Slovákmi obývaného*. Rp. viazaný z r. 1890—1895. (4° str. 920.)

8. *Národnie piesne* z Bošáckej doliny, sbierané od r. 1880. Viaz. rukopis. (4° str. 186.)

9. *Slovník dialektický*, obsahujúci slová, idiotismy, frásy, príslovia, porekadlá, prirovnania, hádky, povery, čary, obyčaje, hry, priezviská obyvateľov, mená statku, názvy honov, kopcov, vrchov, dolín, výmoľov, potôčkov, studienok, roľníckych a remeselníckych nástrojov atď. na Bošáckej doline počutých. Rp. viazaný z rokov 1880—1890. (4° str. 725.)

10. *Pramene k životopisnej a literárnej činnosti slovenských spisovateľov a inač zaslúžilých mužov.* Rp. viazaný. (4° str. 415.)

11. *Pokladnica.* Sbierka novších výskumov, predpisov, nárad atď. pre poučenie roľníkov, remeselníkov, priateľov záhradníctva a vôbec pre každú domácnosť, v abecednom poriadku sostavená. (8° 650 lístkov.) Nedokončené.

12. *Repertorium* ku Lichardovmu a Zaymusovmu Obzoru v rokoch 1864—1886 vydávanému. Rp. viazaný, k vlastnej potrebe sostavený r. 1891. (4° str. 316.)

13. *Latinsko-slovensko-nemecko-maďarská nomenclatura známejších* rastlín, pre vlastnú potrebu r. 1892 sostavená. (4° str. 450.) Rp. viazaný.

14. *Abecedný soznam slovenských spisovateľov a prispievateľov všetkých slovenských časopisov, s pripojením mien tých českých mužov a žien, ktorí o Slovákoch písali* Rp. sostavený v. 1895—1900. (4° str. 165.)

Rohoň Ferd., uč. v Butíne a Hložanoch.

1. *Cesta k nábožnosti.* Z nemeckého do slovenského preložený Biblický Katechysmus, k spasitedlnému vzdělání Mládeže slovenské darem přináší — —, ev. učitel v Butíne Temešském. Rp. z r. 1845. (8° str. 96.) V knižn. ev. slov. cirkve v Budapešti.

Rosveidus Herib.

1. *Vitae patrum* aneb *Žiwoti Otců* to gest spisowanj mnohjch starsich Otců a Pustewniků, gak take y gegich rozprawenich, a učinků genž, w latinské reči z weliku pilnosti a praci složil welebni Otec Herybertus Rosweydus, . . . na nemecku reč preložil pan Mathaeus Rottler farar w Geizingu, z nemeckeho pak na slowensky gazik pretlumočil Gisty knez z radu s. Pawla prwnyho pustewnika. Dva svázky. Z r. 1764. (2° str. 1226 a 1326 a Reg.) V knižnici univ. pešťbudínskej.

Rozebránj, Kratičké —, Pěti Artykulů, ktery obyčegne w Cyrkwych Ewangelických malym dytkam neyprwe predkladani bywagj. Pánu Bohu ke Cti a Chwále a malym dytkam k snadnegssjmu wyrozumeny, od Lidj o slawu Božj snažně pečugjcych na swetlo wydané. (V. 8° 15 n. l.) Rp. z konca XVIII. stor. v mojej knižnici.

Rozmlauwánj Jozefa Druhého s Matěgem Prwnjm Korwynus řečeným, w Králowstwj Zemřelých při přjtomnosti některvch giných Vherských Králů držané. (V. 8° 20 n. l.) Myslím, že to odpis dielka r. 1789 v Prahe tlačeného. V mojej knižnici.

Rozmlauwanj o wčelarstwy Wčeláka Mlynare a Winare dobrych sausedů; od Slováka. (8° 40 n. l.) Odpis dielka r. 1816 v Prešporku vydaného. Rp. viazaný v mojej knižnici.

Salamin J., učitel v Brezne.

1. *Rodniny.* Veselohra vo dvoch jednaniach pre deti. (8° str. 35.)

2. *Pastorkyňa.* Činohra v jednom jednaní pre mladšie dievčence. (8° str. 22.)

3. *Rozdielnych bratov rozdielne šťastie.* Činohra vo dvoch jednanich pre mládež. (8° str. 42.)

4. *Omyl.* Veselohra vo dvoch jednaniach. (8° str. 48.) Rukopisy z rokov šesťdesiatych, ktoré prešly z pozostalosti kanonika dr. J. Mallého do knižnice archidioec. v Ostrihome.

(Dokončenie.)

Literatúra a umenie.

Pre Venelina — maďarská blamáž. J. Venelin prináleží ku krásnym zjavom slovanského znovuzrodenia. Býva spomínaný vedľa idealistov Kollára, Šafárika a vedľa Karadžića. Rodom uhorský Rus, Venelin svojimi historickými dielami pracoval na prebúdzaní bulharského národa.

Nuž v súvise s menom Venelina pre Maďarov zahanbujúcu vec rozpráva haličsko-ruský etnograf Vladimir Gnaťuk vo ľvovskom »Л.-н. Вистник«-u (1905, книжка XI). Jurij Venelin, vlastným menom Guca, narodil sa v Berežskej stolici, vo Veľkej Tibave, roku 1802. Na storočnú pamiatku narodenia tohto zvláštneho človeka, roku 1902, V. Gnaťuk sobral a v Записк-ách наук. тов. ім. Шевченка (кн. 3) uverejnil príspevky k životopisu Venelina. Medzi iným poznamenal, že brat Venelina, Ivan Guca, ešte žije vo Veľkej Tibave ako 84-ročný starec, ale vo veľkej biede, lebo sám už nevládze robiť a syn jeho je tiež biedny človek. Poznámka táto dostala sa do ruských i bulharských časopisov: Rusi z Odessy poslali hneď 200 korún a v bulharskom sobraní bol podaný návrh, aby bulharský štát určil doživotnú pensiu bezpomocnému bratovi Venelina, zaslúženého o národné prebudenie Bulharov. (Či návrh prešiel v bulharskom parlamente, nevieme.)

»Nazdával by sa človek — píše Gnaťuk — že taký čisto humanitárny skutok nemôže vzbudiť v nikom nič viac, okrem súcitu. Ale Maďari hľadia na také veci inakšie.« Gnaťuk sbieraval v ruských podkarpatských krajoch Uhorska národné povesti a piesne, ktorých publikovaním už dosiaľ vzácne služby vykonal slovanskému národopisu a jazykozpytu. Tu dostane s tejto strany Karpát list, v ktorom známy jeho upozorňuje ho, aby viac neukázal sa v Uhorsku, jestli chce vyhnúť nepríjemnostiam s vrchnosťami. Potom vysvetlili mu, že peštianske noviny »Magyarország« písaly o peniazoch, poslaných bratovi Venelina z Ruska, Gnaťuka omaľovaly ako »moskovského emisára«, ktorý medzi uhorskými Rusmi robí moskovskú

propagandu a rozdáva peniaze. Vo Veľkej Tibave u Ivana Gucu 27. februára 1903 bola úradná inkvisicia a vzali do protokolla, kto a koľko peňazí mu doručil. Inkvisitor išiel ďalej do S., k farárovi Ž., ktorý u starého Gucu bol doručiteľom ruských peňazí Do Tibavy slúžny prišiel ešte i v marci a inkviroval: kto je Vladimír Gnaťuk? koľko ráz bol v Uhorsku a u Ivana Gucu? čo tam robil? kde a kedy obznámil sa Guca s Gnaťukom? Pozdejšie Gnaťuk dozvedel sa, že bol vydaný i rozkaz, aby ho arreštovali.

»Takým činom — s ironiou píše teraz Gnaťuk — ja postúpil som za Moskáľa a moskovského propagandistu, [1]) ktorý sype peniaze a ohrožuje ‚maďarskú svobodu'. Biedna je veru tá svoboda, keď trasie sa pred takými, ako som ja, propagandisty a pred summami, obetovanými biednemu roľníkovi. . .«

Už je veru čas, aby prestalo v Uhorsku toto barbarstvo, neslýchané nikde v Europe. Vladimír Gnaťuk chodil zo Ľvova k uhorským Rusom sbierať národné piesne, povesti a vôbec etnografický a dialektologický materiál; tým, že verejná zmienka jeho o biede ešte živého brata historika Venelina neodznela na hlucho, na Gnaťuka upozornené maďarské vrchnosti inkvisiciami a protokollmi tak poplašily a sterrorisovaly patričné kraje, že usilovnému etnografovi, trudiacemu sa v záujme vedy, tam ukázať sa už bude ťažko. Veď inkvisitor i rozhlasoval, že jestli Gnaťuk ešte zjaví sa v Uhorsku, bude arreštovaný!

Povedia, že to urobil administrativny podriadený úradník, slúžny, z prílišnej horlivosti alebo z hlúposti. Ale to je nie tak! Škandály tieto v Uhorsku sú časté, a zato nestalo sa ešte ani raz, že by vyššia vrchnosť alebo sám minister bol poučil takého prihorlivého alebo hlúpeho úradníka, že ľudia, ako je Vladimír Gnaťuk, chodia v záujme vedy a bývajú v každom nebarbarskom štáte ochraňovaní. Čože sa stalo úradnikom, ktorí predlanským v Sedmohradsku chytali i chytili professora vratislavskej university Weiganda? Ani len poučení neboli pre budúcnosť. Neupozornili ich, že je to hanba pre krajinu. Slúžny, ktorý pre Vladimíra Gnaťuka inkvisiciami a protokollmi svojimi poplašil a terrorisoval celý kraj podkarpatský, nie je ani prihorlivý, ani hlúpy, ale taký, aký je u Maďarov verejný duch. Roku 1899 po západno-slovanských zemiach na študijnej ceste bol od varšavskej university vyslaný V. A. Francev. Z Čiech chcel prísť i do Uhorska; interessovala ho etnografická hranica medzi uhorskými Rusmi a Slovákmi. Vo Viedni prof. Jagič vzal na seba vykonať mu odporúčanie u Ludvika Thallócyho, šéfa sekcie v spoločnom finančnom ministerstve; Francev vo vrecku s jeho pár slovami chcel byť totiž na ceste v Uhorsku bezpečnejším, smelším. Thallócy nie je kadejaký byrokrat, ale professor, direktor archiva, spisovateľ historie, ktorý za študiami mnoho cestuje najmä po juhoslovanských zemiach a bol viac ráz i v Rusku, a predsa

[1]) U haličských Rusov Vladimír Gnaťuk prináleží totiž ku kruhu takzvaných ukrajinofilov, separatistov, ktorí Rusov — neukrajinofilov — nazývajú Moskáľmi, celkom tak, ako i Maďari.

nehanbil sa odpovedať Jagićovi: »A čo chce Francev v Uhorsku? My neradi máme, keď Rusi idú k Slovákom. Nedám odporučenia.« — Alebo: keď na archäologickom kongresse v Kijeve roku 1899 professor Filevič žiadal vystrojiť do Uhorska vedeckú expedíciu ruskú — pre poznanie podkarpatskej ratolesti ruského národa, proti takému prirodzenému návrhu, proti veci vo vedeckom svete veľmi obyčajnej, kto sa ozval v Uhorsku samý prvý? (V Archaeologiai Értesitő, 1900.) Direktor peštianskeho Národopisného Musea, ktorý bol od ruských učených ľudí nielen slušne prijatý na kijevskom kongresse, lež ako účastník tretej cesty grófa Eugena Zichyho do Asie (hľadali rodinu Maďarov) požíval i ochranu ruských vrchností.

Takého barbarstva, ako v Uhorsku, niet nikde v ostatnej Europe. Na počiatku 90-tych rokov V. Oblak v Macedonii mal nepríjemnosti s tureckými žandármi, ktorí nemohli pochopiť, načo si on zapisuje, čo Bulhari hovoria. Ale o druhom podobnom páde nevedia annale vedy za našej pamäti — okrem toho, čo deje sa v Uhorsku.

A načo je to? Kto ide za svojím vedeckým cieľom, z toho je obyčajne slabý propagandista. Hľa, Gnaťuk, ktorého chytali ako pansláva, je separatista ruský! Ale keby pre Maďarov i bola príčina báť sa takých ľudí, čo by si pomohli barbarskou poľovačkou na nich? Za našich dní chceť zatvárať hranicu pred duchovnými vlivmi je sprostosť, veliká hlúposť. Samo v sebe barbarstvo!

J. Š.

Magyar irók élete és munkái. XI. kötet, 3. füzet. *Rácz—Rákóczi.* Budapest, 1905.

V sošite tomto je dr. Andrej Radlinský — pravda, s rozličnými chybami, menovite v bibliografických dátach. Kúty, fara Radlinského od roku 1861, sú vraj v Belehradskej stolici. Prešporská (Hattalova) *Krátka mluvnica slovenská* je Radlinskému prisúdená. Ako vydavateľ »Собранія русскихъ проповѣдей« (Budín, 1852) Radlinský je i osobitne uvedený, totiž ako druhá osoba.

Nový orgán. Vyšiel: **Evanjelický Kazateľ.** Homiletický časopis. Rediguje *Jur Janoška,* redaktor Cirkevných Listov v Liptovskom Sv. Mikuláši. 8° str. 48. Vychádzať bude každý druhý mesiac; predplatná cena na rok 8 korún.

Podľa 1. čísla povedali by sme: »Dobrý začiatok!« Lebo redaktorovi podarilo sa dostať i reči takého nekaždodenného kazateľa, ako je Ján Leška Okrem neho sú v čísle: M. Braxatoris, J. Janoška, J. Šimkovic, M. Hlaváč, J. Quotidian.

Orava. Politicko-spoločenský mesačník pre kresťanský slovenský ľud. Zodpovedný redaktor a vydavateľ: dr. *August Ráth,* advokát v Námestove. Námestovo, 1905, čísla 1, 2. Predplatná cena na celý rok 1 koruna.

Ku *Zvolenským Novinám* a *Dolnozemskému Slovákovi* pribudla *Orava* budiť Slovákov svojho okolia.

———•†———

Řok 1905. Sošit 12.

Slovenské Pohľady.

Stesky.[1]

Od *Hviezdoslava.*

Za jara idúc popri cmiteri
(— Deň mladý práve s neba bez obláčka
sostúpil na zem, plný nádhery —),
som očul zrazu spievať vtáčka
tam v stromoví, čo v prvom páperí
— jak babuľka ho v ten čas nosí —
sa listvy novej šerelo,
na každom pierci skvúcu kapku rosy
sťa perlu . . .
Tak si nôtil veselo,
tak z plna hrdielka on vyspevoval,
upustiac piesne klbečko,
len snoval s neho zvuky, snoval:
jak čosi zvláštneho by
mu bolo pohlo v jasot srdiečko:
kés' nebývalé sladké tušenie,
čo nedbá, že tam dolu hroby,
lán smutný večnej jasene.
I len keď pieseň dokončil
či roztočenú zlatú niť
jej, podvíhanú s hrbolatých lázkov,
keď opäť do klbečka svil,
s ním odletel kams' v úkryt hájovia:
len vtedy som sa vzchápal,
ma obudil môj teskný cit,
i ďalej šiel som za prechádzkou —

No dlho pejma vtáčkova
mi ešte potom v duši znela,
jej radostný krik, vzletný zápal.
Ja rozberal ju zas a zas,
v nej hľadal, hádal veľa, veľa:

[1]) Slovenské Pohľady 1905, str. 329.

ký smysel mal ten plesný hlas?
čo horlil tak, čo znamenal
v tom kraji, smrť kde má plň práva,
kde všetko s dumkou dokonáva,
už ku pohrebu určil funebrál —
kde pokoj — tlenie — pustota —?
Bol spev ten náhodou len prostou,
bo vtáča rado kolotá,
i sadne, kde mu prijde chuť,
a spieva, keď mu taká vloha daná?
či odpor zvznel v ňom života
s triumfu výskom nad márnosťou,
čo odieva sa totam v rubáš z hrúd?
alebo ozval ním sa ktorý duch
predzvukom hymny zmŕtvychvstania?...
A či skôr duša roztomilá
tej, čo tam spí si, kde tých stromov kruh,
ma takto z rána pozdravila? —

Zas je tu máj. Kam oko bludné
len zaletí,
kam mýlny zajde sluch i čuch:
zvšaď v ústrety
im vrie to sťaby zo zázračnej studne,
za vlnou vlna,
stých kúziel plná,
v jas, v hudbu, vôňu premenený vzduch...

Ó, šťastný, koho ešte schytí
krás záplava,
kto i sám záchvatom jej rád
sa podáva:
i môž' sa octnúť v dojmov vlnobití,
si myseľ zmladiť
a city zladiť,
sa kŕmiť vnadou, slasťou opájať!

Je on jak sihoť na východe,
čo z raja v raj
prechádza s licom jutrenky,
len svitne máj;
bo má sľub výhod v sebe, vo prírode:
má kyprú pôdu,
žír v nej, kol vodu,
má slnko... všetky zdaru podmienky!

Ja nie som ten viac... U mňa sklonne
prúd neztrvá,

mňa nestrhne v svoj jarý tok:
som ostrva,
čo ošarpaná trčí na záhone;
je bez jej viny,
vňať ďateliny
že vädí: — kríž to a nie pôžitok!

Mňa studia skorej lúče mája
z kríh okovmi,
ples vtačí rmúti ma, jak prv
bol techou mi,
a že tak: bôľ mi nad tým srdce krája; —
veň reznul dúže,
bo zápyr ruže
zrúc, cítim stekať srdca svojho krv.

Kde šumný háj, mne pred očima
tlie paseka,
a skočná riava nablízku
mne narieka;
plášť nivy zelený už kosec snima,
a lúku v kvete
pľušť drsná metie,
ja prizerám sa v oboch: strnisku.

Mne vetierkov je laškovanie
šant divoký,
čo stvára detva — nekľuda —
pod obloky,
bzuk čmela rovná výsmešnej sa hane;
jak motýľ honí,
mne na priek cloní,
mne v omrzlosť i múša zadudá...

Niet miesta, co by smyslom jalo
ma k pobytu,
bárs skvie sa nimi zemská pláň,
sklep blankytu;
niet chvíľky, kde by srdce ztrepotalo,
bárs liecu v sile
sťa kratochvile,
bo otvorený svet im do korán;

ba nechby všetky stuhy, dúhy
aj ovily
ma, odpor môj sa vymotá:
tak bez sily
sú už, kde pukla zpruha vlastnej túhy: —

keď pošla mladosť,
s ňou šla i radosť,
s ňou ruku v ruke pôvab života...

Mne zodpovedá nebo, ktorým
chmár sliedi shon,
mne zrkadlom zdroj zkalený,
hrou vetra ston;
som vysychol a predsa nezahorím —
studená mokraď,
jejž nelza okriať...
I medzi kvietím blúdim v jaseni.

I medzi k nebu vinúcimi
sa, sťaby vzdych,
zlatými rána výpary
mňa z jasenných
dôb obkľučujú vatier mutné dymy;
tie zhasly cele,
no kad sa stele,
sťa príkrov líha polí na máry...

— Som zaspievať chcel v slávu vesne,
jak slušná vec,
než čas jej k letu odtečie:
ja spozdilec!
mnel vetchej lyre sveriť kúzlo piesne,
svit slej ej prisme...
Anachronisme,
iď; ustúp žitiu, mŕtvy človeče!

K ľudu, k ľudu, mládež moja,
k ľudu sa maj, k svojmu ľudu!
Tam ti práca hodna znoja,
i zásluha hodna trudu.

K ľudu sa maj, viň sa k nemu,
pristaň každej vo potrebe:
aby lepšie bolo jemu,
aby bolo dobre tebe.

S ním spolč snahy, s ním slúč túžby
v rodoláske neskonalej:
otrokom by nebol služby,
nie pastorkom súdby ďalej;

nemoril sa v žitia poli
sám s úvratí do úvratí,

lež mu verné deti boly
pomocníkmi na postati...

On ti kmeňom korenistým
v sade sveta veľkolepom:
ratolesťmi buď ty, listím,
kvetom — a ste rajským štepom!

On je pôdou, preoranou
neraz gazdom, tvrdým časom,
pobránenou súžob bránou:
ty buď na nej ťažkým klasom!

On je baňou; neprajníci
chcú: vraj, plnou trosky, blata:
zavráť ich, stud i hnev v líci,
a buď ty jej žila zlatá!

On je morom; vraj, len mláka,
že ju šibal z krčmy zmeral:
blyskni zrakom do podliaka! —
z vôd sa vynor hrsťou perál...

Áno, k ľudu do okola —
S ním sa srasť, buď jedno celé:
jedna myseľ, jedna vôľa
a ráz tvrdší od ocele!

Svetom všaké ženú smery,
prúd na chrbát lezie prúdu,
heslá liecu v pestrom perí...
vyhni im! ujď, chyť sa — ľudu.

On ti udá cestu pravú,
krajmi s býlim skorocelu:
srdce dá on — ty daj hlavu,
a pôjdete isto k cieľu.

Prešiel prísnu školu žiactva;
zdroj kde čistý, vie, zkaď svitá...
Zmlaď ho; a on od svetáctva,
chorieš-li naň, uzdraví ťa.

Oj, nie je on, nie ľud taký,
za aký ho potupa má;
hej, má vady, má i fľaky,
ale prečo? Znáš i sama.

Neleňoší, nezaháľa,
mravcom prtí poľom, dvorom,

váľa vrchy, drví bralá...
pilnosti súc večným vzorom;

práve že je usilovný,
grapy rodia mu i lazy:
bo ich zrábä rovno rovni;
iný by tam zlámal väzy!

A v tej jeho drsnej ruke
čo vráž, hodvábu steh skvelý,
mozoľ čo, kvieťaťa puk je...
Vidz kroj jeho o nedeli!

Porekadlá — koľko vedy
oblieklo sa v jeho slová!
právd vysokých hviezdné čriedy:
jasná múdrosť Sokratova.

A tie piesne jeho — krása!
akej v svete druhej nenie;
každá jarku podobá sa,
ktorým žblnká potešenie.

A ctihodné jeho zvyky,
mravy, ihry, kúzla: oné
starobylé pamätníky!
s hrdzou, ktorá zorou bronie ..

Tá reč jeho! — sladkou zuní
hudbou, jak keď slnko vstáva:
Boží nástroj sedmistrunný,
na akom len srdce hráva -

A hlboká viera pri ňom,
pravý Sion jeho bytu,
obydlený Hospodinom
hrad ten pevný, k nedobytiu!...

Hoj, nie je nádoba pustá
on! má ducha, srdce plné;
len nech otvoriť môž' ústa,
z tône smie vyjsť na úslnie —

I len nech nie jeho chyby:
cudzopasci — nikam nedá —
všetci do dier zaliezli by,
na kraj sveta ušla bieda!

A tu sme, hľa, mládež moja,
u clivých miest nášho ľudu:

kde ti práca hodna znoja,
i zásluha hodna trudu.

Rukávy hor'! šúľni nimi!
Ľud ťa pýta — že už svitá —
Keď si jarom, zbav ho zimy;
on zas letom preslávi ťa.

Zápal v duši, smysly zdravé,
sviet mu... veď ho žitia poľom
k ducha svobode i sláve —
Hodno mu byť apoštolom!

Som decko zas... Si bzíka trávniky
hneď kľučkujúc hneď ako strela,
jak u nôh by mu boly vzrástly kriela;
na malej duši zánet veliký
od bozku jara,
čo zavítalo hupkom do chotára,
a vôličku mu rozpustilo,
že ani nevie, čo má počať prv:
či sbierať kvietky
a koľko? za hrsť? a či strhať všetky...
na venec, aby ním sa trikrát otočilo?
Či motýle skôr honiť,
ulapiť za krielce — a ktorho? snáď
perláska? pávca s oky tmavých bŕv —?
Alebo s hniezda sduriť vtáčka?
či v kvete konár jabloňový skloniť
a ,hojda, spadla mačka...'
a či z pŕs brezy sladké mliečko ssať? —
i brnká len sťa zlaté šidlo-motovidlo...
Tu zrazu
blysk! v hlávke hmlistej nový výmysel,
až líčko zbledlo-pozastydlo:
joj, k jazu! k jazu!
hej... Paprsk frskol do očiek;
podskoklo: zkúsiť, či by ozaj šiel!?...
Nedarmo predsa včera
stružlikovalo shybáčkom;
dlabalo, spájalo z triesočiek:
i prstíčku šmik! pritom do bruška,
že krvka cík — červeným črviačkom —
aj ešte bó a veľmi... Oj, nie, už nič dneská!
nič!... Ofúklo: len škrabček kožuška...
Ba ešte lepšie vera
na jarku bude! kde i žliebošek,
i voda tak cicerkom padá,

čľup-čľup! až huči-plieska: —
a jako lopta, keď ju zprudka šmeria,
frnk! za šnúročkou chodníčka...
A vážna stála rada.
No doradila bystrá vodička:
už majstruje si, stavia smele, rúče skladá;
dá podstav, zatkne rázsošky,
valčeku putká to na nožky...
V tom húkne, dlánočkama ztľapká:
poď podívať sa, matička,
korčeky-palčeky,
ľaľaľa! jak mu prúdik za prúdikom lapká,
sťa v rázštubni!... ten vrt, šum, hukot — čudo celé!
Ťaj! nasyp chytro zbožička;
zas budeš variť pirôžky —
Môj mlynček ide! — mele — —
— Ó, kto tak zručne mlynky svoje stavia,
v ich službu živel skroti, uvodi,
môj Bože, taká priemyselná hlava
v ruch aké môž' raz pohnúť závody!?

Som znova šuhaj... Pásť ho poslali —
sotvaže ráno pousmiaté
s nebeskej povaly
v slnečnom sostúpilo šate
na okolitých vrchov hlavné štíty, brdá;
i škorvánkov len čo sa ozval chór,
po dolách ešte tiež hmly valné more —
pásť poslali
ho sivé volky v temný úval hôr,
kde paša číra, vraj, smotana...
Až zprisna-tvrda
mu otec prikrútil:
by vystrel nohy, prosto rušal hore,
keď beztak kus už od rána —
nechytal lelky kadetade,
kdeakých nešukal kratochvíľ,
jak doma po ohrade;
u jarkov že by nepostával,
po pstrúžkoch sliediac zvetrelý,
dal pokoj chrastiam, nenazeral v kríčky...
i pásol potom dobre, dobrý pozor dával;
bič hodil mu aj: tým nech podúra,
vraj — zavracia, ak v strečky-bzičky
či do škody by smyslely —
A matka zase:
choď, moja jasninka bezchmurá,
holúbok... ale nože hľaď,
i jalovička by sa dobre pásla:

po celom, ako kosec, páse
v pysk zajímala trávičku,
na žleboch zapila si smäd —
a na merindu šup! mu do kapsice
bucľatú bochničku,
slaninky rezeň ako dlaň,
do pušky bryndze-masla —
Aj zobkať, synček, môž'š tam jahody,
hej, v sekanisku moc ich o tom čase,
jak červeným by súknom postrel stráň!
čo krík, ich visí na tisíce...
Nuž, popaškrť si; pričom
len pozor, aby bojsa had...
A nepadni kde do vody;
na smreky nelez... kúšu veverice!
A zajmi, vráť sa,
keď vidiš slnce zapadať...
Šiel šarvan, pukajúc si bičom — —
I jak tam pasie?
Pásť — ech, to zdĺhavá práca —
A či je práca? skorej lieň:
statoček ide, pasúc sa, i zas sa vracia,
jak oznamujú zvonce vo súhlase;
i prirodzená vec,
v tom sprevádzať ho celý boži deň,
bez zamestnania, aké má si indy,
že nevydrží zurvalec.
Tak sbehal kol už grúne, kúty,
presadil neraz bystrinu,
kde v kotlinu sa s hlukom rúti:
a zakaždým sa oddal do merindy,
si spravil hostinu,
síl k novému by nabral počinu —
I oberačky skončil v sekanisku,
pre matku naplniac korčubok;
v tom drozda začul zhvízdať v blízku:
mne, braček! — výskol — teraz zahvízdaj
a dám ti zato z oberačky,
hej, jahôdok pod zúbok!
nič nemáš ich viac na strnisku...
Včuľ až hen v tretí háj
za krepkou zvirgal vevericou,
v ňu šmáľky šmierajúc, jak brdla prez vrchovce:
i navrátil sa s vyparenou šticou
a — kopŕc! horeznačky
sa ustrel ako zabitý
na mäkkom mochu — v tôňu pod jalovce —
Po nebi brúsi zrakom vôkol:
hneď privesí ho na obláčky

a s nimi šibne v let;
hneď utkvie ním sťa pavúk na niti
a čaká — čerstvý vzruchu na podnet
var', obudenia zvučné slovce?
či sníček zlatý na oči?...
Ha! čo sa to hor' krúti? jastrab — orol — sokol?
a, aha, ľaľa!
kde nosia sa čajs' spárené,
na výklenok sa spúšťa brala —
Hoj! jakby strelil, vyskoči
a uždi hor' úplazom — Statček kvári v ovse,
nech! veď ho hájnik vyženie —
Jak kozorožec hupká v úboči,
sa premetá a kvačí sa;
k oddychu v rozsadlinu sadá,
za zádor odvisá
nad priepasť, smrť kde číha rada...
Však chviľka: závratnom sa vztýčil na parkane,
sťa nastinenie vzdušné,
kýs' prízrak z neznáma:
a zchvel sa — najskôr v boji, bo v tom hluk i svada —;
splašeným za vtákom,
jak zvesloval zpät ku obrane,
zatočil — praštil širákom...
... I sišiel; prišiel, krôpky na čele,
víťazstva žiarou zbronelé:
za paznecht v hrsti uväznené mláďa,
tak škriekajúce krušne,
trepotajúce krielama — —
— Ó, kto tak vie dôjsť, vzduchu kráľ kde hniezdi,
i s trofejou sa vracia výpravy,
môj Bože, či ten nevyberie hviezdy
raz, nimi zjasniť nížin mrákavy!?

Som junák opäť... Z kruhu súdruhov,
kde všetko mu tak cudzím, nízkym, všedným,
na zájom ničomným
a lichým zásluhou,
až nerest — z kola súdruhov
sa zhurta vylúčil,
a s hrdým sebavedomím
i s citom vrelým, bezprostredným
šiel spoločenstvo hľadať u prírody,
tej robotnice vznešenej,
tvorivej z plna síl.
Už plameňmi dňa úvodnými —
snáď práve nad postaťou modlila sa nimi
za práce zdar i výsledok —
blkotal obetný oltár jej,

po nebi stelúc svetlé, vonné dymy;
a pred ním,
s účasťou vplynúť v jej veledej,
mu k postupu sa vozvýš pnuly schody.
Na prvý kročil. Ostredok.
Ním vyvádzala v ten čas klásky
šťavnatých zo stebál,
tak pracujúc o chlebe,
by o dônovku hladu nastolila hody,
z hrúd preniesla v hruď pôžitok;
len vzdychol si, že tomu výhost dal,
byť pravicou kŕmiacej lásky: —
však daromné si teraz strojiť žiaľ,
životný o úkoj
ta vyššie! k vyššej potrebe...
Na druhý vzhupol stupeň. Horskú lúku.
Jej prostý dotkávala kroj.
Osnovou boly jemné nitky z tráv,
slnečná vláknina utkom —
a s návoja hŕŕ! rýdzi zlatohlav,
jak zpod vratidla zvrtel v otáčaní prudkom;
zmerané od buka k buku
tkanivo hnedky aj postrihá,
ihličkou jedličnou do neho
popichá, bleskotne ponadeň pomihá:
a miesto prostého
na Popeluške — dúhový šat...
K srdcu si pritiskol ruku
a zjasal: Hoj!
i tu tak citim prekvitať,
puk za pukom sa škerí, smavo otvára sa:
toť, pasmo ich ti púšťam na návoj —
tkaj, tkáčko slávna! tkaj...
Jak? trhá sa niť? priadza, vravíš, vlásä?
ak nie to, v slzách zprela nebodaj,
tých dôtklivosti chorej?
Van časov, zistíš, vinen skorej,
čo, ako chasník, strhol v skok i ples
i pomiatol ju, schlpil bez rozumu;
on vyčiňa, že lúkou kvieťa dnes
a zajtra mrva-pomrva —
Ach, tedy citov tiež tak krátko žije krása,
sťa kvet, sťa vňať?
Tak prepusť srdce: city ostydnú mu
bez zachovania teplej záruky;
tú, ktorá veky potrvá,
čo nie je pena šumná, krehká riasa,
chcem duše činovať! —
A zápät o schod švihol sa. Tam les

sa stĺporadím týčil do výšiny,
vo vzletné sklepil sa obluky,
rozpínal nebom do nebies —
Tiš, mier... I našiel príbuznú si dumu,
v jej sklesnul ramená
na spočin sladký, dobročinný,
a hútal, chvoje vo vienky
s prírodou spolu spletal myšlienky:
kým, jak v nej, v prsách sa mu žriedlom hromadila
tá, ktorou nielen býľa, chrastie,
lež i sám prales vzrastie,
tá rodná túha, valná sila!...
V tom prebudil sa z marenia:
ha! čo to kmitlo-letlo? —
I v šere tom sa zablýska?...
Bol holub biely? zlaté svetlo?
Ba svetlo treba už! nie stiny;
nie púha nádej zelená,
nie dumy snivé, ale živé, plodné činy!...
Na priečli octnul sa skaliska.
Jak obor v zápas hotový
stál tam, plam v oku, prsá vzdmuté,
na odpor každému vrahovi,
nech živlom on, nech človekom je
bár s peklom spriahnutým;
a každým dýchnutím
v ňom šírilo sa povedomie
a jak hor' slnko modré prez klenutie
mu jasom prechádzalo čelom,
byť povolaným pravdy obhajcom,
ubijcom krivdy, dobra činiteľom. .
Podupkal; ale prah si drepel nepohnute.
O, staviteľko veľká! — zvolal v tom —
to základ tvojho bytu,
to kremeň rázu ti, vôle týň...?
ztaď v ústroj zasahuješ, rozkazuješ ži iu,
by z hmoty vznikalo a bralo telo,
mŕtvych bár vzkličilo zo ssutin?
Och, ten ver' márne zloba dobýja!
len škrabne ho, v ňu zapára tvoj hrom —
Tak pevne ustrnem i ja,
na takom grunte vtrhnem v bytia ruch
nezdolne, strmo, smelo:
tvoj verný druh!...
A kde mu koreň? zašiel do hlboka?
Zavalil balvan; ten sa sgúľal vdol
a do morského čľupnul oka —
Len teraz kypia luny? — Nu,
i v mojej mysli iba teraz zvrelo;

hoj! rovnú máme hlbinu —
Pusť mohutnosti na vrchol!...
O štebeľ vzletel. Na hole.
Tam neztrval však; ale, obluk dúhy
nad sebou v ligotnom plápole,
hôr po hrebeni
hnal s rozožatou fakľou svojej túhy...
až zastal na štíte.
Aj! — obozrel sa — púte príkre prahy
a rebrík pristavený
budúcej mojej snahy! —
Pred seba patril: — tisíc zázrakov
zrel vo slepivom bariev mihu.
Ó, prírodo!... som vďakou povinný
ti večite,
tvoj učeň: — jemuž na chviľku bár plachú
si dovolila kuknúť v záhad knihu;
ó, na tú chviľku s mocou rovnakou
daj majstrom mi byť: vteliť vidiny
môcť, ako ty, ten rozvoj, čo ty, vyviesť z prachu!...
A vyšej? — Utkvel v blankyte —
Hej, vyšej! — chmárky, ujdite!
Čo? nohám tým viac schoda niet?
Tak daj mi krýdel vtáka miesto nôh,
daj svitu krýdel, jedným vzniesť sa vzruchom:
ó, v let!... ó, vzlet!...
Stoj! shovej — ta len čistým duchom
ľza: sveta duch tam... Bôh! — —
— Ó, kto tak túžby meria výškou Tatier,
ich plesám bezdným prirovnáva cit,
môj Bože, budeže to za bohatier:
z pút jeden národ v stave vymaniť!

— Ach, mlčže; nie si ani jedno z nich:
si plesnivec... Hej, bol si tiež raz nimi;
no čo je z tých ich sľubov ohnivých?
Po poliach v jeseň roztúlané dymy.
Minulo statné mužstva obdobie:
a čo si zbudoval v ňom? Ani klietky.
I hviezdy nebom jagajú sa všetky;
a ľud tvoj, jak prv, vázi v porobe.

Pod mostom val-hron riečnych vôd;
nečujem šumu, vidím len, jak plynie —
Tak s výspy hľadím na život,
však čujem aj, jak jačí po doline.
Ó, teč len, živote! bež v ďalekú

diaľ... nedbám, odtec navždy v obzor stmelý:
dosť zrel som, jak sa vlny tvoje prely,
dosť naslúchal sa už ich náreku...

Nečakaj vďaky.
Svet už je taký:
berie len rád,
nech je to z dlane,
z duše nech dané,
rovnako zvšaď;
nerád však dáva:
hrsť z celej máva
zavretú chuti,
až uzamknutý
srdečný sklad.

Však stíš sa, spokoj:
dal si a — pokoj
v svedomí máš,
ktorý je čo deň
kamdiaľ viac hoden;
kdežto — len zváž —
nevďačník každý
prebral sa navždy:
čo ho až dusí,
vliecť s sebou musí
žernova tiaž...

(Vrchlickému)

Tiež pozde prij'mam Tvoje poslanie:
jak protinožci keby sme si boli,
ichž nepočetné delia hory-doly
a more lúči búrkou zmietané ..
Však jednak vďaka Ti zaň veľa razí,
nevyvetrelo časom — sparná, mrazy
mu nepoškodily: — hja, s mysle poli
kvet večne krásnym, vonným zostane;
i v rozochvení, zradostnené líce,
pravicu Tvoju chytám do pravice.

Jak, priateľu? môj zrak tu v ďaleku
bol podľahol by optickému klamu?
Ja videl horeť blkom číru slamu:
nie zápal sŕdc, tú lásku odvekú,
čo vďačný národ s jeho veštcom spája?
Tým bys' bol, ktorý schodiac so Sinaja,

svoj ľud zrel tančiť u Baalovho krámu,
i mrštil dosky...? — Až mdlo človeku:
za rodnú stráž, sny v Delfoch, sladké spevy
mať spokojiť sa dojatím ak devy!

A sláva, už som zočil toho dňa,
jak na peruťach rozbreskla sa svitu,
Ťa vynášajúc modlou do blankytu,
tak kusá bola tiež, tak neplodná,
jak opustený prieloh zakvitáva?
Nuž mince tvár čo zhrda čítať dáva,
tak podvracia jej chrbát, k použitiu
že prisporí sťa pliaška nehodná
a výsmechom sú, ktorými sa smeje
tam, ‚ruže lásky, vavrín epopeje'?...

No nežaluj. Má poet náhradu
za ujmy sveta, za strádania všetky:
On pestuje sám vpravde raja kvietky,
bárs svojou zve len duše zahradu;
bárs bezzemec, žeň skladá neprebranú;
bárs bez groša, má na poklady baňu:
na dnešok nehľadiac, lež na následky...
Hoj, prijdu plody jeho k výkladu,
až hmotársky trh zmdlie raz presýtený:
i meno spevca zlatej dôjde meny!

Však nežaluješ ani. Vyhostí
Ti skoro z chuti blen tá blahá tucha,
že zamestnanec šťastný v službe ducha
tkáš na národnej nesmrteľnosti:
to práca, ktorá zavreť musí pery
žalobe lístkom nádeje i viery;
i srdce Tvoje, verím, mocne búcha,
vie, na bránu že tlčie večnosti! —
Čo moje? Chvie sa, chúďa — dúfa málo —
ak na rubáši bojsa pracovalo!...

Danteova
Divina Commedia
vo výťahu.

Horvatsky napísal
dr. *Isidor Kršnjavi*,
poslovenčil
dr. *Ivan Zoch.*

(Pokračovanie.)

XXII. spev. (Tanec čertov.)

Dante a Virgil idú, a s nimi desať čertov, ktorí ich vedú nepravou cestou okolo jarčiska. Dante pozoruje, čo sa robí vo vriacej smole. Prekliate duše sa dvíhajú, chtiac si aspoň za čas obľahčiť, chrbtom hore, ale ich čerti hneď vidlami strčia zase nazad.

Jednu dušu, ktorá sa neponorila dosť hlboko, schytili na vidly a začali ju trhať. Jeden čert ju vychytil druhému a povedal Dantemu, aby sa opýtal niečo tej duše napochytre, až ju druhý zdrapí. Dokiaľ hriešnik rozprával s básnikmi, rozmýšľal, ako by sa mohol sprostiť čertov. Aby ich utíšil, predložil im, aby sa trochu vzdialili, že on potom zahvízdne a tak vyzve siedmich svojich druhov zo smoly, tých potom nech pochytia do roboty, a tak budú mať miesto jedného siedmich. Čerti pristanú, len Psina neverí, vzdialia sa. V tom sa duša hodí do vriacej smoly a tak, prekabátiac čertov, vyhne čertovským, mnoho ťažším mukám. Psohlavec hodí sa za ňou, aby ju dolapil, ale keď zbadá, že sa mu vykĺzla, schytí svojho súseda a oba počnú sa tĺcť a škriabať. Trhajúc sa sem-tam, spadnú oba do vriacej smoly. Od veľkej horúčosti prestanú sa tĺcť, ale nemôžu vyleteť, lebo sa im krýdla zalepily smolou. S velikým krikom a preklínaním sbehli sa ostatní na breh a pomáhali druhom svojimi kvakami, aby sa mohli dostať von.

XXIII. spev. (Pokrytci.)

Dokiaľ sa čerti takto naťahovali a vadili, básnici išli po hrebeni ďalej. Keď už boli dosť ďaleko, zbadali sa čerti i pod za nimi. No v tom sa spustili básnici s brda strmou stráňou do šiesteho jarka. Čerti skoro dobehli, ale stali na vrchu brda, lebo nesmejú zanechať miesto im vykázané.

Dole v jarčisku básnici vidia dlhý rad pokrytcov, ako idú pomaličky s ovesenými hlavami, oblečení do ťažkých, zvonku pozlátených plášťov z olova.

Dvaja z prekliatcov zadivia sa, že vidia živého človeka v pekle, i opytujú sa Danteho, kto je? Básnik im chce odpovedať, lež nemôže od divu, lebo vidí na zemi ukrižovaného človeka, čez ktorého

prechodia všetci v svojich ťažkých plášťoch. To je Kajfáš. Tým istým spôsobom trpia muky i Ananiáš a ostatní spoluvinníci Kajfášovi.

Medzi pokrytcami sú i dvaja frátri rádu veselých bratov v Bologni, ktorí sa s Danteom shovárajú. Jeden mu povie, že sú blízko srúcaniny jedného z mostov, ktorý vedie čez toto jarčisko. Virgil teraz zbadá, že ho čert oklamal a zle mu cestu ukázal.

XXIV. spev. (Podliaci.)

Virgil bol smutný, že ho čert Zlochvost tak oklamal, miešajúc pri opisovaní cesty pravdu s luhaninou. Dante sa preľakne nad tým, bojac sa, že nebudú môcť výnsť z jarčiska. Ale keď sa Virgil rozhliadol a vyjasnil čelo, uspokojil sa i Dante. Svoje duševné rozpoloženie prirovnáva Dante so sedliakom, ktorý vidí jedného jarného rána, že všetky lúky a nivy ležia pod snehom a výhľad na úrodu že je zničený. Skľúčený začína zúfať, v tom vyjde slnce, polia, lúky sa zazelenajú, lebo to, o čom nazdával sa, že je sneh, bola len hustá biela hmla, rozložená po nivách i lúkach. Tak sa i Dante rozžialil, no i chytro potešil.

Básnici počnú sa škriabať hore strmým brehom s veľkým namáhaním tak, že Dante ustáva a sadne si, aby si oddýchol, ale mu Virgil nedá, hovoriac:

„Teraz ti treba novej sily, lebo sláva nikdy nedoletí tomu, ktorý ju čaká na mäkkom vankúšiku. Kto prešiel bez únavy týmto svetom, zanecháva za sebou len toľko stopy, koľko dym v povetrí a pena v mori. Preto ďalej, duša zvláda únavu, ona zvláda každého protivníka, keď ju ťažké telo nezohne!“ Dante sa vzmuží a idú ďalej.

S výšky mosta, ktorý ide ponad siedmy jarok, počuť z hĺbky strašné stony a bedákanie, ale Dante nevidí nič v strašne hlbokej priepasti i poprosí Virgila, aby sišli dolu. Virgil privolí a sijdú. Tu sú podliaci, v strašných mukách, kľajú a bedákajú, až sa vlasy ježia. Strašné hady ich štípajú, potom sa premieňajú na popol, a z popola zase na ľudské tvory; druhí, ktorých hryzú draci, premieňajú sa na drakov, a títo zase na ľudí, a tak sa ustavične medzi sebou hryzú.

Jeden z týchto nešťastníkov je Vanno Fucci z Pistoje, ktorý okradol kostol; on prorokuje Danteovi nešťastie, ktoré zachváti Danteho i celú jeho stránku — bielych, a to mu prorokuje len preto, lebo chce, aby Danteho rozžialil.

XXV. spev. (Premeny zbojníkov.)

Sotva, že pistojský zločinec dokončil svoje osudné proroctvo, už začal kliať Boha, ukazujúc rukou rúhave znaky proti Bohu. Ale hneď hodil sa na neho had a omotal sa mu okolo hrdla tak tesno, že nemohol viac ani pisknúť, druhý had mu stisol ruku, že nemohol viac ňou ani hnúť.

Hľadiac na ten úžas, vykríkol Dante: „Pistoja, Pistoja, čo sa

nepretvoríš hneď v prach a popol, keď plodíš takýchto podlých zločincov, ktorým ani v pekle niet páru!“

Vanno Fucci utečie, a nepovie viac ani slova.

V tom dôjde Centaur Cacco, celý pokrytý hadmi, na chrbte mu sedí drak, ktorý každého upichne žihadlom, koho stretne. To je symbol zbojníctva.

Stretnú tri tône. Jednu pochytí drak zpredku svojimi šiestimi nohami a pritisne ju cele k sebe, ako sa obvíja brečtan okolo stromov. Slejú sa v jedno drak a hriešnik, ako keby boli z teplého vosku, smiešajú sa v jedno a premenia na nového tvora, ktorý odíde pomaly ďalej. K druhým dvom tôňam priskočí čierno-biely had, uhryzne jednu na pupku a padne na zem. Uhryznutá duša hľadí na hada, had na ňu, začne zívať ako od horúčky, z rany mu počne vychodiť ohnivá para, taká para syčí i z úst hada, pary sa miešajú. Duša sa počne premieňať na hada, had dostáva podobu človeka, had padne na zem, a človek sa postaví. Tretia duša, vidiac tie muky, uteká ďalej.

Všetci títo zbojníci sú z Florencie, preto apostrofuje Dante v nasledujúcom speve Florenciu, že jej sláva je v pekle veliká.

XXVI. spev. (Pokrytskí radcovia.)

„Raduj sa, Florencia, pre svoju velebnosť. Krýdla tvojej slávy obletujú zeme i moria. V pekle je tvoja pýcha veliká. Medzi zbojníkmi som našiel päť tvojich mešťanov, tak, že sa hanbím, a i tebe je to hanba.

Ale onedlho pocítiš — jestli ma raňajší sen neklame — čo ti Prato a iní prajú. Keď by sa stalo hneď, čo ťa čaká, nebolo by privčas. A keď už musí byť, nech bude teraz, lebo mi bude ťažšie znášať tvoj osud, keď zostarnem.“

Idú ďalej. Pnú sa po kamení, ktoré im slúžilo za schody, keď schodili, pomáhajú si rukami i nohami, lebo je každé jarčisko tým strmšie, čím je bližšie dnu pekla.

Ako keď taliansky sedliak hľadí letného večera, keď sa muchy utíšia a komáre počnú štípať, s briežka na svätojánske mušky, ktoré svieťa po lúke, tak teraz vidí Dante na dne ôsmeho jarčiska trblietanie mnohých plameňov.

V každom plamienku je jeden hriešnik. Tu sa zjaví plameň s dvoma jazykmi. To sú Odyssej s Diomedom, ktorí svojou zlou radou zničili Troju, preto horia spolu v jednom plameni. Odyssej rozpráva o svojich cestách, odkedy zanechal ostrov Cyrcin, na spôsob fantastického cestovania v Odyssei, ako videl vrch očistca, ale nemohol pristať na brehu toho vrcha, lebo mu víchor zahnal loď nazad do mora.

XXVII. spev. (Guido de Montefeltro.)

Hlavná osoba tohoto spevu je Guido de Montefeltro, najschopnejší vojevodca i diplomat toho času. Dante zove ho: *il nobilissimmo nostro Latino.*

Život Guida de Montefeltro bol búrny, ale zaujímavý. Roku 1275 porazil pápežskú stránku; o desať rokov smieril sa s cirkvou, ale tri roky pozdejšie stál zase na čele protivníkov pápežských a obránil junácky Pisu. Vyobcovaný z cirkve smieril sa s pápežom a stal sa fratrom, aby sa kajal za svoje hriechy. Ako ho potom sám pápež Bonifác VIII. naviedol na hriech, to rozpráva jeho duša v pekle.

Keď Odyssej dokončil svoju rozprávku, vztýčil sa plameň, a odišiel, keď si od Virgila pýtal dovolenie na to.

Pristúpil druhý plameň a z neho bolo počuť tupý hlas, konečne konec plameňa počal sa pohybovať, ako jazyk, a básnici počuli tieto slová:

„Oj, ty, čo si teraz lombardsky hovoril — to bol Virgil — nebanuj, že som sa zapozdil, postoj a poshováraj sa so mnou. Vidíš, že mi není lúto stáť, hoci horím. Jestli není dávno, čo si padol do tohoto tmavého sveta z krásnej sladkej talianskej krajiny, povedz mi, či je v Romagni, pokoj a či vojna? Lebo som ja rodom z toho kraja.“

Dante mu odpovie: „Oj, duša, čo sa tam v tom plameni skrývaš, tvoja Romagna nebola nikdy, ani není pokojná, ale skutočnej vojny teraz nebolo, keď som ja sem odišiel.

Ravenna stojí, ako už od dávna stála, tam vláda orol Polentánsky, ktorý prikrýva svojimi krýdlami i mesto Cerviu.“

Dante spomína i druhých tyrannov Romagny, ako sa kolú.

Duša v plameni prosí, aby jej riekol, kto je? takto:

„Kebych vedel, že moje slová počuje niekto, kto by sa na tamten svet vrátil, tento plameň by sa netriasol, a nepovedal by ani slova. No, poneváč znám, že sa odtialto ešte nikto nevrátil, hovorím bez bázne a hanby. Bol som najprv vojakom, potom frátrom. Opásaný povrázkom, chcel som pokoru robiť, a zaiste by som bol dušu svoju spasil, keby ma nebol zaviedol veľkňaz; bieda ho ubila, on ma vrátil k starým hriechom.

Dokiaľ som bol tvorom z kostí a mäsa, neboly moje diela lvovské ale lišacie. Prešibalé a tajné chodníky som dobre znal, a bol som na tých chodníkoch k zlému takým umelcom, že sa o mojich kúskoch dostal chýr do najďalších končín sveta.“

„Keď som prišiel do veku, v ktorom musí každý spúšťať plachty a sťahovať povrazy svojej loďky života, ohavným stalo sa mi to, čomu som sa predtým tešil. Okajal som všetky svoje hriechy, a už som sa nazdal spaseniu, ale beda mne biednemu!“

„Hlavár nových farizeov dal sa do boja s ľuďmi okolo Laterána — rodina Colonna — a nie snáď so Saracenmi, alebo so Židmi, jeho nepriatelia boli kresťania. Nedbal on ani na svoju dôstojnosť, ani na sväté rády, ani na svätý pás môjho fraterského povrázka, pod ktorým som schudol od pôstov, nie. Ako niekdy pozval Konstantín z hory Sylvestra, aby ho vyliečil z málomocenstva, tak i tento žiadal odo mňa lieku, abych mu vyliečil zimnicu jeho pýchy. Žiadal, abych mu dával rady. Ja som čušal, lebo som si myslel, že sú jeho slová rečou opilstva.“

„Pozdejšie mi riekol, aby som sa nebál, že mi dá už vopred rozhrešenie za všetky hriechy, a začal ma poučovať, ako bych mal rozboriť Palestrinu. Vieš, tak mi vravel, ja mám dva kľúče, ktorých sa odriekol môj predchodca (Coelestín V.), z ktorých jeden nebo otvára, a druhý zatvára. Na takéto reči som odpovedal, lebo sa mi zdalo byť väčším hriechom mlčať: „Otče, keď si ma sprostil hriechov, ktoré teraz spáchам, poradím ti: „Sľubuj mnoho a drž málo, a tak vydobyješ pevnosť."

„Keď som umrel, došiel svätý Fraňo Asísský, aby odviedol moju dušu do raja. Ale v tom okamihu došiel i jeden z čiernych cherubínov a povedal svätému: „Neveď ho, nekrivdi mi, tento musí so mnou dolu k mojim hriešnikom. Nemôžu sa odpustiť hriechy tomu, ktorý sa nepokajal, ale chceť sa pokajať a pritom hrešiť, to nejde, to si protirečí." A svätý Fraňo odišiel bezo mňa, a čert ma odniesol sem. Och, ako sa ma to bôľne dojímalo, keď mi čert cestou s posmechom dohováral: „Ty si si azda len nemyslel, že si len ty sám logičný človek!"

„I zaniesol ma najprv k Minosovi, ten opásal okolo seba osem ráz svoj chvost a odsúdil ma sem do tohoto plameňa."

Keď skončili rozhovor s prekliatym Guidom, básnici išli ďalej cez bralá, až došli do mosta, ktorý vedie cez deviaty zlý jarok, v ktorom mučia sa tí, čo rozsievali svetský, náboženský, verejný i privátny rozbroj a nesvornosť.

XXVIII. spev. (Rozsievači rozbroja.)

Dante rozpráva z počiatku, že videl v tom deviatom jarčisku toľko ťažkých rán, koľko ich ani opísať nemôže, lebo duša ľudská nemôže toľké dojmy ani poňať, a jakože ich slovami opísať. Cíti sa, že tu chcel básnik opísať úžasné rany na bojišti svojej domoviny, na ktorom sa i sám chrabre boril. Pritom upotrebúva Dante i hrubých výrazov, aby vyjadril hnusobu a opovrženie toho, ktorý dal pôvod týmto rozbrojom vo svete.

Prekliatec, v najstrašnejších mukách masakrovaný, je Mohamed. Pre tento opis zabránené je mohamedánom čítať Danteovu Komédiu. Pred Mohamedom ide plačúc Ali s rozpoltenou hlavou, rozprávajúc, ako tu čerti štiepajú hlavy tým, ktorí na svete štiepali ľudstvo.

Keď tieto duše počuly, že Dante ešte žije, zabudly od ľaku na svoje muky a divily sa.

Potom vzkazuje po Danteovi Mohamed frátrovi Dolcinovi, ktorý v tie časy v Taliansku bol započal sociálnu revolúciu, aby sa vystríhal, že by ho hlad neprisilil na kapituláciu.

Poza Mohameda prechodia iné prekliate duše. Medzi nimi spomína Dante zvlášte Moscu Lambertia, ktorého držal za hlavného pôvodcu rozbrojov vo Florencii.

Tu priblíži sa duša, ktorá nesie svoju hlavu v ruke za vlasy, ako nejaký lampáš. Keď došla do mosta, s ktorého básnici hľadia, zdvihol svoju hlavu naproti nim, aby ho mohli lepšie rozumeť.

Hlava im povedala, že je to Bertrand de Born, ktorý musí teraz nosiť hlavu odrezanú od tela, lebo odtrhol syna, anglického princa Henricha, od otca Henricha II.

XXIX. a XXX. spev. (Padelatelia.)

Dante hladí dlho do tohoto jarčiska, lebo vidí tam i dákusi svoju rodinu, no tento ho neoslovuje, lebo sa hnevá, že smrť jeho zostala nepomstená.

Dojdúc na most desiateho zlého jarčiska, Dante počuje také bedákanie, že si zo sútrpnosti rukami zapchá uši, len aby ho nepočul. Tu je toľko biedy, chorôb a rán, ako keby všetky špitále celého sveta boly vykydly všetky svoje choroby do tohoto jarčiska. Z hnusných rán a z ich hnoja ide taký smrad, že človeka závrat chytá. V tom smradnom jarčisku mučia sa padelatelia. Básnici sijdú dolu. Jedny duše ležia na bruchu, druhé na chrbte druhých, a niektoré sa plazia štvornožky. Dvaja sedia jeden pri druhom, svrabovití sú od hlavy do päty, a preto sa ustavične škrabú, chrasty padajú s nich, ako šupiny s ryby.

Básnici shovárajú sa s nimi. To sú alchemisti, ktorí padelali zlato a striebro, a boli preto v Siene spálení. Pritom vraví Dante, že sú Sienčani pyšní, ako Francúzi.

Dokiaľ sa shovárajú, pribehnú dve duše. Jedna pochytí zubami alchemistu a hodí ho o zem, a potom odbehne ďalej. Alchemista, sbierajúc sa so zeme, povie básnikom, že je tá prvá duša jedného florentínskeho klamára, a tá druhá duša prekliatej Myrrhy, matky Adonisovej.

Potom vidia prekliatca, ktorý sa mučí vo vodnateľke, zíva od smädu. Muky sú mu tým väčšie, že sa neustále rozpomína na krásne svieže potoky pri Casentine. Rozpráva básnikom, že bol padelateľom peňazí, a ukazuje im i druhých padelateľov, ktorí ho sviedli na ten zločin.

Neďaleko od tohoto padelateľa ležia Sinoa, ktorý oklamal Trojáncov, že voviedli koňa s nepriateľom do mesta, i Putifárka, ktorá chcela Jozefa sviesť; oba paria sa tu v neznesiteľnej horúčosti. Jeden z padelateľov, keď mu ten vodnateľkou napuchnutý vyzradil meno, buchnul tohoto pästou po napuchnutom bruchu tak, že zabubnovalo, ako na bubne. No vodnateľný vrátil mu buchtu pästou do tvári. Potom počali sa vadiť a vyhadzovať si svoje zločiny vzájomne na oči.

Virgil hreší Danteho, že vyvolal takúto rozopru, a že ju tak pozorne počúva, lebo je hanba počúvať niečo takého.

XXXI. spev. (Giganti.)

Vyjdú z deviateho jarku a idú ďalej k deviatemu kruhu. To je velikánska studňa, na dne sú najväčší hriešnici — *zradcovia*. Čujú strašné trúbenie. Dante hladí ta, odkiaľ počuť ten strašný hlas, a zdá sa mu, že vidí v súmraku akoby mnohé vysoké veže

na nejakej pevnosti. Virgil mu povie, že sú to giganti, odsúdení stáť popri múre, ktorým je tá studňa obmurovaná, lebo sa borili proti bohu. Giganti stoja zvnútra okolo múra, tak že tí, ktorí hľadia zvonku, vidia z gigantov len hornú čiastku tela. Niektorí sú prikovaní, druhí sputnaní, a jeden z nich hovorí pomäteno. To je gigant Nimrod, kráľ babylonský, ktorý dal stavať babylonskú vežu. On trúbi silnejšie, nežli Roland.

Idúc ďalej na ľavo, najdú druhého giganta sviazaného reťazmi. To je Efialtes, velikánsky obor, ktorý sa boril volakedy proti Zeusovi.

Dante chcel by videť Briarea, ale mu Virgil povie, že ten je ďaleko, no že miesto toho uvidia Antea, na 60 lakťov vysokého, syna zeme, od ktorej dostával silu. Zabil ho Herakles, držiac ho v povetrí, že sa nemohol dotýkať zeme.

Na prosbu Virgilovu tento gigant vzal oboch básnikov na dlaň, nahnul sa ako veža Garisenda (koso postavená) v Bologni, a spustil ich do studne, bez úrazu, potom sa zase vztýčil, ako sťažeň na lodi.

XXXII. spev. (Zradcovia.)

Dante prosí múzy, aby mu pomáhaly, lebo sa bojí, že mu nebude spev tak horký a trpký, ako by mal byť, aby zodpovedal tomuto smutnému miestu múk, na ktorom spočívajú všetky skaliská, vrchy a bralá sveta. Potom volá: „Oj, všetko zlo prevyšujúci národ zradcov, ktorý čupíš tu na dne pekla, ťažko je o tebe hovoriť, lepšie by bolo bývalo pre teba, keby si sa bol stal hovädami.“

Keď sišli na dno mračnej studne, ktoré leží nižšie, nežli stoja giganti, obzeral básnik podivnú ohradu studne. V tom začul zpopod nôh hlas: „Daj pozor, abys' nohami nepoudieral hlavy biednych bratov.“

Dante pozre dolu a vidí naokolo smrznuté jazero, ktoré vyzeralo ako zo skla a nie z vody. Ani na Dunaji ani na Done nebýva ľad, ako je tento. Keby sa naň srútil vrch Pietrapana, ešte by ho neprebil. A ako žaby, keď počas teplej noci krkajúc dvíhajú hlavy z vody, tak dvíhali z toho ľadu svoje osinalé hlavy s bolestným výzorom tvári, hrkotajúc zubami prekliati zradcovia, no držali ich sklonené, a trasúc sa ronili mrznúce slzy.

Spozorovali dve duše spolu stisnuté, že sa im vlasy miešaly. Dante sa ich opýtal, kto sú? Duše zodvihly hlavy. No v tom im slzy, kvapkajúce z očú, zmrzly a zatvorily mihalnice. Duše sa preto nahnevaly, i začaly sa hlavou o hlavu tlcť, ako barany. Jedna duša hnevá sa na Danteho, že ju obzerá v ľadovom zrkadle, hoci ona hlavu dolu drží tak, že by jej tvár nemohol videť, keby sa v ľade nezrkadlila. V tom mu rozkladá mená naokolo sa nachádzajúcich zradcov, a konečne povie i svoje. Všetko sú to mená stranníckych borcov malých talianskych krajín, kde jeden druhého preklínal sťa zradcu, asi tak, ako dnes v Uhrách držia každého svojmu slovenskému rodu verného Slováka — za zradcu, a odrodilci, tí skutoční zradcovia svojeti — sú vlastenci.

Dante vidí tisíce osinelých duší, a hovorí, že sa mu vlasy

zježily od hrúzy, keď uvidel v tom zmrznutom jazere toľko zradcov . . . Už či chtiac, či nechtiac, či náhodou, či šťastím, nevie sám, kopol nohou jedného z tých nešťastníkov do tvári. Tento žalostne zaplače a zabedáka, prečo ho Dante kope. Či azda prišiel, aby mu muky, ktoré trpí pre Mont Aperti a ktoré sú i tak preveliké, ešte zväčšil? Dante sa ho opýtal, kto je? No prekliatec sám opytuje sa jeho: „A kto si ty, že chodíš po Antenovi a kopeš druhých do tvári? Kopeš tak silne, ako keby si bol živý."

Dante mu povie: „Ja som živý, a to ti môže byť milé, lebo ak chceš byť slávnym, spomeniem ťa medzi druhými."

Duša mu odpovie: „Práve opak toho si žiadam. Choď ďalej a neznepokojuj ma; tu nepristane ti laskanie." Dante sa rozpajedil a schytil dušu za kečku a skríkol: „Alebo mi povieš svoje meno, alebo ti neostane koža na lebke!" Duša mu odpovie: „Hoci ma bolí, že ma kváčeš, predsa ti nepoviem, kto som."

Dante si omotal už vlasy zradcovej štice okolo ruky, už mu vytrhol z nej i chlpy, ale tento, zavýjajúc a kľajúc, hľadel urputne dolu, keď sa v tom jeho súsed ozval: „Čo ti je, Bocca? Nie ti je dosť, že zubami drkoceš? Prečo tak zavýjaš a kľaješ? Ký čert ťa driape?"

Dante na to: „Nehovor viac ani reči, čierny zradca, tebe na hanbu, o tebe napíšem len holú pravdu." — „Choď odtiaľto" — odpovie zradca — „a rozprávaj, čo chceš, ale keď dôjdeš hore, potom nemlč ani o tomto tu, jehož jazyk je taký ochotný. On tu plače pre francúzske striebro. Môžeš povedať, videl som i Buosa z Duera tam, kde sú hriešnici v najhlbšej studni."

Zradca Bocca prezradil mu teraz i všetkých ostatných zradcov, tak ako jeho Buoso vyzradil.

Zradca Bocca degli Abati, s ktorým Dante takto brutálne pokračoval, zapríčinil porážku Danteovej stránky v bitke pri Monte Apertia. Zástavu florentínskych Guelfov niesol udatný kapitán Jacopo, a Bocca, tajný prívrženec Ghibellinov, ktorý viedol Farinata, odťal mu v bitke pravú ruku. Zástava padla, a Guelfi dali sa následkom toho na útek.

Na hranici druhého i tretieho pásma tohoto desiateho ľadového kruhu Dante zazrel dvoch zmrznutých v jednej jame. Jeden vyžiera druhému modzog z lebky, a tak sa mu zahrýzol do hlavy, že bola hlava čiapkou hlave. Dante sa opýtal: „Oj, ty, čo tak zverským spôsobom dokazuješ svoju nenávisť tomu, ktorého žerieš, povedz mi, prečo ho tak nenávidíš? Ja ti sľubujem, že sa ti odslúžim, jestli sa môžeš spravedlive vytúžiť, a tamhore na svete všetko rozpoviem, čo počujem od teba, jestliže mi prv jazyk neuschne."

Tieto dve duše sú gróf Ugolino della Gherardesca a arcibiskup pisánsky Ruggieri degli Ubaldini. Ich historia je v nasledujúcom speve.

XXXIII. spev. (Ugolino.)

Od zverského jedla zodvihne hriešnik svoje ústa, utierajúc si ich o vlasy rozhryzenej hlavy, a počne: „Ty si žiadaš, abych ti

rozpovedal preťažký bôľ, ktorý pára moje srdce, keď i len pomyslím naň, prv nežli i slovíčko poviem. Ale jestli budú moje slová semenom, z ktorého znikne plod hanby pre zradcu, ktorého hryziem, rozpoviem všetko, roniac horké slzy."

„Neviem, kto si — povie Dante — „ani neviem, ako si sem prišiel, ale sa mi zdá, súdiac po reči, že si Florentínčan . . ."

„Vedz, že som bol gróf Ugolino, a tento tu je arcibiskup Ruggieri; hneď ti rozpoviem, prečo som mu tak na blízku. Nepotrebujem ti vysvetľovať, ako ma hodili do žalára i zabili, to vieš. Ale si sa nemohol dozvedieť, aká strašná bola moja smrť. Počuj, a potom rozsúď sám, či mám právo, že ho hryziem."

„V tej veži, v ktorej mňa i mojich synov hladom umorili, ktorú po mne zovú hladomorou a v ktorej ešte mnohí hladom skapú, snívalo sa mi, keď som cez malý oblôček videl mesiac viac ráz prejsť, ako keby tento hnal vlka so svojimi vĺčatmi hore vrchom, deliacim Pisu od Luccy. Zdalo sa mi, že ich honí s dobre vycvičenými chrtmi: Qualandiom, Sismondiom a Laufranchiom (to boli vodcovia Ghibellinov). Už sa mi zdalo, že starý vlk s vĺčatmi ustával a že ich chrti už počaly chytať a trhať ostrými zubami. Keď som sa nad ránom prebudil, počul som, ako moje deti, ktoré boly so mnou v hladomore zatvorené, bedákajú, plačú a prosia aspoň kôrku chleba."

„Ukrutník si, jestli ťa nezabolí pri myšlienke na to, čo som vytrpel. Ak nezaplačeš nad tým bôľom, načo je potom vôbec plač . . . ? — Už sme sa prebudili, a hodina sa blížila, na ktorú nám dosiaľ niečo jedla podávali, no pre ten sen sme boli všetci utrápení. V tom počujem, ako klincami zabíjajú naše dvere. Pozrel som po deťoch, ale som sa ani nehnul. Neplakal som, srdce mi mrzlo v prsiach. Ach, deti plakaly, a môj Anselmuccio povedal: „Ako to hľadíš, otče? Čo ti je?" — Nie, neplakal som, ani som mu nedal odpovede, celý deň, celú noc, až slnce nový deň donieslo. Keď niečo svetla padlo do našej temnice, videl som, ako v zrkadle v štyroch tvárach mojich milých i moju tvár. Od bôľu som si počal ruky hrýzť. A oni, nazdávajúc sa, že si hryziem ruky od hladu, vstali a povedali: „Otče, menej by nás bolelo, keby si s nás jedol mäso; ty si nám ho dal, ty ho môžeš s nás vziať." Utíchol som na to, upokojil som sa, načo im ešte väčšiu žalosť robiť. Celý ten deň, celú noc, i druhý deň boli sme všetci nemí . . . O, tvrdá zem, čo si sa neotvorila? Keď sme došli do štvrtého dňa, hodil sa Gaddo pred moje nohy a zabedákal: „Drahý otče, prečo mi nepomáhaš?" . . . a umrel. A, ako ma ty tu vidíš, tak som ja videl i ostatných troch umrieť, jedného za druhým, od piateho do šiesteho dňa."

„Už slepý, nečul som viac, čo hovorili, len som ťapkal ponad nich. Dva dni po smrti ostatného ešte som sa tmolil okolo nich a volal som ich."

„Potom urobil hlad to, čo nemohol bôľ."

Keď dokončil, vybúlil oči, a zase zachytil zubami rozhryzenú hlavu svojho prekliateho nepriateľa, a hlodal ako pes ďalej na nej.

„Beda ti, Pisa! Ty ostuda ľudí krásneho vidieka, po ktorom

tak krásne hovoria; nech vytopí rieka Arno všetko, čo je živého v tebe! Nech sa zatvoria oba ostrovy na jej ústí: Gorgona i Capraia! Lebo hoci bol Ugolino vinný, že zradil tvoje dvory tvojim nepriateľom, ty si nesmela jeho deti postaviť v také muky. Oj, nová Theba! Nový život týchto detí opral s nich každú vinu!" —

— — — — — — — — — — — — — —

Pošli ďalej, kde ľad obtočil kruto druhú čeliadku, ktorá tu leží horeznačky. Tu slza slzu hatí, a bôľ sa tisne k srdcu i zväčšuje biedu, lebo nemôže vytiecť so slzami. Hneď prvé slzy zmrznú na hrudku, ktorá vypĺňuje, ako nejaké okuliare z kryštála, pod obrvami celú očnú jamku.

Zrazu pocíti Dante dych vetra na tvári, ačpráve mu už bola zatvrdla koža od toľkej zimy.

Jeden z oných nevoľníkov v tej chladnej kôre nazdáva sa, že prechodia duše, odsúdené do najhlbšieho pekla, i prosí príchodzích, aby mu sdrapili s očú tú tvrdú kôru, lebo že sa už ide zadáviť od veľkého bôľu, od ktorého mu srdce puká, a tak by rád zaplakal. Dante sa ho opýta, kto je? a nevoľník mu odpovie, že je jeden z „veselých bratov", Alberigo dei Manfredi. Pre zvadu pozval svojich protivníkov na hostinu, a keď doniesli na stôl ovocie, vyrútili sa skrytí vražedlníci i pobili hostí. Dante sa ho opýtal: „Čo, či si ty už umrel?" — Alberigo na to: „Neviem, čo sa robí s mojím telom tamhore na svete. Tu v tomto kruhu máme výhodu, že duše tých, ktorí zabijú priateľa zo zrady, dôjdu sem ešto pred smrťou, hneď čím niekto ten hrozný zločin spácha. Do tela takého zločinca, keď z neho duša odišla, vojde satan, ktorý v ňom býva, až mu dôjde deň smrti. Ja ti toto rozprávam, aby som ti srdce obmäkčil, a ty abys' mi strhol ľad s očú." Ďalej rozpráva, že tu za ním mrzne v ľade Genuežčan Ser Branca d'Oria, v jehož tele ešte i ďalej hore na zemi satan žije. Ešte raz zaprosí Danteho, aby mu strhol ľad s očú, ale tento nechce to urobiť, hovoriac: „Genuežčania, vy ľudia bez poctivosti, plní zloby, čo ste ešte nevyhynuli na tomto svete! Tu, hľa, v spoločnosti najhoršieho ducha z Romagne našiel som jedného z vás takého, že sa mu duša už v Cocytu kúpe, a telo mu je ešte tamhore na svete pri živote."

XXXIV. spev. (Lucifer.)

Dante shliadne Lucifera, ako pohybuje svojimi šiestimi krýdlami, tak ako veterný mlyn v súmraku alebo vo hmle.

Tu v najhlbšom mieste najhlbšieho pekla sú ubytovaní zradcovia svojich dobrodincov. Oni sú cele v ľade zatopení, ležia rovno, alebo hlavou hore, a sú i takí, ktorí sú vmrznutí hlavou dolu a pätami hore. Tu je sídlo Lucifera a prostriedok zeme. Všetko zlé vyviera odtiaľto. V svojej veľkosti a ohavnosti on je obrazom hriecha. Dante opisuje len hornú čiastku Lucifera, zabitého v prostriedku zeme. Z tej druhej, dobrej strany, padol z neba dolu hlavou tak do zeme, že zostal polovicou tela trčať práve v prostriedku zeme. Do pol pŕs siaha mu ľad Cocyta, ostatné horné telo rozprestiera

sa v pekle, dolnou čiastkou väzí v protivnej polovici zeme. Má tri tváre: červenú, bielo-žltú a čiernu. Všade v pekle i na svete má tento vladár pekelného cárstva svojich robov. Tie tri tváre znázorňujú karrikatúru svätej Trojice, ako to spomína Dante v nápise, ktorý je nad bránou, vedúcou do pekla.

Lucifer mal krýdla ako i Serafin, ale keď odpadol od Boha, dostal podobu ohavnú netopiersku. Od vetra, ktorý té krýdla robia, zamrzol Cocyt. Lucifer plače zo šestoro očú, a pena mu tečie z troch úst. V každej papuľi obhrýza ustavične niektorého z najväčších hriešnikov. Teraz ohlodáva a pazúrmi driape práve Judáša Iškariotského, Bruta a Cassia, týchto však len hryzie a nedriape. Týchto najväčších zradcov na cirkevnej i svetskej moci tresce najväčší zradca Boha, Lucifer.

Básnici prijdú k Luciferovi, lebo sa ho neboja, ponevač majú čisté duše; ba práve slúži im on za rebrík do druhej polovice zeme, i driapu sa po jeho obrovskom tele, upotrebujúc jeho vlasov za stupne do druhej pologule zemskej; lebo i zlé musí byť dobrým napomocné k dobrému a slúžiť k spaseniu. Cez tesné jaskyne pnú sa do druhej pologule, kde zase vidia — hviezdy.

Slovom „hviezda" končí sa každý z troch dielov *Božskej Komédie,* lebo cesta spravedlivého je cesta k hviezdam.

(Konec »Pekla«.)

* * *

Založenie rím.-kat. biskupstva v Nitre.

Napísal *Fr. V. Sasinek.*

O tomto pre nás Slovákov tak dôležitom predmete popísalo sa už mnoho, bez toho, že by bol definitívne objasnený. Príčina toho leží v tom, že nemáme zakladacej listiny rímsko-katolíckeho biskupstva v Nitre.

Karácsonyi J. dokazoval, že nitrianske biskupstvo založil kráľ Vladislav II. (Kath. Szemle III, 89.) Ja som dokazoval protivu (Parlamentär 1889, Nr. 46), čoho povšimnul si i Pauler (Magyar nemzet története I, 581), ponevač už pred Vladislavom II. (1161 jul 16. — 1162 jan. 14.) v listine nitrianskeho soboru sv. Hippolyta z r. 1113 spomína sa „villa episcopi Gan"; za doby Vavrinca, arcibiskupa ostrihomského (1108—1113), teda za doby krála Kolomana († 1114), biskupom nitrianskym bol Gervasius; r. 1123 Mikuláš, ktorý spomína sa i pri synode veľko-váradskej r. 1124; r. 1156 biskupom nitrianskym bol Ján. Čo teda pred Gesom II. (1141—1161) v diplomoch stojí o kráľovi Vladislavovi, to vzťahuje sa len na sv. Vladislava, ale nie na Vladislava II., ktorý až po Gesovi II., i to ani za celý rok, panoval.

Čože už hovoria diplomy o darovaní biskupovi nitrianskemu? Vincent, biskup nitriansky, r. 1271 požiadal kráľa Štefana V. o potvrdenie statkov biskupstva nitrianskeho, poneváč listiny o tom vo vojnách uhorsko-českých zhorely. Predvolaní svedkovia tvrdili, že „serenissimus rex Ladislaus“ k *založeniu* biskupstva nitrianskeho daroval osady Skačan, oboje Beluk, oboje Keresnya; že „serenissimi reges Ladislaus et Geysa“ k rozmnoženiu základiny biskupstva nitrianskeho darovali tiež Scele za Dudváhom [1]). Čím prispel Gesa II. k rozmnoženiu tej základiny, poznať z jeho diplomu r. 1158, kde hovorí, že dáva tretiu časť Selii s rybárstvom i rybármi a trhové dánky nitrianskemu biskupovi [2]): teda dve časti boly darované už predtým skrze sv. Vladislava. Že pri svojich nábožných nadaniach mával na mysli sv. Vladislava, poznať z tohože diplomu r. 1158, v ktorom hovorí, že sa riadi dľa ustanovenia sv. kráľov [3]), t. j. sv. Štefana a sv. Vladislava. Darmo tu skeptik nadhodil, že sa tu rozumia vôbec sv. králi, nie výlučne sv. králi uhorskí; lebo činiť poriadky v Uhorsku nenáležalo kráľom cudzozemským, ale domorodým, uhorským.

V tomže diplome stojí, že biskup nitriansky všade, kde má majetky, i na území ktoréhokoľvek biskupa, má nielen právo svetské, ale i duchovné. Je nám toto skutočne podivné, aby biskup mal duchovné právo nielen v svojej diecése, ale i v diecése iného biskupstva; položíme-li sa však do drievnej doby, tú záhadu si vysvetlíme. Za drievnej doby boli nielen rímski, ale i carihradskí biskupi [4]): teda rímsko-katolícky biskup mal duchovné právo na svojich poddaných nielen vo svojej diecése, ale i v diecése carihradského biskupa [5]).

---

[1]) Possessiones Scachan item utrasque Beluk et utrasque Keresnya vocatas ex donatione serenissimi regis Ladislai in fundationem ipsius ecclesiae Nitriensis ad ipsam pertinere... Scele ultra fluvium Dudvagh ex collatione serenissimi regis Ladislai et Geysae in dotationem fundationis esse et fuisse ecclesiae et episcopatus Nitriensis. Sú to dosiaľ temer súsedné obce: Skačany, Veľké a Malé Belice v Nitrianskej —, Veľké a Malé Krsteňany v Tekovskej —, Sellye v Nitrianskej stolici.

[2]) Dedi etiam tertiam partem Selii (Sellye, Šaľa) cum piscatura et piscatoribus meis et ac censu fori. Fejér: Cod. dipl. II, 152.

[3]) Concessa etiam mihi beati Petri sedis sanctae auctoritate volo, ut ubicunque memorata Ecclesia haberet possessiones nunc vel in futurum, in provincia cuiuscunque Episcopi vel Ecclesiae cum dominio temporali habeat spirituale; quia etiam sic ordinaverunt sancti Reges.

[4]) Grave enim tibi est huius climatis tenere regnum, nisi imitator consuetudinis ante regnantium exstiteris Regum. Quis Graecus regeret Latinos graecis moribus? Aut quis Latinus Graecos latinis regeret moribus? Monitum s. Stephani ad s. Emericum.

[5]) Máme toho príklad dosiaľ (na pr. vo Veľkom Várade), že latinský biskup má právomocnosť v diecése gréckej, a naopak. Odtiaľ sa dá vysvetliť tá neprirodzená povaha biskupstva nitrianskeho, že hlavná jeho časť leží v Trenčianskej stolici, veľká časť Nitrianskej stolice patrí arcibiskupstvu ostrihomskému; lebo latinský arcibiskup ostrihomský buď

Také uvažovanie priviedlo mnohých (i mňa) k tomu, že založenie biskupstva rímsko-katolíckeho v Nitre pripísali sv. Vladislavovi. Tomuto tvrdeniu stály v ceste slová dekrétu Kolomanovho: „Judicium ferri et aquae in aliqua ecclesia fieri interdicimus, nisi in Sede Episcopali et Majoribus Praeposituris, ut Posonii et Nitriae". Aby patroni sv. Vladislava túto prekážku z cesty odvalili, odvážili sa navrhnúť toto čítanie: „Judicium ferri et aquae in aliqua ecclesia fieri interdicimus, nisi in sede episcopali (ecclesia cathedrali) et majoribus praeposituris (collegiatis ecclesiis), nec non Posonii et Nitriae". Týmto čítaním až ta to doviedli, že v Prešporku a Nitre nielen nebola major praepositura, ale ani praepositura; poneváč Gesa II. v diplome r. 1158 hovorí, že chrám nitriansky ešte nemá präposita [1]). No, uznajme, že tak zachádzať s textom dejepisným a s jeho výkladom je násilím, na historii páchaným.

Aby sa ušetrila i zásluha sv. Vladislava o založenie rímsko-katolíckeho biskupstva v Nitre, i dosiahnutá bola pravda o jeho skutočnom založení, ochotne prijímam tvrdenie Paulera, že sv. Vladislav robil prípravy k založeniu toho biskupstva, a Koloman to založenie uskutočnil. Škoda len, že Pauler to svoje tvrdenie náležite neodôvodnil [2]). Pokúsim sa teda urobiť to ja.

Svornosť, ktorá na začiatku 11. storočia panovala medzi veriacimi latinskej a slovanskej cirkve za Boleslava Chrabrého († 1025) v Poľsku [3]), za sv. Štefana († 1038) v Uhorsku [4]), zmenila sa; lebo latini opovrhovali slovanskú bohoslužbu jako v Poľsku [5]), tak i v Uhorsku [6]). Krem toho šismatická agitácia Michala Cerulára

skrze kráľovské donacie a patronáty alebo iným spôsobom viac získal osád a veriacich k rozmnoženiu svojej diecésy, než latinský biskup nitriansky. Ešte je v tom mnoho tmy: kto vnesie objektívne svetlo zapúdiť ju?

[1]) Chron. Budense ap. Podhraczky pag. 176.

[2]) A magyar nemzet története. I, 221, 280, 580, 596.

[3]) Nad jeho smrťou peje básnik:

Tanti viri funus mecum omnis homo recole:
Dives, pauper, miles, clerus, insuper agricolae,
Latinorum et Slavorum quotquot estis incolae.

Bielowski: Mon. Pol. I, 413.

[4]) Vidz vyššie n. 4. Monitum s. Stephani.

[5]) Richeza regina barbaros Slavorum pertaesa ritus venit ad imperatorem Conradum. Monachus Brunwilernus. Bielowski: Mon. Pol. I, 346. Gentem perfidam et nondum bene christianam. Chronica Polonorum ap. Migne t. 160, pag. 866. A fide catholica deviantes. Chron. Galli ap. Bielowski I, 415. Cernens adhuc populum *gentilitati* deditum. Chron. principum Poloniae ap. Stenzel: SS. RR. Siles. I, 57. Prepiatym latinom bol gentilis ritus (národný slovanský obrad) pohanským obradom, pohanstvom!

[6]) Nobiles Hungarie aspernabatur, bona terre... cum Teutonicis

(1043—1059), patriarchu carihradského, proti latinom, vrhla vlny svoje i do Poľska i do Uhorska a zapríčinila vzburu proti latinom jako v Poľsku [1]), tak i v Uhorsku, menovite pod Andrejom I. a Belom I. [2]). Turóczi a podobní pozdní naši kronikári predstavujú tú vzburu jako navrátenie sa Maďarov do svojho predošlého pohanstva, ačkoľvek v tej dobe nebolo ešte ani tamtých, ani tohoto v Uhorsku. Čo nedržalo s Rímom, to tým prepiatym kronikárom bolo pohanstvom [3]).

Ačkoľvek Andrej I. utíšil vzburu urovnoprávnením slovanskej a latinskej cirkve, pod Belom I., ako vojvodom Slovenska, trvala i na ďalej i cirkev slovanská i antipatia Slovákov proti latinom. S touto antipatiou spojená bola i politická zášť proti západnému cisárstvu, ktoré ohrožovalo i samostatnosť Uhorska. Bela prijal z Carihradu od Konstantína Monomacha (1042—1054) i korunu, ako pravoslávny kráľ. V tom duchu žil Bela v Poľsku, a tam v tom duchu tiež vychovaní boli i jeho synovia: Gesa (Jesse, Jesa, Jeslav) a Vladislav.

Gesa, ako vojvoda Slovenska, udržal Slovensko cirkevne in statu quo [4]) a, keď r. 1075 stal sa kráľom celého Uhorska, ako pravoslávny kráľ (πιστος κραλες) prijal korunu z Carihradu od Michala Dukasa (1071—1078). Poneváč ho pápež, energický Gregor VII., neuznal za právneho kráľa, biskupi sa k nemu chladne mali, a exkráľ Šalamún stál v Mošonsku a Prešporku so zbraňou v ruke:

belluina feritate rugientibus, et cum Latinis, (h)irundinum garrulitate murmurantibus, devorabat; munitiones et castella Teutonicis et Latinis custodienda tradebat (Petrus). Chron. Bud. ap. Podhraczky pag. 77. Latini, christiani occidentales, qui ecclesiam latinam agnoscunt. Lex. man. ap. Migne pag. 1266.

[1]) A fide catholica aberrantes... adversus episcopos et sacerdotes (latinos) Dei seditionem inceperunt, eorumque quosdam gladio... quosdam vero lapidibus obruerunt. Chron. Galli ap. Bielowski: Mon. Pol. I, 415, 416 in nota. Chron. Pol. ap. Migne I. 160, pag. 865.

[2]) Pervicaciter petiverunt ab Endre et Levente: quod permitterent universum populum ritu paganorum vivere, episcopos et clericos occidere, ecclesias destruere, christianam fidem abjicere et ydola colere. Chron. Bud. pag. 92. Prepositi (náčelníci vzbúreného ľudu) vero miserunt ad regem (Belam I. an. 1061) nuncios, dicentes: Concede nobis ritum patrum nostrorum, more paganismo vivere, episcopos lapidare, presbyteros exenterare, clericos strangulare, decimatores suspendere, ecclesias destruere et campanas (?) confringere. Chron. Bud. pag. 119.

[3]) Janus... ritum patris (sui, Vathae) sequendo... tam quippe clericos, quam laicos *catholicae fidei* servatores interfecerunt... *haeretici*, qui in ulteriore littore Danubii erant... Levente... Hungariam paganismo et idololatria corrupisset... quia ipse Levente *catholice* non vixit. Jo. Thurotzius. Vidz môj Slovenský Letopis r. 1880. str. 178—184.

[4]) Jeho latinskú vieru potvrdzujú diplomom r. 1075, ktorý má svedčiť, že založil kláštor benediktínsky sv. Benedikta nad Hronom, ale je ten diplom falošný. Slovenské Pohľady r. 1902, str. 484.

zčiastky pre vrtochy cirkevné, zčiastky zo strachu r. 1077 vzdal sa kraľovania nad celým Uhorskom a potom ešte tohože roku umrel.

Sv. Vladislav, stav sa kráľom celého Uhorska, aby odstránil prekážky, ktoré boly aj jemu v ceste, pokoril sa pápežovi a snažil sa vyrovnať i s exkráľom Šalamúnom, ponechajúc mu Mošonsko i Prešporsko, podržiac Nitriansko pod korunou uhorskou. Za to som, že jako Šalamún založil veľprepoštstvo najsvätejšieho Vykupiteľa (Salvatora) v Prešporku, tak i on založil veľprepoštstvo sv. Emmerama, Andreja a Benedika v Nitre. Tým položil základ rímsko-katolíckej cirkve v Nitriansku. Jeho katolícka horlivosť povzbudzovala ho k ďalším krokom. Keď už exkráľovi Šalamúnovi odňal Mošonsko a opanoval už temer celé Slovensko, snažil sa r. 1087 dostať i montekassínskych latinských benediktínov pre Slovensko [1]), áno zapodieval sa i s myšlienkou založiť rímsko-katolícke biskupstvo v Nitre. Nepochybujem, že v tom ohľade konal vyjednávania s Rímom a určil i majetky pre to nádejné biskupstvo nitrianske [2]; ale buď rozličné prekážky alebo smrť († 1095) zahatily uvedenie jeho úmyslu vo skutok.

Kráľ Koloman (1095 – 1114) našiel teda na Slovensku veľprepoštstvá v Prešporku a Nitre, udeliac im r. 1100 právo k súdobnej zkúške skrze žeravé železo a vriacu vodu, jako ho maly biskupské stolice; ale potom, keď brata svojho Almusa, vojvodu Slovenska, r. 1103 prinútil k úteku do Poľska a opanoval Slovensko, asi r. 1105 prikročil k uvedeniu úmyslu sv. Vladislava vo skutok: veľprepošt nitriansky stal sa biskupom a následkom toho prestalo prepoštstvo v Nitre [3]). Gesa II. r. 1158 nielen potvrdil biskupovi nitrianskemu vládnutie nad Skačanmi, Belicami, Krsteňanmi a dvoma čiastkami Salíb, ktoré sv. Vladislav bol daroval k založeniu (in fundationem) biskupstva nitrianskeho, ale odstúpil mu i tretiu časť, ktorú mal v Salibách, s rybníkom i rybármi a s trhovými poplatkami, k rozmnoženiu základiny (in dotationem fundationis) biskupstva nitrianskeho. Kedy a kto založil potom opäť prepoštstvo pri nitrianskej kapitule, dosiaľ nie je zistené; známo je len to, že takým prepoštom bol r. 1200 Appolinaris [4]).

[1]) Vidz list sv. Vladislava k opátovi Oderisiovi v Slovenských Pohľadoch r. 1905, str. 543.

[2]) Possessiones... ex donatione serenissimi regis Ladislai *in fundationem* ipsius ecclesiae Nitriensis. Srov. vyššie n. 1.

[3]) Et, quia ecclesia Nitriensis caret adhuc praeposito, ad ordinandam praeposituram in eadem, terram i Corus, mihi pertinentem... obtuli.

[4]) Wenzel: Cod. dipl. Arpadianus continuatus I, 104. ad an. 1200.

K etymologii mena „Igló".

Napísal *Štefan Mišík.*

Niektorí novší skúmatelia spišských dejín, ako na pr. nebohý kanonik Hradszky a za ním Alex. Münnich, ktorí len preto, že mesto Nová Ves leží na území, ktorým už pred tisíc rokmi viedla obchodná cesta strážená vojskom, aké vraj bolo maďarské, lebo že ho tam rozpoložili Maďari po „zaujatí vlasti", — sú toho náhľadu, že okrem pôvodného obyvateľstva tamejšieho boli osadení i Maďari a potom neskoršie Nemci. Ale náhľad tento ťažko je odôvodniť len tým, že sa v listinách mimo slovenských obcí, ako na pr. *Brusnik* (= brúsnik), *Stoyan* (= Stojan alebo Stojany), spomínajú aj obce *Kozma* a *Ság* (= šág), ktoré sú vraj rozhodne maďarské; lebo Kozma mohlo byť meno prvého zakladateľa obce a tento dostal ho snáď pri krste po sv. Kozmovi. I v Liptove u Slovákov počuť meno Kuzma. Ani *Ság* nemusí byť maďarské; veď koreň spišského slova *šaha* (= siaha, Klafter) alebo *šahovina* (= siahovina, Klafterholz) je veľmi dobre slovenský.

Nuž buď tomu akokoľvek, jedno je isté, že dnešní maďarskí obyvatelia Novej Vsi nie sú potomci starých osadníkov, ale len neskoršie sem sa prisťahovali. I to je akoby isté, že meno *Igló* nie je maďarského pôvodu. Spomína sa v listine z r. 1380 ako Iglow; ale ináče v starších listinách prichodí ako Nova Villa. Nemcom do nedávna bolo Neudorf a Slovákom i dnes je Nová Ves.

Smiešne je odvodzovanie mena *Igló* od slovenského *ihla*, poťažne ihličnatých stromov v okolí mesta; lebo pospolití Slováci slova *ihla* o stromoch neužívajú. Poznajú síce ihličie alebo ihlice na svrčinách, jedľach, boroviciach, ale nie ihly, tie upotrebujú len k šitiu. Výraz *ihličnaté stromy* (arbores foliis acuminatis) nie je z ľudu, ale zo školy.

Keď teda meno *Igló* nie je maďarského, ani slovenského pôvodu, zkadiaľže pochodí? Dľa skromnej mienky mojej dostalo sa k nám z Moravy, a síce od nemeckých baníkov z Jihlavy (nem. Iglau), ktorí sa sem presťahovali asi vtedy, keď kráľ Ludvik vradil Novú Ves medzi baňské mestá. Týmto pravda nechcem tvrdiť, že Jihlava na Morave je nemeckého pôvodu; nie, táto má meno svoje od rieky Jihlavy (Iglava), ktorá tam tečie a ktorej české meno tamejší Nemci vyslovovali Iglau a potom i k nám doniesli. Jihlava už v 13. století bola znamenitým mestom, keď dostala svoje mestské a baňské právo.

V listine kráľa Štefana V., ktorý r. 1271 spišským Sasom (Iglosasa) dal výsadnú listinu k baníctvu na území svojom, spomína sa vlastne po prvý raz meno „Iglo" v spojení s Nemcami, poťažne Sasmi. Z toho je jasné, že nemeckí osadníci z Jihlavy už v druhej polovici 13. stoletia dávali toto meno novej osade svojej vo Spiši a síce v nemeckej pôvodine *Iglau*, ktoré pisateľ výsadnej listiny preinačil na Iglo, t. j. koncovku *au* premenil na *o*, ako na

pr. v mene Rosenau a tomuto zodpovedajúcom maďarskom mene Rozsnyó.

Mená Nová Ves a Neudorf vznikly vtedy, keď sa popri starej osade slovenskej vo väčšom počte osadili Nemci a založili novú osadu, ktorá s tamtou splynula v jednu obec. Táto potom Slovákom bola Nová Ves a Nemcom Neudorf, ačkoľvek v listinách udržalo sa aj nemecké *Iglau* v podobe mena *Iglo* alebo *Iglow*. Terajšie úradné meno je Igló.

Menom Nová Ves, poťažne Neudorf označovala sa teda zprvu bez pochyby len nová (nemecká) ves, t. j. dedina, voči starej osade slovenskej. Každá mala svoj osobitný kostol. Teraz už pod tými menami rozumie ľud slovenský a nemecký celú mestskú obec.

Prof. dr. Karol Kadlec.

Napísal: dr. *A. Ráth.*

(Dokončenie.)

Z príležitosti svojej 50-letej literárnej činnosti Jireček vydal chronologický soznam svojich rozpráv a spisov, ktorých bolo 110, a dnes, pri neunavnej činnosti Jirečkovej, ich je omnoho viac.

Ponúkali mu katedry university záhrebská a varšavská, on v svojej skromnosti neprijal ani jednej. Bol učil českej reči korunného princa Rudolfa, ktorý úkol kráľ sveril mu so slovami: „Trachten Sie, dass der Prinz die Sprache gut spreche.“

Jireček má rád železnej koruny III. triedy a r. 1881 bol povýšený do stavu rytierskeho s prídavkom „ze Samokova“ (pochádza z kováčskej rodiny); je členom mnohých učených spoločností i účastný vedeckých vyznamenaní. Najväčšmi ho ocenili v literatúre ruskej, poneváč tam majú najsilnejší smysel pre historiu slovanského práva.

Nové vydání černohorského zákonníka. (Osvěta. R. 1878, str. 1011 a nasl.) Keď bol obecný majetkový zákonník na Čiernej Hore r. 1888 vydaný, celý vzdelaný a menovite celý slovanský svet ho velebil jako vzor kodifikačnej práce. Chválená bola sústava, metoda, jazyk a štylisácia, a hlavne to, že uzákonený bol široký obor obyčajového práva, ktorému sa zákonodarci pravidelne vyhýbajú.

Z obšírnej literatúry, ktorú Kadlec na konci svojho článku uvádza, pripomenieme len niektoré pristupnejšie. Dr. J. Trakal, Osvěta 1899, č. 1. a 2.: „Černá Hora a její nejnovější zákonodarství“. V. Spasovič, Černogorija, Viestnik Jevropy 1889. P. A. Matviejev, Novyj Černogorskij zakonnik, v Petrohrade 1889. K. Vojnović, Opšti imov. zakonik, v Radu Juhoslov. Akad. 1889. M. Vesnić, Opšti imovinski zakonik, Godišnjica Čupića, v Belehrade 1891. J. Růžička, Obecný majetkový zákonník černohorský, Právník 1889.

J. Vaclík, Der neue Civilcodex für Montenegro, Herold, Petrohrad 1889, atď. Vyšly francúzske, anglické, talianske študia; kto sa zaujíma, toho odkazujem na opisovaný práve prameň, na Kadlecov článok.

Bogišić môže byť na svoje dielo právom hrdý, lebo to dielo život sankcionoval a prijal. Keď sa prvé vydanie minulo, z príležitosti nového knieža dal zákonník opraviť Bogišićovi ako svojmu ministrovi, a tých opráv bolo veľmi málo treba, menovite ani systém, ani hlavy, ani články a paragrafy nebolo treba rušať. Zmeny sa týkajú hlavne práva obyčajového a zvlášť predkupného práva, takzv. bližik, a týkajú sa právneho postavenia ženy (vydanej) v smere majetkovom (na pr. dľa §§ 483 a 690 žena nesmie ani prijímať, ani dávať dary — mimo obyčajných maličkostí — bez svolenia mužovho).

V novom vydaní sú učinené zase ústupky obyčajovému právu. Avšak mýlil by sa, kto by si myslel, že je to len zo zvláštnej zaujatosti a predpojatosti kodifikátora k nepísanému obyčajovému právu. Naopak, Bogišić v súhlase s dnešnou modernou právnickou vedou je presvedčený, že pravidlo obyčaja jako organický plod vôbec najlepšie zodpovedá národnému právnemu vedomiu a citu i potrebám národného spoločenského života. Jaknáhle však Bogišić spozororoval, že niektoré obyčajové pravidlo ztratilo svoju rečenú vlastnosť a stalo sa jakýmsi mŕtvym alebo skamenelým prežitkom, tak že by ho bolo treba zameniť novým, životným pravidlom, neváhal nijak to urobiť, nech si bolo nové pravidlo jakéhokoľvek pôvodu (revindicatio, actio Pauliana).

Keď bol černohorský zákonník prvý raz vydaný, chválili ho hlavne teoretikovia; teraz sa dokázalo, že zákonník prešiel i ohňom praxi a osvedčil sa znamenite, že len tak málo opráv bolo treba (i to zväčša podružných), že je to dľa Triboniana Codex repetitae praelectionis.

O poddanství a robotě v zemích českých. V moravsko-slezské Besedě Pražské přednesl JUDr. Karel Kadlec. Knihovna Moravské Revue č. I. Vydává a pořádá Jaroslav Tůma, v Brně 1899. Nákladem Moravské Revue v Brně. Věnované moravskému rolnictvu.

Poroba ľudu je stará. V zemiach českých začína sa za Premyslovcov, a jako dnes kapitál robí bielych otrokov, tak vtedy veľké latifundia panské a kňazské spravily ubohých nevoľníkov. Poddanstvo bolo až koncom XV. stoletia uzákonené, ale pokusy vrchností zbaviť poddaný ľud osobnej svobody javia sa už všeobecne v stol. XIV. Videť to zo známeho výroku Tomáša zo Štítneho: „Svobodní jsou lidé. Dědina jest sice páně, ale člověk jest Boží."

Zo spisu sa poučíme, čo všetko musel sedliak robiť a platiť. „Bylo-li postavení českého sedláka v XVI. stol. trudné, bylo v XVII. stol. po nešťastném státním převratu Ferdinanda II. v pravém smyslu nesnesitelné... byl do převratu bělohorského sedlákovým pánem šlechtic českého původu, který byť sedláka mnoho nešetřil,

měl pro něho jako moudrý hospodář aspoň tolik smyslu, že mu nenakladal nad jeho síly. Po Bílé Hoře přišel však pán cizák, pán, který nerozuměl ani jazyku svého poddaného, pán, který ve všem českém viděl jen předmět hnusu a ošklivosti a v českém sedláku jen zdroj svého důchodu. Sedlák pozbyl i poslední špetky lidské osobnosti a stal se otrokem svého pána. Nic výše nestál než panský dobytek, ba ani s dobytkem nenakládal vrchnostenský sluha tak, jako se sedlákem."

Vrchnosť bola sedliakovým pánom nielen súkromno-právnym, ale i verejno-právnym, vykonávajúc nad poddanými patrimoniálne súdnictvo, správu politickú a súčasne (rozvrhovanie daní) i finančnú. Patrimoniálne súdnictvo spočívalo v tom, že poddaní vo všetkých veciach civilných, sporných i nesporných, a i v menších veciach trestných podriadení boli súdu vrchnostenskému. Za Karla IV. a ešte za Všehrda mohol sedliak pohnať pred súd svojho pána, ale od XVI. stol. bol sedliak-nevoľník i toho zbavený; až v XVIII. stol. bolo im zas uznané to právo, ale nepomáhalo nič.

Svevola panská bola koľko-toľko ohraničená robotným patentom Leopolda I., vydaného 28. júna 1680 v Pardubiciach, a potom už bola otázka poddanstva vždy pálčivou. R. 1771 bol vydaný takzv. hlavný robotný patent. Dosadené urbárne komisie, poddanský advokát, indicium delegatum in causis subditorum.

V Kadlecovom diele je stručne vylíčená celá historia poddanstva až do jeho zrušenia, ktoré sa stalo „slušnou náhradou" a platením výkupného. Na konci sú označené blahodarné následky oslobodenia.

О ТРУДОВЫХЪ АССОЦІАЦІЯХЪ У СЛАВЯНЪ. Карлъ Кадлецъ. Кіевъ 1903. Оттискъ изъ Сборника статей по исторіи права, изданнаго подъ редакціей проф. М. Ясинскаго въ честь М. Ф. Владимірскаго-Буданова. A táto samá rozprava rozšírená a doplnená *Über die Arbeitsgenossenschaften im slavischen Recht*, von Dr. Karl Kadlec aus Prag. Sonderabdruck aus „Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft", XVII. Band. Stuttgart 1904.

Kadlec vychádza z toho, že ešte dnes sú v slavianskom práve stopy niekdajšej jednoty slovanských národov, t. j. že boli Slovania jeden národ a žili spolu. Dôkazom toho sú i kooperatívne svázy, poukazujúce na starobylú dobu kollektivismu, ktorá je rozhodne staršia než individualismus. Pomôckou sú: reč i právne obyčaje. Keď najdeme dnes u západných Slovanov ten samý právny obyčaj, čo u východných, a má to i ten samý názov; okrem toho od susedných neslovanských národov onen právny obyčaj prevziať nemohli z jednoduchej príčiny, že ho tie národy nemaly — nuž je jasné, že je to ustanovizeň slavianska.

Kadlec opisuje najpr *artele*, potom „spregu", t. j. spriahnutie, spriahanie. V černohorskom zákonníku §§ 446—456, hlavne k oraniu zeme. V Bulharsku „sprežňaci", „otorica", „sprega". V Rusku, v Poľsku, a jako Kott v svojom slovníku a Bartoš v Dialektologii

(sv. II. str. 388) udávajú, i na Morave na Hanej a medzi moravskými Slovákmi. Majúc len po jednom koni, spriahajú sa k robotám.

Iný druh kooperácie je výpomoc čo len na pár hodín, „moba" (skrátené molba); „tlaka" (pomoc) pomáhajú bez nároku na vzájomnú pomoc; opak toho je na Čiernej Hore „rad na „uzajmicu".

Spolčovanie stáda „Supona" (spona, spojenie) a jeho spôsoby. V tomto ohľade by sa u nás mnoho zajímavých vecí našlo. Na pr. kraviarky, košarenie, salaš, bačovanie atď. Juhoslovansky sa košiar menuje „tor" a majú slová „bačijanje", „bačevanje", doja v „struge" (naša „strunga").

Isté je, že by naše slovenské právne obyčaje velmi cenný materiál poskytly pre dejiny slovanského práva.

Tento článok Kadlecov bol po prvé uverejnený v Sborníku věd právních a státních.

Agrární právo v Bosně a Hercegovině. Kniha sborníku věd právních a státních. A) Řada pravovědecká, číslo III., Praha 1905. O tom samom predmete: *Immobiliarrecht u. Agrarverfassung in Bosnien und der Hercegovina.* Österr. Staatswörterbuch, 2. Aufl., str. 112 a nasled.

Dielo toto slúži jako príručná kniha úradom v Bosne a Hercegovine a je najlepším prameňom poznania tamejšieho práva. Najprv podáva: formy plodinového nájmu pozemků a příbuzné formy užívání cizý půdy v jednotlivých zemích za různých dob. Potom historický vývoj pred rakúsko-uhorskou okkupáciou až do vynesenia takzv. seferského zákona (nariadenia) zo dňa 14. seferu 1276 = 12. sept. 1859, ktorý až podnes zostal základom agrárneho zákonodarstva bosensko-hercegovského. K tomu sa druží zákon o tureckom práve k immobiliam, takzv. zákon ramazanský (zákon o zemljišnom posjedu zo dňa 7. ramasanu 1274 = 3. mája 1858). Za okkupácie r. 1878 priviedli k platnostii seferský a vôbec dosavádne zákony, o ktorých sa myslelo, že „einstweilen ausreichen, um einen erträglichen Zustand herzustellen." Dnes je už mnoho Gesetz-ov, Verordnung-ov a nomalií, ktoré však v mnohom ponechávajú platnosť obyčajovému právu. Zádruhové sriadenie pokazilo právo turecké a zákon o pozemkových knihách.

„Kmetské právo jest právo náležející dědičně selské rodině užívati cizí půdy za aliquotní část úrody (hak), po případě za jisté pevné množství naturalií, resp. za fixní plat (kesim, česim) a zcela výjimečně i za jisté výkony (služby [h]izmet)."

To jest majitelia pôdy sú aga, beg, spahija, gospodar atď. a dedičným právom ju užívajú kmetské rodiny (čifčija) do vymretia a platia za to aliquotnú čiastku úrody, predtým i robotovali a platili i peniaze. Pridržníci sú tiež takí čifčija, lenže neužívajú pôdy právom dedičným, ale len dočasne.

Čo týka sa hak-u, je v Bosne „tretina" rozšírená, v Hercegovine jest mimo tretiny i polovica, štvrtina, pätina atď.

Dôkladne je objasnené právo kmetské, osoby pri práve kmetskom zúčastnené, subjekt práva kmetského (celá rodina = kuća), vlastník kmetskej usedlosti. Predmet práva kmetského (čiftluk). O vzniku práva kmetského (smluva medzi agom a kmeťom, ktorú nenahradí „vydržanje“ [dosjelost], ani výrok súdu). Vzájomné práva a povinnosti strán: I. Kmeťove: právo požívacie, ale nesmie sa týkať podstaty, na pr. nesmie nechať orácu zem na pastvinu atď., a musí odvádzať dávky a služby agovi — má však kmeť retrakčné právo (hakki rüdžhan) nielen pri súkromom odpredaji, ale i pri verejnej dražbe má kmeť prednosť.

Kmetské právo zanikne: vzdaním sa práva, splynutím (confusio) práva kmetského a vlastníctva, vymretím rodiny, vysadením cestou súdu; (processy kmetské patria pred politickú vrchnosť!), vyvlastnením a premlčaním.

Celé kmetské právo prílišným viazaním osôb a ich práv, primitívnym svojím spôsobom zužitkovania pôdy — naskrze nezodpovedá moderným právnym a hospodárskym názorom a požiadavkám, preto bosensko-hercegovská vláda napomáha kmeťov, aby sa vykupovali, a tak celý ten systém je na vymretí. Dnes je však agrárne právo, ktorým sa riadi Colonia partiaria v okkupovaných zemiach, jedno z najzaujímavejších právnych inštitúcií monarchie rakúsko-uhorskej. Kadlec sosbieral rozhádzaný a nedostatočný materiál s veľkou pilnosťou a svedomitosťou, doplnil ho vlastným bádaním a študiumom na mieste a vykonal dielo pre dejiny slovanského práva veľmi záslužné.

Dějiny ruského práva. Do Ottova Slovníku Naučného napísal dr. K. Kadlec. Praha, 1904.

Dnes, keď vnútorný vývin Ruska každého úprimného Slovana veľmi zaujíma a v denných všedných spisoch najbláznivejšie informácie rozširujú nepriatelia Slovanov, — dnes má kniha Kadlecova zvlášť veľkú cenu, že z nej ľahko a priehľadne môžeme poznať celú historiu ruského práva, majúceho velikú literatúru, z ktorej je nám bezprostredne čerpať už i preto ťažko, lebo či vezmeme M. Fl. Vladimirského-Budanova, či V. S. Sergiejeviča (Лекціи и изслѣдованія по исторіи русскаго права, СПб.), či Zagoskina, Samokvasova, Belajeva, Latkina, Jasinského... atď., ktoréhokoľvek dielo požaduje dlhé študium, k čomu — jestli je len patričný nie odborník — sa človek nedostane.

Dejiny práva ruského delia sa na tri obdobia: I. Zemské alebo kniežacie, nazývané tiež údelné viečové, siaha od IX. do konca XIII. stol. Územie, zaujaté od ruských Slovanov, rozdelené je na niekoľko štátov (volostí, kniežatství, zemí, údelov). V období tomto moc štátna ešte je nie náležite vyvinutá. Spoločnosť (obyvateľstvo) žije právom obyčajovým, v kriminalistike panuje krvná pomsta. II. obdobie, takzv. moskovské čili cárske, od počiatku XIV. do konca XVII. stol. a III. obdobie cisárske až podnes.

V každom období hovorí sa o prameňoch právnych, o území,

obyvateľstve, štátnej moci, správe, vojsku, financiach. Pozrime si bližšie dobu tretiu.

Prameňom práva je zákon, a právne obyčaje zvlášť medzi ľudom, menovite vo sfäre práva rodinného a dedického. Bohatým zdrojom cenného materiálu a najhlavnejšou pomôckou pri študiu roľníckeho práva obyčajového je 7-sväzková officiálna publikácia: Труды коммиссіи по образованію волостныхъ судовъ (СПб., 1873–74).

Na poli práva Rusko koná od reformátorskej doby Ale andra II. velikú prácu i vedeckej ceny nevšednej. Po vyše 20-ročnej intensívnej práci, viacerom prepracovaní bol 22. marca 1903 vynesený nový trestný zákon. Veľmi cenné sú motívy k trestnému zákonníku. V každej otázke podávajú historiu jej v obecnom práve, srovnávací prehľad ustanovení sedem cudzích zákonníkov: francúzskeho, nemeckého, belgického, talianskeho, hollandského, rakúskeho a uhorského, podrobnú jej historiu v práve ruskom atď. Friš, Nekľudov, Tagancev, Fojnickij majú nehynúce zásluhy o to.

Rok po sriadení komitétu k sostaveniu nového trestného zákonníka organisovaný bol (v máji 1882) iný komitét k sostaveniu kodexu civilného, z osôb znalých teoriu i prax občianskeho práva. S jakou dôkladnosťou sa tam pracuje, videť z nasledovného: prvej, jako by sa bola komisia pustila do vlastného spisovania osnovy, obrátila sa k právnickým fakultám, k súdom i k jednotlivcom, oboznámeným s platnými civilnými zákony, aby jej udali spozorované nedostatky zákonov, a vykonala množstvo prác prípravných. Došlé poznámky uvedené v sústavu a vydané r. 1891 pod názvom „Zamiečanija o nedostatkach dejstvujuščich gražd. zakonov. 3 sv. Prípravné práce záležaly: v sobraní všetkých dosiaľ platných zákonných ustanovení z civ. práva, rozptýlených po jednotlivých sväzkoch Svodu zák. civ. vojenských a námorských i zo zákonov duduchovných a jednotlivých ustanovení (uver. r. 1886 pod názvom: Sbornik gražd. zakonov, 3 sv.); vo Vydaní bibliografie rus. právnickej literatúry z oboru civ. práva, Sistematičeskij ukazateľ russkoj literatury po gražd. pravu (sostavil A. F. Povorinskij, 2. vyd. 1904); v spísaní celého radu diel o jednotlivých otázkach a inštitútoch právnych; v preložení cudzích zákonníkov civilných (rak., sas., curiš., srb., kaliforn., švajc. oblig.) a v iných pomôckach. Dnes je už celá osnova hotová a onedlho stane sa zákonom. Nový civilný codex má 5 kníh. I. všeobecné ustanovenie, II. právo rodinné, III. práva votčinné (vecné), IV. dedické, V. právo obligačné. Znamenitým dielom je obzvlášte obsiahla kniha V-ta, v ktorej je spojené civilné právo s právom obchodným, tak že Rusko nebude mať zvláštneho zákonníka obchodného. Túto V. knihu preložil do nemčiny Mik. Seeler a vydaná bola pod názvom: Bürgerl. Gesetzbuch, Buch V. Das Recht der Forderungen. Riga, 1900. Motívy civilného zákona ruského majú 12 sväzkov. Osnova zakladá sa na platnom ruskom práve zákonnom, na obyčajoch a súdnej praxi, na literatúre a cudzích zákonoch. Rozumie sa, že taká ohromná ríša musí mať zreteľ ku svojim špecialitám, jako je Finsko, Poľsko, Sibír atď.

Čo sa územia týka, Rusko bolo sjednotené až za III. doby;

mnoho získalo v XIX. stol. a je jedným z najmohutnejších štátov sveta. Obrovská velikosť ruskej ríše núti počítať s miestnymi zvláštnosťami, i etnografickými a kultúrnymi. Následkom toho delí sa na časti (územia): I. evropské Rusko, II. veľké kniežatstvo Finské, III. kráľovstvo Poľské, IV. Kavkaz, V. Sibír, VI. Stredná Asia. Tieto delia sa na gubernie a oblasti, v čele s gubernátormi, z nich 16 je vojenských (na pomedzí), v Donskej oblasti nakaznyj ataman. Výnimečne je niekde spojené niekoľko gubernii v generál-gubernátorstvo. Mestá sú vyňaté, majú svojich gradonačalnikov, ich správne obvody rovnajú sa guberniam. Gubernie a oblasti delia sa na ujezdy a okruhy (otdiel, kraj, step, zem), tieto zase na mestá (gorod), volosti a stanice, ulusy atď., a tieto najmenšie správne okrsky spojujú sa v stany, učästky. Všetkých je: Gubernií 78, oblastí 19, miest 6, ujezdov 815, volostí 18012. Vojenské, súdobné, školské delenie je zvlášť.

Súdy sa delia na obecné a zvláštne. K obecným náležia: sudcovia miroví čili smierči (mirovyje sudji), zemskí načalnici (načalnik zemskij učastkovyj), mestskí sudcovia, ujezdní členovia okružného súdu a okružné súdy (prvá inštancia), ďalej mirové sjazdy, ujezdné sjazdy, súdne dvory (sudebnyja palaty), guberaské konsessy (gubernskija prisutstvija) a spravujúci senát (vyššia inštancia). K súdom zvláštnym náležajú: obchodné (kommerčeskije sudy), duchovné a volostné súdy.

Organisácia súdobná spočíva na moderných základoch, ba nás iste predstihla inštitúciou volených sudcov.

Kto prečíta Kadlecovu knihu o dejinách práva ruského, odloží ju s tým povedomím, že bol vecne, od odborníka poučený o pravom stave ruského práva.

Základní otázky slovanských právních dějin. Podáva docent Dr. Karel Kadlec. Sborník věd právních a státních. Praha 1901, str. 93—108. Z príležitosti dvoch odborných publikácií prof. F. F. Zigela: Славянское право и его исторія v ruskom encyklopädickom slovníku Andrejevského, Arsenieva a Petruševského, a prof. O. Balzera: Historya porównawcza praw słowiańskich. 5. sošit publikácie Studya na historyą prawa polskiego.

Obe mená sú nám už známe; Zigeľ je officiálnym reprásentantom dejín slovanského práva na Rusi, jako jediný professor tejto vedy vo Varšave; Balzer je výborného mena učenec poľský.

„Nejzajímavější je pro nás poslední odstavec statě Zigelovy: „Základní myšlénky a karakteristické příznaky slovanského práva“. Vycházeje od právních základů praslovanských, líčí Zigel v nejstručnějších obrysech změny, jež nastaly vlivem církve i jinými vlivy. Při tom uvádí nejprve základní rysy práva soukromého a pak veřejného. Za účelem karakteristiky srovnává právo slovanské s právem hlavnějších států evropských, Německa, Francie a Anglie. Německo vypracovalo své právo po výtce cestou vědeckou. Neobyčejně důležitými zjevy v německé jurisprudenci jsou dle Zigela:

recepce římského práva ve druhé polovici XV. stol., vypracování právních principů cestou soudní praxe, historické studium práva, organické a systematické nazírání na právo. Soustavné studium práva jest metodou vlastní nynější německé právní vědě. Proto se může německé právo uznati prý za dokonalé v teorii, avšak za vzdálené poněkud od potřeb praktického života"... atď., preberá francúzske a anglické práva a potom pokračuje: „Srovnávajíce slovanské právo s právy uvedenými, dospíváme dle Zigela k těmto vývodům: 1. Ze dvou forem projevu práva, obyčeje a zákona první beze sporu převládá v dějinách slovanského práva. V tom jest slovanské právo bližší k anglo-americkému než k francouzskému a německému. 2. Právní a politická slovanská literatura byla až do nejnovější doby pouhým odleskem duševního ruchu Evropy, hlavně západní. Pouze v jediném českém království vyvinula se úplně samostatná právní literatura, jež spracovala vědecky českou a moravskou právní praxí dle vědeckých metod glossatorů a kommentatorů. 3. Slovanské právo jest právem národa zemědělského. 4. Právní zásady slovanského práva jsou nezávislejší na římském a církevním právu, než zásady práva francouzského nebo německého, a proto samostatnější, přes to, že existoval veliký vliv západu i východu. Právní dějiny západní Evropy, vyjímajíc Anglii a státy skandinavské, spočívají skoro úplně v absorbovaní národních práv právem římským; vliv římských idejí pozoruje se i v dějinách politického bytu západní Evropy. Slované naproti tomu vypracovali své právní normy sami. Vliv cizích idejí byl sice veliký, avšak nepřekážel nikdy v recepci samých právních norem, jako na západě. Tato poměrná samostatnost slovanských právních a politických zásad sbližuje dle Zigela slovanské právo s právem anglo-americkým a nikoli se západním kontinentálním právem. 5. Právní element neoddělil se ve Slovanstvu nadobro od náboženského mravního, hospodářského a politického. Zjev tento ukazuje na dřívější periodu rozvoje, než na západě.

Význam slovanského práva pro právní dějiny veškerého lidstva spočívá, dle Zigela, v tom, že 1. beze znalosti slovanského práva nedá se mysliti úplné vylíčení právního vývoje u Arijců a stanovení charakteristických příznaků arijského práva naproti právu semitskému, mongolskému atď. 2. Význam mnohých západo-evropských institucí může býti pochopen jen tenkráte, přihlíží-li se k těm zemím Arijců, kde ony instituce neexistovaly. 3. Perioda právního vývoje, v níž se právo od ostatních sil, řídících činnost člověka (od náboženství, mravnosti atď.) úplně ještě neoddělilo, a v nich podržuje ještě formu právních obyčejů, může býti nejlépe studována na právu slovanském. Hledí-li se na vytvoření právně politických idejí jako na jistý chemický pochod sloučení dvou nebo několika prvků v určitém prostředí materiálním (zeměpisné podmínky) a duševním, jeví se slovanské společenské ideje složitějšími než západo-evropské."

O Balzerovi je zaujímavé, že pri študiu právnych dejín slovanských ako potrebné hlása študovanie práva uhorského a rumunského, lebo tieto vykazujú živly slovanské. S tým súhlasí i Kadlec

a hovorí: „Rozhodným nedostatkem universitního studia v zemích rakouských jest veliké ignorování práva uherského. O uherské právo moderní, pokud se netýká společné ústavy rakousko-uherské, se ani nezavadí, a to, co se podává v říšských rakouských dějinách o státním vývoji uherském, nestojí v náležitém poměru k důležitosti předmětu. Otevřeně musíme přiznati, že na uherských universitách a právních akademiích lépe jest opatřeno studium rakouského práva, než na našich universitách studium práva uherského. Při rostoucím významu a vlivu Maďarů není však snad ona doba příliš daleká, kde se v této polovici říše více bude věnovati pozornosti právu uherskému. Bude to na prospěch nepřímo i právním dějinám slovanským, jež dojdou někdy také snad větší pozornosti než dosud."

Študium právnych dejín slovanských je ťažké, vyžaduje dôkladné mnoholeté prípravy právnické a filologické, lebo je k tomu treba okrem základných vedomostí právnických i dôkladná znalosť všetkých jazykov slovanských, starých i nových, okrem toho ešte i mnohých cudzích rečí, latinčiny, gréčtiny, nemčiny, francúzštiny, taliančiny a po prípade i maďarčiny a rumunčiny. Ťažká prístupnosť prameňov, neúspechy a namáhavé to študium nie je ani odmeňované ani usnadňované.

V tom samom ročníku (1901 str. 222 a nasl.) Sborníka je viacej recensií od Kadleca. *Das Gesetzbuch des serbischen Caren Stephan Dušan.* Von Dr. *Const. Jireček.* (Archiv für slav. Philologie. Band XXII. Str. 144—214.)

W sprawie sankcyi Statutu Mazowieckiego pierwszego z roku 1532. Napísal *Oswald Balzer.* (V Krakově 1900, str. 94. Otisk ze XL. sv. Rozpraw Wydziału hist.-filoz. Akademii Umiejętności w Krakowie.)

Výtečný referát: *Příručné knihy dějin ruského práva*, doplnený jeho referátmi vo Věstníku slovanských starožitností sv. II. 1899, str. 105—108, o dejinách ruského práva prof. D. J. Samokvasova a v Č. Č. M. 1894, str. 471—481; 1898, str. 365—369 o diele I. V. Sergejeviča, potom v Národopisnom Sbor. Českosl. VI. str. 201—203 v diele prof. N. Zagoskina Исторія права Русс. народа (Лекціи и изслѣдованія по исторіи русс. права. Томъ I. Казань 1899) — poskytuje prehľad odbornej ruskej literatúry s informatívnymi poznámkami.

Dvě jubilea slovanských universit v Rakousko-Uhorsku, záhrebskej a krakovskej, a referáty o spisoch pamätných, z príležitostí tých vydaných, jako *o 25-ročném trvání Právnického spolku hrvatského*, potom o spise „Die deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag unter der Regierung Seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I., Prag 1899. (Festschrift zur Feier des 50-jähr. Regierungsjubileums S. M. des K. F. J. I., herausgeg. vom Akademischen Senate.) Ďalej *Hlídka slovanských časopisů na rok 1900* — o časopisoch poľských, rusínskych. Literatúra horvatská, slovinská, srbská. Všetko svedčí o neunavnej pilnosti jeho.

V knihe Sborníku, pod menom „Pocta" vydanej, je pozoru-

hodný článok Kadlecov: *O potřebě slovanských právních starožitností* (str. 39—55), v ktorom je s vysokej perspektívy uvážená otázka srovnávacej vedy právnej so stanoviska slovanských právnych dejín, a poukázané, jako znamenite by slovanskej právnej literatúre poslúžila kniha slovanských právnych starožitností, v ktorej by na základe srovnávacieho právneho hľadiska bola usporiadaná látka, týkajúca sa základných právnych pojmov a vedomostí.

„Velikou roli při seštavení takového díla musela by hráti filologie. Kdo se zabýval právně-historickým studiem, dá nám zajisté za pravdu. Starý jazyk každého národa má docela jiné terminy, než jazyk nový. Příčinou toho jest někdy okolnost, že jisté slovo mělo v dřívějších dobách jiný věcný podklad než nyní, jindy však bývají toho příčinou formální změny, jež v jazyku vůbec nastávají. Co se týče věcného podkladu jistého slova, dlužno míti na zřeteli, že jedním terminem označuje se v jazyku často mnoho pojmů. Žádný jazyk není tak bohatý, aby pro každý složitý pojem měl pohotově zvláštní výraz. Příklady objasní věc nejlépe. Jest známo, že u všech národů vyvinulo se dříve vlastnictví k movitostem než k nemovitostem, a u nemovitostí zase že povstalo dříve vlastnictví kollektivní a po něm teprv individuální. Dobře jest to vyjádřeno již v samých terminech, označujících příslušné předměty a pojmy. Již u Římanů byla domácí zvířata nejobyčejnějším předmětem majetku. Svědčí o tom výrazy dominus a pecunia. Slovo dominus (pán, vlastník) odvozuje se od domare (krotiti) a vykládá se: znamená krotitele a pak vlastníka divokých zvířat. Dominus není tedy původně každý vlastník, nýbrž jen vlastník ochočených zvířat. Teprve později, když se na původní smysel slova zapomnělo a pojem vlastnictví rozšířil se na jiné předměty, movité i nemovité, nabylo slovo to významu všeobecného; dominus byl později každý vlastník bez rozdílu předmětu." Potom vysvetľuje slovo „dobytok" od dobývať, nabývať. Z počiatku najobyčajnejším predmetom vlastníctva boly domáce zvieratá...atď

Sú tam uvedené pádne příklady o rováši, o slove „schenken", „kázeň" (kajať sa — kajazeň), spor — pra... atď., a končí: „Zkrátka, potřebujeme slovanských právních starožitností, založených na širokých základech a sepsaných se stanoviska srovnávací právní vědy. Dokud jich míti nebudeme, budou vědomosti naše o starém slovanském právu pořáde jen kusé a nedostatečné."

Prvej, jako by som prešiel na veci špeciálne uhorské a tým zakončil článok, pripomeniem ešte, že Kadlec preložil dva divadelné kusy, písal do Právnika, napísal dôkladnú monografiu *Provozovací právo k dílům dramatickým a hudebním*, srovnávací studie, přihlížející k cizím zákonům autorským. Rozpravy České Akademie. Ročník I. Třída I., č. 3. 1892, str. 118.

Počátky práva autorského. Studie o vzájemných poměrech tiskařů a spisovatelů v minulých stoletích. Č. Č. M., v Praze 1893. Ročník LXVII. str. 115—132. 341—380. 560 587. Obe tieto rozpravy

zaplňujú medzeru v literatúre tohoto predmetu a veľmi obľahčujú čítanie svojimi jasnými a kritickými myšlienkami.

Jako slovanský právny historik Kadlec ženie sa za ideálom a z rakúskych učencov je temer jediný, ktorý sa čiste z vedeckých dôvodov s obdivuhodnou vytrvalosťou a s nevšedným rečovým talentom naučil maďarsky. Jako znalec vedel, že pod zvonkajšou kôrou maďarisácie sú u nás v Uhrách mnohé poklady slovanské, hoci hlboko zakopané. Prvé ovocie jeho študia o nás je *Štěpán z Vrbovce a jeho Tripartitum.* Úvodem k větší rozpravě napsal Dr. Karel Kadlec. Sborník věd pr. a st., roč. II. (1902), kde je opísaný autor Tripartita a vznik i osudy jeho diela. Tohože roku 1902 vydala Česká Akademia (Rozpravy. Roč. X. Třída I., č. 3.) Kadlecovo dielo: *Verbőczyovo Tripartitum a soukromé právo uherské i chorvatské šlechty v něm obsažené.*

Dnes ustavične sa omála frása jogalkotó, jogfentartó, államalkotó, államfentartó elem, nemzeti jelleg, jako specificky maďarský. A už sme tak nejako omámení tým, že skutočne sme náchylní videť v každom rodenom Maďarovi Übermensch-a, ktorý jedným plecom drží guľu štátu uhorského, i to len z rytierskej veľkodušnosti, aby nás štátonetvorné národnosti táto guľa nezadlávila. *Kadlec dokazuje, že na budove uhorského práva pracovali vedľa Maďarov i Slovania;* dokazuje prísne vedecky, faktami, historiou, srovnávaním, rečou atď. Najnovšie v tomto odbore napísal: *Einige Bemerkungen über das ungarische und böhmische Staatsrecht.* Von Dr. Karl Kadlec, Professor der Rechte, Prag. Jahrbuch der Internationalen Vereinigung für Vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirthschaftslehre zu Berlin. Verlag von Julius Springer in Berlin N. Tu vytýka maďarským právnym historikom (Timon), že chcú „alles aus rein magyarischen Rechtsanschauungen abzuleiten“ a ten ősalkotmány — magyarische Urverfassung patrí medzi märchenhafte Erzählungen. Maďari boli nomádi, kočujúci národ a ústava sv.-štefanská mala ráz západo-europejský s mnohými slovanskými právnymi ustanovizňami, nemala a nemohla mať nič spoločného „mit irgend einer Organisation der magyarischen Nomadenstämme.“

Veľmi dobre vystihuje Kadlec ten psychologický moment v dnešnom panujúcom maďarskom prúde, že to považujú páni, ako Timon, Kmety etc., za zahanbujúce uznať slovanský pôvod niektorých právnych inštitúcií, ba hanbia sa i za možnosť toho, a radšej hľadajú príklady a parallely v Španielsku a v Anglicku, čo je odborníkovi až smiešno, miesto súsedného kráľovstva českého a poľského.

Potom rozoberá dnes všeobecne vychytenú nauku o sv. korune (magyar szent korona), ktorú naši šovíni vyhlasujú za specificky maďarskú a o ktorej nauke Timon hovorí: „Die ungarische Nation gelangte vermittels des öffentlich-rechtlichen Begriffs, d. h. der Personification der Heiligen Krone *vor allen andern Völkern des Westens* zu der echt staatlichen Auffassung.“ Kadlec, dokážuc nesprávnosť a nevedeckosť toho, končí: „In diesem kurzen Aufsatze wollten wir nur darauf hinweisen, dass die ungarische Verfassungsgeschichte zahlreiche Parallelen in der Entwicklung der böhmischen

und polnischen Verfassung findet. Für unrichtig halten wir die Meinung, dass die ungarische Verfassung einen eigenartigen Begriff des Staates in der Personifizierung der Heiligen, d. h. der Stefanskrone entwickelt hätte. Es war dies eine ständische Verfassung mit all den Vor- und Nachtheilen, welche mit jeder ständischen Verfassung verbunden sind."

Jako z uvedených vidno, predmet diel prof. Kadleca je nám blízky, a slúžia nám ony za výdatnú pomôcku ku tomu, aby sme mohli i my Slováci vyplniť svoju úlohu a povinnosť na poli slavistiky a aby veda slovanská mala z nás osoh. V pánu professorovi Kadlecovi sme my Slováci dostali vzácneho priateľa.

Z piesní Kýčerského.

Na skalách.

Sedeli sme na skalách
na temene hôr,
vetrík niesol v dolinu
ten náš rozhovor —
nežné slová ľúbosti
v úval ďaleký,
echom znelo z lesa zpät:
»S Bohom na veky!«

Obraz devy prelestný
dávno zašlých dní
s tesknotou ja vidím vše
duše v úslní.
Hoci slzou vlhne zrak,
naň sa dívam rád,
jako väzeň na voľnosť
zpoza palisád.

Verná pamäť.

Dnešok keď na časov peruti
do končín ďalekých uleti,
zachovaj ma, milá, zachovaj
v srdienku svojom i v pamäti.

Budem ťa, milý môj, spomínať
na tej lavičke u našich vrát,
aj po tom chodníčku na medzi,
do čbánka keď pôjdem vody brať.

Čbánok sa do vody zamočí,
milý, ty staneš mi pred oči;
a ja si zásterkou slzy strem,
čo sa mi zablysnú v oboči.

Bože môj, Bože...

Bože môj, Bože, kto mi spomôže,
milý vravel, že ma viacej ľúbiť nemôže.
Choďte pre lieky vo svet ďaleký,
by zabudlo na šuhajka srdce na veky.
Doneste zelín z ďalekých krajín,
azda si ja myseľ moju nimi uzdravím.
Darmo varila, zelinky pila,
i to srdce, i tú myseľ skryla mohyla.
A u mohyly neverný milý —
tam ho jeho kamaráti, tam ho zabili.

Prvý soznam rukopisov slovenských alebo inorečových Slovákmi napísaných.

Podáva *Ľud. V. Rizner.*

(Dokončenie.)

Sartorius Nikodem.

1. *Concordantia Evangelistarum*, to gest: *Celá Hystorya, anebo Ewangelium Pána nasseho Ježísse Krista ze wssech čtyr Ewangelistůw srovnaná a spolu sebraná, tak gakoby gj geden toliko byl sepsal.* (4⁰ 12 a 221 n. l.) Rp. z r. 1591 a jako Ribay v predmluve ku „Katechismu o Zdrawí“ píše, „čistotně, uroz. pánem Izákem Abrahamidesem, jinak Hrochotským, tehdejšího času ve Zvolene Zprávce školního, a na tento čas (totiž 1591) v král. a sv. Banském Městě Kremnicy Písarem y Spoluměšťanem, přepsaný.“

Sentivani Anna Maria.

1. *O láske a milosrdenstwj Paňa nasseho Gežisse Krysta* ze slowa swateho pjsma wibrané a zepsané skrze — —. Radvan 1722. (8⁰ 10—12 hárk.) Rp. v koži vkusne viazaný v kniž. Osztroluczkých z Zem. Podhradí.

Smetanovič Andrej (Szmethanovics.)

1. *Wiklad knihi Zgawena swateho Gana Aposstola*, u kterem spredloženimi nekterimi Predstawki za základ Práce služicimi na Tri Častki rozdelenem o Otworeniu Súdu sprawedliweho Boskeho v ohladu Oslaweňa a zatracena Celeho sweta Ludi sa kona kteri na swetlo widal Zeman Uherski — — pri Slawnich Uherskich Súdow prawotícich stranek wisluženi Adwokat

ze Slawneg Stolice Trenčanskeg a Mestečka Slobodného Ragecz pochazegici. Rp. z r. 1844. (V. 4° str. VIII a 637.) V knižnici Fr. R. Osvalda na Teplej. Srov. Lit. Listy VII. 1897 č. 6.

Soltys Andrej, ev. farár.

1. *Sbjrka Přjležitostných Káznj*, které k rozličným zwlásstnjm slavnostem spořádal, a k pohodlj, náměstků úřadu kazatelského, též k poučenj a wzdělánj wěrného lidu na swětlo wydal. (V. 8° 132 n. l.) V kniž. MSSp.

Spirituale Thymiama to gest *Duchownj Kadidlo*. Rp. z r. 1748. (8° str. 148.) V kniž. univ. pešť.

Sprawa, Kratičzka, na wssech dwanacte Mesicůw pres rok, o setý Polnim a zahradnim, ssčzepowaní stromůw, presazowanj, a ginich mnohich užitečnich Wecech, wssem Vredníkom, Dworskim, Magernikom, Zahradnikom a lidem Hospodarskim welice Potrebna, což ukaže skussenj. (4° str. 360.) Rp. z XVIII. stor. tuho viazaný v knižn. Ľud. Bunčáka v D. Srní.

Sto Powinnostj Žiwota Kresťanského a Sto Mrawů pro Djtky. (V. 8° 18 n. l.) Rp. z XVIII. stor. v mojej knižnici.

Surový Andrej.

1. *Pranostika Sedlska* neb Knisska O Powetry a Sprawe kterak spusobnost času pres celi Rok predzwedeti a poznati se muže Rok od Roka trwagicy. Psáno gest Roku 1823. (V. 8° 30 n. l.) V mojej knižnici.

Škultéty Aug. Hor., prof. vo Veľkej Revúci.

1. *Nauka o výmluvnosti.* Rp. prepísaný r. 1866 a 1867. (4° str. 213.) V mojej knižnici.

2. *Všeobecný Dejepis starého veku.* Rp. prepísaný r. 1865. (4° str. 406.) V mojej knižnici.

Tonsoris Ján, ev. farár v Istebnom.

1. *Sobáš.* Vrozeného Pana Jozefa Bajcsy s Zuzannou a Ważneho Pana Pawla Adamits s Alžbetau, Dcerami Dwogj cti hodneho Muže Gjři Jamriška w Sulowe skrze — — wykonany, dne 8. Maga Roku 1759. (V. 8° 5 n. l.) V mojej knižnici.

Vanoch Adam, študovaný sedliak vo Svederníku.

1. *Testiva agratulatio* Laudibus Admodum R. D. Stephani Závodnik... die 20. Augusti suo Nomini Sacra & solemni ob collationem in Loco Parochiae humillime & devote A. 1841. dicata. (2° 2 listy.) V mojej knižnici.

2. *Eucharisticon Votivum* Laudibis a Rev. D. Stephani Závodník... die 20. Augusti in grati animi Testimonium humillime A. 1847. dicatum. (2° 2 listy.) V mojej knižnici.

3. *Musa agrestis Trenchiniensis seu nonnula biographica ruralis* poëtae...... Carmina, quae ex innumeris hinc inde vita comite vulgatis... collegit Stephanus Závodník, 1859. (4° 76 listov.) Sú to príležitostné latinské básne od svederníckeho študovaného, potom pijatike oddaného sedliaka. Srov. A nyitrai egyházmegyei könyvtár kéziratai és régi nyomtatványai. Nyitrán, 1886, str. 135.

Varšjansky Anton, pseudonym bar. A. Radvánszkeho v Radvani.
1. *Novoročnie Spevi* psal a Velebnému Panu Janovi Fuchs farárovi Lupčanskému venoval r. 1877. (M. 8° 10 n. l.) V mojej knižnici.
Werše na Památku mogeg wzácneg Totky, která kolikrát gen na mňa pozre, hneď sa do Plaču pustj, a mogjm milým Sestrám, které welice horekugy, spolu y s Totkau, gen proto, že sem zustal Katoljkem. Spjsané Roku 1839. V. 8° 8 n. l.) V mojej knižnici.
Wezenj a wyswobozenj Kněze Tobiasse Masnycyusa, cyrkwe Illawské w Uhrjch kaplana. Rp. zo XVII. stor. (4° 49 n. l.) V knižnici univ. peštianskej.
Vozár Ján.
1. *Nowy Berg-Ordnung aneb Banskeho Práwa Porádek*, pod Korunu Kválowstwý slawneho Uherského na zlato, stribro, medy a giných Metalůw nalezagjcich gse Baný Sedmich Kralowskich Slobodnich a Banských miest Kremnice, Štiawnice. Bistrice, Nowey-Bany, Pukanca, Beleg a Lubietoweg. Publicowaný od Geho Gasnosti Czisarskeg a Kralowskeg Maximiliana druhého (Slawneg Pamety) Roku Spasitele našeho, totiž: tisíceho petisteho sedemdesáteho tretiho, Skrze Slávnú Komoru Králowsku pro nedostatek Exemplarůw starich wnowe widany naprawenу w našem Cisarskem Rezidenz-Meste we Wýdny. Roku Páně 1703. Přeloženy na žádost slawnej familie Szent-Ivanyi do slowenčiny skrz Johannesa junior Wozár, urbarius Boczabanensis dňa 5. Aug. 1759. (8° 40 n. l.) V knižnici R. Urama v Lipt. Sv. Mikuláši.
Wýklad Malého Katechysmu Dra Martina Luthera. B. r. (V. 8° 124 n. l.) Rp. viazaný v mojej knižnici.
Zábavňik Narodň. Časopis bretislavskej mládeže na rok 1845/6. Redigoval a písal ho Janko Matička. (4° str. 3—131). V mojej knižnici.
Záborský Jonáš, rk. farár v Župčanoch.
1. *Drobné básne*. (4° str. 350.) V kniž. „Národních Novín."
2. *Bájky*. (4° str. 170.) Tamže.
3. *Rozprávky*. (V. 8° str. 701.) Tamže.
4. *Divadelné hry*. (V. 8° str. 687.) Tamže.
Zermegh Štefan, súkromník v Klobušiciach.
1. *Joba Príkladi*. (V. 4° str. 132.) V mojej knižnici.
Zoch Ctiboh P., ev. farár v Jasenovej.
1. *Katechismus kresťanského náboženstva* podľa vyznania Evanjelickej Cirkve pre menšú mládež školskú na dvaročný beh sporiadaný. Rp. z r. 1854. (4° str. 72.) V kniž. P. Zocha v Modre.
2. *Etymologické zápisy*. Príspevok ku slovenskému slovníku. Rp. z r. 1862—1865. (4° str. 176.) V kniž. P. Zocha v Modre.
Zubek Jan, ev. farár a sen. v Trenčíne.
1. *Funebral* obsahugjcj w sobě Pjsně, Žalmy a Arie pohřebnj, gednak z rozličných nábožných Knižek w gedno sebrané, gednak

w nowě zložené, na wětssjm díle ponaprawené a w dobrý pořádek uwedené, gako též přjhodnými a k chorálnímu zpěwu šikownými melodiemi opatřené s připogenjm nekterých Pjsma sw. Řečí, Antifon, Kollekt a Modliteb pohrebnjch i Registrů potřebných. Psán w Trenčíne r. 1800. (4° str. 563 a Reg.)

2. *Agenda ecclesiastica slavica* to gest: Práce církevnj, kterauž evangeličtí Aŭg. Wyzn. Kněži, zpráwcowé a učitelowé cirkwe slowenské w Králowstwí uherském při službách Božjch, gak w nedělnich, swatečnich, tak i wsseduích dnech za starodáwna wykonáwali, a až posawád s pomocj Božj wykonáwagj. Spracowal — —. (4°.)

Žlebek Andrej, ev. farár na St. Turej.

1. *Posledny Čest*, kterau Dwogj Ctihodn. Panu Ondregowi Lačný, Welebného Bratrstwj Nitranskáho Seniorowi a Sl. Cyrkwi Wrbowské horliwému Kazateli, ohradil — —, Cyrkwe Staro-Turanské S. B. K. dne 17. Jul. 1808. při pohrebowanj. (V. 8°. 4 n. l.) V mojej knižnici.

Literatúra a umenie.

Nápor — odpor. Ako postupovala maďarisácia v Uhorsku a čo s tým súvisí. Sostavil *Ambro Pietor*. Turčiansky Sv Martin, 1905. Nákladom vlastným. 16°, 107 + 3 str. Cena 50 halierov.

Dobrý príspevok k historii maďarisácie a utrpenia Slovákov.

Dějiny české literatury. Napsal *Jaroslav Vlček*. Sešit patnáctý. Dílu druhého část druhá: století devatenácté. V Praze. Nákladem Jednoty českých filologův. Tiskem B. Stýbla. 1905. Za 1 k. 60 h. Str. 177—240.

Obsah: Hlava pátá. Básnictví české pod vlivem písně lidové. I. První období Fr. L. Čelakovského: ‚Slovanské národní písně'; sbírka Rittersberkova; ‚Litevské národní písně'; ‚Smíšené básně'; Štěpnička; ‚Literatura krkonošská'; selanky; ‚Listové dávnověkosti', ‚Panna jezerní'. (Dokončení.) — II. Druhé období Čelakovského: nové vydání ‚Smíšených básní'; ‚Ohlas písní ruských'; ‚Ohlas písní českých'.

Hlava šestá. Rozkvět vlastenecké romantiky. I. Vocel básník. Idylly; ‚Harfa'. ‚Přemyslovci'; ‚Meč a kalich'. Vinařického ‚Sněmy zvířat'. Vocelův ‚Labyrint slávy'. — II. Stoupenci a přátelé Čelakovského: Šnaidr, Kamarýt, Chmelenský, Vacek Kamenický, Langer. III. Jan Štěpánek a jeho činnost dramatická. Václav Kliment Klicpera a jeho vývoj; první období Klicperova tvoření do let třicátých: ‚Divadlo Klicperovo,' ‚Almanach dramatických her od V. Klicpery'; historické novelly Klicperovy podle vzoru Scottova.

V sošitoch 16. a 17. budú dejiny českej literatúry do roku 1848. Tým ukončí sa 2. časť II. dielu a počne vychádzať dosiaľ chybujúca 2. časť I. dielu.

Keďy zjavilo sa slovo nihilismus? V Rusku slová *nihilismus, nihilista* ujaly a rozšírily sa roku 1862, po vydaní románu I. S. Turgeneva *Otcovia a Deti* (Отцы и Дѣти), v ktorom smer ducha, ukazovavší sa u mladého medika ruského, Bazarova, nazvaný bol nihilismom. I prijalo sa všeobecne, že nihilismus, ako nazvanie, pochodí od Turgeneva.

V decembri 1905 viedeňská universita svätila storočnú pamiatku narodenia svojho býv. professora, slávneho Čecha Škodu. Z tej príležitosti prof. M. Benedikt v svojich rozpomienkach na Škodu napísal: »Pre kritické zavrhovanie všeličoho v terapii Škoda bol od mnohých obviňovaný z »nihilismu« v terapii a často »nihilistom« menovaný. Spomínam to, lebo od dlhšieho času nazdávajú sa o tomto slove, že oveľa pozdejšie sa zjavilo a že od Turgeneva má svoju pečať. Ono však bolo vo Viedni už na počiatku päťdesiatych rokov v úžitku.« (N. fr. Presse 1905, Nr. 14815.)

K otázke tejto máme zaujímavý doklad i v slovenskej literatúre. Román *Otcy a Děti,* napísaný roku 1861 (ako rozpovedal Turgenev v článku *Po povodu Otcov i Dětej),* vyšiel v Moskve v marcovej knižke Rusského Viestnika 1862. V prvom čísle Paulinyho *Sokola,* vydanom v januári 1862, v pekných rozpomienkach *Zaváté, ale nezapomenuté listí* J. M. Hurban rozpráva, ako prišiel na prešporskom lyceume do krážov Ľudovíta Štúra, kde bol zachránený svojmu národu.

»Velikou hrdostí — píše Hurban sám o sebe — byl nadchnut na svého učitele (Greguša, professora filosofie), a disputacie byla živel života jeho. Jeho duch se protivil všemu, ale protivil se i sobě samému; nemohl se přiznat k žádnému přesvědčení, aniž pak znal sobě vystaviti sám stavení vlastní přesvědčenosti. Upadl on do pravého *nihilismu.* Soudruh jeho školský Juraj Záborský, s nímž někdy horlival za maďarčinu, rozpadl se s ním, uchýliv se ke spolku mladiků slovenských, cvičících se ve své mateřské řeči. On jen posuzoval, disputoval, smíl se všemu a nenáležel ničemu; sám v sobě však cítil bolest tohoto svého *nihilismu* . . . O svém národu neznal ničoho, o povinnostech vyšších netušil ani nejmenšího . . .«

Ale raz, »vcházejícího jej pod bránu školného stavení potkal jinoch zrostu štíhlého, oka i ve večerní době se blýskajícího; mladistvý, útlý vous pokrýval lice i bradu jeho, krok jeho byl prudký. Milana (spisovateľ tak menuje seba, ako študenta prešporského) horoucí jakovési proudy přeběhly, jeho srdce se třáslo a prsa dmula prudkostí bázlivou. Byl to Ludevít Štúr, nejhorlivější toho času Slovák na břetislavském lyceum, který pro své dary a ctnosti stál v lásce u učitelů, jehož mládež slovenská ctila, jiní se jej co mladíka hojného vplyvu báli. Milan choval k němu úctu vnitrní, ač *nihilism* jeho dosavadní a dialektika jeho prázdná nejednou i proti němu hlasu pozdvihovala.«

Štúr zastal a prihovoril sa mu: »Jak pak, zdaž se ve slovenské řeči cvičíte? Vy máte dobré schopnosti.

Milan mlčel.

Štúr: Nu — však vy jste Slovan, ne-li? A Juraje Záborského přítel?

Milan: Ano — já jsem Slovák; a Jurko je můj přítel.

Štúr: To máte hodného přítele na Záborském Jurkovi. Vy snad s ním také pracujete? Jen se jej přidržejte; a navštěvte i mně. Dobrou noc!«

Ešte raz prichodí v texte, že Štúr vyvrátil zo základu polemický *nihilism* študenta Hurbana.

Vyšlo toto v *Sokole* teda pred vydaním *Otcov a Detí*. Pritom ešte povážiť treba, že rozpomienky J. M. Hurbana sú písané po česky. Keby ich bol písal pre Sokola, ich jazyk bol by slovenský. Bude to, pravdepodobne, práca Hurbanova ešte zpred roku 1844. Od 1844 do 1848, v bojoch o slovenčinu, Hurban nemohol vystúpiť s českou prácou; v 50-tych rokoch zase, vieme, u nás nebolo kde tlačiť, rukopisy ležaly. Nápis rozpomienok: *Zaváté, ale nezapomenuté listí*, ukazoval by, že do ich napisania od časov toho prešporského študentstva prešla dlhšia doba. Rozhovor Hurbanov so Štúrom pred školskou budovou bol ešte roku 1835, alebo na samom počiatku 1836: do 1844-ho prišlo prežiť teda ešte deväť rokov, čo je v mladosti nie krátka doba. A Hurbanov verejný život začal sa (1840) hneď s búrkami a víchry, v ktorých i za 6—7 rokov všeličo *pozavieva* sa z minulosti.

Prof. Benedikt hovorí, že slová nihilismus, nihilist vo Viedni boly v úžitku už na počiatku päťdesiatych rokov: v rozpomienkach J. M. Hurbana *nihilismus*, môž' byť, je starší ešte o jedno decennium.

Šk.

Kazateľňa. Časopis pre katolícke duchovné rečníctvo. Vydáva *Fr. Richard Osvald.* Ročník XXVI, číslo 2. **Literárne Listy.** Príloha ku »Kazateľni.« Ročník XVI, 1906, číslo 1—3.

Obsah Literárnych Listov: Literárny Obzor: Zpod jarma. Básne Svetozára Hurbana Vajanského. Kritický rozbor Tichomíra. — Staré rukopisy: 1. Matej Fabricius. (362 kázne jeho slovenské.) — Tohoročné vydania svätovojtešské. J. Buday. — Všeličo. — Nové slovenské spisy. Nové vydania.

Dennica. Ženský list pre poučenie a zábavu. Ročník VIII, číslo 12.

Sebrané spisy Boženy Němcové Sošity 22—29. Vydanie Jána Laichtera v Prahe.

Jana Amosa Komenského **Didaktika Veliká.** Z latiny přeložil Augustin Krejčí, úvodem a poznámkami opatřil dr. Jan V. Novák. Připojeno Navržení krátké o obnovení škol v království českém. V Praze. Nákladem Dědictví Komenského. 1905. Str. 8°, LXII + 378.